Incipiunt capitula primi libri phiſicorum.

Primum capitulū declarat ꝙ licet in ſciētia naturali ſicut ⁊ in ceteris ſciētijs de ſe ſcire ſit per cauſas tamen ex nobis notioribus ad notiora ſimpliciter in ipſa eſt pertractandum.

ij. enumerat dubitationes que ſūt de principijs nature.

iij. declarat ꝙ naturalis nō eſt diſputare contra negantes ſua principia nec ſoluere per rationes ſophiſticas loquentium nō naturaliter de natura.

iiij. probat per ratiōes ſumptas tā ex parte entis ꝗ̄ vnius ꝙ ens nō poteſt eē vnum tatum ſiue infinitum ut dicit melliſus ſiue finitū ut dicit permenides.

v. declarat ꝙ licet poſteriores conſentientes permenidi ⁊ melliſo. conati fuerint auferre multitudinem ab ente ⁊c̄.

vj. continet ſolutionem melliſi ⁊ permenidis oſtendens diuiſim earum.

vij. improbat conjunctim opiniones melliſi ⁊ permenidis de vnitate entis excludens modum quorumdam concedentium incōuenientia que ad dicta eorum ſequntur.

viij. recitat opiniones loquentium naturaliter de p̄ncipijs nature maxime empedo. ⁊ anaxa. ⁊c̄.

ix. improbat opiniones anax. primo quo ad infinitatem. ſecundo quo ad hoc ꝙ ponit q̄dlibet eſſe i quolibet tertio ⁊c̄.

x. colligit ex dictis opinionibus principia eſſe contraria.

xj. probat ꝙ principia entis non ſunt vnum nec infinita ſed rationabiliter videtur eſſe tria.

xij. premittit differentiā inter ſimplicem ⁊ compoſitam factionem.

xiij. declarat ꝙ licet tria ſint principia entium ſcilicet ſubjectum ⁊ duo contraria ⁊c̄.

xiiij. ex his que ſupradicta ſunt de principijs ſoluit defectus antiquorum opiniones remouentium generationem ⁊ multitudinem ab entibus oſtendēs ꝙ aliquid poteſt fieri ex aliquo per ſe vel per accidens ⁊ ex ente actu vel potentia.

xv. declarat ꝙ materia differt a priuatione ⁊ aliter ē principium entium vtrūqꝫ ipſorum.

Incipiunt capitula ſecundi libri.

Primum inueſtigat diffinitionē nature oñs que ſunt hn̄tia naturā ⁊c̄.

ij. declarat ꝙ natura dicitur de materia ⁊ de forma non eſt eſſendi ⁊ eſt de forma totius.

iij. oſtendit differentiam phiſici ⁊ methaphiſici.

iiij. premiſſo ꝙ natura dicitur tam de materia ꝗ̄ de forma probat ꝙ ad phiſicum pertinet conſideratio de vtraqꝫ.

v. oſtendit primo que ⁊ quot ſūt cauſe ſecundo ꝙ contingit per ſe conuenire ad vnum effectum.

vj. declarat quot ſunt modi cauſarū ⁊ effectuum.

vij. propoſitis his q̄ dicēda ſunt d̄ fortuna ⁊ caſu primo improbat opinionem dicentium nichil eſſe a fortuna.

viij. inueſtigat quid eſt fortuna ⁊ caſus ⁊ manifeſtat ꝙ ſunt in his que fiunt propter finem.

ix. cōcludit ex dictis ꝙ fortuna eſt cauſa indeterminata ⁊ immanifeſta.

x. deſignat differentiā inter fortunā ⁊ caſum.

xj oſtendit ꝙ fortuna ⁊ caſus reducūt ad genus cauſe efficientis.

xij. premiſſo ꝙ naturalis conſiderat quattuor cauſas ⁊ ex ipſis demonſtrat adiungit ꝙ forma finis ⁊ efficiens coincidunt in idem.

xiij. primo preſupponit ꝙ natura ſit propter finē ⁊ ꝙ neceſſarium aliq̄ modo eſt in ea.

BIBLIOTHECA NACIONAL DE LISBOA

xiiij. oſtendit tam artem ꝙ naturam agere propter finem.

xv. declarat ꝙ in phiſicis neceſſitas eſt ex ſuppoſitione.

Incipiunt capitula tertij libri.

Primũ oſtendit neceſſitate deter minãdi de motu ⁊ de ſequẽtibus ipm.

ij. concludit ꝙ motus diffinitiue eſt actus entis in potentia.

iij. oſtẽdit motũ eſſe bene diffinitum.

iiij. primo manifeſtat ꝙ om̃e mouẽs phiſice mouet. ſecundo concludit ꝙ motus eſt rei mobilis.

v. premiſſa dubitatione vtrum actio ⁊ paſſio ſint duo actus. ſecundo arguit ꝙ nõ poteſt eſſe vnus. tertio ſoluit ⁊ oſtẽdit ꝙ ſunt idẽ motus ſiue actus ſcđm rem differentes tamẽ ſcđm rationem.

vj. probat primo ex his circa que eſt ſcientia naturalis ꝙ ad ipam pertinet conſideratio de infinito

vij. arguit quinque rationibus infinitum eſſe.

viij. primo diſtinguit quot modis dicitur infinitũ. ſecundo probat ⁊c.

ix. probat naturali ratione ꝙ nec corpus compoſitum nec ſimplex poteſt eſſe infinitum.

x. probat ꝙ corpus ſenſibile non poteſt eſſe infinitum.

xj. probat primo tripliciter ꝙ non poteſt eſſe infinitum ſe ipm fulciens ⁊ loco carens.

xij. oſtendit ꝙ eſt dare infinitũ in põ.

xiij. concludit ex dictis ꝙ infinitũ nõ eſt extra qđ nichil eſt accipere.

xiiij. reddit ratiõem propter quã i magnitudine eſt infinitum ad diuiſionem ⁊ nõ ad appoſitionem.

xv. reducit infinitũ ad cauſã naturalẽ

Capitula quarti libri.

Primũ oſtẽdit ꝙ ad naturalem pertinet conſiderare de loco ⁊ motu locali ⁊ probat ipm eſſe aliquid ex tranſmutatione corporum.

ij. inueſtigat diſputatiue qđ eſt locus.

iij. arguit ꝙ locus ẽ idẽ cũ forma rei.

iiij. diſtinguit modos eſſendi in alio.

v. narrat quaſdã ꝓprietates loci ad inueſtigandũ diffinitionẽ ipſius.

vj. probat ꝙ locus non eſt forma nec ſpacium nec mediuz nec mãtia ſed ẽ terminus corporis continentis.

vij. ꝙ i loco eſt extra qđ eſt corpus cõtinens ipm probans ex hoc ꝙ celum totum nõ eſt in loco licet eius vna pars cõtineatur ab alia.

viij. manifeſtat ꝙ diffinitiõe loci ſoluũt om̃s dubitationes ſuperius poſita e capitulo ſecundo contra naturã loci.

ix. ponit modũ negantiũ eſſe vacuuz ⁊ motiua affirmantium eſſe.

x. declarat primo ꝙ vacuuz nõ eſt locus ꝑuatus corpore nec materia nec ſpatium mediũ inter latera corporis. ſecũdo ſoluit predictas rationes ex quibus videbatur vacuum eſſe aliquid.

xj. probat ſex rõnibus ꝙ nõ eſt vacuũ ſeparatũ tanꝙ locus ꝑuatꝰ corpore ad quẽ vel in quo naturaliter corpora moueãt

xij. ſupponit ꝙ vnus motus excedit alium in velocitate vel ꝑpter diũam medij vel propter virtutem mobilis.

xiij. probat ex natura triplici ipſius vacui nõ eſſe ſpacium vacuum.

xiiij. recitat ca q̃ faciũt dubiũ ſi vacuũ negetur eſſe ⁊ ſupponit ꝙ ex ente in potentia fit eus in actu.

xv. arguit logice ꝙ tempus nichil eſt ⁊ querit vtrum nunc ſit in toto tempore vel aliud ⁊ aliud n

xvj declarat ꝙ tempus nõ ẽ idẽ ꝙ motus celi nec idem ꝙ eius ſphera nec idez ꝙ motus.

xvij. concludit ꝙ diffinitio eſt numerꝰ motus ſecundũ prius ⁊ poſterius ex hoc ꝙ tempus nõ eſt idez ꝙ motus nec eſt in fine motus.

xviij declarat q̄ tā motus q̄ nunc habent ide ptitatem et diuerſitatē et q̄ vnuz iſtorum nō eſt ſine alio et q̄ tempus continuatur et diuiditur per nunc.

xix. declarat q̄ in tēpore eſt minimuz ſcdm eſſe diſtinctū et nō ſcdm eē cōtinuū

xx. declarat moduz quo tempus mēſurat motum et quādo motum eſſe in tēpore eſt ipm menſurari ab eo et ipē ē cauſa corruptionis et ideo ſempiterna nō ſūt in tempore.

xxi. probat q̄ tēpus menſurat quietē ſcdm q̄ eius duratio quāta eſt et declarat quomodo quedā nō entia nō ſunt in tēpore ut impoſſibilia quedā autē ſunt in tempore impoſſibilia

xxij. declarat q̄ nunc aliud eſt q̄ diuidit vel continuat tempus ad idtempus qđ eſt proprie preſens et q̄ tunc et q̄ nūc eſt ſemper principium finis et quid eſt iā olim repente.

xxiij. manifeſtat q̄ omis mutatio eſt in tempore propter prius et poſterius et q̄ hec duo aliter accipiantur in preterito et aliter in futuro.

xxiiij. declarat q̄ tēpus eſt i oībus mobilibus et q̄ aliquo modo tps eſt ſicut aīa et quomodo oēm motū ſequit̄ et pncipaliter motum primi mobilis.

Capitula quinti libri.

Primum capl'm declarat q̄ tranſmutatur aliud per partem aliud per ſe et q̄ eadem eſt diuiſio de mouente et cē.

ij. premittit quot modis poteſt terminus mutationis variari et ex hoc oſtendit q̄ generatio et corruptio ſunt mutationēs et nō ſunt motus et probat quot ſūt ſpecies mutationis.

iij. ſupponit q̄ motus eſt i tribus generibus tantum ſcilicet quantitate et qualitate et ubi et probat q̄ in ſubſtantia et in ad aliquid non eſt motus nec mutationis mutatio.

iiij. declarat noīa cōuenientia ſpēbus motus et q̄ motus infra eamdē ſpēm p magis et minus eſt alteratio ſecundo q̄ nō oīe imobile quieſcit ſed ſolum illud quod eſt aptum natum moueri.

v. declarat qđ eſt ſimul tāgere et ſeparatū medium cōſeqnter habēs et cōtinuuz

vj. manifeſtat quis motus eſt vn9 genere et quis vnus ſpecie et quis vnus numero et ſimpliciter et ſi idez poteſt eē qđ corruptum eſt et poſt factum.

vij. declarat q̄ necē eſt motuz qui eſt vnus cōtinuū eſſe et qđ ad hoc requiritur vnū tps et vnus terminus et q̄ alio modo dicitur motus vnus qn̄do eſt perfectus.

viij. oſtendit q̄ motus dr̄ vnus qn̄do eſt regularis et q̄ regularitas in motu poteſt cauſari ex ſubiecto et modo et concludit q̄ ex diuerſis motibus nō poteſt conſurgere vnus regularis.

ix. premittit diuiſionem qui mēbre in et oſtendit q̄ non eſt motus contrarius motui.

x. declarat q̄ quies in termino a quo eſt contraria priuationi motui que eſt ex ipſo termino.

xj. declarat q̄ ſicut in motu locali eſt motus ſecundum naturam et extra naturam ita et in alijs motibus et mutationibus et q̄ diūr contrariatur motus motui et quies motui et quieti.

xij. declarat q̄ quietis violente nō eſt gn̄o per ſe et q̄ cōtraria eſt quies motui.

Capitula ſexti libri.

Primū probat q̄ nullū cōtinuū cōponitur ex indiuiſibilib9 q2 indiuiſibilia nō poſſunt eſſe ad inuicē continua.

ij. probat q̄ ſi magnitudo componitur ex indiuiſibilib9 motus componitur ex momentis.

iij. ſupponit tria que conueniunt velociori mobili in comparatione tardioris.

iiij. ꝙ in tempore eſt vnum nunc indiuiſibiliter ꝛ in ipſo nichil mouetur ꝛ quieſcit ꝛ ꝙ nullum indiuiſibile mouetur.

v. declarat ꝙ motus eſt diuiſibilis ſecundum partes ſuas quibus pꝛopoꝛtionatur partibus mobilibus.

vj. determinat ꝙ illud quod eſt mutatum quando eſt mutatū eſt in quo mutatum eſt.

vij. pꝛobat ꝙ illud quod mutatur in aliquo tempore pꝛimo mutatur in quolibet ipſius ꝛ oſtēdit ꝙ mutatum eſſe ſemper pꝛecedit mutari ꝛ ecōuerſo.

viij. determinat ꝙ motus non poteſt eſſe in magnitudine finita tempore infinito ꝛ econuerſo.

ix. determinat ꝙ nō eſt dare tempus in quo pꝛimo aliquid ſtatuitur.

x. ſoluit rationes quatuoꝛ zenonis negantis oēm motum.

xj. pꝛobat quattuoꝛ rationibus ꝙ indiuiſibile nō poteſt diuidi.

xij. demonſtrat ꝙ nulla mutatio poteſt eſſe infinita pꝛimo ex his que ſunt inter oppoſita ꝛ contraria ſecundo de loci mutatione.

Capitula ſeptimi libri.

Primum pꝛobat ꝙ omē quod mouetur ab aliquo mouetur.

ij. manifeſtat ꝙ in omi motu eſt deuenire ad pꝛincipium ꝛ nō eſt pꝛoceſſus in infinitum in mouentibus.

iij. pꝛopoſito ꝙ pꝛimuz mouens ꝛ immediatum eſt ſimul cum motū pꝛobat hoc de eo ꝙ mouet ſe ipm ꝛ de eo qḋ mouetur ab alio localiter.

iiij. manifeſtat ꝙ ultimum alterantis ꝛ pꝛimum alterati ſimul ſunt.

v. pꝛobat nō eſſe alterationem in qualitatibus quarte ſpeciei formis ꝛ figuris

vj. pꝛobat vtrum omīs motus ſit omni comparabili ꝛ quot requirūtur ad cōparabilia.

vij. declarat quis motus cui ſit comparabilis.

viij. declarat pꝛopoꝛtiones que ſunt inter virtutes mouentes ꝛ res motas.

Capitula octaui libri.

Primum potuit intentionem ſuam inquirendo de ſempiternitate motus ij ꝙ omes antiqui. ꝛc̄.

ij. pꝛobat mobile pꝛimo exiſtere motui ꝛ ex hoc arguit ſempiternum eſſe motum.

iij. pꝛobat ex ſempiternitate tempoꝛis ſempiternitatem motus.

iiij. declarat ꝙ videtur eſſe contra oꝛdinem nature dicere motum aliquando incepiſſe ſimpliciter.

v. adducit rationes tres ex quibus apparet motum aliquando incepiſſe.

vj. pꝛobat ꝙ nō omnia ſemper quieſcunt nec mouentur.

vij. pꝛobat ꝙ nō omia ſemper quieſcunt nec mouentur nec omia que quieſcunt ſemper ꝛc̄.

viij. pꝛobat ꝙ omē quod mouetur ſiue motu naturali ſiue violento mouetur ab alio.

ix. manifeſtat a quo mouētur grauia ꝛ leuia concludens ex hoc quicquid mouetur mouetur ab aliquo.

x. pꝛobat ꝙ neceſſe eſt deuenire ad aliqḋ pꝛimum mouens vel quod eſt mobile vel mouet ſe ipm.

xj. pꝛobat ꝙ omē quod mouetur ex ſe diuiditur in duo quorum vnum eſt motum ꝛ aliud immobile.

xij. pꝛobat ꝙ ad rationem mouentis ſe ipm requiruntur duo. ſ. mouens immobile ꝛ motū tantū.

xiij. pꝛobat p ea que aliquando ſunt ꝛ non ſunt ꝙ pꝛimum eſt incoꝛruptibile ꝛ perpetuum nec mouetur per ſe nec per accidens.

xiiij. confirmat ꝙ pꝛimū mouens eſt

Phiſicorum

immobile ⁊ perpetuum ex his que aliquando mouentur aliquando nõ.

xv. inueſtigat quis motus ſit primus inter ſpecies motus probans ꝙ motus localis eſt huiuſmodi.

xvi. inueſtigat ꝙ nullus mot9 poteſt eſſe continuus niſi localis volens manifeſtare ꝙ loci mutatio ſit prima.

xvij. probat demõſtratiue ꝙ nulla loci mutatio ſit continua ⁊ perpetua niſi ſit circularis.

xviij. ſoluit quaſdaꝫ dubitationes que poſſent habere ortum ex precedentib9.

xix. probat rationibus logicis ꝙ nullus motus reflexus poteſt eſſe continu9.

xx. manifeſtat motum circularem taꝫ per ratioẽs proprias q̃ꝫ per comunes ſolum poſſe eſſe continuum.

xxj. manifeſtat ꝙ nulla potentia finita mouet tempus infinitum ⁊ ꝙ finitum nõ potentiam infinitam.

xxij. declarat quomodo projecta mouent proiciente exiſtente ĩmobili.

xxiij. probat ex dictis mouentiꝫ primi ⁊ quod primũ mouens eſt ĩmobile cuiuſ motus regularis ⁊ cuius ſitis eſt in circũferentia. nec motus alterius poteſt eſſe perpetuus concludit ergo ꝙ primũ mouens eſt indiuiſibile nullã habens magnitudinem.

erenissimo principi dño Ruberto ibrlm et ſcicilie regi frater Jacobus de ale
xandria ordinis minorũ profeſſor. reueuentiã in eo qui eſt fons ſapie. Men
taliter illuſtrati ingenij vr̃i nobilitas ac ſciencialis habitus imprecãs regalis
ſolicitudinis cõſtituti: euidẽtes ſcientias e librorũ multitudine rationabiliter appetũt
ut quantũ: permittit cura regiminis incũbentis poſſitis quoquomodo ſapiẽtiali ſpecu
lationi vacare. Veſtris itaqz votis q̃ nuchi cẽſco deputãda precepta me coaptare de
ſiderãs: libros naturales: methaſiſicales: necnõ et morales: diſtinctis capitulis cona
tus ſum ad euidentiã clariorẽ reducere ſecundũ mee ſciẽtie paruitatẽ. Quã copilatio
nem ſiue declarationem maieſtati vr̃e intitulãs pro laboris premio: merito exercicij:
utilitate legentiũ: et vr̃e grẽ munere ſum contẽtus. Incolumẽ ſemp ac felicez vr̃am
excellentiam: rex celorum conſeruare dignetur Amen.

Liber phiſicorũ capitulũ primũ qḋ ſic incipit. Quoniã quidẽ intelligere ⁊ ſci
re cõtingit circa om̃s ſciẽtias ⁊ c̃. Declarat q̧ in ſciẽtia naturali ſicut ĩ ceteris
ſciẽtiis ſcire ſit per cauſas. et tamẽ ex notioribus nobis ad notiora ſimpliciter
in ip̃a eſt procedendũ. quia in ipſa poſteriora ſunt nobis notiora.

BIBLIOTHECA NACIONAL DE LISBOA

Voniã ĩtelligere ⁊ ſcire ꝯuenit ĩ oĩb9 ſciẽtijs ex cognitiõe cau
ſarũ ṗncipiorꝝ ⁊ elemtorꝝ tũc eĩ arbitramur cognoſcere unũqḋqz.
cũ eius cauſas et ṗncipia primo cognoſcim9 uſqz ad elemẽta.
magnifeſtũ eſt q̧ ad naturalẽ ſcientiã acquirendã prius tẽptã
dum eſt determinare de cauſis et ṗncipiis. Quãuis autez
ex parte ſcientie in ſe: ſit a primis ṗncipijs incboandũ. tamẽ ĩ
nata eſt nobis via procedẽdi ex notiorib9 nobis ad cognoſcẽ
dum ea que ſimpliciter et ſecundũ naturã de ſe ſunt notiora.
Non eĩm ſemp ea que ſũt magis nota ḋ ſe. i. naturaliter noſcibilia. ſũt nobis magis
nota. Neceeſſe eſt ĩ naturalibus procedere hoc modo. videlicet ex nobis notiori
bus que tamẽ nature. i. in ſe ſũt ſimpliciter minus nota: cuiuſmodi ſũt effectus. in cer
tiora et notiora nature. cuiuſmodi ſũt ṗncipia et cauſe. nã nobis pri9 ſũt magnifeſta
⁊ certa magis confuſa ⁊ indiſtincta ut oĩa ex quibus reſolutis uel diſtinctis ſũt nota ele
mẽta atqz ṗncipia. et ideo ex vniũſalioribus ad ſingularia opportet ꝓcedere. Qḋ
aũt talis proceſſus ĩ ſciẽtia naturaliũ ſit ſeruãdus: primo patet quia ĩ eis noticia ĩcipit
a ſenſu. totũ autẽ notũ eſt ſenſui priuſq̧ aliqua eius pars. Uniuerſale aũt eſt quodã to
tum cũ cõpreh ẽdat multa q̄ſi partes. Secũdo hoc patet q̧ eundẽ ordinẽ tenẽt no
mina reſpectu diffinitioĩs. nota eni q̃ in diſtincte ſignificãt rem: ſũt prius nobis nota
diffinitione. que diuidit ſignificatũ et diſtincte ip̃m ſignificat. Tertio idẽ patet ex ṗ
ma noticia puerorũ. qui prius om̃s viros appellãt pr̃es. et om̃s feĩas matres: pro
ceſſu vero tp̃oris determinãt pr̃em a nõ pr̃e. q̃aſi procedẽtes a coĩ et confuſa noticia
ad propriam et diſtinctam.

Caplm ſecũdũ qḋ ſic incipit. Neceeſſe igitur vnũ eſſe ṗncipiũ aut plura et c̃.
Enumerat dubitatioẽs q̃ ſũt de ṗncipijs nature quantũ ad vnitatẽ et plurali
tatem mobilitatem et immobilitatem.

Eceſſe eſt aũt vnũ eſſe ṗncipiũ nature aut plura. et ſi vnũ: aut ĩmobile ut di
cit permenides et meliſſus. aut mobile ſicut extimãt naturales. quorũ aliqui
eſſe aerem. alij aquã dicũt eſſe ṗncipiũ primũ. Si aũt ſũt plura ṗncipia: dubi
tatur utrũ ſint finita vel infinita. Et ſi finita: utrũ duo vel tria vel ſecũdũ aliũ numerũ
Si vero ſint infinita: utrũ oĩa ſint unius generis diferẽtia tamẽ figura ⁊ ſpe. i. forma

ut dicit democritus. aut etiam inter ſe contraria. Similiter querũtur prime dubitationes decente. utrum totũ ens ſit vnum aut plura. et ſi multa: utrum finita vel infinita. querendo enim ens: querunt principiũ et elementum utrum unum aut multa.

Capitulũ tertiũ quod ſic incipit. Jd quidem igitur ſi unum et c̃. Declarat ꝙ naturalis non eſt diſputare contra negantes ſua principia. nec ſoluere rationes ſophiſticas loquentiũ non naturaliter de natura.

Jd quidem quod intenditur ſi unum. i. ſi vniuerſaliter ipſm ens eſt vnum et immobile ad naturalem non pertinet. Sicut enim geometra nõ habet rationem contra negantem principia geometrie qꝛ hoc pertinet ad ſuperiorem ſcientiam uel ad eam que eſt omĩbus communis. Sic nec phiſicus poteſt intendere opiniones negantium ſua principia. qualis eſt opinio que dicit ꝙ totum ens eſt vnuꝫ et immobile. Si enim eſt vnum ſolum ens: non eſt principium. quia principium arguit principiatum. tanq̃ aliud ens ab ipſo. cum principium ſit cuiuſdam principiati uel quorundam. Naturalem ſibi ſolicitum eſſe de hac opinione ꝙ ens ſit unum ⁊ immobile. Simile eſt ad diſputare contra qualibet opinionem extraneam verbi grã eraclin dicentis nihil moueri. vel alicuius dicentis omnia eſſe vnum hominem. Non pertinet etiam ad naturalem ſoluere rationes permenidis et meliſi que ſunt ſophiſtice. qꝛ peccant in materia cum recipiant falſa. et in forma: cum non ſillogizẽt. Magis autem vana eſt ratio meliſſi et non inducit dubitationẽ. tamen nõ propter hoc ratio permenidis eſt vera cum aliquod falſũ contineat ad quod multa ſequũtur. vno enim in conueniẽti dato alia contingunt. Et hoc non eſt mirum. Nobis igitur naturaliter loquentibus ſupponatur. omĩa aut quedam naturalia moueri. ſicut manifeſtum eſt ex inductione. Similiter non cõuenit omĩa ſoluere in qualibet ſcientia: ſed ſola ea que quis falſo concludit ex principiis ſcientie nõ autem ea que mentitur principijs deſtructis verbi gracia. Quadraturam circuli que per diſciſiones linearum fiebat qꝛ procedebat ex principijs geometrie: geometrie eſt diſſoluere. nõ autem illam que erat antifontis: qꝛ eadem principia deſtruebat. Quãuis tamen hec ita ſint: tamen qꝛ predicti de natura locuntur licet deffectus. i. eorum dubitationes non naturales ſint: bene ſe habet diſputare de ipſis aſſũpta forma philoſophi primi.

Capitulum quartum quod ſic incipit. Principium autẽ maxime omni proprium et c̃. Probat per ratioẽs ſumptas tam ex parte entis q̃ vniusꝗ ens non poteſt eſſe vnum tantum. ſiue infinitum ut dicit meliſſus ſiue finitum ut dicit permenides.

Principium maxime proprium ad probandum ꝙ ens non eſt tantum vnuꝫ ex hoc ſequitur ꝙ ens dicitr̃ multipliciter. ſ. de ſubſtantia et alijs cathegorijs. dicunt ergo ens eſſe. aut vnam ſubſtantiam. aut vnam quantitatẽ aut vnam qualitatem aut vnam aliam cathegoriam. Et iterum ſi vnam ſubſtantiam aut aliam cathegoriam hoc dicunt eſſe: aut vnum hominẽ aut vnum album aut alid vnũ numero alterius predicamenti. hec enim differunt multum et impoſſibilia ↄnt dicere eſſe vnum. Si enim ens eſt ſimul ſubſtantia quantũ et quale: iam eſt multa et non vnum tantũ. cum hec ſint multa: ſiue ſint ſimul ſũpta ſiue abinuicem ſepaata. Si uero oĩa eẽtia ſũt quantũ vel quale: ſequitur impoſſibile. qꝛ ſũt plura. ſiue ponatur ſubſtantiã eſſe ſiue nõ. Si enĩ ſubſtãtia nõ ponatr̃: ſequetur ꝙ accidẽs poſt eſſe ſine ſbã.

quod falſum eſt: cum nullū accidens aliorū entium ſit ſeparabile a ſubſtantia. omīa namqꝫ de ſubiecta ſubſtantia dicuntur vel ſunt in ea. Preterea meliſus dicit ens eſſe infinitū: eſt ergo quantū. qꝛ infinitū eſt paſſio quanti. nam infinitas non cōuenit ſubſtantie vel qualitati: niſi per quātitatē. qꝛ ratio infiniti per ſe cōuenit quātitati et nō ſubſtantie nec qualitati. Si ergo ens eſt ſimꝉ ſubſtantia et quātitas: nō eſt vnum tantum ſed duo. Si vero eſt ſolū ſubſtātia: nō eſt infinitū nec habet ullam magnitudinē qꝛ iam eſſet quantū. Amplius ex natura vnius patet ꝙ īpoſſibile eſt ens eſſe vnū. vnū enī ſicut et ens multipliciter dicitur. Eſt enī vnū continuitate. indiuiſibilitate. et diffinitiua ratione dicente qđ quid eſt rei. Si ergo ens eſt vnum cōtinuitate: poſſunt eſſe multa entia: cum cōtinuū ſit diuiſibile in infinitū. De toto autē continuo ꝛ eiꝰ partibus oritur dubitatio. que licet nō ſit ad propoſitū. tamē in ſe ipa eſt utilis. utrū videlicet totum et partes ſiꝉ ſumpte ſint idē aut diuerſa. hoc enī tam de partibus cōtinuis quā de nō cōtinuis ſcꝫ cōtiguis dubiū eſt. Si enī quelibet earū indiuiſibiliter eſt idem toti: inter ſe erunt indiuiſibiliter idem. Si vero ſunt aliud a toto: totū erit aliud a ſe ipſo. cū nō ſit niſi partes ſimul ſūpte. At vero ſi ens eſt vnū indiuiſibile: nichil erit quantū et ſic nichil erit infinitū ut dicit meliſus. nec finitū ut dicit permenides. Quod enī indiuiſibile nō ſit quantū: patet in pūcto qui exīs terminus linee finite. tāmē qꝛ eſt indiuiſibilis: nō eſt finitus. ſic nec quantus. Si autē ens eſt vnū ratione diffinitiua: ſequitur opinionē eracliti eſſe verā. videlicet ꝙ oīa ſunt vnū qꝛ quorūcūqꝫ eſt vna diffinitio: illa ſunt vnū. et ſic idē erunt cōtraria ut bonū et malū. et cōtradictoria bonū et nō bonū. et diſparata ut homo et equus. eius etiā qđ nichil eſt erit diffinitio: ſicut eius quod eſt aliquid. qꝛ talia erūt idē. qualitas etiā et quātitas erūt idē ens: que tamen ſunt predicamenta entis diuerſa.

Caplm quintū quod ſic incipit. Conturbati ſūt autē poſteriores et cē. Declarat ꝙ licet aliqui poſteriores conſentiētes permenidi ꝛ meliſo conati fuerunt auferre multitudinē ab ente: tamē neceſſario coacti ſunt concedere ꝙ multitudo ſtat cum vnitate.

Onturbati ſūt autē ſequaces dicentiū ens eſſe vnū. ſicut et priores. qꝛ ex euidentia rationis cōtingit idē eſſe ſimul vnū et multa. vnde ne cogerentur hoc ponere: aliqui ipſorum ut liquofron auferebāt verbū copulatiuū ab enūtiatiōe eo ꝙ eſt nota differentie inter ſubiectū et predicatū. nec dicebat homo eſt albus: ſed tantū homo albus. Alij vero mutabāt dictionē dicētes homo dealbatur. ne ſi adiungerēt verbū eſt: facerēt vnū ſubiectū eſſe multa ratione. tanꝙ ens et vnū dicantur ſingulariter et nō reperiātur ī multis. Sed cum entia ſint diuerſa aut ratione formali ſicut aliud eſt eſſe albo aliud muſico licet ſint eadē qm̄ ſunt in eodē ſubiecto. Ita ꝙ tunc vnū ſubiecto eſt multa ratione: aut ſunt entia multa diuiſione. quo totū reſpectu partiū: oportet cōcedere vni enti nō repugnare multitudinē. Hic autē ubi agitur de vno ꝙ per diuiſionē poteſt fieri multa: iam deficiebāt dicti phi et cōfitebātur vnū eſſe multa licet eis videretur incōueniēs idē eſſe vnū et multa. qđ tamē nō eſt īpoſſibile. qꝛ nō eſt oppoſitū ſimpliciter vnū multis. cum utrūqꝫ poſit eſſe in potentia non opponuntur.

Caplm ſextū quod ſic incipit. Sed ex quibꝰ demrant et cē. Continet ſolōnes obiectionū meliſi et permenidis. oñdens diuiſim defectū eoꝝ.

Ationes ex quibꝰ demrant meliſus et pmenides nō eſt difficile ſoluere. cum uterqꝫ ſillogizēt ſophiſtice. nā recipiūt falſa peccādo in materia. nec ſeruant

formā debitā. et ideo nō ſillogizāt. Meliſi autē ratio magis eſt defectuoſa. nō tamē
ꝓpter hoc ratio permenidis verū cōcludit. q2 implicat aliqḋ incōueniēs. vno aūt incō
ueniēti dato ſecūtur alia et hoc nō eſt mirabile. Quod quidē meliſus male arguat
patet. opinatur eni cōſequētiā hanc eſſe verā ſi quid factū eſt: habet ꝑncipiū. q̄ cōſeq̄n
tia procedit a deſtructione antecedentis et ſic eſt falſa. Poſtea addit aliud in cōue
niēs cū ſubiūgit. qḋ nō eſt factū nō habet ꝑncipiū et per hoc eſt infinitū: cū caret ꝑnci
pio ꝛ fine. ꝙ eni hoc nō ſequatur: patet. oīs eni res naturalis habet ꝑncipiū realitatis
et magnitudinis ſue etiā poſito ꝙ non ſit facta. ac per hoc eſt finita terminis ſue natu
re. q̄uis ſi non eſt facta: nō habeat ꝑncipiū tꝑoris ꝛ gñōnis: nō dico gñōnē: ſimplicē
influxū quo in inſtāti aliquid producitur: ſed pocius dico gñōnem q̄m precedit mot9
alterationis tanq̄ mutationis nō momētanee facte in inſtanti. Preterea nō ſeq
tur tertia illatio meliſi. videlicet ſi ens eſt vnū: ergo īmobile nō eni ſequitur eſt vnum.
ergo imobile nā ſi aqua ſit una: poteſt pars eius moueri infra totā. Et ſi pars: ergo to
ta. cū ſit eiuſdē nature. Preterea infra vnum poteſt eſſe motus alterationis. ut aq̄
vna alterari poteſt exñs vna. Preterea nō poteſt vnū eſſe totū ens ſecūdū eſſe ſpe
cificum et formale licet ſcdm eſſe materiale ex quo fiūt entia aliqui naturaliū dicāt ipz
eſſe vnū ꝙ eni ſcdm eſſe ſpecificū nō ſit vnū: patet. q2 homo ab equo alterū eſt ſpecie.
et cōtraria diſparata ad inuicē ſpecie dr̄ia ſunt. Et cōtra permenidē eſt idē modus
rationū qui eſt cōtra meliſū: quāuis ſint aliqui ſp̄ales et proprij contra ipm. idē quidē
in communi ſoluendi rationes pme. et meli. eſt modus. nā et falſa recipit. et eius ratio
nō cōcludit. ſicut ſoluebatur ratio meliſi. falſa eni recipit: ſupponendo ꝙ ens vno mo
do dicatur: qḋ tamē multipliciter dicitur. Non concludit autē dicendo ſolū ens eſt: q̊
tantū vnū eſt. nā ſi ſola alba ſupponātur ita ꝙ nichil ſit ens niſi albū: albo ſignificante
vnā naturā: nichillominus ipa alba ſūt multa et nō vnū. q2 albedini ꝛ ſuſceptibili eius
q̄ ambo importātur per albū: nō eſt idē eſſe formale. cū nec cōtinuitate q2 nō eſt quāti
tas. nec ratione diffinitiua ſint vnū. et ſic albū erit multa. etiā poſito ꝙ extra albū non
ſit aliquod ens nec diuerſū eſſe ſit albedini et ſubſtātie ſeparabilia ſūt ab inuicē: ſed q2
eſſe formale accidētis et ſubiecti cui ineſt alterū eſt et diuerſū. et hoc permenides non
dum vidit. Neceſſe eſt ergo ens ſignificare nō ſolū qḋ predicatur de ſubſtātia ſiē
eſt accidēs: ſed etiā ipam ſubſtantiā que vere eſt vnū ens qḋ ſic patet. accidēs ei predi
catur de quodā ſubiecto. ſi ergo ipm accidēs eſt ſolū ens: ſubiectū erit alterū ab ente
et per hoc erit nō ens. igitur aliquid erit cū nō ſit. et ſi ſubiectū nō ſit: accidēs nō inerit
ei. nō ergo ierit accidēs ſubiecto: niſi ſubiectū habeat eſſe ens. hoc autē eē nō poteſt
poīto ꝙ accidēs ſit ens niſi ens ſic multa ſignificet: ꝙ utrūq3 ſit ens: nō bene igitur cō
ceſſum eſt a permenide qḋ eſt ſignificare vnum. Preterea ſi ſubſtātia noīe entis
importatur que vere et ſimpliciter ē ens et nulli accidit ſed illi accidit aliquid: ens ma
gis ſignificat ſubſtantiā q̄ vere eſt ens q̄ ſignificet accidēs qḋ nō eſt vere ꝛ ſimpliciter
ens. Si ergo ſubiectū qḋ vere eſt ens et albū ſint idē eo modo quo homo albus dicit̄
idem ens: cum entitas albi nō ſit vere ſimpliciter ens q2 nō accideret alteri nec idē ſit
ſimpliciter ens et ſimpliciter nō ens: ſequitur qḋ id qḋ eſt nō ſit. nec dico nō ſit excludē
do. ab eo aliquā entitatē: ſed ꝙ oīo nō ſit per nō hn̄do ullā entitatē. igitur veruz eſt di
cere q2 eſt qḋ nō eſt. veruz ei eſt dicere q̄m albū eſt qḋ tamē nō ſignificatur per ens ſed
hoc eſt tantū vnuz. Quare ſi albū vere ſignificatur per ens: oportet ipm multuz ſigni
ficare. Preterea magnitudo nichil erit: ſi ens eſt tm̄ vnū ſimplex. utriq3 nāq3 ꝑtiū
magnitudinis eſt aliud et aliud eſſe qḋ nō cōtingeret ſi ens eſſet ſimplr̄ vnū tantum.

Capitulum ſeptimū quod ſic incipit. Quod autem diuiditur ꝙ vere eſt aliqd aliud et c̄. Improbat coniunctim opīones meliſi et permenidis de vnitate entis excludens modum quorūdam concedentium inconuenientia que ad dicta eorum ſecuntur.

Uod aūt ſubſtātia q̄ eſt ens ſimpl'r et qȯ vere eſt ens diuiditur ī plura entia ſimiliter ſubſtātialia ratione magnifeſtū eſt verbi gr̄a. Si homo eſt aliqȯ vere ens ſimpl'r: neceſſe eſt aīal et bipedē eſſe entia vere ſimpl'r. Si ei nō ſūt vere entia ſubſtātialia: erunt accidētia homini uel alicui ſubjecto. qȯ eſt īpoſſibile ſicut patz Accidens enim dupliciter dicitur. primo quod contingit eidem ineſſe ⁊ nō ineſſe ut ſedere homini ineſt ſicut ſeparabile. Secundo proprium in cuius diffinitione ineſt ſubjectum cui accidit ſicut in ſimi diffinitione ineſt naſus cui accidit ſimitas. Amplius ſupponatur ꝙ quecūqȝ ſunt in diffinitiua ratione alicuius aut ex quibus eſt ipſa diffinitio diffinitum nō ineſt in ratione diffinitiua alicuius eorum. ſicut in diffinitione bipedis nō eſt homo ſed bipes eſt in diffinitione hominis. Si igitur iſta habēt hunc modum et homini accidit bipes tanq̄ꝫ ſeparabile accidens: contingit hominem non eſſe bipedem. ſi accidat ei tanq̄ꝫ proprium: neceſſe eſt hominem eſſe in diffinitione bipedis quod eſt impoſſibile cum hoc. ſ. bipes ſit in hominis diffinitione q: tunc eſſet circulatio in diffinitionibus. Si autem dicatur ꝙ animal et bipes ſunt accidentia alij q̄ꝫ homini et non entia ſubſtantialia: ſequetur ꝙ homo ſit accidens alteri cum ex eis exiſtat: hoc eſt impoſſibile. q: ſicut ſuppoſitū fuit quod vere eſt ens ſimplcit nulli eſt accidens. cum ergo vnum diffinitum hoc eſt ac multa diffinictia: ſi tale diffinituȝ poteſt vere eſſe: oportet multa vere eſſe. Preterea de quo ambo diffiniēcia cōiunctim ⁊ quodlibet ipſorum diuiſim dicuntur: de eodem et diffinitū quod ex eis eſt pmr. Si ergo vnum et idē ens indiuiſibile et nō plura ſūt omīa diffiniēcia et quodcūqȝ diffinitū omē ens erit ex indiuiſibilibus: ſicut diffinietur per vnum indiuiſibile et ſimplex. Quidā autē utriſqȝ predictis rationibꝰ permenidis cōceſſerūt videlicet illi qui dicūt omīa eſſe vnum ſicut plō poſito ꝙ ens ſignificet ſubſtātiā et accidēs. Et etiā qui dicit omīa eſſe ex indiuiſibilibus. q: faciūt magnitudines īdiuiſibiles illas ad quas per deciſionem ſtat diō magnitudīs alicuius. Magnifeſtū eſt autē qm̄ nō eſt verū ens ſimul ſignificare qȯ eſt et quod nō eſt ſi ipm ſignificat vnū. ſ. quod eſt nō eīm poſſibile ē cōtraditionē ſimul eſſe verā de eodē. propter qȯ idē ens nō ſignificabit qȯ eſt ⁊ qȯ nō eſt que ſūt cōtraditoria. ſi igitur ens ſimpliciter qȯ eſt ſubſtātia et accidēs quod nō eſt ſimpliciter ens: ens nō erit nichil. q: nichil prohibet id qȯ nō eſt ſimpl'r: eſſe ens ſecundum quid. Preterea dicere ꝙ nichil extra ſubſtātiam que eſt vere ens ſit aliquid ſeparatū omīa erūt vnū: eſt incōneniēs. q: ſicut ſciētia nō eſt nō entis ita nullus adiſcit qȯ in veritate eſt niſi ipm aliquid ſit. Adiſcit aliquis autē entitatē accidētis etiā nō ſeparari a ſubſtātia ergo eſt aliquid ens. Et q: ita eſt: nichil prohibet entia eſſe multa ſicut dictū eſt. Qȯ quidē igitur nō ſit poſſibile ens eſſe tantū vnū: manifeſtum eſt.

Cap'm octauum qȯ ſic incipit. Sicut phici dicūt duo modi ſūt et c̄. Recitat opīones falſas loquētiū naturaliter: de ꝑncipijs nature ⁊ maxīe empedoclis et anaxagore. Iſti eī cū ſupponerēt motū naturaliter locuti ſūt.

Icut autē phici dicūt: duo ſūt modi circa aſſignationē ꝑncipioꝝ. Quidā eīm ꝑncipiū materiale faciūt corpus ſubjectū qȯ eſt aut aliquod triū elementoꝝ excluſa terra: aut mediuȝ denſius igne et ſubtilius aere. ex quo per raritatem

et denſitatē alia generātur faciunt ipſi ergo multa principia et inter ſe cōtraria .ſ.ra
rum et denſum que vniuerſaliter reducūtur ad excellentiā et defectū eo modo quo
plō dixit ꝙ magnū tanꝙ̄ excellēs et paruū tanꝙ̄ deficiēs ſunt rerum principia. In
hoc tamē differt a pħicis ꝙ hanc cōtrarietatē ponunt ex parte materialis principij .et
vnitatē ex parte formalis. pħici autē ecōtrario vnā faciunt materiā: plura aūt et cōtra
ria dr̄as et formas. Quidam autē ſegregāt contrarietates .i. cōtrarias formas ex
vno chaos confuſo in quo eas dicūt in eſſe ut dicit Anaximādros et quicūqꝫ dicūt en
tia ſimul eſſe vnum et confuſū in quo ſūt multa. ſicut empedocles et anaxagoras qui
ſegregāt oīa entia ex quodā mixto. Differūt tamē hij duo .qꝛ empe. ex tali confu
ſo per ſegregationē dicit fieri elemēta .et ex tali confuſo per congregationē ex elemē
tis: fieri confuſū. et ſic facit circulationē hoꝝ ad inuicē. Anax. vero tātum ſemel facit
ex confuſo diſtincta .nam ſcd̄m eum intentio agentis primi ſegregauit res diſtinctas
ſemel. Et hic anaxa. īfinitas partes ſimiles dicit eſſe principia reꝝ. Empedocles
autē ſolū quattuoꝛ elementa p̄ncipia dicit Videtur autē anaxa. pꝛopter hoc opīari
infinitas partes ſimiles cuiuſlibet et infinita p̄ncipia dicēs quodlibet eſſe in quolibet:
qꝛ ſupponit cōmunē opinionē naturaliū eſſe verā que eſt ꝙ ex nō ente nichil fit. pꝛop
ter hanc eīm naturales dicūt ꝙ oīa ſimul preſuerūt: et fieri: dixerūt eſſe alterationeꝫ
et nō generationē. aliqui tamē ipſorum dixerūt eſſe cōgregationē et ſegregationē: per
hoc ꝙ oīa preſuerūt et ideo oīa ſunt in oībus. Amplius contraria videamus ex in
uicem fieri ut album ex nigro et econtrario. ergo inerat vnū in alio qd̄ patet. Si eīm
oē qd̄ fit ex his que ſūt fit. cum nō poſſit fieri ex hijs que nō ſunt: qꝛ in hoc cōueniūt
oēs naturales ex nichilo nichil fieri: reliquum iam putauerūt ex neceſſitate cōtingere
ſ. quod fit fieri ex his q̄ p̄ſuerūt in eo ex quo fit. Quāuis autē oīa ſint in oībus: tamē
ꝓpter paruitatē magnitudinis aliquoꝝ ex inſenſibilibus nobis fiunt q̄ ex pre exñtibꝰ
fiunt. dicūt ergo quodlibet exiſtere in quolibet qꝛ videt quodlibet fieri ex quolibet.
Apparere autē dr̄ia et appellari altera ab inuicē: pꝛouenit ex maxime habundātia et
predn̄ante ī multitudine partiū infinitarū. ita ꝙ ſincere nichil eſt totū albū aut nigrū
aut dulce aut caro aut os qd̄ plus habet de aliquo predcōꝝ quā habeat ꝺ quocumqꝫ
alio videtur eſſe id de quo plus habet in mixtura oīum rerum.

Capitulum. ix. quod ſic incipit. Si igitur infinitum ſecundū ꝙ̄ infinitum ig
notum eſt. Impꝛobat opīonem anaxa. primo quantum ad infinitatem p̄nci
piorum. ſecundo quantum ad hoc ꝙ poteſt quodlibet eſſe in quolibet. tertio.
quantuꝫ ad ſegregationem quam ponit fieri ab intellectu .quarto qn̄tū ad
hoc ꝙ dicit ſp̄ ſimile fieri ex ſimili.

I igitur infinitum ſecundum ꝙ̄ infinitum ſecundum multitudinē diſcretam
ideſt ſecundum numeruꝫ et ſecundum magnitudinem continuam quoddaꝫ
quantum ignotum: ita infinitum ſecundum formam et ſpeciem .i. qualitatē
fit quoddam quale ignotum formaliter et per conſequens principiata ꝑincipijs igi
tur infinitis exiſtentibus ſecundum multitudinem ꝛ ſecundum formales differētias
impoſſibile erit cognoſcere principiata ex ipſis. qꝛ ita arbitramur cognoſcere cōpoſitū:
quādo cognoſcimus ex quibus et quātis eſt. Amplius neceſſe eſt illud totū eſſe in
determinatū cuius aliquā partiū in qn̄tā cum inſit totū diuiditur cōtingit determina
tam eſſe ſcd̄m quātitatē vel ſcd̄m naturā ſpecificā. Si ergo impoſſibile eſt aliqd̄ totuꝫ
verbi grā. aīal aut plantā eſſe in determinate qn̄titatis ſcd̄m magnitudinē et multitu
dinē aut paruitatē: manifeſtū eſt ꝙ nec aliquā partiū contingit indeterminatā eē cū

totum et partes ſimiles ſint quantū ad eſſe determinatū: caro autē ⁊ os et huiuſmodi partes ſunt animalis: et fructus: plantarū. Sicut ergo nō eſt animal quātitatis indeterminate: ita nō eſt poſſibile carnē aut os eſſe indeterminate quātitatis aut in magis aut in minus. Amplius ſi verū eſt ꝙ oīa inſunt in om̄ibus ad inuicē nec fiūt de nouo nō ente ſed potius ſegregantur cum in ſint licet quodlibet denoīetur a predn̄ante: ſi etiam verum eſt qđ quodlibet fit ex quolibet per ſegregationē ut ex carne aqua et aq̄ ex carne ſegregatur: ſupponatur tertio. ꝙ omne corpus finitū ablato multociēs ab eo aliquo corpore finito conſumitur. Remota itaqꝫ per ſegregationē carne ex aliqua aqua: et ex reliqua aqua alia caro ſegregari poterit per ſecundā ſuppoſitionū predictarum. Quis in tali ſegregatione ſemp minor remanebit quātitas aque per tertiā cuius aque magnitudo nō excedit in paruitate oēm quantitatē. i. per ſegregationē ad tantā deueniet paruitatē q̄ vna nō erit maior altera cum nō ſit indeterminate quātitatis in magis nec in minus. Si ergo ſtabit ſegregatio carnis ex aqua deueniēdo ad tā paruam aquā in aqua nō ſit caro: nō om̄e erit in om̄i ut dicit prima ſuppoſitio q̄ eſt anax. Si vero nō ſtabit ſegregatio ſed ſemp ex quacūqꝫ aqua quātumcūqꝫ parua poterit ſegregari caro: ſequitur ꝙ in magnitudine finita inerāt infinita quorꝫ q̄libet erit equale in magnitudine ei in quo inerit. quod eſt impoſſibile. Amplius autē ſi om̄e corpus per reōtionē partis ab eo minus neceſſe eſt fieri. et cum hoc determinata eſt quātitas cuiuſlibet corporis ut pote carnis tam in magnitudine q̄ꝫ in paruitate: magnifeſtum eſt ꝙ ex minima carne nullū ſegregabitur corpus. eſſet eīm minus minimo.

Amplius ſi in corporibus finitis ex quibus per ſegregationē ſemper poteſt fieri aliud corpus ineſt caro infinita et ſimiliter ſanguis et cerebrū nō cōparata in vnū ſed ab inuicē ſeparata: cum ergo vnūquodqꝫ horum realiter ſit aliud ab illo ſeparatū ⁊ ſit infinitū: irrationabile eſt ꝙ oīa ſint in aliquo finito. q̄ infinita infinities erūt i re finita. Nequaquā igitur eſt ſegregandū quodlibet ex quolibet. nec eſt ſcientis dicere ꝙ quodlibet poteſt ſeparari a quolibet: cum paſſioēs et accidētia ſint inſeparabilia a ſubiecto. Cum ergo colores et habitus ſemp ſunt permixti ſubiecto. ſi ſeparētur ab eo: erit aliqua albedo et ſanitas non exn̄te eis aliquo ſubiecto de quo dicātur. qđ eſt īpoſſibile. et intellectus hec impoſſibilia querēs: eſt irrationabilis. querit autē impoſſibilia ſi velit ſegregare quodlibet ex quolibet: cum ſit impoſſibile. tam ſcdm̄ quātitatē: eo ꝙ ex minima magnitudine nichil poteſt ſegregari q̄m etiā ſcdm̄ qualitatē ex eo ꝙ paſſiones inſeparabiles ſūt a ſubiecto. Non recte etiā accipit anax. fieri gn̄onē ex ſegregatione ſimiliū in ſpē. cōtingit eīm aliquādo ſimile fieri ex ſimili. ſicut quando lutū diuiditur in luta. Cōtingit etiā aliquid fieri ex nō ſimili. ſicut quādo lateres fiūt ex luto ⁊ domus ex lateribus et aer ex aqua et ecōtrario. Melius eſt autē accipere ꝑncipia pautiora et finita ſicut empe: quā infinita ut ponit anaxagoras.

Capitulū decimū quod ſic incipit. Om̄s igitur principia cōtraria faciunt et c̄.

Colligit ex dictis opinionibus principia eſſe contraria et primo auctoritate.

Adiungens ſecundo ꝙ eſt conſonum rationi.

Omnes igitur predicti phi faciunt principia cōtraria. dicētes enim totum ens eſſe vnū et imobile: adiungūt huic duo cōtraria permenides eīm calidum qđ appellat ignem. frīm quod nominat terrā: dicit eſſe ꝑncipia. Quidam autem rarū et dēſum. democritus etiam firmū quod eſt quaſi ens et inanne quaſi nō ens: dicit eſſe principia. Adhuc ſignāt aliqui aliam differentiā inter athomos quos principia ponit. ait eniꝫ eos differre poſitione figura et ordine que ſunt genera contrario

rum.nam infra poſitionē:cōtraria ſunt ſurſū et deorſum ante et retro.infra figurā:an
gularez rectū et circulare.infra ordinē:prius et poſterius. Quod quidē igitur oēs
faciunt pncipia cōtraria:patet. Et hoc rationabiliter patet ſcilicet per rationem qꝛ
pma cōtraria habent oia que ſūt de ratione principioꝝ.Oportet eīm oīa principia
nō eſſe ex alterutris.ſ.ꝙ vnū ſit ex alio materialiter eo ꝙ cōtraria ſunt.nec eſſe ex alijs
et ꝙ fiant oia ex ipſis.hec autē oia inſunt pmis contrarijs ergo ſunt pncipia. Prop
ter hoc ꝙ principia ſunt:non pñt eſſe ex alijs.tunc eīm aliqua eſſent priora primis.
Obid vero ꝙ ſunt cōtraria:vnum ex alio nō eſt.et ſic nō ſunt ex alterutris. Quali
ter autē cōtraria oia ſunt ex ipſis vel qualiter alia fiāt ex cōtrarijs:oportet ex ratione cō
ſiderare.Suppōnēdū eſt igit̄ pmū ꝙ infra numerū entis nō eſt aptū natū p ſe agere
vel pati quodcūqꝫ a quocūqꝫ nec fit quodlibet ex quolibet:niſi ſcðm accidēs.ſicut fit al
bum ex muſico qꝛ accidētaliter cōiungitur muſicū albo vel nigro.fit igitur per ſe deter
minatū ex determinato ut album ex nō albo nō ex omino nō albo ſed ex nigro vel me
dijs coloribus Et muſicū ex non muſico ſibi oppoſito quod poteſt dici inmuſicū.aut
ex determinato medio ipoꝝ ſi ipſis eſt mediū. Neqꝫ etiā corrūpitur per ſe ⁊ pmo
quodlibet in quolibet.ſicut album nō corrūpitur inmuſicū niſi per accidēs ſed in non
album.nō quidē in quodcūqꝫ non album ſed in id quod eſt nigrū vel mediū ipoꝝ.
Et ſimiliter muſicū corrūpitur in nō muſicū quod eſt ſibi oppoſitū aut in mediū ſi ipſis
eſt mediū. Non ſolum autē hoc verū in generatione et corruptione ſimpliciū veꝝ
etiā cōpoſitorū.qꝫuis hoc in eis lateat ob hoc ꝙ oppoſite differētie in ipſis noīate non
ſunt. Neceſſe eſt eīm oīe conſonās fieri ex inconſonātia et ecōtrario.⁊ corrumpi cō
ſonans in inconſonātiam.non contingentem: ſed ſibi oppoſitam. Differt autem ni
chil nominare compoſitionē nomine conſonantie aut ordinis aut compoſitionis op
poſitum vero nomine inconſonātie.eadem eīm ratio.ſ.ꝙ fit quodlibet ex determina
to ſibi oppoſito ſaluatur in omibus.domus eīm et ſtatua et quodlibet aliquod cōpoſi
tum predicto modo fit.domus enim fit ex partibus non compoſitis ſed diuiſis.ſimili
ter ſtatua et quodlibet figuratum fit ex non figurato. Vnūquodqꝫ autem figuratiuuz
aut conſiſtit in quodā ordine aut in compoſitione. Nam aliqua exeunt ineſſe per or
dinationem et compoſitionem. Si ergo hoc verum eſt ꝙ fiat oīe quod fit ex con
trarijs et corrumpatur quod corrumpitur in contraria aut in horum media:hec autez
ex contrarijs ut medij colores ex albo et nigro: ſequetur ꝙ ea que fiunt per naturam
aut ſunt contraria aut ex contrarijs: Vſqꝫ igitur ad hanc noticiā deuenerunt pluri
mi antiquorum ut prius diximus ꝙ principia ſunt contraria.vnde oēs dicunt voca
ta ab eis elementa eſſe contraria:non aſſignando rationē huius ſed ab ipſa veritate co
acti. Differunt tamen ab inuicem in hoc.ꝙ alij priora alij poſteriora principia di
cunt.et alij notiora ſecundum rationē.alij ſecundum ſenſum. ſecundum ſenſū quidē
notiora ponunt principia:hi qui dicunt calidum et frigidum vel humidum et ſiccum
ſecundum intellectum autem:hi qui parem et imparem.vel ſicut quidam dicunt con
cordiam et diſcordiam eſſe cauſas generationis hi enim ab illis differūt penes modum
ſecundum ſenſum et ſecundum rationem. Quare contingit eos dicere principia
quodāmodo eſſe eadem quodāmodo eſſe diuerſa.diuerſa quidez per diuerſitatē eoꝝ
que ponunt principia diuerſa. eadem autem:ſecundū analogiā et conformitatē.cum
oēs attribuant eis eundē ordinem dicendo ꝙ alia continent alia continentur. dicūt
ergo et ſimiliter et diſſimiliter et peius et melius cum hi dicant notiora ſecundum ra
tionem:alij ſecundum ſenſum eſſe principia.vniuerſale enim ſecundum intellectuz.

Singulare autem ſecundum ſenſum eſt notum. qꝛ ratio eſt vniuerſalis. ſenſus autē particularis magnum etiã et paruum ſecundum ratione. rarum autē et dēpſum ſcdm ſenſum eſt notum. magnifeſtum eſt igitur ꝙ ꝑncipia oportet eſſe contraria.

Capitulum. xj. Quod ſic incipit. Conſequēs autē dicere erit utrum duo aut tria et c̄. Probat ꝙ principia entis non ſunt vnum nec infinita ſed rationabiliter videntur eſſe tria.

Onſequēs eſt dicere utrum principia ſint duo aut tria aut plura. vnum eniꝫ eſſe tantum nō eſt poſſibile. cum ſint contraria que ſe non cōpatiuntur i vno. Infinita autē non ſunt propter quinqꝫ rationes. Primo qꝛ cum infinitum ſit ignotum ſi principia entis eſſent infinita ipm non eſt ſcibile nec noſcibile. Secundo qꝛ in quolibet vno genere eſt vna prima contrarietas ſicut i ſubſtantia que eſt quoddam vnum genus et cum genera ſint finita contraria erūt infinita ergo et ꝑncipia cum ipſa ſint contraria. Tertio qꝛ melius eſt facere principia finita ſi ex ipſis eque bene poſſent fieri principiata ſicut ex infinitis. Empe eim ita opinatur aſſignare cauſam entium ex finitis principijs. ſicut anax. ex infinitis. Quarto qꝛ ſicut aliqua contraria ſunt priora alijs. ita et aliqua principia ſed in infinitis non eſt prius ſic nec principium. Quinto qꝛ non oīa contraria ſunt principia cum quedam ipoꝛuꝫ fiant ex alterutris ut dulce et amarum que ſunt contraria poſteriora que ſunt ex prioribus album et nigrum. prima principia autem ſemper oporter manere et ita in eis eſt ſtatus qui nō poteſt eſſe in infinitis. Quod ergo nec vnum nec infinita ſint principia. magnifeſtum eſt. Qm̄ autem finita ſunt principia ſecundū quamdā rationem ſ. qꝛ contraria ſunt videntur eſſe duo. ſecūdum autem aliam rationem non videntur eſſe duo ſed plura. Dubitabit eim utiqꝫ aliquis qualiter dēpſitas apta nata ſit facere raritatē vel ecōtrario et eodem modo de qualibet alia cōtrarietate nō eim cōcoꝛdia diſponit diſcoꝛdiā et facit aliquid ex ea nec ecōtrario. ſed utraqꝫ ſupponit quoddā tertiū ex quo alia facit. vnde et aliqui ſupponūt plura ꝛ nō vnū tantū ex quibus diſponūt et oꝛdinãt naturā entiū. Adhuc magis dubitatur de eo qđ ſequitur niſi aliqua natura ſupponatur cōtrarijs. Subſtãtiā eni nulli videmus eſſe cōtrariā. ſi ergo ſola cōtraria ſūt ꝑncipia. ſubſtãtia non erit principiū. ſed oportet aliquā ſubſtātiā eſſe ꝑncipium propriū eim eſt ſubſtãtie nō dici de aliquo. ꝑncipiū autē oportet nō dici de aliquo ſubjecto. qꝛ ſi de ſbō diceretur eſſet ꝑncipiū ꝑncipij ſicut eſt aliqd prius eo. ſubjectū ei ꝑncipiū eſt et prius predicato. Amplius dicimus ſubſtātiā nō eſſe cōtrariā ſubſtātie. Si igitur ſola cōtraria ſūt ꝑncipia. ipa non erūt ſbē et ſic ſubſtãtia erit ex ꝑncipijs q̄ nō erūt ſbē et ex nō ſubſtãtijs fiet ſubſtãtia et nō ens ꝑus ſubſtãtia erit poſtea ſubſtãtia qđ ē impoſſibile. Unde ſiqs ponit primā rōnem eſſe verā et hāc q̄ eſt dicere. ſ. ſbām nō eē contrariam ſbē et tamen eſt principium. nēceſſe eſt ſi debes ſaluare utramqꝫ rationem ſupponere ſubeſſe cōtrarijs aliqđ tertiū. hoc enim modo faciunt dicentes vnaꝫ quādā materiā numero eſſe ꝑncipium. ut aquā aut aerē aut medium iporum de quo medio magis videtur ꝙ ſit principiū. qꝛ extrema ut ignis terra aer et aqua habent annexa contraria propter quod rationabiliter ſubjectum aliquod comune diuerſum ab eis ut prius ipſis ponitur principium. Aliqui tamen dicunt aerem eſſe ſubjectum contrarioꝛum qꝛ de ſeminus habet ſenſibiles qualitates alioꝛum elementorū. poſt aerem autem aliqui dicunt aquam eſſe tale principium. Sed omnes predicti quicunqꝫ vnum ſubjectum principium ponentes diſtingunt ipſum contrarijs vt dempſitate et raritate vel magnitudine et paruitate que omniā reducuntur ad excellētiam et

deffectum ut prius eſt dictū. Uniuerſa autē hec eſſe antiqua opīo ꝙ hec tria videlicet vnum et ſuper habundātia et deffectus principia rerum ſunt nō tamē eodē modo ea eſſe principia. qꝛ antiquiores duo poſuerunt ex parte actiui principij et vnū ex parte paſſiui. poſteriorꝫ autem quidā vt plōnici econtrario. duo ex parte paſſiui magnum ſcilicet et paruum. vnum vero ex parte actiui. tria quidē igitur dicere principia eſſe ex his et ſimilibus conſiderātibus videbitur aliquam habere rationem. Plura autem tribus ponēda non ſunt cum vnum ſit ſufficiēs ad patiēdum et duo ad agēdum. Si enim ponātur quattuor principia prima cum ipſa ſint contraria facient duas contrarietates primas. quarum utriq̄ȝ oportebit ſupponere alterā quandā naturam mediā et ſic ſex erunt principia. Si itaq̄ȝ vna illarum cōtrarietatum poterit ex alia generari altera erit occioſa in ratione principij cum ipſa ſit principiata. Pretcrea impoſſibile eſt plures contrarietates primas et principales poni. Subſtantia enim eſt quoddam genus entis et principium in quo genere diuerſa principia dñt ab inuicē non genere ſed ſcdm prius et poſterius. Cum igitur in vnoquoq̄ȝ genere ſit vna contrarietas prima ad quam cetere reducuntur oportet oīs cōtrarietates reduci in vnā

Quod igitur nec vnum ſit principiū nec plura duobus vel tribus palam eſt licet multum ſit dubium utrum ſint duo vel tria.

Capitulum xij. quod ſic incipit. Sic igitur nos dicamus de omī genere aggredientes et c̄. Premittit differentiam inter ſimplicem et compoſitā factionem adiūgēs ꝙ aliter fit aliquid ex ſubiecto aliter ex priuatione. Deinde cōcludit ꝙ in omni factione preter formam et priuationem requiritur ſubiectū et ſic tria ſunt principia.

Ic igitur nos aggredientes oſtendere tria eſſe principia dicamus primo coīter de omni genere factionis. hic enim eſt naturalis ordo ſcientie videlicet prius conſiderare comunia deinde circa vnūquodq̄ȝ proprie ſpeculari. Dicimus enim tam in generatione ſubſtantiali in qua fit aliud ex alio. q̄ȝ in factione accidentali in qua fit alterum ex altero: fieri ſimplex ex ſimplici vel compoſitum ex compoſito: verbi gr̄a. homo fit muſicus. non muſicus fit muſicus. Simplex quidē factio eſt in duobus primis. ſ. cum dicitur homo fit muſicus. et non muſicus fit muſicus. Compoſita autem tam ex parte ſubiecti ꝙ predicati. quando dicitur homo non muſicus fit homo muſicus ſicut compoſitum ex compoſito. vel fit muſicus ſicut ſimplex ex cōpoſito. Differenter tamen dicitur fieri aliquid ex priuatione vt eſt non muſicus et ex ſubiecto ut eſt homo. qꝛ quādo priuatio ponitur ut terminus a quo. poteſt dici hoc fit hoc. ut nō muſicus fit muſicus. poteſt etiā dici hoc fit ex hoc. ut ex nō muſico fit muſicus. quādo vero ſubiectū ponitur ut terminus a quo: non ſemper dicitur fieri hoc ex hoc. ut ex hoīe fit muſicus. ſed hoc fit hoc. qꝛ homo fit vel factus eſt muſicus. Eorū etiā que fiūt ſicut ſimplex ex ſimplici ſubiecto: ita dicitur fieri aliquid: qḋ ipm permanet facta ut homo pmanet quādo fit muſicus. priuatio aūt ⁊ forma cui opponitur quādo ex vno iporū dicitur fieri aliquid: nec in gñone ſimplici nec ī cōpoſita manēt. ut ſi ex muſico fiat muſicū. vel ex imuſico homine: muſicus. immuſicū nō manet. Determinatis igitur his ex omnibus que fiunt ex predictis modis diligenter conſideratis: contingit hoc colligere. ꝙ omni quod fit oportet ſemper aliquid ſubici. quod quidem eſt vnum numero per modum ſubiecti. tamen eſt multiplex formali ratione. ſicut in homine imuſico quod eſt vnum ſubiectum quādo ex ipo fit muſicus. nō eſt idē formale eſſe hoīs et muſici Cuius ſignum eſt qꝛ illud qḋ in hoc ſubiecto. ſ. homo im

muſicus nō opponitur muſico: ut homo: permanet in tota permutatione: illud vero quod eidē opponitur videlicet immuſicus. ſ. priuatio ſubſtātie nō permanet. nec etiam permanet cōpoſitum ex ambobus vt homo immuſicus. Quāuis autem in priuationibus ex quibus dicitur fieri aliquid tāquam nō permanentibus poſſit dici fieri hoc ex hoc ut ex immuſico fit muſicus. in permanētibus autem in tota mutatione nō dicatur fieri hoc ex hoc ut ex homine fit muſicus ſed tātum hoc fit hoc ut homo fit muſicus. Aliquādo tamē in ipſis dicitur fieri hoc ex hoc ſicut dicimus ex ere fit ſtatua nec dicimus es fit ſtatua. cum tamē es permaneat in tota factione. hoc autem accidit in talibus ubi ſubjectum habet ante ſe ani priuationē forme que fieri dicitur ex ea. ſicut es habet de ſe infigurationē oppoſitā figure que ex ipſo fit. et propter hāc dicitur fieri ex ere ſtatua. ſicut ex infigurato figuratum ita ꝙ tam hic ꝙ ubi dicitur fieri aliquid ex priuatione: poteſt dici fieri hoc ex hoc ut ex ere ſtatua. et hoc fieri hoc ut es infiguratum fit figuratum. ſicut autē in ſimplici factione dicimus ex immuſico fit muſicus et immuſicus fit muſicus: et in compoſita ut ex homine in muſico fit muſicus uel homo immuſicus fit muſicus. Multipl' autem dico fieri. quia aliqua fiūt ſimpliciter ut ſubſtātialia. aliqua ſecundum quid ut accidētalia. manifeſtū eſt ꝙ in utraqꝫ factione oportet aliquid ſubici ei quod fit. Quātum enim et quale quādo et ubi atqꝫ ſimilia que ſunt accidētia: ſemper in aliquo ſubjecto fiunt. cum ſola ſubſtātia de nullo ſubjecto dicatur ſꝫ omīa alia de ipſa. Quod etiam ſubſtātia et quecūqꝫ dicuntur ſimpliciter entia fiāt ex aliquo: patet quia ſemper in eorum gñone ſubicitur aliquid ex quo fiunt. ut plante et animalia ex ſemine. Fiunt autē que ecūqꝫ fiunt ex aliquo ſubjecto. ⁊ hoc patet inductione. cum enim alia fiāt ex tranſfiguratione ut ex ere ſtatua. alia vero appoſitione ut que augentur. alia abſtratione ut ex lapide mercurius. i. ymago mercurij. alia compōne ut domus. alia alteratione ut que cōuertuntur ſecundum naturā ut aer ex aqua econtrario. et in omibus hiis eſt aliqd ſubjectum: patet in omibus que ſic fiunt. Quare oſtenſum eſt ex dictis qm̄ quod fit tanꝙ terminus factionis eſt compoſitū. et quod id quod fit eſt aliquid. et etiam ꝙ eſt aliquid quod fit illud. et hoc dupliciter. vno modo ſicut ſubjectum dr̄ fieri terminus factiois ut homo fit muſicus. Alio modo oppoſitum dicitur illud cui opponitur. ut muſicus fit muſicus appello enim oppoſitum: muſico immuſicū. ſubjectum autē: hominē. ſimiliter autē infigurationē: reſpectu figure. inordinationem: reſpectu ordinis. Informationem: reſpectu formationis voco oppoſitum. es autem ut aurum et lapides: dico ſubjectum.

Capitulum. xiij. quod ſic incipit. Manifeſtū igitur ꝙ ſi quidē ſunt cauſe ⁊ principia et cē. Declarat ꝙ licet tria ſint principia entium. ſ. ſubjectum et duo contraria: alterum tamē contrarioꝝ quod eſt priuatio alterius per accidēns eſt principium et alterum quod dicit formā eſt principium per ſe cū materia. que ſcibilis eſt per attributionem ad formam.

Agnifeſtum eſt igitur ex dictis ꝙ ſi cauſe et principia entiū ſunt illa ex quibꝰ primis fiunt res non ſecundū accidens ſed per ſe et ſcdm ſubſtantiā: ꝙ entia fiunt ex ſubjecto et forma. ſicut v gr̄a homo muſicus componitur ex homine tanꝙ ſbō et ex muſico tanꝙ forma ꝙ patet ex hoc ꝙ rōnes hois muſici reſoluūtur in rōnes hois et muſici. ſūt igitur entia ex materia et forma p ſe. Eſt aūt ſbm̄ ſeu materia numero quidē vnū prout aūt icludit ꝑuationē: eſt rōne. i. diffiōe duo. ſbm̄ itaqꝫ ut hō et aurū et ſir materia rōne numeratur et diuidr̄ cōtra ꝑuationē in ſbā compoſiti Ex ipo tū ꝙ hr̄ rōꝫ materie magis p ſe ⁊ nō ꝑ accñs fit hoc aliqd et id qd fit p naturam

quā ex priuatione. hec enim. s. priuatio cum ſit cōtraria forme: pncipiū eſt per accidēs aliud tamē pncipiū per ſe eſt eorū q̄ ſūt cum forma a qua eſt ſpecies rei. ut ordinatio et muſica aut aliud formaliter dictū. Unde ex dictis patet ꝙ quodā modo dicēda ſūt pncipia eſſe duo. alio modo tria. et aliquo modo cōtraria. ut ſiquis dicat puationē et formā ei oppoſitā eſſe pncipia. velut muſicā et in muſicā. aut quolidū et frigidum. aut cōſonās ⁊ icōſonās. alio aūt modo nō ſūt cōtraria. ſic ſubin ad alia duo cōpatū. qꝛ talia nō ſunt nata ab inuicē pati niſi ubi fuerit eis aliud ſubiectū. Igitur ſi dicatur ꝙ contraria nō ſunt principia qꝛ talia nō patiuntur ab inuicem: ſoluitur hec obiectio per hoc ꝙ ſubiectum nō eſt contrarium forme vel priuationi cum poſſit eſſe ſub utraqꝫ. Quare conſiderādo ſola cōtraria principia: ſunt tantum duo. nec penitus ſūt duo cum oporteat aliquid ſubici quod diuerſū eſt ab utroqꝫ contrariorum: et ſic ſunt tria. ſubiectū eīm ut homo et priuatio ut in muſica habēt alterum et alterum eſſe. ſimiliter es et in figuratū. Quot quidē ſūt pncipia eoꝝ que naturaliter generātur et q̄modo tot ſint et q̄m oportet duobus cōtrarijs ſubici aliquod tercium dictū eſt. Sed tamē p natio quodā modo nō eſt principiū per ſe et neceſſariū: cū alterū cōtrarioꝝ. ſ. forma ſit ſufficiens ad faciēdam mutationē per ſui pntiam et abundātiam. Subiecta vero natura. ſ. materia quā oportet ſubici duobus cōtrarijs: ſcibilis eſt per analogiā ad formā. ſicut eīm in artificialibus ſe habet es ad ſtatuā et lignū ad lectū et ī naturalib9 vnūquodqꝫ habentiū formā a natura de ſe dicitur informe priuſꝙ accipiat formā: ſic materia ſe habet ad formā a qua eſt ſubſtātia quiddita s et entitas rei Unum igitur pncipiū eſt forma nō ſic vnū exiſtens tanꝙ ſeparatū et per ſe ens hoc aliquid ut dicit plato: ſed potius ſicut ratio eſſendi. huic autē cōtraria eſt priuatio. et hec q̄modo dicātur duo et q̄modo plura: dictū eſt. Primū quidē in precedētibus dictū eſt ꝙ pncipia ſunt cōtraria. deīde ꝙ oportet eis aliquid ſubici et eſſe tria. nunc autē ex his manifeſtū eſt que differētia eſt īter cōtraria et q̄modo ſe habēt pncipia ad inuicē. qꝛ alterꝫ cōtrarioꝝ eſt pncipiū per ſe. et aliud per accidēs. dictū eſt etiā et quid eſt ſubiectum ſeu materia. utrum autē forma ſeu materia ſit ſubſtātia rerū naturalium: nōdum eſt dictum. ſed ꝙ tātum tria ſunt principia et q̄modo et quis modus ipſorum. Conſideretur igitur ex dictis que ⁊ quot ſunt principia.

Capitulum quotuordecimū quod ſic incipit. Quod autē ſingulariter ſic ſoluitur ⁊ c̄. Ex his que ſupra dicta ſunt de principijs nature ſoluit defectuoſas opiniones remouentium gn̄onem et corruptionē et multitudinē ab entibus. oſtendens ꝙ aliquid poteſt fieri ex aliquo per ſe vel per accidēs et ex ente actu vel potentia.

Uod autem ex dictis ſingulariter et non alio modo ſoluantur deffectus antiquorum: dicendum poſt hoc primi et enim querentes ſecundum philoſophiam veritatem et naturam rerum diuerterunt in quandam viam alienam a veritate ob debilitatem intellectus. ⁊ dixerunt non eſſe generationem nec corruptionem propter hoc ꝙ neceſſarie eſt fieri quod fit aut ex ente aut ex non ente. ex quibus utriſqꝫ impoſſibile eſt fieri aliquid. ex ente ſiquidem non fit aliquid: qꝛ iam eſt. quod autem eſt: nō fit. Ex nō ente etiā non. qꝛ ex nichilo nichil fit. quia ſubici oportet aliqd factioni: ſi aliqd debet fieri per ipam. ſic igit̄ augmētātes ī cōueniētia dicūt entia nō eſſe multa ſꝫ tantū vnū. illi itaqꝫ ꝓpter dictā cauſā talia opiati ſūt. Nos aūt dicim9

aliquid fieri ex ente vel ex nō ente. aut ens aut nō ens aliquid facere aut pati. ⁊ vniuer
ſaliter quodcumqꝫ fieri ens vel nō ens vno modo ſimile eſt huic qđ dico medicum a
liquid facere uel pati aut ex medico aliquid eſſe uel fieri ſicut enim hoc dupliciter dicit̄
ita et illa. medicus quidem enim hedificat non in quantum medicus: ſed in quantuʒ
hedificator. et fit albus et non in quantum medicus: ſed in quantum niger. medica
tur autem in quantum medicus. et ſimiliter fit non medicus in quantum medicus.
Et eodem modo intellige fieri aliquid ex ente non in quantum ens. et aliquid in quā
tum ens fieri ex non ente non in quantum non ens: ſed in quantum ens. Quoniam
autem tunc proprie et per ſe dicimus medicum aliquid facere aut pati et ex medico a
liquid fieri quando hec inſunt ei in quantum medicus. per accidens autēʒ quando in
ſunt ei non in quantū medicus: eodem modo dicimus aliquid fieri per ſe ex ente quā
do fit ex eo in quantum eſt et ex non ente quando fit ex ipſo in quantum non eſt. quaʒ
diſtinctionem primi non aſpicientes dereliquerunt veritatem et propter hanc igno
rantiam opinati ſunt nichil fieri nec eſſe niſi vnum. et ſic abſtulerunt generationem
et corruptionem. Nos quidem itaqꝫ dicimus nichil fieri ſimpliciter ex non ente:
ſed tamen poteſt fieri aliquid ſecundum accidens. Ex priuatione enim que quidem
eſt per ſe non ens fit aliquid. non quidem in quantum eſt priuatio: ſed in quantum in
eſt ſubiecto exiſti ex quo fit aliquid per ſe. licet mirabile videatur antiquis et impoſſibi
le ſic fieri aliquid ex eo quod non eſt. Similiter autem nec ex eo quod eſt in quan
tum eſt dicimus fieri aliquid. ita ꝙ ens in quantum eſt non fit niſi ſecundum accidēs
Sic enim dicimus fieri aliquid. ita ꝙ ens in quantum ens non fit niſi ſecundum ac
cidens. Sic enim dicimus aliquid fieri ex eo quod iam eſt. ſicut dicimus quod ex ali
fit animal. et ex quodam ut ex equo fiat quoddam animal ut canis. In hac enī factio
ne fiet canis non ſolum ex equo ſed etiam ex animali. non tamen fiet ex animali in q̄n
tum animal eſt et per ſe cum iam ſit animal aliqđ ens. nam ſi ex animali debet fieri ali
quid per ſe et non ſecundum accidens: fiet ex eo non in quantum eſt ſed in quantum
non eſt animal. Et a ſimili ſi quid per ſe debet fieri ens: fiet ex eo ꝙ non eſt. non ex eo
quod eſt ſimpliciter cum iam ſit. nec ſimpliciter et per ſe ex eo quod nō eſt ſimpliciter:
cum dictum ſit ſupra ꝙ illud quod eſt fieri per ſe ex non ente ſcilicet in quantuʒ eſt nō
ens. ſ. per ſe ſed fit ens per accidens ſicut nichil. Preterea per ens in quantum eſt ⁊
per non ens in quantum non eſt non reuocatur nec euacuatur omnis modus eſſendi
et non eſſendi nec omne eſſe et non eſſe et ideo alii modi relinquunter ex quibus po
teſt aliquid fieri et corrumpi. vnus igitur modus fiendi hic eſt. Alius autem mo
dus fiendi eſt qꝛ contingit eandem rem eſſe in pō et in actu ſicut magis certe determi
natum eſt nono methaphiſice fit autem aliquid per ſe ex ente in potentia: licet non fi
at ex ēte in actu Quare vere dictum eſt qꝛ defectus antiquoruʒ ſic ſoluuntur ex qui
bus defectibus coacti remouerunt quedam principia et in tantum errauerunt ꝙ ne
gauerunt generationem et corruptionem et oīno mutationem. Natura autem ma
terie que eſt ens in potentia que quodām modo eſt ens quodām modo non ens ex qua fit
aliquid per ſe viſa et cognita a nobis: ſoluit omnem ignorantiam ipſorum.

Capitulum quindecimum quod ſic incipit. Tangentes quidem igi
tur et alteri ſuper ipſam et c̄. Declarat ꝙ materia differt a priuatio
ne et aliter eſt principium entium utrumqꝫ ipſorum. et ꝙ materia eſt
ingenita et incorruptibilis.

Angentes autem ſunt alij naturam materie.ſed in ſufficie nter propter duo.
Primo qꝛ confitentur ſimpliciter fieri aliquid ex eo quod non eſt. vocantes
materiam non ens.licet ſit contrã rationem permenidis qua dicit ꝙ nichil
fit ex non ente. Secundo qꝛ videtur eis ſi materia eſt idem numero cum priuatio
ne nõ potiens in numero cum eadem per modum ſubjecti:ꝙ etiam potentia et ratio
ne ſint idem. Sed hoc ultimum non eſt verum:qꝛ plurimum differt materia a pri
uatione.materia enim licet ſit non ens ſecundum actum: tamen eſt in potentia.et ſic
non eſt ſimpliciter non ens. Preterea materia eſt propinqua forme:cum ſit i po
tẽtia ad ipſam.priuatio autem non:cum ſit ei oppoſita.Quidam autem quod nõ eſt
ſ.materiam quaꝫ vocant non ens:dicunt eſſe magnum ꝛ paruum ſiue ſimul ſumpta
ſiue ſeorſum accepta.formam autem dicunt eſſe vnam ydeam.vnde et hi tria princi
pia faciunt.licet hic modus trinitatis ſit alius a predicto.uſqꝫ tamẽ ad hoc peruene
runt ꝙ oportet aliquam materiam ſubici et hanc eſſe vnam. Nam et illi qui dua
litatem dicunt magnum.ſ.et paruum:ipſam naturã ſubiectam faciunt idem et vnã.
alteram.ſ.priuationem enim deſpiciunt. Subiecta quidem igitur natura.ſ.mate
ria cum forma cauſa eſt eorum que fiunt ſicut mater eſt cauſa prolis.altera autẽ pars
contrarietatis.ſ.priuatio multotiens imaginatur ad malefactum et corruptionem ſi
quis protendat et conſideret intellectum ipſius.Eſt enim penitus non ens et extra
rationem entis. Preterea exiſtente forma quoddam diuino et optimo appetibili:
aliud principium.ſ.priuationem contrarium ipſi eſſe dicimus.aliud autem.ſ.materi
am eſſe aptum natum appetere et deſiderare ipſum.ſ.formam ſecundũ ſuiipſius na
turam.Quibuſdam igitur dicentibus priuationem et materiã eſſe idem ſimpliciter
accidit dicere cõtrarium forme.ſ.priuationẽ appetere ſui ipſius corruptionem: cum
materia appetat formã appoſitam priuationi.nec ſecundum eos poſſibile eſſet mate
riam appetere formam. quia non indigeret ea: ex quo priuatio eſſet de eſſentia ma
terie.Neqꝫ enim contrarium appetit ad contrarium cum ſint adinuicem corruptiua.
nichil ãt appetit naturaliter ſuam corruptionem principium ergo appetens formam
non eſt priuatio:ſed materia.hoc enim appetit formã tanquam perfectionẽ ſuam.ſicẽ
femina appetit maſculum.et turpe bonum ſeu pulcrum.non quod materia per ſe ſit
aliquid turpe:ſed per accidens videlicet propter annexam priuationem. Corrum
pitur autem et fit materia aliquo modo: et aliquo modo non. ſecundum enim quod
eſt ſubjectum in quo eſt priuatio:hoc modo per ſe corrumpitur in quãtum ipſa priua
tio que eſt in ea corrumpitur.In quãtum autem eſt ens in potentia:per ſe non corrũ
pitur ſed oportet eam eſſe ingenitam et incorruptibilem quod ſic patet.Si enim fiat
materia:oportet aliquid ſubici primum ex quo fiat:hoc autem quod primuꝫ ſubicitur
factioni: eſt hec natura.ſ. materia. quare erit antequam fiat. voco enim materiam
primum ſubjectum vnius cuiuſqꝫ factionis ex quo per ſe et non ſecundum accidens
fit aliquid cum inſit in refacta.Et etiam incorruptibilis.nam ſi corrumpitur:ſtabit ul
tima reſolutio ad ipſã et non ſecundum accidens ac per hoc corrupta erit anteꝗ̃ cor
rumpatur.qꝛ remanebit preter corruptioneꝫ. hec ergo dicta ſunt de materia. De
principio autem formali utrum vnum aut plura et quot aut que ſint: magis pertinet
determinare ad primam philoſophiam. et ideo ad illam relinquatur. de ſpeciebus
autem et formis naturalibus poſterius determinemus. Que quidem ſint aliqua
principia nature que et quot ſic a nobis determinetur ſed incipiamus aliquod princi
pium ad dicenda.

Eorum que ſunt alia quidem natura ſunt. alia vero propter alias cauſas ⁊c̄. Huius ſecundi libri phiſicorum capitulū primū inveſtigat diffinitionem nature oſtendens que ſunt habentia naturam et que ſecundum naturam ⁊ ꝙ rediculum eſt velle demoſtrare naturam cauſe.

Orum que ſunt alia quidem ſunt per naturam. alia vero per alias cauſas vt eſt ars et fortuna. Natura quidē ſunt animalia et corū partes et plā te. et corpora ſimplicia vocata elemēta vt terra ignis aer et aqua. hec eīm et ſimilia dicimus eſſe per naturam. omīa autem predicta videntur differre ab aliis que non exiſtunt per naturam per hoc ꝙ habent in ſeipīs principiū motus et ſtatus. et hoc principiū in aliquibus eorum eſt ſecundum locum. in aliſs ſecundū augmentum et detrimentum ut in vegetabilibus. In aliſs vero ſecūdum alteratio nem Lectulus vero et indumentum et quodlibet aliud quod ſortitur nomen artificialis in quantum eſt ab arte: nullum habet inriatum principium mutationis in ſe. licet in quantum contingit talia eſſe aliquid naturale puta lapidea aut terrea aut mixta ex naturalibus: ſecundum hoc habent in ſe principium motus ⁊ ſtatus. Eſt igitur natura principium alicuius et cauſa mouendi et quieſcendi eius in quo eſt primū per ſe et nō ſecundum accidens. Dico autem nō ſecundū accidens: ſicut per accidens aliquis eſt ipſe ſibi cauſa ſanitatis cum ſit homo medicus. non enim ſecundum quod ſanatur medicinam habet: ſed accidit eundem eſſe medicum et ſanari. quod patet q: aliunde ab inuicem ſeparantur ſcilicet medicus et ſanus. Ita ꝙ aliquis ſatiatur qui non eſt medicus. Similiter autem et vnunquodqꝫ aliorum que ſunt ab arte ſe habet q: nullum ipſorum habet in ſe ipſo principium factionis ſed aliqua quidem artificialia habent hoc principium in aliſs et ab extrinſeco ut domus ⁊ vnumquodqꝫ fabricatum manu. alia vero habent tale principium in ſeipſis non ſecundum ſe ipſa ſed per accidens ut quecunqꝫ ſunt ſibi ipſis cauſe per accidens. Eſt igitur natura principium per ſe intra ut dictum eſt. Naturam habent autem quecunqꝫ habent huius principium. ſ. motus et quietis. et hec omnia ſunt ſubiecta quedā nature cum natura ſit quoddam ſubiectum. et ut eſt tale principium: ſemper ſit in quodā ſubiecto Secundum naturam autem ſunt ea ſubiecta quibus eſt natura. et etiam quecūqꝫ proprie paſſiones inſunt eis ſecundum ſe ut igni qui eſt materia ineſt ferri ſurſū: hec non eſt natura ignis nec habet naturam eius: ſed tamen ineſt ei a natura et ſecundū naturam. Dictum eſt igitur quid eſt natura. et quid habere naturam. et quid eſſe ſecundum naturam. Quod autem natura ſit temptare monſtrare: rediculum eſt. cum manifeſtum ſit ex euidentia rerum que natura ſunt ipſm eſſe. vellcāt monſtrare manifeſta: eſt hominis non potentis diſcernere inter per ſe notum et non per ſe notum Quod autem contingat aliquem hoc pati: manifeſtum eſt. ſillogizat enim cecus natus de coloribus: cum habeat noticiam ſolum de nominib9 ipſorum nichil autem intelligat de ratione formali ipſorum.

Capitulum ſecundum quod ſic incipit videtur autem natura et ſubſtantia eorum que natura ſunt ⁊c̄. Declarat ꝙ natura dicitur de materia et forma que eſt ratio eſſendi et etiam de forma totius.

V Idetur autem natura et ſubſtantia eorum que ſunt illud quod ſimpliciter

ꝑncipiū ineſt vnicuiqꝫ nō formatū de ſe: ſcilicet materia. quēadmodū lignū eſt natura
lectuli et es ſtatue. Signū aūt huiꝰ ē qꝛ illō ē nat̄a rei cui producitur ſimile: ſi aliqd
producatur per ipſam. ſicut aūt dicit antiphō. Si aliquis proiecerit lectulū in terra et
putreſcēs accipiat potentiā germinādi: nō fiet lectulus ſed lignū. tanꝙ̄ ſi dicat diſpō
nes introductas ſcdm legē artis: eſſe ens ſcdm accidēs. ſubſtantiā aūt illā que perma
net patiēs ſucceſſiue tales diſpōnes: naturā. itaqꝫ in artificialibus natura eſt ſubſtātia
in qua fiūt tales. Si aūt in naturalibus aliqua ad vnum eodē modo ſe hñt quod ſuſti
nuerit ſucceſſioēs eoꝝ: quēadmodū es et aurū tāꝙ̄ forme: ad aquā tanꝙ̄ ad materiā.
oſſa aūt et ligna: ad terrā. et ſic de alijs hñtibus eandē materiā. hanc dicimus eſſe na
turā et ſubſtātiā ipoꝝ. Unde ſane antiquoꝝ hi quidē terrā. alij ignem. alij aerem.
quidā vero aquā. quidā aūt aliqua horū et aliqui oīa hec. ſ. quatuor elemēta faciūt na
turā et ſubſtantiā entiū. Quot eī et q̄ de predictis quiſqꝫ ſuppoſuit eſſe ꝑncipia ma
terialia entiū ſiue vnū ſiue plura: tot et talia dixit eſſe ſubſtātiā et naturā eoꝝ. Alia ve
ro ab his dixit eſſe paſſiones habitus et diſpōnes hoꝝ. Itaqꝫ vnūquodqꝫ illoꝝ ꝑn
cipioꝝ eſt perpetuū neqꝫ ipis ineſt mutatio ſcdm ſe ipſa. Alia vero quibus diſponun
tur fieri ⁊ corrūpi infiniti es. Uno quidē modo natura dicitur p̄mo modo ſubiecta
vnicuiqꝫ hñtium in ſeipis ꝑncipiū mutationis quietis et motus. Alio autē modo
natura dicitur forma ſpecifica. q̄ eſt ratio eſſendi. ſicut eī q̇d eſt ſcdm artē dicit̄ ars ⁊
artificioſū: ita ꝙ eſt ſcdm naturā dicitur natura et naturale. et ſicut nō dicimꝰ ſubiectū
habere aliquid ſcdm artē quādo tantū eſt in potētia aliquod artificiale ut lectulus eo
ꝙ̄ nondū habet formā lectuli nec adhuc eſt ſcdm artē: ſic in naturalibus entia in po
tētia tantū vt pote potētia caro et os nō dicimus eſſe naturā. qꝛ nō hñt adhuc propriā
naturā priuſꝙ̄ accipiāt formā et ſpēm a qua ſumit̄ ratio qua diffiniētes dicimus quid
eſt caro aut os. Caro itaqꝫ et os in potētia nō eſt natura hoc modo dicta. Quērit̄
alio modo a materia natura erit forma et ſpēs habentiū in ſeipis ꝑncipiū motꝰ. neqꝫ
ipſa forma ita eſt natura ꝙ ſit inſeparabilis a materia oīo. qꝛ licet actu nō ſeparetur:
tamē ratione ē ſeparabilis et diuerſa ab ea. Quod autē ex his. ſ. materie ⁊ forma:
non eſt natura ſed a natura. ut homo. Et forma magis eſt natura ꝙ̄ materia. Nō
ſic patet vnūquodqꝫ magis dicitur tale quando eſt actu idem: ꝙ̄ quādo eſt potentia.
per formā autem tanꝙ̄ per actum aliquid eſt actu in natura. Amplius illud ē na
tura in quo producentis aſſimilatur producto et ecōtrario. hoc autē eſt forma. nam fit
ex hoīe homo qui aſſimilātur in forma. non autē fit lectulus ex lecto. qꝛ forma lectuli
nō eſt naturalis ſed artificialis. Et ideo bene dicunt antiqui ꝙ figura nō eſt natura le
ctuli ſed potius lignum. qm̄ ſi germinet: nō fit ex eo lectulus: ſed lignum. Si ergo fi
gura eſt ars: forma in qua aſſimilantur producēs et productum eſt natura. ut forma
hoīs. fit eī ex homine homo. Amplius ꝓpter formā generatio dicitur via ī natu
ram. ergo et maxime forma eſt natura. dicitur eī ipſa natura generatio que eſt via ī
naturam. nō eī ſicut medicatio eſt via in ſanitatem non in medicinā: qꝛ neceſſe eſt
a medicatione nō eſſe viam in medicinam cum ſit principium eius ſed in ſanitatē que
eſt terminus. nō ſic autem generatio ſe habet ad formā et naturam. qꝛ etiam eſt ab ea
tanquā a principio et eſt via ad formam ipſā tanquā ad terminum. qꝛ quod naſcitur
per generationem venit ex quodam incompleto in quoddam completum ſecundū
ꝙ naſcitur et per generationem. quod ergo per generationē naſcitur nominatur no
minatiue nō a termino ex quo ſed ab eo in quod. ⁊ tale eſt forma. ergo ipa eſt natura.

Sed forma et natura intelligitur dupliciter. ſ. ipſa forma et eius priuatio. prout

habet reduci ad formã. Utrum autẽ circa gñonez ſubſtãtie q̃ ſimplex eſt ꝑuatio ſit contrariũ forme: poſterius ſit cõſiderandũ. ſupple in quinto huius et in libro de generatione.

Capitulũ tertiũ quod ſic incipit. Quõ autẽ determinatũ eſt quot modis natura dicitur et c̃. Oſtẽdit dr̃iam phici et methaphici q: licet circa eadẽ ſit corũ cõſideratio tamẽ potius cõſiderat ea q̃ ſunt in materia. Mathematicus aũt eadem conſiderat preter rationem materie.

Uoniã determinatũ eſt quot modis natura dicitur: ꝑmo hic cõſiderandũ eſt quomodo differt mathematicus a phico. cum eoꝝ cõſideratio circa eadez videatur. Et eĩm phica corpora hñt planiciẽ et ſoliditatẽ logitudines et pũcta quibus mathematicus intẽdit. Amplius aſtrologia eſt quedã phica vel pars ipſius: igitur phica eſt de his q̃ conſiderãtur in aſtrologia qualia ſũt ſol et luna. Si ergo phici eſt ſcire quid ſol luna et aſtra: incõueniẽs eſt ipſam nõ conſiderare accidẽtia q̃ per ſe inſunt ipſis. cum eadem ſcientia cõſiderat ſubjectum et per ſe accidẽtia eius. Preterea naturales videntur tractare de figura ſolis et lune et utrum terra et mundus ſint corpora ſperica an nõ circa que oĩa eſt mathematica. Dicẽdum eſt igitur ꝙ de his negociatur mathematicus: ſed nõ in quãtũ vnũquodqꝫ ipoꝝ eſt terminus corporis phici. accidẽtia etiã que ſunt ĩ talibus corporibus ſpeculatur: ſed nõ in quãtũ accidũt vel exiſtunt ĩ eis. vnde et abſtrahit rationẽ eoꝝ a ratione corporis phici. abſtracta vero a motu ſunt: nõ quidẽ ſcðm rem: ſed ſcðm rationẽ. et nichil realiter differt ratio talis cõſiderata abſqꝫ materia ſenſibili a ſe ipſa ut in tali materia exiſtit. nec fit abſtrahentiũ mẽdatium. cum nõ ſcðm rem ſed ſcðm cõſiderationẽ abſtrahãt. Latet autẽ hic modus abſtrahẽdi ponẽtes ydeas ſeparatas. q: ipſi abſtrahũt naturalia realiter a ſẽſibilꝰ que minus ſunt abſtrata mathematicis. et ſic minus abſtrahibile magis abſtrahunt.

Fiet aũt magnifeſtũ ꝙ dicto modo drũnt phicus et mathematicus ſi quis tẽptauerit aſſignare diffinitiones ſubjectoꝝ et accidẽtiũ eoꝝ que ab utroqꝫ cõſiderãtur. Impar eĩm et par. rectũ et curuum. ſimiliter linea et figura ꝓut a mathematico cõſiderãtur diffiniuntur ſine motu. Caro autẽ os et homo et alia phica cũ motu et materia: ſicut ſimitas que eſt curuitas in materia naſi. et nõ ſicut curuũ nõ determinat neqꝫ ſibi decernit materiã. Demõſtrãt autẽ hoc ipſm ſciẽtie que magis ſunt phice q̃z mathematice. ut perſpectiua muſica et aſtrologia. iſte eĩm cõtrario quodãmodo ſe hñt cũ geometria. q: hec intẽdit de linea phica nõ in quãtum phica eſt. perſpectiua vero lineam mathematicam conſiderat non in quãtum mathematica: ſed in quantum phica. ſcilicet in quantum eſt viſualis.

Capl'm quartũ quod ſic incipit. Quõ autẽ natura dicitur dupl' ſpecies. ſ. et materia et c̃. Premiſſo ꝙ natura dicitur tam de materia q̃ꝫ forma: ꝓbat ꝙ ad phicum pertinet conſiderare de utraqꝫ.

Uoniã autẽ natura dicitur tam forma q̃z materia: ſicut de ſimo qð eſt in materia phica ſicut in naſo cõſideratur utrũqꝫ qð dicit formã in materia: ſic in oĩbꝰ phicis cõſideratio phica ſolũ ſed cõſiderat de materia et de forma. Dubitatur autẽ primo cũz materia et forma ſint due nature: de qua ipſaruz eſt phica. ad q̃m dicẽdum eſt ꝙ eſt ex utraqꝫ et etiã de qualibet ipſarum. Secundo cõceſſo ꝙ eſt circa utrãqꝫ et de eo qð eſt ex utriſqꝫ: dubitatur utrũ eiuſdẽ ſciẽtie aut diuerſarũ ſit utrarũqꝫ cognoſcere. ad qð dicẽdũ ꝙ aſpiciẽti in dicta antiquoꝝ videtur cõſideratio phici verſari circa materiã et eſſe ꝑncipal' materie. ex parua eĩm parte empe. et democritꝰ formã

z quidditatē tetigerunt. Secundū veritatē aūt eiuſdē ſciētie eſt utrāq3 cognoſcere Si cūm ars imitatur naturā. eiuſdē autē artis eſt cognoſcere formā et materiam uſq3 ad id qđ requirit forma ipſius. ut medici ſanitatē tanq3 formā et humores in quib9 eſt ſanitas tanq3 in materia. ſimiliter hedificatoris formā domus et etiā materiā qui lateres et ligna apta ſunt ad formā. et ita de alijs ſcientijs artificialibus: utiq3 et phici erit utraſq3 cognoſcere naturas. Preterea eiuſdē ſciētie eſt cognoſcere finē qui eſt cuius cauſa ſūt alia et ea q̄ ſunt propter finē. natura autē forme eſt propter quā eſt materia et cuius cauſa fit quicquid fit in materia. qđ ſic patet quoꝝ cū eſt aliquis finis motus et ꝑſītis cōtinui: id eſt ultimū eoꝝ et cuius cauſa fit motus: ſi fit cōplementū eorum. vnde e deriſoriū eſt qꝛ poeta in diſcriptione finis appoſuit dicere hunc finē cuius cauſa factum eſt. qm̄ nō om̄e ultimū vult eſſe finē: ſed optimū. et hoc manifeſtū eſt in artibus. nam alique artes diſponūt materiā ſimplr nullā introducēdo formā. alie oponſe et ſubtiliter aliquā formam introducēdo ſed tamē hec nō eſt finis ipſarum q̄ꝫq3 ſit ultimū: ſed potius finis artificiorum oīm. ſumus nos qui utimur omnibus tanq3 propter nos factis q2 quodammodo ſumus finis oīm. duplex eīm dicitur finis ſicut in prima phia dictum eſt. intra rem et hec eſt forma rei. et extra ipſam quomodo ſumus alioꝝ finis. Quod autē in artificialibus materia ſit propter formā: probatur ex hoc qꝛ due artes ſūt q̄ cognoſcūt materiā et ꝑncipāntur ei videlicet uſualis q̄ utiť re facta. et factiua artificiam. hec eīm reſpectu illius q̄ materiā preparat architectonica eſt et ꝑncipaľ uſualis etiā aliquo modo eſt architectonica ſeu ꝑncipalis. Differt autē hec architectonica a precedēti que eſt factia. q2 uſualis ꝑncipalis eſt in cognoſcēdo formā. alia autem factiua: materie. gubernator eīm qui regit nauē per uſualē cognoſcit qualis ſit ſpecies themonis et inſtituit eum qui habet artē factiuā nauis qualē ſpēm et formā themoīs faciat. hic autē. ſ. factiuus cognoſcit ex quo ligno et qualibus etiam materialibus erit bonus themō. In his igitur q̄ ſūt ſcđm artē nos preparamus materiā ꝑpter opus et ſic ꝑpter formā ad opus requiſitā. ſed i phicis materia ineſt ꝑpter formā. Ampli9 materia eſt de numero eoꝝ q̄ ſunt ad aliquid. habet eī reſpectum ad formā. qđ patet ex hoc q2 determinata forma eſt in materia determinata. eius autē ſcie eſt correlatiua cōſiderare. Si autē queratur uſq3 ad quātum terminū ſit phici cōſiderare de forma q̄ eſt ratio quidditatis rei: dicēdum eſt qꝛ tātum quātum pertinet ad finē ſuū qui videtur cōſiſtere in eute ſubiecto trāſmutationi. Quēadmodū eīm medicus neruum et faber es cōſiderāt prout habēt ordinē ad finē intentū: ita et phicus cōſiderat formā ut cōtingit fini intēto ab eo. vnde et ex hac ratione cōſiderat formas q̄ ſunt ſeparate a corruptione tamē ſunt in materia. ut eſt ſolis et alia q̄ cōcurrunt ad gňonē forme naturalis qualis eſt humana. homo eī generat hoīem et ſol. Quomodo autē ſe habet hec forma ſeparabilis a gňone et corruptione et quid ſit: ꝑme phice eſt conſiderare.

Capitulum quintum quod ſic incipit. Determinatis autem his determinādum eſt de cauſis et cē. Oſtendit primo que et quot ſunt cauſe. ſecundo qꝛ contingit omnes per ſe concurrere ad vnum effectum. tertio qꝛ contingit vnam earum in ſuo genere cauſandi eſſe cauſam alterius et econtrario. quarto qꝛ eadem poteſt eſſe cauſa contrariorum.

Eterminatis autem predictis: determinandum eſt que et quot ſunt cauſe. Nam hoc negocium eſt gratia ſciendi. non opinamur autem ſcire aliquid: anteq3 accipiamus primam cauſam propterq3 eſt. Et ideo hec nobis facien

dū eſt quātū ad gſionē et corruptionē et oēm pbicā mutationē. q̄teng ſciētes pncipia
ipoꝝ poſſumg reducere vnūq̄dq₃ q̄ſitoꝝ in cauſā pmā. Uno q̄dē modo dicitur cauſa
illō ex quo fit aliqd cū inſit in re facta. et hoc modo materia eſt cauſa. ſicut es eſt cauſa
ſtatue. et argētum fiale. et genera ſuperiora eris et argēti videlicet metallū et ſimilia.
Alio modo cauſa eſt forma q̄ dicitur ſpecies et exēpluȝ et hec eſt ratio: quidditatis.
hec eim et etiā genera ipſius cauſa eſt. ut proportio dupla eſt cauſa diapaſon. et nume
rus qui eſt genus duoꝝ hoc autē modo partes diffinitionis ſunt cauſa diffiniti. Ter
tio dicitur cauſa primū pncipium permutatiōis aut quietis et delibetās deliberati. et
patet filij. et oīno faciēs: facti. et permutās cauſa eſt permutati. Quarto modo fi-
nis cuius gr̄a alia ſiunt cauſa eſt. ut ſanitas eſt cauſa ambulādi. interrogāti eim ꝑpter
quid ambulat: dicimus ut ſanetur. Et ſic opinamur aſſignare cauſam. Queciinq₃ au
tem media ſunt inter pncipiū mouēs et finē: ſūt propter finē. ſicut attenuatio purgō
inſtr̄a et potiones ſunt gr̄a ſanitatis que eſt finis. differunt tamē talia media ab inuicē
q2 quedā ſunt opatiōs. quedā ſunt inſtr̄a. oīa tamen ſunt propter finē. Cauſe igitur fe
re tot modos ſunt. Cōtingit autē multipl̄r dictis cauſis: eiuſdē effectus eſſe per ſe et
nō per accidēs multas cauſas. ſicut ſtatue per ſe ⁊ ſcdm ꝙ eſt ſtatua: cauſa eſt ars ſtatui
fica et etiā es. ſed nō eodē modo. q2 es. eſt ut materia. ſtatuifica vero: ut vnde pncipiū
motus. Sunt autē quedā que ad inuicē ſibi ipſis ſunt cauſe. tamē in diuerſo gene-
re cauſandi ut exercitiū cauſa efficiēs eſt bone diſpoſitiōis. et hec eſt cauſa finalis exer
citij. Amplius eadē cauſa poteſt eſſe cōtrarioꝝ. nam id qd̄ per ſui pſentiam cauſa ē
alicuius effectus: per ſui abſentiam aliquādo eſt cauſa ſui cōtrarij. ut abſentia guber-
natoris cauſa eſt ſubmerſiōis nauis: cuius pteſētia erat cauſa ſalutis. Oēs igitur
nunc dicte cauſe reducuntur ad quattuor modos maniſeſtiſſimos. littere ei reſpectu
ſillabarū materia reſpectu vaſoꝝ. et ignis cum alijs elemētis reſpectu mixti et partes
reſpectu totius et pmiſſe reſpectu cōcluſionis ſunt cauſe materiales q̄ dicitur cauſa
ex qua. Nam de numero harum partes ſunt ſicut ſubiectū ex quo fit totum. Alie aūt
cauſe his correſpondētes: videlicet totum cōpoſitio et ſpēs ſunt forme que dāt eſſe re
bus. Semē autē et medicus et conſiliās et oīe faciēs: cauſe ſunt oēs ut vnde pncipi
um motus aut ſtatus aut mutationis. Alie autē ſunt ſicut finis et bonū alioꝝ. et be
ne dico bonū alioꝝ: q2 cauſa gr̄a cuius ſunt cetera: potiſſima. et oēs volunt ꝙ hec ſit
finis alioꝝ. nichil autem differt ad propoſitum eandem cauſam dicere bonam vel ap
parentem Cauſe igitur hec et tot ſunt.

Capitulum ſextum quod ſic incipit. Modi autem cauſaruȝ numero quidem
ſunt multi et c̄. Declarat quot ſunt modi cauſarum et etiam effectuum et q̄s
habitudines habent ad inuicem cauſa ⁊ effectus.

Odi autem particulares cauſarum numero ſunt multi principales auteȝ ad
quos oēs reducuntur ſunt pauciores. dicūtur eim cauſe eſſe eiuſdem gene-
ris alie priores alie poſteriores ſiue propinquiores. ut in genere cauſe efficiē-
tis propinquior cauſa ſanitatis eſt medicus q̄₃ artifex. ⁊ in genere cauſe formalis: pro
pinquior cauſa dyapaſon eſt duplum q̄ numerus. ſemper enim ſuperius et cōtinens
remotior cauſa eſt ad quemlibet effectum. Amplius alie ſunt cauſe per ſe. alie per
accidens ita ꝙ omne ſuperius ad cauſam per accidens eſt etiam cauſa per accidens
verbi gratia ſtatue per ſe eſt cauſa ſtatuam faciens per accidēs autem pullicletus quo
niam accidūt ſtatuifico ꝙ ſit pollicletus Et ſimiliter homo et animal que ſunt ſuperio
ra reſpectu pollicleti. Cauſaꝝ autē per accidens alie ſunt propinquiores effectibg

alie remotiores ut ſi albus et muſicus dicantur cauſa ſtatue propinquior: licet ſit per accidens cauſa eſt muſicus q̃z albus. q2 muſica eſt in eodẽ ſubiecto. ſ. in intellectu cum ſtatuifica que eſt per ſe cauſa ſtatue. albedo autẽ in alio. Preter autẽ cauſas per ſe et per accidẽs alie ſunt cauſe in potẽtia. alie in actu. ut domificator in potẽtia cauſa eſt hedificãdi domũ in potẽtia. et actu: in actu. Similiter autẽ effectus cauſarũ dicuntur tot modis quot et cauſe. ut effectus prior et poſterior ſiue propinquior et remotior ut huius modi cauſe que eſt ſtatuã faciẽs: prior effectus eſt hec ſtatua. poſterior vero ſtatua in comuni. ad huc poſterior ymago. et es. et materia. et eodẽ modo in accidentibus eſt eĩm effectus alius per ſe alius per accidẽs. Simil'r quidã eſt effectus in actu quidã in potẽtia. Amplius aliquãdo cauſe dicuntur ſimpl'r. ut quãdo vna ſola cauſa aſſignatur effectui ſiue ſit cauſa per ſe ſiue per accidẽs. aliquãdo dicũtur cõplexe ut quando alicuius effectus ſimul aſſignãtur cauſa per ſe et per accidẽs ut pollicletus ſtatuificus dicitur cauſa ſtatue. Sed tamẽ quilibet horum ſex modorum. ſ. propinquus et remotus per ſe et per accidẽs ſimplex et cõpoſitus: poteſt accipi actu vel potentia.

Differt autẽ in tãtum huiuſmodi acceptio. q2 cauſa ſingularis actu cãns: ſimilis ẽ cum ſuo effectu in fieri. et non eſt quando effectus nõ eſt vel nõ fit. ut hic medicãs actu: ſimilis eſt cũ fieri ſanitatis huius qui ſanatur. et hic hedificãs: cum hedificari huius hedificij. Cauſe vero in potẽtia nõ ſemper ſunt ſimul cum ſuis effectibus. dom9 eĩm poteſt eſſe actu ſuo: hedificatore nullo modo exiſtente. q2 nõ ſimul corrũpitur ipſo corrupto. Oportet autẽ volentẽ reddere propriã cauſam cuiuſlibet effectus ſemper querere ſũmã que eſt primo et per ſe cauſa ut homo hedificat. quare? q2 eſt hedificator hoc autẽ eſt propter hedificatiuam. et hec eſt prima et per ſe cauſa. et ita in oĩbus cauſis alijs. Ampli9 aliquãdo aſſignãtur cauſe generales effectuũ in generali. ut ſtatue: ſtatuificus. aliquãdo ſingulares: ſingulariũ. ut huius ſtatue: hic ſtatuificus. et eodem modo cauſe in potentia effectuũ in potentia. et cauſe in actu: effectuũ in actu. Quot ergo et quomodo ſint cauſe ſufficiat ſic determinaſſe.

Capitulũ ſeptimũ quod ſic incipit. Dicitur autẽ fortuna et caſus et c̃. Propoſitis his que dicẽda ſunt de fortuna et caſu: primo improbat opinionẽ dicẽtium nichil fieri a fortuna. ſecũdo dicentiũ ordinẽ et motũ celeſtiũ eſſe ex fortuna. tertio recitat opinionẽ dicentiũ fortunã eſſe aliquid diuinũ.

Dicitur autẽ fortuna et caſus de numero cauſarũ. multa etiã dicũtur eſſe et fieri propter fortunã et caſum. Cõſiderãdum eſt igitur quomodo reducãtur ad cauſas predictas. et utrum differt inter ſe. Quidam eĩm dubitãt utrum aliquid ſint aut nichil ſint fortuna et caſus dicentes nichil fieri ab ipſis ſed oĩm eſſe aliquã determinatã cauſã etiã eorum q̃ nos dicimus fieri a fortuna et caſu. ut venientez in foro reperire quẽ volebat quẽ tamẽ ante non eſt opinatus ſe inuenturũ: cauſa eſt nõ fortuna nec caſus: ſed voluntas veniendi ad aliquid emendũ. et eodez modo in alijs que a fortuna dicuntur fieri ſemper eſt accipere aliquam cauſam determinatam et nõ fortunam. Confirmant autem opinionem ſuam ex hoc quoniam ſi fortuna aliquid eſt: in conueniens videtur ſicut et vere in conueniens eſt et ſatis auget hanc dubitationem quare nullus antiquorum ſapientium tractans de generatione et corruptione determinauit aliquid de fortuna: ſed viſum eſt eis nichil generabilium fieri ab ea. Sed hoc etiam videtur et eſt mirabile: cum multa ſint et fiant a fortuna et caſu que predicti non ignorantes eſſe cognati ſunt reducere vnũquodq3 ipſorum in aliq̃m determinatam cauſam eorum que fiunt ſicut dixit antiqua opinio deſtruẽs fortunam

et caſum: in hoc tamē oīs cōueniunt ꝙ eorum que ſic fiunt alia quidē dicūt eſſe a fortuna. alia vero nō. vnde aliquo modo erat eius fienda memoria. Quāuis eīm aliqui ipſorum opinarentur fortunā nō eſſe cauſam determinatā ſicut eſt amicicia aut lis aut ignis aut intellectꝰ: incōueniēs eſt tamē ipis antiqs ſiue putātes eam eſſe ſiue non abſolute reliquerūt eam utentes tamen ipſa aliquando in dictis ſuis. Empe. dicit nō ſemper aerem ſuperius cōgregari: ſed ſicut accidit et contingit. i. caſu aliter. dicit eīm ꝙ in prima mundi creatione ſic colliſit ſe ſcd̄m curſū multociēs contingentē. multociens aut aliter colliſit ſe poſtea. plurimas etiā partes aīalium ait fieri a fortuna. Sūt autē alij qui celi et oīm corporū ſuperiorū mundi cauſā dicūt eſſe fortunā et caſū aiunt eīm a caſu fieri circularē motū celi qui ſua regularitate diſcernit et ſtatuit totū ordinē vniuerſi. Et multū hoc eſt dignū admiratione. cum dicant aīalia ⁊ plantas nec eſſe nec fieri a fortuna ſed a natura aut ab itellectu aut ab alia determinata cauſa. quod pꝛobāt ex hoc qꝛ non fit quodlibet ex quolibet ſed determinatuꝫ ex determinato. ut ex tali ſemine fit oliua. ex tali autē: homo. celum autē et ſuperiora que manifeſta ſunt nobis eſſe diuiniora predictis dicunt fieri a caſu: nec ipſorum eſſe aliquā talē cauſam qualem aīalium et plantarū. Igitur ſi hec ita ſe habent: dignū eſt inſiſtere de hoc aliquid inueſtigare. Quomodo alijs omiſſis. hoc ſolum nō eſt incōueniēs. ꝙ vidētes i celo nichil fieri a caſu in inferioribus autē que nō dicunt fieri a caſu multa fieri cōtingēter. dicūt tamē in celo multa fieri a caſu in inferioribus aūt nichil. vnde merito dicendum fuit ab eis ecōtrario fieri. Sunt et alij quibus videtur fortuna aliquid eſſe. tamē dicunt ꝙ eſt immanifeſta intellectui humano tanꝙ aliquid felicius et diuinū. Conſiderandū eſt igitur quid ſit fortuna et caſus. et utrum ſint idem aut differant et tertio. quō incidunt in aliquam de cauſis predictis.

Capitulū octauū quod ſic incipit. Primū quidē igitur qm̄ videmꝰ ⁊c̄. Inueſtigans quid eſt fortuna et caſus mōſtrat ꝙ ſunt in his que fiunt propter finē qꝛ talia fiunt a caſu per accidēs. Ad ſciendū quid eſt fortuna et caſus: primuꝫ cōſiderandū eſt ꝙ ſicut videmus alia fiūt ſemper eodē modo. alia vero freqn̄r et vniformiter fiunt. et neutrum horum eſt a fortuna: cum ipa ſit cauſa tantuꝫ illius ꝙ nec ſemper et ex neceſſitate fit nec frequenter.

Quoniam autē aliqua fiunt preter duos modos predictos et hec oīs dicunt fieri a fortuna patet ꝙ aliquid eſt fortuna et caſus. talia eīm dicimꝰ fieri a fortuna: et que ab ipa fiunt talia dicimus eſſe. Ad conoſcendū autē quid et in quibus eſt fortuna et caſus: attēdendū eſt ꝙ eorum que fiunt alia quidem fiunt ꝓpter finem. alia vero non. Et eorum que propter finem: alia quidem fiunt a pꝛopoſito alia vero a natura. ambo autem videlicet quecūqꝫ ab intellectu et quecūqꝫ fiunt a natura aguntur: fiunt pꝛopter finem. Quare manifeſtū eſt ꝙ eorū que fiunt ex neceſſitate et ſicut frequenter quedā fiunt pꝛopter finē ut ea q̄ aguntur ab intellectu. et que a natura huius. Itaqꝫ cum fiant: a cauſa per accidens dicimus eſſe vel fieri a fortuna. Sicut enim quoddam ens eſt per ſe et quoddam per accidens: ſic poteſt eſſe cauſa per ſe et per accidens. ut domus: cauſa per ſe eſt hedificatiua. et hec finita et determinata. per accidens autem: cauſa domus eſt album aut muſicum. et hec eſt infinita. quia infinita vni accidunt. Sicut igitur dictum eſt cum in his que fiunt pꝛopter finem aliquid fit a caſu per accidens: hoc dicitur a caſu et fortuna. Iſtorum autem differentia poſterius determinabitur. hoc tamen nunc fit manifeſtum ꝙ utraqꝫ ſunt in his que ſunt pꝛopter finem. verbi gratia Quis venit ad villā cauſa accipiendi

argentum cõtingit ipſm reperire aliam pecuniã pꝛopter quã accipiendaum veniſſet utiqꝫ ſi ſciuiſſet ibidem eam eſſe: ſed tamen neſciuit ⁊ ſic non venit pꝛopter hanc repoꝛtandam: ſed accidit eum ſic venientem eam reperire et reportare. hoc autem neqꝫ ſicut frequenter neqꝫ ex neceſſitate facit veniens ad villam. Amplius hic finis qui eſt reportatio illius pecunie non eſt natura: ſed a pꝛopoſito et ab intellectu. fortuna enim pꝛoprie eſt in his que a pꝛopoſito fiunt quando aliquid euenit preter pꝛopoſitũ. Nam ſi pꝛoponens aliquis finem quem ad ſemper. aut frequenter conſequitur: hoc non eſt a fortuna. Manifeſtum itaqꝫ ꝙ diffinitiue fortuna eſt cauſa ſcdm accidẽs in his que fiunt pꝛopter finem a pꝛopoſito. Unde circa idem eſt itellectus et fortuna: qꝛ pꝛopoſitum non eſt ſine intellectu.

Capitulũ nonũ quod ſic incipit. Infinitas quidẽ igitur cauſas neceſſe eſt eſſe et c̃. Concludit ex dictis ꝙ fortuna eſt cauſa indeterminata et inmanifeſta ut dicit ultima opinio et ꝙ aliquo modo nullius eſt cauſa ut dixit prima ⁊ ꝙ eſt cauſa preter rationem ut dicit ſecunda adiungens quid bona et mala fortuna dicitur.

Infinitas cauſas neceſſe eſt eſſe a quibus fit illud quod eſt a fortuna cum hec ſit ſcdm accidens et infinita vni accidere poſſũt: vnde videtur fortuna eſſe indeterminata in ſe et homini inmanifeſta. Videtur etiam bene dictum ꝙ nichil fit a fortuna. licet eñi aliquid fiat ab ea per accidẽs: per ſe tamẽ et ſimplr̃ nichil fit ab ipa. per ſe quidẽ dico: ſicut domificatoꝛ eſt cauſa domus. per accidẽs aũt: tibicen. Et ꝙ quis veniat ad locũ a quo reportat pecuniã cuius gratia nõ venit: infinite pñt eſſe cauſe ſcdm naturam. Nam venire potuit cauſa vendẽdi vel perſequẽdo hoſtem vel fugiendo. vel cauſa videndi amicũ. Et dicere fortunã eſſe extra rationẽ. rectũ eſt. cum ratio ſit eorum que ſunt ſemper aut ſicut freqũter extra que eſt fortuna. Qm̃ igitur infinite ſunt cauſe ex quibus prouenire poteſt id qđ dicitur eſſe a fortuna ⁊ ideo et ipa eſt infinita. Tamẽ in quibuſdã dubitabit aliquis que cõtingẽtes ſint cauſe foꝛtune: et que nõ. Sanitati eñi cauſa fortuita aliquãdo eſt ventus. aut eſtus. ſed tamẽ depilano nõ eſt fortuita cauſa: que tamẽ videtur contingẽs et per accidẽs. Inter cauſas autẽ fortuitas et per accidẽs: alie alijs ſunt pꝛoximiores effectibus qui ꝓueniũt ex eis. et ſic magis et minus aliquid euenit a fortuna. Fortuna autẽ dicitur bona cum bonũ aliquod euenit. praua vero: cum prauũ. Sed eufortuniũ et diſſortunium: cũm euenit magnũ bonũ vel magnũ malũ. vnde homo exñs ſecus magnũ malum ſi ipſm euadit: dicitur eufortunatus. et cum hoc eſt quoddã eu contingere. Si aũt pꝛopinquus ſit quis magno bono et nõ conſequitur ipſm: dicitur infortunatus ⁊ eſt hoc qđdam diſcontingere. Intellectus eñi de utroqꝫ dicit ſicut eſt in re. quod eñi parũ diſtat ab aliquo: iam ipſm habere videtur. Amplius autẽ eufortuniũ incertũ eſt: ſicut et fortuna: cum nõ ſit nec in his q̃ ſunt ſemꝑ nec ſicut frequenter. Sunt igitur fortuna et caſus in contingentibus fieri ſcdm accidens nõ ut ſemper nec ut freqũter ſu. ſed eorum que raro accidunt.

Capitulũ decimũ quod ſic incipit. Differũt autem qm̃ caſus in amplius eſt et c̃. Aſſignans differentiam inter fortunã et caſum. oſtendit fortunã eſſe ſolũ in oĩbus agentibus pꝛopter finem.

Differt autem fortuna a caſu. quoniam hic eſt in plus. Quod enim eſt a fortuna: eſt etiam a caſu. Sed nõ omẽ quod eſt a caſu: eſt etiam a fortuna. hec eñi eſt aliquid ſolum in illis quibus ineſt eucontingere et oĩo actio pratica. vnde

neceſſe eſt fortunã eſſe circa actionem praticã. cuius ſignum eſt q2 bona fortuna vi-
detur eſſe idem felicitati aut ei propinqua. felicitas eſt quedam actio pratici itellect9
et bene dico quedã: q2 non eſt om̄is praxis ſed eupraxis. i. bona operatio. Quare
quibuſcũq3 nõ contingit agere a propoſito: nec a fortuna aliquid facere contingit eiſ-
dem. propter quod nullum inaĩatu3 nec infans nec beſtia facit aliquid a fortuna ſicut
nichil facit a propoſito. nec in his etiam ineſt enfortuniu3 niſi ſcd̃m ſimilitudinẽ. ſicut
dicit protharcos enfortunatos lapides ex quibus fiunt altaria cum honorẽtur. et colla
terales conculcentur. Talibus eĩm ineſt pati a fortuna quãdo agens a propoſito ali-
quid fortuito agit circa ipos. aliter autẽ non. Caſus autem eſt in alijs aĩalibus q̃
in habentibus propoſitum. eſt etiam in rebus inaĩatis. equus eĩm veniẽs ſine ſeſſore
domũ: ſaluatus eſt a caſu. q2 nõ venit cauſa ſalutis. et tripoda cadens parata ad ſeſſio
nem: caſu ſic cecidit cum nõ ceciderit cauſa ſedendi Quare manifeſtũ eſt q̄ quãdo
in his que vl̃r fiunt propter finem aliquid accidit propter quod nõ fiunt: hoc dicimus
fieri a caſu: a fortuna vero: ſi hoc accidat in agentibus a propoſito. Signum autẽ
q̄ caſus fit in agentibus propter finem eſt hoc quod dicimus vanũ ſeu fruſtra. quãdo
eĩm finis propter quem aliquid fit nõ euenit: dicitur factũ vanũ ⁊ fruſtra. verbi gratia
ut ſi ambulanti cauſa diſpoſitionis nõ fiat diſpoſitio: fruſtra deambulaſſe dicitur ⁊ am
bulatio vana tam̄ q̃ hoc fiat fruſtra qd̃ optum natũ eſt eſſe alterius cauſa cũ nõ includit
ipm cuius cauſa eſt aptũ natũ. quod in eius oppoſito patet Nam ſi aliquis dicat ſe fru
ſtra balneatum q2 non deficit ſol: deriſoriũ erit. q2 balneatio eius nõ ordinatur ad hoc
q̄ ſol eclipſaretur. Sic igitur quod fit fruſtra dicitur vanum et anthomatu3. ut la-
pis cauſa percutiendi emiſſus non percutiat: ab eo qũo anthomatũ eſt cecidit a caſu et
fruſtra. fruſtra quidem: q2 ex hoc nõ prouenit finis intententus. a caſu vero: q2 aliud e
uenit q̃ finis intentus. Maxime autẽ caſus ſeparatur o fortuna in his que a natu
ra fiunt in quibus id quod euenit extra naturã nõ dicitur fieri a fortuna: ſed a caſu et a
per ſe fruſtra. et huius euentus cauſa eſt extra rem. natura vero interius. dictu3 eſt igi
tur quid caſus et fortuna et quomodo dr̃nt.

Capitulum vndecimum quod ſic incipit. Sed modorum cauſarum in qui-
bus eſt vnum principium motus et c̃. Oſtendit q̄ fortuna et caſus reducan-
tur ad genus cauſe efficientis. cum reducantur ad numerum et intellectum.
et q2 ſunt cauſe per accidens poſteriores ſunt natura et intelletu que ſunt cau
ſe per ſe. concludens ſufficientiam predictarum cauſarum ex hoc q̄ propter
ipſas reſpondetur ad eſſe propter quid.

Ed fortuna et caſus reducantur ad cauſas. vnde principium motus quia u-
triuſq3 ipſorum ſemper eſt cauſa aut aliquid eorum que ſunt per naturam aut
eorum que ab intellectu tamen multitudo ipſorum indeterminata eſt quia fi
unt a cauſa per accidens concurrente cum predictis que eſt indeterminata. et quoni-
am nichil eorum que ſunt per accidens prius eſt eo q̄ eſt ſecundum ſe. manifeſtum
eſt q̄ nec cauſa per accidens aqua eſt tam fortuna q̃ caſus prius eſt natura et intelle-
tu que ſunt cauſe per ſe poſteriores itaq3 ſunt fortuna et caſus et intellectu a natura.
Si igitur caſus ponatur eſſe aliquo modo cauſa celi neceſſarium eſt intellectum et
naturam prius eſſe cauſa ipſius celi. Et idem dicendum eſſe de cauſa aliorum multo
rum et totius vniuerſi. Que autem cauſe ſint et iſte et tot numero quot diximus ex
hoc manifeſtum eſt. q2 reſponſio que poteſt fieri ad id propter quid aut reducitur in

quod quid eſt et formam ſicut i mathematicis in quibus ultima reſolutio queſtiōis
propter quid ſtat ad diffinitionem que dicit formā aut reducitur in primum mouens
ut propter quid certauerunt q2 furati ſunt. aut in finem ut propter quid bellant ut do
minentur aut in naturā ut propter quid corrumpitur q2 compoſitū ex cōtrarijs. Que
igitur et quot ſunt cauſe manifeſtum eſt.

Capitulum. xij. Quod ſic incipit. Quoniā autem cauſe quattuor ſunt de om
nib9 erit phiſici cognoſcere et c̄. Premiſſo ꝙ naturalis conſiderat cauſas
quattuor. et ex ipſis demonſtrat adiungit ꝙ forma finis et efficiens cōinci-
dunt In vnum ita tamen ꝙ efficiens naturale eſt mouens motum et ꝙ in
phiſicis cauſa infert effectum vel ſimpliciter vel frequenter effectus autē ſem
per infert cauſam.

Quoniam autem cauſe ſunt quattuor naturalis cōſiderabit circa om̄s et ex eis
demonſtrabit reducens queſtionem propter quid in materiā formam efficiēs
et finem. Tres vero harum cauſarum multotiēs incidunt in idem. Nā
forma rei facte et finis agentis ſunt realiter idem numero. cauſa autem mouens in-
terdum eſt idem cum iſtis in ſpecie ut homo generans hominem genitum. Natu
ralis autem ſic conſiderat cauſam mouentem quod ad eius conſiderationem perti-
nent ſolum ea que mouent mota: que enim mouent et non ſunt mota non pertinent
ad conſiderationem nature cum non habeant in ſe ipſis ꝑncipium motus mouēt eim
ſemper tamen imobilia ſunt vnde tria genera entium ſunt circa que poteſt eſſe conſi-
deratio alia eīm eſt ſpeculatio circa imobile. et alia circa mobile quod eſt incorruptibi
le ſcilicet celū alia circa mobile corruptibile. Qm̄ autē corruptibile habet naturaȝ
queſtio propter quid facta de ipo reducitur ad materiā et formā et primū mouens. de
generatione eīm et generabili hoc modo conſiderat naturalis cauſas attendens pri
us ꝙ ſit aliquid per formam poſtea quid eſt quod fecit per modum agentis. et dein-
de quid eſt ſubjectum in quod introducta eſt forma per agens et cōſeqn̄ter ꝓpter quē
finem. Principia autem mouentia ſicut dictum eſt ſunt in duplici drīa quoddaȝ
phiſicum. ſ. quod mouetur. alterum autē non phicum nō habens in ſe ipo ꝑncipium
motus hoc autē eſt illud quod ſic mouet quod penitus eſt imobile et oīo primum.
Formā autem que eſt finis cuius cauſa agens agit oportet naturalē cognoſcere cum
ſit propter finem. Et penitus naturalis debet reddere cauſam propter quā hic eſſe
ctus ſequitur ex hac cauſa vel ex neceſſitate vel ſicut frequēter in naturalibus eīm ef-
fectus neceſſario infert cauſam cum ſit ex ea ſicut ex premiſſis concluſio hec aūt effec
tus tamē in naturalibus neceſſario eſt forma et quidditas rei qua poſita neceſſariuȝ
eſt ut ſit materia et fuerit prius agēs et hec forma eſt per quā ens naturale habet dig-
nius eſſe nō quidē dignius ſimpliciter reſpectu cuiuſcūqȝ alterius entis ſed ſcdm̄ ſub
ſtātiā cuiuſlibet rei naturalis cuius eſſe dignius eſt quando eſt actu per formam

Capitulum. xiij. quod ſic incipit. Dicendum quidē igitur primum eſt quoni
am natura et c̄. Primo ſupponit ꝙ natura fit propter finem et ꝙ neceſſari
um aliquo modo eſt in ea. ſecundo improbat naturalia eſſe ex neceſſitate ma
terie. tertio ꝙ natura agit propter finem.

Icendū eſt primo ꝙ natura eſt cauſa agēs propter finē. ſecūdo quō neceſſa-
riū reperitur in naturalibus in hanc eius cauſā. ſ. neceſſariā inducūt quidam
oēs effectus nature dicētes oīa ex neceſſitate eſſe et fieri nō ex virtute alicu
cuius agētis. ſed qꝛ apta nata ſunt eſſe talia ut hoc eſt calidū qꝛ aptū natū eſt eſſe tale ⁊
ſic de alijs. Et nāqꝫ ſi alij aſſignēt quācūqꝫ aliā cauſam ut empe. cōcordiā et diſcor-
diam. et anax. intellectū. Sinant tales cauſas quieſcere. ⁊ gaudere in ſe ipis qꝛ nichil
faciunt per ſe ad tales effectus. Habet autē primū dubitationē. vꝫ utrum natura
agat propter finē. multa eīn naturalia vīr fieri nō propter finem. neqꝫ propter meli
us ſed ex neceſſitate materie. ſicut pluit iupiter nō propter hūc finem. ſ. ut augmētet
frugmentū ſed ex neceſſitate materie qꝛ aquā ſurſū ductaꝫ neceſſe eſt infrigidari et
congelatam ferri deorſum propter grauitatem. Cum autem hoc fiat per accidēs eſt
ꝙ augeatur frugmentū ſicut per accidēs eſt ꝙ tunc perdatur in area cum nō adhuc
pluit ut perdatur. Nichil etiam prohibet eodē modo partes in aīalibus naturali-
ter ſe habere ut dentes anteriores oriri accutos ex neceſſitate materie aptos quidē
ad diuidendū mollares vero latos utiles ad cōterendū cibum nō ꝙ natura ꝓpter hoc
tales fecerit eos ſed contingēter hoc euenit. Similiter eſt de alijs partibus in qui
bus eſt aliquis finis. Ubicūqꝫ autē oēs partes ſic cōcurrunt ſicut ſi eſſent facte ꝓ
ter finem talia entia a caſu facta ſunt et ſaluata eo ꝙ apte conſiſtentia ſunt. Quecūqꝫ
vero nō habent talem aptitudinē perdita ſunt et perduntur quēadmodū em ped. di-
xit. bonigenas quarum inferiora mēbra erāt bonis et ſuperiora hominis qꝛ nō omīa
mēbra erant apta ad uſum hominis vel bonis cito fuiſſe deſtructas. Et idē dixit cir
ca viriperiaꝫ. hec igitur ratio ⁊ ſi qua eſt ei ſimilis eſt propter quā dubitabit aliquis na
turam non agere propter finem. Sed impoſſibile eſt iſta habere hunc modum qꝛ
omīa naturalia ſunt. aut ſemper aut ſicut frequenter. nichil autem eorum que fiunt a
fortuna et caſu eſt ſemper vel frequenter. vnde non pluit multotiens in hieme a for-
tuna vel caſu ſed forte ſub cane ſunt ſubā tamen non eſt cauma ab eis. ſicut aliquan-
do in hieme cauſaliter eſt. Si igitur naturalia videntur eſſe vel a caſu vel propter fi-
nem. Non eſt autem poſſibile ipa eſſe a caſu. Relinquitur ꝙ ſint propter finem. Ipi
enim affirmant ꝙ talia ſunt a natura. Et itaqꝫ in his que ſunt et fiunt a natura actio
propter aliquid. Amplius in quibuſcūqꝫ naturalibus finis aliquis eſt propter ip-
ſum agitur quodlibet eorum que ſunt ad finem ſiue prius ſiue poſterius ſit ordinatꝫ
ad ipſum. Itaqꝫ ſicut agitur ſic aptum natum eſt agi et ſicut aptum natum eſt agi ſic
agitur niſi impediatur. Si ergo quod eſt a natura agitur propter finē aptum natum
eſt agi propter ipm ut ſi domus fieret a natura ſic utiqꝫ fieret propter finem ſicut nunc
fit ab arte. Et ſi ea que fiunt a natura fierent ab arte eodem modo fieret quo apta na
ta ſunt fieri. videlicet alterum quod eſt ad finem propter ipſum finem. Omino au
tem ars quedam perficit que natura per ſe operari nō poteſt. In quibuſdam vero imi
tatur et ideo ſimiliter ſe habent ad inuicem in naturalibus et artificialibus finis et ea
que ſunt ad finem. quare manifeſtum eſt ꝙ ſi ea que ſunt ab arte ſunt propter finem
et ea que ſunt a natura. Maxime autem manifeſtum naturam agere propter fi-
nem in alijs animalibus que nec arte nec ſtudio nec deliberatione agunt ut aranee
et formice in quorum actionibus tantus eſt ordo ad finem ꝙ dubitatur a quibuſdam
utrū intellectu aut quadā alia virtute collatiua operentur. paulatim aūt procedēti ad cō
ſiderationē vegetabiliū in plātis apparēt quedā expediētia fieri ꝓpᵗ finē. ut folia ꝓpᵗ
cooperimētū fructus quare ſi naturalia agūt ꝓpᵗ finē ut hirūdo nidū ꝓpᵗ fetū. i. prolem

aranea telam propter predam plante folia propter fructus et radices deorſum gratia vegetandi manifeſtum eſt ꝙ cauſa finalis eſt in his que ſunt a natura. Et qm̄ natura dicitur de materia et forma. et hec ſecunda eſt finis ſicut propter finē ſunt alia ita materia eſt propter formam.

Capitulum .xiiij. quod ſic incipit. Peccatum fit in his que ſunt ſecundum artem et c̄. Oſtendit tam artem q̄ naturam agere propter finem nō obſtante ꝙ aliquando in eis accidit impedimētum et peccatū quibus deriuatur a fine non obſtante etiam quod nō agunt deliberando.

Eccatum autē accidit in his que fiunt ab arte ſicut gramaticus interdum ſcribit non recte et medicus nō recte ſumit potionem et eodem modo contingit in natura. Si igitur in arte ſunt quedā in quibus quod recte fit agitur propter finem in quibus etiam peccatur et nichilominus in his agitur propter finem qn̄o factum fuit in ſubſtantijs que empe. poſuit fuiſſe bonigena. In talibus enim accidit impedimētum propter quod nō potuerunt venire ad aliquē terminū et finem debitū corrupto principio a quo facta ſunt ſicut et nunc accidit in his que fiunt ex ſemine qn̄o corrumpitur. Et bene poteſt impedimētum tale in phiſicis accidere qꝛ in animalibus que fiunt ex ſemine neceſſe eſt prius fieri ſemen ex quo tamen non fit ſtatim animal ſed prius eſt molle naturaliter et faciliter poteſt recipere alterationes diuerſas ex quibus debita formatio impediretur. Amplius in plantis eſt aliquid ordinatū ad finem licet minus diſtinctum q̄ in aĩalibus vnde ſic in iſtis potuerunt contingere monſtra ut bonigena et viripera corrupto principio. ex quo ita in arboribus potuerūt accidere vitigene et olimpere tanq̄ monſtra ipſorum. Nec ſolū in formatione corum que fiunt ex ſemine poteſt accidere peccatū verum etiam in ipſis ſeminibus qn̄o fiunt ex aliquo poteſt impedimentū eſſe et aliquid accidere contingēter. Odio autē deſtruit naturam et ea que ab ipſa ſunt ille qui dicit ipſam non agere propter finē. Quecūqꝫ eīm ſunt a natura ſic fiunt ꝙ continue mota a quodā principio intrinſeco accedunt ad aliquē finē. Ita tamē ꝙ vnūquodqꝫ non fit ab vnoquoqꝫ p̄ncipio ſed determinatum a determinato quod quidē ſemper tendit ad eundē finem niſi aliquid impediat. Finis itaqꝫ eſt propter finem fieret aliquando a fortuna ſed per accidens ſicut aliquando dicimus hic extraneus a fortuna venit huc niſi anteq̄ recederet intrauit balneum tanq̄ ſi propter hoc veniſſet cum tamē non venit propter hoc ſed accidit ipſum balneatum eſſe et ſic fortuna que eſt cauſa per accidens. Si autē ſemper hoc fiat aut frequenter iam nō eſt per accidens nec a fortuna. In naturalibus ſemper ſic fit ſicut requirit finis niſi impediatur. Incōueniens autem eſt opinari naturam nō agere propter finem qꝛ in ea nō eſt principiū mouens ex deliberatione cum ars non deliberet in multis. Si eīm virtus factiua nauis eſſet in ligno tanq̄ principium naturale. Ita ſine deliberatione natura feciſſet nauim ſicut fit nunc ab arte ſic igitur ars eſt propter finem et natura. Et hoc manifeſtum eſt in exemplo medici ſanantis ſe ipſum qui ex propria arte tanq̄ ex principio intra agit propter propriam ſanitatem cui aſſimilatur natura propter principium intra ſic igitur patet naturam agere propter finem.

Capitulum decimum quintū quod ſic incipit. Quod autem ex neceſſitate utrum ex ſuppoſitione et c̄. Determinat ꝙ in phiſicis neceſſitas eſt ex ſuppoſitione et hic imponit neceſſitatem his que ſunt ad finem ſicut principia concluſionem.

Uoniam autē neceſſariū eſt duplex. vno modo ſimplr ut quod eſt ex natura
ſit ex alio intrinſeco. alio modo ex alterius ſuppoſitione. dubitatur utrū in phi
cis neceſſariū exiſtat ſimplr aut ex ſuppoſitione. Quidā tamē opinātur ꝙ
in rebus generabilibus neceſſitas ſimpliciter inſit ex materia quēadmodū ſiquis di-
cat murū vel domū ſic diſponi ex neceſſitate materie propter quā grauia deorſum in
fundo oportet collocari lateres. vero eſſe ſuper ipm propter leuitatem. ligna autē ſup
eminere qꝛ leuiſſima ſunt Sed licet domus nō ſit ſine his tamē nō eſt propter hoc
tanꝙ propter neceſſariaꝫ cauſā. ſ. tanꝙ materialē ſine qua poteſt eſſe ſed de neceſſi
tate talis eſt propter finē qui eſt protegere a caumonibus et pluuijs ⁊ eodē modo in oī
bus q̄ ſunt propter finē qualia ſunt naturalia neceſſitas eſt ex fine ꝙuis enī talia nō
ſint ſine materia debita nō tamē ſunt propter eam ſic ſicut propter materiā ſed potiꝰ.
propter finē ut ſerra eſt ferrea et dētata propter opus ſerrandi qḋ opus impoſſibile eſt.
fieri niſi ſit ferrea et ideo neceſſe eſt ferreā eſſe ſi debet eſſe ſerra et opus ipſius. Ex
ſuppoſitione igitur eſt neceſſariū in phicis nō ꝙ neceſſitas imponatur fini ſed ex fi-
ne imponitur materie cum finis ſit ratione cuius ineſt neceſſitas materie. Eſt aūt
neceſſariū in ſcientijs demōſtratiuis et in his que ſunt per naturā aliquomodo ſimi
liter vellat neceſſitas concluſiōis eſt ex ſuppoſitione premiſſaꝝ ut angulus exterioꝛ
trianguli equipollet duobus intrinſicis neceſſe eſt triangulū habere tres angulos eq̄
les duobus rectis. In his eīm ſi principia ſunt neceſſe eſt concluſionē eſſe et nō ecō
trario poteſt enim concluſio nō. ſi premiſſe non ſunt ut ſi tres anguli nō ſunt equales
duobus rectis nec angulus exterioꝛ equipollet duobus intrinſicis. in his autē que ſūt
propter finē et econtrario qꝛ finis tenet rationē principij nam ſi finis erit aut eſt et ea
que ſunt ad finem neceſſario erunt aut ſunt. Si nō ſunt ea que ad fineꝫ nec finis eſt
ſicut non eſt concluſio nō ſunt premiſſe finis eīm eſt principiū nō actionis ſed ratiōis
finis eīm ita eſt ratio agendi que non eſt actus. Si igitur eſt forma domus que eſt
finis domificationis neceſſe eſt materiam eſſe que eſt propter domū. ſ. lapides et la-
teres et non ꝙ domus ſit propter hoc niſi ſint ex materia. Et ꝙuis non ſit forma prop
ter iſta tamen non erit ſine iſtis et ideo cum hoc non ſint non erit domus ſicut nō erit
ſerra ſi non ſit ferrum nec premiſſe ſi non ſit concluſio. Manifeſtum eſt igitur ꝙ eſ
ſe ex neceſſitate eſt in naturalibus ita tamen ꝙ hoc imponitur materie et motibus ſi
ue diſpoſitionibus ipſius ex fine itaqꝫ enim ſunt naturales cauſe principaliter tamē
finis cum hec ſit cauſa materie et non econtrario. Finis autē cuius cauſa eſt princi
pium ſūptum a diffinitione et ratio rei. Sicut enīm eſt in artificialibus finis acceptꝰ
in eorum diffinitione eſt cauſa imponens neceſſitatem materie. verbi gratia. ſi do-
mus eſt talis ꝙ cooperiat de neceſſitate. oportet materiam eius ſic diſponi Et ſi ſa-
nitas eſt talis habitudo oportet ex neceſſitate humores ſic diſponi. Ita et in phiſi-
cis ſi finis talis eſt et ea que ſunt ad finem talia erunt Fortaſſis autem in phiſicis
neceſſarium accipitur ex his que ſunt in diffinitione ut ſi quis diffiniat opus ſerran-
di dicens quoniam eſt talis diuiſio ſcilicet in ligno. neceſſarium eſt ſi hoc opus eſſe
debet ex ſerra ipſam habere tales dentes hi autem eſſe non poſſunt niſi ferrū ſit et ſic
oportet eam eſſe ferream vnde et in diffinitione rerum naturalium ſunt quedam par
tes ut materia.

Quoniam autem natura eſt principium motus et mutationis et cē.
Huius libri capitulum pmū oſtendit neceſſitatem determinan-

di de motu et conſequentibus ipſum adiungētis quaſdam diuiſiones neceſ
ſarias ad inueſtigandum diffinitionem motus.

Quoniam natura eſt principiū motus ſtatus et mutationis. Scientia autē
preſens eſt de natura oportet nō ignorare quid eſt motus qꝛ neceſſariū ē ipo
ignorato ignorari naturā. Determinātibus autē de motu tētandū eſt ag
gredi de cōſequētibus ipm quorū primū eſt cōtinuum qm̄ motus eſt de numero con
tinuorū. ſecundum eſt infinitū quod ponitur in eius diffinitione. cōtinuū quod eſt di
uiſibile in infinitū. Adhuc autem ſine loco et vacuo et tēpore īpoſſibile eſt eſſe mo
tum propter hoc igitur et qꝛ hec tria ſunt comunia omibus rebus naturalibus in qui
bus eſſe videntur intendendum eſt diſputatiue de vno quoqꝫ iſtorum incipiendo a cō
munioribus qꝛ conſideratio de proprijs poſterioꝛ eſt ea que de comunibus. Pri
mū igitur cōſiderādum eſt de motu ad cuius inueſtigationē ſciendū eſt ꝙ de numero
entium aliquid eſt in actu completo aliquid tantū in potentia. Et eorum que ſunt
actu aliquid eſt ſubſtantia aliud quale vel aliquod aliud predicamentū entis de quoꝝ
numero eſt ad aliquid cuius vna ſpecies eſt ſecundū ſuperhabundantiā ꝛ defectum
ut duplum et ſubduplū alia ſecundū actiuū et paſſiuū et oīno motiuū et mobile. nam
motiuū eſt motiui mobilis et mobile a motiuo eſt mobile. Non eſt autem motus
preter res ad quas eſt motus. cum omē quod mutatur aut ſecūdū ſubſtantiā aut ſecū
dum quātitatē aut ſecundū qualitatē aut ſecundū locum mutetur. extra que nō eſt ac
cipere vnum commune quod nō ſit aliquod predictorū quare nec motus erit extra pre
dicta cum nichil ſit extra ipa. Vnūquodqꝫ tamē iſtorū dupliciter dicitur ſubſtantia
eīm aliquid dicitur per modū forme et aliquid per modū priuationis quātitatis vero
aliud perfectū aliud diminutū. qualitatis autē aliud album aliud nigrū et ſecundū lo
ci mutationē aliud ſurſum aliud deorſum qꝛ igitur ī quolibet horum pn̄t reperiri duo
termini poteſt in quolibet ſaluari mutatio et ſic tot ſunt ſpecies motus quot entis pre
dictorum quattuoꝛ generum.

Capitulū ſecundū quod ſic incipit. Diuiſio autē ſecundū vnūquodqꝫ genus
et cē. Concludit primo ꝙ motus diffinitio eſt actus entis in potētia ſecundū
ꝙ in potentia. Secundo declarat primum .ſ. ꝙ eſt actus entis in potentia.
tertio ꝙ ſecundum ꝙ in potentia. quarto confirmat utrumqꝫ.

Quoniam autē diuiſio eſt ſecundū vnūquodqꝫ genus eſſe in actu vel potentia
et motus nō poteſt eſſe eoruꝫ que ſunt actu perfecto qꝛ ad hec terminatur nec
eorum que ſunt in potentia ſimpliciter qꝛ a tali incipit diffinitio motꝰ. relinqui
tur ꝙ motus eſt actus entis in potentia ſecundū ꝙ in potentia verbi grā. Alteratio ē
actus alterabilis in quantū eſt alterabile ſiue poſſibile alterari augmentū eſt actus au
gmentabil' in quantū augmētabile. et diminutio actus diminuibilis in quantū dimi
nuibile. Non eīm eſt comune nomē augmētō et diminutio ſicut alteratio. comunis
eſt omī alterationi generatio etiā et corruptio actus eſt generabil' et corruptibilis ꝛ lo
ci mutatio actus ſcd̄m locū. Quod autē motus ſit actus manifeſtū eſt hedificabi
le enim in quantū hedificabile quando hedificatur tūc dicimus eſſe in actu hedificādi
et tūc dicimꝰ hec eſt hedificatio. Similiter ē doctrinatio cū actu docet doctrinabile ꝛ
medicatio cū actu medeē medicabile et ſic de alijs. Qm̄ aūt ea dē ſūt et ī potētia et ī
actu nō quidē ſil' et ſcd̄m idē ſed potius diuerſis reſpectibus ſicut aliqd eſt potētia calidū
et actu frigidū multa adinuicē agūt et patiūtur quorum quodlibet eſt actiuum ꝛ paſſi
uum mobile et motiuum propter quod omē mouēs phice mobile erit cuꝫ ſic moueat

ſn quãtum eſt actu quod mouetur in quantum eſt potentia. Ex qua ratione quibuſdam videntur ꝙ omne mouens mouetur. de hoc tamen magnifeſtum erit in octauo qḋ eſt quoddam mouens immobile non tamen ſit magnifeſtum ꝙ motus eſt perfectio entis in potentia in quantum ipm̄ eſt mobile quando actu mouetur ab agente extrahente ipm̄ de potentia ad actum. Dico autem motũ eſſe actum entis in potentia in quantum in potentia qꝛ nõ eſt motus entis actu in quãtum eſt actu ſicut motus ad fieri ſtatuam nõ eſt in ere in quãtum es actu es ſed in quãtum eſt potentia ſtatua. non enim idem eſt ſcd̃m rationẽ eſſe eris i quãtũ eſt es et potẽtia mobile ad aliquid aliud qm̃ ſi ſimpliciter et ſcd̃m rationẽ idem eſſent motus eſſet actus entis in actu ſcd̃m ꝙ i actu ut motus eris ad ſtatuam eſſet actus eris in quãtum eſt actu. es nõ eſt itaqȝ idem eſſe actu eris et eſſe potẽtia aliud. Magnifeſtum eſt autem ꝙ non dicitur in contrarijs. nam poſſe ſanari et poſſe infirmari diuerſa ſunt. Si autem idem eſſet ſimpliciter eſſe in actu et in potentia cum idem ſubiectum quod actu ſanum eſt ſit potentia infirmũ idem eſſet ſanari et infirmari idem enim ſubiectum ut pote humiditas vel ſãguis eſt ſanabile potentia ⁊ actu infirmum. Qm̃ igitur non eſt idẽ eſſe actu tale ⁊ potentia aliud ſicut nõ idem eſt color et viſibile cum motus nõ poſſit eſſe entis in actu ſecundũ ꝙ in actu relinquitur ꝙ ſit actus entis poſſibilis in quãtum poſſibile. Quod quidẽ motus ſit actus huius et tunc mouetur aliquid quando ineſt ei talis actus oſtenſum eſt tamẽ hoc idẽ ſic patet. Contingit eĩm vnũ quodqȝ aliquãdo operari et aliqñdo non quãdo eĩm hedificabile eſt tãtum ens in potentia nõ eſt ſub opere et tunc non eſt eius motus ſed quãdo eſt actus eius in quãtum hedificabile tũc eſt motus qui dr̃ hedificatio aut eĩm actus talis eſt qui dr̃ hedificatiua ut domus facta. Sed cũ dom9 iam eſt facta nõ amplius eſt hedificabilis. qꝛ quod eſt nõ fit. hedificatur autẽ id quod eſt hedificabile. relinquitur ergo hedificationẽ eſſe actum et cum ipa ſit motus neceſſe eſt motum eſſe quendam actum. Et quod dictum eſt de motu hedificationis intelligendum de alijs motibus.

Capitulũ tertiũ quod ſic incipit. Qḋ autẽ bene dictum ſit magnifeſtũ eſt et c̃.

Oſtẽdit motum eſſe bene diffinitum primo ex his que alij opinati ſunt de ipo ſecundo qꝛ eſt actus imperfectus propter admixtionem potentie.

Quod autem bene dictum ſit motum eſſe actum entis in potentia magnifeſtum eſt ꝙ tam ex his ꝙ alij dixerunt de ipo q̃ ex hoc qḋ non eſt facile ipm̃ diffiniri eo ꝙ nõ poteſt poni in alio genere actus. Hoc autẽ patet ex hoc ꝙ quidam dicunt motũ eſſe alteritatẽ et ineq̃litatẽ et nõ ens. Quod dictũ apparet falſũ. primo qꝛ nullum predictorum neceſſe eſt moueri nõ eĩm mouentur aliqua qꝛ ſunt altera nec qꝛ inequalia nec qꝛ non entia. Secundo qꝛ nullum predictorũ magis eſt principium vel terminus motus q̃ȝ eius oppoſitum. Cauſa vero propter quã ipm̃ in talibus generibus ponunt eſt qꝛ videtur ipſum eſſe aliquid indeterminatũ cũ ſit de numero principioꝝ coordinatiõis priuatiue q̃ principia eo ſunt indetermĩata quo ſũt priuatiua. Quod autẽ motus de talibus ſic patet ex hoc qꝛ nec eſt ſubſtãtia nec qualitas nec aliquod de numero predicamentoꝝ dicentiũ poſitionẽ. Uideri autem ipſum eſſe indeterminatũ cauſa eſt quia nec poni poteſt in genere eorum que ſunt in pura potentia nec ſimpliciter in actu. verbi gratia non eſt poſſibile moueri quantitatem in pura potentia exiſtentem nec eam que ſimpliciter eſt in actu. Et motus quidẽ videtur eſſe quidam actus tamẽ imperfectus propter admixtionẽ potẽtie. idẽ eĩm imperfectũ eſt cuius actus admiſcetur potẽtie ſemꝑ ergo talem imꝑfectionẽ difficile eſt

accipere quid ſit motus qꝛ aut neceſſe eſt ipm̄ ponere aut in priuatione aut in potentiam. aut im ſimplicem actum quorum nullum videtur ei conueniēs aut relinquitur eſſe modus predictus. ſ. ꝙ ſit actus entis in potentia ſicut diximus et licet hoc ſit difficile intelligere contingit tamen et poſſibile eſt ita eſſe.

Capitulū quartū quod ſic incipit. Mouetur autem et mouens ⁊ omē ſicut dictum eſt et c̄. Primo magnifeſtat ꝙ omē mouens phiſice mouetur. ſecundo concludit ꝙ motus eſt actus rei mobilis. tertio ex hoc oſtendit magnifeſtum eſſe dubium quod conſueuit queri vtrum motus ſit in moto uel in mouente qꝛ eſt actus elicitus a mouente et receptus in moto.

Ouetur autem omē mouens phiſice ſicut dictum eſt cuius ratio eſt qꝛ cum ſit mobile in potentia quando mouet ineſt ei actus in quātum mobile et per hoc ineſt ei motus. Preterea illud cuius īmobilitas eſt quies. mobilitas eſt motus. qꝛ cui motus ineſt huic imobilitas quies eſt mouenti autē phiſice dum mouet ineſt mobilitas. Adhuc agere phiſicum eſt ipm̄ mouere hoc autē facit tangēdo quare ſimpliciter patitur ab eo ī quod agit ac per hoc mouetur vnde qꝛ motus ineſt ſemꝑ omī quod mouetur patet ꝙ motus eſt actus mobilis in quātum mobile. Et qm̄ euenit hoc mobile moueri mediante tactu ſimiliter ab eo patitur mouens. In omī autē motu ſemper extimabitur eſſe aliqua forma que eſt ratio mouendi et hec erit aut ſubſtātialis aut qualis aut quāta que eſt ꝑncipium et cauſa motus per quā mouens id quod tale eſt in potentia mouet ad ſimile ſibi in actu ut in generatione homo actu ex homine exñte in potentia facit hominē actu. Et dubium autē de ſubjecto motus iam magnifeſtum eſt nam ex dictis patet ꝙ motus eſt in mobili aut in ſubjecto cuꝫ ſit actus mobilis ipius licet ſit ad hoc quod mouet non eīm poteſt eſſe elicitiue actus alterius q̄ꝫ mouētis. Oportet eni eundē eſſe actū mouentis et mobilis. nam motiuum eſt quod habet potētiam ad mouēdum mouens autē quod actu mouet vel agit iſtud autem eſt actiuū mobilis quare vnus actus eſt utriuſqꝫ ſicut eadem eſt diſtantia vniꝰ ad duo et duorum ad vnum. et ſimiliter idem ſpacium aſcendētis et deſcendentis talia enim ſic ſunt vnum re ꝙ drūt ratione et eodem modo idem eſt actus mouentis et motiui tantum drēns ratione.

Capl'm quintum quod ſic incipit. Habet aūt deffectum rationalē et c̄. Premiſſa dubitatione. vtrum actio et paſſio ſint duo actus. ſecundo arguit ꝙ nō poteſt eſſe vnus. tertio ſoluit oſtendens ꝙ ſint idem motus ſiue actus ſecundum rem differens tamen ſecundum rationem.

Abet autem dubitationem rationabilē utrum actio et paſſio ſint idem actus Fortaſſis enim neceſſe eſt quemdā actum eſſe actiuum qui dicitur actio. paſſiui autem paſſio quod ex hoc inſertur qꝛ opus et finis actiui eſt actio paſſiui autē paſſio. Sed hoc eſt impoſſibile qm̄ ſi duo ſunt cum uterqꝫ ſit motus oportet eos eſſe ī aliquo aut ergo utriqꝫ ſūt ī agēte aut in patiēte aut actio in agēte et paſſio in patiente non eīm poteſt dari quartum videlicet ꝙ actio ſit in patiente aut paſſio in agente. qꝛ tunc paſſio diceretur equiuoce cōueniret ei nomē paſſionis. Si ergo utrūqꝫ eſt in agente equiuoce vel actio ī agente et paſſio in patiēte ſequetur ꝙ omē mouens moueatur cum actio ſit motus et omne id mouetur in quo eſt motus aut quod habens motum non moueatur. Si autem utrumqꝫ eſt in patiente et moto ſcilicet actio et paſſio et doctio et doctrina q̄ ſunt duo et ambo ſunt in adiſcēte ſequerētur duo incōuenientia. ſeq̄retur ꝑmo ꝙ actꝰ vniuſcuiuſqꝫ agētis nō erit ī ipo. Scđo ꝙ patiēs ⁊ motū

duobus motibus mouebitur et ſic due alteratioēs vnius ſpeciei erunt in eodez qḋ eſt impoſſibile. Sed dicetur ꝙ ſunt ambo idē motus et actus hoc autē incōueniēs videtur propter quattuor. ꝑmo qꝛ irrationabile eſt duoꝝ diuerſoꝝ ſcḋm ſpeciē eundē ⁊ vnum eſſe actū. Preterea ſi actio et paſſio ſunt idē doctio et doctrina erūt idē. Preterea docere et addiſcere erūt idē et etiā agere et pati. Ex his autē neceſſe erit oēm docentē diſcere ⁊ agentē pati. Dicendū ad hoc ꝙ actio et paſſio ſunt idē actꝰ ſiue idē motus qꝛ nō eſt incōueniēs actum vnius eſſe in altero ut id qḋ eſt ab vno effectiue ſit in alio ſubjectiue. Et eīm doctio eſt actus huius docētis receptus tamē in quodam addiſcente et nec diuiſus ab eo. eſt eīm actus huius docētis in hoc addiſcente. Nec impoſſibile ēſt eundē eſſe actū duoꝝ ut ꝑmo objectū eſt. hic tamē actus non eſt idem ſcḋm rationē ſed tātum ſcḋm rē. eodē modo quo in habitudo paſſibilis eſt ad agens eadē re et nō ratione. Nec ſequitur ꝙ ſi agere et pati ſint idē motus ꝙ per hoc neceſſe ſit docentē addiſcere ut arguebatur. quarto qꝛ nō ſunt idē ſcḋm vnā rationē dicentē ꝙ quid eſt. ſicut ſunt idē tunica et indumentū: ſed potius ſunt idē ſicut via a thebis ad athenas et ecōtrario. Sicut dictū eſt prius, qꝛ ita eſt vna ſcḋm ſpaciū ꝙ alia ratio eſt in ea aſcenſus et alia deſcenſus. Non eīm oīa que alijs dūr eadē ſunt ſimplicit eis eadē propter quancūqꝫ idēptitatē ſed ſolū his quibus eſſe diffinitū eſt idē. At vero nō ſequitur ꝙ ſi doctio et doctrina ſūt idē actus ꝙ addiſcere et docere ſūt idē ut arguebatur tertio. ſicut nō ſequitur ꝙ ſi idē ſpaciū ſit duoꝝ diſtātium ꝙ diſtare inde huc et hinc et illuc ſint idem. Dico autē nec doctio cum doctrina nec actio cum paſſione idē ſunt proprie et formaliter ut arguebatur ſecūdo. ſed hic motus cui hec inſunt vnꝰ eſt idem .i. actus eſt huius agētis in hoc patiēs et huius paciētis ab hoc agēte alterū eſt ratione. Quid igitur motus ſit et vniuerſaliter etiaꝫ ſcḋm eius ſpēs dictum eſt. Magnifeſtū eſt eīm ex dictis qūo determinabitur vna queqꝫ ſpēs ipius. alteratio quidē eſt actus alterabilis ſcḋm ꝙ alterabile. Amplius dicere motuꝫ eſſe actū mobilis in quātum huius verius eſt et melius ꝙ̃ dicere ipm eſſe potentiam vel perfectionem actiui et paſſiui ſimpliciter vnde hedificatio eſt actus hedificabilis in quātum hedificabile et eodem modo dicendum eſt de alijs ſpeciebus motus.

Capitulum ſextū quod ſic incipit. Qm̄ autē de natura ſcientia eſt circa magnitudines et tempus et c̄. Probatur primo ex his circa que ſcientia naturalis ꝙ ad ipſam pertinet cōſideratio de infinito. ſecundo cōfirmat hoc per cōſiderationem antiquorum. tertio ſubjungit ꝙ infinitum rationabiliter ponitur habere naturam principij et quod eſt ingenitum et incorruptibile continens omnia habens eſſe diuinum.

Uoniam autem ſcientia naturalis eſt circa magnitudines tempus et motus quorum vnumquodqꝫ neceſſe eſt aut infinitum aut finitum eſſe ꝙ̃uis non omne ens ſit aut finitum aut infinitum. Qualitas enim et punctum ſunt de numero talium quibus non competit per ſe ratio finiti vel infiniti. incōueniens eſt negociantem de natura conſiderare ſi eſt aut non eſt infinitum et ſi eſt quid eſt. Signum aūt huius ꝙ ſcientie ſit propria conſideratio de ipſo eſt ꝙ omnes qui videntur rationabiliter tetigiſſe naturalem phīam fecerunt mentionem de infinito. Et omnes ponunt ipſum tamqꝫ quoddam principium eorum que ſunt ſed differenter. Alij namqꝫ ut pictagorici et plato dicunt infinitum eſſe non ſicut accidens a-

licuī nature ſed per ſe et ſicut ſubſtātiā et iſti ĩter ſe dupliciter dr̄ũt. p̄mo pictagorici dicunt ip̄m eſſe nō abſtractū ſed in ſenſibilibus ſed etiā eſſe extra celū. plato autē nichil ponit extra celū qꝛ nec corpus ullū ibi ponit neqꝫ ydeas cum dicatur eſſe nuſꝙ̄ ponit etiā infinitū eſſe tam in ſenſibilibus qꝫ in ydeis   Secundo differūt qꝛ pictagorici dicunt numerū parē eſſe finitū eo ꝙ eſt. cndpi cbēſus et cōcluſus ſub ip̄a re adhibꝫ his que ſunt infinitatē. cuius ſignū eſt qꝛ circūpoſitis nominibus vnū circa vnum et extra ip̄m quādo hoc fit per numerū parē ſemper fit alia ſpēs figure quādo vero per ĩparē ſemper fit eadē. Si eīm vni addatur p̄mus numerꝰ par ſcilicet binarius fit figura trianguli ſi ad hāc addatur ſecundus par .ſ. quaternarius fiunt ſeptē que nō ſunt eiuſdē figure ſpecifice cum ternario et ſic ſemꝑ addēdo per oꝛdinē parē numerū mutabitur ſpēs figure qđ nō accidit per numerū imparē. Si eīm vni addātur tria q̄ ſunt p̄imus numerus impar reddit quatuoꝛ cuius eſt figura quadrata Et ſi huic addātur quinqꝫ que ſūt ſecūdus impar fiunt nouē q̄ ſunt eiuſdē figure et ſic per oꝛdinē addēdo numerum imparē reddatur figura eiuſdē ſpeciei. plato autē duo infinita facit .ſ. magnum et paruum.   De natura autē oīs naturaliter loquētes ſemper ſubiciūt infinito aliquā naturā dictoꝝ elemētoꝝ .ſ. aquā et aerē aut mediū horum. Ita tamē ꝙ nullꝰ iſtorum qui poſuit elemēta eſſe finita ſecundū numerū dixit entia eſſe infinita cum hec ſequātur naturā elemētoꝝ.   Qui cunqꝫ autem faciūt elemēta infinita ut anaxagoras partes ſimiles et democritus athomos quos dicit ſemīa ex quibus per contactū figurarum fit cōtinuum tales dicunt eſſe aliquid infinitū differūt tamē ab inuicē. qꝛ anax. dicit quodlibet eſſe in quolibet eo ꝙ videt quodlibet fieri ex quolibet hinc eīm videtur ꝙ oīs res ſimul fuerint mixte ut caro os et quodlibet aliud. ita ꝙ tunc ſic erāt ſimul in vno. hec eīm ſimil'tas nō ſolū eſt p̄ncipiū in quolibet per ſe ſūpto ꝙ ex ip̄o aliud diſgregetur ſeu extrahatur ſed etiā eſt p̄ncipiū oīm qm̄ om̄e quod fit ex tali corpore fit ĩ quo oīa ſunt ſimul. Et qm̄ oīm eſt generatio licet nō ſimul ideo oīa fiūt ex illo ĩ quo preſuerunt. Adhuc autē cōcurrit quoddā p̄ncipiū efficiēs gn̄onis qđ iſte vocat intellectum ĩtellectus eīm intelligēdo operatur ex quoddā materiali p̄ncipio in quo neceſſe eſt ſimul aliquādo oīa eſſe et aliquādo moueri ad actū eſſendi per intellectū diſgregantē.

Democritus autē nichil alterū dicit fieri ex altero. ſed quoddā comune corpus eē p̄ncipium magnitudinis differēs tamē ſcd̄m partes et figura ex quibus fiunt diuerſa

Quod igitur ſit cōueniēs phicis ſpeculatio de infinito magniſeſtum eſt.   Rationabiliter autē om̄s ponūt infinitū eſſe p̄ncipiū. qꝛ nec poteſt eſſe fruſtra nec poſſibile ē aliā potentiā quā p̄ncipium in eſſe eidē. Omia eīm aut ſunt p̄ncipiuꝫ aut ex p̄ncipio. magnifeſtū autē ꝙ nō poteſt eſſe ex p̄ncipio qꝛ tunc eſſet quoddā p̄ncipium et per conſequens finis.   Amplius ſi finitū cum eſt quoddā principium ingenitū eſt et incoꝛruptibile. Ingenitū quidē qꝛ om̄e qđ fit ita habet p̄ncipium ꝙ neceſſe accipit finem. Incoꝛruptibile qꝛ oīs coꝛruptiōis eſt aliquis finis et om̄e coꝛruptibile finibile. Sicut ergo diximus nō eſt infiniti p̄ncipium ſed hic vr̄ eſſe p̄ncipium alioꝝ.   Et vr̄ continere oīa et etiā gubernare ſicut affirmāt qui extra ip̄m nullā faciunt aliā cauſā ut intellectum aut concoꝛdiam. Et hec videtur eſſe diuinū ſicut dicunt anaxiādros et plurimi phorum.

Capitulum ſeptimum quod ſic incipit. Eſſe autem aliquid infinitum fides ex quinqꝫ contingit et c̄. Arguit quinqꝫ rationibus infinitum eſſe adiungēs ꝙ ſiue ponatur eſſe ſubſtantia ſiue accidens maxime phici eſt cōſiderare ſi eſt magnitudo ſenſibilis infinita.

ſſe autē aliquid infinitū opiuari cōtingit intendētibus maxime ex quinqꝫ. Et ꝑmo ex tēpore qđ videtur eſſe infinitū. Secūdo ex diōne magnitudinis ī qua mathematici utūtur infinito dicētes ꝙ diuiditur in infinitū. Amplius ſic ſolū et nō aliter poteſt ſemꝑ cōtinuari generatio et corruptio ſi ponitur duratio infinita. Amplius omē corpus finitū ſemꝑ includitur et terīatur ad aliquid et hoc ad aliud et ſic ſemꝑ proceditur nec eſt dare terminū ultimū ſed ſemꝑ neceſſē eſt includere alterū ad alterū in infinitū. Maxime autē et magis proprie quintuꝫ facit oībus dubitationē de poſitione infiniti. videlicet ꝙ intellectui aliquid reſpondet in re nec eſt difficere quin ſemꝑ eidē correſpōdeat res. Et qꝛ intelligitur numerus creſcere in infinitū idcirco videtur eſſe infinitus et eodē modo magnitudo infinita eſt cuꝫ intelligatur diuidi in infinitū et extra celū eſt ſpaciū infinitū ſicut cōcipit itellectus. Eſt etiā ibi corpus infinitū et mūdi. ſ. infiniti qꝛ nō eſt ratio quare ſit magis vacuū in vna parte ꝙ̄ in alia quare ſi in vno loco eſt magnitudo et ubiqꝫ oportet eſſe. Si autē dicatꝰ totū infinitū qđ eſt extra celū eſſe vacuū erit ibi locus infinitus et per cōſequēs corpus infinitū qꝛ locū infinitū aliquādo cōtingit eſſe plenū corpore et ſi cōtingit ergo eſt cuꝫ ſit perpetuū cōtingere eſſe ab eſſe nichil dīt in perpetuis. Habet ergo dubitatiōeꝫ cōſideratio de infinito qꝛ ſi nō pōtur eſſe: multa impoſſibilia accidūt ut dictuꝫ eſt. Si autē ponatur eſſe dubiū eſt utrū ſit ſubſtātia vel accidēs inherēs alteri tamē ſi ē infinitum ſiue vnum ſiue plura ſint ſcōm magnitudinē. Maxime autē phiſici eſt conſiderare ſi eſt magnitudo ſenſibilis infinita.

Capitulū. viij. quod ſic incipit. Primū igitur determinādum quot modis ⁊c.

Primo diſtinguit quot modis dicitur infinitū. ſecūdo probat tribus ratiōibus ꝙ nō poteſt eſſe aliquid infinitū ſeparatū a ſenſibus. tertio ꝙ ratiōni corporis et numeri repugnat infinitas.

Primo igitur determinādum ꝙ infinitū vno modo dicitur qđ impoſſibile eſt ꝑtranſiri qꝛ nō eſt aptum natū habere tranſitū ſicut vox eſt inuiſibilis qꝛ non eſt apta nata videri. Alio modo ꝙ quidē habet tranſitū tamē per ſuū exceſſuꝫ eſt incōmeſſurabile aut vix mēſurari poteſt ut profunditas maris. Tertio qđ eſt aptum natū habere finē ⁊ tranſitū et nō habet. Amplius aliquid poteſt intelligi eſſe infinitū ut ſcōm appoſitionē aut ſcōm diuiſionē aut utroqꝫ modo. Separatū quidē infinitū a ſenſibilibꝰ eſſe aliquid īpoſſibile eſt qꝛ ſi tale poneretur nō poſſet eſſe ſubſtantia nec accidēs. Subſtātia quidē nō: qꝛ hec circūſpecta quātitate et quolibet accidēte indiuiſibilis eſt cum omē per ſe diuiſibile ſit aut magnitudo aut multitudo indiuiſibile autē nō poteſt eſſe infinitū niſi ſecūdo modo. ſicut vox dicitur inuiſibilis nō ſic aūt dicūt hij qui affirmāt infinituꝫ eſſe nec nos ſic querimus. ſed ſi eſt ſic intrāſibile poteſt tamē tranſiri. Si autē infinitū eſt ſcōm accidēs nō erit ꝑncipiuꝫ eorū que ſunt ſicut inuiſibile nō eſt ꝑncipiuꝫ locutiōis q̄ꝫuiꝫ vox ſit inuiſibilis qꝛ hoc accidit ei. Amplius qnō cōuenit ipm infinitū eſſe ſeparatū: paſſio eīm minus ſeparabilis eſt ꝙ̄ eius ſubiectuꝫ ſed nō contingit numerū et magnitudinē quorū per ſe paſſio eſt infinituꝫ eſſe ſeparatā ergo ipm minus cōtingit ſeparatū eſſe. Preterea manifeſtū eſt ꝙ nō contingit infinitū eſſe quoddā ens actu quod ſit ſubſtātia ⁊ ꝑncipiuꝫ qꝛ ſi tale ponatur et ſit partibile quodlibet ipſius acceptū per ſe erit infinitū ſicut et quelibet pars eius eſt ſubſtātia ita erit infinita aut ergo erit impartibile aut in infinita diuiſibile hoc aūt eſt impoſſibile qm̄ vnuꝫ nō poteſt eſſe multa infinita. Et bene dico ꝙ ſi erit diuiſibile quelibet pars eius erit infinita eſſet enim eiuſdem rationis in toto et in parte. Sicut ergo quelibet pars

aeris eſt aer. Ita quelibet pars infiniti eſt infinitũ ſi ipm̃ eſt ſubſtãtia et principiũ ſic ei
eſt in eo infinitas et entitas. Impartibile ergo oportet ipm̃ eſſe ſi eſt ſubſtãtia. Sꝫ
impoſſibile eſt infinitũ actu eſſe impartibile cuꝫ habeat quãtitatẽ relinquitur igitur ꝙ
ſit accidẽs ex quo ſequitur ꝙ nõ poteſt eſſe pn̄cipiũ ſed magis erit illud cui accidit. ver
bi grã aer aut numerus par. Incõuenienter itaqꝫ infinitũ eſſe dicũt pictagorici ⁊ ſe
quaces faciẽtes ipm̃ ſubſtantiã et cum hoc indiuiſibile. Sed tamẽ queritur utrum
in methaphiſicis et intelligibilibus ac in nõ habẽtibus ullam magnitudineꝫ cõtingit
eſſe infinitũ fortaſſe magis vlis queſtio ꝙ̃ ſe extẽdat cõſideratio phica. Nos eim̃ in-
tendimus ad preſens de ſenſibilibus de quibus ſcientiã hanc facimus ut in ipis eſt a
ut nõ eſt corpus infinitũ in augmentũ. Rationabiliter tamẽ ſpeculãtibus rationẽ
corporis et numeri videtur nõ poſſe in eis eſſe in actu aliquid infinitũ ſi eim̃ diffinitio
corporis eſt eſſe ſuperficie terminatũ nõ erit corpus ſenſibile vel intelligibile infinitũ
qꝛ om̃e terminatũ neceſſario eſt finitũ. At vero neqꝫ numerus aliquis poteſt eſſe
ſicut ſeparatus a ſenſibilibꝰ et infinitis oīs eim̃ numerus et om̃e habẽs ipm̃ eſt nume
rabilis. tale autẽ poteſt numerari et per cõſequẽs ptranſiri. Igitur nullus numerus
eſt infinitus.

Capitm. ix. quod ſic incipit. Phiſice autẽ magis cõſiderãtibus et c̃. Probat
naturali ratione ꝙ nec corpus cõpoſitũ nec ſimplex poteſt eſſe infinitũ.

Phiſice autẽ cõſiderãtibus magis apparet impoſſibile om̃e corpus ſenſibile in-
finitũ qꝛ nec cõpoſitum nec ſimplex huius eſſe poteſt. Cõpoſitũ quidẽ nõ erit
infinitũ ſi elemẽta ex quibus cõponitur ſint infinita ſcd̃m multitudinẽ qꝛ non
vnũ illoꝝ nõ oīa poſſunt eſſe infinita ſcd̃m magnitudinẽ Ex finitis autẽ multitudine
et magnitudine nõ poteſt fieri niſi finitũ. Qd̃ autẽ vnũ iporum nõ poſſit eſſe mag
nitudine infinitũ ſic patet. Cum eim̃ ſint plr̃a habẽtia virtutes cõtrarias ſi debet ex e
is fieri vnũ cõpoſitum oportet virtutes cõtrarias equari vno autẽ iporum infinito exiſ
tente virtus eius in infinitũ excedit virtutes alioꝝ et ſic corrũpet alia Et ſi ponatur ꝙ
infinitũ de natura ſua ſit minoris potẽtie ꝙ̃ finitũ de ſua hoc nõ obſtat qꝛ qñtucũqꝫ de
ficiat virtus naturalis corporis infiniti a virtute corporis finiti verbi grã. Si ignis fi-
nitus ſit et aer infinitus. hoc ſolũ poſito ꝙ aer quãticunqꝫ multiplicatus equatur cui
libet igni dato habẽti tamẽ certũ numerũ et gradũ magnitudinis ſequitur ꝙ infinitũ
corpus excedit finitũ in virtute et ſic corrũpet ipm̃ ergo nõ poteſt vnũ ipoꝝ eſſe infini-
tum. Vnũquodqꝫ etiã ipoꝝ infinitũ eſſe impoſſibile eſt qꝛ cũ corpus habeat dimẽ-
ſiones ad om̃e diametrũ corpus infinitũ ſine termino extẽdetur et oẽm locũ occupa-
bit et ideo nõ poterit eſſe pluſꝙ̃ vnũ. At vero nec cõtingit eſſe corpus vnum et ſim
plex infinitũ nec ſi tale ponatur aliud ab elemẽtis ex quo oīa fiant nec ſimpliciter qui-
dam eim̃ dicũt quoddã corpus aliud ab elemẽtis eſſe infinitũ nõ tamẽ aliquod iporũ
elemẽtoꝝ qꝛ ſi eſſet aliquod ipoꝝ infinitũ cum habeant cõtrarietatẽ ad inuicẽ ut aqua
eſt frigida et ignis calidus et illud corrũpet per ſuam infinitã virtutem propter hoc er
go dicunt corpus vnum ſimplex infinitũ alterum eſſe ab iſtis Impoſſibile tamẽ eſt ta
le corpus eſſe nõ accipiendo hanc impoſſibilitatẽ ex hoc ꝙ ponitur infinitũ qꝛ de hoc
dicetur aliquid commune tali corpori et elementis. Sed accipiendo eam ex hoc ꝙ nõ
eſt dare tale corpus ſenſibile preter elementa quod ſic patet. Om̃e qd̃ ex aliquo eſt
reſoluitur in id ex quo eſt ſed nullum eſt corpus ſenſibile preter elementa in quod fiat
reſolutio compoſitorum ergo nullum tale ſimplex eſt. Nec poſſibile eſt ignem a-
ut aliquod elementorum eſſe infinitum qꝛ etiam ſi nulla eius pars eſſet infinita ſed

totum haberet infinitã virtutẽ que oĩa alia corrũperet et ſic nullum corpus preter ipſum poſſet eſſe vel fieri ſed oĩa conuerteret in ſe ſicut eraclitus dixit oĩa aliquando fieri ignem. Et eadem ratio eſt de illo corpore quod phiſici dicunt preter elementa infinitum eſſe quia cum ex ipſo dicant fieri elementa et mutetur quicquid mutatur ex cõtrario in contrarium iam haberet contrarietatem ad ipſa ut ex calido in frigidum.

Capitulum decimũ. quod ſic incipit. Oportet autẽ de omĩ in his conſiderare et c̃. Probat autem ꝙ corpus ſenſibile non poteſt eſſe infinitũ ſiue ſit partium eiuſdem rationis ſiue alterius.

Portet autem in ſenſibilibus naturaliter conſiderare de omĩ corpore quod impoſſibile ſit aliquod tale infinitũ eſſe. Supponatur itaqꝫ primo ꝙ omẽ ſenſibile eſt aptum natum eſſe alicubi. Secundo ꝙ vniuscuiuſqꝫ corporis eſt proprius locus. Et tertio ꝙ idem locus eſt totius et partis ut totius terre et vnius glebe et ignis totius et ſcintille. Si igitur ponatur corpus infinitũ eiuſdem rationis in toto et in parte habebit locum proprium per ſecundam propoſitionem in quo aptum natum erit eſſe per primã. In hoc autem loco aut erit ĩmobile aut ſemper mouebitur. ſemper autẽ ipm̃ moueri eſt impoſſibile cum nõ ſit ratio propter quã magis ſurſum q̃ deorſum moueatur. tale autẽ corpus eſſe ĩmobile aut ſemper moueri neceſſe eſt ſi aliqua eius pars alicubi moueatur aut alicubi maneat locus enim totius corporis cuius eſt pars eſt infinitum continens totum et partẽ. Cum igitur idē ſit locus totius et partis ut ſuppoſitum in tertia propoſitione ſi pars ubiqꝫ quieſcit et totum et ſimiliter mouebitur totum ubicunqꝫ ipſa mouebitur. Si autem corpus infinitum ſit diuerſarum rationum in toto et parte et loci reſpondentes eiſdem erunt diuerſi ex quo primũ ſequetur ꝙ totius vniuerſi nõ erit vnum corpus continuũ ſed cõtiguum. Poſtea autem partes huius corporis ſpecie differẽtes aut erunt finite. aut infinite finite autem numero eſſe non poſſũt ſi ex eis cõpoſitũ eſt infinitum niſi altera illarum ſit infinita. hoc autem poſito ſequetur corruptio aliarũ propter prelium contrarie virtutis ſicut dictum eſt prius vnde nullus antiquorum naturalium dixit ignem eſſe infinitum nec terram propter contrarias qualitates licet quidam poſuerunt aerem aut aquam aut ipſorum medium infinitum eſſe propter carentiam contrarietatis que tenet rationem cuiuſdam medij in qualitate ſicut tenent medium locum. Nam vnius cuiuſqꝫ iſtorum locus eſt manifeſtus et terminatus quia medium eſt inter ſurſum et deorſum. Si autem corpora ex quibus totum infinitum cõponitur fuerint infinita et ſimplicia et loci erunt infiniti eis correſpondentes cum vniuſcuiuſqꝫ ſit proprius locus Elementa etiam ex quibus ſit totum erunt infinita. Si autem hoc eſt impoſſibile et loci finiti ſunt et totum finitum eſſe neceſſe eſt cum impoſſibile ſit non cõmenſurari locum et corpus locus enim vniuerſi non eſt maior q̃ corpus quod in ipſo contingit eſſe. Similiter nec corpus eſt infinitum excedens locum quia aut eſſet vacuum in quo poneretur idem quod in corpore excederet locũ aut corpus aliquod nuſq̃ aptũ natum eſt eſſe ꝙ ambo impoſſibilia ſunt.

Capitulum. xj. quod ſic incipit. Anaxagoras autem conuenienter dicit et c̃. Primo probat tripliciter ꝙ nõ poteſt eſſe infinitũ ſe ipm̃ fulciẽs et loco carẽs ſecũdo tripliciter ꝙ nõ poteſt eſſe corpus ſenſibile infinitũ in loco extrĩſ.

Naxagoras autem inconuenienter loquitur de quiete infinite dicens ipſum ſe ipm̃ ſuſtentare eo ꝙ eſt in ſe ipo et nichil eſt extra continens ipm̃ adiungẽs vnũquodqꝫ ibi eſſe ubi aptum natum eſt. Hoc autem non eſt verũ primo

quia aliquid erit violenter alicubi et tunc conſtat ꝙ non eſt ubi aptum natum eſt. Preterea ſi maxime propter hoc non mouetur vniuerſum infinitum quia fulcit ſe ⁊ eſt in ſe ipo neceſſe eſt ipm eſſe imobile. Dicenda igitur eſt cauſa ꝑpter quaꝫ nõ ſit aptum natum moueri quia om̄e imobile habet cauſam propter q̄m caret aptitudine ad motum nec ſufficit dicere aliquid idcirco eſſe imobile quia aptum natum eſt quieſcere. eſt eim aliquod non motum ꝙ hoc aptum natum ſit quieſcere. alia tamen cauſa eſt quietis q̄ꝫ ſola aptitudo verbi gratia. terra in medio non mouetur nec moueretur ſi eſſet infinita quia prohiberetur moueri a medio in quo tamē nõ quieſceret propter hoc ꝙ haberet cui inniteretur nec quia apta nata eſſet ſic quieſcere et ſi forte liceret dici de ea nunc ꝙ fulcit ſe ipam nec hoc habet cauſa quietis eius in medio. Sed quia habet grauitatem naturaliter autem om̄e graue propter grauitateꝫ manet in medio. Si ergo in terra etiam ſi ſit infinita aptitudo non eſt cauſa quieſcendi in medio ſꝫ grauitas et infinitum ſimiliter in ſe ipo quieſcit hoc non habet qꝛ infinitum nec quia fulcit ſe ipm ſed propter aliam cauſam. Similiter autē ſi infinitum quieſcit hoc nõ habet quia infinitū nec fulcit ſe ipſuꝫ ſed propter aliam cauſam quieſcit in ſe ipſo et quelibet pars eius per ſe accepta quieſceret manens in ſe ipſa et fulciens ſe quia totius et partis eſt idem locus ſicut totius terre et vnius boli eius. Si ergo infiniti locus eſt ipm met. quia in ſe ipſo quieſcit idem erit locus partis cuiuſlibet et manebit in ſe ipſo. Omnino autem manifeſtuꝫ eſt impoſſibile eſſe hec duo ſimul verificari videlicet corpus vniuerſi eſſe infinituꝫ et locuꝫ quēdam eſſe cuiuſlibet corporis ſi om̄e corpus ſenſibile habet grauitatem aut leuitatem et ſi graue naturaliter fertur deorſum leue autem ſurſum. his enim poſitis neceſſe eſt corpus ſenſibile infinitum propter grauitatem et leuitatem ferri aut ſurſum aut deorſum impoſſibile eſt eniꝫ oēm partem loci totius eſſe utrūqꝫ. ſ. ſurſum et deorſum aut mediuꝫ locum naturaliter recipere utrūqꝫ ſcilicet habens grauitateꝫ et leuitateꝫ ſed non poteſt locus infinitus diuidi ita ꝙ vna pars eius ſit ſurſum et alia deorſum et vna ultimū alia mediuꝫ quia tunc eſſet infinitus ergo nec eſt corpus ſenſibile infinitum. Preterea om̄e corpus ſenſibile in loco eſt loci autem ſpecies et differentie ſunt ſurſum ante retro dextruꝫ et ſiniſtrum que non ſolum reſpectu noſtri ſed in ipſo vniuerſo determinate ſunt. hoc autē impoſſibile eſt infinito eſſe. Similiter autem ſi eſt impoſſibile locuꝫ eſſe infinitū cum om̄e corpus ſit in loco impoſſibile eſt corpus eſſe infinitum. locum autem non eſt poſſibile infinitum eſſe quod eniꝫ in loco eſt alicubi eſt et econtrario. Sicut eniꝫ nullaꝫ quantitatem poſſibile eſſe infinitaꝫ. quia oīs quantitas eſt determinata naꝫ quodlibet quātum eſt tricubitum vel alterius determinate menſure quantuꝫ eim ſeruat certam determinationem ſicu quod eſt in loco eſt alicubi et hoc eſt aut ſurſum aut deorſum aut aliqua predictarum ſex diſtantiarum quarum vniuſcuiuſqꝫ eſt aliquis terminus et finis.

Capitulum. xij. quod ſic incipit. Quodquidem igitur actu non ſit corpus infinitum et c̄. Primo oſtendit quod eſt dare infinitum in potentia non quidē ſed aliquando factum eſſe ſed ad ſemper fieri. ſecundo ꝙ hoc aliter eſt in permanentibus aliter in ſucceſſiuis. tertio ꝙ infinitum in diuiſione arguit infinitum in appoſitione. quarto quid de infinito dixerit plato.

Quod quidem non ſit infinitum corpus in actu patet ex dictis. Quod autem multa impoſſibilia accidant ſi ponatur ſimpliciter infinitum non eſſe manifeſtum eſt. primo ex hoc ꝙ tempus habebit principium et finem. Secundo

ꝙ magnitudines non erunt ſemper diuiſibiles. tertio quia numerus non poterit ſemper augeri cum ergo determinatum ſit et hoc participare infinitatem et infinitum actu non eſſe videtur contingere aut ipſum aliquo modo. aliquo modo non eſt. dicitur enim aliquid vno modo eſſe in actu completo. alio modo in actu admixto potentia.

Infinitum igitur tam appoſitione ꝙ diuiſione eſt non primo modo ſed ſecundo. ſcilicet potentia magnitudo enim non eſt actu infinita ut dictum eſt tamen eſt diuiſibilis in infinitum non enim eſt difficile improbare dictum illorum qui diuidentes lineas reſoluunt eas uſqꝫ ad puncta vel athomos indiuiſibiles tanꝙ ad lineas indiuiſibiles. Relinquitur ergo infinitum quod non eſt actu eſſe in potentia. Nec oportet ſic intelligere infinitum eſſe niſi potentia deducatur ad actum ſicut dicimus. hoc ita eſt in potentia ſtatuā. quia aliquando erit actu ſtatua. hoc enim modo non eſt ita infinitum potentia quod aliquando erit actu ſed eſt in potentia ad ſemper fieri ſucceſſiue. Sicut dies et agō ſunt ſemper in potentia ad ſemper fieri ſucceſſiue In his enim potentia eſt actui permixta. Agon fit enim in monte olimpho quod eſt partim in poſſe fieri et partim in actu fiendi. Aliter autem eſt infinitum in tempore et ſucceſſione hominuꝫ et aliter in diuiſione magnitudinis. Omnino autem infinitum eſt ſemper aliud et aliud accipiendo et acceptum quidem eſſe finitum nec idē accipitur bis ſed ſemper alterum poſt alterum propter quod non oportet intelligere ipm̄ eſſe quoddam aliquando actu ens. ſicut eſt homo aut domus ſed potius ſicut ens in ſemper fieri ut dies et ſic non eſt ut quedam ſubſtantia aliquando facta ſed eſt ſemper in continuo fieri aut corrumpi alterum poſt alterum hec tamen ſucceſſio alterius poſt alteruꝫ in magnitudinibus ſic accidit ꝙ id quod accipitur per diuiſionem permanet in ſucceſſione autem hominuꝫ et tempore fit corruptis acceptis et hoc ſemper alijs ſuccedentibus ita ꝙ non deficiant. Quod autem eſt infinitum in appoſitione correſpōdet ei quod eſt ſcd̄m diuiſionem infinitum enim in appoſitione fit econtrario infinito in diuiſione qꝛ quod per hanc ab aliquo accipitur poteſt alteri opponi. ſicut igitur quod diuiſum videtur per diuiſionem ire in infinitum. Ita appoſitio etiam infra determinatam quantum poteſt eſſe in infinitum. In magnitudine enim finita ſic accipitur eſſe infinitum potentia ꝙ ſi quis diuidat eam ſcd̄m eamdem rationem ſeu proportionē non accipiendo ſemper eamdem quantitatem procedet diuiſio in infinitum nec conſumetur per talem diuiſionem id quod eſt finitum. Si vero non ſeruata eadem ratione ſemper accipiat eamdem quantitatem ſtabit diuiſio ad aliquid quod nō poterit diuidi amplius in partibus eiuſdem quantitatis eo ꝙ om̄e finitum conſumi poteſt accipiendo ab eo multotiens aliquod finitum. Aliter quidem igitur id quod eſt finitum non eſt infinitum niſi potentia et diuiſione in fieri actu autem eſt admixto potentia ſicut dies et bellum. potentia vero ſicut materia que ſucceſſiue poteſt recipere formam poſt formam. Et ideo non eſt ſic actu tantum eſſe quantum poteſt eſſe potentia. in infinito autem ſcd̄m diuiſionem ſemper eſt accipere aliquid extra quodlibet acceptum. In appoſitione autem infinitum ſic habet ſe ꝙ quantum per appoſitionem non excellit oēm magnitudinem determinatam In diuiſione autē excellit omnem determinatam quia ſemper per diuiſionem tenditur ad minus ꝙ ſit id quod diuiditur propter quod non eſt poſſibile ſecundum appoſitionem excellere oēm magnitudinem determinatam quia infinitum non eſt etiam in potentia ad crementuꝫ magnitudinis infinite cum nec per ſe nec per accidens poſſibile ſit talem magnitudinem eſſe per accidens quidem non ſicut dicebant quidam naturales extra corpus mundi

eſſe infinitum cuius ſubſtantia eſt aer aut aliquod corpus ſimplex per ſe etiam non eſt poſſibile eſſe corpus infinitū actu nec potentia ſcōm appoſitionem deducibilem ad actum licet poſſet appoſitio ſemper fieri in infinitum econtrario diuiſioni. Plato autem propter infinitatem appoſitionis et diuiſionis duo dixit eſſe infinita videlicet magnum et paruum volens ꝙ in augmentum ſint et in diminutione ſemper ſit excellere quodlibet datum et in infinitum abire. faciens tamen duo infinita non utitur eis cum in numeris ſcōm diuiſionem dicat eſſe ſtatum ad vnitatem quidem in minimū in eis et in augmentum vadat tantum uſqꝫ ad decem.

Capitulum .xiij. quod ſic incipit. Accidit autem contrarium eſſe infinitum quā ſic dicunt et c̄. Concludit primo ex dicens ꝙ infinitum non eſt extra quod nichil eſt accipere ſed potiꝰ extra quod ſemper eſt accipere per quod differt a toto et perfecto. ſecūdo ꝙ non continet ut totū ſed potius continetur ut pars.

Accidit autem infinitum non eſſe idem quod quidā dicūt. ſ. nunc nichil eſt extra ſed contrarium huic. ſ. cuius ſemper eſt aliquid extra cuius ſignū eſt ꝙ dicunt anulos infinitos propter hoc ꝙ habent circulationem in qua ſemper poteſt accipi pars poſt partem et hoc dictum eſt non proprie ſed ſcōm ſimilitudinem quia in eo quod proprie eſt infinitum oportet ſic ſemper accipi aliquid extra quodlibet acceptum ꝙ idem nō accipitur bis in anulo autem et circulo ſolum ſemel ſit hoc conſequēter autem accipitur quod prius acceptum fuit. Infinitum igitur eſt cuiꝰ ſemper eſt accipere aliquid extra quantitatem acceptam cuius autem non eſt aliquid de ipſius quantitate accipere extra hoc eſt perfectum et totum. Sic enim diffinimus totum cui nichil abeſt ut hominem totum dicimus cui nichil deeſt de humanitate et arcam totā cui nichil deeſt de integritate eius et ſicut particulare totū diffinimus per nichil abeſſe eius. Ita vniuerſale totū cuius oīno nichil eſt extra. Nam cui per abſētiam aliquid deeſt non eſt eſſe nec totum cum ei aliquid deſit. totum autem et perfectum aut oīo idem ſunt aut affinia ſcōm naturam. Sicut igitur perfectum non eſt aliquod oīno non habenſ finem qui eſt terminus rei ac per hoc perfectum oportet eſſe finitum et ita etiam totum neceſſe eſt finitum. Et hoc patet ꝙ cenſendum eſt melius dicere permenidem aſſerentem vniuerſum finiri ab equi diſtantia medij q̄ melliſum qui dicit ipm eſſe infinitū. Non enim infinitum eſt de conſequentibus ad om̄e et totū et vniuerſum ſicut filum conſequitur filo quādo trahuntur de lino. Propter hoc autē ꝙ infinitum habere videtur quādam ſimilitudinem cum toto attribuunt ei hanc dignitatem. videlicet quod eſt omnia continens et omnia in ſe ipo habens hoc autem verum non eſt quia infinitum primo reperitur in materia que eſt in potētia ad perfectionem magnitudinis tanq̄ ad totum et ſic eſt totum in potentia non autem in actū. Et q̄uis infinitum non ſit actu quoddam totum. tamē quod eſt infinitum in potentia eſt diuiſibile ad diminutionem et ad oppoſitam appoſitionem et ſic non eſt totum ſcōm ſe ſed ſcōm aliud ſcilicet magnitudinem in qua eſt ac per hoc non continet in quantum eſt quantum ſed potius continetur et quia tenet ſe ex parte materie. Idcirco eſt ignotum materia enim eſt que non habenſ de ſe forma que eſt ratio cognoſcendi ignota eſt. Manifeſtum eſt ergo ꝙ infinitum magis habet rationem partis q̄ totius ut es pars ſtatue. Si igitur magnum et paruum tam in ſenſibilibꝰ q̄ in intelligibilibꝰ habent rationem continendi ut plato dicit et cum hoc hec duo ſunt infinita oporteret infinitum continere intelligibilia quod eſt inconueniens ymmo im-

poſſibile ignotum enim et indeterminatum non poteſt continere notiſſima et determinata in eſſe.

Capitulum .xiiij. quod ſic incipit. Scd̃m rationem autem accidit et ꝙ ſecundum appoſitionem et c̃. Primo reddit rationem propter q̃z in magnitudine eſt infinitas ad diuiſionem et non ad appoſitionem in numero autem eſt ecõtrario. ſecundo oſtendit ꝙ infinitum primo reperitur in magnitudine q̃ꝫ in motu ⁊ tempore.

Secundum rationem autem accidit in cōtinuo non eſſe infinitum ſcd̃m appoſitionem ita ut excellat oēm magnitudinem determinatam q̃uis in diuiſione ipius procedi poſſit ſemper a dminus quia infinitum continetur infra q̃ntum materie et in potentia. et ideo eſt aptitudo ad ſemper diuidi forma vero ⁊ ſpecies quanti ad quam tenditur per appoſitionem continet et terminat et ideo ei repugnat infinitas. Rationabiliter etiam in numeris eſt ſtatus eundo verſus minimū ſed nō verſus plus. quia hoc modo contingit excellere q̃zlibet multitudinem datam in magnitudinibus aut eſt econtrario ut dictum eſt. in quibus contingit oēm excellere verſus minus verſus magis autem non contingit eſſe magnitudinem infinitam. cauſa autē propter quā in numeris eſt ſtatus in minus eſt indiuiſibilitas vni9. vnum enī quodcū qꝫ vnum ſit in ſui vnitate eſt indiuiſibile vt vnus homo ita eſt vnus ꝙ non eſt diuiſibilis in multos ſtatus eīm eſt neceſſario ad diuiſibile. In plus autem non eſt ſtatus in numeris cum quilibet eorum ſit plura q̃ꝫ vnum. Eſt enim numerus plures vnitates quod ex hoc patet q2 quilibet numerus ut duo tria et ſimiliter quodlibet aliud denoīatur ab vnitate dicuntur eīm duo due vnitates et tria tres et ſic de alijs in infinitū. Cōtingit eīm ſemper intelligere multiplicari in plus numerum in infinitum. Sic enī deciſiones magnitudinis ſunt infinite in potentia ſic̄ et appoſitiones ad multitudinē eis correſpondentes poſſunt excellere oēm determinatam multitudinem et hoc dico in potentia non in actu. Hic tamen numerus qui per deciſiones creſcit in infinitum non eſt ſeparabilis a continuo nec ſtat infinitas ei9 ad aliquid actu infinitum ſed eſt in ſemper augeri ſicut tempus et numerus eius in ſemper ſuccedere. In magnitudinibus autem eſt econtrario continuum autem diuiditur in infinitum. ſed non creſcit in infinitum nec eſt potentia in eo ad infinitum eo ꝙ quātum eſt de ipo in potentia tā tum poteſt fieri in actu et q2 non contingit aliquā magnitudinem ſenſibilem eſſe actu infinitā q2 tunc eſſet aliquid maius celo ideo non contingit etiam in potentia eſſe exceſſum cuiuſlibet magnitudinis determinate. Infinitas autem nō reperitur equaliter in magnitudine motu et tempore tanq̃ꝫ vna quedam natura quia prius cōuenit magnitudini. poſtea ſecundo et per ipam motui ſicut eīm prius eſt magnitudo q̄ mouetur vel alteratur vel augetur q̃ꝫ ſit motus ita prius conuenit infinitas magnitudini et per hanc motui et per motum tempori. hic autem non ſupponuntur. poſterius autem probabuntur et dicetur quid eſt vnūquodqꝫ horum et quare magnitudo ſit ſemper diuiſibilis in magnitudines. Non deſtruit autem hoc ratio que negat infinitum eſſe actu conſiderationem methaphiſicorū qua ſupponunt interdum quantum determinatū q2 ad veritatē talis ſuppōnis nō reqritur infinitū actu nec tali iſinito vtūtur ſed solū ſupponūt aliqd̄ finitū quātūcūqꝫ libꝫ maxime aūt ineſt cuilꝫ magnitudini q̄ntū parue poſſe diuidi ſcd̃m eādē ratiōnē. Et ideo ad demōſtrādū aliqd ex ſuppōne diuiſibilis infinitū nichil differt ſupponere paruā vel magnā q̄ntitatē q̄ntū aūt ad eſſe actuale ipius ꝙ quidē eſt i exiſtētibus magnitudinib9 differt ponere infinitū vel finitū.

Capitulum.xv.quod ſic incipit. Qm̄ autē cauſe diuiſe ſunt quadripharia et c̄. Primo reducit infinitum ad cauſam materialē. ſecundo ſoluit rationes quibus videbatur infinitum eſſe in actu.

Voniam autem cauſe diuiſe ſunt quadrupliciter.i. in quattuor cauſas.ſ.materialem.formalem.efficientem.et finalem. manifeſtū eſt ꝙ infinitū ad cauſam materialez reducitur et ꝙ eſſe ipſius eſt priuatio finis ſubiectū autem per ſe ipſius ut eſt priuatio eſt corpus continuū ſenſibile. conſumat autem hoc dictum ꝙ oēs utuntur eo ut materia. vnde incōueniens attribuere ei ꝙ ſit continens cum potius ſit contentum. Reliquum huius tractatus eſt ſoluere rationes ſuperius poſitas ſcōm quas apparet infinitū eſſe non ſolum in potentia ſed in actū. quia alique ipſarum nō ſunt neceſſarie q̄zq̄z aliquid veritatis contineant. Alique vero ſunt falſe alique habentes veras conditiones. Nec eīm neceſſariū eſt eſſe actu corpus ſenſibile infinitum ut poſſit ſemper continuari generatio ſicut arguebat ratio tertia. Cōtingit eīm eam continuari etiam ſi totum vniuerſuz eſt finitum per ſucceſſionē in qua generatio vnius eſt corruptio alterius et econtrario. Amplius vero non eſt idez tangi et finiri ut ſuppoſuit ratio quarta quia tangi includit ſemper reſpectuz ad id qđ tangit. quod eīm tangitur ab aliquo tangitur ſed finiri nō includit reſpectum ad aliquid extra accidit eīm finito quod tangitur ab alio cuz poſſit finiri a terminis proprijs et ſic non eſt finitum tangere aliud nec etiam quodlibet poteſt tangere quodlibet aliud ut finiat ipm̄. Intelligentie autē ymaginationi credere ut ratio quinta ponit inconueniens erit. quia abundātia et defectus ymaginata nō ſunt in re ſed in ymaginatione cui aliquando ſub eſt falſum ſicut patet in hoc ꝙ aliquis nr̄m ymaginabitur ſe magnum valde augmentās continue ſe ipm̄ in infinitū. ſed nō propter hoc in re extra habebit tantam magnitudinē quantuz intelligit. Sed quāta eſt eius realis magnitudo cui accidit ꝙ maior concipiatur. Tempus autē et motus ex quibus prima ratio ſumpta eſt nō ſunt infinita actu. ſed ſucceſſione cōtinua a nō permanēte id quod de eis acceptum eſt Ex qua ſucceſſione poteſt dici ꝙ infinita eſt eorum intelligentia qua concipiuntur. Magnitudo autem ex qua arguebatur ſecundo nec diuiſione nec intelligibili augmentatione eſt actu infinita dictum eſt igitur de infinito quid eſt ⁊ quomodo eſt et non eſt.

Quarti libri quod ſic incipit. Similiter autē neceſſe eſt phiciū ⁊ de loco ſicut de infinito conſiderare et c̄. Caplm̄ primū premiſſo ꝙ ad naturalez pertinet cōſiderare de loco et motu locali. et qđ dubiū eſt quid ſit locus. Secundo probat ipm̄ eſſe aliquid ex tranſmutatione corporum confirmans hoc tertio ex dictis aliorum.

Similiter aūt neceſſe eſt phicū cōſiderare de loco ſicut de finito. de loco eī oportet inueſtigare ſi ē aut nō et quō eſt et quid eſt. Videt̄ eī ex coī opione oīm ꝙ locus ſit qr oēs opinant̄ ea q̄ ſūt alicubi eſſe. qr qđ eſt nuſq̄ eſt. verbi grā tragelaphus ſiue ycoceruus et chimera de motu etiā qui ī loco ē quē motū vocamus loci mutationē qui nichiloīꝰ inter alias ſpēs coīꝰ ⁊ ꝓprius dicitur motus phicum oportet cōſiderare. Habet aūt multas dubitationes quid ſit locus ꝓpt̄ duo qr cōſiderādo eius quidditatē ex oībus ꝓprietatibus ipſius nō videtur idē eē locus. Deīde nō habemus ab alijs aliquid bene dubitatū aut determinatū de ipſo loco, ergo oportet nos determīare de ipo loco. Quod quidez igitur locus ſit videtur

manifeſtū eſſe ex trāſmutatiōe corpoꝝ per quā fit ꝙ ubi nūc eſt aqua ipa exſite quaſi ex vaſe ſuccedit aer et quādo hec hn̄t locū eundē comunē aliud corpus tanꝗ̄ locus continet ea qd̄ corpꝰ oībus videtur diuerſū eſſe ab hiſq̄ in eo ſūt ⁊ ad inuicē cōmutātur in ipo in quo eīm nūc eſt aer ī eodē prius fuit aqua ex q̄ manifeſtū eſt ꝙ locus eſt aliquid ⁊ quaſi receptaculū diuerſū ab utriſqꝫ ī quo loco vnū alteri ſucceſſit et ex q̄ alteꝝ mutatū eſt. Amplius loci mutationes phicoꝝ corpoꝝ cōpoſitoꝝ et etiā ſimpliciū ut eſt ignis ⁊ t̄rra et huiuſmodi nō ſolū oſtēdūt ꝙ locꝰ ſit aliquid ſꝫ etiā ꝙ habet naturalē potentiā reſpectu locati cuius ſignū eſt qꝛ vnūqdqꝫ corpoꝝ ſimpliciū nō prohibitū fertur naturalr̄ in locū ſuū ut ignis ſurſū terra deorſū. hec ſūt ei partes p̄ncipales ⁊ quaſi ſpecifice loci. ſ. ſurſū et deorſū et dextrū ſiniſtrū ante et retro q̄ nō ſolū quātū ad nos habēt differētiā ſed etiā in natura totiꝰ. q̄ntū ad nos quidē idem ē ſurſū vel deorſū ſꝫ mutatur et fit idez. aliqn̄ ſurſū et aliqn̄ deorſū. ſcd̄m ꝙ utimur et eodē modo idē fit aliqn̄ dextrū nobis et aliqn̄ ſiniſtrū. Et ſimilr̄ aliqn̄ ante aliqn̄ retro. in natura aūt vnūqdqꝫ iſtoꝝ determinatū eſt et ab alio diſcretuz. Nō eī eſt ſurſū mūdi ubicūqꝫ cōtīngit. ſꝫ tm̄ ubi feruntur leuia. Et deorſū nō eſt ubiqꝫ ſed ubi ferūtur grauia tanꝗ̄ nō tantū pōne reſpectu nr̄i. hec ad inuicē dr̄nt ſed poti9 potētia ſeq̄nte naturā. Oſtēdūt aūt dr̄iam locoꝝ mathematicoꝝ quelꝫ de ſe nō cōcernāt locū tm̄ ſcd̄m relationē ad nos dicuntur habere dextrū et ſiniſtrū vnde ſolū per reſpectū ad nos cōtingit intelligere poſitionez ipoꝝ quā tm̄ nō hn̄t ex ꝓpria natura. phica vero corpora hoc hn̄t per naturā. Ampliꝰ affirmātes vacuū eſſe dicūt ꝙ locus eſt cuz vacuū ſit locus p̄uatus corpore p hoc itaqꝫ cōcipiet aliquis ꝙ locus ē aliquid preter corpora et qd̄ oīe corpꝰ ſenſibile eſt in loco

Videtur aūt et heſiodus affirmare locū ſuū dicēs. primū chaos factū deinde terrā latā qꝛ indigebat diſtinctio rerū. ꝙ primo eſſet receptaculū aliqd̄ corpoꝝ. opinati eīm ſūt iſti ſicut et alij oīa eſſe alicubi et in loco. Si aūt locus eſt talis qualē heſiodus dicit mirabilis eſt eius potētia et p̄mo oīm cū locus poſſit eſſe ſine alijs alia vero nō ſūt ſine ipo qd̄ eīm eſt ſine alijs et alia nō ſunt ſine ipo. neceeſſe eſt primū eſſe huius autez eſt locus qui non perditur corruptis hiſque fuerunt in ipo.

Capl̄m ſecundū qd̄ ſic incipit. At vero ſed habet deffectum rationabilē et cē.

Inueſtigat diſputatiue quid eſt locus arguēs primo ꝙ nō eſt corpus. ſecundo ꝙ non eſt aliud a corpore. tertio ꝙ non eſt elementum nec cauſa entium. quarto ꝙ non eſt aliquid.

At vero ſi locus eſt aliquid habet rationabilē dubitationē quid eſt videlꝫ utrū quedā molles corporea aut quedā altera natura īcorporea. vnde p̄mo querēdum eſt genus ipius. Ex hoc itaqꝫ ꝙ locus habet tres dimēſiones quibuſ oīe corpus determinantr. videlicet lōgum latum profundū videtur eſſe corpus hoc autē eſt impoſſibile. quia cum oīe corpus ſit in loco ſi locus eſſet corpus corpus eſſet in corpore et ſic duo corpora eſſent in eodem. Amplius non videtur differre a corpore. Si eīm locus eſt receptaculum corporis: manifeſtum eſt ꝙ erit receptaculum ſuperficiei linee et puncti. cum eadem ratio ſit iſtoꝝ et corporis reſpectu loci. ubi eīm prius erant ſuperficies aque: illa exeunte: ibi erit ſuperficies aeris q̄ ſuccedit aque Sꝫ puncta et locus puncti non dr̄nt cum punctus in puncto non faciat niſi punctum. ergo ſimiliter non dr̄ūt ſuperficies locans et locatum. Quid autem ponemus eſſe locum: nec enim poſſunt eſſe elementum nec ex elementis habentia talem naturam qualem videtur locus habere. Nam nec videtur eſſe de natura corporeorum nec incorporeorū. Incorporeorum quidē: qꝛ nō habet magnitudinē q̄ nō eſt niſi ī rebꝰ cor

poreis. Corporeorum autem non habet naturam: cum non ſit corpus. Cum igitur
corporum ſenſibilium elementa ſint corpora eo ꝙ ex intelligibilibus nulla ſit magni
tudo: manifeſtum ꝙ locus non eſt elementum. Amplius non poteſt dici ꝙ locus
ſit aliqua cauſa de quattuor cauſis cum non ſit ſicut materia entium. Nec enim entia
conſtãt ex ipſo. non ſit etiam forma que eſt ratio eſſendi nec ſit finis vel mouens.
Preterea ſi locus eſt aliquid erit alicubi. qđ conceſſum eſt. om̄e quod eſt: alicubi eſſe
ex quo rationabiliter opinio zenonis ſic arguet. Om̄e quod eſt aliquid eſt in loco ⁊
ſic loci erit locuſ in infinitum. Preterea ſic om̄e corpuſ eſt in loco: ita in om̄i loco
eſt corpus. Si ergo locus eſt aliquid preter corpus: neceſſe eſt augeri locum corpo-
re augmentato cũ non ſit minor locus vel maior corpore locato. Ex his itaqꝫ nec
ceſſe eſt dubitare non ſolum quid ſit ſed etiam utrum ſit locus.

Capitulum tertium quod ſic incipit. Qm̄ autem aliud quidem ſcđm ſe et c̄.
Primo arguit ꝙ locus eſt idem cum forma rei. ſecũdo ꝙ eſt idem ꝙ ma
teria. tertio ꝙ difficile eſt cognoſcere quid ſit. quarto oſtendit ꝙ impoſſibile eſt
locum eſſe formã vel materiã.

Uoniam autem aliquid dicitur de aliquo ſcđm ſe aliquid vero ſcđm aliud con
ueniens eſt hoc reperiri in loco ita ꝙ alius erit locus ideſt per accidens comu
nis in quo corpora ſunt ſicut in loco comuni. alius autem ideſt per ſe propriꝰ
in quo primo et im̄ediate eſt quodlibet corpus. Dico autẽ locum communẽ. ut tu nũc
es in celo mediãte aere. et in hoc mediante terra. que oĩa ſunt loca comunia. In ter-
ra autem es mediante illo loco qui nihil plus continet ꝙ te. hic enim eſt proprius lo-
cus. Sic igitur videtur proprius locus eſſe primũ continens vnumquodqꝫ corpus.
hic autem eſt terminus proprius et ſic locus eſt terminus. cum itaqꝫ terminus rei ſit
forma ſpecifica. videtur locus eſſe ſpecies et forma. i. corpus vel quantitas vniuſcu-
iuſqꝫ. i. quo termino vel loco. quod idem eſt quo terminatur magnitudo eius ⁊ ma-
teria que eſt ſub magnitudine. hec autem determinans eſt forma dans eſſe vniuſcu
iuſqꝫ. locuſ ergo videtur ex hac conſideratione eſſe forma. Scđm autẽ ꝙ locuſ vi
detur eſſe diſtantia contenta intra latera magnitudiniſ. idem videtur ꝙ materia. qꝛ
ſicut talis diſtantia eſt diuerſa a magnitudine et contẽta ſub ea ita materia eſt diuer-
ſa a forma et contenta ac determinata ſub ea ſicut diſtantia ſub plano et linea que di
ſtantia eſt velut materia et quaſi quoddaꝫ indeterminatum terminus autem continet
et determinat eum et cum remouẽretur a magnitudine termini et paſſiones proprie
nichil relinquitur niſi materia. ex quo videtur ꝙ locus prout eſt diſtãtia ſit idẽ ꝙ ma
teria hoc autem cõfirmatur ex eo ꝙ plato in thimeo locum et materiam idem dicit
quia utrumqꝫ eſt receptiuum ꝙuis in doctrina ſua non ſcripta ſed tamen dicta recita
uerit idem eſſe locum et receptiuum. Ceteri itaqꝫ dicunt locum eſſe aliquid iſte vero ſo
lus cognatus eſt dicere quid ſit. Merito autem intendentibus ex his que dicta ſũt
difficile eſt cognoſcere quid ſit locus: quoniaꝫ ſiue dicatur eſſe materia ſiue forma ha
bet altiſſimam conſiderationem. quia primo talis eſt ſpeculatio de principijs que eſt
maxima. ſecundo quia cum materia et forma referantur adinuicem non eſt facile co-
gnoſcere vnam ſine alia. At uero ꝙ impoſſibile ſit locum eſſe materiam vel for-
mam facile apparet ex quattuor: primo quia materia et forma non ſeparantur a re. lo
cum autem a locato ſeparari contingit. et hoc manifeſtum eſt triplici ſigno quorum
vnum eſt quia in loco in quo prius erat aqua poſtea ſit aer ipſis adinuicem tranſ-
mutatis et ſimiliter de alijs corporibus ad inuicem tranſmutabilibus quare neqꝫ

locus eſt pars rei vt materia nec eſt habitus ſiue forma locati cuꝫ ſit ſeparabilis a quolibet locato. ſecundum ſignum eſt quia locus et vas videtur eſſe idem cum vas ſit locus tranſmutabilis vas autem nichil eſt rei ſeparabilis igitur eſt locus a locato ſicut vas a contento. Ex hoc ergo ꝙ ſeparabilis non habet naturam forme. hec eñi non poteſt ſeparari et ſaluari, ex hoc autem ꝙ continet non habet naturam materie cuius eſt contineri. Tertium ſignum eſt quia quod eſt in loco ſemper videtur eſſe aliquid et alterum extra ipm et ſic locus eſt diuerſus a locato. Dicamus igitur platoni tranſgredientes tamen propoſitum ſi locus habet naturam receptiui et participatiui quare idee et numeri qui ſunt participata non ſunt in loco ex quo ſunt in participatio ſiue hoc ſit magnum et paruum ſiue ſit materia ut in thimeo ſcripſit. Amplius ſi locus eſt materia aut forma nichil transfertur in ſuum locum quia non diſtabit ab eo nec erit motus ad ipm ꝙ cum omis motus talis ſit ad diſtans cuius autem non eſt motus nec ſurſum vel deorſum impoſſibile eſt locum eſſe non oportebit itaqꝫ corporibus querere locum extra ipa. Si autem in ipo corpore eſt locus ſicut oportet eſſe ſi eſt idem ꝙ materia vel forma erit locus i loco ſicut et corpus. Preterea forma et materia tranſmutantur et mouentur ſimul cum re nec ſunt ſemper in eodem loco ſed ubi eſt res cuius ſunt Si ergo hec ſunt idem cum loco, locus tranſmutabit locuꝫ. et ſic loci erit locus. Ampliꝰ cum ex aere fit aqua ſi locus erat idem cum forma aeris corruptus eſt ⁊ perditus corrupta forma aeris. Deinde aqua non erit in eodeꝫ loco in quo prius fuit aer cum ſit corruptus ſed non eſt corruptio loci forma aeris corrupta ergo nõ ſunt idem. Ex quibus ita neceſſarium eſt locum eſſe aliquid. et ex quibus dubitatur de natura eius dictum eſt.

Capitulum quartum quod ſic incipit. Poſt autem hec accipiendum eſt quot modis aliud in alio eſt et c̃. Primo diſtinguit modos eſſendi in alio. ſecundo probat ꝙ licet per alteruꝫ aliquid poſſit eſſe in ſe ipſo tamen per ſe et primo nichil eſt in ſe ipſo. tertio ſoluit rationem zenonis probantem locum non eſſe aliquid. quarto concludit locum non eſſe numerum et formam.

Oſt predicta accipienduꝫ eſt ꝙ octo modis dicitur aliquid eſſe in alio. Primo ſicut pars integralis in toto ut digitus in manu. Secundo ſicut totum in partibꝰ totum enim eſt propter partes ex quibus conſtat. Tertio ſicut ſpecies in genere ut homo in animali. Quarto econtrario ſicut genus in ſpeciebus eo modo quo pars diffinitiua eſt in ratione diffiniti ut animal in diffinitione homiꝭ. Quinto ſicut forma in materia vel in ſubjecto ut ſanitas in calidis et frigidis proportionatis. Sexto ſicut motum in virtute primi mouentis ut regnuꝫ in regente. Septimo ſicut ea que ſũt ad finẽ in fine. et hec eſt eſſe in optimo quod eſt idem cuius cauſa fit quod fit Octauo maxime proprium inter oĩs modos eſſendi in, eſt ille quo aliquid eſt in alio ſicut in vaſe et oĩno in loco. Dubitabit autem aliquis utrum vnum ⁊ idem aliquid contingat eſſe in ſe ipſo aut nichil ſit tale ſed quodlibet aut nuſꝙ eſt aut in alio

Ad quod dicendum ꝙ dupliciter intelligi poteſt aliquid eſſe in ſe ipſo vno modo per ſe et primo. alio modo vero per alterum et non per ſe. dico autem per alterũ ut qñ do aliquid dicitur per alterum de toto ut partes. Cum eñi ſint quedã partes totiꝰ et hoc totũ eſt in partibꝰ et partes in toto et ob hoc poteſt dici illud eſſe in toto qđ eſt in parte qñdo itaqꝫ alicuius totiꝰ vna pars eſt in alia rõne partis q̃ ineſt põt dici totũ in eſſe cui ineſt. Ac ꝑ hoc põt dici totũ eſſe i ſeipo qđ aũt a pte denoĩatur totũ manifeſtũ ẽ Totũ ei ſubjectũ dicitur albũ mediate ſupficie q̃ eſt par eiꝰ et totꝰ homo dicitur ſciens

mediante vna potentia eius ſcilicet ratione. Si igitur amphora vini ſit quoddã totum nec amphora per ſe erit in ſe ipſa nec vinum per ſe in ſe ipſo totum hoc autem ſcilicet amphora vini erit in ſe ipa. vinum eñi quod ineſt et amphora in qua eſt utraqꝫ ſunt partes nature totius. Sic igitur contingit aliquid eſſe in ſe ipo ſcilicet ut totũ denominetur per partem. Primo autem et per ſe non contingit idem eſſe in ſe ipo licet contingat hoc eſſe per alterum quemodo album eſt in corpore per ſuperficiẽ ⁊ ſcientia in anima per intellectum et ſcdm hunc modum fiunt denominatiões a partibus ad totum quando ſunt ſimul iuncte in eo non autem quando ſunt diuiſſe et extra totum verbi gratia. Amphora et vinum cum ſeorſum ab inuicem ſunt non ſunt partes actu totius amphore vini ſed ſoluꝫ quando ſunt ſimul et tunc ab ipis poteſt denominari totum ⁊ dici eſſe in ſe ipo non per ſe ſed per aliud ſicut albuꝫ eſt in homine per corpus in corpore per ſuperficiem. In hac autem non eſt per aliud ſed per ſe et quia per ſe non eſt aliquid in ſe ipo. Ideo albedo et ſuperficies cui per ſe ineſt ſunt diuerſa ſpecie et alteram habet naturam et potentiam. Quod autem impoſſibile ſit idem aliquid eſſe in ſe ipo per ſe et primo patet inductione quia in nullo predictorum octo modorum quibus aliquid eſt in aliquo poteſt aliquid eſſe in ſe ipo: cum id quod ineſt ⁊ cui ineſt ſẽper ſint diuerſa. Nec hoc idem manifeſtum eſt ratione. Si enim aliquid idẽ eſt in ſe ipo, primo id cui ineſt dicit totam entitateꝫ eius et ſimiliter id quod ineſt cum ſint idem ex quo ſequitur ꝙ recipiens eſt receptuꝫ et receptum eſt recipiẽs ut ſi amphora vini eſt in ſe ipa primo totum hoc eſt recipiens et cum amphora ſola ſit recipiens erit ipa totum ſcilicet vas et vinum. vinum etiam quod eſt ſolum receptuꝫ erit totum ſcilicet vinum et amphora. Si ergo eſſet vnum in alterum amphora non reciperet vinum per hoc ꝙ ipa eſſet vinum Sed ſolum per hoc quod eſt amphora et vinum non reciperetur in ea per hoc ꝙ ipm eſſet amphora. ſed per hoc ꝙ eſt vinum aptum recipi in ipa. qm̃ itaqꝫ aliud eſt eſſe amphore. et aliud eſſe vini. manifeſtum eſt ꝙ alia eſt ratio eius in quo recipitur aliquid et alia ratio eius quod recipitur in ipſo et ſic idem non eſt in ſe ipo ſed ſemper aliud in alio. At vero nec per accidens contingit aliquid eſſe in ſe ipo: quia ſi hoc eſſet contingeret duo corpora eſſe ſimul ponatur enim ꝙ amphora ſit per accidens in ſe ipſa. Cum igitur ipſa habeat naturam receptiuam alterius ut pote vini quam naturam non ãmittit per hoc quod eſt accidentali in ſe ipſa in eadem ut per accidens recipit ſe ipſam poterit ſimul recipi vinum cuius eſt receptiua et ſic in eadem poterit ſimul eſſe corpus amphore receptum per accidens et corpus vini receptum per ſe. manifeſtum eſt igitur ꝙ nichil poteſt eſſe primo in ſe ipſo. Quod autem zenon oppoſuit dicens ꝙ ſi locus eſt aliquid erit in aliquo et hoc infinitum non eſt difficile ſoluere locus enim ita eſt aliquid quod im aliquo ſubiecto primo et per ſe. nõ quidẽ eſt in potentia ſicut locatũ in loco. ſcilicet octauo modo eſſendi in. Sed ſicut forma in ſubiecto ut ſanitas in calidis et frigidis et calor in corpore ſicut paſſio et quia locus hoc modo eſt primo in aliquo ſubiecto ibi eſt ſtatus nec oportet procedere in infinitum. Idem autem manifeſtum eſt ꝙ vas nichil eſt eius quod eſt in ſe ipſo cum ſint primo diuerſa id quod ineſt et id cui ineſt. Cum igitur locus ſit vas locati non eſt aliquid eius ex quo ſequitur ꝙ non eſt materia nec forma cuꝫ utraqꝫ harum ſit aliquid eius cui inſunt. hec itaqꝫ ſic ſunt oppoſita de loco.

Capitulum quintum quod ſic incipit. Quid autem forte ſit locus ſic fiet utiqꝫ manifeſtum et c̃. Ad inueſtigandum diffinitionem loci primo narrat quaſ

datu pꝛoprietates ipſius. ſecundo qualis debeat eſſe diffinitio loci. tertio ꝙ locus queratur pꝛopter motum. quarto quõ aliquid eſt in loco.

Quid autem ſit locus forte fiet manifeſtum ſi accipiamus de ipõ pꝛoprietates que videntur ipi ſcõm naturam eius ineſſe. Quarum prima eſt qꝛ ſignificamus locuꝫ eſſe id quod primũ continet illud cuius eſt locus ita quod nichil ſit eius. Secunda ꝙ opoꝛtet pꝛopriũ et primũ locum nec maioꝛẽ nec minoꝛem eſſe re locata. Tertia ꝙ nulli coꝛpoꝛi deficit locus ita tamẽ ꝙ ſcõm rem ſeparabilis eſt a locato. Quarta eſt ꝙ oĩs locus habet ſurſum et deoꝛſum. Quinta ꝙ om̃e coꝛpus naturaliter fertur in locum pꝛoprium et manet in eo ſiue pꝛoprius locus eius ſit ſurſum ſiue deoꝛſum. His autem ſuppoſitis reliqua ad diffinitionem loci nulla conſideranda ſunt. Opoꝛtet autem intentionem diffinitiuam ſic fieri ut per ipſam reddatur quid ſit locus et ſoluantur oppoſita contra eius exiſtentiaꝫ Inſint etiam per ipſam quecunqꝫ nata ſunt loco in eſſe appareat nichilominus per eam cauſa diſcoꝛdie et ratio oppoſitoꝛum circa locũ. hoc eĩm modo aſſignata diffinitione vnũquodqꝫ pulcherrime demonſtratur. Primo igitur modo intelligendum ꝙ nõ quereretur locus niſi eſſet aliquis motus ſcõm locum. Nam et pꝛopter talem motum multi opinãtur celum eſſe in loco cum ſemper moueatur. huius autem motus. alius eſt loci mutatio. alius augmentum et detrimẽtum. Quod eĩm augetur vel minuitur localiter trãſmutatur qꝛ quod prius erat hic fit in maioꝛi vel minoꝛi loco. Secundo intelligendum eſt ꝙ aliud quidem per ſe ipſm actu mouetur. aliud vero et ſcõm accidens eoꝛuꝫ autem que ſcõm accidens mouentur quedam per accidens ſic mouentur per aliud qđ tamen contingit ea moueri per ſe ſi ſeparetur ab illo ad cuius motum mouentur. ut partes coꝛpoꝛis ꝛ in naui clauus alia vero nunꝙ̃ nata ſunt moueri per ſe ſed ſemper per accidens ut albedo et ſcientia hec eĩm tranſmutatur locum ſolum per hoc ꝙ id in quo ſunt tranſmutatur. Cum autem dicimus interdum aliquid eſſe in celo ſicut in loco qꝛ eſt in aere contento in celo nec in aere eſt pꝛopter totum aerem ſed pꝛopter ultimũ coꝛpoꝛis continentis imediate et primo id quod eſt in loco. Nam ſi totus aer eſſet locus pꝛoprius huius locati minoꝛis ipõ non eſſet equalis locus locato. ꝙ tamen opoꝛtet qꝛ vnũquodqꝫ locatum videtur habere pꝛopriuꝫ locum in quo eſt tanꝙ̃ in pꝛincipio conſeruante ſeu continente. Et qꝛ locatum eſt aliud a loco idcirco cum contẽtum non eſt diuerſum a continente ſed idem continuum nõ eſt in illo ſicut in loco. ſꝫ ſicut pars in toto quando vero eſt diuerſum ab eo et contactum in quodam ultimo primi continentis non eſt par eius nec excedit ipſum vel exceditur ab ipſo ſed equantur cum ſint inter ſe contigua contiguoꝛum autem ultima ſunt ſimul. Item contentum eſt continuum continenti non mouetur in ipõ ſed cum ipõ ut pars eſt in toto. q̄n do autem eſt diuiſum ab ipõ poteſt moueri in ipõ ſiue continens moueatur ſiue quieſcat. Amplius quando eſt non diuiſum ſed continuum habet habitudinem eſſendi. in. que eſt partis in toto ſicut viſiua virtus in oculo et manus in coꝛpoꝛe. Cum autem diuiſum eſt ab eo habet habitudinem eſſendi. in. que eſt continentis ad contentum. Sicut aqua in cado et vinum in cipho. manus enim non mouet in coꝛpoꝛe ſicut in loco. aqua autem mouetur in cado.

Capitulum ſextum quod ſic incipit. Iam igitur manifeſtum ex his quid locus et cẽ. Primo pꝛobat ꝙ locus non eſt foꝛma nec ſpacium medium nec materia ſed eſt terminus coꝛpoꝛis continentis. ſecundo adiungit pꝛopter qđ

difficile eſt accipere quid eſt locus. tertio concludit diffinitionem eius a diſigēs ꝙ centrum mundi et extrema circumferentia celi que eſt verſus nos maxime habent rationem loci in vniuerſo.

Am igitur manifeſtum eſt ex dictis ꝙ neceſſe eſt locum eſſe vnum de quatuor aut enim eſt forma. aut materia. aut ſpacium medium inter litera extrema corporis continētis. aut eſt ipſa extrema ſiue terminus ſi nullum ſpacium medium eſt preter magnitudinem corporis locati. Horum autem ꝙ non contingat eſſe aliquod trium manifeſtum eſt etiam primo ꝙ non eſt forma. videtur enim locus eſſe forma propter hoc quod forma continet et terminat rem ſicut locus continet locatum. q2 in eodem ſunt extrema continentis et contenti. Non autem propter hoc locus eſt forma ꝙ licet tam forma ꝙ locus ſint termini nō tamen eodē modo nec eiuſdem. Sed forma eſt terminus rei cuius eſt forma locus autem eſt terminus corporis continentis. Secundo videtur eſſe locus ſpacium inter latera continētiſ corporis ex hoc ꝙ multotiens mutatur contentum ⁊ locatum manente continente etiaꝫ poſtꝙ diuiſum eſt contentum ab ipō ſicut aqua mutatur ex vaſe ipm igitur medium ſpacium videtur eſſe aliquod tanꝙ loc[illegible]ſt aliquid preter corpus qd transfertur hoc autem non eſt verum ꝙ medium ſit a[illegible]ſo tanꝙ ſpacium ſeparatum ſed vnum corpus de his que transferuntur realiter [illegible]ue ſunt apta nata ſe contingere et vnum in alio recipi intercipitur in aliud corpus [illegible]bens ipſum tantum quantum exigit eius receptio. Si igitur locus eſſet ſpacium manens in corpore locante aptum natum recipere corpus locabile eſſent loci infiniti q2 ſicut regreretur locans ſpacium proportionatū toti aeri vel aque quando transmutantur ita et cuilibet parti eorum requiretur aliud ſpacium proporcionatum rei. Et cū diuiſio talium ſit in infinituꝫ et loca opporteret eſſe infinita. Preterea locus transmutabilis erit localiter ſi eſt ſpacium medium inter latera continentis q2 mutabitur ad mutationem continentis et cum habeat trinam dimenſionem oportebit ipſum eſſe in loco et ſic loci erit locus et multi ſimul loci. Poſito enim ꝙ non ſit alius locus partiſ et totius ſed ſit idem quando totum eſt in vaſe cum quo mouetur quando vas transmutatur nunc etiam partes mouentur cum totum cuius ſunt partes transmutatur locus tamen in quo tam totum ꝙ eius partes ſunt non eſt idem cum eis licet ſit pars loci ſe habentis ad ipm per modum totius quēadmodum locus totius mundi cōtineret quēlibet alium locum ut partem. Videtur etiam locus eſſe materia ſiquis conſideret ipm in requieſcente in ipſo cui alia ſuccedit non per ſeparationem localem ſed per transmutationem ſicut quādo in eodem loco aqua mutatur in aerem ſicut enim ſi per alterationem aliquid tranſmutetur in aliud idem ſubjectum quod priuſ fuit ut pote album poſtea fit aliud. ſ. nigrum et quod prius molle poſtea fit durum et ex hoc dicimus materiam eſſe aliquid quia eſt communis utriſqꝫ quorum vnum ſuccedit alteri ipſa remanente Ita ſe habet locus ad corpora in eo ſibi ipſis ſuccedenda et hinc eſt ꝙ per talem apparentiam ſimilitudinis videtur eſſe materia. Sed in hoc dicerent quia in materia id quod nunc eſt aqua prius erat aer. Sed cum materia non ſit diuerſa a ere nec contineat ſed continuatur ſub forma locus autem cū ſit realiter diuiſuſ a locato et ipſum contineat non eſt idem cum materia. Si igitur nichil horum trium ſcilicet forma. materia. ſpacium aliquod ſeparatum diuerſum a magnitudine rei eſt locus neceſſe eſt ipſum eſſe quartū videlicet terminū corporis cōtinētis et nō corporiſ cōtenti dico aūt corpꝰ cōtentū qd mouetur ſcdm mutationē localē ppt hoc igitur ꝙ locus hꝫ ſilitudinē cuꝫ for

ma et cum materia. difficile et magnum aliquid videtur accipere quid ſit propter hoc etiam ꝙ tranſlatio eius quod mouetur localiter fit in aliqua quieſcenti et continenti contingere videtur ſpacium medium eſſe aliquod inter latera continentis quod quidem eſt diuerſum a magnitudinibus motis in ipo et ad hanc apparētiam confert aer qui apparet in corporeus et quaſi ratio replens tale ſpacium. Et ſic non ſolum terminus vaſis videtur eſſe locus ſed medium corporis locantis tanꝙ quoddā ſpacium vacuum videtur autem imobilitas eſſe de ratione loci. qꝛ ſicut vas eſt quidam locus trāſmutabilis ita locus eſt quaſi vas imobile. Et ideo quando aliquid mouetur ad motum alterius ut nauis in flumine magis vertitur in ipo ſicut in vaſe ꝙ contineatur in eo ſicut in loco qꝛ de ratione loci eſt ꝙ ſit imobilis. Unde magis cenſeri debet ꝙ locus nauis ſit totus fluuius qui eſt imobilis ꝙ pars aque ad cuius motuꝫ mouetur nauis. Eſt igitur locus terminus continēns primo et imediate imobilis propter qđ centrum mundi ⁊ ultima circumferentia verſus nos ꝫ corporis circulariter moti proprij videntur habere rationem loci illud quidem deorſum hoc autem ſurſum qꝛ centrum imobiliter manet et circumferentia vero vniformiter ſe habens quaſi imobilis eſt ad quā naturaliter fertur om̄e leue ſicut graue ad centrum. Et qm̄ eius quod eſt i medio et deorſum ſuperficies verſus celum et econtrario celi ſuperficies verſus terram proprie habent rationem loci Idcirco videtur locus eſſe quoddam planum et ſicut vas continens. Amplius locus ſimul eſt cum re locata ſicut finis cum re finita. quia locus habet quoddāmodo rationem finis.

Capitulum ſeptimū quod ſic incipit. Cui quideꝫ igitur corpori eſt aliquod extra corpus continēs ipm et c̄. Primo concludit ex dictis ꝙ corpus ideꝫ i loco eſt extra quod eſt corpus continens ipſum probans ex hoc ꝙ celum totum non eſt in loco licet vna pars eius contineatur ab alia.

Uoniam itaqꝫ locus eſt terminus corporis continētis hinc eſt ꝙ corpus cui ineſt aliud corpus extra continens ipm in loco eſt verbi gratia. ſi aqua eſſet tale corpus extra quod nullum aliud corpus eſſet partes quidem ipius moueri poſſent et vna contineretur ſub alia ut minor ſub maiori tota autem aqua non ſic moueretur ꝙ locum mutaret moueretur tamē circulariter nō mutando locum et ſic tota nec eſſet partibus aut eius eſſet locus prout vna contineret in alia. Et hoc modo partium vniuerſi eſt locus que ſic adinuicē continent ꝙ vna eſt ſurſum alia deorſuꝫ et nō circulariter vna ſequitur aliam. quedam enim partes vniuerſi naturaliter mouentur ſurſum que habent raritatem et leuitatem. alie vero deorſum ut habentes denſitatem et grauitatem. Ex dictis patet ꝙ alia ſunt in loco ſcđm potentiā ut partes continui eiuſdem rationis in toto et partibus. Alia vero ſcđm actum ut partes ſeparate ꝙ rum quelibet per ſe exiſtit tangunt tamen ſe ſicut collectio lapiduꝫ. Iteruꝫ alia quidem per ſe in loco ſunt vt omne corpus mobile alicui aut ſecundum loci mutatione ꝫ aut ſecundum augmentuꝫ per ſe. Celum ergo non eſt alicubi neqꝫ in aliquo loco cuꝫ corpus nō ſit extra ipm a quo contineatur. vel infra quod moueatur ſecundum autem ꝙ circulariter mouetur ſicut locus ineſt partibus eo ꝙ vna continetur ab alia et conſequēter ſe habet ad ipſā. alia vero ſūt in loco per accidēs ut aīa p corpus et celū p partes q̄ oēs quoddāmodo in loco ſūt in quo vna cōtinet aliā et circulariter vna cōſequitur aliā. Et qm̄ ſolū corp9 celeſte habꝫ pfectā rōnem circularē i toto et ptibus ideo

ipſi moliū per naturā circulariter mouetur. Ita tamē ꝙ ipm ſcḋm totum nō eſt alicubi cum nichil ſit extra ipm. Quod eīm alicubi eſt ipm eſt aliquid aliud extra ipſum in quo cōtinetur extra autē vniuerſū nichil eſt. Et qm̄ celum eſt totū vniuſum. Idcirco oīa ſunt in loco Ita tamē ꝙ nō totū celū eſt locus. Sʒ ultimus imī9 ei9 verſus cētrum tangēs corpus immediate contētum ab ipo et vniformiter ſe habēs ad ipſum Ita ꝙ iſte eſt naturalis ordo corpoꝝ mundi terra eſt in aqua et hec in aere. hec autem in ethere. hoc et her eſt in celo et hoc amplius in alio non eſt.

Capl'm. viij. quod ſic incipit. Manifeſtū autē ex hiis qm̄ dubitationes oēs ſoluuntur et c̄. Declarat ꝙ ex diffinitione loci ſoluuntur oēs obiectiones ſuperius poſite in ſecundo caſu cōtra naturā loci adiūgēs ꝙ rationabiliter vnū quodqʒ fertur in proprium locum et in eodē naturaliter quieſcit.

Manifeſtum eſt autē ꝙ oēs dubitabiles obiectiones ſupius poſite ex dicta loci diffinitionē ſoluūtur. Quia eīm nō eſt corpus nō eſt neceſſe ſimul augeri locum quādo augetur corpus lōtum ut obiciebatur ultimo. Et qꝛ locus ē ſuperficies puncto nō debetur locus ut arguebatur ſecundo. Nec duo corpora ſunt ſimul ut pmo arguebatur qꝛ locus nec eſt corpus nec ſpacium mediū corporū inter latera continētis licet eīm aliquod corpus ſit in terra corpus continēs ipm tamē ſpaciū mediū corporis continētis nō eſt locus. Locus autē cum ſit ſuperficies ſiue terminus corporis cōtinētis nō eſt alicubi ſicut in loco ut obiciebat zeno ſed eſt. ſicut accñs in ſubiecto ſicut eſt terminus in terminato. Non eīm verū eſt ꝙ oē qḋ alicubi eſt p ſe qꝛ ſolum hoc cōuenit corpori mobili. Et qm̄ locus eſt terminus corporis continētis realiter vnūquodqʒ fertur in propriū locū eo ꝙ corpus cui aliud corpus cōſequēter ſe habet tangitur ab eo naturaliter et nō vi. Eſt eīm proximū. i. vnigeneū et cōueniēs. vnde talia ſimul apta nata ſunt eſſe et ab inuicē impaſſibilia licet in quātum tāgunt ſe ſunt ad inuicē actiua et paſſiua. Rationabiliter etiā vnūquodqʒ naturaliter manet in proprio loco ſicut pars naturaliter manet in toto. locatū eīm ſic ſe habet ad locum ſicut pars diuiſibilis quēadmodū ſiquis moueat partē aque in tota aqua quieſcente vel partē aeris in toto aere. Amplius ſicut materia naturaliter manet ſub forma ita locatum ſub loco. Eſt eīm locus continēs ad modū forme. locatū autē contētum ad modū materie. verbi gratia. Aer qui cōtinet naturaliter aquā eſt ſicut forma. aqua vero ſicut materia cuius actus eſt aer et ideo aqua eſt per ſe in potētia ad aerem hic autē aliquo modo eſt in potētia ad aquā. ſed nō primo de hiis cauſa poſterius determinādum eſt de quibus neceſſe fuit aliquid dicere propter tēpus loquēdi de cōtinēte et contēto licet in certe dictū ſit tunc autē certius dicetur. Si igitur idē eſt materia vnius et actu aliud ut aqua eſt materia ⁊ potentia aer actu vero aqua habet ſe ad aerem ſicut pars ad totū. Et ideo naturaliter ſe tāgunt quādo ſunt diuerſa quādo aūt vnū tranſmutatur in aliud et fiunt actu vnum copulantur. ut quoddam totum. Dictum eſt itaqʒ de loco qm̄ eſt et quid eſt.

Capl'm. ix. quod ſic incipit. Eodē autē modo accipiēdum eſt phici eſſe conſiderare de vacuo et c̄. Premiſſo ꝙ ad phicum expectat cōſiderare de vacuo ſicut ꝺ loco adiūgit modū negātiū ipm eſſe de materia motiā affirmātiū eſſe.

Eodem modo et phici cōſiderare de vacuo utrum ſit vel nō et qūo et quid ſit. Ex hiis eīm que alij opinātur de ipis eamdē habēt dubitationē ⁊ fidē qꝛ ſicut dicunt locum eſſe vas ſeu ſpaciū priuatū corpore ita et vacuū dicūt eſſe ſpaciū priuatū corpore. Ita ꝙ tale ſpaciū quādo habet mollē cuius eſt ſuſceptiuū dicit plenū

quādo vero ꝑuatum eſt ipo dicitur vacuū tanꝙ̄ ſubiectiue ⁊ idē ſit vacuū pletū et locꝰ nō tamē idē eſt eis eſſe diffinitiū. Incipere antē oportet cōſiderationē de vacuo accipiēdo ea q̄ dicunt affirmātes ipm̄ eſſe ⁊ iterū q̄ dicunt negātes ipm̄ eſſe et tertio cōmunes rōnes de ipis. Quidā eī tētantes probare qꝛ nō eſt nō arguūnt ꝙ hoīes rationabiliter volunt .ſ. ipm̄ vlr̄ nichil eſſe ſed ꝑticulr̄ dicunt peccando in probatione ꝙ aer aliquid eſt et cū nichil ſit in quo ſaltē nō ſit aer nichil eſt vacuū de quoꝝ numero fuit anaꝫ. et hi qui hoc modo arguūt. Qđ autē aer ſit aliquid litigādo demōſtrant per utres aere plenos ex quibus ſētitur aer exire quādo fortiter cōprimutur. Qui etiā pleni aeris ſuper natāt aquis ex q̄ apparet ꝙ aer eſt fortis cū ſuſtētꝫ utres. Aerē etiā eſſe aliquid demōſtrāt accipiētes ſignū in clepſidris ſiue tāta ploris ex quibus tamē emanat aqua qua plene ſunt per foramē inferius ſi ſupiꝰ obturetur qꝛ aer tunc igredi nō poteſt hoīes autē uolūt vacuū eſſe ſpaciū in quo vlr̄ nullū eſt corpus ſenſibile. Unde et opinātes et om̄e qđ eſt eſſe corpus ſēſibile dicunt illud i quo oīo nichil eſt vacuum eſſe et qꝛ aer nō eſt ſēſibilis ipm̄ putāt nichil eſſe ꝓpt̄ qđ plenū aere vacuū dicūt nō oportet igitur oſtēdere ꝙ aer ſit aliquid ad probādū vacuū nō eſſe ſed potius oſtēdere ꝙ nō eſt vacuū nec ſicut ſpaciū a corporibꝰ ſeparatū nec ſicut interceptū corporibus actu exñs in eis ⁊ deſtinguēs ea ab inuicē u e totū corpus vniuerſi ſit cōtinuū qđ vacuū ponūt democritus et leucippus ⁊ multi naturaliū. aut ſi totū eſt continuū oportet oſtēdere ꝙ vacuū nō eſt aliqđ extra celum hi ergo nō cōtradicunt ad probleuma de vacuo utrū .ſ. ſit vel nō ſcđm ea q̄ poſita ſunt ſcđm q̄ tamē oportet cōtradicere. Sed affirmātes vacuū eſſe melius arguūt dicētes ꝓmo ꝙ ſi vacuū nō eſt motus localis nō erit ita ꝙ nec erit loci mutatio nec augmētū. Loci quidē mutatio ſine vacuo non erit qꝛ impoſſibile eſt plenū corpore aliud recipe qꝛ ſi recipet duo corpora erunt i eodē et ſi duo ⁊ qđlibet qꝛ nō eſt aſſignare rationē quare magis poſſunt ſimul eſſe duo ꝙ̄ plura. Si autē plura corpora poſſunt eſſe i vno maximū corpus poterit eſſe i minimo cū magnū poſſit diuidi i multa parua equalia minimo q̄ oīa erunt in ipo minimo. Ex quo ſequitur ꝙ ſi multa equalia cōtingit eſſe in eodē et multa i equalia cōtinget i vno eſſe. Melliſus autē demōſtrat vniuerſū eſſe imobile per hoc qđ vacuū nichil eſt dicēs ꝙ ſi aliquid mouebitur neceſſe erit vacuū eſſe cū ergo nō ſit vacuū nō eſt motꝰ Sic ergo ratio predicta oſtēdit vacuū eſſe ꝓpt̄ motū. Alio modo vero appet vacuū eſſe ex hoc ꝙ coeūtia a diuicē ſub itrāt et ſe cōprimunt ꝓpt̄ qđ dolia tātum recipiunt de vino cum utribus quātum ſine utribus qꝛ vinū in utribus cōprimitur et dēpſatur ꝓpter hoc ꝙ aliq̄ partes ſubītrāt partes vacuas q̄ ſunt i eo. Amplius oībus videtur augmētū fieri per vacuū cū fiat per alimētum qđ eſt corpus duo autē corpora in eodē eſſe impoſſibile eſt. Adducūt etiā ad hoc teſtimoniū cineris de qua ſi vas ipletum fuerit tātum a que recipit quātum ſi vas vacuū eſſet Affirmāt etiā et pictagorici vacuū eſſe dicētes ipm̄ ingredi partes mundi ex infinito ſpū quaſi reſpirare celo ⁊ intercipi .i. interponi corporibus ad determinādum ea ⁊ diuidēdum ab inuicē corpora cōſequēter ſe habētia tanꝙ̄ ſit ſeparatio et determinatio ipoꝝ cuius effectus appet primo in numeris quorum vnus ab alio diuiditur per vacuum determinans naturas ipſorum. Ex quibus itaqꝫ alij dicunt vacuum eſſe et alij non eſſe hec que ſunt.

Capitulum .x. quod ſic incipit. Ad quale autem ſe habeat oportet accipere quod ſignificet nomen et c̄. Primo declarat ꝙ vacuum non eſt locus priuatus corpore nec materia nec ſpacium medium inter latera corporis. ſecundo ſoluit predictas rōnes ex quibus videbatur vacuum eſſe aliquid.

Ad cognoſcendum qualis ſit natura vacui oportet accipere quid dicatur per nomen ipſius vacui. Videtur autem quibuſdam vacuum eſſe locus in quo nichil eſt et huius ratio eſt quia opinantur omne quod eſt eſſe corpus. corpus autem quodlibet eſt in loco locus igitur in quo non eſt corpus eſt vacuum quia nichil eſt in eo ulterius opinantur omne corpus eſſe tangibile. tale corpus autem eſt quod habet grauitatem aut leuitatem ex his ſillogiſtice ſequitur vacuum eſſe in quo non eſt aliquid graue aut leue. Sed inconueniens eſt dicere vacuum eſſe in quo nichil eſt graue aut leue quia cum in puncto non ſit aliquid tale punctum erit vacuum ex quo ſequitur quod ſit locus et ſpacium quoddam cum id quod eſt vacuum oporteat eſſe locum in quo ſit ſpacium ſuſceptiuum corporis tangibilis. Sic igitur videtur aliquibus vacuum vno modo dici id quod non eſt plenum corpore ſenſibili ſecundum tactum ſenſibile tale autem eſt habens grauitatem aut leuitatem. Si ergo dubitet aliquis utrum ſpacium plenum colore aut ſono ſit vacuum. manifeſtum eſt quod ſi corpus quo debet eſſe plenum ſpacium ut ſit vacuum accipiatur ſolum pro corpore tangibili illud erit vacuum quod plenum eſt colore et ſono. Si autem accipiatur pro corpore ſenſibili in comuni non erit vacuum quod eſt plenum iſtis. Alio modo ponitur ab aliis vacuum illud in quo non eſt aliquod determinatum nec aliqua ſubſtantia corporea et quia eſſentia materie de ſe eſt huiuſmodi ideo dicunt idem eſſe vacuum et materiam corporis et locum non tamen hoc bene dicitur quia materia non eſt actu ſeparabilis a rebus. de vacuo autem querunt utrum ſit ſeparabile. Quoniam autem determinatum eſt de loco. vacuum autem dicunt eſſe locum priuatum corpore ſicut dictum eſt locum non eſſe Ita manifeſtum eſt vacuum non poſſe eſſe nec aliquid ſeparatum nec inſeparabile cum velint vacuum eſſe non corpus: ſed corporis ſpacium. Vacuum enim dicitur eſſe aliquid propter locum propter quod ponitur eſſe. dicunt enim ex hoc poſſe prouenire motum localem: quia locus eſt aliquid preter corpora incidentia et hec ſpacium quod de ſe eſt vacuum. ita quod eius vacuitas eſt cauſa motus. cauſa dico ſicut in quo. quia enim neceſſe eſt eſſe aliquid in quo ſit motus. Idcirco dicunt locum eſſe. cum in ipſo ſit talis motus. Nulla vero neceſſitas eſt vacuum eſſe. primo quia vacuum non eſt cauſa omnis. quod meliſum latuit. contingit enim plenum moueri motu alterationis. ſecundo quia non eſt cauſa omnis motus localis. contingit enim corpora adinuicem ſubſtringi etiam ſi nullum ſpacium ſeparabile ſit in eis preter ipſa corpora mota. ſicut manifeſtum eſt in reuolutionibus corporum humidorum continuorum. Contingit etiam corpora denſari abſque vacuo: quando alique partes rariores euaporant. ut quando ab aqua agitata aer elabitur: tunc partes aque plus adinuicem comprimuntur et fit denſior. Augmentari ſimiliter contingit ſine vacuo per generationem vnius ex alio ut quando de aqua fit aer. Omnino autem ratio qua conatur probare vacuum eſſe per augmentum: et exemplum de cinere cui aqua infunditur ſe ipſa impedit Si enim augmentum ſit per vacuum: aut non augetur quelibet pars aucti: cum non ſit vacua aut augmentum non fit per corpus. aut ſi fit: duo corpora erunt ſimul et eodem oportet eſſe in cinere et aqua. aut enim quelibet pars cineris eſt vacua. aut aqua non eſt corpus. aut duo corpora ſunt ſimul. Dubitationem igitur communem de cauſa augmenti volunt ſoluere per vacuum. ſed tamen non determinant bene quomodo ipſum ſit eius cauſa. quia totum eſſet vacuum ſi totum augeretur ſi augmentum fieret per vacuum et eadem ratio eſt in cinere cui aqua infunditur. facile eſt igitur ſoluere rationes ex quibus demonſtrant vacuum eſſe.

Capitulum. xi. quod ſic incipit. Quoniam autem non eſt vacuum ſic diuiſum etc. Probat ſex rationibus quod non eſt vacuum ſeparatum tanquam locus priuatus corpore ad quem vel in quo naturaliter corpora moueantur.

Quoniam autem non eſt vacuum ſeparatum ſicut dicunt quidam ſicut patet vniuſcuiuſque corporis de numero ſimplicium eſt aliquis motus proprius per naturam ut ignis

ſurſũ et terre deorſũ et ad mediũ ſed vacuũ nō eſt ō natura ipſoꝝ. ergo nō eſt cauſa mo
tus localis qui eis cōuenit per naturā et cuȝ videatur eſſe cauſa motus ſcōm locum et
huius nō eſt cauſa ergo ſimplr̄ nullius motus eſt cauſa. Amplius ꝙ ſic vacuum ſe
paratum erit ſicut ultimũ ad qȯ eſt motās et naturalis corpoꝝ velut locus ſeparatus
ab eis corpus itaqȝ poſituȝ in eo cum nō habeat aptitudinē ad aliquā partē ipſiuſ quo
mouetur nō eīm ubiqȝ et in oēm partē eius qꝛ tunc ſimul mouētur cōtrarijs motibus
nec ad vnā determinatā partē cum nō habeat naturalē cōuenictiā cum ea pluſq̄ cuȝ
alia. Et eadē ratio eſt cōtra ponētes locuȝ eſſe aliquid ſeparatũ in qȯ fertur corpuſ
eīm in ipſo poſituȝ nō habebit quo feratur nec ubi quieſcat. Similiter nō erit in eodē
aſſignare differētiā inter ſurſum et deorſuȝ. Et qꝛ ponētes vacuũ dicũt eſſe ipm̄ locuȝ
ſeparatũ ſicut nō cōtingit aſſignare qũo aliquid ſit in loco ſeparato ita nec qũo ſit ī va-
cuo quādo eīm poſitũ fuerit corpus in loco ſeparato quaſi in corpore ſufferēte nō acci
dit aſſignari aptitudines diuerſas partiũ corporis ad partes loci qꝛ pars niſi ſeorſũ po
natur nō eſt per ſe in loco ſed in toto cuius eſt pars et qꝛ nō eſt locus ſeꝑatus ideo nec
vacuuȝ erit. Preterea accidit dicētibus vacuũ neceſſariuȝ eſſe ſi motus eſt cōtra
rium eius qȯ dicunt videlicet nichil poſſe moueri ſi ſit vacuũ. Nam ſicut antiq̄ dicũt
terrā ideo quieſcere in medio qꝛ ūdēnter ſe habet ad circũferentiā ita eſt neceſſe qeſ
cere corpus poſitũ in vacuo cuȝ nō ſit ratio qua moueatur ad aliquā partē. eo ꝙ in va
cuo nō eſt aliqua differētia. Preterea oīs motus aut eſt violentus aut naturalis.
Ita tamē ꝙ ſi violētuſ eſt neceſſe eſt naturalē eſſe cuȝ iſte ſit prior ille poſterior. poſte
rius autē eſſe nō poteſt ſine priori ex quo ſequitur ꝙ non ſit motus naturalis vnicuiqȝ
corpoꝝ phicoꝝ nō erit aliquis motus ipſoꝝ ſed in vacuo. ſicut in infinito. Impoſſibi-
le eſt eſſe naturalē motũ phicoꝝ corpoꝝ ergo in eo nullus motus erit ipſoꝝ. Dico
autē in infinito et vacuo nichil naturaliter moueri qꝛ ī infinito nō eſt ſurſũ nec deorſuȝ
nec mediũ. in vacuo autē nichil differunt inter ſe ſurſuȝ ⁊ deorſuȝ qꝛ ſicut nullius ⁊ nō
entis nulla eſt differentia ſic vacui cum ſit priuatio et nō ens nō eſt differētia naturaliſ
auteȝ loci mutatio differentiā includit. Et ſic vnus motus naturalis ab alio differt qꝛ
igitur in vacuo nō eſt motus naturalis non erit aliquis motus in ipſo aut ſi alicubi eſt
motus naturaliſ hoc nō eſt vacuum. Amplius proiecta nunc poſtea ad hoc mouē
tur nō tāgente proiciente ꝓpter alterā duarum cauſarum. videlicet aut per ſucceſſio
nem aeris cuius vna pars aliā impellit ſimul cum re proiecta. ut quidā dicunt aut per
hoc ꝙ aer ſimul pulſus cum re proiecta retinet virtutem impellentis per aliquod tem
pus et ſecum defert rem proiectam. Sed in vacuo nichil horum aſſignari poteſt. er-
go in ipſo non contingit fieri proiecta ſed mouebuntur ſicut quod vehitur in alio.
Amplius nullus poterit reddere cauſam propter quod id quod mouetur in vacuo ali
quando et alicubi quieſcat cum ſit oīmoda differentia in eo et ſit corpus in vacuo aut
ſemper quieſcet aut ſemper in infinitum mouebitur niſi aliquid maius impediat. Et
confirmatur hoc ex dicto ipſorum qui ponunt vacuum cauſam motus quia cedit cor-
pori. ſed ubi vniformiter cedit ergo ubiqȝ in ipſo et vniformiter corpus mobile ferer
tur.

Capitulum. xij. quod ſic incipit. Amplius autem ex his manifeſtuȝ
eſt quod dicitur et c̄. Primo ſupponit ꝙ vnus motus excedit alium
in velocitate vel propter differentiam medij vel propter virtuteȝ mo
bilis. ſecundo ex parte medij probat non poſſe motum eſſe in vacuo.
tertio hoc idem concludit ex parte mobilis.

mplius cõſeq̃ntibus erit manifeſtũ nichil moueri in vacuo videmus enĩ cor
pus graue velocius ferri deorſuz ꝓpter alterã duaꝝ cauſaꝝ. aut enĩ hoc accidit
ꝓpter drĩam medioꝝ per q̃ fertur q᷑ vnum eſt dẽſius alio ut terra q̃ aqua aut
hoc accidit ꝓpter drĩam mobiliũ quoꝝ vnũ excellit aliud in grauitate vel leuitate ſi in
alijs ſint vniformia. mediũ autẽ per qȯ fit cauſa motus eſt talis drĩe q᷑ reſiſtẽdo impe
dit motũ mobilis et maxime id qȯ cõtrafert᷑ deinde id qȯ quieſcit et ideo magis impe-
dit illud qȯ nõ facile diuiditur et tale eſt illud qȯ eſt groſſius. His premiſſis ponat᷑
ꝙ idem mobile. a. feratur ꝑ mediũ groſſius qȯ ſit. B. in tẽpore. C. deinde moue-
tur per mediũ. d. ſubtilius qȯ eſt. b. ex predictis ſequitur ꝙ tanto velocius fertur ꝑ me
dium. D. quã per mediũ. B. ſi equalis ſit eoꝝ lõgitudo quãto ſubtilius eſt. d. q̃. b.
q᷑ proportio motus ad motũ erit ſcd̃m proportionẽ impedientis corporis verbi gr̃a.
mobile. A. feratur per aquã et per aerẽ quãto ſubtilior et incorporalior eſt aer q̃ aqua
tãto citius mouebitur per aerem ⁊ eandẽ rationẽ quã habet aer ad aquã in ſubtilitate
habebit velocitas ad velocitatẽ. ita ꝙ ſi duplo eſt aer ſubtilior aqua in duplo maiori tẽ
pore trãſibit idẽ mobile per aquã q̃ per aerem. Et ſemꝑ hoc erit q᷑ quãto ſubtilius e
rit medium et minus ĩpedimẽtuz ꝓ̃ſtans atq; diuiſibilius tãto per ip̃m mouebit᷑ citius.
Sed vacuũ nullã habet proportionẽ ad plenũ ſicut nec numerus ad nichil ergo ĩ eo
nõ eſt motus. Qȯ autẽ numerus ad nichil et vacuũ ad plenũ proportionẽ nõ habe
at patet ſicut quattuor excellũt tria in vno ſed in pluribus excellũt duo q᷑ in duobus et
ad huc in pluribus excellũt vnũ q᷑ in tribus et ideo habet proportionẽ ad om̃s hos nu
meros. Idẽ autẽ quattuor nõ excellit hoc qȯ eſt nichil in aliquo q᷑ om̃e excellẽs diui
ditur in id qȯ excellitur. et id quo excellit et utrũq; cõtinet. et ſic quattuor cõtineret aliq̃
et nichil vnũ nec linea punctũ excedit niſi ponatur ex punctis. Si igitur vacuũ excelle
ret plenũ in ſubtilitate cõponeretur ex pleno nullã itaq; proportionẽ habet ad ip̃m igi
tur in eo nõ eſt motus. Preterea ſi aliquod mobile trãſeat ꝑ aliqȯd corpus ſubtiliſ
ſimũ qȯ nõ ſit ſubtilius in tãto et tali tẽpore oportet ꝙ in minori trãſeat ſi moueatur ꝑ
vacuũ q᷑ hoc ſuꝑat oẽm proportionẽ cuiuſcũq; pleni. Sed dato ꝙ per vacuũ trãſeat
in aliquo tẽpore poſſibile erit ꝙ in equali trãſeat aliqȯ plenũ ⁊ ſic falſuz erit q̃ vacuuz
ſuꝑet oẽm rationẽ pleni. Sit enĩ vacuum. z. plenũ autẽ equalis magnitudinis ſit. b.
d. Si igitur mobile. a. per vacũ. z. tranſeat in tẽpore. i. qȯ eſt minus q̃ tẽpus. E. in
quo plenũ. b. d. mobile. a. trãſibit plenũ ſubtilius pleno. b. d. in tãto tẽpore quãtuz eſt
ſi hoc plenũ ſit ſubtilius illo in tãto exceſſu quãtuz excedit tẽpus. i. tẽpus. E. ſed ĩ ſpa
cio in quo nullũ eſt corpus ferebat᷑ in tẽpore. i. igitur in equali trãſibit plenũ et vacuũ
qȯ eſt impoſſibile manifeſtũ eſt igit᷑ ꝙ ſi in aliquo tp̃ore ſit motus in vacuo accidet hoc
impoſſibile in equali tẽpore eſſe motũ in pleno et vacuo et ſic erit proportio pleni ad
vacuũ ſicut eſt tẽporis ad tẽpus ſed ut in ſũma dicatur manifeſta eſt cauſa huius ĩpoſ-
ſibilitatis cõſeq̃ntis. q᷑ cuiuſlibet mot9 eſt ꝓportio cũ uterq; ſit ĩ tẽpore tẽporis aũt ad
tẽpus ſemꝑ eſt ꝓportio utriſq; finitis vacui aũt ad plenũ nulla eſt oĩo ꝓportio Ex par
te itaq; medij hec cõtingũt. Scd̃m autẽ excellẽtiã mobiliũ hec ĩpoſſibilia accidũt.
Videmus enĩ mobilia habẽtia maiorẽ inclinationẽ grauitatis vel leuitatis citius ferri
deorſũ vel ſurſũ ꝑ equale ſpaciũ finitũ ſcd̃m ꝓportionẽ quã hñt tales habitudines ad ĩ
uicẽ in grauitate vel leuitate. Si igitur motus ſit in vacuo ꝑ ip̃m citius feret᷑ deorſuz
qȯ eſt grauius et citius ſurſuz qȯ eſt leuius. Sed hoc eſt impoſſibile cum nõ ſit aliqua
cauſa propter quã in vacuo citius ferãtur in pleno quidẽ ex neceſſitate hoc euenit q᷑
mobile fortioris virtutis velocius diuidet mediũ reſiſtens. Nã ipſum mediũ velocius

diuiditur aut ꝓpter figurã aut ꝓpter virtutẽ mobilis aut ꝓpter violentiã impellẽtis vt
patet in proiectis. Sed vacuuȝ equaliter cedit cum nulli reſiſtat ergo in ipſo erũt oĩa
eque velocia qḋ eſt impoſſibile. Quõ igitur ſi vacuuȝ ſit accidit cõtrariuȝ eius ꝓpter
qḋ vacuuȝ probatuȝ eſt patet ex dictis. Opinabãtur eĩ quidã vacuũ ſeparatuȝ eſſe
ſi erit mot9 localis ꝙ idẽ ꝙ eſt ꝙ dicere locũ ſpaciũ ſed hoc ſit ĩpoſſibile dictuȝ eſt

Caplm. xiij. qḋ ſic incipit. Et per ſe cõſiderãtibus videbitur utiq; dictũ vacu
um etc̃. Probatur tripl'r ex natura ipſius vacui nõ eſſe vacuuȝ ſeparatuȝ. ſe
cundo non eſſe corporibus imbibitum.

Conſiderãtibus vacuuȝ ꝑ ſe ipm videbitur ſicut nomẽ eiuſ ſonat eſſe priuatio
quedã et nõ ens. Si eĩm vacuuȝ eſſet aliqd cederet corpori locãti in eo ipſo.
Sicut eĩm ſi ponatur corpus cubituȝ ĩ aqua cedit tãtuȝ aque quãtus ẽ cubus
Ita et in aere cõtingit ſed im manifeſtuȝ eſt ſẽſui Et eodẽ modo in omĩ corpore trãſ
mutabili neceſſe eſt tãtuȝ cedere de ipſo ad partẽ ad quã habet aptitudinẽ naturaleȝ
ſiue ſurſuȝ ſiue deorſuȝ niſi forte vnũ aliud ſubintret quãtuȝ eſt corpus qḋ in ipſo loca
tur. Sed in vacuo hoc impoſſibile eſt cum nõ ſit corpus ergo nõ cedit corpori locato
Si autẽ ipm eſt aliud et nõ cedit ſequitur ꝙ per equale ſpaciũ ꝑmanẽtis trãſeat mag-
nitudo mota in ipſo ſicut per equale ſpaciũ aque ꝑmanẽtis trãſiret cubus: ſi ipſa aqua
nõ cederet ligneo cubo. Corpus igitur cubũ locatũ in vacuo habet tantã magnitudi
nem quantã vacuũ cõtinẽs ipm. Nec dr̃nt dimẽſiones corporis a dimẽſioibus vacui
ꝓpter qualitates ſenſibiles corporis q2 ſi tale ſit frigidũ aut calidũ graue aut leue ni-
chilominus eſſe corporeũ ipſius alteꝝ eſt ab oĩbus paſſioĩbus etiã ſi actu nõ ſit diuiſi-
bile ab eis. Dico autẽȝ eſſe corpoꝝ ipſius quale eſt corpus cubi lignei vnde ſi tale
ſepararetur ab oĩbus qualitatibus nec ſit graue nec leue occupabit tãtuȝ d̃ vacuo ſpa
cium equale ſibi et ſimul erit cum eadẽ parte loci vacui quã occupabit q̃ erit ſibi equa
lis localiter ergo nõ diſtabit dimẽſio corporis cubi a dimẽſioibuſ vacui in quo locatur
et ſic duo corpora erunt ſimul et ſi duo plura eſſe poterunt ĩ eodẽ hoc ergo eſt vnũ im
poſſibile. Amplius cubus trãſmutatus in vacuo habet cõuenientiã ad oĩa corpora
in ratione locabilis. Si igitur eius dimẽſiones nõ dr̃fit a dimẽſioibus vacui ipſe non
differt a ſuo loco ſicut nec a ſuis dimenſioibus et ſic nõ oportebit facere locuȝ corpori
bus extra propas dimenſiones q2 vnũquodq; locabit ſe ipm et erit impaſſibile ab alio
q2 nichil cõfert ad eius locationẽ ſi alteꝝ ſpaciũ equale eidẽ ſit circa ipm. Amplius
ſi vacuũ eſt aliquid oportet ipm eſſe de numero mobiliũ et habere ꝓpriã rationẽ mobi
lis ſed infra mundū nõ eſt tale corpus ergo ipm nichil eſt nec poteſt dici tale corpus
eſſe ĩ mundo ſed nõ videtur q2 ratio inuiſibilitatis nõ tollit ꝓpriã rationẽ mobilis. aer
eĩm nõ videtur: et tamẽ eſt aliquid mobile. Si etiã eſſent piſceſ ferrei in aqua nõ vide
rẽtur et tamẽ mouerent̃ et coꝝ eſſe ac motus poſſet tactu diſcerni. tactu eĩm ſit diſcre-
tio eiuſ qḋ tãgitur. Quõ igitur nõ ſit vacuuȝ ſeparatũ manifeſtũ eſt. ſunt autẽ quidã
qui per raꝝ et denſuȝ opinãtur manifeſtũ eſſe ꝙ vacuũ ſit dicunt eĩ ꝙ ſi nõ vacuuȝ eſt
rarum et denſuȝ nõ eſt poſſibile corpora ſub intrare inuicẽ nec vnũ cõprimi infra ſe ip
ſum. Si autẽ hoc nõ ſit aut nullus erit motus localis aut vno motu mouebitur totuȝ
in vniuerſuȝ ſicut dixit zeno. aut ſi erit motuſ gñonis ſemꝑ tãtum de vno generabitur
ex alio quãtum nunc alibi generatuȝ fuerit de illo ut ſi ex ciatho aque generatus ſit aer
tãtũdem aque oportet generari ex ciatho aeris aut ex neceſſitate vacuũ eſſe q2 ſine ip
ſo nõ cõtingit corpora rareſieri et dẽpſari. Cõtra hoꝝ opinionẽ ꝓmo ⁊ ſuꝑius oſtẽ
ſis arguitur. Si eĩm dicunt raꝝ eſſe corpuſ hñs multa vacua ſeꝑata quaſi foramina.

manifeſtū eſt ꝙ ſicut nec vacuū nec locū tanꝙ ſpaciū ſeparatū eſſe cōtingit ſic nec va
cuum modo predicto. Si autē nō dicūt rarū eſſe vacuū ſeparatū ſed corporib9 imbi
bituꝫ minus quidē impoſſibile videtur. Cōtingit tamē ꝑmo ꝙ vacuū nō eſt cauſa oīs
motus ut dicunt ſed tātum motus ſurſū cū eim ſit cauſa raritatis tātum et rarū ſit leue
vnde et ignē qui eſt leuis rarū dicunt eſſe vacuū erit cauſa ſolius motuſ ſurſuꝫ. Pre
terea vacuū nō erit cauſa motus per modū ſubjecti in quo ſicut ipſi aſſerunt ſed cauſa
efficiēs quēad modū ut res eo ꝙ feruntᷣ ſurſuꝫ feruntᷣ ſecuꝫ cōtentū in ipſiſ ſed hoc eſt ī
poſſibile q: tunc vacuū ꝑmo per ſe moueretᷣ nō poteſt autē eius eſſe motus nec locus
ſequeretᷣ eim ꝙ vacuū mouetur in vacuo. Preterea per vacuū nō poteſt aſſigna
ri cauſa mot9 deorſuꝫ ī grauibus. Preterea ſi vacuū cauſās raritatē eſt cauſa mo-
tus quāto aliquid erit rarius et magis vacuū velocius feretur ſurſuꝫ. Et ſi oīno ſit va
cuum velociſſime utiqꝫ feretur. Sed tale eim ſit ꝑuatio fortaſſis īpoſſibile eſt moueri
cuius ratio eſt quia ſicut in vacuo oīa eſſent ſine motu ſi poneretur ſic ipſuꝫ impoſſibi
le eſt moueri q: incōpatabilis eſſet velocitas eius velocitati cuiuſlibet pleni.

Caplm. xiiij. qd̄ ſic incipit. Quī autē vacuū quidē nō dicimus eſſe et c̄. Pri
mo repetit ea q̄ faciunt ad dubiū ſi vacuū negetur eſſe. ſecundo ſupponit ꝙ ex
ente in potentia. fit ens in actu eadem materia exiſtente utrobiqꝫ ex quo ſol-
vuntur dubitationes predicte.

Quoniā determinādo dicimus vacuuꝫ nō eſſe ex q̄uo ſequūturᷣ alique nature
dubitationes q: aut motus nō erit niſi ſit raritas et dēpſitas q̄ ſine vacuo non
videtur poſſe eſſe aut celū mouebitᷣ aut eleuabitur ad motū cuiuſlibet aut ſem
per generabitur equale ex equali. ut equalis aer ex equali aqua. qd̄ apparet falſum. q:
manifeſtū eſt ꝙ plus aer fit ex aqua quā fuerit aqua Neceſſe igitur eſt niſi ſit cōpreſ-
ſio corporꝝ que ut videtur ſine vacuo eſſe nō poteſt aut ultimū corpus tāgens celū mo
tum quolibet moto facere celū inflari aut alibi alicubi equaliter cōuerti aereꝫ in aquā
quātum cōuerſuꝫ eſt ex aqua in aerē ut corpuſ totius mūdi ī eadem qualitate ſeruetur
aut nichil oīno moueri q: ſemꝑ trāſmutatione facta localiter accidet oīa moueri et ce-
lum inflari niſi circulariter oīa moueātur Nō ſemꝑ eſt loci mutatio ī circulum ſed ali
quādo in rectū. hi quidē igitur ꝓpter hoc dicūt vacuū eſſe. Nos autē ſupponimus
ꝑmo ꝙ vna materia eſt cōtrariorꝝ ut calidi et frigidi et aliorꝝ cōtrariorꝝ. ſecūdo ꝙ ex ēte
in potentia fit ens actu. tertio ꝙ in tali trāſmutatione de potētia ad actum materia nō
corrūpitᷣ ſed accidit alterꝝ eſſe: manēs vna numero ſub formis cōtrarijs ut ſub calido ꝛ
frigido Ex his patet ꝙ eadē eſt materia corporis magni et parui etiā hoc manifeſtuꝫ
eſt ex trāſmutatiōibus cū eim ex aqua fit aer eadē materia facta eſt ſub forma aeris ni-
chil accipiēs ab extrinſico. ſed qd̄ erat in potētia fit etiā actu et ſimiliter eſt quādo fit ex
aere aqua ex quo ſequitur ꝙ trāſmutatio fit aliquando ex paruitate ꝛ magnitudine ut
quādo fit aer ex aqua aliquādo ecōtrario. ut qn̄o fit aqua ex aere. Et eodē modo cōtin
git ꝙ multus aer ex ꝑūs fit minoris quātitatis et quādo ex minori fit maior. hoc eī acci-
dit propter materiā que eſt potētia ad utrūqꝫ. ſicut eim fit ex calido frigidū ꝛ ecōtrario
q: eadē eſt potētia materie ad utrūqꝫ ſic ex calido fit magis calidū nullo facto in mate
ria calido qd̄ nō eſſet calidū quādo erat minus calidū ꝛ eodē modo eſt quādo ex mino
ri circulatione aut cōuexitate fit maior Et quādo ex minori caliditate vel luce fit maior.
Magnitudo itaqꝫ et paruitas corporis ſenſibilis extrahitur vel eātrahitur nō accipi
ente aliquid materia ab extrīſeco ſed materia q̄ eſt ī potētia ad utrūꝫ deducitᷣ ad actū
Et hoc modo ex denſo fit rarū et ecōtrario. cum ſit vna materia ipſorꝝ et per hoc patet

ꝙ ex graui fit leue et ecõtrario. qꝛ dẽſũ eſt graue rarũ autẽ leue. Amplius ſic curui tas circuli ducta ad minus nõ facit nouã cauitatẽ ſed illa q̃ erat deducta eſt ad aliũ gradũ de quibus pars ignis eſt cãlida etiã quãdo minus calidũ fit maius tamẽ materia extẽ ditur ſub forma ſicet om̃e qd̃ fit rarum vel dẽſum trãſmutatur cõpreſſione vel exten ſione eiuſdẽ materie. Ita tamẽ ꝙ ab utroqȝ ipſorum dicunt̃ duo cauſari a dẽſo quidem graue et durum. grauia eñ̃ et dura dẽſa videtur eſſe et cõtraria a raro ſed leue ꝛ molle qꝛ rara ſunt leuia et mollia. diſſonãt autẽ graue et durum in plũbo et ferro qꝛ licet plũ bum ſit grauius tamẽ eſt mollius. Ex dictis igitur manifeſtũ eſt ꝙ nõ eſt vacuũ ſic ſeparatũ nec exñs in raro nec idẽ qd̃ potẽtia materie. niſi quis vellit appellare vacuũ ipam materiã prout eſt cauſa illius qd̃ mouetur in quãtum eſt cauſa grauis ꝛ leuis dẽp ſum eñ̃ ꝛ rarum prout ab eis cauſatur graue et leue ſunt actiua motus prout autẽ ab iiſdem cauſatur molle et durũ ſunt ĩ cauſa paſſibilitatis ꝛ ĩpaſſibilitatis et ita cauſa ſũt alterationis et nõ loci mutatiõis. de vacuo itaqȝ ita determinatum eſt.

Caplm. xv. qd̃ ſic incipit. Cõueniens autẽ dictis eſt aggredi de tẽpore et cẽ.
Prepoſito ꝙ conſiderãdum eſt de tempore arguit pͥmo logice ꝙ ipm nichil eſt. ſecundo querit utrum nunc ſit idẽ in toto tp̄re vel aliud ꝛ aliud.

Onſequẽs ad dicta eſt cõſiderare de tẽpore de quo bene ſe habet opponere p rationes apparẽtes utrum ſit de numero entium vel nõ entium. poſtea q̃ na tura ip ſius ex his cõcipi poteſt. Preteritũ eñ̃ qd̃ eſt pars ipſius iam trãſijt ꝛ nõ eſt futurum etiã qd̃ eſt alia eius pars nõ deeſt. Ex his autẽ cõpoſitur om̃e tẽpus qd̃ fuit et qd̃ futurum eſt. Cõpoſitum autẽ ex nõ entibus nõ poteſt participare alterius naturã et ſubſtãtiã quã nõ entis. Preterea cuiuſlibet diuiſibilis actu ẽtis neceſſe eſt aut om̃s aut quaſdã partes exiſtere tẽporis autẽ alie partes facte ſunt ita ꝙ nõ ſunt alie vero future ꝙ nõdum ſunt natura autẽ pars illius actu eſt qꝛ cum ipm ſit diuiſibile oportet partẽ eius diuiſibilẽ eſſe ipm autẽ nunc nõ eſt pars ipſius qꝛ pars cõtinui men ſurat et cõponit ſuum totum tẽpus autẽ nõ cõponit ex nunc. Amplius utrum ipm nunc qd̃ videt̃ determiare et copulare preteritũ et futurum ſit vnũ et eddẽ ſemp manẽs in toto tẽpore aut aliud et aliud nõ eſt facile ſcire. Si eñ̃ ſemp eſt aliud ꝛ aliud nunc nõ poſſunt ſimul eſſe qꝛ nulla pars tẽporis eſt ſimul cum alia niſi vna cõtineat et alia cõtineatur ſicut minus tẽpus ſub maiori q̃uo vnum nunc nõ poteſt ſe habere ad aliud ergo oportet ꝙ prius corrũpatur ut poſterius ei ſuccedat Nõ poteſt autẽ corruptũ eẽ in ſe ipſo qꝛ tunc eſt nec ĩ alio nec cõſeq̃nter ſe hñte ad ipm qꝛ ipſa nunc nõ hñt ſe cõſe- quẽter in tẽpore ſicut nec puncta in linea ergo primũ corruptũ eſt ĩ alio nunc ſed inter iſtud et illud eſt tẽpus mediũ in quo habuit eſſe primũ nunc qꝛ cum pͥmo fuerit corrup tum in alio nunc in tempore medio non deſinit eſſe ſed hoc tempus continet infinita. nunc ergo primo nunc ſimul fuit cum inter medijs nunc que ſunt infinita quod ẽ im- poſſibile. At vero nec eſt impoſſibile ſemper manere idem nunc qꝛ nullius cõti- nui finiti eſt tantum vnus terminus ſiue tale ſit continuum ad vnam dimen ſionem ut ad longum ſiue ad plures ut ad longum et latum ſed nunc eſt terminus cõtinui quod contingit accipi finitum ergo eius non eſt tantum vnum nunc. Amplius ſi ſimul ſunt ſecundum tempus nec ſunt ad inuicem prius et poſterius quecũqȝ ſunt in eodem nunc. Si ergo idem nunc eſt ĩ toto tempore ea que fuerunt in milleſſimo anno que ſunt in eodem nunc et que ſunt hodie ſimul ſunt nec vnum eſt prius vel poſterius a- lio hoc autem eſt impoſſibile. Sic igitur oppoſitum eſt de tempore.

Capitulum .xvj. qđ ſic incipit. Q̄đ autē eſt tēpus et quid ipſius natura et c̄. Primo declarat q̄ tēpus non eſt idem q̄ motus celi nec idez q̄ eius ſpera nec idem q̄ motus. ſecundo probat q̄ non eſt ſine motu.

Quid autem ſit tēpus nō eſt manifeſtuz ex dictis nec ex his que a prioribus accepimus. Quidā eīm motū celi alij ipſam ſperā dicunt eſſe tempus. Non poteſt autem tēpus idē eſſe q̄ motus circularis orbis qꝛ ſicut pars tēporis ē tēpus ita pars circulationis eſſet quoddā tēpus q̄ tamē nō eſt circulatio cum accipiatur ab ea et nō ſit totū eſſe ipſius. Amplius ſi plures eſſent celi motus cuiuſlibet ipſorū eſſet tēpus et ſic poſſent eſſe multa tēpora ſimul. Spera autē totius orbis pro tāto viſa eſt eſſe tēpus pro quāto in ea oīa cōtinentur ſicut in tēpore ſed hoc dicere ſtultius eſt q̄ impoſſibilia q̄ ſecuntur ad ipm. Q̄m autē maxime videtur eſſe quidā motus celi et mutatio quedā hoc diligentia conſiderādum eſt et apparet nō ita eſſe. primo qꝛ vniuſcuiuſqꝫ mutatio et motus eſt in ipſo mobili ſicut apparet in alteratione ⁊ augmento ſubiectum eīm oīs motus eſt et qđ mouetur et trāſmutatur tēpus autē eſt vbiqꝫ ⁊ apud oīa. Amplius oīs mutatio poteſt eſſe velocior aut tardior q̄ diffiniuntur tempore. qꝛ velox eſt q̄ in pauco tempore multuz mouetur. tardū autē q̄ in multo tempore paucū pertrāſit tēpus autē nō diffinitur tēpore nec quātum quo ad ſuum eſſe quātum nec quo ad eſſe quale cum nulla res ſeipſam diffiniat. Si igitur tēpus nō eſt mot9 nec ad preſens differat dicere motū vel mutationē ſed accipiātur ut idē. At vero q̄uis tēpus nō ſit motus tamen nō eſt ſine motu qđ patet ex hoc qꝛ quando ipſi nichil mutatur ita q̄ nō ꝑcipimus motū per intellectum aut ſi mutatur latet nos tunc nō videtur nobis fieri aliqđ tempus ſicut accidit in illis quos fabuloſe dicunt longo tēpore dormire apud inſulā rodos qui cum expergiſcuntur copulāt primū nunc ī quo ꝓmo dormire ceperunt poſteriori in quo euigilāt et extimāt ipſa eſſe idez nunc remouētes medium qđ fuit inter illa nunc propter inſenſibilitatē profunde dormitionis. Sicut igitur ſi nō eſſet mediū inter duo nunc nō eſſet tēpus ſic et quādo latet aliquid eſſe ipm medium nō videtur eſſe tempus. Si itaqꝫ tunc accidit nobis nō opinari eſſe tempus cum nō percipimus aliquā mutationē ſed aīa videtur manere ī vno indiuiſibili q̄n do vero ſentimus et diſcernimus motū tunc dicimus fieri tempus. Manifeſtum eſt q̄ tempus non eſt ſine motu et mutatione. hoc ergo eſt manifeſtum.

Capitulum .xvij. quod ſic incipit. Accipiendum autē q̄m querimus quid ſit tempus et c̄. Ex hoc q̄ tēpus non eſt idem q̄ motus nec etiam eſt ſine motu concludit q̄ diffinitio eſt numerus motus ſecundum prius et poſterius.

Quoniā querim9 quid ſit tēpus accipienduz eſt prius quid eſt motus q̄m ſimul ſentimus motuz et tempus et nāqꝫ ſi ſint tenebre ⁊ nichil patiamur per ſenſus corporis tamē in aīa fiat aliquis motus ſimul ſtatim percipitur quoddā tempus et ecōtrario quādo videtur fieri aliquod tempus et motus aliquis ſimul fieri videtur quare tempus aut eſt motus aut aliquid ipſius. Et q̄m nō eſt motus relinquitur q̄ ſit aliquid eius. Q̄m autem omne quod mouetur ex quodam in quedam venit et hi ſunt termini magnitudinis et oīs autem magnitudo continui hinc eſt q̄ motus ſic ſequitur magnitudinem quod propter eius continuitatem et motus cōtinuus eſt ⁊ ꝓpter motum tempus. q̄m quantus eſt motus tantum et tempus fieri videtur. Prius autem et poſterius primo ſunt in loco ut habet rationem magnitudinis in qua differunt poſitione ⁊ q̄m in magnitudine ē primum et ultimū quorum primuz attingitur a mobili in ſuo motu primū et poſterius ultimū ideo neceſſe eſt in motu eſſe prius ⁊ poſterius

rius ſcõm proportionez iſtorum in magnitudine. In tempore vero eſt prius et poſterius propter motum qꝛ tempus quod eſt vnum ipſorum ſubſequitur aliud. prius autē et poſterius ita ſunt in motu ꝙ iddem ſunt ſubiectiue cum ipſo, tamē quiditatiue ipſoꝝ aliud eſt a motu. At vero cum diſcernimus motum determinando prius et poſterius ipſius tunc cognoſcimus tempus. tunc etiam dicimuſ tempus fieri quando ſenſibiliter percipimus prius et poſterius in motu determinamus autem prius ⁊ poſteriꝰ et accipiendo aliud et aliud inſtans et aliud medium ipſoꝝ ita ꝙ in vno ſit prius motus et in alio poſterius. Cum enim intelligamuſ hec inſtantia altera eſſe a medio ipſorum ita ut anima dicat ea eſſe duo vnum quidem prius aliud poſterius tunc percipit id quod dicimus eſſe tempus. Sic igitur determinato inſtanti ſeu nunc tempus eſſe videtur et ad tempus ſupponatur eſſe. Quando igitur ſentimus ipm nunc tanꝙ vnum nec eſt nunc prius et nõ poſterius in motu. Aut iddez nunc eſt alicuius prioriſ et poſterioris tunc nullum tempus fieri videtur ſic nec motus. Quando autem eſt et percipitur prius et poſterius tunc ⁊ tempus dicimus eſſe. Sequitur ꝙ hoc diffinitiue ſit tempus numerus motus ſcõm prius ⁊ poſterius non igitur motus eſt tempus ſed illud quod motus habet numerorum. ſ. prius et poſterius. Cuius ſignum eſt qꝛ ī om̄i re iudicamus plus et minus numero ſed motum plem et minorem iudicamus tempore. ergo tempus eſt numerus. Om̄ autē numerus duplr̄ dicitur. vno modo qõ numeramus ſcõm quem motum ipam eſſe numerabilem dicimus numerum. Alio modo quo numeramus duo et tria. et iſti duo modi ſunt diuerſi qꝛ alius eſt numerus numeratus alius quo numeramus. Tempus eſt numerus non quo numeramus ſed qui numeratur.

Capitulum .xviij. quod ſic incipit. Et ſicut motuſ ſemper aliud ſit et tempus et c̄. Primo declarat ꝙ tam motus ꝙ nunc habent idēptitatem et diuerſitatem. ſecundo ꝙ vnum iſtorum non eſt ſine alio. tertio ꝙ tempuſ continuatur et diuiditur per nunc.

Sicut motus per ſui ſucceſſionem ſemper eſt alius et alius. Ita ⁊ tempus cuz ſit ſucceſſiuum ſemper eſt aliud et aliud in hoc tamen differūt ꝙ omnis motus ſimul acceptus nõ eſt iddem. om̄e autem tempus ſimul acceptum eſt iddem quia inſtans determinans eius ſimultatem iddez eſt. cuius tamen inſtans diuerſum eſt eſſe prout menſurat tempus ſcõm prius et poſterius. Ipſum igitur nunc ſeu inſtans aliquo modo eſt iddem in toto tempore. aliquo nõ iddem ī quantum eſt enim in alio et alio per prius et poſterius in tantum eſt diuerſum ⁊ hoc eſt eius eſſe formale in quantum autem eſt aliquod ens in ſubiecto in tantum eſt iddem et hoc ſic patet Sicut enim dictum eſt motus ſequitur magnitudinem et tempus ſequitur motum ⁊ ſicut punctū ꝑ ſui trāſlationē cōtinuat lineā. Ita id qõ fertur cōtinuat motū. ita ꝙ per ipm cognoſcimus motū et prius et poſterius ipſius. hoc igitur mobile ſiue ſit punctū ſiue lapis ſiue quodcūqz aliud ſcõm id qõ eſt idem et vnū eſt rõne aut eſt alteꝝ ꝓpꝰ alteꝝ et alteꝝ modū ſe habēdi ſicut ſophiſte accipiūt coriſcū eſſe alteꝝ in foro et ī theatro qꝛ alibi et alibi eſt. Quia igitur nūc ſequitur mobile ſicut tēpus mobile propter motum aut aliter et aliter ſe habēs cognoſcimus prius et poſterius in motu et per p̄us ⁊ poſterius ut numerabile cognoſcimꝰ ipm nūc et cōſequitur ꝙ ipm nõ ſit iddē rõne idēptitatis mobilis qõ cōſequitur et ſic iddē eſt ſubiecto prius enim et poſterius qõ eſt in ipo motu nõ tollit idēptitatē mobilis ſed tamē in ipo ſuo eſſe diffinito nūc ē alteꝝ et alteꝝ qꝛ cōſequitur mobile prout p̄us ⁊ poſteriuſ ipſius numerabile ē. Et maxime motū ē ipm mobile

qꝛ ſemꝑ ip̄m cognoſcit motus ⁊ loci mutatio ꝓpter id qd̄ fertur. Jd ei qd̄ fertur eſt aliquid manēs motus autē nō cognoſcit ꝑ ſucceſſiuū ꝑmanēs. Manifeſtum itaqꝫ ꝙ id qd̄ fertur in toto motu aliquo modo eſt idē et alio modo diuerſū ſic ip̄m nunc in toto tēpore. Ex dictis manifeſtū eſt ꝙ niſi tēpus ſit: inſtās nō erit. et ſi inſtās nō eſt tēpus nō erit. qꝛ ſic ſimul ſunt mobile et motus: ita ſimul ſunt numerus mobilis ⁊ numerus motus. Tēpus autē eſt numerus motus. inſtās autē numerus mobilis. ita ſe h̄ns ad tēpus ſicut vnitas ad numeꝝ. Tēpus etiā eſt cōtinuū ipſi nūc ⁊ diuiditur per ip̄m et hec ſequūtur ad mobile et motū motus eñ eſt vnus qꝛ mobile vnū eſt et in ſe ⁊ in contiūatione motus. Si eñ deficiat a motu iaꝫ motus nō eſt in iſta tamē cōtinuatione eſt alteꝝ et alteꝝ ratione ut dictū eſt et ip̄m ſequitur in hac alteritate inſtās per qd̄ determinatur prius et poſterius in motu. Aſſimilatur autē inſtās puncto pro ut cōtinuat ⁊ determinat lineaꝫ punctū eñ cōtinuās lineā linee eſt ꝑncipiū vnius ⁊ finis alterius. Sed in hoc dr̄ūt qꝛ quādo idē punctū acceptū fuit ꝑncipiū vnius ⁊ finis alterius linee neceſſe eſt ip̄m accipi quiete ⁊ ſtare ip̄m autē nunc ꝓpter id qd̄ mobile ē a quo depēdet ſemꝑ mouetur ſemꝑ eſt alteꝝ et alteꝝ quare tēpus eſt numerus motus nō per vnū inſtās qd̄ ſit ꝑncipiū ⁊ finis. ſed per duo inſtātia q̄ ſunt ultima eiuſdē tp̄ris qꝛ vnū eſt eius ꝑncipiū et aliud finis que tamē nō ſunt partes ipſius oportet ei inſtās accipe nō vnum quo utamur ut duobus ꝓpter hoc qd̄ dictū eſt ip̄m nō poſſe accipi ut quieſcēs. medio autē puncto uteret quis pro duobus et ideo cōtingit ip̄m quieſcere. Ad huc manifeſtū eſt ꝙ ip̄m nunc nō eſt pars ipſiuꝫ tēporis nec momentū motus ſicut nec punctū linee qꝛ nullum indiuiſibile eſt pars cōtinui ſed potius eiuꝫ pars eſt aliqd cōtinuuꝫ, ſicut due linee ſunt partes vnius. Scd̄m quidē igitur ꝙ ip̄m nūc eſt terminus tēporis nō eſt tēpus ſed accidit ei ſcd̄ꝫ vero ꝙ numerat mobile in ſua trāſlatione eſt eius numerus eſt tamē nō in mobili ſed in tempore qꝛ termini illius ſunt cuius ſunt termini. numerus autem nō oportet ꝙ ſit in numeratis. Numerus eñ qui horum .x. equorum eſt alibi ⁊ alibi cum poſſit eſſe aliorum .x. entium.

Capl'm .xix. qd̄ ſic incipit. Quod quidē igitur tp̄s numeruꝫ motuꝫ ſcd̄m prius ⁊ poſterius ſit et c̄. Declarat ꝙ in tēpore eſt minimū ſcd̄m eſſe diſcretum et nō ſcd̄m cōtinuū. ſecundo ꝓpter quid dr̄ multū et paucū et breue ⁊ lōgum ſed nō velox et tardū. tertio q̄uo eſt idē et q̄uo diuerſuꝫ. quarto ꝙ ita menſurat motum ita qd̄ eſt menſura continui ſcd̄m rationem diſcreti.

Manifeſtum eſt et quoniaꝫ numeri eſt dare minimū ſcd̄m eſſe diſcretuꝫ. ſ. dua dualitatē cōtinui aut nō eſt dare minimum ſcd̄m cōtinuitateꝫ. Jdcirco in h̄n te rationem numeri ⁊ cum hoc continui eſt dare minimū diſcretione ſed non cōtinuatione ut due linee ſunt minime multitudine magnitudine aut nō eſt minima cum igitur tempus ſit huius eſt minimum tempus ſecundum numerum vnum aut duo non autem ſecundum magnitudinem. Manifeſtum eſt etiam propter quid tempus non dicitur tardum ⁊ velox et tamen dicitur multum ⁊ pauum breue ⁊ longum. longum enim et breue ſunt paſſiones continui multum et paucum diſcreti. Et quia tempus habet rationem continui propter motum ideo dicitur longe et breue qꝛ nō eſt numerus dicitur multum et paucuꝫ qꝛ vero nullus numerus dicitur velox ⁊ tardus. Jdcirco iſta nō dicūtur de tempore. Tēpuꝫ autē ſimul acceptū eſt idē ubiqꝫ acceptum autē ſcd̄m prius et poſterius non eſt idē Et hoc rationabiliter eſt qꝛ mutatio p̄ns quidem eſt vna facta autem et futura diuerſe ſunt tēpus autem eſt numerus motus nō quo numeramus ſed qd̄ numeramur cui ineſt ſemꝑ eſſe alteꝝ ⁊ alteꝝ ꝑ ꝑuſ

et poſteri9 vnde et ipſa nūc ſemꝑ ſunt diuiſa ꝓpter diuſitatē ꝓoris et poſterioris. numerus autē quo numeramus poteſt eſſe idē in diuerſis numeratis ſicut idē cētum eſt q̄ numeramus. C. equos. et. C. hoīes ipſa tamē numerata diuerſa ſunt. Amplius ſicut cōtingit eundē motū ſpē reiterari. ita idē tēpus ꝛ hiemē ver aut autūnū. Nō ſolū autē motū mēſuramus tēpore ſed etiā per motū tēpus per diffiniri ab inuicē tp̄s determinat motū cum ſit numerus ipſius motus aut determinat tēpus q꜡ dicim9 tp̄s eſſe multū aut paucū menſurātes eius quātitatē per quātitatē motus ſicut quātitatē numeri per quātitatē numerabilis. Sic eī numero cognoſcimus multitudinē equoꝝ qđ etiā vno eq̄ multotiēs replicato cognoſcimus numeꝝ equoꝝ et eodem modo eſt ī motu ꝛ tēpore qđ eſt eius numerus. hoc autē rōnabiliter accidit q꜡ motus mutat̄ magnitudinē et motū tēpus eo ꝙ hec ſunt quāta et diuiſibilia et cōtinua tali modo. Nā ꝓpter hoc ꝙ predicta reperiūtur in magnitudine reꝑiunt̄ per ipam in motu ꝛ per hūc in tēpore. Et q̄uis ita ſit tamē ſicut mēſuram9 motū magnitudine ita ecōtrario magnitudinē motu mēſurā eī dicim9 eē viā ſi proceſſ9 ſit mult9 et habet multū ſi via mēſura ꝛ eodē modo tp̄s multū ſi mot9 eſt multus et ecōtrario motū multū ſi tp̄s multū.

Caplm. xx. qđ ſic incipit. Qm̄ autē eſt tēpus mēſura motus et eius qđ eſt moueri et cē. Declarat pͥmo modum quomodo tempus menſurat motum. ſecundo ꝙ motum eſſe in tempore eſt ipſum menſurari ab eo. tertio ꝙ tempus eſt cauſa corruptionis et ideo ſempiterna non ſunt in tempore.

Qoniā aūt tēpus eſt mēſura motus et eius qđ mouetur eſt moueri tali modo menſurat ipm motū ꝙ determinādo quātā partē eius fit per replicationē ipſius mēſurat totū ſicut cubitus totā lōgitudinē mēſurat determinādo pͥmo aliquā partē replicādo metitur totā. Motū autē eſſe in tēpore eſt ipm et eius eſſe mēſurari a tēpore ſimul eī menſurat motū et eſſe ipſius ita ꝙ hoc eſt ipm eſſe in tp̄re mēſurari eſſe eoꝝ a tēpore. Dupliciter eī dicitur aliquid eſſe in tēpore. vno modo eſſe tunc q̄ndo tēpus eſt. Alio modo eſſe in eo ſicut aliquid eſt in numero. duobus aūt modis aliquid dicitur eſſe in numero. pͥmo eſſe partē vel paſſionē vel aliquid aliud numeri. ſecundo eſſe ſub numero ſicut numeratū ab eo ita ꝙ numerus eſt illius qđ dicit̄ eſſe in eo. Qm̄ igitur tēpus eſt quidā numerus inſtās et prius ac poſterius ſunt ī eo. Primo modo videlicet ſicut vnitas pars et habundās ſunt ī numero. hec eī ſunt aliquid numeri ad illa aliquid tēporis. Res aūt q̄ menſurātur tēpore ſunt ī tēpore ſicut ī numero. Secundo modo videlicet ꝙ tēpus eſt numerus ipſaꝝ ſub quo cōtinent̄ ſicut ſub numero menſurāte eſſe earum quēadmodū q̄ ſunt in loco ſub loco. Ex quo manifeſtū eſt ꝙ nō eſt eſſe. ſ. mobilia ī tempore eſſe tūc q̄ndo eſt tēpus ſicut nō eſt eſſe in loco vel in motu tunc eſſe quādo eſt locus vel motus. Si eīm aliquid dicatur eſſe ī alio per hoc quod eſt quando illud eſt oēs res que ſunt in eodē tempore erunt in qualibet re et celum erit in milio q꜡ quando milium eſt et celum tunc eſt. Simultas igit̄ eſſendi accidit eis. illud autem conſequi eſt neceſſe videlicet eius quod eſt ī tempore eſſe quoddā tempus menſurās eſſe illius et eius quod eſt ī motu eſſe quēdā ꝓpriū motū. Qm̄ autē eſt in tēpore eſt eſſe in numero quodā. numerus aūt excedit quālibet rem numeratā. Accipiet̄ tempus excedēs oē qđ eſt ī tēpore ex quo neceſſe eſt oīa q̄ in tempore ſunt contineri ſub ipo ſicut quecūqȝ alia ſunt in aliquo cōtinentur ſub illo. ut que ſunt in loco continentur ſub loco. Et quia tempus actiue continet que ſunt in ipſo. Ideo aliquid dicitur pati a tempore ſicut conſueuimus dicere ꝙ tempus tale

facit res ⁊ oia in tpe ſeneſcūt et ꝓpter diuturnū tps quis obliuiſcitur alicuius ꝑus ſciti ſed nō diſcit ꝓpter ipm nec aliquid nouū vel bonū fit propter tps. Est ei per ſe cauſa corruptiōis cū numero motus qui facit diſtare rē a ꝑncipio ſui eſſe. Ex dictis manifeſtū ē ꝙ eā q̄ ſemꝑ ſūt i quātū ſūt ſemꝑ nō ſūt ſub tpe nec ei cōtinenꝑ nec menſuratur eſſe eoꝝ a tpe cuius ſignū eſt qꝛ nichil patiuntur ab ipſo tāꝙ abſentia in tpe.

Caplm. xxi. qd ſic incipit. Qm̄ autē eſt tps menſuratio motus et quietis me truꝝ et c̄. Probat ꝑmo ꝙ tēpus mēſurat quietē ſcdm ꝙ eius duratio q̄nta ē. ſecundo declarat quomodo quedam nō entia nō ſunt in tempore ut impoſſibilia quedam autem ut poſſibilia in tempore ſunt.

Qoniā autē eſt tēpus mēſura motus erit etiā mēſura quietis per accidēs per hoc ꝙ quieſcēs eſt mobile in potētia. Oīs eī quies eſt in tpe nec propter hoc oportet ꝙ quieſcēs moueatur nō eīm eſt ſicut qd eſt i motu neceſſe eſt moueri ſic ⁊ qd eſt in tpe qꝛ tēpus nō eſt motus ſed numerus ipius in quo numero cōtingit eſſe id qd quieſcit ꝓpter ſucceſſionē duratiōis. Nec ꝓpter hoc ꝙ tēpus numerat gtem neceſſe eſt oēe mobile eſſe ſub tpe qꝛ nō oēe tale quieſcit ſed ſolū ꝑuatū motu aptū tamē eſt natū moueri ſicut dictū eſt ꝑus. Et qꝛ eſſe in numero eſt eſſe quedā numerū ipſius a quo mēſuratur eſſe rei et cōtinetur ſub eo ideo ſi quieſcēs eſt in tēpore ē ſub tpe ſicut ſub mēſura mēſurat autē tēpus id qd mouetur et qd quieſcit ſcdm qd illd eſt motū et illud quieſcēs motū autē et quietē menſurat ut ſunt quedā quāta quare qd mouetur nō mēſurat᷑ a tpe ſcdm ꝙ ipm eſt aliud quātū ſed ſcdꝫ ꝙ motus eius ē quātꝰ ꝓpter quū odcūqꝫ nō mēſurātur nec quieſcūt nō ſunt in tpe qꝛ tēpus eſt mēſuratio tātū modo motus et quietis. Manifeſtū eſt igitur ꝙ nō oēe nō ens eſt in tēpore ut quecunqꝫ nō cōtingūt aliter ſe habere qualia ſunt ipoſſibilia ſicut diametrū eſt i cōmenſurabile coſte talia eīm nō ſunt i motu vel quiete. Simil᷑ autē quoꝝ eſſe mēſurat tēpus horum oīm eſſe erit in moueri et quieſcere. queciūqꝫ autē generabilia et corruptibilia et oīno quecūqꝫ aliquādo ſunt et aliquādo nō ſunt neceſſe eſt i tēpore eſſe qꝛ tps excellit durationē ipſoꝝ et mēſurat ſubſtātiā. Quecūqꝫ autē cōtinētur a tēpore etiam q̄ndo nō ſunt hūt per reſpectū ad tēpus i quo cōtinet᷑ eoꝝ eſſe videlicet qꝛ fuerūt vel futura ſunt ut homerus aliquādo fuit et eclipſis futura ē. Et ſi tēpus cōtinet ambo. ſ. preterita et futura utraqꝫ cōtinebit. ſ. que erāt et q̄ erunt. Ea vero nō entia q̄ tēpus nō cōtinet nec ſunt nec fuerūt nec erūt et talia ſunt quoꝝ oppoſita ſemꝑ ſunt ut diametruꝫ i cōmenſurabilē eſſe ſemꝑ eſt nec hoc eſt in tēpore ergo oppoſitū eius. ſ. diametruꝫ eſſe cōmenſurabilem ſemꝑ nō eſt nec eſt in tempore. Quoꝝ aūt cōtrariuꝫ nō ſemꝑ eſt hec poſſunt eſſe et nō eſſe et generatio et corruptio eſt ipſoꝝ ⁊ talia ſunt i tempore.

Caplm. xxij. qd ſic incipit. Ipſuꝫ aūt nūc eſt cōtinuatio tpis ut dictuꝫ eſt et c̄. Declarat ꝑmo qd nunc aliud eſt qd diuidit vel cōtinuat tempus aliud idē tempus qd eſt prope preſens. ſecundo quid eſt tunc. tertio ꝙ nūc eſt ſemꝑ ꝑncipiū et finis. quarto quid eſt iam. modo. olim. repente.

Ipſū aūt nūc ē cōtinuatio tpis cōtinuās p̄teritū ⁊ futuꝝ ⁊ etiā terminꝰ tpis cū ſit ꝑncipiū futuri et finis p̄teriti. ſic pūctus cōtinuās lineā eſt ꝑncipiū vnius ⁊ finis alterius ſꝫ hoc nō eſt ita manifeſtū in nūc ſic in pūcto qꝛ illud trāſit hoc ꝑmanet. Nūc etiā diuidit tēpꝰ a tpe nō manēs actu ſed potētia ⁊ i quātū diuidit ſemꝑ eſt alteꝝ et alteꝝ duoꝝ tpoꝝ. In quātū aūt copulat tēpus cōtinuū ſemꝑ eſt idē et eſt ſimile in lineis mathematicis in quibus puncta diuidentia lineā a linea ſunt diuerſa copulās autem lineā cōtinuā eſt idem. Et eodem modo nunc prout eſt diuiſio tpis

a tempore eſt aliud ꝛ aliud ſcdm potentiã qꝛ nõ remanet actu illud qd̃ fit ꝑteritũ cũ illo qd̃ inchoat futurũ. prout autẽ eſt ſimilis terminus utrarũqꝫ vnitio tẽporũ eſt idez ſcdm rem ſed eſſe eius qd̃ eſt ꝑncipium et finis eſt diuiſum vno itaqꝫ modo ſic dicitur nunc.

Alio vero modo nunc dr̃ tẽpus preteritũ vel futurũ ꝓpinquũ pñti inſtãti ut dicimus veniet ſtituto nũc qꝛ hodie veniet et ĩ preterito veñt nunc qꝛ hodie venit. bellũ autẽ troianũ et diluuiũ nõ ſũt facta nũc nõ quidẽ ex hoc ꝙ tp̃s nõ ſit tunc ſed qꝛ nõ ſunt prope pñs. Ip̃m autẽ tũc eſt tp̃s determinatũ per qd̃ nunc preteritũ et prius ut tũc deſtructa fuit troya. tunc erat diluuiũ. oportet autẽ tp̃s tunc determinari per pñs nũc in certa diſtãtia qꝛ erit aliquod determinatũ quãtum ad hoc pñs nõ apud preteritũ tunc. vnde ſi nullũ tẽpus preteriit qd̃ nõ ſit tunc om̃e tẽpus erit finitũ ergo aut tẽpus finietur cũ habeat ꝑncipiũ aut nõ ſi quidẽ motus ſemꝑ erit et ſic aut erit aliud tẽpus ſuccedẽs huic qd̃ nunc eſt aut multotiẽs idẽ reũtetur manifeſtũ eſt qm̃ ſicut eſt motus ita eſt et tẽpus et ſi vnus et idez ſit motus cõtinuus vnũ erit et tẽpus. Si autẽ motus vnus nõ ſemꝑ erit nec tẽpus erit ſemꝑ idẽ. Qm̃ autẽ ip̃m nũc finis ẽ tẽporis preteriti et ꝑncipium futuri habebit ſe tẽpus quodãmodo ſicut circulus cuiꝰ quilibet punctus ſemꝑ eſt in ꝑncipio et in fine et ꝓpr̃ hoc ꝙ ip̃m nunc nõ eſt ꝑncipiũ et finis eiuſdẽ tẽporis qꝛ tunc oppoſita eſſẽt ſimul ſed diuſorũ hinc eſt ꝙ tẽpus vr̃ ſemꝑ alterũ nõ ergo deſſiciet cũ ſemꝑ ſit in ꝑncipio. Ip̃m autẽ iam ẽ tẽpus ꝓpinquũ inſtãti nidiuiſibili quaſi preteriti et in quãtum nõ eſt procul ab inſtãti pñti qd̃ eſt ꝑncipiũ futuri tẽporis in tãtuz eſt pars futuri. ut quãdo vadis rñſpõdetur iam iuit ſi tẽpus ĩ quo iuit propinquũ ſit inſtãti ylion autẽ nõ dicimus iam eſſe deſtructã eo ꝙ multũ procul ſit ab iſto nũc deſtructiõis eius. Ip̃m aũt modo eſt ꝓpe pñs nũc pars tamẽ tẽporis preteriti ut qñ̃o venit ꝛ tũc reſpõdit modo ſi tẽpus aductus ipſius ſit prope nũc. Olim autẽ ẽ ecõtrario eſt procul a nũc. repẽte vero ꝙ eſt in tẽpore imꝑceptibili ꝓpr̃ paucitatẽ. Ois autẽ mutatio remotiua eſt a natura rei q̃ imitatur et qꝛ eſt in tẽpore. Idcirco oĩa fiunt et corrũpunt̃ in tẽpore. vnde ꝓpr̃ fieri entia in tẽpore aliqui dicẽbãt ip̃m eſſe ſapiẽtiſſimũ. Parõ autẽ pictagoricus ꝓpr̃ corrũpi oĩa in ipſo indiſciplinabile ait ip̃m eſſe. qꝛ in eo ſit obliuio rectius dicẽs qꝛ ſicut dictũ eſt prius tẽpus eſt per ſe cauſa corruptionis gñonis aũt per accidẽs. ſicut et mutatio eſt per ſe quid deſtructiuũ ſcdm accidẽs aut generatiuuz. Qd̃ autẽ tẽpus ꝑncipiũ ſit tam corruptiõis q̃ generatiõis ſignum ſufficiẽs qꝛ nichil fit niſi ex vi alicuius mouẽtis agẽtis. corrũpitur aũt aliquid cuz nõ moueat̃ et hãc ſolemus ꝑncipaliter appellare corruptionez ſub tempore q̃zq̃z hãc nõ faciat tempus. Sꝫ accidit eam fieri ſub tempore mediãte aliqua alteratione. Qd̃ igitur tempus eſt et quid et quot modis nunc dicitur quid et tunc modo iam olim.

Capitulum. xxiij. quod ſic incipit. His autem a nobis ſic determinatis et c̃. Manifeſtat primo ꝙ omnis mutatio eſt in tempore propter prius et poſterius. ſecundo ꝙ hec duo aliter accipiuntur in preterito aliter in futuro.

Is ſic determinatis manifeſtũ ꝙ oẽm mutationẽ et motũ neccesse ẽ moueri ĩ tp̃re ſicut eſt ſenſibilr̃ vr̃ velocius ꝛ tardius moueri qd̃ alteri cõꝑatũ ꝑus ꝑtranſit idẽ ſpaciũ ſcdm vniformẽ motũ ut ſi ambo moueãtur localr̃ motu circulari aut ambo motu recto Et eodẽ modo velocius dr̃ in aliis mutatatioĩbꝰ. Priꝰ aũt eſt ĩ tp̃re qꝛ dicimꝰ ꝑus et poſterius ꝑ ꝙ diſtat a nũc nũc nõ termĩꝰ eſt ꝑteriti ꝛ futuri ꝛ ideo ad tẽpus ꝑtinet cuius partes ſunt preteritũ et futurũ. ſicut ergo ipſa nũc ſunt in tempore ita et prius et poſterius in tempore erunt qꝛ in q̃ eſt nunc ĩ eodem eſt diſtãtia ipſius

tunc. Prius tamē et poſterius cōtrario modo ſūt ī preterito ⁊ futuro in preterito
quidē prius dicimus ꝙ a nūc lōginquius eſt poſterius vero ē qḋ eſt ꝓpe ipm in futuro
autē prius quidē qḋ ipi nūc ꝓpinquius eſt poſteri9 autē qḋ ab eo remotius eſt qm̄ igit̄
in tēpore eſt ipm prius qḋ ſequit̄ ad oēm motum. manifeſtum qm̄ oīs motus et muta
tio eſt in tempore.

Capl'm .xxiiij. qḋ ſic incipit. Dignuȝ autē cōſideratione et qūo ſe habet et c̄.
Declarat p̄mo ꝙ tp̄s ē in oībus mobilib9. ſecūdo ꝙ aliq̄ modo tp̄s ē ſine aīa
tertio modo qūo ſeqtur oēm motū ⁊ p̄ncipl'r motuȝ p̄mi mobilis.

Dignū eſt autē cōſideratione qūo ſe habet tp̄s ad aīam ⁊ ꝓp̄ qḋ tp̄s vr̄ eſſe ī oī
mobili ſiue quieſcat ut terra ſiue moueat̄ ut mare ⁊ celū. Ad hoc aūt ſecūduȝ
dicēduȝ ē ꝙ qꝛ tp̄s eſt paſſio motuꝫ vel numerus cōſequēs ipm mot9 autē eſt
in oībus mobilib9 actu vel potētia cū oīa talia ſint in loco hinc eſt ꝙ ī eis tp̄s eſt tū tp̄s
et motus ſimul ſūt ſcḋm actū et potētiā. Qm̄ vero ad p̄muȝ dubitat̄ utrū ſit aīa nō
ex neceeſſitate et vr̄ ꝙ nō qꝛ cū numerās numerabile et numerus ſe ſe cōſequāt̄ ſi ipoſ
ſibile eſt numerātē eſſe ipoſſibile eſt eſſe numurabile et etiā numerū cuȝ numeruꝫ aut
ſit actio eius qḋ numerat aut paſſio eiuꝫ numeralis ſed nichil eſt aptū natū numerare
niſi aīa per potētiā intellectus ergo ipoſſibile eſt tp̄s eſſe cum ſit quidā numerus ſi aīa
nō eſt. Ad hoc dicēduȝ eſt ꝙ tp̄s etiā ſine aīa eſt etiā aliq̄ modo ens. Sicut eī cōtin
git motuȝ eſſe aīa nō exn̄te ita p̄us et poſterius q̄ ſunt ī motu. hec autē ut numerabilia
ſunt idē ſunt ꝙ tp̄s licet actu nō numerētur niſi ab aīa. Dubitabit etiā aliqs qua
lis et cuiuꝫ motus tp̄s ſit numerus vr̄ eī ꝙ cuiuſlibet qꝛ id qḋ generat̄ vel augmētatur
vel alteratur vel fertur localiter hoc patitur in tp̄e Sic ergo ſcḋm ꝙ tp̄s reperit̄ in oī
motu ē numerus vniuſcuiuſqȝ motus exn̄tis cōtinui et nō eſt numerus tāluȝ cuiuſdā
motus. Sed ſi hoc cōcedit̄ cuȝ cōtingat ſimul duo mobilia moueri quoꝝ motuū tē
p̄us eſt numerus ſicut duo motus ſimul ſunt et duo tēpora equalia ſimul erūt. Dicē
dum autē ꝙ duo tp̄ra nō ſunt ſimul qꝛ om̄e tp̄s ſimul et ſil'r acceptū eſt vnū nec ex hoc
oportet ꝙ ſp̄ēs motuū quoꝝ tp̄s eſt numerus ſit vna. Sicut eī ſi hī ſunt canes ⁊ illi ſūt
totidē equi utroꝝqȝ numerus eſt vnus et ideȝ q̄uis canes ſp̄e differāt ſic et motuum ſi
mul terminatoꝝ eſt idē tp̄s quāuis vnus ſit velox alius tardus vnus ſit motus local'
alius alteratiōis. Tēpus eī eſt idē ex quo numerus alteratiōis et loci mutatiōis ſimil'
eſt et equalis q̄uis iſti motus inter ſe diuerſi ſint ſp̄e. tp̄s ergo eſt ubiqȝ ideȝ ex hoc ꝙ
numerus motuū equaliuȝ et ſimul exn̄tiuȝ eſt vnuꝫ et idē. Qm̄ auteȝ loci mutatio
eſt vnus motus et huius circularis eſt vnus ⁊ p̄mus. Mēſuratur vero vnūquodqȝ
quodāmodo ſui gen̄is ut vnitates vnitate et equi equo et tēpus mēſurari quodā tp̄ore
finito ſicut autē dicimus tēpus mēſurat̄ motu et ecōtrario mottus tēpore hoc modo qꝛ
determinato quodā motu et tēpore mēſuratur quātitas totius motus et tēporis. Si
igitur qḋ eſt p̄muȝ in genere menſura eſt oīm ſibi proximoꝝ el'ſt proximioꝛ ī eodē. mo
tus circularis qui eſt p̄mus et regularis maxime menſura eſt oīs motuꝫ et tēporis etiā
qꝛ numerus eius notiſſimus eſt alteratio eīm et augmētatio nō ſunt regulares ſed ſo
la loci mutatio. Ex hoc itaqȝ ꝙ tēpus ſequitur p̄mo motū circularē p̄mi mobilis vi
detur quibuſdā tēpus eſſe idē ꝙ motus ſpere qꝛ aliqui motus ⁊ etiā tēpus hoc modo
motu menſurātur. Ex hoc etiā accidit illud qḋ cōſuetū eſt dici hūanaꝫ res et naturalē
gn̄onem et corruptionem corporum naturalium eſſe circulum qꝛ omnia iudicantur
tempore et in eo accipiunt finem et principium per modum cuiuſdam circulationis
vnde et ipſum tempus videtur eſſe quidā circulus qḋ ob hoc verū eſt qꝛ loci mutatio

circulatio eſt mēſura ipſius ꝗ ecōtrario mēſuratur ab ipō quare dicere reꝝ ꝗ fiunt eſſe quēmdā circulū idē eſt ꝙ dicere tēporis eſſe quēdā circulū. hoc autē veꝝ eſt qꝛ mēſuratur circulatione. habet ḡ tēpus rōnem circularis ſicut ⁊ motus ꝑmi mobilis mēſurātis ipm qꝛ extra gn9 mēſure nō eſt id qđ mēſuratur. igitur totū tꝑs ſic eſt mēſura ꝙ ī ipō cōtinētur multa tēpora quaſi multe mēſure. Dicitᷣ autē recte ꝙ idē numerus eſt numeratoꝝ ſpē dr̄ītiū ut ouium et canū ſi equales ſint utriqꝫ ut pote. x. ipſoꝝ eī m idē ē. x. lꝫ ipa nō ſint eadē. x. ſicut equi laterus et gradatus ſunt eadē figura. ſ. triāgularis licet nō ſint eadē triāguli tñ aliqđ idē dicitᷣ alteri a ꝗ nō differt dr̄ia. gradat9 aūt ab equi latero dr̄t dr̄ia in rōne triāguli qꝛ ſunt triāguli diuſi. in rōne autē figure nō dr̄t ab ea ſꝫ ambo ſunt in vna et eadē dr̄ione dr̄ie ꝗ dicitur ꝙ figuraꝝ alia eſt circulus alia triāgulus. triāguloꝝ vero alius ē equilater9 alius gradat9. Sic igitur hi ſunt eadē figura ſꝫ non idē triāgulus et eodē modo numerus equaliū numeratoꝝ idē eſt ut decē cū denarius o denario nō differat numerata autē ut oues ⁊ canes nō ſūt idē. x. cū ad ſnuicē drānt per rōnes ſpecificas quibus hi ſunt canes et hi ſunt equi. De tempore igitur hec tanꝙ propria dicta ſunt.

Trāſmutatᷣ autē trāſmutās ⁊c̄. Huius qnti libri capl̄m ꝑmū declarat ꝑmo ꝙ trāſmutatᷣ aliud ꝑ accñs aliud ꝑ partē aliud ꝑ ſe. et ꝙ eadē diuiſio ē de mouēte ſecūdo ꝙ motus iſta requirit mouēs tꝑs terminos a quo ⁊ ad quē mobile qđ tm̄ ſubjectiue eſt ī mobili ſꝫ deteriatur a terio ad quē qui eſt ī mobilis. tertio ꝙ diuiſio ꝑma repitur in utroqꝫ termino ſicut ī mouēte et mobili. quarto ꝙ tractādū eſt de mutatione per ſe que eſt inter contraria et contradictoria.

Ranſmutatᷣ omē qđ trāſmutatᷣ aliud ſcdm accñs. ut cū dicimus muſicum ambulat. hoc eī veꝝ eſt qꝛ ambulat homo cui accidit eſſe muſicū. aliud qꝛ aliqđ eius et nō totū ꝑmo mutatur ut quecūqꝫ dicūtᷣ mutari per partes ſicꝫ dicitur ſanari corpus qñ ſonatᷣ oculus aut pectus ꝗ ſūt partes eius. aliud vero qꝛ nō per aliud nec per partē ſꝫ per ipm ꝑmo ⁊ per ſe mutatᷣ. et hoc ē mobile ſcdm ſe ipm. et hoc modo ſcdm alteꝝ et alteꝝ motū eſt aliud ⁊ aliud mobile ut ſanabile ⁊ calefactibile alteꝝ eſt licet utrūqꝫ ſit alterabile. Eſt autē ſimilis diuiſio in mouēte qꝛ aliud mouet ſcdm accidēs ⁊ aliud ſcdm partē qꝛ aliquid eius mouet. aliud ꝑ ſe ipm ꝑmū ſicut medicus per ſe ſonat. manus autē percutit. Omñ autē in oī motu eſt aliquid ꝑmū mouēs. aliud autē qđ mouetur. adhuc autē eſt tꝑs in quo moueatur. ⁊ termini a ꝗ et ad quē cū oīs motus ſit a quodā in quodā. Neceſſe ē id qđ ꝑmū mouetᷣ diuerſum eſſe a termino in quē et a quo mouetᷣ. ut ſi lignū mouetᷣ a calido ī frigidū: lignū ḡ dē qđ mouetur aliud ē a frigido in qđ ⁊ a calido a quo mouetᷣ motus autē eſt ſubjectiue in ligno nō in forma a qua vel ad quā eſt motus. Nec eī mouēt nec mouetur ī quocūque ſpē motus id qđ habet rōnē termini. ut in alteratiōe nec mouet nec mouetur forma. nec in motu locali ubi. nec in augmento et diminutione quātitas. Scd mouens mouet mobile ad terminum in quē. Magis autē denoīatur motio a termino ad quē quā a termino a quo. ut corruptio dicitᷣ mutatio in nō ens qđ eſt terminus ad quē qꝫuis mutetur ab ente id qđ corrūpitur ſicut a termino a quo. Similiter generatio denoīatur ab eſſe ad qđ terminatur qꝫuis incipiat o nō eſſe. Dictū eſt igitur quot requirūtᷣ ad motū et ꝙ termini videlicet forma locus et paſſiōs ad ꝗ eſt mot9 ſūt ī mobilia. qꝫuis autē paſſiōs ſint ī mobiles. Tamē dubitabit aliquis utrū poſſīt eſſe motus. Nam ſi ponetur ꝙ paſſiones ſint motus cum ipſe ſint termini motus alteratiōis

ſequetur q̇ motꝰ ſit in motus ṫmino. Et ideo fortaſſis dicēdū q̇ albedo nō ē motꝰ. ſꝫ ablatio qua ſubjectum mouetur ad albedinē. Eſt autē et in terminis ſicut in mouēte et moto ſcḋm accidēs et ſcḋm partē. et q̇ primo ac ſcḋm ſe et nō ſcḋm aliud termīat verbi grā qḋ fit album: ſcḋm accidēs terminatur in id qḋ intelligitur. accidit eim colori intelligi. i. q̇ ſit intelligibilis. Similiter qḋ fit album terminatur in eo in colorē per partem. ſ. per album qḋ eſt pars ſubjectiua coloris. et q̄n vadit athenas: tendit in europam q̄ ſunt partes europe. in album autē per ſe terminatur qḋ fit album. Q̄n igitur eſt qḋ mouetur per ſe et q̄n ſcḋm accidēs et ſcḋm partē ⁊ hec p̄mo reperiūtur in mouēte et in moto: manifeſtū eſt etiā q̇ motuſ nō eſt ſubjectiue in termino ſed i mobili ſcḋm actum. Scḋm accidēs itaqꝫ mutatio dimittatur. indeterminata eim eſt cum ſit in oibus et oim et ſemp. ſcḋm ſe autē: nō eſt in oibus ſed in cōtrarijs et medijs et cōtradictione. cuius fides ex inductione oim mutationū accipitur. dico autē ex medijs: qꝛ mutās utitur medio ſicut cōtrario cuilibet extremoꝝ. Quia mediuꝫ eſt aliquo modo ambo extrema in quātum participat naturā ipoꝝ et ideo mediuꝫ ad extrema et ecōtrario extrema ad mediū aliquo modo cōtraria ſunt. ut media vox in cōparatione ad accutam: eſt grauiſ. et ad infimā cōparata: eſt ſubtilis. ſimiliter fuſcum cōparatum ad album: eſt nigrum. cōparatum vero ad nigrum: eſt album.

Capitulum. ij. quod ſic incipit. Q̄m autēꝫ ois mutatio: eſt a quodā in quodam et. c̄. Premittit p̄mo quot modis poſſunt variari termini mutationis. ſecundo ex hoc oſtendit q̇ generatio et corruptio ſunt mutationes et nō ſunt motus. tertio concludit quot ſunt ſpecies mutationiſ.

Qod autē oīs mutatio eſt a quodā in quoddā: manifeſtat nomē ipiuſ qḋ indicat aliud fieri poſt aliud. i. aliud eſſe prius aliud poſterius. Quadruplicitē autē intelligi poteſt mutari mutās. p̄mo ex ente in aliud ens. ſecundo ex ente in nō ens. tertio ex nō ente in ens. quarto ex nō ente in nō ens. Jta q̇ ens affirmatiuꝫ vocetur ſubjectum. nō ens vero: nō ſubjectum. Ex quo pattet q̇ oportet tantum eſſe tres ſpēs mutationuꝫ. videlicet p̄mo ex ſubjecto i ſubjectuꝫ. ſecundo ex ſubjecto i nō ſubjectum. tertio ex nō ſubjecto in ſubjectum. Ex nō ſubjecto autē in nō ſubjectū nō poteſt eſſe mutatio cum nulla ſit īter ea oppoſitio. qꝛ nec ſūt cōtradictoria nec cōtraria Ex nō ente itaqꝫ in ens tanq̄ ex nō ſubjecto in ſubjectum mutatio inter cōtradictoria exñs ē generatio. Et huiuſ quidē alia eſt ſimplr̄ generatio. ut illa q̄ terminātur ad eſſe ſimplex. ſ. ad ſubſtantiā. Alia vero eſt generatio que eſt daꝫ et ſcḋm quid. ut illa q̄ terminatur ad accidēs qḋ eſt ens ſcḋm quid. ſicut quādo ex nō albo fit albuꝫ. Que vero ex ente et nō ens quaſi ex ſubjecto in nō ſubjectum: corruptio eſt. ſimpliciter quidem q̄ ex ſubſtātia in nō ens ſubſtātiale eſt: ſcḋm quid autē: q̄ ex ente qḋ eſt accidēs tēdit ad oppoſitum nō ens. Si igitur nō ens dicitur triplr̄ qꝛ vnomodo dicitur nō ens illud qḋ nō eſt aliquod coplexum ſcḋm aliquā affirmationē vel negationē ut chimera currit. et tale nullo modo cōtingit moueri. Alio modo nō ens hoc ſunc illud actu tamen ens in potētia ut nō ens actu album aut bonum. et talle nō ens cōtingit moueri per accidēs in quātum. ſ. quoddā ens actu ut homo poteſt eſſe nō albus aut nō boniſ.

Tertio modo dicitur mutatio nō ens ſimplicitē aliquid actu ſed ſolum in potētia. et tale impoſſibile eſt moueri aut quieſcere. Cuꝫ igitur generatio q̄ eſt in ſubſtātia fit ex hoc non ente ſimplr̄ qꝛ per generationē fit qḋ ſimpliciter nō eſt per ſe ens impoſſibile eſt ipam generationē eſſe motum. quāuis id qḋ ſcḋm accidēs generatur ut album. ſecundum accidēs poſſit moueri et per gn̄onem ſcḋm quid per accidēs poteſt eſſe motꝰ

Si autẽ generatio ſimplr̃ ſit motus accidũt hec in cõueniẽtia ꝙ nõ ens ſimplr̃ mouetur ⁊ quieſcit. Preterea oĩe qd̃ mouet̃ eſt in loco. qd̃ autẽ generat̃ non eſt in loco cũ ſit oĩo nõ ens actu. eſſet enĩ alicubi ſi in loco eſſet et ſic eſſet aliquid. Nec etiã corruptio motus eſt. qꝛ motui cõtrarius eſt motus aut quies. generatio autẽ cui cõtraria eſt corruptio: nõ eſt motus nec quies. Qm̃ autẽ oĩs motus eſt mutatio quedã ⁊ mutationes tres ſunt de numero quaꝝ generatio et corruptio. q̃ ſcd̃m cõtradictionẽ ſunt ſ. ex nõ ſubiecto in ſubiectũ ⁊ ecõtrario nõ ſunt motus: relinquit̃ ſolũ illã mutationem eſſe motũ q̃ eſt ex ſubiecto in ſubiectũ. Subiecta autẽ hic dicuntur contraria aut media. Ita ꝙ etiam priuatio ponitur eſſe cõtrarium habitui et noĩatur interdum noĩe affirmatiuo ut nudum et nigrum et album.

Caplm̃. iij. qd̃ ſic incipit. Si igitur predicamẽta diuiſa ſunt ⁊c̃. Primo ſupponit ꝙ motus eſt in tribus gñibus tantum. videlicet quãtitate. qualitate et vbi. ſecundo probat ꝙ in ſubſtãtia et in ad aliquid nõ eſt motus. tertio ꝙ nec ĩ actione ⁊ paſſione qꝛ nõ eſt motus motus: nec mutatiõis mutatio.

Si igitur predicamẽta diuiſa ſũt in ſubſtãtia quãtitate. qualitate. ubi. qñ ad aliquid actione et paſſione cũ in ſolis tribus ex his cõtingat motũ eſſe: neceſſe eſt tres eſſe ſpecies motus. ſ. quãtitatis qualitatis et ſcd̃m locũ. Scd̃m ſubſtãtiã aũt nõ eſt motus. qꝛ nullũ ens eſt cõtrariũ ſubſtãtie. motus autẽ ſemꝑ eſt ĩter cõtraria. In ad aliquid etiã nõ eſt motus. qꝛ cõtingit vnũ extremoꝝ de nouo referri et diuidi ad aliud ipſo nõ mutato per alterius mutationẽ. et ſic per accidẽs motus ẽ ipſius ad aliquid. Nec ĩ actione et paſſione. qꝛ ipſe fundãtur realiter et materialr̃ ĩ motu. vniuerſalr̃ eĩm nec moti nec mouẽtis eſt motus. qꝛ nõ eſt motus nec mutationis mutatio. qd̃ ſic patet. Primo eĩm cõtingit motũ eſſe alicuiꝰ motꝰ duplr̃. Aut ſicut ſubiectũ. ut ſicut homo eſt ſubiectũ quãdo mutatur ex albo ĩ nigrũ. Ita motus ſit ſubiectũ qd̃ caleſcit aut frigeſcit aut alia mutatione mutat̃ et hoc modo impoſſibile ẽ. qꝛ mutatio cum nõ ſit de genere ꝑmanẽtis: nõ poteſt eſſe d̃ numero ſbõꝝ. Aut motus erit motus ſicut terminus ita ꝙ ex vnã mutatiõis ſpe erit trãſitũ in aliã. ſicut homo ex egritudĩe mutat̃ in ſanitatẽ tanꝙ̃ in terminũ. et hoc modo ſimilr̃ eſt impoſſibile ꝙ motus terminet̃ ad motũ niſi per accidẽs. trãſferri eĩm ex vna ſpe in aliã mutatio eſt. ſimiliter generatio et corruptio ẽ mutatio tamẽ inter oppoſita cõtradictione motꝰ aũt nõ eſt inter talia oppoſita ſed inter cõtraria. Si ergo motus terĩatur ad motũ: ſimul ⁊ mutabitur aliquid ex ſanitate ĩ egritudinẽ. nec terĩabitur hec mutatio ad egritudinẽ: ſed ad aliã mutationẽ. et impoſſibile fit id qd̃ mutatur aliquãdo quieſcere cũ infirmat̃ quis per mutationẽ ex ſanitate ĩ egritudinẽ mutatus eſt quãdo quieſcit oĩbus mutationibus ad quas terminate fuerũt mutatiões. quaꝝ termini erãt alie mutatiões. idem ergo ſimul mutatũ erit multis mutatiõibus. Amplius nõ terminabit̃ mutatio in mutationẽ quãcũqꝫ cõtingeret̃ et illa in aliã quãcũqꝫ ſed in oppoſitã. quare oppoſita ſanatio erit terminus egrotatiõis. qd̃ per ſe eſt impoſſibile. licet per accidẽs poſſit cõtingere ſicut quis mutat̃ ex recordatione ĩ obliuionẽ et ecõtrario. qm̃ ſubiectũ cui ineſt utrũqꝫ aliquãdo mutat̃ in ſcientiã aliquãdo ĩ ſanitatẽ. Ampliꝰ ſi mutatio ſit terminus mutatiõis et generatio gñonis: procedit in infinitũ. qꝛ nõ eſt ultima generatio ſine prima. ꝑma quidẽ nõ eſt. qꝛ ſi generatio fiebat per aliã gñonem quãdo eſt terminꝰ ꝑma nõ eſt dum fit nec et erit quãdo ipa terĩabitur ſed ad huc eſt in fieri per ſecundã q̃ eſt ratio eius et ſic ꝑma que ad huc fit per ſecundã: eſt nõdũ facta. cũ igitur aliquid fit ſimplr̃: iam factum eſt per primã gñonem. que iterũ fit per aliã que ẽ terminus eius.

⁊ cum id qḋ fit nō ſit dum fit: nō duꝫ eſt ꝓma generatio ſed alia prior ea terminabitur
ad ipam ⁊ alia ad aliā ⁊ hoc in infinitū ⁊ cum ī infinitis nō ſit primū: nō eſt ꝓma gene
ratio nec aliqua alia cōſequēter ſe habēs. et ſic nichil poterit fieri nec moueri ac muta
ri. Amplius eiuſdē motus cōtrarius eſt aliquis motus ⁊ etiā quies ſicut gñoni con
traria eſt corruptio ⁊ quies ī regenerata. Si ergo generatio terīanr ad corruptionē
ſibi oppoſitā id qḋ fit per gñonem nō ſtatim quādo factū eſt ſed tūc corrūpitur quādo
fit qḋ eſt impoſſibile. qꝛ qḋ fit nō eſt qḋ antē corrūpitur oportet eſſe. Amplius opor
tet materiā ſub eſſe mouēti ⁊ ei qḋ fit pure motuꝫ ſicut corpus aut aīa ſubſunt alterati
⁊ forme q̄ fit per alterationē. Sed motus aut generatē nō poſſit etiā habere materiā
ex qua fiāt. Et iteꝝ oportet motū habere terminū in quē mouet̄ cum ſit ex quodā ī
quoddā q̄ nō cōtingit autē motū aut gñonē eſſe terminū cuꝫ mobile nō moueat̄ quā
do eſt in huiuſmodi termino quō eſt poſſibile ut doctrina q̄ eſt via ad ſciētiā ſit termi9
doctrine q̄ eſt generatio quedā ſciētie. Sic igitur nulla gño eſt termi9 gñonis. Am
plius cum ſint tres ſpēs motus Si motus poteſt eſſe motus neceſſe eſt ut mot9 vni9
ſpēi poſſit eſſe ſubiecta natura alteri motui ⁊ etiā termi9 alterius ī quātuꝫ mouet̄ aliuſ
motus ⁊ ſic cōtinget ꝙ loci mutatio poſſit alterari aut alio motu mutari. Oīm igitur
omē qḋ mouetur mouet̄ altero triū modoꝝ videlicet aut ſcḋm accidēs aut per parteꝫ
aut per ſe. ſcḋm accidēs ſolū motus eſſe motū quēadmodū accidit cum quiſ ſanat̄ cur
rere vel addiſcere ⁊ hāc mutationē ſcḋm accidēs olim proximi9 dimittendā. Oīm
itaqꝫ nec ſubſtātie nec ad aliquid nec actiōis ⁊ paſſiōis eiꝰ motus relinquit̄ ipm eſſe ſo
lum in quātitate qualitate ⁊ ubi. cum ī quocūqꝫ hoꝝ ſit cōtrarietas.

Capl'm. iiij. qḋ ſic incipit. Motus quidē igit̄ ſcḋm qale ⁊c̄. Primo decla
rat noīa cōuenientia ſpēbus motus. ſecūdo ꝙ motus īfra eādem ſpeciē ſcḋm
maius et minus eſt alteratio. tertio ꝙ nō omē ī mobiē quieſcit ſed ſolum illḋ
quod eſt aptum natum moueri.

Omis quidē qui eſt in qualitate dicitur alteratio ſcut ⁊ commune nomē ſibi al-
ludit illud enī in coī nomīe dicitur fieri alteꝝ qḋ ſcḋm qualitatē mutat̄ Ita ta
mē ꝙ qualitas hic nō debet accipi dīa ſubſtātialꝭ q̄ eſt quoddā quale ſꝫ illa
qualitas ſcḋm quā dicitur ſubſtātia aliud pati aliud impaſſibile ut calidū ⁊ frigidū al-
bum ⁊ nigrū in his eī
m cōtingit eſſe alterationē. Quantē eſt ſcḋm quātuꝫ motuſ
nō habet nomē commune toti motui habet tñ noīa propria ſpēbus. nam qui redit ad ꝑ-
fectā quātitatē dicitur augmētuꝫ qui vero ex hac tendit ad imꝑfectā dicit̄ detrimētuꝫ
Qui vero ſcḋm locū in noiatus eſt ⁊ ſcḋm totū ⁊ ſcḋm partes poteſt tamen dici la-
tio licet nō proprie qꝛ illa proprie dicūt̄ ferri que ſic mouētur ab alio ꝙ in ſe ipſiſ nō ha
bent principiū faciendi ſe ſtare ⁊ que nō mouent. ſ. grauia ſe ipſa localiter. Muta-
tio autem q̄ eſt in eadē ſpecie ſcḋm maius ⁊ minus alteratio eſt qꝛ talis motus eſt iter
ea q̄ aut ſunt cōtraria ſimplr̄ aut ſcḋm quid. motū autē ex magis ⁊ minus dicit̄ eſſe in
cōtrariuꝫ magis autē ex minori dicitur ex cōtrario in cōtrariū nichil eīm differt quātū
ad habere naturā motus alteratiōis moueri ex hoc in idē ⁊ econtrario quia talis mo-
tus non indiget niſi ꝙ ſit inter cōtraria aut ſimpliciter. aut ſecundum quid minus au
tem ⁊ magis in eadem ſpecie non dicuntur niſi per habere magis aut minus de con
trario. Quod igitur hi tres ſoli ſunt motus palam eſt. Immobile autem dicitur:
vno modo id quod impoſſibile eſt moueri ſicut ſonus dicitur inuiſibilis. Alio mo-
do ꝙ multo tempore vix mouetur. tertio quod tarde incipit ⁊ hoc eſt quod difficiliter
mobile eſt. quarto ꝙ aptum natū eſt moueri nō tamē tunc mouetur quādo ⁊ ubi ⁊ ſic

eſt aptum natum moueri Et ſolum hoc de numero i(m)mobilium dicitur quieſcere eo ꝙ quies ſic eſt contraria motui ꝙ eſt priuatio eius in ſubſcriptione eius. Quid igit(ur) motus ⁊ quies ⁊ quot mutationes ⁊ quales motus manifeſtum ex dictis.

Capitulum .v. quod ſic incipit. Primo hic dicamus quid eſt ſimul ⁊ c̃. Primo declarat quid ſimul ſeparatū tangere mediū cōſequēter habitū ⁊ continuū. ſecundo quid cōſequēter prius eſt ꝙ̄ tangere ⁊ hoc eſt prius continuo.

Primo hic dicamus quid ſit ſimul ſeparatū tangere mediū cōſequenter habitum ⁊ cōtinuum ⁊ in quibus aptum natum eſt eſſe quodlibet hoꝝ. Simul quidem ſcd̃m locum eſſe dicuntur que ſunt in eodem loco primo. Separata autem que ſunt in alio ⁊ alio loco. Tangunt autē ſe quoꝝ ultima ſunt ſimul. Medium vero eſt in quod aptum natum mutās prius pertingere ꝙ̄ in ultimū in qd̃ mutat ſi continue mutat ſcd̃m naturā ita tamē ꝙ ad minus natura medij conſiſtit in tribus q(uia) ultimū mutatiōis contrariū eſt p̄ncipio mediū quod inter contraria exiſtit. dico autem continue moueri cuius motus apte rei mote aut nichil; deficit aut pauciſſimum ex parte autē tēporis nichil q(uonia)m ſemper continuatur donec durat nichil enim prohibet ex parte rei deficere cōtinuationē ⁊ tamē cōtinuitas motus nō deficiat ſi continuetur ſcd̃m tempus. Sic cōtingit cōtinuari ſonū quādo poſt primā cordā ſtatim tāgitur ultima. Tunc eim tactus cordarū nō eſt cōtinuus. ⁊ tamē ſonus ipſaꝝ in eodē tempore eſt continuus hoc autē ⁊ in his que localiter mouētur ⁊ in alijs mutatiōibus. manifeſtum eſt. Contrariū autē ſcd̃m locum eſt id qd̃ ab alio plurimū diſtat ſcd̃m rectitudinem minima eim linea eſt inter duo puncta et recta ⁊ finita ac per hoc menſura ⁊ extrema ipſius plurimū diſtantia contraria ſunt localiter. Conſequenter eſt illud qd̃ eſt poſt primū ⁊ p̄ncipium in quolibet ordine ſiue ſit ordo ſcd̃m ſitum ⁊ poſitionem ſiue ſcd̃m ſpēm ſiue ſcd̃m alium modū ita ꝙ nichil eiuſdē generis ſit mediū inter id qd̃ eſt conſequēter ⁊ id cui conſequitur ſicut linea ſequens ad priorē eſt conſequenter ſi nulla linea ſit media ⁊ eodem modo cōſeq̄nter eſt vnitas vnitati ⁊ domus domo aliquid autem alterius generis nichil prohibet mediū inter ipſa. Ip̄m etiam conſequēter habet ratiōnē. i. eſt aliquid poſterius ipſo ⁊ ideo vnum nō eſt conſequēter duobus nec p̄ma linea ſecunde ſed econtrario. Habitū dicitur illud qd̃ eſt conſequenter alicui ſi tangit ip̄m. Q(uonia)m autē oīs mutatio eſt inter oppoſita hec ſunt oīa cōtraria ⁊ contradictoria cōtradictionis vero nō eſt mediū. manifeſtū eſt ꝙ medium eſt inter contraria. Continuū eſt aliquid habitum dico autē continuū id cuius eſt vnum ⁊ idē tempus partiū tangētium ſe hoc eim ſeruit eius nomē quaſi cum alio vnum qd̃ nō poteſt eſſe in illis quorum ultima ſunt duo diſtincta. Ex quo patet ꝙ in his tantum eſt continuum ex quibus eſt fieri aptum natum vnum ſecundum tactum ⁊ ſicut aliquid fit continuum ⁊ vnum ita fit vnum totum ſiue accipiat vnitatem per collum ſiue per contactum ſiue per adnaſcentiam ut rami arboris Manifeſtum autem conſequenter prius eſt ꝙ̄ habitum quia cum habitum concludat contactum hoc autem neceſſe ſit cōſequenter eſſe ⁊ non econtrario. quod eim conſequenter eſt non neceſſe tangere id eim conſequitur prius eſt conſequenter ꝙ̄ habitum vnde propter prioritatem conſequenter eſt in numeris qui ſunt priores ſecundum naturam ⁊ rationem in quibus tamen non eſt contactus. Tangere autem prius eſt ꝙ̄ continuum quia ſi eſt continuum neceſſe eſt ꝙ partes ſe tangant. ſi vero alicuius partes ſe tangant non eſt neceſſe ꝙ ſit continuum ut patet in contiguo. Non eim neceſſe eſt ut ultima eſſe vnum ſi ſunt ſimul econtrario autem ſic. ſ. ſi ſunt vnum neceſſe eſt eſſe ſimul. Quare in ſ(ecund)o

que cõtinuatur aliquid alicui ſcðm gñonem eſt ultimis priore applicatione qua ſe tangunt neceſſe eſt eim tangere ſe ſi adnata ſunt in quibus auté nõ eſt contactus in illis nõ poteſt eſſe inſtio. Si igitur vnitas ⁊ pũctum ſic ſunt ſeparata ſicut quidã dicunt impoſſibile eſt ea eſſe idẽ qꝛ tunc punctis ineſt contactus vnitatibus autẽ nõ ſed tamtum cõſequenter punctoꝝ etiam contingit eſſẽ mediũ .ſ. lineã vnitatũ autẽ nõ eſt neceſſe medium eſſe nullum eim eſt vnitatis ⁊ dualitatis. Quid itaqꝫ eſt ſimul ſepsratum tangere medium conſequenter habitum. continuum ⁊ in quibus ineſt quodlibet ipſorum dictum eſt.

Caplm. vj. qð ſic incipit. Unus autem motus dicitur multiplr ⁊c̃. Primo manifeſtat quis motꝰ eſt vnus genere. ſecũdo quis vnus ſpe. tertio qs vnꝰ ⁊ numero ſimplr. quarto ſi idẽ poteſt eſſe qð corruptũ eſt ⁊ poſt factum.

Voniã vnum multiplr dicitur motus eſt vnus genere ſcðm vnã figurã predicamẽti ut loci mutatio. ols loci mutatio eſt cum loci mutatiõne vna genere ⁊ eſt diuerſa genere ab alteratione aut que eſt genee diuerſa. Unus autẽ ſpe eſt qui eſt ad vnã ſpẽm ſpãliſſimã. ut cum multe ſint dñi coloris conſtitutie ſpẽruꝫ aliuꝫ motus ſpe eſt dealbatio idẽ eſt ſpẽs oĩ dealbationi ⁊ denigratio denigrationi Motus autẽ qui ſunt ad ea que ſimul ſunt genera ⁊ ſpẽ nõ ſunt ſimplr vnum ſed ſcðm quid ut doctrinario que eſt ad ſcientiã ſed hec eſt ſpẽs terminatiois ⁊ genus aliarum ſcientiarũ dñiũ in ſpe. Dubitabit autẽ aliquis. motus illi ſunt vnum ſpe quibus idẽ mutatur ab eodem in idẽ iterũ ⁊ iterum. Se im dicatur ſemp eſſe idẽ motus ſpe circulatio motui recto ⁊ voluntario ambulatioi idẽ eſt. Propter qð dicẽdum eſt ꝙ id in quo ſiue ſuper quo eſt motus diuerſũ ẽ ſpe ut circulare ⁊ rectum ⁊ motus ſpe dñt etiam ſi ſint ad eumdẽ terminũ genere. ergo ⁊ ſpe motus ſic eſt vnus

Similiter autem ille motus eſt vnus numero qui eſſentialr ⁊ ſcðm vnitatẽ numeralem eſt vnus ad quẽ requiritur vnitas eius qð mouetur ut homo vel aurum veritas eius in quo eſt motus ut locus vel equalitas vnitas eim generis ⁊ ſpẽi primo attẽdit in motu ex parte in qua eſt. Conſequẽter autẽ ex parte tẽporis vnitas autẽ ſimplr ⁊ ſcðm numerũ requirit vnitatẽ in oĩbus qꝛ ⁊ id in quo eſt motus ut pote qualitas ſiue locuꝫ oportet eſſe vnũ indiuiſibile ut forma ⁊ tẽpus vnũ ⁊ indeficiẽs ⁊ mobile vnũ nõ quidẽ ſcðm accidens ſicut ſcðm accidẽs eſt vnũ album qð contingit fieri nigrum ut coriſtꝰ quem contingit ambulare nec vnum cõmune omuicare ſpẽi ſicut duo homines ſpe vnum ſunt quos contingit ſanari eadem ſanitate oculoꝝ qui motus non eſt vnus numero ſed ſpe. Quando autem idẽ ſubiectum ut ſocrates alteratur iteruꝫ ⁊ iterum alteratione eiuſdem ſpẽi motus talis eſt vnus numero ſi cõtingit aliquid corruptum idẽ numero fieri iterum. Si autem non idẽ nec motus eſt vnum numero ſed ſpecie. Eſt dubitatio huic ſimilis utrum habitus poſſiones que ſunt in corporibus qualis eſt ſanitas ſint idẽ in toto tempore ⁊ videtur ꝙ nõ quia ſubiecta habẽtia tales qualitates reſpectu ipoꝝ ſunt in quodã fluxu. Si igitur ſanitas que fuit diluculo ⁊ que eſt nunc .ſ. meridiana eſt vna ⁊ eadem nõ obſtante fluxu temporis nõ videtur reddi poſſe ratio quare non erit vna ⁊ eadem ſanitaꝫ prius corrupta ⁊ iterum reſtituta

Ad quod dicendum ꝙ licet hic ⁊ ibi videatur eadem ratio eſſe tamen in hoc dñt qꝛ ſanitas continuata habet ſemper modum habitus interrupta ⁊ iterum facta ſequitur actus. Si ergo duo actus quibus bis introducitur illa forma poſſunt eſſe idem actus ⁊ habitus introductus erit idẽ quia vnus habitus numero eſt vnus actus numero non tamen oportet ꝙ ad vnitatem habitus ſequatr vnitas actuꝫ. Quando

igitur interrūpit̄ ⁊ ſcðm actus quibꝰ introducitur habitus non eſt idē habitus nume-ro bis introductus per actum primū ⁊ ſcðm ut ſicut quādo ambulās pauſat nō eſt aūt preambulatio itez alio ambulāte erit alia ambulatio ⁊ nō eadem q2 ſi eſſet. vna ⁊ eadē contingeret idē corrumpi ⁊ fieri multociens. Nec autem dubitationes ſunt extra intentionem que nunc eſt de motu.

Capl'm. vij. quod ſic incipit. Qm̄ autē cōtinuus eſt oīs motus et c̄. Primo declarat ꝙ neceſſe eſt motus qui eſt vnus eſſe cōtinuū. ſecundo ꝙ ad hoc re quaeritur vnum tempus et vnus terminus. tertio ꝙ alio modo dicitur motus vnus quando eſt perfectus.

Quando autē oīs motus continuus eſt cum ſit diuiſibilis ⁊ omē tale continuū neceſſe eſt motū qui vnus ſimplr̄ eſſe cōnnuum ⁊ econtrario ⁊ ideo nō omis eſt continuus omi motui. ſic nec quodcūqz ens eſt continuū cuiūqz ſed illa ſolum quoꝝ ultima ſunt vnum. Quorūdam autē motuuz ultima nō ſunt apta nata eſſe vnum quorūdam ſicut differētia eim ſpecie ⁊ equiuoca nō poſſunt habere eumdē terminū nō eim tanget nec vnum fiet ultimū lineā ⁊ ambulationis motus itaqz qui nec genere nec ſpecie ſunt idē nō poſſunt facere motū continuū ⁊ vnū poſſunt tamē eſſe habiti ad inuicē ſicut currens īmediate fabricitabit poſt curſum ⁊ diffuſio luminis in medio ex lampade loci mutatio poteſt eſſe cōſequenter ſe habens continua autem nō cum ponantur continua quoꝝ ultima vnum ſunt. quare nō contingit in his motibus ad inuicē habiti ergo ⁊ conſequenter eſſe poſſunt continui aut nō cuz ſint ī alio ⁊ alio tempore. continuū autē tēpus eſt ꝑpter continuū motū. cōtinua autē tunc ſunt aliqua cum vnum ultimū ſit eis. Neceſſe eſt igitur motum continuū ⁊ vnum ſimplr̄ eſſe vnius terminū mobilis ⁊ in vno tempore in vno quidē tempore cui nō intercidat quies. quando eim motus deficit neceſſe eſt mobile quieſcere. q2 multi motuſ ſunt ī medio quoꝝ interuenit quies. quare ſi aliquis intercidatur quiete non amplius eſt vnus nec continuus cum ſequente intercipietur autem ſi tēpus in quo nō moueatur mobile in medio ſit. Motus etiā cuius nō eſt vnus terminus ſpecie nō eſt vnus ⁊ continuus. poſito etiā ꝙ tempus ſit vnum q2 ad hanc vnitatē requiritur vnitas ſpeciei ⁊ tēporis nō ſequitur autē ꝙ ſemper motus ſit vnus ſi tempus vnū. Dictum eſt igitur quis motus ſit vnus ſimplr̄. Alio modo dicitur motus vnus ſi eſt perfectus et hoc ſiue habeat vnitatem generis ſiue ſpeciei ſiue ſcðm ſubſtantiam ⁊ vnitatem numeralem q2 ſicut in alijs rebus perfectum ⁊ totum conſiſtunt in vnitate ita ⁊ in motu aliquādo motus tamē imperfectus dicitur vnus ſi ſolum ſit continuus.

Capl'm. viij. quod ſic incipit. Amplius aliter preter predictos ⁊ c̄. Oſtendit primo ꝙ motus dicitur vnus q2 eſt rlāris. ſecundo q2 rlāritas in motu poteſt cauſari ex ſubiecto ⁊ modo. tertio concludit ꝙ ex diuerſis motibuſ non poteſt conſurgere vnus regularis.

Preter predictos modos vnitatis dicitur motus vnus ille qui ē regularis. Irrigularis eī nō videtur vnus eſſe cū ſit diuiſibilis ⁊ difformis. Regularis oūr eſt magis vnus ⁊ rectus videtur autē differre ſicut magis ⁊ minus. In omi autē ſpecie motus poteſt eſſe regularis ⁊ irrigularis naz alterabitur aliquid ⁊ localiter feretur ⁊ augmentabitur ⁊ regulariter ⁊ irrigulariter. Differentia autem irrigularitatis aliquando cauſabitur ex ſubiecto in quo eſt motus Impoſſibile eim eſt motuz regularē eē niſi in magnitudine regulari motus eim reflexi ⁊ obliqui ſunt irrigulares ſicut magnitudineſ in quibuz ſunt quaꝝ pars nō contingit partē regulariter. Aliqū

tamē irrigularitas motus non eſt ex parte eius in quo eſt motus ut locus nec ex parte tēporis nec ex parte termini ad quē ſed ex parte modi q: mobile difformiter mouetur ſcōm velocitatē z tarditatē motus eīm cuius velocitas eſt eadē vniformis regularis eſt cuiuſ autē nō vniformis irrigularis. vnde qm̄ velocitas z tarditas oīs motus differentes ſpe nō ſunt differētie nec ſpēs motus. Similiter nec grauitas z leuitas quibus graue mouetur ad graue ut terra ad terrā. z leue ad leue ut ignis ad ignē cum ex ipſis cauſari poſſit velocitas z tarditas. Motus igitur irrigularis qui tamē eſt cōtinuus ꝓpter cōtinuitatē eſt vnus licet minus ſit vnus ꝙ̄ regularis qd̄ accidit reflexio reſpectu recti. Qd̄ autē minus eſt tale ſemꝑ plus participat de cōtrario. Si autē contingit quēlibet motū qui eſt vnus regularē eſſe z irrigularē nō erūt motus differentes ſpe aliquādo vnus z cōtinuus ſicut nō poſſunt eſſe regulāris quomodo eīm eſt rlāris cōpoſitus ex alteratione z loci mutatione qui cōuenire nō poſſūt in vnum.

Capl̄m. ix. quod ſic incipit. Amplius determinādum eſt quare motuſ cōtrarius motui z c. Premittit pmo diuiſionē quimēbrē. ſecūdo oſtēdit ꝙ nō eſt motus cōtrarius motui penes duos modos illoꝝ. tertio ꝙ eſt cōtrarius qui ē ad terminos contrarios ex contrarijs. quarto ꝙ alio modo eſt oppoſitō in mutationibus ad inuicem.

Eterminādum eſt qualiter motus eſt cōtrarius motui. z ſimiliter qualr̄ quieſ motui ſed pmo inquirendū eſt vtrū motus qui eſt ī eūdem terminū ut eſt ex ſanitate ei qui eſt in ſanitatē ſicut generatio q̄ eſt ex nō eſſe videtur cōtraria corruptioni q̄ eſt iddem nō eſſe. Aut ille qui ex cōtrario incipit ei cōtrarius eſt qui incipit ex alio cōtrario. ut qui ex ſanitate ei qui ex egritudine. Aut qui eſt in cōtrariū alteri qui eſt in aliud cōtrariū ut qui eſt in ſanitatē ei qui eſt in egritudinē. Aut qui eſt ex cōtrario ei qui eſt in eiuſ cōtrariū ut qui ex ſanitate ei qui eſt in egritudinē. Aut q ex vno cōtrario in aliud cōtrariū ei qui ecōtrario. eſt ex ecōtrario in cōtrariū ut qui ex ſanitate in egritudinē ei qui eſt ex egritudine in ſanitatē. neceſſe eīm eſt motū eſſe contrariū motui aut aliquo aut pluribus hoꝝ modoꝝ. cū termino a quo z ad quē nō poſſit aliqd aliter ad inuicē cōtraponi. Motus quidē qui eſt ex cōtrario motui qui eſt in cōtrariū nō contrariatur cū ſit vnus z idē motus vno eīm motu alteratur aliquis ex ſanitate in egritudinē licet ſit alia ratio eius ut mouetur ex ſanitate z alia ut tēdit ad egritudinē. Nec qui eſt ex cōtrario ei qui eſt ex alio cōtrario cū poſſint eſſe ſimul nā ſimul accidit mutari ex duobus cōtrarijs in cōtrariū aut in mediū ſed de hoc dicet̄ poſterius. Preterea magis videtur cauſa cōtrarietatis mutari in cōtrariū ꝙ̄ ex contrario. q: hec. ſ. mutatio eſt receſſus a termino a quo illa. ſ. motus eſt acceptio eius ſecundū ꝙ eſt receſſus a cōtrarietate. primū aūt acquiſitio ipſius. Preterea quilibet motus denoiatur magis ad termino ad quē ꝙ̄ a termino a quo. ut ſanatio a ſanitate in quā eſt z egrotatio ab egritudine. Relinquitur ergo motus eſſe cōtrarij qui ſunt ī cōtraria aut qui ſunt ex cōtrarijs in cōtraria et fortaſſis ibi duo motus habēt idēptitatem q: videntur motus qui ſūt in cōtraria etiā eſſe ex cōtrarijs licet alia ſit ratio eſſe ex cōtrario alia eſſe in cōtrariū. dico autē moueri qui ex egritudine in ſanitatē cōtrariū eſſe motū qui ex ſanitate in egritudinē. Et rationabiliter cōtrarietas motus accipīr ex parte utriuſqz termini q: in hoc differt motus a mutatiōe ꝙ cū mutatio ſit a nō ſubjecto in ſubjectū vel ecōtrario motus etiā eſt a ſubjecto in ſubjectū z ideo cōtrarietas in eo debet accipi ex parte utriuſqz termini ut motus qui eſt ex cōtrario in cōtrariuſ ut qui ex ſanitate eſt in egritudinē ei qui ex egritudine eſt in ſanitatē. Hoc autē mani

feſtum eſt ex inductione quorũlibet motuũ cõtrariorum Egrotari eñi ad ſanari cõtrari atur modo predicto. ſimiliter adiſcere ab alio et decipi per aliũ quia cõtingit et per ſe et per aliũ adiſcere et decipi et moueri ſurſũ et deorſũ ſũt ex cõtrarijs et in cõtraria in lõgitudiñe Moueri etiã ad dexterã et ſiniſtrã ex cõtrarijs et in cõtraria in latitudine ante autẽ et re tro cõtrariãtur in altitudine. Quoniam proceſſus in vnũ oppoſitũ ſolũ nõ eſt motus ſed mutatio ut generatio albi nõ ex aliquo in talibus in quibus nõ eſt cõtrarietas termino rum oppoſita eſt mutatio ex vno oppoſitorum qui ex ipſo ei qui in ipm eſt ut generatio cor ruptioni et remotio acceptioni. quare hee ſunt mutatiões et nõ motus. Motus vero qui ſunt ab extremis in mediũ et hoc dico in cõtrarijs quibus eſt mediũ ponẽdi ſunt eẽ qua ſi in cõtraria quia motus ex utroque extremorum mediũ et ecõtrario utitur medio tanquam cõtra rio utrique ut ex fuſco in albũ tanquam ex nigro. ex albo autẽ in fuſcũ tanquam in nigrũ. Simi liter ex nigro in fuſcũ tanquam in albũ. ex fuſco vero in nigrũ tanquam ex albo fuſcũ eñi me dium ad utrãque quodãmodo dicitur eſſe utrũque nunc dictũ eſt prius. Motus igitur eſt contrarius motui quia habet cõtrarietatem in utroque termino.

Capitulum. x. quod ſic incipit. Quoniam autẽ motui nõ ſolũ videtur eſſe motus cõtrari us et c. Primo declarat quod quies que in termino a quo eſt cõtraria priuationi motui qui ex ipſo termino eſt. ſecũdo quod in mutatioĩbus oppoſitũ earum nõ prope dicitur quies ſed immutatio habens aliquid ſimile quieti.

Quoniã nõ ſolũ videtur motus eſſe cõtrarius motui. verum etiã quies hoc decla rãdum eſt. nã motus eſt ſimpliciter cõtrarius motui cui etiã opponitur quies cum ſit priuatio eius. quies eñi ſcdm locũ opponitur motui locali. Querẽdum autem vtrum quieti in aliquo termino opponatur motus qui eſt ex eodem termino vel ille qui eſt ad ipm terminũ ad quẽ. Ubi manifeſtũ eſt quod cũ motus ſemp ſit inter duos termi nos motui qui eſt ex termino a quo cõtraria eſt quies in eodẽ et ſic motui qui ex vno cõ trario ex quo eſt motus. Cum hoc etiã hẽ quietes que ſunt in duobus cõtrarijs cõtra rie ſunt incõueniẽs eſt eẽ duos motus eſſe cõtrarios et quietes eis cõtrarias nõ eſſe op poſitas inter ſe cum ſint in oppoſitis terminis ſicut eſt quies que eſt in egritudine ei qui eſt in ſanitate. Nam quies que in ſanitate opponitur motui qui eſt ex ſanitate in egritudinẽ quia irrationabile eſt eam opponi motui qui eſt ex egritudine in ſanitatẽ cum iſte motus ſtet et terminetur per ipam quietem et ſic magis aſſimilatur quies motui tali quam oppona tur eidẽ motui cũ ſit quietatio eius et perfectio ad quã tẽdit neceſſe eſt autẽ aut hãc cõ trariari predicto motui aut illã que eſt in egritudine cum nõ cõtrarietur ei illa que eſt in al bedine vel in alia qualitate ſcdm hec nõ cõtrariatur ergo illa que eſt in egritudinẽ. Qui buſcũque nõ eſt eñi cõtrarietas mutatio ex vno illorum oppoſita mutationi in ipm nõ eſt motus ut mutatio que eſt ex ſe oppoſita et mutationi que eſt in eſſe talium autem pro prie non eſt quies ſed quedam immutatio. Si autem in talibus mutationibus eſſe aliquod ſubjectum in actu immobilitas que eſt in vno oppoſitorum ut in eſſe contra ria erit ei que eſt in altero ut in non eſſe. Si vero nihil actu eſt eis ſubjectum dubita tur vtrum contrarie ſint ad inuicem. Ulterius ſi talis immutatio eſſet quies aut non omnis quies eſſet contraria motui aut mutatio ei oppoſita ut generatio et corruptio eſſent motus ex quo patet quod immutatio non eſt dicenda quies. Sed hee mutationes non ſunt motus eſt tamen in aliquo ſimilis quieti. quia immutatio que eſt in eſſe op ponitur mutationi que eſt ex eſſe. Nam aut nulli contraria eſt aut mutationi que eſt in non eſſe. ſ. corruptio in hoc autem eſt ex ipſa et ſic eſt ex eſſe generatio autẽ non eſt que eſt in ipſa.

Capl'm.xj.quod ſic incipit. Dubitabit autē aliquis quare in mutatione que eſt vel ꝙ eſt ſcdm locum ⁊c. Primo determinat ꝙ ſicut in motu locali eſt motus ſcdm naturam ⁊ extra naturam ita in aliis motibus ⁊ mutationibus. ſecundo ꝙ dupliciter contrariatur motus motui ⁊ quies motui ⁊ quieti.

Dubitabit autē aliquis utrum ſicut in mutatione ſcdm locū eſt moueri ſcdz naturā ⁊ preter naturā ita ſit in aliis. Et videtur ꝙ nō q2 nō videtur vno alteratio magis eſſe naturalis ꝙ alia ut ſanatio magis ꝙ egrotatio nec albatio ꝙ nigratio. Similiter nec vna augmentatio ꝙ alia nec vna corruptio ſiue generatio ꝙ alia. Nam oīs generatio videtur eſſe ſcdm naturā corruptio autē ⁊ ſeneſcere extra naturā. ad qd dicēdum ꝙ ſi illud eſt extra naturā quod eſt per violentiā erit aliqua corruptio cōtraria corruptioni per hoc ꝙ ea q̄ eſt per violentiā cōtingit extra naturā. Similiter quedā gn̄ones ſunt violente ⁊ nō facte.i.nō ordinate q2 non ſunt ſcdm ordinē naturalē quibus cōtrarie ſunt que ſcdm ordinē ſiunt. Quedā autē augmenta ſunt violenta ut augmēta pubeſcentiū que fiunt velociter ꝓpter multitudinē alimenti ⁊ tritici cito augmētata ante conſtrictionē. In alteratione quoqz cōtingit ꝙ alique ſūt violente ⁊ extra naturā ut ſanitates facte in diebus non creticis. Alie vero naturales ut facte in creticis ⁊ ſic aliqui alterātur extra naturā alii ſcdm naturā. Ex dictis patet ꝙ corruptio nō ſolū eſt cōtraria generationi verūetiā corruptioni ſed differēter q2 generationi opponitur ſimplr ⁊ per ſe corruptioni autē alteri altera opponitur per accidens ut per eſſe ſcdm naturā ⁊ extra naturā ſicut opponeretur dulce ⁊ triſte ſi vna eēt dulcis alia triſtis. Omnis autē motus ad inuicē ⁊ etiā quietes dicto modo cōtrarii ſūt per eſſe ſcdm naturā ⁊ extra naturā ut motus ſurſū ſicut eīm ignis ſcdm naturā fertur ſurſum terra deorſū q̄ ſunt cōtrarietates loci ita ignis ſcdm naturā fertur ſurſū deorſū autē extra naturā qui ſunt motus cōtrarii ipſius. Et ſimiliter quies ſurſū motui deorſum cōtraria eſt terre eīm quies ſurſum que eſt extra naturaz motui eius deorſum qui eſt ſecundum naturam contraria eſt ⁊ ſic motui contraria eſt quies per eſſe ſecundum naturam ⁊ extra naturam ſicut etiam motus motui contrarius eſt.

Capl'm.xij.qd ſic incipit. Habet autē dubitationē ſicut oīs quietis ⁊c. Primo determinat ꝙ quietis violēte nō eſt per ſe generatio. ſecundo ꝙ cōtraria eſt quies motui nō obſtāte ꝙ id qd mouetur partim ſit in termino in quo quieuit ⁊ partī in terīo ad quē. tertio ꝙ vni motui naturali contrarius ē alius naturalis ⁊ aliquis qui eſt cōtra naturā. quarto ꝙ magis cōtrariatur motui motus ꝙ quies.

Dubitatur vtrū oīs quietis q̄ nō eſt ſemꝑ qualis eſt violēta ſit per ſe generatio faciēs quieſcere ⁊ ſtare hoc mobile qd violēter alicubi quieſcit. Et patet ꝙ nō q2 ſi terre manētis ſurſū extra naturā ſit generatio quādo ipſa ferebatur ſurſuz ubi ſtat violēter generatio talis terminatur naturaliter ad hāc quietē qd eſt impoſſibile. q2 id qd quieſcit quiete naturalr̄ introducta ſemꝑ ſtat ⁊ etiā velocius fertur quādo appropinquat ad locū in quo quieſcit cuius cōtrariū eſt in eo cuius quies eſt violēta erat itaqz aliqd quieſcēs violēter nō factū per ſe quieſcēs. Amplius quieſcere ⁊ ſtare aut oīo eſt illud qd ferri in ꝓpriū locū aut ſimul euenit cū tali motu qd nō eſt in quiete violēta. Dubitatur eīm ſi cōtraria eſt quies qua aliquid alicubi quieſcat motui quo inde recedit eſt id qd mouetur adhuc participat de terīo in quo ꝙ tūc duo cōtraria erūt ſimul.

Dicēdum ꝙ mobile dū mouetur eo modo quieſcit quo participat terminū a quo ⁊ ſi manet ſcdm quid ⁊ nō ſimplr̄ oīo eīm qd mouetur partim eſt ī termino a quo ⁊ partim

in termino ad quē. vnde magis cōtrariaꝛ motus motui ꝙ quies. Et quęraꝛ quomodo poteſt eſſe quies preter naturā cū motui qui preter naturā ſit oppoſita quies naturalis. Dicēdum ꝙ hoc nō eſt incōueniēs quoniam aliquid poteſt quieſcere alicubi violēter cuius quies eſt ſine gn̄one q̄ naturaliter tēdit ad ipam quia ſicut moueꝛ aliquid preter naturā ita poteſt quieſcere preter naturā. Dictū eſt de quiete ⁊ motu quō ſūt idē vel diuerſa. Quoniam autē quibuſdā ineſt aliquis motus ſcd̄m naturā ut igni ferri ſurſum ⁊ alius preter naturā ut eidē ferri deorſū. quare utrū cōtrarius ſit iſte motus illi aut motui ignis ſurſū cōtrarius ſit motus terre ſcd̄m naturā deorſū. Dicēdum ambo motus vni cōtrarij ſunt ſed diuerſimode quia motui ignis ſurſū entis ſcd̄m naturā cōtrarius eſt motus eius deorſū tanꝙ exiſtēs preter naturā. terre autem deorſum motus contrarius motui ignis ſurſum. cum ambo ſunt ſcd̄m naturam ad contraria loca. Forte autē cōtrariaꝛ motus quieti nō ſimplr̄ ſed ſcd̄m quid quia cum moueꝛ aliqd ad huc participat aliqualiter terminū a quo. vnde ſi cōtraria eſſet ſimplr̄ quies motui ſimul exiſterent cōtraria cum id qd̄ mouetur aliquatenus adhuc quieſcat participādo terminū a quo ꝙ eius qd̄ moueꝛ aliquid ſit in termino a quo aliquid i termino ad quē. ꝓpter qd̄ magis eſt cōtrarius motui motus ꝙ quies. Quies igitur motus eſt vnus ſimplr̄ ⁊ de quiete dictum eſt.

Libri ſexti Caplm̄ primū qd̄ ſic icipit. Si aūt eſt cōtinuū ⁊ qd̄ tāgiꝛ ⁊c̄. Probat ꝙ nullū cōtinuū cōponitur ex idiuiſibilibus. pmo quia indiuiſibilia nō poſſūt ad inuicē eſſe cōtinua. ſecundo quia nō poſſunt eſſe cōtigua. tertio quia nō ſunt cōſequenter ſe habentia. quarto quia in ipſa nō reſolviꝛ cōtinuum.

Si ratio cōtinui cōtigui ⁊ cōſequēter talis eſt qualē diffinivimus i quinto videlicet cōtinua ſunt quoꝝ ultima ſunt vnū. cōtigua quoꝝ ultima ſimul. cōſequēter vero quoꝝ nichil eſt mediū ꝓprij generis: impoſſibile eſt cōponi cōtinuū ex indiuiſibilibus. verbi gr̄a. linea ex punctis. ſi ipſa eſt continua ⁊ puncta indiuiſibilia. Indiuiſibiliū enim ut punctoꝝ ultima nō ſunt vnū. cum nō habeāt ultima. Nec etiā ſunt eoꝝ ultima ſimul. quia impartibilis nō eſt aliqua pars ultima ⁊ alia cuius ſit ultima. Amplius neceſſe eſt aut talia. ſ. puncta eſſe cōtinua aut cōtigua: ſi ex eis debet fieri vnū. cōtinua quidē nō erunt ꝓpter predictā rationē. Cōtigua vero eſſe nō poſſunt. quia nō poteſt pars vnius tāgere partē alterius nec pars totū cum careāt parte. oporteret ergo ꝙ totū tāgeret totū. id autē cuius totū tāgit totū nō eſt cōtinuū de cuius ratione eſt qd̄ habeat partē extra partē ⁊ diuidaꝛ indiuiſibilia q̄ ſint cōtinua ⁊ diſcreta in loco. At vero nec indiuiſibilia cōſequēter ſe habēt ad inuicē. cum ſemꝑ aliquid eius generis ſit mediū ipſoꝝ. quēadmodū duoꝝ punctoꝝ ſemꝑ medium eſt linea. Amplius ſi ex indiuiſibilibus eſſet cōtinuū: reſolueretur in ipſa. cum vnūqdq̄ diuidatur in ea ex quibus eſt. Nec poteſt poni mediū alterius generis inter diuiſibilia ut ſic ex ipſis reſultet cōtinuū. quia tale mediū aut eſſet diuiſibile aut idiuiſibile Si diuiſibile. aut in ſemꝑ diuiſibilia ⁊ tale eſſet cōtinuū ac per hoc nō iam eſſet alterius generis. aut indiuiſibilia qd̄ eſt impoſſibile quia tunc indiuiſibile tāgeret aliud medium indiuiſibile ⁊ eadem ratio eſt ſi illud medium eſſet indiuiſibile.

Caplm̄. ij. quod ſic incipit. Eiuſdem autem rationis eſt magnitudinem ⁊c̄. Primo probat ꝙ ſi magnitudo componitur ex indiuiſibilibus motus componitur ex momentis. ſecundo oſtendit hoc eſſe impoſſibile ꝓpter tria.

Juſdem autem rationis eſt magnitudinē tp̄s ⁊ motum cōponi ex indiuiſibilibus aut diuidi in ipſa indiuiſibilia. quia aut oīa aut nullū horum tale eſt. Si

eim magnitudo cõpõitur ex tribus partibus indiuiſibilibus ut puta.a.b.c.⁊ motus quo mobile aliqđ puta.o.motũ eſſe etiã ſupra ipã: cõponitur ex tribus motibus indiuiſibilibus vʒ.d.e.ʒ.correſpõdentib9 tribus partibus indiuiſibilib9 magnitudĩs. Sꝫ per preſente motu neceſſe eſt mobile ptranſire aliquã partẽ ſpacij.⁊ ſi mouetur aliqđ mobile: neceſſe eſt motũ adeſſe.ex quo ſequitur motũ eſſe ex indiuiſibilib9 ſi magnitudo eſt ex ipſis.mobile.n.o.motũ eſt per ſpaciũ magnitudĩs indiuiſibilis q̃ eſt.a.motu.d.⁊ per.b.motu.e.⁊ per.c.motu.ʒ. Cum ergo hec tria.a.b.c.ſint partes indiuiſibiles magnitudĩs.d.e.ʒ.erũt partes indiuiſibiles magnitudĩs motus.hoc autẽ impoſſibile eſſe ſic patet. Supponatur pͥmo ꝙ mouetur ex termino ad terminũ: ipoſſibile eſt ſimul moueri ⁊ motũ eſſe ad terminũ ad quẽ. ut euntem thebas ipoſſibile eſt ſimul ire ⁊ perueniſſe illuc. Si ergo mobile.o.motũ eſt ſup magnitudinẽ impartibilẽ q̃ eſt.a.in ea: motus affuit ipſi mobili. Si igitur poſteriꝰ motũ eſt ⁊ prius mouebatur in ea: oportet ipam diuiſibilẽ eſſe.qꝛ cũ moueretur ⁊ veniret ad motũ eſſe tunc nec quieſcebat nec trãſierat ipaʒ.ſed erat in veiendo qđ ẽ mediũ inter quieſcere ĩ termĩo a quo ⁊ trãſiſſe totũ ſpaciũ. Si vero ponatur magnitudo.a.indiuiſibilis: mobile ſimꝉ veiebat ⁊ venit ad ipam.⁊ ſic veiens dum venit iam puenit.⁊ motuʒ eſt ubi mouebaꞇ qđ eſt impoſſibile. Si autẽ dicitur ꝙ mobile mouerꞇ ſuper totã magnitudinẽ.a.b.c ſuper nullã eius partẽ mouetur ſed tãtum motũ eſt ⁊ quelibet eſt ĩpartibilis: ſequitur ꝙ totus motus eius cõponaꞇ nõ ex motibus ſed ex momẽtis indiuiſibilibus. Preterea aliquid nõ motũ erit motũ qꝛ ipm mobile trãſiit quãlibet partẽ qn̄o peruenit ad finẽ magnitudĩs.trãſiuit ergo partẽ.a.nõ trãſiens ipam.cũ nõ affuerit ei motus ĩ ipa hanc ergo trãſiuit nõ trãſiens hãc. Preterea neceſſe eſt om̄e mobile ſup quãlibꝫ magnitudinẽ aut moueri aut quieſcere quãdo eſt ĩ ea.ſed mobile.o.ſupra quãlibet partiũ.a.b.c.quieſcit cum nõ habeat motũ ſuper eas.⁊ ſuper totã mouetur ſi totã trãſit: ergo ſimul mouetur ⁊ quieſcit in tota.ex quo eim ſcðm quãlibet partẽ quieſcit: ⁊ ſuper totã ſimiliter q̃ cõponitur ex partibus.ſup quas tamẽ nõ ponitur moueri. Preterea ſi partes ex quibus cõponitur motus ꝓportionãtur partibus magnitudinis motus: preſẽte vna parte talis motus ipſi mobili: nõ mouebitur.cũ talis pars nõ ſit ei preſens niſi quãdo eſt in vna parte indiuiſibili magnitudĩs in qua parte nõ mouetur.et ſic preſente motu mobile non mouebitur. Si vero tales partes non ſunt motus: componetur totus motus ex momentis non ex motibus.

Capitulum tertium quod ſic incipit. Similiter autem neceſſe eſt longitudini ⁊ c̃. Primo ſupponit tria que conueniunt velociori mobili in comparatione tardioris. ſecundo ex eis probat ꝙ tempus proportionatur magnitudini in continuitate.tertio ꝙ infinitate ex finitate.quarto concludit ꝙ nullum cõtinuum componitur ex indiuiſibilibus.

Jcut motus ꝓportionatur magnitudini: ita utriqꝫ eoꝝ neceſſariũ eſt ꝓportionari tẽpus.ita ꝙ ſi illa ex indiuiſibilib9 cõponũtur: ⁊ tẽpus neceſſe eſt ex nũc indiuiſibilibus cõponi. Et ſi magnitudo in magnitudines ſic eſt diuiſibilis ꝙ velox tranſit minorẽ in minori tẽpore: oportet et tẽpus eſſe diuiſibile ⁊ econtrario ſi tẽpus in quo aliquid pertranſit ſuper magnitudinẽ.a.eſt diuiſibile.⁊ hec magnitudo etiã diuiſibilis erit.nõ quidẽ in impartibilia: ſed in magnitudines.eo ꝙ impoſſibile ẽ aliqđ cõtinuũ cõponi ex indiuiſibilib9 magnitudo aũt eſt quod ẽ cõtinuũ. Neceſſe

eſt igitur ipſum velocius in equali tempore pertranſire maius ſpacium. ⁊ in minori
tēpore plus pertranſire per minus ſpaciū. neceſſe eſt igitur velocius in equali tēpore
plus. ⁊ in minori etiā plus. ⁊ etiā in minori equale pertrāſire. ſic eni quidā diffiniūt ve
locius. Plus quidē in equali tēpore trāſit: qꝛ tardius nō pertingit in eodē tēpore
ad terminū ad quē puenit velocius. In minori etiā tēpore plus poteſt ptranſire. qꝛ
in eo eſt iuxta terminū ad quē pertingit in equali tēpore: quo aut vix illū pueniat tardi
us. In eodē ſimiliter ⁊ minori poteſt tranſire equale ſpaciū. qꝛ ex quo in minori po
teſt trāſire: amplius in minore ꝙ ſit hoc minus pertrāſibit minorē magnitudinē q̄ po
terit equalis eſſe illi ꝙ tardius tranſibit in maiori tempore. Preterea equalem mag
nitudinem non tranſibit in maiori tempore qꝛ tunc eſſet tardius nec in equali quia ſic
eſſet eque velox reſtat ergo ꝙ in minori. Qm̄ autem omnis motus eſt in tempore.
⁊ in omi tempore eſt poſſibile aliquid moueri: contingit etiam velocius ⁊ tardius ali-
qua moueri: ex quo neceſſe eſt tempus eſſe continuū cum ſit diuiſibile in ſemper di
uiſibilia. hoc eīm dicitur eſſe continuum. Quod autē tempus ſic diuidatur: ſic pa
tet. oſtenſum eſt ꝙ velocius trāſit equale ſpacium magnitudinis in minori tempore.
velocius ergo mobile. a. magnitudinem. c. d. tranſibit in minori tempore ꝙ tardius
mobile ſcilicet. b. In hoc autem tempore minori tardius non totam magnitudinē
c. d. tranſibit: ſed partem eius. q̄m partem tranſibit velocius in minori tempore. tar
dius non tranſibit totam hanc partem: ſed partem ipſius. q̄z partem ipſius velocius
tranſibit ad huc in minori tempore. ⁊ ſic ſemper velocius diminuet tempus: ⁊ tardi-
us magnitudinem cum igitur magnitudo eo ꝙ diuiſibilis ſit cōtinua: ⁊ tempus quod
per equales diuiſiones diuiditur neceſſe eſt continuum eſſe. Amplius dici cōſue
uit ꝙ tempus ⁊ magnitudo ad inuicem ſunt continua: qꝛ ad inuicem ſic proportionā-
tur. qꝛ ſi in medio tempore mobile vniforme tranſit mediam magnitudinem: ⁊ totā.
⁊ in minori tempore minorem magnitudinem. quare eadem ſunt diuiſiones tempo
ris ⁊ magnitudinis eorum. Neceſſe eſt etiam tempus ⁊ magnitudinem proportio-
nari ſcd̄m eſſe finitum ⁊ infinitum. ita ꝙ ſi vnum eſt infinitum actu carens terminis
ultimis: ⁊ alterum. ⁊ ſi vnum eſt infinitum carens diuiſione in potentia: ſimiliter et
alterum. ⁊ ſi vnum utroqꝫ modo: ⁊ aliud. Ex quo apparet falſitas zenonis dicen-
tis. ꝙ in qualibet magnitudine ſunt infinita. tempus autem quodlibet eſt finitū. nō
poteſt autem infinitum pertranſiri in tempore finito. ⁊ ideo nichil mouetur Du-
pliciter eīm eſt infinitum. ſ. actu per carentiam terminorum. ⁊ potentia ſcd̄m diuiſio
nem. ſicut autem quelibet magnitudo eſt infinita ſecundo modo: ita ꝙ quodlibet tē-
pus. ⁊ ideo quando magnitudo ſic infinita pertranſitur: hoc non eſt in tempore fini-
to ſed in tempore eodē modo infinito. non eſt autem in conueniens infinitum tranſi
ri in tēpore infinito. Non poteſt autē magnitudo infinita tranſiri actu in tēpore fi
nito. nec ecōtrario. Magnitudo finita in tempore finito. Si eīm mobile trāſit totā
magnitudinē finitā in tēpore infinito: partē illius trāſit in aliqua parte tēporis. ⁊ equa
lem partē in equali tēpore. ⁊ cum partes finite menſurent totā magnitudinē finitam
qꝛ multotiens replicantur aut equātur aut excellunt eam. quare oportebit totum tem-
pus in quo tranſit oēs partes que equantur toti: eſſe finitum qꝛ diuidetur in equales
partes temporis finitas ſicut ⁊ magnitudo. Amplius ſi mobile nō tranſit q̄mlibet
magnitudinem in tempore infinito ſed aliquā partem in finito tempore tranſire con
tingit: in hoc menſurabunt totam magnitudinem aliquociens ſumptam. cum equa-
lem magnitudinē huic tranſeat. ſ. mobile in equali tēpore: oportet tp̄s in q̄ trāſit totā

magnitudinē eſſe finitā. Qđ autē aliquā magnitudinē trāſire poſſit in tēpore finito: patet ꝙ in minori tēpore trāſit partē magnitudinis ꝙ̄ totum. ⁊ hoc minus tēpus neceſſe eſt finitum eſſe: ſi tēpus ponatur finitū ante vel poſt. Eodē autē modo demōſtratur ꝙ magnitudo infinita nō trāſitur in tēpore finito. Manifeſtū eſt igitur ex dictis ꝙ nullū cōtinuum erit indiuiſibile nec cōpoſitū ex indiuiſibilibus. ſi eīm hoc eſſet: cōtingeret indiuiſibile diuidi. Cum eīm in oī tēpore cōtingat velocius ⁊ tardius moueri ⁊ hoc in quacūqꝫ proporcione: accipiatur velocius mobile in ꝓportione emiola q̄ eſt ſexquialtera. ſ. ꝙ cōtinet tātum ⁊ dimidiū: qualē habēt ꝓportionē tria ad duo. Sit ergo tēpus in quo trāſit tardius mobile aliquā magnitudinē cōpoſitū ex tribus nūc indiuiſibilibus velocius autē illo in ꝓportione predicta trāſibit eandē magnitudinē in tēpore cōpoſito ex duobus athomis ſeu vno ⁊ dimidio. ⁊ ſic diuidetur nūc vnū indiuiſibile in duo. nichil igitur continuorum eſt impartibile.

Capłm. iiij. qđ ſic incipit. Neceſſe autē ⁊ ipm nūc ⁊ c̄. Probat pͥmo ꝙ in tempore eſt vnū nunc indiuiſibile. ſecundo ꝙ in ipſo nichil mouetur vel quieſcit. tertio ꝙ nullum indiuiſibile mouetur.

Neceſſe eſt autē ipm nūc ꝙ nō per accidēs dicitur ſed per ſe ⁊ primū. ſ. rez preteriti ⁊ futuri: eſſe vnū ⁊ indiuiſibile in oī tēpore. Supponatur enī ꝙ preteriti eſt aliquod ultimū extra qđ nichil eſt de futuro. ⁊ iterū futuri aliquod eſt primū ante qđ nichil eſt de preterito. ⁊ hoc ultimū ⁊ primū diximus eſſe terminū utriſqꝫ tēporibus. quo demōſtrato eſſe vnū ſcđm ſe ipm: ſimul cum hoc manifeſtū erit qđ eſt indiuiſibile. Unū autē nūc eſſe terminū preteriti ⁊ futuri: eſt neceſſe. qꝛ ſi eſſent plura: nō poſſunt ſe habere cōſequēter cū ſint impartibilia ⁊ ſic tēpus cōpoſitū ex eis nō eſſet continuū nec ſic poſſūt poni duo ut diuiſim accipiātur. qꝛ tūc inter ipſa eſſet tēpus mediū. de natura enī cuiuſlibet cōtinui eſt ꝙ mediū duaꝝ partiū ipſius ſit vni. vo cum partibus. ⁊ ſic cōtinuū inter duos terminos preteriti ⁊ futuri eſſet tēpus mediū qđ eſt diuiſibile cuius vna pars eſſet preteriti et alia futuri qđ eſt impoſſibile. qꝛ aliqđ preteritū factū eſſet in futuro ⁊ futuꝝ in facto. Nam idē nūc mediū ſcđm ꝙ diuideretur determinaret preteritū ⁊ futuꝝ. Preterea ipm nunc nō eſt diuiſibile per ſe: ſed forte per alteꝝ. cum ipm ſit diuiſio tēpoꝝ. Preterea ipſius nūc ſi diuiſibile ſit vna pars erit facta alia futura qđ eſt impoſſibile eſſe eodē. licet igitur tēpus multipłr ſit diuiſibile: ipm tamē nunc idē exiſtēs diuiſibile nō eſt. qꝛ oportet ipm eſſe vnum ⁊ idē ut eſt terminus tēporis utriuſqꝫ. At vero ſi ēt idē: manifeſtū ꝙ eſt indiuiſibile. alias ſequerētur incōueniētia prius dicta. Manifeſtū itaqꝫ ꝙ in tempore eſt aliquid indiuiſibile qđ vocamus nūc. Qđ autē in ipſo nūc nichil moueatur: ſic patet Contingit velocius ⁊ tardius in eo moueri in quo poteſt eſſe motus. Si ergo tardius tranſeat aliquā magnitudinem puta. a. b. in nūc: velocius trāſibit eandē in minori. quod eſſe nō poteſt niſi ipm nunc diuideretur. quod eſt falſum eſt indiuiſibile nichil ergo mouetur in ipſo. At vero nec aliquid quieſcit in ipſo nunc. primo quia in ſolo illo aliquid quieſcit in quo eſt aptum natum moueri. et quando. et quomodo. Sicut ergo nichil eſt aptum natum moueri in nunc ita nec quieſcere. Secundo qꝛ cū ſit idem nunc temporis preteriti et futuri: cum aliquid poſſit moueri in toto preterito et quieſcere in toto futuro: ſi motus et quies eſſent in ipſo nunc: idē in eodem moueretur et quieſceret. Tertio quia proprie illud dicimus quieſcere qđ eodē modo ſe habet nūc ⁊ prius. ſed in ipſo nūc nō eſt prius: ergo nec quieſcere. neceſſe ē ergo ꝙ mouet̄ ⁊ qđ quieſcit hoc hēe in tpe. Omne etiā qđ mutat̄: neceſſe ē diuiſibile eē. Nā ois

mutatio ſic eſt ex quodá in quoddá. q2 id qđ mutatũ eſt in termino ad quẽ mutatũ eſt: nõ plus mutatur. quãdo etiá adhuc ⁊ ipm ⁊ oĩs partes eius eſt in termino a quo mutari debet: nõ dum mutatur. q2 ſimiliter ſe habet ipm ⁊ oĩs partes eius. oportet igit̃ ipm nec ſimplr̃ eſſe in termino a quo nec ſimplr̃ in termino ad quẽ: ſed partim hic et partim ibi. ergo aliquid ipſius neceſſe eſt eſſe in termino a quo aliquid vero in termino ad quẽ qđ nõ poteſt eſſe indiuiſibile. Dico autẽ aliquid eius eſſe ĩ termino ad quẽ nõ quidẽ in ultimo termino: ſed in aliquo termino medio inter ipm ⁊ terminũ a quo. qđ mediũ reſpectu termini a quo: habet rationẽ termini ad quẽ. ſicut qñdo aliqđ albũ mutatur ad nigredinẽ nõ ſtatim fit in nigrũ: ſed pmo in fuſcũ. nõ ergo neceſſe eſt id quod mutatur quando mutatur eſſe ſtatim in quolibet termino ultimoꝝ. manifeſtuꝫ itaqꝫ ꝙ diuiſibile eſt oĩe quod mutatur.

Caplm. v. quod ſic incipit. Motuſ aũt eſt diuiſibilis dupliciter ⁊c. Primo declarat ꝙ motus eſt diuiſibilis ſcđm partes ſuas que ꝓportionatur partibus mobilis. ſecũdo ꝙ ſcđm diuiſionẽ tẽporis. tertio ꝙ moueri eodẽ modo diuiditur quo motus ſimiliter magnitudo ⁊ in id in quo eſt motus. quarto ꝙ diuiſio predictoꝝ accipitur a diuiſione mutãtis tanq̃ a principio.

Motus eſt diuiſibilis dupliciter. ſ. ſcđꝫ tẽpus. ⁊ ſcđm partes illius qđ mouetur ⁊ hec ſecunda diuiſio ſic patet. Sit mobile. a. c. cuius vna pars ſit. a. b. alia. b. c. moueatur motu qui ſit. d. ꝫ. huius motus vna pars erit vnius partiũ ipiꝰ mobilis. ⁊ alia alterius. neceſſe igitur eſt ꝙ totus motus ſit totiꝰ mobilis qđ ſcđm ipſum mouetur. utraqꝫ eñi pars mouetur ſuo motu qui diuidit totũ ⁊ eſt eius pars. Sicut ergo nulla pars mouetur motu alteriꝰ ſed ꝓprio: ita nõ mouetur motu totius: ſed totus motus eſt totius magnitudinis mote. Amplius quilibet motus eſt alicuius mobilis. totus autẽ motus predictus nõ eſt alicuius partiũ: cuꝫ quelibet ipaꝝ ſit pars ⁊ nõ totũ. nec eſt alterius mobilis q̃ illius qđ mouetur ipſo motu. q2 cuius totius ſunt partes: eiuſdẽ eſt totus motus cuius partes cõueniunt partibus mobilis. vnus etiaꝫ motus eſt pluriũ mobiliũ. totus ergo motus. d. ꝫ. eſt totius mobilis. a. c. Ampliꝰ ſi alius motus eſt totius moti q̃ ille qui diuiditur ſcđm diuiſionẽ partiuꝫ eius: diuidat̃ iſte ſcđs motus. aut igitur equalis. ſi itaqꝫ equaliter partibuꝫ mobilis equalis ẽ motui qui diuiditur ſcđm diuiſionẽ partiũ. ⁊ ſic duo motus eiuſdẽ ratiõis erũt eiuſdẽ mobilis qđ eſt impoſſibile. Si autẽ mobile deficiat a partibus: nõ eſt alicuiꝰ q2 nõ partiũ nec totius eo ꝙ habẽt propriũ motũ ⁊ vnius mobilis ſit tantũ vnus motus. nec alterius mobilis. q2 cũ ponatur eſſe motus totius huius mobilis ſi ſit cum hoc propriuꝫ motus alterius: non habebit vnum ſubiectum continuũ. cum ex his duobus mobile non fiat vnum. Omis autem motus vnus eſt continuus. Et eadem ratio eſt ſi excellant partes mobilis. neceſſe eſt ergo eumdẽ motum eſſe totius qui diuiditur proportionaliter partibus ⁊ equalem eis. hec ergo diuiſio que conuenit motui ſecundũ partes: neceſſe eſt eſſe diuiſibilem. Alio modo diuiditur motus ſecũdum tempus nã q2 oĩs motuꝫ in tempore eſt. hoc autem ſic eſt diuiſibile q2 in minori tẽpore minor motus ⁊ in maiori maior. ideo neceſſe eſt motuꝫ diuidi ſcđm tẽpus. Iteꝝ qm̃ oĩe qđ mouet̃ in aliquo mouet̃. ⁊ eius motꝰ in tp̃e neceſſe ẽ eaſdẽ eẽ diones tp̃is ⁊ motꝰ ⁊ mouẽi eius qđ mouet̃. ⁊ in q̃ eſt motꝰ licet nõ eodẽ modo ſit dio ĩ oibꝰ his. q2 ĩ eis q̃ per ſe hñt rõnẽ q̃nti p ſe ineſt dio ĩ alijs ut ſcđm accñs. Accipit̃ itaqꝫ tp̃s quoddá in q̃ ſit totus motus ĩ quo aliqđ mouetur ſup totá magnitudinẽ. Si igit̃ per totá magnitudinẽ motꝰ eſt ſcđm motũ totũ in toto corpore: ĩ medio tp̃e ꝑ minorẽ magnitudinẽ erit

motū. ⁊ iteꝝ in minori tēpore per minorē. Et ſic ſemꝑ diuidetur motus ad diuiſionē tēporis. ⁊ ecōtrario. Si motus diuiſibilis ſit: ⁊ tempus. q: per totā magnitudinē mouetur toto moto in toto tēpore. et per minorē in medietate ipſius. Eodez autē modo diuidetur moueri ſicut ⁊ motus. q: ſcōm totū motū eſt totū moueri. ⁊ minus ſcōm medium. ⁊ adhuc minus ſcōm medietatē medij. Preterea ipm moueri diuiditur ſecundū partes motus. ita ꝙ ſicut totū ſequitur totū motū: ita ⁊ pars partē. ſicut determinauimus de motu ⁊ mobili: ipm moueri oīm partiū motus eſt cōtinuuz ſicut ⁊ motus. Similiter demōſtrabitur ꝙ magnitudo in qua eſt ⁊ vniuerſalr̄. id in quo eſt mutatum diuiſibilia ſunt. licet aliqua ſcōm accidens. Item qd̄ mutatur ſic eſt diuiſibile: ꝙ oīa alia predicta diuidūtur ad diuiſionē motus. Et eodē modo ſunt finita vel infinita. Ineſt autē alijs diuiſio ꝑ diuiſionē mutātis cui mobili ꝑmo ineſt diuiſibilitas ⁊ īfinitas. de diuiſibilitate ergo dictū eſt ſupra. de infinitate in ſeq̄ntibꝰ dicetur.

Capl'm. vj. quod ſic incipit. Qm̄ autez oē qd̄ mutatur ex quodā in aliquid mutatur ⁊ c̄. Primo demonſtrat ꝙ id quod mutatū eſt quando eſt mutatuz eſt in quo mutatū eſt. ſecundo ꝙ primo mutatū eſſe in inſtanti eſt ⁊ nō in tempore. tertio ꝙ in nullo diuiſibili eſt dare ꝙ primo mutatū eſt probās hoc tam in tempore q̄ in mobili ⁊ etiam in re in qua fit mutatio.

Uoniā oē qd̄ mutatur habet ex quodā in quoddā: neceſſe eſt ipm eſſe in eo in quo mutatū eſt quādo eſt mutatū. Quod enim mutatur diſtat aut deficit a termino ex quo dū mutatur. ita ꝙ aut idē eſt mutari ⁊ deficere termino a quo: aut ad mutari ſequitur deficere ab ipſo. ⁊ ſicut mutari eſt deficere: ita mutatum eſſe eſt defeciſſe ab eodem termino. cum eodē modo ſe habeat mutari ad deficere ⁊ mutatū eſſe ad defeciſſe. In mutatione igitur que eſt inter ens ⁊ nō ens quorū nō mediū: quod mutatū eſt a nō eſſe eſt in eſſe. cum neceſſe ſit ō quolibet ipm eſſe aut nō eſſe. tale autem deficit a nō eſſe: ergo eſt in eſſe. Et ſic in iſta mutatione quod mutatum eſt quādo mutatū eſt erit in ipſo eſſe. Si autē in hac ita ſe habet: ⁊ in oībus eodem modo eſt. Amplius generalr̄ patet in oīni mutatione ita eſſe ſiquidez neceſſe eſt qd̄ mutatū eſt alicubi eſſe cū deſierit eſſe in termino a quo. aut igitur eſt i quo mutatum eſt: ⁊ habere propoſitū. aut in alio erit ipm. ut pote in. c. quod mutatū eſt in. b. cum in. c. ſic erit. b. ſed cuz eſt in. c. mutatur in. b. ergo qd̄ mutatū eſt in. b. adhuc mutatur in ipm. ꝙ eſt impoſſibile neceſſe eſt igitur quod mutatū eſt eſſe in eo in quo mutatum eſt. Ex hoc patet ꝙ id qd̄ factum eſt eſt. i. quādo factū eſt habet eſſe. ⁊ qd̄ corrumpitur quādo corruptū eſt nō eſt. ⁊ vniuerſalr̄ hoc verum eſt de oīni mutatione. q̄uis hoc maxime appareat in ea que eſt inter contradictoria quoꝝ nō eſt mediū. In quo autē mutatū eſt primo aliquid per ſe ⁊ nō per accidens: nō poteſt eſſe tempus ſed nunc indiuiſibile. detur eīm ꝙ in tempore diuiſibili q̄d eſt. a. c. ſit aliquid mutatū primo: ꝙ tēpus diuidatur in duo. ſ. in. a. b. et in. b. c. Si in quolibet iſtoꝝ duoꝝ eſt ꝑmo mutatum: non ergo in toto eſt mutatum primo. Si autē in utroqz illorum mutatur: ⁊ in toto cuius partes ſunt tranſmutatur. in quo tamen ponebatur tranſmutatuz eſſe Si vero in altero illorum tranſmutatur ⁊ in altero iam tranſmutatum eſt. Non igit̄ primo in toto: ſed primo in parte eius tranſmutatum eſt. ⁊ ſic eſt aliquid prius primo Non eſt igitur diuiſibile in quo primo tranſmutatum eſt. Ita ꝙ tam factum q̄ corruptum primo factum et corruptum in aliquo indiuiſibili eſt. Sciendum tamen ꝙ primo mutatum dupliciter intelligitur. vno modo ex parte finis mutatiōis. Ita ꝙ dicatur primo mutatum in eo in quo primo perfecta eſt mutatio. ⁊ ſcōm hūc modū eſt

dare in quo primo mutatum eſt. quia contingit perfici et finiri mutationē. ⁊ id ī quo p̄mo hoc ſit oſtenſum eſt: nūc eſſe indiuiſibile eo ꝙ talis ē finis cōtinui quē finē oportet eſſe aliqđ indiuiſibile. Alio modo poteſt intelligi p̄mo mutatum eſſe. ex parte p̄ncipij mutatiōis in quo ſcilicet p̄mo mutari cepit. ⁊ hoc modo nō eſt dare p̄mo mutatū eſſe. cū nō hoc modo eſt p̄ncipiū mutatiōis. nec ī quo quis poſtea mutabit̄. et hoc ſic patet Si aliqđ tēpus in quo p̄mo mutatū eſt nō eſt diuiſibile q̄ꝛ p̄ncipiū huius tēporis ſit nunc indiuiſibile: hoc etiā eſt ⁊ indiuiſibile cōſequēter ſe hn̄s ad ipm̄ qđ eſt impoſſibile

Preterea ſi p̄mo mutatū eſt in p̄ncipio tēporis indiuiſibili: et ſic idē in eodeꝫ qui eſſet ⁊ mutatū erit. Oportet igitur tēpus ī quo p̄mo mutatū eſt partibile eſſe ⁊ in qualibet eius parte eſſe mutatū ſi eīm diuidat̄ et in neutra eiuꝫ parte mutatū eſt ⁊ in toto ⁊ ſic nō eſt mutatū in ipſo. Si vero in altera tātum mutatū eſt nō eſt p̄mo mutatū ī toto ſed in parte. neceſſe eſt igitur in qualibet parte mutatū eſſe et ita nō primo in toto ſed in p̄ma parte ipſius. Manifeſtū itaqꝫ quodcūqꝫ eſt ī quo mutatū ē p̄mo q̄ꝛ cōtinuū in infinitū diuiditur. Nec etiā in eo. ſ. mobili qđ mutatū eſt cōtingit eē pars q̄ primo mutata ſit. Si eīm aliquid eius eſſet mutatū primo: hoc eſſet in tēpore determinato. cum oīs motus ſit in tēpore. ſed in medietate illius tēporiꝫ aliquid illius qđ ī hoc mutatuꝫ eſt ſupponitur eſſe mutatū. ⁊ iteꝝ in medietate medietatis p̄us iſto. ⁊ ſic infinitū. ergo mutās nō eſt aliquid p̄mo mutatū. nec tēpus ſimiliter eſt in quo p̄mo ſit mutatū. Ipm̄ aūt in quo mutat̄ mobile ut puta quātitas aut qualitas: nō ſemꝑ ſimilr̄ ſe habet predictis. tria eīm ſunt ī qualibet mutatione. ſubiectū qđ mutat̄ ut homo. id in quo eſt motus ut tēpus. ⁊ id in quo eſt mutatio ut albū. ſubiectū ⁊ tēpus ſemꝑ diuiſibilia ſunt per ſe. ⁊ ideo in eis nō eſt qđ p̄mo. Id autē in quo: nō ſemꝑ eſt diuiſibile ꝑ ſe. ſed quoddā per accidēs ut qualitaꝫ. Quecūqꝫ ergo diuiſibilia ſunt ſcđm ſe: ī hiꝫ nō eſt dare primū in qđ mutatū eſt. ut in magnitudinibꝰ q̄ꝛ ſi dare t̄ primū in talibus: nō eſſet indiuiſibile eo ꝙ impartibile nō eſt impartibili cōiunctū. ſi eſſet diuiſibile: ⁊ eſſet p̄mo mutatū in aliquo tēpore in cuius tēporis p̄ma parte aliquid illius eſſet prius mutatū et ſic ī infinitū nō ſtat q̄ꝛ diuiſio nō ſtat. Sic igitur ī mutatione quātitatis nō ē in qđ primo mutatū ſit cum ſit cōtinua. Relinquit̄ ergo ꝙ in ſola mutatione q̄ ē ſcđm qualitatē cōtingit eē in qđ p̄mo mutatū eſt q̄ꝛ per ſe ē indiuiſibile ꝑ accn̄s diuiſibilis.

Caplm̄. vij. qđ ſic incipit. Qm̄ autē omne qđ mutat̄ in tēpore mutat̄ ⁊ c̄. Probat p̄mo id qđ mutat̄ in aliquo tempore primo mutari ī qđlibet ipſiuꝫ. ſecūdo demōſtrat qđ mutatū eſſe ſemꝑ precedit mutari ⁊ ecōtrario. declarāꝫ ex natura tēporis ⁊ magnitudīs ⁊ cōcludēs hoc veꝝ eſſe ī omī mutatione.

Uoniam omne quod mutatur hoc habet in tempore. Ita quod in aliquo tempore illud dicimus mutari primo quod mutatur in toto tempore ⁊ in qualibꝫ eius parte. ut in hora. In alio vero: non primo ſed altero mediante ut quod mutatur in die: dicitur mutatur in anno mediante die qui eſt pars anni. accipiendo tēpus in quo aliquid primo mutatur: neceſſe eſt in qualibet parte ipſius ipſum mutari. Hoc autem primo patet ex diffinitione primi quod ſic diffinimus. quod conuenit alicui primo conuenit cuilibet parti eius. Preterea ſit tempus in quo aliquid p̄mo mouet̄. x. r. ⁊ diuidat̄ in duas ꝑtes cū oē tp̄s ſit diuiſibile puta k. h. Si itaqꝫ mobile ī neutra ꝑte mouet̄ ḡ nec ī toto. Si aūt ī altera tātū nō igit̄ in toto mouetur p̄mo reſtat ergo ꝙ in utroqꝫ illius moueat̄: in quo toto mouetur primo. Oſtenſo autem

hoc: manifeſtuꝫ eſt q̄ȯ om̄e q̄ȯ mouetur ī aliquo tēpore neceſſe eſt motum eſſe ꝑ̇us in aliqua parte eius. Nā in medietate illiuſ tēporis eqꝫ velox ſimul incipiēs moueri cū ipſo moto ꝑ̇ncipali motū erit ſuꝑ medietatē magnitudīs. ergo ꝛ ip̄m in eā deꝫ medietatē tēporis ꝑ̇us motū erit q̄ꝫ in toto tempore. Amplius ſi in toto tēpore deteīato per aliq̄ȯ ultim nunc aliquid motū eſt: ꝛ in medietate ipſius deteriata ꝑ nunc diuidēs ipam ab alia q̄ȯ eſt ultimū eius motū erit. ꝛ eodē modo ī aliqua parte deteriata per q̄ȯ cūqꝫ nunc. Si ergo om̄e tēpus eſt diuiſibile in infinitū. Jta q̄ꝫ tēpus diuiſū eſt in me diuꝫ duoꝝ nunc: neceſſe eſt om̄e q̄ȯ mutaꝛ̄ infinite mutatū eſſe. Amplius q̄ȯ cōtinue mutatur ꝛ nō corrūpitur nec ceſſat a mutatione: neceſſe eſt in quolibet indiuiſibili ipſius tēporis aut mutari aut mutatū eſſe. in ipſo nunc nō eſt mutari cum ſit indiuiſibile: neceſſe eſt ergo mutatū eſſe ſcd̄m vnūquodqꝫ ipſoꝝ nunc. cū ergo ī nullo nunc mutetur: in quolibet ipſoꝝ q̄ infinita ſunt mutatū eſt. et ſic q̄ȯ mutaꝛ̄ nec eſt et infinities mutatū eſſe. Nō ſolū autē neceſſe eſt q̄ȯ mutaꝛ̄ prius mutatū eſſe: ſed etiā ecōtrario q̄ȯ mutatū eſt neceſſe eſt ꝑ̇us mutari. qꝛ q̄ȯ mutatū eſt ex quodā in q̄ȯdā: in tēpore mutatū eſt ꝛ nō in nunc. qꝛ nō in ipſo nunc q̄ȯ eſt ꝑ̇ncipiū tēporis ī quo incepit motus ſed in alio inter quod ꝛ primuꝫ tēpus eſt mediū. Cum ergo ipa nunc nō ſint de numero cōſequēter ſe habētium ꝛ inter quelibet duo ſit tēpus medium: oportet eſſe q̄ȯ id q̄ȯ mutatū eſt. in tēpore mutatū eſſe. q̄ȯ ita eſt diuiſibile: ut medietate ipſiuſ ꝑ̇us ſit mutatum q̄ꝫ in toto. et iteꝝ prius ī medio medietatis quā in toto. et ſic ſemꝑ in infinitum ex quo ſequereꝛ̄ q̄ꝫ om̄e mutatū eſſe precedit mutari. Amplius hoc manifeſtius eſt q̄ȯ dicitur q̄ꝫ mutari precedit mutatū eſſe ī magnitudine in qua mutaꝛ̄ illud q̄ȯ mutatur in magnitudine in qua mutaꝛ̄ cum ſit cōtinua. Si eīm q̄ȯ mutatū eſt ex ꝑ̇ncipio magnitudiniſ in aliquo indiuiſibili ipſius cōſequēter ſe habet ad ip̄m mutatū eſt indiuiſibile poterit eſſe cōiunctū indiuiſibili q̄ȯ cum ē impoſſibile neceſſe eſt magnitudinē eſſe mediā inter primū ex quo ꝛ terīm in quē mutatū eſt ꝛ in medietate ipſius ꝑ̇us mutari q̄ꝫ in tota ꝛ hoc in infinitum qꝛ ipſa eſt in infinita diuiſibilis neceſſe eſt ergo q̄ȯ mutatum eſt mutari ꝑ̇us. Eadem autē mutatio demōſtratio eſt de mutatiōibus nō continuis quales ſunt ille q̄ inter cōtraria ꝛ cōtradictoria ſunt quātuꝫ ad motū in qualitate ꝛ ī cōtradictorijs quātuꝫ ad mutationē in ſubſtātia q̄ ſt ȯ affirmatiua ī negatiuaꝫ ꝛ ecōtrario. Accipietur eīm tēpus in quo mutatū eſt aliqid per ipſas ꝛ argueꝛ̄ ſicꝫ ꝑ̇uſ.

Q̄ȯ ergo mutatū eſt neceſſe eſt prius mutari ꝛ ecōtrario. ꝛ hoc in infinituꝫ. Jta q̄ꝫ nō eſt dari primū mutari vel mutatū eſſe cuius cauſa ē qꝛ impartibile nō eſt cōiunctū īpartibili. Sed ſemꝑ includaꝛ̄ cōtinuū q̄ȯ eſt diuiſibile in infinitū ſicut linea augmētaꝛ̄ ꝛ diminuitur. Sic ergo q̄ȯ factū eſt neceſſe eſt ꝑ̇us fieri ſicꝫ diuiſibile cōtinuū nō tamē ſemꝑ factū eſſe ꝑ̇us eſt q̄ꝫ fieri eiuſdeꝫ rei ſed quā fieri alterius ſicꝫ ꝑ̇uſ eſt factū eſſe fundamēti q̄ꝫ fieri domus ꝛ eodeꝫ modo eſt incorrūpi ꝛ corruptū eſſe ī quibus ē quoddā infinitū ſicut ī eis eſt quoddā cōtinuū ꝓpter q̄ȯ nō eſt fieri niſi aliquid ſit prius factum nec factum eſſe niſi aliquid prius fiat Similiter autem eſt corrumpi ꝛ corruptum eſſe qꝛ includit magnitudinem ꝛ tempus que ſemper ſunt diuiſibilia.

Capl̄m. viij. q̄ȯ ſic incipit. Q̄m autē om̄e q̄ȯ mouetur in tēpore moueꝛ̄ ꝛ ī pluri tēpore ꝛ cͭ. Primo demōſtrat q̄ꝫ nō poteſt eſſe motus in magnitudine finita tempore infinito nec econtrario. ſecundo q̄ꝫ mobile infinitum nō poteſt trāſire magnitudinem infinitam tempore finito.

Quoniā om̄e q̄ȯ mouetur ſic mouetur in tēpore qꝛ in maiori pertrāſitur ab eo maior magnitudo: impoſſibile eſt aliquod mobile moueri ſuꝑ magnitudineꝫ

finitā in tēpore infinito. niſi ſemꝑ ipm vel aliquid illius trāſeat ſuper eamdē ſicut eſt
in motu circulari. ſi autē in tēpore totā pertrāſeat: nō poteſt finitā trāſire in tēpore infi
nito. qḋ ſic patet. Si mobile ſemꝑ eque velocitet moueat: partē magnitudinis fi=
nite pertrāſibit in parte tēporis ꝗ finita eſt. ⁊ equale in equali. ſicut ergo parte magni=
tudinis accepta multociēs mēſurabit tota finita magnitudo: in equalibus tēporibus
tot acceptis quot ſunt partes magnitudinis reſultabit tēpus finitū. Qm̄ ergo oēs par
tes magnitudinis ſunt finite numero ⁊ quelibet eaꝝ finita quātitate: ⁊ tēpus in quo ꝑ
trāſibitur erit finitū. cū partes eius multiplicētur numero ⁊ magnitudine cōformant
partibus predictis. Si vero nō eque velociter: nichil differt ad ꝓpoſitū. qꝛ partē ſpacij
finiti pertrāſibit ī tēpore finito equalē in alio tēpore finito. ⁊ ſic ſemꝑ donec pertrāſeat
totalr̄ lꝫ inplr̄ pertrāſeat vnā ꝙ̄ aliā. nec poteſt pertrāſire partē in tēpore infinito: cuꝫ
ipm ponatur pertrāſire totā. Cum ergo omēs partes tēporis ſūnt finite ſiue equales ſi=
ue inequales ſint adinuicē ⁊ tēpus totū ex ipſis cōponitur in quibus ꝑtranſeunt omēs
partes magnitudinis finite: neceſſe eſt eſſe finitū. Similiter eſt de quiete ita ꝙ nichil
finitū cōuenit fieri nec corrūpi in tēpore infinito. Eadē autē ratio demōſtrat ꝙ nō
eſt poſſibile aliquid moueri ſuꝑ infinitā magnitudinē in tpr̄e finito ſiue ipm regularit̄
ſiue irregulariter moueatur. accepta eīm quadā parte tēporis ꝗ menſurat totū tps fini
tum: in ipſa trāſibit mobile partē magnitudinis ⁊ nō totā ꝗm trāſit in toto tēpore. ⁊ in
alia parte tēporis aliā partē magnitudinis equalē prime. ⁊ ſic tēpore cōpoſito ex parti
bus finitis numero quaꝝ quelibet etiā eſt finita magnitudine: cōſurget ipm finitum ī
quo trāſibit magnitudinē cōpoſitā ex partibus finitis numero ⁊ magnitudine nec fa
cit differentiā ad hoc ſi vna pars tēporis ſit maior ꝙ̄ aliā. qꝛ ex quo quelibꝫ eaꝝ eſt fini
ta: ex ipſis cōponetur tēpus finitū. nec differt ſi magnitudo ſit finita tantum ex altera
parte vel ex utraqꝫ. Determinatis autē ⁊ his: patet ꝙ infinitū mobile nō cōuenit
trāſire totā magnitudinē in tēpore finito. qꝛ in parte huius tēporis pars eius trāſibit
ipam. ⁊ in alia parte tēporis: alia pars mobilis. ⁊ ſic in tēpore toto finito finitū mobile
trāſibit ⁊ nō infinitū. Qm̄ autē ſic eſt: patet ꝙ finitū mobile nō trāſibit infinitū ſpa=
cium in tēpore finito. qꝛ ſi pertrāſiret ipm: pertrāſiretur ab ipſo. ⁊ ſic īfinitū pertrāſiret
finitū. nichil eīm differt qḋ ipm ponamꝰ infinitū. qꝛ quocūqꝫ poſito: finitū pertrāſibit
infinitū qḋ eſt impoſſibile. At vero nec infinitū mobile trāſibit infinitū ſpaciū in tē
pore finito. qꝛ tunc ⁊ finitū mobile in tēpore finito trāſiret ſpaciū infinitū. cum in infi=
nito quāto ſit aliquid finitū. Preterea accepta aliqua parte tēporis ꝗ menſurabit
totum finitū tēpus: aliquid infiniti mobilis trāſibit aliquid infiniti ſpacij ⁊ nō totum.
⁊ ſic erit eadem demonſtratio que prius. Quoniam autem predicta ita ſe habent
ꝙ nec mobile finitum tranſit ſpacium infinitum. nec mobile infinitum tranſit ſpaci=
um infinitum in tempore finito: manifeſtum eſt ꝙ non erit infinitus motus in tem=
pore finito. quia nichil differt termino facere magnitudinem infinitam vel motum.
eo ꝙ ſi vnum ipſorum infinitum eſt: ⁊ alterum quemadmoduꝫ patet in mutatione lo
ci que menſuratur loco in quo eſt. omnis enim loci mutatio eſt in loco.

Capl'm. ix. qḋ ſic incipit. Qm̄ aūt omē aut mouet̄ aut quieſcit ⁊ c̄. Primo de
mōſtrat ꝙ nō ē dare tps in quo p̄mo aliqḋ ſtatuitur. ſecundo ꝙ nec i quo p̄mo
aliquid quieſcit: tertio ꝙ id qḋ mouetur nō eſt per aliquod tempus in parte ſpa
cij equali ſibi ſed per inſtans.

Quoniā omē aptum natum quando ⁊ quomodo aptum natum eſt aut moue=
tur aut quieſcit: neceſſe eſt omē quod ſtatuit ſe dum ſtatuit ſe moueri. cum ad

hoc ſit aptum natū. nō eīm tunc quieſcit. qꝛ nō contingit ꝙ quieſcens. i. ſtans quieſcē
do faciat ſe quieſcere. ergo mouetur Et cum om̄e moueatur ī tēpore: q ȯ ſtat: neceſſe
eſt ſtare in tempore. Preterea velocius ꝛ tardius ſunt in tēpore: conuelt cīm ali-
ud alio: velocius ꝛ tardius ſtatuere vel ſtare. Non autē contingit aliquid ſtare ī ali
quo tēpore primo. qꝛ diuiſo tali tēpore: ſt in neutra partium cīm ſtatur: nec in toto. Si
vero in altera tantum: nō primo in toto. nec in utraqꝫ primo. qꝛ hoc eſt impoſſibile. ſi
cut impoſſibile eſt in duobus ſimul tēporibus primo ſtare vel moueri. ſicut dictum eſt
prius. Sit tempus in quo primo ſtatur. a. b. partibile cuꝫ in impartibili nō ſit mo
tus. hoc autē tempus eſt diuiſibile in infinitum. ergo in qualibet parte ipſius ſtatur ꝓ
mo quod eſt impoſſibile cum nō ſit primū in eo. Nec eſt tēpus in quo primo quieſ
cens quieſcit. nō eīm quieſcit in nunc. cum in ipſo nunc nō ſit motus. in quo aut aliqd
eſt aptum natum quieſcere: in eodē ꝛ moueri. Amplius om̄s dicimus id quieſce-
re qȯ ſimiliter ſe habet nunc ꝛ prius, tanꝙ iudicātes quietē ad minus duobus tēpori-
bus. hoc autē in impartibili nō contingit. oportet ergo tēpus eſſe partibile. ita ꝙ aut
in qualibet partium eius quieſcat primo. ꝛ hoc eſt impoſſibile aut in nulla. ꝛ ſic nec in
toto. aut in altera tātum. ꝛ ſic nō primo in toto. ſicut dictū eſt prius de motu. Nō eſt
ergo primū tempus in quo quieſcat. cuius cauſa eſt qꝛ tēpus eſt cōtinuum ꝛ in infinita
diuiſibile. Cū autē om̄e quod mouetur hoc habet in tēpore ꝛ ex quodā in quoddā
impoſſibile ꝛ mobile eſſe in aliqua parte ſpacij equali ſibi per aliquod tēpus qȯ per ſe
ꝛ nō per accidens menſuret motū eius qȯ ſic patet. Quieſcere eſt mobile totū ꝛ quāli-
bet partē eius in eodem loco per aliquod tēpus tunc eīm dicimus aliquid quieſcere
quod ipm ꝛ quelibet pars eius in alio ꝛ alio nūc inter que cadit tēpus mediū eſt ī eodē
cum igitur qȯ mutatur dum mutatur nō quieſcit impoſſibile eſt ipm totū eſſe alicubi ꝑ
aliquod tēpus ſed cum tēpus ſit diuiſibile veꝝ eſt ꝙ ipm ꝛ partes eius in eodē ſunt in
alia parte tēporis. Sic igitur qꝛ hoc veꝝ eſt per ſolū nunc eſt in eodē ita ꝙ nō per ali-
quod tēpus ſed per ſolū terminū tempus qȯ eſt indiuiſibile eſt in eodē in quo ſcdm a-
liquid dicitur manēs qꝛ conformatur in eodē nunc ſpacio equalis ſibi nō tamē quieſ-
cit in eo qꝛ nō contingit moueri vel quieſcere in ipſo nūc. Et ꝗuis non contingat in
ipſo nunc moueri mobile tamē contingit ipm ſcdm aliquid eſſe in ipſo qꝛ ſecundum
conformitatem quod tamē eſſe ſecundum aliquid non eſt quieſcere. accidit enim qui
eſcere id quod fertur cui tamē non accidit conformari equali ſibi.

Capitulum. x. quod ſic incipit. Zeno autez dū ratiocinatur ꝛ c̄. Primo ſol
uit quatuor rationes zenonis negantis eſſe motum. ſecundo motum ipſius
negantis mutationem. tertio motiuum deſtruenes motum circularem.

Eno ratiocinatꝰ ſophiſtice dicens om̄e mobile tunc quieſcit: quando eſt ī ſpa-
cio equali ſibi. Sed in quolibet nunc totius temporis eſt in ſpacio equali ſibi:
ergo per totum tempus quieſcit. vnde ſagitta que videtur velociſſime ferri:
ſemper quieſcit. quia ſemper in quolibet nunc eſt in ſpacio ſibi equali. Hoc autem fal
ſum eſt. quia tempus non componitur ex ipſis nunc ſicut nec ulla magnitudo ex indi
uiſibilibus. qȯ tamen ratio hec ſupponit. Quattuor autem ſunt rationes zenonis
que faciūt difficultatem ſoluentibus. Preterea ꝙ nichil mouetur eo ꝙ oportet id
qȯ fertur prius tranſire mediū ꝙ totū. ſed cōtinuum diuiſibile eſt in infinita media ꝗ
tranſiri nō poſſunt. Et hanc rationē ſuperius ſoluimus dicentes ꝙ ſicut magnitudo
eſt in infinita diuiſibilis: ita ꝛ tempus contingit infinita in infinito tēpore pertranſire
Secunda autē vocata achilleca qꝛ eſt inuincibilis ut achiles ꝙ tardiꝰ mobile fugiēs

nunq̃ iungetur.i.actingetur a velociſſimo.qꝛ ſemꝑ prius tranſibit aliquã partẽ ſpacij ad quã cum perueniret velociſſimũ trãſiens:ipm tardũ aliã pertrãſibit. Que ratio ſicut ⁊ precedens conſiſtit in diuidẽdo continuũ in duo licet nichil differat ad preſens ſiue diuidatur in duo ſiue in plura qꝛ ex ipſa ratione ſecunda accidere videtur mobile nunq̃ peruenire ad terminũ ultimũ ꝓpter diuiſionẽ magnitudinis. additur tamẽ i iſta velociſſimũ nõ pertingere tardũ qð.i.cum quodã ornatu verboꝝ dictũ eſt cum quadã oſtentatione dictũ eſt. Eſt ergo eadẽ ſolutio huius ⁊ illius. dicamus autẽ ꝙ falſuꝫ eſt tardũ precedẽs nunq̃ attingi a velociſſimo. donec eñi precedit:nõ attingeretur. tamẽ aliquãdo velociſſimũ cum tardiſſimo ⁊ ecõtrario. attingetur:ex quo trãſit magnitudinẽ finitã. Tertia ratio eſt illa q̃ nunc in ꝑncipio poſita eſt ꝙ om̃e mobile etiã velociſſimũ ut ſagitta quãdo fertur quieſcit.q̃ nichil cõcludit eo ꝙ tẽpus non cõponit̃ ex ipſis nunc ut ſupponit. Quarto arguit ex his q̃ mouẽtur in ſtadio. quoꝝ vnum equalis magnitudinis mouetur cõtra aliud equali velocitate.iuxta equalẽ magnitudinem ſtantẽ. Nam ꝙ vnũ a fine ſtadij.i.a termino ſpacij aliud a medio eius moueri icipiat. utrũqꝫ eñi ipm pertrãſibit:alterã totã nõ pertrãſeundo niſi medietatẽ ſtantis. ꝓpter hoc zeno opinabatur tẽpus mediũ eſſe equale duplici tẽpori in quo tranſit altera totã alterã contra motã. Eſt autẽ in hoc deceptio ꝙ vult equalẽ magnitudinem equali velocitate ⁊ equali tẽpore tranſire equalem ſibi ſtantem ⁊ aliã cõtra motã.hoc autẽ falſum eſt.verbi gr̃a.ſit magnitudo ſtans.a.a.a.⁊ alia equalis ei incipiẽs moueri a medio eius.b.b.b.⁊ tertia huic cõtra mota equalis ⁊ eque velox.c.c.c.incipiens ab ultimo.b.moueri.quãdo ergo primũ.b.ſimul erit cum ultimo.c. ⁊ econtrario:primũ.c.tranſibit oĩa.b.⁊ primũ.b.oĩa.c.⁊ tamẽ nõ tranſibit niſi mediã.a.⁊ ſic mediuꝫ erit tẽpus ut videtur.hec autẽ ratio accidit ad dictã falſitatẽ:ꝙ motũ in equali tẽpore pertrãſeat magnitudinẽ ⁊ ſtãtem cõtra motã. Nec ſcð̃m mutationẽ que eſt inter cõtradictoria accidit nobis aliquid impoſſibile ex dictis zenonis arguẽtis ſic. quãdo aliquid mutatur ex nõ albo in albũ:nõ eſt vere ut albũ nec ut nõ albũ. ergo ⁊ tunc nõ eſt albũ nec nõ album.qð eſt impoſſibile qꝛ contradictiõis nõ eſt mediũ. Ad qð dicendum ꝙ nõ ſequitur hoc nõ eſt album ſed totũ ergo nõ eſt album ⁊ ſimiliter de nõ albo ſufficit eñ ꝙ plures partes aut magis ꝓprias habeat de albo ad hoc ꝙ dicatur albũ. ⁊ ſimiliter de nõ albo.nõ eñi idem eſt nõ eſſe in hoc ⁊ nõ eſſe in toto hoc.ſimiliter aũt eſt de eſſe ⁊ nõ eſſe.⁊ de alijs que ſunt ſcð̃m cõtradictionẽ.quoꝝ ſubiectũ ſemꝑ ex neceſſitate eſt in altero oppoſitoꝝ ſcð̃m partem.nõ ſemꝑ tamẽ eſt in altero ſcð̃m totum. In circulo autẽ ⁊ ſpera videtur zenõ nichil moueri ſed oĩa quieſcere.qꝛ in eodẽ loco ꝑ quoddã tẽpus ſunt ipſa ⁊ partes ipſoꝝ.hoc autẽ primo falſũ eſt quantũ ad partes que nullo tẽpore ſunt in eodẽ loco.deinde quantũ ad totũ.ꝙ habet alteꝝ ⁊ alteꝝ motũ ſecundũ diuerſitatẽ ſignoꝝ. Ita ꝙ vnus motus nõ eſt idem alteri niſi per accidẽs.ſicut muſicus homo ⁊ homo ſunt idem.vna enim latio ſequitur ſemper alterã nõ interueniente quiete.⁊ hoc eſt verum in ſpera ⁊ in om̃i motu circulari.

Capitulum.xj.qð ſic incipit.Oſtẽſis aũt his:dicimus ꝙ impartibile nõ cõuenit moueri ⁊c. Probat quatuoꝛ rõnibus ꝙ indiuiſibile ꝑ ſe nõ põt moueri.

Ex his que ſuperius demonſtrata ſunt manifeſtũ eſt ꝙ non cõuenit moueri ꝑ ſe aliquod impartibile licet per accidens moueri poſſit. ut ſi ſit in corpore moto quẽadmodũ qð eſt in naui mouetur mota naui ſicut ⁊ pars motu totius.intelligatur autem impartibile qð eſt indiuiſibile ſcð̃m quantitatẽ. Quod autem alius poſſit eſſe motus partis a motu totius:manifeſtuꝫ eſt in ſpera ⁊ etiam in rota quarum

partes q̄ ſunt iuxta centrū nō mouētur tāta velocitate quāta ille q̄ ſunt in circūferētia. cōuenit igit̄ impartibile moueri in alio: per ſe autē nō. qđ ſic patet. Mutet̄ igit̄ ſiē ſcđm quātitatē ſiue ſcđm formā ſiue ſcđm cōtradictionē ex aliquo in aliud. ut pote ex a.b: in. b.c. in tēpore determinato qđ ſit. d.e. In hoc igit̄ tēpore neceſſe eſt ipm̄ impartibile qđ mouet̄ eſſe aut in pᵐa parte. a.b aut in ſecunda. b.c. aut partim in vna ⁊ partim in alia ſicut om̄e qđ mutatur ſe habet ad id in q̄ mutat̄. Nam in utraq̄ ſimul nō erit. q2 eſſet partibile. nec in ultima q̄ eſt. b.c. q2 eſſet mutatū. cū tamē ponat̄ mutari. Relinquitur ergo adhuc ꝙ ſit in pᵐa que eſt. a.b. in qua dū erat quieſcebat ⁊ ſic impartibile dū mutatur quieſcit. Amplius ſic ſolūmodo ⁊ nō aliter impartibile habebit motū: ſi tēpus cōponitur ex ipſis nūc. q2 mobile nō habet motū ſed mutatū eſſe ī ipſo nūc. ſicut autē nō cōponitur tēpus ex ipſis nūc: ita nec motus ex momētis. Amplius om̄e qđ mouetur neceſſe eſt ꝑus moueri equale vel minus ipſius ꝙ̄ totū ⁊ pertrāſire equalē vel minorē magnitudinē ꝙ̄ totā indiuiſibile minus ergo oportet moueri ipm̄ indiuiſibile prius per ſpaciū cum ſit equale ⁊ ſic magnitudo ſuꝑ quā mouet̄ cōponetur ex pūctis qđ eſt impoſſibile. Amplius om̄e ꝙ mouet̄ nō in nunc ſed in tēpore qđ eſt diuiſibile motui cuius tēpus eſt aliqua pars minus toto in qua parte minꝰ mobile tantū mouebit̄ q̄ntum ipm̄ motū eſt. ſ. per ſpaciū ſibi equale ipm̄ in toto ſi igit̄ diuiſibile mouet̄ erit aliquod tēpus minus tēpori eo in quo mouet̄ ipm̄ indiuiſibile et in hoc tēpore poterat moueri aliquid minus ipſo ⁊ ſic indiuiſibile erit diuiſibile in minus ſe ſicut quodlibet tempus in minus tempus ſic igitur nec in tempore nec in athomo temporis quod eſt nunc inpartibile poſſibile eſt moueri.

Capitulum. xij. quod ſic incipit. Mutatio autem nec vna ⁊ c̄. Demonſtrat ꝙ nulla mutatio poteſt eſſe infinita primo hoc de hi: que ſunt inter oppoſita ⁊ contraria. ſecundo de loci mutatione.

Mutatio autē nulla eſt infinita cum quelibet ſit ex quodā in quoddā ⁊ ex hoc habeat neceſſario terminū tam ei illa q̄ eſt in cōtrarijs ꝙ̄ que eſt ex cōtradictiōe habet terminū. cum termini cōtradictiōis ſint affirmatio ⁊ negatio. ſ. ens et nō ens. Generatiōis quidē tātum eſt eſſe corruptiōis vero nō eſſe alterationis quidem autē q̄ eſt inter cōtraria terminū ſunt ipſa cōtraria q̄ ſunt ultima huius mutatiōis augmēti etiā terminus eſt gradus perfecte magnitudinis cōueniēs augmētali ſcđm ꝓpriam naturā determinati aut aliquis terminus eſt receptio huius magnitudīs. Quare latio autē mutatio loci vniuerſalr̄ eſt nō eſt finita hoc modo cū nō oīs ſit inter cōtraria ut circulatio Sed eſt finita ex hoc ꝙ impoſſibile eſt fieri id qđ impoſſibile ē factum eſſe ⁊ impoſſibile eſt mutari qđ impoſſibile eſt mutatū eſſe qđ autez fertur mutat̄ in aliquid ergo impoſſibile eſt aliquādo mutatū eſſe in illud ⁊ ſic motus localis finitur nō igitur fertur. i. mouet̄ aliquid infinitū q2 impoſſibile eſt perficere ipm̄ motū localez eſt ipoſſibile ſic trāſire ipm̄. Oīs itaq̄ mutatio finita ē ſ3 ſi cōtingit vnū ⁊ eūdē motū infinitū eē nō in longū ſ3 in duratiōe tp̄ris poſtea cōſiderādū erit Nā nō exiſtente motu vno numero ſ3 pluribꝰ ſibi ſuccedentibꝰ nichil forte prohibet eē infinitū ut ſi poſt loci mutationem ſit alteratio poſt alterationē augmentū poſt augmentū generatio ⁊ itez alius motus. hoc eīm nō erit motus ſemꝑ in tp̄ore ſ3 nō vnus. ſ. cōtinuus ex oībus ut autē ſit vnus numero ⁊ infinitus nō cōtingit excepto. ſ. circulari motu.

Libri ſeptimi Capitulum primū quod ſic incipit. Omne quod mouetur neceſſe eſt moueri ab aliquo ⁊ c̄. Probat ꝙ omne qđ mouetur ab aliquo mouetur.

Mne qđ mouetur neceeſſe eſt moueri ab aliquo. ſi eĩm nõ habet in ſe pn-
cipium motus. manifeſtũ eſt ipm moueri ab aliquo. Si autẽ habet pncipi
um motuȝ in ſe: ſupponatur moueri nõ qꝛ pars eius: ſed qꝛ totũ ſcđm ſe mo
uetur. põteſt ei in aliquis opinari aliquid a ſe ipſo moueri qꝛ vna pars eius
mouet ⁊ alia mouetur. ⁊ pro tãto extimare moueri a ſe ipſo: qꝛ nõ videtur q̃ ipſaꝝ par-
cium moueat ⁊ q̃ moueatur. Nichil autẽ a ſe ipſo moueri primo ⁊ per ſe: ſic patet.
Qđ a ſe ipſo mouetur: nõ pauſat a motu ꝑpter alterius quietẽ. ſi ergo aliqđ pauſat ad
quietẽ alterius: ipm nõ a ſe ſed ab altero moueri neceeſſe eſt. qꝛ ab alio depẽdet in ſuo
motu. hoc igitur ſuppoſito: accipitur moueri aliquid tale autẽ diuiſibile erit. cũ omne
qđ mouetur diuiſibile ſit. diuidatur ergo in duas partes altera itaqȝ parte quieſcente:
nõ totũ mouetur a ſe ipſo: ſed pars a parte. ſi vero totũ quieſcet ad quietẽ partis: nõ er
go mouetur totum a ſe ipſo. cum ſit ſuppoſitũ illud nõ moueri a ſe ipſo quod pauſat
ad quietem alterius. Nichil ergo mouetur a ſe ipſo. quia om̃e quod mouetur ita
diuiſibile eſt in duo: ꝙ parte quieſcente ⁊ totum quieſcit.

Capl'm. ij. qđ ſic incipit. Qm̃ autẽ om̃e qđ mouet̃ ab aliq̃ mouetur ⁊c̃. Ma
nifeſtat ꝙ in om̃i motu eſt deuenire ad primũ mouẽs ⁊ nõ eſt proceſſus i infi
nitum in mouentibus.

Quoniã om̃e qđ mouetur ab aliquo mouetur ⁊ eſt in loco ita ꝙ mouẽs ipm eti
am mouetur ab alio ⁊ hoc ab alio: nõ proceditur tamẽ in infinitũ: ſed ſtatur ad
aliquod qđ eſt pmo motũ. Si eĩm procedatur in infinitũ. a. mouetur. a. b. et.
b. a. c. ⁊ hoc. a. d. ⁊ ſic i infinitũ accipi poterit motus cuiuſlibet iſtoꝝ qui eſt vnꝰ nume
ro ⁊ finitus. cum ſit vnius mobilis ⁊ ab aliquo in aliquid vnũ numero. in eodẽ igitur
tẽpore erit hic motus vnus numero ⁊ finitus: et motus oĩm infinitoꝝ. qꝛ quãdo pmũ
mouetur videlicet. a. ⁊ ſcđm videlicet. b. ⁊ ſic de alijs. mouebunt̃ ergo ſimul oĩa. ⁊ eq̃
lis erit motus vnius: motui cuiuſlibet licet nõ ſit differẽtia ſi vnius motus maior eſſet
motu alterius. cum ergo tẽpus in quo mouetur. a. ſit finitũ: accidet motũ infinitũ eſſe
in tẽpore finito. qđ eſt impoſſibile. Sic ergo videtur demõſtrari ꝑpoſitũ. nõ tamẽ
demõſtratur. qꝛ nullum incõueniẽs eſt motũ infinitũ nõ quidẽ vnũ numero ſed alteꝝ
⁊ alteꝝ infinitoꝝ motoꝝ eſſe in tẽpore finito. Accipiatur ergo id qđ mouetur ſcđm
locũ ⁊ corporalẽ motũ de neceſſitate tangi ab. a. mouẽte aut cõtinuũ eſſe ei. ⁊ per cõ-
ſequẽs poſſe moueri vno motu numero. Si ergo talia ſunt infinita: poterit magnitu-
do reſultãs ex ipſis habere motũ infinituȝ. ⁊ ſic in tẽpore vno finito eſt vnus motus i-
finitus. qđ eſt ipoſſibile. nõ ergo i mouẽtibus procedet̃ in ifinituȝ ſed ſtabit̃ ad aliqđ p
mũ. Nec differt ꝙ hoc demõſtrat̃ quodã ſuppoſito. ſ. ꝙ mouẽs tãgit id qđ mouet̃
aut cõtinuũ poteſt eẽ illi. qꝛ hoc ſuppoſitũ ẽ poſſibile ex quo nõ ſequit̃ impoſſibile.

Capitulum. iij. qđ ſic incipit. Primuȝ autẽ mouẽs nõ ſicut eſt ꝙ eius cau-
ſa ⁊c̃. Propoſito ꝙ pmum mouẽs imediatum ſimul eſt cuȝ motu. pmo pro
bat hoc de eo qđ mouet ſe ipm. ſecundo de eo qđ mouet̃ ab alio localiter.

Rimuȝ mouẽs nõ quidẽ ſicut finiȝ ſȝ ſicut efficiẽs ita ſimul ẽ cum motu: ꝙ ni
chil ẽ mediuȝ ipſoꝝ ⁊ hoc veꝝ eſt i oĩ motu ⁊ mouẽti. Qm̃ autẽ tres ſũt ſpẽs
motus. ſ. ſcđm locuȝ. ſȝ ſcđm qualitatẽ ⁊ ſcđȝ quãtitatẽ: genera mobiliuȝ nec
ceſſe ẽ tria eſſe ſcđm q̃ eſt motus. vnuȝ ẽ locus ſcđm quẽ eſt loci mutatio. aliud ẽ quali
tas ſcđm qm̃ alteratio. tertiuȝ ẽ quãtitas ſcđm q̃ augmẽtuȝ ⁊ detrimẽtuȝ. i quibꝰ oibꝰ
ſimul ẽ mouẽs ⁊ qđ mouet̃. ⁊ hoc pmo apparet i loci mutatiõe q̃ ẽ pma motuũ. Om̃e
eĩm qđ fertur localr̃. aut a ſe ipſo mouetur: aut ab alio. ⁊ ſiquidẽ a ſe ipſo: in ipſo exũte

pncipio mouente mouet. ita q simul existunt mouens & qd mouetur nec aliquod est mediu inter ipsa. Si aute mouet ab alio: hoc est altero quattuor motuu in quibus diuiditur motus qui est ab altero. quorum vnus est pulsio. secundus tractio. ternus vectio. quartus vertigo ad hos reducunt oes motus locales qui sunt ab alio. Pulsio a quide alia impulsio cum moues pellendo no deficit ei qd mouet sed iungitur ei alio expulsio. cum expulsu elogatur ab expellente. Vectio aute est cum aliquod no per se mouetur sed in eo qd est in re vel super re mota. ita q3 vehemes mouet aut pulsum aut tractu aut ductu vertigine & sic vectio reducitur ad aliqué aliorum terium motuu

Tractio vero est cum motus trahetis no separatus ab eo qd trahitur velocior vel vehemecior est q esset prius motus ipsius. & hoc siue trahes trahat ad se ipm vel ad alterum. ad hos eim duos reducunt oes tractus qui sunt in specie tractiois ut inspirato respiratio & expuicio. & vniuersalr quicuq3 motus emissiui seu receptiui sunt in corporibus. & reductio spate & tractus instrueti textrium. quorum pri m alij cogregatim alij vero sunt disgregatim. ois eim motus localis vel est a se vl ab alio. Vertigo coponitur ex cotractu & pulsione. cum eni oe moues pellit aliud & aliud trahit: illud tuc vertitur. & sic vertigo reducit ad pulsum & tractu. Si igit pelles & trahes simul sunt cum eo qd pellitur & trahitur: manifestu est q nullum mediu est mouetis & eius qd ab alio mouetur scdm locum. hoc aute simul esse: manifestu est ex dictis. pelles eni simul est cum eo qd pellitur. cum pulsio sit motus ad aliud opilete aliud se ipso vel alio mediate. Similiter trahes & qd trahitur simul sunt. cum tractus sit motus quo trahens trahit aliquid ad aliquod vel ad aliud. eodem modo in congregatione & disgregatione. Projectio etiam que est species pulsionis: est qua ndo est motus velocior eo. s. motu qui conuenit rei ex natura causatus ex fortiori pulsione. simul habet mouens & quod mouetur. tandiu eim fertur quod pellitur quandiu durat violentia pulsionis. quando naturalis motus eius quod pellitur fortior est q pulsio: tunc cessat talis motus. simul ergo est virtus prohicientis & quod pellitur ab eo donec durat pulsio. Simul igitur sunt mouens et quod mouetur localiter & ipsorum nullum est medium.

Capitulum. iiij. quod sic incipit. At vero nec alterati nec alterantis & c. Primo manifestat q ultimum alterantis & primu alterati simul sunt. secundo ide probat de augmento & detrimento.

At vero alterati & alterantis nullu ee mediu. manifestu est ex inductione. In oibus eim alterationibus simul est ultimum. i. proximu3 alterans & primum quod alteratur. oe eim alterabile alteratur per qualitates sensibiles quibus corpora different ad inuicem differentia faciente alteratum. & hee qualitates sunt grauitas leuitas duricies molicies. sonus. color. & alie qualitates sensibiles. que dicuntur passiones & possibiles qualitates quibus sensibilia corpora adinuice differunt. aut qr habent contrarias qualitates ut calidum & frigidum. aut per magis aut minus eiusdem ut magis & minus calidu. ab his qualitatibus alterantur & animata corpora & inanimata. & partes aiatorum que sunt in animate. ut capilli & vngues. & partes animate. ut sensus quorum actio est motus factus per corpus. & hoc sensu paciente aliquid a qualitate sensibili. In hoc tamen differentia est quia secundum quascuq3 qualitates alterantur inanimata: secundum eas alterantur & animata. sed non econtrario. quia alteratione que fit in sensibus non alterantur inanimata sed tantumodo animata. Item semper latet inanimata quando alterantur. animata aute non semper latet

Quis latere poſſit. quādo nō alterātur per ſenſus. Si ergo per paſſiones ſenſibiles ſit oīs alteratio. hoc eſt quādo ſimul ſunt cum his q̄ alterātur ab eis: manifeſtum eſt ꝙ ſimul ſunt agens ⁊ paciēs. ⁊ nullū mediū ipſoꝝ eſt. Qualitati eni ſenſibili cōtinuatur aer. cui. ſ. aeri continuū eſt corpus qḋ alteratur ab ea. Similiter ſuperficies colorati terminatur ad mediū illuminatū. qḋ lumē cōtinuatur viſui. ⁊ eodē modo eſt de auditu ⁊ olfatu ⁊ alijs ſenſibus reſpectu proximoꝝ obiectoꝝ a quibus alterātur. ⁊ idē eſt de inanimatis ⁊ inſenſibilibus. Idem etiā quod augetur ⁊ augēs ſimul ſunt. quia augmētum eſt quedā appoſitio ad quātitatē pre exiſtentē in qua oportet apponens ſimul eſſe cum eo cui apponit. Et ſimiliter eſt in detrimento quod eſt ablatio quedam a quantitate pre exiſtenti. Manifeſtum igitur ꝙ mouentis ultimi et imediatati et primi moti nullum eſt medium.

Capl̄m. v. quod ſic incipit. Qm̄ autē que alterātur oīa a ſenſibilibus alterantur ⁊ c̄. Quod in precedēti ſuppoſitū. ſ. alterationē eſſe tātum circa ſenſibiles qualitates manifeſtat probans primo eam nō eſſe in qualitatibus quarte ſpēi formis videlicet ⁊ figuris. ſecūdo ꝙ nō eſt in hītibus qui ſunt in p̄ma ſpecie.

Uod oīa q̄ alterātur hoc paciuntur a qualitatibus ſenſibilibus. ⁊ ꝙ eoꝝ ſit tātum alteratio q̄ ab his paciuntur: ſic cōſiderabimus. Si ei circa aliquas qualitates eſt alteratio: videtur maxime eſſe in figuris tranſlatioibus ⁊ habitudībus q̄ vel atquirunē vel remouētur a ſubiectis. In his autē q̄ fiunt ſub talibus qualitatibus nec eſt alteratio quis poſt alterationē poſſint fieri ſub ipſis. ut cum ſubiecta alteratitur ut dēpſata aut rarefacta; calefacta vel frigefacta. in ipſis tamen qualitatibus per ſe nō eſt alteratio. Hoc autē primo patet de figuris ⁊ formis. illud eīm ex quo fiunt huius figure nō predicatur de ipis predicatione formali ſed denominatiē. Nō eīm dicimus ſtatua piramis eſt es aut lignū: ſed ereum aut ligneū. qualitates autē ſecundū quas eſt alteratio in recto predicātur de ſubiectis. ⁊ etiā recipiunt predicatioēꝫ ipſoꝝ. dicimus eīm equali voce es eſt calidū ⁊ calidū eſt es equali voce predicātes primam materiā ⁊ ecōtrario. ⁊ qm̄ hoc reperitur in ſolis qualitatibus ſenſibilibus: patet ꝙ in ipſis ⁊ nō in alijs eſt alteratio. Amplius nichil dicitur alterari eo ꝙ accipiat formam ⁊ cōplementuꝫ ſui ſicut nō dicimus domū alterari quando perficitur per formā tecti. ſed figura ⁊ forma ſunt huius: ergo in ipſis nō eſt alteratio. Nec in habitibus eſt alteratio. habituꝫ eīm ſunt virtutes quedā ⁊ malicie. talia autē ſunt ad aliquid. Sicut eīm ſanitaꝫ eſt ad aliquid cum ſit quedā menſuratio habētioꝝ ad inuicē ⁊ ad corpus cōtinens. Similiter ſicut pulcritudo ⁊ agilitas ſunt ad aliquid cuꝫ ſint diſpoſitiones perfectionis cōuenientis animali exiſtentia ad optimū ⁊ ad finē cōſequēdum: ita ⁊ virtutes atqꝫ malicie ſunt ad aliquid. in ad aliquid autē nō eſt generatio nec corruptio nec aliquis motus: igitur nec alteratio. Nec etiam circa virtutes ⁊ malicias anime. virtuꝫ eīm eſt quedā perfectio. quia vnūquodqꝫ tunc perfectū eſt quando attingit propriā virtutem. ⁊ tunc maxime eſt ſcdm naturā ſuam. ut circulus ꝙ maxime ſcdm qḋ competit nature circuli que eſt perfectus in circularitate. malicia autē cum ſit corruptio virtutis ⁊ remotio eius: debet cenſeri penes virtutē quātum ad alterationem.

Fit quedam acceptio virtutis ⁊ remotio malicie puta alteratione cuiuſdam. cum in ipſa non eſt alteratio. ꝙ eīm aliquid alteretur primuꝫ virtuti: ex hoc patet ꝙ virtus aut eſt quedam impaſſibilitas circa alterationes ſtans in ſubiecto: aut eſt habitus reddens ſubiectū patiens impaſſibile nō ſimpl'r: ſed ſicut recta ratio dictat: malicia vero

reddit ipm paſſibile cum ſit paſſio cõtraria virtuti. Preterea tota moralis virtꝰ cõſiſtit circa voluptates ⁊ triſticias in quibus eſt alteratio aut cũm alteratur quis a voluptate actualiter inſiſtẽte aut a memoria preterite aut a ſpe future ita ꝙ ſi actualiter exiſtente hoc fit: ſenſus alterãs cauſa eſt huius paſſiõis. Si vero a memoria aut ſpe: etiã ab ipſo ſenſu alterato hec paſſio procedit q2 memoria ⁊ ſpẽs inſunt nobis aut reminiſcentibus quales voluptates in preterito paſſi ſumus aut ſpectãtibus quales deīceps paciemur. At vero nec intellectiua parte aīe in qua eſt ſcientia: alteratio cõuenit. eo ꝙ ſcientia eſt ad aliquid circa quẽ nõ eſt motus. q2 ſcdm nullã potentiã mouentẽ fit ſcientia in aīa ſed per uilẽ acceptionem mediate experiẽtia que fit in particularibus. Preterea actus ſcientie qui eſt ſpeculari nõ eſt motus nec generatio. ſicut reſpicere ⁊ tangere ⁊ huius octus: nõ ſunt gñones. Preterea ⁊ acceptio ſcientie nõ eſt generatio nec alteratio. qm nõ in moueri ſed in quietari ⁊ reſidẽtia fantaſmatũ aīa fit ſciẽs ⁊ prudens: ſicut cũm habẽs ſcientiã dum eſt dormiẽs au ebrius nõ poteſt ſpeculari ꝑ ipam ſed poſtꝙ dormiẽs fuerit excitatus aut ebrius quieatus aut frenеticus ordinatꝰ ſcientia qua prius uti nõ poterat ꝓpter fantaſmatũ perturbationẽ uti poteſt eo ꝙ muta ta perturbatione ⁊ mente veiente in debitũ ſtatum ineſt ĩ potẽtia ad id qd cõgruit habitui ſcientie: ita fit in ꝑma acceptione ſcientie q̃ eſt quedã quies ⁊ reſidẽtia turbatiõis ⁊ inordinatiõis fãtaſmatũ. ꝓpter quoꝝ perturbationẽ iuuenes nõ poſſunt adiſcere nec ex ſenſibus de ſenſibilibus iudicare ſicut ſeniores. q2 multa perturbatio ⁊ motus fantaſmatũ eſt in ipſis. ſ. infantibus. que perturbatio accipiſtatũ ⁊ quietẽ aliquãdo a natura q̃ per ſucceſſũ tẽporis ordinatur. aliquãdo vero a diciplina qua vnus ab inuicẽ ab alio docetur. ſiue aũt hoc fiat a natura ſiue a doctrina ſemꝑ precedit ſciẽtiã aliqua alteratio ſeu motus. quẽadmodũ prius ſurgit dormiẽs. ⁊ fit vigilãs ꝙ exeat in actum ſpeculationis. Manifeſtum igitur ꝙ alteratio eſt in ſolis qualitatibꝰ ſenſibilibꝰ ⁊ tãtum in ſenſibili parte aīe. in alia. ſ. intellectiua nulla niſi ſcdm accidens.

Capl'm. vj. quod ſic incipit Dubitabit ubiqꝫ aliquis utrum oīs motus oĩum comparabilis ſit ⁊ c. Proponit primo utrum quelibet motus cuiuſlibet comparatur. ſecundo quor requiruntur ad comparabilia.

Dubitatur utrum quilibet motus alteri cõparabilis ſit ad nõ. nam ſi quilibet alteri cõparabilis eſt eque velox erit alteri cõparatus qui in equali tẽpore ſuper equali magnitudine eſt ex quo ſemꝑ ꝙ aliquis motus circularis alicui recto erit equalis ⁊ alicui maior vel minor eo ⁊ ſic linea circularis ẽ equalis linee recte quod eſt impoſſibile. Amplius adhuc quedã alteratio cuidẽ loci mutationi equabitur cũ cõtingat in equali tẽpore vnũ alterari ⁊ aliud moueri localiter. Erit ergo qualitas que dam equalis cuidẽ longitudini qd eſt impoſſibile Si ouitẽ ſequatur ad equalitatẽ motuum equalitas eoꝝ in quibꝰ eſt motus eſt ⁊ ecõtrario. cum nõ poſſit eſſe equalis qualitas lõgitudini nõ erit alteratio loci mutationi equalis nec maior nec minor nõ igitur oīs motus omi motui cõparabilis eſt. Videtur autẽ incõueniens ſi in circulari motu ⁊ recto nõ poteſt eſſe cõparatio ſicut incõueniens eſt ꝙ motus in circulo ⁊ motus in recto nõ poſſint eſſe eque veloces ſed ſemꝑ neceſſe ſit vnum ipſoꝝ aut velociorẽ aut tardiorẽ alio eſſe ⁊ nichil adinuicẽ ſint conformes tanꝙ ſi vnus eſſet ſurſum alius deorſum Amplius nichil differt ad cõparationẽ ipſoꝝ dicere ꝙ neceſſariũ eſt vnum ipſoꝝ eſſe velociorẽ aliũ tardiorẽ q2 ſi circularis poteſt eſſe maior ⁊ minor recto neceſſarium eſt ꝙ poſſit eſſe equalis eidem. Sicut. b. motũ circulariter in tẽpore. a. plus ꝑ tranſit ꝙ. c. motũ ſcdm rectũ pertrãſit in eodẽ tẽpore eo ꝙ velocius eſt. b. ꝙ. c. ⁊ dictũ

fit ſuperius q̄ velocius in equali tēpore plus pertrāſit: ꝛ in minori tēpore trāſit equalē ſpaciū erit eīm aliqua pars tēporis ſignati per. a. in qua mobile. b. velocius motū circulariter q̄ ſibi ſpaciū equale illi qḋ. c. mobile tardius pertrāſit in toto tēpore. a. At vero ſi cōparabiles ſint motus circularis ꝛ rectus accidit incōueniens ſupradictū. ſ. circulo cōparari rectū ſed hoc nō ſunt cōparabilia ergo nec motus. Dicēdum eſt ergo q̄ quecūqꝫ nō ſunt equiuoca oīa ſunt cōparabilia. Equiuoca autē cōparabilia nō ſunt. ut nō dicitur q̄ ſtillus eſt accutior vino aut corda qꝛ equiuoce dicunt accuta. ſ. de iſtis tribus bene autē cōparatur corda ultima ei. ſ. bono corde q̄ eſt iuxta ipam. dicēdo hec ſonat accutius illa qꝛ accutū eſt idem ꝛ vnicum in eis. ſ. cordis. Et eodē modo nō cōparatur motus circularis motui recto cum vnus ipſoꝝ ſit velocior qꝛ nō idem velox hic ꝛ ibi ꝛ ad hoc multo minus in alteratione ꝛ loci mutatione. aut forte hoc. ſ. qḋ dictum eſt nō eſt verꝫ qꝛ quecūqꝫ nō ſunt equiuoca cōparabilia ſunt adinuicē hoc enī qḋ eſt multū ſignificat idem in aere ꝛ aqua ꝛ tamē nō ſunt cōparabilia ſcḋm multū ꝛ ſi ſecundū hoc nō cōparantur nec ſcḋm duplū qḋ tamē idem eſt ꝛ vniuocū in oībus duplis cum ſit ꝓportio duoꝝ adinuicē. Sed ꝛ in his eſt eadē ratio quare nō cōparantur.

Multū eīm in aere. ſ. dupli in aqua ꝛ in aere ꝛ in aqua equiuocū eſt ſicut ꝛ rōnes eoꝝ ſunt equiuoce. vnde ſi aliquis dicat multū eſt tantū ꝛ iteꝝ multū eſt tantūdē ꝛ iteꝝ multū eſt equale equiuocū eſt ipm multū in aere ꝛ aqua ſi eſt tantū tantūdem ꝛ equale ꝛ in eis nō dicitur ꝓprie qꝛ nō in aliquo qḋ eis cōueniat vniuoce. ꝛ ideo ſi dicatur vnū ipſoꝝ eſſe duplū ad aliud qḋ eſt ꝓportio duoꝝ ad vnum ꝛ vnū ad duo ꝛ duplū equiuoce de ipſis dicuntur. Cōparabilia nō ſunt oīa. ſ. quoꝝ eſt vna natura. Oportet etiam cōparabilia nō eſſe in alio ſuſceptiuo. primo cōparatur enī eque albus cani albo in albedine cum dicimus hoc eſt albius illo quia primū ſuſceptiuum albedinis eſt cuiꝫ ſpecie in utriſqꝫ videlicet ſuperficies ꝛ magnitudo a quo vero ꝛ voꝝ nō cōparantur in aliquibus proprietatibus quia ſunt in alio ſubjecto. Videtur autem q̄ hoc modo contingat omīa fieri vnum ac per hoc comparabilia qḋ eſſe in alio conuenit vnicuiqꝫ accidētium reſpectu quoꝝ fit comparatio ꝛ ſic hoc habent ſcḋm idem ꝛ cōmunē videlicet eſſe in alio ut equale dulce ꝛ albū cōmune habent vniformiter eſſe in alio. Amplius ſi exigitur vnitas ſubjecti ad cōparationem videtur q̄ nichil ſit alteri comparabile quia primū ſuſceptiuū cuiuſlibet non eſt quodcūqꝫ. i. quodlibet indifferenter contingens ſed determinatum vnum vnius ꝛ ſic differunt omīa in principio ſuſceptiuo. Sic ergo comparabilia non ſolum oportet non eſſe equiuoca ſed etiam non habere differentiam nec in natura ſpecifica nec in principio ſuſceptiuo. Dico autem in natura ſpecifica qualem differentiam habet color in diuiſione ſpecierum coloris. ſcilicet ex quo ſequitur q̄ non eſt comparabile album nigro. dicendo utrum vnum ipſorum ſit magis collocatum q̄ aliud quare non comparatur ſcḋm aliquam vnam ſpeciem coloris. Sed in quantum color prout eſt genus. Si ergo debet eſſe cōparatio oportet hoc eſſe ſecundum eandem ſpeciem ut ſecundum album.

Capitulum. vij. quod ſic incipit. Sic ꝛ circa motus eque velox ꝛ c̄. Declarat ex dictis quis motus cui ſit comparabilis. primo in motu locali. ſecundo ī alteratione. tertio in generatione ꝛ corruptione.

Ic igitur cōparabilia ſūt q̄ dicta ſūt ſic oñe motū fit cōparatio ut ſi dicaꝛ eque velox mobile qḋ moueꝛ in equali tp̄e per equalē lōgitudinē in tali ſp̄e motus ut pote quādo ambo mouentur motu recto. Si autē aliud alteraꝛ aliud moueꝛ

localẽ nõ cõparanẽ adĩuicẽ mutatiões nec vna ẽ eq̃ velox alteri cui9 cauſa ẽ q2 mot9 hꝫ ſpecies diuerſas que nõ ſunt vnius nature. Quare ſi oĩa localiter mota ĩ equali tẽpore per equalẽ longitudinẽ dicãtur eque velocia erit motus circularis equalis recto qđ eſt impoſſibile. Utrum cauſa huius impoſſibilitatis ſit q2 loci mutatio eſt gen9 cuius iſte ſunt ſpẽs aut q2 linea eſt genuꝫ cuius ſpẽs ſunt rectũ ꝛ circulare dubiũ eſt tẽpuꝫ eĩm nõ poteſt eſſe cauſa ꝓpter quã nõ cõparanẽ q2 vnũ ꝛ idem indiuiſibile in ambob9 motibus eſt. Dicẽdum eſt igitur ꝙ ſimul dr̃ũt ſpecie motus ꝛ magnitudo ſup quibus eſt. Nam loci mutatio habet ſpẽs ſi idẽ ſuper quo eſt habet ſpẽꝫ. Ampli9 aũt videtur differre motus a motu ſi inſtrumẽta dr̃ũt ſicut motus qui fit per pedes dicitur ambulatio qui autẽ per alas dicitur volatio ſed nõ eſt hic tãta differẽtia q̃ cõparatio eꝫ impediat ſi illa q̃ eſt figuris.ſ.recta ꝛ circularis ſic eſt alia mutatio ut alteri nõ cõpareẽ

Qđ igitur mouẽtur in equali tẽpore ſcđm magnitudinẽ eiuſdẽ ratiõis ſi motuꝫ nõ dr̃ũt ſpecie eque velocia ſunt. Conſiderãdum eſt igitur in cõparatione q̃ ſit differẽtia motuũ adinuicẽ. Et ſignificat hoc ratio q̃ modo dicta eſt ꝙ genus nõ eſt aliqđ vnũ ſcđm naturã ſed in ipſo latẽt multa de quibus equiuoce dicitur. Equiuocationum aut alie ſunt multũ diſtãtes ut ille q̃ nullã cõuenientiã. alie vero habẽt quãdã ſimilitudinẽ. alie vero ſunt proxime aut in cõceptu generis aut aliqua ſimilitudine ꝛ ideo nõ videntur equiuocãtes cum tamẽ ſint. Utrum autẽ diuerſã faciat ſpẽm ſola diuerſitas ſubiectoꝝ ut quãdo idem ẽ in alio ꝛ alio ſubiecto vel diuerſitas nature ꝛ ſubiectoꝝ ut quãdo aliud ꝛ aliud eſt in alio ꝛ alio utrũ terminus ꝛ diffinitio rei ſit ille qui cõuenit ei ex ſubiecto vel forma dubiũ eſt ad qđ dicimus ꝙ illud qđ diſcernimuꝫ rem a re ut album a dulci utrũ ſint idem vel alia nõ eſt diuerſitas ſubiectoꝝ nõ eĩm ſunt altera q̃ ſũt in aliquo ꝛ alio ſed potius q2 nõ ſunt formaliter idem ſed diuerſa. De alteratione quoqꝫ contingit cõparari ſi eſt altera alteri eque velox. Si eĩm ſanari eſt alterari ſicut cõtingit hunc velociter ꝛ illũ tardũ ſanatuꝫ eſſe cõtingũt etiã quoſdã ſanari ſimul Ita cõtingit alterationẽ eque velocẽ eſſe alterationi quãdo utrũqꝫ in equali tẽpore alteratum eſt. Sed cõtra id ſcđm qđ alteratũ eſt aliquid eſt qualitaꝫ. ſed qualitas nõ dicitẽ aliquid alteri equale ſed ſimile q2 ſicut in quãtitate eſt equalitas ita in equalitate eſt ſimilitudo. dicẽdum ꝙ ſi ſit idẽ ſpecie idẽ ſcđm aliquid nutatũ eſt in equali tẽpore cum alia alteratione eiuſdẽ ſpẽi. Alteratio dicitur eque velox ꝓpter tẽpus qđ eſt quãtuꝫ

Utrum autẽ oportet cõparare ſubiectũ in quo eſt equalitas auteꝫ qualitatẽ ad hoc vna alteratio alteri cõpareẽ hic oportet pmo ſupponere ꝙ qualitas ſit eadẽ ſcđꝫ ſpẽm in utroqꝫ ſubiecto deinde ſi debet eſſe alteratio eque velox alteri ꝙ nõ exiſtat in altero nec magis nec minus ſed ſimiliter. Si autẽ paſſio ſit diuerſa ut vnũ alteratur q2 đ albatur ꝛ aliud q2 ſanatur his nõ eſt aliquid idem ꝛ ideo nec equalis nec ſimilis ẽ vna alteratio alteri cuꝫ ſint diuerſe ſpẽs alteratiõis ſicut nec loci mutatio cõparatur alteri a qua eſt ſpecies diuerſa. propter conſiderandum eſt quot ſunt ſpecies alterationis et loci mutationis. Si enim ea que per ſe ꝛ non per accidens mouentur ſpecie differunt ꝛ motus ipſorum differunt ſpecie ꝛ ſi illa differunt genere et motus ſimiliter et ſi numero numero. Si ergo queritur utrum oportet recipere ad paſſionem ſi eadeꝫ ſit ad hoc ꝙ alterationes dicuntur ſimiles vel eque veloces aut ad id quod alteratur ut ad ſubiectum quod eſt albatum aliud autem albatum tantum quantum ipſum, dicendum ꝙ oportet recipere utramqꝫ paſſionem quidem utrum ſit eadem vel alia ſubiectum autem cuius alteratio eſt equalis aut inequalis ſecundum ꝙ paſſio in ipſo eſt equalis vel inequalis. Et in generatione et corruptione ſimiliter conſiderandum

ēſt q̄ꝛ illa eſt alteri eque velox q̄ eſt in equali tēpore ꝛ in ſubjecto eiuſdē ſpeciei quale eſt
homo ꝛ nō eiuſdē generis quale eſt aial. velocioꝛ aut eſt generatio cuius tēpus nō eſt
equale. Et ſic ad tēpus oportet reſpicere nō ad formā qꝛ in gn̄one nō ſunt aliqua duo
inter q̄ attendatur alteritas gn̄onis ſicut in qualitate reperitur diſſimilitudo. Si ergo
eſt numerus maioꝛ ꝛ minus numerus ſimilis ſpeciei facit magis ꝛ minus ſubſtantie
ſicut ergo paſſio excellens facit magis ꝛ minus ꝛ quantum excellens facit maius ita
ꝛ in ſubſtantia.

Capl'm. viij. quod ſic incipit. Qm̄ autē mouens mouet ſemp aliquid ꝛc̄. De
clarat ꝓportiones q̄ ſunt inter virtutes mouentes ꝛ res motas.

Quoniā autē mouēs localiter ſemp mouet aliqd̄ quātum i aliquo tēpore ꝛ uſqꝫ
ad aliquē terminuꝫ alicuius magnitudis. Si mouēs aliqd̄ ponitur ut. a. mo
ueat aliqd̄ quātum ut. b. in tēpore. d. per ſpaciuꝫ determinatū ut per. c. aliud
mouens equalis potentie in eodē tēpore mouebit medietatē huius mobilis quātī. vi
delicet medietatē. b. per duplex ſpaciū ꝙ ſit. c. Et iteꝝ eandē medietatē mouebit ī
medio tēpore. d. per totū ſpaciū. c. qꝛ hoc modo eſt ꝓportio mouētis. Item ſi eadē
potentia tātuꝫ mouet in tāto tēpore: ipſa mouebit medietatē ipſius mobilis in medio
tēpore per equale ſpacium. Itē media virtus mediū mobile mouebit ī equali tēpo
re per equale ſpaciū. Et tamē nō eſt neceſſariū ꝙ media virtus mouēs mediuꝫ mo
bile moueat dupluꝫ mobile in equali tēpore per medietatē ſpacij. Iteꝫ eadē me
dia virtus nō neceſſario mouebit totum mobile in toto tempore per aliquā partē ſpa
cij. contingit eīm ꝙ ipm̄ nullo modo poſſit mouere. Si eīm tota virtus totuꝫ mouet
cui ꝓportionatur: medietas virtutis ipm̄ mouere nō poterit nec per aliquod ſpacium
nec in aliquo tempore. alioquim vnus poſſet mouere nauē per aliquod ſpacium: cum
virtus trahentium ipſam diuidatur ſcd̄m numeꝝ trahentiū ꝛ ſcd̄m ꝓportionē longitu
dinis per quā oīs trahunt ſeu mouentur. Et qꝛ virtus diuiſa nō poteſt oē ſemp
id quod vnita. Idcirco ratio zenonis dicentis ꝙ quodlibet granuꝫ milij facit ſonum
diuidendo aerem: nō eſt vera. nichil eīm prohibet granū cadens nō mouere aerē mo
tu requiſito ad ſonum quātum moueret modius milij ſimul cadens. Neqꝫ eīm que-
libet pars mouebit taliter cum toto: ꝙ ſi per ſe ponatur moueat motum quo totum.
cum non ſit in ipſo niſi in potentia. Si duo diuiſim mouent duo mobilia tāto tem
pore per tantum ſpacium: ꝛ compoſite virtutes mouebunt compoſitum ex mobilibꝫ
per equale ſpacium in equali tempore. quia hoc modo eſt eadem proportio mouen-
tis ad mobile. Similiter in alteratione ꝛ augmento eſt aliquid alterans. ꝛ quod al
teratur. ꝛ hoc in determinato tempore. ꝛ uſqꝫ ad certum terminuꝫ. Ita ꝙ in dupplo
tempore alteratur ꝛ augetur duplum ꝛ duplum in duplo ꝛ medium in medio ꝛ in me
dio medium ꝛ duplum in equali tempore a dupla virtute. Si autem alterans aut
augens tantum in tanto tempore alterat aut auget: non eſt neceſſe mediam virtuteꝫ
in medio tempore totum illud alterare. quia forte nichil alterabit aut augebit ipſius ſi
cut dictum eſt de motu grauis.

Libri octaui phiſicorum qui ſic incipit. Utrum autem factus
ſit aliquando motus cum non eſſet prius ꝛc̄. Primo propo
nit intentionem inquirendi de ſempiternitate motus. ſecun-
do ꝙ oēs antiqui affirmant motum eſſe. tertio ꝙ diuerſimo
de locuntur de ipſo.

Trum autē motus inceperit eſſe poſt oīno nō eſſe. ⁊ iterū corrūpatur, ꝛ oīo deſinat eſſe. aut nō inceperit nec deſinat ſed ſemp fuit ꝛ ſemp erit tanꝙ qd īmortale nec intercipiat quiete quaſi exñs quedā vita oībus ſubſiſtētibus inquirēdum eſt. Aliqui tamē pħoꝝ videlicet leū. ꝛ demo. infinitos mūdos dicunt. quoꝝ aliqui fiunt. alij vero corrūpuntur ſucceſſiue. cum quoꝝ generatiōe ꝛ corruptione neceſſariū eſt motū eſſe ꝛ ſic dicunt motū ſemꝑ eſſe. Qui autē dicūt mundū eſſe vnū ꝛ nō ſemꝑ fuiſſe ſed factū aliqñ: idem dicūt de motu. ꝛ hoc rōnabiliṫ. cū motus ſequatur mundū. Si autē cōtingit aliqñ nichil moueri: hoc poteſt eſſe dupliciter. vno modo ſicut anaxa. dicit. videlicet ꝙ oibus rebus ſimul exñtibus ī quodā cḣoace cōfuſo ꝛ per infinitū tēpus quieſcētibus: intellectus pme cauſe eas diſgregauit. ꝛ fecit motū in ipſis. Alio modo ſicut emp̄. dupl̄ aliqñ oīa moueri ꝛ aliqñ quieſcere. moueri quidē quādo amicicia fecit vnū ex multis prius diuiſū ꝛ quādo diſcordia facit multa ex vna quieſcere autē in medijs tēporibus quibus neutra predictaꝝ cauſarū agit. cuius emp̄. verba ſunt hec. In q̄ntum quidē ex pluribus vnū: didicit eſt aptū fieri naſci. in quātum iteꝝ ex vno geminato plurima perficiuntur. ſic fiunt res: ꝙ nullo modo ipſis eſt ſcl'm vnū. Sic autē permutātur: nec ſimul perficiunṫ. qꝛ nō in inſtanti ſed per multā morā tēporis. ſic autē ſemꝑ ſunt īmobiles ſcōm circulū hoc aūt qd̄ dicit ſic permutaṫ opinādum eſt dicere eas trāſmutari ab vna diſpoſitione in aliā. Cōſiderādum eſt igitur de his. cum hoc non ſolum ſit utile ad conſiderationem nature: ſed etiam ad ſcientiam de primo principio.

Capitulum. ij. quod ſic incipit. Incipiemus autem principium ex dictis diffinitis a nobis ꝛ c̄. Primo probat ꝙ oportet mobilia pre exiſtere motui. ſecundo ex hoc arguit motum eſſe ſempiternum.

Incipiemus autē ab hoc qd̄ diffinitū eſt in nobis in tertio motū eſſe actuꝫ mobilis ſcōm ꝙ eſt mobile ergo neceſſe ſcōm quēlibet motū preexiſtere res mobiles. Preterea ſine diffinitione motus. comunis cōceptio oim eſt ꝙ poſſibile moueri neceſſariū eſt eſſe ſcōm quēlibet motū. ut neceſſariū eſt alterabile alterari. ꝛ mobile localiter ferri. quare prius oportet eſſe nobile ꝙ ſit motus. ut ꝑus ē cōbuſtibile quā cōburaṫ ꝛ ſimil̄ cōbuſtū. Mobilia itaqꝫ q̄ preſūt ſcōm quēlibet motū neceſſeriū ē aut facta eē aliqñ cū ꝑus nō eſſēt aut fore perpetua. Si igiṫ qd̄libet ipſoꝝ mobiliū factū eſt neceſſariū eſt aliā mutationē ꝑus eſſe factā per q̄m factū ſit vnū quoqꝫ poſſibiliū moueri ꝛ ſic āte ꝙlibet mutationē erit alia mutatio ī infinitū. Si aūt mobilia ſemꝑ fuerit motu nō exñte vī irrationabile ꝛ ab ignorātib⁹ dictū videlicet ꝙ poſſibile per infinitā durationē fuīt ſine actu. Amplius ſubtilius ingredietibus: videbitur neceſſario hoc accidere ꝙ motus nunꝙ incepit: ante primam mutationem ſit alia prior. Si enim alijs quidem exiſtentibus mobilibus ꝛ alijs motiuis incipit aliquando primum mouens mouere ꝛ primum mobile moueri que prius quieſcebant: oportet ipſa mobilia mutari de quiete ad motum per amotioneꝫ cauſe propter quam quieſcebant. erat eīm aliqd cauſa quietis que eſt priuatio motus. ante igitur primam mutationem motiui ꝛ mobilis eſt alia mutatio prior quod eſt falſum. qua de non mouente fit mouens quia ita contingit in omnibus mouentibus. Alia namqꝫ mouēt tantūmodo ut natura. quēadmodū ignis tantūmodo calefacit ꝛ nunꝙ frigefacit. Alia vero agunt cōtrarios motus. ut agētia ꝑ intellectū. ſciētia eīm eſt cōtrarioꝝ. licꝫ in prioribus agentibus īueniatur aliqd ſimile agētib⁹ ꝑ ſciētiā. frigidū eī qd̄ ꝑ ſui pre

ſentiā frigefacit: per ſui preſentiā quaſi abſcedēs calefacit. ſicut ſciens voluntarie peccat: quādo utitur ſcientia ecōtrario ꝙ̄ dictet. In oībus autē paſſioibus agere ⁊ pati mouere ⁊ moueri nō eſt dicendū ea eſſe poſſibilia ſcd̄m oēm modū: ſed ſolū quando ſunt indebita aproximatione. quādo aūt ſunt adinuicē proxima modo debito: tūc vnū mouet ⁊ aliud mouetur. Si vnū coꝝ eſt ſcd̄m ſuā naturā motiuū: ⁊ aliud mobile. Si igitur nō ſemꝑ hoc mouebat ⁊ illud mouebatur: manifeſtū eſt ꝙ nō habebāt ſe ut poſſibilia. ita ꝙ hoc poſſet mouere: idem autē moueri. ⁊ ideo ut eſſent ad hoc poſſibilia. opertuit alteꝝ ipſoꝝ mutari anteꝙ̄ agerēt. q2 in oībus q̄ ſunt ad aliquid oportet de neceſſitate hoc accidere ꝙ ſi de nō relato actu fit relatio ut de nō duplo fit duplū: mutentur vel utrāq3 vel alteꝝ. Si igitur de nō mouēte ſit ꝑmo mouens: oportet prius mutari alteꝝ vel utrūq3 ipſoꝝ. ⁊ ſic erit mutatio prior prima.

Capl'm. iij. quod ſic incipit. Adhuc autē prius ⁊ poſterius ⁊c̄. Primo ex ſempiternitate tēporis probat ſēpiternitatē motus. ſecundo ex iiſdē concludit incorruptibilitatē ipſius ex quibus probabit ſempiternitatem.

Adhuc autē prius ⁊ poſterius nō ſunt ſine tēpore. nec tēpus ſine motu. cū3 tēpus aut ſit quidā motus: aut numerus motus. Si ergo tēpus ſemꝑ eſt: ⁊ motum neceſſe eſt eſſe perpetuū. De tēpore autē oēs preter platonē cōcorditer dicunt ingenitū eſſe. ex quo democrit9 demōſtrat ꝙ impoſſibile eſt oīa eſſe facta q2 impoſſibile eſt tēpus factū eſt. Solus autē plato generat tēpus. dicens ipm̄ factum cum celo. celū eīm factū eſſe dicit. Preterea ſi impoſſibile eſt dicere tēpus eſſe vel intelligi ſine nunc. hoc eſt autē medietas quedā habens ſimul rationē ꝑncipij ⁊ finis eſt eīm principiū futuri ⁊ finis preteriti tēporis. neceſſe eſt tēpus ſemꝑ eſſe. ultimum eīm cuiuſlibet tēporis finiti accepti eſt in aliquo nūc: cum nō ſit accipere aliquid tēporis niſi nunc. qm̄ ergo quodlibet nunc eſt ꝑncipium ⁊ finis: neceſſe eſt ante ipm̄ nunc ⁊ poſt ſemꝑ tēpus accipere. ſi autē tēpus ſemꝑ eſt: ⁊ motū neceſſe eſt ſemꝑ eſſe cuius paſſio eſt tēpus. Eadem autē ratione probatur ꝙ mot9 ſit incorruptibilis: qua probatur ꝙ ſit ingenerabilis. Sicut eīm eſſet aliqua mutatio prior prima ſi oīs generaretur: ita eſſe opporteret aliquā poſteriorē poſtrema ſi oīo corrūperetur. Nō eīm ſimul quieſcit. i. corrūpitur qd̄ mouetur actu ⁊ qd̄ eſt mobile potētia. ut qd̄ cōburitur ⁊ qd̄ eſt cōbuſtibile. neq3 qd̄ eſt motiuū virtualiter ⁊ qd̄ actu mouet. Si igitur motus corrumpatur: oīo remanebit mobile. hoc autē corruptibile eſſe poteſt. ⁊ hoc aliquādo corrūpetur poſt quod corruptiuū ipſius alia corruptione corrūpetur. ⁊ ſic in infinitum cum ergo corruptio ſit mutatio: ſemper eſt mutatio aliqua poſt ultimam. Si ergo non eſt poſſibile: manifeſtum eſt motum eſſe perpetuum.

Capl'm. iiij. qd̄ ſic incipit. Sed aliq̄ndo quidē erat alr̄ autē nō ⁊c̄. Primo declarat ꝙ dicere motū alr̄ ſimplr̄ incepiſſe. q2 ſic aptus nat9 eſſe vꝫ eſſe cōtra ordinē nature. ſecūdo ꝙ empꝫ. licet minus incōueniēter tn̄ nō ſufficiēter, dixit de motu. tertio ꝙ aliquoꝝ licet nō oīm q̄ ſempiterna ſūt eſt aliqua cauſa.

Dicere motū icipiſſe ſimplr̄ magis aſſimilat̄ figmēto ꝙ̄ vitati. Silr̄ aūt dr̄e ita eē. q2 ſic aptū natū ē eē ī natā. ⁊ opiari hoc eē ꝑncipiū ⁊ tn̄ q2 mot9 icipit alr̄ ſic empꝫ. dixit. ſ. amiciciā cōponere ⁊ moūe ī pte tp̄is. ⁊ diſcordiā diuidēre ⁊ moūe in parte. ī tēpore a medio qeſcere ī eſt reb9 a natā: fictio vꝫ faciētes etiā ⁊ vnū ꝑncipiū qd̄ alr̄ incipit moūe ſic anaꝫ. ponit eodē modo dr̄ēnt. At vero nichil ē ī ordinatū eoꝝ q̄ natura ⁊ ſcd̄m naturā ſūt. cū natura ſit oībus cauſa ordinatiōis. infinitū aūt ad īfinitū nullā habet ordinationē ſic nec rōnem. q2 oīs ordinatio ē quedā ratio atq3 ꝓportio

In infinito autẽ tẽpore opinari quieſcere ſicut dicebat anax.⁊ poſtea per finitũ tẽpus motũ eſſe.⁊ nullã rationẽ dicere quare magis nunc ꝙ̄ prius motus incipit: nec habꝫ aliquã ordinationẽ nec eſt nature opus qꝛ naturalia aut ſemꝑ vniformiter ſunt aut alĩ qua ratio eſt ꝙ aliquãdo ſic aliq̃ndo aliter ſe habẽt. Dignius eſt ergo qḋ dix̃ emp̃. Et ſiquis alius id dixit ſic ſemꝑ ſe habuiſſe vniuerſũ qḋ aliquãdo oĩa mouẽtur. aliquã do quieſcunt hoc eñi iaꝫ habet aliquã ratione̅. Sed tamẽ iſte inſufficiẽter poſſint. qꝛ nõ ſolum debuit affirmare ſic eſſe: ſed cauſã reddere. Nec debuit velle ṗncipiũ ⁊ dig nitatẽ irrationabilẽ eſſe. qꝛ ſic aptũ natũ eſt nichil plus apponẽdo aut rõnem aut indu ctionẽ adiungere que cauſe ab ipſo poſite nõ ſunt. Preterea nõ de ratione amici cie vel diſcordie ꝙ in parte moueãt ⁊ in parte nõ. ſed de ratione huius eſt cõgregare. illius vero diſgregare. qḋ patet ſi quãlibet aſpiciamus in particulari effectu. Nã ami cicia cõgregat hoĩes. ⁊ inimici ab inuicẽ ſeparãtur. ⁊ ita ſupponit̃ fieri in vniuerſo. qꝛ in quibuſdã videtur ſic eſſe. Qḋ autẽ ſcḋm equalia tẽpora hec cõgreget. illa nõ diſgre get. indiget probatione. Oĩno autẽ exiſtimare hoc eẽe ſufficiẽs ṗncipiũ qꝛ ſemper aut ſic eſt aut ſic: nõ eſt rectũ In hoc eñi ṗncipium denocritus reducit cauſas ⁊ prin cipia nature dicẽs ꝙ ſic ſemꝑ factũ eſt prius. cuius ſẽpiternitatis noluit ṗncipiũ quere re tanq̄ ſempiterna careãt ṗncipio. recte dicẽs in quibuſdã nõ tamẽ in oĩbus. qꝛ quo rũdam ſẽpiternoꝝ ſunt cauſe Sicut triãgulus ſemꝑ hꝫbet tres angulos equales duo bus rectis. ſꝫ huiꝰ ſempiternitatis eſt altera cauſa. ṗmoꝝ aũt ṗncipioꝝ q̃ ſẽpiterna ſũt nõ eſt cauſa. Qḋ quidẽ nullũ tẽpus eſt nec fuit in quo nõ ſit motus dictũ eſt.

Capl̃m. v. qḋ ſic incipit. Cõtraria aũt his ⁊c̃. Primo adducit tres ratiões ex quibus apparet motũ aliquãdo incipiſſe. ſecundo ſoluit ipſas.

Ontraria dictis nõ eſt difficile ſoluere q̃ ſunt hec quibus videbitur cõtingere motũ incepiſſe aliquãdo cũ prius oĩo nõ fuerit. primo ex hoc ꝙ nulla ſpecies mutatiõis perpetua eſt. cum oĩs mutatio aliquãdo terminet̃ qꝛ apta nata eſt eſſe ex quodã in quoddã. ⁊ ſic oĩs mutatiõis neceſſe eſt terminũ eſſe aliquod cõtrario rum in quibus eſt. nec poteſt aliquid moueri in infinitũ. Amplius videmus poſſi bile incipere moueri qḋ nõ mouet̃ nec habet in ſe ipſo ṗncipiuꝫ motus. verbi grã. ali quod inaĩatum cuius tã totum q̄ quelibet pars prius quieſcebat aliquãdo mouetur. Sed ſi motus nunq̄ incipit: oportet aut ſemꝑ moueri aut nunq̄. Preterea hoc manifeſtũ eſt in rebus aĩatis. Cum eñi aliquãdo nullus motus inſit nobis: moueri ĩ cipimus poſt quietem. ita ꝙ tunc fit in nobis ex nobis ipſis ṗncipiũ motus. etiã ſi ni chil extrinſecus moueat. qḋ quidẽ in rebus inaĩatis nõ videmus que ſemꝑ ab aliquo mouetur extrinſeco animal autem dicimus ipm mouere ſe ipm. Si ergo aliquando penitus quieſcit: motus fit in ĩmobili ex ſe ipſo ⁊ nõ ab extra. Et ſi hoc poſſibile eſt ifie ri in animali. nichil ita contingere in vniuerſo. ut quod fit in paruo mundo: poſſibile ſit contingere in magno. ⁊ ſi in hoc: ⁊ in vniuerſo contingit. ut ſic vniuerſum aliquan do quieſcat ut poſtea moueatur. Soluendo predicta. ꝙ in principio recte dicitur motum qui eſt inter contraria vnum ⁊ eundem non poſſe ſemper eſſe: ſed aliquando incipit ⁊ finitur. hoc neceſſarium eſt vnum ⁊ eũdem motum ⁊ eiuſdeꝫ magnitudinis recte non ſempiternum eſſe ut ſonum vnius corde. tamen quicquid ſit de hoc: nichil prohibet quẽdã ut circularẽ eſſe cõtinuũ ⁊ perpetuũ ſic̃ poſterius apparebit. Ad ſcḋm dicimus nõ eſſe incõuenieẽs incipe moueri aliqḋ ṗus qeſcẽs ſi aliũ ſit extrinſecũ mouẽs aliũ nõ. ut ab eodẽ motiõ aliũ inaĩatum moueat̃ aliũ nõ. Nichil autẽ dubitat aliud qui

ſic dicit: ꝙ ꝓpter quid aliqua nō ſemꝑ quieſcunt nec ſemꝑ mouētur. Maxime aūt tertia ratio videtur facere dubitationē. In rebus aīatis eīm fit motus cum ꝓus oīno nō eſſet in eis qꝛ aīal prius quieſcēs incipit moueri nullo extrinſeco mouēte ut videtur Sed dicendū ꝙ hoc falſū eſt. Cōſpicimus eīm ſemꝑ aliquid naturaliter moueri in aīali. cuius motus ipm aīal nō eſt cauſā: ſed aer ſeu cōtinens. i. celū ſiue ſuper celeſtia ipm eīm aīal dicimus mouere ſe ipm nō ſcdm oēm motū: ſed ſolo motu locali quē precedunt aliqui motus facti a cōtinente. qꝛ nichil prohibet ymo neceſſe eſt fieri multos motus in corpore a cōtinente. quoꝝdā autē motuū cauſa eſt intellectus ꝛ appetit9 quibus mediantib9 totum aīal incipit moueri localiter q̄ŭo accidit circa ſomnos ī quib9 eſt nullus ſenſibilis motus in fieri ſic in aialib9. tū exiſte aliquo motu alteratiōis: ſurgunt Iteꝝ ꝛ mouētur localr̄. ſicut magis in ſeq̄ntibus apparebit.

Capl'm. vj. qđ ſic incipit. Principiū autē cōſideratiōis eſt ꝙ quidez et dicte dubitatiōis ꝛ c. Premiſſa quadā diuiſione ꝑmo probat qꝛ nō oīa ſemꝑ quieſcunt ꝙ nō oīa ſemꝑ mouentur qꝛ nec motu ſumpto ſimplr̄ nec motu augmenti nec motu alterationis nec locali.

Principiū autē ſeq̄ntis cōſideratiōis: iddez eſt ꝙ ꝛ dicte dubitatiōis videlicet quare quedā aliquādo mouentur ꝛ eadē iteꝝ quieſcunt. Neceſſe eſt autē oīa ſemꝑ quieſcere. aut oīa ſemꝑ moueri. aut olia moueri ꝛ alia qeſcere. ꝛ hec altero triū modoꝝ. primo ut q̄ mouentur ſemꝑ moueātur. ꝛ quieſcētia ſemꝑ quieſcāt Secundo ut oīa ſint apta nata equaliter moueri ꝛ quieſcere. Tertio ut quedā ſemper ſint īmobilia. ꝛ quedā ſemꝑ moueātur. quedā vero utrūqꝫ poſſint participare motuꝫ ſ. ꝛ quietē qđ tertiū a nobis probādum eſt. qꝛ ex hoc habetur ſolutio oīm dubitatoꝝ et finis negocij intenti. Primū igitur videlicet oīa quieſcere dicere ꝛ querere ad hāc rationē dimittendo ſenſum cui patet cōtrarium eſt quedā paſſio intellectus. Preterea hec ambiguitas eſt de toto ente ꝛ nō de parte ipſius pertinēs nō tātum ad phiſicum ſed ad oēs praticas ſcientias ꝛ opiniones ꝓpter hoc ꝙ oēs utunt̄ motu. Amplius ſicut importunitates negātium principia ſcientiaꝝ doctrinaliū nō pertinent ad mathematicū ſicut nec negātium ꝑncipia aliaꝝ ſcientiaꝝ ad ipſas ſcientias: ſic nec id qđ nunc dicitur. ſ. oīa quieſcere pertinet ad phiſicū qui ſupponit ꝙ natura eſt ꝑncipiū motus. Fere autē eque falſum eſt dicere oīa moueri tamē minus preter artē poſitum eſt eīm ſolutio huius: naturā eſſe ꝑncipium tā motus q̄ꝫ quietis. licet motus ſit qđ magis phiſicū. Quidā autē dicunt nō alia moueri alia nō: ſed oīa ꝛ ſemꝑ. tamē hoc latere ſe uſum humanū. quibus phīs nō eſt difficile cōtradicere: cuꝫ nō determinēt quali motu moueātur oīa. Non eīm eſt poſſibile oīa cōtinue augeri vel minui. ſimile eſt opinioni dicentium gutā continue fodere ꝛ naſcentia. i. arbores ſcindunt lapides lapides ſcindere quod non eſt verum quia non ſequitur quia ſi guta tantum remouit ut fodit in tanto tempore ꝙ prius medium illius in medio tempore foderit quia oēs ſimul totum remouent ſicut tractus nauis eſt ab oībus ſimul trahentibus quoruꝫ nullus per ſe trahit. Similiter tot gute tantum mouent quarū nulla per ſe aliquid mouit licet enim diuidatur ꝙ remotum eſt in plures partes tamen nichil ipſius per ſe remotū eſt ſꝫ totū ſimul̄ ex q̄ maifeſtū eſt ꝙ nō eſt neceſſariū pauloti ſemꝑ aliqd diminui qꝛ diminutio poteſt diuidi in infinita ſed aliquādo totū ſimul aufert. Similr̄ aūt ꝛ in qualibet alteratione cōtingit nō eīm ſequit̄ ꝙ ſi id. i. ſubiectū qđ alteratur ſit partibile in infinitum ꝙ per hoc alteratio diuidat̄ ſimilr̄ ſed aliquando fit ſubito ut congelatio.

Amplius eñi cũ aliquis infirmatus ſanatur: neceſſe eſt aliquod determinatuꝫ tẽpus fieri in quo ſanabatur ⁊ nõ inſtãtis qđ eſt terminus tꝑoris nec ratio mutatur ĩ aliã qualitatẽ. ⁊ ideo dicere ipm alterari cõtinue eſt ambigere de multũ manifeſtis cum alteratio ſit mutatio in cõtrarium in quo oportet alteratũ quieſcere. Preterea lapis nõ ſemꝑ fit cõtinue durior vel mollior ſed in eadeꝫ diſpoſitione aliquãdo manet. Et ſecundum motum localẽ mirabile eſt ſi latet. motus lapidis aut quies eius deorſum. Amplius autẽ terra ⁊ quodlibet aliũ elemẽtoꝝ ex neceſſitate ꝑmanent in ꝓprijs locis ⁊ ex eis violẽter mouẽtur quãdo igitur in ꝓprijs locis ſunt neceſſe eſt ea nõ moueri localiter. Quod igitur impoſſibile ſit aut ſemper moueri aut ſemper quieſcere manifeſtum eſt.

Capl'm. vij. qđ ſic incipit. At vero nec alia quidem ⁊c̃. Probat ꝙ nõ oĩa q̃ mouentur nec que quieſcunt ſemper quieſcunt.

Sufficit eñi ad cognoſcẽdum quedã poſſe quieſcere ⁊ moueri experimẽtalis cognitio qua videmus in eiſdem fieri dictas mutationes. preterea nõ eſt motus violẽter niſi moueatur extra naturã quieſcẽs prius ⁊ per cõſequẽs nec eſt generatio nec corruptio. Qm̃ igitur ſic opinari copulãdum eſt ad antiquas rationẽs vidẽduꝫ eſt ꝙ nõ oĩa quieſcunt qm̃ hoc opinari eſt opinio vera vel falſa ⁊ fantaſia qua poteſt aliquãdo ſic videri aliquãdo aliter. fantaſia autẽ ⁊ opinio motus quidam ſunt. Sed nõ oportet de hoc querere rationẽ qꝛ manifeſtũ eſt ſenſui in talibus. enĩ querere rationẽ cum male iudicatur inter notũ ⁊ ignotũ. Similiter impoſſibile eſt oĩa moueri aut alia quidẽ ſemꝑ moueri alia ſemꝑ quieſcere. ad hec eñi oĩa ſufficiẽs eſt noticia q̃m habemus per ſenſum relinquit̃ ergo conſiderãdum vtruꝫ quedã ſimul poſſint moueri ⁊ quieſcere. alia vero ſemꝑ quieſcunt ⁊ alia ſemꝑ mouent̃ ut celum.

Capitulum. viij. quod ſic incipit. Mouẽtium igitur ⁊c̃. Probat ꝙ omẽ qđ mouetur ſiue motu naturali ſiue violento mouetur ab alio.

In his que mouent ⁊ mouent̃ per ſe inuenimus alia moueri a ſe. alia vero ab alio a ſe mouent̃ que habent in ſe ipſis ꝑncipiuꝫ motus ut aĩalia ⁊ hec dicunt̃ moueri natura. ab alio vero mouent̃ quedã per naturaꝫ ut grauia deorſum. Alia extra naturã ut grauia ſurſuꝫ. vnde pedes aĩalium poſſunt moueri extra naturã ſ. quãdo mouentur cõtra diſpõnes ⁊ modos ſuos. In his igitur q̃ extra naturã mouẽtur manifeſtũ eſt ipſa ab alio moueri. Nam diuidunt̃ ĩn duo quoꝝ vnum eſt mouens aliud eſt motũ. Relinquit̃ ergo dubitatio de his q̃ mouent̃ ad vnũ locũ ſcđm naturaꝫ ⁊ ad cõtrarium extra naturã. a quibus moueãtur ſicut ſunt grauia ⁊ leuia ipſa eñi moueri a ſe ipſis eſt impoſſibile qꝛ mouere ſe ipm eſt ꝓprium habẽtibus vitã ⁊ ſenſuꝫ. ſ. rebus aĩatis aĩatoꝝ. Preterea q̃ a ſe ipſis mouentur poſſunt facere ſuã quietem qđ nõ inuenitur in iſtis. Preterea q̃ a principio intrinſico mouẽtur nõ ſunt oĩa continua quia oportet aliqđ eorum agere ⁊ aliquid pati ſicut patet in animatis predicta autem ſunt continua ⁊ eiuſdem rationis in toto ⁊ in partee.

Capitulum. ix. quod ſic incipit. Sed accidit ⁊ hoc ab aliquo ſemper moueri ⁊c̃. Manifeſtat a quo moueantur grauia ⁊ leuia concludens ex hoc quicquid mouetur moueri ab alio.

Mouentiũ quedã per ſe mouẽt ⁊ ſcđm naturã. ut actu calidum calefacit. quedam per accidẽs ⁊ extra naturã ut vectis mouet grauia. ſimiliter mobiliũ quedam mouẽtur ſcđm naturã: cum habẽt potentiã ut moueãtur quedã extra naturã. Potẽtia autẽ dupl'r dicitur. vno modo eſſencial'r ſicut addiſcens eſt in potẽtia

ſcientiali ad conſiderãdum: qꝛ nõ habet formã per quã poſſit exire in actum cõſiderãdi ſcientificẽ. Sed oportet ꝙ per aliquod mouẽs fiat potẽs ad conſiderãdum. Alio modo dicitur potẽtia accidẽtaliter ſicut quãdo habẽs ſcientiã impeditã tamẽ ne cõſideret eſt in potentia ad cõſiderãdum. talis eĩm per accidẽs. ſ. per prohibẽs nõ eſt in actu cõſiderãdi. ⁊ hoc modo moueri ſe habet in phĩcis qꝛ quedã habent potentiã remotam. quedã propinquã ad motũ. Materia igitur q̃ eſt in potentia ad formã grauitatis eſt etiã in potẽtia ad motũ deorſum. ⁊ ab eodẽ accipit poſſe moueri deorſũ a quo accipit formã grauitatis. hac antẽ forma accepta: actu mouetur deorſũ. niſi impediat prohibens. ⁊ ideo impediente prohibẽte: eſt per accidẽs in potẽtia ad moueri deorſũ. Ita ꝙ remouẽs prohibẽs eſt accidẽs cauſa moueri ipſius. ⁊ per cõſeqñẽs dãs ſibi formã grauis eſt per ſe cauſa ꝙ moueatur. Si igitur quecũqꝫ mouẽtur ſcðm naturã habẽtia in ſe pꝛĩcipium motus ut aĩalia ⁊ nõ habẽtia in ſe tale pꝛĩcipium ut grauia ⁊ leuia ⁊ quecũqꝫ mouentur extra naturã ut mota per violentiam ab alio mouentur: patet ꝙ quicquid mouetur ab alio mouetur.

Capl̃m. x. quod ſic incipit. Hoc autẽ dupl̃r ⁊c̃. Probat ꝙ neceſſe eſt deuenire ad aliqđ primũ mouẽs qđ vel eſt ĩmobile. vel mouet ſe ipm̃.

Q Voniã neceſſe eſt in rebus mobilibus cauſari motũ ab alio ſiue proximo ſiue mediato: plus dependet motus a pꝛ̃mo mouẽte q̃ ab alio. qꝛ ſine primo nichil poſterius mouet. primũ autẽ mouet ſine poſteriori ⁊ qꝛ in infinitis nõ eſt primũ: ideo dari oportet in ordine mouẽtium primũ mouẽs. Preterea ſi motus eſt ita in rebus ꝙ oĩe qđ mouetur mouetur ab aliquo moto aut hoc eſt ĩ rebus per accidens aut per ſe. nõ per accidẽs qꝛ tunc cõtingeret motũ nõ eſſe. Preterea ẽ dare rem motã que nichil mouet. ⁊ rem motã que aliquid mouet. In his autẽ in quibus eſt per accidẽs habitudo ⁊ cõpoſitio: hoc inuenimus ꝙ ſi vnum illoꝝ inuenitur ſine alio: ⁊ illud poterit inueniri ſine eo. Cum igitur in ordine entium inueniamus aliquid quod mouetur ⁊ nõ mouet. aliud quod ſimul mouetur ⁊ mouet: neceſſariũ eſt ut dicamus eſſe aliquid quod quidẽ mouet cum ſit ĩmobile. Cui veritati opinio anax. ſuffragatur dicẽtis intellectũ impaſſibilẽ ⁊ immixtũ qm̃ eſt principiũ motus. ſic eĩm poterit mouere: qꝛ ĩmobile ⁊ impartibile: qꝛ ĩmixtus. Si vero nõ ſcðm accidens ſed ſecundum ſe cõiungitur ratio mouẽtis ⁊ moti: neceſſe eſt oĩe mouẽs moueri. hoc aũt aut erit ſcðm eandẽ ſpẽm motus: qđ eſt impoſſibile. qꝛ tunc oĩe docẽs doceretur. et proiciẽs proiceret aut ſcðm aliam ⁊ aliã ſpẽm aut ſcðm aliud genus motus neceſſe eſt moueri mouẽs. Sed nec hoc poſſibile eſt qꝛ cum ſint finite ſpẽs motus: oporteret reflecti ad eandẽ ſpẽm. ut ſic dealbãs dealbaretur ⁊ docẽs doceretur. Preterea oĩe mouẽs ẽ motiuũ ⁊ oĩe motũ eſt mobile. Si ergo qđ mouet oĩe ex neceſſitate moueť: oĩe motiuũ erit mobile. ⁊ ſic ſanãs erit ſanabile. ⁊ hedificatiuũ hedificabile. Nam ſi motiuũ eſt mobile: aut eadẽ ſpecie motꝰ aut altera. a qua altera finaliter veniet in eandẽ cum nõ ſint infinite ſpẽs. nec etiam poſſibile eſt ꝙ oĩe motiuuꝫ ſit mobile altera ſpecie. Nam motiuum localiter non eſt augmentabile ex neceſſitate.

Ex predictis ſequitur ꝙ id quod mouetur aut a quieſcente moueatur: aut ipm̃ moueat ſe ipſum. ſi enim cauſa motus ponatur vel illud quod mouet ſe ipſum vel illud quod mouetur ab alio: patens eſt qđ omnes ponunt. ſ. mouens ſe ipſum eſſe cauſam motus cum hoc habeat per ſe motum aut ab alio eſſe cauſa motus per accidens.

Semper autem prius eſt in omni genere quod eſt tale per ſe q̃ quod eſt tale per accidens.

Capitu. xj. quod sic incipit. Necesse igitur om̄e qd̄ mouetur ⁊c̄. Probat ꝙ om̄e qd̄ mouetur ex ſe diuiditur in duo. quoꝝ vnum eſt motuȝ ⁊ aliud mobile. cōcludens ex hoc ꝙ primū mouens eſt imobile.

Quoniā om̄e qd̄ per ſe mouetur eſt cōtinuum ut ex ſuperioribus patet. ſi per ſe totum moueť ⁊ totū mouet idem ſcd̄m idem alterabiť ⁊ alterabit ſcd̄m eādē alteratione mouebiť ⁊ mouebit ſcd̄m eundē motuȝ. hoc autē eſt impoſſibile. Nam cuȝ motus ſit actus entis i potētia qd̄ moueť ad aliquid: eſt potētia illud. quod autē mouet ad illud: eſt actu tale. ut quod calefacit eſt actu calidū. Si ergo idē totū mouet ⁊ moueť: erit ſimul in actu ⁊ in potētia. ſcd̄m idē.. oportet ergo ꝙ aliqua pars ipſius moueat ⁊ alia moueať. nec poteſt ſic moueri ut quelibet eius parȝ moueat alteram ⁊ moueať ab ipſa. nam ſic: nō eſſet primū mouēs. qd̄ eīm primū eſt: magis ē cauſa mouendi ꝙ ſequēs cum ſit proximus illi qd̄ mouetur ex ſe ipſo. Preterea mouens nō moueť neceſſario ab altero ſed ſcd̄m accidēs. accidēs autē cōtingit nō eſſe. Si ergo om̄e mouēs ideo mouet quia moueť ab alio: cōtingit nō moueri. q꞉ hoc habet per accidens: ergo nō moueret ⁊ per cōſeq̄ns nō eſſet. ſed cū neceſſe ſit ſemp motum eſſe: neceſſariū eſt mouēs primū eſſe imobile aut moueri ex ſe ipſo. Preterea qd̄ mouet motū oportebit moueri eadē ratione qua mouet. ⁊ ſic om̄e calefaciēs calefiet. Nec etiā poteſt ſic moueri ut vna pars eius vel plures moueāt ſe ipſas. tā quelibȝ pars ſcd̄m ſe accepta eſt quoddā totū. huiuſmodi ergo totius aut vna parȝ mouet aliā ⁊ ſic tota nō moueť p̱ ſe aut totū mouȝ totū ⁊ nō ptes niſi p accn̄s: ⁊ ſic nō ē neceſſariꝰ motus eaꝝ ⁊ per cōſequens nec totius. relinquiť ergo mouentis ſe ipm̄ aliqd̄ mouere cum ſit imobile ⁊ aliqd̄ moueri. ita ꝙ tale nō poteſt dici p̄mo ⁊ p̄ncipaliť moueri a toto ſe ipſo. q꞉ tūc moueretur per ſe ⁊ p̄mo a duobꝰ mouētibꝰ. ſ. a toto ⁊ parte.

Cap̄m. xij. qd̄ ſic incipit. Q̄m̄ q̄ mouet aliud qd̄ eſt ⁊c̄. Probat ꝙ ad rationem mouētis ſe ipm̄ ſufficiūt duo. ſ. mouēs. imobile ⁊ motū tātum.

In mouēte ſe ipm̄ poſſunt repiri partes triū rōnuȝ. ſ. pars mouens imobilis pars mouēs ⁊ mota pars mota tm̄. ſed ſi partē motā aufero ſufficiēs ratio motus permanebit in p̄ma ſecunda ⁊ cauſa ſecundā ratio nē mouēdi nō tamen q̄ rūt rōnem ſuficiunt ergo ad rōnem mouētis ſe ipm̄ pars mouēs imobilis ⁊ mota tantum q̄ ſunt tacte adinuicē aut altera ab altera. Si ergo mouēs ſe ipm̄ cum ſit continuum nō habet aliquā partē mouentē ipam nec totū mouet ſȝ aliqua pars imobilis exiſtit ⁊ mouet alterā. Si aūt querať utrū partis mouētis imobilis cum nō ſit cō tinua poſſit aliqua pars deciſa ab alia mouere parteȝ deciſā ab ea q̄ mouebať dicendum ꝙ p̄mi mouentis ſe ipm̄ pars imobilis eſt diuiſibilis in potentia ſi aūt actu diuidatur nō remanebit in ea virtus mouendi primo ⁊ per ſe ⁊ ſic pars deciſa ab ea non poterit habere rationem mouendi exiſtens imobilis. Manifeſtum igitur ex dictis quoniaȝ principium mouens ſiue ſit ſeparatum a re mota ſiue ſit cōiunctum cum ea ut in mouente ſe ipſum oportet eſſe imobile.

Cap̄m. xiij. qd̄ ſic incipit. Q̄m̄ aūt oportet ſemp motū eſſe ⁊c̄. Probat per ea q̄ aliquādo ſunt ⁊ nō ſunt ꝙ primū mouens eſt incorruptibile ⁊ perpetuuȝ nec mouetur per ſe nec per accidens et cum hoc magis contingit ipſum eſſe vnum q̄ꝫ plura.

Quoniā aūt om̄e mouēs eſt perpetuus eſt dare mouēs perpetuū ſiue vnū ſiue plura. ⁊ hoc eſſe imobile. ita ꝙ nec per ſe nec per accidēs moueať. Quis eīm aliqd̄ ſimplex ⁊ forte aliqd̄ p̄ncipiū aliquādo quidē poſſit eſſe aliquū nō eſſe ſine

generatione ⁊ corruptione tamē hoc nō eſt poſſibile vniuerſali oīum ꝓncipioꝝ in his q̄ ſe ipſa mouēt oportet dare aliquā cauſam ipſius ꝙ eſt aliquādo quidē eſſe aliquādo autē nō eſſe ⁊ eodē modo in his que imobilia ſunt ſi aliquādo ſunt et aliqn̄do nō oportet huiuſmodi dare aliquā cauſā talis autē cauſa nō poteſt eſſe aliqd̄ nō perpetuū: eo ꝙ motus eſt perpetuus. nec aliqua mobilia in infinitū ſibi ſuccedētia qꝛ talia nunq̄ ī eodē tpore ſimul ſunt. oportet igitur ꝓmuꝫ mouēs ſiue vnuꝫ ſiue plura ſint eſſe perpetuum. Et ꝙ ſit cauſa perpetui motus coꝝ que aliquādo ſunt ⁊ aliquādo nō. Et qm̄ natura operatur magis per finita q̄ꝫ per infinita ⁊ per vnū q̄ꝫ per plura: ſi eque bene ꝓueniāt naturales effectus ⁊ ſufficiens ſit ꝓmum mouens īmobile cum ſit perpetuum ⁊ naturalē motuꝫ extēdēs vnde ita nullum aliud tale ponēdum eſt Cōfirmatur autē predicta hoc modo. oſtenſum eſt ꝙ neceſſe eſt motum ſemper eſſe continuum. continuus autem eſt ſicut vnus. vnus autem eſt ſi ab vno mouente ſit magis q̄ꝫ ſi a pluribus. mouens ergo primum vnum eſt ⁊ perpetuum.

Capl'm. xiiij. quod ſic incipit. Et iterum conſiderans ⁊c. Confirmat ex his que aliquando mouentur ⁊ aliquādo nō ꝙ ꝓmum mouens eſt īmobile ⁊ perpetuum ⁊ ꝙ ꝓmum mobile ab eo perpetuum eſt ⁊ cōtinue motum.

In entibus videmus quedā aliquādo moueri ⁊ aliquādo quieſcere. omē aūt qd̄ mouetur aut mouetur ab īmobili ⁊ ab aliquo ⁊ a ſe ipſo in quibus oībus ſemper deuenimus ad aliqd̄ primū mouens. in tātuꝫ ꝙ etiā in aīalibus q̄ mouēt ſe ipſa reperimus aliqd̄ primū mouēs. in eis autē ꝓprie motuꝫ qui cōuenit eis ex ſe eſt localis. nam motu augmēti detrimenti alteratiōis in ſimilibus motibus mouentur a ꝓncipio extrinſeco motu autē locali aliquādo etiā mouent̄ ab extrinſeco: ut ab aere vl' ab aliquo alio. ſicut patet poſt decoctionē alimenti. dum eīm coquit̄ quieſcunt ⁊ dormiunt. decoctione autē facta: ſurgunt ⁊ mouēt ſe ipſa: cum primum ꝓncipiū extra ſit ⁊ ideo nō ſemꝑ mouent̄ tali motu. qꝛ nō ſemꝑ cōiungitur mouens extra cum mouēte intra. ꝙ mouens intra q̄uis per ſe ſit imobile: tamē qꝛ exiſtit in motu localiter. ſ. in corpore ſcḋm accidens mouet̄ ad motū eius. Ex quo poſſumus ſcire ꝙ talis motus non poteſt eſſe perpetuus eo ꝙ eſt ibi aliqua habitudo accidentalis q̄ꝫ contingit nō eſſe. ⁊ ideo ſi neceſſe eſt ⁊ omē manere motum eſſe perpetuū ⁊ cōtinuum: mouēs erit mobile tam per ſe q̄ꝫ per accidēs. ꝓncipio eīm manēte neceſſe eſt ⁊ omē manere ꝙ cōtinuum eſt ad ꝓncipium. Nec dico ꝙ idē ſit moueri ſcḋm accidēs a ſe ⁊ ab altero. moueri ſcḋm accidens a ſe reperitur in rebus corruptibilibus. ⁊ moueri ſcḋm accidēs ab altero poteſt reperiri in aliquibus ſempiternis in celo. Qm̄ aūt mouenti rōnabiliter reſpōdet mobile hinc eſt ſi eſt ꝓncipiuꝫ mouēs perpetuū ac etiaꝫ īmobile: ita neceſſe eſt ꝓmum qd̄ mouetur ab illo ſemꝑ motū eſſe ⁊ perpetuū. hoc eīm modo poteſt ſaluari perpetuitas gn̄onis ⁊ corruptiōis. īmobile et eīm ſemꝑ eodē modo ſemꝑ mouebit idē mobile ⁊ vniformiter. mobile autē ab ipſo aliter ⁊ aliter ſe habens ad res nō erit cauſa eiuſdē motus: ſed interdū gn̄onis ⁊ corruptiōis interdum ſuſceptiōis alterius ⁊ alterius ſpeciei. ſic igitur eſt ad ſemper īmobile ⁊ aliquod ſemper motum ⁊ quedam q̄ aliquando mouentur ⁊ aliquando quieſcunt.

Capl'm. xv. quod ſic incipit. At vero aliud factibilibus principijs ⁊c. Inueſtigat quis motus ſit prius inter ſpecies motus probans ꝙ motus localis eſt huiuſmodi ⁊ cum hoc continuus.

Motus qui eſt ſemꝑ cōuenienter ponit̄ prius eo ꝙ primū mouēs mouet tali motu motū aūt ꝓmi mouētis neceſſe ē eſſe vnū cōtinuū ⁊ primū ꝙ patet ſi conſi

deremus ſpēs motus impoſſibile eſt motū augmenti ⁊ diminutiōis eſſe ſicut pma al-
teratione qua mediāte fiat ſimile ex diſſimili qd exigitur ad motū q̄ eſt in quātitate alte
ratio autē nō poteſt incipere niſi alterāte exeūte de potētia ad actū. hoc aūt habet fieri
eo ꝙ lōginquius ſit ꝓpinquius hoc aūt exigit mutationē localez ⁊ ſic iſta eſt pnta inter
ſpecies motus. Preterea denſitas ⁊ raritas principium ſunt omnium paſſio-
num ut grauis ⁊ leuis molis ⁊ duri calidi ⁊ frigidi ⁊ ſimiliū ſed rarꝫ ⁊ dēſum fiūt me
diāte cōgregatione ⁊ diſgregatione q̄ exigūt motū localē ergo hoc eſt prior alteratione
q̄ vero augmentanť ⁊ diminuunť locū trāſmutāt. Preterea prius eſt quo nō exiſte
nō erūt alia illud aūt eſt ſine eis prius etiā dicitur aliqd ſcd̄m ſubſtātiā ⁊ ſcd̄m tēpus oī
bus aūt modis predictis motus localis eſt prior. nam nō eſt neceſſe augmētari vel al
terari ſicut nec fieri nec generari ꝙ moueť ſcd̄m locū predictaꝝ aūt motio nulla cōtin
git abſq3 motu quē mouet primū mouēs ſic igiť prior eſt alijs qr eſt ſine ipſis ⁊ nō ecō
uerſo ⁊ qm̄ talis motus perpetuus eſt ſolus ideo prior eſt alijs tēpore. Q̄d etiaz ſic
patet q̄uis eīm vnius ⁊ eiuſdē rei generabilis loci mutatio ſequiť alios motus eo ꝙ ē
perfectio cōſtitutoꝝ in eſſe perfecto tamē oportet alteꝝ motuz ſcd̄m locū precedere ꝙ
ſit cauſa gn̄onis eius qr igitur oportet rem mobilē quocūz motu ferri priuſq̄ꝫ ſit mot9
eius ferri aūt impoſſibile eſt ſine preuia loci mutatione ideo ſicut motus hic ſimpliciť
precedit gn̄onem ita precedit augmētum ⁊ alterationē. Ex his manifeſtū eſt ꝙ mo
tus localis prior eſt alijs ſubſtātia ⁊ perfectione qr qd in vno quoq3 genere eſt poſteri9
natura ⁊ perfectione eſt prius motus localis in vna quaq3 re generabili eſt poſterius a
lijs. vnde ⁊ quedā aīalia ꝓpter infectionez organi aut naťe carēt iſto motu perfectis
autē aīalibus ineſt tanq̄ prior ſcd̄m ſubſtantiā. Preterea hic motus nichil remo
uet de his q̄ pertinēt ad ſubſtātiā ⁊ perfectionē rei ceteri vero motus ⁊ mutationes ali
quid reale mutāt ab ipſa re. Preterea mouēs ſe ipm̄ qd eſt pncipiū ⁊ pmuz his q̄
moueť mouet pncipalr ſcd̄m hūc motū q̄ eſt pfectius ⁊ pus i genere motuū.

Caplm. xvj. quod ſic incipit. Q̄d autem loci mutatio poſſit ⁊c. Volens ma
nifeſtare ꝙ loci mutatio ſit prima inueſtigat primo ꝙ nullus motus poſſit eē
continuus niſi ſolus localis.

Ullus motus qui eſt inter cōtrarios terminos pt eſt eſſe cōtinuus. oīs autez
motus preter localē eſt in terminos cōtrarios: ergo ⁊c. Et q̄uis de oibus a
lijs motibus ⁊ mutatioibus cōcludit hec ratio iēis nō poſſe īuenire perpetu
am cōtinuitatē eo ꝙ oportet mobile ab vno cōtrario motū ad aliud contrariū quieſce
re per aliqd tempus in ipſo: tamē in mutatioibus eſt ſpāis ratio ꝓpter quā nō poſſunt
habere cōtinuitatē. ſ. qr ſunt oppoſita adinuicē ut generatio corruptioni. Si ergo cō
tinuaretur vna alteri: ſimul fieret aliquid ⁊ corrūpereť. ſiue igitur cōtrarietas accipiať
ex parte terminoꝝ ſiue ex parte mutatiōis: indifferēter ex utroq3 cōcluditur in cōtinui
tas motus ac mutatiōis. qr in utroq3 impoſſibile eſt ſimul eſſe terminum termino vel
mutationē mutationi q̄ oportet inter eas intercidere quietē. Nec oportet turbari
eo ꝙ dicim9 motū cōtrariari motui cū in quīto libro precedēti dictū ſit ipm cōtrariari
quieti quaſi vnū ſit cōtrariū duob9. in quibuſdā eī ita videmus ꝙ vnū cōtrariať duob9
ſic eq̄le cōtrariať excedēti ⁊ exceſſo Q̄d aūt dictū ē iter mutatiōes cōtrarias quietē iter
cidere: cōfirmať ex hoc. qr ſi quies nō intercideret: res accipiēs eē per gn̄onē ſtatim in
ciperet corrumpi ⁊ nullo tempore permanent in eſſe accepto.

Ca. xvij. qd ſic icipit. Q̄d aūt cōtingit eē quoddā īfinitū. Demōſtratiue pro
bat nullā loci mutationē eſſe perpetuā niſi ſolā circularē.

OMne motum localiter aut anfertur circulariter aut ſcôm rectum aut mixtim ex utroqꝫ. ſi ergo nõ contingit alterꝝ predictoꝝ eſſe cõtinuum infinitum: nec cõpoſitum ex eis. Qđ autẽ motũ ſcôm rectum nõ contingat eſſe cõtinuũ ꝛ perpetuũ: manifeſtũ eſt ſic. oĩs magnitudo eſt finita ſuper quã nõ poteſt eſſe ſemper idẽ moueri niſi reflectatur a termino ad quẽ ad terminũ a quo ꝛ ecõtrario. motus autẽ ad terminos tales: cõtrarij ſunt ut motus ſurſũ motui deorſũ. ꝛ ideo nõ poteſt talis motus eſſe vnus: qꝛ eius termini ſpecie differunt. cõtraria eĩm ſunt differẽtia ſpecie.

Signũ autẽ ꝙ tales motus ſunt cõtrarij eſt qꝛ ꝛ ſtant ꝛ repauſant adinuicẽ ſi ſimul fiant. mobile eĩm motũ ad terminũ ad quẽ impedit mobile motũ ad terminũ a quo incipit moueri: ſi ambo eodẽ tẽpore moueãtur ſuper eãdem magnitudinẽ ſiue rectã ſiue reflexã. Preterea motus in quo intercipitur quies nõ poteſt eſſe cõtinuus nec perpetuus ſed in omi motu reflexo nõ ſolum in recto ſed etiã in circulo ĩtercipit̃ quies ergo nõ cõtinuus. Qđ autẽ in motu reflexo ſuper circulũ neceſſe ſit ĩteruenire quietem: patet ex ſenſu patet etiã ratione mobile eĩm nunꝗ̃ utitur aliquo puncto ex aliqua parte magnitudinis ut ꝑncipio ꝛ fine diſtincto actualiter in eodẽ nunc ſed ĩ alio ꝛ alio cum ergo in motu reflexo ſuper circulo utitur termino in quo incipit reflecti ut fine et ꝑncipio actu diſtincto: hoc facit in alio ꝛ alio nunc. quoꝝ in vno adeſt eidẽ termino: ꝛ in alio abeſt. inter duo autẽ nunc eſt tẽpus mediuꝫ. in nunc autẽ nec adeſt nec recedit mobile ab eodẽ termino ergo tunc quieſcit in eo. generaliter eĩm hoc verum eſt ꝙ cũ mobile eodem termino utitur ut principio ꝛ fine tanꝗ̃ duobus in actu: neceſſe eſt interuenire quietem propter hoc ꝙ duo facit ibi actualiter diuerſa. ſ. accedere ꝛ recedere ab eodem ꝛ non poteſt eſſe in eodem nunc.

Capl̃m. xviij. qđ ſic incipit. Bene ꝛ ad dubitationẽ ꝛc̃. Soluit quaſdã dubitatioẽs q̃ poſſẽt habere ortum ex precedẽtibus quaꝝ ꝑma talis eſt.

SI duo mobilia eque velocia moueãtur ſupra dictas magnitudines equales ita ꝙ vnũ mobile incipiat a ꝑncipio q̃n̄o aliud cõtinuat motũ a medio magnitudis uſꝫ ad finẽ ꝑus deueit ꝑmũ mobile ad mediũ ſue magnitudis q̃ꝫ ſcôm ad finẽ ſue q̃ ſpacia ſunt equalia qꝛ ꝑus recedet a ꝑncipio eiuſ ꝗ̃ ſcôm a medio magnitudinis ſup quã cõtinuat motũ nam ſi in eodẽ inſtãti hoc decederet a ꝑncipio ꝛ illud a medio in eodẽ motu ſimul adeſſet ꝛ abeſſet.. Huius dubitatiois ſolutio patet ex ꝑdictis in precedẽti capitulo nullum eĩm mobile contĩe motũ utitur aliquo ſigno magnitudinis ut ꝑncipio ꝛ fine in actu ſed in potẽtia tãtum ꝛ ideo nullo tali dicitur adeſſe vel abeſſe in motu autẽ reflexo mobile utitur eodem termino ut ꝑncipio ꝛ fine in actu

Secunda dubitatio eſt q̃ oritur ex dictis zenonis ſi eĩm mobile prius pertrãſit medium ꝗ̃ totum cum in magnitudine ſunt infinita media oportet infinita aliquãdo ꝑtranſire. Huiuſmodi dubitatiois ſolutio in ſexto habita eſt qꝛ tẽpus habet infinitã ſicut ꝛ magnitudo nõ eſt autẽ incõueniẽs in infinito tẽpore infinita pertrãſire q̃ ſolutio ad interrogãtem quidẽ ſufficiens eſt ad rem autẽ nõ ſufficit quia eadẽ queſtio ẽ de tempore utrum in ipſo ſint actu infinita ꝛ ideo dicendum eſt ꝙ in magnitudine medium ſiue ſignum diuidẽs poteſt accipi in actu vel in potentia. Si accipiatur in potentia in continuo ſunt infinita media ſi autem accipiantur actu media erunt finita ꝛ ſic infinita in potentia pertranſiri poſſunt actu autem non. Tertia dubitatio eſt ex ipſo nunc diuidente tempus in quo aliquid alteratur aut generatur ab eo in quo alteratum eſt aut generatum. ſ. cui debeat nunc illud attribui utrum poſteriori vel priori paſſioni. Ad quam dubitationem dicendum ꝙ nunc medium tenet ſe cum poſte-

riori ꝛ primo ita ꝙ in toto tēpore precedenti ipm̄ prioꝛ paſſio corrūpitur ꝛ in ipſo nunc poſterioꝛ ꝛ paſſio facta eſt. verbi grā. corrūpitur nō album ꝛ generatur album i toto tē pore corruptiōis nō albi preter ꝙ in ultimo inſtanti eius eſt corruptio nō albi ꝛ in ulti mo inſtanti ē gn̄o albi aut genitū. eſſe albi album factum eſt poſterioꝛ paſſio ꝛ ſic nō oportet diuidi tēpus in duo indiuiſibilia in quoꝝ vno corrūpatur nō album ꝛ in alio generatur album ſed idem tēpus ꝙ eſt corruptiōis nō albi pꝛo ſuo toto excepto ultimo inſtanti eſt gn̄onis albi pꝛo ultimo inſtanti ita ꝙ non eſt plus tempus in quo factū eſt ꝛ fiebat album ꝙ ꝛ in quo fiebat ſolum.

Capl̄m. xix. quod ſic incipit Rationabiliter autem ex his ꝛc. Probat rationibus logicis ꝙ nullus motus reflexus poteſt eſſe continuus.

Omne qd̄ mouet̄ cōtinuo motu ad aliquē terminū niſi pꝛohibeatur ſtatim tendit ad ipm̄ ut incipit moueri. Si ergo qd̄ mouetur motu reflexo habet motū cōtinuum ſtatim mouebit̄ ad terminū a quo receſſit ac per hoc ſimul mouet̄ cōtrarijs motibus cōtrarius eīm eſt terminus motus a termino a quo ad terminum ad quē motui a termino ad quē ad terminū a quo quādo ſunt ſcd̄m rectitudinē accidit etiā in ipm̄ incipere moueri a termino in quo nō eſt quare motus ꝙ terminatur ad terminum in quo eſt in pn̄cipio incipit a termino oppoſito. Preterea om̄e qd̄ mouetur aliqua determinata ſpecie motus mouetur aut quieſcit oppoſita quiete ſi aptū natum moueri nō mouetur cum igitur motus ſcd̄m rectitudinē ſicut ad cōtrarios terminos ſiue cōtrarij ſi mobile mouetur vno illoꝝ nō mouetur altero qꝛ nō ſimul mouetur cōtrarijs motib9 deueniēs ergo ad terminū vnius illoꝝ cum tunc nō moueat̄ contrario motu ꝛ ſic aptū natum moueri quieſceret ꝛ per cōſeq̄ns nō erit vnus cōtinuus precedēs ꝛ qui ſequitur quietē. Preterea ſimul fit album ꝛ corrūpitur nō album ꝛ ſimul corruptū eſt nō album ꝛ factū eſt album ſi ergo cōtinuus motus eſt a nō albo in album ꝛ ab albo in nō album ſimul erit corruptū nō album ꝛ factū album itaqꝫ triū predictoꝝ erit idē tēpus. Preterea in motu reflexo termini poſſunt eſſe differentes ſpecie ut albedo ꝛ nigredo in quibus nō eſt aptū fieri vnum ꝛ ideo motus ad tales terminos nō poteſt eſſe continuus etiam ſi tempus ſit vnum.

Capl̄m. xx. qd̄ ſic incipit. Que aūt circulis ꝛc̄. Manifeſtat tā per rōnes ꝓprias ꝙ comunes motū circularē ſolum poſſe eſſe cōtinū oſtendēs cum hoc ꝙ ipſe eſt primus motuū ꝛ hoc cōfirmat opinionibus antiquoꝝ.

Motum autē circularē eſſe cōtinuum ꝛ perpetuū eꝫ hoc manifeſtū eſt ꝙ ſuper eamdē magnitudinē ſcd̄m eamdē poſitionē ꝛ ordinē partiū ab eodē in idem exiſtens nullā includit opinionē oppoſitio autē erat cauſa quare alij mot9 nō poterāt eſſe cōtinui eſt etiā circularis motus ſemꝑ ab eodē in idē alij vero ab alio in aliud. Preterea motus qui eſt ſcd̄m rectitudinem multotiens utitur eiſdē ad oppoſitos terminos. ſ. quando reflectuntur motus autem circularis ſemper eſt in alio ꝛ ideo habent contingit eſſe continuum. Ex quo patet ꝙ reflexus in ſemicirculo vel in qualibet alia circulatione non poteſt eſſe continuus quia ſepe repetens eadem modo oppoſito non copulat principium fini circularis autem per alia ꝛ alia copulat pn̄cipium fini. Ex hoc etiam manifeſtū qm̄ non contingit alterationem augmētum vel aliam mutationē preter circularem eſſe continuā quia in omibus alijs contingit multotiens trāſitum fieri per media eiuſdem ſpeciei. Ex quo patet falſitas opinionis quorūdam naturalium dicentium om̄ia ſenſibilia ſemper moueri ꝛ maxime motu alterationis nam gn̄onem alteratio inducit. ſi eīm verum eſt in om̄i motu preter ꝙ

de locali ꝗ nullum eoꝝ cõtingit eſſe cõtinuuꝫ patet ꝙ ſenſibilia nõ ſunt in vno motu cõtinuo. Qđ autẽ lationū circularis ſit pͥma manifeſtū eſt ex hoc ꝙ in om̄i genere perfectū eſt prius circularis autẽ motus perfectus eſt ſolus ſicut ſolus poteſt eſſe cõtinuus. Preterea prius eſt motus ꝗ cõtingat eſſe perpetuū. rõnibus etiã comunibus probatur circularẽ motū ſolum poſſe eſſe cõtinuum primū ⁊ regularẽ quidẽ cõtinuum quia ſemper eſt ſimul eſſe in principio medio ⁊ fine rectus autem habet determinatum principiuꝫ medium ⁊ finem econuerſo ꝙ aliquãdo mobile eſt in principio tãtum aliquando in fine ⁊ quia in circulari vnūquodqꝫ ſimiliter eſt principiū mediuꝫ ⁊ finis ideo ſpera in ſuo motu quodãmodo mouetur quia circa cẽtrum ꝙ eſt medium ⁊ principiū ⁊ finis quodãmodo quieſcit quia eundẽ ſemper obtinet locum nunꝗ tendens ad ultimū ſui termini. Primuꝫ autẽ eundẽ motū eſſe probatur ex hoc ꝙ eſt menſura ⁊ menſura eſt primuꝫ. Regularem vero eundẽ motum eſſe patet ex hoc quia que recto feruntur in principio uſqꝫ in finẽ mouentur regulariter quia velocius aut tardius circularis aut ſolius quia nec principiū nec finis ĩ ipſo aptum natum eſt ſꝫ in centro eſt regularis motus ſicut uniformiter circulus diſtat a centro. Nunc igitur eſſe primū motū confirmãt dicta antiquoꝝ. Emp. enim concordiã ⁊ diſcordiã dicit principia eſſe mediante congregatione ⁊ diſgregatione. Anax. autẽ dicit intelligentiã mouentem diſgregando. democritus ⁊ ſequaces eius dicunt motum eſſe propter vacuum hic autem eſt localis motio. Quicunqꝫ dicunt etiam augeri ⁊ corrumpi ⁊ alterari res congregatis ⁊ diſgregatis athomis ⁊ eodẽ modo quecūqꝫ dẽſitatem ⁊ raritatem cauſam ponunt gñonis ⁊ corruptionis hoc faciunt mediante congregatione ⁊ diſgregatione ſi igitur iſte priores ſunt quolibet alio motu cum ſint motus ſcđm locum oportet hunc eſſe primū. Preter hos facientes aĩam cauſaꝫ motus dicunt principiū eſſe eorum que mouentur mouens ſe ipm̄ nõ om̄i motu ſed qui ẽ ſcđm locum ſicut patet in aĩalibus nos etiam proprie dicimuſ moueri quod mouetur hoc motu ſcđm quid autem illud quod mouetur alijs motibus ſi quieſcit ſcđm locum

Ex dictis in hoc ultimo libro colligere poſſumus ꝙ motus ſemꝑ erat ⁊ ꝙ primus motus eſt localis quẽ ſolum contingit eſſe perpetuū ⁊ ꝙ primū mouens eſt ĩmobile.

Caplm. xxj. quod ſic incipit. Quod autẽ hoc neceſſe eſt ⁊ c. Ad euidentiaꝫ quorūdã ſequentiū manifeſtat ꝙ nulla potẽtia finita mouet per tẽpus ĩfinitū ⁊ quod finitum nõ habet potentiã infinitã nec ecõtrario in infinituꝫ finitam.

Uod neceſſe ſit primū mouens impartibile eſſe ⁊ nullam habere magnitudinem manifeſtū erit preſupponẽtibus primo ꝙ nulla potentia finita mouet per tempus infinitū mouens enim ⁊ mobile ⁊ tempus in quo ſemꝑ ꝓportionãtur ſi enim pars mouentiſ fini partem magnitudinis finite mouet in tempore finito ꝗ tuncūqꝫ multipliciter tempus remanebit finitum. Preterea ſicut mouens finitū nichil mouet ſcđm infinitū motū ita nec ſcđm infinitū tẽpus. Secundo dico ꝙ in magnitudine finita nõ poteſt eſſe potentia infinita maior enim potentia equale mobile mouet in minori tẽpore. Si igitur magnitudo finita habeat potentiã infinitã poterit mouere aliquod mobile hoc autem faciet in tempore quia oĩs motus eſt in tempore accipiatur ergo potentia finita que moueat illud mobile in aliquo tempore tam̄ ipſa multiplicata mouebit ſemper in minori tempore ⁊ ita deuenietur ad aliquã finitam que mouebit eodẽ tẽpore cum finita qđ eſt cõtra idẽ qđ dictū ẽ ſupra. ſ. ꝙ maior

potentia equale mobile mouet in minori tp̄e. Tertio dico ꝙ in magnitudine infi
nita nō eſt potētia finita illud eī m a quo poteſt abſtrahi potentia in infinitū nō hobet
eam finitā. magnitudo infinita eſt huius ergo in ipſa nō eſt potētia finita. Preterea
rea ſi magnitudo infinita haberet potētiā finitā quedā potentia magnitudinis fini-
te poſſet eam menſurare quoꝝ autē virtutes commenſurabiles magnitudines nō ſe ex
tendunt in infinitum.

Capl'm. xxij. quod ſic incipit. De his autē que feruntur ⁊c̄. Declarat inciden
ter quomodo projecta mouentur primo probiciente exiſtente imobili ut oſtēda
tur principiū mouēs nō eſſe hoc per oēm modū.

Dubitatur a quo mouentur cōtinue projecto nō tangente primo mouente qui-
buſdam viſum eſt ꝙ probiciens ē ſimul cum re projecta mouit aliquid quidē
ut aerem ⁊ iſto motu mouet rem projectā ut lapidē ita ꝙ ſimul eſt motus mo
uentis primi ⁊ aeris ⁊ lapidis quieſcente autē primo quieſcunt oīa. Aliter autē di
cendū eſt ꝙ primū mouēs largitur aeri vel aq̄ vel alicui ſimilī qd̄ moueat̄ ⁊ qd̄ moueat
rē projectā ita ꝙ quieſcēte pͥmo mouēte ſcd̄m motū ceſſat moueri ſ; nō ceſſat moue
rem quieſcentē ⁊ ſe habentē donec virtus motiua deficiat qua deficiente ceſſat motꝰ
projectoꝝ. Ex quo patet ꝙ talis motus nō poteſt eſſe perpetuus qꝛ eſt in cōtingen
tibus aliquādo quidē mouere aliquādo quieſcere nec eſt in cōtinuo qꝛ eſt cōtiuū conſe
quenter ſe hobentiū aut ſe tāgentiū. Ita ꝙ proprie nō eſt ibi vnū mouens.

Capl'm. xxiij. qd̄ ſic incipit. Qm̄ aūt in his q̄ ſunt ⁊ c̄. Ex dictis probat vnitatē
mouentis primi ⁊ ꝙ primū mouēs imobile cuius motꝰ eſt regularis ⁊ cuiꝰ
ſitus eſt circūferētia nec motus alterius poteſt eſſe perpetuus cōcludit etiā ꝙ
primū mouēs eſt indiuiſibile nullā habēs magnitudinē

Qoniā neceeſſe eſt motū eſſe cōtinuum in rebus. cōtinuus autem nō eſt niſi
vnus ſit. vnus autē requirit vnitatē mouētis ⁊ mobilis ita tam primū mouēs
q̄ꝫ primū mobile oportet eſſe vnū. Mouens autē primū ſi moueret motū
ab alio eſſet variabile ⁊ per cōſequens poſſet non continue mouere infatigabiliter au
tem mouet quia imobile exiſtit. Et qm̄ ſic mouet primū mouens ꝙ nullam patit̄ mu
tationem ita vniformiter mouet primū mobile ex quo ſemper ꝙ motus eius vel ſolus
vel maxime ſit regularis. Et qm̄ duo principia ſunt in motu circulari ſcd̄m centrū
⁊ circūferentiā ideo oportet primū mouens eſſe vel in centro vel in circūferentia ma-
gis autem in circūferentia quia citius mouentur partes proximiores mouenti. Du
bitatur utrum aliqd̄ mouens motū poſſet cauſare motū continuū ⁊ patet ꝙ non quia
talis motus proprie non eſt ab vno ſed a mouentibus conſequenter ſe habentibus ſo
lus itaqꝫ ille continuus eſt qui eſt ab imobili. Ex predictis patet primū mouēs nul
lam habere magnitudinem nam infinitam habere non poteſt quia talem impoſſibi-
le eſt eſſe in natura finitonon poteſt habere infinitam potentiam probatum eſt ſupra
ſed finitam finita autem potentia non poteſt mouere per infinitum tempus. Cum er
go primū mouens perpetuū motum in infinito tēpore moueat neceeſſe eſt ipſum in-
diuiſibile impartibile eſſe nullam habens magnitudinem.

Explicit abreuiatio phiſicorum.

Capitula primi libri.

Primū manifeſtat ꝙ ꝓpriū ſubiectuȝ huius ſcie eſt corpuȝ phicuȝ cōtinēs pfectam rationem totius magnitudinis.

ij. inueſtigat numeȝ motuū ſimpliciuȝ ex numero ſimplicium corporū.

iij. probat per naturā ſimplicis motus quod eſt quintū corpus ſimplex circulariter motum.

iiij. ꝙ corpus motū circulariter per naturaȝ nec graue eſt nec leue eo ꝙ nō mouetur a medio vel ad mediū.

v. ꝙ idē corpus nec gen̄rabile nec corruptibile eſt nec ſuſcipit augmentuȝ nec alterationē nec aliquā permutationē.

vj. ꝙ integritas vniuerſi preter quinqȝ corpora ſimplicia non requirit ſextū corpus ſimplex.

vij. ꝙ corpus ſimplex circulariter motū non poteſt eſſe infinitū.

viij. ꝙ corpus ſimplex mobile ſecunduȝ rectū non eſt infinitū.

jx. vniuerſaliter ꝙ nulluȝ corpus poteſt eſſe infinitum.

x. ꝙ ſi ponatur corpus infinituȝ nō poteſt agere nec pati.

xj. confirmat impoſſibilitateȝ corporis infiniti rationibuȝ logicis ⁊ probabilib9.

xij. inueſtigat per naturam corporum inferiorum ⁊ ſuperioruȝ vnitatem celi ſiue mundi.

xiij. ꝙ impoſſibile eſt plures eſſe mundos q2 iſte cōprehendit totā materiā que eſt in potentia ad formā mundi.

xiiij. ꝙ extra celum non eſt locus neqȝ tempus nec vacuum ⁊ ideo que ibi ſunt oīno inuariabilia exiſtunt ⁊ habent optimam vitam.

xv. oſtēdit quid ſenſerint antiqui de mūdo utrum ſit generabilis et corruptibilis an non.

xvj. diſtinguit multiplicitatem iſtorum nominū geniti ⁊ ingeniti corruptibilis et incorruptibilis paſſibilis ⁊ impaſſibilis.

xvij. ꝙ corruptibile ⁊ ingenitum ſe conſequūtur. ſimiliter genitū ⁊ corruptibile.

Capitula ſecundi libri.

Primum concludit ex predictis mundum eſſe ſempiternum ſicut dixerunt antiqui.

ij. manifeſtat utrū accipiātur dextrū ⁊ ſiniſtrū anterius ⁊ poſterius.

iij. ꝙ in celo eſt ſurſum ⁊ deorſum dextrum ⁊ ſiniſtrum aſignata in diuerſis partibus eius.

iiij. ꝙ in celo ſunt multi motus circulares non tamen contrarij inter ſe ut ſoluetur gn̄o in non ſempiternis.

v. ꝙ celum eſt ſperice figure quia hec ē perfecta motui eius conueniens ⁊ ordini corpoꝝ contentoꝝ.

vj. quare celū mouetur magis ab oriēte in occidentē ꝙ econtrario.

vij. ꝙ motus primi mobilis eſt regularis quia hoc conuenit motui eius ⁊ mobili ⁊ tempori.

viij. ꝙ aſtra ſunt eiuſdē nature cum corpore in quo exiſtunt.

jx. ꝙ ſtelle mouentur motu orbium deferentium ⁊ non habent proprium motū in eis.

x. utrum ex motu aſtrorum cauſetur ſonus armoniacus ſiue perceptibilis a nobis ſiue non.

xj. manifeſtat ordinē aſtrorum ⁊ maxime planetaruȝ tam quo ad ſitum ꝙ quo ad motus ⁊ ꝙ ſunt ſperice figure.

xij. mouet quaſdam dubitationes circa motū planetarum ⁊ multitudinem ſtellarum ſuarum quas ſoluit.

xiij. inueſtigat quid ſenſerūt antiqui de ſitu terre.

xiiij. quid ſenſerint de motu ⁊ manſione ⁊ figura eiuſdem.

xv. mouet dubitationes circa motum ⁊ locum terre ad quas addit ſolutiones inſufficientes quorūdam.

xvj. determinat veritatem de quiete et loco terre confirmans eã rationibus naturalibus ꝛ aſtrologicis.

xvij. probat terrã eſſe ſperice figure per naturalem motũ ipſius ꝛ per ea que apparent circa motum aſtroꝝ.

Capitula tertij libri.

Primũ epilogat determinata in precedenti libro dans intentionem ad determinanda conueniunt anax. ſi generatio ꝛ corruptio ſit in rebus.

ij. enumerat diuerſitatẽ opinionũ antiquoꝝ circa gñonem reꝝ naturaliũ.

iij. inueſtigat quid veritatis vl' falſitatis cõtineãt corpora cõpoſita ex ſupficieb9.

iiij. ꝙ oĩe corpus naturale ſimplex habet motum naturalem.

v. ꝙ õĩe corpus naturaliter motũ ſcdꝫ rectũ habet grauitatẽ aut leuitatẽ ꝛ qđ ſit pncipiũ motus naturalis ꝛ violenti.

vj. ꝙ nõ oĩm eſt gño ꝛ quid eſt elementum ꝛ quis modus gñonis.

vij. ꝙ nõ poſſũt eſſe plura infinita.

viij. ꝙ vnum tantũ non poteſt eſſe elementum generabilium.

ix. ꝙ elementa non ſunt ſempiterna ſꝫ generabilia non ex alijs corporibus prioribus ſed ex inuicem.

x. ꝙ elementa non poſſunt determinari ſubſtantialiter per figuras.

Capitula quarti libri.

Primuꝫ declarat quid eſt ſimpliciter leue ꝛ quid graue.

ij. improbat opinionẽ platonis de graui ꝛ leui ꝛ opinionẽ dicentiũ vacuũ interceptum corporibus cauſam eſſe grauitatis ꝛ leuitatis.

iij. oſtendit ꝙ opiniones empeđ. et anax. incidunt in idem cum precedenti et ꝙ magnitudo ꝛ paruitas non ſunt cauſa grauis ꝛ leuis.

iiij. inueſtigat cauſã ꝓpter quã leue mouetur ſurſum ꝛ graue deorſum.

v. quid ſit graue ꝛ leue ſimpliciter ꝛ ĩ reſpectu ꝛ determinat proprietates grauis ꝛ leuis in corporibus.

vj. ꝙ eſt quoddã leue nullã habẽs grauitatẽ ꝛ quoddã graue nullã habẽs leuitatẽ ꝛ quedã que habent utrũqꝫ.

vij. ꝙ elementoꝝ quedã continent ꝛ alia continentur ꝛ tamẽ oĩa habent eandem materiam.

viij. manifeſtat numeꝝ elementoꝝ ꝛ ꝙ elementũ habẽs grauitatẽ ꝛ leuitatẽ graue eſt in propria regione.

ix. ꝙ differentie elementoꝝ ſunt in eodem numero cũ elementis quattuor.

x. ꝙ figure elemẽtoꝝ nõ ſunt cauſa motus eorum licet conferant ad velocitateꝫ ꝛ tarditatẽ motus ipſorum.

Incipiunt libri de celo ⁊ mundo.

De natura autē sciētia fere ꝙ plurima ⁊c̄. Primū capl'm ꝑmi libri de celo ⁊ mūdo. manifestat subjectū ꝓpriū huius sciētie ostendēs ꝙ corpus ꝑ hʼicū tenet rōnē talis sbi.

Quoniā entia per naturā aut sunt corpora ⁊ magnitudines; aut habent corpus. aut sunt ꝑncipia habētium: ideo scientia de natura videtur esse circa. corpora ⁊ magnitudines ⁊ ꝑtinētia ad ipsa ⁊ hoc rationabiliter. Quia cum cōtinuū sit semꝑ diuisibile. ⁊ corpus oīquaqꝫ hoc est scdm oēm dimensionē diuisibile est: ratio cōtinui potissime saluatur in corpore. quedā eīm magnitudo diuisibilis ē ꝙntum ad vnum ut linea. quedā quātum ad duo: ut superficies. quedā quātum ad tria: ut corpus. Et qꝛ preter has nulla alia magnitudo est: idcirco diuisibile ꝙntum ad tria oīquaqꝫ diuisibile est. Unde pitagorici oīa terminauerunt per tria. s. per ꝑncipiū; medium ⁊ finē. Et nos accipiētes a natura huiusmodi numero utimur ad scīficatioēs deoꝝ. Comunis eīm cōsuetudo loquēdi primā perfectionē numeralē ponit in ternario. Totū eīm ⁊ omne ⁊ perfectuꝫ dicunt idē scdm spēm: licet drānt in materia. Et qm̄ corpus ꝓpter trinā dimensionē habet oēs diuisioēs magnitudinis: ⁊ ideo cōtinet oēm totā ⁊ perfectā rōnem diuisibilitatis ⁊ per cōsequēs habet perfectā rōneꝫ cōtinui. Ois eīm magnitudo cōtinua diuisibilis est: qꝫqꝫ ex dictis nō duꝫ manifestū sit oīa cōtinua esse diuisibilia. Sed illud palā est ꝙ a corpore nō fit trāsitus ad aliam magnitudinē tanꝙ ad perfectionē. qꝛ oīs transitus fit ab imperfecto ad perfectū scdꝫ naturā ut linea ducta trāsit in superficiē ⁊ superficies in corpora. corpus autē qꝛ perfectam rōneꝫ hʼt in nullū aliud trāsit Qdlibet itaqꝫ corpꝰ particulare. predictā ꝑfectioēꝫ habꝫ ī se. tamē extra se terīatur ad aliud ideirco nō habꝫ oēm ꝑfectionē totū aūt corpꝰ vniuersū cuius corpora particularia sūt partes habet oēm ꝑfectionē corporis simplr̄.

Capl'm. ij. quod sic incipit. De totiuꝫ quidē igitur natura ⁊c̄. Inuestigat numerum motum simplicium naturaliūꝫ cōcludens ad simplicitateꝫ corporis consequi simplicem motum ⁊ admixtionem compositum.

E natura totius corporis vniuersi utrū sit finitū vel infinitū: posterius intēdēdum. Nunc autē hic dicimus ꝙ oīa ꝑhica corpora scdm se mobilia ī loco habent in se ꝑncipiuꝫ motus localis. qui est aut rectus aut circularis aut mixtus ex his. rectus autē aut circularis soli simplices sunt. qꝛ sunt simpliciū corpoꝝ. Circularis eīm est qui circa mediā. rectus autē aut sursū incipiēs a medio. aut deorsū tēdēs ad mediū. Cum oēm lationē simplicē esse oportet vel a medio: vel ad mediū aut circa mediū. ut sicut corpus perfectū est in tribus quēadmodū in ꝑncipio diximus: ita et motus ipsius naturalis sit triplex. Et qm̄ quedā corpora sunt simplicia puta ignis ⁊ terra ⁊ quedaꝫ cōposita: ita ⁊ motus quidā sunt simplices. ut simplicium corporum quidam sunt mixti: ut corporum compositoꝝ. que tamen mouentur secunduꝫ predominans: quod mouetur motu simplici.

Capl'm. iij. quod sic incipit. Si quideꝫ igitur est simplex ⁊c̄. Probat per naturam simplicis motuꝫ quod est aliqd corpus simplex circulariter motū maltenius nature a corporibus que mouentur motu simplici scdm rectum.

Quoniā inuenimus motum circularē simplicē scdm naturā: . necessariū est eē aliqd corpus simplex qd scdm sui naturā natū est ferri circulari motu. nec pōt esse iste motus alterius corporis naturalr̄ ꝙ circlarīs. qꝛ illud corpꝰ simplex ꝑ naturā haberet duos motus. Preterea motꝰ preter naturam cōtrarius est ei qui

ſcđm naturā. ita ꝙ vnus vni cōtrarius. Si ergo motus circularis ſit alicuius q̄ttuoꝛ elemētoꝝ: erit eius preter naturā. ⁊ ſic cōtrarius motui qui cōpetit ei ſcđm naturā. qđ eſt impoſſibile. q: motus ſurſū ⁊ deorſū cōtrarij ſunt. ⁊ vnū vni cōtrariū tantū. Si autē eſt alteꝝ corpus extra elemēta latū circulariter preter naturā: ipſius erit alius mot9 rectus ſecundum naturā. ⁊ ſic erit vnum de quattuoꝛ elemētis. Preterea perfectū prius eſt natura ꝙ imperfectū. circulus autē de numero perfectoꝝ eſt: cum ſibi nō poſſet fieri additio. omi autē recte quātitati poteſt fieri additio. itaq; ſi prior motus ē prioris corporis: oportet corpus circulariter motū per naturā eſſe prius corporibus motis ſcđm rectū. Preterea oīs motus ſimplex eſt alicuius corporis ſimplicis aut ſcđz naturā aut preter naturā eſt cuiuſlibet quattuoꝛ elementoꝝ. ergo eſt alicuius ſcđm naturā. Preterea ſi quidā eſt circularis motus alicuius corporis naturalis: palā eſt ꝙ erit aliqđ corpus de numero ſimpliciū qđ ita natū eſt moueri hoc motu ſcđm naturā quēadmodū elemēta ſurſū ⁊ deorſū. nā ſi preter naturā mouerētur corpora circulariter lata: nō poſſet motus eoꝝ eſſe cōtinuus ⁊ ſempiternus. in alijs enī videmus citiſſime corrūpi q̄ preter naturā ſunt. nec q: aliqui dicunt ignē moueri circulariter: hic motus eſt ſibi naturalis: imo eſt preter naturā eius quēadmodū moueri deorſum. Ex his itaq; manifeſtū ꝙ preter corpora q̄ hic ſunt: eſt alteꝝ ſegregatū ab his habenſ naturā tāto nobiliorem quāto plus elōgatum eſt a corruptibilibu.

Capitulum. iiij. quod ſic incipit. Qm̄ autem hec qdem ſupponuntur ⁊ c̄.
Declarat ꝙ corpus motum circulariter per naturaz nec graue nec leue per hoc ꝙ non mouetur a medio vel ad medium.

Apponitur enī nunc qđ inferius probabit: graue eſſe qđ natū eſt ferri ad mediū. leue qđ a medio. ⁊ grauiſſimū qđ oībus ſubſtat deorſū latis. leuiſſimū aūt qđ oībus ſuperfert ſurſum latis. Qm̄ igitur corpus circulariter motū ꝑ naturā nō mouetur a medio vel ad mediū. q: hi mot9 ſūt ſcđm rectū cōuenietes. quattuoꝛ elemētis per naturā: ita ꝙ ſi ſurſū ferri eſt vni eoꝝ ſcđm naturā: deorſū ferri eſt ei cōtrariū: hinc eſt ꝙ nec leuitatē nec grauitatē habet. Et q: in idē feruntꝛ totū ⁊ pars ideo nulla pars corporis ipſius eſt habēs grauitatem. ideo impoſſibile eſt alicui parti eiuſ etiā detracte a toto moueri ſurſuz aut deorſuz nec cī ipſi corpori circulariter moto nec alicui parti ei9 cōtingit moui ſcđz naturā vel preter naturā alio motu q̄z circlari.

Caplm. v. qđ ſic incipit. Simplr autē rōnabile eſt exiſtimare de ipſo ⁊ c̄. Declarat corpus qntū nō eſſe gen̄rabile nec corruptibile. nec ſuſcipiēs augmētū nec alterationē nec aliā ꝑmutationē cōfirmās hoc ex his q̄ coīter apparēt.

Corpus circulariter motum ſcđm naturam nō eſt generabile nec corruptibile. patet hoc ꝙ quicquid generatur ⁊ quicquid corrumpitur procedit a contrario in contrarium ſuppoſito quodam. Contrariorum autem contrarij ſunt motus. quia ergo motui huius corporis nullus alius contrarius eſt: ideo recte videtꝛ natura eximere ipm a contrarietate ut eſſet ingenitum ⁊ icorruptibile. Augmentabile etiam non eſt. quia augmentum fit ab aliquo connaturali aduenienti uſq; ad materiam. huic autem corpori non eſt ex quo factum eſt. Nec eſt etiam alterabile. alteratio enim motus eſt ſcđm quale ut ſcđm paſſiones ⁊ habitus. quecūq; autē corpora phica tranſmutantur ſcđm paſſionē: ſuſcipiunt augmētum ⁊ detrimentum. ſi ergo circulare corpus inaugmentabile: rōnabiliter contingit ipm inalterabile eſſe. ſic igitur ſempiternū eſt inuariabile ſcđm quātitatē inalterabile ⁊ impaſſibile primum corporum.

Uidentur cõcoꝛdare apparentia rõni. Omñs eim hões ꝛ barbari igitur ꝛ greci qui putãt deum eſſe: locũ qui ſurſũ attribuunt deo. vt ĩmortali cõueniat locus ĩmortalis. bene igitur dictũ eſt de pᷓmo corpore ipm eſſe ingenitũ ꝛ incoꝛruptibile. Qđ per experientiã preteriti tẽporis cõfirmatur. In omĩ preterito tẽpore de quo poſſumꝰ habere noticiã vel per noſ aut traditaꝫ ab antiquis: nulla trãſmutatio facta eſt in toto vel ĩ parte ipſius. Ab antiquis etiã a quibus nõ ſemel vel bis ſed multotiẽs venerunt eedẽ opiniones ad nos: impoſitũ eſt pᷓmo corpori nomẽ quod ſonat inuariabilitateꝫ ꝛ eternitatem. Nam preter quattuoꝛ elementa corpuſ illud ethera appꝉlarunt quaſi eterno tempore currens ponentes ei denoĩationem: ꝙuis anaximandꝛos hoc nomine appellat ignem ꝛ non bene.

Caplm. vj. qđ ſic ĩcipit. Manifeſtũ ergo ex dictis ꝛc̃. Probat ꝙ integritas vniuerſi preter quinqꝫ corpora ſimplicia nõ reqrit ſextũ corpus ſimplex.

Simplicis corporis naturaliter eſt ſimplex motus ꝛ ecõuerſo. motus aũt ſimplices ſunt qui circa mediũ ꝛ qui a medio ꝛ qui ad mediũ. ꝛ ideo corpora ſimplicia nõ poſſunt multiplicari niſi ſcđm predictos ſimplices motus. Iſti autẽ ſolũmodo quinqꝫ corporibus ſcđm naturã cõueniunt. Qđ aũt motui circulari nullus motus cõtrarius ſit: ac per hoc nõ ſunt plures motus ſimplices ꝙꝫ tres: patet pᷓmo ſic. ſunt cõtraria. nõ eſt autẽ cõtrarietas inter hos motus. qꝛ recti opponunt̃ adinuicẽ ergo nõ circulari qꝛ vnũ vni cõtrarium. Secundo nõ poteſt eſſe circularis cõtrarius circulari ſcđm aliquã partẽ circuli qꝛ inter puncta illius partis poſſunt protrahi infinite linee circulares. ꝛ ſic vnum eſſet cõtrarium infinitis. Tertio nõ poteſt eſſe cõtrarietas motus eſſe in eodẽ ſemicirculo. qꝛ diſtantia puncti a puncto ĩ ſemicirculo ſecundũ diametrũ: eſt menſura cuiuſlibet alterius diſtãtie inter alia puncta ꝛ ideo ſcđm eam debet accipi contrarietas motus. Et eodẽ modo nõ eſt contrarius motus ſemicirculi vnius circuli motui alterius ſemicirculi eiuſdeꝫ circuli. qꝛ diametrũ ſecans vtroſqꝫ eſt menſura eoꝝ ſcđm quã attenditur maxima diſtantia inter extrema ꝛ per cõſequens contrarietas. Preterea dato ꝙ contrarietaſ eſſet in motu circulari exiſtẽte ſuper partes circulares: nõ ſequitur ꝙ ſit in toto moto circulari. motus eĩm circulares complecti ſuper eodem circulo ſunt ab eodem in idẽ. motus autẽ contrarij ſunt ex contrario in contrarium. Preterea ſi contrarientur: alterum illorum eſſet fruſtra. primo quia contrarietates motuũ localium ſunt ſcđm contrarietates locoꝝ. in circulo autem nõ reperitur contrarietas. Secundo quia ſi eſſet motus cõtrarij ſuper eodem circulo per naturã: aut eſſent a virtute equali mouente: ꝛ tunc neuter eorum eſſet. quia alter alterum impediret. ꝛ ſic ambo eſſent fruſtra aut eſſent a virtutibus inequalibus. ꝛ tunc altero predñante: alter nunꝙꝫ eſſet. ꝛ ſic natura hunc motũ feciſſet fruſtra. deus autem ꝛ natura nichil fruſtra faciunt.

Caplm. vij. quod ſic incipit. Sed qm̃ manifeſtuꝫ eſt de his. Premiſſis quibuſdam antecedentibus probant rationibus ſumptis ex parte corporis circulariter moti non eſſe corpus ſimplex infinitum.

De cognitionẽ vitatiſ circa naturã vniũſi nõ paꝝ dr̃: ſꝫ multũ pon̄re corpꝰ ſipl̄x ĩfinitũ aut finitũ. talia aũt corpõ ſũt pᷓncipia alioꝝ. q aũt modicũ trãſgreſſꝰ fũit a vitate circa pᷓncipia decies milies fit lõge ab ea circa pᷓncipiata qꝛ pũꝰ erroꝛ ĩ pᷓncipᷓ fuit magnꝰ ĩ fĩe. Omẽ igit̃ corpꝰ ſiue ſipl̄x ſiue cõpoſitũ aut ẽ finitũ aut ĩfinitũ. ꝙ ex ſimplicibus finitis tã m̃ltitudine ꝙꝫ magnitudĩe necẽ eſt corpꝰ cõpoſitũ finitũ eẽ vtroqꝫ modo. ꝛ ideo videndũ eſt ſi cõtingit corpus ſimplex eẽ infinitũ magnitudine.

Quod non contingat corpus ſimplex circulariter motū infinitū eſſe: patet p̄mo ſic. Si enim tale ponat̄ infinitū: linee egredientes a medio protēdent̄ in infinitū. ꝛ ſic ĩter eas erit infinita diſtātia. q2 ſicut finitoꝝ eſt finita: ita infinitoꝝ eſt infinita diſtantia nec etiā eſt dare maiorē diſtantiā q̃3 inter ĩfinita. q2 igitur infinitū nō cōtingit pertrāſiri: nō poterit celum circūmoueri. cuius cōtrarium videmus per ſenſū. ſecundo ſic tēpus acceptū a finito eſt finitū habēs p̄ncipium: ꝛ motus qui fit in eo ſimiliter. quare ꝛ magnitudo q̄ pertrāſitur tali motu in hoc tēpore eſt finita. ſed ſi accipiat̄ linea infinita ad circumferentiā q̄ exeat a centro corporis circularis ꝛ alia infinita ad utrāq3 partē ſecās circulū aliquē factū a parte illius q̄ erit a centro iſte circulus cū ſit finitus interſecabit totā lineā infinitā in tēpore infinito. ꝛ ita erit aliqđ p̄ncipiū tēporis quo linea infinita egrediens a centro intercidit infinitā ad utrāq3 partē. ꝛ ita infinita erit finita. qđ eſt impoſſibile. nō ergo eſt infinitū circūuolui: quare nec mediū exēplum huius rationis patet in figura ſic diſcripta. Tertio ſic. ſi due linee contra ſe moueātur quaꝝ vna ſit finita alia infinita quātum infinita tranſit de finita ꝛ econtrario finita de infinita. ſed infinita nō poteſt tranſire niſi in tēpore infinito. ut patet ſexto phicoꝝ ergo ſi talium eſt motus: finitū trāſibit aliud in tēpore infinito. qđ ibidē eſt probatū eſſe impoſſibile. Quarto illud nō poteſt eſſe infinitū cuius eſt aliquis finis ſed om̄e perſpicuū ꝛ figuratū eſt terminatū ac per hoc finitū. ergo nullū tal' cōtingit infinitū eſſe ꝛ per cōſequens nec corpus qđ circulariter mouet̄. Quinto ſic ſi eſt corpus circulare infinitū: linea ꝛ ea pertrāſiens per cētrum ad utrāq3 partē circumferētie eſt infinita. egrediatur ergo de centro alia linea iuxta illā. ꝛ tertia linea infinita recta ſup̱ cētrum interſecet utrāq3 ab iſta per cōtinuū motū nunq̄ poſſit abſolui linea egrediēs a centro. q2 ſic infinitū eſſet pertrāſitum. ergo nulla circulatio illius corporis poterit cōpleri cuius cōtrarium videmus in corpore vniuerſi circulariter lato. Sexto ſic. ſi celum qđ videmus moueri tēpore finito eſt infinitū: ſpaciū permanēs in quo mouetur ſimiliter eſt ĩfinitum. ꝛ ſic infinitū pertrāſit finitū tp̄e finito qđ eſt impoſſibile. cōuertibil' enim veꝝ eſt: q̄ ſi tēpus eſt finitū. ꝛ magnitudo pertraſita. ꝛ corpus qđ pertrāſit eam finita ſunt nō eſt ergo infinitum corpus circulariter motum.

Caplm. viij. quod ſic incipit. Sed ad huc nec quod ad medium ꝛ c. Declarat tam per naturam loci q̄ per naturā grauitatis q̄ nullum corpus ſimplex mobile ſcđm rectum eſt infinitum.

Motus locales recti q2 ſunt ad contraria loca: ſunt contrarij. contrariorum autem ſi vnum determinatum eſt. ꝛ aliud. ſed locus medij qui eſt deorſum determinatus eſt ad centrum: ergo locus a medio nō poteſt eſſe infinitus. ꝛ per conſequens nec motus recti. Preterea ſi motus eſſet indeterminatum motus rectus eſſe poſſet infinit9 quod impoſſibile oſtēſum eſt octauo phicorum. Preterea quod fertur ſurſum vel deorſum: poteſt latum eſſe ad terminum. tale autē repugnat infinite diſtantie. Ex natura ſimiliter grauitatis ꝛ leuitatis patet q̄ nullum tale corpus eſt infinitum quia non eſt dare grauitatem aut leuitatem infinitam. corpus enim graue infinitum non poteſt habere grauitatem finitam. Nam ſi detur grauitas eius finita: auferatur ab eo aliqua pars ipſius habens grauitatem cui per additionem partium finitarum habentium grauitatem totiens fiat additio: donec equetur in grauitate corpori infinito. hoc enim fieri eſt poſſibile cum contingat ab infinito ſemper auferri et ad addi ad finitū. Semp̱ ergo q̄ finiti et infiniti corporis eiuſdē nature ſit eq̄lis grauitas. et ſi huic infinito equali in grauitate fiat additio partis ablate ab infinito

maior erit grauitas finiti ꝙ infiniti. Sequitur ergo in equaliū magnitudinū eſſe eiuſ dem rōnis quaſi equalē grauitatē. Et ſi dicat̄ ꝙ nō oīs grauitas finita eſt cōmenſu rabilis ab alia: hoc nō reffert. qꝛ ſiue cōmenſurabilis ſit ſiue nō maior a minori: hoc ta mē ſemꝑ verum eſt ꝙ minor multociēs ſūpta aut fieret equalis aut excedet maiorem Adhuc etiā cōtingit oēm maiorē comēſurabilē minori: ſi minor accipiatur ſecūdū rationē magnitudinis. qꝛ ſi grauitas vnius magnitudinis accepte aliquotiēs ſumpte nō poſſit cōmēſurari grauitati totius ſūpte: poterit accipi magnitudo a toto īfinito cu ius grauitas comēſurabitur grauitati infinite totius. Nec differt utrū talia corpora ſint eiuſdē ratiōis in toto ⁊ in parte ſiue alterius. ſemꝑ eīm poterit dari grauitas equa lis grauitati finite. Nec poſſibile tale corpus habere grauitatē infinitā. hec eīm cū ſit maioris virtutis ad mouēdum mouet equale mobile in minori tēpore: ꝙ quecūqꝫ fi nita ſcdm proportionē quā habet ad eā. nulla autē ꝓportio eſt finiti ad infinitū. oīs au tē tēporis quāti ad tēpus q̄ntum eſt ꝓportio. ergo mouet in tēpore minimo. i. indiuiſi bili. indiuiſibile autē tēpus nō eſt dare. Et ſi eſſet tale tempus in quo infinita gra uitas moueret: haberet ꝓportionē cū tēpore in quo aliqua ſimul grauitas moueret ſi ergo daretur grauitas finita maior habēs ꝓportionē eandē ad hāc minorē ꝙ habet tēpus ad tēpus tunc in eodē tēpore moueret finita ⁊ infinita. Nō eſt ergo poſſibile eē corpora īfinitā grauitatē aut leuitatē hn̄tia. nec ſolū ex parte corpoꝝ ī ſpāli magni feſtū eſt nō eē corpꝰ infinitū: veꝝ etiā ex parte corpoꝝ vlr̄ ſic probatū ē tercio phicoꝝ.

Capl̄m. ix. qd̄ ſic incipit. Poſt hoc aūt intēdēdū ⁊ c̄. Propoſito quodā poſ terius probādo manifeſtat rōnibus oſtēſiuis nō eſſe poſſibile poni corpus infi nitum.

Omne corpus aut eſt homogeneū aūt anomiomeꝝ. anomiomeꝝ enim qd̄ eſt alterius rationis in partibus ⁊ in toto. Infinitū eſſe nō poteſt cōpoſitū ex infi nitis ſimplicibus tēpore differētibus. qꝛ ſimplicia corpora ſunt finita ſic̄ ⁊ ſim plices motus. nec ex finitis qꝛ oporteret ea eſſe infinita ſcdm quātitatē. qd̄ eſt impoſſi bile. haberet eīm infinitā grauitatē aut leuitatē. Preterea ad infinitā magnitudi nē: ſequitur locus infinitus. ⁊ ad hunc motus infinitus. motū eſſe infinitū impoſſibile eſt. qꝛ qd̄ nō cōtingit aliquādo. nec alicui factū eſſe: nō eſt poſſibile ⁊ tunc ⁊ illic fieri nō eſt autē poſſibile motū infinitū eſſe factū. Preterea ſi multa corpora ſimplicia ſūt in finita: oīa erunt ſimul. Infinitū eīm corpus oēm locū occupat cū vndiqꝫ habeat diſten ſionē. Nec corpus omiomeꝝ. i. eiuſdē rōnis ī toto ⁊ in partibus poſſibile ē eſſe in finitū: qꝛ hr̄et aliquē de predictis motibus rectis. ⁊ ſic hr̄et grauitatē aut leuitatē īfini tā. aut motū circularē. ⁊ ſic ipm̄ dr̄e moueri: nichil differt q̄ꝫ celū infinitū facere circula tū. Preterea ſi tale corpꝰ moueret̄ ſcdm naturā vel preter naturā: oporteret locū equalē eſſe ei in quo ferretur: locū autē infinitū eſſe eſt impoſſibile.

Capl̄m. x. quod ſic incipit. Qd̄ autem oīno impoſſibile ⁊ c̄. Probat ꝙ nō po teſt eſſe corpus infinitū rationibus ſumptis ex actione ⁊ paſſione.

Corpus infinitū nec poteſt agere nec pati: ac ꝑ hoc ī eo nō eſt virtus actiua nec paſſiua. pati quidē nō pōt a corpore finito: qꝛ ī minori tp̄e ī q̄ patit̄ corpꝰ finitū pōt pati a finito. cū ergo eq̄le ſit ꝙ ī equali tp̄e agit. minꝰ aūt qd̄ ī eq̄li tp̄e minꝰ magis aūt qd̄ magis erit dare analogiā inter corpꝰ agēs ī corpꝰ īfinitū ⁊ agēs ī corpꝰ finitū. ⁊ ꝑ cōſequēs finiti ad īfinitū erit ꝓportio. Nec pōt corpꝰ īfinitū agere ī corpꝰ fi nitū. qꝛ eius actio erit in aliquo tp̄e. dato itaqꝫ aliquo corpore finito qd̄ ageret in partē

corporis finiti in aliquo tēpore in quo totū agebat infinitū in minori tēpore: poterit ad di illud corpus finitū agens tāta virtus semꝑ finita: ꝙ mouebit in eodē tēpore in quo mouebat corpus infinitū. ⁊ sic virtus finita ⁊ infinita mouebunt eodē tēpore. Ne qꝫ poteſt dici ꝙ actio corporis infiniti eſt in tēpore infinito. Nam tēpus infinitū finē nō habet. quelibet autē actio ⁊ paſſio finē habet. Nec infinitū poteſt ab infinito pati. demir eim ꝙ patiatur ab eo: hoc erit in aliquo tēpore. accepta igitur parte corporis infiniti patientis: hec cum minor ſit ſuo toto: in minori tēpore: patietur ab agēte infinito ita ꝙ eam ꝓportionē q̄ꝫ habet tēpus minus ad tēpus maius: habebit totū infinitū ad partē infiniti: qḋ eſt impoſſibile. nō ergo mouebit īfinitū infinitū in tēpore finito. nec in tēpore īfinito. qꝛ tale nō habet finē. motus aūt quo corpus mouet aliud corpus: eſt finitus. Sic igitur in corpore ſenſibili infinito impoſſibile eſt eſſe virtutem actiuā vel paſſiuā. Preterea oīe corpus ſenſibile in loco eſt. tale autē infinitū eſſe nō poteſt nec extra celū eſt aliqḋ corpus oīno. ⁊ ſi eſſet ſiue ītellectuale ſiue ſenſibile: neceſſario eſſet in loco. qꝛ intus ⁊ extra: locū ſignificāt. qḋ autē in loco eſt finitū eſt.

Capl'm. xj. quod ſic incipit. Rationabilius eſt conari ⁊c̄. Declarat rationibus logicis nō eſſe corpuꝫ infinitum.

Manifeſtari poteſt rationabiliter ex quibuſdā comunibꝰ nō eſſe corpus infinitum. ſi eīm eſſet corpus tale omīo mex: nō poteſt moueri in circuitu. qꝛ talis motus eſt circa mediū. Infiniti autē nō eſt mediū. nec poteſt moueri in rectū qꝛ motus eius poſſet eſſe in infinitū. ⁊ ſic requirit locū infinitū in quo poſſet ſcḋm naturā ferri. ⁊ aliud infinitū in quo ferretur cōtra naturā. Preterea quecūqꝫ motū infinitum habeat in rectū ſiue per violentiā ſiue per naturā: apparebit virtutē mouentem eſſe infinitā. hoc autē nō eſt fieri: niſi in magnitudīe infinita ergo erunt due magnitudines infinite. ſ. mouēs ⁊ mota. Preterea ſi tale infinitū moueret ſe ipſum: eſſet aīatum. ⁊ quomodo poteſt eſſe aīal infinituꝫ? Neec poteſt corpus infinitū nec cōtinuum eſſe determinatū vacuo quēadmodū dicunt demo critus ⁊ leucipus. tale eī ſcḋm eos eſt eiuſdē nature de ſe. ſi ergo haberet grauitatē: nullū corpus eſſet leue ⁊ ecōtrario. Preterea ſiue grauitatē habeat ſiue leuitatē: mouetur ſurſū vel deorſū. qui motus eſſe non poteſt ſine medio ⁊ extremo. que nō poſſunt aſſignari in infinito.

Preterea ſicut patet per inductionē. vbi aliquid manet vel fertur cōtra naturam aliquid mouetur ſcḋm naturā. quod nō poteſt eſſe ſine grauitate ⁊ leuitate nō eſt igiꝰ corpus infinitum habens alteram predictaꝝ tantum.

Capl'm. xij. quod ſic incipit. Quō autem nec plures poſſibile eſt celos ⁊c̄. Inueſtigat rationibus ſumptis ex natura corporum inferiorum etiam ſuperiorum vnitatem celi ſiue mundi.

Quia ſuperius nō videtur probatū ꝙ extra celū nō ſunt corpora ſed ſolū nō eſſe infinitū corpus: ⁊ ideo nunc probandū eſt mundū eſſe vnū extra cuius extremū nullū corpus eſt. Oīa corpora inferiora manēt et mouētur ſcḋm naturam ⁊ violentiā. Ita ꝙ in eodē loco ſcḋm naturā quieſcunt: in quē ſcḋm naturā ferūtur. ⁊ in eo quieſcunt per violentiā: in quē mouētur preter naturā. Et hi motus ſūt cōtrarij: violētus. ſ. ⁊ naturalis. Si igitur ſunt plures mundi: terra vnius ferretur ad centrū alterius. aut igitur violētia: ⁊ ſic ad centrū ſui mūdi ferretur per naturā. aut per naturā ferreꝰ ad illud: ⁊ ſic in ꝓprio manebit per violentiā qḋ eſt impoſſibile. Preterea ſi ſunt plures mundi: aut ſunt ex eiſdē corporibus aut diuerſis. ex diuerſis quidem non. qꝛ tunc equiuoce dicerentur mundi. ⁊ etiam nō poteſt dari talis diuerſitas

q2 oīs ignis eiuſdē ſpēi eſt omī igni ⁊ ſimiliter alia corpora ſimplicia ſicut etiā motus eoꝝ. cum ergo graue ſit natū moueri ad centrū ⁊ leue a cētro: centrū vnius mundi naturaliter poſſet moueri ad centrū alterius. qđ eſſe nō poteſt: niſi mouerent̄ ſurſū in proprio mundo per naturā ⁊ ſimiliter ignis vnius mundi per naturā poſſet ferri ad circūferentiā alterius ac per hoc poſſet naturaliter moueri ad mediū ꝓprij mundi. Nec poteſt dici naturā ſimpliciū corpoꝝ eſſe aliā in hoc mundo ⁊ aliā in illo ꝓpter plus vel minus diſtare a ꝓprijs locis. q2 hoc nō eſt natū diuerſificare naturas. Preterea corpoꝝ ſimpliciū q̄ ſunt partes mundi neceſſe eſt aliquē motū naturalē. q2 aliter ad nullum locū mouerent̄ violētia. quoꝝ autē exiſtētium eiuſdē ſpēi ⁊ vnus motus ſcōm naturam: neceſſe eſt eorum eſſe vnum locum numero. Nec dici poteſt ꝙ ipſorum ſunt plura loca differētia numero ⁊ eadem ſpecie ita ꝙ quedam partes feruntur ad vnum illoꝝ locorum ⁊ alie ad alium q2 nō habent maiorē differētiā partes q̄ feruntur ad vnū a partibus q̄ ferunt̄ ad alium locū: ꝙ quelibet illaꝝ īter ſe. ſicut ergo nichil plus differunt ſpecie iſte ab illis ꝙ iſte inter ſe: ita nō oportet eſſe aliū locū iſtaꝝ ⁊ illarum: ſed eundē. Unum ergo eſſe extremū ⁊ vnū mediū totius mundi eſt neceſſe ergo ⁊ vnū mundū. Qđ autē ſint determinata loca ad q̄ mouent̄ corpora ſimplicia patet. q2 oīs motus eſt ex quodā in quoddā q̄ ſunt aliquo modo oppoſita. oppoſita autē in loco: ſunt ſurſum ⁊ deorſū q̄ ſunt termini lationū ſimpl'r ſcōm rectū. Latio is autē circl'aris. licet nō ſit oppoſitio ſcđz totū: eſt aliquo modo oppoſitio ſcđz extrema diametri ſcōm q̄ eſt determinatio ⁊ finis eiuſdē motus. Signū autē ꝙ corpora ſimplicia habēt motū terminatū ⁊ finitū: eſt. quia quāto plus a ꝓpinquāt ad terminū ſibi conaturalē: tāto citius ferunt̄. Si itaq3 motus eoꝝ eſſet infinitiē: grauitas ⁊ leuitas eſſent infinite. Nec poteſt dici ꝙ talia corpora mouent̄ ad ꝓpria loca ab aliq̄ motore. Nam q̄ per violentiā ferunt̄ tāto tardius mouent̄: quāto ſunt maiora. cuius cōtrariū eſt in iſtis. maior eīm ignis velocius ſurſū ⁊ maior terra velocius fertur deorſum. Preterea ſi per violentiā mouerent̄: tardior eſſet eoꝝ motus in fine. Preterea qđ ab aliquo loco violenter remouet̄ ſicut hec corpora ab illis locis: illuc nō fert̄ violēter. Ex his etiā que dicta ſunt in p̄ma phia. ſ. ꝙ eſt vnus p̄mus motor ⁊ vnus p̄nceps: patet mundū eſſe vnum. cuius eſt vnicus motus. Preterea tria ſunt corpora tanꝗ tria elemēta totius mundi. quibus reſpōdent tria loca. ſ. corpus grauiſſimū cuius locus eſt mediū mundi. ⁊ corpus circulariter motū qđ eſt extremū. tertiū cuius locus eſt mediū hoꝝ. hoc autē corpus eſt lēue ſurſū latū: nō quidē extra celū: ſ3 ad ipm. q2 igitur nō eſt locus inferior loco corporis habētis grauitatē nec locus extra celum: ideo corpus medium nec preter naturā nec ſcōm naturā poteſt collocari alibi ꝙ in medio. ex his autem fit tantum vnus mūdus.

Caplm. xiij. qđ ſic incipit. Qđ autē nō ſolum vnus eſt ⁊c. Manifeſtat ꝙ impoſſibile eſt plures eſſe mundos in eo ꝙ iſte cōprehendit totā materiā que poteſt eſſe ſub forma mundi.

Conſiderāti differentiā quā habet forma ut forma ⁊ ut in materia: videbit̄ poſſibile mundos eſſe plures vno. In oibus ei q̄ ſunt a natura vel ab arte: diuerſa videt̄ ratio forme ſcōm ſe ipſā: ⁊ mixte cum materia. puta diuerſa eſt ratio ſpere in ſe: ⁊ ſperē enee. Et ſi nō repertat̄ niſi hec ſpera enea ⁊ eodē modo alia ratio celi: ⁊ alia huius celi. illud eīm dicit formā in ſe: hoc autē mixtā cum materia. quoꝝ autē forma eſt in materia aut ſunt plura numero aut cōtingit eſſe. ⁊ hoc dico ſiue forma ipſa ſit quedā idea ſeparata ſiue nō. nō impoſſibile plures eſſe celos. Cōſiderādum eſt

bene dictuz eſſe rõnem forme in ſe ⁊ in materia: tamẽ hoc nõ ſufficit ad pluralitatẽ in diuiduoꝝ ſub vna ſpecie in illis in quibus tota materia cõtinetur ſub vnica forma ſi eñ tota materia ſpeciei humane cõtineret ſub vnica forma: nõ eſſet poſſibile eſſe plures hoies. cum igitur hoc celũ exiſtẽs in materia nõ cõſtet ex parte ipſius ſed ex tota: non poterit multiplicari. Qd autẽ ex tota materia cõſtet: patet. celum eñ vno modo dicitur extrema circunferẽtia totius corporis circulariter moti: in quo dicimus diuinuz omne collocatũ eſſe. Alio modo dicitur corpus cõtinuum extremĩ circũferẽtie in q̃ ſol ⁊ lunã ⁊ quedã aſtra collocata ſunt. Tertio modo celũ dicimus totũ corpus contẽtum ab extrema circunferẽtia. Ex hoc modo acceptũ cõſtat ex omi naturali ⁊ ſenſibili corpore. ꝓpter qd nullum corpus eſt extra ipm. Nec ſimplex nec cõpoſituz. ſimplex quidẽ nõ. qꝛ nullũ tale mutat locũ ꝓprium: ſi mouetur circulariter. ſi autẽ mouet a medio vel ad mediũ: habet ꝓprium locuz infra corpus circulariter motũ. Et ſi extra ipm habet locũ in quo moueretur preter naturã: in eo aliud corpus ſimplex poſſet moueri ſcdm naturã. nõ eſt autẽ aliud corpus ſimplex preter predicta. Si autez extra celum nõ eſt corpus ſimplex: nec eſt etiã mixtum: neceſſe eſt eñ ſimplicia eſſe mixto exiſtente. ex quo igitur mundus conſtat ex ſenſibili corpore tanq̃ ex materia eius nichil poteſt eſſe extra ipm: impoſſibile eſt mundos eſſe plures.

Caplm. xiiij. qd ſic incipit. Simul autẽ manifeſtũ ⁊c. Declarat q extra celum nichil eſt eoꝝ q̃ ſequũtur ad corpora. ſ. nec locus nec tps nec vacuũ ⁊ ideo q̃ in celo ſunt oĩa inuariabilia ſunt optimã habentia vitã.

Via de ratione loci eſt q in eo poſſit exiſtere corpus. extra celum autẽ nõ poteſt corpus eſſe: ideo nec locus. ac per hoc nõ vacuũ. cum ſit locus in quo cuz poſſit corpus eſſe: nõ eſt. Si autẽ nõ eſt corpus nec locus extra celũ: nec ibi ẽ motus nec tẽpus qd eſt numerus motus. Et ideo q̃ in celo apta nata ſunt eſſe: nõ patiuntur variationẽ a tẽpore ſed inalterabilia ſunt ⁊ impaſſibilia optimã ⁊ ſufficietiſſimã habẽtia vitã ex toto eterno. Sicut eñ tẽpus finitũ vniuſcuiuſqz rei in quo eſt eius duratio vocat ſua finita eternitas: ita infinita duratio ſemp entis vocat eternum ſimplr ſumẽs denominationẽ imortalis ac diuini eſſe ab hoc qd eſt ſemp eſſe. a quo alijs quidẽ perfectius alijs imperfectius coĩcatuz eſt eſſe ⁊ viuere. Unde ⁊ in enkidijs philoſophiſmatib9. i. in doctrinis phoꝝ que preponebant rudib9 multotiẽs determinatum fuit rõnibus q eſſe diuinũ oĩo intranſmutabile eſt pmũ ⁊ ſumũ. nam ſi aliud trãſmutaret ipm efficiẽter: illud eſſet diuinius. Si autẽ ab alio moueret tanq̃ fine: eẽt illo indigẽs. ⁊ inceſſabili motu eſſe diuinuz mouet primũ mobile: qꝛ ſemp eſt in pncipio ⁊ in fine ſui motus.

Caplm. xv. quod ſic incipit. His autem determinatis ⁊c. Inueſtigat vtrum mundus ſit genitus aut ingenitus. corruptibilis aut incorruptibilis. oſtendẽs prius quid ſenſerunt antiqui.

Rationes cõcludẽtes cõtraria faciũt dubitare de cõtrarijs. quib9 dubitatioib9 declaratis: credibiliora fiũt dicẽda. nec gratis tunc cõdõcuant alioꝝ dicta. debet eñ inquiſitor veritatis nõ eẽ inimicus: ſz inueſtigator. Inquiram9 igit qd antiqui ſẽſerũt de mũdi ſẽpiternitate. oẽs eñ genitũ dicũt. tamẽ in hoc dñt: q quidã dicũt ipm ſẽpiternũ. alij corruptibilẽ. ⁊ hoꝝ aliqui dicũt ipm corruptibilẽ: ſicut genitũ ſed terra. alij vero viciſſim generabilẽ ⁊ corruptibilẽ multociẽs ut emp. ⁊ eraclitus. Primo quidẽ modo dicere mundũ factũ eſſe ⁊ ſẽpiternũ: impoſſibile eſt. qꝛ in oib9 alijs videm9 omẽ qd generat corruptibile eſſe. ergo ⁊ i mundo ſimilr erit. Preterea nõ

habēs pncipiū aliter ⁊ aliter ſe haberi: impoſſibile eſt trāſmutari. q2 ſi tale trāſmutaretur: poſſibile fuit prius aliter ſe habere. qđ erat īpoſſibile aliter ſe habere. q2 in īpoſſibilibus aliter ſe habere pertinētib9 ad ipm: nō utiqȝ fieret qđ nō erat. Si ergo factuȝ eſt mūdus: ⁊ ea q̄ ad ipm pertinēt erāt poſſibilia aliter ſe habere ⁊ nō ſemꝑ ſunt eodē modo: ergo ſicut eſt genitus accipiēs eſſe: poteſt nō eſſe. ⁊ ita erit corruptibilis ⁊ diſſolubilis poſt genitū eſſe. Nec poteſt excuſari opinio dicētium mundū eſſe genitū ⁊ tamē ſēpiternū. dicēdo φ hoc nō intēdunt affirmare tanq̄ ita ſit. ſed ſolū ſic dicunt. gr̄a doctrine queadmodū in deſcriptioibus figurarꝫ dicit̄ cauſa docēdi φ linea ⁊ angulus cōponūt figurā q̄uis nō precedāt ipam figurā. Nō eīm eſt ſimile ī factione mundi ⁊ deſcriptione figurarꝫ. q2 ſimul ſūt figura ⁊ linea. nec habēt aliquā cōtrarietatē. ſcđm autē opinionē predictā prius fuerūt partes mūdi poſtea totū ex his inordinatis pus: fac9 eſt mūdus quādo acceperūt ordinē. impoſſibile eſt ſimul eſſe ordinatū ⁊ inordinatuȝ. Secūdo dicere mundū fieri viciſſim ⁊ diſſolui nichil aliud eſt q̄ cōſtituere ipm ſēpiternū ſcđm naturalē ſubſtātiā ſed trāſmutare ordinē. ⁊ formā ſicut ſi ex puero fiet vir ⁊ ex viro puer multotiēs. Preterea ſic affirmātes dicūt diſpōnes cauſari ex cōtrarijs. ⁊ ideo ſi totus mundus tanq̄ quoddā corpus cōtinuū quādoqȝ ſic diſponit̄ quādoqȝ aliter: eius ſubſtātia erit permanēs. nec generabit̄ nec corrūpetur: niſi quātuȝ ad diſpoſitiones. Tertio modo dicere mundū aliquādo factū ⁊ poſtea corrūpi ⁊ hoc ſemel tātum: impoſſibilius videt̄. Si ponat̄ vnus q̄ ſi ponant̄ infiniti. q2 ſubſtātia ď qua factus eſt: prius exiſtebat. q̄ ſi poſſibilis erat ſubici gn̄oni: ex ea multotiēs erat mūduȝ factibilis ſicut ⁊ corruptibilis. ſi autē nō: ex ipſa nō erat mūdus factus generabilis. de his autē erit ex poſterioribus manifeſtū. Sunt aūt quidā ex quorꝫ dictiȝ ſequit̄ ingenitū eē incorruptibile ⁊ genitū īcorruptibile. ſicut patet ī thimeo ubi dr̄ celū factū eē: ſȝ ⁊ fore ď cetero ſēpiterno tp̄re. quorꝫ falſitas manifeſtabit̄ ſpeculātib9 vniūſaliter de om̄i.

Capl̄m. xvj. quod ſic incipit. Primum autem diuidendum eſt ⁊c̄. Diſtinguit multiplicitatem quorūdam nominuȝ. ſ. geniti ⁊ ingeniti corruptibiliȝ ⁊ incorruptibilis paſſibilis ⁊ impaſſibilis.

Ad intelligēdum ſcđm quā ſignificationē accipiunt̄ noīa quib9 inferius vtendum eſt: ne intellectus maneat cōfuſus: ſciēduȝ eſt p̄mo φ ingenitū dicit̄ vno modo qđ prius nō exn̄s nunc ē ſine gn̄one ⁊ trāſmutatione. Alio modo dicit̄ qđ cōtingit eſſe ⁊ nō eſſe. ⁊ tamē nunc nō eſt factū. Tertio qđ impoſſibile ē fieri nā impoſſibile dicit̄ dupl̄r aut qđ oīo impoſſibile eſt: aut qđ facile nō eſt poſſibile: ⁊ eodeȝ modo ingenitū. Secūdo ſciēduȝ φ genitū vno modo dicit̄ nō ens prius poſterius vero ens. Alio modo quidē poſſibile eſt fieri quādo factū eſt ſiue q2 ita eſt ſiue q2 faciliter ita eſt. Tertio modo genitū eſt cuius eſt generatio de nō ente in ens ſiue iam facta ſiue cōtingēs fieri. Et eodē modo dicit̄ corruptibile ⁊ incorruptibile. corruptibile quidē dicimus ens prius: nō ens poſterius. aut cōtingēs. Secundo modo qđ cōtingit nō eſſe per corruptionē Tertio modo qđ facile corrūpit̄. Incorruptibile dicitur eius. vno modo variabile ſine corruptione. Secundo modo φ aliquādo: nunc aūt nō corruptibile Tertio īpoſſibile oīo corrūpi. Quarto modo nō de facili corruptibile. Et qm̄ in predictis ſignatioībus uſi ſumus poſſibili ⁊ impoſſibili: ſciēduȝ qđ poſſibili ſiue potēti utimur ſemꝑ ad plurimuȝ. dicim9 eīm potētē illuȝ qui poteſt leuare maius ⁊ minus podus. nō q2 poteſt leuare minus: ſed q2 maius. neceſſe igitur potēs accipi ſcđm excellētiā q2 virtus penes q̄ȝ accipit̄ potētia attēdit̄ penes extremuȝ ⁊ excellētiā. Impoſſibile autē ⁊ impotēs attēdit̄ ſcđm minus. nō ei impotēs eſt aliqs

ad ambulādum ſi nō poteſt ambulare mille ſtadia: ſed ſi nō poteſt dimidiū. Nec obuiat ſignificationi poſſibilis qua dicit̄ ꝙ ſemꝑ eſt ad plurimū. Siquis dicat ꝙ potēs videre dicitur quis nō q̄ȥ videt rem excellentē: ſed potius q̄ȥ poteſt videre paruā: ut pūctum. ꝛ eodē modo dicit̄ potēs audire paruū ſonūȥ percipiēs. nichil ei d͛rēt excellēs ī re ꝛ excellēs in virtute ad termināduꝫ poſſibile ſiue potēs. videns autē rem paruā excedit ſcd̄m virtutē ꝛ ſic dicitur potens penes excellentiā virtutis.

Caplm̄. xvij. qđ ſic incipit. Determinatis autē his ꝛ c̄. Oſtēdit quid ſequit̄ ex premiſſis ꝛ adiungēdo quedā neceſſaria ad ꝓpoſituꝫ inueſtigat per rōnes ꝙ incorruptibile ꝛ ingenituꝫ ꝛ genituꝫ ꝛ corruptibile ſe cōſequuntur.

Uia poſſibile ꝛ potēs determinātur ſcd̄m plurimū: oportet ꝙ poſſibile eſſe et poſſibile nō eſſe in utroq; ente poſſibili accipiātur ſcd̄m plurimū ꝛ minus tempus determinatū. Si eīm tēpus quo res poteſt eſſe ꝛ quo nō poteſt eſſe nō eſt determinatū: ſed ſemp poteſt dari plus tēpus quolibet propoſito: res poſſibilis erit in tēpore infinito. Hoc habito addimꝰ ꝙ impoſſibile ꝛ falſū nō ſignificāt idē. ꝛ impoſſibile ꝛ poſſibile veꝝ ꝛ falſuꝫ aliquādo dicunt̄ ſimplr̄: aliquādo ex ſuppōne. falſum ſimplr̄ ꝛ impoſſibile ſimplr̄ nō ſunt idē. ut cum nō ſtantē dicitur ſtare: ſimplr̄ falſū eſt nō autē eſt impoſſibile. Et ideo nō eſt idē ſupponi falſū ꝛ ſupponi impoſſibile accīt eīm ex īpoſſibili ſequi īpoſſibile. nō autē ſequi īpoſſibile ex falſo ſi falſū nō ſit īpoſſibile habere igitur virtutē ſtandi ꝛ ſedēdi nō eſt īpoſſibile ſimul autē ſtare ꝛ ſedere in eodeꝫ tēpore eſt īpoſſibile. His ſuppoſitis dicēdum ꝙ ſi aliquis ī tēpore finito habet determinationē virtutis exiſtēdi: nō eſt in alio tēpore q̄ȝ in illo. Si ergo aliquis habens durationē in tp̄e infinito eſt corruptibile: habebit virtutē ſemꝑ eſſendi. ꝛ cum ſit corruptibile: aliquādo nō erit. ꝛ ſic ſimul erit ꝛ nō erit qđ eſt falſuꝫ. impoſſibile igitur ſequitur ex impoſſibili. ſ. ꝙ hoc corruptibile ſit ſēpiternuꝫ. Et eodē modo probat̄ ꝙ ſempiternuꝫ ſit ingenitū. ſi eīm eſt genitū: poſſibile eſt quodā tp̄e nō eſſe. tale autē eſt corruptibile. corruptibile eīm eſt ꝓ͛us quidē ens: poſterius nō ens. aut cōtingēs nō eſſe. hoc autē modo diffinitū eſt genitū ſupra. ſed ſēpiternuꝫ nō eſt poſſibile nō eſſe in aliq̄ tp̄e. Idē eīm eſſet tunc poſſibile ſemp eſſe ꝛ nō eſſe. impoſſibile igit̄ ſēpiternuꝫ eſſe corruptibile. Eodē modo nec genitū. duobus eīm terminis ſic ſe habētibus: ꝙ poſterior nō poteſt eſſe ſine priori. cū repugnat ꝓ͛us ꝛ poſterius. Sed nō cōtingere nō eſſe antecedit ſemp ee͂: ergo cum nō cōtingere nō eſſe repugnet genito: ſēpiternuꝫ nō erit genitum. Preterea poſſibile ſemp eſſe ꝛ nō poſſibile ſemꝑ eſſe opponunt̄ negatiue ſiue cōtradictorie. igitur ſi ſēpiternuꝫ eſt genitū vel ecōuerſo: aut cōtradictorie ſūt idē aut ipſaꝝ eſt mediū. Preterea qđ eſt poſſibile ſemꝑ ee͂: et cōtrariuꝫ eſt poſſibile. ſēꝑ nō ee͂ cuius negatō eſt poſſibile nō ſemꝑ eſſe. igit̄ neceſſe eſt . de quo nō verificat̄ poſſibile ſemp eſſe ꝛ poſſibile nō ſemꝑ nō ee͂ ita ꝙ ſemp entis ꝛ ſemꝑ nō entis medium erit poſſibile ee͂ q̄noq; ꝛ nō ee͂ q̄noq;. v. gr̄. ſit. a. ſemp ens. ꝛ. b. cuiꝰ cōtrariū ſemꝑ nō ens ſit cōtradictoriū de. a. ſ. d. nō ſēꝑ nō ens cōtradictoriū de. b. ſi ḡ det̄ aliqđ ſubiectū ut e. de q̄ nō verificet̄ nec. a. vȝ ſēꝑ ens nec. b. eiꝰ cōtrariū. ſ. ſēꝑ nō ens. nec͂e erit d̄ illo ſbo verificari cōtradictoriū utriuſq;. tale aūt ē genitū ꝛ corruptibile qđ pōt aliqū ee͂ ꝛ aliqū nō eſſe. ḡ ſēpiternū qđ ē ſēꝑ ens nō ē genitū nec corruptibile. Et eodē modo manifeſtuꝫ ē ꝙ ingenitū nec͂e ē ſēpiternū ee͂. ꝛ īcorruptibile īgenitū ꝛ ſēpiternū. accipiat̄ īgenitū q̄ dē qđ ē nūc. ꝛ ꝓ͛us nō erat veꝝ dīe ipm̄ nō ee͂. incorruptibile aūt qđ nūc ē. ꝛ nō erit veꝝ poſteriꝰ dīe ipm̄ nō ee͂. hoc aūt nūc ens ꝛ nō ꝓ͛us nō ens. ꝛ nūc ens ꝛ nō poſteriꝰ non ens adinuicē ſe cōſequūtur. ꝛ ad utrūq; ſequit̄ ſēpiternū ee͂. Nō patꝫ ex oppoſitis. nā

corruptibile est genitū. si eim esset ingenitum: esset incorruptibile. Et eodē modo genitum corruptibile. nam si esset incorruptibile: esset ingenitū. Si eim nō sequūtur ad inuicē incorruptibile ⁊ ingenitū: ad ea nō sequitur sempiternū esse. Nō autē sequitur ad ea: manifestū. genitū eim ⁊ corruptibile sic se consequūtur: ut patet ex prioribus. sēper eim entis ⁊ semp nō entis mediū est aliquādo ens. hoc autē est genitū ⁊ corruptibile potest eim esse ⁊ nō esse determinatis tēporibus. Ad semp eim esse ⁊ ad semp nō esse: nō est tēpus mediū respectu alicuius termini in quo ambo verificētur simul ꝺ eodem. ad aliquādo esse ⁊ aliquādo nō esse determinatū est tēpus in quo verificari poterit utrūqꝫ licet nō simul. naꝫ quodā determinato tēpore erit: quādo est actu. ⁊ aliqñ nō erit. s. quādo est in potētia. tale autē est genitū ⁊ corruptibile. Et qm̄ corruptibile ⁊ genitū se consequūtur: patet ꝙ incorruptibile ⁊ ingenitū sequātur se. genitū eim ⁊ igenitū cum sint opposita ⁊ nulli eidem simul insunt: ⁊ alterꝝ necesse est in esse cuicūqꝫ subiecto. ⁊ eodem corruptibili ⁊ incorruptibili. Si igitur incorruptibili nō sequitur ingenitum: sequitur genitū. ⁊ sic idē erit incorruptibile ⁊ genitū sed om̄e genitū est corruptibile: ergo incorruptibile est corruptibile. sequitur igitur ad incorruptibile ingenitum ⁊ ecōuerso. Preterea si incorruptibile potest esse genitū aut ingenitū corruptibile: arguitˀ sic. incorruptibile ⁊ ingenitū potest esse in tp̄re infinito simplr̄. genitum autē ⁊ corruptibile potest nō esse tēpore determinato ergo idē eodeꝫ tēpore simul potest esse ⁊ nō esse. Preterea semp ens prius nō magis habet virtutē ut corruptū sit in hoc signo tēporis: ꝙ in illo. cum ergo talia signa sint infinita: qd̄ est semp ens prius ⁊ semp nō ens post: habet potentiā ad esse in tēpore infinito ⁊ ad nō esse. Si ergo talis potentia deducatur ad actum: idē simul habebit esse ⁊ nō esse. ergo nō idē est sēper ens prius ⁊ nō semper ens prius. ac per hoc nō ideꝫ est icorruptibile ⁊ genitum

Preterea sēpiternū ⁊ incorruptibile habet virtutē existendi in om̄i signo tp̄oris ⁊ ita essendi tp̄re infinito. corruptibile ⁊ factibile habet virtutē nō essendi in tp̄re infinito quare idē habebit virtutē tp̄re infinito eius qd̄ est nō esse ⁊ eius qd̄ est esse. Preterea genitū prius fuit potētia ꝙ actu hoc tp̄re infinito. tunc aūt fuit nō ens. incorruptibile aūt semp fuit actu ens. ergo in tp̄re infinito idē habuit virtutē simul essendi ⁊ nō essendi si genitū est incorruptibile. Nec potest dici ꝙ corruptibile aliqd̄ nunꝙ corrūpatur. si eim corruptibile ens nō corruptū sit aliquādo: ⁊ semp erit actu ens. tale aūt ē incorruptibile. ⁊ sic idē est actu corruptibile ⁊ incorruptibile ⁊ actu possibile semp eē ⁊ nō semp esse. Et eodē modo patet ꝙ si aliqd̄ est generabile est aliqñ factū. Preterea ingenitū ⁊ incorruptibile cum sint semp aut frequēter: nō possunt esse a fortuna vel a casu ergo a natura. si igitur talia sint generabilia ⁊ corruptibilia q̄ndo sunt ⁊ qño nō sūt per naturā talia eim mediāte vna ⁊ eadem potētia est cōtradictiois essendi ⁊ nō essendi ergo corruptibile ⁊ ingenitū simul poterūt actu esse ⁊ nō eē. Nec ē verꝝ dicere ꝙ genitū fuerit prius nō ens ⁊ postea sēpiternuꝫ pro toto tēpore sequenti. si eim de se fuerit prius nō ens: hēt potentiā ad nō essendū. ois autē potentia existit in re pro tp̄re presenti vel futuro. nā si pro tp̄re preterito existit potētia in re: sequitur ꝙ presens est tēpus preteritum sicut ⁊ potentia q̄m habet ad nō esse pro eodē tp̄re. qd̄ est impossibile. genitum eim quādo est genitū nō habet potentiā ad factū: sed ad esse aut futurꝝ esse. ⁊ eodeꝫ modo si sempiternuꝫ ꝑus dicatur corruptibile posterius alicui attribuetˀ potentia cui nō rūdet actus qñ est potētia. Preterea corruptibile posteriꝰ ⁊ nō ens ꝑus corruptibilia sunt ⁊ gn̄abilia. talia aūt sic naturalr̄ constāt ex cōtrarijs. ⁊ alterātur ipsis mediantibus: ita ⁊ ab eisdem corrumpuntur ⁊ ideo nō possunt esse sempiterna.

Secundi libri de celo qđ sic incipit. Qđ quidē igitur nec factū esse celum ꝛ c.
Caplm̄ primū cōcludit ex predictis mundū esse sempiternū cōcludēs hoc ex dictis antiquoꝝ. excludēs falsā opinionē de causa ipsius sēpiternitatis.

Ex dictis in precedēti libro potest accipi fides ꝙ mundus est ingenitus ꝛ incorruptibilis vnus ꝛ sempiternus habēs infinitā durationē. cuius fidei cōfirmatio accipitur ex dictis illoꝝ qui opinātur cōtrariū qui nō possunt dare modū scđm quē sit genitus ꝛ corruptibilis. ꝓpter qđ bonū est se exhibere ꝑsuasibilē antiquis dicētibus celum quid imortale ꝛ diuinū interres ꝗ habent motuꝫ. habet eīm motū talē cuius nō est finis: sicut ꝛ ipm̄ celū nō finitur ab aliquo sed est finis oīum. sicut cōtinet oīa motū sempiterno tpore. vnde ꝛ antiqui tribuūt ipm̄ dijs tanꝗ locum. velut exn̄s solum imobile. ꝛ rōnabiliter qꝛ est impassibile remotū a cōtrarietate. cuius motus est sine labore. qꝛ nō per violentiā: sed sicut aptū natuꝫ est fertur. omē eīm qđ per violentiā mouetur: tāto laboriosius est: quāto sēpiternius. ꝛ tale est experꝭ optime dispositiōis. Quia igitur absqꝫ violētia existit ꝛ mouetur: ideo falsuꝫ est qđ quidā fabulose dicunt athlantē ipm̄ sustinere. sicut sustinēturgrauia sursum ne cadāt. Falsum etiā est qđ dicit empe. s. ibi violēter celū sustētari ubi est virtute celerioris lationis ꝗ excedit ꝓpriam inclinationē. Falsū etiā est qđ quidā dicunt motū eius sēpiternum causari ab aīa rationali. talis autē motus violētus ꝛ sēpiternus faceret in aīa tristitiā. nec posset uti prudētia in tali motu. ꝛ esset peioris conditiōiꝭ ꝙ aīe aīalium mortalium ꝗ interdū requiescūt a laboribus saltem in sōno. qua requie careret aīa celi sempꝰ de neccessitate sustētās aliquā partē eius ad sēpiternitatē ipsius motꝰ. qđ ḡ diximꝰ de prima latione magis conuenit diuinitati substantiarum separatarum que in celo collocantur: ꝙ aliorum sermones.

Caplm̄. ij. qđ sic incipit. Qm̄ autē quedā sunt ꝛ c. Volēs inuestigare utrū dextrum ꝛ sinistrū sursuꝫ ꝛ deorsū anterius ꝛ posterius ponenda sunt in celo tanꝗ partes: manifestat vnde ista accipiantur. ꝛ declarat qūo pictagorici imperfecte opinati sunt de istis.

Qūoniā pictagorici dicunt in celo esse aliquid dextrū aliquid sinistrū: cōsiderādum est qūo talia ꝑncipia ꝛ quedā ꝑora ipsis sicut sursū ꝛ deorsū possunt existere in celo. de his autē qua ꝓpter cōueniunt nature aīalium determinatū est ex motibꝰ ipsoꝝ. dextrū eīm ꝛ sinistrū partes sunt aīalium sursū autē ꝛ deorsū possunt cōuenire etiā plāt̄s. ꝗ autē existunt in aīalibus ut partes ꝛ ꝑncipia: rōnabile est adaptare celo. vnūquodqꝫ autē hoꝝ trium. sursum dextrū anterius quoddā principiuꝫ est. et has oēs differētias rōnabile est existere corporibꝰ perfectis. qꝛ sursum est ꝑncipium lōgitudinis. dextruꝫ latitudinis. anterius profunditatis. ꝗ tres dimēsiones sunt ī corporibus perfectis. Preterea ab his tribus incipiūt motus perfectoꝝ. augmētuꝫ eīm a sursuꝫ tēdit. motus localis in aīabus incipit a dextris. ꝛ motus sentiēdi ab anterius in quo sunt sensus. ꝛ ideo hec tria nō sunt in quolibet sed solū in habētibus motꝰ ꝑncipium in se ipsis ut sunt aīata. Nam nulluꝫ inaīatoꝝ habet in se ipso ꝑncipiuꝫ motus cum quedā ipsoꝝ nō moueātur quedā autē mouent̄ semp eodē modo ut ignis sursum. Et ꝗuis predicta nō sunt ꝓprie in rebus inaīatis: tamē attribuimus ea ipsis tripliciter. primo referendo ea ad nr̄as dextras ꝛ sinistras. ꝛ similiter ī alijs quēadmodū faciunt diuinatores. Similiter referēdo ad nr̄am similitudinē ut in picturis ꝛ statuis. Tertio per contrapositionem ad nos. ut ymago speculi cuius dextrum opponitur nr̄o sinistro ꝛ econuerso. In predictis nulla autē est differentia predictarum partium

ex parte rei: ſed per ſolã cõparationẽ ad nos. Quoniam igitur ſurſum ⁊ deorſuꝫ ante ⁊ poſt ita videntur p̄ncipia ſicut dextrũ ⁊ ſiniſtruꝫ mirabitur quis ꝓpter quid pictagorici hec duo ſola .ſ. dextrũ ⁊ ſiniſtrũ dicebãt principia. nõ eĩm minorẽ drãm in aĩalibus habẽt illa q̃ iſta ſed maiorẽ. q꞉ iſta ſolum virtute drũt abinuicẽ: illa autem virtute ⁊ figuris. ¶ Preterea ſurſum ⁊ deorſuꝫ oĩbus aĩalibus ⁊ plantis inſunt. dextrũ autẽ ⁊ ſiniſtrũ nõ eſt in plantis. comunius autẽ magis habet rõnem p̄ncipij. ¶ Preterea ſurſũ eſt pricipium longitudinis q̄ prior eſt latitudine cuius p̄ncipium eſt dextrũ p̄ncipiuꝫ aũt prioris eſt prius. ¶ Preterea ſurſuꝫ eſt vnde motus. dextrũ autẽ a quo motus. p̄us autẽ eſt vnde motus ergo ſurſum prius eſt dextro. Sic igitur reliquerunt pictagorici principaliora. ⁊ quaſi hec incõuenienter dixerunt dextrum eſſe in oĩbus.

Capitulum .iij. quod ſic incipit. Nos autem quia determinatum eſt prius ⁊c̃. Declarat ꝙ in celo eſt ſurſum ⁊ deorſum dextrum ⁊ ſiniſtrũ ⁊ in qua parte ipſius vnum quodqꝫ predictorum eſt aſſignanum.

Quoniã predicte virtutes ſiue partes ſunt in habẽtibus p̄ncipiuꝫ motus: celũ autẽ cum ſit aĩatum habet in ſe huiuſmodi p̄ncipium: ideo habet ſurſum ⁊ deorſum dextrũ ⁊ ſiniſtrũ. Nec figura ſpherica ipſius impedit diſtinctionẽ partium predictarũ. q꞉ ſi quid exiſtẽs rectum habet dextrũ ⁊ ſiniſtrũ deinde cõponatur in ſpherã: nõ perdet predictas virtutes. ⁊ eodẽ modo intelligẽdum eſt in celo. Nec q꞉ motus eius nõ incipit: ideo nõ habet dextrum a quo dicimus motũ aĩalium incipere. Quia ad rõnem dextri ſufficit eſſe parteꝫ vnde inciperet motus ſi res inciperet moueri. Sic igitur lõgitudo celi ſcd̃m diſtantiã poloꝝ quoꝝ vnus eſt ſurſum alius deorſuꝫ. Quod patet q꞉ longitudo rei attẽditur penes maximã diſtantiã. maxima autẽ diſtantia in corpore ſpherico eſt penes extrema diametri. poli autẽ ſunt extrema diametri imobilia penes q̄ diſtinguimus emiſperia. ¶ Preterea ſurſũ ⁊ deorſũ ſunt illa iuxta que dicimus eſſe latera. latera autẽ celi dicimus ea q̄ ſunt iuxta polos. poli autẽ ſurſum ⁊ deorſũ. ¶ Poloꝝ autẽ ille qui apparet ſupra nos .ſ. articus eſt pars deorſum. oppoſitus autẽ imanifeſtus nobis qui dicitur antarticus eſt ſurſũ. cuius ſignũ eſt q꞉ dextrum celi eſt vnde p̄ncipium motus ortus aſtroꝝ. ſiniſtrũ autẽ ubi occaſus. Si ergo motus incipit a dextris: neceſſe polum imanifeſtũ eſſe ſurſum. nam ſi manifeſtus eſſet ſurſũ motus celi inciperet a ſiniſtris ab occaſu. habitãtes igitur in illo emiſperio: ſunt in ſuperiori emiſperio ⁊ apud dextrã. nos autẽ in inferiori ⁊ apud ſiniſtrã cuius cõtrarium pictagorici dicunt. Et q̄uis ſic diſponatur dextrũ ⁊ ſiniſtrũ in p̄mo mobili: in circulo tamẽ ſiue in orbe planetarum ecõuerſo eſt. nam nos ſumus ſuperius ⁊ in dextra. eo ꝙ motus illius orbis cõtrarius ſit motui primi mobilis: q꞉ incipit ab occaſu.

Capitulum .iiij. qd̕ ſic incipit. Quoniam autẽ nõ eſt ſupius ⁊c̃. Manifeſtat ꝙ in celo ſunt multi motus circulares q̄uis vnus cõtrarius ſit illi ut ſaluetur generatio in rebus nõ ſempiternis ſed habentibus gñonem.

Quãuis motus circulares nõ ſunt cõtrarij adinuicẽ: cõſiderandum eſt propter quid ſunt multi tales motus. que conſideratio difficilis eſt: eo ꝙ corpora illa longinquiora ſunt ab intellectu nr̃o q̄ a ſenſu. eo ꝙ paruã noticiã habemus de accidentibus eorum. Sumamus autẽ ꝙ vnumqd̕qꝫ cuius eſt aliquod opus: ip̄m eſt gr̃a operis. dei autẽ operatio eſt vita ſempiterna. ⁊ q꞉ celum eſt quid diuinuꝫ: ideo dicere habere motum ſempiternũ. hoc autem nõ poteſt eſſe abſqꝫ imobilitate medij quod medium nõ poteſt eſſe eiuſdem nature cum celo eo ꝙ nulla pars celi eſt imobilis. Si eĩm violenter poneretur aliqua pars eius imobiliter in medio: non eſſet ſem-

piterna eius quies. q2 nichil ſempiternū preter naturā. ⁊ etiā illud qḋ eſt preter naturā rei: eſt exceſſus ⁊ corruptio eius qḋ ſcḋm naturā. Supponamus igitur in medio eſſe qḋ naturaliter quieſcit. ⁊ hoc eſt terra ſicut poſterius determinabit. Si autē terra eſt: neceſſe eſt ignē eſſe. q2 cōtrariorum ſi vnum eſt in natura: ⁊ alterum iſtorum eadem materia q̄ poteſt ſubeſſe forme ⁊ priuationi. ⁊ cum iſta duo ſunt extrema cōtraria ignis ⁊ terra. neceſſe eſt eē intermedia corpora habētia cōtrarietatē quib9 extrinbus: neceſſe ē eſſe gn̄onem eorum. cum agunt ⁊ patiunt adinuicē. nullū eīm ipſorum poſſibile eſt eſſe ſempiternum ſimplr. Q̄m igitur neceſſe eſt eſſe aliquē motū ſempiternū difformē ⁊ iſte nō eſt cauſa ſucceſſiue gn̄onis elementorum adinuicē: oportet dare aliam lationē circularem vnam vel plures. ut ſaluetur generatio ſucceſſiua.

Caplm. v. qḋ ſic incipit. Figurā autē ſphericā neceſſe eſt hr̄e celū ⁊ c̄. Probat q̄ celum eſt ſpherice figure. q2 iſta figura ꝓprie cōuenit corpori celeſti tum q2 propria ⁊ perfecta eſt tum q2 cōuenit ⁊ corporibus cōtentis infra celum.

Elum habere ſphericā figurā cōuenienter ponitur. q2 in figuris planis ipſa ē prima. Continet eīm vnica linea. cetere vero figure pluribus. nam ſicut vnū ⁊ ſimplex prius eſt pluribus ⁊ cōpoſitis: ita prima figurarum eſt circulus ⁊ ideo cōuenienter aptatur p̄mo corpori. Preterea ceteris figuris poteſt fieri appoſitio circulo tanq̄ perfecte nō. ideo eſt p̄ma tanq̄ perfecta cōueniēs primo ⁊ perfecto corpori in ſolidis etiā ſphera eſt p̄ma q2 cōtinetur vnica ſuperficie. alia autē ſolida rectilinea pluribus. ⁊ ideo ſphera prior. Huic teſtificari videtur ꝯ qḋ faciunt hi qui generant corpora ex ſuperficiebus. ſolā enī ſpherā nō diuidunt tanq̄ habentē vnicā ſuperficiem. Illi etiā qui aſſignāt ordinē numerorum aſſignāt circulū ſcḋm vnū. trigonū ſcḋm duo. ⁊ ſic p̄ma figura eſt circulus debita p̄mo corpori qḋ circiferṫ q̄m autē qḋ continet ſphericū eſt neceſſe eſt cōtenta ⁊ tacta a p̄mo mobili ſicut ſunt orbes planetarum eē ſpherica. Secundo celū ſphericā figurā hr̄e cōuenit motui eius. oſtēſum eſt eī q̄ extra primā circūferentiā nec eſt locus nec vacuū. ⁊ tamē hoc moueṫ circulariter. ſi eī hr̄et figurā angularē: permutatio angulorum requireret locum extra ſuperficiē planā in quo anguli mouerētur poſt quorum mot9 locus ille remaneret vacuus. ⁊ idē ſequereṫ ſi nō haberet perfectā ſphericā ex qua linee ex medio in circūferenciā eſſent equales puta lēticularē aut oualē. Preterea motus celi tanq̄ ſolus cōtinuus regularis ⁊ ſempiternus menſura eſt oīm motuū. ⁊ per cōſequēs minimus ac per hoc velociſſimus. minimus autē motus qui poſſet eſſe ab eodē in idē eſt circularis. Tertio oſtēdunt hec q̄ continētur in celo ip̄m habere ſphericā figurā. nam aqua circa terrā. aer circa aquā ignis circa aerem circulariter collocanṫ. ⁊ ideo ſupiora corpora tāgentia elemēta rōnabiliter ſpherica ſunt. ſignū autē q̄ elemēta ſunt ſpherica accipitur ex ſuperficie aque q̄ nata eſt fluere hoc eſt in maxime cōcauum. concauū eſt autē qḋ eſt centro ꝓpinqui9. qḋ patet ſic ducātur enī ex cētro due linee equales aquarum ſumitatibus ducaṫ linea recta illud mediū reſpectu extremitatū erit cōcauum: q2 ꝓpinquius cētro ⁊ ideo ad ip̄am fluerent partes aque poſite ſupra illā lineā donec tātum diſtarēt a cētro quātum diſtat aq̄ extrīs in eius extremis ut patet in hac figura. manifeſtū eſt ergo eſſe mundū ſphericum ⁊ tanta diligentia ornatum: ut nichil manu elaboratum poſſit habere tantam regularitatem ut natura ipſius.

Capitulum. vj. quod ſic incipit. Q̄m autem eſt in irculo dupliciter moueri ⁊ c̄. Inueſtigat cauſam propter q̄z celum m gis mouetur ab oriente in occidentem q̄z econtrario.

Quāuis motus circularis ad vnā partē nō ſit cōtrarius circuli ad aliā: tamē ꝙ celum mouetur magis ad vnā partē ꝗ ad aliā nō euenit a caſu. q: in ſēpiternis nichil fit a caſu. Neceſſe eſt ergo aut motum eius eſſe cauſā alioꝝ nō cauſatā: aut aliquā cauſā exiſtere ꝓpter ꝗm nunc mouet̃. forte aūt diceret̃ ꝙ de quibuſdam occultis querere cauſā .i. oībus velle reddere rōnez ſignū eſt aut ſtulticie aut preſūptioīs. Sed hoc nō obſtāte iuſtum eſt videre quis ſit inquiſitoꝛ cauſaꝝ ⁊ vnde aſſumat cauſā dicēdi ⁊ utrum nō tranſcēdat comunē modū hoīm: aut ſubtilius opinet̃ ꝗ ceteri. Naz quotiēs quis attingit certiores rōnes: oportet ipm habere grām ex taliū inuētione. Dicimus igitur ꝙ natura in vnaquaqz re ſemꝑ facit qđ optimuz eſt. ⁊ ideo honorabiliori rei largitur honorabiliorē perfectionē. Sic igitur igni tanꝗ nobiliori elemento dedit locū ſurſum qui eſt nobilioꝛ inter rectos. ⁊ aīalibus dedit motū ad anterius qui eſt nobilioꝛ eo qui eſt ad poſterius. ⁊ incipit motus eorundē a dextris non a ſiniſtris. quia igitur moueri ab oriente in occidens eſt moueri ad anterius et a dextra: ideo hoc motu tanꝗ honorabiliori mouetur celum.

Ca. vij. qđ ſic incipit. De motu aūt ipſius ⁊c. Inueſtigat motū ꝑmi mobilis regularē eſſe tā ex parte motus ꝗ ex parte mobilis ꝗ etiā ex parte tꝑoris.

Motum celi qđ eſt primū mobile dico autē primū: ad drām celoꝝ qui ſunt ſubtus ipm habentiū plures lationes eſſe regularē: patet ꝑmo ex parte motus nā oīs motus irrigularis intēditur aut ad terminū ad quē: ut motus naturalis. aut ad terminū a quo ut violētus. aut ad mediū ut motus pꝛojectoꝝ. latio autē primi mobilis cum nō habeat diſtinctionē termini a quo ⁊ ad quē ⁊ vniformitatē habeat ad mediū: nō poteſt intendi nec remitti. ergo eſt regularis. Idē patet ex parte mouētis ⁊ mobilis. neceſſe eīm eſt irrigularitatē motus cauſari vel a virtute mouētis q̄ eſt diuerſa. aut a diſpoſitione moti que nō permanet eadē. ſiue q: ambo tranſmutātur nichil autē horum poſſibile fieri circa celū. celum eīm mobile ingenitū ⁊ incoꝛruptibile intraſmutabile eſt. ⁊ multo rōnabilius eſt mouens eius intrāſmutabilis. nam ſicut ꝑmi mobilis eſt primū mouēs ⁊ ſimplicis ſimplex: ita incoꝛruptibilis ⁊ ingeniti erit incoꝛruptibile mouēs. Preterea irrigularitas motus celi nō eſt per trāſmutationez partiū ab inuicē. q: nulla elōgatio facta eſt vnius ab altera in toto preterito tꝑore. nec per trāſmutationē totius recipiēs intenſionē ⁊ remiſſionē. remiſſio enī in motu fit ꝓpꝛ impotentiā. impotētia autē eſt preter naturā: ſicut patet in ſenectute aīalium quoꝝ impotentia eſt preter naturā cauſata ex his ex quibus conſtāt aīalia q̄ ſunt contraria ⁊ extra ꝓpriā regionē. in celo autē cum ſit ſimplex et īmixtū ⁊ in ꝓpria regione nichil cōtrarium habēs: nō poteſt eſſe in potētia ac per hoc nec remiſſio vel intēſio. Tertio idē patet ex parte tꝑoris. ſi eīm celum regulariter moueret̃: cum motus eius ſit ſēpiternꝰ aut in infinito tempore motus eius intenditur aut ſemper remittitur. aut viciſſim intenditur ⁊ remittitur. primo modo non: pꝛopter duo. primo quidem: quia nichil exiſtens preter naturam poteſt habere durationem infinitam. remiſſio autem pꝛoueniens ex impotentia rei eſt preter naturā. Scđm autē hoc pꝛohibēs eſt q: illud quod ē preter naturā ⁊ ſcđm naturā nō ineſt rei tꝑe equali. nec pōt eſſe. Secūdo modo. ſ. ꝙ ſemꝑ intendatur aut ſemꝑ remittatur. ꝓpter duo: primo quidez quia oīs intenſio vel remiſſio eſt uſqz ad certū terminū. igitur nulla talis excedit oēz terminū. ⁊ ideo nulla talis eſt infinita. Preterea actus ⁊ motus vniuſcuiuſqz mobilis aſpicit determinatū tēpus. cuius paruitatē nō pōt excedere. citharizare ei pōt eſſe in tā minimo tꝑe

ꝙ in minori non poterit actus eius exiſtere. ſi ergo hoc verum eſt: motus celi nõ poterit intendi nec remitti tp̃e infinito. Nec viciſſim itendit ⁊ remittitur. q2 nulla ratio reddi poteſt hui9 viciſſitudinis. nec poſſet latere ſenſum nr̃m hec viciſſitudo. cum oppoſita iuxta ſe poſita ſint magis ſenſibilia. celum ergo regulariter mouetur.

Caplm̃. viij. qđ ſic incipit. Denotatis autẽ aſtris. Premiſſo ꝙ inquirẽdu3 eſt ex qua natura ſint aſtra ⁊ quã habeãt figurã ⁊ qualis ſit motus eoꝝ. inueſtigat ꝙ ſunt eiuſdem nature cum corpore in quo exiſtunt.

Voniã motus ⁊ locus correſpõdent nature corporis ſimplicis: rationabile ẽ ut aſtra collocata in eodem loco cum celo ⁊ mota motu ipſius ſint eiuſdẽ nature cum ipſo. vnde ⁊ antiqui dicẽtes corpus celeſte habere naturã ignis: dicũt aſtra eſſe ignea. tanꝙ vnumquodq3 rõnabiliter cõſtet ex his ĩ quibus eſt per naturã. ſũt autẽ ſicut ⁊ celum alterius nature ꝙ ignee. Nec calor aut lumẽ generatũ ab ipſis arguunt ipſa eſſe ignea. q2 poſſunt hec fieri ab eiſdẽ mediãte motu. motus autẽ eſt nat9 ignire ligna ⁊ lapides: multo magis poteſt hoc facere in elemẽto ꝓpinquo igni ſicut eſt aer. videmus eĩm ſagittas latas igniri ut liqueſcat plumbũ exñs ĩ eis. multo ergo magis poterit igniri a motu tacto in eo ab aſtris. Nec eĩm drñ eſt inter rem q̃ calefacit ꝑ motũ ſui in aere ⁊ aſtra. q2 res ille calefaciũt ꝓpter moueri in aere qui cito caleſcit ꝓpẽ propinquitatẽ ad ignẽ. aſtra vero per motum circularis coporis ita calefaciunt corpora: ꝙ ipſa nõ igniuntur. Et hoc maxime facit ſphera in qua infixus eſt ſol. quo appropinquante ad nos multus in aere generatur calor.

Caplm̃. ix. qđ ſic incipit. Qm̃ autẽ mouent̃ ⁊ aſtra ⁊c̃. Inueſtigat ſtellas moueri motu orbium deferẽtium ⁊ nõ moueri in eis proprio motu.

Via aſtra ⁊ totum celũ mouent̃: neceſſariũ hoc fieri aut utriſq3 quieſcẽtibus aut utriſq3 motis aut altero moto ⁊ altero quieſcẽte. vtriſq3 quidẽ quieſcẽtib9 cum terra quieſcat: nullo modo poteſt ſaluari motus in celo. ꝙ utraq3 moueantur: eſſe nõ poteſt. niſi aſtra eque velociter moueãtur ſuis ſpheris. qđ eſſe nõ poteſt q2 aſtra mota circulariter habẽt maiorẽ velocitatẽ ſi habẽt maiorẽ magnitudinẽ ſphere autẽ maiores ſunt ſtellis q̃ ſunt in eis. Preterea ſi vnumqđq3 aſtroꝝ moueat̃ in ſua ſphera etiã mota: neceſſe eſt aſtrũ exñs in maiori cirulo velocius moueri. Si ergo tranſponat̃ ita ꝙ exiſtat in minori circulo: tardius mouebitur. ꝙ aũt veloci9 fiat tardius in aſtris: prouenit aut q2 mouetur a circulis ⁊ nõ ꝓprio motu: aut cõtingit a caſu. ſed a caſu hoc nõ poteſt cõtingere. q2 in oĩbus aſtris ita eſt ꝙ exñs in maiori circulo velocius ⁊ exñs in minori circulo tardius mouetur. In his etiam que naturaliter ſunt talia ubiq3 ⁊ in oĩbus: nichil fit a caſu. Nec poteſt eſſe ꝙ circuli maneant ⁊ aſtra moueantur propter eadem rationabilia que dicta ſunt. Relinquitur ergo circulos quidem moueri aſtra infixa circulis ⁊ in eis quieſcentia ferri. per hunc enim modum euenit velocius moueri aſtrum quod eſt in maiori circulo. quia circulorum exiſtentiũ circa idem cẽtrum: maior ⁊ velocior motus eſt maioris circuli. ſicut eſt ⁊ maior deciſio. Secundo hoc idẽ patet ſic cõceſſũ eſt ab alijs ⁊ ſupponit̃ a nobis aſtra eẽ ſperica ſicẽ ⁊ corpora in quib9 ſunt. ſpherici aũt corporis mot9 ẽ circũgiratio aut volutatõ aſtra aũt nõ circũgirant̃ q2 manẽt ĩ eodẽ loco ſemꝑ ſicẽ manet circũgiratũ. Preterea rõnabile eſt ꝙ idẽ motus conueniat oĩbus aſtris ſi mouent̃ ꝓprio motu. ſolus aũt ſol videt̃ habere motũ circungiratiõis. qđ nõ accidit ꝓpẽ motũ eius: ſed propter elongationem nr̃i viſus. qui mutat ⁊ tremit propter infirmitatem ad longe poſita ⁊ ex hoc videntur nr̃o viſu ſtelle fixe ſcintillare. q2 longe diſtant. planete autem nõ q2 prope ſunt.

tremor enim visus facit videri esse motum in astris quia nichil differt ad apparentiam motus moueri visibile aut visum. nec volutatur quod non voluitur necesse est verti ita quod vna facies eius voluatur post aliam. quod non est in astris luna enim patens est nobis semper eadem facies. Si igitur astra nec circum girantur nec voluuntur non habent proprium motum. Tertio idem patet sic natura nichil facit frustra. et ideo in rebus preciosissimis sicut sunt astra irrationabile est dicere motum proprium esse: et tamen naturam nullum organum dedisse eis ad motum. Studiose ergo natura constituit astra absque organis: quia eis per se non competit motus. et rationabiliter tam celum quam astrum fecit sphericum. celum: quia talis figura maxime utilis est ad motum qui semper est in eodem loco et velocissimus. et ineptissima ad motum successiuum: quia non habet depressum nec eminens sicut figura rectilinea. et ideo distat plurimum a figura processiuorum. quoniam igitur mouetur in eodem loco et astra per se ipsa non procedunt: conuenienter natura utrumque fecit sphericum.

Capitulum. x. quod sic incipit. Manifestum autem et cetera. Ex his inquirit utrum ex motu astrorum causetur aliquis sonus armonicus siue percipiatur a nobis siue non.

Quibusdam videtur sonum causari ex motu astrorum. ex corporibus autem que apud nos sunt non habentibus tantam magnitudinem quantam habent astra nec motis tali velocitate quali mouentur illa astra causatur sonus. Ergo cum rationes consonantiarum causentur ex longitudinibus et velocitatibus: necessarium est astra ex motu circulari causare sonum armoniacum. Et si dicamus quod talem sonum non audimus: hoc non obuiat. quia causa huius est ipsum confestim existere nobis a natiuitate et continue. perceptio autem soni ex interpositione silentij. propter quod malleatores eris consueti audire continue sonum malleorum non percipiunt armoniam. Quamuis autem alliciențer et musice hoc dictum sit: tamen non vere quia non solum oportet sonum percipi auditu: verum etiam si est excellens: oportet nos aliquid pati ab eo in sensu. excellentes enim soni non solum inferunt passiones sensibiles: verum etiam destruunt molles corporum inanimatorum. sicut sonus tonitruum diuidit lapides et corpora durabiliora. tantis igitur et talibus latis astris atque causantibus sonum: necessarium est violentiam illius pertingere usque huc et sentiri.

Cum ergo nec audiamus nec patiantur corpora a sonitu eorum: hoc accidit quia non sonant. et istud est testimonium quod veri sunt sermones nostri de immobilitate astrorum per se. de quo dubitauerunt pictagorici. quia non sonant. Quecunque quidem per se ipsa feruntur: faciunt sonum et plagam. quecunque autem infixa sunt in re mota ut in naui clauus: non sonant et iterum que feruntur cum lato ut nauis cum fluuio quantumcunque magna sit huius malum et pupim alicuius magnitudinis quia plagam non facit: impossibile est sonare. Dicendum est quod si corpora astrorum per se feruntur siue in multitudine aeris siue ignis: causarent sonum supernaturalis magnitudinis quia pertingerent usque ad nos. Quod quia non est velut prouidente natura rebus inferioribus ne destruantur: idcirco nullam habent propriam lationem nec sonum causant armoniacum.

Capitulum. xj. quod sic incipit. De ordine autem ipsorum et cetera. Manifestat ordinem astrorum maxime planetarum. tam quo ad situm: quam quo ad pluralitatem motuum ipsorum. ostendens cum hoc astra habere sphericam figuram

Qualiter singula astra disponantur secundum prius et posterius. et quantum vnum elongetur ab alio: sufficienter consideratur ex dictis circa astrologiam. Naturaliter autem rationabiliter accidit motus planetarum velociores esse secundum maiorem et minorem proximitatem ad primam circulationem

nam quia planete mouentur contrarie p̄me circulationi ⁊ habent plures motus: ratio nabile eſt propinquiſſimum ipſi in pluri tempore pertranſire proprium circulum ut ſaturnum. remotiſſimū autē ab ea ī minimo ut lunā. motus eīm p̄me circulatiōis plus preualet propinquiſſimo q̄ꝫ remotiſſimo. ⁊ ideo plus tardat motus eius. intermedij autē planete citius ⁊ tardius mouent̄ proprijs motibus ſcōm proportionē diſtātie a p̄mo mobili. Figurā autē vniuſcuiuſqꝫ aſtroꝝ eē ſphericā: rōnabilr̄ cōtingit. p̄mo qꝛ īmobilia ſunt per ſe ipſa. ⁊ ideo natura talē eis dedit figurā q̄ minime eſt motiua. ſ. ſphericā q̄ caret organo motus. Preterea eadē figura q̄ eſt in vno aſtroꝝ eſt ī olb9 cū ſint eiuſdē nature. luna autē oſtēdit̄ ſpherica per ea q̄ videnť in ea. creſcit ei ⁊ decreſcit ſpherice. nam aut ad modū nouacule aut ad modum ſemicirculi fiunt eius cremēta ⁊ detrimenta. Preterea per aſtrologiam patet eclipſes ſolis eſſe lunares. quod non contingit niſi in corpore ſperico.

Caplm̄. xij. qđ ſic incipit. Duabus autē dubitationibus ⁊c̄. Mouet quaſdā dubitationes circa premiſſa de motu planetarum ⁊ de nultiplicatione ſtellarum fixarum ⁊ ſoluit eas.

Uo ſunt dubitabilia circa naturā quīti corporis de quibus tēptādū eſt inquirere veritatē. q̄ inquiſitio nō debet īputari preſūptiōis: ſed pocius modeſtie. ſi quis propter amorē ph̄ie de maximis dubitatiōibꝰ conať aliquas inquirere rōnes. Oritur autē dubitatio quare multis planetis exiſtibus circa primuꝫ mobile nō ſemp̄ plus diſtās ab eo mouet̄ pluribus motibus: ſed magis intermedia rōnabile videť ſi p̄muꝫ mobile vna latione mouet̄: propīquiſſimū ei moueri duab9 ⁊ ſequēs tribus. aut aliquo ſimili ordine. nūc autē cōtrariū accidit. ſol ām ⁊ luna paucioribꝰ mouenť motibus quibuſdā alijs planetis. ⁊ plus minus diſtā tibus a p̄mo corpore. lunā eīm plus diſtare ab eo q̄ꝫ martē cōprehēdimus ex viſu. videmus eīm ipam eſſe diacothomā. i. ex media parte luſatā ītrare ſub marte ⁊ occultare ſcōm partē nigrā lūe: cū apparebat ſcōm claꝝ ⁊ lucidū ipſius. ⁊ ſimilr̄ de ordine alioꝝ aſtroꝝ multas habem9 credulitates ex dictis egiptioꝝ ⁊ babilonicoꝝ qui multo tēpore obſeruauerūt circa ipa

Secūdo oriť queſtio propter quid in octaua ſpera tāta et multitudo aſtroꝝ ut minus ſit cōprehēſibilis ⁊ quaſi ſine ullo ordine. ī alijs autē ſpheris eſt vnicū aſtrū. De talibus eīm inquirere utile eſt ad maiorē intelligētiā acquirēdā. ⁊ q̄ꝫuis modicas habeāt cauſas nobis notas ⁊ multū ſint elōgata a nobis tam ī ſe q̄ꝫ in ſuis accidētibus tamē nichil irrationabile videť de his q̄ dubitātur circa ipam q̄rētibus ūitatē. Nos autē q̄ꝫ q̄ꝫ viderim9 querere de aſtris ⁊ ſpheris tanq̄ꝫ de corporibus ī aīatis: ſupponať tamē ad ſolutionē p̄me dubitatiōis ea participare quādā actionē ⁊ vitā. Quo ſuppoſito: ſciēduꝫ eſt q̄ꝫ nobiliſſimū ⁊ optime ſe hn̄s attingit ſuā perfectionē ſine actione propinquiſſimū autē ei attingit eam per vnā. longinquū autē per multas. verbi gr̄a. optimuꝫ corpus aliquis attingit ſanitatē ſine exercitio. propinquū autē ei in bona diſpoſitione attīngit eam dē modicū deambulans. remotum autē indiget multo exercitio. quoddā autē tam imperfectuꝫ eſt: q̄ꝫ nullo exercitio poteſt acquirere ſanitatē ſed aliquid imperfectius ea. Difficile igitur eſt attīgere perfectionē qn̄o multa aut vnū multociēs requirit̄ ad ipaꝫ. aut qn̄o vnū acquirit̄ per aliud ⁊ aliud per aliud uſqꝫ plurimā multitudinē. facile autē qn̄o acquiri pōt per vnū vel per duo. Sicut igiť aīalia ⁊ plures vel paucas hn̄t opatiōes: ita ⁊ corpora totius vniūſeſt imādum eſt hēe plante eīm vna opatione attingūt finē ſuum ſi eſt aliquid imperfetū. alia per plures. homo autem per multas actiones pertingit ad optimum. et in hominibus ſi ſanitas acci-

platur finis eius. videmus aliquē hoīem sanū esse absqʒ nova opatione aliquādo per extenuationē aliquādo nō per extenuationē ⁊ exercitiū. quidā vero nō potest pertīgere ad sanitatē per quascūqʒ actiones sed ad exercitiū tātum. inter hec oīa aut illud meli⁹ quo attingit optimū ⁊ est ꝓpinquius illo. hoc autē ordine extimādum est esse ī vniuerso. terra eī qr a nullo attingit vniuersi perfectione totalit oīo imobilis est. ꝓpinqua aūt corpora motibus attingunt nō quidē diuinissimū pncipiū sed illud qd possunt partici pāt de ipso. primū autē celuʒ per vnicū motum attingit ipm. q̄ autē in medio pmi ⁊ extremoꝝ per plures motus ipm attingunt. De dubitatione autē secunda q̄re. s. octaua sphera habet multa astra alia vero vnuʒ tātum: pmo oportet itelligere illā habere multā excellētiā respectu aliaꝝ. eo ꝙ habet nobiliorē vitā ⁊ pncipiuʒ est mouēdi alias spheras. ⁊ ideo habet multitudinē partiū nobilissimaꝝ. s. stellaꝝ. Secūdo hoc rōnabiliter cōuenit ei. pma eīm sphera vna exn̄s vno motu mouet multas stellas. alie uō plurib⁹ motib⁹ vnā. ⁊ sic adequalbit natura tribuēs vni lationi multa astra. vni aūt astro multas lationes. Tertio hoc est rōnabile ꝓpter hoc ꝙ inferiores spe hn̄t multos motus. mouent eīm a supioribus cum sint corpora infra ī eis. ut igit ꝓportionet spa inferior virtuti corporis supioris mouētis cōuenienter ponit habere vnicuʒ astruʒ.

Capl'm. xiij. quod sic incipit. Reliquum autē de terra dicere ⁊ c̄. Inuestigat quid senserunt antiqui de situ terre.

Alii dicētes celū esse finitū: terrā collocāt ī medio. pictagorici autē in medio collocāt ignē. terrā vero dicunt vnū astroꝝ ⁊ latā circa mediū: facere diē ⁊ noctē. cui alia terra opponit quā vocāt antistonā quasi cōtrapositā. Et isti nō querunt rōnes ad saluādas apparētias: sed ad quasdā suas rōnes tēptāt apparentiā adaptare. multis alijs nō sequētibus apparētias videt rōnabile terrā nō esse collocatā in medio. putāt eīm cōueniēs honorabilissimo corpori cōuenire honorabiliorē locuʒ ignis autē honorabilior est ꝙ terra. ⁊ mediū cum sit terminus sicut ⁊ extremū: nobili⁹ videt ꝙ intermedie regiones. igitur ibi est ignis nō terra. Preterea ignis inter elemēta est nobilius ⁊ pncipalius elemētuʒ: ideo sibi debet locus magis cōseruās. Medium autē est huiusmodi. ꝓpter qd pictagorici dicunt ꝙ est locus jouis. Sed ratio hoc peccat ꝙ ponit mediū dictū vno modo cum tamē sit duplex. est eī mediū magnitudinis. ⁊ est mediū cōueniēs nature rei. ut in aīalibus est mediū corporis quod distās ab extremis. ⁊ mediuʒ aīalis in quo natura eius cōseruat ut cor. ⁊ eodē modo estimādū est in toto vniuerso esse mediū per equidistātiā extremoꝝ: qd magis assimilat ultio q̄ʒ pncipio: qr est terminatū ⁊ finituʒ. honorabili⁹ autē est cōtinens ⁊ finiens.

Capl'm. xiiij. qd sic incipit. Similit autē de māsione ⁊ c̄. Ostendit quid senserunt antiqui de motu ⁊ quiete terre ⁊ similiter de figura ipsius.

Quod autē dictum est hi qui opinantur terram nō esse in medio: dicunt eam moueri in circuim sicut ⁊ quādam aliam oppositam isti. quibusdam etiam videtur talia plura esse corpora imanifesta nobis quia sunt sub terra que feruntur circa medium. propter qd pluries eclipsat luna ꝙ sol occultata ab illis. ꝙ nō sēmp apparet nobis medietas celi scdm emisperiū nisi terra esset ī cētro: dicunt hoc nō prohibere terram nō esse in medio. quia propter magnitudinem suam videtur semper diuidere medietatem celi per diametrum. quidam autem ipsam collocantes in centro dicūt eā reuolui sup statutū polum. ut patet ī thimeo. Dubitat etiā de figura terre. his quidez videtur spherica his autem lata ⁊ figura timpanilis. cuius signum est ꝙ sol

oriens ꝛ occidens nõ circularẽ ſed rectã facit abſciſionẽ. Si autẽ terra eſſet ſperica: oporteret facere circularẽ. Sed iſti nõ attẽdunt elõgationẽ ſolis a terra ꝛ magnitudinẽ rotunditatis ſolis. Nã corpora rotunda a lõge viſa apparẽt plana. ita ꝛ in ꝓpoſito poteſt cõtingere. adducunt ergo pro rõne ꝙ terra ſit plana: quietem ipſius.

Capl̃m .xv. quod ſic incipit. Neſitare quidem igitur oĩbus ꝛc̃. Inſinuat quedam facientia dubitationem circa locum et motum terre. adiungens ſolutiones inſufficientes aliquorum dubitatorum.

Voniã parua particula terre eleuata ſi dimittat̃ fertur deorſũ. ꝛ quãto maioꝛ eſt velocius fertur: mirabile videt̃ ſi tota terra eleuata ſupra cẽtrum nõ fertur deorſuꝫ. hec igitur cauſa dubitationũ adhuc ſi aliquis ãmoueat terrã ſub particula deſcendẽte: deorſum ſemꝑ fertur donec inueniat reſiſtentiã quare ergo tota nõ deſcendit nullo reſiſtente: mirabile viſum eſt ꝛ philoſophiſma .i. ratio philoſophãdi.

Solutiones autẽ ſunt nõ minus mirabiles de hoc ꝙ dubitationes. zenones eĩm dicit ꝙ inferius terre eſt infinitũ: ideo ſemꝑ poteſt eſſe motꝰ deorſũ. dicit aũt hoc nolens laborare inquirẽdo cauſã quietis. Propter qd̃ empẽ. admiratus eſt dicẽs. ſi infinite ſunt profunditates terre: ꝛ ether eſt imenſuꝫ: ꝛ ideo ſic docẽtes effundũt linguã ad vana ꝛ modica intelligunt. Quidã autẽ ſicut ab antiquis dictũ eſt ponunt terrã in aqua. tanꝙ ſupernatãs manere in ea ſicut lignũ vel aliquid tale ſupermanẽs in aqua ſed nõ in aere. cuius dicitur thales fuiſſe autoꝛ. Nec opinio deficit ꝑmo qꝛ eadẽꝫ queſtio de aqua quare nõ ẽ apta manere eleuata ſicut nec terra: ſecundo qꝛ quẽadmodum aer eſt leuioꝛ aqua. ita aqua eſt leuioꝛ terra quomodo ergo leuiuꝫ poteſt ſupponi grauiori: tertio qꝛ ſi tota terra nata eſt in aqua manere: ꝛ quelibet pars ipſiuꝫ qd̃ falſuꝫ eſt. Defectus autẽ predictaꝝ ſolutionũ ex hoc naſcit̃: ꝙ nõ querũt niſi ſcd̃m quid ꝛ nõ uſqꝫ quo debet queri de dubitatione. hec eĩm eſt cõmunis cõſuetudo hoĩm cõtentari de ſolutione quãdo euacuãt ea q̃ cõtraria nt̃ dictis. oportet autẽ nõ eſſe cõtentũ de hoc. ſed eſſe bene inquiſitiuũ ꝓpriaꝝ inſtantiaꝝ q̃ poſſent fieri circa dicta. hoc autẽ eſt cõſiderare oĩs differẽtias. Anaximenes anaxagoras ꝛ democritus dicunt ꝙ latitudo terre eſt cauſa quietis ipſius. hec eĩm cõprimẽs aerẽ qui eſt ſubtus nõ habẽtẽ locum in quẽ trãſferatur: imobiliter quieſcit ĩ eo. ꝙ autẽ poſſit multã grauitatẽ ferre cõpreſſus ꝛ manẽs: multa argumenta pꝛobãt. Nec opinio deficit ꝑmo qꝛ ſi terra nõ eſſet lata: nõ quieſceret. Secundo qꝛ latitudo terre ſcd̃m dicta eoꝝ nõ eſt cauſa quietiꝫ eius: ſed magis magnitudo. aer eĩm coartatus ꝛ nõ habẽs trãſituꝫ ad alia loca cauſa eſt quietiꝫ terre. hanc autẽ coartationẽ facit magnitudo nõ latitudo terre. ꝛ ſic etiã quieſceret ſi eſſet ſperica habẽs hãc magnitudinẽ. Preterea dubitare de motu terre eſt dubitare nõ de parte ſed de toto vniuerſo: ſicut determinauimꝰ prius ſi nullus motuꝫ naturalis eſt corpoꝝ ſimpliciũ: nõ eſſet violẽtus ꝛ totalr̃ nichil mouebitur. ac ꝑ hoc nichil quieſcet. quia quies nõ eſt niſi eorum que ſunt apta nata moueri. Preterea ſi motus ſcd̃m naturam non eſt: ſolũmodo eſt latio violenta ꝛ quies. Si ergo terra venit violenter ad medium ꝛ violenter quieſcit: quemadmodum dicunt omnes ſolutiones predicte: non tenebit aliquam quietem naturalem. Querentes ergo cauſam quietis dicunt hi quidẽ latitudinem ꝛ magnitudinẽ ipſius cauſam eſſe quietis. hi autem ut empeđ. violentiã motus celi prohibere deſcenſũ eius deorſũ ſicut ꝛ motus circularis prohibet aquã in chiatis circũmotis cum ipſa deſcẽdere deorſũ. Horum opinio deficit qꝛ ſi giratio vel latitudo cauſat quietẽ terre: his nõ exiſtibꝰ feretur alicubi

Si ergo ad mediū fertur per violentiā ⁊ ibi manet per violentiā: habebit ergo motuȝ aliquē ſcḋm naturā ſiue ſurſuȝ ſiue deorſuȝ. nec aer prohibebit eā ferri ſurſū vl' deorſū cōtra ſuum motū naturalē. Ad emp. dicitur vel dicēdum eſt ꝙ quādo elemēta erāt diuiſa abinuicē: giratio nō cauſabat quietē terre. Preterea p̄dicta etiā opinio inſufficiēs quātuȝ ad motū terre tripl'r. primo quidē qꝛ dicit ꝙ partes terre ferebant̄ ad medium ꝓpter girationē. nunc autē cum giratio nō appropiquet ad nos: nō eſt cauſa q̄re oīa grauitatē habētia ferunt̄ ad mediū. Secundo qꝛ ignis fertur ſurſuȝ nō ꝓpter girationē. igitur ⁊ terra alicubi nata eſt ferri preter eandē. Tertio qꝛ graue ⁊ leue non ſunt determināta ad ꝓpria loca de virtute girationis. ymo ea circunſcripta in vniuerſo erāt determināta ⁊ apta nata ferri alicubi. Quidā autē dicunt terrā quieſcere i medio propter quādaȝ ſimilitudinē ⁊ cōformitatē quā habet ad extrema. ⁊ quia nō poteſt ſimul ferri ad cōtraria: manet in medio. Nec autē opinio perſuabiliter dicta eſt: nō autē vere. ratio eiꝰ communis poſitoꝝ in medio: nō eſt propria quietis terre. omne autē elemētum collocatū in medio vniformiter ſe habet ad extrema. Preterea idem eſt cauſa motus naturalis alicuius alicubi ⁊ quietis naturalis eius ibidē. ſed ſimiliter ſe habere ad extremū nō eſt cauſa motus terre deorſū: cum ſit comune oībus elementis: ergo nec quietis eius. Preterea incōueniēs eſt querere quare terra manet i medio ⁊ nō quare ignis in extremo. Si ergo igni conaturalis eſt ſuus locus ⁊ terre ſuus: nō ergo propter vniformitatē ſufficit dicere ꝙ manet in medio. ſicut detricoſ. i. caput vniformiter circundatū capillis nō ſufficit dicere infrāgibile propter vniformitatē capilloꝝ. nec valde eſurientē vniformiter ⁊ ſicientē equaliter diſtantē ab eſibilibus ⁊ potabilibus ſufficit dicere nō moueri alterā propter vniformitatē. Preterea iſti nō querunt niſi cauſā quietis terre cum tamē ferat̄ ad mediū nullo impediēte. Preterea nō eſt veꝝ dicere per ſe licet per accidēs ſit veꝝ ꝙ vniformiter ſe habēs ad extremum manet in medio. q̄zq̄z eiꝰ totū nō feratur ad aliquā partē extremi: tamē diſtinctū iter partes ſic mouebit̄ ꝙ vna pars eiꝰ ad vnuȝ ſignuȝ extremuȝ ſibi proportionatū ⁊ alia ad aliud poterit ferri ut patet ď igne ſi collocaret̄ in cētro. quare ⁊ terra hoc modo moueret̄ a medio ſi nō eſſet eius naturalis locus nō obſtāte vniformitate ad ip̄m.

Caplm. xvj. qd̄ ſic incipit. Nos autē dicamus primuȝ ⁊c̄. Determinat veritatem tam de quiete q̄ de loco terre ⁊ hoc per rationes naturales confirmans dictis aſtrologicis veritatem probatam.

Terrā moueri qꝛ eſt vnuȝ aſtroꝝ vel qꝛ poſita in medio voluitur circa polum: dictuȝ eſt ab antiquis. Qd̄ autē hoc impoſſibile ſit patet p̄mo ſic. motus circularis non eſt naturalis terre ſicut nec alicui particularum eius. quia oēs in rectum feruntur ad medium. ergo ſi mouetur circulariter: hic motus eſt ei violentus. nec poteſt eſſe perpetuus. quia non poteſt eſſe perpetuum quod eſt violentum ⁊ preter naturam. mundi autem ordo eſt ſempiternus ergo ⁊ motus elementoꝝ. Preterea omne motum circulariter per naturam preter primum mobile habet plures lationes q̄ vnā. qd̄ ſi eſſet in terra: neceſſario fierent mutationes circa apparētiam ipoꝝ aſtroꝝ fixoꝝ in eodē loco terre. qd̄ falſū eſt. cū eadē aſtra ſemp orian̄t ⁊ occidāt ibidē. Preterea ſic ꝑtes terre ferunt̄ ad mediū: ita ⁊ tota. ſi aūt nūc tota poſita eſt i medio: idē eſt mediū eius ⁊ totiꝰ mundi: dubitat̄ ergo utrū grauia ferant̄ ad illud medium i q̄ntuȝ eſt terre vel in q̄ntuȝ eſt mundi. Sed certum eſt ꝙ ſicut leuia feruntur ad extre-

mum qḋ eſt totius mundi: ita grauia ad mediuz ut eſt eiuſdẽ. licet ſcḋm accidẽs ferā-
tur ad mediuz terre in quãtuz coincidit cum medio mundi. nã ꝙ ad hoc mediuz ferã-
tur: ſignũ eſt q2 deſcẽdunt deorſuz nõ ſcḋm lineas eque diſtãtes: ſed ſcḋm concurrẽtes
ad ſimiles angulos. Terra autẽ eſt imobiliter in medio: ergo nõ mouebitur. Pre-
terea grauia projecta ſurſuz ſemp reuertunt̃ ad mediũ: etiã ſi infinities ꝓhiciãtur er-
go ibi imobiliter quieſcunt. Cauſa autẽ manſiõis eius in medio eſt eius naturalis
ꝓprietas qua nata eſt ferri ex oĩ parte ad mediuz. ſicut ignis ad extremũ. q2 enĩ vna
latio eſt ſimplicis corporis ⁊ terra nõ poteſt moueri a medio: ſicut nec aliqua pars eius
neceſſariuz eſt per naturã ipam manere in medio. Teſtificãtur predictis ea q̃ de-
terminãtur a mathematicis in aſtrologia. Si eĩm terra nõ eſſet imobilis quieſcẽs in
medio: nõ poſſent ſaluari apparentia circa trãſmutationẽ ⁊ ordinẽ aſtroꝝ. tãtuz ergo
de loco ⁊ motu ⁊ manſione terre dictum ſit.

Caplm. xvj. qḋ ſic incipit. Figurã autẽ ſpericã ⁊c̃. Probat terrã eſſe figure
ſperice rationibus ſumptis ex naturali motu ipſius confirmãs hoc ex his que
apparent circa motum aſtrorum.

Ita vnaquaqz pars grauitatẽ habẽns ut eſt terra ſic fertur ad mediũ ꝙ ma-
ior cõprimens minorẽ nõ permittit eam intumeſcere ſed pocius cedit vna al-
teri quouſqz perueniat ad mediuz: ideirco eſt ſperice figure. Hoc autẽ verũ eſt
in terra ſiue per violentiã ſit talis cõcurſus partiũ ut dicunt quidã phiſologoꝝ: ſiue hoc
per naturã ut melius dicenduz videtur. Nam ſiue partes diuiſe ab extremis vnifor-
miter cõueniant ad mediũ ſiue alio modo diſponãtur. vniformiter faciẽdo circa ipm
vndiqz ſimilẽ mollẽ: neceſſe eſt habere ſpericã figurã: q2 equale appoſitũ vndiqz eq̃-
liter circa mediũ ſpericũ eſt. Si autẽ plus ipſius terre eſſet in vna parte ⁊ minus in a-
lia: ambobus grauitatẽ habẽtibus maius graue minus graue ꝓpellet uſqzquo deue-
niretur ad mediũ. Ex hoc ſoluitur quedã dubitatio qua querit̃ ſi terra exiſtit in me-
dio ⁊ eſt ſperica: apponatur terre ad alteꝝ emiſperiũ aliqua terra magne quãtitatis et
grauitatis: tunc tota terra mouebit̃: ⁊ ſic nõ manet in medio. aut nõ mouebit̃: ⁊ ſic nõ
idẽ erit cẽtrum mundi ⁊ terre. Ad quã dubitationẽ dicẽdum eſt ꝙ oĩs magnitudo
grauitatẽ habẽs fertur ad mediũ. nõ donec quelibet pars eius tãgat medium: ſed do-
nec mediũ ipſius ſumat mediũ mundi. ad hoc eĩm habet inclinationẽ tã paruus bo-
lus q̃ tota terra. ⁊ ideo poteſt ferri ſiue tota ſiue medietas aliqua pars: donec attin-
gat mediũ maioribus ⁊ grauioribus partibus ꝓpellentibus minores uſqz ad vnifor-
mitatẽ medij. ſiue ergo facta ſit terra: ſperica eſt eius generatio. ſiue ſit ingenita: ſperi-
ca eſt eius figura. Preterea qḋ fertur ad centrũ ſcḋm ſimiles angulos neceſſe ẽ
eſſe ſpericum. terra eſt huiuſmodi ſcḋm ſuã naturã q̃uis poſſet eſſe plana i aliqua ſui
parte per violentiam. Ex his etiã que apparẽt ſenſui patet eam eſſe ſpericã. eclip-
ſes eĩm lune q̃ fiunt ꝓpter interpoſitionẽ terre: fiunt per lineã circularẽ interſecantez
obſcurũ ipſius ⁊ lucidum. qḋ nõ eſſet ſi terra haberet aliã figurã q̃ ſpericã. Prete-
rea modica trãſmutatione facta in terra ad meridiẽ ⁊ articũ: orizõ circulus ſit alius in
tãtum ut aſtra q̃ ſupra caput habitantiũ ſunt magnã habẽt trãſmutationẽ. ⁊ quedaz q̃
apparẽt exiſtẽtibus in egipto circa ciprũ: nõ apparent exiſtẽtibus ad articũ nec ecõtra-
rio. qḋ nõ cõtingeret ſi terra nõ eſſet ſperica. ⁊ cum hoc ſpera eius nõ eſſet parue quã-
titatis. nam ſi eſſet magne quãtitatis: nõ faceret ſic velociter diuerſaz apparentiã: ita
modicũ tranſitus. ⁊ ꝓpter paruitatẽ quãtitatis ipſius quidã exiſtimãt ꝙ duo loca ex-
trema poſſunt hr̃e cõuenientiã aliquã inter ſe quã nõ hñt cũ medio loco. quẽ ad modũ.

cõtingit locus qui eſt circa herculeas colupnas in finibus hiſpanie: cum loco qui ẽ circa mare indicũ. cuius cõuenientie argumentũ eſt qꝛ circa utraqꝫ loca exũria extrema generãtur elephãtes. Preterea mathematici menſurãtes magnitudinẽ rotunditatis terre dicũt eam eſſe. xl. milliades ſtadioꝝ. i. quadrageſies decez millia ſtadia. ex quo patet ꝙ nõ ſolũ ſperica eſt: ſed etiã nõ magna reſpectu magnitudĩs alioꝝ aſtroꝝ.

Tertij libri qui ſic incipit de ꝑmo quidez celo. Caplm primũ epilogat determinata ꝛ dat intentionem ad determinanda. deſcendens ad queſtionem an generatio ꝛ corruptio ſit in rebus.

Aperius determinatũ eſt de ꝑmo celo ꝛ partibus eius. i. de quinto corpore ꝛ aſtris in ipſo latis ex quibus ſunt. ꝛ qualis natura eoꝝ. et qm̃ ingenita ꝛ incorruptibilia ſunt. Sed qm̃ res naturales ſunt vel ſubſtantie corporee vel opationes ꝛ paſſiones. adhuc autẽ alterationes ꝛ trãſmutationes manifeſtum ꝙ hiſtoria de natura ut plurimũ eſt de corporibus. ꝛ qꝛ dictũ eſt de ꝑmo elementoꝝ. ſ. celo quale eſt qm̃ incorruptibile ꝛ ingenitũ. relinquitur dicẽdum de duob9 elemẽtis. ſ. de graui ꝛ leui de quibus dicendo inquiremus de gñone ꝛ corruptione q̃ ſunt ſolum in his elementis ꝛ in his que ex ipſis conſtant.

Caplm. ij. qđ ſic incipit. Prius eĩm pbantes ꝛc̃. Enumerat diuerſitatem opinionum antiquoꝝ circa gñonem rerum naturalium.

Philoſophãtes diuerſicati ſunt adinuicẽ de gñone reꝝ. Quidã eĩm ipſoꝝ totaliter auferunt gñonem ꝛ corruptionẽ ut meliſſus ꝛ permenides ponẽtes ſolã alterationẽ eſſe cauſam apparẽdi diuerſa. Si eĩm quedã entia ſunt ingenita ꝛ imobilia prioris ſcientie ꝙ phiſice eſt cõſiderare de his. predicti tamẽ nichil ſuſpicati ſunt eſſe preter ſubſtãtias ſenſibiles. Quidã vero opinati ſunt nullã ſubſtantiam ingenitã eſſe: ſed oẽs generari. genitaꝝ autẽ quaſdã incorruptibiles permanere alias vero corrumpi. ut heſiodus. Quidam dicunt generari oĩa ꝛ fluere. vno excepto ex quo oĩa nata ſunt fieri. ut eraclitus. Quidam vero dicunt corpora componi ex ſuperficiebus ꝛ reſolui ad ipſas.

Caplm. iij. qđ ſic incipit. De alijs quidẽ igit̃ ꝛc̃. Omiſſis priorib9 opionib9 inueſtigat quid veritatis ꝛ falſitatis cõtineat ultima opinio probãs tam rõnib9 mathematicis ꝙ naturalibus ꝙ corpora naturalia nõ poſſunt componi ex ſuperficiebus.

Dicere corpora cõponi ex ſuperficiebus ꝛ ſuperficies ex lineis ꝛ has ex punctis puncta autẽ cum ſint indiuiſibilia nõ cõponunt lineas diuiſibiles. qꝛ tũc pars linee nõ eſſet linea. de his autẽ ſufficiẽter dictum eſt in ſermonibus de motu. ſ. vj. phiſicoꝝ. Videndum eſt etiã impoſſibilia que ſequũtur in corporibus naturalibus ſi dicãtur cõponi ex ſuperficiebus. oĩa eĩm impoſſibilia ex hoc in mathematicis ſequũtur in naturalibus ꝛ nõ ecõtrario. qꝛ mathematica ſunt abſtracta. phiſica autẽ concreta cum materia. vnde multa poſſunt exiſtere in naturalibus que nõ poſſunt ineſſe mathematicis propter quãdam indiuiſibilitatẽ eoꝝ. paſſiones eĩm naturales dupliciter ſunt diuiſibiles aut ſcđz ſpeciem propriã ut album ꝛ nigrum aut ſcđm accidens. ſcilicet quia ſubiectũ cui exiſtunt eſt diuiſibile. ꝛ qa tales paſſiones diuiſibiles ſunt: nõ poſſunt ineſſe lineis vel punctis mathemathicis in naturalibus ergo conſideremus ꝙ cõpoſitũ ex nõ grauibus nec leuibus nõ eſt graue vel leue. puncta autẽ vꝉ linee nullam hñt grauitatẽ ergo cũ corpora ſenſibilia oĩa hñt grauitatẽ aut leuitatez nõ com-

(n q pars linee no … linea

ponuntur ex ipſis. ac per hoc nō ex ſuperficiebus. punctū autē nō habere grauitatē pa
tet. q2 om̄e graue cōtingit eſſe grauius. licet forte nō om̄e grauius ſit graue. ſi ergo pū
ctum eſt graue: cōtinget ipm̄ eſſe grauius. et ſic erit diuiſibile. Preterea om̄e gra
ue eſt ſpiſſum ſicut om̄e leue rarū ſpiſſum autē eſt in quo plura exiſtūt ꝙ in raro equalis
magnitudinis. ſi ergo punctū eſt graue et ſpiſſū: diuiſibile eſt in multa. Preterea oē
graue molle aut durū neceſſe eſt eſſe. molle autē cum bene cedat infra ſe ipm̄ eſt diui-
ſibile et ſi dicatur ꝙ nō ex grauibus poteſt cōſtitui graue: aſſignādum eſt in quibus hoc
accidit et in quibus nō. Preterea oīs grauitas maior excedit minorē per aliquod
graue. ſi ergo vnū cōpoſitū ex punctis grauius eſt cōpoſito ex eiſdē: oportet pūcta ꝓꝑ
que grauius eſt habere grauitatē. Secundo patet ꝙ impoſſibile eſt corpora phīca
cōponi ex ſuperficiebus queadmodū eīm linea ſe habet ad lineā ſcd̄m lōgitudinē et la
titudinē. Ita ſuperficies ad ſuperficiē. Sed linea poteſt cōponi linee ſcd̄m ſuppōnē
quaſi lateraliter et ſcd̄m appōnem ut ſe cōtingāt in puncto. et eodē modo ſuperficies.
Si ergo ex lineis ſic cōpoſitis poteſt reſultare ſuperficies et ex ſuperficiebus corpus ſē
ſibile erit aliqd̄ corpus ſenſibile qd̄ nec elementū eſt. nec ex elemētis cōpoſitū. Pre
terea ſi corpora grauiora ſunt ꝓpter multitudinē ſuperficierū ut dicitur in thimeo et li-
nea et punctū habebūt grauitatē. Si autē nō ꝓpter multitudinē ſuperficierū eſt graui-
tas in corporibus ſed q2 terra exn̄s grauis cōponitur ex grauibus et ignis exn̄s leuis ex
leuibus: erit ſuperficies quedā grauis quedā leuis. ſimiliter linea et punctū. Pre-
terea ſi corpus cōponitur ex ſuperficiebus: reſoluitur in ipſas et ipſe in lineas et iſte in
puncta qua reſolutione facta nulla remanet magnitudo nec corpus. ſicut ſi tēpus cō-
ponatur ex inſtātibus poterit totaliter tēpus auferri. Idem autē incōueniens ſe
quitur ad opinionem pictagoricorū conſtituentiū celum. i. vniuerſū ex numeris. vni
tates eīm que ſunt principia numerorū cum ſint indiuiſibiles non poſſunt facere cor-
pus nec grauitatem habere.

Capl̄m. iiij. qd̄ ſic incipit. Quoniā autē neceſſariū eſt exiſtere motū et c̄. Decla
rat ꝙ om̄e corpus naturaliter ſimplex habet motū naturalē excludens opinio
nes huic contrarios ad continuationem veritatis.

Quoniā corpora ſimplicia mota mouentur eorū motus eſt ſi nō eſt ei ꝓprius et na
turalis: eſt violētus. violēns autē qui preter naturā ſiue ut vnus ſit ſiue multi
preter naturā oportet aliquē ineſſe eis ſcd̄m naturā. Preterea quieſcens
alicubi ſcd̄m naturā: fertur illuc naturali motu. aliqd̄ autē elementū ſimplex manet in
medio ſcd̄m naturā. nam ſi ui maneret eſſz aliqd̄ prohibēs et ſi illud quieſceret per violē
tiā haberet aliud prohibēs qd̄ vel quieſceret per naturā vel proccderetur in infinitū.
Si autē prohibēs moueretur: alicubi utiqz ferretur q2 nō poteſt eſſe motus ad infinitū. ad
qd̄ autē fertur per naturā ibi quieſceret per naturā. Si autē eſt quies naturaliter alicu
bi: et motus naturalis ad eundē locū. Leucipo igitur et democrito dicētibus. corpo
ra ſemꝑ moueri in vacuo et in infinita dicendum eſt q̄ motu iſta mouentur. Si eīm aliud
ab alio mouetur violētio neceſſe eſt cuiuſlibet eorū eſſe motū ſcd̄m naturā. oportet etiā
deueniri ad aliqd̄ mouēs primū qd̄ nō vi ſz ſcd̄m naturā moueat alias procederetur in
infinitū in mouentibus. ideo hoc accidit platoni dicēti in thimeo ꝙ elemēta moueban
tur inordinate ante mundū factū. Si eīm hic motus erat ſcd̄m naturā iam mundus
erat. q2 primū mouēs mouebat ſe ipm̄ ſcd̄m naturā faciēs in alijs motū et quietē ſcd̄m
qd̄ cōpetebat naturis eorum. hanc autem diſpoſitionē habet mundus. Preterea
quereret aliquiquis vtrum poſſibile fuerit elemēta inordinate mota miſceri ꝙ ex eis

conſtēt aliqua corpora naturalia puta oſſa vel carnes. Si eīm hoc fuit poſſibile. potuit eſſe mundus. ſi autē nō: elemēta nō mouebātur inordinate. Emp. eīm dicit ꝙ regnante amicicia multoꝝ capita ſine ceruice facta ſunt ex motis inordinate ꝑus. Illis autē qui infinita dicunt moueri in infinito tꝑore ſi cum platone dicunt ea inordinate moueri hoc incōueniens accidit. Nam ſi vnū illoꝝ fertur vnica latione: iam ē ibi quidam ordo. Si autē infinita mouētia: infinite lationes ſunt qḋ eſt impoſſibile. ergo ſūt infinite ⁊ per cōſequēs ordinate. Preterea inordinatio eſt aliquid preter naturaꝫ rei ſicut ordo eſt aliquid ſcdm naturā vt patet in ſenſibilibus. illa autē eſt natura rei q̄ cōuenit pluribus ⁊ plurimo tēpore. nō eſt ergo poſſibile habere motū inordinatū tēpore infinito. vnde anax. bene ſumit ordinē rerum quādo incboat mundū ex imobilibus. quidā etiā alij gñonem faciunt cōgregādo ⁊ ſegregādo. Unde empe. cōſtituēs mundū ꝑma gñone ſegregādo ex vno confuſo elementa tunc pretermiſit amiciciā q̄ cōgregat diſgregata pꝫ ergo ꝙ aliqs motus naturalis eſt cuiuſlibꝫ corporis ſiplls.

Caplm. v. qḋ ſic incipit. Qḋ autē quedā habere neceſſariā inclinationē ⁊c̄. Probat ꝙ omē corpus naturaliter motū ſcdm rectū habet grauitatē aut leuitatem. ⁊ quid ſit ꝑncipium motus naturalis ⁊ quid violenti.

Quod autē quedā corpora habēt inclinationē ad motū virtute grauitatis aut leuitatis: patet ſic. quedā corpora mouētur a medio qḋ nō poteſt eſſe niſi mediante naturali inclinatione grauitatis aut leuitatis. nam ſi aliqḋ corpus nō graue in aliquo tēpore feratur ad mediū per aliqḋ ſpaciū in quo tēpore habens grauitatē feratur per duplex ſpaciū: diuidatur hoc graue in duas partes equalis grauitatis altera itaqꝫ iſtaꝝ partiū in eodē tēpore tranſibit equale ſpaciū tendēs ad mediū quod pertrāſit nō graue tendēs ad idē. In equali igitur tēpore feretur ad mediū graue ⁊ nō graue. Preterea ſi eſt aliquod corpus nec graue nec leue: mouetur per violentiam in infinitū. nam ſi determinato tēpore mouet̄ per determinatā magnitudinē a quadam virtute: leuius mouebitur ab eadem plus ⁊ grauius ⁊ minus. ſumatur ergo tēpus in quo mouet̄ corpus nec graue nec leue per aliqḋ ſpaciū. in quo tēpore habēs grauitatē moueat̄ per minus ſpaciū. accepta igitur a graui parte q̄ ſic ſe habeat ad totum ſicut ſe habet ſpaciū minus ad maiuſ: ſequetur corpus nō graue ⁊ habēs grauitatem moueri per equale in eodē tēpore. qḋ eſt impoſſibile. ergo impoſſibile eſt finitum eſſe motū corporis nec grauis nec leuis. ⁊ cum oīs motus rectus ſit finitus: impoſſibile eſt eſſe tale corpus inter corpora mota in rectū. Et qm̄ natura eſt ꝑncipiū motus exñs in moto. violētia autē eſt virtus in alio: patet ꝙ quidā eſt motus naturalis ut grauis deorſū quē aliquādo grauiorē facit virtus mouēs per violentiā ad mediū ſibi adiunctā. quidā autē eſt violentus quem facit ſola virtus exterior. ad ambos autēꝫ hos motus neceſſarius eſt aer. hic autē natuſ eſt eſſe grauis aut leuis. ſcdm aūt ꝙ grauis facit lationē q̄ deorſū tanq̄ inſtrumentū eius ⁊ ſcdm ꝙ leuis eam q̄ ſurſuꝫ. ⁊ q̄ virtus mouēns per violantiā imprimit motū in aere: ideo poteſt moueri quod fertur vi non tangēte ꝑmo mouēte. Si autē tale corpus nō exiſteret: hic motus nō eſſet. motū etiaꝫ naturalem adiuuat aer promouendo ipm̄ patet igitur corpus eſſe infra celum graue aut leue ⁊ qualiter habet motum preter naturam.

Caplm. vj. qḋ ſic incipit. Qḋ nec oīm eſt generatio ⁊c̄. Probat ꝙ nō oīm eſt generatio ſed quorūdā ⁊ quid eſt elementū atqꝫ eius modus gñonis.

Omniū eſſe gñoneꝫ impoſſibile eſt niſi ponat̄ vacuū. Si eīm oīa corpora generātur ante gñonem nullū eſt corpus: cū tamē ſit ſpaciū aptū natuꝫ recipere

corpus. tale autē eſt vacuū quādo priuatū eſt corpore. ¶Preterea corpus fieri ex alio corpore poſſibile eſt q2 in vno poteſt eſſe potētia ex qua fiat actu aliud nulla autē exiſtē te magnitudine: nō eſt potētia ad quo corpus. ⁊ ſic totū eſt vacuū. quorūdā ergo ē generatio quorūdā nō. Ad cognoſcēdum autē quoꝝ corpoꝝ ſit gñō ⁊ ꝓꝫ quid: oportet ſcire elemēta quid ſint tanꝗ̄ ꝑma. eo ꝙ in oībus cognitio ſit per ꝑma. Sit itaqꝫ elementū corpus ad qd̄ alia diuidunt̄ intus exñs potētia aut actu indiuiſibile in alterā ſpēm. dico autē potētia aut actu: q2 dubitat̄ quo predictoꝝ modoꝝ elemēta ſint ī mixto. Si itaqꝫ elementū eſt huiuſmodi: neceſſariū eſt quedā corpora eſſe talia ī natura. nam caro ⁊ lignū cum reſoluātur ad elemēta: ſunt in potētia ad ipſa cuꝫ reſoluātur in ea. nō autē ecōtrario. talia tanꝗ̄ prima ſunt ex quibus ſit generatio corporum.

Quis autē ſit modus gñōnis anax. cōtrarius dicit empedō. de elemētis loquens. Empedō. oīa dicit fieri ex elemētis ex ſimilibus partibus tanꝗ̄ ex ſeminibus. Sed q2 oīe corpus naturale habet motū naturalē ſibi correſpōdentē: oportet ꝙ ſicut ſūt motus ſimplices: ita ⁊ corpora ſimplicia q̄ dicuntur elementa.

Caplm̄. vij. qd̄ ſic incipit. Utrū autē finita vel īfinita ⁊c̄. Inueſtigat numeꝝ elementoꝝ utrum ſint finita vel infinita oſtēdens ꝙ nō poſſ̄t infinita eſſe.

Quod elemēta nō poſſint infinita eſſe eo modo quo anax. poſuit faciēs omiomera. i. partes cōſimiles elemēta patet ſic. ꝑmo elementū eſt ſimplex ⁊ indiuiſibile in altera ſcd̄m ſpēm. multa aūt omiomeroꝝ diuiſibilia ſūt ¶Preterea ex omiomeris nō fiunt oīa ut facies nō fit ex facie ex elemētis autē fiunt cetera. ¶Preterea corpus a corpore differt per ꝓprias differētias q̄ ſunt finite eo ꝙ ſunt qualitates ſenſibiles finite. Nec ſunt elemēta infinita eo modo quo dicunt leucipus ⁊ democritus qui remouētes q̄litates ſenſibiles ⁊ ponētes magnitudines indiuiſibiles. i. athomos eſſe infinitos magnitudine generāt oīa copulatione ⁊ circūplexione eoꝝ. hec opinio ꝗ̄ꝗ̄ nō appareat facit oīa eſſe numeros ⁊ eſſe ex numeris. ¶Preterea corpora illa indiuiſibilia differūt figuris q̄ ſunt infinite ⁊ tamē nō determināt q̄ ⁊ qualis figura cōueniat cuilibet coꝝ excepto ꝙ igni aſſignant ſpecificā figurā. aer autē ⁊ aqua ⁊ ſimilia diuidūt ſcd̄m paruitatē ⁊ magnitudine ⁊ tanꝗ̄ per ꝑma. i. ſeminalia oīm elementoꝝ. ꝑmo igitur peccāt q2 poſſunt facere oīa ex finitis. ſecūdo q2 finite ſunt differentie elemētoꝝ. tertio q2 deſtruūt quedā ꝓncipia ſciētiaꝝ mathematicaꝝ ponendo corpora indiuiſibilia. quarto q2 auferūt multa glioſa elemēta manifeſta ſenſui de quibus dictū eſt in libro phicoꝝ. ¶Preterea cōtradicūt ſibi ipſis dicētes corpora eſſe indiuiſibilia: ⁊ cum hoc terra differre ab aqua q2 terra eſt ex maioribus aqua ex minoribꝰ corporibuſ. ⁊ ſic impoſſibile eſt vnū fieri ex alio: ſicut dicunt aquā ⁊ terrā fieri ex inuicē ¶Preterea corpora indiuiſibilia q̄ ponunt elemēta differūt ffiguris. figure autē ſolide cōponūtur ex piramidibuſ: ſicut figure rectilinee ex recti lineis. ſphera autē ex octo piramidibus cōponitur. ergo aliqua ꝓncipia ſunt figuraꝝ q̄ ſunt finita. ergo nō infinita

¶Preterea ſimplices motus qui ſunt proprij elementoꝝ ſunt finiti ſicut ⁊ loca ipſorum. nō ergo infinita ſunt elementa.

Caplm̄. viij. qd̄ ſic incipit. Qm̄ autē neceſſe eſt finita eſſe elemēta ⁊ c̄. ¶Probat nō eſſe tātum vnū elementū: ſiue illud ponatur indiferēter quocūqꝫ de numero elemētoꝝ: ſiue ponatur extremū ſubtiliſſimū ut ignis.

Qoniā elemēta finita ſunt: reſtat cōſiderare utrū ſint plura aut vnū. quidā eī vnū. tantū ſupponūt ex quo alia generāt ſpiſſitudine ⁊ raritate. Que opīo incōueniēs oſtēdit̄ multipliciter. Cōpoſitio eī ex elemētis eſt gñō ⁊ corruptio

nõ eſt ad elemẽta. ergo qđ eſt magis ſubtiliũ partiũ prius eſt elementũ per num ex ꝙ quodcũqз aliud ſuppoſitũ. Inter corpora autẽ ignis ſubtilior ac per hoc elementũ cũ ſit primũ qđ illi nõ dicunt. Preterea facere res ex ſpiſſitudine ⁊ raritate eſt eas facere ex ſubtilitate ⁊ groſicie. hoc autẽ eſt facere ex magnitudine ⁊ paruitate. ſubtile eñз paruaꝝ partiũ eſt. groſſum autẽ magnaꝝ. ſed iſta ſunt ad aliquid: ergo nichil erit ſimpliciter tale. ſed reſpectu vnius erit ignis: reſpectu alterius aer ⁊ ſic de alijs. Et hoc idẽз incõueniẽs accidit dicẽtib⁹ plura eſſe elemẽta: tamẽ determĩata abinuicẽ magnitudine ⁊ paruitate ſcđm aliquã ꝓportionẽ cum eñi hec ꝓportio in vno diuerſimode poſſit inueniri reſpectu diuerſoꝝ: idem erit in cõparatione vnius ignis ⁊ in cõparatione alterius aer. Quicũqз autẽ dicũt ignẽ eſſe elementũ licet euadãt predictas difficultates incidunt tamẽ in alias faciũt eñi ignẽ elementũ quidẽ qꝛ ſicut piramis ẽ acutiſſima figuraꝝ ⁊ pma inter eas ita ignis inter corpora alijs vero ꝙ corpora cõponuntur ex eo ꝙ eſt ſubtiliſſimaꝝ partiũ. talis autẽ eſt ignis reſpectu corpoꝝ ſicut piramis reſpectu figuraꝝ que figura ꝓpria eſt ipſius qꝛ pma primi corporis eſt ignẽ autẽз eſſe primũ elementũ alij vero dicũt ꝓpter ſolã ſubtilitatẽ partiũ faciunt alia corpora ex igne oĩbus modis opinioĩs predicte dicẽtis primũ corpus elemẽtare eẽ ignẽ accidũt incõueniẽtia ſuperius dicta cõtraponẽtes ſimplex corpus elementũ. Preterea ĩcõuenienter dicũt ſi loquamur naturaliter. omẽ eñi corpus cõparabile alteri ſcđm quãtitatẽ modo predicto ſi excellit vel excellitur eſt diuiſibile qđlibet elementũ eſt cõparabile alteri ſcđm quãtitatẽ modo predicto ergo ignis diuiſibilis nõ obſtante ſubtilitate partiũ. Preterea ignis figuratus piramide nõ habet eamdẽ rõnem piramidis ĩ toto ⁊ in parte qđ eſt cõtra naturã elemẽti. Preterea ſi ignis ut ſic figuratus ẽ elementũ pars ignis nõ eſt ex eo ut ſic figurato nec eſt elemẽtuз qꝛ nõ eſt ſic figurata. eſt igitur aliqđ corpus qđ nõ eſt elementũ nec ex elemẽtis ⁊ ſi dicaꝶ ꝙ aliquid ꝑus elemẽti ut pars eſt elementũ procedetur in infinitũ. qꝛ omẽ corpus eſt in infinitũ diuiſibile.

Preterea accidit dicere ꝙ idẽ ad hoc quidẽ eſt ignis ad aliud autẽ terra ut dictũ eſt ſupra. Preterea oĩbus dicẽtibus elementũ vnũ tantũ hoc incõueniens cõiter ſequitur ꝙ eſt vnus motuз ſolus naturalis oĩm corporum cõpoſitoꝝ ex ipo quo motu velocius mouentur corpora quanto plus habent de tali elemento hoc autẽ falſuз eſt cum plures ſint motus naturales.

Capłm .ix. quod ſic incipit. Qm̃ autẽ nec infinita nec vnũ ⁊ cͤ. Manifeſtat elementa nõ eſſe ſempiterna ſed generabilia ⁊ corruptibilia nõ ex alijs corporibus nec ex nõ corpore ſed ex inuicem.

Elemẽtis nõ exiſtẽtibus infinitis nec tantũ exñte vno: ſed pluribus: cõſiderandum eſt utrũ ſempiterna aut generabilia ſint. Ad ſciendũ quanta ⁊ qualia ſunt. Sẽpiterna quidẽ impoſſibile eſſe. ſunt quidẽ reſolubilia. ita ꝙ reſolutio nõ procedit in infinitũ. Nec ſtãt reſolutio eoꝝ. qꝛ ſi ſtaret nõ poſſet ſtare ad indiuiſibile ꝓpter ſuperi⁹ dictas rõnes. nec ad diuiſibile. qꝛ rei corruptibilis facilius corrũpitur minus ꝙ maiuз. Siue corrũpatur a cõtrario ſiue a ſe ipſo marceſcẽs. itaqз elementa corruptibilia ⁊ generabilia ſunt. Qm̃ autẽ ſunt generabilia: manifeſtũ ꝙ nõ generãtur ex nõ corpore. qꝛ in loco gñonis eoꝝ ſi nõ eſſet corpus: eſſet vacuũ. Si aũt ibidẽ eſſet corpus: duo corpora eſſent in eodẽз. Nec generantur ex corpore alio. quia eſſet prius elemẽtis: ⁊ ſi quidẽ haberet grauitatẽ vel aliam inclinationẽ: eſſet vnum elemẽtorum. Si autẽ nullã: eſſet corpus mathematicũ nullum habens motuз nec naturalem nec violẽtum nec exñs in loco. ex tali autẽ nichil poteſt generari. qm̃ igiꝶ nõ fiunt

ex nō corpore nec ex alio corpore elementa: relinquitur ea ex inuicē generari.

Capl'm .x. qđ ſic incipit. Iteꝝ igiť cōſiderādum quis motus ⁊ c̄. Inquirit quo
modo elemēta generātur ex inuicē oſtēdēs ꝙ nō eodē modo quo dixit empeđ
nec reſolutionē aut trāſmutationē figuraꝝ ſiue ſuperficierum.

Uia cōſiderādus eſt modus quo elemēta generātur ex inuicē: ſciendū eſt em
pedoclē ⁊ democritū facere gn̄onem partiū interius exiſtium ſicut ī vaſe ⁊ nō
ex quadā materia. quibus multa irrationabilia accidunt quoꝝ primū tale eſt.
eadē magnitudo nō fit grauior ex ſola conſtrictione aqua autē facta ex aere grauior ē.
ergo fit ex partibus aque ſegregatis ex aere. Preterea nō eſt neceſſe corpus mix
tum ab alio ſeparatū ſemꝑ ampliorē locū occupare. aer aūt ſeparatus ex aqua ſemper
occupat maiorē locū cum ſit partiū ſubtilior cuius ſignū eſt quia vaporāte humido in-
terdum corrūpuntur vaſa. qđ nō eſt ꝓpter vacuū nec ꝓpter extenſionē prioꝝ corporū
ſed ꝓpter permutationē. Preterea ſi ex partibus in aliquo exiſtibus per ſegregatio
nem generātur res: illud ex quo ſegregātur ſemꝑ fit minus aut ergo ſtabit ſegregatio
⁊ per cōſequēs generatio. aut in re finita cōtinenť infinita. relinquiť ergo gn̄onem ele
mentoꝝ fieri q: trāſmutātur adinuicē. Hoc autē poteſt eſſe dupl' ſcđm alioꝝ opinio-
nes aut per tranſfigurationēs ſicut ex eadē cera fit ſphera ⁊ circulus. aut per reſolutio-
nem ad ſuperficies ex quibus alia corpora generarētur. ſi hoc accidit tranſfiguratiōe
oportet corpora quedā eſſe indiuiſibilia ſicut ⁊ figure. ac per hoc pars ignis nō eſt ignis
ſicut pars piramidis nō eſt piramides ſemꝑ. Si autē fit generatio elemētoꝝ adinui-
cem per reſolutionē ad ſuperficies: primū incōueniēs ad hoc ſequeť ꝙ nō oīa elemen
tā ex inuicē fiēt. terra eī cui attribuūt figurā hyſochelis nō fiet ex alijs elemētis reſolu-
bilibus ingradatos ⁊ ſic vnū elemētum ſolū. ſ. terra eſt expers trāſmutatiōis. cui9 cō
trariū videmus ſemꝑ ad ſenſū. Preterea hoc dicētes deſtruūt ea q̄ apparēt circa
res ⁊ eaꝝ ꝓncipia nam ſenſibiliū ſēſibilia ⁊ ſēpiternoꝝ ſēpiterna corruptibiliū corrupti
bilia cōtingit eſſe ꝓncipia ꝓpter quoꝝ amorē ſuſtinēt oīa incōueniētia tanq̄ nō ſit op
portunū diſponere priora ſcđm ꝙ cōtingit poſterioribꝫ ⁊ maxime fini qui in aliquibus
ut in praticis tenet rōnem ꝓncipij. Preterea cum terra ſola habeat ſuperficiē irre
ſolubilē ad alia: ſola erit incorruptibilis. ⁊ ſic ſola erit elementū. Preterea ſola tria
elemēta. ſ. aqua aer ⁊ ignis generabunť adinuicē ſicut gradatim poſſūt trāſmutari ad
inuicē. itaqꝫ multe ſuperficies erunt ſuperflue cum attribuāt aque .ij. aeri .viij. ⁊ igni
tres ſuperficies. Preterea gn̄one corporis facta ex ſuperficiebus eſt corpus ex nō
corpore. Preterea ſi corpus determinatur ſubſtātialiter per figurā ſicut aliqua fi
gura eſt indiuiſibilis in aliquas figuras ut ſpherica ⁊ piramidalis: ita erit corpus quod
nō diuidetur in corpora ⁊ elementū cuius pars nō erit elementum.

Capl'm .xj. quod ſic incipit. Totaliter autē tēptare ⁊ c̄.. Probat ꝙ elementa
nō poſſunt determinari ſubſtātialiter per figuras rationibus ſumptis ex natu
ra loci ⁊ gn̄onis ipſorum nec non ex rationibus ſumpties ex virtutibus ⁊ paſſio
nibus eorundem.

Igurare ſimplicia corpora: primū quidē irrationabile eſt. q: ſolum tres figu
re plane. ſ. trigonū ⁊ exagonū ⁊ tetragonū. ⁊ due ī ſolidis. ſ. piramis ⁊ cub9
replent locū oīa autē elementa q̄ ſunt plura duobus aut tribus locū replēt
Preterea ſimplicia corpora oīa figurātur a cōtinente maxime aqua ⁊ aer ergo nō
habent eſſe ſubſtātiale per figuras. Preterea ſi dn̄t formaliter per figuras tranſ
poſita figura deſinet aqua eſſe aqua ⁊ ſic de alijs nō ergo determīata ſunt per figuras

ſed ſic natura quoddã ſubiectũ facit informe aptũ natuꝫ diuerſimode formari ſic fecit elementa quaſi materiã rebus cõpoſitis ⁊ ideo poſſunt adinuicẽ trãſmutari ſeperatis drĩjs proprijs. ¶Preterea ſi elemẽta diſtingunť figuris nõ poſſunt facere vnũ continuum ſicut nec ſuperficies ſola ergo elemẽta generãtur per cõpoſitionẽ eoꝝ ⁊ deſinunt eſſe elementa rerum. ſi etiam aſpiciamus paſſiones virtutes ⁊ motuꝫ elementoꝝ incõuenieter diſtigũtur per figuras. nam quãdo ignis facile mobilis eſt ⁊ calefactiuus quidã figurauerũt ipm ſphera quidẽ piramide. hec eim ſunt facile mobilia qꝛ tãgunt aliud corpus in minimo ⁊ calefactiua qꝛ ſphera ubiqꝫ eſt angulus ⁊ piramis accutiſſimi anguli angulũ autẽ dicunt calefacere. ¶Preterea incõueniens huius opinionis eſt qꝛ predicte figure nõ ſunt facile mobiles motu qui cõpetit igni. ſ. ſurſuꝫ ſed volutione. ſecundũ autẽ incõueniens eſt qꝛ ſi terra eſt cui oportet firmiter manere cum hoc habeat ſol eſt in proprio loco ⁊ ex alieno feratur qui duo ſunt comunia oĩbuꝫ elemẽtiꝫ manifeſtũ eſt ꝙ quodlibet elementũ in alieno loco erit ſphera aut piramiꝫ in ꝓprio autẽ tribus. ¶Preterea ſi ignis calefacit ꝓpter angulos oĩa elemẽta calefaciẽt licet alteꝝ magis altero. oĩa eim habent angulos ſi figurãtur figuris habẽtium baſeꝫ in piramide. ¶Preterea cum mathematica corpora habeãt angulos calafaciẽt qḋ falſum eſt. ¶Preterea dare figurã igni ſolũ ad diuidendũ eſt irrationabile magis eim habet vnire ꝙ diuidere. cõgregat eim q̃ ſunt eiuſdẽ tribus: licet nõ cõgreget q̃ nõ eiuſdẽ cõgregãs eĩ omophilõ. i. vnius amoris: ſeparat alienũ. ⁊ ſic per ſe cõgregat et per accidẽs diſgregat. debet ergo ſibi tribui figura apta ad cõgregãdum. ¶Preterea calidum ⁊ frigidum ſunt cõtraria. Si ergo calefactiuo aſſignetur figura: oportet frigefactiuo aſſignare figurã cõtrariã. In figuris autẽ nõ eſt cõtrariũ. qḋ incõueniẽs quidã tẽptantes vitare dicunt cõtrariũ eſſe qḋ eſt magnaꝝ partiũ. ⁊ ideo cõſtringunť. nec poteſt trãſire per partes. calidũ autẽ eſt ſubtiliũ partiũ. quibus accidit dicere elemẽta differre paruitate ⁊ magnitudine partiũ ſed nõ figuris. ¶Preterea ſi quedã piramides magne ſint frigefaciunt nec ſic figuratuꝫ eſt ignis nec talis figura eſt cauſa eiꝰ qḋ eſt accedere ſed cõtrarij. manifeſtũ eſt igitur ꝙ elementa nõ drñt figuris. Qm̃ autẽ proprie elementoꝝ ſunt paſſiones operationes ⁊ virtutes q̃ eis cõpetunt ſcḋꝫ naturam: primũ dicamus de his ut per ipſas ſumamus drĩas ipſoꝝ adinuicem.

Quarti libri qui ſic incipit. De graue autem ⁊ leui quid eſt utrumqꝫ ⁊c̃. Capitulum ꝑmum premiſſa intentione ⁊ ordine dicendoꝝ declarat quid eſt leue ſimpliciter ⁊ quid eſt graue.

Conſiderãdum eſt quid graue quid leue q̃ ipſoꝝ natura ⁊ propter quã cauſam habent tales virtutes. hec eim conſideratio ꝓpria eſt ſermonibus de motu. aliqualiter eim dicimus ipſa nõ moueri phice qꝛ noĩa non ſunt impoſita motibus eoꝝ. niſi forte quis dicat inclinationẽ eſſe motũ. ut grauitateꝫ ⁊ ſimilia. Sed qꝛ oẽs vtuntur virtutibus eoꝝ ut ꝑncipijs motus: ideo phici eſt cõſiderare de ipſis ⁊ ſic querẽtes autẽ prius dicta ab alijs dicemus de eis quid nobis videať. Graue ⁊ leue quedã dicuntur ſimplr̃. quedã in cõparatione. puta es eſt grauiꝰ ligno. De ſimplr̃ quidẽ dictis nichil ab alijs determinatũ eſt ꝑus ſed de habentibus grauitatẽ ⁊ leuitatẽ in cõparatione. Magis autẽ erit manifeſtũ qḋ dicitur intelligẽdo ꝙ quedã ſunt ſemꝑ nata ferri a medio ⁊ hec vero moueri ſurſum quedã ad medium qḋ eſt moueri deorſũ. In mũdo eim aliud eſt ſurſũ aliquid deorſũ. ⁊ nõ ſicut quidã putãt ubiqꝫ ſurſum ⁊ deorſũ. Nos eim ſurſũ dicimus extremũ totius. qḋ ſcḋm

perfectionē ſurſū eſt ⁊ pmum natura. nō quidē tātum emiſperiū qđ eſt ſuper nos ſicut quidā opinātur: ſed extremū celi ubiqꝫ in circuitu dicimus ſurſū mediū vero ipſius dicimus deorſū. Simplr̄ quidē igitur leue eſt qđ ſurſū fertur ⁊ ad extremū. graue aūt ſimplr̄ qđ deorſū ⁊ ad mediū ad aliud: qđ leue ⁊ leuius: qđ habens equalē molem velocius fertur ſurſum. graue autē ⁊ grauius qđ velociter fertur deorſum.

Capl'm. ij. qđ ſic incipit. Eoꝝ itaqꝫ que prius venerunt ⁊ c̄. Improbat opinionem platonis de graui ⁊ leui. ⁊ etiam dicēdum vacuum interceptum corporibus ſcđm magis ⁊ minus cauſam eſſe leuitatis ⁊ grauitatis.

Quidam priores nō determinauerunt niſi de graui ⁊ leui cōparatione dixerunt eīm ſolū de illis quibus habētibus grauitatē hoc eſt grauius illo putātes per hoc de talibus dicere ſimplr̄. Sicut eīm dicitur in thimeo: grauius eſt qđ ex pluribus eiſdē conſtat. leuius autē qđ ex paucioribus eſt. ut grauius eſt plūbum habēs plures partes q̄ habent pauciores. ⁊ qm̄ oīa corpora ſunt ex eiſdē ⁊ vnius materie ſcđm iſtos: ideo graue cauſat̄ a pluralitate partiū. Sic autē dicētes nō d̄ ſimplr̄ graui. ut eſt terra q̄ ſemp fertur deorſuꝫ. nec de ſimplr̄ leui ut eſt ignis qui ſemp fertur ſurſū. qđ nō cōuenit eis ꝓpter paucitatē vel pluralitatē eoꝝ ex quibus ſunt. Si eī hoc eſſet magnus ignis habēs plures trigonos ex quibus cōſtat ꝫ grauioꝛ eſſꝫ magno igne qui cōſtat ex paucioribus. ⁊ ita fertur citius ſurſū paruus ignis q̄ magnus. ⁊ tardius deorſū cuius cōtrariū videmus. Preterea ſi leuius eſt qꝛ habet pauciora eiuſdeꝫ rōnis in ſe: cum aer aqua ⁊ ignis conſtēt ex triāgulis eiuſdē rtioīs ſcđm eos: erit aliq̄ magnitudo aeris grauioꝛ q̄ aqua. cuius cōtrariū accidit. ſemꝑ eīm plus aer ſurſū fertur reſpectu cuiuſlibet aque. ſicut ⁊ quelibet pars aeris ſuperfertur aque. Quidam exñtes antiquiores hiis: magis nouiter intellexerunt de predictis. viderunt eñi q̄ quedam entia minoris quātitatis grauiora ſunt. ⁊ ideo putauerunt incōueniēs dicere q̄ corpora ſimplicia. ſ. elemēta habēt grauitatē: qꝛ conſtāt ex pluribus ſuperficiebus magis eīm hoc cōtingere dicere ſi cōſtaret ex ſolidis. In corporibus etiā cōpoſitis nō ſemp eſt grauiꝰ qđ habet plures partes ut lana ere. ⁊ ideo poſuerūt q̄ vacuū interceptum corporibus aleuiat ea. Ita q̄ habēs plus de vacuo leuius eſt. ꝓpter qđ aliquādo aliquid maioris quātitatis leuius eſt eo qđ eſt minoris. qꝛ plus habet de vacuo. Sic autē dicētes inſufficiēter aſſignāt cauſā leuitatis. qꝛ nō ſolū oportet dicere leuius eſſe qđ habet plus de vacuo: ſed addere minus de ſolido. ſi eñi plus habeat de utroqꝫ: nō propter hoc erit leuius. multū eīm terre poteſt habere plus d̄ vacuo q̄ modicū de igne. ⁊ tamē nō eſt leuius eo quia habet plus de ſolido.

Capl'm. iij. qđ ſic incipit. Quidā igitur veterum dicentium ⁊ c̄. Manifeſtat q̄ opiniones anax. ⁊ empedoclis incidunt in idē cum ea que ponit cauſam leuitatis eſſe vacuū. Improbans hoc alijs rōnibus. deinde manifeſtat q̄ magnitudo ⁊ paruitas nō ſunt cauſe grauis ⁊ leuis.

Quāuis anax. ⁊ empe. nichil dixerunt de graui ⁊ leui. nec de his que dicta ſūt circa iſta. tamē qꝛ dicunt ignē qui leuis eſt habere hoc ꝓpter multū vacuuꝫ qđ eſt in eo: incidunt in eaſdē difficultates cum predictis. ſ. q̄ oportet eos determinare leuius per habere plus vacuū ⁊ minus ſolidū. quid eīm dicent ſi magna multitudo ignis in qua eſt plus de vacuo: habet etiā plus de pleno ⁊ ſolido: q̄ parua quātitas terre. Sic igitur oportet eos terminare leue aut per plus aut per minus ſolidum. ſed per minus ſolidū nō poteſt leuius determinari erit eīm quedā quātitas terre in qua erit minus de ſolido q̄ in magna quātitate ignis ⁊ tamē nō eſt leuioꝛ ea. nec ꝑ

habere plus vacuū poteſt leuius determinari. q2 erit aliquid eoꝝ que ſemp feruntˀ deorſum leuius eo qđ ſemp fertur ſurſū. ſ. magna terra hñs plus de vacuo ꝙ modicus ignis. Preterea nec poteſt eſſe cauſa leuitatis vacuū habēs determinatā ꝓportionem ad ſolidū. q2 eadē ꝓportio que eſt vacui ad pletū in magno igne: poteſt reperiri ī paruo. ⁊ ſic aqua velox eſſet ad motū ſurſum qđ falſum eſt ⁊ eodē modo cōtingeret in magno ⁊ paruo graui reſpectu motus deorſum. Preterea ſi vacuū eſt cauſa motus ſurſum ipm vacuū magis fertur ſurſum. Si autē vacuū ſurſū fertur ⁊ pleuū deorſum nō oportet querere quare cōpoſitoꝝ hoc fertur ſurſū idcē deorſum. ſed ſolū quare vacuū eſt leue ⁊ plenū graue. Preterea quare nō ſunt ſeparata ab inuicē vacuū ⁊ pletū. Preterea ipm vacuū ſurſuȝ latuȝ habebit locū aliquē. ⁊ cum ipm ſit locus ꝓuatus corpore: loci erit locus. ⁊ locus eius hēbebit cōtrarios terminos a quo ⁊ ad q̄ȝ Preterea q̄ erit formalis cauſa motus. nō eīm mouetur ſoluȝ vacuuȝ: ſed etiā plenum. Preterea alijs autē viſum eſt ꝙ magnitudo ⁊ paruitas ſint cauſe grauis et leuis. Omnibus multa impoſſibilia accidunt ſicut ⁊ his qui vnā cauſā tātum eis aſſignāt aut multas tamē cōtrarias. vna eim exñte cauſa utriuſqȝ ut ſuperficies vel figura: nō ſimplˀr erit graue aut leue. ſed ſolum in reſpectu. cōtrarijs autē entibus vacuuȝ ⁊ plenuȝ: nō erunt itermedia grauis ⁊ leuis. Determinare autē graue ⁊ leue magnitudine ⁊ paruitate quedā fictio eſt. ſcđm eim alias opiniones predictas cōtingit aliquo modo aſſignare drĩas quattuor elemētoꝝ. ſed ponere vnā materiā differētē magnitudine ⁊ paruitate cauſā grauis ⁊ leuis: ē dicere nec eſſe ſimpliciter graue aut leue. Preterea cum multa parua ſimul exñtia poſſint eſſe grauiora paucis: accidit multū aerē ⁊ multū ignē grauiora eſſe pauca aqua ⁊ terra. hoc autē eſt impoſſibile.

Capłm. iiij. quod ſic incipit. Nos autem ꝑmum determinantes ⁊c̄. Premiſſo procedendi ordine inueſtigat per cauſam finalem ⁊ formalem quare leue mouetur ſurſum ⁊ graue deorſum.

Je igitur dictum eſt ab alijs de predictis. nos autē primū determinem9 ꝓpˀ quid quedā mouenˀ ſurſū quedā deorſū ſcđm naturā. ⁊ quedā utroqȝ modo deinde de graui ⁊ leui ⁊ eoꝝ accñtib9. Defferri vnūqđqȝ in ſuū locū ſic exiſtimādū eſt ſicē de oibus alijs ſpēbus mot9 ⁊ mutatiōis in quaꝝ quelȝ trāſmutatio fit nō ex cōtingenti in cōtingens ſed ex determinato in determinatū ut ex cōtrario in cōtrariuȝ vel mediuȝ ſicē alteratuȝ alterat alterabile ad determinatā qualitatē ⁊ augmētum augmētabile ad determinatā quātitatē. eodē modo motuȝ ſcđm locuȝ mouet mobile ad determinatū locuȝ. Si ḡ grauiſſimū eſt motū deorſū ⁊ leuiſſimū ſurſū mobile aūt a deo eſt. ꝙ potētia graue aut leue vnūqđqȝ iſtoꝝ ferri in ſuū locuȝ ē ferri ad ſuā ſpēm. ⁊ hoc bene cōuenit dictis antiquoꝝ dicētium ꝙ ſimile fertur ad ſimile. hoc eim nō accidit ſemp. ſ. ꝙ ſimile feratur ad ſimile naturalˀr. ſȝ ſolū qñ mouetˀ ad ſuū locū naturalē nam ſi quis ponat terrā ubi eſt luna non ferentur partes terre que eſſent deorſum ad illā terrā q2 ibi nō eſt eius locus naturalis. vlˀr ergo hñtia ſimilitudinē ⁊ eundē motū naturalem idem eſt: locus ⁊ ſimile fertur ad ſimile ut ubi vna pars aque fertur ⁊ tota. Preterea locus eſt terminus cōtinentis cōtinet autem oīa mouetur ſurſum ⁊ deorſum extremū ⁊ mediū ita ꝙ quedā ſpēs ⁊ forma rei cōtente perferri i ſuū locū. Et eſt ferri ad ſimile in natura qđ cōuenit rei naturalˀr. ⁊ ideo elemēta ſimilia ſunt ſcđm ordinem queȝ habent in loco ut aer aque ⁊ aqua terre. ſemp eim ſuperius ad id qđ eſt ſub ipſo ut forma ad naturā ſe habet. Querere ḡ quare ignis ſurſū ferˀ ⁊ terra deorſū:

iddē eſt ꝙ querere ꝓpter quid ſanabile ſi tranſmutetᷣ ſcd̄m ꝙ huiuſmodi venit in ſanitatē. ⁊ ſic de alijs mobilibus q̄ potētia ſunt talia. ⁊ eodē modo eſt d̄ leui reſpectu ſurſū ⁊ de graui reſpectu deorſū. In tātum autē dr̄ıt ꝙ graue ⁊ leue videtur in ſe habere p̄ncipia ſuoꝝ motuū: alia vero nō ſed ab extra q̄uis aliquādo trāſmutentur paruo motu facto ab extra. Qd̄ autē nō habeāt iſta p̄ncipium motus intra patet. qꝛ iddē eſt ſuſceptiuū ſanitatis ⁊ langoris. Si ergo a p̄ncipio intrinſeco mouerentur: iddē eſt cauſa cōtrarioꝝ per naturā. quādo eīm ſubiectū mouetur ſcd̄m qd̄ ſanabile: veīt in ſanitatē. quādo autē ſcd̄m ꝙ infirmabile: veīt in infirmitatē. magis autē graue ⁊ leue ī ſe habere videtur motus p̄ncipiū ꝓpter hoc ꝙ eoꝝ materia eſt ꝓpinqua forme ſiue ſubſtantie. i. id quo poſſunt moueri ad ꝓpria loca eſt ꝓpinquū ſubſtātie eoꝝ. grauitas eīm ⁊ leuitas īmediate ſequitur formas ſubſtātiales ipſoꝝ vl̄ qꝛ materia eoꝝ eſt ꝓpinqua forme ut ſtatim fiat ſub forma vnica tranſmutāte. qua habita habetᷣ ratio ſufficiēs motus ad propriū locum. qꝛ habēt ſuā perfectionē per eam. cuius ſignū eſt: qꝛ motus ad locū eſt perfectior tātum cum ſit ulterius gn̄one. cū ergo fit ex aqua aer qꝛ generans dat ſimul formā ⁊ locū tunc etiā fit ſurſū ⁊ quādo factū eſt leue factum eſt ſurſū ⁊ ſic eſt magnifeſtū ꝙ quādo exn̄s leue in potētia veīt ad actum leuitatis ſimul veīt ad locum ſurſū. exn̄s ergo graue vel leue naturaliter mouetᷣ ad ſuū locū remoto prohibēte ſicut ⁊ nutrimētum prohibitū ne trāſeat in nutribile remoto prohibēte ſtatim incipit nutrire. mouet autē predicta primum mouēs ipſoꝝ ⁊ remouet p̄hibens ſic̄ dictum eſt. viij. p̄hicorum patet igitur a quo mouentur grauia ⁊ leuia.

Capl'm. v. qd̄ ſic incipit. Differentias aūt ⁊ accidentia ⁊c̄. Premiſſis diffinitiōibus grauis ⁊ leuis ſimpl'r oſtendit q̄ ſunt grauia ⁊ leuia in reſpectu ⁊ determinant ꝓprietates grauis ⁊ leuis in corporibus cōpoſitis.

D cognoſcēdum drīas grauis ⁊ leuis ⁊ accidētia ipſoꝝ. Sciēdum eſt ꝙ graue eſt qd̄ oībus ſubſtat habētibus grauitatē. leue autē ꝙ oībus ſuperemīnet ſurſum latis. Quoddā autē eſt graue ⁊ leue in reſpectu cui ambo exiſtunt hec. qꝛ quibuſdā ſubſtat ⁊ quibuſdā ſuperfertur. ut eſt aqua ⁊ aer. neutrū eiꝰ iſtoꝝ ē ſimpliciter graue ⁊ leue. ambo eīm ſunt leuiora q̄ terra. ⁊ grauiora igne cui ſubſtāt adinuicē autē cōparata aer eſt ſimpl'r leuior aqua: cum ei ſupereminēat. aqua vero grauior cum ſubſtet. Qm̄ autē cōpoſita ex predictis quedā habēt grauitatē quedā leuitatē manifeſtum eſt ꝙ cauſa huius eſt qꝛ habēt plus vel minus de predictis elementis. habens eīm plus de terra eſt grauius ceteris paribus. ⁊ cōuerſo de habētibꝰ plus ignis ⁊ qm̄ alia. ſ. cōpoſita in grauitate ⁊ leuitate ſequūtur talia p̄ma: ideo de his eſt dicēdum

Sed tamē ſciendū eſt ꝙ accidit cōpoſita nō apparere eſſe grauia ubiq̄ ſimpl'r nec leuia ubiq̄ ꝓpter hoc ꝙ in eis indifferēter ſunt elemēta prima puta in aere grauius eſt lignū vnius talenti q̄ plumbū vnius oboli. in aqua autē erit leuius. cauſa autem huius diuerſitatis eſt qꝛ oīa elementa preter ignem habent grauitatē. nam aqua ubiq̄ grauis eſt preter q̄ in loco terre. aer autē grauis eſt preter q̄ in loco aque. nam in propria regione grauis eſt ſicut alia elementa preter ignē. Signū autē ꝙ grauitas aeris in propia regione: eſt quia plus ponderat uter inflatus aere q̄ vacuus. ſi itaq̄ ſit aliquod cōpoſitum habens plus aeris q̄ aqua ⁊ terre ut lignū ſupernatat aquis licet ſit graue in aere. ⁊ ideo ei nō ſuperfertur. ⁊ eodē modo de alijs modis cōpoſitiōis.

Capl'm. vj. quod ſic incipit. Qd̄ autem eſt ſimpl'r leue ⁊ c̄. Manifeſtat ꝙ eſt aliquod leue ſimpliciter nullā habens grauitatē ⁊ aliquod graue ſimpl'r nullam habens leuitatem quedam intermedia que habent utrumq̄.

Leue ſimplr̃ eſt illud qḋ ſimplr̃ fertur ſurſū. graue aũt ſimplr̃ qḋ ſimplr̃ fert̃ deorſum: manifeſtū eſt ꝙ eſt aliqḋ leue nullā habēs grauitatē ⁊ ecōuerſo. Videmus eīm qm̄ terra oībus ſubſtat ⁊ ſemꝑ fertur ad mediū. ignis autē oībus ſuperfertur. in tantū etiā ꝙ in ipſo aere nō quieſcit ſed fertur ſurſum ad extremū. ⁊ ideo nullā habet penitus grauitatē. ſubſtaret eīm alicui ſi haberet eam quo poſito id aliud ſuperfertur oībus ⁊ ad extremū ⁊ ſic eſſet leue ſine grauitate. q: autē nullū aliud corpꝰ tale videmus preter ignē: ideo ignis eſt huiuſmodi. ⁊ eodē modo terra q̄ ſubſtat oībꝰ ⁊ fertur ad mediū nullā habet leuitatē. Qḋ autē mediū ſit locus ad quē ferāntur habentia grauitatē ⁊ a quo mouētur leuia patet ṗmo ſic. nō cōtingit motū rectū eſſe infinitum. ſed eſt ſemꝑ inter duos terminos extremos. ergo cum mediū ſit vnū extremū deorſū: ad ipm̄ feruntur habentia grauitatē ⁊ ab eo habētia leuitatē. Secūdo ſic. ignis fertur ſurſū ad ſimiles angulos ⁊ terra deorſū ad eoſdē. ſed hoc nō poteſt eſſe: niſi deorſū ſit quoddā mediū corporis circularis. ergo ad mediū grauis ⁊ ab ipſo leuia mouerētur utrū autē idē ſit mediū totius ⁊ terre dictū eſt ſupra. Qm̄ igitur ſubſtās fertur ad mediū: neceſſe eſt ꝙ oībus ſuperfertur ferri ad extremū cōtrariū eīm eſt extremū medio in loco. cōtrariū eīm eſt ſupereminēti. ⁊ ideo ſicut mediū ⁊ extremū duo ſunt ṗncipalia loca: ita rōnabiliter graue ⁊ leue due drĩe ſunt corpoꝝ mobiliū ⁊ quēadmodū locus intermedius ad extrema quodāmodo eſt ſurſū ⁊ deorſū: ita duo elemēta intermedia. ſ. aer ⁊ aqua habēt grauitatē ⁊ leuitatē diuerſis reſpectibus.

Caplm̄. vij. quod ſic incipit. Inquiramus autē cōtinens ⁊ c̄. Declarat quā habitudinem habent elementa adinuicē in quātum vnum continet aliud cōtinetur ⁊ quomodo eſt eorum materia eadem.

Rationabilr̃ in om̄i genere cōtinens habet rōnem forme reſpectu cōtenti. ſic habet rōnem determinati ⁊ etiā determinātis. eadē autē materia q̄ eſt ī potētia ad formā ignis ⁊ leuis eſt in potētia ad formā terre ⁊ grauis ſed ſcḋm aliā ⁊ aliā rōnem ſic in potētia ad utrūqȝ. ſicut idē corpus eſt ſanabile ⁊ ſuſceptibile lāgoris ſcḋm tamē aliā ⁊ aliā rōnem. Habens igitur materiā diſpoſitā per aliā rōnem q̄ conuenit leui: fertur ſurſū. cōtrariā autē habens: graue eſt ⁊ deorſum. habētia vero materiā aliter diſpoſitā ꝙ ſimpliciter graue vel leue: feruntur ſurſum ⁊ deorſum. ſicut ipſa ſunt grauia ⁊ leuia ſimul ut eſt aer ⁊ aqua. aqua eīm oībus ſubſtat preter ꝙ terre cui ſuperfertur. ⁊ preter ꝙ igni cui ſubſtat.

Ca. viij. qḋ ſic īcipit. Qm̄ aũt ē vnū ſolū ⁊ c̄. Maīat numeꝝ elm̄toꝝ adiūgēſ ꝙ vnūqḋqȝ iſtoꝝ hn̄s ſimul leuitatē ⁊ grauitatē graue eſt in ꝓpria regione.

Quoniā ei eſt vnū tantū elementū qḋ oībus ſubſtat: neċē eſt duo īter media eē q̄ ſubſtāt cuidā ⁊ ſuperferunt̃ alteri. ⁊ ſimilr̃ neċē eſt materias ipſoꝝ proximas eſſe totidē licet vna materia ṗma comunis ſit oīm ipſoꝝ. fiunt eīm ex inuicē. ⁊ duo illoꝝ. ſ. extrema ſunt contraria inter media habentia duo. nō eīm eſt inconueniens contrarioꝝ eſſe plura media. duo autē elementa media q̄ ſimul habēt leuitatē ⁊ grauitatē in ꝓprijs locis habent grauitatē. Propter qḋ ſubtracto inferiori quodlibet ipſorum fertur deorſum. ut aer ſubtracta aqua: fertur ad locum aque: ſubtracto autem igne aer non fertur ſurſum niſi per violentiam. ſicut nec aqua fertur ſurſum ſubtracto aere niſi per vim. ſ. ꝙ vna ſuperficies ſit aeris ⁊ aque ⁊ fortius trahit ſurſū mouens ꝙ aqua feratur deorſum. terra autem nunꝙ fertur ſurſum a mota aqua. et ideo aqua poteſt trahi ſurſum a vaſe ignito ex parte ſuperiori habente foramen inferius quod tangat ſuperficiem eius terra autem non. ⁊ quoniā ſic ſe habent elementa: ideo

ignis qui nūq̄ deorſū fertur per naturā in nullo loco habet grauitatē nec terra leuitatem. duo autem intermedia feruntur ſubtracto inferiori elemento. q᷑ habent grauitatem ubiq̄ȝ aliquo modo ꝓpter ſimilitudinē materie. licet nō ſint grauia ſimplr̄.

Caplm. ix. quod ſic incipit. Quod autē neceſſe eſt facere equales dr̄ias ꝛ cͤ. Inueſtigat numerū dr̄iarum ſiue qualitatum quibus elementa mouētur naturaliter oſtendens ip̄m equalem numero elementorum.

Si ſit tantum vna differentia elementoꝝ ut puta vacuum aut aliud: nō erit niſi vnus motus naturalis. Itaq̄ȝ aut om̄ia mouebuntur ſurſum aut deorſum. Quia ergo ſunt duo motus naturales quorum vnus eſt ſimpliciter ſurſum ꝛ alius ſimplr̄ deorſum. ꝛ duo mixti ex iſtis: neceſſe eſt dr̄ias elementoꝝ eſſe quattuor.

Caplm. x. qđ ſic incipit. Figure autē nō eſt cauſa ꝛ cͤ. Declarat q̄ figure elementorum nō ſunt cauſa motus eorum ſimplr̄ ſed tamē poſſunt eſſe concauſa eius quod eſt moueri velocius ꝛ tardius.

Quod figure elementoꝝ nō ſunt cauſa motus ſed coadiuuant aliquādo manifeſtum erit quibuſdā dubijs prius ſolutis. dubitatur enim quare quedā grauia habentia latam figurā in aqua feruntur deorſum ꝛ acus. Dubitatur etiā quare quedā grauia in aere ſuperferuntur ut pulueres ꝛ ſimilia. Ad primā dixit democritus q̄ quidam vapores calidi ex aqua exeuntes ſurſum pellunt. grauia late figure que nō poſſunt ſimul pellere ſtricta quia ꝓpter paucitatem ei q̄ȝ tangunt ipſorū nō poſſunt compellere. Si autem hoc verum in aqua eſt multa talia corpora late figure debent ſupernatare in aere cum ipſo ſint plures tales exalationes. hanc autem inſtantiam democritus ſibi ipſi inferens ſoluit debiliter dicens q̄ in aere ſexu. i. impetus eorum que ſurſum feruntur eſt debilis q᷑ talia diſperguntur ibidē nec faciunt impetum in vnum. Nos autem dicimus q̄ continuoꝝ ea que bene ſunt terminabilia termino alieno ſunt bene diuiſibilia ut aqua ꝛ aer magis diuiſibile eſt qđ melius terminabile ut aer. Et iterum bene diuiſibile minus citius diuiditur q̄ maius habentia ergo latitudinem quia plus apprehendunt de continuo diuiſibili difficilius ip̄m diuidunt eo q̄ plus reſiſtit. habentia figuram acutam ꝓpter minus cōprehenditur de cōtinuo diuiſibili citius diuidunt ip̄m q᷑ minus reſiſtit. Quia igitur grauitas habet quādam virtutem ad motum deorſum ꝛ latum habet reſiſtentiam in continuo diuiſibili oportet comparare hec duo. ſ. q̄ ſit maioris efficacie vel virtus grauitatis ad motum deorſum. ſ. latitudo ad reſiſtentiam. Et ſi quidem grauitas ſit maior feretꝰ ad inferius ſi autem latitudo ſupernatabit. de graui igitur ꝛ leui ꝛ eorum accidentibus determinatum ſit hoc modo.

Incipiunt capitula primi libri.

Capl'm primū continet opiniones antiquorum an generatio ſit idem ꝙ alteratio.

ij. ꝙ dicētes plura pͥncipia nō poſſūt ſaluare gn̄onem ⁊ alterationē eſſe aliud a gn̄one ⁊ ſimpliciter emped.

iij. oſtendit inſufficientiā platonis ⁊ antiquoꝝ determinādo de gn̄one elemētorum ⁊ de augmento ⁊c̄.

iiij. ꝙ traſmutationes naturales non poſſunt ſaluari ex his ex quibus dicūt antiqui eas eſſe.

v. ꝙ corpus vel magnitudo nō poteſt reſolui ad inſenſibilia ſicut nō poſſunt cōponi ex ipſis.

vj. ſoluit rōnes democriti qui arguebat corpus cōponi ex indiuiſibilibus ⁊ ꝙ generatio ſimpliciū nō eſt cōgregatio.

vij. diſputat an gn̄o ſit ex ente vel nō ente ⁊ ꝙ ex ente in potentia.

viij. querit cauſā cōtinuitatis gn̄onis.

ix. ꝙ quedam generatio eſt ſimplr̄ quedam ſcd̄m quid.

x. que differentia eſt inter gn̄onem ⁊ alterationem cuius ſubiectū eſt materia.

xj. ꝙ augmentatio differt ab alijs tranſmutationibus penes terminū ⁊ modū.

xij. ꝙ augmentum fit ex quanto in actu.

xiij. augmentū aliud per aliud corporeum ita ꝙ quelibet pars augmenti eſt aucta ⁊ ipm̄ manet quod augetur.

xiiij. ꝙ quelibet pars aucti augetur ⁊ quomodo non ita ꝙ augmentum fit partim ſimili ⁊ partim diſſimili.

xv. ꝙ augens tale eſt in potentia quale augmentabile in actu ⁊ quomodo differt augmentum ⁊ nutrimentum.

xvj. ꝙ ad cognoſcendū vtrum elemēta ſint generabilia oportet pͥmo dētermīare de mixtione ⁊ paſſione ⁊ tactu.

xvij. quid eſt tactus ⁊ in quibus ſaluatur.

xviij. oſtendit inſufficientiā opinionū antiquorum de facere ⁊ pati.

xix. ꝙ augens non communicans paſſo in materia non patitur ab eo communicans autem patitur ⁊ ꝙ materia eſt cauſa paſſionis.

xx. enumerat opiniones aliorum d̄ modo agendi ⁊ patiendi.

xxj. deſtruit opiniones predictas oſtendens eas includere concludere contradictionem ⁊ continue falſitatem.

xxij. deſtruit opiniones predictas.

xxiij. declarat veritatē de modo agēdi ⁊ patiendi ⁊ excludit modos inutiles.

xxiiij. an mixtio ſit ⁊ in quibus ⁊ quomodo differat a generato. ⁊ qualiter miſcibilia manent in mixto.

xxv. ꝙ mixtio non fit ex minimo ⁊ ſcd̄m ſenſum nec ex minimis ſimplr̄.

xxvj. concludit que ſunt miſcibilia ⁊ qd confert facilitatem mixtionis ⁊ quid eſt mixtio.

Capitula ſecundi libri.

Primū deſtruit opiniones aliorum de materia tranſmutabiliū oīs quid de illa debeat ſentiri.

ij. declarat ꝙ qualitates potētia actiue ⁊ paſſiue ſunt dr̄ie elementorum.

iij. ꝙ elementa ſunt quattuoꝛ habentia duo principia principalia loca ⁊ ꝙ ī vnoquoqꝫ eorum eſt vna qualitas principalis alia ſecundaria.

iiij. ꝙ elementa generantur ex inuicē ꝗuis faciliꝰ generetur vnum ex alio ſꝫ habet ſimbolum.

v. ꝙ vnū elementū generatur ex alijs pluribus ex aliquibus non.

vj. ꝙ ſubiectum commune elementorū generationi non eſt aliquod aliud elemētum ſed communis materia.

vij. ꝙ vnum elementoꝝ nō eſt ſubiectū materiale elemētoꝝ nec ipoꝝ generatio eſt in infinitum ſcd̄m rectum.

viij. ꝙ elementa nõ ſunt tranſmutabilia ut dicit empedõ. deſtruens oẽm tranſmutationem.

ix. determinat de gñone mixtoꝶ ⁊ elementis ſcõm alioꝶ dicta.

x. qualiter generatio mixtoꝶ eſt ex omnibus elementis.

xj. ꝙ forme ſeparate vel ipſa materia poſſunt poni cauſa efficiens generabilium ex elementis

xij. ꝙ motus circularis eſt perpetuus maxime obliqui circuli cauſa eſt generationis ⁊ corruptionis.

xiij. ꝙ cauſa finalis ſucceſſionis in generatione ⁊ corruptione eſt continuatio rerum in eſſe.

xiiij. ꝙ generatio eſt perpetua ſcõm circulum ⁊ nõ ſcõm rectum qꝛ motus circularis cauſa perpetuitas eius.

Incipiunt libri de generatione.

De generatione ⁊ corruptione natura generatoꝶ ⁊ coruptoꝶ ⁊ de alteratione. Capl'm primum huius libri cõtinet opiniones antiquorum an generatio ⁊ corruptio ſint idem ꝙ alteratio ⁊ quia aliter de hoc opinati ſunt ponentes vnum ꝑncipium: ⁊ aliter ponentes plura.

Quia dicere intendimus de gñone ⁊ corruptione de natura generatorum ⁊ corruptoꝶ ⁊ de alteratione atqꝫ augmento ⁊ quid ſit utrũqꝫ. ⁊ vtrum ſint idem generatio ⁊ alteratio: idcirco ab hoc ultimo incipiendũ. Intelligẽdum eſt quicũqꝫ antiquoꝶ dixit oĩa eſſe vnũ ⁊ ex vno neceſſe idẽ habuit dicere idẽ eſſe gñonem ⁊ alterationẽ ita ꝙ idem eſt fieri ⁊ alterari. Quis anax. in hoc ignoret propriã vocẽ dicẽs multa ꝑncipia ⁊ tamẽ generari idem dicit ꝙ alterari. Differunt autẽ predicti inter ſe qꝛ empedõ. ſex tãtum facit ꝑncipia quatuor materialia ⁊ duo mouẽtia. Anax. leucipus ⁊ democritus infinitã. anax. autẽ quidẽ infinitas partes omiomeras. alij vero duo corpora indiuiſibilia infinita multitudine ⁊ morphea. i. forma ſiue figura. quorum alia differunt ab alijs poſitione ⁊ ordine. Videtur anax. ⁊ empedõ. cõtrariari ad inuicẽ. qꝛ emp. dicit quattuor elemẽta eſſe ꝑncipia ⁊ ſimpliciora carne ⁊ oſſe ⁊ talibus ſimilium partium anax. autẽ econtrario dicẽs ſimiles partes eſſe periſpermia. i. naturale ſemẽ oim elementoꝶ. qꝛ poſtponunt ex illis. Dicẽtes igitur vnum eſſe ꝑncipium ex quo oĩa: neceſſe habẽt facere idẽ gñonem ⁊ alterationẽ. qꝛ in omi trãſmutatione ſubjectũ manet idẽ. Dicẽtes principia plura cõueniẽter ipſas dicunt differre. qꝛ generatio fit per cõgregationẽ ꝑncipioꝶ. ſicut corruptio per diſſolutionẽ. Sicut dicit empe. ꝙ generatio rerum eſt quedam mixtio ſiue congregatio. ⁊ corruptio ſegregatio mixtorum.

Capl'm. ij. quod ſic incipit. Neceſſe eſt ex his ⁊c. Manifeſtat etiam ꝙ dicentes plura principia non poſſunt ſaluare alterationem eſſe aliud a generatione ⁊ ſpecialiter empedo.

Sicut igit̃ dictũ eſt faciẽtes plura ꝑncipia neceſſe hñt dicere gñonẽ differre ab alteratione. ⁊ tñ nõ pñt hãc dictam ſaluare. alteratio ei eſt qua manẽte ſubjecto fit trãſmutatio ĩ qualitatib9 ſiue paſſioibus. ſꝫ paſſiões ꝑme ſũt dicte elemẽtoꝶ In quib9 nõ põt fieri trãſmutatio: niſi fiat ĩ elemẽtis ipſa aũt elmẽta ſcõm eos ſũt intrãſmutabilia. ergo ⁊ qualitates prime ac per hoc. ⁊ ſecunde qꝛ nõ fit trãſmutatio in quali

tatib9 ſecundis: niſi per ꝑmas. Preterea in omĩ trãſmutatione debet ſupponi vnũ materia duobus cõtrarijs. elemẽtis autẽ manẽtibus nõ eſt vnũ ſubjectũ duobus contrarijs. ergo nec eſt trãſmutatio nec alteratio. Preterea ſi alteratio eſt: ſubjectum vnũ eſt. qꝛ vna eſt materia habẽtium adinuicẽ trãſmutationẽ. Sed iſta vnitas ſubjecti ⁊ materie nõ eſt permanẽtibus elemẽtis. ergo nec alteratio. Empeđ. igiť dicit cõtraria ſenſui ⁊ ſibi ipſi. ſibi quidẽ: qꝛ dicit elemẽta nõ trãſmutari adinuicẽ ⁊ vnũ fiat ex alio: ſed oĩa ex ipſis. ⁊ tamen dicit ꝙ ex oĩbus fit vnum preter quã ex lite. iterũ ex illo vno dicit fieri quodlibet elemẽtoꝝ. qđ oportet mediãtibus differentijs ⁊ paſſionibus eoꝝ. ut ignis fit mediãte caliditate ⁊ leuitate. ⁊ ſic de alijs ſunt igitur differẽtie elementoꝝ auferibiles ſicut generabiles ex illo vno cõmuni. eis aũt ablatis poteſt vnũ fieri ex alio: qđ ipſe negat. Dicit etiã cõtraria his q̃ apparẽt. nõ solũ eñi principio mũdi: ſed nunc videmus trãſmutationẽ fieri in paſſioibus elemẽtoꝝ qꝛ poſſunt aduenire et ſeparari. ſeparari quidẽ etiã ſcđm eum ꝓpter amiciciã facientẽ vnum ex ipſis. aduenire vero per litẽ ſegregantẽ ea ex vno. Utrum autẽ elemẽta ſint ponẽda ꝑncipium vel illud chaos qđ fit ex eis ⁊ ecõuerſo incertũ eſt. ſcđm eñi ꝙ chaos ſupponiť ut materia ex qua per trãſmutationẽ fuerint elemẽta: ipm̃ vnũ eſt ꝑncipiũ. ſcđm autẽ ꝙ fit ipm̃ ex cõpoſitione elemẽtoꝝ cõuenientiũ per amiciciã diſſolubiliũ per litem: elemẽta ſunt magis principia.

Capitm̃. iij. quo ſic incipit. Uniuerſaliter autẽ itaqꝫ ⁊c̃. Oſtendit inſufficientia platonis ⁊ alioꝝ antiquoꝝ determinãdo đ generatione ⁊ corruptione ſimplici elementorum alteratione atqꝫ augmento.

Uia dicẽdum eſt de predictis qꝛ ab alijs inſufficiẽter dictũ eſt de ipſis. plato eñi de gñone ſcrutatus nõ de omĩ ſed de ea q̃ eſt elemẽtoꝝ solũ locutus eſt. nichil dicẽs de augmẽto vel alteratione. Breuiter eñi loquẽdo nullus preter democritũ tantũ cui cura fuit de oĩbus dixit de predictis niſi ſuperficialiter nam de augmẽtatione nichil dictũ eſt ab eis: niſi qđ quilibet ſimplex diceret. ꝙ fit aduenientẽ ſimili ſed quomodo fiat ⁊ qualiter fit mixtio atqꝫ agere ⁊ pati nichil dixerunt. Democritus ⁊ leucipus ponẽtes athomos figuratos eſſe ꝑncipia ex his cõgregatis gñonẽ ex diſgregatis vero faciunt corruptionẽ ordinẽ autẽ ⁊ poſitionẽ alterationẽ. Et qm̃ ex his ſaluãt apparẽtia q̃ ſunt infinita ⁊ cõtraria: dixerunt ꝙ figure ipſoꝝ erãt infinite etiã in quibus parua trãſmutatio facit cõtrariũ. ſicut ex eiſdẽ litteris paꝝ tranſmutatis fit tragedia ex comedia ⁊ ecõuerſo. Sed qm̃ oĩbus videtur ꝙ generatio ⁊ corruptio q̃ fiunt per cõgregationẽ ⁊ ſeparationẽ ſit aliud ab alteratione q̃ fit per trãſmutationem paſſionũ: cõſiderãda eſt veritas iſtoꝝ hẽt eñi multas rõnabiles dubitationes: ſi generatio eſt cõgregatio. Sunt alique difficiles rõnes probãtes ꝙ nõ põt aliter fieri gñoita ꝙ nõ exñte cõgregatione: aut gñonõ eſt aut idẽ eſt ꝙ alteratio.

Capitm̃. iiij. qđ ſic incipit. Principiũ autẽ hoꝝ oĩm ⁊c̃. Declarat ꝙ trãſmutationes naturales nõ poſſunt ſaluari ex his ex quibus dicunt eas eſſe plato democritus ⁊ leucipus q̃uis magis phiſice iſti dixerunt q̃ plato.

Principiũ querẽdi veritatẽ circa predicta eſt vtrum tranſmutationes naturales ſunt ex magnitudinib9 indiuiſibilib9 aut nulla magnitudo ſit indiuiſibilis aut ſi ex magnitudinibus ſunt: vtrũ ſint. Democritus dixit ⁊ leucipus hec ſint corporee aut ſicut plato ſuperficies. Sed ꝙ impoſſibile ſit corpus diſſolui uſqꝫ ad ſuperficies dictum eſt de tertio celo ⁊ mundo. rationabilius eſt igitur ponere corpora athomorũ indiuiſibilia. quia ex eis congregatis poteſt fieri generatio. facta eñi

traſmutatione in ydeali.i.in forma accidētali:fit alteratio.⁊ ideo democritus dicit ꝙ colorari fit per cōuerſionē diuidētes autē corpora in planicies nichil poſſunt ex eis facere niſi ſolida corpora.⁊ ideo nō generāt paſſionē aliquā ex eis. Cauſa vero ꝙ plato nō potuit videre ea que oēs ponunt.ſ.gñonem accidētium fuit in experiētia circa res naturales.ideo qui circa eas magis inſudauerunt magis ſupponere poſſunt prīcipia ex quibus multa naturalia ſaluāt.inſperti vero talium ſermonū ad pauca reſpiciētes facile.i.debiliter enunciant. Differunt ergo multū in talibus logice.ſ.⁊ phiſice intendere.logice quidem intendentes faciunt magnitudines indiuiſibiles dicentes ante trigonos eſſe multa.ut lineas ⁊ ſuperficies.democritus autem loquens phiſice proprius de talibus perſuadet.

Ca.v.qđ ſic incipit.Habet autē queſtionē ⁊c.Probat ꝙ corpꝰ vel magnitudo nō pōt reſolui ad indiuiſibilia ſicut nō poteſt cōponi ex ipſis.

Dubitatur ſi corpus ⁊ oē quātum eſt diuiſibile ſcđm quodcūqꝫ ſignū ⁊ hoc ē poſſibile:utrū diuiſio iſta poſſit ire uſqꝫ ad indiuiſibilia ⁊ videtur ꝙ ſic qꝛ poſſibili poſito in actu nullū ſequitur impoſſibile. Qm̄ ergo oē corpus eſt diuiſibile:ponatur diuiſum in actu quātum eſt in potentia idēē ergo ad qđ ſtabit diuiſio nō erit magnitudo.qꝛ ſtaret aliquid diuiſibile.nec erit punctū aut nichil.nichil quidem nō erit:qꝛ corpus generaretur ⁊ corrūperetur ex nichilo.⁊ ſic erit nichil quātum ad eē licet appareret aliquid. Similiter nō erunt puncta ea adq̄ ſtabit diuiſio.qꝛ ex talibus nō fit aliqua magnitudo.⁊ ſic corpus nō eſſet quātum.punctus eīm nō eſt ī diuiſione continui. Nec erit raſura quaſi quedā ſuperficies ad qđ ſtabit diuiſio.qꝛ talis nō facit corpus vel magnitudinē nec erit aliqua paſſio:eo ꝙ paſſio per ſe nō eſt quāta ſed habet indiuiſibilitatē ſicut punctus.⁊ ſic nō ex quātis eſſet quātum. Preterea puncta ſiue mobilia ſiue imobilia ſint:erunt per ſe aliquid alicubi ſi ad ipſa ſtat diuiſio corporis.hoc autē eſt impoſſibile cum ſit ratio tangēdi vel diuiſio aliquoꝝ.tactus autē ⁊ diuiſio ſemꝑ ſunt aliquoꝝ ⁊ nō ſunt entia per ſe. Preterea ſi ea in que aliqđ quantum diuiditur iteꝝ cōponatur fiet ex eis aliquid equale priori ⁊ vnum.hoc autē nō fit ex punctis.Si ergo fiat diuiſio ſcđm quodcūqꝫ ſignū.facta ea in actu:nō relinquitur ſola diuiſio.ſ.puncta.nec paſſio aliqua.qꝛ ex talibus nō fit magnitudo. Relinquitur ergo ꝙ remaneāt corpora indiuiſibilia. Ponētibus autē corpora indiuiſibilia oſtēſum eſt tertio de celo ſequi multa impoſſibilia.ergo ſoluere oportet dubiōnem.nō eſt eīm impoſſibile corpus eſſe diuiſibile ſcđm qđcūqꝫ ſignū in potētia nō tamē in actu.

Capl'm.vj.qđ ſic incipit.Eſſe autē ſimul omni potentate ⁊c. Soluit rōnem democriti qua videbatur ſequi ꝙ corpus componitur ex indiuiſibilibus ſimul cum hoc excludēs ꝙ generatio ⁊ corruptio ſimpliciū nō eſt cōgregatio vel ſegregatio licet faciāt ad facilitatē gñonis ⁊ corruptionis.

Corpus eſſe diuiſibile in potētia q̄ poſſit poni aliquādo in actu nō eſt poſſibile qꝛ tunc eſſet indiuiſibile aliquid ⁊ diuiſum ſcđm quodcūqꝫ ſignū ex quo ſequeretur ꝙ diuiſio ſtaret ad indiuiſibile ⁊ ꝙ corpus iteꝝ fieret aut ex indiuiſibilibus aut ex nichilo. Et qm̄ corpus ſemꝑ diuidi poteſt in minores magnitudines:dicebat ꝙ hoc poteſt eſſe generatio ⁊ corruptio.ſ.per cōgregationē ⁊ diſgregationē iſtoꝝ. Nos autē dicimus ad hunc paralogiſmū ꝙ nō eſt punctus continuus puncto. Nec ubiqꝫ cōtinuus.⁊ ideo cōtinuū eſſe diuiſibile ſcđm quodcūqꝫ ſignū eſt ut ſic:eſt ut nō. ſcđꝫ eīm quodcūqꝫ ſignū diuiſum.ſ.ante diuiſionē magnitudo eſt diuiſibilis:ſꝫ facta iam aliqua diuiſione in aliquo puncto nō eſt diuiſibilis magnitudo.ſcđm ſignum con

tinuatiuum.ſ.ꝙ ſit cõtinuum vel cõtiguũ puncto ſuper quo facta eſt iã diuiſio.qꝛ pun
ctus nõ eſt puncto cõtinuus nec cõtiguus nec cõſequẽter ſe habẽs.Quis ergo ante di
uiſionẽ poſſet fieri diuiſio ſuper q̃libet ſignũ:ſed tamẽ poſt aliquã diuiſionẽ iaȝ factã
nõ poteſt diuiſio fieri ſuper ſignũ cõtiguũ illi ſuper quo prioꝛ facta eſt.qꝛ nõ eſt cõtigu
um diuiſibile amplius ſuper illo. Uerũ eſt igitur ꝙ cõgregatio ⁊ ſegregatio eſt i re
bus ſed nõ ex corporibus indiuiſibilibus.nec ita diuiſio fiat ubiq̧ȝ.qꝛ ſic pũctus eſſet
puncto cõtiguus ſed eſt ſegregatio in partes minimas:licet quãtitatiuas. Ita tamen
ꝙ ſimplex generatio elemẽtoꝝ ⁊ coꝛruptio nõ eſt ex ſegregatione.ſed potius gño hoc
totum cõpoitum ex materia ⁊ forma trãſmutať in hoc totũ.ut in aerẽ.tunc eſt genera
tio ſimplex q̃ nõ eſt alteratio ut dicunt quidã.in ſubjecto eim ſunt duo.ſ.forma ⁊ ma
teria proxima ei gño vero ĩ his duob⁹ fit trãſmutatio:generatio eſt, coꝛruptio.gño aũt
ambobus manẽtibus fit trãſmutatio in paſſioibus ⁊ accidẽtibus:eſt alteratio.Et qm̃
elemẽta cõgregata ⁊ ſegregata facilius trãſmutabilia ſunt vel difficili⁹.ut aq̃ diuiſa ĩ
paruiſſimas partes:cicius trãſmutať in aerẽ.ideo ſegregatio adiuuat gñonem.

Caplm.vij.quod ſic incipit.Determinatis autẽ his ⁊ c̃. Inueſtigat diſpu-
tatiue an generatio ſit ex ente vel ex non ente.dicens ꝙ fit ex non ente in ac-
tu ente autem in potentia.

Inueſtigandũ eſt poſt predicta utrum aliquid generatur ⁊ coꝛrũpitur ſimplr̃
an nõ:ſed oĩs generatio eſt ſcdm quid.ſicut eſt gño ſani ex infirmo in qua nõ
gñatur ens ſimplr̃.Uidetur eim ꝙ nichil poſſit gñari ſimplr̃.qꝛ tale oporte-
bit gñari ſimplr̃ ex nõ ente itaq̧ȝ oĩno nõ ens erit ſubjectũ trãſmutatioĩs:ſicͤ in gñone
ſcdm quid.ut gño fit ex nõ albo album:ens nõ albũ eſt ſubjectũ trãſmutatioĩs. Ex
nõ ente ſimplr̃ nõ videtur fieri gño.qꝛ aut tale negat om̃e ens predicabile aut ſimplr̃
negat om̃e ens.Si nõ ens qđ negat om̃e ens predicabile ſit ſubjectuȝ ex quo fit gño
ſimplr̃ ſequitur ꝙ nõ ex ſubſtãtia fit ſubſtãtia.cum autẽ ſubſtãtia nõ eſt:nullũ aliđ ens
predicabile eſt.ergo ex nõ ente ſcdm om̃e predicamẽtum fit aliqđ ens.Si aũt nõ ens
negat om̃e ens:gño ſimplr̃ fiet ex nichilo.De his ⁊ ſimilibus dictũ eſt ṗmo phicoruȝ
⁊ ideo breuiter nunc dicẽduȝ:qđ gño ſimplr̃ entis fit ex nõ ente ĩ actu.ꝙ tamẽ eſt ens
in potẽtia.ſic eim preexiſtit ens in potẽtia.ꝙ tamẽ eſt nõ ens in actu. Sed ad huc
videtur queſtio remanere mirabiliſ.ſiue eim gño ſubſtãtie fit ex ente in potẽtia ſiue in
actu:reſtat querere utrum gño ſubſtãtie fit ex aliquo ente ut eſt quãtum vel quale. Si
eim de ente in potẽtia fit gño:ad idẽ ens ſtabit coꝛruptio.qđ eſt falſum.qꝛ vtrũq̧ȝ eſt
hoc aliquid actu de numero entiũ.ſi eim nichil:ergo contingit nõ ens eſſe actu quid
⁊ ſeparatum.⁊ iterũ ex nichilo fiet aliquid.ꝙ om̃s primi loquentes phice de gñone ti-
muerunt.ſi eim aliquid ſit actu ſubjectum:gño erit alteratio.

Caplm.viij.quod ſic incipit.De his igitur quãtum cõtingit tractãdum ⁊ c̃.
Querit cauſam cõtinuitatis generationis in rebus.

De ſciẽduȝ cauſã ꝓpter quã gño eſt ſemꝑ nõ quidẽ cauſã efficientẽ.ſ.vnde ṗn
cipium motus:ſed potius materialẽ hãc querere intẽdimus.de mouẽte eim
dictũ eſt.viij.phicoꝝ quodã eim ens eſt imobile per om̃e tẽpuſ:⁊ quodã ſẽ
per mouetur ab ipo de ṗmo autẽ tractare eſt ṗme phie de moto cõtinue etiã poſtea di
cẽdum eſt q̃ eſt cauſa multoꝝ dictoꝝ ſingulariter. Sed nunc dicamus de cauſa mate
riali ꝓp̃ q̃m gño ⁊ coꝛruptio nõ deſerũt naturã.qꝛ ex hoc erit forte manifeſtũ queſituȝ
ſupra.⁊ quid ẽ ſimplr̃ gño ⁊ coꝛruptio.Habet eĩ rõnabilẽ dubitationẽ quare gño ſẽꝑ
replicať in entib⁹ ⁊ nunq̃ deficit.ſi ei qđ coꝛrũpitur ſecedit in nõ ens:oportet ṗncipiũ

moteriale ex quo fiunt res corruptibiles eſſe cõſumptũ: ſi eſt finitũ. Nec poteſt eſſe infinitum: cum nõ ſit aliquid tale ens infinitum. licet infinitum ſit in potentia: ut diuiſio continui. Quia hoc falſum eſt: oportet ergo hanc ſolã eſſe cauſam: quia vnius corruptio eſt alterius generatio ⁊ econuerſo. ideo neutrum ipoꝝ defficit.

Caplm. ix. qd̃ ſic incipit. Propter quid autẽ hic ſimplr̃ ⁊ c̃. Declarat ꝙ quedam generatio eſt ſimplr̃ quedã ſcdm̃ quid ⁊ hoc tam in eodem genere ꝙ̃ in diuerſis excludens quedam inconuenientia circa predicta.

Nod quedã dicunẽ generari ⁊ corrũpi ſimplr̃ quedã ſcdm̃ quid: ratio eſt: quia generatio vnius eſt corruptio alterius ⁊ ecõuerſo. quotiẽſcũqȝ illud qd̃ generatur vel corrũpitur eſt ens ſimplr̃: tunc eſt generatio ⁊ corruptio ſimplr̃. ꝙ̃do vero tale ens eſt ſcdm̃ quid: tunc gño ⁊ corruptio eſt ſcdm̃ quid. verbi grã. forte q: ignis eſt ens ſimplr̃ ⁊ terra ſcdm̃ quid: gñō vel corruptio ignis eſt ſimplex: terre aũt ſcdm̃ quid. Hoc eĩm modo dixit permenides ignẽ eſſe ens: terrã vero nõ ens. ſed nichil differt ponere exẽplum in iſtis ꝙ̃ in alijs. q: nos querimus modũ gñonis: ſed nõ ſubiectum. Dicamus ergo ꝙ ſimplex corruptio eſt q̃ eſt in ſimplr̃ nõ ens. ſimplex aũt gñō que eſt in ſimplr̃ ens. Alio autẽ modo eſt gñō ⁊ corruptio ſimplex ⁊ ſcdm̃ quid ſi eĩm aliqua materia ſit receptibilis duoꝝ quoꝝ vnũ ſit ſicut ſpẽs ⁊ forma aliud ſicut ꝓuatio: in quocũqȝ predicamẽto ſit: gñō illius qd̃ eſt forma vel ſicut forma eſt ſimplex vel ſimiliter corruptio eiuſdẽ. gñō vero ⁊ corruptio eius q: ſicut ꝓuatio eſt ſcdm̃ quid.

Quibuſdã vero videtur ꝙ gñō ſit vel corrũpitur aliquid magis ſenſibile: tunc eſt gñō ⁊ corruptio ſimplex. gñō vero minus ſenſibile: tunc eſt gñō ⁊ corruptio ſcdm̃ quid

Nõ falſum eſt. q: aer minus ſenſibilis eſt ꝙ̃ terra ⁊ tamẽ gñō aeris reſpectu terre nõ eſt gñō ſcdm̃ quid. nec gñō terre reſpectu aeris eſt ſimplex: ymo potius econuerſo.

Sic igitur gñō ſimplex ⁊ ſcdm̃ quid dr̃ũt penes rem q̃ generatur. ſ. q: ipſa eſt ſubſtãtia vel nõ ſubſtãtia. vel q: magis eſt ſubſtãtia vna res ꝙ̃ alia. Quomodo autẽ ſimplex gñō eſt q: generatũ eſt ſubſtãtia. gñō autẽ ſcdm̃ quid c generatũ eſt nõ ſubſtãtia: hoc dictũ nõ habet locũ in adinuicẽ trãſmutatiõibus. i. gñ̃ribus in quibus gñō vnius eſt corruptio alterius. nec hoc querimus nunc: ſed tamẽ queritur quare nõ dicitur ſimpliciter generari. Huiuſmodi autẽ dubitatio ſoluitur ex his q̃ determinata ſunt in predicamẽtis. ubi dictũ eſt ꝙ entiũ aliud ſignificat hoc aliquid ⁊ ſubſtãtiã: aliud vero accidẽs. quecũqȝ igitur nõ ſignificãt ſubſtãtiã dicunẽ generari nõ ſimplr̃: ſed ſcdm̃ qd licet in talibus poſſit eſſe gñō ſimplr̃ in alio ordine. ſ. prout ibi eſt gñō alicuius qd̃ tenet rõnem ſpẽi ⁊ forme ⁊ aliud qd̃ tenet rõnem ꝓuationis ut ſupra dictũ eſt. Supra dictum eſt de generari ſimplr̃ ⁊ ſcdm̃ quid. ⁊ q̃ñ cauſa cõtinuitatis gñonis ad modum ſubiecti eſt materia. q̃ poteſt ſubici duobus cõtrarijs. quoꝝ vnius corruptio eſt alterius gñō in ſubſtãtijs. Reſtat queſtio quare ſemꝑ generetẽ aliquid alio corrupto. Ad qd̃ dicũt aliqui ꝙ corrũpi ſimplr̃ eſt aliqd venire ad ſenſibile qd̃ eſt nõ ens. ex inſenſibili aũt põt aliqd gñari ⁊ ſimilr̃ ex tali nõ ente. ita ꝙ ſiue aliqd ſit nõ ens ſiue nõ: põt fieri aliqd ex eo ⁊ corrũpi in ipm. ⁊ ideo merito nõ defficit gñō. q: ens corrũpitẽ in nõ ens ⁊ gñatur ex ipo Sȝ ad hoc quereret aliqs vtrũ iſtud nõ ens ſit aliqd d̾ numero cõtrarioꝝ. ita ꝙ nõ ens ſit terra ⁊ graue: ens ſit ignis ⁊ leue. ⁊ pȝ ꝙ nõ. q: terra ẽ de numero entiũ. Dicẽdũ eſt ergo ꝙ illa nõ gñanẽ ex inuicẽ. ſ. ens ⁊ nõ ens ita ꝙ vnũ ſit materia alterius ſicut nec cõtraria. ſȝ materia cõtrarioꝝ aliqualr̃ eadẽ. ſ. ꝑ eſſẽtiã ⁊ nõ eadẽ ꝑ eẽ ubi ci põt enti ⁊ nõ enti.

Co. x. qd̃ ſic icipit. De gñone aũt ⁊ alteratiõe ⁊ c̃. Madat dr̃ãm q̃ eſt inter gñonem ⁊ alterationem adiungẽs ꝙ ꝑrium ſubiectũ alterationis eſt materia.

Uoniā dicimus gñonem ⁊ alteratione̅ eſſe diuerſas mutationes. Sciendum eſt ꝙ aliud eſt ſubjectū. aliud paſſio q̄ nata eſt dici de eo. quādo igitur manente ſubjecto ſenſibili trāſmutatio fit in paſſioibus alteratio eſt. puta cū corpus trāſmutatur a ſanitate in egritudinē. Quādo autē totū trāſmutatur nō permanente aliquo ſubjecto ſenſibili ſicut quādo ex toto ſemine fit ſanguis aut ex aere aq̄ generatio eſt. Et hoc maxime dicitur fieri quādo ex minus ſenſibili fit trāſmutatio ī magis ſenſibile. ut ex aere in aquā. aer eñi valde inſenſibilis eſt. In hac eñi gñone ſi aliqua paſſio communis manet ut diaphanitas q̄ communis eſt aeri ⁊ aque: nō oportet alterum predictoꝝ. ſ. aer vel aqua ſint paſſiones q̄ trāſmutētur ⁊ illud commune ſit ſubjectum qđ maneat. q̄ ſic: eſſet alteratio tātum. ſicut eſt quādo muſicus homo fit īmuſicus per corruptionē ſolius muſice. Si eñi muſica per ſe eſſet forma hoīs: eſſet generatio ⁊ corruptio ſimplex: quādo homo muſicus corrūpitur ⁊ homo nō muſicus generat̄ vel muſicus. ſed q̄ muſica eſt paſſio hoīs ita ꝙ homo idem manet ſub muſica ⁊ īmuſica: ideo eſt tātum alteratio. Quādo igitur manēte ſubjecto fit trāſmutatio in quātitate eſt augmētum vel diminutio. quādo in qualitate eſt alteratio. quādo ſcđm locum eſt latio. quādo autem nichil manet actu ꝙ non tranſmutetur gñō eſt ⁊ corruptio. Huius autem gñonis proprium ſubjectum eſt illē. ſ. materia prima ſubjecti ſuſceptibilis diuerſarum formarum ſicut ſubjectum cōtrariarum paſſionum.

Capl'm. xj. quod ſic incipit. De augmentatione autem eſt reliquum dicere ⁊ c̄. Declarat ꝙ augmentatio differt ab alijs tranſmutationibus nō tantum penes ſubjectum ſed etiam penes modum.

Tranſmutationes autē nō ſolum drūt ab inuicē penes ea circa q̄ ſunt. ſic gñō eſt circa ſubſtātiam augmētatio circa quātitatē: verum eſt penes modū. augmentatio eñi differt ab alteratione: q̄ qđ alteratur nō mutat locū. qđ autē alteratur vel trāſmutatur vel augmētatur neceſſario locū mutat: ſed alique partes ei9 nō tamē eo modo quo illud qđ circulariter fertur. q̄ iſtud ſic manet totū in eodē loco: q̄ partes eius in ſimili loco mutantur. qđ autē augetur per partes occupat maiorē locum ⁊ qđ minuitur minorē. ſic igitur differt hec tranſmutatio ab alijs.

Capl'm. xij. quod ſic incipit. Quod autem eſt tranſmutatio ⁊ c̄. Inueſtigat utrum augmentum fiat ex quanto in potentia aut ex quāto in actu. oſtendēs ipſum fieri ex quanto in actu.

Uia querēdum eſt utrum augmētum fiat ex magnitudine ⁊ corpore in potentia qđ tamē actu incorporeū eſt ⁊ ſine magnitudine vel fit ex magnitudine in actu. Ideo dicēdum eſt ꝙ ſi ex tali ī potētia fiat idē aut erit ſeparatū aut ī aliquo exñs. Si ſeparatū aut nullū habebit locū ſicut eſt punctus ⁊ vacuū ex quib9 eſt impoſſibile fieri quātum: aut erit in aliquo loco: q̄ neceſſe eſt. q̄ illud ex quo aliquid fit alicubi eſt. In aliquo autē eſſe cōtingit per ſe ⁊ per accidēs. Si per accidēs erit in aliquo illud ex quo fit augmētum ut ſi illud ex quo fit aer ſit in aqua ex qua exeat aer ſicē de natura cōtinēte in potētia idē ex quo fit aer ſequit̄ pmo ꝙ aqua nō trāſmutata fit ex ea aer. q̄ aqua eſt materia ſicē vas cōtinēs illud ex quo fit aer. tales aūt materias nichil prohibet eſſe infinitas. Preterea nō videt̄ aer gñari ex aqua ſic exiēs a manēte. Ponendū eſt igit̄ materiā nō ſeparatā eſſe ex qua fiūt trāſmutatioēs ſ; eandē vnā ⁊ eandē ſcđm eſſentiā: licet nō ſit vna rōne. Ita tamē ꝙ nec puncti nec ſupficies debēt poni materia augmēti: ſ; aliqđ quantū in actu exñs per formā. Ita ꝙ ſic in alijs determiātū eſt ī gñone ſimplr̄ fit alteꝝ ex altero actu ente aut eiuſdē rōnis ut ignis ex

igne: aut alterius rōnis ut duꝝ a nō duro. Qm̄ ergo ſubſtātia corporea et quāta eſt materia augmēti ut eſt actu ſub forma ⁊ hec eadē eſt ſubiectū paſſionū que nō ſunt ſeparabiles actu ſed rōne: manifeſtū eſt ꝙ augmētatio nō eſt trāſmutatio ex quāto in potētia actu nō habēte aliquā magnitudinē. qꝛ ſeparatū eſſet qd̄ eſt comune ad augmentum. qd̄ eſt impoſſibile. Preterea trāſmutatio ex eo ꝙ eſt in potētia tātum ꝓpria eſt gn̄oni. augmētatio autē preexiſtētis quātitatis additamētū ⁊ diminutio minoramētum. ⁊ ideo qd̄ augetur oportet habere actu aliquā quātitatē. ⁊ nō fit augmētū niſi ꝑ actualem magnitudinem que ſit materia eius. quā do autem ex magnitudine in potētia fit magnitudo in actu: magis eſt gn̄o corporis ꝙ augmentum.

Caplm̄. xiij. qd̄ ſic incipit. Suſcipiēdum magis ⁊ c̄. Inveſtigat utrū augmētum fiat per aliqd̄ corporeū vł incorporeū interſit qꝛ ꝗlibet pars aucti ē aucta ⁊ illud qd̄ augetur manet ⁊ ꝓncipiū efficiēs eius eſt alterās.

Via querimus cauſas eius qd̄ augetur ⁊ diminuit: preintelligēdū eſt ꝙ quelibet pars eius qd̄ augetur eſt aucta ⁊ diminuti diminuta. Et hoc adueniēte aliquo ⁊ recedēte. hoc ergo quo adueniente fit augmentū aut eſt corporeū: aut incorporeū. Incorporeū eſſe nō poteſt nec ſeparatū a magnitudine ut preoſtēſum ē. Si autē eſt quid corporeū: ſequitur duo corpora eſſe ſimul. ſ. augēs ⁊ qd̄ augeē qd̄ eſt impoſſibile vnde ⁊ quomodo augmētum fit ex ſimili vel diſſimili ad ſolutionē eorū ꝗ prius dubitata ſunt circa augmētum dico ꝙ eſt impoſſibile. Nec pōt quis dicere ꝙ augmētum fit per gn̄onem maioris ⁊ corruptionē minoris. aut qn̄o aer fit ex aqua tunc eīm maior quātitas facta eſt ex minori talis eīm nō eſt augmētatio: ſed gn̄o ⁊ corruptio. Et ſi dicatur ꝙ licet ſit gn̄o ⁊ corruptio ſubſtātiaꝝ aeris ⁊ aque: tamē ē augmētatio alicuius qd̄ eſt comune utriqꝫ. ſ. corporis. hoc eſt impoſſibile qꝛ augmētati oportet ſubſtātiā ſaluari ſcd̄m formā que eſt ratio eſſendi ſcd̄m exn̄tiā. tria eīm cōcurrūt ad augmētum. primū ꝙ quelibet pars eius qd̄ augetur fiat maior. ſecundū ꝙ fiat aliquo adueniēte. tertiū ꝙ idē qd̄ augetur ſaluet et maneat. qn̄o aliquid gn̄atur ſimplr̄ vel corrūpitur nō manet. Preterea ſi talis gn̄o eſſet augmētatio: cōtingeret augmētum fieri nullo adueniēte ⁊ diminutionē nullo recedēte ⁊ etiā nō manere qd̄ augetur. Si autē queratur quid ſit illud qd̄ augeē utrū illud cui apponiē an illud qd̄ apponitur verbi gr̄a. crus qd̄ augetur aut cibus augēs videtur eīm ꝙ ambo: cum cōtingat fieri ipſa maiora. ut ſi vinū miſceatur aque: plus fit utrūqꝫ. Patet ſolutio ex dictis. qꝛ ſolum illud augeē cuius ſubſtātia manet. tale autē eſt illud qd̄ in mixtione predn̄atur ita ꝙ poteſt facere opus qd̄ cōpetit ſue nature ut ſi vinū fiat maius per admixtionē aque ſolū vinū predn̄ans ⁊ manēs augetur. Mannet autē qn̄o pōt facere opꝰ vini. Et eodē modo eſt in alteratione. ſi eīm manēte ſubiecto aliqua paſſio de numero accidētiū facta ſit ꝗ prius nō erat: alteratio facta eſt ſubiecti manētis. Illud eīm quo mediāte alteratio fit aliquādo nichil patitur nec ſubſtāntia eius alteratur. Quādoqꝫ vero iddem quod eſt materia augmenti alteratur ⁊ patitur ita ꝙ alterans eſt ꝓncipium quod ingrediens accipiat formam illius cui additur ⁊ fiat maius corpus ⁊ ſic augetur illud cui adiungitur.

Caplm̄. xiiij. qd̄ ſic incipit. Qm̄ aūt queſituꝫ ⁊ c̄. Premittit quedā ſuperius dicta ⁊ adiungit quedā pertinētia ad augmētum ⁊ oſtēdit quomodo quelibꝫ pars aucti augetur ⁊ quomodo nō ⁊ quomodo augmētum fit ex ſubſtantia.

Ad ſolutionē eoꝝ ꝗ ꝓrius dubitata ſūt circa augmētuꝫ ꝓmo ſupponaē manere qd̄ augeē ſecūdo ꝙ augmētum fit aliquo adueniente ⁊ diminutio aliquo rece

dente. tertio ꝙ quelibet ſignum ſenſibile in re tali augetur vel diminuitur. quarto ꝙ augmētum nō fit per vacuū. quinto ꝙ duo corpora nō ſunt ſimul. ſexto ꝙ augeri nō eſt per aliqđ incorporeū. Addamus ergo ad predicta ꝙ anomiomera. i. corpora alterius rōnis in toto ꝛ in partibus augētur etiā omiomera. i. partes. eiuſdē ratiōis. augentur eū manus qñ augentur caro os ſanguis ꝛ ſimiles partes eius. q₂ eſt ex his.

Itē in qualibet re habēte formā in materia aliud eſt illud qđ eſt tale ſcđ formā aliđ eſt caro ſcđm materiā. Quālibet igitur partē ſcđm formā ꝛ ſpēm rei aucte augeri verū eſt: nō autē quālibet partē ſcđm materiā. verbi grā. ſi quis mēſurabit plus ꝛ minus aque vna menſura ut vaſe corio: erit aliqñ maior aliqñ minor illa menſura ſcđm ꝙ plus ꝛ minus trāſibit de aqua. qñ ergo fiet maior quelibet pars forme eius augebit ꝛ non quelibet pars corij q̄ eſt materialis vaſi illi. Ratio autem quare in rebus naturalibus quelibet pars formalis aucti augetur ꝛ nō quelibet materialis accipit ex dictis. nam partes materiales fluunt ꝛ nō manēt. partes autē formales manēt. oportet autē manere qđ augetur ꝛ q₂ pars formalis manet. ideo additū aduenit ſibi ꝛ augetur

Hoc autē magis manifeſtū eſt in āmiomeris. verbi grā. in manu q̄ augetur tota ꝓportionabilr in partibus formalibus. ī talibus eīm materiā diuerſā eſſe a forma. magis manifeſtū eſt ꝙ in omiomeris. ſ. ī carne ꝛ oſſe ꝛ qm̄ pars materialis aliquo modo eſt eadē in mortuo ꝛ viuo formalis autē nō: ſic igitur magis dicitur eſſe hoīs mortui eadem caro ꝙ eadē manus. Ex dictis patet ꝙ aliquo modo verū eſt quālibet partem aucti eſſe auctā. ſ. formā vel formalē ꝛ aliquo modo nō. ſ. materialē. Hoc autē fit adueniēte aliquo ꝑus cōtrario rei augēte ſed trāſmutatur in eādem formā. ſ. aucti ſicut ſi ſicco adueniēs humidū trāſmutetur in ſiccum auget ipſam ideo augmētum quodā modo fit ex diſſimili. ſ. in ꝑncipio quodāmodo ex ſimili. ſ. in fine.

Caplm. xv. quod ſic incipit. Queret autē aliquis ꝛ c. Cōparat augmētū ad illud quo adueīente preexñs augetur oſtendens ipm̄ eſſe tale in potentia quale illud eſt in aucto ꝛ quod idem nō fit aliquid per ſe ſed in aucto ꝛ quomodo augmentum ꝛ nutrimentum drūt.

I queratur quale oportet eſſe illud quo aliud augeť: manifeſtū eſt ꝙ tale idē debet eſſe in potēria quale illud eſt in actu. ut ſi caro debet augeri a cibo: oportet cibum eſſe potentia carnē ꝛ actu cibum. Quo corrupto: nō quidē per ſe ipm̄ q₂ ſic eſſet gñō tātum ſed in alio. ſ. in carne: fit augmētum carnis. ꝛ hoc in quo fit augmētum patitur mixtionē ab eo qđ auget ipm̄. ſicut ſi vino ſuperfundat quis aquā ita ꝙ remanet opus vini: augetur vinum patiēs tamē mixtionē eius qđ exñs potētia fit actu vinum ſimul igitur exñte eo qđ cōuertitur ꝛ eo in qđ cōuertitur ut igne ꝛ lignis fit augmētum. In huiuſmodi autē augmento nō augetur aliqđ quātum vniuerſale per ſe. ſicut nec gñatur animal vniuerſale: ſed potius hoc quātum ſingulare in quo ſaluatur ratio vniuerſalis ſicut in hoc aīali ratio vniuerſalis aīalis. Caro autē ꝛ os ꝛ ſimilia nō augentur per ſimilia in actu: licet augeātur per quāta actu. ſcđm enī ꝙ ea quibus fit augmētum ſunt quāta ꝛ etiam talia qualia ſunt actu que debent augeri: fit augmētum. verbi grā. ex hoc qđ eſt in potentia quātum ꝛ caro augetur q₂ ad eius augmentum oportet fieri carnē ꝛ quātam ita tamē ꝙ ſcđm quod eſt ſolum caro talis qualis illa q̄ alitur nutrit ſcđm aūt qđ eſt caro q̄nta auget ꝛ ſic augmētū ꝛ nutrimētū drūt ratione ꝛ hinc eſt ꝙ animal donec viuit ſemper nutritur nō tamen augetur. Secūdum eīm ꝙ aduenit ſibi aliquid quod eſt quātum ꝛ caro in potentia tranſiens in actu utriuſq₃ fit augmentum. ſecundū vero id quod aduenit eſt tantum caro potentia nu-

trimētum. Forma autē cuius virtute ſit augmētum vel nutrimētum de ſe eſt imaterialis tamē eſt in materia ſicut eſt forma manus ⁊ cuiuſlibet organi. ſi autē aliqua materia aduenerit augende rei q̄ habeat formā ⁊ quātitatē in potentia per ipā augebitur forma ⁊ quātitas rei. Si vero res cui ſit augmētum nō poſſit cōuertere rem ſibi appoſitā de potētia ad actum diminuetur quātitas eius licet forma remaneat ut patet in ſenibus. Quomodo autē nō poſſit fieri iſta cōuerſio exemplum habere in vino quod propter nimiam appoſitionem aque nō poteſt plus facere opus vini nec cōuertere amplius aquam in vinum.

Caplm. xvj. quod ſic incipit. Quoniā autem oportet pprimū de materia ⁊c.
Declarat q̄ ad cognoſcendū utrum elementa ſint generabilia vel nō oportet primum determinare de mixtione ⁊ actione ⁊ paſſione ⁊ tactu.

Quoniā oportet inueſtigare aliqua de elemētis tanq̄ de materia utrum ſint ſempiterna vel generabilia ⁊ ſi talia utrum vnū generetur ex alio ⁊ econuerſo: an oia ex vno pmo. Et ideo ſciēdum eſt q̄ oms gn̄antes elementa ⁊ ea q̄ ex eis: vtuntur cōgregatione ⁊ ſegregatione ⁊ facere ⁊ pati. cōgregatio autē nō eſt ſine mixtura in talibus. Nec poteſt aliquid alterari ⁊ ſegregari ſiue actione ⁊ paſſione. actio autē ⁊ paſſio mutua requirūt vnum ſubiectū pṗter qđ bene dixit diogenes q̄ ſi oīa nō fuiſſent ex vno: nō eſſet agere ⁊ pati. calidū eīm ⁊ frigidum agunt ⁊ patiunt̄ adinuicē pṗter idē ſubiectum. ⁊ ideo in quibus eſt facere ⁊ pati in talibus nec poteſt aliquid alterari ⁊ ſegregari ſine actione ⁊ paſſione. Actio autē ⁊ paſſio mutua requirunt vnum ſubiectum pari adinuicē eadē eſt materia. Et qm̄ facere ⁊ pati ſimiliter mixtura nō ſunt niſi in illis que ſe tangere poſſunt: ideo dicendum eſt quid ſit tactus ⁊ quid agere ⁊ quid pacti.

Caplm. xvij. qđ ſic incipit. Principium autē accipiamus ⁊c. Manifeſtat quid eſt tactus ⁊ in quibus pṗprie ſaluatur.

Quoniā ea q̄ miſcentur ⁊ q̄ adinuicē agunt ⁊ patiunt̄ tāgibilia ſunt: oportet primū determinare de tactu. qui q̄uis multiplr̄ dicatur: tamē principalr̄ exiſtit in habētibus poſitionē. poſitio autē eſt in quibus eſt locus pṗter qđ etiā mathematicis ſiue ſeparata ſint ſiue nō tactus datus eſt ⁊ locus: ſicut ⁊ poſitio. Si ergo tāgere eſt habere ultima ſimul ut dictū eſt. vj. phicoꝝ: ⁊ hec utiq̄ tangent ſe quecūq̄ habētia determinatas magnitudines ⁊ poſitiones habēt ultima ſimul. Et qm̄ poſitio cōuenit quibus ⁊ locus. Differentie autē loci ſunt ſurſū ⁊ deorſū q̄ ſunt oppoſita: oportet q̄ oia ſe mutuo tāgentia habeāt grauitatē ⁊ leuitatē vel ambo. talia vero ſunt actiua ⁊ paſſiua. Sunt itaq̄ nata ſe tāgere q̄ habētia diuiſas magnitudines ſimul hn̄t ultima ⁊ ſunt actiua ⁊ paſſiua adinuicē. Sicut autē quoddā eſt mouēs motū ⁊ qđdam nō motū: ita eſt quoddā agēs. patiēs qūo agit ⁊ quoddā nō patiēs. omē eīm mouēs ē agēs. tamē ſi agere oppoīmus ad pati: nō ſequit̄ q̄ omē mouēs agit. q̄ agere pṗrie ē in quibus eſt alteratio. ⁊ ſic in plus ſe habet mouere q̄ agere. Et ex hoc manifeſtū eſt q̄ motiua imobilia aliquo modo tāgunt ea q̄ mouent̄ ab eis. aliquo modo nō. Si eīm accipiat̄ tactus ut ſupra. ſ. q̄ eſt eoꝝ quibus habētibus poſitionē: hoc agit ⁊ hoc patitur: illa vero nō tāgunt. Eſt igitur multū tactū ⁊ pṗrie qđ tangit tangens. fere eīm oia que in nr̄o conſpectu ſunt mouent mota. ⁊ ideo motu ſe tangunt. Quoddā autem eſt tangens ⁊ nō tamē tactum ſicut eſt mouens nō motum: ⁊ agens nō patiēs ⁊ tale eſt mouens imobile. cuius exemplum poteſt accipi in nobis. dicimus enī q̄ cōtriſtans nos tangit ⁊ mouet nos. nos autem nō eum. ⁊ tantum de tactu.

Caplm.xviij.quod ſic incipit. De facere autē ⁊ pati dicēdū eſt deinceps ⁊c̄. Recitat opiniones eorum de facere ⁊ pati oſtendens inſufficientiam eorum ⁊ cauſam inſufficientie.

E facere ⁊ pati de quibus nunc dicēdum eſt ſuſcepimus ab illis ſibi inuicē cōtraria multi eīm dicunt ꝙ ſimile nō poteſt pati a ſimili. qꝛ ꝓpter ſimilitudinē vnū non eſt magis paſſiuū altero patitur ergo ſemꝑ diſſimile a diſſimili. Et ideo quā do maior ignis corrūpit minorē: hoc facit ut diſſimile. qꝛ multū ⁊ paucū ſunt cōtraria: ⁊ ſic diſſimilia. Democritus autē dixit ꝙ faciēs ⁊ patiēs eſt idē ⁊ ſimile diīa eīm adinuicē nō poſſunt adinuicē pati. ⁊ ſi cōtingat ea pati inter ſe: hoc habent in quātum ſunt ſimilia ⁊ eadē. Sic igitur cōtraria dicunt adinuicē priores. Cuius cauſa eſt qꝛ nō reſpiciunt ad totū: ſed ad partes eius qđ eſt actiuū ⁊ paſſiuū. O ino ſimile ⁊ indifferēs pati a ſe impoſſibile eſt. qꝛ tale reſpectu ſui nō eſt magis actiuū ꝙ̄ paſſiuum. Preterea idē ſcđm eandē rōnem pateretur a ſe. ⁊ ſic nichil erit incorruptibile nec ĩmobile. qꝛ habebit in ſe cauſam paſſiōis ⁊ motus. Similiter dicere ꝙ oīo alterꝫ eſt qđ agit ab eo qđ patiꝛ falſum eſt. tunc eīm linea poſſet pati ab albedine ⁊ ecōuerſo. qđ per ſe eſſe nō poteſt: cum nō habeat materiā cōtrarietatis alicuius. Nō eſt autē innatū quodcūqꝫ pati a quocūqꝫ: ſed q̄ ſunt cōtraria vel habēt cōtrarietatē. ⁊ qꝛ talia ſunt eiuſdē generis ⁊ diuerſe ſpēi: ideo q̄ agunt ⁊ patiunꝛ ſunt ſimilia ⁊ eadē genere. diſſimilia vero ⁊ diuerſa ſpecie. verbi gr̄a innatuꝫ eſt corpus a corpore ⁊ ſapor a ſapore pati ⁊ ita de alijs eiuſdē generis habentibꝰ cōtrarietatē. Sic igitur faciens et patiens aliquo modo ſunt ſimilia ⁊ aliquo modo diſſimilia. talia eī ſunt cōtraria ⁊ media. Et vniuerſaliter in iſtis eſt gn̄o ⁊ corruptio. nam vnū cōtrariū agēs in aliud. ⁊ aſſimilās ipm ſibi ⁊ corrumpit ipm ⁊ generat ſimile ſibi in ſpecie. Quāuis autē ſic dixānt antiqui ꝓpter imperfectā cōſiderationē: alia tamē ratio poteſt eſſe dīc iporꝫ. dicimus eīm aliquādo ſubiectū agere vel pati. ut hoīem calefacere vel calefieri. aliqñ cōtrarium ut calidum calefacit frigidum. ⁊ frigidū calefacit ⁊ breuiter interdū dicimꝰ ꝙ materia patitur: interdum ꝙ cōtrarium patitur. reſpicientes ad ſubiectum qđ eſt idem dixerunt ſimile a ſimili ⁊ idem ab eodem ſed reſpicientes ad contrarium dixerunt ꝙ diſſimile ⁊ diuerſum agit ⁊ patitur adinuicem.

Capitulum.xix.quod ſic incipit. Eodem autem modo ſuſcipiendi ⁊c̄. Declarat ꝙ agens non communicans paſſo in materia non patitur ab eo. communicans autem patitur. ⁊ ꝙ finis non debet poni cauſa efficiens nec agens. et ꝙ materia eſt cauſa paſſionis in rebus.

O dē modo videtur ſe habere agere ⁊ pati: ſicut mouere ad moueri ⁊ ideo ſicut eſt mouens ꝙ nō mouetur dū mouet ⁊ mouēs qđ mouetur: ita eſt aliqđ agēs qđ nichil patitur dū agit. quoddā qđ patiꝛ. Agens eī nō hn̄s eādem materiā cū paſſo nil patitur dū agit. ſicut medicina faciens ſanitatē nichil patitur a ſanato. habens vero eandē materiā cum paſſo patitur ab eo. ſicut cibus nutriens alterationem patitur a nutrito. Quecumqꝫ ergo agentia non habent formaꝫ in materia ſunt impaſſibilia. Et ideo bene dictum eſt ꝙ actiuorꝫ quedā impaſſibilia ſunt. quedā vero paſſibilia. Cauſa igitur factiua eſt vnde ꝓncipium motus. ideo cauſa finalis nō eſt factiua niſi methaphorice. qđ patet ſic. factiua cauſa agente aliquid actualiter: generatꝛ in paſſo habitus. habitibus autem preſentibus: nō generatur aliquid: ſꝫ iam eſt. finis autem quidam habitus eſt. Materia autem ſcđm ſe eſt ꝓncipium paſſionis. ⁊ ideo habentia materiam patiuntur. ſeparata autem a materia non.

Capl'm.xx. quod ſic incipit. Quomodo autem hoc contingat accidere ⁊c̃. Enumerat opiniones aliorum circa modum agendi vel patiendi cum ratio nibus eorum comparans eas ad inuicem.

Quomodo autẽ cõtingat agere ⁊ pati in rebus dicẽdum eſt. quibuſdã eĩm videtur ꝙ vnũ quodqꝫ patiat᷑ per quoſdã poros q2 per hoc ingreditur virtus agentis in paſſum. Hoc etiã modo dicunt videre nos ⁊ audire ⁊ breuiter ſentire. cuius ſignũ eſt. q2 videmus per trãſparentia ſicut eſt aer ⁊ aqua. q2 talia habẽt mixtos poros ⁊ ſpiſſos per quos trãſit viſus. vnde empedo. dicit ea miſceri in quibus pori ſunt cõmenſurabiles leucippus etiã ⁊ democritus cauſã actiõis ⁊ paſſiõis dicunt eſſe corpora indiuiſibilia. Sed quidã antiqui opinati ſunt eſſe vnũ ens ⁊ imobile. q2 ſi pluro eſſent oporteret poni vacuũ ſine quo nõ poteſt eſſe motus. Nec multitudo rerum eſt. ſiue cui multotiens ſegregate ſint ſiue tangãt ſe diuiſe ſunt ab inuicẽ. qđ nõ poteſt eſſe niſi vacuo mediãte. ſi autẽ ubi poſſet fieri diuiſio: nichil erit vnuꝫ nec enim multa: ſed totũ erit vacuũ; Si autẽ in parte diuiſibile in parte nõ eſſe ponatur: fictio quedam eſt. Nec moms erit ſic ſe habẽte vniuerſo. Iſti ergo ſequẽtes rõnem ⁊ relinquẽtes ſenſum dicunt eſſe vnũ imobile ⁊ infinitũ. Quicqđ autẽ bene videat᷑ dictum i ſermone: in re tamẽ ſic ponere quedã demẽtia eſt. nullus eĩm exiſtimat idẽ eſſe ignẽ ⁊ glaciẽ. Leucippuꝫ autẽ cõſentiens his q̃ apparẽt ſenſui ⁊ ſaluãs corruptionẽ ⁊ gñonẽ entium dicit motũ nõ eſſe ſine vacuo. qđ appellat nõ ens nec ſine pleno qđ eſt ꝑncipaliter ens tale. tamẽ nõ vnũ ſed infinita multitudine eſſe. ut inuiſibilia tamẽ ꝓpter paruitatẽ. ⁊ hec feruntur in vacuo ita ꝙ cõgregata faciunt gñonem: diſſoluta corruptionẽ. tãgentia vero ſe agunt ⁊ patiunt᷑. Hoc autẽ modo ſcđm veritatẽ nec gñatur vnũ ex pluribus nec plura ex vno. Sicut empe. ⁊ alij dicunt oẽm alterationẽ ⁊ oẽm pati eẽ per poros: ita etiã per vacuũ ⁊ corpora idiuiſibilia ſaluat oẽm trãſmutationẽ. Et fere iſte opiniones idẽ dicunt. Si eĩm in poris ſunt corpora ſolida: oportet eſſe ea indiuiſibilia qđ leucippus vocat vacuũ mediũ quo ſunt indiuiſibilia corpora media et inter huiuſmodi corpora dicit leucippus vacuo qđ empedo. vocat poros. Magis autem ſaluat leucippus gñonem ꝙ empedo. dicens indiuiſibilia corpora dña formis eſſe prima elemẽta ex quibus ⁊ in q̃ diſſoluunt᷑ cetera. Empedo autẽ uſqꝫ ad elñta .iiij. ſaluat gñonem ⁊ corruptionẽ. Sed nõ dicit qualr̃ iſta gñantur corrũpuntur. Plato autẽ differt a leucippo q2 hec corpora ſolida dicit indiuiſibila terminata infinitis figuris. plato autẽ planicies indiuiſibiles facit ꝑncipia q̃ dicit terñata figuris ⁊ ſic leucipp9 per vacuũ ⁊ tactũ ſaluat gñonem. De planiciebus autẽ platonis dictum eſt i tertio de celo de ſolidis autem indiuiſibilibus amplius nunc dicamus.

Capl'.xxj. qđ ſic incipit. At aũt paꝝ diſgredictes ⁊c̃. Deſtruit opiniones predictoꝝ oſtendẽs eas cõcludere cõtradictionẽ ⁊ cõtinere falſitatẽ.

Arum autẽ diſgredictes dicamus ꝙ impoſſibile eſt corpus indiuiſibile pati ſcđm eĩm iſtos pati eſt vacuo mediãte idiuiſibile nõ eſt vacuũ. ergo nõ poteſt pati: ac per hoc nec qualitas paſſibilis ut duricies vel frigiditas. Preterea iſti attribuũt circulari figure calidũ ergo neceſſe eſt alteri figure adaptare frigidum. Et ſi hec duo ſunt in natura neceſſe eſt grauitatẽ ⁊ leuitatẽ molliciẽ ⁊ duriciẽ exiſtere q̃ ſunt priores qualitates. Si autẽ eſt grauius vnum corpus indiuiſibile ꝙ aliud ut dicit democritus: oportet eſſe calidius ⁊ minus calidũ. talia autẽ impoſſibile eſt pati a diuicem. Similiter oportet vnũ eſſe molle ⁊ aliud duꝝ que ſunt paſſiua ⁊ actiua i natura. Preterea ſi vna ſola figura eſt in eis ⁊ vna ſola qualitas puta hoc ſemꝑ calidũ

⁊ frigidū ſemꝑ: incōuenies eſt. nō eīm eſſet vna natura aliqua coꝝ. Si autē plures q̄litates: nō poteſt eſſe vna figura coꝝ nec vna natura. niſi ille qualitates inſint vni corpori coꝝ qd̄ eſt impoſſibile. qꝛ oppoſita eſſent in eodē. ⁊ ſi dicatur ꝙ ſcd̄m aliā ⁊ aliam partē hec inſint eidē: erit diuiſibile. Preterea incōuenientia ita cōtingunt dicētibus ſuperficies indiuiſibiles eſſe ꝑncipia. impoſſibile eīm ex utriſqꝫ gn̄ari rariora vel dēſiora. Preterea incōueniēs eſt dicere corpora eſſe indiuiſibilia: qꝛ parua. magna autē diuiſibilia. q̄uis eīm facilius diuidātur magna q̄ parua: tamē eadēꝫ ratio diuiſibilitatis eſt in utriſqꝫ. Preterea oīm corpoꝝ ſolidoꝝ indiuiſibiliū aut eſt vna natura aut diuerſe. ſi vna: apta nata ſunt tāgere ſe adinuicē. ſicut aqua aquā tāgit. Si aūt alia ⁊ alia: magis iſte ponende ſunt ꝑncipia corpoꝝ q̄ figure ⁊ iterū dr̄ia in natura approximata adinuicē agent ⁊ patient̄. Preterea qn̄o vnū corpus idiuiſibile mouetur: aut hoc habet ab alio: ⁊ ſic patit̄ ab eo aut a ſeipſo: ⁊ ſic diuiſibile erit ī duo vnū mouens aliud motū aut eidēꝫ exiſterēt cōtraria actu in vno ſubjecto. Nec pati pōt eſſe ꝓpter poros. qꝛ ſi paſſio ineſt corporibꝰ poris exn̄tibus plenis: ita pateret̄ corpus a corpore poris nō exn̄tibus. Et eodē modo nec tactus nec viſus eſt ꝓpter poros: ſi plenus eſt vnuſquiſqꝫ. Si autēꝫ vacui ſunt pori: neceſſe eſt corpora eſſe in eis. Niſi forte dicat̄ ꝙ ꝓpter paruitatē magnitudinis nō recipiūt corpus. ridiculū eīm eſt paruū ſpaciū nō occupatū corpore extimare nō eſſe vacuū: magnū vero ſic. Preterea ſuperfluū eſt ponere poros. Si eīm actio ⁊ paſſio nō eſt per tactū: pori ſunt inutiles ad agendū ⁊ patiendū. Si aūt per tactū eſt actio ⁊ paſſio: poris nō exn̄tibus corpora agēt ⁊ patientur ſicut ⁊ tangibilia erunt adinuicem. falſum eſt ergo poros ita dicere ſicut iſti exiſtimant. Immo diuiſibilibus oīno entibus corporibus: poros facere ridiculum qꝛ abſqꝫ eis diuiſibilia poſſunt ſepari.

Cap̄m. xxij. quod ſic incipit. Quo autem modo exiſtit ⁊c̄. Premiſſis quibus principijs declarat veritatem de modo quo agere ⁊ pati eſt in rebus ⁊ excludit modos inutiles circa hoc.

Uomodo agere ⁊ pati ſint in entibus videbitur: quibuſdā ſuppoſitis quoddā eſt ens qd̄ eſt actu tale. quoddā ꝙ potentia tale. ⁊ hoc modo eſt aptū natū pati. nō tātum ſcd̄m partes: ſed ſcd̄m totū. q̄uis magis ⁊ minus eſt in potētia ⁊ hoc aliquis dicet eſſe poros. ſicut paſſiue vene cōtinue extenſe in methalis poſſunt dici pori. Exn̄s aūt vnū ⁊ cōtinuum minus dicitur paſſibile. Talia igitur q̄ ſunt ī potentia ⁊ in actu appropinq̄ntia ſibi ipſis īmediate vel alijs mediātibus agūt ⁊ patiūtur. ⁊ ideo nō ſolū ab igne tāgente patit̄ aer: ſed etiā a ſole tangente ⁊ longe exiſtente. calefacit eīm ſol mediāte igne aerem. ⁊ hoc mediante alia corpora inferiora. Exiſtimare igitur corpus partim pati partim nō: falſum eſt. niſi corpus alicubi ſit indiuiſibile. Si aūt hoc mendatiū eſt: ubiqꝫ poteſt diuidi. ⁊ per hoc ubiqꝫ ſegregari per actionem tāgentis ⁊ per cōſequens ubiqꝫ pati. Nec intelligendū eſt ꝙ oīs trāſmutatio vel paſſio fiat per diuiſionem corpoꝝ vnū eīm ⁊ idē corpus cōtinuū exn̄s alterari pōt ab humido incoagulatū nulla diuiſione aut cōuerſione aut tranſmutatione vel extenſione partium facta in eo. Nec eſt dicendū ꝙ corpora dura ꝓpter indiuiſibilitatē magnitudinis ſunt dura. quia vnum ⁊ idem quandoqꝫ durum quandoqꝫ molle reperitur.

Nec dicendum ꝙ tranſmutatio fiat per augmentationem ⁊ diminutionē corpoꝝ nō eīm quodcūqꝫ factum eſt maius vel minus q̄ prius. augmentum eīm fit aliquando per appoſitionem ſiue tranſmutationem. aliquando vero mixto tranſmutante illō cui miſcetur. ⁊ de facere ⁊ pati ſit determinatum hoc modo.

Capl'm.xxiij.quod ſic incipit. Reliquũ autẽ videndũ eſt de mixtione ⁊ c̃. In
quirit quãdo mixtio fit ⁊ in quibus fiat ita ꝙ ſoluendo ea que probant mixtio
nem nõ eſſe dat drĩam inter gñonem ⁊ mixtionem oſtendens tamẽ hoc qua-
liter miſcibilia manent in mixto.

Jdendum eſt de mixtione quid eſt ⁊ quid miſcibile ⁊ in quibus exiſtit.⁊ an ſit
poſſibile eſſe eam.ꝙ nõ poſſit alterũ alteri miſceri probatur ſic:aut ea q̃ miſce-
ri debẽt ſunt nõ alterata:⁊ ſic in eis nulla mixtio facta eſt pluſꝙ prius: aut alte
rum ſiue ambo ſunt corrupta:⁊ ſic nõ eſt mixtio ſed magis gño ⁊ corruptio:cum nõ ac
cipiãt aliud eſſe.mixtionẽ autẽ dicimus eſſe ſimilr̃ ſe habẽtium. Quia hic ſermo vi
detur querere drĩam gñonis ⁊ mixtiõis miſcibilis ⁊ gñabilis: ideo his declaratis quę
ſita ſoluẽtur. Qm̃ igitur in materia alicuius per actionẽ introducitur forma alteri9
ut in materia aeris forma ignis cum exardet nõ dicimus miſceri ſed ignẽ generari et
aerẽ corrũpi ſcd̃m autẽ modũ eundẽ nec corpori cibũ. Nec dicimus miſceri figu
ram corpori qño figuratur. Nec qualitatẽs ſubiecto qño alterãtur ſaluata ſunt enĩ tã
ſubiectũ ꝙ paſſio. Nullũ accidens alteri miſcetur per ſe ut habeo diſcipline vnde nõ
bene dicunt.ponẽtes oĩa elemẽta mixta eſſe:miſcibilia eĩm ſeparabilia ſunt qđ nõ con
tingit accidẽtibus. Qm̃ autẽ aliqđ eſt ens actu hoc potẽtia aliud cõtingit mixta quo
dãmodo eſſe ⁊ quodãmodo nõ eſſe generato eĩm ex miſcibilibus aliquo mixto utrũqꝫ
miſcibiliũ eſt in potẽtia. Nam q̃ miſcẽtur prius ſeparata ẽntia:cõueniũt in vnũ.
Et rurſum poſſibilia ſunt ſeparari ex mixto. Nec igitur actu manẽt ut corpus ⁊ albe
do nec alterum vel ambo corrũpuntur.ſaluatur eĩm virtus utriuſqꝫ.

Capl'm.xxiiij.quod ſic incipit. Continuã autẽ his quęſtionẽ dicendum eſt
⁊ c̃. Inueſtigat opiniones aliquorũ de miſcibilibus probãs ꝙ nõ oĩa minima
ſcd̃m ſenſum aut minima ſimplr̃ ſunt miſcibilia.

Oſt predicta querẽdum eſt utrum mixtio ĩ aliquibus ſit quãdo diuiduntur.ĩ
tam parua ꝙ nullum illorũ percipiatur ſenſui ⁊ ponũtur adinuicem iuxta ſe ĩ
Aut nõ ſit hoc modo:ſed per hoc ꝙ quecũqꝫ particla vnius miſcibilis poni
tur ſecus q̃ꝫcumqꝫ alterius.ut ordeum mixtũ frugmẽto dicatr quando quodcũqꝫ vni
us ponitur ſecus quodcũqꝫ alterius. Si autẽ corpus vniuerſaliter miſcibile ẽſt cor
pori cum om̃e corpus ſit diuiſibile:oportebit corporis omĩonem ĩ quãcumqꝫ partẽ fie-
ri ſecus quãcumqꝫ.quod eſt impoſſibile. Preterea nõ poteſt fieri mixtio per mini
ma ſcd̃m ſenſum.quia corpus in talia nõ eſt diuiſibile nec idẽ eſt cõpoſitio ⁊ mixtio.
ſi eĩm ſcd̃m parua ſaluata diceretur fieri mixtio:eſſet potius cõpoſitio. Preterea in
tali cõpoſitione totum ⁊ pars nõ eſſent eiuſdem rationis.oportet autẽ mixtum eiuſdẽ
rationis eſſe in toto ⁊ parte ut patet in carne ⁊ alijs mixtis. Preterea ſi mixta ẽẽnt
minima ſolum ſcd̃m ſenſum:huic quidem nõ percipienti partes miſcibiles mixtio eſ-
ſet.acute autem videnti ut linceo:nõ eſſet. Nec diuiſione partium minimarum ſe
cus poſitarum eſt mixtio.quia impoſſibile eſt corpus diuidi in minima.dicamus igit̃
ꝙ entium quedã ſunt actiua ⁊ quedam paſſiua adinuicem. ut ea quorum eſt eadẽ ma
teria. Quedã vero ſunt agentia que nõ patiuntur dum agunt.quia nõ habẽt ean
dem materiã cum paſſibilibus.horũ igitur ultimorũ nõ eſt mixtio actiui cũ paſſiuo ſic̃
medicatiue corporis. Actiuorũ ⁊ paſſiuorũ adinuicẽ quecũqꝫ ſunt facile diſſolubilia
equaliter adequata in potentijs.cum utrumqꝫ tranſmutatũ in dominans nec gene-
ratur vnũ ex alio:ſed quoddã commune mediũ ambob9 eſt mixtio.multa ergo paucis ⁊

magna paruis compoſita nō faciunt mixtionē: ſed predn̄ans tranſmutans alterum ī ſua natura augetur. vnde gutta vini mille amphoris aque non miſcetur corrumpitur eīm ſpecies eius ⁊ mutatur in aquatum.

Capl'm. xxv. quod ſic incipit. Manifeſtum ergo ⁊ c̄. Cōcludit q̄ ſunt ſcd̄z veritatem miſcibilia ⁊ quid adiuuat mixtionem ut facilius aliqua miſceantur. cōcludens diffinitiue ex precedentibus quid eſt mixtio.

Ex predictis patet miſcibilia eſſe que habentia cōtrarietatē adinuicē ſunt actiua ⁊ paſſiua. Parua autē talia iuxta ſe poſita facilius miſcētur q̄ magna ⁊ ideo bene miſcibilia ſunt parua diuiſibilia. q: hec facilius diuiduntur in parua: cuius modi ſunt humīda nō viſcoſa. viſcoſa eīm potius maiorē faciunt tumorē q̄ miſceātur. Quādo alterꝫ autē ſolum eſt paſſiuū vel valde paſſiuū aliud vero paruꝫ aut nichil: ex his nō fit mixtio āt parua quēadmodū cōtingit circa ſtagnū ⁊ es. quorꝫ alterꝫ. ſ. es eſt quaſi ſubiectū. ſtānum autē quaſi quedā forma accidētalis potius colorās es q̄ miſceatur eidē. Que autē mixtio ſit. ⁊ quid. ⁊ quare. ⁊ quorꝫ manifeſtuꝫ eſt ex dictis. ex quibus concludi poteſt q̄ mixtio eſt miſcibilium alteratorꝫ vnio.

Secundi libri de gn̄one qui ſic incipit. De mixtione quidem ⁊ tactu ⁊ c̄. Capitulum primum recitat opiniones de materia tranſmutabilium ⁊ deſtruit ipſas adiungens quid ſit de illa materia ſciendum.

Uoniā in precedēti libro dictum eſt de mixtione facere ⁊ pati ⁊ de om̄i trāſmutatione qaomodo ⁊ ꝓpter quā cauſā exiſtant in rebus naturalibus ⁊ q̄ꝫ habeāt dr̄iam adinuicē: reſtat cōſiderare principia materialia corporꝫ ſine quibus nō eſt gn̄o vel corruptio in natura. Principiū quidā materiale poſuerunt vnū corpus ſenſibile de quattuor elementis vel mediū horꝫ. alij autē plura numero. ut quidā ignē ⁊ terrā. alij hec duo ⁊ aerē. empedō. vero oīa quattuor ex quorꝫ cōgregatione ⁊ diſgregatione fit gn̄o ⁊ corruptio in rebus. Illa eīm videtur eſſe ꝓma ꝓncipia materialia ex quorꝫ trāſmutatione gn̄o ⁊ corruptio cōtingit. Quidā aūt dicunt vnum ꝓncipium materiale extra predicta qd̄ eſt ſeparabile ⁊ corporeū. Peccāt. q: tale nō poteſt eſſe ſenſibile abſqꝫ cōtrarietate ⁊ ſic aut graue aut leue aut calidūꝫ aut frigidū erit ⁊ per cōſequēs eſt aliqd̄ de predictis. principiū autē materiale qd̄ plato in thimeo poſuit vocās ipm̄ pādoxeon. i. reſcipiēs totū ſi ſeparetur ab elemētis: nullam eſt habēs determinationē. nec ipſo utitur plato tanq̄ materia elemētorꝫ. nec tanq̄ ſubiecto alteratiōis qd̄ poſſit denoīatiue denunciari de rebus factis ex eo. ſꝫ utitur ſolidis tanq̄ elemētis reſoluēs ea uſqꝫ ad planicies. qd̄ quidē impoſſibile eſt: q: ꝓma materia nō poteſt eſſe plana. Dicamus ergo corporꝫ ſenſibiliū vnam eſſe materiā nō actu ſeparabilem ſed ſemp ſubiectā cōtrarietati. Ex qua gn̄antur elemēta ꝓma ſicut determinatū eſt in tertio celi ⁊ mundi. ⁊ hic aliqualiter determinādūꝫ. Supponatur ergo tanq̄ primū ꝓncipium eſſe vnam materiā inſeparabilem ſubiectā contrarijs. calidum eīm nō eſt materia frigido vel ecōuerſo: ſed aliquid ſubiectū ambobus. ⁊ ideo qd̄ ꝓmo eſt in potētia ad corpus ſenſibile ē ꝓncipiū primū materiale. ſecūdo cū hoc cōcurrūt cōtrarietates. tertio ex his iā ignis ⁊ aqua vel aliud de numero elm̄torꝫ q̄ ſunt trāſmutabilia adinuicē: ⁊ nō trāſmutabilia ſic̄ dicit empedō. q: tunc nō eſſet alteratio ſi nō trāſmutaretur: cum cōtrarietates per ſe nō ſunt tranſmutabiles.

Capl'm. ij. quod ſic incipit. Sed nō minus autē corporis qualia ⁊ quanta dicendum principia ⁊ c̄. Declarat q̄ prime qualitates actiue ⁊ paſſiue ad quas alie reducuntur ſunt dr̄e perfectiue quattuor elementorꝫ.

Uia ꝑores ſupponentes elñta utunt̃ eis ⁊ nõ determĩant q̃ ⁊ q̃nta ſint: dicēdum
dum eſt quid de ꝑncipijs eoꝝ. Querēdo autē hoc q̃rimus ꝑncipia ſenſibili
s corporis. hoc autē eſt ꝓprie tãgibile. ergo ꝑncipia eius nõ ſunt oĩs qualita
tes cõtrarie. ſed ſolũ cõtrarie ſcðm tactũ. ⁊ ideo albedo ⁊ nigredo dulcedo ⁊ amaritu-
do ⁊ alie qualitates ſenſibiles nõ ſcðꝫ tactũ nõ ſunt ꝑncipia elemētoꝝ. Quãuis aũt
viſus ſit prioꝛ tactu ⁊ per cõſequēs qualitates viſibiles priores tãgibilibus: nõ tamen
ipſe ſunt ꝑncipia elemētoꝝ. qꝛ nõ querimus ꝑncipia elñtoꝝ: niſi ſcðm qð ſunt corpora
tagibilia ⁊ nõ ſcðm ꝙ ſunt corpora priora ꝑoritate nobilitatis ⁊ finis. Dicēdum ergo
ꝙ ſunt cõtrarie dꝛie ⁊ cõtrarietates tãgibiliũ iſte ſunt calidũ ⁊ frigidũ. humidũ ſiccũ. le
ue graue. durũ molle. lubricũ. aridũ aſpeꝝ. leue groſſuꝫ: ſubtile. hoꝝ autē graue ⁊ le-
ue nec actiua ſunt nec paſſiua: ſicut oportet eſſe elñta cum miſceãtur adinuicē. Cali
dum frigidũ humidũ ſiccũ actiua ſunt ⁊ paſſiua inter ſe calidũ cõgregat homogenea ⁊
diſgregat alienigena. Frigidũ etiã cõſtringit ⁊ cõgregat utraqꝫ. hec ergo due qua
litates actiue ſunt. Humidũ autē bene terminabile ext̃ñs ab alio: ⁊ ſicuꝫ bene termina
bile termino ꝓprio ⁊ difficiliter alieno ſunt paſſiua. ⁊ ex his quattuoꝛ ſunt. iiij. relique q̃
litates tãgibiles. Nam humidũ bene terminabile ext̃ñs alieno termino repletũ eſt
qð appetit ſubtili ꝓpter partiũ paruitatē ⁊ ſubtilitatē repletũ eñim totũ tãgit totuꝫ qð cõ
petit ſubtili ꝓpter humidũ ⁊ ſic ſubtile cauſatur ex humido ⁊ ecõtrario groſſũ ex ſicco.

Lubricũ autē aliquid ꝓpter humidũ ⁊ ariduꝫ ꝓpter ſiccũ. ariduꝫ ei dicitur qꝛ ꝑfecte
ſiccum. vnde humida coagulãtur ꝓpter defectionē ꝓprie huiditatis. Molle aũt tē
dens in ſe ipm ⁊ nõ reſiſtēs agēti hoc qꝛ humidũ. duꝝ autē tanq̃ȝ coagulatũ habet du
riciã ꝓpter ſiccum. Sciēdum tamē ꝙ tã ſiccum q̃ȝ humidũ multipliciter dicunt̃ nã
ſicco opponitur humidũ. humido etiã opponitur ſiccuꝫ ⁊ coagulatũ. ⁊ hec oĩa ſunt a
primo ſicco ⁊ humido. Humidũ eñim habēs alienã humiditatē in ſuperficie ⁊ infu
ſum in profundo ſunt ꝑmi humidi habētis ꝓpriã humiditatē in profundo q̃ huiuſmo
di ꝑuatur ſiccum ⁊ coagulatum qð reducitur ad ſiccum. Patet igitur ꝙ oĩs alie
differentie reducuntur ad primas quattuoꝛ quarum vna reducitur ad aliam nec ipſe
ad priores ⁊ ſic neceſſe eſt eſſe eas quattuoꝛ.

Capl'm. iij. quod ſic incipit. Om̃ autem. iiij. ſunt elementa ⁊ c̃. Manifeſtat
tam ratione q̃ȝ teſtimonio alioꝝ elemēta eſſe quattuoꝛ habētia duo ꝑncipalia
loca ⁊ ꝙ in vnoquoqꝫ eorum eſt vna qualitas ꝑncipalis ⁊ alia ſecundaria.

Uatuoꝛ elementoꝝ nõ poſſunt eſſe cõiugationes ex cõtrarijs videlicet. ex ca
lido ⁊ frigido. humido ⁊ ſicco: relinquitur ꝙ ſint quatuoꝛ tãtum cõiugationes
eorum. ſ. calidum ſiccum calidum ⁊ humidum. friggidum ⁊ ſiccum. frigiduꝫ
humidũ. ⁊ hoc rõnabilr̃: qꝛ corpora ſĩplicia tm̃. iiij. ſũt. ſ. ignis qui ē calid9 ⁊ ſicc9. aer
qui calidus ⁊ huidus velut euaporatio quedã. aqua q̃ frida ⁊ huĩda. terra q̃ frigida et
ſicca. ut ſic cõgruēter ꝑme dꝛie adaptētur ꝑmis corporib9 ⁊ multitudo utroruq̃ꝫ ſit ea
dem. Om̃s etiã qui ꝑncipiuꝫ materiale ponunt ſimplex corpus ſiue vnuꝫ ſiue plu
ra adiungunt aliquã cõtrarietatē ex qua alia gñantur. ſ. dẽſitatē ⁊ raritatē aut calidũ
⁊ frigidum. ⁊ hãc dñt actiuã idē autē qð ſupponitur dicunt paſſiuũ ad modũ materie
Et permenides ignē ⁊ terrã dicens ꝑncipia alioꝝ mediã mixturã facit ex his q̃ꝫ di
cit aerem ⁊ aquam. Plato exponens dimenſiones reductas ad tria eſſe principia
medium mixtorum facit mixturam quaſi idem dicens permenide excepto. qui mix
turam facit vnum tantum: ille autem duo. Empedo. autē quatuoꝛ elñta: reducens
ea ad duo cõtraponēdo ignē alijs tribus itaqꝫ ſcðm antiquos nullũ elemētoꝝ eſt ſim

plex ſed mixtū illud autē qđ ſimplex videtur in eis nō eſt ſimplex ſed ſimile ſimplici eo modo quo ſimile igitur nō eſt ignis ſed igneū ⁊ qđ ſimile aeri nō eſt aer ſed aereum et cum ignis ſit ſuperhabundātia frigiditatis qꝛ eſt coagulatio humidi ⁊ frigidi nichil poteſt gn̄ari ex glacie ⁊ igne. Quattuoꝛ autē ſimpliciū corpoꝝ oportet vniuſcuiuſqꝫ eſſe alteꝝ duoꝝ locoꝝ. ignis eīm ⁊ aeris locus eſt ſurſum terre vero ⁊ aque deorſuꝫ. ⁊ extrema. ſ. ignis ⁊ terra magis ſincera ſunt illa vero magis mixta ⁊ igni cōtrariatur aqua. aeri autē terra qꝛ ſunt ex cōtrarijs qualitatibus. Quāuis autē vnūqđqꝫ q̄ttuoꝛ elementoꝝ duas habet qualitates vnā tamē principaliter habet vnde terra magis eſt ſicca ꝙ̄ frigida aqua magis frigida ꝙ̄ humida aer magis humidus ꝙ̄ calidus ignis vero magis calidus ꝙ̄ ſiccus.

Caplm̄. iiij. quod ſic incipit. Qm̄ autē determinatum eſt prius ⁊c. Manifeſtat ꝙ generatio elementoꝝ eſt ex inuicem ita ꝙ quodlibet generatur ex quolibet ꝙ̄ꝙ̄ facilius generetur vnum ex alio ꝙ quando nō habent.

Uia ſuperius dictū eſt elemēta generari ex inuicē cum hoc videamus ad ſenſum: qꝛ trāſmutātur eoꝝ qualitates q̄ ſunt dr̄ie tangibiles. alias autē nō eſſet alteratio q̄ pꝛoprie in talibus qualitatibus reperitur: dicēdū eſt nunc quis modus eſt gn̄onum ipſoꝝ. ⁊ vtrū quodlibet gn̄ari poſſit ex quolibet. dicamuſ igitur ꝙ oīa habētia cōtrarietatē ſunt adinuicē generabilia. ⁊ qꝛ elemēta habent adinuicē cōtrarietatē ideo oīa adinuicē generabilia ſunt vnū eīm elemētoꝝ aut ſcđm duas dr̄ias alteri cōtrariatur. verbi gr̄a ignis aque qꝛ eſt calidus ⁊ ſiccus ⁊ aqua frigida ⁊ humida aut ſecundū vnā. verbi gr̄a. aer aque tantū ſcđm calidū ⁊ nō ſcđm humidū qꝛ vtrūqꝫ eſt humidū licet aer calidus ⁊ aqua frigida. ⁊ qm̄ quodlibet reſpectu cuiuſlibet habet contrarietatē vnā vel duas manifeſtū ꝙ quodlibet gn̄atur ex quolibet. Eſt autē dr̄ia ī hoc qꝛ vnum trāſmutatur in aliud qn̄o habet ſimbolū cum eo nō habēs autē dificilius eſt verbi gr̄a. ex igne fit aer trāſmutato ſicco in humidū qꝛ vtrūqꝫ elementū eſt calidum. Similiter ex aere aqua trāſmutato calido in frigidū. qꝛ vtrūqꝫ eſt humidū. Et eodeꝫ modo ex aqua terra trāſmutato humido in ſiccū habēt eīm ſimbolū in frigido: ex terra ignis trāſmutato frigido in calidū qꝛ vtrūqꝫ eſt ſimbolū quo ad ſiccū ſic igitur circulariter vnum elementū faciliter generatur ex alio ꝓpter ſimbolicā qualitatem difficiliter autem aqua ex igne ⁊ terra ex aere generatur qꝛ habent ambas dr̄ias cōtrarias q̄s oportet tranſmutari ſi debent ex inuicem generari.

Caplm̄. v. quod ſic incipit. Si autem vniuſcuiuſqꝫ alterum coꝛrūpatur ⁊c. Declarat qualiter vnum elementū generatur ex pluribus ſic ⁊ ex quibuſ non quia nō conſequenter ſe habentibus.

I cōtingit in quolibet elemēto coꝛrūpi alteꝝ: tamen duaꝝ qualitatū ex aliquibus ipſoꝝ gn̄abitur aliud. Si coꝛrūpatur ſiccitas ignis ⁊ frigiditas aque: gn̄abitur aer. qꝛ relinquit̄ calidū ignis ⁊ humidū aque. Calidū autē ⁊ humidū cōpetunt aeri. qn̄o autē coꝛrūpetur caliditas ignis ⁊ humiditas aque: fiet terra. qꝛ relinquitur frigidum ⁊ ſiccum. quando etiam coꝛrūpetur calidum aeris ⁊ ſiccum terre: erit aqua. quia remanet humidū ⁊ frigidū. quando etiā coꝛrūpetur humiduꝫ aeris ⁊ frigidum terre: eſt ignis. quia relinquitur calidum ⁊ ſiccum. hec enim generatio maxime manifeſta eſt ſenſui in flama que eſt fumus ardens. fumus autem eſt ex aere ⁊ terra. patet igitur qꝛ ex igne ⁊ aqua poteſt generari terra ⁊ aer ⁊ econuerſo. Ex his auteꝫ elementis que ſeſe cōſequuntur non contingit tertiū generari vt ex igne ⁊ aere. ſi eīm coꝛrumpatur ſiccum ignis ⁊ humidum aeris: non remanet niſi calidum ex amboburſ

z ſi in utroqz corrūpatur calidū: remanet ſiccū z humidū. ex quibus cum ſint cōtraria: nullū gn̄atur elemētū. vniuerſaliť igiť ex duobus elm̄is affinib9 nō pōt tertiū gn̄ari p corruptionē vnius qualitatis in utroqz aut relinquiť vna tātum aut due cōtrarie.

Capl'm. vij. qd̄ ſic incipit. Qm̄ ꝙ oīa ex oī generātur z c. Oſtēdit ꝙ ſm̄ cōe gn̄oni elm̄toꝝ nō eſt aliqd̄ elm̄tum ex̄ns actu ſed materia cōis oībus elm̄tis.

Aſpiciamus autē ad huc de elemētis ex quo fit eoꝝ gn̄o: ſi elm aliqd̄ corpus actu ex̄ns ſit materia elemētoꝝ: aut erit aliqd̄ mediū inter ipſa elemēta aut vnū vel plura de ipſis. vnū quidē nō eſt poſſibile eſſe. qꝛ cum elemētum maneat z trāſmutatur fit per cōtrarias qualitates: nō eſſet gn̄o elemētoꝝ ex ipſo. ſed ſola alteratio. nec plura ex ipſis ut aqua z aer. qꝛ tunc cōtrarie drīe eſſent in eodē. quaꝝ ſi corrūperetur vna: eſſet alteratio. Preterea ſi aer fit ex igne: calido ignis trāſmutato: tūc aer eſt aliquid frigidū factū ex igne. z cum aer de ſe ſit calidus: idē erit calidū z frigidum z eodē modo arguetur de quolibet elemēto reſpectu alterius. relinquiť igitur aliqua cōis materia ex qua fiunt oīa elemēta. Nec aliud corpus actu veluti mediū aeris z aque: vel aeris z ignis groſſius vno z ſubtilius alio erit materia elemētoꝝ qꝛ tale nō relinquit drīam ſibi eſſentialē z recipiēdo drīam elemētoꝝ q̄d fiet ex ipſo qd̄ habuit ſimul drīas cōtrarias. Si autē dicatur ꝙ nullā habet drīam vel qualitatē cōtrariā hoc falſū eſt qꝛ om̄e corpus ſenſibile priuatū vna qualitate: neceſſario habet cōtraria ꝓpter qd̄ tale corpus nō remanet ſine qualitate ut quidā faciētes ipm̄ infinitum cōprehendēs oīa. nullum igitur ſenſibile corpus prius eſt ex quattuor elemētis. Hec aūt nō eſſe mutabilia ſed adiuuicē trāſmutari licet cicius fiat vnū ex ſibi ſimbolico q̄ꝫ non ſimbolico oſtenſum eſt prius. materia igitur inſenſibili ente z inſeparabilis ſi vna tantum cōtrarietas eſt ſcd̄m q̄m trāſmutamur neceſſe ē duo elemēta eſſe tātum z qm̄ plura videmus elementa eſſe q̄ꝫ duo erunt ad minus due cōtrarietates ex quibus nō tria ſed quattuor oportebit eſſe elemēta ſed quattuor cōiugatiōes ſcd̄m qd̄ dictū eſt prius.

Capl'm. viij. qd̄ ſic incipit. Qm̄ aūt qꝛ trāſmutatur z c. Declarat ꝙ vnū elemētum nō eſt ſubiectū materiale alioꝝ z ꝙ gn̄o eoꝝ nō eſt infinitū ſed rectum.

Quod impoſſibile ſit aliqd̄ vnum elemētum eſſe ꝓncipium materiale ex quo alia fiant patet ſic. ſi aliquod extremoꝝ ut ignis aut terra ſit ꝓncipium materiale elementoꝝ oīa erunt ignis vel terra. Si autē vnum de medijs ut aer vł aqua ponatur ꝓncipium alioꝝ ut quibuſdā videtur dicentibus aerem tranſmutari in ignem z aquam hanc vero in aerem z terram ultima que nō tranſmutantur inter ſe. ſed hoc impoſſibile eſt. Supponatur primo nō eſſe poſſibile elementa nō ire in infinitum ſed rectum quia tunc infinite eſſent contrarietates. ſecundo ſupponatur ꝙ elementa habentia contrarietatē adiuuicem tranſmutantur. Ex hoc ſequitur ꝙ ſi aer tranſmutatur in ignem z aquā habet differentias quibus cōtrariatur utriqz ita ꝙ per humidum contrariatur igni z per calidum aque z ſic in ipſo ſimul eſt calidum z humidum in aqua frigidum z in igne ſiccum. ſimiliter z ſi aqua generaur aer z terra habet differentias contrarias utriqz ita ꝙ per frigidū cōtrariatur aeri z per humidū terre. z ſic aqua frigida eſt z humida terra aūt ſicca q̄ ſi eſſet calida cū ſit ſicca ſequeretur ipam eſſe ignē qui calidus eſt z ſiccus z cū ſit probatū ignē eſſe ſiccum eo fit ex aere per tranſmutationem humidi in ſiccum ſi eſſet frigidus eſſet idē ꝙ terra. relinquiť ergo ipm̄ eſſe calidū z ſiccum ac per hoc tranſmutabilē in aquā habentē cōtrarias qualitates z ſic in terram habentem alterā qualitatē ei cōtrariā z alteram ſimbolam. ſic igitur nō

ſolum media tranſmutantur in extrema elementa ſed etiam inter ſe. Predictam rationē pbus in terminis generabilibus .ſ.g.z.a.p. explicās utitur albedine ꝛ nigredine loco caliditatis ꝛ etiā frigiditatis. Qđ autē ſuppoitū eſt elemēta nō poſſe ire in infinitū ut probatur ſic. Si eīm detur .v. elementū drūs ab igne aliqua qualitas eſt in igne preter .iiij. ꝓprias elemētis qua differret ab illo .v. cum quelibet ꝓprietas .iiij elemētoꝝ cōueniat alicui alteri illa .iij. ꝓprietas quā habebit ignis reſpectu .v. elemēti erit in aliquo alio de .iiij. Eodē modo ſi ponatur .vj. elementum ignis ꝛ etiā quintum elemētū differrt ab ea per nouā ꝓprietatē que nō erit eadē cum aliqua illaꝝ .v. cōueniens tamē alicui inferioꝝ elementoꝝ. ꝛ qꝛ addito elemēto: oportet ſemꝑ addi q̄litatē aliquā. ſi in infinitū elemēta creſcunt: ꝛ ꝓprietates ſimiliter. ita ꝙ infinite erunt cōtrarietates elemētoꝝ. ꝛ ſic vni infinite qualitates exiſtent. ꝓpter qđ quedā nō erunt trāſmutabilia in alia ꝓpter infinita media q̄ erunt in eis. nec ex aere fit ignis: cum infinite qualitates ſint in utroqꝫ. ꝛ oīa erunt in vnum qꝛ ex quo infinite qualitates ſunt in quolibet. ille que ſunt inferiorum erunt ſuperiorum ꝛ econtrario. ac per hoc inferiora ꝛ ſuperiora erunt eadem. ꝛ ſimiliter oīa erunt vnum.

Capitulum .viij. qđ ſic incipit. Admirabitur autē aliquis ꝛc. Deſtruit opinionē empeđ. qui ponit elementa eſſe tranſmutabilia ꝛ tamen incōparabilia oſtendens ꝙ non potuit ſaluare aliquā tranſmutationem.

Mirabile videtur quomodo empeđ. faciens plura elemēta materialia dicit ea eſſe immutabilia adinuicē: ꝛ cum hoc cōparabilia. ſi eīm cōparantur adinuicem erit ſcđm quātum vel ſcđm potentiā ꝛ virtutē. ſcđm quantum quidē: ut ex vno pugillo aque fiunt decē pugilli aeris. ſic autē eſſe nō poteſt: niſi ambo recipiāt eandē materiā qꝛ ſub forma vnius habet qualitatē vnius pugilli ꝛ forma alterius .iiij. pugilloꝝ talia autē menſurātur eodē principio materiali ꝛ ſic ſunt trāſmutabilia ſcđm potētiā vero ꝛ virtutē cōparabilia eſſe nō poſſunt. ſ. ut quātū infrigidat pugillo aq̄ tantū .iiij. aeris talia eīm eſſe. ſ. cōparabilia ſcđm potētias ꝛ nō ſcđm ꝓportionē quātitatū maxie q̄n quodlibet iſtoꝝ eſt homogeneū impoſſibile. Si autē ſunt quātitate ꝛ virtute nō ſunt trāſmutabilia cū coīcent in eadē materia hec etiā opinio ſaluare nō poteſt aliq̄z trāſmutationē qꝛ nec augmētum nec gn̄onem nec motū localē nec alterationē. Augmētum quidē nō qꝛ nō habet fieri niſi per trāſmutationē eius qđ auget in augmētum

Empeđ autē adiungēdo ignē igni dicit ipm augere ꝓprium genus tale aūt nō eſt augmētatio ſed adiunctio. ſecundo difficilius poteſt ſaluare gn̄onē naturalē. quia q̄ ſic generātur: aut ſemꝑ aut in pluribus eodē modo fiunt ꝙ oportet reduci in cauſā p ſe trāſmutantē ꝛ nō in fortunā vel caſum. Si itaqꝫ fiat os vel caro nō generat quomodo ſe habentibus elementis: ſed aliqua ratio eſt cauſa generationis eorum. non quidem amicicia nec lis. cum illa ſolum congreget ꝛ hec diſgreget. ſubſtantia autem rei generate non ſolum eſt mixtio: ſed aliquid aliud ab ea. cuius fortuna non poteſt eſſe ratio vel cauſa. cum per ipſam contingenter fiat mixtio. Natura autem rerum generatarum de qua empedocles nichil dicit: cum tamen ſit bonum ꝛ optimum nō poteſt fieri contingenter per cauſam agentem. nec per ſolam mixtionem. quā iſte laudat dicens amiciciam ipſam cauſare. cum tamen lis non ſolum ſegreget elementa: ſed amicicia. que elementa priora dicit celo ſicut ꝛ amiciciam. Tunc non poteſt ſaluare motum localem. primo quidem: quia non eſt de ratione amicicie ꝙ moueat determinato motu locali. neqꝫ de ratione litis ſimilr: oportet autē cauſā per ſe motꝰ hr̄e determinatā rōnē ad ipſā. Secūdo qꝛ amicicia ſi cōgregat elemēta ꝛ hec nunq̄ cōgre

gãtur niſi alteꝝ ipſoꝝ vel oĩa moueãtur extra ꝓpriũ locũ ꝙ fit motu violẽto: amicicia erit cauſa motus qui eſt cõtra naturã. ⁊ lis cauſa motus naturalis. Tertio q: ſi amicicia ⁊ lis ſunt ſimplr̃ cauſa motus localis: nullus talis iuenitur motus ſine ipis. qđ ipſe empeđ. nõ dicit. ait eñ multotiẽs ethera ſurſũ cõcurrere vel a fortuna vel q: ignis natus eſt ſurſum agi. Quarto q: ipſe empeđ. dicit mundũ ſimplr̃ ſe habere. nunc regnãte lite: ſicut regnãte amicicia. ⁊ ideo oportet cauſã aliã ab iſtis eſſe ꝑncipiũ motus vniuerſaliter. Ultimo nõ poteſt ſaluare oẽm alterationẽ. Si eñ aĩa eſt ex elemẽtis q̃ nõ ſunt ſuſceptibilia paſſionũ vel qualitatũ aĩe ut ꝓpote muſice. ⁊ ideo muſice memorari ⁊ obliuiſci nullã alteratio erit circa aĩam. que ſi eſſet ignis ei inerũt qualitates ignis. Si autẽ mixta ex elemẽtis ei in eſſent corporee qualitates.

Caplm̃. ix. qđ ſic incipit. De elementis autem ex quibus corpora ⁊c. Determinat de gñone mixtorum ex elementis oſtendens falſitatem quarumdã opinionum que nõ poſſunt ſaluare predictã gñonem.

Elemẽta ex quibus corpora mixta generãtur habẽt vnã totalẽ materiam per quã trãſmutabilia ſunt. Nam quibuſcũqꝫ ineſt comunis materia. ineſt tranſmutatio mutuo ⁊ ecõuerſo. Quicũqꝫ ergo dicunt elemẽta nõ trãſmutari adinuicẽ nõ poſſunt ſaluare gñonem mixtoꝝ. niſi eo modo quo paries eſt in lateribꝰ.

Quãuis autẽ habeat dubitatiõẽ quomodo generat̃ aliqđ mixtũ ex elemẽtis dñs ab eiſdẽ: ſi ſunt adinuicẽ trãſmutabilia habẽtia aliqđ cõmune ſubjectũ. tamẽ dicentes ea intrãſmutabilia nõ poſſunt ſaluare gñonem mixtoꝝ. niſi eo modo quo paries fit ex lapidibus ⁊ lateribus. talis eñ mixtura erit ex elemẽtis ſaluatis inter ſe poſitis ſcđm parua. ex quo ſequitur ꝙ ſi per talẽ mixtionẽ facta reſoluãtur in elemẽta: nõ fiet ex qualibet parte carnis qđlibet elemẽtum ſed ex determinata parte determinatũ. quẽadmodum ſi eſſet in cera ſpherica figura ex vna parte ⁊ piramidalis in alia: nõ extraherẽtur ambe hec figure ex qualibet parte cere: ſed ex determinata parte quelibet ipſaꝝ cũ ergo determinatũ fit in qualibet parte mixti patet ꝙ nõ illo modo q̃ dicit empđ eſt mixtio ex alia eñ parte parietis lapides ⁊ ex altera lateres extrahunt̃. Habet etiã queſtionem quomodo ex elemẽtis habẽtibus vnã materiã ⁊ trãſmutabilibus adinuicẽ poteſt eſſe gño mixtoꝝ: ſi eñ caro eſt ex elemẽtis ita ꝙ nõ eſt aliqđ nec cõpoſitio ſaluatoꝝ: nichil relinquit̃ ex eis niſi ſola materia. nam corruptio vnius aut terminat̃ ad aliud aut ad materiã ad aliud quidẽ nõ: q: nullum eoꝝ manet. ergo ad materiã tãtum. Ad qđ dicẽdum eſt. ꝙ in quolibet elemẽto quãtum ad qualitates ꝓprias eſt magis ⁊ minus. ita ꝙ quãdo vnum eſt ſimplr̃ actu ⁊ predñatur: fit gño predñantis. qñ vero nullum oĩo eſt actu ⁊ predñans ſed remiſſum in ſuis qualitatibus: ita ꝙ fit quaſi calidũ ⁊ frigidum: ⁊ frigidũ ⁊ calidũ: tunc corruptis intenſionibus vtriuſqꝫ fit mixtio. In qua nõ relinquitur materia tantum nec generatur alterum ipſorum ex altero: ſed ex omnibus fit quoddam neceſſarium quod eſt mixtum.

Caplm̃. x. qđ ſic incipit. Scđm vero ꝙ eſt in potentia ⁊c. Declarat qualiter ex elementis fit generatio mixtoꝝ. probat ꝙ oĩa corpora mixta ſunt circa medium locum ex oĩbus elementis compoſita ſunt.

Calidum ⁊ frigidũ humidũ ⁊ ſiccũ poſſũt eſſe in potẽtia ſcđm magis ⁊ minꝰ aliquid vero eſt ĩ potẽtia duplr̃ ad calidũ q̃ ad frigidũ aut triplr̃ vel ſcđm aliũ modũ. ⁊ ideo alia ⁊ alia mixta fiunt ex elemẽtis ⁊ alia elementa magis ⁊ minus fiunt ex mixtis. q: aliqualiter ſcđm potẽtiã ſunt in illis nõ ſolũ eo modo quo materia ſed ſcđm modũ ſuperius dictũ. ſ. ꝙ ex elementis fit mixtio ex materia vero gño.

Qm̄ contraria agunt ꝛ patiuntur adinuicē eo ꝙ vnum eſt in potentia ad aliud. ut actu calidum: potentia frigidum: ſi nō coequātur elementa: vnum tranſmutatur in aliud. ipſis vero coequatis ꝛ tranſmutatis. generantur mixta. ut carnes ꝛ oſſa. calido eñi infrigidato ꝛ frigido cale facto ambo veniunt ad medium eo modo eſt de humido reſpectu ſicci. Quecūqz autem mixta ſunt circa medium locum cōponuntur ex omibus elementis. terra quidem eis ineſt: quia ipa conuenit eis ut proprius locus aqua vero: quia oportet mixtum terminari. bene autem eſt terminabilis aqua. ꝛ propter hoc terra nō poteſt continuari ſine humido. ablato eñi humido: decidit terra ī pulverem. ꝛ quia generationes ſunt ex contrarijs: oportet ad generationē mixtorum cōcurrere aerem qui contrariatur terre ꝛ ignem qui cōtrariatur aque: ſicut contingit ſubſtantiam eſſe contrariā ſubſtantie omīa igitur elementa concurrunt ad mixta. Teſtificatur dictis nutrimētum. omīa eñi nutriuntur ex his ex quibus ſunt. nutriuntur autem mixta ex mixtis. in tantum ꝙ ea que videntur nutriri vno ſolo elemento ꝛ plante aqua nutriuntur mixtis. vnde ruſtici temptant irrigare mixcentes ꝛ qm̄ nutrimentum eſt ut materia quod autem nutritur eſt ſpecies ꝛ forma. Rationabile eſt igne vel calore maxime nutriuntur ea que ex inuicem generantur quia maxime tenent rationem forme cuius ſignum eſt quia fertur ad ſurſum tanꝙ ad propriā regionem ibi autem ratiōe celi continentur virtualiter forma ꝛ ſpecies oīm generabilium. corpora igitur mixta conſtituta ſunt ex omibus elementis.

Capl'm. xj. quod ſic incipit. Quia vero ſunt quedam generabilia ꝛ c̄. Oſtendit ꝙ oportet opponi efficientem cauſam generabilium ꝛ hec non poteſt eſſe forma ſeparata ſiue idea nec etiam ipſa materia quia ea que ſunt circa medium locum generabilia ꝛ corruptibilia ponuntur.

Idendum eſt vniuerſaliter quot ſunt principia eorum quia ſicut in ſempiternis ꝛ primis corporibus ꝛ preter materiā ꝛ formā oportet dari tertiū principium efficiens ita ꝛ in iſtis. materia eñi generabilibus eſt cauſa ꝙ poſſunt eſſe ꝛ non eſſe ea eñi que ex neceſſitate ſunt nō poſſunt nō eſſe ea vero que impoſſibilia nō poſſunt eſſe quedam vero poſſunt eſſe ꝛ nō eſſe. Et qm̄ generabile ꝛ corruptibile quandoqz eſt quandoqz non eſt ideo generatio ꝛ corruptio eſt circa poſſibile eſſe et nō eſſe cuius cauſa eſt materia ſed generabilium finalis cauſa eſt forma que eſt ratio vniuſcuiuſqz ſubſtantie preter iſtas oportet eſſe tertiam. ſ. cauſam efficientē hanc autem: cauſam plato in fedrone dicit eſſe ydeas. ſupponens ꝙ entium hoc quidem eſt ſpecies. ſ. ydea: hec autem ſunt participabilia. quorum vnum quodqz dicitur eſſe quādo participat ſpeciem. generari autē quando ſuſcipit eam ꝛ corrumpi quando amittit. ꝛ ideo exiſtimat huius ſpecies cauſas eſſe generationis ꝛ corruptionis. Alij autem dicunt materiaz cauſam efficientem quia ab hac eſt motus in rebus. Neuter autem bene dicunt ꝛ primo illi qui ſpecies dicunt cauſas efficientes quia cuz ipſe ſemper ſint ꝛ ſimiliter participabilia ſemper fiet generatio quod eſt falſuz. Preterea videmus in multis effectibus concurrere aliam cauſam efficientem ꝙ ydeas. ut medicum ad ſanitatem ꝛ doctorem ad doctrinam ergo ydea nō ſufficit. dicens autem naturam efficere generationē naturalius loquitur. quia alterans ꝛ transformans cauſa efficiens eſt generationis. tam ī his que a natura: ꝙ in his que fiunt ab arte ut communiter dicere conſueuimus. Sed tamē nec iſti bene dicunt. quia materie proprium eſt pati ꝛ moueri. facere autem ꝛ mouere eſt alterius principij. Sicut manifeſtuz eſt in arte ꝛ natura. nam aqua nō facit ꝛ ſe ipam animal nec lignum facit lectum ſed ars.

quod antē attribuunt materie mouere ⁊ facere cauſa eſſe videtur potentia quā inueni unt in corporibus generabilibus que valde organice generant ſibi ſimile: eo ꝙ cauſā ipoꝝ diſgregat. ⁊ ſic in ipſis eſt ſufficiens ratio generandi hoc motiuū deſſicit. quia ig nis ſiue calidum eſt mouens motum. ſ. patiens ex ſuperioribus corporibus. Se cundo quia attribuere predictis ſufficientē rationē agendi per ſe ſimile eſt ſerre ⁊ cui libet inſtrumētoꝝ attribuere principalē cauſam eoꝝ que fiunt per artem. certū eſt au tem ꝙ mouentur ab aliquo principali agente ⁊ qm̄ ignis per ſe deterius agit ꝙ̄ inſtru menta: oportet ipm̄ reduci ad aliam cauſam preter agentem.

Capl'm. xij. quod ſic incipit. Nobis autē vniuerſaliter ⁊c. Declarat ꝙ mo tus circularis perpetuo eſt cauſa generationis ⁊ corruptionis ita ꝙ motus cir cularis obliqui eſt cauſa ꝙ generatio ſuccedit corruptioni ⁊ econuerſo ⁊ ꝙ tē pus generationis ⁊ corruptionis eſt quale licet in quibus libet generatio cici us ⁊ tardius inueniatur.

Rrius determinatū eſt a nobis de cauſis vniuerſaiter. ⁊ de materia ⁊ forma in ſpāli in. viij. phicoꝝ. dictum eſt ꝙ motus circularis eſt perpetuus ex quo o portet gn̄onem eſſe perpetuā. illatio eīm circularis motus adducit ⁊ abducit generans. ex quo ſequitur gn̄onem circulario. ⁊ ideo bene dictum fuit in eodem. viij. ꝙ motus localis prior eſt alijs mutationibus nō autem generatio. rationabilius eīm ens eſt cauſa nō entis ꝙ̄ nō ens entis. quod autē forma eſt: quod generatur non eſt. prior igitur eſt latio ꝙ̄ generatio. qm̄ autē generatio ⁊ corruptio ſunt contraria. vnde latio ſimiliter ſe habens nō eſt cauſa multarum. q2 idem ſimiliter ſe habens ſemper natum eſt facere idem vna igitur latione tātum poſita aut ſemper erit generatio aut ſemper corruptio oportet igitur ambas ſaluari per diuerſitatē aut inequalitatē motuū ⁊ ideo prima circulatio vniformis exn̄s nō eſt generationis cauſa ⁊ corruptiōis ſed ea que eſt obliqui circuli in quo eſt ſempiternitas ⁊ duplex motus ꝑpter cuius ſempiterni tatem continuatur generatio ⁊ corruptio. ꝑpter preſentiā vero per quā generans fit prope eſt generatio ⁊ ꝑpter abſentiam per quā generans fit longe eſt corruptio ita ꝙ ſicut multociens adueniendo generat ita multociens recedendo corrūpit ⁊ quia tem pus accedendi ⁊ recedendi equale eſt ideo generatio ⁊ corruptio equalitatē habent ſe cundum naturam. Pretcrea talem itaq; ſucceſſionē tempus ⁊ duratio vniuſcu iuſq; corrumpit habent determinatū periodū licet nō eandē hec eīm minoris dura tionis eſt illud maioris. predictis concordant ea que videmus ad ſenſum. nam adue niente ſole eſt generatio rerum. recedente autē corruptio ⁊ equale eſt tempus vtriq; ſcd̄m naturam. contingit autem aliquando in minori tempore aliqua corrumpi prop ter materiā que nō omnibus eodē modo ſe habet ⁊ ſimiliter generationes ſunt inequa les quia quedam cicius ⁊ tardius generantur propter materiam nichil quia genera tio vnius eſt corruptio alterius.

Capl'm. xiij. quod ſic incipit. Semper vero ut dictū eſt ⁊c. Declarat ꝙ cau ſa finalis generationis ⁊ corruptiōis continue ē cōtinuatio entitatis in rebus repetens ꝙ motus circularis eſt cauſa efficiens ⁊ ꝙ motus habet continuita tem a mobili.

Enerationē ⁊ corruptionē continuā ſemper eſſe ꝑpter motū obliqui circuli rationabiliter cōtingit. natura eīm in oībus deſiderās magis eſſe ꝙ̄ non eſſe tanꝙ̄ melius. qd̄ nō potuit aſſequi in vno generabili ꝑpter diſtare a p̄mo: alio modo cōpleuit deus perpetuitatē eſſendi in generabilibus cōtinuā faciens gn̄onem.

propter quam eſſe vnius ſuccedit alteri. Huius autem continlie gn̄onis ut dictum eſt. principalis cauſa eſt motus circuli obliqui per quē mutantur elementa in genera-tione ⁊ corruptione mutua. ⁊ ſic motus rectus continuatur. q2 exequũur eum qui eſt ī circuitu. Ex his patet id quod quidā quetunt videlicet quare vnūquodqꝫ elemēto rum nō ſemꝑ diſtat ab alio cum habeant proprias regiones. cauſa eim huius eſt quia adinuicem tranſmutantur. ſi eim nō tranſmutarentur in proprijs regionibuſ: iam de ſtitiſſent miſceri adinuicem ⁊ cōuerti. ſed qm̄ tranſmutantur cōtinue adinuicem prop ter duplicem motum circularem: ideo nō ſemꝑ manent localiter in propria regione. patet ergo que ſit cauſa continue gn̄onis. Quia in. viij. phicorum dictum eſt ꝙ nec eſſe eſt eſſe vnum mouens imobile ⁊ in tranſmutabile ſi motus eſt vnus ſempiternꝰ ⁊ continuus ⁊ multa mouentia ſempiterna. Si motus circulares ſunt multi reduci tamen aliqualiter ad vnum principium. motus autem continuus eſt: quia tempus ē continuum quod eſt numerus motuſ continui circulariter. Dubitatur utrum mo tus ſit continuus eo ꝙ continuum eſt mobile vel in quo eſt motus ſicut locus vel quā titas vel qualitas. Cuius dubitationis ſolutio eſt ꝙ motus recipit continuitateꝫ a mo bili. Paſſio eim nō poteſt eſſe continua niſi eius ſubjectum ſit continuum nec lo cus ſufficit ad continuitatē motus licet habeat aliquā magnitudinē ſolus eim motus circularis eſt ſemper ſibi ipſi continuus qm̄ continuitatem facit ipm̄ mobile quod fer-tur.

Capl'm. xiiij. quod ſic incipit. Qm̄ auteꝫ continue motis ⁊c̄. Probat ꝙ ge neratio eſt perpetua ſcōm circulum ⁊ non ſcōm rectum qm̄ motus celi qui eſt cauſa perpetuitatis eius circularis eſt.

Uoniā videmus continuā tranſmutationē in rebus quia generatur hoc poſt hoc drēnter videndum eſt utrum aliquid generatur ex neceſſitate an oīa con tingat fieri ⁊ nō fieri ubi manifeſtum eſt ꝙ quibuſdam preſuppoſitiſ aliud pre ter illa neceſſario eſt futurum quod eim verum dicere quod erit aliquando: veriꝫ erit dicere quia eſt quod autem verum eſt nunc dicere quia factum futurum eſt: nichil pro hibet nunꝗ fieri. Qm̄ autem que generantur poſſunt eſſe ⁊ nō eſſe videtur ꝙ nul lum illorum fiat ex neceſſitate. Dubitatur ergo oīa talia fiant contingenter aut neceſſe ſit aliqua eorum fieri ad quod dicimus ꝙ ſicut quedam entia impoſſibile eſt nō eſſe. quedam autem ſunt poſſibilia eſſe ⁊ nō eſſe ita circa gn̄onem ſe habet. conuer ſiones eim eorum quorum corruptio vnius eſt generatio alterius impoſſibile eſt non fieri. Quāuis eim pl'bus in his quoꝝ vnum nō eſt neceſſe ex alio generari ad fie-ri poſterioris ſequitur fieri prioris ⁊ nō econuerſo. ut ad fieri domus ſequetur fieri fun damenti ⁊ nō econuerſo tamē in his in quibus neceſſe eſt eſſe vnum ſimpliciter ge-nerari ex alio ad fieri prioris ſequitur fieri poſterioris ⁊ econuerſo. ita ꝙ in talibus ſi neceſſe eſt generari prius neceſſe eſt generari poſterius nō propter prius ſed q2 ſup-ponitur ex neceſſitate poſterius futurum. in quibus igitur poſterius neceſſe eſt fieri conuertitur generatio prioris ad poſterius ⁊ econuerſo. Si auteꝫ generabilia pro cedunt in infinitum ad inferius in eis nō eſt primum ergo nec prius ex cuius ſuppo-ſitione neceſſarium ſit fieri poſterius nec eſt ibi ultimum ⁊ ideo nō eſt in eis poſteriuſ quo propoſito neceſſe ſit poni prius. nec poteſt continuari generatio in habentibus finem ſcōm rectum q2 nichil eſt neceſſarium generari ſimpliciter. ⁊ ideo nō oportet ſi prius generetur ꝙ poſterius generetur. alioqui accidit illud ſemper eſſe quo poſſibi le eſt ſemper nō eē. oportet eim ſemper eē gn̄oneꝫ eius quod ex neceſſitate gn̄atur ex

neceſſitate eĩm ⁊ ſemper conſequentur ergo tunc quod ex neceſſitate eſt ſempiter-
num eſt ⁊ econuerſo. generatio ergo neceſſario eſt perpetua ⁊ econuerſo cũ ergo hoc
non poſſet eſſe ſcðm rectum oportet ꝙ ſit circularis et ſcðm reiterationem. gñõ enim
ſempiterna caret fine quod non poteſt eſſe in aliqua traſmutatione quod fiat in rectũ
oportet. ideo neceſſitas eſt hoc poni in ea que eſt in circuitu. in tali eĩm fit conuerſio
prioris ad poſterius ⁊ econuerſo. ut ſi ex neceſſitate eſt prius ⁊ poſterius ⁊ hoc conti-
nue propter quod generatio neceſſaria eſt circularis ⁊ circularis neceſſaria ⁊ hoc ra
tionabiliter motus eĩm celi circularis eſt ⁊ ſempiternus propter quod ea que generã-
tur per ipm circulariter generantur ⁊ ſemper aliquid mouet neceſſe eſt mota hoc mo
tu circulariter moueri ſicut patet in aſtris ⁊ eorum effectibus: celo eĩm moto circulari-
ter ſol mouetur circulariter propter quod in circuitu generãtur ea que fiunt virtute ſu
perioris motus. verbi grã. aqua fit ex aere ⁊ econuerſo. ⁊ ſic nubes erunt oportet plue
re. ⁊ ſi pluet oportet nubes fieri. Homines vero ⁊ animalia nec ſic reiterantur qua
ſi circulariter ſed magis in rectum videtur eius generatio. nõ eĩm neceſſe ſi pater eſt
filium generari. ſed ſi filius eſt neceſſe eſt patrem eſſe vel fuiſſe. Utrum autem rei-
teretur idem numero vel idem ſpecie in his que mouentur circulariter dubitatur.
Ad quod dicendum ꝙ illa mota circulariter quorum ſubſtantia incorruptibilis perſe
uerat reuertitur idem numero ut celum. quorum autem ſubſtantia corruptibilis nõ
idem numero ſed ſpecie neceſſe eſt reiterari ut aqua ex aere ⁊ aer ex aqua fit nõ idẽ
aer numero cum primo ſed idem ſpecie ſi enim idem aer numero reuerteretur: ſub-
ſtantia eius non eſſet talis quia contingeret eam non eſſe.

Expliciunt libri de generatione ⁊ corruptione.

Incipiunt capitula primi libri.

Capitulū primū enumerat ea de quibus in precedentibus libris actum eſt et de quibus in preſenti eſt intentio.

ij. premittit quedam neceſſaria ad intentum.

iij. querit quaſdam queſtiones de elementis neceſſarijs ad intentum.

iiij. inueſtigat ordine elementorum reſpectu corporis primi ⁊ quare nubes non generantur in ſuppremo loco aeris.

v. vnde generetur color in aere ⁊ vnde ꝙ ſuperiora non ſunt calida.

vj. cauſam generationis impreſſionum que generantur in aere inquirit. ſcilicet flammationes ſiderum diſcurrentium.

vij. quare talia ſidera ad inferiora feruntur magis lateraliter ꝙ̄ diametraliter.

viij. inquirit cauſam quarūdam impreſſionum apparentiū de nocte ut ſunt hyatus ⁊ ſanguinei colores.

ix. recitat opiniones aliorum de cometis.

x. improbat eas per ea que apparent in ipſis.

xj. determinat cauſam cometarum ⁊ quare aliquādo apparent aliquādo ſub aliquo aſtro ⁊ quare videntur ignee nature ⁊ quo tempore plures fient.

xij. recitat opiniones antiquorum circa cauſas galaxie ⁊ improbat eas.

xiij. determinat veritatem de cauſa materiali ⁊ efficienti eiuſdem diffiniens hunc circulum ſcdm̄ ſimilitudinem.

xiiij. determinat quedam generalia circa cauſam efficientē ⁊ materialē pluuie roris niuis pruine.

xv. aſſignat differentias ſpāles effectuum quia cauſantur ex vapore ſecundū diuerſa tempora ⁊ loca.

xvj. determinat differentiam ⁊ conuenientiam locorum materie pluuie ⁊ grandinis ⁊ ſimilium.

xvij. determinat de gn̄one grandinis quatū ad tempus ⁊ locum ⁊ cauſam.

xviij. determinat veritatem de eadē quantum ad locum ⁊ cauſam.

xix. improbat quedā dicta aliorum de fluuijs ⁊ ventis.

xx. improbat quamdam opinionem de generatione fluuiorum ōns eos generari ex reſolutione vaporū in aquam infra terram.

xxj. oſtendit ꝙ fluuij non generantur ex locis concauis continentibus aquā ⁊ q̄ fontes generantur ſub mōtibus.

xxij. determinat de varietate partium terre quare quedam prius aquoſa poſtea fiunt arida ⁊ econuerſo.

xxiij. oſtendit cauſam abilitatis ⁊ inabilitatis terrarum ⁊ quare traſmutatio ipſarum lateat nos.

xxiiij. excludit falſam cauſam permutationis predicte ⁊ aſſignat veram ex qua oſtendit diuturnitatem fluuiorum.

Incipiunt capitula ſecundi libri.

Primū addunt opinionem aliorum circa cauſam ſalſedinis maris.

ij. improbat opinionē dicentium mare cauſari ex fontibus interſeriens cauſā fluxus maris in determinatis locis.

iij. oſtendit quis ſit naturalis locus maris.

iiij. quare mare nō videtur creſcere improbans opinionem platonis de continuatione fluuiorum cum mari.

v. deſtruit opiniones quorūdam de generatione maris.

vj. improbat opiniones quorūdam de cauſa ſalſedinis maris.

vij. aſſignat veram cauſam eiuſdem.

viij. confirmat cauſam predictam pluribus exemplis.

ix. inueſtigat cauſam gn̄onis ventoꝝ.

x. determinat quali motu venti moue̅tur ⁊ vnde ſit ipſorum principium.

xj. quare venti ceſſant diminuuntur et augentur.

xij. quare ve̅ti boreales flant poſt ſolſtitium eſtiuale auſtrales autem no̅ ſ; poſt hyemalem ⁊ q̄ auſter no̅ flat ab antartico ſed a tropico ſtiuali.

xiij. determinat priorem ordinem numerum ⁊ contrarietatem ventoru; ⁊ qui principales ſint.

xiiij. quare venti contrarij ſe adinuice̅ impediunt ⁊ q̄ flant contrarijs temporibus ⁊ proprietates ipſorum.

xv. quid ſenſerint antiqui alij de cauſa terremotus improbans eorum dicta.

xvj. aſſignat veram cauſam terremotus qui eſt motus ſpiritus incluſi in terra̅.

xvij. cauſam predictam confirmat quibuſdam ſignis repertis circa terram.

xviij. confirmat ea̅dem ex ſignis corū que fiunt in alto.

xix. confirmat cauſam diuturnitatis breuitatis ſonitus particularitatis ⁊ raritatis terremotus.

xx. aſſignat cauſam tonitrui ⁊ coruſcationis ⁊ quare coruſcatio prius ſentitur terremotu q̄uis ſit poſterior.

xxj. improbat opiniones aliorum de coruſcatione ⁊ tonitruo concludens veritatem.

Capitula tertij libri.

Primum determinat de cauſis ono phie tiphonis incenſioni; ⁊ fulminis.

ij. premittit accidentia ⁊ paſſione; circa halo yridem parallellos ⁊ virgas.

iij. ſupponit quedam ad cognoſcendu̅ cauſas predictorum.

iiij. reddit cauſas halo ⁊ accidentium eius.

v. declarat modum ⁊ cauſam generationis yridis.

vj. manifeſtat differentia; yridis ⁊ halo quantum ad colores ⁊ quare yris non fiat circa ſolem ſed ex oppoſito.

vij. oſtendit cauſam diuerſitatis colorum yridis per ea que apparent circa colores diuerſos.

viij. quare quartus color .ſ. citrinus apparet in yride.

ix. quare exterior ignis maior eſt q̄ interior ⁊ quare habet obſcuriores colore; ac poſitione oppoſitos.

x. propoſito q̄ iris no̅ poteſt fieri perfecte circularis nec maior ſemicirculo ⁊ q̄ ſole exi̅te in oriente vel occidente eſt ſemicircularis exiſtente autem ſupra alterum ipſorum eſt minor ſemicirculo ⁊ adhuc minor ipſo exiſtente in meridie ſupponit quaſda; ſuppoſitiones ad hec probanda.

xj. probat q̄ circulus deſcriptus aliena exiſtente apdo ad emiſperium attingit oia puncta angulorum oium triangulorum ⁊c̄.

xij. probat q̄ ſole exiſtente ſuper oriente vel occidente yris erit minor ſemicirculo ſuper emiſperio et adhuc minor ipſo exi̅te in meridie.

xiij. q̄ cauſa parallellorum ⁊ virgarum eſt refractio licet alio modo q̄ yris ⁊ halo.

xiiij. de accide̅tibus circa parallellos ⁊ virgas quantum ad locum in quo generantur.

xv. de quibuſdam generati; infra terram ex duplici exhalatione.

Incipiunt capitula quarti libri.

Primu̅ manifeſtat q̄ quattuor qualitatum calidum ⁊ frigidum ſunt actiua humidu̅ ⁊ ſiccum paſſiua.

ij. que ſit ſimplex generatio facta a predictis qualitatibu; cui putrefactio opponitur ſicut corruptio eius.

iij. determinat de digo̅ne q̄ cauſat ex dictis qualitatib9 ⁊ q̄t ſunt ſpe̅s utriuſq;.

iiij. quid eſt pepanſis que eſt pma ſpecies digeſtionis ⁊ quid omothes prima ſpecies indigeſtionis.

v. quid epſeſis ⁊ moluſis ſecūde ſpecies earumdem.

vj. ꝙ otheſis ⁊ ſtatenſis tertie ſpecies earumdem.

vij. que ſunt ſpecies eorum que cauſantur a qualitatibus paſſiuis. ſcilicet humido ⁊ ſicco.

viij. de cauſa coagulationis premittētis quid deſiccatione ⁊ humectatione.

ix. que coagulantur ⁊ liqueſiunt cuius ſint nature ⁊ aqua virtute ex q̄ modo hec fiant.

x. de ingroſſatione in comparatione ad coagulationē.

xj. quare quedam coagulata ſunt ſolubilia ⁊ quedaꝫ non moliſicabilia quedam non.

xij. ꝙ corpora phiſica cōſtant ex qualitatibus actiuis ⁊ paſſiuis differentia tamen aliis qualitatibus.

xiij. oſtendit paſſiones que ſcðm potentiam ⁊ impotentiam dicuntur de corporibus ⁊ proſſequitur de coagulabili.

xiiij. determinat de molliſicabili ⁊ immolliſicabili infrangibili et eorum oppoſitis.

xv. que ſunt et que non ſunt flexibilia cōuulbilia impreſſibilia ⁊ formabilia

xvj. que capibilia trahibilia ductibilia ⁊ que non.

xvij. que ſciſſibilia termiabilia cōmaſabilia ⁊ que non.

xviij. que huſtibilia ⁊ exalabilia et que non.

xix. determinat de exalationibus et q̄liter ſe habent ad liquabilia et que cauſa inflamationis.

xx. recolligit ſuperius dicta de coagulatione ⁊ qualiter quedam elementa predominantur in mixtis.

xxj. quare caliditas vel frigiditaꝫ ſunt in corporibus compoſitis ex predominio terre vel aque vel vtriuſqꝫ.

xxij. manifeſtat numerum corporum mixtorum per cauſam formalem que ordinantur ad opus.

Incipit primus meteororum.

De primis quidē igitur cauſis nature ⁊ c̄. Huius libri titulus meteoroꝝ cuius intentus poteſt eſſe triplex. primus ut dicatur meteoroꝝ. i. liber de cōſideratione eoꝝ que ſunt generata ſupra nos: a metha. q̄ eſt terminus vel ultra ⁊ theoꝝ q̄ eſt contēplatio. Secundus ut dicatur liber de his que naturā accipiunt. a metha qḋ eſt. de. ⁊ theoꝝ qḋ eſt videre. Tertius ut dicatur meteoroꝝ idest de his q̄ generātur in alto a meteoros qḋ eſt eleuatio vel excelſum.

Uius libri primū capl'm enumerat ea de quibus actū eſt in precedentibus libris. ſubiungēs de quibus eſt intētio in hoc libro. De p̄mis p̄ncipijs nature. ⁊ vniuerſalr̄ de motu ī libro phicoꝝ. de motu ſuperiorum corpoꝝ ⁊ ornatu aſtroꝝ. ⁊ quot ſunt elemēta prima corpoꝝ ī libro de celo ⁊ mūdo. ⁊ de permutatione corpoꝝ adinuicē ⁊ de gn̄one ⁊ corruptione in libro de gn̄one dictū eſt. Reliquitur autē quedā pars conſiderāda q̄ȝ oēs priores vocāt meteorologiā. i. ſermonē aut paſſionē generatoꝝ in excelſū. hec autē ſunt accidētia q̄ contingūt ſcdm̄ naturā circa locū propīquū corpori ſuperiori. i. circulus lacteꝰ cōmete. ignita. ⁊ ſimiles impreſſiones. ſimiliter paſſiōes communes aeri ⁊ aque. ut imbres ⁊ huiuſmodi. adhuc partes terre ⁊ ſpēs eius. ſicut cauernoſum ⁊ paſſiones partiū ut ſulphura ⁊ huiuſmodi. De ſpiritibus autē ⁊ etiaȝ terremotibus ⁊ de oībus ſequētibus hoꝝ motus cōſiderabimus. cauſas de fulminuȝ etiā caſu. thiphonibus incēſionibusq̄ accidunt ꝓpter coagulationē corpoꝝ ſpere declarabimus. Et per hec oīa aſſignabimus cauſas aliquas de aīalibus ⁊ plantis utrum ſit ſic finis eorum que intendimus circa naturalia pertractare.

Capl'm. ij. quod ſic incipit. Sic igitur incipientes de ipſis ⁊ c̄. Premittit q̄dam tam de corporibus circulariter motis: q̄ de corporibus motis ſcd̄z rectū ⁊ etiam de compoſitis neceſſaria ad principale intentum.

Eterminatū eſt prius de natura primi corporis circulariter lati ⁊ de quattuor elemētis quoꝝ duplex eſt motus: a medio ⁊ ad medīuȝ. ⁊ hoꝝ quattuor ignis ſupereminet oībus terra autē ſubſtat aer ꝓpinquior eſt igni. aqua vero terre. ex his corporibus cōſtat mundus qui eſt circa terrā de quo dicemus paſſiones contingentes. Hic autē mundus ex neceſſitate cōtinuatur ſuperioribus corporibus: ut inde virtus eius gubernetur. q2 inde eſt p̄ncipium motus eius. ⁊ motus eſt perpetuus ad quē oportet reduci motū elemētoꝝ. qui finitus eſt. q2 finitis diſtant locis abinuicē. accidentia igitur circa elementa oportet computare inter cauſas materiales. q2 ſunt ad modū ſubiecti patientis. motū autē ſuperioꝝ corpoꝝ ut cauſā efficiētē ponēdū.

Capl'm. iij. quod ſic incipit. Uiuere res autem eas ⁊ c̄. Querit quaſdam queſtiones de elementis neceſſarias ad ſequentia ⁊ ſoluit eas.

D intelligēdā apparētiā quarūdā impſſionū q̄ fiūt in ſupiori regione ut eſt circulꝰ lacteꝰ comete ⁊ his ſimilia reſumamꝰ quaſdā ꝓpōnes p̄ores circa. iiij. elm̄ta. q̄ dicimus fieri ex inuicē. ⁊ vnū eē in potētia. ſic aliud ex q̄ fit ⁊ in q̄ reſoluit̄ aliud. Primo aūt dubitat̄ de aere q̄ naturā hēat in mūdo: cū ſit ambiēs terrā. et q̄ ordine ſe hēat ad alia elm̄ta. Hollē terre minorē eſſe corporibꝰ ambiētibꝰ eā. patȝ ex hoc q̄ per aſtrologiā probatū eſt eā minorē eē quibuſdā aſtris. Aque aūt naturā circūſtātē inſeparatā a terra nō videmꝰ: cū ſit tota ī mari fluminibꝰ ⁊ fōtibꝰ collocata. Inter mediū aūt terre ⁊ aſtroꝝ vnū corpus vel plura. q2 locus aſtroꝝ plenus eſt totuȝ

quodā corpore q̄nto. ut etiā dixerīt antiqui appellātes ipm etherē. q̄uis anax. putauit ipm eſſe ignee nature appellās ipm nichiloīus ethera ī hoc recte dicēs. hoc eī noīe inſinuare voluerūt antiq̄ illud corpus ſemꝑ motū ⁊ aliq̄d diuinū extra tanq̄ aliud ab hiſ q̄ ſunt apud nos. credēdū eſt eī eaſdē opīones īfinities reiteratas in homib9. Qui cūq; putāt corpus ambiēs eē ignē puꝝ: dicūt ꝙ inter mediū terre ⁊ aſtroꝝ eſt plenū aere. ſed ſi cōſideremus dicta ī aſtrologia: videbit̄ hec opīo puerilis. q2 ſuperiora corpora maxime ſunt magnitudis ut ibi probat̄: licet modica nr̄o aſpectu. Si igit̄ tota ſupi or ſubſtātia plena eſt igne ex quo cōſtant corpora celeſtia: iā olim adnichilatū eēt vnū quodq; elm̄toꝝ ab eo. Preterea ſi inter mediū celi ⁊ terre plenū eſt aere vel etiā aere ⁊ igne: multū excederūt alia duo elm̄ta. terra eī in qua cōtenta ē oīs aqua parua q̄ntitas eſt reſpectu ambiētis. videmus aūt cū ex aqua fiat aer ⁊ ex aere ignis: nō tantū excedere aerē factū ex aqua ipam vel ignē ipm aerē ex quo factū eſt: q̄ntū excedit ſpaciū ābiēs terrā ipam. necē eſt aūt eadē hr̄e ꝓportionē elm̄ta adinuicē q̄m hēt parua pars vni9 ad q̄ntitatē alterius factā ex ipa. Si aūt ſupponat̄ elm̄ta nō fieri exinuicē: nichil differt. q2 oportet ꝓportionari virtutes ipoꝝ adinuicē. ⁊ per cōſequēs magnitudines.

Caplm̄. iiij. qd̄ ſic incipit. Reliquū autē perſcrutātes ⁊c̄. Inueſtigās ordinē elementoꝝ reſpectu corporis primi. ⁊ querēs ꝓpter quā cauſam nubes nō generantur in ſuperiori loco aeris determinat vtriuſq; veritatem.

Reſcrutātes quomodo aer ⁊ ignis ordinata ſūt reſpectu pmi corporis ⁊ ꝓpter quā cauſā caliditas fit a ſupioribus ī inferiora: q̄ramus ꝑus quare nō cōſtant nubes in ſupiori loco aeris. cū ex aere poſſet fieri aqua ⁊ ecōuerſo. Videt̄ eī ibi deteriāte magis gn̄are nubes. q2 locus ille frigidior eſt. nā nec ſic eſt prope aſtra: ut eoꝝ virtute calefiat. nec ſic eſt ꝓpe terrā ut a refratione radioꝝ facta a terra caliditas poſſit diſgregare vapores. fiūt eī cōgregatioēs nubiū ubi refracti radij deſinūt hr̄e virtutē. q2 ſpergūtur abinuicē procul. vr̄ igitur aut nō ex omi aere aquā poſſe fieri: aut illō qd̄ eſt ꝓpe terrā nō eſt aer purus. ſ3 vapor eſt aqueus. at vero ſi totus aer eſt vapor: natura aeris ⁊ aque multū excedūt in q̄ntitate alia elm̄ta. nā ſuperior regio nō pōt eē plena igne. q2 cōſumeret oīa alia. relinquitur ergo ꝙ ſit plena aere. et ꝙ circa terrā ſit aq̄ vapor eīm eſt aqua diſgregata. de his ſic dubitatū eſt. Determinātes veritatē predictoꝝ dicimus: ꝙ locus ſurſū uſq; ad lunā plenus eſt corpore diuerſo ab aere ⁊ igne ī quo hoc quidē purius: hoc autē minus ſincerū eſt. ⁊ habet drīas quibus differt ab aere ⁊ ab his partibus mundi q̄ ſunt circa terrā. Oportet autē intelligere ad predicta ꝙ corpus extra ſub celo eſt quaſi quedā materia extra potētia calida frigida ⁊ humida ſicca. celo igitur moto circulariter qd̄ ꝓpinquū eſt ei de ꝓpinquo corpore moto diſgregatum accenditur ⁊ calefit. extra autē remotū ab eo ut circa mediū ⁊ in medio frigidiſſimū eſt ⁊ grauiſſimū ut terra. ⁊ aqua. poſt que eſt aer. ⁊ illud elementū qd̄ cōſueuimus vocare ignem: licet proprie non ſit ignis quia purus ignis eſt exceſſus calidi. et velud feruor. ſed ille quē vocamus aerē in parte propinqua terre eſt humidus ⁊ calidus ꝓpt̄ euaporationē terre. ⁊ ideo vocat̄ vapor. cuius natura extra calida ⁊ huīda eſt in pō ad aquā. in parte vero ſupiori ē calidus ⁊ ſiccus. ⁊ dicit̄ exalatio q̄ eſt in pō ad ignē. Ex his patet quare in ſuperiori parte aeris nō generātur nubes ibi eīm nō eſt aer purus: ſed magis exalatio q̄ eſt quaſi ignis. ibidē etiā ꝓpt̄ ꝓpinquitatē ad corpus motū ſemꝑ circulariter prohibetur conſiſtentia ⁊ agregatio vaporum. quia neceſſariū eſt aerē circumuolui ad motum celi uſq; ad certum ſpacium propinquum terre. Et ideo in locis concauis terre fit generatio ventoru3 magiſq̄ in alto. vnde ⁊ venti magis cauſantur

ꝙ in alto. Unde ꝛ vẽti nõ excedunt mõtes altos. qꝛ aer ſoperius exñs fluit ad motus ſuperioris corporis ꝛ nõ permittit ibidẽ ventos generari. ſit ergo hic ordo. ignis mouetur ad motũ celi. ꝛ qꝛ ei cõtinuus eſt aer: mouetur cum illo. ꝛ prohibetur ex motu cõgregari in aquã. ſi autẽ aliqua pars eius alterata fit grauis calido exalante a b ea ſurſum lato: deorſũ fertur in cuius locum ſuccedit pars alia ſurſum lata. ꝛ ſic continue perſeuerat aer in aliqua parte ſpacij circundantis terram. ꝛ in alia ſuperiori ignis. nõ idem mouetur ſed alius ꝛ alius.

Caplꝫ. v. qđ ſic incipit. De facta autẽ qualiditate ꝛ c̃. Declarat vnde gñetur calor in aere ꝛ ꝙ ſol vel corpora ſuperiora nõ habent caliditatem.

E caliditate quã facit ſol in medio terre ꝛ celi ꝛ q̃uis in his q̃ de ſenſu cõuenienter tractetur. qꝛ calidũ eſt paſſio ſenſus: tamẽ nunc dicẽdum eſt ꝓpter quam cauſã generatur calor in inferioribus. ubi ṗmo ſupponatur ꝙ motus poteſt diſgregare aerẽ ꝛ ignire. latio ergo ſolis velox exñs ſufficiẽs cauſa eſt calefaciẽdi aerẽ motus eiũ fixoꝝ aſtroꝝ velox eſt ꝛ longe. lune vero tardus ꝛ ꝓpinquus. ſol habet autẽ motũ velocẽ ꝛ ſufficiẽter ꝓpinquũ ſicut ergo corpora velociterata et ſolida diſgregãt ꝛ calefaciunt aerem ſibi propinquũ: ita latio ſolis calefacit aer ꝓpter velocitatẽ. Ignis etiã ambiens aerẽ frequẽter ſpergitur per ipm ꝛ violẽter fertur deorſũ calefaciẽdo aerem. Locus autẽ ſurſũ ubi ſunt aſtra nõ eſt calidus nec ignitus. cuius ſignũ eſt qꝛ nõ fiunt tales impreſſiones quales fiunt deorſum. Et itrum ſol qui maxime videtur calidus eſſe: apparet non igneus: ſed albus.

Caplm. vj. qđ ſic incipit. His autẽ determinatis ꝛ c̃. Inquirit cauſam generationis quarũdam impreſſionũ que generãtur in ſuperiori parte aeris. ut ſũt flame. diſcurrentia. ſidera. dali. eges ꝛ ritõnes.

Oſt ſuperius determinata: inquirẽda eſt cauſa gñonis aliquoꝝ que apparẽt in alto. Ubi ṗmo ſciendũ eſt: ꝙ calefacta terra a ſole: duplex exalatio cõſurgit ex ea. quaꝝ vna eſt calida ꝛ humida alia calida ꝛ ſicca ſupereminẽs precedenti. quia calidior ꝛ ſiccior. Hoc eñi modo ſupereminet ignis aeri in ordine vniuerſi: quia calidus eſt ꝛ ſiccus. Oportet eñi quod eſt ſupernũ in elementis apropinq̃ris ſphere inferiori intelligere veiut ypercauma. i. ſupercalidũ vel calidũ in alto quod natuꝫ eſt igniri vel inflamari modico motu. ſicut fumꝫ. eſt eñi flama ardor ſpiritus ſicci. Exalatio ergo ſicca calida nata eſt inflamari a motu circulari. Ita ꝙ ſi habeat latitudinẽ ꝛ longitudinẽ ignitã in multis locis. videbitur flama ſuccẽſa. Si autẽ longitudo eius ſuccenſa ſcintillet ꝓpter modicã ignitionem in principio tamen ſuccenſe. paulatim egreditur vocabitur eges. i. capra. Quando autem ſine ſcintillatione vocabitur dalus. i. ticio. quando vero exalatio per partes diſperſas ſuccẽditur ſiue ſcđꝫ lõgitudinẽ ſiue profũditatẽ: videbũtur ſidera diſcurrẽtia. Que aliq̃ñ gñantur ex motu circulari. aliq̃ñ extrudũtur a frigore exñte in aere qđ ſegregat calidum ꝛ ad interiora propellit. vnde latio ipſorum aſſimilatur proiectioni.

Caplm. vij. quod ſic incipit. Dubitabit utiqꝫ quis ꝛ c̃. Querit cauſam diſcurſus talium ſideꝝ ad inferiora ꝛ propter quid magis feruntur lateraliter q̃ diametraliter ꝛ que cauſa materialis ꝛ que mouens ꝛ quis ocus ipſorum.

Ubitatur utrum ignitio talis exalationis fiat pr hoc ꝙ ſuperius velociter inccndit ipſam. ſicut ſuperior lucerna inferiorem: aut quia ab aliquo incenſio ſegregatur ꝛ expelluntur partes que vidẽtur diſcurrere. Ad qđ dicẽdũ ꝙ ꝑ ambas cauſas põt eſſe inflamatio predictoꝝ. ſ. e m otꝰ circlãris inflat exa

lationē exñtem ſuperius modis predictis. ⁊ qꝛ talis eſm exalatio inflamāta violenter propelitur vel cōiunctim vel diuiſim. ꝓpter quod nocte exñte ſerenitate videntur quedam inflamata cadere in terrā ⁊ in mare. per diē videtur etiam exñte ſerenitate. deorſum autē propelluntur huiuſmodi ꝓpter coagulationē frigidi propellentis calidū inferius. qđ tamē eſt natum ferri ſurſum ſcđm naturā ſicut fulmina ſegregata virtute frigidi expellentis cadunt deorſum. Quecūqꝫ igitur de predictis in ſuppremo loco generātur ſunt incenſa exalatione. que autē inferius deorſum propelluntur ab humido cōgregato ⁊ propellente. quod quidē condēpſatū eſt ꝓpter infrātionē humide exalationis. Feruntur autē tales incenſiones diuerſimode ſcđm diuerſā diſpōnem ⁊ ſitum exalationis intenſe ut plurimū autē deorſū ad latus ſiue oblique feruntur ꝓpter duos motus que ſunt in eis. nam violentia impellentis mouet deorſū qꝛ vero calida ſunt diametraliter feruntur ſurſum. ꝓpter quod diſcurrentium ſiderum latio ut plurimū ſit obliqua. Cauſa autē materialis horum exalatio eſt. cauſa autem mouēs aliquando latio circularis aliquando coagulatio aeris condēpſati. Omīa autē hec ſub luna fiunt. cuius ſignum eſt qꝛ motus eorum aſſimulātur his qui proiiciuntur velociter in tantum ꝙ videntur velocius moueri ꝙ̄ aſtra ⁊ ſol ⁊ luna.

Caplm. viij. quod ſic incipit. Apparent autem aliquando nocte ⁊c̄. Querit cauſam quarūdam impreſſionum apparentium de nocte in alto. ut ſunt hiatus voragines ⁊ ſanguinei colores.

pparent autē aliquādo nocte ſerenitate exñte multa fantaſmata i aere ut hiatus ⁊ bothini ⁊ ſanguinei colores. Cauſa vero iſtoꝝ eſt eadem nam cōueniēs ⁊c̄. Cōueniens eſt ut ignita exalatione in alto: aer inferius exñs ingroſſatus ⁊ conſtās coloratur multis coloribus. Nam paruū lumē trāſparens per mediuꝫ ſpiſſum facit multos colores: aere ſuſcipiente rarefactionē. maxime autē puniceū aut purpureū que ex nigro ⁊ albo mixti apparent. ut patet in aſtris orientibus ⁊ occidentibus: quando eſt canicia aut vapores. tunc eni apparent punicea ⁊ maxime cum refractio facta in medio tanꝙ̄ in ſpeculo nō facit figurā: ſed colorem. Cauſa autē quare predicta paruo tēpore durant: eſt velocitas ſiue debilitas talis impreſſionis. quando igitur obſcura ⁊ nigra exalatione lumē prorumpit: apparet quedā profunditas que dicitur hyatus ⁊ ſi ſit magis contrictū ⁊ condēpſum: dicitur vorago. aliquādo autem lumē prorumpēs condēpſo ⁊ ſpiſſo excidi videntur dali ſiue ſtiones. nec incongrue fiunt tales apparentie: qꝛ album in nigro multas facit varietates ut flāma in fumo.

Prohibentur autem predicta apparere de die propter lumē ſolis. de nocte etiaꝫ propter ſimilitudineꝫ obſcuritatis nō apparet niſi colo puniceus. has igitur oportet exiſtere cauſas predictarum apparitionum.

Caplm. ix. qđ ſic incipit De cometis autē ⁊ vocato lacte ⁊c̄. Inueſtigat ſecūdum opinionē aliorum cauſa ꝓpter quā fiunt comete.

Auſā cometaꝝ anax. ⁊ democritꝰ dicūt eſſe cōcurſū ſtellaꝝ errātium: qñ o ad inuicē appropinquantes ſic ſe tāgunt ut faciāt ſinfaſim. i. ſimul apparitionē. pictagoꝛ. autē dicit cometā eſſe aliquā de planetis. cuiꝰ appitio nō ſemꝑ fit: ſꝫ poſt multū tp̄s. ſ. qñ o recedit a ſole. ⁊ hoc potiſſimū accidit circa ſtellā mercurij. q̄ modicū a ſole recedit. ita ut per longū tp̄s nō appareat. poſt modū vero apparet pauco tp̄ore. ypocras aūt. ⁊ eſchilus eiꝰ diſcipl's idē dicūt cū picta. ſꝫ tamē comā comete dñt eē nō ex ipo planeta: ſꝫ ipam appere refracto nr̄o viſu ab hūore qui trahī a planeta ad ſolē. Cauſa aūt ꝓpt̄ quā poſt multū tp̄s planeta apparet iſta eſt. ſ. qꝛ tardiſſimo tp̄e recedit

a ſole.ſ.poſtꝙ cōpleuit totum circulum ⁊ ſcđm longitudinē ⁊ ſcđm latitudinem, decli nans a ſole vel ad articum vel antarticum vel ad auſtrum. In medio autē tropicorum nō apparet cometa.qꝛ ſol trāſiens per loca illa conſumit humiditatē. itaqꝫ nō poteſt trahi humoꝛ a planeta ad ſolē.ſed quando planeta fertur ad auſtrum inuenit quidē tales humiditates.ſed ꝓpter tam paruā deciſionē circuli exñtis ſuper terrā ⁊ elōgationem nr̄i viſus: nō apparet planeta.ſiue ſol exiſtat tropico hiamali ꝓpinquius ſiue ſtiuali.q̄ndo vero planeta fuerit ad partes boreales: accipit comā ꝓpter copiam humiditatis.⁊ apparere poteſt propter magnitudinem periferie exñtis ſuper orientem: cum ſubtus terra ſit parua pars circuli totius celi.

Capl'm.x.quod ſic incipit. Primo quidē dicentibus ⁊ c̄. Improbat opiniones predictas per ea que apparent circa diuerſitatem.

Dicere quidē cometā eſſe aliquā ſtellam erraticaꝫ falſum eſt primo.ꝓmo quia om̄s errātes ferūtur in circulo zodiaci extra quē multe comete viſi ſūt. Preterea interdum multi comete ſimul apparent. Pterea ſi per refractionē planete ad ſolem cōiunctam habet fieri comā deficiente refractione illa: apparet cometa ſine coma.nunꝙ autē planeta apparens ſine coma dicitur cometa.interduꝫ eſi quinqꝫ planete ſimul apparent ſuper emiſperio nr̄o quoꝝ nullum dicitur cometa. Preterea quibuſdā planetis apparentibus preter utroſqꝫ ſimul apparēt quidā comete. Preterea nō eſt verum ꝙ ſolum ad articū fiat cometa ut dicit ypocras.nam ſole exñte circa tropicos eſtiuales: apparuit magnus cometes cca terremotū achaye in parte occidentali circa lineā equinocialem.ad auſtrū.⁊ iam facti ſunt comete. Preterea ſub principe athenienſiū melone apparuit cometes menſe gamelione.i.ianuario ſole exñte circa tropicos hyemales. Preterea concurſus vel contactus planetarum ad ſolem: nō eſt cauſa vniuerſalis habendi comā.qꝛ quedā ſtelle nō erratice interdum habent comā ſicut dicunt egiptij.⁊ nos videmus ſtelarum iuxta femora canis habentē comā.que bene intente videntibus apparebat debis: ſed ſuperficialiter intuentibus apparet habere plus luminis. Preterea om̄s comete qui apud nos viſi ſunt diſparuerunt nō occidendo ſed ſuper oriente paulatī. ita ꝙ nichil oīno relinqueretur de corpore eorum vnde magna ſtella prius diximus prius apparuit in hyeme ad veſpere. Ita ꝙ prima die occidendo ante ſolem diſparuit.ſequenti autē paruꝫ apparuit in occidente ⁊ ſtatim occubuit.reliquit enim lumē in emiſperio nr̄o uſqꝫ ad tertiam partē celi.ꝓpter quod vocata fuit via.deinū aſcendit uſqꝫ ad zonam orionis. qđ eſt ſignum ſeptentrionale ⁊ ibi diſſoluta fuit. Quod autē democritus ad confirmationē ſue opinionis dicit quaſdā ſtellas aliquādo apparuiſſe diſſolutis cometis: qꝛ cometa eſt coniunctio planetarū: nō videtur.qꝛ opporteret hoc ſemper contingere: ſi predicta coniunctio eſſet cometa qđ nō vidimus. Preterea aſtrologi egiptij dicūt planetas cōiungi adinuicem ⁊ etiam cum alijs ſtellis.⁊ nos ipſi vidim9 ſtellam iouis ſubeuntem ſignum geminorum.tamen non fecit cometam ꝙꝙ fecerit diſparere aliquas ſtellas. Preterea ſtelle q̄uis maiores ⁊ minores appareant.tamē quelibet per ſe videtur indiuiſibilis. Sic igitur ſi eſſent indiuiſibiles: ioīi viderentur maiores coniuncte.cometa autem maioꝛ apparet ꝙ multe ſtellarū ⁊ videtur diuiſibilis. Falſe igitur ſunt cauſe predicte de ipſis.

Capl'm.xj.quod ſic incipit.Qm̄ autēꝫ de imanifeſtis ſcđm ſenſum ⁊ c̄. Determinat cauſā cometaꝝ oſtendēs ꝙ aliq̄ndo per ſe apprēt aliq̄n ſub aliquo aſtro ⁊ quare ignee videtur nature ⁊ quo tp̄e plures fiant comete.

Metheorum

Ex his que ſunt īmanifeſta ſenſui debet iudicari ſufficiens ratio ſi ex apparentibus reddatur cauſa poſſibilis que ſaluet eſſe eorum. Supponatur igitur primā partem corporis exiſtis infra circulum lune eſſe exalationē calidā ⁊ ſiccam que cum aere ſibi ſuppoſito uſqꝫ ad certum terminū prope terrā circulariter mouetur ſub ſpera quīti corporis ⁊ hec bene dīnabilis exiſtēs ſepe ignitur tali motu propter quod diximus fieri ſidera diſcurrentia. Quando igitur talis exalatio condēpſata fuerit. ⁊ per ſuperiorē motum ignita nō tam vehementer ut ſtatim exuratur nec ſic debiliter ut cito extingatur ſed multū duret cum hoc accidat bene diſpoſitā exalationem ſurſum aſcendentē eidem cōiungi tunc hoc bene fit cometa figura tamē quā habet exalatio ſic incenſa ſi enim uniformiter ſe habicit ad oēm partē: ſic dicitur cometes ſi autē ſecundū longitudinē ſic ignita: vocatur pagamas. i. barbata. Talis ergo exalatio manens inflatuata ⁊ circulariter mota: ſimilatur lationi ſtelle. ſicut enim titio vel modicuꝫ ignis poſiti in multitudine paleaꝝ longā faciunt intenſionē: ita ignitio facta in exalatione bene diſpoſitā per caliditatē ⁊ ſiccitatē ſuccendit eam in longū. ꝙ ſi permanet in exalatione multū condēpſata: erit ibi aſſignare principiū quod tale videbitur ferri ⁊ finem interminantē motū eius. tale autē dicitur cometa quaſi ſidus diſcurrens habēs terminū ⁊ principiū. quando igitur hoc fiet in inferiori loco: apparebit cometeſ per ſe quando autē ſub aliquo aſtroꝝ: tunc erit cometes aſtrū cum exalatione: nō quidē ꝙ exalatio tanꝙ coma cōiungatur aſtro: ſed quia apparet concomitari ipſum. quēadmoduꝫ halo apparet circa ſolem ⁊ lunā aere condēpſato ⁊ reuerberatione facta in ipſo radiorum ſolis vel lune. quia aer nō cōiungitur eis ſed ſequitur motum ipſoruꝫ. ſic hic ⁊ coma ſe habet ad aſtra hoc ſaluo ꝙ in coma nō eſt refractio radioꝝ ſed incenſio calidi colorātis ipſum. Quando etiam hoc fit ſub aliqua ſtella eodem motu videtur moueri cometes ⁊ ſtella. quando autem per ſe fiunt tardius eſt motus aeris inferioris. ⁊ ex hoc apparet cometam nō eſſe quādam refractionem ad ſolem ſicut dicit ypocras. quia ſepius fit per ſe cometes ꝙ circa aliquā ſtellarum. Conſiſtentiam autem eius eſſe igneaꝫ oportet putare propter hoc ꝙ ſpiritus ille ſiccus eſt. euaporante humido a multitudine exalationis calide. de quo poſtea manifeſtius dicemus. apparentibus autem multis ⁊ crebris cometis anni ſunt notabiliter ſicci ⁊ ſpūmoſi. quando autem rari ⁊ parui apparent non tales ſunt anni. ut plurimi autem ſunt exceſſus ſpirituum ⁊ exalationū vel quia frequenter vel quia magnitudinem habeant. Signum autem ꝙ tempore magnorum vel multorum ventorum fiant comete: accipitur ex hiſ que contigerūt prius nam lapis quidaꝫ in egijs fluuijs cecidit eleuatus de die a ſpiritu in aerem quo tempore factus eſt cometes ad veſperaꝫ quando etiam apparuit magna ſtella comata ſicca erat hyemis ⁊ borealis. quo tempore fuit cōcurſus duorum ventorum ita ꝙ in fluuio boreas obtinuit extra autem flabat magnus auſter ſub principe auteꝫ inchomato apparuit cometes circa equinotialeꝫ qui non oriebatur in veſpera quo tempore flauit ventus quia eſt circa coritum. Quare autem ⁊ multi ⁊ ſepe comete non fiunt et magis extra tropicos: cauſa eſt motus aſtrorum ⁊ ſolis diſgregantis exalationes. Et etiam quia ut plurimum congregantur in regione in qua apparet circulus lacteus.

Capitulum. xij. quod ſic incipit. Qualiter autem ⁊ propter quam cauſam ⁊c̄. Inueſtigat ſecundum opiniones antiquorum cauſaſ galaxie ⁊ improbat eas.

Auſas galaxie diuerſimode aſſignāt antiqui quidā eī pictagotici dicunt hāc eſſe cauſatā viam a motu quorūdam aſtro℞ cadētium. alij vero locū exuſtum aut paſſum aliquā paſſionem a motu ſolis. qui aliquādo illo circulo latus eſt.

Predicta autē cauſa nō poteſt aſſignari galaxie qꝛ oporteret circulū zodiaci magis habere de lacteo colore ꝙ̄ habeat circulus galaxie. cum in zodiaco feratur ſol et oēs planete. manifeſtū eſt autē ꝙ mediū zodiaci nō patitur talem paſſionē niſi ī parte eius que copulatur ad circulum lacteū. Anaxa. ꝛ democritus dicunt ipm eſſe lumē quorūdam aſtro℞ ſole exñte ſub terra lumē aſtro℞ que aſpiciuntur ab ipo no apparet prohibētibus radijs ſolis lumē vero aſtro℞ que nō aſpiciuntur ab eo terra prohibente apparēs dicitur galaxia. Hanc autē eſſe cauſam lactis impoſſibile eſt oportet eim ad motum ſolis nunc aſpicientis hanc partē celi nunc illā trāſferri galaxie ꝛ fieri nunc in iſtis nunc in illis ſtellis. qđ falſum eſt cum ſemꝑ appareat in eiſdē. Preterea ſicut per aſtrologiā probatur ꝙ ſol maioꝛ eſt ꝙ̄ terra ꝛ aſtra plus diſtāt a terra ꝙ̄ ſol ideo conus umbre terre nō multū fit a terra ita ꝙ nō multū extēdit uſqꝫ ad aſtra ſꝫ neceſſe eſt ſolē oīa aſtra aſpicere. Tertia autē opinio eſt dicētium illā eſſe reflexionem nr̄i viſus ad ſolē ſicut ꝛ ſtellam cometā. Hoc autē impoſſibile eſt quieſcēte vidente in ſpeculo ꝛ ꝙ in ipſo videatur: ſemꝑ in eadē parte ſpeculi apparebit emphaſis i. exagitatio aut repreſentatio ſiue refulgētia. Si autē moueatur ſpeculū ꝛ res viſa diſtantes ad inuicē inequaliter ꝛ nō permanētes in eadē diſtātia inter ſe: licet habeāt eādem diſtantiā ad videntē qui quieſcit: impoſſibile eſt fieri empaſim in eadē parte ſpeculi. cum igitur ī circulo lacteo aſtra moueātur ꝛ etiā ſol. ad quē eſt refractio equaliter diſtent ambo a nobis quieſcētibus inter ſe autē inequaliter. qđ patet ex hoc ꝙ delphus aliquādo oritur medijs noctibus aliquando diluculo. ſed ſi galaxia eſſet refractio ſolis ad nr̄m viſum per reſpectū ad ſtellas nō fieret ſemꝑ in eiſdem locis hec paſſio. fit autē ſemꝑ in eiſdem. Preterea in nocte apparet lac tam in ſpeculis ꝙ̄ in aqua. nō poteſt autē tunc dici viſum nr̄m refrangi ad ſolem. Galaxia autē nec eſt via alicuius planete nec lumē aſtrorum nec reſplendoꝛ a ſole nec refractio viſus.

Capl̄m. xiij. quod ſic incipit. Nos dicamus autem reſumentes ꝛ c̄. Determinat veritatem de cauſa materiali ꝛ efficienti galaxie. diffiniēs eam quid eſt ſcdm quādam ſimilitudinem.

Eſumpto autem principio prius dicto. ſ. ꝙ extremum aeris quod eſt potētia ignis motu diſgregatū igitur. ita ꝙ aliquando ex ippo fit cometa ꝛ ſtella. dicamus ſimilē paſſionē fieri: ſi ab aliquo aſtro℞ fixo℞ vel errātium facta fuerit ſimilis ſegregatio. tunc eīm aſtrum illud cuius lationem ſequitur talis exalatio: dicitur cometes. hoc eīm modo halo ſequitur motuꝫ ſolis. condēpſato aere ꝛ diſpoſitio ad refractionem fiendā nec nō exequente latione ſolis. ꝙ itaqꝫ fit ab vno aſtro: hoc rationabile oportet opinari fieri a toto celo. ꝛ a quolibet aſtrorum. Si eīm motus vnius attrahit exaltionem: ꝛ motus oīm maxime autem fit talis atractio ab illo loco in quo eſt creberrima multitudo maximo℞ aſtro℞. In zodiaco autē impeditur conſiſtentia exalationis atracte a latione ſolis ꝛ planetarum diſſoluente eam: ꝛ ideo comete ut plurimū fiunt extra tropicos. nec fit ad ſolē vel lunā coma. cicius eīm diſgregant exalationem ꝙ̄ fiat talis condēpſatio. Circulus autem in quo apparet lac: maximus eſt et multum. excedens tropicos. ꝛ plenus maximis aſtris ꝛ fulgidiſſimis a notatis ſporadicis. Sicut patet per viſum. ideo continue ad ipſum ſegregatur exalatio habens

cōſiſtentiā. Cuius ſignū eſt ꝙ in altero ſemicirculo eius habente plura ⁊ crebriora aſtra duplū eſt de tali refulgētia in quo ſunt plura aſtra. ⁊ quia magis apparet in illa parte eiuſdem circuli in qua ſpiſſa multa ⁊ magna ſunt aſtra: rōnabiliter exiſtimāt eſſe cōuenientiſſimā cauſam huius paſſionis veritas autē magnitudinis huiuſmodi circuli ⁊ multitudinis aſtroꝝ patet intuētibus. Predicta autē aſtra nō habent determinatū ſitum in ſpera per modū recte linee ſimētis in medio circuli predicti cuius aſtra ſunt plurima. qđ nō contingit in alijs circulis. Si ergo accipiamus cauſam ſuperius dictā de apparentia cometaꝝ: cōtingit hāc exiſtimare cauſā galaxie illud eī qđ circa vnū aſtrum eſt cauſa come: circa totū hunc circulū eſt cauſa lactis. Ut ſic diffiniamus ipm. lac eſt coma maximi circuli ꝓpter ſegregationē come. ex quo apparet veritas dicti ſuperius. ꝙ nō ſepe fiunt comete. quia continue ad hunc circulū ſegregantur ⁊ attrahuntur exalationes predicte. dictū eſt itaqꝫ de motu ſuperioꝝ circa terrā et de diſcurſu aſtroꝝ de inflamationibus cometis de vocato lacte.

Capitulum. xiiij. quod ſic incipit. De loco autē poſitione ſecundo ⁊c. Determinat quedam generalia circa efficientem ⁊ materialē cauſam pluuie roris niuis ⁊ pruine.

Poſt ſuperiorē locum aeris in quo predicta gñantur: eſt cōſiderādum aliqđ de his que gñantur in loco ꝓpinquo terre qui cōtinuus eſt aque ⁊ aeri. horū eīm ṗncipalis ⁊ efficiens cauſa eſt circulus in quo eſt latio ſolis diſgregātis ⁊ congregātis. ita ꝙ prope exñs cauſa eſt gñonis. longe vero corruptiōis. Terra eī quieſcente humidū qđ eſt circa ipam euaporās virtute radioꝝ ⁊ caliditate ſuperioꝝ corporum fertur ſurſum. Caliditate autē que attraxit ipm relinquēte: qꝛ aliqua pars eius euaporat aliqua vero extinguitur ꝓpter ſuſpendi ipam in aere: ſurſū remanet vapoꝛ infrigidatus. ⁊ qꝛ calidum derelinquit ⁊ qꝛ locus calidū extinguit vapoꝛ itaqꝫ reſoluitur in aquā que iterum fertur ad terrā. Nam exalatio que conſurgit ex aqua dicitur vapoꝛ. que autē ex aere reſoluitur in aquā nubes: ⁊ ideo nubes caliginoſa magis eſt ſignum ſerenitatis ꝙ̄ pluuie cum ſit ſterilis. Iſta autē circulatio qua vapoꝛ reſoluitur in aquā ⁊ ecōuerſo imitatur circulū ſolis. qꝛ ſicut ſol permutat plagas orizontis: ita et iſte ſinituntur ſurſum ⁊ deorſū ⁊ ſic oportet hanc ſucceſſionē intelligere velut fluuium fluentē circulariter ſurſuꝫ ⁊ deorſū communē aeri ⁊ aque. nam ſole apropinquāte vapoꝛ ſurſū attrahitur. elōgato aūt: fertur ſurſū. ⁊ hoc indeſinēter fit ſcđm ordinē ſucceſſionis. quā forte intelligebāt antiqui dicētes occeanum fluere circa terram.

Caplm. xv. quod ſic incipit. Eleuato autem humido ⁊c. Aſſignat differentias ſpāles effectuum que cauſantur ex predicto vapore ſcđm diuerſitatem tēporum ⁊ locorum ſicut eſt ros pluuia nix ⁊ pruina.

Humidum autem predictum virtute calidi eleuatum ⁊ iterum deorſum latum propter infrigidationem: diuerſos facit effectus. qui diuerſis nominibus appellantur. modica eīm aqua per ſe lata dicitur perſeccades quando autem ſcđm maiores partes cadit dicitur pluuia. Cum autem de die in dieꝫ aliud euaporat ſi tale nō fuerit ſuppreſſum ad terrā nec multum eleuatum propter debilitatem calidi attrahentis inflamatuꝫ ⁊ deorſū latuꝫ. vocatur ros ⁊ pruina. Et pruina quidem: quando congelatur prius ꝙ̄ in aquam reſoluatur. ⁊ hoc fit in hyeme ⁊ in hiemalibus locis. Ros aūt vocatur: quādo vapoꝛ huiuſmodi reſoluitur in aquā tpře quo nec eſtus tantus eſt ut exſiccet ipſum ſurſum ductum. nec frigus tantum: ut congelet vaporem. quia aut locus calidioꝛ aut tēpus. ⁊ ideo ros fit magis intēperie ⁊ intempe

ratis locis. pruina autē in frigore ꝛ in frigidis locis. nam vapoꝛ habēs calidū eleuantem calidioꝛ eſt ꝙ aqua: ꝛ ideo indiget ampliori frigore: ſi debet coagulari. Ambo autē predicta fiunt tēpore ſerenitatis ꝛ trāquilitatis qꝛ nō eleuātur niſi i ſerenitate. nec conſtāt niſi in trāquilitate. Cuius ſignū eſt: qꝛ nō multū ſuſpēditur i altū vapoꝛ ex quo ſunt. Pruina eīm nō fit in mōtibus. ꝛ huius vna cauſa eſt qꝛ talis vapoꝛ ſurſū ducitur ex humidis ꝛ valloſis locis portās ſecum onus. ꝑter qđ caliditas ſurſū ducens nō poteſt illum eleuare multū in altum. alia vero cauſa eſt. qꝛ aer in altū circūfluit. et ideo diſſoluit cōſiſtentiā vaporis. Fit autē ros magis regnātibus vētis hauſtralibꝰ ꝙ borealibus preter ꝙ in inſula ponti in qua boreas facit rorē. hauſter autē nō: eo qꝛ ibi nō faciat tēperiē. Boreas autē ꝑter frigiditatē repercutit calidū ibi exiſtēs ex q̄ fit ibi euaporatio. Cauſa autē ꝑter quā cōīter plus fit ros regnāte hauſtro ꝙ borea eſt tēperies q̄ maioꝛ fit ipſo regnāte. Quādo autē boreas flat eſt maioꝛ frigiditas. Cuius ſignū eſt qꝛ tēporibus borealibus magis euaporāt putei ꝙ hauſtralibus. non tamē fit ros qꝛ frigus extinguit ipſos ante ꝙ cōſtet aliqua multitudo vapoꝝ. in hauſtralibus autē fit ros: qꝛ ꝑꝰ tēperiē ſinuntur congregari.

Caplm. xvi. quod ſic incipit. Ipſa autē aqua coagulatur ꝛ c̄. Determinat de differentia ꝛ cōuenientia locorum ꝛ materie pluuie. grandinis. niuis. roris. ꝛ pruine. ut ex hoc manifeſtet gñonem niuis.

X loco ꝑter infrigidationē tria veniūt aqua. nix. ꝛ grādo. quoꝝ duo. ſ. aqua ꝛ nix. ꝑter eaſdē cauſas generātur ſuperius. ꝑterea pruina ꝛ ros generātur inferius ex multo eīm vapore infrigidato ſuꝑius fit pluuia. cuius ē locus multus ꝛ tēpus in quo ꝛ ex quo tolī longū. ex pauco autē vapore inferius infrigidato fit ros. cuius cōſiſtentia pauca ꝛ locus paruus ꝛ tēpus ꝛ reuc. qđ manifeſtat eius gñō exiſtēs velox. ꝛ multitudo parua. Similiter nix ꝛ pruina fiunt. cum eīm cōgelētur nubes ſuperius: nix eſt. cum autē vapoꝛ inferius: pruina. ꝛ ideo bene ambo ſūt ſignum aut tēporis aut regiōis frigide nō eīm cōgelarētur niſi frigus ſuper vinceret calidum. qđ ineſt vapori faciēs humidū exalare a terra. grādo autē in loco ꝛ nubiū fit. cui non reſpondit aliquis effectus in propinquo loco terre fit ꝛ itur talis proportio ſicut ibi nix: hic pruina. ſicut ibi pluuia: hic ros. ut autem ibi grado: hic non correſpondet aliquid cuius cauſa inferius dicetur.

Caplm. xvii. quod ſic incipit. Oportet aūt accipere ſimilr̄ acciđētiū ꝛ c̄. Determinat de generatione grandinis quātum ad tempus locum ꝛ cauſam. interponens quaſdā dubitationes quātum ad locum ꝛ cauſā gñonis eius.

T accipiamus cauſā gñonis grādinis ꝛ accidentiū eius per cōgruas rōnes: ſupponamus ꝙ grādo eſt criſtalus ꝛ ꝙ aqua cōgelatur in hyeme. grandines autē ut plurimū fiunt in vere. ꝛ in auptuno ꝛ maxime tēpore fructuū. hyeme autē rarius ꝛ qñ minus frigus eſt. Fiunt autē vniuerſalr̄ grādines in tēperatioribus locis. niues autē in frigidioribus. Dubitabit autē aliquis quomodo coagulari poſſit aqua in loco ſuperiori nō eīm poteſt fieri cōgelatio: niſi ſit prius facta aqua. hāc autē nō eſt poſſibile manere eleuatā per aliqđ tēpus cū ſit grauis. Nec pōt dici ꝙ per ſecades nec infinite gutte ſurſū generate immorētur in aere ſicut in aqua ſupernatant terra ꝛ auꝝ ꝑter paruitatē partiū ꝛ immorātes cōgelnī cōuenietes in vnū. ita ꝙ ex multis paruis fiat aliqđ congelatū magnū qđ deorſū fertur. Nō eīm contingit cōgelata copulari adinuicē. ergo ſurſū immanēs aqua nō eſt tāta cōgelata ſurſum nec ex paruis cōgelatis factū eſt poſtea tātum quātum eſt grādo. Videtur igiī ali-

quibus cauſã gñonis grãdinis eſſe q꞉ nubes ꝓpellitur in ſuperiorẽ locũ aeris qui multum frigidus eſt. q꞉ ibi nõ attingũt refractiones radioꝝ a terra exñs ergo ibi aqua congelatur. ꝛ ideo in calidis regiõibus ꝛ tꝑoribus magis gñatur grãdo: q꞉ caliditas plus eleuat nubes a terra. Hiis cõtrariatꝰ ꝙ per ſenſũ expertũ eſt. nam in altis valde mõtibus nõ fiunt grandines oportebat autẽ ibi fieri quẽadmodũ ꝛ niues: ſi grãdo multũ ſurſũ gñatur. Preterea ſepe viſe ſunt nubes ſecus terrã cum tãto ſono ut terribile eſſet audiẽtibus ꝛ videntibus. aliqñ ſine ſono viſis nubibꝰ ſecus terrã ex vtriſq; facta ſit multa grãdo incredibilis magnitudinis: nõ rotunda. q꞉ paruo tẽpore fit latio ipĩus eo ꝙ cõgelata ſit prope terrã. Preterea maxima cauſa cõgelationis debet facere maximas grãdines. maxime autẽ ſũt ꝗ figure ſũt nõ rotũde. taliũ aũt cõgelatio facta ẽ ꝓpe terrã. nã ſi de lõge ferrẽtur ad ẽraꝫ ꝓpꝰ lõge fieri circulationẽ ipaꝝ rotũde fierẽ ꝛ magnitudĩe minores. maxima ergo gño grãdinis ẽ prope terrã ꝛ nõ in ſuperiorẽ locũ.

Capitulũ. xviij. qđ ſic incipit. Sed qm̃ videmus ꝙ fit antipariſtaſis ꝛ c. Determinat veritatẽ circa locum ꝛ cauſam gñonis grandinis.

Dicamus ergo cauſã gñonis grãdinis ſic eſſe accipiendã. calidũ ꝛ frigidũ tanꝗ̃ cõtraria apta nata ſunt adinuicẽ facere reſiſtẽtiã ꝛ percuſſionẽ ac per hoc expellere ſe adinuicẽ. localiter ſcđm ꝙ alteꝝ alteri predñatur. ꝓpter ꝗ̃m cauſam viſcera terre frigida ſunt in eſtate. q꞉ calor predñans exterius ꝓpellit frigus ad interiora terre. In hieme autẽ ſunt calida q꞉ frigus exterius calidũ ꝓpellit ad viſcera terre Hec igitur cauſa eſt ꝓpter quã calidioribus tꝑoribus in locũ ſurſũ calidũ aer circũſtãs cõgregãs frigidũ cito cõuertit nubẽ in aquã. ꝓpter qđ calidis diebus fiũt multũ maiores gute: ꝗ̃ in frigidis ꝛ plus generãtur labrotere ꝗ̃ dicũtur aque quaſi ſimul tote pluentes. cũ ſint magnaꝝ gutaꝝ ſubito autẽ plurimũ fiunt deorſũ ꝓpter celeritatẽ coagulatiõis. Nõ ergo ſicut anaxa. dicit talia fiunt cũ vapor aſcẽderit in frigidũ aerẽ. ſ; potius cũ aſcẽderit ad calidũ in quo frigidũ intus exñs patitur antipariſtaſim. i. cõtra reſiſtentiã a calido circunſtãte. ꝛ ſi hãc magis cõtingat fieri frigidũ: fit intẽſius ꝛ cõgelat aquã. ita ꝙ fit grãdo. Cõuerſo enĩ vapore in aquã ſi frigus citius cõgelat eam ꝗ̃ feratur deorſũ. qđ quidẽ poſſibile eſt. q꞉ intenſũ frigus in minori tꝑe poteſt cõgelare ꝗ̃ poſſit eius grauitas eã mouere deorſũ fit grãdo. nichil enĩ prohibet aquã ſurſũ cõgelari: ꝛ ſi hoc fiat in minori tẽpore ꝗ̃ latio aque deorſũ. Ex his ſequitur ꝙ quanto ꝓpinquius ꝛ citius fit talis coagulatio groſſiores ſiunt gute ſi in ſolã aquã fiat reſolutio ꝛ maiores lapides: ſi fiant grãdines. eo ꝙ breui ferãtur ſpacio. nec coiter crebre multum fiunt grãdines ſine gute quãdo ſunt magne ꝓpter eãndẽ cauſã. Predicta aũt raro fiunt in hieme ꝓpter aeris frigiditatẽ in eſtate etiã nõ ſepius fiunt ꝓpter eius ſiccitatẽ in vere autẽ ꝛ auptuno ſepius fiunt. q꞉ in vere ſufficiẽs caliditas ꝛ humiditas exiſtit. In auptuno autẽ incipit aer humectari. maxime in maturatione fructuũ ꝛ exiſtit multũ calidus in caliditate precedẽte ꝛ ideo poteſt citius cõgelari aqua precalefacta: qñ frigidũ cõgregatũ a calido factũ fuerit intẽſum. Signũ autẽ huius celeritatis eſt hoc qđ faciũt hoĩes. cum ei voluerint cito in frigidare aquã: precalefaciũt aꝗ̃m deinde in locum frigidum collocant eam. hoc enĩm modo aliqui circa pontum faciunt habitacula ſub glacie ad venandum piſces. aquã calidam circũfundunt calamis. ut citius coaguletur. utuntur enĩm glacie loco plumbi ut calami quieſcant. Et qñ i regionibus ꝛ temporibus calidis predicta generantur: ideo in arabia ꝛ ethiopia fiunt pluuie vehementes. ꝛ eadem die ſepe nõ hyeme ſed eſtate fit enĩm tunc antipariſtaſis propter regionem que multum calida eſt. De pluuia ergo rore niue pruina ꝛ grã

dine hec dicta ſint.

Capl'm.xix.qđ ſic incipit. De ventis autē ⁊ oībus ſpūtibus ⁊c̄. Tractat de vē tis ⁊ fluuijs quedā ab alijs irrationabiliter dicta de ventis autē et de oībus ſpi ritibus ⁊ etiā de fluuijs ⁊ mari dicamus. primo dubitantes nam ſicut de alijs: ita de his nichil accepimus dictū ꝙ nō quilibet in doctus diceret.

E ventis ⁊ fluuijs quidā aſſignātes cauſam dicūt aerē motū ⁊ fluentē ventuz eſſe ⁊ eūdem quieſcentē ⁊ conſiſtentē eſſe aquā ⁊ nubē tanq̄ eamdē naturam exn̄tem aquā ⁊ ſpm. ſ. aerem. Ex quo autē oms ventos aiunt eſſe vnū: licet drānt ex parte locoꝝ a quibus fluunt. ſicut aer in omī loco idē eſt. ⁊ eodē modo dicere poſſunt oms fluuios vnū fluuiū eſſe. His melius dicunt quidā ſine inquiſitione q̄ iſti cum inquiſitione. nam ſi dicerēt oīa flumīa ex vno fluere ṗncipio ⁊ ſimiliter oēs ſps ex eodē principio flare: forte aliquid dicerēt velle autē ꝙ eodē modo fluunt ſps et fluuij ex ṗncipio leue dictum eſt ⁊ mēdatium. Conſiderare eīm oportet quid eſt vē tus. ⁊ quomodo fit. ⁊ quid efficit ipm. ⁊ vnde ṗncipiuz materiale. qđ predicti nō faciūt

Conſiderādum ē ſi ſi vētus ex aliquo tanq̄ vaſe exeat tātum fluens donec vas eua cuetur totum aut queādmodū pictores pingunt habeat ṗncipium ex ſe ipſo emittens ventum. Similiter ⁊ de gn̄one fluuioꝝ quibuſdaz videtur aquā deplutā cōgregari ſub terra. ⁊ ex eodē loco tanq̄ quodā ventre vno vel pluribus fluere nec fieri ullam aquā: ſed collectā in ſuſceptacula eſſe ṗncipium fluuioꝝ. Et q: in hieme plures aq̄ colligunt̄ in receptaculis predictis: ideo tunc fluuij ſunt maiores. ⁊ illi in quoꝝ ṗncipijs tanta aqua collecta eſt propter magnitudinem ventris ut ſufficiat ad continuandum fluxum donec ſuperueniat imber: perpetui ſunt. quibus autem propter minora ſuſceptacula hoc nō adeſt: tales exſiccantur.

Capl'm.xx.qđ ſic incipit. Quāuis manifeſtū ſiquis velit ⁊c̄. Improbat opinionem predictā quātum ad gn̄onem fluuiorum. oſtendens eos generari ex reſo lutione vaporum in aquam infra terram.

Fluuios generari ex quibuſdā receptaculis ſeu ventribus cōtinētibus aquā que poſtea fluit falſuz apparet ex hoc ꝙ aqua que fluit per ānum ex magno flumine tante magnitudinis eſſet ſi tota congregaretur ſimul: quāta eſt molles terre. Preterea ſi in aere per frigiditatē vapor reſoluitur in aquā ⁊ infra terrā propter eādē cauſam poterit ex vapore reſoluto continue generari aqua. ita ꝙ ſicut ex paruis gutis multiplicibus ſimul agregatis deſcendit plurima aqua ab aere in terrā: ſic ex paruis aquis multiplicans velut ſcaturientibus in terra ſunt principia fluuioꝝ. qđ etiam opus manifeſtat. quādo eīm faciunt aque ductus: colligunt aquā humiditatibus ī humilibus ⁊ de foſſis locis ac ſi terra deſudaret a locis mōtuoſis in valles. Et hec eſt cauſa propter quā inundationes fluuioꝝ diriuātur ex montibus. ita ꝙ maximi fluuij ex maximis mōtibus. ſimiliter ⁊ plurimi fontes vicini ſunt montibus pauci aūt ſunt in cāpeſtribus: niſi in eis ſint fluuij. Causa autem eſt quia mōtana ⁊ alta ſunt velut ſpongia ſpiſſa ſuſpenſa recipiētia ⁊ producentia aquā: ſiue eīm concauitatē habeant ſcđm periferiā ſuppinam ſiue ſcđm giboſam ⁊ cōuexam nichil differt. vtroqz eī modo poſſunt continere aquā: ſiue recipiendo aduenientē ſiue infrigidando vaporē aſcendentē ⁊ iterum cōuertendo in aquam. propter quod bene diximus ꝙ magni fluuij ex magnis montibus fluunt. Eſt autem manifeſtū quod dicitur ex hoc ꝙ apparet in diuerſis partibus terre nam in aſia ex mōte qui vocatur pernaſus qui maximus eſt inter omnes qui ſunt in orientem hyemalem fluunt plures maximi fluuij. Ex

caucaſo etiã qui maximus mõs eſt ad orientẽ eſtiualẽ: multi ꝛ maximi fluuij oriũtur tante eĩm altitudinis eſt ut illuſtretur a ſole eius ſumitas uſqꝫ ad tertiã partẽ noctis ꝛ ante ſolis ortum ꝛ poſt occaſum ex mõtibus pertineis qui ſunt ad occidentẽ equinoctia lem oriuntur magni fluuij ſicut yſochus damionis qui per europã fluens deſcẽdit in pontũ. ex archimis etiã montibus plurimi oriuntur fluuij. Et fluxus nili poſt appa ret ex argento monte prorumpere ꝛ eodẽ modo alios fluuios inueniet quis ex mon tibus fluere. nam ſi ex palludibus aliqui fluuij ſumant originem. polludes ſub mõti bus poſitas contingit reperire.

Caplm̃. xxj. quod ſic incipit. Quod quidẽ igitur nõ oportet putari ꝛc̃. Concludit ꝙ generatio fluuiorum nõ eſt ex locis cõtinentibus aquã tanq̃ vẽtrib9 adiungẽs cauſam quare fontes generantur ſub montibus.

Manifeſtũ igitur eſt ex dictis ꝙ principia fluuioꝝ nõ ſunt aque collecte ſimul in aliquibus finibus terre tanq̃ vẽtribus; q2 nõ ſufficeret locus terre ad collectio nẽ tantaꝝ aquaꝝ que cõtinue exirent ab eiſdẽ ymo etiã nec locus nubium ad hoc eſſet ſufficiẽs. Fontes eſſe ſub montibus teſtatur cõtinuus fluxus ꝛ ſucceſſiuus aquaꝝ ex multis ſcaturiginibus. in talibus eĩm locis paulatim diſtribuũtur aque ꝛ flu unt ad determinatũ locũ. a quibus ſcaturiũt fontes. talia etiã loca reperiũtur que hñt multã aquã quaſi ſtagnũ. nõ tamẽ tantã ut ſuffiens ſit ad originandũ fluuiũ. ſicut ſuffi ciunt fontes. plurimi eĩm fluuij ex fontibus fiunt. ſimilẽ ergo habẽt quedã loca ꝛ qui dam fontes. Quod autẽ quedã voragines terre ſunt ꝛ quidã fontes tales ſint: ma nifeſtant abſorti fluuioꝝ. in multis eĩm locis terre fluuij nõ habẽtes efluxũ per alueos in mare. q2 montuoſa eſt terra: inueniunt ſibi tranſitũ in profundũ. cogente aqua deſu per veniente precedẽtẽ ſibi cedere. ꝙ ſub caucaſo mõte manifeſtũ eſt. nã ſtagnum quoddã ibi exñs vocatur mare: multis fluuijs ꝛ magnis ingredietibus fit. ꝛ nõ habẽs efluxum deriuat ſub terra alueum circa illa loca q̃ ſunt vocata profunda ponti. cuius aluei tanta eſt aquaꝝ copia: ut nullus vnq̃ potuerit terminũ inuenire illius loci qui vo catur profundũ ponti ut efficiat aquã maris illius potabilẽ fere ad trecẽta ſtadia nõ in directum: ſed tranſuerſaliter ad tres partes. quidam etiam fluuius nõ minor rodano circa ligiſticam abſorbetur ꝛ iterum egreditur ſcd̃m alium locum.

Caplm̃. xxij. qd̃ ſic incipit. Non ſemꝑ autẽ eadem loca terre ꝛc̃. Determi nat de varietate terre per ſuas partes. quarum quedã prius aquoſſa: poſtea fi unt arida ꝛ econuerſo de ſequentibus ad predicta.

Non ſemper eadẽ loca terre ſunt aquoſſa ꝛ arida ſed permutantur ſicut ꝛ gñō nes ꝛ deſiccationes fluuioꝝ. ꝓpter qd̃ ꝛ arida aliquãdo permutãtur in ſtagnuꝫ vel in mare. ꝛ ecõuerſo mare mutatur in aridã. Cuius cauſaꝫ oportet putare. q2 partes terre ſunt ad modũ plantoꝝ ꝛ aĩalium q̃ habent ſtatum iuuẽtutis ꝛ ſenectu tis. ſicut eĩm ꝓpter frigus ꝛ calorẽ que cauſãtur ex motu circulari ſolis corpora planta rum ꝛ oĩalium minuũtur ꝛ creſcunt: ita ꝓpter eandẽ cauſam partes terre diũter acci piunt virtutẽ. ita ꝙ aliqua pars accipit virtutẽ ut permaneat aquoſſa uſqꝫ ad aliqd̃ tẽ pus. dein de omiſſo virtute predicta: ſeneſcit ꝛ exſiccatur ꝛ alia pars recepta ſimiliter virtute viuificatur ꝛ aquoſſa fit. Aliquibus igitur locis prius humidis poſtea ſiccio ribus factis: neceſſe eſt exterminari fontes. quibus paulatim exterſuatis: fluuij mag ni efficiuntur parui ut tandẽ fontibus exterminatis totaliter exſiccantur. ex quo acci dit permutari mare. q2 ubi eſt creſcens a fluuijs habundat: ceſſantibus fluuijs. decreſ cens relinquit aridã ꝛ ecõuerſo: ubi prius nõ habenꝫ cremẽtum ex fluuijs relinquebat

aridam: adueniēte multitudine aquaꝝ ex noua gñone fluuij: superfunditur arida ⁊ fit mare. Sed qm̄ talis gñō natura fit per successionē in maioribus tēporibus ꝙ sit vita vnius gñonis hoīm: adeo latet talis permutatio. siue eīm a prelijs siue ab infirmitatib9 siue a sterilitatib9 nasc̄ fiūt corruptiones hoīm. qꝛ tota vna gñō trāsit anteꝙ habeatur memoria de ꝑncipio ⁊ fine permutationū que fiunt in partibus terre. nam aliqui derelinquūt regiones quādo incipiunt fieri steriles. aliqui perseuerāt in eis donec nō possint in eis recipere alimenta. ita ꝙ a prima desertione vsqꝫ ad vltimā tā longa fiunt tēpora ut nullus memoretur prime conditionis terre in q̄ predicta fiunt.

Capl'm. xxiij. qđ sic incipit. Eodē autē modo ⁊c̄. Ostēdit causā habitationis ⁊ inhabitatiōis terraꝝ ⁊ quare trāsmutatio ipaꝝ lateat noticiā hoīm.

Uoniā quedā pars terre prius aquosa ac per hoc apta ad habitationē postmodum sicca facta est ac per hoc inhabitabilis: hinc est ꝙ habitationes permutate sunt. sed qꝛ hoc nō factū est in paruo tēpore: sed in multo ⁊ paulatim successiue: nō est memoria taliū mutationū. Sicut patet circa egyptū. tota eīm illa regio velut fluuius nili exūs paulatim exsiccata inhabitari cepit. sed ꝑpter longitudinē temporis nō est memoria prime habitationis. Signū autē ꝙ habitari ceperit: qꝛ oia ora nili vno excepto vocato canobio manifesta. ⁊ etiā regio hec antiquitus vocata est thebe: sicut insinuat homerus. quasi a gēte thebeoꝝ inhabitata vocabatur mēphis a ciuitate mēphi dicta. q̄ dudum ibidē sita erat. nam inferiora loca egypti posterius fuerunt inhabitata. qꝛ paludosa exn̄tia requisierunt plus tēpus ad alterationē ut fierēt habitabilia. Congruēter autē permutātur loca habitabilia ⁊ inhabitabilia. nam que ꝑpter humiditatē nimiā sunt inhabitabilia facta sicca dicūtur habitabilia ⁊ eadem amplius desiccata ꝑpter sterilitatem nō sunt apta ad habitandum. Similiter que propter siccitatē nimiam sunt inhabitabilia facta humida: sunt habitabilia. ⁊ magis ac magis facta humida inutilia sunt ad habitandum.

Capl'm. xxiiij. quod sic incipit. Que quidam igitur respiciunt ad modicū ⁊c̄. Excludit falsam rationem permutationis predicte. ⁊ assignat veram causā eiusdem concludens ex ea rationem diuturnitatis fluminum.

Uidam autem respicientes particulares effectus dicunt ꝙ sol consumēs humiditatem aquarum ⁊ maris quasdam partes terre humidas reddit aridas. Huiusmodi dicti hoc verum est: quia quedam pares terre prius aquose nūc sunt aride ⁊ ecōuerso. hoc tamē falsum est. ꝙ generatio ⁊ permutatio mundi causa sit huius permutationis. ridiculum est eīm velle totum vniuersum permutari ad varietatem partium terre. que respectu celi est ad modum puncti ⁊ quasi nichil. Causam itaqꝫ variationis predicte hanc existimari oportet: videlicet ꝙ sicut idem annus variatur per hyemē ⁊ estatem sic interdum aliquod tempus longum est ad modum magne hyemis. ita ꝙ in eo est maxima prius pluuiarum inundatio. quēadmodum sub deucalione factus est cathaclismus maxime circa elinicum locum. tali igitur tempore quedam loca prius arida fiunt aquosa. Cum igitur factus fuerit talis excessus ymbrium: sufficit multitudo aquarum ad continuandum effluxum quorūdam fluminum: vsqꝫ ad multum tempus. nō quidem ꝙ magnitudo voraginum sub terra sit causa fluuiorum: sed potius magnitudo spissitudo ⁊ frigiditas alteroꝝ locorum. hec eīm plurimā aquā suscipiunt ⁊ resoluūt. nam parui montes ⁊ foniferi lapides ⁊ argillosa continentia ex cōuersione aquarū deficiunt. Sic igitur ubi ꝑpetue fiunt humiditates donec veniat ānus pluuiosus continuantur fluuij ⁊ humiditates terraꝝ. ubi autē per

imutatio facta fuerit in ſiccitatē loca arida relinquūtur. Manifeſtat autē opus hominū illud qđ dictum eſt. Nam egiptioꝝ regio ſicut reſpiciēti patet facta videtur habitabilis ex trāſmutatione fluminū. fluuij circa rubrū mare terrā totā nauigalē. qꝛ ex hoc multe peruenirēt vtilitates. hoc idē tēptauit darius perficere ſed inueniēs mare fore altius ceſſauit fodere ne corrūperetur fluuius maris comixto ſi cōtinuarentur maria duo ad inuicē. circa libiā ⁊ q̄dā regio ſuperior ⁊ profūdior ⁊ humilior videtur q̄ꝙ inferior qđ preter rōnem contingiſſe videtur ſed nō eſt qꝛ cauſa huius fuit alteratio facta in ſuperiori regione in qua deſiccata ſunt ſtagna ⁊ ex ariditate loca illa profūdiora ſunt reddita Circa meothidē paludē apparet etiā alteratio fluuioꝝ. nam ante ſeſageſſimū ānum maiores naues potuerūt natare in illis fluuijs q̄ nunc: tanq̄ diminuta ibidē aquaꝝ inundātia. buſerus eīm qui eſt fluuius diuidēs aſiam ⁊ europa aliq̄n fuit preter alteratione. qn̄ vero paruū reddit ſtagnum. qđ poſtmodū deſiccatur. ⁊ ſic ōbet arbitrari fieri multociēs. Cū igitur tēpus eſt eternū ⁊ fluxus fluuioꝝ variabilis oportet opinari ꝙ non ſemꝑ eodē loco eſt fluxus aquaꝝ in alio ſemꝑ ſiccitas: ſed permutatur. ita ꝙ aliquando locus ſiccus ē. aliquando ibi eſt efluxus aquarū ⁊ ſi fluuij fiunt ⁊ corrumpuntur: loca terre ⁊ ab aquoſis permutantur in arida ⁊ ab aridis in aquoſa ita ꝙ non ſemper mare perſeuerat in eodem loco: ſȝ permutatur mare in arido ⁊ econuerſo.

Secundi libri qui ſic incipit. De mari autē ⁊ que natura ipſius ⁊c̄. Capl̄m primum propoſito ꝙ circa conſiderationem maris ⁊ ſalſedinis eius verſari intendit: adducit opiniones aliorum circa hoc.

E prima vero gn̄one maris ⁊ que ipſius natura ⁊ ꝓpter quā cauſā tāta multimodo aque ſit ſalſa inueſtigare volentibus. Intelligēdum eſt: ꝙ antiqui poete qui ſub quibuſdā verbis methaphoricis tradiderūt ſcientiā de diuis dixerunt: ꝙ quidā fontes terre ſunt ꝑncipia ⁊ radices maris. terrā ei ⁊ oīm ꝑncipaliſſima loca mundi exiſtimātes eſſe celum circa ipa tanq̄ honorabiliſſima. quidam autē ſapientiores cauſam gn̄onis maris dixerunt eſſe hanc: oīs locus circa terrā humidus erat cuius quedā pars a ſole exſiccata erat. quedā eni euaporauit ⁊ facta eſt ſpiritus. reliqua vero humida remanēs vocata eſt mare qđ ſemꝑ minus fit per deſiccationem. ⁊ tandē aliq̄n erit totum ſiccū. Quidā autē dixit ſole calefaciēte terrā fieri ſudorem qui congregatus facit mare ⁊ ideo ſalſam eſſe aquā eius. etiam quia ſudor ſalſus eſt. quidam eīm cauſam ſalſedinis eius dicunt ad mixtionē terre quēadmodū ſalſam fit quod colatur per cinerem propter terre admixtionem.

Capl̄m. ij. qđ ſic incipit. ꝙ quidā igitur fōtes ⁊c̄. Improbat opinionē dicētiū mari cauſari ex fōtibus interſerens cauſā fluxus maris ī determinatis locis.

Quod impoſſibile ſit fontes eſſe ꝑncipia maris manifeſtū eſt cōſiderāti aquaꝝ drias quas inuenimus circa terrā. Ipſaꝝ eīm quedā ſunt fluxibiles. ⁊ hec oīs fontales ſunt. nō quidē ꝙ deriuētur ex fonte tanq̄ ex vaſe: ſed potius fit gn̄o aquaꝝ in loco fontis. ut ſuperius dictū eſt ex aqua que fluit. quedā autē ſunt ſtationarie quaſi in vnū collecte. que ſi pauce ſunt dicuntur palludoſe ſicut ſtagnales. ⁊ iterū ſtationariaꝝ hee dicuntur fontanee que ex fonte ſcaturientes nunq̄ ceſſant. hee autē manufacte ut puteales. ⁊ ſic quedā habent naturā quaſi ſpontaneū ſitum ⁊ fluxū. quedam autē arte indigent ad vtrumqȝ. Mare itaqȝ nō poteſt poni in genere aquarū fluxibiliū: cum totum nō fluat nec poteſt dici manufactū ꝓpter ſuam magnitudinem.

om̄s autẽ fontales aut fluxibiles aut manufacte ſunt. ſtationariã autẽ tantã multitudinem per naturã eſſe ⁊ eam oriri ex fontibus nõ eſt poſſibile. Preterea multa maria ſunt ab inuicẽ diuiſa. ſicut rubꝫ qđ modicũ cõmunicat mari qđ eſt extra colũnas. hyrcanicũ autẽ ⁊ caſpiũ ſicut ſeparata ſunt ab inuicẽ ⁊ ab alijs ut habitẽtur in circuitu nec lateret habitates multitudo fontiũ. Fluere autẽ videtur mare ꝓpter tres cauſas Primo ſi ꝓpter terrã adiacentẽ ex magna latitudine coartatio fiat in paruã q2 in aere vibratur huc ⁊ illuc in magna multitudine maris talis vibratio parũ videtur que in anguſto loco magna apparet ⁊ fluxum ac refluxũ efficit. Secunda cauſatur ĩ aliquo mari a multitudine fluuioꝝ intrantiũ ſicut patet in mari qđ eſt inter eracleas colũnas hec eſt propter cõcauitatẽ terre totũ fluit multitudine fluuioꝝ ꝑ ipm̄ intrãte fluuius etiaꝫ meothis fluit ĩ mare ponticũ faciunt ipm̄ fluere mare egeum talis autẽ fluxus minꝰ manifeſtus eſt in põtico ⁊ egeo mari propter multitudinẽ intrantiũ fluuioꝝ. Tertio cauſatur fluxus maris alicubi propter diſpõnem ſitus. ſ. qñ vnũ mare eſt in altiori ſitu terre ⁊ aliud ei cõtrariũ in humiliori. tũc eĩm ſuperfluẽs in inferius mare cauſat fluxum in eo. ſicut meotides in ponthicũ. ⁊ hec in egeũ. iſtud autẽ in ſiciliũ. ſiciliũ in ſardonicũ ⁊ thirenicũ. mare autẽ qđ extra colũnas paruã habet profunditatẽ. ſignuꝫ eſt lutum qđ defluit cum ipſis aquis ipſius. Sic igitur in paticularibus locis ex altis fit fluxus aquaꝝ ad yma: ſic in toto mari ex parte ad artum fit defluxus maris ad meridiẽ. Quia loca ad artũ ſũt altiora. cuius ſignũ eſt q2 ſol nõ ſuperfertur locis illis: ſꝫ magis circumfertur faciens inequales noctes diebus ⁊ econuerſo. ſcđm q̄ magis et minus illis partibus apropinquat.

Caplm̄. iij. quod ſic incipit. De gñone autem ipſius ⁊c̄. Premiſſo de quibuſdam eſt infectio circa naturam maris inueſtigat natura locum eius interſerens cuiuſdam falſe opinionis excluſionem.

Aquirẽti gñonem maris ⁊ cauſã ſalſedinis ⁊ amaritudinis eius: occurrit cõſiderare cauſam propter quã antiqui putauerũt ipm̄ eſſe ꝓncipium oĩs aque. q̄ cauſa talis eſt. cuiuſlibet elemẽti videtur eſſe multitudo aqua defluunt partes alie. ſicut ignis qui eſt in ſuperiori loco ꝓncipium eſt oĩs ignis. multitudo aeris q̄ eſt ĩ loco ſequẽti ꝓncipium eſt omĩs aeris. ⁊ eodẽ modo eſt in terra. quare multitudo aque que eſt ĩ mari ꝓncipiũ eſt oĩs aque. nã fluuij nõ hñt multitudinẽ aque ſtabilẽ nec totaꝫ ſimul: ſed cotidie ſuccedũt aqua aque per gñonem. quare mare ꝓncipiũ eſt oĩs aque. ideo fluuij dicũtur terminari in ipm̄ ⁊ fluere ab ipſo. nec obſtat dulcedo fluuioꝝ: cum mare ſit ſalſum: q2 aqua ſalſa collata fit potabilis. Dubitatur quare ipſius maris aqua nõ eſt potabilis: ſꝫ eſt ſalſa huius eĩm dubitatiõis ſolutio eſt utilis ad recte opinãdũ de natura maris. Sciẽdũ eſt igitur q̄ aqua ordinatur circa terrã ſicut aer circa aq̄m ⁊ ignis circa aerẽ. ſole igitur moto circa ſpherã elemẽtoꝝ: q̄đ ſubtile ⁊ dulce eſt ĩ aqua ſurſũ ducitur per ſingulos dies iteꝝ infrigidatũ deorſũ fertur ſicut dictũ eſt ꝓus. Dicere igitur ſolẽ volui circa terrã cõtinue q2 indiget humido ad cibationẽ q̄ nõ poſſet ſibi exhiberi ab eodẽ loco ⁊ adducere ad hoc arbitriũ de igne q̄ tãdiu viuit quãdiu habuerit humidũ pro alimẽto ridiculũ eſſe multiplr̄ patet. humiditaꝫ q̄ ſurſuꝫ ducitur nõ pertingit uſqꝫ ad ſolem. Preterea nõ eſt ſimilis aſcẽſus vaporis ad flamã ⁊ ad ſolem flama eĩm per cõtinuũ humidũ ⁊ ſiccũ alia ⁊ alia gñatur. qđ eſt impoſſibile dicere circa ſolem qui ſemꝑ manet idẽ. Si eĩm ſe haberet ad vaporẽ ſicut flama nõ ſolum eſſet nouuꝫ quolibet die ſicut dicit eraclitus verũ etiã cõtinue innouaretur. Preterea eleuatio humidi a ſole ſimilis ẽ calefactioni aquaꝝ ab igne ſubtus ardẽte ſꝫ ignis

huiuſmodi nō mutat̄ ab aquis ſic eleuatis ꝛ ſi ipſas totaliter facit euaporarē ergo nec ſol vaporē attrahit ad nutrimentū. Preterea opinio predicta incōuenienter curauit: tantūmodo de ſole ꝛ neglexit ſalutē alioꝝ aſtroꝝ que tot ꝛ magna ſunt ut eoꝝ ſalus negligi nō debeat. Preterea opinio predicta eſt eque rōnabilis ſicut illa q̄ dicit terram prius fuiſſe humidā ꝛ a ſole calefactā euaporaſſe ꝛ ſic aerē factū ex illo vapore atqȝ celū augmētatū eſſe ꝛ ventos gn̄atos q̄ oīa falſa patēt ex hoc qd̄ videmus illud qd̄ eleuatur ſurſum iterum reſolui in aquā ꝛ deorſum tēdere ſiue in eadē regione ſiue in alia

Cauſa igitur amaritudinis ꝛ ſalſedinis maris hec eſt. dulcis ꝛ potabilis pars aque propter leuitatē ſurſum ducitur. amaꝝ autē ꝛ ſalſuȝ propter grauitatē inferius manet tanq̄ in proprio loco. cōueniēs eīm eſt ut aquā habeat propriū locuȝ ſicut ꝛ alia elēta locus eīm iſte qui videtur nō eſt maris tantum: ſed totius aque: q̄uis quedā pars eius ſurſum euaporet. Sicut eīm vēter aīalis eſt ꝓpꝰ locus totius alimēti ingrediētis: nō obſtante ꝙ dulce ꝛ potabile ipſius a calore naturali attratū cito reſoluatur ī carnes ꝛ alias partes corporis. ſuperfluitates autē amare ꝛ ſalſe exn̄tes reſideāt in vētre Ita locus maris exiſtimari debet proprius totius aque. q̄uis in ipſo reſideat ſola pars grauis ꝛ ſalſa. dulcis ac potabilis cito euaporat ſurſum.

Capl'm. iiij. qd̄ ſic incipit. Quare autē antiquā dubōnem ꝛc̄. Propter qd̄ mare nō videt̄ creſcere cū multa ꝛ magna flumīa cōtinue intrēt in ipm̄ ſimul cum hoc improbās opinionē platonis de cōtinuatione fluuioꝝ ꝛ maris.

Si queratur quare nō creſcit: cū multi ꝛ īmenſi fluuij per ſingulos dies intrent in ipm̄. Dicēdum eſt ꝙ illud accidit propter diffuſionē aque illatā. videmus eīm aquā in latū diffuſam interdū eſſe tāte profunditatis ut ſtatim exſiccetur ſicut cyatus aque diffuſus ſuper totā latitudinē vnius menſe ꝛ hoc modo flumina intrantia magnā latitudinē maris cito ꝛ latēter exſiccātur. ꝓpter qd̄ nullū videtur augmētum facere ad multitudinē aquaꝝ que ſunt in mari. Illud etiā qd̄ plato ſcripſit in fedrone de fluuijs ꝛ mari eſt impoſſibile. dicit eīm ꝙ oīa continuātur cuidā loco circa medium terre mediātibus quibuſdā foraminibus in quo medio maxima eſt multitudo aquaꝝ tanq̄ fontis maximi qui vocatur tartarus. Ex quo per cōtinuū motuȝ deriuātur flumīa ꝛ cetera maria q̄ iteꝝ circulariter mota reūtuntur ad predictū locum. ſiue per eandē partē per quā exiuerūt ſiue ꝑ oppoſitā. Ita ꝙ eoꝝ deſcenſus eſt tātum uſqȝ ad mediū. poſtea q̄ oīs motus eoꝝ eſt latio ſurſū. Sapores autē ꝛ colores diūſos accipiunt aque ad diuerſitatē terraꝝ per quas fluunt. Hec opinio impoſſibilis apparet ex multis. nā ex ipſa accidit fluuios nō ſemp fluere ſcd̄ȝ eundē modū. ſi ei ex motu aquaꝝ in tartaro nūc ſurſū nunc deorſū fiat emanatio fluuioꝝ: oportet ꝙ idē fluuius aliqn̄o currit inferiꝰ aliqn̄o ſupius ex q̄ accidet fluuios ſupiores eē ex fōtibꝰ a qbꝰ ſcaturiūt. Preterea ſi ſemp ſaluat̄ equalis aqua. qꝛ quātū extra tartaꝝ fluit. tātum ipſius ad tartaꝝ reūtit̄: oportet excludere oēm gn̄onez ꝛ euaporatiōnē aquaꝝ. Preterea ſi oīs fluuij ſiue mediātibꝰ alijs ſiue īmediate termiātur ad mare. nullus ſubītrat terrā qui iteꝝ nō procedat. Preterea ſi ex predicto loco flumīa exeūt: oportȝ cōcedi magnitudinē fluuioꝝ ex magnitudine exitus a tartaro qd̄ nō eſt veꝝ: ymo magnitudo fluuioꝝ ex hoc cauſat̄ ꝙ longe fluunt per loca cōcaua ſuſcipiētes aquas alioꝝ fluuioꝝ anteq̄ intrēt mare. ſicut patet in danubio ꝛ nilo. Aliqui tamē alias dicūt cauſas magnitudinis fluuioꝝ eſſe. ſ. multitudinē fōtiū. Preterea mare cū ſit locus nat̄alis aque nō habȝ aquā alteriꝰ loci pro origīali ꝑncipio. Patȝ igit̄ qs ſit locꝰ ꝓpꝛiꝰ aq̄ potabilis ac leuis. ꝛ q̄ deorſū manet ꝛ ꝙ mare magis eſt terminus aquaꝝ q̄ principiū.

Capl'm .v. qđ ſic incipit. De ſalſedine autē ipſius dicendū et ꝛc̄. Deſtruit opiniones quorundā de generatione maris.

Quidam putāt mare aliqñ incipere ꝛ iterū deſinere eſſe. acipientes hanc opinionē ex hoc ꝙ mundū dicunt gñari. mare autē tanꝙ locus aque quedā ꝑncipalis eſt pars mundi. Putāt eciam ipm aliqñ anichilari. dicit eciam democritus ꝙ caripdis. i. quedā profūditas terre bis abſorbuit partē maris. itaqꝫ preterea abſorbitio diſcooperit mōtes. aqua cū totā terrā circundabat. in ſecūda vero diſcooꝑuit inſulas ꝛ vltimo totū abſorbebit relinquēs totā terrā aridā. q̄ opinio parū dīt a fabulis eſopi. inuctori enī fabularū irato cōtra mare ita cōuenit loqui cōtra portus vel fluctus maris. inquiſitori autē veritatis nō. Preterea ſiue aqua māſerit ꝑmo in proprio loco ꝓpter pondus ſiue ꝓpter aliā cauſā: oportet ipam in eodē manere ſemꝑ ꝓpter eandē cauſā aut eleuata a ſole iterū nō deſcendit qđ falſuꝫ eſt. nichil eciam dīt ſemel aut ſepe hoc fieri ſi eciam ſol quieſcat a motu ita ꝙ ſemel tantū aqua ſurſū lata deſcēdet nō erit exſiccans. ſi vero cōtinuet circulationē aꝓpinquās eleuabit cōtinue aquā que in terra deſcendet ipſo recedente. Acceperunt autē predictā opinionem de mari ex hoc ꝙ multa loca nunc apparent ſicca que prius fuerunt humida cuius cauſam non oportet putari abſorbitionem caripdis ſed eam quā diximus in fine libri precedentis.

Capl'm .vj. quod ſic incipit. De ſalſedine ꝛc̄. Inquirit cauſam ſalſedinis maris ſcđm opiniones aliorum ꝛ improbat eas.

Cauſam ſalſedinis aſſignare nō poſſunt illi qui ſemel totaliter ipm generant: dicētes ꝙ eleuata humiditate multa q̄ erat circa terrā a ſole: reſiduū factū eſt mare. ſi eciam cauſa ſalſedinis dicat̄ eſſe admixtio q̄ potuit aquā illā prius dulcem facere ſalſam qñ reducta fuit ad minorē quātitatē per euaporationē predictam oportet ꝙ redeunte tāta aqua mediāte pluuia quāta erat illa q̄ euaporauit ſit alia cauſa ſalſedinis aut nō ſit ſalſum mare. ſi autē a ꝑncipio fuit ſalſuꝫ: dicēda erat cauſa ſalſedinis. q2 tunc nō fuit euaporatio ſicut nunc. Qui autē cauſam ſalſedinis ponūt admixtionē terre delate a fluuijs in mare oſtēdētes terrā multos habere ſapores: ꝑmo incidunt in hoc incōueniēs ꝙ fluuios oportet facere ſalſos nam ſi admixtura terre i tanta multitudine aque quāta eſt maris capiētis oīs fluuiales aquas cauſat ſalſedinem: multo magis hoc faciet in vnoquoqꝫ fluuiorū. q2 mari nō dīt niſi per ſalſedinē: nullꝰ autē fluuius ſalſus venit in mare in quo oīs ſimul fluūt. Similiter hij qui cauſaꝫ ſalſedinis maris dicunt eſſe q2 eſt ſudor terre: ſi methaphorice loquātur: ſufficiēter dicunt. ad cognoſcendā autē naturā ſalſedīs inſufficiēter qđ tripl'r patet. Primo q2 nō eſt manifeſtū vtrū ſudor huiuſmodi ſalſus ſit q2 dulciſſimū ſeꝑatur ab eo. aut q2 aliud admiſceatur eidē. vtroqꝫ eī modo pōt aliquid dici ſalſū fieri. nā aqua collata ꝑ cineres ꝛ etiā per calcē ſalſa fit admixtione alicuius partis eius per qđ trāſit. vrina vero collata in veſica fit ſalſa humido dulci eius qđ potatū eſt trāſeunte in alimētum. Videtur tamē vtraqꝫ cauſa in aliquo ſalſo cōcurrere. Nā vrina per hoc qđ dulce ſeparatuꝫ eſt a potu relinquitur amara. ꝛ etiā aliqđ videt̄ admixtū ei qđ eſt amarū ꝙ facta reſidētia in vaſe apparet. ꝛ eodē modo videt̄ cauſari ſalſedo ſudoris q2 exit a corpore aīalis. ſꝫ talis ſalſedo reꝑta in vrina vel ſudore eſt ꝓpt̄ indigeſtionē illius reſidui. in terra aūt nō poteſt reddi cauſa ꝙ eius ſudor ſit indigeſtus. Preterea nō eſt poſſibile ex terra deſiccata ꝛ calefacta exire tantā multitudinē aque. nā mare multū plus habet aque q̄ ſit ea q̄ ſeꝑatur per exalationē. Preterea nūc terra deſiccata nō ſudat aquā ſalſam. ergo nec eſt in ꝑ gñone maris aqua eius fuit ſudor terre deſiccate. ſꝫ magis videtur ſalſedo

cauſari in aqua ex hoc ꝙ humidum ⁊ dulce a ſole eleuātur ⁊ reſiduum vocatum mare ſalſum relinquitur. ſic igitur cum terra ſicca non poſſit ſudare tantam aquam nec humida exiſtens exſudat: impoſſibile eſt ꝙ mare ſit ſudor terre.

Caplm. vij. quod ſic incipit. Nos autem dicamus ⁊c̄. Aſſignat veram cauſam ſalſedinis maris confirmando eam quibuſdam ſignis.

Eſumēdum eſt duplicē eſſe exalationē quaꝝ vna eſt humida ⁊ alia ſicca. ⁊ adiungēdum eſt ꝙ elemēta perſeuerāt eadē ſcd̄m ſpēm ⁊ nō ſcd̄m numeꝝ ſuccedit enī aqua aq̄. ſicut patet in fluēti ⁊ flama flame. ⁊ eodē modo aer aeri. ꝙuis talis ſucceſſio gn̄onis ⁊ corruptiōis in partibus eiuſdē elemēti in vno fit velocior ī alio tardior. His ſuppoſitis intelligēdum eſt ꝙ ſapor ſalſus cauſatur ꝓpter alicuius indigeſti admixtionē qd̄ elm indigeſtū eſt ſalſum ⁊ amaꝝ videtur. tale autē maxime ē ſuperfluū alimēti. ut patet in vrina q̄ propter indigōnez ſubtilliſſima eſt. bene eīm digeſta cōpetēter condēpſata eſt. ⁊ ſimiliter cum ſudore ſeparatur aliquid indigeſtū reddēs ipm ſalſum. in quo calidū obtinere nō valēs ipm indigeſtū reliquit. Propter cauſam predictā dixerūt aliqui mare factū ex terra aduſta. ꝙ veꝝ nō eſt. licet veꝝ ſit ipm fieri ſalſum ex aliquo tali. ſicut eīm in vrina ſudore ⁊ aduſtis aliquid relinquit̄ qd̄ a calore digeri nō potuit: ſꝫ indigeſtū remanēs eſt cauſa ſalſedinis: ſic ⁊ in mari oportet intelligi ex exalatione calida ⁊ ſicca aliquid aduſtum remanet mixtū qd̄ exalato humido in nube aquoſa deorſū fertur cū pluit ⁊ hoc ſemꝑ fit ſcd̄m quēdam ordinē qui repitur itra exalationes adinuicē ⁊ inter ipſas reſpectu pluuiaꝝ. talis igitur admixtio cauſa eſt ſalſedinis in mari. Signū autē huius eſt q: aq̄ auſtrales ⁊ autūnales grauiores ⁊ groſſiores ſunt. Auſtrales quidē q: auſter eſt ventus eſtuoſus trāſiens ad nos per loca calida paꝝ habēs de vapore humido ⁊ multū de calido ⁊ cōprehendit multā exalationē calidā ⁊ ſiccā ex propinquis locis ꝓpter ꝙ calidus eſt. Boreas autē a frigidiꝭ locis veniens frigidus eſt ⁊ expellēs vapores ſerenus apud nos eſt: licet in oppoſitis locis ſit aquoſus. ſicut auſter hyems in libia apud nos pluuioſus eſt faciēs multiplicem admixtionē alicuius aduſti vi alicuius planete in autūno qui ꝓpter calorē precedētiꝭ eſtatis pluuie multū habēt d̄ terreno aduxto mixtū ⁊ ideo ꝑme pluuie autūnaleꝭ grauiſſime ſunt ⁊ groſſe citiſſime deſcendēteꝭ deorſū. mare itaqꝫ ⁊ calidū ꝓpter multitudinem taliū q̄ fuerūt ignita admixta aque. qm̄ ignitū potēcialr̄ calidū eſt. ſicut patet in cinere ⁊ calce ⁊ illa ypoſtaſi q̄ fit in vrina maxime illoꝝ aīalium q̄ habēt ventres calidiſſimos. In exalatioībus autē que fiunt ſurſū ex mari aliud ſalſū eleuatur cum dulci tamē minoris quantitatis ꝙ dulce. ſicut in pluuia aliquid ſalſum deorſum fertur. tamē minus in ipſo dulci. ⁊ ideo propter talem equalitatem exalationis ⁊ pluuie mare remanet vniforme. Cauſa autem ꝙ euaporans ex mari ſalſo reſolutum in aquam fit dulce: eſt quia tale vertitur ad naturam propriam aque. ſicut vinum ⁊ om̄s humores vaporantes reuertuntur in aquam cum vapor ille infrigidatus reſoluatur in humidum. nam om̄s paſſiones ſaporis et coloris ac ſimilium que reperiuntur in aqua fiunt ex alicuius cōmixtione qualecunqꝫ eīm fuerit illud quod admixtum eſt: taleꝫ facit ſaporem. Sicut alibi dicetur. Nunc autem hic dicimus ꝙ aliqd maris ſurſuꝫ ducitur ⁊ fit potabile ⁊ deorſum aliqd deſcendit quod eſt graue ⁊ amarum ⁊ propter pondus ſubſiſtit potabile. ⁊ ideo non defficiunt fluuij nec mare quia ſemper pars ſuccedit parti. ⁊ ſi non in eodem loco ſemper hoc fiat. eodem modo oportet putari de terra quia aliqua eius pars ſurſum reſoluitur ⁊ aliquid reſolutum in terram infra deſcendit.

Capl̄m.viij.quod ſic incipit.ꝙ autē ex mixtione alicuius ſalſum ⁊ c̄. Confirmatur pluribus exemplis partim artificialibus partim ⁊ naturalibus ſalſedinem maris cauſari ex cōmixtione alicuius.

Alſum eſſe mare ex cōmixtione alicuiꝰ cum aqua patet pluribꝰ ſignis.quoꝝ primū eſt hoc.ſiquis vas cereū vndiqꝫ clauſuꝫ in aqua maris poſuerit:quod reſudat interius fit dulce tanꝗ terreſtri admixto aqua maris ſegregata ſic ab eo. Secundū ſignū eſt qꝛ aqua maris grauioꝛ eſt aqua dulci. Tertiū eſt ꝙ groſſioꝛ eſt fluuiali.vnde magis ſuſtentās naues eque pōderatas.ꝓpter qđ multi hoc ignorātes ſubmerſi ſunt in fluuijs onerātes tantū naues in fluuijs quantū in mari. Quartum ſignis multū ſal permiſceat aque dulci oua plena ſupernatāt qꝛ aqua facta eſt corpulētioꝛ ad modū luti ꝓpter ſal.vnde operationes ſalis accipiunt ſignā ſufficiētis inſpiſſatiōis per oua ſupernatātia. Quintū ſignū eſt qꝛ in paleſtina quoddā ſtagnū ſaliſſinum eſt ꝙ ſiquis proiecerit hoīes ligatos aut aſinū nō ſubmergit̄ cuius aque ſic amare ſūt ⁊ ſalſe ut piſcis nō naſcitur ī eis.⁊ ſic ſpiſſa ut veſtimēta ſoꝛdidētur ſi ſupra ſumdātur ipſis.q̄ oīa ſunt ſigna alicuius terreſtris admixti cauſātis ſalſedinē. Sextū eſt ꝙ quidā fons in chaonia eſt fluēs ſalſus in quēdam fluuiū dulcē quidē:ſed piſces nō habentē.in quo repiuntur ſales qui fiunt ex fōtibus cuius aque decocte poſt infrigidationē euaporāte humido cū calido:fiunt ſales lapſi.⁊ ſubtiles ſicut nix.virtutis debilioris ⁊ plus delectabiles ꝙ̄ alij ſales:licet nō ſūt multū albi. Septimū ꝙ in quibuſdā locis arabie naſcunt̄ calami ⁊ ſcirpi.quoꝝ oīs decocti cū aq̄ poſt inffationē remanēt ſalſi. Octauū ſignū eſt qꝛ quicūqꝫ fluuij vel fōtes ſunt ſalſi:aquā eoꝝ oportet putari primū multū calidā.deinde extincto calore infra terrā remanet aliqđ terreſtre aduſtū ad modū calcis aut cineris. Nec ſolū fit aqua ſalſa admixtione huius terreſtris:veꝝ etiā oīmodos reſcipit ſapores.qꝛ terreſtre aduſtū plenū eſt aliquibꝰ virtutibꝰ natis facere ōs ſapores in aquis.⁊ ideo aq̄ dulces trāſeuntes per ipm ſaporē accipiūt ab ipſo:ita ꝙ aliqua eſt acceptoſa.ſicut aqua q̄ eſt in ſiccana ſcicilie qua vtunt̄ hoīes in quibuſ edulis loco aceti. Circa ligō etiam fōs eſt acetoſe.in ethia fōs eſt cuius aqua amara reddit amaꝝ fluuiū in quē intrat.oīa ergo ſapoꝝ in aquis ex his q̄ miſcent̄ eiſdē cauſatur de aquis ergo ⁊ mari eorumqꝫ permutatiōibus ⁊ paſſiōibus tāta dicta ſunt.

Ca.ix.qđ ſic īcipit.De ſpītibꝰ aūt ⁊ c̄.Detciat de gn̄one vētoꝝ quātū ad cauſā materialē ⁊ cauſā efficiētē cōfirmās rōne ⁊ exēplis cauſā gn̄onis ipſoꝝ.

E ſpītibus autē idē eſt reſumētibuſ ꝙ exalatiōis due ſunt ſpēs vna humida que dicitur vapoꝛ.alia ſicca quā poſſumus appellare fumū. nō ꝙ pria humida careat oīmi ſicco nec ſecunda careat oīmi humido:ſed dicuntur tales a predn̄ante loco.lato igitur ſole circulariter caliditas eius eleuat humidū.ꝙ lōgius factū a terra infrigidatur ⁊ in aquā vertitur.propter qđ magiſ fient pluuie in hyeme ꝙ̄ in eſtate.⁊ nocte ꝙ̄ die:licet nocturne non ſic ſentiantur ſicut diurne.aqua autem pluens tota deſtribuitur in terra exiſtit multa caliditas. que iuncta calidiori ſolis lati ſuper terram eleuat eius humidum deſiccans eam.ex quo neceſſarium eſt fieri ambas exalationes ſcilicet vapoꝛoſam ⁊ fumoſam.vapoꝛoſa quidem maioꝛ exn̄s principium eſt aque pluentis fumoſa vero principium eſt ⁊ materia ventorum. Predictas autem exalationes ſpecie differre inter ſe ac ipſas cauſari neceſſario ex ſole ⁊ caliditate q̄ eſt in terra manifeſtū eſt ex euidētia opeꝝ.⁊ qm̄ predicte ſpecies exalationis dn̄t:ideo alia ſpēs eſt venti alia pluuie. Aut ſicut quidā dn̄t idē met motus eſt vētus ⁊ cōdēpſatus eſt pluuia ꝙ̄uis aer fiat ex his q̄ cōpetunt vapori in fumo. vapoꝛ eīm humidus

eſt ⁊ frigidus bñe terminabilis. fumus autẽ ſiccus ⁊ calidus. cõuenit ergo cum vapore in humido ⁊ cum fumo in calido. conſiſtit eñim ex utriſqꝫ tanq̃ ſimbolus. vaporem autẽ eſſe frigidũ patet ex hoc ꝙ aqua per ſuam naturã frigida eſt. Preterea nõ oĩs motus aeris facit ventũ. nec omĩs motus aque facit fluuiũ. ſed ſolum illius q̃ fontalis exñs fluit. ſic ⁊ motus aeris caſualiter factus nõ eſt ventus: ſed habẽs pncipium velut fontem exalationẽ fumoſam vẽtus eſt. Teſtãtur autẽ dictis ea que fiunt in alto. nã qꝛ continue fit maior ⁊ minor exalatio: ſemꝑ fiunt nubes ⁊ venti. licet diuerſimode ſecundũ tẽpora ⁊ loca diuerſa. nam qꝛ aliquãdo vapor fit multiplicior. ⁊ tũc ãnus fit pluuioſus ⁊ humidus aliqñ autẽ qꝛ exalatio fit multiplex. ideo ãnus tunc fit ventoſus et ſiccus ⁊ aliqñ in eodem ãno fiunt ſiccitates ⁊ imbres ſiue in eadẽ regione ſiue in diũſis ſcdm pluuiã ⁊ diuerſitatẽ exalatiõis ventoſe vel pluuioſe. in eadem etiã regione ſuperior pars vẽtoſa ⁊ ſicca. Inferior vero frigida ⁊ humida ⁊ ecõuerſo. ſicut contingit in corpore aĩalis. Propter etiã eamdẽ cauſã poſt pluuiã fit ventus maxime in locis illis ĩ quibus fiunt ymbres. qꝛ terra infuſa aquis ⁊ exſiccata a calido ſolis ⁊ ab eo ꝙ in ipſa eſt eleuatur exalatio ſicca que eſt materia vẽti ⁊ ceſſante vẽto calidũ vaporis ſurſum fertur. ⁊ vapor infrigidatus fit aqua. ꝓpter qđ contingit pluuia facta etiã pluuia infrigidatur exalatio ſicca. ⁊ ceſſat flare. ita ꝙ aque faciunt ceſſare ventos ⁊ ventis ceſſantibus fiunt aque. Propter eamdẽ etiã cauſã plurimi venti fiunt ab auſtro. ⁊ borea ſol eñim in hec loca non ſupergreditur ſuper occaſũ ⁊ orientem conſumens exalationes ad iſta loca ſurgẽtes quas nõ conſumit in lateribus aquilonis ⁊ auſtri. ꝓpter ꝙ ibi fiunt nubes qꝛ apropinquãte ſole illis locis fit exalatio humidi. que ſole aſcendẽte cõuertitur in aquã. Sol etiã latus ad tropicos ⁊ a tropicis cauſat hyemẽ ⁊ eſtatẽ. cauſat etiã multã aquã in locis ad que ⁊ a quibus vertitur. ſ. ad auſtrum ⁊ meridiem. qua facta neceſſe eſt pluuiam exalationem cauſare ſicut ex lignis viridibus multum fumum. ex hac fit multiplex ventus. Ita ꝙ rationabiliter plurimi ⁊ principales venti ſunt auſtrales ⁊ boreales.

Caplm. x. qđ ſic incipit. Latio autẽ ipſoꝝ obliqua eſt ⁊ c. Determiãt quali motu venti mouẽtur ⁊ quale ſit pncipium ipſorum.

Cum venti circa terrã ferãtur poſt exalationẽ factã in ſurſum ĩ rectũ manifeſtũ eſt motum ipſoꝝ eſſe obliquũ. pncipium autẽ ex quo incipiũt moueri eſt deſurſum cuius ſignũ eſt qꝛ prius mouẽt nubes in alto exñtes q̃ ſentiãtur vẽti prope terrã. verũtamẽ qm̃ ventus eſt multitudo exalationis ſicce cõſurgẽtis ex terra ⁊ mote circa terrã: patet ꝙ principiũ materiale ipſius eſt deſubtus. licet pncipiũ motus pncipaliter dñctur ſurſum ubi incipiunt. Sunt autẽ parui ⁊ modici venti in locis ubi pmo gñantur. cõuenictibus autẽ multis exalationibus ex proceſſu longinquo vẽtorũ fiunt validi. ſicut patet etiã in fluuijs. cuius ſignũ eſt qꝛ in locis borealibus tꝑore hyemali regio eſt tranquilla ⁊ ſine vẽto. In propinquis autẽ locis modicũ flat boreas ⁊ quaſi latẽter. procedẽs autẽ extra fit ſps maximus ⁊ inſignis. de natura ventoꝝ quo modo fiat de ymbribus ⁊ ſiccitate ac ipſoꝝ ventoꝝ motu dictum eſt.

Caplm. xi. qđ ſic incipit. Sol autẽ ⁊ ceſſare facit ⁊ c. Determinat de cauſis ceſſationis diminutionis ⁊ augmenti ventorum.

Ictus ſolaris cõſumẽs exalatiõs ãteq̃ pñt cõgregari ceſſare facit vẽtos ⁊ exſiccãs terrã pueniẽdo exalatiõꝫ ne fiat prohibꝫ vẽtos fieri. ſicut magnꝰ ignis velociter cõburẽs modicũ cõbuſtibile prohibꝫ fumũ fieri. ⁊ qm̃ ad pdicta fiẽda caliditas ſolis maxime eſt efficax circa ortum orizontis: ideo tunc maxima fit tranquillitas

uſqꝫ ānuales ſiue auptunales ventos. qui vocātur ereſij ⁊ uſqꝫ ad precurſinos vocatos proximos. Uniuerſaliter autē fit trāquillitas autē ꝓpter intēſum frigus extinguēs exalationes aut ꝓpter intenſum calorē conſumentē iam factā exalationē vel impedientē ne fiat in temporibus autē intermedijs fiunt pluuie ⁊ tranquillitates. aut ꝗn do nondum facta eſt exalatio aut iam quando facta eſt ꝑus preterierit ꝙ alia ſuccedat ſibi. Fiunt venti ⁊ augentur tēpore ortus ⁊ occaſus orionis. qꝛ ſunt in permutatione temporis. oritur eīm quando eſtas permutatur in auptuno. ⁊ occidit in permutatione hyemis. permutationes autem tempoꝝ propter indeterminationē plene ſunt turbationibus. Ethesie .i. venti ſeptentrionales flant poſt verſionea ſolis et ortum canis ſtatim. .i. quando ſol fuerit multum propinquus vel multum longinquus a nobis. prope eīm exñs exſiccans impedit exalationē ne fiat. modicum autē accedēs quia glacies liqueſcunt ⁊ terra ſiccata ⁊ propria a ſolis caliditate tingeſcit fiunt exalationes ⁊ venti. ſed hoc magis accidit diebus ꝙ noctibus propter frigiditatē fit aliqualis congelatio ⁊ humiditas que prohibent multam exalationē fieri. exalat eīm ſiecum habens humiditatem tamē fuerit calefactum.

Caplm. xij. quod ſic incipit. Dubitant autē quidam ⁊ c̄. Inquirit quare venti boreales quaſi continue flant poſt ſolſticium eſtiuale et auſtrales nō ſic flant continue poſt ſolſticium hyemale manifeſtanſ ꝙ auſter non flat a pollo antartico ſed a loco qui eſt ſub tropico eſtiuali.

Ubitatio autem contingit circa ventos. ſ. quare poſt eſtiuale ſolſticium continue flat ethesie. i. venti boreales poſt ſolſticium hyemale non ſic continue flant leutonici. i. auſtrales venti. Cauſa autem predicte differentie eſt quia boreas flat a locis ſeptentrionalibus plenis multis aquis ⁊ niuibus quibus liquefactis poſt eſtiuas verſiones magiſꝙ in ipo ſolſticio qꝛ caliditas āpliori tpꝛe facta ē multe fiunt exalationes ſole adhuc exñte ꝓpe. Similr̄ etiā poſt hyemale ſoleſticiū flant oniebie qui ſūt vēti debiles minoreſ ⁊ tardiores borealibuſ ⁊ iſti incipiunt flare ſeptuageſſimo diē poſt ſolſticuū eſtiuale ⁊ in principio veris debiles quidā exñtes ꝓpter paruum vigorē exalatioīs eleuate a ſole longe exñte nec ſunt cōtinui qꝛ exalatio ſegregata debilis ⁊ ſuperficialis exñs cito conſumitur. Alia aūt multū congelata eleuari poteſt ꝓpter debilitatem caloris. ⁊ ideo tales venti interpollatim flant donec poſt ſolſticium eſtiuale flauerunt ethesie ꝗ tunc quaſi cōtinue flant. Auſter aūt nō a polo antartico flat ſed a tropico eſtiuali. Ad qđ intelligendū ſciendū eſt ꝙ terre habitabilis due ſūt deciſiones. vna quidē ad poluꝫ articū ꝗ eſt ſuper nos. alia ad anntarticū ꝗ eſt infra nos ⁊ hec due iuncte ſimul hñt figurā timpanilē ⁊ faciūt duos conoss vnū cuius baſis ē tropicus eſtiualis ⁊ conus mediū terre. alium cuius baſis eſt tropicus hyemalis ⁊ conuſ mediū terre ⁊ hee due ſunt poſſibiles habitari nec ultra tropicuꝫ eſtiuale eſt habitatio hiſ qui habitant ad polum articum qꝛ verba eoꝝ nunꝙ tendit ad meridiē nec etiā ſub pollo eſt habitatio ꝓpter frigus. ⁊ ſic habitatio eſt inter tropicuꝫ eſtiualem ⁊ punctum propinquum polo cuius ſignū eſt ſtelle ille que vocantur corona cum fuerint in meridiano ſunt directe ſup caput nr̄m. Deſcribere igr̄ terrā habitabilē circulr̄ rediculū ē patet rōne nā latitudo habitabilis per circulū poli artici ⁊ circuluꝫ ſoſticij eſtiualis determinata eſt longitudo vero ab oriēte in occidēs circulariter procēdi poteſt exñs tota preambulabiliſ niſi mare prohibeat. Patet etiā ex his que apparēt lōgitudo multū dr̄t a latitudīe. nā ſiquis mēſuret nauigādo ⁊ numerādo ⁊ ab ultimo termīo occidētis ubi ſunt herculia colūne circa fines hyſpanie uſqꝫ ad indiam ſuperiorē a ꝑncipio

arictur q̄ eſt longitudo nr̄e habitabilis multo maiorē inueniet diſtantiā q̄ ſit ab ethio pia uſq3 ad extrema ſicbic q̄ eſt latitudo eiuſdē plus eim excedit longitudo predictā la titudinē q̄ quinq3 excedāt tria nam in latitudine quidā terminus verſus polum eſt in habitabilis ꝑpter frigus. terminus autē tropici ꝑpter eſtum in lōgitudine vero termi nus indie quo ad habitationē licet de ſe totus circulus ſit habitabilis. Quū igitur extimā dutū eſt eodē modo ſe habere quoſdā ventos in parte habitabili ad polū antar ticum qui eſt ſuper nos idō ſicut his boreas flat ab vrſa q̄ eſt ſuper nos nō tamē pertin git ad habitabilē alterius poli qd eſt appogenos .i. nō longe flans q̄uis boree qui flāt in nr̄a habitabili ꝛ in ipſa deficiāt ꝑpter nō longe flare ita alia vrſa flat ventus qui his nō pertingit. Circa mare etiā libye que eſt ad antrū nr̄e habitabilis ita flant euri ꝛ zephiri ſucceſſiue ſicut boree ꝛ auſter circa nos ex quo patet q̄ auſter nō flat apolo an tartico nec etiā flat a tropico hyemali q2 ſi ab illo flaret oporteret aliū a tropico eſtiuali flare verſus nos a meridie quē nos videmus. Cauſa autē vehemētie auſtri nō eſt multitudo aquaꝝ ꝛ niuium vel humiditatū q2 talibus caret locus a quo flat ꝑpter vici nitatē ſolis ſed tamē q2 locus ille expanſus eſt magnꝰ ꝛ amplioꝛ ꝛ iccirco auſter vero eſt magnus ventus. magis pertingens ad partes boreales q̄ boreas ad auſtrales q̄ igitur cauſa ventoꝝ ꝛ q̄modo ſe habeant adinuicē dictum eſt.

Capl'm. xiij. quod ſic incipit. De poſitione autē ipſoꝝ ꝛc. Premiſſis que dicta ſunt de ventis determinat poſitionē ordinē numerum ꝛ cōtrarietatem ipſorum om̄s qui ſunt principales in eis.

E poſitione ꝛ contrarietate ventorū ꝛ quos ſimul flare contingit ꝛ qui ꝛ quot ſunt conſiderare volentibus ſupponatur prius q2 ſicē circulus zenonis rotūdus eſt ita eius pars que habitatur a nobis poteſt ymaginari circularis in qua cor pora ſcd̄m locum erunt plurimū diſtātia localiter ſicut cōtraria ſcd̄m ſpēm ſunt pluri mū diſtantia ſpecifice ſcd̄m locum autē plurimū diſtant oppoſita adinuicē diametralr̄ ut occidēs equinocialis orienti equinocialis polus articus ſiue vrſa polo antartico ſi ue meridiei oriens eſtiualis occidenti auſtrali oriens hyemalis occidenti hyemali.

Quū igitur predicta diſponuntur adinuicē diſtare ſcd̄m diametrū contraria ſcd̄m locū propter quod ꝛ ventos neceſſe eſt contrarios eſſe adinuicē q̄ ſcd̄m diametrū op ponuntur hij autē a locis diametraliter oppoſitis ſicut zefirus qui flat ab occidēte equi nociali contrarius eſt apelines qui flat ab orientali equinociali. boreas autē dictus a perchias qui flat ab urſa contrariatur auſtro qui a meridie kkeyas vero ab oriente eſ tiuali contrarius eſt vento qui dicitur kyps iſte eim flat ab occidēte hyemali q̄ loca dia metralr̄ opponūtur ꝛ nō ſicut dictū eſt ſupra. Eurus etiā flans ab oriente hyemali vicinus auſtro cōtrariaſ argeto q̄ quidā vocāt olimpiā alij ſtinora iſte eim flat ab occi dente eſtiuali qui locus orienti hyemali diametraliter opponitur. Treſquias autē ſ intermedius argetis ꝛ boree ꝛ meſſes qui medius eſt boree ꝛ kekye nō habēt vētos cō trarios qui a regione diametralr̄ poſita ei a qua flat meſſes. ſ. ab intermedia occidētis hyemalis ꝛ meridiei flaret alius ꝛ ſimilr̄ a regione que diametralr̄ opponitur ei a qua flat treſkyas que eſt media oriētis hyemalis ꝛ meridie flaret alius ventus quod non videmus niſi modicus vētus ibidē flat quē habitatores vocāt fenichiā. Ea aūt q̄ de predictis vētis ꝛ eorum oppōne dicta ſunt patent in hac figura. Principaliſſimi igitur vēti hi quoꝝ plures ſunt ordinati ad ſeptentrionē q̄ ad meridiē q2 plus eſt aque ꝛ niuis ibidem quibus liquefactis ꝛ calefactis neceſſe eſt cōplurē fieri exalationem

⁊ per cõſequens plures ventos quoꝝ principalis eſt boreas dictus aperchias ⁊ treſky
as medius argetis ⁊ boree reducitur ad ipm auſter autẽ qui a meridie pͥncipalis eſt in
ter auſtrales ad quẽ reducũtur kyps qui eſt ab occidẽte yemali ⁊ finiticis qui medius
eſt inter eurum ⁊ auſtrũ. Zephirus autẽ qui ab occidẽte equinociali ⁊ argetes qui ab
occidẽte eſtiuali inter boreales cõputanꝛ vniuerſalr̃ ei hij vocãtur boreales hij auſtra
les occidẽtales eĩm frigidiores exñtes reducũtur ad boreã ⁊ oriẽtales autẽ calidiores
reducũtur ad auſtrũ ſunt aũt oriẽtales calidiores qꝛ pluri tp̃e ſunt ſub ſole. occidẽtales
vero cicius relinquũtur a ſole ⁊ tardius ⁊ appropinquãt locis calefactis a ſole.

Caplm̃. xiiij. qd̃ ſic incipit. Sic autẽ ordinatis ventis ⁊c̃. Declarat ꝙ cõtra
rij venti ſe adinuicẽ prohibẽt ⁊ ꝙ cõtrarijs tẽporibus flant cõtrarij ⁊ ꝙ borea
les maxime faciunt alios ceſſare ⁊ que ſunt ꝓprietates ventorum.

Rdinatis itaqꝫ ventis modo predicto manifeſtũ eſt ꝙ nõ contingit ſimul fla
re illos qui cõtrarij ſunt ſcd̃m diametrũ eo ꝙ alter ipſoꝝ per ſui violentiã aliuꝫ
expellit nõ cõtrarios autẽ cõtingit ſimul flare kekyqꝫ ⁊ curſi ad idẽ ſignũ fla
re cõtingit cum tamẽ prin9 ab oriẽte eſtiuali ſit ſecundus ab oriẽte hyemali. Flant
autẽ cõtrarij tp̃ibus cõtrarijs ut equinociali vernali kakeyas ⁊ alij vẽti qui ſunt ultra
tropicũ eſtiualẽ in auptuno autẽ kyps qui diametraliter qui cõtrarius eſt kakeye circa
verſiones autẽ eſtiuales maxime flat zephirus ⁊ circa hyemales eurus. Vẽti autẽ
ſeptẽtrionales. ſ. boreas ⁊ creſkyas ⁊ arges maxime obuiant alijs ⁊ eos ceſſare faciũt
eo ꝙ de prope eſt impetus ipſoꝝ crebiqꝫ ſunt ⁊ fortes ex quoꝝ flatu diſſoluũtur nubes
⁊ effugãtur ⁊ ideo ſereniſſimi ſunt niſi qñ̃o fuerint magis frigidi q̃ fortes prius cõge-
lant vaporẽ quẽ propellãt ⁊ ideo tunc nõ ſerenat ſed potius generãt imbres aut niues
kekyas autẽ qꝛ reflectitur in ſe ipm non eſt ſerenus vnde prouerbialiter dicitur de ali-
quo ad ſe reflexio trahit ad ſe ipm ut kekya ad nubem. Succeſſiones autem vento
rum ſepe fiunt hoc modo qꝛ ceſſante vno incipit flare ille qui conſequenter ſe habet
qd̃ euenit propter ſolis tranſlationem nam ſol eſt principium eleuandi exalationem
que eſt materia ventorum ideo vnus ſuccedit alij ordinate ſcd̃m motum ſolis reperi-
untur duo venti contrarij habere eundem effectum aliquando cõtrarium. verbi gr̃a
kyps ⁊ kekyas humidi ſunt argetes ⁊ eurus ſicci ita ꝙ eurus in principio ſiccus licet
in fine aquoſus meſſes ⁊ aperchias quia frigidiſſimi ſunt nubiloſi ⁊ grandinoſi auteꝫ
aperchias treſkyas ⁊ arges ſtuoſi autem zephirus ⁊ eurus. Cauſa autem quare ke
kyas eſt pluuioſus eſt duplex prima quia propter reflexionem ad ſe ipm nubes cõgre-
gat. ſecunda quia medius boree ⁊ euri exiſtens frigus eſt ⁊ ideo coagulans vaporem
nubes condempſat ⁊ in aquam vertit kypus autem rarius hoc facit quia non eſt re-
flexiuus nec ſic frigidus. Eurus autẽ pluuioſus eſt propter multam materiam et
multum vaporem quem propellit aperchias treſkyas ſereni ſunt ut dictuꝫ eſt faciunt
autem interdũ coruſcationes venti predicti ⁊ etiam meſſes quia frigidi ſunt ⁊ de pro
pe flant. Fulguratio autem habet cauſari a frigiditate nubis ſegregantis exalatio
nem calidam incluſam in nube in nubem ⁊ propellentis eam inferius. Et quo-
niam predicti venti cito coagulant humidum nubis propter frigiditatem ideo qui-
dam coruꝫ grandinoſi ſunt maxime auptuno ⁊ vere facientes hoc principales ſunt a
perchias kekyas ⁊ argẽtes cuius ratio eſt ꝙ enephie maxime fiunt qñ̃o alijs vẽtis flã
tibus alij incidũt in eos aũt pͥncipalr̃ faciũt predicti tres ut dictũ eſt. Echeſie autẽ. i.
vẽti aqlonares girat loca habitãtiũ circa occidẽtẽ hoc modo qꝛ boreas ĩ treſkyã arge
tẽ ⁊ zephiꝝ incidẽs cũ incipiat ab vrſa terminaꝛ ultra occidentẽ equinocialẽ ibiqꝫ quĩ

eſcit. Zephirus eſt deinde girans ad orientē deuenit vſqꝫ ad eurum qui flat ab oriēte hiemali de prima igitur gñone ſubſtātia accidētib9 ⁊ paſſioib9 ventoꝝ dictū eſt.

Caplm. xv. qḋ ſic incipit. De agitatioue autē ⁊ motu terre ⁊c̄. Inueſtigat ſecundum opiniones alioꝝ cauſam terremotus improbans eorum dicta.

Uod agitatio ⁊ motus terre cauſantur ex aliquo ſimili ei ex quo cauſanť vēti ideo cōuenienter cōſideratio eoꝝ ſequitur tractatū de vētis tres autē de precedentibus pħis videtur tres rediddiſſe cauſas de predictis. Anaxagoras eiꝫ ait etherē natū ferri ſurſū aliqñ incidere in quedā loca cōcaua inferioris partis terre ⁊ tūc cauſare motū in ea. nā terra q̄ de ſe cōcaua eſt ⁊ ſpongioſa in ſuperiori parte cōcludiť ⁊ conſolidatur ꝓpter imbres condēpſantes eam in inferiori autem remanet cōcaua. Cauſa autē predicta valde ſimplr̄ aſſignata eſt ponēs terrā nō eſſe ſimplr̄ deorſuꝫ ad quē vndiqꝫ ferātur grauia ⁊ celis nō eſſe ſimplr̄ ſurſum ad qḋ fer tur leuia ¶ Preterea terra nō eſt late ⁊ plene ſuperficiei ſed magis giboſe et ſpherice. qḋ patet ex hoc ꝙ orizon ſemꝑ fit alterum nobis tranſlatis ad quācūqꝫ partē terre habitabilis. ¶ Preterea dicere terrā manere in aere ꝓpter magnitudinē ⁊ tamē ipam moueri de ſubtus in ſurſum percuſſam ab ethere ſunt contraria. ¶ Preterea cauſa predicta nō ſaluat accidentia circa motum terre nec dicit quare magis in hac regione q̄ꝫ in alia ⁊ magis in hoc tēpore q̄ꝫ in alio fiant motus. Democritus autē cauſā terremotus dicit eſſe q꞉ terra plena aquis ſuſcipit multā aliam aquā pluuialē. que tota nō poteſt ſuſcipi i vētre ipſius ⁊ ideo inferens vni terre cauſat motum in ea ⁊ q꞉ terrā ſiccam attrahit aqua exñs in locis repletis ad concauitates terre ex cuius tranſitu cauſatur motus in terra. Anximanes autē cauſā terremotus dicit eſſe q꞉ terra plus madefacta rumpitur qñ deſiccatur itaqꝫ fruſtra q̄ rumpuntur cadunt in concauitates ⁊ cōuertitur terra et ideo fit terremotus in ſiccitatibus ꝓpter tales fracturas ⁊ iterum fit in pluuioſis locis ſiccis temporibus q꞉ terra humetata ab aquis cadit in voragines terre. Si ratio democriti ⁊ hec cauſa vera eſt oporteret terraꝫ in omibus locis apparere ſubmerſam quod falſum eſt in quibus fit terremotus. ¶ Preterea circa quedam loca fit terremotus que nō plus habent de ſubmerſione q̄ꝫ alia loca circa adiacentia. ¶ Preterea terrā concuſſā ⁊ per deciſiones cadentem minus videmus aptam ad ſimilitudinem fractionem ⁊ caſum. ⁊ ideo ſi hec eſſet cauſa terremotus ſemper minor ⁊ minoꝝ ⁊ tandē nullus in eiſdem locis terre quod non videmus.

Caplm. xvj. quod ſic incipit. Sed qm̄ manifeſtum ꝙ neceſſariū ⁊c̄. Aſſignat veram cauſam terremotus q̄ eſt mot9 ſpūs clauſi in terram quod confirmās hoc quibuſdam ſignis acceptis a temporibus ⁊ ventis.

Uoniam exalationem multam neceſſe eſt fieri ab humido et ſicco ut dictum eſt prius ex hoc autem fit terremotus hoc modo q̄uis eīm terra de ſe ſit ſicca tamē habet multam humiditatem ex ymbribus ⁊ ideo calefacta a ſole ⁊ a calore ſibi īnato neċe eſt multā exalationē fieri cuius quedā pars extra eā exalat quedā inter ipam cōcludiť quedā parti extra fluit ⁊ parti intus retineť ⁊ hoc ſuppoito ſciendū ē ꝙ corpus aptū lōge moui vehemētiſſime maxime motiuū eſt tale autē eſt ꝙ citiſſime alia penetrare ⁊ ꝙ natura ſpūs talis eſt ideo intra corpus maxie eſt motiu9. Qḋ patꝫ ex cōiuncto ſibi ſpū ſurgit i flamā ⁊ velociter fertur cauſa igiť terremotus nō eſt aq̄ nec terra ſed ſpūs infra terrā exñs cū fluerit ⁊ motus fuerit nō exalari extra. Et q꞉ trāquilitate exñte exalatio cōtinua infra terrā fit q̄ eſt materia vēti in ea adiungiť ꝑncipio vnde cepit talis exalatio idcirco ipa multiplicata intus fit motus ⁊ īpetus infra terrā ex quo

causātur plurimi maximi terremotus ſine ſimul intus fit talis exatio ſiue ſit aliq̄ tota feratur extra exīte etiā alto vēto extra mouebit eam licet minore ſunt terremot9 qui fiunt nocte q̄ die magis circa meridie q2 tā nox q̄ meridies maiōis ſunt trāquilitatis in meridie ſol predñans reprimit exalatiōnē in terra noctibus autē ꝓpter abundātiaꝫ ſolis minus eleuātur exalationes a terra ꝛ ideo nocte ꝛ meridie f. fluxus ſps incluſi infra terrā natura exalantis exterius maxime autē in nocte hoc fit circa diluculū q2 tunc ſps nati ſunt incipere flare. ſi igitur talis ſps intus ex ñs ꝑncipium habeat infra terrā q̄ ꝓpter multitudinē permutatū reſoluatur ſic vētus circularis fortorē facit terremotū.

Capl'm. xvij. qd̄ ſic incipit. Ad hoc autē circa loca talia ꝛ c. Confirmat cauſā predictam terremotus ex ſignis repertis in quibuſdā euentibus cōtingentib9 circa partes inferiores maxime circa terram.

Signa autē q̄ ſps incluſus cauſat terremotum in terra ſunt hec ꝛ cītu circa illa loca fiunt fortiſſimi terremotus cūq3 mare fluxibile eſt ꝛ regio ſpōgioſa ſubſtātialia propter qd̄ circa eliſpōticā achayā ciciliā ꝛ embelee q2 mare videtur ſubintrare fiunt terremotus vnde circa ꝛ idipm propter predictā cauſā emanauerūt aque calide. Fiunt autē terremotus in talibus locis q2 ſps factus vhemēs a multitudie maris repellitur in terrā qñ debet exalare ꝛ ideo regiones habētes cōcaua loca ſuſcipiētes multū de tali ſpu magis cōcutiuntur hoc autē ꝑncipaliter in vere ꝛ in auptunio ꝛ maxime tēporibus multū pluuioſis ꝛ in magnis ſiccitatibus talia enim tēpora multū ſunt vētoſa. nam eſtas propter vehementē caloreꝫ cōſument exalationē ꝛ hyems propter frigus faciunt imobilitatē ſps. In ſiccitatibus autē aeeſt ſpumoſus q2 qñ maior exalatio ſicca fuerit facta q̄ humida aer achimos ꝛ ſine ſp̄ humido. In pluuioſis autē exalatio infra terrā exñs augetur eo q̄ intercipiat̄ in anguſtiorib9 locis ab aqua replēte cōcauitatē terre ꝛ q2 multus ſps cōprimitur in paruī locū ideo fluēs ꝛ impinguēs fortiter mouet terrā. Exēplum autē huius reperitur in corpore tiſo i quo virtus ſps intercepti cauſa eſt terremotus pulſiuū hoc enim accidit nobis propter variationem q2 tunc ſpiritus de foris ſubito intus latus comunicās ſpiritui interiori cauſat tremorē in corpore ꝛ hoc modo interdum circa terraꝫ fit ita, aliquis motus eius aſſimulatur tremori ꝛ aliquis pulſui. Quante autem virtutis ſit ſpiritus ad mouendum nō ſolum patet ex his que fiunt in aere virtute ventoꝝ. verum etiā ꝛ in alijs que fiunt in corporibus aīalium in quibus terra. i. maior contractio neruoꝝ et ſpaſſim. i. maior contractio eorumdē a ceruice deorſum ſunt motus ſpiritus aīmalis habētes tātum vigorem ut multi ſimul nō poſſint viuere infirmos in tali motu conſtitutos ꝛ hoc modo oportet extimare ſpm cauſare terremotū. Senſibiliter autem vidimus ſigna cauſe predicte nam in quibuſdam locis terremotus incipiens nō ceſſauit ante ſpiritus vehemens quaſi ꝛ nephetuas errumpens exiuit ſuper terram vnde nuper eradeam poſiti ſimile accidit ꝛ prius circa ſacram inſulam que fuit de numero vocarum eloy. i. conſecratarum deo ventorum intonuit terra ad modum collis qua poſtmodū rupta exiuit tantus ſpiritus elleuans tantam fauillam ꝛ cinerem q̄ propinquam ciuitatem lipareorum intinauerat ꝛ peruenit ad ciuitates ytalie itaq3 locus ex quo hec exalatio facta eſt ad hoc appareat. Cauſam etiam ignis apparentis ibidem oportet putare q2 aer paulatim accenditur ꝛ diuiſim ac ſucceſſiue fit ibidem incenſio q̄ autem ſub terra fluat ſpiritus arguitur ex hoc q̄ fit circa inſulas preditas cum enim auſter flare debeat fit ſonitus eis q2 auſter longe flans mouet in aere quod motum expellit ad interiora ſpiritus qui exalabat ex terra fit autem talis ſonus multotiens ſine aſmo

ideſt ſine terremotu propter amplitudinem locorum in qua paucitas repulſi ſpiritus diuerſimode ſpergitur.

Capl'm.xviij.qđ ſic incipit. Adhuc fieri ſolē caliginoſū ⁊ c. Cōfirmat ſupiorē cauſam terremotus ſignis acceptis ab his que fiunt in alto.

Signū autē ꝙ terremotus fit propter ſpm ad interiora terre cōcluſum eſt obſcuritas ⁊ caliginoſitas que fit circa ſolē abſqꝫ nube tēpore terremotus nā ſpu incipiēte progredi in terrā aer diſſoluitur ⁊ diſgregatur ex quo apparet caligo ⁊ obſcuritas circa ſolem. Aliud ſignū eſt ꝙ ante matutinales terremotus fit trāquilitas quidē qꝛ ſps regreditur intra terrā ⁊ ideo maioꝛ fit tranquillitas ante maioreſ terremotus tunc eīm ſps nō partim intus partim extra ſed ſimul totus latus eſt infra terram frigus autē accidit eo ꝙ exalatio naturaliter calida regreditur intra terrā venti eīm calidi ſunt. Qđ autē quidā frigidi appareāt cauſa huius eſt qꝛ mouēt aerem plenū multo ⁊ frigido vapore ſicut ſps exſuflatus per os de prope calidus eſt de longe autē frigidꝰ fit ꝓpter frigiditatē vaporis reperti ī aere deficiēte ergo ſpiritu naturalr̄ calido ſuper terrā tempore terremotus cōuenienter fit frigus relicto vapore frigido in aere.

Aliud ſignū cauſe predicte eſt ꝙ ante terremotū de die aut parū poſt occaſum exñte ſerenitate apparet quedā nubecula ſubtilis recta ⁊ lōga eo ꝙ venti tranſlati in terrā nō cauſāt motum in ea. Cuius exēplum eſt in mari circa littora ubi fluctuationes ⁊ regimina groſſa fiunt ⁊ diſtorte ſubtiles autē ⁊ recte qñ eſt trāquillum qđ igitur mare facit circa terrā hoc facit ſps. circa nubes in aere ⁊ ſic trāquillitate exñte nubecula ſubtili ⁊ recta in aere relinquitur. Aliud ſignū ꝙ circa eclipſes lune fit terremotus qꝛ tunc appropinquāte interpoſitione umbre terre calidū aeris debilitatur ⁊ ſpu trāſlato ī terrā fit in ea terremotus ut eclipſis ⁊ trāquillitas in aere. Videmus etiam ꝙ ſepe ante eclipſim medie noctis fiunt vēti in ꝓncipio noctis ⁊ āte eclipſes diluculares fiūt venti in media nocte qđ accidit ꝓpter debilitari calidū qđ fit a luna q̄ cum appropinquauerit loco eclipſis vel iam fuerit eclipſata reuertitur illud quo aer quieſcebat ⁊ iterū fit ventus tanto debilioꝛ quanto eclipſis lune amplius perſeuerat.

Ca.xix.qđ ſic incipit. Cū aūt fortis factus fuerit t̄remotus ⁊ c̄. Aſſignat cauſas accidentiū circa t̄remotus.ſ. durationis ſonitꝰ particlaritatis ⁊ raritatis.

Fortis terremotus nō ſtatim ceſſat nec ſemel tantū agitat terrā ſed aliqñ eiꝰ prima agitatio fit.xl.diebus.ſecunda per ānum vel per duos in eiſdē locis. cauſa aūt magnitudinis eius multitudo ſps ⁊ diſpoſitio locoꝝ per que fluit ſi fuerit talis nō ut facile pertrāſeatur a ſpu ſed reſiſtat eidē velut obſtaculū cōtrapoſitū aque neceſſarium eſt ſpm retineri in ea ⁊ fieri maximā cōcuſſionē nec mox cōſumitur materia ſps faciētis aīmū.ſ.terremotū ⁊ quī nō ceſſat donec cōſumatur materia predicta vel debilitetur in tantū ꝙ exalatio nō poſſit mouere terrā ſicut in corpore aīalis pulſus non ſtatim ceſſat nec cito ſed per moram.ſ.poſt debilitationem paſſionis ⁊ principij a quo fuerat excitata. Spiritus autem exiſtens ſub terra cauſat illos ſonos qui preueniunt terremotus ⁊ qui fiūt ſine terremotibus quia ſicut aer percuſſus emittit ſonos humidos ita ⁊ percutiens corpora ſolida cauſat eoſdem nichil eīm differt ipm percuti et percutere preuenit autem ſonus motum propter ſubtilitatem ⁊ quia ſonus citius penetrat q̄ ſpiritus. Si autem ſpiritus ſub terra ſit ſubtilis ⁊ debilis propter facile penetrare non mouet perueniens autem ad loca ſolida ⁊ diuerſimode cōcaua emittit oīmodos ſonos ita ut videatur prodigium terre mugire cauſa autem ꝙ factis terremotibus interdum eruperunt aque non eſt quia aqua faciat motum ſed ꝙ ſps propellat

aquã exãtem ſubtus terrã aut in ſuperficie eius ſicut vẽti ſunt cauſa fluctuũ in aquis et nõ ecõuerſo. Nõ eim terra agitata ⁊ aqua eſuſa euertunnir cauſa ut materia ſunt terra ⁊ aqua ⁊ hoc patiẽtes ꝑncipium autẽ efficiẽs eſt ſps. Nõ autẽ aliqñ ſimul cũ terremotu fit fluctus in mari cauſa eſt cõtrarietas ventoꝝ cum eim vẽtus agitãs terrã nõ poſſit mare repellere obſiſtente vento cõtrario q̃ mouet mare ꝓpellẽdo ⁊ coartã-do cõgregat multũ aque ⁊ maris ⁊ tamdẽ devicto ſpiritu qui eſt in terra multa aq̃ ꝓpellitur que erũpet ſuper terrã ad modũ cathacismi.i.diluuij ita eim factũ eſt circa a-chayam ubi auſter flabit extra boreas autẽ infra terrã quo victo ⁊ introeũte terrã facta eſt trãquillitas tamẽ ſimul fuit maris ⁊ terremotus ⁊ hic maioꝛ factus eſt ꝓpter mare obſiſtenꝫ ſpũi qui ſub terra erat nec permittẽs ſpũi exalare ſps quidẽ fecit terremotum ypoſtaſis.i.conſiſtẽtia ⁊ impetus alterius venti fecit cathacismũ. Fiunt autẽ terremotus coĩter nõ in tota terra ſed in parte ⁊ ſepe ad modicũ locum eo ꝙ exalationes q̃ ſunt in ipſo loco ⁊ vicinis cõueniunt in vnũ ſicut ſiccitates ⁊ pluuie ſunt aliqñ ſcd̃m partes terre qꝛ nubes ad determĩata loca cõgregãtur ſcd̃m latioñe ſolis ⁊ ſcd̃m dĩuas locoꝝ venti autẽ nõ ſic particulariter flant ſed coĩter occupãt regionẽ ſed hij qui ſunt ĩ terra oĩs ad vnum locũ habẽt impelli qñ igiꝛ mixtus ſps mouet terra coĩter tremit ſecũ latiꝫ rara autẽ ꝓpellitur ad deorſũ in ſurſũ ⁊ tunc minꝰ agitatur qꝛ nõ eſt facile multũ ſpm hoc idẽ cõuenire ad longitudinẽ autẽ multiplex exalatio põt cõſurgere a profundo. Ubicũqꝫ autẽ factus fuerit terremotus in ſurſũ egrediꝛ multitudo lapiduꝫ ſicut bullientiũ in caldarijs hoc eim modo factus fuit terremotus qui euertit ſimpolim ⁊ alius in campo flegeo ⁊ tertius circa liguſtinis. Fiunt autẽ terremotus mĩnus in inſulis marinis ꝙ̃ in ꝓpinquis terre qꝛ multitudo maris infrigidãs ꝓhibet exalationẽ ⁊ ſuo pondere cõprimit terrã adhuc mare nõ permittit ſps obtinere terrã ⁊ agitari ⁊ iteꝝ occupãs multũ locum nõ permittit exalationeꝫ includi in terra ſed eleuãtur ab ea cum exalatioĩbus maris. Inſule autẽ ꝓpinque terre ſunt quaſi pars terre ⁊ mare intermediũ ꝓpter paucitatẽ cum habet virtutẽ infrigidãdi vel cõprimẽdi ponticas igiꝛ inſulas nõ contingit moueri niſi mare totũ moueaꝛ a quo contineꝛ ⁊ quia hoc difficile eſt ideo raro fit in ea terremotus ⁊ de terremotibus itaqꝫ cauſis ⁊ paſſionibus ipſorum hec dicta ſint.

Capitulum.xx.quod ſic incipit De coꝛruſcatione autem ⁊ tonitruo ⁊c̃ Inueſtigat autem cauſam tonitrui ⁊ coꝛruſcationis ⁊ quare coꝛruſcatio poſterioꝛ tonitruo prius ſentitur.

Dicimus autẽ cauſam coꝛruſcatiõis ⁊ tonitrui tiphonis incenſiõis ⁊ fulminũ horum eim oĩum idẽ eſt materiale ꝑncipium tam exallatio ſicca ꝙ̃ humida ſunt in potẽtia ad condẽpſationẽ ⁊ hoc qđ facit nubes conſtare ut dictũ eſt ꝑus Facta igiꝛ ſpiſſiori conſtantia nubiũ in ſuprema ſũmitate eaꝝ qꝛ ibi defficit caloꝛ diſgregãs neceſſe eſt fortiorẽ ⁊ frigidiorẽ in tãtum ut pellat inferius calidum ꝙ inde aptum eſt ferri ſurſum ſicut ecõuerſo quedam corpora piramidalia per extruſionem exilientia a digitis cum manus plena aliquo molli conſtringitur ſurſuꝫ feruntur licet ſint grauia frigiditate itaqꝫ nubium extrudente exalationem calidam ⁊ ſiccam fiunt fulmina ⁊ venti violenter deorſum lati qui vocantur eneſie caliditate ergo diſperſa in ſuperiorem locum interdum aliqua pars ſicce exalationis includitur in aere infrigidato ⁊ cõuenientibus nubibus ſegregatur ⁊ violenter lata percutitur ad nubes continẽtes cuius percuſſure ſonus vocatur tonitruum. Fit autem hec percuſſura quando vapoꝛ exalans ex lignis cõuertitur in flamam fit ſonus ruptis lignis deſiccatis quem

quidem vocāt risum vulcā alij veste alij vtriusq; fit in nubibus sps segregatus impin guēs ad spissationē nubiū facit tonitruū. Fiunt autē diuersi soni in tonitruis ꝑpter irrigulatitatē nubiū ꝛ ꝑpter intermediū ventres his qui sunt nō habētibus cōtinuā spi situdinē nec vniformē qn̄o autē sps siccus ꝛ calidus a nube extruditur ꝛ ignitur subtili ꝛ debili ignitione ita ꝙ coloratus apparet ꝛ hunc vocamus corruscationē. Fit aūt hec corruscatio post percussurā ꝛ tonitruū ꝛ tamē prius videtur ꝙ illa audiatur. quia visus anticipat auditum sicut patet in rebus facientibus sonum ex motu quoꝝ prius videmus motū secundo factum ꝙ audiamus sonum motus prioris.

Capl'm. xxj. qd̄ sic incipit. Quis quidā dicunt ꝛc. Interserit opiones alioꝝ de tonitruo ꝛ corruscatione ꝛ improbat eas concludens veritatem.

Causā corruscatiōis ꝛ tonitrui quidā assignāt ignē factū in nubibus. ita ꝙ empedo. dicit causam hoꝝ esse ignē a radijs solaribus interceptū nubibus. anaxa. vero ignē ab ethere desuper delatū deorsum. Splendorē autē huius ignis aiunt esse corruscationē sonum autē ipsius ꝛ fisurā dicunt tonitruū ita ꝙ sicut ꝓus apparet corruscatio ꝙ audiatur tonitruū ita ꝛ prius fit. Ignē interceptū in nubibus modis predictis irrationabiliter dictū est ꝛ dicere ipm desuper ab ethere trahi deorsum cum sit natum ferri sursū irrōnabilius est nisi assignetur causa. Preterea quare hoc fit tantū quādo nubes sunt ꝛ nō fit serenitate exn̄te oportuit dicere. Similiter improbabile est ꝙ caliditas intercepta nubibus ab alijs causa predictoꝝ nam tonitruū ꝛ corruscatio fit per aliquod segregatū dicere ergo ꝙ fluit per aliquid inexn̄s simile est ac si dicatur aquā niuē grandinē prius existere superius ꝛ nō fieri ibi sed quasi ypocheya. i. superius reposita postea descendēte. Preterea interceptio caliditatis in nube magis causat aliquid ꝙ tonitruū vel corruscationē sicut calor apud nos liquoribus interceptus nō aque calefacit quidē sed tamē cum infrigidat aqua ꝛ coagulatur nō fit in ea aliud tale qualia sunt predicta oportebat autē fieri similia scd̄m ꝓportionem magnitudinis ꝛ paruitatis ita ꝙ feruor ignis factus in aqua causaret sps corruscatiōis qd̄ nō est veꝝ nec illi feruorē ignis in nube dicunt sonū esse sed fixim q̄ est parua bullitio facta cum extinguit aliud calidū cum sono. Quidā autē dicūt corruscationē nō esse aliquid sed apparere quādā refulgentiā in aere similis illi que apparet in mari virga percusso tunc eīm videt quidā fulgor i aquis maxime neccesse ꝛ eodē modo dicūt in nube humida apparentiā frigoris esse corruscationē. Isti nesciūt naturā refractionis aqua eīm percussa fulgore facta refractione visus ab ipsa respectu alicuius fulgidi ꝛ qꝛ de dic lumē solis excedēs illam claritatē exterl nat ideo magis apparet nocte ꝙ die. sic igitur aliqui dicunt ꝙ corruscatio est restrictio alicuiꝰ qd̄ est perlustratio ignis nō geniti in nube sed ab alio intercepti. nos autē ꝙ eadē natura exalatio sicca sup terram facit ventū infra eam terremotū in nubibus autē aquosis tonitrua ꝛ corruscationes de quibus nunc dictum est.

Tertij libri qui sic incipit. De residuis dicamꝰ opibus ꝛc. Capl'm primū determinat de causis enephie tiphonis incensiōis ꝛ fulminis.

Dicendum est de passionibus ꝛ operibus residuis. s. que preter predicta possunt fieri ex segregatione exalationis sicce talis enī spiritus segregatur per modica ꝛ sparsim diuisus ac semper factus per flans tonitrua facit ꝛ corruscationes in nubibus. Si autem multus simul ꝛ spissior segregetur in nubibus: fit ventus enefias. qui violentus est propter celeritatem segregationis que est valida. Qn̄ igitur multa ꝛ cōtinua fit talis spiritus hoc accidit quia multa aqua et

pluuia mouens ſpm deorſum generatur. ambo eſm hec. ſ. aqua ⁊ ſpiritus potentiali-
ter ſunt in nube ex qua fit plus de altero predictoꝝ: quanto plus principium cuiuſli-
bet ipſorum fuerit virtuoſius. quando autem ſpiritus qui in nube erat ſegregatus con
tra percuſſit aliquod ſolidum ſicut fit quando ventus ex loco amplo fertur in anguſtū
locum ut in porticis aut vijs tunc propter artitudinē loci ⁊ ſpiritus repercuſſionem fit
reſolutio: tunc eſm impetus ſpiritus propellit anterius. ⁊ obſtaculum prohibet ante-
rius procedere. propter quod fertur ſpiritus in altum. ſi nō prohibeatur illuc ferri ⁊ a-
lius ſuccedens ⁊ eodem modo flat donec fiat continuatio ad ventum primo flantem
modo circuli ⁊ propter hoc tam ſuper terram ꝙ in nubibus fiunt tales reuolutiones
ventoꝝ. Sicut autem ſemper nubes ſegregantur ⁊ fit continuus ventus quando fac
tus fuerit enephias: ſic quando factus fuerit predictus motus: ventus cōtinue trahit
ſecum nubes. quia propter ſpiſſitudinē nō poteſt ſeparari ab eis. vertitur autem circu
lariter propter cauſam predictam: ſi fertur deorſum. quia nubes que deficiente cali-
do in eis ſpiſſantur: ſemper inferius propellunt. vocatur autem hec paſſio ſi nō fuerit
colorata a calido tiphon et eſt ventus quaſi enephias indigeſtus. Ventis autem
borealibus flantibus ⁊ in vallibus nō temperatis nō fit tiphō nec enephias eo ꝙ exa
latio ſicca ⁊ calida que eſt materia ipſorum extinguitur a frigiditate que in valli ⁊ ven-
tis borealibus flantibus in aere predñatur. Fit autem tiphon quando enephias fit in
nō poteſt ſegregari a nube tunc eſm ſpiritus nubem ducens delatus ad terram cum
impetu ab ea percutitur ⁊ ſurſum propellitur ut ſic fiat in eo circularis motus. In-
cenſio autem fit quando ſpiritus ſubtilis expulſus de nube ignitur ⁊ aerem circūſtan-
tem incendit colorans ipſum ignitione. Fulmē autem fit quando multus ⁊ ſubti-
lis ſpiritus extruditur. ita ꝙ ſi valde ſubtilis ſit: non adurit propter ſubtilitatem. ⁊ hoc
poete vocant argentea. Si autem minus ſubtilis exiſtens adurat vocatur ſoltera
⁊ primus quidem propter velocitatem fertur velociter. ſic prouenit ut pertranſeat an
teꝙ igniat. ⁊ anteꝙ morando coloret. ſecundus autem quia tardior: colorat ſed non
exurit quia ante tranſit ꝙ incendat. Reſiſtentia igitur ⁊ metala ab his fulminibus
patiuntur et liquefiunt. nō reſiſtentia autem nō patiuntur ⁊ qꝛ propter raritatem ipſo
rum ſpiritus pertranſiens nō comburit ea licet inueniens attritionem faciat. patet igi
tur ꝙ fulmina ſunt ſpiritus cuius confirmatio accipitur ex his que videmus. nam in
ephеſo autem templum combuſtum fuit a fulmine flāma diuiſa per partes continue
ferebatur. dictum eſt autem prius ꝙ flāma eſt fumus ardens. fumus vero ſpiritus ſic
cus ⁊ calidus quod patet in multo fumo de quo manifeſtum eſt ꝙ eſt ſpiritus. Pa
tet etiam in paſſiuis ignitionibus. ruptis eſm lignis ex quorum ruptura exalat ſpiritus
multus: ignis ſuccenditur ⁊ fit flāma que ſurſum fertur ⁊ inuadit domos. oportet igi-
tur putare ꝙ ſpiritus ſemper comitatur fulmina ⁊ econuerſo. licet hoc nō videatur. qꝛ
ſunt ſine colore vnde ea que debent a fulmine percuti tanꝙ prius incidentes in eo pn
cipio ꝙ effectu. Diuiſio etiam quam facit tonitruum in rebus nō cauſatur ex ſono
ſed ex ſpiritu qui ſimul ſegregatur diuidens cum eo quod ſonum ſecit percutiendo au
tem virtute tali ſpiritus diuidet quidem: ſed nō exurit. de tonitruo autem coruſcatio-
ne enephia incenſione tiphonibus ⁊ fulminibus dictum eſt.

Capitulum ſecundum quod ſic incipit. De halo autem ⁊ yride ⁊c.
Volens determinare de halo ⁊ yride parallelis ⁊ virgis que fiunt prop
ter eaſdem cauſas premittit eorum accidentia ⁊ paſſions.

Ꝑſius quidē halo ſemꝑ apparet integer circulus ⁊ fit circa lunā ⁊ ſplendē-
tia ſidera fit autē tam nocte ꝙ̄ die ⁊ magis meridie ꝙ̄ ſero nam diluculo ⁊ cir-
ca occaſum fit tardius iridis autē nunꝙ̄ fit pluſꝙ̄ ſemicirculus ⁊ hoc fit ſepiꝰ
ſole oriēte ⁊ occidēte ita ꝙ qn̄o fit minor apparet maior portio ⁊ minus eleuatur q̄n̄do
fit maior plus eleuatur licet minor ſit portio. Fit etiā que fit poſt equinoctiū auptu-
nale nō fiunt autē plures ſimul yrides ꝙ̄ due quaꝝ vtraqꝫ eſt tricolor ⁊ eorūdem colo
rum ſcd̄m ſpēm atqꝫ equaliū in natura licet colores ſupioris ſunt obſcuriores ⁊ cōtra-
rio modo poſiti coloribus inferioris nam yridis q̄ infra eſt ꝓma periferia q̄ maxima ē
in ea coloris punicei cuius coloris eſt periferia infima ſupioris yridis q̄ eſt minima e
ius ⁊ propinquior ꝓme periferie interioris yridis ⁊ eodē modo alios colores ꝓportio-
nabiliter diſponūtur in ſuperiori ⁊ inferiori yride. Colores autē predicti ſunt illi
quos pictores facere nō pn̄t qꝛ cum ipſi fiāt colores mixtione mediāte puniceꝰ autē vi
ridis alurgus nō fiāt mixtione q̄ om̄s ſunt patet ꝙ pictores hos facere nō pn̄t apparet
aūt quartꝰ color inter medius punicei ⁊ viridis qui dicitur yancos. Paralleli autē
⁊ virge ſemp fiunt ex latere ſolis ⁊ nō deſuꝑ nec verſus terrā nec ex oppoſito ſolis nec
fiunt nocte ſed dum ad huc ſol aſcendit ad orientem vel deſcendit ad occaſum plu-
rimum autem ad occidentem raro autem in medio celi fiunt ſicut aliquando accidit
in biſore in quo loco per totam diem duo paralleli ſimul orientes permanſerunt uſqꝫ
ad occaſum ſolis iſte ergo ſunt paſſiones predictorum.

Caplm̄.iij.qd̄ ſic incipit. Cauſa autē hoꝝ oīm eadē ⁊c̄. Premittit quaſdas
ſuppōnes neceſſarias ad cognoſcendū cauſas halo yridis ⁊ alioꝝ dictoꝝ.

Uia cauſa oīm dictoꝝ eadē eſt eo ꝙ oīa ſunt refractio quedā licet differāt mo-
dis ⁊ ꝓncipijs quibus fiunt.ſ.quomodo accidit fieri refractionē ⁊ ad quid.ſ.
ad ſolē vel ad aliud fulgidū fieri. Ideo ſupponēda ſunt quedā.primū eſt ꝙ
yris fit de die.nocte autē raro fit ad lunā.⁊ quidā putauerūt tūc nō fieri yridē.latebat
eīm eos propter raritatē. cauſa etiā latētie eſt qꝛ colores nō apparent in tenebris ⁊ qꝛ
in ſola vna die menſis.ſ.nocte pleni lunij fit yris:ſi debet fieri a luna.⁊ hoc tanm̄ ipſa
oriēte vel occidēte.vnde ſolum bis in quinquaginta ānis hoc comꝑimus factū ab ea
Secundū eſt ꝙ viſus refrangitur tam ab aqua ꝙ̄ ab aere ⁊ ab oībus habētibus ple
nam ſuperficiē ſicut dictū eſt in his que inde ſenſu ⁊ viſu dicta ſunt. Tertiū eſt ꝙ in
quibuſdā ſpeculis repreſentātur figure ⁊ colores in quibuſdā ſolum colores.ſicut ī hiſ
ſpeculis que tantā habent paruitatē vt nō poſſint ſenſibiliter diuidi.in his eſt impoſſi
bile.apparere figurā cum oīs figura ſit diuiſibilis ⁊ qꝛ neceſſariū eſt aliquid apparere
in talibus ſpeculis:figura in eis nō apparēte relinquit̄ qꝛ apparet ibi color. Quar
tum ꝙ coloris clari aliquando claritas non apparet aut qꝛ miſcetur colori ſpeculi aut
propter debilitatem viſus fit apparentia alterius coloris.de his autem conſiderandū
eſt in his que de ſenſu ſunt.

Caplm̄.iiij.quod ſic incipit. Inueſtigat cauſam gn̄onis halo ⁊ accidentium
eius ⁊c̄. Utens his que in precedenti caplo ſuppoſita ſunt.

Tentes igit̄ de preſuppoſitis dicamus quare halo habet figurā circularē.et
quare fit circa ſolē lunā ⁊ alia aſtra.qꝛ eadē rōne fit in eis. Aere vaporoſo
exn̄te ⁊ vapore ipſo condēpſato in nubē:ſi regularis fuerit ⁊ paruaꝝ partiū ta
lis cōſiſtētia fit refractio viſus ad eā.facta refractione radioꝝ corporis fulgētis in ipo.
⁊ hoc dr̄ halo.vnde cōſiſtētia talis vaporis multū ꝑſeuerās ſignū eſt pluuie.diruptio
eius ſignū vēti.marcedo ū o.ſ.qn̄o cito tota exteriatur ſignū eſt ſerenitatis. Siquidē

eīm nec marceſcat nec extrahatur ſed permutatur proceſſu: proprīa natura aque ſig-
nūm veriſimuliter eſt. inſinuat eīm fieri talē cōſiſtentiā vaporis ex qua inſpiſſatione ac-
cipiēte cōtinuationē neceſſariū eſt aquā venire propter qđ nigriores fiunt alijs tales
refractiones ſine halo. Cum autē diſtrahitur: fit diuiſio eius a virtute ſiue a pncipio
venti iam exiſtis in aere: licet nō preſentis ipſi halo qđ patet ex hoc ꝙ vētus ſubſequēs
inde flat vnde incipit pncipalis diuiſio halo. ⁊ ſic diſcuſſio ſignū eſt vēti. Marceſac-
ta ſignū eſt ſerenitatis exſiccat vaporē humidum patet igitur quomodo aere ſe habē-
te fiat refractio. cōſiſtēte eīm caligine nubis circa ſolē aut lunā viſus refrangitur. et
ideo halo nō fit ex oppoſito ipſoꝝ. Et qm̄ vndiqꝫ fit refractio predicta ⁊ ideo neceſ-
ſe eſt aut circulū aut partē circuli fieri apparere. nam in circulo a cētro frangētur equa-
les linee ad circūferentiā ꝙ autē linee fracte a centro ad circūferentiā od punctū. b. et
alia ad. ʒ. et. ʒ. ad. b. que eſt. b. ʒ. d. ſint tria puncta in circūferentiā ductas. quaꝝ queli-
bet ſit naturalis vnius trianguli cōpoſiti ab ipſa ⁊ a duabus lineis procedētibus ab ex-
tremitatibus ad punctū pupille ſiue oculi vidētis hi tres anguli erunt equales ⁊ iſte li-
nee ſunt refracte a cētro ad circūferentiā. vel ſic ſi a cētro frangatur linea ad tria pūcta
circūferentis equi diſtātia in ipſa circūferentia fient tres anguli equales inter ſe ergo
linee predicte erunt equales. qđ patet in hac figura. Si autē ducātur cathecti. i. li-
nee recte ex angulis circūferentie ad corpus lucidū ſuperius ⁊ ad viſum inferius tres
catheci ducti puncti ab angulis circūferentie ad corpus lucidū erunt equales ⁊ ſimilr̄
alij tres ducti ab eiſdē angulis equalibus ⁊ in vno plano. vel ſic ex tribus qui ſunt ex
circūferentia quoꝝ vnus ſit. g. alius. d. alius. ʒ. ducantur cathecī ad centrū medium
inter corpus fulgens ⁊ viſum quod ſit. e. ⁊ linea tranſiens per centrū ipm̄ ducatur que
ſit. a. ad corpus lucidū ꝙ ſit. b. predicti cathecī erunt equales: cum ſint in triangulis
equalibus in ſuperficie plana copulati ad vnam lineam rectā. ſ. a dēam que tranſit a
corpore fulgido. ut pote a ſole ad viſum per centrū. deſcriptus eīm circulus erit cuius
centrū eſt. e. circūferentia eſt. g. ʒ. d. viſus autē eſt. a. ⁊ ſol. b. ſicut patet in figura hac.
Oportet intelligere talia fieri ad continua ſpecula inter viſus ⁊ corpus fulgens. ſ.
ſolem vel aliud ex predictis. ſed propter paruitatē ⁊ paucitatē materie vnūquodqꝫ eſt
viſibile per ſe. Ex oībus autē videtur vnū eſſe propter quēdam ordinē conſeqntie
⁊ continuitatis albedo autē que apparet ibi eſt refulgētia ſolis apparētis in vnoquoqꝫ
ſpeculoꝝ ita adinuicē continuoꝝ ut nulla inter eos ſit ſenſibilis diuiſio circulus autē ſi-
ue ſpeculū quod magis eſt verſus terrā albior apparet ⁊ tranquillior eſt. vento eīm exi-
ſte ampliori ſuperius nō eſt ſtatio circuloꝝ vel ſpeculoꝝ ibi manifeſta. ſpeculū autē ſe-
quēs illum qui magis ſit iuxta terrā nigrum eſt ⁊ nigrius apparet propter prioris albe-
dinem. Sepius autē fit halo circa lunā ꝙ circa ſolē. qꝛ caliditas ſolis citius diſſol-
uit conſiſtentiam vaporis circa alia autem aſtra fit propter eaſdem cauſas ſit circa ſo-
lem ⁊ lunam non tamen tantum ſignificat mutationes temporum: eo ꝙ ſpiritus par-
uam habet condēpſationem ⁊ minime fecundam.

Caplm̄. v. quod ſic incipit. Yris autem ꝙ quedam eſt refractio ⁊c̄. Quibuſdā
preſuppoſitis declarat cauſam ⁊ modum gn̄onis yridis.

Quia prius dictum eſt ꝙ yris eſt refractio: ſed nunc dicendū qualis refractio
ſit. ⁊ quomodo ⁊ propter quā cauſam fiat. Viſus refrāgi habet ab oībus pla-
nis. i. politis ⁊ aliqualiter ſolidis. talia autē ſunt aqua ⁊ aer maxime ſi aer ha-
buit cōſiſtentiam. cum eīm fuerit inſpiſſatus: facit refractionē viſus propter ipſius de-
bilitatem. nam interdum abſqꝫ inſpiſſatione viſus multū debilis refrangitur. ab aere

ſicut accidit cuidã habenti tam debilẽ viſum ut videretur ei ambulãti qȝ ydolum procederet ante ipm. qȝ contingebat ei qȝ viſus refrangebatur ab aere propiquo qȝ propter debilitatẽ viſus fiebat ad modũ ſpeculi. nec poterat penetrari nec repelli quemadmodũ aer ſpiſſus ⁊ longe poſitus nõ poteſt repelli a vidente propter talem refractionẽ ſũmitates rerum exñtium i mari videtur refracte ⁊ maioris magnitudinis qȝ viſus refrangitur ob aere qui eſt vaporoſior iuxta ſuperficiẽ maris ⁊ hoc maxime accidit cum euri flauerint qȝ reducũt aerẽ vaporoſũ obſcurũ ⁊ nubiloſũ. Propter eandẽ cauſã orientibus ⁊ occidentibus ſole ⁊ aliis aſtris: corporo media inter viſum ⁊ illa videtur maiora. qȝ aer tunc magis caliginoſus eſt propter eleuationẽ vaporis: qȝ ipſis exñtibus i medio celi. magis autẽ refrãgitur viſus a vapore incipiẽte fieri aquã qȝ quelibet pars que rorat conſiſtẽs ⁊ condẽpſata magis fit ſpeculũ qȝ aer caliginoſus. Quã autẽ dictum eſt prius qȝ in paruis ſpeculis apparet color ⁊ nõ figura: ideo qñ incipit pncipium pluuie: ita qȝ adhuc nondũ pluit: iam vapor nubiũ condẽpſatus eſt i minutas irrorationes. ⁊ ſi ex oppoſito fuerit ſol aut aliud fulgidũ qȝ nubes facta radius fulgidi corporis ex oppoſito exñtis refrangitur in nubẽ. ex quo accidit fieri qȝ in ea appareãt colores ⁊ nõ figure. qȝ vnaqueqȝ pars ſpecularis ipſius nubis parua eſt ⁊ indiuiſibilis ſecundũ ſenſum: licet ex ipis oibus appareat vna magnitudo coloris: vnoquoqȝ iporũ paruorũ reddẽte colorẽ. Quia igitur talis paſſio fit ſole ⁊ nube predicto modo ſe habentibus ⁊ nobis intermediis ipſorũ exñtibus propter refractionẽ quãdã apparentiũ: ita qȝ videtur nobis yris facta ſi ſumus in medio ſolis ⁊ nubis roride ⁊ nõ aliter. manifeſtum igitur qȝ yris eſt refractio viſus ad ſolem ⁊ qȝ ſemper fit ex oppoſito eius. halo autem circa ipm licet ambo ſint refractio.

Capl'm .vi. quod ſic incipit. Sed hoc quidem colorum varietatem ⁊c. Manifeſtat differentiam yridis ⁊ halo quantum ad colores ⁊ quare yris non fiat circa ſolem ſed ex oppoſito.

Yris differt ab halo in colorũ varietate. qȝ cum refractio yridis fit ab aqua et a nigro ac delonge ⁊ etiã ex oppoſito ſolis: habet plures colores quorũ vnus eſt puniceus. i. rubeus. fulgidũ eni in nigro exñs vel per ipm trãſiẽs reddit colorem predictũ. ſicut patet in flãma lignorũ viridiũ q̃ rubea eſt ſiue punicea. qȝ ignis fulgidus mixtus cũ multo fumo caliginoſo ſimiliter ſolis lux admixta caliginoſo fumo apparet punicea. ⁊ ideo prima refractio predictum habet colorem. quia fit a lumine ſolis refractio in paruis guttis ⁊ ſpiſſis. Halo autem quia fit ab aere albiore ſcdm naturam ⁊ ſub ſole ac per hoc prope ipm eo qȝ propter fortitudinem radiorum aut cito diſſoluitur vapor aut cõuertitur ſtatim in pluuiam. nube exiſtente ex oppoſito ſolis fit quoddam tempus intermedium pluuie ⁊ gñonis aque. nam ſi circa ſolem fieret tale tempus medium halo eſſet colorata ſicut yris. nõ fiunt autem circa ſolem aliquo habentia colorem yridis ſcdm rectum nec circulatiter: licet quidam parui vapores ex latere ſolis colorati appareant qui vocãtur virge. Quã ſi circa ſolem conſtarent vapores caliginoſi ⁊ nigri. poſſet apparere yris circuli completi: lumẽ ſolis recepto in ipſis. ſicut in hyeme flantibus ventis auſtralibus circa lucernas fit yris circularis apparens maxime manifeſta habentibus humidos oculos. quia viſus iſtorum propter debilitatem cito refrangitur fit etiam tolis yris circa lucernas ob humiditate aeris et a vapore fluente a flãma qui cum mixtus fuerit fumo: tunc fit ſpeculum in aere propter nigredinem vaporis fumi. Itaqȝ lumẽ lucerne in tali vapore nõ apparet album: ſed purpureũ. ⁊ hoc circulariter ad modũ yridis. nec ibi apparet puniceus color. pter

debilitatē viſus ⁊ nigredinē ſpeculi. Iris qui fit ex guttis ſurſum iactis a remis cauſatur eodē modo quo illa que fit in nube quantū ad poſitionē colo: autem eius aſſimilatur ei qui circa lucernas: quia nō puniceū ſed purpureū habet colorem. eo ꝙ refractio eius fit a paruiſſimis ⁊ minutiſſimis guttis que ſunt oīno vere aquee. Similis autē yris fit ſi quis ſubtilibus rorationibus diſtillet aquā in locum oppoſitū partim illuſtrāti locum partim nō. radij ēim permutati in guttas faciunt apparere umbram ſimilem yridi homini exiſtenti extra hunc locum cuius yridis modus cauſa ⁊ coloratio ſunt eadem in eis que a remis. nam rorans vtitur manu pro remo quia vero colo: predictus in yride fit ſicut dictum eſt: manifeſtum erit de alijs coloribus eius ex dictis.

Capl̄m. vij. qđ ſic incipit. Oportet igitur intelligētes ⁊ c̄. Inueſtigat cauſā diuerſitatis coloꝝ. ⁊ primo premittit quedā ſuppoſita.

Oportet primo ſupponere ꝙ fulgidū in nigro vel per nigrū facit colorē puniceum. Secundo ꝙ viſus per tenſitē debilio: ſit. Tertio q: nigrū eſt ſicut negatio. nam viſu deficiente aliquādo nō nigrū apparet nigrū. propter qđ viſa delonge apparent nigra: viſu debiliter pertingente ad ea ſicut ſenſibiliter videm⁹. Nam longe poſita propter hanc cauſam apparent nigriora minora ⁊ planiora. ſicut ⁊ ea que in ſpeculis videntur. nubes etiā nigriores apparent in aqua repreſentate ꝙ in ſe ipſis. q: propter refractionē aſpiciuntur pauco viſu. nichil eīm differt permutari viſum vel viſibile quantū ad diuerſitatē apparētie rei in ſe. Sciendū autē ꝙ cū nubes fuerit prope ſolē nō apparet colorata: ſed alba. Intuēti autē ipſam in aquā apparet habere aliquē colorē eoꝝ qui ſunt yridis. ex quo patet ꝙ viſus tam ꝓpter refractionē ꝙ propter debilitatē facit nō nigrū apparere nigrū ⁊ album minus albū ⁊ quaſi nigrū. Viſui igitur fortiori refulgentia luminis in nigra nube vel vapore apparet coloris punicei. debiliori intuēti partē cōſequēter ſe habentē apparet colo: viridis. q: autē ad huc debilio: eſt viſus qito ad tertiā partē: permutat i colorē alurgū. plures autem nō apparēt ibi colores ſed terminātur in tribus. q: permutaio alioꝝ colorum nō mouet viſum. duabus autē exñtibus yridibus. vtraqꝫ eſt tricolo: tm̄ē oppoſito modo in eis exiſtunt colores nam in pͥma. ſ. inferiori exterio: eſt puniceus: eo ꝙ ipſa eſt maxima periferia ad quam fortio: viſus incidit ad refulgentiā ſolis i ea. debilio: autem ad ſequentē. ⁊ ad huc debilio: ad tertiā ſcd̄m proportionē. ſi igitur bene dictū eſt ō apparentia coloꝝ: neceſſe eſt iridem colorē tribus coloribus preditis.

Capl̄m. viij. qđ ſic incipit. Xanchos apparet ⁊ c̄. Inueſtigat quartū colorē in yride. ſ. citrinum qui nō eſt principalis in ea.

Xanchus autē. i. citrinus colo: apparet i yride ꝓpē hoc ꝙ puniceus eſt iuxta viride. nā rubeū. iuxta viride clarius ⁊ albius videtur. Signū autē huius eſt q: in nigerrima nube in qua pura fit yris magis apparet xanchos. i. citrinus colo: eſſe ꝙ puniceus. i. rubeus. qui tamē xanchos appareat inter puniceū ⁊ viridē. puniceus ꝓpē nigredinē nubis apparet albio: ac per hoc apparet citrinus. Secundū ſignū eſt ꝙ in nube īcipiēte diſſolui ⁊ yride deficere puniceus colo: ꝑmutat̄ in xāchos q: nubes facta albio: vergit̄ ſecus viridē. Tertiū ⁊ maximū ſignū huius eſt q: in yride q̄ fit a luna puniceus colo: apparet valde albus ſiue xāchus. eo ꝙ exiſtit i nube multū obſcura. ſicut ei ignis niger ſup ignē nigriorē poſit⁹ apparet albus: ita punice⁹ colo: i nube nigerrima albus ſiue citrin⁹ apparet. Qđ autē ex iuxta pōne coloꝝ multe varietates coloꝝ apparēt manifeſtū eſt i texturis ⁊ variaturis i quib⁹ diūſas apparētias cauſāt colores diūſimode iuxta ſe poſiti: ſicut patet i flore purpureo colorato i medio

floꝝ per artē dicūt ꝙ opantes talia ad lucernā ſepe decipiūtur. qꝛ accipiunt alios colores pro alijs. dictū eſt igitur quare yris eſt tricoloꝛ ⁊ ex quibꝰ coloribꝰ exiſtit.

Capłm. ix.. qđ ſic icipit. Duppla aūt ⁊ c̄. Reddit cauſā ꝓpter quā exterioꝛ yris maioꝛ eſt ꝙ̄ interioꝛ ⁊ quare habet obſcuriores colores ⁊ poſitiōe poſitos.

Ris exterioꝛ q̄ eſt ambiēs interiorē: quātitate duppla eſt ⁊ coloribꝰ obſcurioꝛ poſitione tamē oppoſitis eis q̄ ſunt interiori ꝓpter cauſā predictā. Sicut eī viſus lōgius proceſſus debilius videt: ita ⁊ refractio facta a remotiori ē debilioꝛ hoc aūt modo fit ab exteriori yride. quare viſus debilioꝛ factꝰ ad eā facit apparere obſcuriores colores. Sūt aūt poſiti colores ecōuerſo in eis. qꝛ eī ſupioꝛ periferia minoris ⁊ interioris yridis ampliorē habet radiorū refractionē ⁊ ꝓpinquioꝛ viſui īferioꝛ aūt periferia maioris ⁊ ſupioris yridis plus habet de refractione radioꝝ propinquioꝛ eſt etiā viſui. ⁊ cū hoc refrāgitur a ſupiori periferia interioris: ideo ambe oppoſite. ſ. exterioꝛ inferioris ⁊ interioꝛ ſupioris habēt colorē puniceū. Secūda aūt periferia vtriuſqꝫ yridis viridis eſt coloris. ⁊ tertia alurgi. plures aūt nō fiunt yrides duabus. qꝛ ſcđa ꝓpter debilitatem eſt obſcura. Tertia vero adeo debilis eſt ut refractio facta in ipſa nō poſſit mouere viſum.

Capłm. x. qđ ſic incipit. ꝙ autē nec circulū ⁊ c̄. Poſito ꝙ yris nō poteſt fieri perfecte circularis nec maioꝛ ſemicirculo ⁊ ꝙ ſole exñte in oriēte vel ī occidēte eſt ſemicircularis exñte aūt ſupra alteꝝ ipoꝝ eſt minoꝛ ſemicirculo ⁊ adhuc minoꝛ ipſo exñte in meridie ſupponit quaſdā ſuppōnes ad hec probanda.

Uod aūt nec poſſibile ē fieri pfectū circulū nec ptē eiꝰ maiorē ſemicirculo ſiłr de alijs accñtibꝰ circa yridē manifeſtū erit ex quibuſdā deſcriptiōibꝰ ⁊ figuris. Sic eī ſemicirculꝰ emiſſꝰ exñs ſup orizōtē ſignaſ p. a. cuiꝰ cētrū ſit k. ī quo ſit viſꝰ alicuiꝰ ſignū aūt oriēs. ſ. ſol in pncipio oriētis apparēs ſup emiſpio. ſit. h. nubes eleuata ſup orizōtē oppoſita ſoli ſit. m. ſi igiſ aliq̄ linee protrahāſ a viſu ſeu a cētro ad auſtrū ad mediū coni cuiꝰ baſis ſit ī auſtro ⁊ angulus coni ī viſu faciūt q̄ſi axē cuiꝰ pncipiū erit aſtrū ⁊ terminus erit viſus. Iteꝝ ſi a centro ſeu a viſu trahaſ linea ad nubē ſup orizōtē ipoſito. m. a quo trahaſ alia linea ad aſtrū cōſtitutū ī oriēte reſultauit triāgulus ī quo fiet refractio radioꝝ ad viſū qꝛ in eo ē maioꝛ angulus huiuſmodi triāguli ⁊ ſi quidē aſtrū ſit ī oriēte vel occidēte refractio aūt fit ſup orizōtē habꝫ q̄ntitatē ſemicirculi. ſi ſūt aſtrū ſit ſup altero ipoꝝ fit ſemicirculo adhuc aūt eo minꝰ ſit eo cū aſtrū ſit in meridie. Sit igiſ in oriēte ſol ſignatū per. h. a q̄ intelligaſ protrahi linea ad cētrū in q̄ ſit viſus ſignificatꝰ per. k. ſit etiā alia linea a pūcto qđ eſt ſup oriēte ī emiſpcrio ubi ē nubes aſſignata per. m. protracta ad uſū ſignatū per. k. ⁊ ab eodē. m. ſ. nube exñte daſ alia linea ad ſolē in pūcto oriētis ex his tribꝰ lineis cōſtitueſ triāgulus cuiꝰ ſupficies plana inter has lineas cōtēta voceſ. a. ut patet ī hac figura circulus itaqꝫ cōprehendēs totā ſupficiē iſtiꝰ triāguli diuidit ſpherā per mediū cū ſit maximꝰ circulus. ī ſphera eo ꝙ trāſit per cētrū ⁊ attingit circūferentiā nec dr̄ ſcđm ꝙ ſignū cuiuſdā triāguli cōſtituaſ circuli ī ſphera ſemp eī erit de numero maximoꝝ circuloꝝ diuidēs ſpherā per medium. Cū aūt due linee quaꝝ vna protrahiſ ab aſtro ad emiſperiū ut linea. h. m. ⁊ alia a viſu ſeu cētro ad idē pūctū emiſperij. ſ. linea. k. m. habeāt ōterīatā ꝓportionē ipoſſibile ē ꝙ in eodē ſemicirculo protrahātur alie due linee ad alia puncta emiſperij hūtes eādē ꝓportionē. qm̄ autem duo ſigna videlicet. h. in quo eſt aſtrum ⁊. k. centrum in quo eſt viſus ſunt nota ⁊ determinata diſtant ad inuicē nota ⁊ determinata erit linea protracta ab vno ipoꝝ ad alteꝝ nota etiā erit linea q̄ trahitur a. k. cētro ad emiſſionē. ſ. ad. m

q2 equalis eſt linee predicte cum ambe ſint tracte a cẽtro ad circũferentiã eiuſdẽ circu
li nota etiã ⁊ determinata erit diſtantia q̃ eſt ab aſtro ad punctũ emiſperij ſignatũ .m.
n. Quia igitur linea tracta a cẽtro ad punctũ emiſperij erit a cẽtro ad circũferẽtiaꝫ
maximi dati videlicet .a.k. ad .m. oportet ꝙ tãgat circũferẽtia ipſius in puncto ⁊ ſi hec
linea ymaginetur circũferenti cõſtituet circulũ qui ſecabit predictũ magnũ circulũ in
puncto .m. ita ꝙ erit manifeſtus locus huiuſmodi ſectiõis ſicut manifeſtũ eſt ſignum
.m. ſic itaqꝫ hic circulus ſecans predictũ ſignatũ per .m. n. nõ contingit autẽ ab eiſdẽ
ſignis .ſ.h. aſtro ⁊ .k. centro in eadem ſuperficie protrahi venas eiuſdẽ proportionis
ad aliam periferiã ꝙ ad eam q̃ ſeccata eſt per .m.n. exponatur autẽ in eodẽ prelatio a
liena ab aſtro ad emiſperiũ ⁊ vocetur .d. ita ꝙ eamdẽ proportionẽ habeat .d. ad .d. q̃
habet in precedenti figura an .h. ad .m.k. ut videt ſicut maior eſt linea .m.h. que pro-
tenditur ab emiſperio ad aſtrum linea .m.k.ſ. protenſa ab .h. hemiſperio ad viſuꝫ q2
refractio coni ſuper maiorẽ angulũ fit ⁊ ſuſcenditur maiori angulo trianguli ſignati p
m.k.h. ita ꝙ maior ſit linea .d. q̃ linee a.b. adiungatur itaqꝫ ad .d.b. linea .ꝫ. exiens
ab aſtro uſqꝫ ad viſum q̃ cõiungitur ipſi .b. in centro ubi eſt viſus. Sit igitur eadem
proportio .d.b.ꝫ. adinuicẽ deinde linea .ꝫ. ſeu linea .b.k. que eſt ab aſtro ad viſuꝫ pro
trahatur uſqꝫ ad partẽ emiſperij diametraliter oppoſita aſtro intermineẽ in puncto .p
erit polus circuli facti a linea circũuoluta ad quẽ polũ incedent oĩs linee tracte ab aſ-
tro ad emiſperiũ .qđ ſeruit ſignatũ .m.k. ite ꝙ proportio eſt linee .ꝫ. ad lineã .k.k. ea-
dem eſt linea .b. ad lineam .k.p. ⁊ linee .d. ad lineam .p.m. ponatur eĩm ꝙ nõ ſit ea-
dem proportio ad .p.m. ſed ad maiorem ſeu ad minorem diſtantiam ut ad ſignum e
miſperij magis vel minus diſtans apolo. verbi grã .a.p. ⁊ ſequitur impoſſibile cum
eĩm eadem ſit proportio linearum .h.m .m.k.k.h. ⁊ .k.p. ⁊ linee .d.b.ꝫ.p. habent di
ctam proportionẽ ad punctum emiſperij ſignatum per .a. linee .h.k.p. habebunt pro
portionem ad idem .a. quia quando duo ſunt proportionabilia adinuicẽ ad quodcũ-
qꝫ habent proportionem vnum ipſorum ⁊ aliud. Si igitur ab aſtro .b. trahatur linea
ad punctum emiſperij ⁊ .a.a.k. a viſu trahatur linea ad idẽ punctum concurrente .ꝫ.
linea atracta ad polum ad idẽꝫ punctum emiſperij conſtituent duos triangulos quo
rum vnus videt triangulus .h.p.a. comunis eſt vtriqꝫ triangulo ut patet in hac figu
ra. Cum igitur linee .b.k. ad inuicem ⁊ ad punctum emiſperij habeant eamdem
rationem quam habent linee .d.h. ad inuicem ⁊ ad punctum emiſperij ⁊ linee .h.k.
ſupponebantur habere proportionem ad punctum .m. nõ ſolum ad ipſum ſed etiam
ad punctum ⁊ eamdem habebunt rationem quod fuit ſuppoſitum eſſe impoſſibile.
quoniam .d.h. nec ad maius nec ad minus q̃ ad .p.m. habent proportionem mani-
feſtum eſt idem eĩm impoſſibile ſequitur ſiue ad maius ſiue ad minus dicantur ha-
bere proportionem.

Caplm .xj. qđ ſic incipit. Si igitur eos in quo p̃mo vidẽs p olo ⁊c̃. Probat
ꝙ circulus deſcriptus a linea exñte apolo ad emiſperiũ attingit oĩa pũcta an-
gulorum oĩm triãgulorum cõſtitutorum a lineis refractis ab aſtro ⁊ viſu ad emiſperiũ
Probat .ij. ꝙ ſole exñte ĩ oriẽte yris ſit ſemicircularis. ij. addit cauſã ꝓpt̃
q̃ꝫ yris magis cauſatẽ in nubib9 ꝓpinquis terre ⁊ quare rar9 fit nocte a luna ⁊
quare euidẽtior fit yris in iſta parte nubis ĩ qua virtus ſolis magis viget.

J .p. videlicet punctus exñs in extrema parte orizontis oppoſita diametralr̃
aſtro cõſtituto in oriẽte in p̃ncipio orizõtis ſit polus ⁊ vtamur ipſo tanq̃ polo
circa quã deſcribatẽ circulus a linea exñte ab ipſo .p. ad emiſperiũ in puncto .m.

quí circulus tantũ diſtat a polo quãta eſt diſtãtia ipſius.p.poli ad.m.punctũ emiſperij talis punctus aſtringet oĩa puncta anguloꝝ oĩm trianguloꝝ quos quas faciunt linee refracte ab aſtro.b.⁊ a viſu.k.ad emiſperiũ. Si predictus cĩm triangulus nõ attingeret oĩs angulos dictoꝝ trianguloꝝ ab eiſdẽ punctis videlicet aſtri ⁊ viſꝰ ĩ eodẽ plano poſſent retrahi linee ad alia puncta emiſperij habẽtes eandẽ proportionẽ qđ poſitũ eſt pro impoſſibili. Si igitur ſemicirculus circuli ĩntrinſecus a circulo orizõtis ducta contra diametrũ trãſeuntẽ ab aſtro ad polum per viſum qui diameter ſignatus per b.k.p.oĩs linee refracte ab aſtro ad poluꝫ.b.⁊ viſu.k.ad emiſperiũ in puncto.m.in oĩbus triangulis habebunt eandẽ proportionẽ ⁊ equalẽ anguluꝫ conſtituẽt ubiqꝫ in circũferentia dicti circuli in puncto.m.⁊ ſimiliter oĩs linee recte ab aſtro ad polũ ita ꝙ oĩs anguli maiores trianguli cuius baſis eſt.b.p.videlicet aſtrum ⁊ polus dicuntur anguli qui ſunt in punctis emiſperij inter ſe erunt equales ⁊ ſimiliter oĩs anguli minoris trianguli eſt.b.p.videlicet viſus polus dicti anguli qui ſunt in puncto.m.in emiſperio inter ſe erunt equales. Si igitur cathetí dictoꝝ trianguloꝝ ⁊ linee ſignificantes altitudinẽ trianguli ſuper baſim ab eiſdem angulis conſtitutis in circumferentia yridis in emiſperio circulũ perpendicularẽ cadant ſuper baſim ad idẽ punctum oĩs erunt equales inter ſe ⁊ cadẽt ad punctũ ſignatum.k.o.in ipſo baſi ꝙ punctum erit centrũ circuli yridis ꝙ punctũ exiſtit in diametro tranſeunte ab aſtro ad polum ac per hoc medietaꝫ circuli yridis erit ſuper emiſperio qꝛ diametrũ diuidit circulũ in duos ſemicirculos ⁊ ſic diameter exĩs ab oriente ubi eſt aſtrum ſcindit circulum yridis relinquens ſemicirculum ſignatũ per.m.n.ſuper orizonte. Solem autẽ nõ tantũ obtinere cõſiſtentiã ſuperioꝝ nubium ut in eis faciat apparentiã yridis.obtinere autẽ in nubibus firmatis apud terrã tantũ ut diſgreget aerem cauſa eſt qꝛ circulus yridis raro apparet in nubibus multum remotis a terra ⁊ ſepius in propinquis terre. Fieri autẽ ultimo yridem nocte a luna cauſa eſt qꝛ hoc fieri nõ poteſt niſi ĩ plenilunio ⁊ ipſa circumexĩte in principio orientis ⁊ nubi in occidente qđ raro contingit. Alia etiam cauſa eſt debilitas naturalis luminis eius que tanta eſt ut nõ poſſint aerem diſgregare nec reddere colorẽ diuerſum a nube. Qđ autẽ yris maxime in illa parte nubis in qua ⁊ maxime obtinet lumẽ ſolis ratio eſt qꝛ ibi plus exiſtit de humido aqueo et nubes dẽſior propter hoc lumẽ humidiores ibi facit apparere colores.

Caplm.xij.quod ſic incipit. Iterum ſit orizon ⁊c̃. Probat ꝙ ſole exiſtente ſuper oriente vel occidente yris erit minor ſemicirculus ſuper emiſperio ⁊ adhuc minor ipſo exiſtente in meridie.

Terum ſit orizon ſignatum in.p.a.g. ſuper quem deſcendit aſtrum eleuatum per aliquos gradus ſuper orientem. aſis igitur circuli yridis ab.b.aſtro eleuato ſuper orizonte ad.p.polum exiſtente ſub oriente ita ꝙ in eodem diametro erit.b.aſtro.⁊.o.centrum circuli yridis ⁊.p.polus.ſed.p.polus tantuꝫ eſt ſub oriente quantum.b.eleuatum ſuper ipſum ergo centrum circuli yridis.ſ.o.erit ſub orizonte ⁊ detrictio circuli exiſtens ſuper orizonte minor erit ſemicirculo prius enim erat in principio orientis in orizonte minor polus ⁊ diameter in fine eius ⁊ quoniam abſciſus ⁊ diminutus ⁊ aſtro eleuato ſuper orizonte. Cum autem in meridie aſtrum fuerit quia magis eleuatur ſuper orizontem ⁊ polus atqꝫ centrum circuli yridis amplius deprimuntur ſub ipſo idcirco adhuc tanto minor ſemicirculo yris apparet: quanto magis deprimitur centrum ipſius ſub orizonte.

Capl'm.xiij.quod ſic incipit. Eaſdem dictis cauſas exiſtimandum ⁊c̄. Inueſtigat cauſam circa generationem paralleloꝝ ⁊ virgaꝝ que generatione eſt ad idem cum cauſa iridis ⁊ halo ſed dr̄ſit in ſitu ⁊ modo.

Parallelos ⁊ virgas exiſtimādū eſt fieri propter refractionē. fit eīm parallelus viſu refracto ad ſolē. virge autē fiunt propter hoc ꝙ viſus refrāgitur a refractione facta in aliquo vapore. ſicut fit in nubibus exn̄tibus prope ſolē ꝗ̄ aſpiciētibus ſcd̄m rectū colorate nō apparēt in qua autē aſpiciēti ipſas repreſentatas videtur plene virgis. tunc cū aqua videtur color nubis. in virgis autē ſup nubē color. Fiunt autē virge in nube: cū ipſius cōſiſtentia fuerit irrigularis. ita ꝙ in vna parte magis aquoſa in alia minus. tunc eīm refracto viſu ad ſolē in nubē: color videtur ⁊ nō figura tanꝗ̄ refulgētia ſolis in irrigulari nube. a quibus refrangitur viſus ⁊ reddit alicubi colorem puniceū alicubi viridē alicubi xanchō. nichil eīm differt viſu per talia videre: vel a talibus refrāgi. vroqꝫ eīm modo ſimul color erit. ſi ergo per refractionē poteſt apparere color puniceus: ⁊ per variationē rei per quā aliquid videtur poterit ideꝫ color apparere. virge igitur fiunt propter irrigularitatē nubis per quā vel in qua repreſētatur nō figura ſed color. Parallelus autē fit cū vapor fuerit multū regularis ⁊ ſpiſſus propter qd̄ apparet albus. Regularitas eīm ſpeculi facit vniformē apparentiā coloris. qꝛ ab ipſa fit vniformis refractio totius viſus. ⁊ hoc fuit viſū exn̄te vapore ⁊ nondum cōuerſo in aquā: propinquo tamē cōuerti. qui propter ſpiſſitudinē facit apparere colorē ſimilē illi qui fit a refractione aeris poſiti. qꝛ ergo color ſolis eſt albus refractio predicta parallelū vel paraliū facit apparere album. Propter qd̄ magis eſt ſignū pluuie pallelus ꝗ̄ virge. qꝛ aer magis diſpoſitus eſt ad generationē aque ⁊ propter eādem cauſam pallelus auſtralis magis eſt ſignum pluuie ꝗ̄ borealis.

Capl'm.xiiij. qd̄ ſic incipit. Fiunt autē ſicut diximus ⁊c̄. Determinat cauſaꝫ accidentiū circa parallelos ⁊ virgas quātū ad cōpōneꝫ loci ī quo gn̄antur.

Fiunt autē paralleli ⁊ virge nō multū propinque ſoli: nec penitus a longe. ſol eīm diſſoluēs conſiſtentiā vaporis exn̄tis nō permittit in ea fieri refractionem predictā. exn̄te autē vapore longinquo a viſu: nō refrangitur ab eo. qꝛ paruū ſpeculū poſitū longe nō videtur propter debilitatē viſus. hec eīm eſt cauſa quare halo nō fit ex oppoſito ſolis. de ſuper etiā ſolē. i. iter ſolē ⁊ polum articū nō fiūt qꝛ ſi vapor ſit prope ſolē: diſſoluitur. ſi autē longe: propter diſtantiā ſui ⁊ debilitatē viſus nō fit refractio. Ex lateribus autē ſolis fiunt: qꝛ tantū diſtat ſpeculū ut nō diſſoluatur a ſole ⁊ tā propinquum eſt ut poſſet viſus refrangi ab eo. Sub ſole autem nō fit: quia ibi vapor diſſoluitur. Nec rurſus in medio celi. quia ibi viſus diſpergitur. Nec ex latere medij celi. quia propter debilitatem viſus a ſpeculo nō refrangitur. opera igitur ꝗ̄ fiunt ſuper terram a vapore eleuato fere tot ⁊ talia ſunt.

Capl'm.xv. qd̄ ſic incipit. Quecūqꝫ autē in ipſa terra incluſa ⁊c̄. Determiāt de his ꝗ̄ ex predicta dupplici exalatione gn̄antur infra terrā.

Secundum eſt de his quecunqꝫ ex vaporoſa ſeu fumoſa exalatione infra terram generantur nam que generantur ex fumoſa ⁊ ſicca ⁊ calida exalatione infra terram ſunt omnia foſſibilia. puta oīs lapides illiquibiles ut ver nix oricella miniuꝫ ſulphur. ⁊ oīa ſimilia. plura eīm foſſibilia reſoluūtur in puluerē coloratū quedā vero ſunt ad modum lapidis facti ex cōſiſtentia vel coagulatione pulueris. ut cubebari. Que gn̄antur in terra ex vaporoſa exalatione. ut oīa methalla. ut omīa foſſibilia aut ductibilia. puta ferrum. aurum. es. quoꝝ oīum cauſa eſt exalatio vapo-

roſa incluſa terre ⁊ maxime in lapidibus in quibus ꝓpter ſiccitatē exalatio coartaꝛ ⁊ coagulatur in vnuꝫ ſicut ros aut pruina coagulanꝛ qn̄o ſeparanꝛ ab exalatione calida ⁊ ſicca. Methalla tamē ex vapore generātur anteq̄ ſegregetur calidū ⁊ ſiccum ab humido. propter qd̄ ipſa quodāmodo ſunt aquea quodāmodo nō. potentia quidē materie aquo ſunt. actu autē nō. nec ſimilr̄ ſunt facte ex aqua: ſed ex coogulata exalatione propter quod oīa igniuntur preter aurum. ⁊ terrā habent admixtā: ſicut ſiccam exalationem. Comuniter quidem igitur ⁊ generaliter de predictiꝭ dictum eſt. Sigillatim conſiderandum eſt de vnoquoqꝫ eorum.

Quarti libri qui ſic incipit. Qm̄ autē quattuor cauſe determinate ſunt ⁊c̄. Capitulum primū manifeſtat q̄ quattuor qualitatū ex quibus ſunt quattuor elementa .ſ. calidū ⁊ frigidū ſunt actiua. ſiccū autē ⁊ humidū ſunt paſſiua.

Voniā de quattuor quelibet ex qualibet cōiugatione ſunt quattuor elementa: determinatū in libro de gn̄one. Sciēdum q̄ ipſaꝝ .ſ. calidū ⁊ frigidum ſunt actiua. humidū ⁊ ſiccum paſſiua. qd̄ patet p̄mo inductione. in oībus eīm caliditas ⁊ frigiditas tam homogenea q̄ nō homogeneo terminant cōiungunt permutāt vel ſiccāt indurāt vel mollificāt. ſicca autē ⁊ humida terminātur ⁊ patiuntur alias paſſiones correſpōdentes actioībus predictis ⁊ hoc tam ſcd̄m ſe: q̄ ſcd̄m ea que conſtāt ex ipſis. Secundo idē patet ex ratione. calidū quidē ⁊ frigidum cum ſint concretiua ⁊ cōgregatiua ⁊ etiā ſegregatiua: factiua ſunt. humidum ⁊ ſiccum facile vel difficile terminabilia exn̄tia habent naturam in pacti aliquid. ſicut igitur illa ſunt factiua: iſta vero paſſiua.

Capl̄m .ij. qd̄ ſic incipit. Determinatis autē hijs ⁊c̄. Premiſſo qd̄ intendit determinare de opatioībus q̄litatū actiuaꝝ ⁊ effectib9 paſſiuaꝝ. manifeſtat q̄ ſit ſimplex gn̄o ⁊ oppoſita corruptio q̄ naꝭaliter fiunt ab his q̄litatibus ⁊ q̄ ſimplici gn̄oni putrefactio opponitur cuius cauſā ⁊ ꝓprietatē oſtendit.

Amende ſunt operationes qualitatū factiuaꝝ ⁊ ſpēs paſſiuaꝝ. ubi p̄mo ſciendum eſt q̄ naturalis generatio ⁊ permutatiō ac etiā oppoſita corruptio mixtorum ſicut aīalium plantaꝝ ⁊ partiū ipſoꝝ eſt opus harum virtutū. Simplex quidē ⁊ naturalis permutatio ab his virtutibus cauſatur: qn̄o actiuiꝭ correſpōdent paſſiua tanq̄ ſubiecta materia ⁊ terminātur ab eis: prout cōuenit vnicuiqꝫ nature. paſſiue eīm virtutes ſunt velut materia. actiue vero perfecte obtinētes ⁊ terminātes ipſos velut agēs ⁊ generās obtinētib9 autē ſcd̄m partē fit moliuſis .i. quedā impfecta tranſmutatō ⁊ indigō .q. impfecta decoctio. Siplici aūt gn̄oni p̄dicte maxie cōtrariaꝛ putrefactio. qd̄ patet ex hoc qꝛ oīs corruptio naꝭalis puta ſenect9 ⁊ ānoſis .i. vetuſtas terminatur ad putrefactionē. in oibus eīm talibus finiꝭ eſt putredo niſi per violentiā corrūpatur. cōtingit eīm talia per violentiā deſtrui anteq̄ putrefiāt. Et qn̄ putrefactio gn̄oni opponitur ideo putrefacta fiunt humida deinde ſicca poſtmodū. putrefacta eīm ex his erant ſicco terminante humidū virtute qualitatū factiuorum. Fit ergo corruptio quando propter aliquod extrinſecū actiuū ⁊ terminans nō obtinet paſſiuum ⁊ terminatū. maxime autē fit putrefactio in his in quibus quelibet pars faciliter corrumpi poteſt ⁊ ſeparari a naturo totius. Et qm̄ elemēta oīa preter ignē hoc patiunꝛ: ideo putreſcunt oīa igne excepto: reſpectu cuius ſunt materia. Eſt aūt putrefactio corruptio naꝭalis caliditatis ī vnoquoqꝫ huīdo a caliditate aliena cauſata. ut pote cōtinētis qd̄ agit in id qd̄ putrefit ꝓpter defectū ꝓprij calidi a quo defficit q̄cq̄d infrigidaꝛ. ⁊ idō tam frigiditas q̄ caliditas aliena ⁊ a quibus patiꝛ coīter naturale calidum cauſe ſunt

putrefactiōis. Et qm̄ exeunte propō calido naturali: humidum euaporat: ideo oīa putrefacta paulatim ſicciora ꝛ finalr̄ reſtuuntur in terrā ꝛ fumū. Et qꝛ in hyeme paꝝ eſt de calido in aere ambiēte qꝛ nichil pōt ſuper calidū rei: ideo minus fit putrefactio ī frigidioribus ſ̄n eſtibus autē magis fit ꝓpter predn̄ium calidi ambītis. Coagulatum etiā nō de facili putreſcit. qꝛ frigidū eiuſ maioris virtutis eſt ad retinēduz naturalē caliditatē q̄ caliditas ambiētis ad extrahēduz ipam: niſi quādo liquefit. feruēs etiaȝ calidū nō putreſcit. qꝛ caliditas eius maior eſt q̄ continētis. ꝛ ideo nullā patitur ab ea permutationē. Minus etiā putreſcit fluens ꝛ motū q̄ quieſcēs. eo q̄ in ipſo fit debilior actio cauſata a calido cōtinentis. Et eadē cauſa eſt quare multū tardius putreſcit q̄ paucū in maiori eīm propā caliditas ꝛ frigiditas maiores exn̄tes tardius frigidātur a virtute calidi q̄ eſt in circūſtante. ꝛ ideo mare ꝛ alie aque ſcdm̄ partē putreſcit totuȝ autē nō. In putrefactis etiā aīalia generantur propter hoc quia caliditate naturali ſegregata: caliditas facit conſtare humiditatē repertā in re diſponēs eam ad talem formā. dictum eſt igitur quid eſt gn̄o ꝛ corruptio.

Capl'm. iij. qd̄ ſic incipit. Reliquū autē dicere habitas ſpēs. Determinat de digeſtione ꝛ indigōne que poſt gn̄onez ꝛ corruptionē cauſanſ ex frigiditate ꝛ caliditate oſtēdēs quot ſunt ſpēs vtriuſqꝫ ꝛ quid eſt quelibet ipſaꝝ.

Icendū eſt de quibuſdā operationibus virtutū actiuaꝝ conſequēter ſe habētiū ad gn̄onem. qꝛ ſunt in rebus iam exn̄tibus per naturā. taliū autē operationum vna eſt digeſtio attributa caliditati. cuius ſpēs ſunt pepāſis epſeſis ꝛ optheſis. alia operatio eſt indigeſtio attributa frigiditati. cuius ſpēs prioribus oppoſite ſunt omothes molinſis ſtatenſis. predicta autē oīa noīa ſcdm̄ quādam ſimilitudinē ꝛ nō ſcdm̄ proprietatē impoſita ſunt ſpēbus predictis. Dicamus igit̄ quid eſt vnūquodqꝫ predictoꝝ ſcdm̄ rem. nam ꝛ digeſtio eſt perfectio facta a propō ꝛ naturali calido ex oppoſito paſſo tanq̄ ex materia. qd̄ eīm in his digeſtū eſt perfectū ꝛ factū ita q̄ principiū ꝑfectiōis euenit a propā caliditate. auxiliū autē cōſumatiōis fit per aliqd̄ extrinſecū ſicut cum alimentū digerit̄: principiū fit digōnis a naturali caliditate q̄ eſt in alito. auxiliū autē fit per balnea ꝛ ſimilia exteriora q̄ mutāt ad cōplementū. finis autē digōnis in aliquibus eſt forma a qua eſt ſpēs ꝛ ſubſtātia rei. In aliquibus autē quedā qualitas introducta per ipm̄ ſubjectū tanq̄ in materia eius. ut pote factuȝ fit tantū humidū vel tantū claꝝ vel aliquid ſimile. vnde quedā dicunt̄ digeſta q̄n do ſunt bene aſſata. ꝛ hec dn̄r paſſa epſeſun aut alio modo calefacta. ſic muſtū qn̄o eſt bene maturū. aut putrefca ſicut appoſtemata ſiue naſcētie. qn̄o eī humores per calidū putrefci fuerint inſpiſſati: tūc dn̄r digeſti. ſicut lacrima inſanie cōuerſa. Accidit aūt huiuſmodi digō cū humiditas q̄ ē ſic materia vincit̄ ꝛ termīat̄ a naturali caliditate. tūc ei eſt naturalis digō: qn̄o ꝓportio predicta naturalr̄ eſt inter caliditatē ꝛ humiditatē ꝓp̄ quedā bene digeſta ut vrine ꝛ alie ſuꝑfluitates ſigna ſunt ſanitatis. qꝛ inſignuāt naturalē caliditatē predn̄ati ꝛ obtinere ſup humiditatis indeterīationē q̄ erat cauſa morbi. Et qm̄ calidū efficit illd̄ qd̄ digerit melioris cōſiſtētie groſſius ꝛ ſiccius. ꝛ ideo neceſſe eſt digeſta calidiora ꝛ groſſiora eē indigeſtis. Indigō aūt eſt imꝑfectio prouenīēs ex indigētia ſeu defectu proprie caliditatis. q̄ indigērie frigiditas quedā eſt. nō quidē q̄ frigiditas ſit ī caliditate. ſed defectus caliditatis quedā imꝑfectio ē reſpectu frigiditatis. q̄ eſt in oppoſitis paſſiuis. q̄ ſūt materia naturalis digeſtibiliū. digō quidē ꝛ indigō ſic determīantur.

Ca. iiij. qd̄ ſic īcipit. Pepāſis aūt ꝛ c̄. Declarat qd pepāſis q̄ eſt ꝑma ſpēs digōnis ꝛ in quibꝫ eſt ſimilr̄ quid omothes ſibi oppoſita tāqꝫ ꝑma ſpēs indigōnis.

Meteororum

Epatiſis eſt digeſtio alimēti facta in pericarpio .i. in fructifero. q̄n̄o enī ſemīa in fructifera ſic perfecta ſunt ut poſſint producere ſibi ſimile hoc ei eſt ratio ꝑfecti: tunc eſt eīm eis perfecta perfectio digōnis ſcd̄m ſpēm q̄ dicitur pepanſis. Multa etiā alia dicuntur pepāſa ⁊ digeſta ſcd̄m hāc ſpēm: tamē methaphorice qꝛ nō exiſtūt in fructiferis. nō eīm ſunt impoſita ꝓpa noīa oībus perfectis a naturali calíditate terminante huīditatē vnde nomē pepāſis ſe extēdit ad digōnem apparētiū naſcētiaꝝ ⁊ vniuerſalr̄ humoris fleumatici: q̄n̄o aſſimuli calido humidū ſic obtinetur ⁊ terminatur ut dicatur digeſtū. Q̄n̄o autē pepanſim patiunt̄ oīa ex fumoſis .i. huīdis humiditate aerea ꝑmo fiunt aquoſa. ⁊ ex aquoſis terreſtria. ⁊ ſemp ex ſubtilioribꝰ groſſiora. ita ꝙ quedā ducunt̄ ad cōplementū nature per hanc ſpēm digōnis. ut ſemina quedā autē deijciunt̄ ⁊ purgātur. ut apoſtemata. Omothes autē cōtrariū pepāſi eſt indigeſtio alimēti in fructifero huīditate remanēte īterminata. ꝓpter qđ ſic indigeſta aut ſpumoſa aut aquoſa aut mixta ſunt ex ambobus. Sicut ergo pepāſis eſt perfectio quedā: ita homothes eſt impfectio ꝓpter defectū calidi naturalis improportionāti ad humidū. nullū eīm humidū ſine ſicco per ſe patitur pepanſi. ⁊ ideo aqua q̄ inter humida ſola caret ſicco nō ingroſſatur per hāc ſpēm digōnis. qꝛ calidū naturale in ea paucū eſt. humidū autē multū. Propter qđ indigeſta ſpē que dicit̄ omothes hn̄t humores ſubtiliores frigidiores q̄ calidiores ineſibiles ⁊ impotabiles Sicut autē pepanſis dicitur de aliquibus ꝓprie de aliquibus methaphorice: ita ⁊ omothes. vrine ſeceſſiones ⁊ catharri dicūtur homy. eo ꝙ in oībus talibus humiditas nō ē digeſta a caliditate. Later ⁊ lac atqꝫ ſimilia multa in quibus humidū purū a caliditate nō ſufficiēter permutatur ad ea: improprie dicuntur oma aqua autē que nō eſt ingroſſabilis a calido ſolo nullo modo dicitur paſſa ſcd̄m hanc indigeſtionē ſed potius dicitur pati epſeſim de qua continuo dicetur.

Capl'm. v. quod ſic incipit. Epſeſis autem totum ⁊c̄. Determinat de ſecunda ſpecie digeſtioīs vocata epſeſis ⁊ de ſecunda ei oppoſita que dicitur molinſis.

Pſeſis eſt digeſtio humidi interminati exn̄tis facta a caliditate exn̄te in humido. Et hec digeſtio proprie fit in elixatis. quod autem ab ipſa digeritur ē ſpumoſū aut aquoſū. cuius digeſtio fit a calido exn̄te in humido. Que aūt aſatur in frixuris magis patiuntur a calido extrinſeco q̄ a calido exn̄te in liquore humido ī quo frigētur. humidū autē attractū in rem frixā reddit ipſam exterius ſiccā ⁊ interius magis humidā. cuius cōtrariū accidit ī elixatis ī quibus huīdum naťale extrahit̄ a caliditate q̄ eſt in huīdo extrinſeco ꝓpť qđ ſicciora ſūt elixata q̄ aſſa qꝛ elixata nō attrahunt in ſe humidū exterius. ſꝫ preualēti caliditate extrinſeca: extrahitur huīdum naturale ipſoꝝ. ſi eīm vinceret interius calidū: traheret in ipſa humidū exterius. Non autē oīe corpus poteſt pati epſeſim. ſed ea ſola corpora quoꝝ huīditas patit̄ ab ignitione q̄ eſt in huīdo. quedā autē nō ꝓpe dicūtur pati epſeſim ſine elixatione ut aurū ⁊ argētū. lignū ⁊ ſimilia dura. Iteꝝ quedā humida ut lac ⁊ muſtū q̄n̄o calefacta ab igne humor ipſoꝝ mutatur in aliquā ſpēm. ut lac in ſeꝝ. Finis autē nō eſt idem in oībus elixatis ⁊ ebſeſim paſſis. quedam elixari dicuntur ad eſum. quedam ad ſorbitionem. quedā ad aliā neceſſitatē ut farmaca. Quecūqꝫ ḡ per calidū diſgregans vel congregans poſſunt fieri groſſiora vel ſubtiliora grauiora vel leuiora ſunt elixabilia. Ei ideo oleū nullū iſtoꝝ patiēs ſcd̄m ſe ipm̄ nō elixatur. hec aūt ſpēs digōnis nō ſolū ī artificialibꝰ inſtrumētis. veꝝ etiā in naťalibꝰ ex eadē tamē cauſa fieri hꝫ Moliuſis

autē eſt indigeſtio humidi interminati in corpore ꝓpter defectū calidi in humido. qui deffectus prouenit ex debilitate calidi circūſtantis. Deffectus autē calidi circumſtā tis eſt frigiditas, quedā facta interdū in aialibus ꝓpter motū expellēdo calidū. deffectꝰ autē digerētis aliqñ prouenit ex multitudine frigiditatis in humido in quo calidum digerēs aut propter multitudinē eiuſdem in eo quod debet digeri. tunc eīm caliditas in humido ſufficit ad motum: ſed nō eſt ſufficiens ad t̄rādum ⁊ digerendum. vnde ſic indigeſta duriora ſunt ꝙ epſeſis paſſa in quibus humidum magis determinatum eſt ⁊ digeſtum. Quid igitur ſit epſeſis ⁊ molinſis dictum eſt.

Capl̄m. vj. qd̄ ſic incipit. Opthesis aūt eſt digeſtio ⁊c̄. Deteriat de tertia ſpē digōnis q̄ vocatur opthesis ⁊ de tertia ſpē in digōnis ei cōtraria q̄ dr̄ ſtathesis

Theſis eſt digeſtio facta ab alieno calido ⁊ ſicco. vnde ſiquis elixās aliquid ꝑmutet decoctionē eius faciēs ipm̄ digeri nō a calido humidi: ſed ab igne cum digeſtum fuerit nō elixatū: ſed aſſatū ⁊ aduſtū: ita ꝙ hec ſit a calido: cuz fiat ſic eius: ſic digeret. ⁊ in tali exteriora ſicciora ſunt interioribus. cuius cōtrarium eſt i elixa tis. Indiget autē magis artificio manus aſſare ꝙ elixare: eo ꝙ difficile eſt t̄rāriter tale fieri ad ignē interiora ⁊ exteriora cum ipſe cicius deſiccet ꝓpinquiora ſibi ita ꝙ cō cluſis exterioribus porus humidū intus clauditur ⁊ ſegregari nō poteſt. Fiunt igit̄ opthesis ⁊ opſeſis arte. fiunt etiā natura. qꝛ ars imitatur naturaz. ꝗuis huiuſmodi paſſiones ut ſunt natura nō habeāt nomē. nam digeſtio alimēti in corpore ſit a calido qd̄ eſt in corpore humido. ⁊ indigeſtio eius cauſatur ex deffectu calidi. Aialia ut ver mes genita in corpore nō fiunt in ipſa digōne nec in loco eius: ſed in ſegregato per di geſtionē putrefactione in inferiori vētre. deindē aſcenderūt ad ſuperiorē ventrē ubi ē digeſtū. cauſa autē quare ſegregatū putreſcit in inferiori vētre alibi dicta eſt. Sicut autē epſeſi cōtrariatur molinſis: ita opthesi q̄ eſt tertia ſpēs cōtrariatur ſtathēſis. cuius nomē minus eſt in uſu ꝙ predictoꝝ eſt autē ſtathēſis indigeſtū ꝓpter deffectū caliditatis cauſatum. aut a paucitate exterioris ignis aut a multitudine humiditatis eius qd̄ patitur. tunc eīm calidum tantum eſt ut mouere poſſit ſed paucum eſt ad digerenduz Patet igitur quid eſt vnaqueqꝫ ſpecies digeſtionis ⁊ indigōnis.

Capl̄m. vij. qd̄ ſic incipit. Paſſiuoꝝ vero huida ⁊ ſicca ⁊c̄. Deteriat ſpēs eoꝝ que cauſant̄ a qualitatibus paſſiuis oñs humidū ⁊ ſiccū eſſe eoꝝ ꝑncipia ⁊ ꝙ huidū terminatur ſicco ⁊ ecōuerſo cuius teriati duricies ⁊ molicies ſūt ꝑme paſſiones.

Uia determinādum eſt de his que cauſātur a paſſiuis qualitatibꝰ. ſ. humido ⁊ ſicco q̄ ſunt paſſiua ꝑncipia corpoꝝ ex quibus fiunt aliqua mixta. Sciēduz ꝙ idem mixtū dicitur ſiccius quod habet plus ſcd̄m naturā de ſicco. illd̄ vero humidiꝰ qd̄ plus habet de humido. ita ꝙ oīa predicta pn̄t dici actu vel pō eē talia. ſicē liqrio ē actu huida. liqbile uō in pō. Qm̄ aūt huidū eſt bn̄ teriabile ⁊ ſiccū difficilr̄: adīuicē pariunt̄ aliqd ſicut pulmēto ⁊ cōdimētis. ita ꝙ humidum cauſati ſicco poſſe teriari. ⁊ ſiccū huiduz teriat ut vtrūqꝫ ſiml̄ fiat ſicut cola. Sic ei fecit empedō. in ꝑbicis cōmixceus farinā aque. ut ex ambobus eſſet corpus terminatū. Qm̄ autē terre propriſſime cōuenit ſiccū ⁊ aque huidū: hinc eſt ꝙ oīa corpora mixta teriantur per terrā ⁊ aq̄m quoꝝ illd̄ dr̄ magis terreū vel aqueū qd̄ plus hꝫ de naſa ⁊ pō alteriꝰ ꝑdictoꝝ. Ex hoc etiā euenit ꝙ aialia ſūt in t̄ra vel i aqua ⁊ nō in aere vel igne qꝛ illa ſūt materia corporū aiatoꝝ. Corpori āt teriato ex huido ⁊ ſicco neceē ē ineē duriciē aut molliciē tāꝙ ꝑmas paſſiones. eſt ei duꝝ cuiꝰ ſupficies nō cedit i ſe ipaz. Molle aūt qd̄ cedit nō quidē circuūſtādo tāgenti ſicut aqua cuiꝰ ſupficies nō cedit in profundū ſꝫ circūſtat. mollis autē

ſuperficies cedit in ſe ipſam. Et qm̄ ſenſibilia iudicam9 per ſenſū durū et molle ſimpliciter determinātur per tactuꝫ tam̄q̄ per quādam medietateꝫ. ita ꝙ tangibile excedens tactum dicitur durum. deficiens aūt ſub eo dicitur molle.

Capitulū. viij. quod ſic incipit: neceſſe aūt durū et molle. Inueſtigat cauſam coagulatiōis que videtur ſequi duriciē ⁊ molliciem in corpore termīato et prius determinat de ſicciōe et huctōne que concurrūt ad ipſam.

Omne corpus terminatū proprio termino non ſiccū neceſſe ē eſſe durū. vel molle ita ⁊ coagulatum eſſe neceſſe eſt et ideo de coagulatione dicēdum.

Que aūt ſunt cauſe paſſionū que ſunt in corporibus preter materiale .ſ. agēs et vnde principiū motus ⁊ forma. ex his igitur cauſe coagulatiōis et liquefactiōis et deſiccatiōis et humectatiōis querēde ſunt. Faciens aūt facit calido et frigido. quorū preſentia aut abundātia fit paſſio q̄ eſt forma et quia coagulari aliquo modo eſt ſiccari. de hoc dicamus primū. paſſibile ē humidū ⁊ ſiccum vel ex his cōpoſitū. itaqꝫ humidum paſſibile eſt aqua. ſiccū autē ē terra. quorum frigidū magis ē paſſiuum eo ꝙ ambo ſunt frigida. nam frigidū actiuū eſt aut ad corruptiōem: aut ſcḋm accidens dicimus ipm̄ calefacere. non ſicut calidū quod per ſe hoc facit ſed in cōgregando. calidū autem in terra conſtare faciēdo deſiccātur igitur oīa aquea et habentia aquam ſuperductā exterius. ut lana infuſſa ſiue connaturalē. aut lac. aquea aūt vel aq̄ ſpecies ſunt vinū. vrina. ſerū. ⁊ quecūqꝫ nullā vel paruā habent reſidentiā in fundo non propter viſcoſitatē. quibus enī viſcoſitas cauſa eſt non reſidentie poſſūt ut oleū et pix. Deſiccant autē deſiccabilia calefacta vel frigefacta. ita ꝙ ſemper hoc a calido interiori vel exteriori ſi natura q̄ in frigidatiōe ſiccātur ſicut veſtimētū hoc patiuntur: ſi humidum ipſorum ſeparetur ab interiori calido faciente ipm̄ euaporare. quod maxime fit quando humidū paucū fuerit. nam frigido circūſtante: calidū exiens facit humidū euaporare. ab exteriori itaqꝫ calido fiunt ſicca q̄ elixātur. ab interiori vero quorū humiditas conſumit vel euaporat ab ipſo. dictū eſt igitur quid ē deſiccari.

Humectari autē vno modo ē reſolui in aquam. vt vapor frigefactus a nube. alio modo coagulatū liquefieri de quo manifeſtū erit dicētibus de liq̄factione et coagulatione.

Capitulū. ix. quod ſic icipit: coagulatur aūt et c̄. Determinat de his que coagulantur et liquefaciunt cui9 ſint nature et a que virtute ⁊ quomodo fiant huiuſmodi paſſiones.

Coagulabilia ſunt aqua et mixta ex aqua ⁊ terra et hec coagulātur a frigido. vel calido uel ſicco ita coagulatū ex aliquo predictorū ſoluit a cōtrario. Quedam autē coagulata putata ſunt ab aqua ut mel elixatū. ſi non ab ea ſed frigido eius coagulātur. ⁊ neceſſitate ſoluūtur. ſola aūt aqua inter humida non fit groſſior coagulata. q2 frigidū coagulans non p̄mittit humidū euaporare. ingroſſatio aūt fit quādo ſiccū condēpſatur humido exeunte. Comunia aūt terre ⁊ aque coagulātur a calido et frigido. ab vtroqꝫ etiam licet diūſimode ingroſantur. a calido enī educente humidū ſiccū condēpſatio ingroſſatur. frigido aūt expellente calidum ſimul euaporat humidū et ſic in eis condēpſatur. Mollia aūt parum humida a calido extrahente humidū coagulata nō ingroſſantur. ut later aſſatus ſi vero ſunt humida ut lac ingroſſantur. Multa ante coagulatiōē humectātur. ſicut groſſa aut dura ant prius frigida. later enim dū aſſatur aut prius euaporās mollis fit. et ideo in caminis oblicantur. Comunia aūt terre et aque plus tamen habētia terre coagulata a frigido.

do educēte calidū: calido iterū ingrediēte liqſcunt. vt luctū. illa tū a quib9 ē eductū ō ne calidū iſolubilia ſūt niſi a vehemēti caliditate a q̄ mollificaṫ. ut cornu etiā ut ferrū q̄ ſepe liqfactū z iterū coagulatū fit calibs. purificaṫ eī a ſcoria. raro āt hoc faciūt artifices. q: ſepius liqfactū nimis diminuiṫ. Eſt āt ferrū melius qd̄ a paucioribus liq̄factiōibus fit calibs. lapis etiam piramat9 liqſcens ſtillat. z fluit. p9 fluxū uō coagulatus iterū dureſcit. lapis etiā dict9 molle liqtur z fluit z circūcoagulaṫ. aſſimilaṫ calci: niſi qd̄ fit nigri coloris. liqſcit etiā lutū z terra. Coagulatorū a ſicco calido q̄dam inſolubilia ſunt. q̄dā ſoluunṫ humido. later eī z q̄dā genera lapidum coagulata ab igne cōburēte terreū corū inſolubilia ſūt. vitrū āt z ſal humido z frigido ſoluunṫ. z iō ab aq̄ et ſpēb9 aq̄ liqſcūt: non āt ab oleo. q: eī coagulata ſūt a calido ſicco: ideo oportet ea diſolui a frigido et humido quia contrariorum contrarie ſunt cauſe.

Capitulū. x. ſic incipit: ingroſſātur q̄dā z c̄. Determinat de ingroſſatione ꝑ cōparatiōē ad coagulatiōē. Ingroſſanṫ qdē ab igne ſolū q̄cūq; aq̄ pl9 hūt q̄ terre q̄cūq; pl9 hūt terre q̄ q̄ coagulanṫ ut vitrum et ſal.

Ubitaṫ āt de oleo nā ſi eēt aq̄e nature coagulareṫ a ffo. Si el terre a calido. ab vtroq; āt ingroſſaṫ z non coagulaṫ. cui9 cauſa ē q: ē plenū aere. et iō ſupernatat in aq̄. frigidū igiṫ aq̄ aereū ei9 i aquā ūtens igroſſat ipā. z iō groſſi9 mixtū de aq̄ z oleo. Ab igne āt ingroſſaṫ q: euaporāte calido aereo: humidū eius fit aqua et ab eodē etiam faciēte euaporare q̄ olei aq̄um ē albeſcit Ingroſſaṫ igiṫ ambobus licet nō eodē modo. a neutro ipſorum deſiccaṫ non ſolū q: viſcoſū ē: ſed etiā aeris hēt naturā aqua etiā nec deſiccaṫ nec exalatur ab igne q: ptes eius nō vaporant propter viſcoſitatē. Mixta āt ex aqua z terra debēt apꝛ dn̄ante cenſeri coagulabilia vel non. nam qd̄dā vinū ab igne coagulaṫ z elixaṫ ſicͤ muſtū. q: ab ipo dū quoquiṫ euaporat aqua. vn̄ ſi quis colligat vaporem ei9 erit aq̄. qd̄ āt relinquiṫ eſt terreū mixtorū etiā aliqua ingroſſanṫ z deſiccātur a ffo. q: cōuertēs aerē in aquā ingroſat z faciens euaporare calidū coagulat. q̄ ē qd̄dā deſiccare. Que igiṫ coagulata a frigido non Igroſſanṫ plus aq̄ habent. ut vinū vrina acetū lixiuiū ſerū. q̄ āt in groſſantur a calido ut per vaporatiōem q̄dam ſūt terrea ut mel. q̄dā omunia aq̄ et aeris ut oleum. licet plus habeat aeriſ. lac uō et ſāguis comunia aq̄ z tere pl9 habēt terre. ſicut z mixta ex quib9 fiūt ſales z lapides. vnde lac ab igne decoctū: exuriṫ ſero non ſepato. Si āt aliqualiter decoquaṫ coagulaṫ ꝑpter terreſtre inexiſtēs. vnde coagulo iposito: ſepatur ſerū et caſeus quibus ſepatis qd̄ relinquiṫ non ſepatur: ſed ferrū ſicͤ aqua vnde lac nichil aut parū habēs caſei aq̄ū ē et icſibi le. Sāguis āt infrigidaṫ q: dſiccat. z ſi aliquis nō coaguleṫ ut ſāguis cerui: aq̄us ē et frigid9. vn̄ non hēt vias infra ſe q: iſte cauſanṫ a terreo z ſolido. talis igiṫ ſanguis extra actus nō deſiccaṫ z iō non coagulaṫ. q: ē nature aq̄. ſicͤ lac caſeo ā moto. ſignum āt hui9 eſt: q: ſāguis langoroſi hoīs non coagulaṫ eo q̄ eſt icor idest aqua fleumatica q: idigeſtus.

Capitulū. xi. qd̄ ſic incepit: ad hec āt hec quidē ſolubilia z c̄. Reddit cauſā quorūdā ſupi9 dictorū. ſ. q̄ q̄dā coagulata ſūt ſolubilia quedam inſolubilia q̄dam mollificabilia quedam non.

Oagulatorū aūt diſolubilia ſunt. ut uitrū z ſal. inſolubilia aūt lapis et later q̄ q̄dā mollificabilia ut cornu. q̄dā non vt lapis. Cauſa āt predictorū eſt. q: contrariorū cōtrarie ſunt cauſe ſicut ḡ q̄dā coagulāṫ frigido z ſicco: ita ſoluuntur calido et humido que āt coagulātur ſolo frigido. ſoluunṫ igne. talia ḡ ſunt ſolubilia. que āt duobus coagulātur ut calido primo educente humidū deinde a frigido cō

primēte ptes: talia āt maxime ſunt iſolubilia. qꝛ nec a calido ſoluunꝛ: cum tm̄ ſoluat co
agulata a ſolo frigido. nec ab aq̄: qꝛ hec non ſoluit niſi coagulata a calido ꝛ ſicco. ē aūt
taliaꝫ ferruꝫ ꝙ ꝑmo liq̄factuꝫ a calido poſtea frigefactuꝫ coagulaꝛ. Ligna aūt que
ſunt ex terra ꝛ aere nec liquabilia nec mollificabilia: ſꝫ buſtibilia ſunt. ꝛ ſupnatāt aquiſ
propter aereꝫ pdn̄antē. preter ebenū q̄ nō ſupnatat. ꝛ qꝛ ex ipſa maxime ex nigra e-
uaporat aer ꝛ ꝑdominaꝛ terra. Later āt cū ſit terreſtris pua deſiccatione coagulaꝛ.
ita ꝙ aqua non hēt introituꝫ in ipm propter puitateꝫ pororū per quos humiduꝫ eua-
porat et ideo non ſoluitur ab ipſa. nec ſoluiꝛ a calido quia ab eo coagulatur. De co
agulatione igitur et liquefactione dictum eſt.

Capitulum .xij. quod ſic incipit: ex his āt manifeſtuꝫ et cē. Concludit ex ꝑce-
dentibus corpora phica cōſtare ex q̄litatib9 actiuis et paſſiuis et differre ab in
uicem in quibuſdam alijs qualitatibus.

Quia calidū ꝛ frigiduꝫ coagulāt ꝛ ingroſſāt: iō ex ipſis cōſtāt corpora cōpoſita
propter qđ oībus corporib9 compoſitis inē caliditas. in aliquib9 etiaꝫ frigidi
tas qꝛ deficiūt caliditate qꝛ hee due q̄litates ſūt in corporib9: propter facere o
portet in eis reperiri ſiccuꝫ ꝛ humiduꝫ ꝑpter pati. Unde ex aqua q̄ ē humida ꝛ ter-
ra q̄ ē ſicca conſtāt oīa corpora cōpoſita: ut plāte ꝛ metalla. hec eī ſunt ex ipis uel exa
latione ipſoꝝ terre incluſa ut dictuꝫ ē ſupra. Hec āt corpora cōpoſita differūt ab in-
uiceꝫ in q̄buſdaꝫ q̄litatib9 actiuis ꝛ etiaꝫ paſſiuis. actiuis quideꝫ: qꝛ q̄daꝫ colorata q̄-
daꝫ odoratiua uel dulcia ꝛ ſic de alijs q̄litatib9 q̄ agūt in ſenſuꝫ. paſſiuis ūo: q̄dam coa
gulabilia ꝛ ſic de alijs qualitatib9 differunt ab inuiceꝫ corpora omiomera que ſunt cō
poſita ut caro neruus lignum et ſimilia.

Capituluꝫ .xiij. qđ ſic incipit: dicamus āt primo naturaꝫ ipoꝝ et cē. Enumerat
paſſiones q̄ ꝑ potētiaꝫ dicunꝛ de corporibus ꝛ ꝓſeqꝛ đ coagulabili ꝛ icoagula
bili.

Paſſiones q̄ inſūt corporib9 natura ꝑ potentiā ꝛ ipotētiaꝫ ſūt iſte ꝛ iſtis oppoſi
te ꝑuatiue coagulabile liquabile mollificabile intingibile flexibile frāgibile ꝓ
ductibile cōminuibile ipreſſibile formabile capibile trahibile ſciſſibile detrūca
bile viſcoſū cōmaſſabile. multa eī corpora hīs paſſionibus differūt. ꝛ iō diceđuꝫ ē quā
potentioꝝ habeat qđlibet ipoꝝ. Quāuis āt de coagulabili liquabili illiq̄bili priua
ſit dictum atā nunc dicamus. ꝙ q̄cūqꝫ corpora coagulantur et durātur: hec patiuntur
vel a calido deſiccāte humiduꝫ: vel a frigido exprimēte caliduꝫ. ita aquea coagulātur
propter exalatiōeꝫ calidi. terrea ūo propter cōſumptionē humidi. iō ab humido ſuper
ueniēte terrea coagulata liq̄fiūt. ñ adeo ſint conſolidata ꝙ ꝑpter paruitatē poroꝝ aq̄
humiduꝫ non ſubītret. q̄ eī non ſolidanꝛ ſic: humido ſoluūtur ut vitrum ꝛ ſal. Que
āt coagulanꝛ ꝑuatione calidi: calido ſoluūtur. ut glacies. plūbuꝫ. es. Incoagula-
bilia āt q̄ non hñt humiditateꝫ aquoſoꝝ et q̄ plus ignis ꝛ terre habent ꝙ aq̄. ut mel et
mixtuꝫ q̄ ſunt quaſi feruor. ꝛ ea in quibus dn̄atur aer ut oleuꝫ. et argentum viuum. et
etiā valde viſcoſa ut gluteꝫ.

Capituluꝫ .xiiij. quod ſic incipit: mollificabilia āt ſūt et cē. Determinat đ mol
lificabili intingibili et eorum oppoſitis.

Coagulatoꝝ mollificanꝛ quorūcūqꝫ plus hoꝝ habentiuꝫ: terre non euaporat
humidū totuꝫ. et hec ſūt nō attrahibilia nec humectabilia aut ductilia ut aq̄a
hec eī igne mollificanꝛ. ut ferruꝫ ꝛ cornu. coagulata āt ex aqua ut glacies aut
ex terra in quib9 totuꝫ humiduꝫ euaporat ut vitrum ꝛ ſal aut realiter ineſt paꝝ hum

diu derelictuꝫ ut later non mollificatur. Predictoꝝ aũt quedã ſunt nõ intigibilia: cũ ſint liquabilia. ut vitruꝫ et ſal. non eĩ ẽ intigibile qꝫ nõ fit mollius madefactuꝫ. quedã aũt non liq̃bilia ſunt intigibilia ut lana et ſimilia q̃ madefiũt. Sunt aũt n intigibilia q̃ terrea exiſtẽtia habent poros duriores maiores tñ poris aqueis. liquabilia aũt habẽtia poros per totuꝫ liq̃ſcunt ab humido. q꞉ ſtatiꝫ diuidũtur ptes eius ab eo: ꝓpter puitateꝫ coꝝ nõ ĩtingit ab eodẽ. q̃re dĩa paſſionũ p̃dictaꝝ ſũmit̃ a diſpõne ei9 q̃ ſuſcipit.

Capituluꝫ. xv. . qđ ſic incepit: ſunt aũt et hec quedaꝫ corpoꝝ et c̃. Manifeſtat q̃ ſunt frangibilia flexibilia cõminuibilia formabilia impreſſibilia et que non patiũtur paſſiones predictas.

Corpoꝝ flexibilium ſunt ut vimẽ. inflexibilia ut later lapis. ⁊ q̃cunqꝫ corpora non poſſunt ex rectitudine incuruitatẽ nec ecõuerſo mutari. flexibilia aũt q̃cunqꝫ poſſunt dirigi et ex rectitudine mutari in curuitateꝫ. flecti eĩ et deflecti ẽ curuari. unde motus ex rectitudĩe incuruitatẽ eſt reflexio ad cõcauuꝫ vel cõuexuꝫ longitudine ſaluata q꞉ ſi eſſet ad rectuꝫ: ſimul eſſet rectuꝫ et reflexuꝫ. et iõ aliud ẽ flexio et rectificatio. ⁊ alia reflexibilia et alia rectificabilia. quedaꝫ etiaꝫ corpora ſunt frãgibilia et cõminuibilia ſimul: quedaꝫ ſepatim. lignuꝫ eĩ ẽ frãgibile: non tñ cõminuibile. Glacies aũt cõminuibilis ſed nõ frãgibilis. later aũt vtrũqꝫ patit̃. Eſt aũt refractio diuiſio in magnas cõminutio aũt in q̃ſcũqꝫ et plures. ſunt aũt cõminuibilia q̃cumqꝫ coagulata poros habent multos aũt: q꞉ vſqꝫ ad eos ptingit cõminutio. frãgibilia vero q̃cumqꝫ non habent multos. vtrumqꝫ aũt q̃ ſe habẽt vtroqꝫ modo. Impſſio ẽ ceſſio ſupficiei ſcdꝫ profunduꝫ. ⁊ iõ ĩpreſſibilia ſũt illa quoꝝ ſuperficies cedit impellẽti ſcdꝫ pteꝫ ſic mollificabilia ut cera. dura aũt quoꝝ ſupficies nõ cedit tangẽti ut lapis. ⁊ humida quoꝝ ſuperficies trãſmutat̃ per tactuꝫ ut aqua: nõ ſunt impſſibilia. Impſſibilia formabilia ſunt q̃cumqꝫ bene recipiunt impſſiõeꝫ bene etiaꝫ retinẽt ipam. ut cera. et nõ bene impſſibilia tñ bene retinẽtia impreſſiõem receptaꝫ ut lapis ⁊ lignuꝫ. bene impſſibilia ũo in quibus nõ manet impſſio ut lana ⁊ ſpongia: non ſunt formabilia.

Capitulũ. xvj. ſic incipit: ſunt capibilia et c̃. Determinat đ capibilib9 trahibilibus. ductibilibus et eorum oppoſitis.

Quecũqꝫ pulſa impſſione eis facta poſſũt cedere in profundũ non diuiſa ſupficie ſunt capibilia. Talia aũt ſunt q̃ habẽtia poros poſſunt in ſe ipa conueniri vel cõſtringi: ut ſpõgia ⁊ cera. q̃ aũt non poſſũt cedere in ꝓfunduꝫ: aut quia non ſunt poroſa aut q꞉ poros habẽt plenos durioribus non ſunt capibilia. ut ferrum et lapis aqua vero et omĩe humiduꝫ q꞉ non manet eadem ſupficies quãdo cedunt tangẽti dicunt̃ non capibilia. Trahibilia aũt ſũt quoꝝ ſupficies põt dilatari ad latus. nam trahi ẽ trãſferri ad maiores terminos ſupficie continua exiſtẽte ſic fit in corrigia gluti ne cornu et paſta. quedaꝫ aũt ſimul ſunt trahibilia ⁊ capibilia quedaꝫ trahibilia ⁊ nõ capibilia. quedam capibilia non trahibilia ut ſpõgia. ductibilia aũt ſunt q̃ poſſũt pcuſſione dilatari in latus ſimul et ꝓfunduꝫ uel trãſformari ꝑ parteꝫ ſupficiei ut es ⁊ ſimilia. nõ ductibilia aũt q̃ non poſſũt. ut lapis. Oĩa ductibilia ſunt impſſibilia ⁊ non ecõuerſo in ligno ĩ multis tñ conuertũtur. Capibiliũ aũt hec quidꝫ ductibilia ſunt ut cera et lutũ hec autem non ut aqua et lana.

Capituluꝫ. xvij. quod ſic incipit: ſunt autem hec quideꝫ ſciſſibilia et c̃. Determinat đ ſciſſibilib9 terminabilib9 viſcoſis cõmaſſabilib9 et coꝝ oppoſitis.

Ciſſibilia āt ſunt q̄ plus poſſūt diuidi ꝙ̄ diuidēs diuidat ut lignuꝫ. qđ plus eſt diuiſibile ꝙ̄ diuidatur ꝛ cuius diuiſio excedit in lōguꝫ diuiſionē impꝛeſſaꝫ ad diuidendū. qđ non ē in detrūcatione. Inſciſibilia ſunt q̄ hec pati nō poſſūt. nulluꝫ etiam molle ſīpliciter ut aq̄ ē ſciſibile nec etiaꝫ oīa dura. ſed ſoluꝫ illa q̄ nō ſūt multū humida. nec impꝛeſſibilia nec cōminuibilia. ꝛ hec ſūt q̄ habent poros diſpoſitos ꝑ longitudineꝫ. ꝛ non ꝑ latitudinē. Determinabilia ſūt oīa dura aut mobilia. quorum diuiſiōeꝫ. nec cōminuūtur diuiſa. Et talia niſi ſint nimis humida ſunt detruncabilia. Quedaꝫ auteꝫ detrūcabilia ſunt q̄ poſſunt diuidi ꝑ latitudinem. ꝛ ſciſibilia q̄ diuidūtur ꝑ longitudineꝫ ut lignuꝫ qđ cui vnū exiſtēs ꝑ longum diuidit̄ in multa: ē ſciſſibile. ꝛ qđ ꝑ latitudineꝫ ē detruncabile. Omne āt trahibile aut molle ꝛ humiduꝫ exiſtens ꝛ habens cōcathenationeꝫ in partibus: ita ut ad multuꝫ poſſit extēdi: viſcoſuꝫ ē ꝙ āt his caret: ē frangibile. Capibiliuꝫ āt habētium māſiuaꝫ capturaꝫ ſūt cōmaſſabilia. non capibilia auteꝫ non habentia mauſiuaꝫ capturam ſunt incōmaſſabilia.

Capitulum. xviij. qđ ſic incipit: et hec quideꝫ huſtibilia ſūt et c̄. Determinat de huſtibilib9 et exalabilibus atqꝫ eorum oppoſitis.

Uecūqꝫ āt poros ſucceptiōis ignis propter ſiccitateꝫ et etiaꝫ q̄ habēt in poris ꝑ rectus diſpoſitis humiditatē debilioꝛem igne ſūt uſtibilia. ut lignuꝫ et lana. et oſſa hūtia āt humiditateꝫ foꝛtioꝛeꝫ igne ut glacies ꝛ multuꝫ virida ſūt inhuſtibilia. Exalabilia āt ſunt q̄ habentia humiditateꝫ q̄ non euapoꝛat a calido extrinſico. nam vapoꝛ ē ſegregatio q̄ calidum ad uſtiuū ex humido madefactiuo aliquid cōuertit in ipſuꝫ. vnde exalabilia ſegregātur in aereꝫ vapoꝛoſuꝫ qui poſtmoduꝫ cōuertitur in aliqđ ſiccum. qđ euaneſcit vel terreſtre fit. Et iđ differt ab alijs ſegregationibus. q̄ cōuertunt̄ in humoꝛeꝫ aq̄um aut in ſpm̄ qui ventus ē ei ſpirit9 fluxus continuus exalationis ad lōgitudineꝫ. exalatio āt facta a calido uſtiuo ſegregatio eſt communis ſicci et humidi aeris. iđ non madefacit: ſꝫ magis coloꝛat. Exalatio āt lignoꝝ ut ligni oſſiuꝫ ꝛ pilloꝝ ē fumus. cere āt picis thuris et ſimiliuꝫ ē lignis. olei aūt ꝛ oleaginorum ē lzania. Quecūqꝫ etiam per ſe nō ardent propter paucuꝫ ſicci trāſiens āt per ipſa ardent hec ſunt pinguia ſicca ꝛ vntuoſa. humida āt exalātia ut oleuꝫ pix. ſunt humidi aerei. ardētia āt ſunt ſicca. ꝑdictis aūt paſſionib9 differūt coꝛpoꝛa homiomera inter ſe ꝛ q̄buſdā alijs. ſ. ſapoꝛib9 ꝛ odoꝛib9 ꝛ coloꝛib9. q̄ āt ſit coꝛpoꝛa homiomera patet ex dictis.

Capituluꝫ. ix. quod ſic incipit: quoniaꝫ quideꝫ hec ab alia ꝛc̄. Recolligit q̄dā ſuperius dicta. de coagulatiōe ut tribus et ea quoꝝ humiduꝫ euapoꝛat ſimł cū calido ut mel ꝛ illiq̄bilia et ī mollificabilia.

Abentia aliquid humidi ut lapides hec ſunt oīa terrea quecūqꝫ uo non totaliter terrea ſunt hec mollificantur ut ferruꝫ ꝛ coꝛnu q̄daꝫ euapoꝛant ſicut lignathus liq̄bilia āt a calido q̄dam ſūt aq̄a. q̄dam communia aeri et terre ꝛ aq̄ ꝛ cera ab aqua uo liquabilia terrea ſūt. q̄ āt a vento aut terrea aut ex ambob9 mixta ſunt. Si igit̄ oīa coꝛpoꝛa aut humida aut ſicca ſunt ꝛ nō ē mediuꝫ haꝝ paſſionuꝫ: ex ipſis poterit diſcerni q̄ ſunt magis terrea vel aq̄a vel communia. ꝛ q̄liter in coꝛpoꝛib9 mixtis q̄daꝫ elemēta ꝑdn̄antur. Qm̄ predicte paſſiones ab aliq̄ cauſa inſunt coꝛpoꝛib9: materiales tn̄ cauſe ipoꝝ ſunt humiduꝫ ꝛ ſiccuꝫ habētia potētiaꝫ mutuaꝫ inter ſe. caliduꝫ aūt ꝛ frigiduꝫ ſunt cauſe factiue faciētes coꝛpoꝛa cōpoſita cōſtare ex illis. accipiam9 ḡ ꝙ elemētum predn̄etur in coꝛpoꝛibus cōpoſitis q̄ ſunt homiomera ꝑdictoꝝ coꝛpoꝝ. q̄daꝫ humida. q̄daꝫ mollia. q̄dam ſunt dura. de coagulatiōe quoꝝ dictuꝫ ē prius. In

humidis āt q̄ euaporāt dn̄atur a q̄ q̄ āt non euaporāt: communia ſunt terre aut terre ⁊ aq̄ ut lac: aut terre ⁊ aeris: ut lignū: aut aque et aeris ut oleū. ſunt ē tiaꝫ communia elementoꝝ humida q̄ coagulanť a calido. Dubitať āt inter humida de quodā vino qđ euaporat ⁊ ingroſſať. ut mixtuꝫ: cauſa āt huius qꝛ non ſunt vnius ſpēi oīa vina. nouuꝫ eī plus terreuꝫ ē ꝙ antiquū. propter qđ calido ingroſſať. ⁊ qꝛ multū hꝫ de caliditate: minus coagulať a frigido. tale āt eſt qđdaꝫ vinū in archadia qđ a fumo exſiccatur in vtrib9: ut eductum coaguleť. vinum etiam multū habēs fecis terreū aut aqū ē. Ingroſſabilia a frigido ſunt terrea a frigido āt ſimul ⁊ calido ſunt communia pluriū elemēto ꝝ ut oleum mel ⁊ dulce vinū. A frigido āt ſolo coagulabilia ſunt aq̄a. ut glacies nix grando a calido vero ut later ⁊ caſeus ſunt terrea. ab ābobus āt ut ferruꝫ qđ p̄ calefactum deinde infr̄atū. coagulata āt a calido ſimul euaporāte cum humido communia ſunt multoꝝ. Terrea ſunt quoqꝫ q̄cumqꝫ propter totius euaporationem humidi coagulanť. ut lacrime later. q̄ coagulanť in frigida n̄ ſe ut thus ⁊ ea quoꝝ humidū euaporāt ſimul cū calido ut mel ⁊ illiquabilia ⁊ ī mollificabilia habentia aliquid humidi ut lapis. hec eī oīa terrea ſunt. q̄cumqꝫ vero non totalr̄ terrea hec mollificantur ut ferruꝫ ⁊ cornu: q̄dam euaporāt ut ligna ⁊ thus. Liquabilia āt a calido q̄dam ſūt aq̄a q̄dam communia aeri ⁊ terre ⁊ aq̄. ut cera. ab aqua liquabilia: terrea ſūt. q̄ āt a neutro aut terrea aut ex ābobus mixta ſunt. Si gr̄ oīa corpora aut humida aut ſicca ſūt ⁊ non ē mediū haꝝ paſſionū. ex ipſis ꝑpterit diſcerni q̄ ſunt magis terrea uel aq̄a vel communia pluriū elemētoꝝ. vtrum calido vel frigido vel ābob9. coagulātur eīm frigido. ferrum ūo vnguis cornu veruis lignū pilū folium cortex eletrū myrrha thus gumi fructus ut legumen frumētū ⁊ ſimilia. quoꝝ q̄daꝫ mollificabilia. q̄dam exalabilia ſunt infr̄ata. ⁊ cum his vitrū ⁊ ſal. ⁊ q̄daꝫ genera lapidū q̄ infractiōe non coagulatione plus habent terre. Sāguis vero ⁊ genitura communia ſunt terre aq̄ ⁊ aeri. tamen ſanguis habens vias plus hꝫ terre. ⁊ etiam frigido coagulatū humido liq̄ſit. non habēs āt vias ē aq̄9. nec coagulať frigido. genit̄a āt coagulať humido exalāte cū calido.

Capitulum .xx. qđ ſic incipit: q̄lia āt calida aut frigida ⁊ c̄. Determinat q̄liter caliditas ⁊ frigiditas inueniant̄ ex ꝑdominio terre vel aque vel vtriuſqꝫ.

Ex predictis oportet conſiderare q̄ corpora calida ſīt et q̄ frigida. communiter eīcorpora aq̄a frigida ſūt: niſi habeant alienā caliditateꝫ. ut lixiuiū vrina vinū terrea āt propter caliditatē faciētem ea cōſtare ſunt calida. ut calx et cinis. Qm̄ vero ſiccū ⁊ humidū qui maxime inueniūtur in terra ⁊ aq̄ cōcomitāte frīditate ſunt materia multoꝝ corporum manifeſtū ē ꝙ communia vtriſqꝫ magis ſunt frīda. ita ꝙ q̄daꝫ erunt frīdiſſima propter ꝑdictam materiaꝫ. poſſunt tū huiuſmodi hr̄e caliditatem alienaꝫ ut ferues lixiuiū in quo ē caliditas cineris qui fuit ignitus. in oībus enim ignitis ī ē caliditas: licet maior ⁊ minor. Et qm̄ aliena caliditas interdū corrumpit propriaꝫ ut in putrefactis: iđ aīalia interdū naſcūtur ex tali corruptione. Que cūqꝫ āt communia ſunt terre ⁊ aq̄: habent caliditatē. qꝛ ab ipſa cōſiſtūt ſicut patet in digeſtis in quibuſdaꝫ. qꝛ eoꝝ putrefactiones ſunt velut ſinteca. i. velut ſanies incluſa. q̄ g̃ calido cōſtant ex terra ⁊ aqua: habent naturaleꝫ caliditatem. ut ſanguis genitura medulla ⁊ lac. corrupta āt non habēt. qꝛ egreditur caliditas relicta maria. ſ. terra ⁊ aq̄ et iđ talia videť calida ⁊ frigida. talia quideꝫ cū ſint in ſua natura calida. frigida vero cum caliditate ſepata coaguleť. Sunt igitur quib9 aq̄ eſt materia ut plurimū frīda qꝛ aq̄ opponiť igni. quibus autē terra ⁊ aer ſcđꝫ ſe calidiora. accidit tamen ipſa fieri frigidiſſima vel calidiſſima ab extrinſeco. que eī fortior coagulata et ſolidiora fiunt mar-

xime ſunt frigida: ſi ꝓuentur caliditate ⁊ maxime calida ſi igniuntur.

Capitulū .xxj. quod ſic incipit: qm̄ aūt de his determiuatū et c̄. Manifeſtat numerū corpoꝝ mixtorū per rōem cauſe formalis quam inueſtigat per op9 qm̄ determinatū ē ex quib9 tāq̄ ex materia cōſtāt: corpora homiomera que ſūt mixta.

Jnueſtigandū ē de his ꝑ rationē formalē. Jn his āt q̄ poſteriora ſunt natura .ſ. in corporib9 anhomiomeris: ut in organicis: manifeſtius ē q̄ forma ē rō eſſendi. nam mortuus hō. quia caret forma equiuoce ē hō. et hec rō formalis minus ē manifeſta in corporib9 homiomeris cōpoſitis. ut in carne. minime āt in ſimplicib9 ut igne et aqua. Corpora āt in quibus minime manifeſtū ē cuius grā ſint: plurimū habēt materie vnde et extrema corpora que ſūt materia alioꝝ nil videnꝰ niſi materia. ſubſtātia aūt rei nichil videtur niſi forma intermedia āt proportionablr̄ attribuuntur vel materie vel forme. Qm̄ igitur hoꝝ vnūqōq; eſt grā finis ad quem non ē proportionatus quolʒ modo ſe habēs: ſʒ mediāte debita forma. quēadmodū manus nō proportionaꝰ ad opus cuius grā eſt: niſi habeat formā manus ⁊ oīa ſic ſūt formata ex materia per opus nature utꝰ quecūq; poſſit facere opus ad qḋ ordinātur dicunꝰ talia eſſe. puta oculus ſi pōt videre. qḋ āt non pōt facere op9 illud dicitur equiuoce eſſe tale. ſic ei caro ē ſi pōt facere opus carnis. q̄uis hoc minus manifeſtū ſit in carne q̄ in lingua et eodē modo ē de oībus alijs corporib9 quoꝝ natura cōſiſtit in poſſe aliquid facere vel pati. q2 tunc habent ꝓpriā naturā: qn̄ poſſūt ea ad q̄ ordinanꝰ per ipſām. Cognoſcere āt qū corpora homiomera exiſtūt et qn̄o non apparēnbus eorū figuris non ē facile: niſi fuerit multa depdirio facta in eis. ſic antiquoꝝ mortuoꝝ corpora. q̄ propter multam alteratiōem ſubito reūtuntur in puluerē qn̄ tanguntꝰ. fructuſ aūt multi ſunt inueterati hn̄tes tn̄ figurā ꝓpꝛiam non diſcernunꝰ per viſū vtrum habeant naturā fructuū vel non ſimilr̄ lac coagulatū vtrum habeat naturā lactis.

Corpora igitur homiomera ut caro os ⁊ ſimilia q̄ ſunt ptes corporum anhomiomerorum contingit coagulari ſiue conſiſtere calido ⁊ frido. et differūt paſſionib9 prius dictis terſione cōmixtione ⁊ alijs ſuperius enumeratis. q̄ fiunt mediāte actione calidi ⁊ frigidi. Conſtituta ex homiomeris ut caput manus ⁊ ſimilia non differūt paſſionibus predictis quēadmodum phiala ⁊ ſerra non differūt differētijs eris ⁊ argenti.

Ex quibus fiunt: ſʒ differētijs introductis per artē: ita et corpora homiomera ſūt grā anhomiomerorum quorū ſunt ptes. Accipiendū ē quid ē vnūqōq; ipſoꝝ puta ſanguis caro os hec aūt ſciem9: ſi cognoſcamus vniuſcuiuſq; naturā formam. vnde principiū motus. oportet igiꝰ homiomera conſiderare quid ſit et poſtmodū conſtituta ex ipſis ut hominē plātam et alia talia.

Expliciunt libri meteororum

Incipiũt capitula primi libri.

Primũ capitulũʒ declarat nobilitatem ſcie de anima propter quam prius tractãdum eſt de ipſa.

ij. enumerat q̃ ſũt cõſideranda de anima inter q̃ ſunt accidentia q̃ conferũt ad cognoſcendũʒ quidditatem eius.

iij. inueſtigat vtrum paſſiões aie conueniãt ſibi ex ſe aut cõueniãt ꝑ cõiũcto

iiij. oſtendit differẽtiaʒ phici dialetici et mathematici in diffiniẽdo.

v. ꝙ principiũ quo aĩa tũ differt ab inaĩato ſunt mot9 et ſenſus.

vj. quid dixerũt antiqui et animam eſſe ex ṽtute ſenſ9.

vij. aſſignat differẽtiaʒ inter cõpoſitiones antiquoꝝ ponentiuʒ aĩam eſſe aliqd cõforme ꝑncipijs propter motũ.

viij. concludit ꝙ ãntiqui vniformiter determinauerũt aĩam ꝛ pĩcipia aſſignãtes ex pĩcipijs aĩe quidditateʒ.

ix. reprobat dicta de aĩa ex parte motus oñdens ꝙ ĩpoſſibile ẽ eã moueri ꝑ ſe

x. ĩprobat opinioneʒ democriti dicentis aĩaʒ eſſe numerũ ſe ipſʒ mouẽtem.

xj. ĩprobat opinionẽ platonis dicẽtis animaʒ eſſe numerũ ſe ipſʒ mouẽtem.

xij. improbat opinionem dicentium animaʒ eſſe armoniaʒ.

xiij. inueſtigat vtruʒ aĩa moueatur ꝓpter quaſdaʒ actiões et paſſiones ei attributas oſtendens ꝙ non.

xiiij. oſtendit ꝙ aĩa nõ ẽ numerus ſe ipſum mouẽs.

xv. improbat opinioneʒ dicẽtium animam eſſe ex elemẽtis.

xvj. deſtruit radices opiniõis ꝑdicte. .ſ. ꝙ cognitio fit per ſimile ſcd̃m rem.

xvij. improbat opinioneʒ dicentium elementa eſſe aĩata ꝛ aĩaʒ diffuſaʒ eſſe ꝑ vniuerſum.

xviij. inueſtigat vtrum actiones ꝛ paſſiones aĩe inſunt ei per totuʒ vel per ꝑtes ꝛ vtrum potentie aĩe habeãt determinatuʒ ſitum in corpore.

Capitula ſecundi libri.

Primuʒ ꝑmittit quaſdam diuiſiões per quas inueſtigat diffinitioneʒ dicentem quid eſt anima.

ij. declarat diffinitiõem ꝑdictã oñdẽs animam eſſe actu formalẽ in corpore habentis vitam in potentia.

iij. inueſtigat diffinitioneʒ anime dicẽteʒ ꝓpter quid viuentia viuunt.

iiij. inquirit vtruʒ potẽtie aĩe ſit omnes cũ ipſa ꝛ vtruʒ ſeꝑabiles adiuicẽ ꝛ ꝙ aĩa ẽ principiuʒ ſiue forma.

v. diſtinguit potẽtias aĩe inter ſe et q̃modo ſeſe cõſequunter et quomodo aĩa ſe habeat ad ipſas.

vj. oſtendit ꝙ ꝑmo determinãdũ eſt de alimẽto ꝛ generatiua virtute cuius opus eſt advgetatiuam

vij. declarat ꝙ aĩa ẽ triplex gen9 cauſe ſe hẽt ad corp9 .ſ. ut cauſa formalis finalĩ et vñ pĩcipium mot9. excludẽs cum hoc circa errores predicta.

viij. oſtendit ꝙ alimẽtuʒ de quo dẽterminãduʒ eſt quoddã cõtrariuʒ ẽ alito et quomodo differt ab augmẽto.

ix. ꝙ potentia ſenſitiua ẽ paſſiua que tñ aliñ cõſiderat̃ in potẽtia aliñ in actu.

x. qd̃ ẽ in potentia tam in intellectu ꝙ̃ in ſenſu ẽ dupliciter .ſ. propinque et remote ſeu accidentalĩ et eſſentialiter.

xij quod ẽ ſenſibile ꝓpriũʒ cõmune et per accidẽs.

xij. inueſtigat ꝓpriũʒ obiectuʒ viſus oñdens ꝙ calor ẽ ꝑ ſe viſibile et quid eſt diaphanuʒ et quid lumen.

xiij. dẽterminat de quodã viſibili ĩ tnſa to ꝛ dẽclarãt q̃lr̃ ipſʒ ꝛ color videat̃.

xiiij. determinat generationeʒ ſoni a quibus et in quo habeat fieri.

xv. manifeſtat ꝙ aer extior eſt medium audit9 ꝛ ſoni ꝓpter qd̃ ẽ aer, cõplãtat9

xvj. dẽtermĩat d̃ voce qd ẽ ꝛ quibus cõpetit et quo organo format̃.

xvij. dẽt̃minat quẽ ſẽſuʒ hõ hẽt debilem cognoſcẽs differẽtias odorabilium

per analogiam ad aliud.

xviij. oſtēdit aerē eſſe mediū olphatꝰ ⁊ vtrum reſpirātia odorent.

ix. determinat de guſtabili quod per mediuꝫ non extraneuꝫ ſentit̄.

xx. manifeſtat quid ē tactus ⁊ tangibile et vtrum iſte ſit vnus ſenſꝰ vel plures et quod ē organum eius.

xxj. inueſtigat vtrum in tactu ſit mediuꝫ extrinſecum et ꝙ aliter eſt medium tactus et aliorum ſenſuum.

xxij. ꝙ caro ē mediuꝫ tactus ⁊ qd ē organū eiꝰ ⁊ ꝙ obꝫ ipiꝰ ad oppoſitū ſe hēt.

xxiij. quid ē comune omni ſenſui ⁊ q̄r n̄ debet dici organū cuiuſlꝫ ſēſꝰ ⁊ q̄re excellēs ſenſibile corrūpit ſenſum.

xxiiij. probat ꝙ non ē dare aliuꝫ ſenſū p̄ter quinqꝫ predictos rōibus ſūptis ex ꝓprijs ſenſibilibus.

xxv. probat idēꝫ rōe ſūpta ex ſenſibilibꝰ coībꝰ oīs q̄re hēmꝰ plures ſenſꝰ.

xxvj. inueſtigat vtrum eodeꝫ ſenſu ſētiamus ⁊ ſentiamꝰ nos ſentire.

xxvij. manifeſtat ꝙ ſimul corrūpitur et ſimul ſaluat̄ actus ſenſibilis ⁊ ſētiētis

xxviij. inueſtigat ſenſuꝫ comunē per hoc quod diſcernimꝰ inter ſenſibilia ⁊ ſēſum diuiſorum ⁊ hic ſenſus ē vnus habēſ vim multorum.

xxix. ſimilr̄ ſēſuꝫ ⁊ ītellectū eē potētias

xxx. probat fantaſiaꝫ diferre a ſenſibili ⁊ ab intellectu ⁊ ab opiniōe.

xxxj. probat fātaſiaꝫ nō eē opinioneꝫ nec cōpoſituꝫ ex opinione et ſenſu.

xxxij. oſtendit quid ē fantaſia ⁊ ꝙ ꝑ ipſam cōtingit multa facere ⁊ pati et q̄re aliquādo ipa ē vera aliquando falſa.

Capitula tertij libri.

Primuꝫ oſ̄dit ꝙ intellectꝰ ē q̄dam natura potētialis non mixta alij nec artata ad vnā naturā ⁊ eſſe locū ſpērum.

ij. quomodo ſe habet intellectus ad quidditateꝫ et ad illud cuiꝰ eſt quidditas

iij. quomodo intellectus intelligat cū ſit īpaſſibilis ⁊ intelligere ſit pati ⁊ vtruꝫ poſſit intelligere ſe ipſuꝫ.

iiij. ꝙ in aīa ē ita ītellectꝰ agēs ſic̄ poſſibilis cōꝑans has dr̄ias adinuicem.

v. oſtendit duplicē eſſe actioneꝫ intellectus. ſ. ſīpliceꝫ aprehēſioneꝫ ⁊ compoſitiōeꝫ circa quaꝫ eſt veruꝫ ⁊ falſum.

vj. ꝙ intellectus per ſīplicē app̄hēſioneꝫ app̄hēdit q̄nta ⁊ nō quanta etiaꝫ ꝙ hec actio differt a compoſitione.

vij. aſſignat differētiaꝫ int̄ ītellectuꝫ ⁊ ſēſuꝫ q̄ntuꝫ ad actioneꝫ ⁊ paſſionem.

viij. declarat ꝙ verum ⁊ falſū hēnt ſe ad intellectū ſic̄ bonū ⁊ malū ad ſēſum ⁊ ꝙ mathematica ītelligūt̄ ꝑ abſtratiōeꝫ.

ix. ꝙ aīa aliquo modo ē oīa ꝑ intellectum ⁊ ſenſuꝫ ita ꝙ ītellectꝰ dependet a ſenſu et ſui actione.

x. auteꝫ inſufficientiam quarūdaꝫ diffinitionuꝫ potentiaruꝫ anime incipiens determinare de virtute aīe motiua.

xj. oſtēdit ꝙ motus ꝑ locum non eſt a virtute vegatatiua nec ſenſitiua nec a rōcinatiua nec ab appetitiua.

xij. oſtendit ꝙ intellectus praticus et appetitus ſūt cauſa motus ꝓceſſiui aīal̄

xiij ꝙ intellectus circa p̄ncipia ſemꝑ ē rectꝰ fātaſia āt nō ē ſemꝑ recta ⁊ q̄re appetitꝰ alr̄ cōtrarij ſūt adinuicē.

xiiij. ꝙ in motu proceſſiuo appetibile eſt appetitus ⁊ intellectus p̄ticus.

xv. ē ꝙ oībus aīalibus ꝑticipātibꝰ motū proceſſiuuꝫ inē appetitus ⁊ fantaſia ⁊ qualr̄ ineſt aīalibꝰ imꝑfectis ⁊ quid ſit principiū huius motꝰ in aīali rōnali.

xvj quam hītudinē hēt uegetatiuū ſēſitiuuꝫ ad viuētia ⁊ ſenſus ad animalia.

xvij. qualē hitudinem habet ſenſꝰ ad corpꝰ q̄r tale corpꝰ neceſſe ē eſſe cōpoſitū habens ſenſuꝫ tactus ⁊ guſtus de neceſſitate alios āt ſenſꝰ propter bū eē

xviij. ꝙ corpꝰ aīalis nō pōt eſſe ſimplex nec ſine tactu quo corrupto corrūpitur aīal licet alijs ſēſibus īdigeat ꝓpter operatiōes q̄ faciūt ad bene ipiꝰ eſſe.

Incipiūt libri de aīa cū ſuis capitulis

Bonoꝝ ⁊ bonorabiliuȝ notitiaȝ opināntes et c̄. Capituluȝ p̄mū declarat no
bilitatē ſcīe de aīa propter quā rōnabile ē prius tractare de ipa. et cognoſcere
tam ſubſtantiam ꝙ̄ proprias paſſiōes ipius. ꝫ hoc ſit multuȝ difficile.

t. c. 1 Voniaȝ ſcīa ē bonorabile ita ꝙ vnaȝ nobilioreȝ alis reddit certitudo
modi. aut nobilitas ſbi: q̄ ābo repiunt̄ in ſcīa de aīa: iō rōabile. ē p̄us
t. c. 2 tractare de ipa. Cognitio eī ipi9 multuȝ proficit ad noticiā veritatis
t. c. 3 maxime in naturalibus. cum ipa ſit p̄ncipiuȝ aīaliuȝ. Jngram9 āt p̄
us cognoſcere ſbaȝ ipi9. poſtea accidentia eius. quoꝝ alia ſunt ei pro
t. c. 4 pria alia comunia oīb9 aīalib9. difficile āt ē accipe cognitiōem de ipa. q2 cum q̄ſtio de
ſbaȝ qddītate rei comunis ſit multis alijs: dubiuȝ ē vtrū vna methodus ſit de oībus d̄
quibus uolum9 ſbaȝ cognoſcere ſic̄ demōſtratio ē vna comunis via ad oīa accidentia
t. c. 5 propa aut diuſa. Si eī vnaȝ accipe: q̄leȝ oportet q̄rere. ſi āt diuſaȝ: difficili9 ſit nego
ciuȝ. cum oporteat circa vnamquāqȝ ſbaȝ accipe ꝓpriuȝ modū. Et cum etiaȝ fue
rit manifeſtū ꝙ talis via ē demōſtratio vel diuiſio vel alia meth od9: adhuc multa re
ſtant dubia. q2 principia q̄ oportet accipe: alia ſunt aliquoꝝ ut planoꝝ et numeroꝝ.

Capitulum. ii. quod ſic incipit: p̄muȝ āt fortaſis et c̄. Enumerat ea q̄ ſunt cō
ſideranda de anima. inter que ſunt accidentia eius. que multum conferūt ad
cognoſcenduȝ quidditateȝ et ſubſtantiam eius.

Primo cōſiderāduȝ ē de aīa. vtruȝ ſit in genere ſbe vel in alī genere p̄ntoꝝ
t. c. 6 Secundo vtruȝ ſit ens in actu vel in potētia. tertio vtruȝ ptibil' vel imptibilis
t. c. 7 Quarto vtrū om̄es aīe ſit vni9 ſpēi. ⁊ ſi nō: vtrū dr̄ant iter ſe ſpē aut genere.
t. c. 8 Nam loquētes de aīa vidētur d̄ ſola humana itendere. Formidāduȝ āt ē ne forte
ſit vna rō comunis: aut diuſe diuſaꝝ aīaꝝ. ut eq ⁊ canis. gen9 eī vniuſaliter acceptum
ut aīal. aut nichil ē in re: aut ē qdaȝ cōcept9 poſterior ipa. ⁊ iddeȝ ē de quolȝ alio comu
t. c. 9 ni. ſic gen9. Et ſi aīe nō ſūt multe ꝑ ſpēȝ: tn̄ habent multas ptes potētiales: dubiū ē v
trum pri9 oporteat q̄rere totaȝ aīaȝ aut ptes. difficile ē āt determinare p̄oꝝ differētias
t. c. 10 adinuiceȝ. vtruȝ pri9 ipas an opationes ipaꝝ utruȝ intelligere ꝙ̄ itellectum. ⁊ ſentire
ꝙ̄ ſenſū oporteat q̄rere. Si āt opa q̄rēda ſūt: dubitat̄ vtrū hoꝝ oba ſic ſēſibile ⁊ itelligi
t. c. 11 bile p̄9 q̄rēda ſit ſēſitiuo ⁊ itellectiuo. Videt̄ āt non ſolū cognitio qdditatis vtilis eē
ad ſciēduȝ cauſas accidētiuȝ i ſbijs: ſȝ etiaȝ ecōuerſo accidētia cōferūt magnaȝ ptē: ad
cognoſcēduȝ qd qd eſt hita eī noticia d̄ oīb9 aut plurib9 accidētib9 rei: tunc d̄ ſba ipius
optime aliquid cognoſcet̄. Et bene cognitio quidditatis vtilis ē ad noticiā acciden
tium: q2 ipſa ē om̄is demōſtratiōis principiuȝ et iō diffinitiōes ſubſtāātiaꝝ per quas nō
cōtingit cognoſcere nec imaginari accidētia ipaꝝ: ſophiſtice ſunt et vane.

Capitulum. iij. qd̄ ſic incipit: dubitatiōem autem habēt et c̄c̄. Jnueſtigat
an paſſiones anime ſint per ſe an cōiuncti.

t. c. 12 Dubitatio autem oritur de paſſiōibus aīe vtrum aliqua ſit ꝓpria ipſius: an om
nes ſint ei et corpori communes. hoc enim cognoſcere neceſſarium eſt licet
non facile. Plurime eniȝ paſſiones ſunt quibus anima non pōt agere vl'
pati ſine corpore. ut iraſci cōfidere deſiderare et oīo ſentire. itelligere āt maxime ꝓpri
uȝ ei videt̄. ſȝ ſi hoc fantaſia quedam aut non ſine fantaſia eſt: non continget aīam ſine
corpore itelligere. Si qdeȝ igitur ē aliq̄ actio vel paſſio aīe cōueniēs ei ſoli ꝑ ſe ⁊ nō ꝑ
t. c. 13 corp9. cōtiget ipſā ſepari a corpore. ſi uo nullā hēt actionē vl' paſſiōeȝ niſi corpore me
diante: non erit ſepabilis a corpore. ſed ſic recto in quātum rectuȝ accidit tāgere eneam

ſpherā puncto: ꝙ non tāgeret ſepatū ſed cōiunctū cum corpore ⁊ ſic corpore mediāte: ita nec aīa ſepata aget vel patiet̃ ſepata: ſed cōiuncta corpori. Videtur aūt paſſiones aīe cum corpore eſſe. ſic ira māſuetudo ⁊ ſimiles paſſiones. his eī aliquid patitur corpus: aīa patiente. Cuius ſignum ē ꝙ aliquādo duris ⁊ manifeſtis paſſiōibus accidentib9 hō nichil timet. aliquādo ūo a puis ⁊ debilib9 valde cocitat̃ et hoc propter corporis diſpoſitiōez. Manifeſti9 ſignū ad hoc ē: qꝛ interdū nullo terribili īminente. aliqui propter diſpoſitionez corporis in paſſiōibus timēt. Ex quo manifeſtū ē ꝙ diffinitiōes paſſionū aīe ſunt cum materia. vnde irraſci diffinit̃ ſic: iraſci ē motus talis corporis aut ptis aut potēne eius factus ab hoc. i. ab aliquo apparēti ⁊ grā huiꝰ. ſ. propter appetitū vindicte. propter hoc igitur ꝙ paſſiōes anime habent diffinitionem in materia: phici eſt conſiderare de omni aut de huiuſmodi anima.

Capitulū. iiij. qđ ſic incipit: differūt aūt diffini etč. Oſtendit differētiā phici et mathematici in diffiniēdo. Differenter aūt diffiniet phic9 et dialeticus vnamquāq3 paſſionum aīe. v. grā irā3 diffiniēs dialeticus. dicet ea3 eſſe appetitum recōtriſtatiōis non ſignans materiam.

Phiſic9 aūt feruorē3 ſanguinis circa cor. hoꝝ aūt alius quidē3 aſſignat materia3 alius vero ſpēm ⁊ rationē3 rō quidē3 eī hec ſpēs rei. neceſſe ē eſſe hāc in materia huius ſi erit ſicē dom9 aſſignās cor p materia. alius ūo ſpēm ⁊ forma3 forma eī rei exꝑmit̃ per diffinitiōe3. vnde q̄da3 diffinitio aſſignat̃ de domo penes formā dicēs ꝙ ē coopimētum a pluuijs ⁊ caumatib9 q̄da3 ūo penes materia3 ut dicēs ea3 eſſe ex lapidib9. alia vero dicit vtrūq3. ſ. forma3 in materia. ⁊ hec vltima rō cōplectēs vtrūq3 ſola ē naturalis: ꝗuis phicus vtramq3 rōem conſideret. ſ. materiale3 ⁊ cōplectentem forma3 in materia. Null9 etia3 alius ꝑter phicum cōſiderat paſſiōes materie inquātū inſepabiles ſunt ab ea phicus eī conſiderat opa ⁊ paſſiōes corpoꝝ naturaliū ⁊ q̄ ſunt ī materia naturali. q̄cumq3 aūt ſunt in materia artificiali uel arti ſubiecta nō phicus: ſed artifex conſiderat ꝑ ꝙ huiuſmodi ſunt. ut medic9 vel inſtructor. ꝑdictas tū paſſiōes non ſepabiles ꝑ rem a materia phica: tū ſepatas ꝑ rationē3 abſtrahētē3 conſiderat mathematic9. ſepatas aūt realr̃ ſcđm ꝙ ſunt ſeparate ꝑmus phus. Sed redeamus vnde venit ꝑmo. dicebamus eī ꝙ paſſiones aīe non ſunt ſepabiles a corpore aīato ut timor ⁊ furor. nec conſiderant̃ per ſe ut linea ⁊ planū. Intendentes de anima accipiam9 dubitata de ea. ⁊ comprehendam9 opiniones prioꝝ qui aliquid enuntiauerunt de ipſa: ut benedicta accipiamus. ⁊ ſi aliquid nō bñe dictū ē vereamur.

Capitulū. v. quod ſic incipit: principiū aūt queſtionū etč. Premittit ꝙ ꝑncipia quib9 animatum differt ab inanimato ſunt mot9 ⁊ ſenſ9 proſequēs opiniones antiquoꝝ dicentiū ꝙ ē anima ex natura motus. principium queſtionum de anima accipiendū eſt ex his que ſecundum natura3 cuilibet inſūt ſcilicet motus et ſenſus. quibus animatum differt ab inanimato. et hec duo accipiamus a progenitoribus de ea.

Quida3 enim dicunt anima3 eſſe illud qđ mouet animalia ⁊ qđ nō mouet aliqđ corꝑ que nō mouent̃. vnde democrit9 dixit eam eſſe igne3 aut calorē. exiſtētib9 eī athomis ⁊ figuris corꝑ īfinitis athomos figure rotūde dicē eſſe ignē ⁊ aīa3 ſicē ſūt athomi vocati decīſiōes quos videm9 moueri in radijs ſolarib9 trāſeūtib9 per portas. quoꝝ ꝑncipia. dicit eſſe ſemina toti9 nature. Similr̃ aūt ⁊ leucippus corpora indiuiſibilia tū ſpica qꝛ pñt ꝑ oē corpus penetrare ⁊ moue ptes ei9 cū ipa moueāt. dicit eē aīā. quā arbitramur efficere motū aīalib9. dicūt ḡ reſpiratiōē eſſe t̃minū vite ſue

t. c. 21. diffinitionez aie: q̄ reſpiratio dat vitaz mediãtibus athomis p̄dictis aere ei cõſtringẽte corpora ⁊ extrudẽte athomos qui dant motum aialibꝰ eo ꝙ nõ quieſcũt auxilium ſit ingrediẽtibus exterioribꝰ athomis per reſpiratiões. ꝓhibent ei diſgregari eos qui intus ſunt. prohibẽt etiam aerem compmẽtez ne diſgreget athomos. et iõ aialia viuunt quandiu poſſunt reſpirare. Pictagorici etiã dicẽtes aiaz eẽ de ſciſitiones q̄
t. c. 22. ſunt in aere vel aliquid mouens ipas propter id qd̄ continue videntur moueri. etiaz ſi ſit tranquillitas: videnẗ iddez dicere cum p̄dictis. Jddem etiaz opinanẗ dicentes animaz eſſe aliquid ſe ipſum mouẽs. exiſtimãt ei omẽs predicti motuz maxime proprium eſſe aie. ⁊ ab ea oĩa moueri: ipſaz vero moueri a ſe. qꝛ non videẗ aliqd̄ mouẽs qd̄ ⁊ ipſuz non moueaẗ. Anaxa. etiam ⁊ quicumqz dicit intellectuz mouere oĩa: ſimili-
t. c. 23. ter opinãtur aiam eſſe principiuz mouẽs. ſz aliter ꝙ democritus. iſte ei aiam et intellectuz dicit ſipliciter iddem eſſe. qꝛ aia cõphendit ũitatẽ per ſenſũ ſicut ⁊ intellectus. ⁊ iõ cõmendat homeruz dicẽtez hectorez alienatuz ab intellectu. qñ iacebat quaſi alienatus a ſenſu. ⁊ ſic democritus non accipit intellectuz tanꝙ potentiam cognitiuam:
t. c. 24. ſed tanꝙ ſenſitiuaz. Anaxa. ãt nimis clare loquẽs de ipa aliqñ dicit intellectuz eſſe cauſam vere ⁊ recte operandi: aliqñ vero ipſuz et animaz dicit eſſe iddem attribuẽs intellectũ oĩbꝰ aĩalibꝰ magnis ⁊ puis. nobilibꝰ ⁊ innobilibꝰ. Hoc ãt non ẽ veruz ꝙ intellectꝰ in quo ẽ prudẽtia ſimilr̃ ſit in oĩbꝰ aĩalibꝰ: cum hec ṽtus nõ vigeat in oĩbꝰ aĩa-
t. c. 25. libꝰ: quicũqz igiẗ aſpexerunt ad motũ aĩe opinati ſũt ipaz eſſe aliquid maxime motiuũ.

Capituluz. vj. qd̄ ſic icipit: quicumqz ãt ad cognoſcere et c̃. Inueſtigat quid dixerunt antiqui eſſe aiam ex virtute ſenſus.

Uicũqz conſiderauerũt aiam eo ꝙ cognoſcit ⁊ ſentit: dixerũt eam eſſe ex principijs p̃mis entium ſiue ſit plura principia ſiue vnuz. Empe. ei dicit eaz eſſe ex quattuor elemẽtis et ex concordia ac diſcordia: cum oĩa p̄dicta cognoſcat opinãtur ei vnumqdqz cognoſci p ſibi ſimile. ut terram p terraz ⁊ ſic de alijs. Pla-
t. c. 26. to etiam in thimeo diẽ eaz ex elemẽtis. qꝛ vnũqdqz cognoſcitur p ſibi ſimile. ⁊ qꝛ omnia ſũt ex elemẽtis: iõ cognoſcẽs oĩa ẽ ex eiſdez. Sic ei dictuz ẽ in phĩa ipſe opinatꝰ eſt aĩal cõponi ex ydea vnius et ex ydeis longitudĩs latitudinis ⁊ altitudĩs ſicut alia corpo-
t. c. 27. ra. Adhuc opinaẗ intellectuz eſſe quid vnuz propter ſiplicẽ apphenſionem. ſciam duo: propter diſcurſũ. opinionez non hr̃e numeri plani. qui ẽ tres: p punctũ longitudinez latitudinez. qꝛ opinio ẽ cognitio alicuiꝰ cũ formidĩe alteriꝰ. ſenſuz ãt hr̃e numerum qui ẽ corporis ſiue firmi ⁊ hoc ẽ quattuor. numeri ei dicebanẗ ab eo eſſe ſpẽs ⁊ principia entiuz q̄ ſunt ex elemẽtis. ⁊ qꝛ entium p̄dictoꝝ alia cognoſcũtur intellectu alia ſcĩa alia opinione alia ſenſu: oportet aĩam habẽtez ṽtutes p̄dictas eſſe ex p̃ncipijs ex quibꝰ
t. c. 28. ſunt entia q̄ p ipas cognoſcunẗ. Et qm̃ aia videbaẗ aliquid eſſe de numero mouẽtium ⁊ etiam aliquid cognoſcitiuuz: cognitio ãt habet fieri mediãtibꝰ rõnibus numerorum: iõ aliqui vtrũqz cõplexi dixerũt aiam eſſe numerum mouẽtem ſe ipam.

Capitulum. vij. quod ſic incipit: differũt ãt de p̃ncipijs et c̃. Aſſinat differentiã inter opiniones ãtiquoꝝ ponentiũ aiam eſſe aliquid cõforme p̃ncipijs ꝓpter motum vel ſenſum vel vtrumqz.

Opiniões d̄ p̃ncipijs differũt aſſignãdo q̄ ⁊ quot ſũt p̃ncipia. q̄ quidẽ qꝛ quidã dicunt ea incorporea. qdaz corpora. alij uõ ex vtriſqz cõpoſita. Quot ãt. qꝛ alij vnum. alij uõ plura dicũt pricipia. et ſic differũt circa p̃ncipia ſic ⁊ circa
t. c. 29. aiam. qꝛ hec cõuenire p̃ncipijs nõ rõnaliẗ crediderũt. vñ qbuſdã viſũ ẽ aiaz eſſe ignez

his eſt ſubtiliſſimas habet ptes ⁊ maxime ē incorporeꝰ inter elemēta. et mouet̄ qꝛ priꝰ
mouet alia. Democritus igitur rōnabilius dicit enūcians aīam eſſe idez cum in- t. c. 30.
tellectu propter motuz ⁊ ſenſuz. et ignem dicit eſſe de numero propꝛioꝝ ⁊ indiuiſibili-
um corporum. motiuuz aūt propter ſubtilitatez partiū. hēt etiā figuraz faciliter mobilē
.ſ. ſpicā ⁊ iō intellectꝰ ⁊ ignē dicit eſſe idē: Ana. aūt alterū dicit ītellectū ⁊ aīaz. vtriſqꝫ
vtit̄ tāq̄ꝫ vna natura ponēs tū ītellectū eſſe pcipiuz oīuz dicit ipm ſoluz ſimplicez īmix- t. c. 31
tum ⁊ puruz eſſe. attribuit etiaz eidez cognoſcere ⁊ mouē oīa. Thales etiaz opina- t. c. 32
tur aīam aliquid motiuū dicēs eaz hēe lapideaz naturam .ſ. magnetis qꝛ mouet ferruz
Diogenes aūt faciens aerez ſubtiliſſimū eſſe pncipiuz corpoꝝ dicit aīam aeree natu
re. ita q̄ cognoſcit reliq̄ ꝑ q̄ habet naturaz primi. ⁊ mouet ea ꝑpter ſubtilitatez. E
r aclitus dicēs vaporez eſſe pncipiuz ex q̄ conſtituūtur alia ⁊ hoc corporaliſſimuz ⁊ ſuꝑ
fluentē. opinat̄ aīam eſſe vaporez. ⁊ cognoſcere oīa qꝛ cum ſit ſemꝑ fluens. mouet̄ in
oībus. arbitrat̄ eī oīa ſemꝑ moueri ſicͬ ⁊ multi alij. Almeō aūt dicit aīam eſſe imorta
lem qꝛ aſſimilat̄ immortalibꝰ. nam oīa diuina ut ſol ⁊ luna aſtra ⁊ celū continue mouē
tur. aīa autem ſemper ē in motu. Quidaz autez rudiores ut hippꝰ ennuciauerunt
animaz eſſe aquaz. qꝛ eſt in genitura q̄ ē humida. im ꝓbat etiam ex hoc eos qui dicunt
eaz eſſe ſāguinez. qꝛ genitura nō ē ſanguis q̄ tū ē aīa prima. Tertias vero magis ꝓprie
opinatus ē. dicēs aīam eſſe ſanguinem. qꝛ ſentire propꝛium eſt anime. hec autem ineſt
animali propter ſanguinez. Omnia igitur elemēta preter terram habuerūt indicē
ponentem animaz eſſe aliquod ipſorum. terram autez nullus dicit eam eſſe aīam.

Capitulūz. viij. quod ſic incipit: diffiniūt autem omnes. Concludit q̄ antiq
vniformiter determinauerūt aīam et pncipia ita q̄ ſcdm̄ aſſignationez princi
piorum aſſignauerunt et anime quiditatem.

Omnes antiqui aīam diffiniūt penes tria .ſ. motuz ſenſum ⁊ incorporeū. quo t. c. 33
rum vnūquodqꝫ reducit̄ ad pꝛicipia. et iō diffinietes aīam per cognoſcere: ō-
nes ꝑter anaxa. dicūt eam eſſe elemētuz aut ex elemētis. putant eī ſimile ſimi-
li cognoſci. ⁊ quare cognoſcit oīa. conſtituūt ex omnibꝰ pꝛicipijs: ita q̄ facientes pꝛi- t. c. 34
cipiuz vnuz tm̄. ⁊ animaz dicūt vnius nature eſſe. puta ignem vel aerez. plura nō faci
entes principia. ⁊ animam plura dicūt. Solus aūt anaxagoras intellectum impaſ
ſibilez dicit. ⁊ nichil hēe comune cum alijs. quomodo aūt cognoſcit alia. nec ipſe nec
eius dicta manifeſtāt. Quicūqꝫ etiaz principia poſuīt eſſe cōtraria ⁊ animaz conſti- t. c. 35
tuunt ex contrarijs. ⁊ qui alteraz contrarioꝝ tātum dicunt eſſe principiuz. ⁊ aīam di-
cunt eſſe cum illo uel ex illo: propter quod īponunt ei noīa principijs conſona. nam
qui calidum principiuz faciunt. vocant aīām vitam. qꝛ viuere denominatum ē a calo
re. qui autem frigidum ponunt pꝛincipium. vocant animaz reſpirationez et refrigerati
onem. Hec igitur tradicta ſunt ab antiquis de anima.

Capitulum. ix. quod ſic incipit: conſiderandum primo de motu improbat ea
que dicta ſunt de anima generaliter ex parte motus. oſtendens impoſſibile eſ
ſe animam per ſe moueri.

t. c. 36. Conſiderandum eſt primo quomodo poſſit motus ineſſe anime. forte non ſo
lum eſt falſuz ſubſtantiam anime eſſe naturaz mouentē ſe ipſaz aut poſſibile
moueri: veꝝ etiā īpoſſibile. ē motuz ineſſe. dictū eī ē. viij. phiſicoruz. q̄ nō nec
t. c. 37 ceſſario ē oē mouēs moueri. mouet̄ aūt aliquid aut ꝑ ſe aut ꝑ alteꝝ. ꝑ alteꝝ ut illud qd̄
ē in re mota. ut naute mouent̄ eo q̄ ſūt i naui q̄ mouet̄ ꝑ ſe totꝰ etiā hō dicit̄ deābula-
re: cum tamen deābulatio ſit propꝛius motus pedis qui non ineē nautis quieſcientibꝰ

t.c.38. ſn naui mota. Dupliciter igiť dicto moueri: intēdimus nūc de aīa. ſi per ſe ipſam p
t.c.39. ticipat motū. Cum āt ſint quattuor ſpecies motus .ſ. latio alteratio diminutio augmē
tum ſcðm omnes āt aut plures aut vnum motuz predictoꝝ mouebitur. Si enim
motus ineſt ei per ſe. quicūqz predictoꝝ motuuz per naturaz ei attribuatur conueniet
ei per ſe locus. q2 omnes motus pdicti in loco ſunt. Si ğ ſubſtantie anime ē moue
re ſe ipſam ita ꝙ motus ei ineſt per naturaz: eidez inerit per ſe locus. et non ſcðm acci
dens. ſicut motus ⁊ locus per accidēs inſūt tricubito ⁊ albo. quoꝝ nulluz mouetˀ per ſe
ſed ſcðm corpus in quo ſunt mouētur. vnde ⁊ eis non cōpetit locus per ſe. anime aūt
t.c.40. per ſe cōpetit loc9: ſi per naturaz ei conuenit mot9. Preterea ſi mouetˀ per ſe: et p
violentiaz moueri poterit ⁊ ecōuerſo. Similiter eſt de quiete. q2 quod alicubi mo
uetur per naturaz. ibidem qeſcit naturaliter et quod mouetur violēter. Violenter
t.c.41. quieſcit ſ3 non pōt aſſignari motus violentus vł quies: ğ nec naturalis. Preterea
ſi per naturaz inē ei mot9 ſurſuz. erit ignis. ſi motus deorſuz: erit terra. ⁊ ſi ad interme
dia loca ſic erit aer. hij aūt motus ſūt tm̄ modo corporū. Preterea ſi aīa mouet cor
t.c.41. pus q2 ineſt ei motus naturalis: eodem motu mouet corpus quo ipa mouetˀ. et ecōuer
ſo eodem motu mouetur quo mouet corp9: iſtud aūt mouetur localiter. ⁊ ita inerit aīe
per naturam ſuaz motus localis. ac per hoc contiget aīam egrediētem a corpore per
naturam regredi in ipm. et aīalia mortua reſurgere per naturā qð eſt falſuz. Pre
t.c.42. terea ſi aīa mouetur motu locali per accidēs q2 ab altero impellitˀ. animalia mouebun
tur localiter per violentiaz. ſed non oportet illud moueri ab alio cui motus inē per ſe ⁊
t.c.43. ſubſtātialis. ſicut ꝑ ſe bonuz non ē per aliud bonuz / maxime aūt cōuenit aīe moueri a
ſenſibilib9: ſi ab alio dicatˀ moueri. ab his āt non mouetur localř. Preterea ſi mo
uet aīa ſe ipſam: vtiqz mouebitur: omnis aūt motus facit diſtantiā im re mota. ğ in e-
ius ſubſtantia erit aliqua diſtātia: ſi motus eſt ei ſubſtātialis. quod falſum eſt. relinqui
tur ergo eam moueri per accidens ſi mouetur.

Capitulum .x. qð ſic incipit: quidam aūt ⁊ moueri aīam dicunt et c̄. Impro-
bat particulariter opinionem democriti.

t.c.44. Emocritus dicit aīam mouere corpus ſicut ipſa mouetˀ propter qð ipſa eſt de
natura indiuiſibilium ſphericoꝝ q̄ apta nata ſūt nunꝙ quieſcere. ideo ipſa ſem
per mouet corpus. hoc dictuz aſſimilatur dicto philipi magři comediarū. qui
dicit dedaluz feciſſe ymaginez q̄ infuſſo argento viuo mouebatˀ continue ad motū ei9
Nobis āt interrogātibus ſi eadez aīa ē cauſa quietis ſicut motus. difficile aut im
poſſibile ē ridere. Preterea nec aīa videtur mouere corpus hoc modo: ſed poti9
per voluntatez et intellectum.

Capitulu3 .xi. qð ſic īcipit: eodez āt modo ⁊ c̄. repetit in quo cōſiſtit opinio płonis

t.c.45. Lato etiaz in thimeo dicit aīam mouere corpus. q2 ei ē corpori coniūcta: mo-
uet corpus cū ipa moueatˀ. Dicit etiaz eā eſſe ex pi et ipari tanꝙ ex elemē-
tis numeroꝝ et diuiſa ꝑ numeros habentes ꝓportiōes armoniacas. ut poſſet
hr̄e cōnaturalez ſenſum ⁊ cognitionez armonie. ⁊ ut poſſit habere motus conformes
motibus totius celi. dicit eaz primo habere aſpectuz per ſiplicez intuitionez. Sic̄
opinatˀ ſubſtātiaz celi pmo habuiſſe figuraz rectā ⁊ ſic̄ circulū alias celū reflexū diuiſū ē
ſn duos circulos .ſ. in circulū qui voluitur ſuper polos mūdi. et in circulum zodiaci. et
iſti ſemper dupliciter ordinati. q2 vnus mouetur inter oriēs et occidens et alius inter
ſeptētrionez ⁊ meridiem ita intellect9 reflectit intētionez interdum ad ſe interdū ad a-
lia ſiue ad actus ſuos quaſi ad reſpectū recte intellectionis reflectēdo in circulos actuū

reflexinoꝝ dupliciter ordinatoꝝ.ſ.ad ſe ⁊ ad alia ut ſic ex vno actu recto diuidat̃ in du
os actus circulares. ita ut ſicut circul9 Zodiaci diuiditur in ſepte3 circulos planetaru3
Jta actus intellect9 reflexus ad res ſenſibiles diuidit̃ in ſeptem quoꝝum. Pri-
mus ē noticia habita per ſenſū ꝑticulare3. Secund9 per ſenſu3 cõmunē. Terti
us per fantaſia3. Quart9 per extimatiua3. Quint9 per memoria3. Sextus ē
actus cõcupiſcibilis. Septimus ē actus irrationabilis. Sic ergo dimiſit actiones
intellectus tanq̃ ſi motus celi ⁊ motus animi ſint idde3. Hec opinio multa habēt t.r.46
impoſſibilia. primu3 quidem q2 non ē benedictu3 anima3 eſſe magnitudine3. nam a
nima3 celi vult plato talem eſſe qualis ē intellectiua: et nõ qualis eſt ſenſitiua aut deſi- t.r.47
deratiua quarum motus non ē circularis. intellectus aũt ita eſt vnus ſicut eius actus
qui dicitur intelligentia. et iſte ita eſt vnus ſicut eius obiecta ſcilicet intellectualia hec
autem cum ſint proprie materialia habent vnitate3 indiuiſibile3 ſicut eſt vnum quod eſt
principiu3 numeri et non habent vnitate3 continuitate ſicut magnitudo. intellectus
ergo non eſt continuus. nec eſt magnitudo. immo impartibilis exiſtit. ⁊ ſimiliter ani-
ma intellectiua. Preterea ſi intellect9 magnitudo ꝑtibilis exiſtit. nec partes eius
nec totu3 poterũt intelligere. partes quide3 non: q2 aut iſte ꝑtes ſunt alique magnitu-
dines aut puncta ſi cõtingat puncta dicere partem quãti ſi igitur ſcd̃m puncta intellec
t9 intelligit cum hec ſint infinita q̃ pertranſiri non poſſũt: nunq̃ complebitur aliqua ĩ
tellectio. ſi vero ſcd̃m partes que ſunt quãti fit intellectio: cum iſte poſſunt multiplica-
ri in infinitũ: ⁊ ſcd̃m vnumquodq3 eorum ſubiectũ intelligatur: ipſe intellect9 infinicies
intelliget idem. Contingit autem idem ſemel intelligi tantu3 ab intellectu. ſi aũt t.r.48
dicatur ꝙ quelibet partium predictarum ſemel tangens obiectu3 ſufficit ad intelligē
dum: non oportet fieri intellectu3 circularem motum. nec ipſum habere magnitudi-
nem aliqua3 extra vna3 parte3. ſi aũt ad intelligendu3 neceſſariu3 ē ꝙ intellectus to
to circulari motu tangat intelligibile: tunc tactus nõ facit ad intelectione3. Prete
rea ſi intellectus eſt magnitudo ꝑtibilis: intelliget ĩpartibile per virtutem partibilem
quod eſt impoſſibile. Sed impoſſibile habet platonis opinio qui ponit intellectũ eſſe
magnitudinem circulare3 circulariter mota3. nam ſi intellectus ē magnitudo circula
ris cum motus ei9 ſiue actus ſit intelligētia: motus aute3 circuli ſit circulatio. ⁊ intelle
ctus erit circulus et intelligentia circulatio. et ſic actus eius ſemper intelligendo ali-
quid ſemp erit actu in principio ⁊ in fine intellectionis ſicut circulatio perpetua. hoc aũt
falſum eſt ⁊ quãtum ad praticas intellectiones et quãtum ad ſpeculatiuas. Nam
pratice intelligētie terminãtur terminis. omnes ei alteri9 cauſa ſũt. ſpeculatiue aute3
intelligentia terminãtur rationib9 q̃ ſunt aut diffinitiões aut demrãtiones. demoſtra
tiones ei ſunt ab aliquo principio ⁊ terminant̃ ad aliquem fine3. ſicut ad concluſionem.
⁊ ſi non concludat̃ aliquid in eis: non tñ reflectuntur iterum in ꝑncipiu3. q2 recte pro
cedũt quõ in eis ē inuenire mediu3 ⁊ extremitates. circulatio aũt iteru3 reflectit̃ in prin
cipium ſic diffinitiones omnes ſunt finite. Preterea ſi actus intellect9 eſt circula
ris: multotiens idem ab eodem intellectu neceſſario intelligetur: Tertium im-
poſſibile continet predicta opinio. quia ponit animam ineſſe per ſe ⁊ ſecundum ſub-
ſtantia3 moueri. nam intellectio magis aſſimilatur quieti et ſtatui q̃ motui. Pre
terea ſi intellectio eſt motus cum iſte non conueniat anime ex natura ſua: intelligere
non erit delectabile: ſed triſte. q2 uiolentum. / ei ſic beatitudo non pertinebit ad actum t.r.49
intellect9. Preterea laborioſu3 erit aĩe corpori vniri: cũ ĩ ipo nõ poſſit queſcere nec
ab ipo abſolui. ⁊ fugiendu3 erit corp9 ei. cũ meli9 ſit intellectui ꝙ ſit ſepat9 a corpore ſicut

multi cõſtieuerũt dicere. Preterea celi cauſa mot9 circularis ẽ imanifeſta. ſ. ba eſt
t.c. 50. anime eius non eſt cauſa talis motus: ſed ſic mouetur ſecundum accidens aĩa ei9 nec
corp9 ẽ cauſa ꝙ aĩa moueã: imo potius per aĩam inẽ mot9 corpori. aĩa ãt de ſe nõ hẽt
motũ circularem forte ãt dicetur deum mouere aĩam circulariter diu. qꝛ digni9 ẽ eam
moueri ꝙ quieſcere. ⁊ moueri circulariter ꝙ alr̃ q̃ ratio ad preſens dimittaẽ. cũ magis
t.c. 51. conueniat alti ſpeculatiõi. Hunc tñ rõni ⁊ pluribꝰ alijs õ aĩa accidit hoc icõueniẽs ꝙ co
pulant et vniunt aĩam corpori nichil determinãdo de ipſius corporis diſpõne de qua
t.c. 52. tamen neceſſarium eſt determinare quia propter conueniẽtiam quã habent adinuicem:
aĩa agit et mouet. corp9 vero patitur et mouetur: q̃ non poſſũt ineſſe duobus qualiter
t.c. 53 cumqz ſe habentib9: ſed adinuicẽ diſpoſitis et appropriatis. iſti ſolum conãtur dicere
quale quid ẽ anima. de corpore tanꝙ de ſuſceptiuo nichil determinãtes: aſſimilantur
pictagoricis fabulis dicentib9 quãlibet aĩam ingredi quodlz corpus. ac ſi colores re-
thorici ingredirenẽ fiſticulas muſicas. ſicut enim oportet artem vti proprijs organis:
ita anima proprio corpore. et vnũqõqz corpus. videtur habere proꝑam aĩam ⁊ formã.

Capitulum. xij. quod ſic incipit: alia aũt opinio et cẽ. Introducit quãdam opi
nionem dicentem aĩam eſſe quãdam armoniam ⁊ ipſam improbat.

Uedam opinio alia a predictis tradita eſt de aĩa cui multi adhibuerũt fidem q̃
t.c. 54. habet rationem ſatis apparentem. ſ. ꝙ anima eſt quedam armonia. Armo-
t.c. 55. nia autem eſt tẽperamẽtum contrariorum. ⁊ quia corpus cõponitur ex contra-
rijs: ideo anima eſt armonia horum contrarioꝝ. Huic opinioni multa repugnare
videntur. armonia eñi aut eſt ratio compoſitoꝝ aut eſt ipſa compoſitio. aĩa vero neu-
t.c. 56. trum ẽ iſtorum. Preterea armonie non ẽ mouere. quod tamen oẽs attribuunt
t.c. 56. aĩe. Preterea armonia magis conuenit ſanitati et alijs diſpoſitiõibus corporali-
bus ꝙ ſubſtantie aĩe. quod manifeſtum eſt. Si quis tẽptauerit aſſignare paſſiões
et actiones anime per armoniam. qꝛ per ipſam non poterit eas aĩe adaptare. Pre
t.c. 57 terea armonia dupliciter dicitur. vno modo proportio poſitionis et modi habentium
magnitudinem: quãdo ita conueniũt adinuicem ut nichil ꝑtermittatur pertinẽs ad ꝓ-
portionem vt patet in chordis q̃ ſunt in cithara proportionãte. Alio modo dicit ar-
monia debita rõ et proportio eorum q̃ miſcentur ſic elemẽtorum ⁊ aliorum ex quibus
poteſt fieri mixtio. neutro aũt modo predictorum anima ẽ armonia. nam prima. ſ. q̃
eſt inter partes habentes magnitudinem. multum ẽ manifeſta multis etiam modis ha
bet fieri. intellectus aũt non põt eſſe compoſio partium predictarum. ſimiliter nec ſenſi
t.c. 58 tiuum. nec appetitiuum. ſimiliter nec anima põt eſſe armonia q̃ eſt raatio mixtionis ele-
mentorum. qꝛ alia eſt ratio mixtionis elemẽtorum ꝑ quam eſt caro. et alia ꝑ quam eſt os
et ſic de alijs. Si ergo anima eſt armonia ꝑdicta multe anime erunt in eodem cor-
t.c. 59. pore. Inueſtigabit aũt aliquis ab empe. dicente animam eſſe armoniam: vtrum ſit
armonia q̃ eſt ratio mixtiõis aut aliquid aliud qd ſit i partib9. Preterea queretur
ab eo vtrum concordia cauſans aliquam mixtionem cum ipſa mixtione cauſet animam.
nam ſi hoc eſt: q̃libet mixtio erit anima. Si aũt ſola mixtio que eſt ꝑ rationem: hanc
oportuit determinare. Preterea oportet dici vtrum ipſa ratio mixtionis ſit anima
t.c. 60. an aliquid preter ipſam. hec igitur dubitãtur circa predicta. Si aũt anima eſt aliud
a mixtione dubitatur: q̃uo corrũpitur aĩa corruptis ꝑtibus animalis. ⁊ iterum ſi aĩa non
t.c. 61 ſit ratio cõpoſitionis partium: quare corrumpũtur partes anima ſeparata. Quod
igitur anima non ſit armonia nec circulariter mouetur per ſe. ſed ꝑ accidens mouetur
ab ipſo in quo eſt nec aliter poteſt moueri localiter: manifeſtum ex dictis eſt.

Capitulum.xiij.quod ſic incipit:rotionabilius aūt dubitabit et c̄. Inueſtigat vtrum anima moueatur per quaſdam actiones ꝛ paſiones que attribuunt̄ ei. oſtendens.ꝙ propter ipſas non poteſt dici moueri.

Rationabiliter enim dubitabit aliquis aīam moueri:propter hoc qd̄ dicimus eā t. c. 62
triſtari.gaudere confidere.timere.iraſci.ſentire ꝛ intelligere que omnia vidē
tur motus eſſe. Non ē autē neceſſe propter predicta opinari animam mo t. c. 63
ueri.qꝛ ſi vnumquodqꝫ ipſorꝫ puta dolere gaudere etiam dicatur motꝰ eſſe:ipſū mo
ueri ita eſt ab anima ꝙ ipa non mouetur:ſed potius corpus.vel aliqd̄ membrū corpo
ris.ſicut eſt cor.intelligere aūt forſitam non eſt motꝰ:ſed alterꝫ aliquid ab aliȷ́s paſſi
onibus ꝛ actionibꝰ predictis. Quorꝫ aliqua accidūt animalibus propter loci mu
tationeꝫ:aliqua propter alterationeꝫ: hoc aūt eſt alterius rationis conſiderare. Dicere
auteꝫ animoꝫ per ſe iraſci:ſimile eſt ac ſi dicatur eam texere vel frabricare.vnde ſic iſte t. c. 64
actiones ſunt coniuncti ꝛ non anime per ſe:ita videtur dicendꝫ animaꝫ non iraſci a-
ut dolere aut dicere aut intelligere:ſed hoīem per animaꝫ ita ꝙ iſta non ſit motus fun
dati in aīa:ſed aliqua ipſoꝝ ſunt ab obiectis ad aīam.ſicut motus ſenſuū facti ab obie
ctis.aliȷ́ auteꝫ facti ab anima ad res:ut reminiſci et ſimiles actiones. Intellectus a t. c. 65
utem videtur infieri quamdā ſubſtantiaꝫ q̄ poteſt fieri intelligēs omnia.et tamē nō
corrumpitur. Nam ſi corrumperetur.hoc eſſet maxime a debilitate q̄ eſt in ſenio:
non corrumpit̄ autem ab ea:ſicut patet ex potētiȷ́s ſenſitiuis.ſi enim ſenior accipiat oc
culꝫ iuuenis:videbit ſicut iuuenis q̄re anima nō patitur aliquid ex ſenio:ſed ſolū cor
pus in quo ē.ſicut in ebrietatibꝰ ꝛ in infirmitatibꝰ per ſe patitur ſolum corpus:intelli-
gere autem ꝛ conſiderare corrūpuntur quodam interius corrupto:licet intellectus ſit
impaſſibilis. Quare intelligere ꝛ amare ꝛ odire ꝛ ſimilia: non ſunt paſſiōes intel- t. c. 66
lectus:ſed ſubiecti habētis intellectꝫ.quo ſubiecto corrupto intellectus nō memorat̄
nec amat.qꝛ iſte non ſunt actiones eiꝰ:ſed totius cōpoſiti quod deſtructꝫ eſt.ipſe aūt
intellectus forte ē aliquod diuinꝫ et impaſſibile. Ex his manifeſtum ē animam p
ſe non moueri.ex quo ſequitur ꝙ nec a ſe ipſa mouetur.

Capitulꝫ.xiiij.quod ſic incipit:multꝫ habēt hiȷ́s que dicta ſūt et c̄. Impro
bat opinionem dicentium aīam eſſe numerꝫ ſe ipſaꝫ mouentē:oſtendens p̄
mo ꝙ non poteſt eſſe numerus ſecundo ex eo ꝙ hec opinio aſſimilatur opini-
oni democriti.tertio ꝙ ex eo nō poſſunt aſſignari paſſiones et optaiones aīe.

Dicere auteꝫ animaꝫ eſſe numerꝫ ſe ipſꝫ mouentē irrōnabilius eſt omnibꝰ t. c. 67
q̄ dicta ſunt ſuperius de ipſa.accidunt enim huic impoſſibilia taꝫ ex parte mo
ueri quod attribuit̄ anime:ꝗ etiam ex parte vtriuſqꝫ.ſi enim numerus ē ſe mo
uens: vnitas q̄ eſt pars eiꝰ ſe ipſā mouebit.quod ē impoſſibile.qꝛ impartibilis ē ꝛ ſim
plex.in mouente auteꝫ ſe ipſum:oportet differre mouēs a moto. Preterea vnitaꝫ t. c. 68
mota hēt poſitioneꝫ ꝛ ſitum.qꝛ omne motꝫ eſt in loco.vnitas aūt poſitioneꝫ habens
eſt punctus.punctū autem motum mathematici dicūt lineaꝫ facere:ergo motus aīe
cauſabit lineam.quod eſt falſū. Preterea ſi aliquis auffert a numero numerꝫ vł
vnitatem:mutabit ſpecieꝫ.multe auteꝫ anime diuiſe non mutāt ſpēm.ſi aqualibet ea
rum auferantur pars vna ſicut patet in plātis et aīalibus anuloſis. Preterea nichil t. c. 69
differt aīaꝫ eſſe vnitates poſitas vel corpora parua.parua āt corpora non poſſunt eſſe
in ſe ipa mouentia.niſi diminuantur in duo.quoꝝ vnum ſit mouēs ꝛ alterum motꝫ:
nam ſi corpora ſpherica q̄ ponit democritus fiāt puncta habētia tn̄ quantitatē:in quolꝫ

eorum erit mouens aliud ⁊ aliud motuz. ſicut in corpore cōtinuo. magnitudo etiā ⁊
paruitas in mouētibus ſe ipſa non facit differētiam inter mouens et motum: ſed ſola
ratio quanti cauſat differentiaz predictam et ideo ſi vnitates ſunt corpora parua: ali-
quid erit motiuuz ipſorum. anima autez in animali mouens eſt. et ſimiliter in nume-
t.c. 70 ro. Si anima eſt numerus: ipſa erit mouēs tantuz et non mouet ſe ipſam. Pre-
terea quelibet vnitas numero differt ab alia. vnitas autez habens poſitionem nō dif-
fert ab alia: niſi ſicut in alio et alio poſita. ſicut patet in punctis ſi ergo anima eſt nume
rus: vnitates eius que ſunt poſite in corpore habebūt naturam ſimul poſitoruz vel pū
ctorum diſtintorum in corpore non poſſunt habere naturaz vnitatuz ſimul poſitarum
quia tunc infinite vnitates: ita poſſent ſimul eſſe ſicut et due vel tres. nec poſſunt ha-
t.c. 71 bere naturaz punctorum diſtinctoruz poſitoruz quia cū omne corpus habeat talia pū
cta: omne corpus eſſet aīatum. Preterea puncta nō poſſunt ſeparari a corporib9
niſi linea componatur ex punctis: anima autem ſeperabilis eſt a corpore. et ideo non
t.c. 72 eſt idem ꝙ vnitates poſite ſint puncta. Sicut enim democrito dicenti animaz eſ
ſe quoddaz corpus ſubtiliſſimuz accidit hoc inconueniens ꝙ duo corpora ſunt ſimul.
ſcilicet corpus ſubtiliſſimuz quod eſt anima et corpus animatum per eam quod in cor
pore quod ſentit eſt anima: ita dicentibus animam eſſe numeruz accidit multa punc
ta eſſe in vno puncto. anima enim tota eſt in quolibet puncto corporis. Si ergo ip
ſa eſt numerus: vnitates eius poſite ſunt in quolibet puncto corporis. vnitatates vero
poſite puncta ſunt. ⁊ ſic in vno puncto corporis ſunt multa puncta. Preterea cuz
omne corpus habeat multa puncta: habebit animam. niſi dicatur ꝙ vnitates anime
t.c. 73 poſite in corpore differunt a punctis ipſius corporis. Preterea cum animal mo-
uetur per ipſaz que eſt numerus: mouebitur a numero. et ſic numerus mouebit aliud.
ſcilicet corpus et non ſe ipſuz. ſicut democritus dicit animaz eſſe corpora ſpherica mo
uentem corpus. nichil enim differt dīe ſpheras paruas: aut vnitates magnas ſiue v-
nitates ſimpliciter moueri ſecunduz locuz. quia cuz vnumquodqꝫ iſtoruz dicatur eſſe
t.c. 74 anima: neceſſe animal moueri ipſis motis. Hec igitur impoſſibilia accidunt con
iungentibus numerum ⁊ motuz. dicendo animaz eſſe numeruz ſe mouentem.
Nec ſolum impoſſibile eſt eis ſic diffinire animaz: ſed ex tali diffinitione non poſſunt
aſſignari paſſiones ⁊ operationes anime ut ſunt operationes ſenſus et leticie et triſti-
cie et huiuſmodi vera autem diffinitio ſufficiens eſt ad aſſignandum propria acciden
tia rei.

Capituluz. xv. quod ſic incipit: in tribus autez modis traditis etc̄. Im pbat
opinionem dicentium animam eſſe ex elementis.

t.c. 75 Ribus modis priores diffiniunt animaz. quidam eniz dixerunt animam eſſe
aliquid quod mouet ſe ipſuz: alij vero corpus ſubtiliſſimū. quarum opinionū
impoſſibilia ſuperius oſtenſa ſunt. tertij vero dicūt eam eſſe ex elemētis ut poſ
t.c. 76 ſit cognoſcere omnia alia. quia cognitio fit per ſimile. Huic opinioni accidunt mul-
ta impoſibilia. ponenti ſimile cognoſci per ſimile non ſoluz accidit ꝙ anima ſit idem
realiter ꝙ res verum etiam oportet dicere ꝙ non cognoſcat cōpoſita ex elemētis. hec
enim poſſunt eſſe infinita: ſicut infinicies poteſt variari compoſitio elementorum.
t.c. 77 Et cum anima non ſit realiter idez cum rebus compoſitis nec ſimilis eis: non pote-
rit eas cognoſcere vel ſentire. et ſic non cognoſcet quid eſt celuz aut caro aut homo a-
ut quodcunqꝫ compoſituz. nam vnumquodqꝫ compoſituz non fit ex elemētis quocū
qꝫ modo ſe habentib9 ſed ex his habentibus debitaz formam rationem et proportio-

nem. quemadmodum empedo. dicit os fieri ex humo ſcḋdū poros diffuſos. itaqꝫ ha
bet partes octo. quaꝝ duo ſunt ex humo. et due ex alio elemēto. reliqua vero quattu-
or. ex igne propter quarū predñium oſſa ſunt alba. ad cognitiōem igitur elemētorū
non ſufficit elemēta eſſe in anima: niſi ⁊ rationes compoſitorum. non eſſe in ea mani
feſtum eſt. nullus enim dubitat vtrum lapis et alie res compoſite ſint in aīa. Pre
terea illud quod ē ſaluatur in ſubſtantia et quātitate et qualitate ⁊ alijs predicamētis
ex quibus aīa non componitur ⁊ etiam oīa elementa non ſunt elemēta omniū predi
ctorū. ſi igitur ſubſtantie ſolius ſūt elemēta ex quibus dicunt aīam conſtare: non cog-
noſcit niſi ſubſtantiā et ſi cognoſcit alia a ſubſtātia oportet dicere ꝙ cuiuſlibet predi
camēti ſunt propria elementa ⁊ ꝙ ex his aīa conſtet. et ſic aīa erit qualitas ⁊ ſubſtātia: cū
conſtet ex eorum elemētis. hoc autem impoſſibile ē quia ex elemētis quantitatis nulla
fit ſubſtātia. anima autem vere ſubſtantia eſt. hec igitur et alia impoſſibilia accidit di-
centibus animā eſſe ex omnibus elementis.

Capitulū. xvj. quod ſic incipit: inconueniens aūt etc̄. Deſtruit radices opi-
nionis predicte. ſ. ꝙ cognitio fit per ſimile realiter et ꝙ anima non poteſt aſſi
milari rebus cognitis: niſi ſit ex omnibus elementis.

Dicere ſimile pati a cōtrario et ſimili et dicere ꝙ cognoſcere et ſentire fit per ſimi
le cū ſentire ſit quoddā pati: eſt īconueniēs ſimiliter nec facere nec mouere nec
cognoſcere nec intelligere ſunt per aſſimilatiōē realem: ſi impaſſibile ē quod
libet a ſuo ſimili. Preterea dicere ꝙ oīa cognoſcūtur per corporea elemēta per aſ
ſimilatiōem: ē impoſſibile. quia partes aīalium in quibus predñatur terra ut oſſa ner-
ui et pilli nichil ſentiunt. cum tñ aſſimilent̄ alijs multis terreſtribus q̄ ab iſtis deberēt
ſentiri: ſi cognitio ē per ſimile. Preterea qòlibet elemētum eſt cauſa cognitionis
ſimilium et ignorātie diſſimiliū: ergo anima cōpoſita ex elemētis ignorabit oīa alia
ab elemētis. Preterea accidit empe. dicere deū eſſe inſipientē ceteris alijs rebꝰ
cum in eo non ſit diſcordia. in ceteris āt rebus ſit diſcordia tanꝙ principiū earū.
Preterea ſi aīa eſt ex elemētis: omnia entia q̄ ſunt ex elemētis vno vel pluribꝰ habe-
bunt aīam et vnaqueqꝫ res cognoſcet vnū vel multa vel oīa: cum aſſimilat̄ alicui vel
multis vel oībus propter elemētū vel elemēta in quibus ē. Dubitatur etiam: ſi a
nima eſt ex oībus elemētis: quid eſt vniens ipa elemēta: cum ſint ad modū materie.
conueniens enī eſt illud qò dicitur animā continere ea. cum melius et antiquiꝰ non
poſſit dari ꝙ aīa et intellectus. rationabile ē hunc eſſe nobiliſſimū ⁊ diuinum ſecūdū
naturam. ac per hoc quod ē primū in genere entium et nō ipſa elemēta ex quibus di
cunt animā componi.. Preterea dicere aīam eſſe ex elemētis qr ſentit ⁊ cognoſ-
cit vel qr maxime ē motiua: non eſt dicere de omni aīa. nec enim oīs anima ſenſitiua
motiua eſt ſcdm̄ locum quo motu ſolo dicūt animam mouere. quedam eī animalia ſunt
immobilia ſcdm̄ locū: intellectiuū et etiā ſenſitiuū non poteſt eſſe ex elemētis. plan
te enim viuunt. et tñ non participāt motum localē. nec ſenſus. multa enī animalia ī
telligentiam non habēt. Si āt aliquis dixerit intellectū et ſenſum eſſe partes aīe que
conſtant ex elemētis: nō dicit de omni aīa quid ſit immo nec de vna tota reddit diffini
tionē. hoc enī modo carmina orphei reddūt rationē incōplectā de anima in qui-
bus dicitur aīam ingredi corpora animata ex reſpiratione attrahente aerem qui totꝰ
eſt animatus. ergo ſi verū eſſet plāte et animalia que nō reſpirant: aīm non haberent

Preterea componere animā ex omnibꝰ elemētis ut cognoſcat omnia: ſuperflu
um eſt. quia ī habentibꝰ cognitionē altera pars contrarie partis ſufficiens diiudicare

ſe et oppoſita. nam recto cognoſcimus ipſum et obliquum. cum ſit iudex vtriuſq3 tã ꝙ canon et regula ad vtrumq3. que regula non eſt in obliquo nec reſpectu ſui nec reſpectu recti.

Capitulu3. xvij. quod ſic incipit: et in toto aute3 et c̄. Improbat opinione3 dicentiu3 elementa eſſe animata. et anima3 diffuſa3 eſſe per totum vniuerſu3.

Quidam aute3 dicunt anima3 vniuerſi miſceri ↄ diffundi per totu3 vniuerſū ſicut thales dicit omnia plena eſſe diis.

Hec opinio habet duas dubitationes quaru3 prima ē: propter quid anima exiſtens immixtis ex elementis fiat animal in vno autem elemento aut in aere vel in igne non faciat animal maxime cum ipſi dicant animam cuiuslibet elementi meliore3 eſſe ꝙ ſit anima mixtoru3. Secunda dubitatio eſt quare anima elementoru3 melior et imortalior eſt ea que in animalibus videtur eſſe irrationabile dicere igne3 aut aere3 eſſe animalia et etia3 irrationale videtur non dicere animalia eſſe ſi habent anima3. Opinatur autem predicta opinio elementa habere anima3: quia totu3 et pars ipſoru3 eiuſde3 ſpeciei ſunt. et ideo ſi partes elementoru3 in animalibus exiſtentes animate ſunt ↄ totu3 elemētu3 animā habet ſimilis ſpeciei. Sed hec opinio impoſſibilis eſt. ſi eni3 aer ſeparatus ab animalib9 eſt eiuſde3 ſpeciei ad partes aeris que ſunt in animalibus anima vtriuſq3 debet eſſe eiuſde3 ſpeciei. cum tamē iſti dicant animam partis que eſt corruptibilis diuiſibilis ſpeciei ab anima totius que eſt incorruptibilis. neceſſe eſt igitur ābas eſſe animas vnius ſpeciei. et impoſſibile eſt anima3 totius ↄ anima3 cuiuslibet partis hr̄e vna3 ratione3 ſpecifica3. Manifeſtum igitur ex dictis ꝙ nec cognoſcere nec moueri inē aīe propter hoc q̄ȯ ipa ē ex elemētis.

Capitulum. xviij. quod ſic incipit: quonia3 autem cognoſcere anime ē et c̄. inueſtigat vtrum actiões et paſſiones anime inſunt ei per totu3 aut per partes. et an partes ſiue potentie aīe habeant determinatū ſitū in corpore.

Quoniam anime ineſt ſentire et cognoſcere opinari concupiſci deliberare appetere mouere corpus et per ipſa3 fit augmentu3 et detrimentū et ſtatus ī corpore. dubitatur vtrum vnūquodq3 eorum inſit toti aīe. aut aliud per aliam et alia3 parte3 ipſius. Similiter dubitatur vtru3 viuere ſit per tota3 anima3 vel per aliquam parte3 eius vel forte per omnes. Quida3 igitur dicūt anima3 eſſe partibile3 et per aliam et aliam parte3 intelligere et cōcupiſcere. et ita de alijs paſſionibus et actionibus eius. Contra quos primo dicenir hoc eſſe impoſſibile quia ſi anima ē partibilis eſt: oportebit aſſignari aliquod ꝙ contineat eam. hoc aute3 non poteſt eſſe corpus: cum ipſū contineatur ab ea. cuius ſignu3 eſt: quia anima egrediete ſpirat et marceſit. ſi ergo aliquid aliud ꝙ corpus contineat partes anime: hoc dico eſſe anima3 ↄ iterū de illo vtru3 ſit vnum aut multiplex. et ſi per ſe dicatur eſſe vnu3: et anima3 oportebit dici per ſe vnum. Si aute3 eſt diuiſibile: iteru3 quero de eo quod eſt faciens ipſum vnu3. et hoc in infinitu3. Dubitabit etiam aliquis de partibus anime quam poſitione3 habent in corpore. Si enim tota anima continet totu3 corpus: conuenit ut q̄libet pars anime contineat parte3 corporis hoc eſt impoſſibile. quia intellectui que eſt pars anime non poteſt aliqua pars corporis aſſignari. Preterea plante et que dā animalia deciſa ſic videntur viuere ut quelibet pars earu3 viuat et moueatur ſcd̄3 locum per aliquod tempus. ergo non eſt determinata pars anime ad partem corporis: cum recipiatur in qualibet eius parte. et ſi dicatur ꝙ partes predictorum animalium diuiſe non permaneant lōgo tempore: nullu3 ex hoc ſequitur inconueniens. quia hoc

cidit propter deffectuʒ organi ꝙ non poteſt ſaluare naturaʒ: ſed ꝙ diu vita eſt in eis habent omnes predictas potentias ſcilicet motum et ſenſū et ſunt eiuſdem ſpeciei virtutes earum virtutibus totius. ſic in anima cuius virtutes non ſaluantur in partibus ſeparatis eiuſdeʒ rationis: ſunt in partibus et in toto virtutes predicte. alia vero aīa q̄ ē in plantis ſcilicet uegetatiua videtur eſſe principiuʒ quoddaʒ viuendi: cum omnia animalia ⁊ plante participent ipſaʒ. et ipſa ſeparari poſſit ab omnibus alijs. poteſt enī ſeparari a ſenſitiuo et non econuerſo.

Secundi libri de anima qui ſic incipit hec que a ſuperioribus tradita ſunt de anima et c̄. Capituluʒ primuʒ premittit quaſdam diuiſiones per quas inueſtigat diffinitionem dicentem quid eſt anima.

A que ſuperius dicta ſunt de anima a prioribus tradita ſunt. iteruʒ āt tanꝙ ex principio redeamus tractantes quid eſt anima et que eſt diffinitio comunis omni anime. Aſſumamus quaſdaʒ diuiſiones ſupponentes ſubſtantiaʒ eſſe quoddaʒ genꝰ entis. Subſtantia itaqꝫ hec qd̄ ē eſt materia que ſecunduʒ ſe non ē hoc aliquid: aliud autem eſt forme et ſpecies ſecunduʒ ꝙ dicitur hoc aliquid. Tertiuʒ eſt illud quod eſt ex his ſcilicet compoſituʒ horuʒ autē materia per ſe ens eſt in potētia. forma autem ē ens in actu. Et hoc dupliciter vel in actu per modū habitus: ſicut eſt ſciētia. vel in actu per modum actus: ſicut conſiderare. Subſtantia autem maxime videtur eſſe corpora. et ſpecialiter phīca quare hec ſunt principia aliorum corporum ſcilicet artificialium. Corporum autem phiſicoruʒ quedaʒ habent vitam: ut eā in quibus per ſe ipſa alimētuʒ eſt et augmentuʒ et detrimentuʒ. quedam vero non habent vitā: ut priuata ab his Et ideo omne corpus phīcum participans vitam eſt ſubſtantia compoſita. et tale corpus non eſt anima: cum ipſuʒ non ſit in aliquo ſicut in ſubiecto: ſed magis ſit ſicut ſubiectum et materia ipſius anime. neceſſe eſt ergo animaʒ eſſe formaʒ ſubſtantialē et ſubſtantiaʒ formalem. itaqꝫ ſit actus formalis corporis phīci potentia vitaʒ habentis. Et quoniaʒ quidam actus eſt ad moduʒ habitus ſicut ſciētia alius actus eſt ad moduʒ eliciti actus ut conſiderare. quoruʒ primus aſſimilatur ſomno in quo habetur forma ſine opere. Secūdus vigilie conſiſcte operi. prior autē in generatiōe in eadem re eſt forma per modū actus primi qui ē habitus ꝙ per modum actus ſecūdi qui eſt agere: ideo dicimus ꝙ anima eſt primus actus corporis phīci in potentia vitaʒ habentis. Tale autē corpus eſt organicum. nam et plātarum eo ꝙ habent animam ſunt partes organice: licet ſimplices. ut foliuʒ qd̄ eſt cooperimentum partis fructifere ordinate ad fructuʒ et radices que aſſimilantur ori. quia trahunt alimentuʒ. Et ſi d̄bet aſſignari comunis diffinitio anime: dicetur ꝙ ipſa eſt actꝰ primꝰ corporis phīci organici. Et quoniaʒ anima eſt actus corpus vero ſubiectuʒ et materia: non oportet querere quare vnū ſit ex his. ſicut eniʒ ex cera et figura et omnino ex materia et forma fit vnum quia hec eſt ī potentia illud vero eſt actus eius: ita ex corpore et anima vnuʒ fit. licet ēs dictū de vtroqꝫ ꝓpriꝰ cōueniat forme q̄ ē ſic actꝰ: ꝙ materie q̄ ē ſic potētia.

Capituluʒ. ij. quod ſic incipit: vniuerſaliter igitur quidē dictum ē et c̄. Declarat diffinitioneʒ predictam oſtendens animam eſſe actuʒ formaleʒ corporum et ꝙ hoc corpus eſt habens vitam in potentia.

Jctum eſt quid ſit anima vniuerſaliter et in comuni. quia ē ſubſtantia ſecundum rationeʒ ideſt a qua accipitur diffinitio et ratio rei ideſt formalis ratio eiꝰ verbi gratia ſi dolabra aut aliquod inſtrumētale organuʒ eſſet corpus phīcuʒ

forma eniꝫ eſſet ratio quidditatis et ſubſtãtie eius. et hec eſſet anima. qua ſeparata nõ amplius eſſet dolabra niſi equiuoce. nunc aũt dolabra manet: anima ab ipſa diuiſa. quia anima non eſt forma nec ratio ipſius ſed corporis phiſici habẽtis in ſe ipſo principiuꝫ motus ꝛ ſtatus. In partibus etiaꝫ organicis corporis animati conſiderare oportet ꝙ anima eſt actus formalis corporis. Si enim oculus eſſet animal: viſus qui eſt ſubſtantia et ratio formalis: eſſet anima. oculus autẽ materia ipſius viſus. quo deficiente: non eſſet oculus niſi equiuoce. ſicut lapideus vel depictus. ſicut ergo ſe habet in parte forma ad materiaꝫ ut viſus ad oculuꝫ: ita oportet itelligere ſe habere animaꝫ ad corpus ꝛ totus ſenſus ad totuꝫ corpus ſenſibile ſecunduꝫ ꝙ huiuſmodi. Corpus igitur phiſicuꝫ organicuꝫ habẽs animam ita eſt in potentia ad vitam: ꝙ non eſt abijciens animam idest actu diuiſuꝫ ab ea. ſemen autem ꝛ fructus ſunt tale corpus in potentia. ꝛ ſic eſt duplex actus oculi ſcilicet viſus qui eſt actus primus formalis: ꝛ inciſio ſeu viſio que eſt actus ſecũdus: ita et animalis duplex eſt actus vnus qui eſt actus primus corporis phiſici quod ẽ in potentia ad ipſuꝫ. ſicut viſus ẽ actus organi et alius ſecundus qui poteſt dici vigilantia ſiue operatio. ꝛ ſicut ex primo actu formali ꝛ corpore tanꝙ ex materia fit animal. Quod igitur anima aut tota non ſit ſeparabilis a corpore aut quedã partes eius ſi partibilis eſt: manifeſtum ẽ ex dictis. nam actus quarundaꝫ partiuꝫ eius ſunt actus corporuꝫ: lꝫ ſecunduꝫ quaſdaꝫ potentias ipſius nichil agat per corpus. nõ ẽ autẽ adhuc manifeſtũ ſi anima eſt actus corporis ſicut motor ut nauta nauis figuraliter itaqꝫ hec ſunt determinata de anima.

Capitulũ. iij. quod ſic incipit: quoniaꝫ autẽ ex incertis quidaꝫ ꝛc̃. Inueſtigat aliaꝫ diffinitioneꝫ anime diceteꝫ propter quid anima eſt principiuꝫ et propter quid omnia viuentia viuunt.

Quoniaꝫ autem illud quod eſt certuꝫ et notum ſcđm rationem ꝛ naturaꝫ ſit nobis certius ex his que nobis certa ſunt: tentanduꝫ eſt de talibus notificare ꝙ anima ẽ principiuꝫ vivendi rebus animatis. Non ſoluꝫ oportet reddere diffinitiõeꝫ dicẽteꝫ qd ẽ res ſic̃ plures diffinitiões dicũt verũ etiaꝫ demoſtrare cauſaꝫ dicẽtẽ ꝓpter qd. ſũt ei q̃dã diffinitiões ad modũ cõcluſionũ dicẽtes qd ẽ res. v. g. a diffinire thetragoniſmũ et dicere ipſuꝫ ortogonũ idest quadratuꝫ rectorum angulorum equilaterale idest equaliuꝫ lateruꝫ equale quadrato longiori in altera parte: eſt aſſignare d eo diffinitioneꝫ que eſt ad moduꝫ concluſionis dicentis quia ita eſt. ſed dicere thetragoniſmus eſt inuentio medie linee eſt aſſignare cauſaꝫ rei ꝛ propter quid eſt res. ſi enĩ inueniatur linea media inter longiorem ꝛ breuiorem quadrati alterra parte longioris que ſcilicet tantuꝫ excedat breuiorẽ quantũ extenditur a longiori: et e ex ipſa fiat quadratum tale erit thetragoniſmus et figura contẽta quattuor lineis equalibus ꝛ rectoruꝫ ãgulořuꝫ. Accipiamus autẽ pro prĩcipio noſtre intentionis ꝙ animatuꝫ ab inanimato differt per vitaꝫ ꝛ q̃uis viuere dicatur multipliciter: quia viuunt ea in quibus eſt intellectus ꝛ in quibus ſenſus. ꝛ in quibus motus ſecũdum locum et etiam motus ſecundũ alimentuꝫ augmentuꝫ ꝛ detrimentuꝫ quodcũqꝫ iſtorum inſit rei a ſedicimus ipſum viuere: vnde et vegetabilia videntur viuere. quia habent in ſe ipſis principiuꝫ per qđ ſuſcipiunt augmentuꝫ ꝛ decrementuꝫ ſecundũ contraria loca. non enim augentur tãtum ſecunduꝫ ſurſuꝫ aut tantũ ſecundũ deorſuꝫ: ſed vtroqꝫ modo et breuiter quecũqꝫ nutriuntur tan diu viuunt: q̃diu poſſunt accipere alimẽtuꝫ. Hec autem potentia ſcilicet vegetatiua poteſt ſeparari ab illis potentijs anime: alie vero ab iſta in corruptibilibus impoſſibile eſt ſeparari: nam in his que vegetant tantum nulla alia potentia a-

nimẽ ineſt niſi iſta. ⁊ ideo vegetatiuuz eſt principiũz propter quod viuere ineſt omnibꝰ viuentibus. animal autem ẽ propter primuz ſenſum ſcilicet tactum. nam ea que non mutantur ſecũdũm locum habent tamen hunc ſenſuz: dicimus animalia ⁊ non tantũ vegetatiua. multa enim animalia manentia naturaliter in eodem loco habent ſolum ſenſuz primum. Primus autez ſenſus qui eſt in omnibꝰ animalibus eſt tactus. ſicut enim vegetatiuum poteſt ſeparari a quolibet ſenſu. ita ⁊ tactus ab alijs ſenſibus dicamus autez vegetatiuaz potentiam anime que ineſt vegetabilibus. animalia autẽ omnia habent ſenſuz tactus. Quare autez vtrumqz accidat poſterius dicetur. nũc autem dictum eſt ꝙ anima eſt principiuz viuendi ⁊ ſentiendi determinata ideſt diuiſa vegetatiuo ⁊ ſenſitiuo intellectiuo ⁊ motiuo.

Capitulũz .iiij. quod ſic incipit: vtrum autem vnumquodqz eorum et cẽ. Inquirit vtrum partes ſiue potentie anime ſint eadez cum ea. ⁊ vtrum ſint ſeparabiles abinuicem ſecundum rem vel ſolum ſecundum rationez oſtendens ꝙ anima eſt principiuz vite ſicut forma.

Uerenduz eſt vtrum vnumquodqz predictorum ſcilicet vegetatiuum ſenſitiuum intellectiuuz ſit anima vel pars eius. Et ſi pars: ſi quodlibet ſit ſeparabile a quolibet ratione tantuz: vel etiam ſubiecto. de quibuſdam eorum manifeſtum eſt ꝙ abinuicez non ſeparantur ſubiecto. quia ſicut in plãtis quedaz partes abinuicem diuiſe viuunt: exiſtente in eis anima que fuit actu vna in qualibet planta ⁊ potentia plures. que potentia deducta ẽ ad actuz: facta diuiſione: ſic et alie differentie anime inſunt quibuſdaz partibus diuiſis abinuicez. ut in ẽtbomis deciſis ideſt in animalibus que deciſa viuunt quorum vtraqz pars ſentit ⁊ mouetur ſecunduz locum. ſi autem pars quelibet ſic diuiſorum animaliuz habet ſenſuz ⁊ fantaſiaz et etiam habet appetituz. quia vbicumqz ẽ ſenſus: ibidem eſt et triſtitia ⁊ leticia. vbi autez hec ſunt: ibi ex neceſſitate eſt deſiderium. De intellectiuo autem ⁊ perſpectiua potentia vtruz ſequatur ad predicta: non ẽ adhuc manifeſtuz. ſed videtur eſſe alterum genus anime ⁊ ſolum ſeparabile: ſicut perpetuum a corruptibili. alie autez potentie anime ſeparabiles non ſunt ſecunduz ſubſtantiaz. Quãuis autem ſubiecto non ſunt abinuicem ſeparabiles predicte potentie: tamen manifeſtuz ꝙ ſunt diuerſe ratione: ſenſitiuum enim eſt alterum ab opinatiuo: ſicut ſentire alteruz eſt ab opinari. ⁊ eodem modo ð alijs potentijs. Quod autez quibuſdam animalibus omnes potentie predicte inſunt quibuſdam alique alijs vero niſi vna: hec diuerſitas facit differentiaz animaliuz. quare autem hoc factuz ſit: poſterius dicetur. eodem modo accidit de ſenſibus. quia quedam animalia habent omnes. alia quoſdaz. alia vnum maxime neceſſariuz ſecunduz ſcilicet tactum. Quoniam autem quo viuimus eſt dupliciter ſcilicet ad moduz ſubiecti ⁊ ad modum forme. ſicut et quo ſcimus ẽ dupliciter ſcilicet ſcientia ut forma ⁊ anima ut ſubiectuz. ⁊ quo ſanamur ſimiliter hoc quidem ut forma ſcilicet ſanitas aliud ut ſubiectum ſcilicet pars corporis vel corpus: ſicut in iſtis ſcientia ⁊ ſanitas ſunt forma ſpecies ratio ſiue actus ſcientifici ⁊ ſanibilis: eo ꝙ actus actiuorũ ſunt in patiente ⁊ diſpoſito. ita eſt anima actus formalis quo principio viuimus ſentimus mouemur et intelligimus. erit ergo ratio formalis viuendi. ⁊ non materia vel ſubiectuz. Confirmatur autem quod dictum eſt: quia cum ſubſtãtia dicatur tripliciter ſcilicet forma. materia. compoſituz ex eis: materia eſt ſubſtantia in potentia: forma autem ẽ actus: compoſitum vero ex vtriſqz: ſicut animatuz quorum triuz corpus non ẽ actus anime ſed anima eſt actus cuiuſdam corporis. propter quod bene opinantur quibus videtur ꝙ a-

nſima non eſt ſine corpore nec aliquod corpus cuius eſt act9. Eſt ergo anima i cor-
pore non quocumqꝫ ſicͤ dixerunt quidaꝫ priores non determinātes i quo vel quali
corpore ſit anima: ſed in habente debitaꝫ proportioneꝫ ⁊ rationem adpſam ad actuꝫ
proprium. quia actus vniuſcuiuſqꝫ aptus natus eſt eſſe in propria materia. Mani
feſtuꝫ ē igitur ꝙ anima eſt actus formalis corporis phici organici vitꝫ habētis in po
tentia.

Capitulum. v. quod ſic incipit: potentiaruꝫ ⁊c̄. Diſtinguit potentias anime
et conſequētiā earum ⁊ querit quomodo ſe habeat comunis ratio ſie ad ipas.

t.c. 27 Otentiaruꝫ anime quibuſdaꝫ animalib9 omnes inſunt: quibuſdaꝫ alique: q
buſdam vna ſola. dicimus autez potentias. vegetatiuuꝫ. motiuum ſecunduꝫ
locum: ſenſitiuum. ⁊ intellectiuuꝫ. Plantis autem ineſt vegetatiuum ſo-
luꝫ. quibuſdam autez animalibus ineſt vegetatiuuꝫ et ſenſitiuuꝫ: ac per hoc appetiti-
uuꝫ appetitus eīm eſt deſideriuꝫ ſicut ira eſt voluptas. Quod autem cui ineſt ſenſi-
tiuuꝫ inſit ⁊ appetitiuuꝫ patet primo ſic. animalia enim omnia habent ſenſuꝫ tactus.
cui vero ineſt ſenſus: eidem ineſt leticia ⁊ triſticia ⁊ cui hec inſunt eidem ineſt concupiſ
t.c. 28 centia que eſt delectabilis appetitus. Secundo ſic quecumqꝫ habēt ſenſitiuum ha
bent ſenſuꝫ alimenti cum habeant tactuꝫ qui eſt ſenſ9 alimenti. eo ꝙ omnia viuentia
aluntur ſiccis humidis calidis ⁊ frigidis que ſunt ſenſibilia tactu alia vero ſenſibilia ut
ſonus ⁊ color ⁊ odor nichil conferunt ad alimentum: niſi ſecundum accidens. humor
autem ⁊ ſapor eſt vnum tangibilium aliquo modo conferens alimentum ad alimen-
tum. nam eſuries eſt appetitus calidi ⁊ ſicci. ſitis vero frigidi ⁊ humidi. quorum ſapor
eſt delectamentuꝫ ⁊ ideo pertinet ad rationeꝫ alimenti. certificandum enit autem po-
t.c. 29 ſterius de his. Nunc autem manifeſtum eſt ꝙ animalibus habentibus tactum ineſt
appetitus. Quibus vltra vegetatiuum ⁊ ſenſitiuum ineſt ⁊ motiuum ſecundum lo
cum: eiſdem ineſt et fantaſia de qua poſterius dicemus. hominibus autem cum predi
ctis ineſt intellectiuum ⁊ intellectus. et ſi aliqua alia potentia anime honorabilior rep
t.c. 30 iatur illa eſt in hominibus. Manifeſtum eſt igitur quoniaꝫ ratio ideſt diffinitio ani
me ita eſt vna comunis ſicut diffinitio figure. ſicut enī non eſt aliqua figura recti linea
preter triangulum ⁊ alias ſpecies que conſequenter ſe habent: ita non eſt aliqua ani-
ma preter ſuperius dictas. et ſic eſt vna comunis ratio figure rectilinee que conuenit ō
nibus figuris rectilineis et nullius earum eſt propria: ſic et anime eſt vna comunis rō
conueniens omnibus animalibus predictis et nullius eſt propria. Et ideo re-
diculum eſt tam in figuris ꝗ̄ in animalibus querere tantum rationem comunem que
nullius ſit ſpeciei propria. et dimitterre rationem propriaꝫ cuiuſlibett ſpeciei. eſt etiam
ſimilitudo inter ſpecies figure et ſpecies anime: quia ſicut in figuris prima ſpecies cō-
tinetur potentialiter in ſecunda et ſecunda in tertia. et ſic conſequenter ut trigonum i
thetragano. ita et in animalibus vegetatiuum in ſenſitiuo. Querendum eſt igitur
t.c. 31 que ſit propria anima vniuſcuiuſqꝫ ut plante. que hominis. que beſtie. Conſiderā
dum etiam eſt propria cauſa propter quam anime ſic conſequenter ſe habent. nam ſē
ſitiuum non eſt ſine vegetatiuo: ꝗ̄uis vegetatiuuꝫ ſeparetur a ſenſitiuo in plantis. nul
lus etiam aliorum ſenſuum eſt ſine tactu. tactus autez eſt ſine alijs: quia multa anima
lia non habent viſum neqꝫ auditum neqꝫ odoratum ſenſitiuorum etiam aliqua mo-
t.c. 32 uentur ſecundum locum aliqua non. vltimuꝫ autem ⁊ perfectiſſimum eſt intellectiuū
nam corruptibilibus quibus intellectiuum ineſt: his inſunt reliqua omnia. ⁊ non ecō-
uerſo. quibuſdam enim ut plantis non ineſt ymaginatio. quedam vero animalia ſola

ymaginatione viuunt. ſpeculatiui autem intellectus aīa ratio eſt. manifeſtum igitur quia ratio propria cuiuſlibet predictorum alia eſt a ratione comuni anime.

Capitulū. vj. quod ſic incipit: neceſſarium eſt autē debere. Oſtendit quo ordine determinandum ē de partibus anime et ꝙ primo de alimento et generatiua virtute cuius opus eſt ab anima uegetatiua.

Ebeuti perſcrutari de predictis partibus anime neceſſarium ē accipere que eſt vnaqueqꝫ earum. poſtmodum inueſtigare de accidētibus conſequentibꝰ ſubſtantiaꝫ earum. t. c. 33 Volentibus autē diffinire quid eſt intellectiuū ꝫ aut ſē ſitiuum aut vegetatiuꝫ: oportet prius dicere quid eſt intelligere ſentire ⁊ vegetare: eo ꝙ actus ſecundum rationeꝫ priores ſunt potentijs. adhuc autē oportet prius conſiderare obiecta. hec enim ſunt priora actibus. et ideo de obiectis predictaruꝫ potentiarꝫ ſcilicet de alimento ſenſibili et intelligibili oportet prius determinare. Prius autem de alimento et generatione dicenduꝫ eſt: quia pertinent ad potentiam vegetatiuam que prior eſt alijs et magis comunis. hec enim eſt potentia anime ſecundum quam viuere ineſt omnibus viuētibus cuius opera ſunt generare et alimēto vti t. c. 34

Quoniaꝫ autem generare ſit opus talis potentie: patet quia omnibus viuentibus perfectio non orbatis nec habentibꝰ generationeꝫ ſpontaneam naturaliſſimum eſt opus producere ſibi ſimile. ut animal: animal. planta plantaꝫ. hoc enim modo diuinū et immortale eſſe viuentia participant ſecunduꝫ ꝙ poſſunt. tale enim eſſe omnia appetunt et cauſa illius agunt ſcđm naturaꝫ. illud autem cuius cauſa fit aliquid eſt dupliciter vnuꝫ quidem illud quod ē finis. aliud vero illud quo aliquid finitur. ſicut felicitas eſt illud quod eſt finis hominis: ⁊ virtus ſiue actus eſt illud quo acquiritur finis. quoniam igitur nichil corruptibile propter hoc quod nō permanet idem numero poteſt participare diuinum ⁊ perpetuuꝫ eſſe quod eſt finis vite non ſicut quo ſed ſicut cuius cauſa ē operatio vite: participat ipſuꝫ ſecundum quod poteſt. quia corruptibilia ſecunduꝫ ꝙ hoc magis permanet. illud vero minꝰ non ideꝫ numero et in ſe: ſed idem ſpecie et in ſuo ſimili. ſecunduꝫ hec magis et minus participant eſſe diuinuꝫ. t. c. 35

Capituluꝫ. vij. quod ſic incipit. eſt autem anima viuentis et cē. Declarat ꝙ anima ſecundū triplex genus cauſe ſe habet ad corpus ſcilicet ut cauſa formalis. finalis ⁊ vnde pncipiū motꝰ. excludēs cū hoc quoſdā errores circa pdicta.

Anima eſt cauſa ⁊ principiuꝫ corporis viuentis ſicut forma ſubſtantialis. et cuius cauſa ideſt finis. ⁊ vnde principiuꝫ motus: t. c. 36 Quod igitur ſic ſit cauſa ſicē ſubſtantialis forma: patet ſic. forma ſubſtantialis eſt omnibus habentibus eā cauſa ipſius eſſe. viuere autē eſt eſſe viuentibus. et quia anima eſt corpori cauſa viuēdi: ideo ē ⁊ cauſa eſſendi. t. c. 37 Preterea actꝰ formalis ē ratio eſſēdi ei qđ eſt ens in potentia. anima ē actꝰ formalis corporis ēntis in potētia ad eſſe viuū. Qđ āt aīa ſit cauſa final' corporis pdicti pꝫ ſic. natura ita agit ꝓpter fineꝫ ſicē ⁊ intellectus ſed in aīalibus finis quē natura intēdit ē aīa eo ꝙ corpora phīca ſunt ſicē inſtrā. taꝫ in aīalibꝰ ꝙ in plantis tanꝙ grā aīe facta a natura. ğ ipa ē finis. non tm̄ finis ad queꝫ ordinatur eſſe viuētiuꝫ ſꝫ ſicē quo ſunt cōſtituta ineſſe. Similiter patet ꝙ aīa ē vnde principiū motꝰ ſcđm locum. qꝛ iſte motus non inē oībus viuētibus ſed quibuſdam quibus propter perfectioneꝫ ineſt. cuius perfectionis aīa cauſa eſt. nec tm̄ predicta ſunt ab anima: imo etiā ⁊ alteratio et augmentuꝫ ab anima fit in viuētibꝰ. nā ſentire vꝫ eſſe quoddam alterari. nichil autē ſentit quod nō habet aīam. ſimiliter nichil augmentatur phīce nec detrimentum patitur niſi alatur. nichil autem alitur qđ non participat vitam. Empedō t. c. 38

autem dicens augmentuꝫ fieri in plantis dupliciter vno modo per terraꝫ in radicibus
que tendunt deorſuꝫ ſicut ipſa terra fertur per naturam. alio modo per igneꝫ in ramis
qui feruntur ſurſum ſicut et ignis: non bene opinatur. Quia ſurſum ⁊ deorſum in
plantis non bene accipit. quia non eodeꝫ modo ē ſurſum ⁊ deorſum in omnib9 ⁊ in v
niuerſo. Radices enim in plantis ſunt ſicut capita in animalibus. nam inſtra cognoſ
cuntur eſſe diuerſa ex diuerſitate operuꝫ. ⁊ cognoſcuntur eadeꝫ ſiue ſimilia eſſe ex idē
ptitate operum. radices autem in plantis habent idem opus quod habet caput in a
t.c. 39 nimalibus ſcilicet ſumere alimentū. Preterea continens elemēta in corpore aſa
to et prohibens ꝙ non diſtrahantur in contraria loca cauſa eſt eorum que ſunt in cor
pore animato. ſed hec eſt anima ergo ipſa eſt cauſa alimenti ⁊ augmenti. Quibuſ
t.c. 40 dam autem videtur naturam ignis eſſe cauſaꝫ alimenti ⁊ augmenti. eo ꝙ ipſe ſolus i
ter corporea elementa alitur ⁊ augmentatur. propter quod exiſtimari ȷ poteſt operari in
plantis ⁊ in animalibus virtuteꝫ ⁊ augmentum. Ad hoc eſt dicenduꝫ ꝙ ignis quo
t.c. 41 dammodo eſt cauſa predictoruꝫ non tamen ſimpliciter ⁊ primitiua ſed magis anima
nam ignis augmentatur in infinituꝫ quouſqꝫ habeat combuſtibile omnium auteꝫ cō
ſtantiuꝫ per naturam eſt dare terminuꝫ et eſt in eis determinata ratio magnitudinis
⁊ augmenti. hec autem ratio non poteſt in animalibus attribui igni: ſed magis ani
me. quia ignis eſt ſicut pars materie. anima auteꝫ eſt forma et ratio animalis.

Capitulum. viij. quod ſic incipit: quoniam autem eadeꝫ potentia etc̄. De
clarat ꝙ alimentum de quo neceſſarium eſt determinare ad cognoſcendum
potentiam vegetatiuam quodammodo contrarium eſt alito quodam modo
non. et quid eſt ipſuꝫ alimentuꝫ et quomodo differt ab augmēto concludens
ex hijs quid ē potentia vegetatiua.

t.c. 42 Uoniaꝫ eadem potentia anime eſt vegetatiua reſpectu indiuidui conſeruan
di ⁊ generatiua reſpectu ſpeciei. determinanduꝫ ē primo de alimento. quod
deſeruit vtriqꝫ. hec enī potentia diuiditur ab alijs propria opatione. Alimen
t.c. 43 tuꝫ itaqꝫ videtur eſſe contrariuꝫ ei ꝙ ex ipſo alitur. Non tamen omne contrarium
alitur ex alio: ſed quecūqꝫ contraria ſic generantur ex inuiceꝫ. ꝙ vnum eorum augmē
tatur ex alio ex quo generatur illud. Ex quo aliud ſic generatur quod ex eo augmē
tatur dicitur alimentuꝫ eius. et ideo ſanum non eſt alimētum infirmitatis nec econū
ſo. quia vnum ſic fit ex alio: quod non augetur ex eo. propter hoc etiam dicūt quidam
ꝙ aqua eſt alimentum ignis. quia ſic generatur ex ea ut etiam augeatur ignis autem
non eſt alimentuꝫ aque quia licet aqua generetur ex igne: proprie tamen non augetur
in ſimplicibus igitur corporibus aliud videtur eſſe alimentuꝫ aliud quod alitur. Du
t.c. 44 bitationeꝫ autem habet quod dictuꝫ eſt. quidaꝫ enim dicunt ſimile nutriri ex ſimili: ſicut
et augeri. alij vero contrarium ex contrario quia alimentuꝫ oportet mutari ⁊ decoqui
t.c. 45 ut trāſeat in ſubſtātiam aliti. omnis auteꝫ mutatio eſt inter contraria. Preterea a
limentū aliquid patitur ab eo ꝙ alitur ⁊ non econuerſo. ſicut inſtructor ſiue artifex nō
patitur a materia: ſed materia ab eo niſi in quātuꝫ exit de quiete i actū. omne āt patiēs
contrariuꝫ ē ei a quo patitur. Ad hec dicēduꝫ ꝙ differt aliquid dicere alimētuꝫ qd
ꝓmo adueniat alendo. ⁊ quod vltimo. quod enim ꝓmo incepit aduenire nō ē coctum
et ideo ei quodāmodo cōtrariuꝫ eſt quod āt ſibi vltimo aduenit ē aliq modo ſimile q̄re
manifeſtū ē ꝙ vtriqꝫ quodāmodo dicūt bn̄ ⁊ quodāmomo non bn̄. Quī autem ni
t.c. 46 chil alit niſi pticipet vitaꝫ: oportet corp9 qd alit eſſe aiatuꝫ. ⁊ q2 alimētuꝫ qd p ſe ⁊ nō p
t.c. 47 accidens alit eſt ſimile alito: ideo ⁊ ipſum oportet eſſe animatuꝫ. Alia tamen eſt ra

tiuo alimēti ⁊ augmenti. ſecundꝫ ꝙ ipſuꝫ eſt aliquod quantum: augmentat. ſecundꝫ quod eſt ſubſtantia ⁊ hoc aliquid alit et ſaluat ſubſtantiam. que tātum perſeuerat quouſqꝫ alatur. Ita tamen ꝙ non eſt factiuuꝫ nec generatiuum principium aliti cum ipſuꝫ iam ſit. nil auteꝫ ſe ipſuꝫ generat. ſecundum eſt conſeruatiuum eius generando aliquid talē quale eſt alituꝫ. quia ſemen quod eſt generationis principiuꝫ eſt ſuperfluū alimenti. alimentuꝫ autē eſt generationis factiuum. Dicamus igitur diffiniendo nutritiuam ꝙ ipſa eſt potentia anime potens ſaluare ſuum ſubiectuꝫ ſecundum quod huiuſmodi. alimētuꝫ autem preparat naturam opationi eius ⁊ ideo priuatum alimento non poteſt perſeuerare. t. c. 48 Dicamus igitur tria eſſe quorum primuꝫ eſt alens ſcilicet anima. t. c. 49 Secundꝫ quod alitur ſcilicet corpus habēs animam. tertium vero eſt alimentuꝫ quo corpus alitur. Quoniam vero iuſtuꝫ eſt omnia denominari ex fine finis auteꝫ nutritionis eſt generare aliquid tale quale eſt id quod nutritur: ideo anima vegetatiua ſic poteſt deſcribi: ꝙ eſt generatiua talis quale eſt alituꝫ. t. c. 50 Aduertendꝫ tamen ꝙ ſicut illud quo nauis gubernatur eſt dupliciter ſcilicet manus tanꝙ mouens tantum. ⁊ themon tanꝙ mouens ⁊ motum: ita a quo alitur eſt dupliciter vnum quidē alimentum tanꝙ mouens motum ipſum enim eſt neceſſarium poſſe decoqui. aliud autem mouens tantum ſcilicet calidum quod operatur decoctioneꝫ. ⁊ ideo omne aīatum habet decoctionem figuraliter igitur dictum eſt quid ſit alimentum. poſterius āt certius dicetur de ipſo proprijs rationibus.

Capitulum. ix. quod ſic incipit: determinatis autem his et c̄. Oſtendit ꝙ ipſa eſt paſſiua determinando de potentia ſenſitiua. q̄2 aliquando conſiderat tātum in potentia aliquādo vero in actu.

Poſt determinationeꝫ vegetatiui determinandꝫ eſt de ſenſitiuo et dicendꝫ ꝙ ſenſitiuum conſiſtit in moueri et pati cum ſentire videatur eſſe alteratio quedam. que vtrum fiat a ſimili vel diſſimili: dictuꝫ eſt primo de generatione. t. c. 51

Dubitationeꝫ autem habet quare nullus ſenſ9 ſentit ſe ipſum. ⁊ quare ſentire non poteſt eſſe ſine ſenſibilibus. ut igne. terra. et ſimilib9. aut ſine accidentibus ipſorum. t. c. 52 Dicendum eſt ꝙ hoc accidit quia ſenſus non eſt potentia actiua: ſed paſſiua. et ideo non ſentit ſe ipſum. ſicut conbuſtibile non agit in ſe: ſed recipit actioneꝫ conbuſtiui. eo ꝙ eſt in potentia paſſiua ⁊ non habet actiuum ad comburēdum. ſi enim hanc haberet comburerent ſe ipſum ⁊ non indigeret igne comburente. t. c. Quoniam autē ſentire dicimus habenteꝫ potentiam ad ſentiendum etiam ſi actu non ſentiat: ut patet in dormiente habente viſum ⁊ etiam ſentire dicimus actu operantem: oportet ſenſum dupliciter dici ſcilicet in potentia. ⁊ in actu. et eodem modo ſentire eſt in potentia et actu. Nec videtur inconueniens ꝙ ſenſus dicitur potentia paſſiua cum hoc dicatur eſſe in actu. quia interdum pati ⁊ mouere dicimus agere. nam motus eſt actus imperfectus ut patet in tertio phiſicorum. t. c. 54 Omnia autem paſſiua patiuntur ⁊ mouentur ab actiuo ente actu. et ideo pati fit quodammodo a diſſimili ſcilicet in principio quo dāmodo a ſimili ſcilicet in fine quando paſſum eſt.

Capitulꝫ. x. quod ſic incipit: diuidendum autem ⁊ c̄. oſtendit ꝙ eſſe in potē tia eſt dupliciter tam in itellectu ꝙ in ſenſu ⁊ qualiter adinuicē differūt hij duo modi potentie.

Diuidentes de potentia et de actu dicimus aliquem eſſe ſcientem quia actus natus eſt habere ſcientiam. aliqn̄ vero dicimus ſcientem quia iam habet ſcientiā. et iſti nō eodē modo ſunt ī potētia ad ſciēdū. p̄m9 quidē in potētia hab t. c. 55 t. c. 56

tialr et remota ſicut materia reſpectu forme. Secūdꝰ aūt ē in potentia actuali ⁊ ꝓpīq quia poteſt cōſiderare quādo vult. niſi aliquod exteriꝰ prohibeat. Conſideratis aūt actu proprie dicitur ſciens. Duo igitur primi dicūtur ſcientes in potentia. ſed primus non poteſt fieri actu ſciens niſi per doctrinā alteret et ex priuatione mutetur in habitū. Secundꝰ autē qꝛ habet habitū fit in actu abſqꝫ alteratione vel mutatione ſolū per conſiderare. paſſio tamē iſta de qua dicitur ꝙ aliquis ſciens in potentia tranſmutatur in actu: non eſt corruptio facta a contrario ſed magis eſt ſalꝰ et perfectio. Habens autē ſcientiā cum actu fit ſpeculās. non alteratur. licet in eo aliquid addat ſi vero alterari dicatur: alterū genus erit alterationis. vnde non bene dicitur ſapientē habitualiter cum ſapiat actualr alterari. nec alterari hedificatorē cum hedificat. exiēs autē de habituali potentia in actū non doctrinā aduenire ſibi dici debet. cum eā habuit: ſed qđ acquiritur alterā denominationē hēre iuſtū eſt. Qui autē ſcientiā habet in potētia ſi eam accipiat a ſciente actu ſcilicet magiſtro non pati dici debet: niſi dicat eſſe duos alterationis modos. vnum qui ē in diſpoſitiones contrarias preexiſtētibꝰ alterum in receptione formarū perficientiū ſine eo ꝙ aliquid abiciatur. Similr ſenſitiui prima mutatio ē a generante ducente ipſū ad actum forme ſenſitiue. cum autē generatum ē: iam habet formā qua poteſt ſentire. ſicut ſciēs habet ſciētiā. actu autē ſentiens ſimilis eſt conſideranti. differt autē intellectꝰ a ſenſu. qꝛ ſenſibilia que ſūt actiua operationū ſenſibiliū extra potentias ſunt ut viſibile et audibile. intelligibilia aūt ſunt in intellectu. cauſa autē qꝛ ſenſus qui eſt in actu: ſingulariū eſt exiſtentiū extra ipſū. ſcientia autē eſt vniuerſalium. que modo aliquo in ipſa anima ſunt. Ex quo ſequitur hominē poſſe itelligere cū velit. ſentire aūt non ſemper. qꝛ ad ipſū requirit ſenſibile qđ nō ſemꝑ eſt pñſens. et ſicut in ſenſu: ita eſt in ſcientijs ſenſibiliū in quibus requiritur preſentia ſingulariū. ſed de his tractabitur alias. Ex predictis patet qm̄ eſſe in potentia non dicit vno modo: ſꝫ pluribus ſicut aliter ē in potētia ad militādū puer. et aliter vir. ⁊ eodem modo ſe hēt ſenſitiuū in potētia ut dictum ē. Quis autem determinatum ſit ſupra ꝙ exire de potentia in actum ſentiēdi ⁊ intelligendi ſit alterū: tamen qꝛ nomīa propria non ſūt his poſita: oportet vti ipo pati et alterari tanꝗ proprijs predictorū. dictū ē etiā ꝙ ſenſitiuū tale ē in potētia q̄le ſenſibile in actu. ita ꝙ incipiēs pati diſſimile eſt ſenſibili paſſum autem aſſimilatum eſt.

Capitulum. xj. quod ſic incipit: dicendū autem ſcđm vnumquodqꝫ diuidit ſenſibile tripliciter. manifeſtans quid ē ſenſibile ꝓprium. quid cōe. ⁊ qđ ꝑ accidens.

Ad intelligendum propriū ſenſibile cuiuſlibet ſenſus. Sciendū eſt ꝙ ſenſibilium duo ſentiunt per ſe. quorum vnum eſt ſenſibile propriū cuiuſlibet ſenſus aliud comune oīm ſenſuum. tertium aūt ſcđm accidens ſentitur. Proprium quidem ē qđ non contingit ſentiri niſi proprio ſenſu. et circa quod ſenſꝰ non errat. ut color reſpectu viſus ⁊ odor reſpectu odoratꝰ. ⁊ ſic de alijs ſēſibilibꝰ. Quis tactus plures habeat differētias proprias ſenſibiliū. de proprijs autē obiectis nullus ſenſus iudicās decipitur quantū ad propriā rationē obiecti: quis poſſit decipi in aſſignādo ſbꝫ ipſius obiecti ſenſibilis. ſicut viſus non decipitur in iudicando colorem licet poſſit dcipi quid ſit coloratū. Comunia aūt ſenſibilia ſunt motꝰ. quies. numerꝰ: figura. ⁊ magnitudo hec enī. ſ. ſic ſunt comunia oībus ſenſibꝰ: ꝙ nullꝰ vniꝰ ſūt propria. pdicta igitur propria et comunia ſenſibilia ſunt per ſe. Secundum autē accidens ſenſibile dicitur cum

eſt ſenſibile per ſe. ut ſocrates albus per accidens ſentitur. ſcilicet quia ei ineſt albedo que per ſe ſentitur. vnde a tali ſenſibili ut eſt ſocrates nichil per ſe patitur ſenſus. proprie autem ſecundum ſe ſunt ſenſibilia propria: ad que vniuſcuiuſqꝫ ſenſus natura eſt apta et proportionata.

Capitulū. xij. quod ſic incipit: huius quidem eſt viſus et cetera. Inueſtigat proprium obiectum viſus. oſtendens ꝙ viſibile per ſe eſt color: licet mediāte lumine in diaphano videatur. et quid diaphanum. et quid lumen. ꝙ nec corpus nec defluxus eſt corporis.

Illud eſt proprie viſibile cuius proprie eſt viſus. ut color. et quoddam aliud innominatum. ſicut manifeſtum erit ex conſiderandis. Color autē viſibilis eſt ſecundum ſe. ſecundum ſe autem dico non ꝙ ſit ſubiectum in quo ſit ratio viſibilis ſed quoniam in ſe ipſo habeat cauſam eſſendi viſibile. omnis enim color per naturam ſuam mouens eſt diaphanum actu lucidum. tale autem eſt viſibile per ſe: quamuis ſine lumine color non ſit viſibilis. Sed quia illud viſibile ē cuius color eſt in lumīe: propter quod de lumine dicendum et de diaphano cuius lumen ipſum eſt actus. Diaphanum autē voco quod eſt viſibile non ſecundum ſe: ſed propter extraneum colorem. ut aer. aqua. et quedam ſolida. ut criſtalus. talia autem diaphana ſunt non per ſe ſed per aliquod commune quod eſt in eis. et non ſolum in his ſed etiā in corpore celeſti reperitur. Lumē autem actus eſt eius diaphani ſecundum ꝙ diaphanum quod quidem non eſt tranſparens ſiue diaphanum niſi in potentia quando eſt priuatum lumine et eſt tenebroſum. vnde lumen eſt velut color diaphani ſecundum actum quod lumen cauſatur ab igne. et ab alio corpore luminoſo ut celeſti. huic etiam et quibuſdam īferioribus aliquid idē commune eſt ſicut lucere et illuminare diaphanum. Dictum eſt igitur quid eſt diaphanum et lumen. Ipſum quoqꝫ lumen non eſt ignis nec aliquod corpus nec defluxus corporis. Nam ſic eſſet corpus cuius preſentia illuminaret diaphanum. et ſic duo corpora eſſent in eodem. Et ꝙ lumen ſit diaphanum: patet: quia contrariatur tenebre que eſt priuatio luminis in diaphano ergo lumen ē preſentia habitus oppoſiti tenebre in diaphano ſecundum actum. Et ideo empe. non recte opinatus ē nec alius quicumqꝫ dixerit lumen ſucceſſiue diffundi in medio: ſed propter velocitatem latet nos ſucceſſio. hec eſt contra rationem et contra apparentiam. in paruo enim ſpatio probabiliter poſſet nos latere ſucceſſio. ab oriente in occidēs non poteſt latere. Id autem quod ſuſceptiuum eſt coloris de ſe non ē coloratum ſicut ſuſceptiuum ſoni de ſe eſt abſonum. et quia diaphanum eſt ſuſceptiuum colorum: ideo de ſe eſt ſine colore et inuiſibile. non ſolum ꝙ vix videatur: ſed etiam impoſſibile ē videri ſicut tenebra inuiſibilis eſt. diaphanum enī in potentia et non actu luminatum tenebroſum eſt. quia eadem natura corporis tranſparentis ſuſceptiua eſt tenebre et luminis.

Capitulum. xiij. quod ſic incipit: non autem inuiſibilia et cetera. Declarat de quodam viſibili cui non eſt comune nomē et declarat qualiter tamen color quamuis iſtud viſibile innominatum videatur.

Non omnia viſibilia videntur in lumine ſed ſolus color. quedam enim non in lumine ſed in tenebra videntur: ut ignea quibus non eſt vnum commune nomen. ut quercus putrida cornu capita piſcium ſcama ac oculi quorūdam aīalium. non tamen videtur proprius color alicuius iſtorum in tenebra: ſed in lumīe. propter quamdam cauſam color iſtorum videtur in lumīe et ipſa videntur in tenebra alia rōne. Manifeſtum ē ex dictis quoniam illud quod videtur in lumīe ē color. cum ſit motiuus diaphani ſecundum actum cuius diaphani actus

lumē eſt. Signuz autez ꝙ color videtur mediante diaphano illuminato eſt: quia ſi quis ponit coloratuz ſupra viſuz non videtur: eo ꝙ color mouet primo diaphanum puta aerez. et ipſo aere continuo exiſtente potentia mouetur ipſom ediāte. Et ideo non bene dixit democritus opinando ꝙ ſi eſſet mediuz vacuuz viſibile quātumqz diſtans et paruuz ut formica in celo clare videretur. hoc enim eſt impoſſibile. nam viſio ſit potentia aliquid patiente a ſenſibili immediate āt non poteſt relinquetur ergo ꝙ a medio patiatur. iſtud aūt non erit facto vacuo. et per conſequēs nihil videbitur per vacuuz. dictum eſt ergo propter quid neceſſe eſt colorez videri in lumine. Ignis autez ex neceſſitate videtur tam in tenebra ꝙ̄ in lumine: quia mediuz diaphanum ab ipſo luciduz fit. et ideo videtur in tenebra. et quia coloratus eſt videtur in lumine.

Quod autem dictuz eſt de viſibili videlicet. ipſuz ſentire per mediuz: veruz eſt de ſono et odore. non enim faciunt ſenſationez tangentes ſenſitiuuz ſed ab eis media mouentur. a medijs autez potētie. vnde ſi quis ponat odorās ſupra potentiaz odoratiuā et ſonans ſupra audítiuam nullum facient ſenſum. de tactu etiam et guſtu ſimiliter ſe habet licet non videatur. cuius cauſa poſterius dicetur. mediū autez ſono eſt aer: odoris autem innominatuz eſt medium eo ꝙ eſt aliquid aeri ⁊ aque cōmune. ſicut diaphanuz mediuz eſt coloris. nam ꝙ aqua aliquo modo ſit mediuz epatet ex hoc ꝙ aliqua animalia habent ſenſuz odoruz. de aere etiaz patet ꝙ ſit mediuz eiuſdez q2 homo et greſſibilia reſpirantia odorant.. non reſpirantia autem impoſſibilia ſunt odorare ſicut inferius dicetur.

Capitulum. xiiij. quod ſic incipit: nunc autez primo de ſono et c. Determinat da generatione ſoni a quibus et in quo habet fieri.

Quia determinādum eſt de ſono ⁊ olphatu: dicamus primo ꝙ̄ ſonus dicitur aliquando dé actu aliquādo de potentia. nam quedaz dicimus non habere ſonuz quia non ſunt apta nata facere ſonuz ut ſpongia et lana. quedaz vero dicimus habere ſonum quia poſſunt ſonare ut es et quecumqz ſunt plana et lenia et in his eſt ſonus in potentia. quādo autez exiſtit in medio potens mouere auditū eſt ſonus in actu. Iſte autem fit ab aliquo percutiente aliud. et in aliquo ſubiecto ſcilicet in medio. vnde impoſſibile eſt fieri vnum ſonum ab vna ſola re nam verberans eſt aliud ab eo ꝙ verberatur. ex quorum tactu fit ſonus qn̄o ictu tetigerit. et q2 ictus non eſt ſine motu. quia motus requirit mediuz: ideo ſonus in actu eſt in medio. Non tamen ictus quorumcūqz facit ſonum. ſicut pili ſi percutiantur: ſed ea ſola percuſſa faciunt que cumqz leuia ſunt: ut es. vel concaua. Iſta enim poſt primuz ictum reddunt multos ictus de repercuſſione eo ꝙ aer motus in eis exire non poteſt. Sonus etiam fit a percuſſione aeris ⁊ aque. ſed minor ꝙ̄ a corporibus ſolidis: eo ꝙ magnus ſonus requirit percuſſionez corporuz ſolidoruz adinuicem ⁊ ad aerez fit autem potiſſime tunc ſonus ab aere percuſſo quādo eſt permanens et citius percutitur ꝙ̄ ſoluatur. maxime ſi velociter ⁊ fortiter percutiatur. tunc enim mot9 ferientis preuenit fracturā aeris. ſicut ſi aliqs velociter percutiat cumuluz lapillorum: ictus eius preuenit diuiſionez ipſoꝝ ab inuicē

Echon autem fit ab vno aere refracto quādo continēs prohibet ipſum diffundi ita ꝙ reppellitur ſicut ſphera percutiens ſolida. Videtur aūt fieri ſemper echon licet in manifeſti9. accidit eñ in ſono ſicut in lumie. nam lumen ſemꝑ refrangitur in medio aliter extra ſolem nō eſſet lumen ſed tenebra tamen hec refractio non eſt tanta in medio quanta fit ab aere vel ab aqua vel ab aliquo ſolido et polito quedam tamen refractio luminis tan debilis eſt ut dicatur umbra ſiue tenebra.

Capitulū.xv.quod ſic incipit:vacuum enim recte dicitur et c̄. Manifeſtat ꝙ aer exterioꝛ:eſt medium auditus et ſonī. et ꝙ pꝛeter hunc eſt aer connaturalis complātatus auri.⁊ ꝙ ſonus generatur ſimul a percutiente et percuſſo.cuius differentie manifeſtantur quando ſonus ēſt in actu.

Et quem quidem dicunt vacuum propꝛium mediuꝫ eſt audiendi.quia continuus exiſtens facit audiri ſonum duꝫ mouetur aer enim cuꝫ ſit frangibilis nō ſonat niſi quando percuſſum habet quandam lenem et quaſi ſolidam ſuperficiem.illud enim qđ motuꝫ mouet vnum aerem continuum uſqꝫ ad auditum eſt de numero ſonantiuꝫ. Auditus enim:connaturalis eſt aeri exiſtenti in aure qui mouetur ab aere exteriori moto ictu ſonantis.et quia talis aer nō eſt in qualibet parte animalis ſed ſolum in aure:ibi tantum audit animal:ſicut videt tantum in pupilla.in qua et nō alibi eſt humidum quod eſt oꝛganuꝫ viſus. Per ſe quidē aer non ſonat:eo ꝙ facile cedit.tamen cum pꝛohibeatur fluere et violenter mouetur:eius motus ē ſonus.aer vero complātatus auri immobilis debet eſſe:ut ſentiat omnes differentias motus

Et ideo animal audit in aqua quādo non ingreditur ad connaturaleꝫ aereꝫ. interdum enim nec aurem pōt ingredi pꝛopter eius reflexiones. cum autem ingrediatur vel cum miriga idest pellis circumſtans aerem complātatum auri fuerit leſa vel infirmetur:non audit animal.ſicut nō videt quādo pellis pupille laboꝛat. Signum autem aeris complantati auri eſt:ꝙ ſi appoſuerit manuꝫ auri videtur ſonare ſicut coꝛnu.quia aer interioꝛ quodam pꝛopꝛio motu mouetur non ꝙ ſonet aer ille pꝛopꝛio ſono:ſed potiꝰ extraneo et ideo dictuꝫ eſt ꝙ audire eſt ab aliquo modo ſonanti:aere mediante:eo ꝙ audimus per aureꝫ habenteꝫ determinatum aereꝫ. Sonat auteꝫ nō tantum verberans aut quod verberatur:ſed vtrumqꝫ:licet alio et alio modo.ſonus āt eſt motus alicuius poſſibilis moueri ſicut mouentur reſilentia ⁊ ſaltantia cum fuerit a ſolido repercuſſa.et ideo non ſonat vnumquodqꝫ ſicut acucies acus percutiēs acuciē alterius.quia ex his non fit ſenſibilis expulſio aeris .et ideo opoꝛtet regulare et ſolidū eſſe illud quod percutitur ut aer ſubito deſſiliat et moueatur.cuius motus cauſat ſonū

Differentie autem ſonantiuꝫ ſic cognoſcunť per ſonuꝫ in actu ſicut differentie coloꝛum per actum luminis.et ideo accutuꝫ et graue conoſcuntur per ſonuꝫ in actu. Hec tamen ſecunduꝫ methaphoꝛaꝫ dicuntur in ſono.ſicut eniꝫ accutuꝫ in pauco tēpoꝛe multum mouet tactum obtuſuꝫ auteꝫ in multo tempoꝛe parum mouet:ſic ſonuꝫ accutus dicitur qui in pauco tempoꝛe mouet audituꝫ grauis auteꝫ qui in multo tempoꝛe ipſum mouet. Ex hoc tamen non ſequitur ꝙ accutum ſit idem ꝙ velox.et graue ꝙ tardum.licet motus accuti fiat pꝛopter velocitatem.et grauis pꝛopter tarditateꝫ. Habet igitur ſimilitudinem accutū in voce cum accuto in tactu quia vtrūqꝫ pꝛopter velocitateꝫ ſubintrat cito et quaſi pungit. ſimiliter graue in voce cuꝫ hebete in tactu.quia vtrumqꝫ quaſi ꝓpellit et fit in multo tempoꝛe.⁊ ideo accutum in vtroqꝫ ſēſu ēſt velox et graue ſiue hebes eſt tardum. dictum eſt igitur de ſono.

Capitulum.xvj.quod ſic incipit:vox auteꝫ eſt ſonus et c̄. Determinat de voce que eſt quidaꝫ ſonus oſtendens quibꝰ competit vox et quo oꝛgano foꝛmatur et quid eſt ipſa vox.

Vox eſt ſonus rei animate.nullum enim inanimatoꝛum dicitur vocare:niſi ꝑ ſimilitudineꝫ.tibia ac lira et ſimilia inſtrumenta habentia extenſionem melodiaꝫ et interruptioneꝫ q̄ ꝓprie reperiť in voce ſimilitudinarie dicūtur vocem hr̄e.multa etiaꝫ aīalia vocem nō habent ut carentia ſanguine.aīaliū hn̄tiuꝫ ſāguinē

piſces non habēt voces q2 non poſſunt expirare. vox autez eſt motus aeris cauſat9 ex expiratione. ꝙ autē piſces qui ſunt in flumine atheleo ſonitū faciunt hoc non ē per reſpirationē: ſed q2 branchijs vel penulis aquam mouēt. t. c. 88. Quū igitur vox eſt ſonus animalis factus ex percuſſione aeris expirati ꝛ reſpirati: rationabiliter illa habēt vocez q̄ aerem ſuſcipiunt per reſpirationē. Hoc autem aere reſpirato natura vtitur ad duo. nam ſic vtitur lingua ad guſtum qui neccessarius ē propter conſeruationez vite ꝛ ad locutionez q̄ eſt propter bene eſſe: ita vtitur aere reſpirato ad contemperationez caloris interioris tanq̄ neccessaria ad vitam ꝛ ad formationem vocis neccessarie propter bene eſſe. t. c. 89. Organuz autem reſpirationis vocalis ē inſtrumētū continuatum pulmoni. quod vocatur arteria. ſiue trachea. quod nos dicimus epiglotū. et eā namqz reperitur in animalibus q̄ pedib9 gradiuntur eo ꝙ plus habent caloris. q̄ alia animalia. ꝛ ideo locus cordis plus indiget aere ingrediēte et egrediente per reſpirationez ad contēperandum vehementiaz caloris naturalis t. c. 90. percuſſio igit̄ reſpirati aeris ab aīali virtute exiſtente in corde ꝛ pulmone facta ad vocalez arteriam q̄ in extremo ſimilis eſt ligue fiſtule vox eſt. Unde non omnis ſonus ē vox. q2 contingit etiam lingua aliquid ſonare non per modū vocis ſic facit tuſſiens. oportet igitur ad formationez vocis aīantiuz cum debita imaginatione verberare vocalem arteriaz. nam vox ē ſonus nō tm̄ reſpirati aeris: ſed ſignificatiui. licet hoc fiat aere verberato reſpirāte aerem q̄ eſt in ateriā:

t. c. 91. Cuius ſignuz ē ꝙ reſpirantia non fuant vocem reſpirādo aut inſpirādo: ſed potius retinendo quaſi ex reſpirato aere repcutiendo aerem retentuz in vocali arteria. Et ideo piſces q2 non habēt gutur carent voce. gutur autem non habēt quia non reſpicipiunt aerem nec reſpirant.

Capitulū. xvij. quod ſic incipit: De odore autez et olfabili et c̄. Determinat de odorabili oſtendens ꝙ ſenſuz odoratus homo hēt debilez. et quod differētias odorabiliuz cognoſcit per analogiam ad guſtum. ꝛ quid eſt odorabile et quid non.

t. c. 92. De odore ꝛ odorabili minus bene determinare poteſt hō q̄ de ſono et viſibili q2 non eſt ita manifeſtum nobis quid ſit odor. eo ꝙ ſenſuz odoratus pejorem habem9 multis animalib9. praue enim odorat hō. nec per certitudinez ſentit t. c. 93. odorabile: niſi a deō fuerit vehemēs et forte ut cauſet letitiam vel triſticiam. ſicut eniz animalia habētia fortes oculos non ſentiūt differentias colorum niſi vehemēter mouentium: ſic et homines non ſentiūt differētias odorū niſi fuerint vehemētes. Uidētur olphatus hēe analogiam ad guſtuz. et ſpecies odorum ad ſpēs humoris homo tn̄ habet certiorem guſtuz. eo ꝙ eſt quidaz tactus quē ſenſuz homo hēt certiſſimuz. nam t. c. 94. licet in alijs deficiat a multis aīalibus: tamen ꝑ tactum certius diſcernit. et ideo hō eſt prudentiſſimuz aīaliuz. cuius ſignum ē q2 in genere hominuz ſcdm hunc ſenſū et nō alium cognoſcūtur ingenioſi et non ingenioſi. nam duri carne ſunt inepti mente. molles autez carne bene apti. t. c. 95. Sicut igitur aliquis humor eſt dulcis alius amarus: ſic ſunt et odores alij dulces ꝛ alij amari. qui ſic proportionātur humoribus ut quedam habentia humorez dulcē habēt dulcē et ſuauē odorez. q̄dam vero nō. et ſimiliter de amaro ſiue auſtero ſapore ꝛ accuto odore. q2 tamen non ſic manifeſti nobis ſunt odorez ſicut humores: ideo ad ſimilitudinez ſaporuz nominamus differētias odorum. dulcē t. c. 96. enim odorem ſic et ſaporem in croco et melle dicim9 acrum aūt ſiue auſteruz in pane azimo ꝛ ſimilibus. Sicut autem reſpectu auditus dicit̄ aliquid audibile vel non audibilē et reſpectu viſus aliquid viſibile ꝛ non viſibie nam comune ē ſenſui ꝙ compre

bendat propꝛiuz ſenſibile ⁊ eius priuationez: ita etiam reſpectu olphatus aliquod odo
rabile et non odoꝛabile. ⁊ hoc dupliciter. vel quia impoſſibile eſt habere odoꝛez vel qꝛ
prauum aut paruum odoꝛem habet eodem modo dicitur non guſtabile.

Capitulum. xviij. quod ſic incipit: eſt autem olphatus et cͤ. Oſtendit aerez et
aquam eſſe mediuz olphatus ⁊ vtruz reſpirantia et non reſpirantia ſimiliter o
doꝛent. et ꝙ in odoꝛe predominatur ſiccum.

Ediuz olphatus non eſt tantuz aer ſed etiam aqua. quia aquatica videntur ſē
tire odoꝛem ⁊ ſimiliter animalia habentia ſanguinez et non habentia in aere
ſentiunt. quedaz enim carentia ſanguine ut apes a longe tranſeunt ad alimē
ta mota ab odoꝛe. Dubitatur vtrum odoꝛatus ſit ſenſus vnius rationis in omni-
bus. et videt̄ ꝙ non. homo eniz reſpirans odoꝛat. expirans autez et retinēs ſpm nec a
longe nec prope odoꝛat: etiaz ſi in naſuz intus ponatur odoꝛabile. ꝗuis enim comu-
ne ſit omnibus odoꝛantibus non ſentire odoꝛez poſituz ſupꝛa olphatum: tamen pꝛoꝑ
um eſt hominis non odoꝛare ſine reſpiratione. et quia carentia ſanguine non reſpirāt
et tamen odoꝛant: videntur habere aliuz ſenſum ꝗ̄ olphatuz vel alterius rationis. t.c. 98.
Sed impoſſibile eſt in eis eſſe olphatus alterius rationis ſi ſentiunt odoꝛez iſte enim
ſenſus vnus ⁊ idez exiſtēs eſt idez odoꝛabilis tam mali ꝗ̄ boni odoꝛamenti. Pre
terea olphatus in carentibus ſanguine et in homine coꝛrumpitur a foꝛtibus odoꝛi-
bus ut ſulphureis et huiuſmodi. ergo non reſpirātia habēt olphatuz ſicut et homo t.c. 99.
Differt autez hic ſenſus in homine ab alijs animalib9: ſicut viſus hominis a viſu aīa
liū hñtiuz duros oculos. nā viſum in hoie habet fragma. ideſt panuz et palpebras ꝗ̄ t.c. 100.
ſi velamen quas non moriens nec retrahens non videt. foꝛtia autez oculis nil tale ha
bent ſed ſtatim vident que fiunt in lucido. ita et olphatus in quibuſdaz animalibus eſt
ſine operculo. ſicut oculus in predictis animalibus et in aliquibus non aerem recipiē
tibus olphatus habet cooperimentuz quod diſcooperitur per reſpirationez ampliatis
venis et poꝛis. et ideo reſpirantia non odoꝛāt in aqua quia non patiuntur ab odoꝛe: ni
ſi reſpirando quod impoſſibile eſt fieri in humido. odoꝛ ſic fundatur i ſicco ſicut ſapoꝛ
in humido. ſenſitiuum autez odoꝛum. tale eſt in potentia qualis eſt odoꝛ in actu.

Capituluz. xix. quod ſic incipit: guſtabile eſt quoddaz tangibile ⁊ cͤ. Determi
nat de guſtabili oſtendens ipſuz non fieri per mediuz extraneuz et ꝙ guſtus ē
reſpectu guſtabilis non exiſtens actu ſed potentia humiduz.

T quia guſtabile eſt quoddam tangibile hinc eſt quod non ſentitur per medi t.c. 101.
um coꝛpus extraneum. ſicut nec tangibile eſt enim guſtabile aliquod coꝛpus
cuius ſapoꝛ fundatur in humido ſicut in materia. hoc enim eſt tangibile ſine
medio extraneo. vnde et ſi in aqua ſentiremus appoſitū dulce hoc non fieret per ipſaz
tanꝗ̄ per mediuz ſed potius ſentiremus humiduz ſapoꝛoſum admixtum aque. Co-
loꝛ autem in medio non videtur: quia admiſceatur medio vel defluat per ipſum ſicut
fit in ſapoꝛe. ⁊ ideo viſibile et guſtabile non conueniunt in ratione medij: ꝗuis ſapoꝛ
ita ſit guſtabilis ſicut coloꝛ viſibilis. Nichil autez guſtu percipitur ſine humiditate t.c. 102.
actu vel potentia habita. ſalſum enim licet actu non ſit humiduz: tamen quia bene li-
quidum ⁊ liquabile eſt: per linguam diſſoluitur et per humoꝛes qui ſunt in lingua. gu
ſtabile eſt tanꝗ̄ potentia humidum. Sicut autem viſus eſt viſibilis et inuiſibilis di t.c. 103.
co autem et inuiſibile tam priuatione ut tenebꝛa ꝗ̄ exceſſu ut valde ſplendiduz: ita et a
uditus eſt audibilis ⁊ non audibilis. dico autem non audibile ut ſilentiuz vel paruus
ſonus et etiam ſonus vehemētis ⁊ violentus. et iterum ſicut inuiſibile dicitur aliquid

quia impoſſibile eſt videri aut aptuꝫ natuꝫ non videtur aut praue videtur: ſic guſtus ē re ſpectu guſtabilis et non guſtabilis. non guſtabile eſt auteꝫ habens prauuꝫ aut par= uuꝫ humoreꝫ aut corruptiuuꝫ guſtus. potabile auteꝫ ꝛ non potabile videtur principi um eſſe guſtabilis que ambo pertinēt ad guſtuꝫ ſed hocquidē ſcilicet non potabile ut prauum ꝛ corruptiuuꝫ eius. aliud auteꝫ inconueniens eſt nature ipſius vtrum ſcilicet potabile ꝛ non potabile comune eſt tactus ꝛ guſtus propter humiditateꝫ ꝛ saporē.

t. c. 104 Quoniaꝫ guſtabile eſt humiduꝫ neceſſe eſt guſtum nec eſſe actu humiduꝫ nec impoſ ſibile fieri humiduꝫ. q2 cum eius guſtus patitur a guſtabili in quātuꝫ guſtabile quod q deꝫ in quantuꝫ tale eſt humidū: oportet guſtum ita eſſe humectatuꝫ ꝛ poſſibile fieri hu miduꝫ ꝙ non ſit actu humiduꝫ. Cuius ſignū eſt ꝙ non contingit ſentire per guſtū lingua exiſtente omnino ſicca nec perfecte humida. nam tactus ipſius guſtus fit pri= mi humidi. et ideo prius guſtās fortem saporeꝫ non ſentiet qualitateꝫ alterius saporiſ ſtatim guſtati poſt ipſuꝫ. infirmis omnia videntur amara propter quod lingua plena ē precedenti humiditate.

t. c. 106 Simplices autem ſpēs humorum ſicut amarum ꝛ dulce contrarie ſunt ſicut ꝛ ſimplices ſpecies coloruꝫ. conſequenter auteꝫ ſe habēt ad dulce quideꝫ pingue ad amaruꝫ autem ſalſuꝫ. medie auteꝫ inter predicta ſunt acre auſteruꝫ ponticum accutuꝫ. hec enim ſunt differentie saporuꝫ. guſtus igitur eſt potentia ad pre dictos humores. guſtabile auteꝫ facit talem ipſum in actu.

Capitulum. xx. quod ſic incipit: de tangibili autē et tactu et c̄. Manifeſtat ꝙ idem eſt querere de tactu et tangibili querens vtrum tactus ſit vnus ſenſus vel plures ꝛ quid ſit organum ſentiens in tactu.

E tangibili ꝛ tactu ita ē eadem ratio: ꝙ ſi tactus nō ē vnus ſēſꝰ ſed plures: ꝛ tā gibilia ſunt plura. Et ideo dubitatur vtrum ſit vnus tactus vel plures. ſecun= do quid ſit organuꝫ ſentiendi in tactu ſcilicet caro in habētibus eam ꝛ aliquid proportionale carni in non habentibus eā. aut hoc non ſit organuꝫ: ſed potius medi uꝫ ſentiendi ipſuꝫ auteꝫ organuꝫ ſit aliquid intrinſecuꝫ. Ad primaꝫ dubitationē di cenduꝫ eſt ꝙ omnis vnus ſenſus ē vnius contrarietatis. ſicut viſus albi et nigri audi= tus grauis ꝛ accuti guſtꝰ amari ꝛ dulcis: et quia tangibiles multe ſunt contrarietates ſicut calidū frigidum humiduꝫ ſiccum et huiuſmodi ꝛ ideo multi ſunt tactus. Sꝫ contra hoc dicetur quia etiam aliquoruꝫ ſenſibilium plures ſunt contrarietates ſicut a udibilis non ſolum accumen ꝛ grauitas ſed etiam leuitas ꝛ aſperitas vocis ſimiliter ꝛ in colore multe ſunt contrarietates. Huiuſmodi obiectionis ſolutio eſt ꝙ contrari etates aliquoruꝫ ſenſibilium reducuntur ad vnum ſubiectū ſicut differentie audibilis ad ſonum ꝛ ad vnam primaꝫ contrarietatem quod non ē manifeſtuꝫ eſſe in obiecto ta ctus. Quantuꝫ ad ſecundaꝫ queſtioneꝫ dubitatur vtrum ſenſitiuuꝫ ideſt inſtrumē tuꝫ ſentiendi ſit neruus vel caro. dicere enim carnem eſſe huiuſmodi inſtrumentuꝫ quia ſimul cum tactu carnis ſit ſenſus tactus: nullum eſt ſignum. nam ſi circa carnem extendatur aliqua pellis ſubtilis: ſtatim per ipſum tactum fiet ſenſus tangendi. et ta= men conſtat ꝙ ipſa non eſt organuꝫ ſentiendi. et ſi eſſet connaturalis huiuſmodi pel= lis: citius fieret tactus per eam non tamen eſſet organuꝫ tangendi. Caro igitur ſic ſe habet ad tactum: ſicut aer ſe haberet ad alios ſenſus ſi eſſet nobis connaturalis: tūc enim eodem organo videremur ſentire ſonum colorem ꝛ odoreꝫ videremur quia au= ditus et viſus et olphatus eſſent vnus ſenſus. ſed quia diuerſa ſunt media per que fi= unt predicti motus: manifeſtum eſt ꝙ et ſenſitiua ſunt diuerſa. in tactu autem non ma nifeſtum vtrum ſit vnus ſenſus quia non eſt manifeſtum eius medium. non enim a=

er: vel aqua poſſunt eſſe inſtrumenta vel medium ipſius cum ex eis non poſſet conſtare corpus animam3 eo quia tale oportet eſſe ſolidum et firmum: et ideo relinquitur tale corpus cõſtare mixtione terre ⁊ aeris et aque. ſiue ipſum ſit caro ſiue aliquid ſimile carni. medium igitur tactus eſt corpus ad natu3 ideſt naturaliter coniunctum tactui q̃ mediante ſentitur. et ideo neceſſarium eſt eſſe aliquod corpus medium tactui adnatũ per quod fiaut ſenſus: cum ſint plures ſẽſ9 tangendi. Quod probat tacens qui eſt in lingua iſte eni3 ſecundum eandem parte3 ſentit omnia tangibilia in quantum tactus et humor eſt. vnde ſi alia pars carnis ꝙ lingua ſentiret differentias humoru3 guſtus: et tactus viderentur idem ſenſus. nunc aute3 iudicantur eſſe duo propter hoc ꝙ ſola lingua ſentit humorem. ſic et tactus non eſt vnus ſenſus ſed plures q̃uis videatur habere vnum corpus tanꝗ ſubiectum.

Capitulu3. xxi. quod ſic incipit: dubitabit autem aliquis et c̃. Inueſtigat autẽ vtrum in tactu ſit medium extrinſecum oſtendẽs hoc mediu3 aliter eſſe reſpectu tactus et aliorum ſenſuu3. quia omne corpus habet trinam dimenſionem que eſt profundum et non contingit corpora habentia inter medium corpus adinuicem ſe tangere: dubitabitur vtrum inter corpus tangẽs et tactum ſit aliud corpus medium.

Ad quod dicendum ꝙ humidu3 et humectatum non eſt ſine corpore. tale enĩ vel eſt aqua vel aqueu3. et ideo que tangunt ſe in aqua neceſſe eſt habere aq̃3 pro medio. qua extrema eorum replecta ſunt. niſi ſint omnino ſicca. et ideo impoſſibile eſt talia inmediate ſe tangere quoru3 medium eſt aqua. eodem autem modo eſt in aere. quia ſimiliter ſe habet ad ea que ſunt ipſo: ſicut aqua ad ea que ſunt in ea. licet magis lateat nos mediatio aeris. Similiter animalia aquatica latet humectum eſſe medium ſe tangentium. Dubitatur autem vtrum omnes ſenſus eodem modo vel alio et alio ſentiant. quia videtur guſtus et tactus ſentire ſine medio tangendo ſẽſibile. alij autem ſentiunt longe poſitum obiectu3. Ad quod dicendum ꝙ eodem modo ſcilicet per medium ſentiunt omnes ſenſus. nam duru3 et molle ita ſentimus per medium. ſicut ſonabile et viſibile et odorabile. licet hec ſentiamus alonge: illa vero de prope propter quam propinquitate3 latet medium potius in tangibili ꝙ in alijs; ſicut enim dictũ eſt prius ſi ſentiremus tangibilia mediãte pelle ignorando ꝙ hec eſſet media: Ita ſentimus mediãte aqua et aere ignorando ꝙ hec ſunt media tangendi. Quamuis autem ſenſibilia percipiantur aliquo medio: tamen differt mediũ in tangibilibus a medio aliorum. nam in alijs ita ſentimus ſenſibilia ꝙ medium mouet aliqualiter potentiam. tangibilia vero non ſentimus moti a medio: ſed ab eis ſimul mouetur medium et potentia ſicut quis per clypeum percutitur. non ꝙ clypeus percuſ9 percutiat: ſed ſimul percutitur clypeus et homo.

Capitulu3. xxij. quod ſic incipit: manifeſtat ꝙ caro eſt mediu3 tactus inueſtigans ꝙ ſit organum eius et oſtendens ꝙ obiectum ipſius ad oppoſita ſe extẽdit.

Modo tactus et guſtus ſic conueniunt cum alijs ſenſibus quia ſicut aer ⁊ aqua ſunt media. viſus. auditus. olphatus: ſic caro et lingua media ſunt guſtus et tactus. et ſicut in alijs ſenſibus ſenſibile poſitum ſupra ſenſu3 ut album ſupra vltimum oculi. impedit ſenſationem: ita in tactu et guſtu tangibile poſitum ſupra ſenſum impedit ſenſatione3. ex quo patet ꝙ virtus ſenſitiua tangibilis eſt interius. cuius medium eſt caro. Differentie vero corporis tangibilis hec ſunt que ſunt corporis

ſenſitiui quibus elementa determinantur ſcilicet calidꝫ frigidum humidum ſiccum. de quibus dictum eſt in his que de generatione. Tactiuum autem eſt quoddaꝫ ſenſitiuum ipſarum. primuꝫ autem vocatum tactus eſt pars corporis talis in potentia q̄les ſunt predicte differentie in actu. ſentire eniꝫ quoddam pati eſt et ideo tangibile taleꝫ facit tactū in actu quale ipſuꝫ eſt trahendo de potentia ad actuꝫ. Et quoniaꝫ tactus in quadam medietate predictaruꝫ qualitatuꝫ exiſtit: ideo ipſas non ſentit: ſed excelentias ipſarum. quas tamē ſenſibilia diſcernit. propter hoc quod exiſtit in medietate ipſorum. medium eniꝫ diſcernit extrema: quia comparatuꝫ ad vnum extremorum tenet rationeꝫ alterius. ſicut igitur debens ſentire albuꝫ ⁊ nigrum neutrum ipſorum ē actu ſed potentia vtrumqꝫ: ita eſt in quolibet ſenſu alio. propter quod tactus debēs ſētire calidum ⁊ frigidum potentia eſt vtrūqꝫ et actu nichil ipſoruꝫ. Amplius ſicut viſus aliquo modo eſt reſpectu viſibilis ⁊ inuiſibilis ⁊ ſimiliter reliqui ſenſus ſunt oppoſitorum: ſicut tactus eſt tangibilis et intangibilis. Intangibile autem dicitur habens puam excelentiam tangibilium qualitatuꝫ. ut aer ⁊ habens tantaꝫ excelentiam earumdem ut corruptiuuꝫ ſit tangentis ut ignis. dictū ē igitur communiter de vnoquoqꝫ ſēſu.

Capitulum. xiij. quod ſic incipit: oportet auteꝫ vniuerſaliter de omni. Inueſtigat quid conuenit ſenſui in comuni reſpectu ſenſibiliuꝫ et quid debet dici in quolibet ſenſu organuꝫ. et quare excellens ſenſibile corrumpit quēlibet ſenſuꝫ. et propter quid plante non ſentiunt nec omne corpus patitur ab omnibꝰ obiectis ſenſuum.

E quolibet ſenſu hoc oꝫ intelligere quoniaꝫ ſuſceptiuus eſt ſpecieruꝫ ſine materia. ſicut eniꝫ cera figuraꝫ anuli auri vel enei ſuſcepit non ſuſcipiendo auruꝫ vel es: ita quilibet ſenſus patitur ab habente coloreꝫ vel ſaporeꝫ vel ſonum et ſimilia ⁊ nō ī quantuꝫ talia ſunt in materia: ſed in quantuꝫ recipit rationeꝫ ſiue intentioneꝫ ipſorum ſine materia. Primuꝫ autem ſenſitiuuꝫ eſt illud in quo eſt potentia ſuſceptiua obiecti modo predicto. ita ꝙ iddeꝫ eſt potentia ſenſitiua et obiectum in quo primo fundatur ſecunduꝫ rem. altera vero ſecunduꝫ rationeꝫ nam ſubiectum eſt quedam magnitudo: ſed ratio quedaꝫ eſt potentia fundata in illo. Ex his manifeſtum eſt propter quid excelens ſenſibile corrūpit ſenſum nam quia ſenſus eſt quedaꝫ ratio ſiue proportio que deſtruitur facta fortiori motione q̄ ſit ſua aptitudo hinc eſt ꝙ [illegible]bile excellēs propter violenteꝫ actionem corrumpit proportionem ſenſitiui. ſicut fortis percuſio chordaruꝫ ī inſtrumento muſico deſtruit ſonuꝫ armonicum et ſimphoniam. Manifeſtum eſt igitur ex eiſdeꝫ propter quid plante non ſentiunt: q̄uis habeant vegetatiuuꝫ ⁊ patiantur a qualitatibus tangibilibus. quia eŭum non habeāt medietatem neqꝫ principium receptiuuꝫ ſpecierum ſenſibilium ſine materia. ſed patiuntur cuꝫ ipſa: idcirco non ſentiunt. Dubitatur ſi aliquod corpus carens olphatu patiatur ab odore ⁊ carens viſu patiatur a colore et ſic de alijs ſimilibus. Et videtur ꝙ non odor eſt quid olphabile ⁊ ideo facit olphationem que eſt paſſio olphatus. propter quod non habens olphatuꝫ non poteſt pati ab odore. et eodem modo ēſt de obiectis aliorum ſenſuum. Preterea neqꝫ viſibile ut lumen. neqꝫ audibile ut ſonus. neqꝫ odorabile ut odor agit in corpora non habentia ſenſuꝫ. neqꝫ tonitruum ſcindit ligna per ſonum ſed potius per motum aeris in quo eſt ſonus. Tangibilia et humores que ſunt obiecta tactus et guſtus faciunt effectuꝫ in corporibus. quia ſi ab his corpora non paterentur non eſſet a quo corpora inanimata alterarentur. Dubitatur

ergo quare alia ſenſibilia non agunt in corpora animata ſicut ⁊ iſta. Ad quod dicē dum eſt ꝙ ideo non oē corpus patitur ab odore ⁊ ſono: quia paſſiua a talibus ſunt indeterminata et inſtabilia. ſicut patet in aere qui patiendo ab odore fetet. Quod autē dicebatur odorare quod ab odore patitur: nō eſt verum ſimpliciter: ſed odorare eſt pati ab odore ſentiendo odorē. aer autem non ſentit quando patitur ab odore: ſed potius fit ſenſibilis per ipſum.

Capitulum .xxiiij. quod ſic incipit: ꝙ autē non ſit alicuius ſenſus et cetera. Probat ꝙ non eſt dare alium ſenſū preter quinqʒ predictos per rationes ſumptas ex ſimilibus proprijs ſenſibilibus.

Quod preter viſum auditum olphatū guſtum et tactum. non ſit alius ſenſus ſic patet. Omne quod ſentit habet ſenſum tactus. et hunc nos habemus per quem nos ſentimus omnes paſſiones tangibiles in quantum tangibiles Sicut enim neceſſe eſt defficere aliquod organū ei cui defficit aliquis ſenſus: ita neceſſe eſt actu ſentire habentē organum tactus. ſicut habemus nobis coniunctum quecumqʒ vero ſentimus non per tactum cuius mediū nobis coniunctum eſt: ſed ꝑ media ſeparata ut per ſimplicia elementa ſcilicet aerem et aquā ſic ſe habent ꝙ ſi per vnum mediū ſenſibilis diuerſa genera ſentiuntur ut ſonus ⁊ color per aerem neceſſe eſt habentem organū conforme aeri: ſentire vtrumqʒ. Si vero per plura media ſentimus ſeparata idem ſenſibile. ut colorē per aerem et aquam quia vtraqʒ diaphana ſunt. habens organum conforme alteri illorū mediorum ⁊ vtriqʒ ſentiet idem ſenſibile per vtrumqʒ. quia igitur ſenſitiua per medium coniunctū vel per medium ſeparatum ſufficienter continet omnes ſenſus: et iſti ſunt numero natura quīqʒ predicti: patet ꝙ preter ipſos predictos non eſt dare aliū. Preterea organa ſentiendi. aut ſunt ex aere aut ex aqua. pupilla que eſt organū viſus proprie ex aqua eſt. organū vero auditus attribuitur aeri organum olphatus alteri predictorū ignis āt aut nullius ſenſus eſt organū: licet miſceatur principaliter alijs elementis ad conſtruendū organum tactus: relinquitur itaqʒ omnino conformari et attribui aeri et aque quos ſenſus omnia animalia perfecta ⁊ non orbata habēt. nam et talpa habet oculos ſub pelle. Si ergo nullū eſt corpus nel paſſio ſenſibilis preter corpora et paſſiões que hec per media predicta ſentiuntur: patet ꝙ nullus ſenſus defficit habenti quinqʒ ſenſus predictos.

Capitulum .xv. quod ſic incipit: at vero nec comuniū et cetera. Probat non eſſe aliquē ſenſum preter quinqʒ per rationem ſumptam ex ſenſibilibus comunibus oſtendens cum hoc quare habemus multos ſenſus.

Senſibilium comunium ſicut eſt motus quies figura magnitudo numerus. q̄ per ſe et non ſecundum accidens ſentimus quolibet ſenſu non poteſt eſſe aliquis vnus proprius preter predictos hec cum mediante motu ſentimus. magnitudinē enim ſicut menſuramus ita et ſentimus per motū et eodem modo figuram que eſt magnitudo. quies vero cum ſit priuatio motus per motum habet ſentiri. et ſimiliter numerus ſentitur priuatione continui ei et temporis. numerantur enim q̄ non ſunt continua ſed diuerſa. Nullus igitur ſenſus vnus poteſt eſſe proprius ſenſibilium predictorum. quod patet ſic vnuſquiſqʒ ſenſus ita ſentit per ſe vnum ſenſibile proprium quod per accidens ſentit quicquid eſt diuerſum ab eo. quod eſt per accidens poteſt eſſe dupliciter primo ut aliquis ſenſus proprius alicuius ſenſibilis ſentiat ſenſibile alterius ſenſus eo ꝙ coniungitur colori in aliquo ſubiecto. ſecundo ut ſi aliquis ſē

ſus per ſe ſentiat proprium obiectum et ſecundum accidens ſubiectū illius ꝙ nullo mo
do eſt per ſe ſenſibile: ſicut viſus poteſt ſentire filium cleonis cui ineſt albedo que per ſe
ſenſibilis eſt. ex quo patet ꝙ ſenſibile proprium alicuius ſenſus non poteſt per ſe ab alio
ſenſu ſentiri. Cum igitur comunium ſenſibilium ut motus quietis figure magnitu
dinis et ſimilium ſint plures ſenſus per ſe non eſt aliquis ſenſus proprius ipſorum.
Si enim eſſet aliquis ipſorum propriꝰ ſequeretur ꝙ alius ſentiret ea per accidens. eo
modo quo ſentimus ſubiectum per qualitates ſēſibiles ut filius cleonis per albedinem
vel eo modo quo ſenſibile vnius ſenſus per alium ſenſum ſentimus quia coniungitur
cum ſenſibili. ſicut ſentimus amarum per viſum: quia coniungitur cum rubeo. Et
ideo in talibus contingit iudicium decipi alterius ſenſus. quia enim colera amara eſt ⁊
rubicunda aliquando iudicamus ꝙ aliquid rubicundum quod non eſt colera ſit amarū

Si autem queratur quare habemus plures ſenſus et non vnum ſolum. dicendum
hoc feciſſe naturam ne lateant nos cōmunia ſenſibilia. ut magnitudo et motus. Si
enim ſolum viſum haberemus: non cognoſceretur diuerſitas coloris et magnitudinis
poſito ꝙ color eſſet primum obiectum viſus et proprium. ex hoc cum ꝙ diuerſis ſenſi
bus percipiuntur ſenſibilia comunia: manifeſtum eſt ea eſſe diuerſa a ſenſibilibus pro
prijs.

Capitulum. xvj. quod ſic incipit: quoniam autem ſentimus et c̄. Inueſtigat
vtrum eodem ſenſu ſentiamus et ſentiamus nos ſentire.

Uoniam ſentimus nos videre et audire neceſſe eſt aut viſu ſentire quia vide-
mus aut altero quodam ſenſu. Et ſi altero ſentimus nos videre aut audire
de illo ſenſu queritur ſi ſentit ſe videre per ſe vel per alterum ſenſum. dubitatur
ergo de predictis. nam ſi idem ſenſus ſentit ⁊ ſe ſentire percipit: idem erit ſenſus di-
uerſorum obiectorum ſcilicet obiecti proprij et actionis vel paſſionis proprie. ut ſi idē
viſus videt et percipit ſe videre: idem viſus erit reſpectu coloris et viſionis. Si aūt
alio ſenſu ſentiamus et alio percipiamus nos ſentire: duo ſenſus erunt eiuſdem obiecti
ſenſus enim quo percipimus nos ſentire neceſſario ſentiet obiectum ſenſibile ſenſati-
onis q̄m ſentit ut ſi alio ſenſu ꝙ viſu ſentimꝰ nos videre: ille ſenſus erit perceptiuus co
loris. et ſic duo ſenſus erunt eiuſdem obiecti. Preterea ſi alter ſenſus eſt quo ſen-
timus nos videre et quo videmus: de illo quereretur vtrum per ſe ipſum ſentiat ſe vide-
re aut per alium. et ſi per alium: iddem queretur de illo. ita ꝙ vel procedatur in infini-
tum quod eſt impoſſibile: vel deuenietur ad aliquem ſenſum qui ſic iudex erit ſui ipſius
ꝙ ſentiat ſe ſentire. et ſi hoc verum eſt de aliquo ſenſu: ſtandum eſt in primo. Con
trarium huius eſt quia ſi ſentit viſus ſe videre quod autem videtur vel color eſt vel ha-
bens colorem: oportebit viſionem eſſe coloratam. Ad quam obiectionem dicendum
eſt ꝙ ſentire viſu non eſt ſic vnius obiecti ſicut videre. diſcernimus enim viſu mediāte
tam tenebras ꝙ lumen: licet non eodem modo cum tenebras non videamus. Pre
terea viſio aliquo modo colorata eſt. quia ſenſitiuum ſuſcipit ſpeciem ſenſibilem ſine
materia. propter quod abeuntibus ſenſibilibus inſunt nobis ſenſationes et fantaſie
ſenſibilium. Preterea vnus ⁊ idem actus ſecundum rem eſt ſenſibilis et ſentientis
licet diuerſus ſit ſecundum rationem verbi gratia ſonus ſecundum actum idem eſt ꝙ
auditus ſecundum actum contingit habentia auditum non audire et habentia ſonum
non ſonare ſcilicet quando ſunt in potentia. ſed quando potentia auditiua eſt in actu:
et potens ſonare actu ſonat tunc ſimul fit auditus ⁊ ſonus in actu. quorum alterum di
cimus auditionem alterum ſonationem. Ambo tamen ſcilicet auditum et ſonum

neceſſe eſt eſſe in potentia ſentiente ſicut in ſubiecto. actio enim agentis et paſſio patientis in patiente ſunt vnum. vnde non ē neceſſe omne agens pati vel moueri. act9 autem ſonatiui ſiue ſoni ſonatio eſt. ſed actus auditiui ſiue auditus eſt auditio. dupliciter autem dicitur auditus ⁊ ſonus. ſcilicet in potentia et in actu eadeꝫ autem ratio eſt de actu aliorū ſenſibilium et ſenſuum. ſicut enim actio ⁊ paſſio ſunt in patiente: ſic vniuerſaliter actus cuiuſlibet ſenſibilis et ſenſatio ſenſitiui ſunt in ſenſitiuo ita tamen ꝙ in quibuſdā vtrūqꝫ nominatum eſt ſcilicet actus ſenſibilis ⁊ ſenſitiui ut in auditu act9 audibilis dicitur ſonatio ſenſatio vero audientis dicitur auditio. in quibuſdam vero ſenſibilibus alterum eſt innominatū ut in viſu cuius ſenſatio dicitur viſio et in guſtu cuius ſenſatio eſt guſtatio actus vero tam coloris ꝙ humoris innominatus eſt.

Capitulum. xxvij. quod ſic icipit: quoniam autē vnus quidem et cͤ. Manifeſtat ꝙ ſimul corrumpitur actus ſenſibilis et ſentientis ⁊ ſimul ſaluatur vtrumqꝫ ſecundū actū: licet in potentia ſimul non corrumpatur reddit etiam rationem quare excellens ſenſibile corrumpit ſenſum.

Quoniam igitur actus ſenſibilis et ſenſitiui vnus et idem eſt ſecundum rem: licet differens ratione: neceſſe eſt ſimul corrumpi ⁊ ſaluari vtrumqꝫ ſecundū actum. ut auditum et ſonum. et humorē et guſtum et alia ſimiliter. potentia autem non eſt neceſſe. Quod primi naturales non bene conſiderabāt: quando vniuerſaliter opinabantur ſimpliciter non eſſe colorem ſine viſu vel humorem ſine guſtu. licet enim color non ſit in actu ſenſationis ſine viſu nec humor ſine guſtu. potentia tamen et color eſt ſine viſu et humor ſine guſtu. Quoniam autem vox ſiue ſonus quodammodo exiſtens idem auditui eſt ſimphonia quedam ⁊ hec eſt quedam proportio: neceſſe eſt auditum conſiſtere in quadam proportionata ratione et eodem modo quamlibet aliam ſenſationem propter quod vnumquodqꝫ excellens ſenſibile corrumpit proprium ſenſum cum deſtruat proportionē in qua conſiſtit. excellens enim audibile deſtruit auditum et excellens humor guſtū et excellens fulgidum viſum et ſic de alijs excellentibus obiectis. obiecta autē ſincera ⁊ contemperata ſecundum debitam rationem delectabilia ſunt ſenſibus talia vero proprie ſunt mixta et quaſi media inter extrema ſicut reſpectu auditus ſimphonia mixta eſt cum acuto ⁊ graui delectās auditum. ſimiliter reſpectu tactus eſt mixtū delectabile ex calido et frigido. excellentia vero ſenſibilia contriſtant et corrumpunt ſenſum.

Capitulū. xxviij. quod ſic incipit: vnuſquiſqꝫ ſenſus ſubiecti ſenſibilis et cͤ. Inueſtigat ſenſū comunē eſſe ex hoc ꝙ diſcernim9 ſentiendo ſenſibilia diuerſorum ſenſuum. oſtendens ꝙ iſte ſenſus comunis ꝙ aliquo modo eſt vn9 alio modo habet vim multorum.

Quilibet ſenſus eſt reſpectu obiecti ſenſibilis cuius eſt perceptiuus in quantum eſt ſenſitiuus diſcernēs differentias ipſius obiecti. ſicut viſus reſpectu colorum diſcernens albū et nigrum et eodē modo eſt in alijs ſenſibus. Sꝫ quoniam ſentiendo diſcernimus differentiā quam habent ſenſibilia diuerſorum ſenſuū adinuicem ut album et dulce: neceſſe eſt ſenſu cognoſcere hanc differentiam: cū ipſa quorum differentiā cognoſcimus ſint ſenſibilia. hanc autem differentiam non percipimus aliquo vno ſenſu de predictis verbi grā tactu cuius organum videtur eſſe caro qꝛ neceſſe eſſet diſcernere predicta ſenſibilia tangendo vtraqꝫ. Nec duobus ſenſibus poteſt diſcerni ꝙ alterum ſit dulce ab albo: ſed oportet aliquo vno ſenſu vtraqꝫ manifeſta eſſe. duobus enim ſenſibus cognoſcere duo ſenſibilia eſſe diuerſa

ſimile eſt ac ſi diuerſa eſſe cognoſcerẽtur: quia ego illud ⁊ tu aliud ſentis. tali autē modo non iudicatur diuerſitas ſenſibiliū. ⁊ ideo oportet vnū et eundem ſentire ſenſū quoniam alterū eſt dulce ab albo. et iudicare ea differre. quod non eſt poſibile fieri neq̄ vnō neq̄ pluribus ſenſibus particularibꝰ et ideo oportet eſſe quendā ſenſum communēm diſcernentē differentiā ſenſibiliū diuerſorum ſentiendo vtrūq̄. Quod autem non in alio et alio tempore ſed in eodē predictus ſentiat ſenſus diuerſa ſenſibilia ⁊ diſcernat inter ipſa: patet. quia ſicut ipſe exiſtens idem iudicat alterū bonum vel malū ſic ꝙ quando iudicat vnū iudicat et alterū dico autem in eodē quando: ut ſi nunc dicit albū alterum a dulci: ita et in eodē nunc per ſe dicit dulce alterum eſſe ab albo: ergo ſimul in eodem tempore inſeparabili percipit vtrumq̄. Impoſſibile aūt videtur eſſe vnū et idem indiuiſibile ⁊ indiuiſibili tempore moueri ſecundū contrarios motus. dulce autem et amarū: tam ſenſū ꝙ̄ intellectū contrarie mouent. ſimiliter album et nigrum. ergo non eodē ſenſu ſimul ſentiuntur predicta. Et ſi dicatur ꝙ ſenſus communis eſt vnus et indiuiſibilis ſubiecto: tamen multiplex ratione et virtute: ita ꝙ aliquo modo diuiſibilis exiſtens ſcilicet ſecundū eſſe et rationē. alio vero modo indiuiſibilis ſcilicet ſubiecto ſentit diuerſa: hoc non eſt poſſibile. Licet enī in eodē ſubiecto indiuiſibili poſſint eſſe contraria in potentia: non tamen poſſunt eidem ineſſe ſecundum actum ſicut igitur impoſſibile eſt eſſe album et nigrum eidem ſimul ineſſe actu: ita impoſſibile videtur ſenſū eundē ſimul pati a ſpeciebus ipſorum dicendum eſt igitur ꝙ ſicut punctū exiſtens idem et vnum in ſe eſt plura ſecundum ꝙ determinat lineas diuerſas eo ꝙ pluries vtimur eodē ſigno. ſic ſenſus communis vnus et idem eſt in ſe et ſecundum ꝙ indiuiſibile poteſt ſimul plura cognoſcere ac diſcernere. ſecūdū autem ꝙ eodē vtimur tamꝙ̄ termino plurium ſenſuū cognoſcit et iudicat plura ſenſibilia ſeparata et tempore diuerſo vtimur enī ipſo pro duobus quādo duo iudicat ſeparata. de pͥncipio igitur ſecundum ꝙ dicimꝰ animal eſſe ſenſitiuū hec dicta ſunt.

t. c. 149

Capitulū. xxix. quod ſic incipit: qm̄ autem duabus differentijs etc̄. Enumeratis his quibus idē videt̄ eſſe ſenſus et intellectus determinat ipſos realiter et inter ſe differre.

Uoniā duobus. ſcilicet motu ⁊ ſenſu aīa diffinita eſt cōprehendendo ſub ſenſu intelligere diſcernere ⁊ ſentire: videtur intelligere eſſe quoddam ſentire ꝓpter multa. primo qꝛ in vtriſq̄ anima aliquid iudicat ⁊ cognoſcit ſecūdo quia antiqui idē dicunt eſſe ſapere ⁊ ſentire. Empe. enī dicit ꝙ appetitus in hoībus et in alijs aīalibus inclinatur ad agendū ad preſens. ideſt ad preſentiā terminati temporis vel conuenītis obiecti. itaq̄ diuerſitas obiecti vel temporis ꝓpat eis ſapere diuerſa. homerus etiam dicit intellectū talē eſſe in terrenis hominibus qualē ſol qui eſt pater et hoīū per generationē ⁊ deorum ⁊ planetarū per illuminationē efficit illuminando. quod facit in die. Ita ꝙ omnes hij opinantur intelligere eſſe corporeum ſicͭ ſentire quorū vtrumq̄ fit per ſimile ut dictū ē in principio huius tractatus inſufficienter aūt determinauerūt de predictis ommittētes dicere de ignorātia ſeu deceptione que videtur ꝓpria animalibus. quia plurimū tempus anima ignorans ē vnde neceſſe antiquos dicere omnia que videtur eſſe vera vel tactū rei diſſimilis eſſe deceptionē: ſi noticia eſt per apprehēſionē ſimilis. hoc enī cōtrariū eſt ei quod ē ſimile ſimili cognoſcere. nec iſtud poteſt eſſe verum quia eadem ſcientia et etiā deceptio eadē ē contrariorū. Qd autem non ſit idē intelligere ⁊ ſentire patet pͥmo

appetitus i hoibꝰ et alijs aīalibꝰ

ex hoc ꝙ ſentire inẽ oĩbus aĩalibꝰ intelligere aũt paucis. ſecũdo idẽ pʒ ex hoc ꝙ intelligere cõtingit aliquid recte ⁊ nõ recte. recte quidẽ per prudentiaȝ ſciaȝ ⁊ verã opinioneȝ. nec recte aũt per cõtraria ipaꝝ. ſentire aũt nõ cõtingit aliquid niſi ſit recte. qꝛ ſenſꝰ ſp̄ verꝰ ẽ reſpectu ꝓprij obi. duo igiẗ ſunt ĩ qbꝰ dr̃et ĩtellectꝰ a ſenſu. quia ĩtelligere cõtingit aliquid falſũ et nulli ineſt cui nõ inſit ratio ſenſus autem propriorum ſemper eſt verus. ⁊ animalibus omnibus ineſt: et ſi eis non inſit ratio.

Capitulum. xxx. quod ſic incipit: fantaſia aũt alteruȝ ẽ a ſenſu etc̃. Manifeſtat ꝙ fantaſia ẽ aliud a ſenſu ⁊ ab intellectu ⁊ ab opinione q̃ pertinet ad ĩtellectuȝ fantaſia ita dr̃et a ſenſu ⁊ intellectu ꝙ ipa non ẽ ſiũ ſẽſu ⁊ ſine ipa ẽ opinio.

Quod aũt ipſa non ſit opinio manifeſtuȝ eſt primo ſic fantaſia etiȝ nobis ineſt cum volumus qꝛ pre oculis ⁊ quaſi in poteſtate nr̃a ẽ fantaſiari. ſicut patet qñ actu recordamur ⁊ ydoluȝ formamus rei abſentis. opinari aũt non ineſt nobis quando volumus. qꝛ non eſt in poteſtate noſtra veruȝ vel falſum que requiruntur ad opinioneȝ. Preterea cum opinamur aliquid difficile vel terribile ſtatĩ patimur. et ſimiliẗ ſtatiȝ confidimꝰ ſi opinamur aliquid vnde cõfidendũ ſit. ꝑ fantaſiam autem aliquando nil plus patitur q̃ conſiderãdo difficilia ⁊ confidẽtia in pictura. Preterea fantaſia nõ eſt differẽtia acceptiõis ideſt cognitionis ſicͭ ẽ ſcia opinio et prudentia et horum contraria. de quorum differentia alibi dicenduȝ eſt. Quoniam igitur intelligere diuerſuȝ eſt a ſentire et hoc eſt aliud q̃ fantaſia que differt ab opinione: dicentes de fantaſia: dicamꝰ etiaȝ de intellectu ⁊ opinione. Si fantaſia proprie accepta et non ſcd̃m methaphoraȝ eſt virtus ſcd̃m quam nobis inſit aliquod fantaſma id eſt ydolum fantaſticuȝ: non vr̃ eſſe aliqua potẽtia ⁊ hr̃itus ꝑ queȝ diſcernimꝰ verũ ⁊ falſuȝ. huiuſmodi aũt ſũt ſenſꝰ opinio ſcia ⁊ intellectꝰ. nõ vr̃ eſſe igiẗ aliquod iſtoꝝ. Qđ aũt non ſit ſenſꝰ: pʒ primo ſic. ſenſꝰ eni diciẗ vel in potentia ſicͭ ẽ vĩtus viſiua vel ĩ actu ſicͭ ẽ viſio fantaſiatur auteȝ quis ſicut dormiẽs non per ſenſuȝ in potentia: quia talis nichil intuetur. nec per ſenſuȝ in actu qꝛ talis non eſt in ſõnis. Secundo ſic. ſenſꝰ in potẽtia adeſt ſemper omnibꝰ animalibꝰ non orbatis. fantaſia auteȝ non. ſenſꝰ etiaȝ in actu aliquãdo ineſt cuilibet aĩali. fantaſia auteȝ quibuſdaȝ nunq̃ ineſt. ut formice ⁊ api et vermi. Tertio ſic ſemper verus ẽ ſenſus fantaſie autem multe falſe. Quartto ſic. qñ opinamur certitudineȝ circa aliđ ſenſibile: nõ dicimꝰ hoc videtur nobis tale: ſed hoc dicimꝰ quando nõ manifeſte ſentimꝰ. ſcđȝ fantaſiaȝ auteȝ dicimꝰ hoc nobis apparet ſicͭ viſiones dicimꝰ apparere dormiẽtibus. Nec poteſt eſſe ideȝ fantaſia ꝙ ſcientia vel intellectꝰ. qꝛ ſemꝑ iſta dicuntur vera. fantaſia aũt falſa aliquando non.

Capitulũ. xxxj. quod ſic incipit: relinquitur videre et c̃. Probat fantaſiaȝ nõ eſſe idem ꝙ opinio. nec aliquod compoſitum ex opinione et ſenſu.

Quia fantaſia non eſt ideȝ cum aliquo eorum que ſemper vera ſunt: relinquitur videre ſi eſt opinio ſed opinioni ſemper inheret fides. quia non contingit opinari. niſi credãtur que opinantur. fantaſia non autem ſẽper eſt coniuncta fidei: cum inſit in multis beſtijs. quarum nulli ineſt fides. Preterea omneȝ opinioneȝ ſequitur fides hanc auteȝ ſuaſum eſſe ſuaſionem auteȝ ſequitur ratio. quibuſdaȝ auteȝ beſtijs ineſt fantaſia quibꝰ ratio non ineſt: manifeſtuȝ igiẗ qm̃ fantaſia nec opinio cum ſenſu nec facta ꝑ ſenſuȝ. Nec cõplexio quideȝ opiniõis ⁊ ſenſꝰ. Si eni eſſet cõplexio vtriuſqȝ: oporteret vtrũqȝ ipſoꝝ eſſe reſpectu eiuſdeȝ et non ita ꝙ fantaſia eſſet cõplexio ex opinione albi et ſenſu boni. Sic igitur vnũ ⁊ idẽ per ſe qđ ſentiẽ

eſſet opinatum per ſe non ſecundum accidens. Apparent autem quedam falſa ſecundum ſenſum de quibus tamen habetur vera opinio ſicut falſum eſt ſolem eſſe unius pedis ſicut apparet viſui. z verum eſt ipſum eſſe majorem terra ſicut opinatur. Si igitur fantaſia eſt complexio opinionis et ſenſus: neceſſe eſt aut abicere veram opinionem habitaz de re et ſaluatam ſaluare non oblitaz nec decredentem: aut ſi adhuc eã dem opinionez habet fantaſia erit ſimul vera et falſa: propter ſenſum falſa. propter opinionem vera. que non fit falſa niſi quando res ſic mutatur ut lateat opinantem. fantaſia igitur nec eſt aliquod eoruz nec aliquod tertium ex his.

Capitulum. xxxij. quod ſic incipit: Manifeſtat quid eſt fantaſia. et quare ſecundum ipſam contingit multa facere et pati et propter quod aliquando vera eſt et aliquando falſa.

Uoniam contingit aliud moueri alio motu: fantaſia videtur motus eſſe. non tamen factus ſine motu ſenſus: ſed in his que ſentiunt z quorum eſt ſenſus cõtingit enim a ſenſu qui eſt in actu fieri motum fantaſie ſimilem ſenſationi. hic motus non contingens ſine ſenſu nec exiſtens in non ſentientibus eſt fantaſia habentia autem fantaſiaz contingit multa facere aut pati ſecunduz ipſam. Contingit etiam eaz eſſe veraz aut falſaz. Accidit autem fantaſiaz poſſe eſſe veram aut falſam. quia ſenſus reſpectu proprij obiecti ut plurimum verus eſt. z in paucioribus falſus reſpectu autem obiecti per accidens contingit ipſum mentiri. viſus enim reſpectu albi non mentitur. ſed de eo cui album accidit reſpectu vero ſenſibiliuz communium ut ſunt magnitudo motus quies et alia que ſequuntur ſubiecta quibus inſunt ſenſibilia propria maxime contingit decipi ſecundum ſenſuz. motus itaqz fantaſie factus a ſenſu qui eſt in actu differt penes hec tria ſenſibilia. ſicut eniz ſenſus reſpectu proprij obiecti preſẽtis ſemper verus eſt: reſpectu autem obiecti ſenſibilis per accidens et etiam ſenſibilis communis ſiue preſentis ſiue abſentis. poteſt eſſe falſus: maxime quãdo ſenſibile procul exiſtit: ita fantaſia que eſt motus cauſatus a ſenſu ſecũdum actum poterit eſſe vera. Differt autez fantaſia ideſt viſio vel apparentia eo ꝙ cauſatur a ſenſibus quorũ viſus eſt principalis accipiens nomen a lumĩe ſine quo non cõtingit videre. Animalia multa operantur ſcđm fantaſiam quoniam ipſis manent multa fantaſmata ſimilia ſẽſationibꝰ. ꝙ propter hoc fecit natura: quia multa animalia non habent intellectum: in hominibus etiam aliquando intellectꝰ velatur aut paſſione aut egritudine predominantibus aut ſomno ligante. z ideo natura preuidit aliud principium operandi. ſcilicet fantaſiam de qua tanta dicta ſint.

De parte autez anime qua cogno ſcit et c̄. Huius libri tertii capitulū primū pre‑miſſa intentione eorum q̄ de intellectu dicēda ſunt: oſtendit q̄ intellect9 eſt quedaz natura poſſibilis non mixta corpori nec artata ad vnaz naturaz. eſt etiā loc9 ſpēcium. ⁊ q̄liter patitur intellectus ab intelligibili et ſenſus a ſenſibili.

E parte aūt anime qua cognoſcit ⁊ percipit. ſ. de intellectu ſiue ſeparabili exiſtente nō ſubiecto ſed rōne ſiue inſeparabili: conſiderādū ē q̄m differentiam hēt ab aliis potentiis. ⁊ quomodo fit ipſum intelligere. Si intelligere ē pati aliquid aut per modum paſſiōis. ſic eſt ſentire: hoc vtiqz erit ab īntelligibili ſi aūt intellect9 īpaſſibilis eſt: ſuſceptiuus autem ſpēi: ita eſt in potētia reſpectu intelligibilis qḋ non ē ipſuz intelligibile. ſicut ſēſus ad ſenſibile. Et q̄m omnia intelligit: neceſſe eſt ipſum īmixtum ſic dixit anaxa‑nt imperet. nos aūt ipſuz dicimus immixtuz ut anima cognoſcit q̄ ſi mixtuz eſſet. aliqḋ intus apparens prohiberet aliqḋ extraneuz recipi in ipſo. ipſi9 igitur natura non ē vna determinata vno actu: ſed potius intellectus natura poſſibilis. dico autē intellectum virtutem qua operatur anima ⁊ intelligit nichil intelligibiliū actu ens ante intelligere. Et ideo non eſt rōnabile ipſū miſceri corporali organo quia ſi miſceretur ei qualificaretur aliqua qualitate ſenſibili. ſ. caliditate aut frigiditate ⁊ huiuſmodi ſicut ſenſus. quarum nulla reperitur in eo. Bene quidez dicunt antiqui animaz locum ſpēcuz. non totam: ſed intellectiuaz. nec actu ſed potentia. Qḋ autem non eodem modo patiatur intellectus ab intelligibili ⁊ ſenſus a ſenſibili: patet ex actibus. ſenſus enim ſentit excellens ſenſibile ſed corrumpitur ab codez. ut auditus a magnis ſonis. et olphatus a fortibus odoribus. intellectus aūt in intelligendo maximuz intelligibiliū non propter hoc minus ſed potius magis intelligit infima intellibilia ſenſus etiaz nō eſt ſine organo corporeo. intellectus autem ſeparabatur ab eo. Cum autez intellectus ſciat ſingula intelligere: dicatur ſciens ſcḋm actum. ⁊ hoc ſtatim fit cum poſſit exire in actum per ſe ipſuz. ita q̄ tunc ē aliqualiter in potentia ad cōſiderandū: non t̄n eo modo quomodo fuit āte addiſcere. pōt etiaz tūc ſe ipz īntelligere q̄ factus eſt in actu.

Capitulū. ij. quod ſic incipit: quoniam autez aliud eſt magnitudo et c̄. Inueſtigat qualiter ſe habet intellect9 ad quidditatez ut quidditas eſt et ad ipſam actu exiſtentem.

Uoniaz in habentibus materiaz ſiue naturalem: ut eſt aqua ſiue mathematicam: ut magnitudo aliud eſt quidditas et aliud eſſe actu exiſtens. ut aliud eſt magnitudo ⁊ aliud magnitudis eſſe ⁊ aliud ē aqua et aliud aque eſſe. licet nō aliud quidditas. et cuius eſt quidditas ſiue ens actu in omnibus ut in ſeparatis a materia. in his in quibus predicta differunt: anima cognoſcit habens quidditatez et diſcernit ipſum a quidditate per aliam potentiam q̄ ſit intellectus: vel per intellectuz habentez ſe alio modo q̄ cognoſcendo quidditatem. verbi gratia carnem que ita habet formaz in materia: ſicut ſimuz in ſubiecto: ſenſitiua potentia iudicat in quātuz caro eſt q̄daz proportio calidi ⁊ frigidi ſic eadez potētia p̄cipit calidū ⁊ frigidū. aīa igit̄ q̄ p intellectū cognoſcit quidditatē carnis: alia potētia diſcernit eſſe. i. actualē exiſtētiaz ſiue ſuppoſituz carnis actu exiſtēs. vel ſi intellectu diſcernit carnem eſſe: hoc facit actu reflexo poſt actum extenſum ad ſenſum et ad fantaſmata. Eodez modo in mathematicis in quibus aliud eſt quidditas et aliud cuius eſt quidditas ut rectum et ſimum aut alia potentia aut eadem aliter ſe habente anima iudicat habens quidditatez et ipſam quid

ditatem. res enim ſicut ſeparabiles ſunt a materia ſic ſunt apte nate cognoſci per intellectum.

Capitulum. iij. quod ſic incipit: dubitabit autem aliquis ꝛ c̄. Inueſtigat quomodo intellectus cuꝫ ſit ĩpaſſibilis poſſit intelligere.

Dubitatur ſi intellectus eſt ſimplex et impaſſibilis non comunicans cum aliq̇ in materia ſicut ana. dicit faciens ipſuꝫ immixtuꝫ: quomodo intelligit ſi intelligere eſt quoddaꝫ pati. agens eniꝫ agit ꝛ patiens patitur inquantuꝫ aliquod eſt comune vtriqꝫ. Dubitatur etiaꝫ vtrum intellectus ſit aliquid intelligibile et videtur ꝙ non quia cum omne intelligibile ſit vnius rationis: ſi intellectus eſt intelligibilis ſecundum ſeipſuꝫ: quecumqꝫ per ſe ipſum ſunt intelligibilia habebũt intellectuꝫ Si autem non eſt per ſe intelligibile eo ꝙ ſit mixtus cum materia: habebit aliquid ꝑ quod fiet intelligibile. ſicut materialia habebant. Ad primaꝫ dubitationem dicendum eſt ꝙ pati communiter acceptum dupliciter dicitur vno modo per realeꝫ tranſmutationeꝫ. ꝛ tale arguit materiaꝫ. alio modo per eſſe in potẽtia ad receptioneꝫ. quomodo intellectus eſt in potentia ad intelligibilia et nichil eoꝛuꝫ eſt actu anteꝙ̄ intelligat. eſt eniꝫ ſicut tabula in q̇ nichil eſt ſcriptuꝫ. et pati hoc modo non arguit materiã ſed ponit receptioneꝫ. Ad ſecundaꝫ dubitationeꝫ dicenduꝫ ꝙ intellectus intelligibilis ē per rationem proprie intelligibilitatis. ſicut cetera intelligibilia ꝛ maxime intelligibilia immaterialia. in quibus idē eſt intelligens ꝛ quod intelligitur idem etiam virtus ſpeculatiua ꝛ ſpeculabile. non opoꝛtet autem in oĩ intelligibili reperiri virtuteꝫ intelligendi quia intelligenda habentia materiam ita ſunt in potentia intelligibilia: quod in eis non eſt intellectus cum ſit potentia immaterialis materiale ergo ſic eſt intelligibile quod non eſt intelligens.

Capituluꝫ. iiij. quod ſic incipit: quoniam aũt ſicut in omni natura et c̄. Manifeſtat ꝙ ſicut in anima eſt intellectus poſſibilis ita eſt intellectus agens comparans has differentias adinuicem.

Sicut in omni natura factibili eſt dare aliquid tanꝙ̄ materia quod eſt potentiã omnia factibilia. et aliquid quod eſt factiuuꝫ omniuꝫ ut materia artificialium eſt potentia omnia que poſſunt fieri per arteꝫ et eoꝛumdeꝫ ars eſt om nifactiua ita in intellectu neceſſe eſt has eſſe differentias ſcilicet intellectum poſſibilium quo eſt omnia fieri et agenteꝫ quo eſt omnia facere. ꝛ hic eſt quidaꝫ habitus et quoddaꝫ lumen. lumen enim aliquo modo facit. potentia coloꝛes eſſe actu viſibiles. Intellectus igitur agens eſt ſeparabilis immpaſſibilis immixtus et ſubſtantia ens actu cum enim honoꝛabilius ſit agens patiente et efficiens materia. intellectus agens tanꝙ̄ nobilioꝛ erit ſubſtantia ens actu. Intellectus etiam ēs actu conſiderans quia ſubſtantia et ſcientia rei ſecundum actuꝫ idem ſunt. Quãuis autem intellectus in potentia reſpectu vnius ꝛ eiuſdem ſit prioꝛ tempoꝛe intellectu qui eſt actu conſiderans vniuerſaliter tamen ꝛ reſpectu diuerſoꝛum non eſt prioꝛ ipſo tempoꝛe. opoꝛtet enim eſſe intellectũ qui ſẽper actu cõſiderat ꝛ nõ ē talis ut aliqñ q̄daꝫ intelligat. Intellectus etiã ſeparatus a materia ita ē vere ens: ꝙ ſolus ē perpetuus ꝛ immoꝛtals eo ꝙ impaſſibilis. non reminiſcuntur aũt anime poſt ſeparationeꝫ carnꝫ a coꝛpoꝛ qꝛ intellectus paſſiuꝰ ĩ q̄ntuꝫ comunicat cũ v̄tute ymaginatiã ē coꝛrũptibil' nichil ĩteligẽs ſiñ ſãtaſmatē

Capituluꝫ. v. quod ſic incipit: indiuiſibilis quideꝫ et c̄. Declarat duplicem eſſe opinioneꝫ intellectus quarum vna eſt ſimplex apphenſio cꝛca quaꝫ nõ cadit falſum. ꝛ alia ē cõpoſitio ꝛ diuiſio circa quã eſt verum et falſum.

ipſius intellectus que eſt indiuiſibilium intelligentia eſt reſpectu eorum in quibus non contingit falſuz. ſed compoſitio et diuiſio eſt in his in quibus eſt veruz vel falſuz. ex eo ꝙ intellectus ea ſimul componit tamꝙ vnuz. operatio autem ſimplicis intelligentie precedit eam que eſt compoſitio quēadmoduz Empedocles dicit naturaz generaſſe quedam capita primo ſine collo et ceruice. et poſtea concordiā compoſuiſſe ea. Si autem in operatione intellectus cointelligatur tempus preterituz vel futurum ut dicendo albuz fuit non album vel erit non albuz. et componendo vnuz cum alio: ſiue diuidendo: falſum erit vel verum. et ſic non ſolum ē verum et falſum in compoſitione et diuiſione reſpectu temporis preſentis ut dicendo cleō eſt albus verum etiam reſpectu temporis preteriti et futuri ſcilicet dicendo cleon fuit albus. componens autem et faciens vnum ea que ſic componuntur eſt intellectus.

Capitulū. vj. quod ſic incipit: In diuiſibilia autez et cē. Manifeſtat quomodo intellectus per ſimplicez apprehenſionem intelligit ea que ſunt quanta per ſe ſiue per accidens. et etiam ea que ſunt tunc ut ſunt alba quomodo iſta operatio diſtat ab ea que eſt compoſitio vel diuiſio

Voniam continuuz eſt indiuiſum actu licet ſit diuiſibile in potentia: nichil phibet per ſimplicē intelligentiam ipſum intelligi ut indiuiſum. et in tempore indiuiſibili id eſt inſtanti. tempus enim ſequitur magnitudinez. ſecundum diuiſibile intellectu igitur apprehendente ſimplici intelligentia continuum ut indiuiſū actu: non eſt dicere ꝙ vnam partem eius intelligat in vna parte temporis et aliaz in alia et aliquid in medio vtriuſqz. quia hoc non ſit diuiſuz: niſi intelligat partes continui. tunc enim diuiditur tempus ſicut et diuiſiz intelliguntur partes continui. et ideo cum ſimul intelliguntur partes eius: idem eſt tempus ſiue inſtans in quo illi apprehenduntur. Illud etiam quod eſt indiuiſibile ꝑ formam non ſecunduz quantitatem. ut homo vel lignum intellectus intelligit ſimplici intelligentia. et tempore indiuiſibili. non enim apprehendit ipſum in quantuz eſt diuiſibile: niſi ſecundum accidēs neqz in tempore diuiſibili: ſed in quantuz indiuiſibile et indiuiſibili tempore. in talibus enim que ſunt vnum formaliter eſt aliquid indiuiſibile quod eſt ſeparabile ſcilicet forma ſubſtantialis faciens ea vnum. et etiā facit ea intelligi in vno tempore ſcilicet ī inſtanti facit etiam vnitatez continuitatis ipſorum et tale reperitur in omni vnitate cōtinui temporis. Punctum autem et omne indiuiſibile quod tantum eſt ratio diuiſionis ut eſt vnitas intelligibilis: eſt ut priuatio quedam quemadmoduz enim maluz cognoſcitur quia eſt priuatio boni: ita et predicta cognoſcuntur quia habent rationem priuationis. ut ſic aliquo modo cognoſcantur per ſuuz contrarium. oportet autem intellectum aliquid cognoſcentez per ſuum contrarium eſſe aliquando in potentia et non ſemper in actu. Si vero alicui intellectui non ineſt cognoſcere aliquid per cōtrarium rei cognite: ipſe ſe ipſum cognoſcit tamꝙ ſemper actu exiſtens et actu ſeparabilis. Omnis autem actio intellectus que eſt dictio predicans aliquid de aliquo ſicut affirmatio vera eſt: aut falſa non tamen omnis actio intellectus eſt talis ſ; ſimplex intelligētia quidditatis rei vera eſt. ſicut viſus in apprehēſione proprij obiecti ſp eſt verus: licet ſemper nō ſit verus iudicādo albuz eſſe hoīez aut nō q̄cūqz igitur entia ſūt ſine materia ea apprehēdunt̄ ſīplici intelligētia. Scīa āt rei imaterial: ꝑ actuz idē eſt cū ſciente. ſcīa āt q̄ ō pōtētia reducit̄ ad actū reſpectu vni9 et eiuſdē p9 ē tpe potētia ꝙ ī

actu. Uniuerſaliter autez et reſpectu diuerſorum non eſt prius tempore; quia omnia que de potentia deducuntur ad actum per aliquid fiunt quod prius exiſtit in actu.

Capitulum. vij. quod ſic incipit: videtur autem de ſenſibili et c̄. aſſignat conuenientias inter ſenſum et intellectum quantuz ad actionem et paſſionem.

Senſibile autem agens ſic educit ſenſitiuum de potentia ad actum ſentiendi: qd non patitur neqz alteratur. et ideo hec alia ſpecies motus ab his que phiſice mouentur quia motus eſt autem actus imperfecti. iſte autem actus ſimpliciter perfecti. cum ſit rei ſimpliciter actualiter exiſtentis. Sentire igitur ſimplici apprehenſione ſimile eſt ſimplici intellectioni. vtrumqz enim eſt actus perfecti. ſicut dicere rem eſt per intellectum formare. cum autem ſenſ9 affirmat aut negat aliquid delectabile aut triſte: ſtatim ipſum proſequitur aut fugit. delectari enim et triſtare eſt agere aliquid circa bonum vel malum. in quantuz talia mediante ſenſitiua. fuga autem ꝛ appetitus ſunt actiones ſenſus ſecundum actuz. itaqz appetitiuum et fugitiuum ſunt idem inter ſe et idem cum ſenſitiuo realiter: licet differant ſecunduz eſſe: ideſt ſecundum rationem. Et quia fantaſmata ſic ſe habent ad intellectuz ſicut ſenſibilia ad ſenſum: idcirco quando intellectus affirmat aut negat aliquid eſſe bonuz vel malum mediantibus fantaſmatibus: ipſuz proſequitur aut fugit. Et quoniam ita ſe habet ad intellectionem: idcirco anima ſine fantaſmate non intelligit. Senſibilia autem hoc ordine mouent ſenſum. aer enim illuminatus immutat pupillam et hec immutat ſenſum et eodem modo eſt in auditu et in alijs ſenſibilibus qui omnes immutant ſenſuz comunem qui eſt vnus et vltimus tanꝗ vna medietas: licet plurificetur ſecunduz multos aſpectus. Et ꝗuis prius dictum eſt ꝙ ſenſus comunis diſcernit differentiam ſenſibilium diuerſorum verbi gratia dulcis et calidi tamen hoc iteruz eſt dicenduz. Senſus enim communis exiſtens aliquid vnum eſt ſicut terminus vnus. eſt etiam terminus ſenſationis ſenſuum particulariuz cui proportionatur intellectus. qui vnus in numero ens habet ſe ad diuerſa fantaſmata ſicut ſenſus comunis ad diuerſa ſenſibilia iudicare enim fantaſmata diuerſe rationis aut contraria ita pertinet ad vnum intellectū ſicut iudicare diuerſa ſenſibilia diuerſe rationis petinet ad vnum ſenſum. Si enī albuz ſit. a. dulce. b. fantaſma autem albi ſit. g. et fantaſma dulcis ſit. d. ſicut ſe habet albuz ad dulce. Ita fantaſma albi ad fantaſma dulcis et permutati. ſicut ſe habet album ad fantaſma albi: ita dulce ad fantaſma dulcis. per vnum intellectuz. Intellectus igitur ſpecies ſenſibilium intelligit mediannbus fantaſmatibus. et ideo ſicut proſequibile ꝛ fugiendum determinantur per ſenſibilia preſentia quando ſenſ9 eſt in actu ita in abſentia ſenſibilium poteſt eſſe proſecutio et fuga: quando eo in fantaſmatibus fuerit determinatum proſequibile vel fugiendum. aliquando enim aliquid concipitur ut fugibile. quia ſentitur nociuum eſſe. ſicut videns ignem cognoſcit per viſum quia nociuus eſt appropinquanti. ꝛ eodem modo per viſum percipitur impugnans eſſe fugiendum. aliquando ex ipſis conceptionibus ſeu fantaſmatibus que ſunt in anima ratiocinatur homo ꝛ comparat preſentia ad futura: tanꝗ ſi eſſent preſentia ſenſibiliter ꝛ cum iudicauerit aliquid letum aut triſte: ipſum proſequitur aut fugit.

Capitulum. viij. quod ſic incipit: et omnino in actione et c̄. Declarat ꝙ verum ꝛ falſum ſe habent ad intellectum tam ſpeculatiuum ꝗ praticum ſicut bonum ꝛ malum ipſius intellectus. ꝛ ꝙ mathematica intelligi poſſunt, tanꝗ abſtrata a materia: ꝗuis non ſint abſtrata ab ea.

Omnino enĩ verũz ⁊ falſuz tam in actiõe intellect9 pratici ꝙ ſine actione.ſ.in cõſideratiõe ĩtellect9 ſpeculatiui ſũt ĩ eodẽ genere bono ⁊ malo. verũ ẽ tãꝙ bonũ vtriuſqz ĩtellect9 ⁊ fſm tãꝙ malũ. dñt tñ qꝛ in ĩtellectu ſpeculatiuo ãbo dicũ ſimpliciter ſine extenſione ad opus in alio ſcilicet pratico ſunt cum extenſione ad aliud

Dicta vero ſecunduz abſtrationem videlicet mathematica intellectus ſic concipit nam ſicut intelligendo ſimuz et quodlibet aliud naturale in quãtum tale intelligit nõ ſeparatum a materia: ſed coniunctũz cum ipſa: ita intelligendo coꝛuũz actu in quantũ coꝛuum. intelligit ipſum ſine carne in qua eſt. et hoc modo intelligit mathematica, tãꝙ ſeparata a materia ſenſibili ꝙuis non ſint ſeparata ab ea. vniuerſaliter enim intellectus qui eſt ſecundum actuz ſic intelligit res ſicut concernũt vel non concernunt materiam in ſui diffinitione. Utrum autem contingat intellectuz non ſeparatuz a coꝛpoꝛe intelligere aliquod de ſeparatis realiter poſterius conſiderandũz erit.

Capitulũ. ix. quod ſic incipit: nũc autez dicta de anima et c̃. Manifeſtat quomodo anima eſt quodammodo omnia per intellectuz et ſenſum. ⁊ ꝙ intellectus eius in ſui actione depẽdet a ſenſu non tamen per hoc ẽ idez cum fãtaſia

Nunc igitur recapitulantes ea que de anima dicta ſunt. dicamus ꝙ anima eſt aliquo modo omnia entia. entia enim aut ſunt ſenſibilia aut intelligibilia Cũ igitur ſcientia ſit aliquo modo ſcibilia ⁊ etiã ſenſus ſẽſibilia: anima que ſcit ⁊ ſẽtit aliquo modo ſcibilia per ſcientiaz et ſenſibilia per ſenſum et ſic eſt aliquo modo omnia. Sed conſiderare opoꝛtet quomodo hoc verum ſit. intelligendum eſt itaqz ꝙ ſcientia et ſenſus ſeccantur ſicut res. rebus enim entibus in potentia reſpondet ſcientia et ſenſus in potentia. que vero ſunt actu proportionantur ſcientie et ſenſui in actu. ſicut enim in anima eſt ſenſitiuũz et ſcientificum in potentia: ita et in rebus eſt ſenſibile et ſcibile in potentia. Neceſſe eſt autez animam eſſe omnia entia altero duoꝛũ modoꝛum ſcilicet aut ita ꝙ ſit idem realiter cum ipſis. et hoc modo non eſt ipſa entia aut ꝙ intentionaliter: et hoc modo eſt ipſa entia. lapis.n. non eſt in anima: ſed species et intentio lapidis. vnde anima eſt ſicut manus. manus enim in agendo eſt organus oꝛganoꝛum. et anima in cognoſcendo eſt ſpecies ſpecieruz. eſt enim per intellectum ſpecies ſpecierum intelligibilium ⁊ per ſenſum ſpecies ſpecierum ſenſibiliũz. Quod autem intellectus in ſui actione dependeat a ſenſu: patet ſic. quia res intelligibiles non ſic ſeparantur a magnitudine ſicut ſenſibilia adinuicem idcirco intelligibilia etiam que dicuntur ſecundum abſtrationez. ſimiliter habitus et paſſiones ſenſibilium intelliguntur mediantibus ſpeciebus ſenſibiliũz et ideo non ſentiens nichil intelligit. intellectus enim ſimul ſpeculatur fantaſmata cum re intelligibili. fantaſmata autem ſe habent ad intellectum ſicut ſenſibilia ad ſenſum excepto ꝙ ſunt ſine ſenſibili materia. Fantaſia autem alterum eſt ab afirmatione et negatione quia cum iſta ſunt in compoſitione. ſemper in eis verum eſt et falſum quod non eſt ſemper in fantaſia. Primi etiam intellectus ſcilicet prime aprehenſiones intellectus ſimplicis non ſunt idem cum fantaſia: licet non ſint ſine ipſa.

Capitulum. x. quod ſic incipit: quoniaz autem aĩa q̃ ẽ animaliũz et c̃ Premiſſo ꝙ intendit determinare de virtute motiua: oſtendit inſufficientiaz quarũdaz diuiſionũz partiũ ſeu potentiarũ aĩe. Q̃m aĩa ẽ diffinita ꝑ duas potẽtias qb9 dĩ̃et aĩatũz ab ĩaĩato. ſ. diſcretio qȯ ꝑtinet ad ĩtellectũ ⁊ ſẽſuz ⁊ motio ꝑ locũ: ꝺ ſẽſu

quidem et intellectu predicta determinata ſunt. reſtat determinare de motiuo quid ſit ſcilicet vtrum quedaz pars ipſius anime ſeparabilis ab alijs ſubiecto aut ratione: vel tota anima. Et ſi eſt pars aliqua vtruz ſit aliqua propria diuerſa ab his que conſueuerunt dici partes anime: aut ſit vna de conſuetis dici. Dubitatur aũt confeſtiz quot et quomodo oportet dicere partes anime. quodaz enim modo videntur infinite. nec ſole ille videntur quas dicunt aliqui partes eſſe ipſius ſcilicet ratiotinatiua iraſcibilis ⁊ appetitiua vel rationalis ⁊ irrationalis. Videntur eniz predicti inſuficiẽter diuidere partes anime. Nam preter predictas apparẽt alie partes habentes majores differentias. ſicut vegetatiua que plãtis ⁊ alijs animalibus ineſt. ⁊ ſenſitiua que non eſt ponere facile rationalez potentiam ſimpliciter vel irrationalez. Preterea virtus fãtaſtica ſecundũz eſſe diuerſa eſt ab alijs potentijs. Cui igitur predictaruz ſcilicet rationali iraſcibili ⁊ concupiſcibili eſt eadez et a qua earum altera eſt ⁊ dubitatur maxime ſi ponantur ſeparate abinuicez ſubiecto. Preterea appetitiuaz que ratione ⁊ virtute altera eſt a predictis omnib9 inconueniens eſt ſeparare ab eis. Nam voluntas que eſt quedaz appetitiua in parte eſt rationali. concupiſcibilis etiam ⁊ iraſcibilis que ſunt appetitiue reperiuntur in irrationali. ⁊ ideo ſi in anima ſunt rationalis ⁊ irrationalis ⁊ concupiſcibilis vnaqueqz earum erit appetitus in anima ſecundum predicta tria. Preterea preter predictas partes anime reſtat q̃rere eam de qua nunc ẽ ſermo ſcilicet de motiua ſecunduz locum. Motus eniz augmenti ⁊ decremẽti ineſt omnibus ħ generatiuum ⁊ vegetatiuuz de reſpiratione ⁊ expiratione. ſomno: vigilia que habent multam dubitationem perſcrutandum eſt poſterius.

Capituluz. xj. quod ſic incipit: ſed de motu ſecundum locum. Oſtendit ꝙ motus ſecundum locum non eſt in animalibus a virtute vegetatiua nec ſenſitiua nec a ratiocinatiua per ſe ſumpta nec ab appetitiua.

Onſiderandum eſt quid eſt mouens animal ſecundum locum motu proceſſiuo. vbi primo manifeſtum eſt ꝙ potentia vegetatiua non eſt cauſa motus huiuſmodi. hic enim motus ſemper eſt propter aliquid diſtãs apprehenſuz cõcurrente fantaſia ⁊ appetitu. nichil enim mouetur ſcdm̃ locum non appetens aut fugiens aliquid niſi per violentiã. Preterea plante in quibus eſt potentia vegetatiua eſſent motiue motu proceſſiuo ⁊ haberent aliquam partez ad hunc motuz. Secũdo patet ꝙ ſenſitiuuz non eſt cauſa proceſſiui motus. multa enim animalia habentia ſenſũ ſunt immobilia per totaz vitã. Sic igitur natura neqz abundat i ſupfluis nec deficit in neceſſarijs niſi in orbatis et imperfectis: predita animalia perfecta ſunt et non orbata cum habeãt virtutez generatiuam habeant etiam augmentuz ⁊ decremẽtum: haberẽt vtiqz partes organicas proceſſionis. Tertio patet ꝙ rationatiua ſeu intellectus non eſt cauſa motus predicti. ſpeculatiuus eniz intellectus nichil ſpeculaẽ operabile nec dicit aliquid fugienduz uel proſequẽduz. motus autem proceſſiuus ſẽp eſt animalis fugientis vel proſequentis aliquid ſuppoſito etiam ꝙ ſpeculetur aliquid operabile: non tamen precipit ipſum proſequi vel fugere. multotiens eniz intelligit aliquid terribile aut delectabile. non iubet autem timere vel deſiderare: licet cor moueatur aliquãdo abſqz imperio intellect9. Si autem deſiderabile cauſet motuz appetit9 altera pars a corde ſuſcipit hunc motum. Praticus etiaz intellectus per ſe non ẽ cauſa proceſſiui motus. tale enim intellectu precipiẽte et ditante aliquid fugere aut ꝓſequi non mouetur animal ſemper ad eius dictamen. ſed aliquãdo ſecunduz concupiſcentiaz ut patet in incontinente. videmus etiam ꝙ habẽtes regulam dictantem ſanari

per medicamina nō ſanatur. quia nō agunt quod precipitur ore ſed ſequūtur deſideriū appetitus. tanq̄ ſit propriū alterius potētie ⁊ ſciētie pratice agere illud quod intellectꝰ praticus dictat. Quarto patet ꝙ appetitus ꝑ ſe nō eſt cauſa predicti motus. abſtinentes licet eīm appetāt ⁊ concupiſcant aliquid: nō tamē operantur vł proſequūtur illud. ſed potius ſequūtur intellectum ⁊ dictamē rationis dicentis illud non eſſe proſequendum.

Capłm. xij. quod ſic incipit. Videtur autē duo hec mouentia ⁊c̄. Inueſtigat qđ eſt p̄ncipiū mouēs aīalia motu proceſſiuo oſtendēs ꝙ intellectꝰ praticus ⁊ appetitus reducti ad rationē vnius p̄ncipij ſunt cauſa motus predicti.

Duo videntur cauſare motū progreſſiuū. ſ. appetitus ⁊ intellectus cōprehendo ſub intellectu fantaſiam. multi eīm hoīes pretermiſſo id quod ſciunt per intellectū ſequūtur fantaſias. in alijs autē aīalibus que mouētur localiter nō eſt intelligentia nec ratio: ſed fantaſia. vtraq3. ſ. intellectus ⁊ appetitus motiua ſunt ſecundū locum. Non autē omīs intellectus eſt motiuus localiter: ſed praticus tātum. qui ratiocinatur ꝓpter aliquid. ⁊ differt a ſpeculatiuo fine. quia finis huius eſt ſcire: finis autē pratici eſt operari. Omīs etiā appetitus eſt ꝓpter aliquid. ita ꝙ appetibile reſpectu cuius eſt appetitus p̄ncipium eſt intellectus pratici ſillogizantis. etiā ultimū inuentum ab intellectu eſt p̄ncipium actionis. quare rationabiliter hec duo appetitꝰ ⁊ intelligentia pratica mouentia ſunt. verbi grā. ſi ſanitas appetibilis eſt ab egrotante: ipſa erit p̄ncipium pratici intellectus inueſtigantis media ſanitatis ⁊ ultimū inuentum ab intellectu. ut pote bibere farmacū erit p̄ncipium a quo incipiet actio per quaʒ ſanitas acquiratur ⁊ ita appetitus ſanitatis ⁊ intellectus praticus inquirens ſunt principia mouentia ad conſequendū ſanitatē. Hec tamē duo reducuntur ad vnum p̄ncipale mouens. ſ. appetibile nam quia appetibile mouet appetitū tanq̄ principiū primū: hinc eſt ꝙ intellectus praticus mouet. fantaſiā etiā quando mouet: nō mouet ſine appetitu. vnum igitur primū mouens eſt appetibile. Si eīm hec duo. ſ. intellectus ⁊ appetitus mouent hoc faciunt ſcđm aliquā comunē ſpēm vel rationē: quā nō habent niſi appetibili. intellectus praticus nō mouet ſine voluntate que eſt quidā appetitus. oē id quod mouetur ſcđm rationē praticā: mouetur ſcđm voluntatē. appetitus etiaʒ mouet preter rationem. concupiſcentia contra rationē quidaʒ appetitus. cum igitur appetibile mouet appetitū ſine quo intellectꝰ praticus nō mouet: oportet hec duo. ſ. intellectum ⁊ appetitum mouere ſcđm conformitatē ad appetibile.

Capłm. xiij. qđ ſic incipit. Intellectus igitur quidē ⁊c̄. Declarat ꝙ intellectus circa p̄ncipia ſemper eſt rectus. fantaſia autē nō. ⁊ ꝙ multe ſunt potentie in quas aīa diuiditur. ⁊ quare appetitus fuerint adinuicē cōtrarij in eodem.

Intellectus autē oīs etiam praticus circa principia rectus eſt appetitus autē ⁊ fantaſia recti ſunt ⁊ nō recti. quod accidit quia appetibile mouens appetitū ⁊ fantaſiam aliquando eſt bonum aliquando apparens bonum. nō eīm oē bonum eſt motiuū: ſed actuale. quod contingit ſic ⁊ aliter ſe habere. ex dictis tamē manifeſtū eſt. ꝙ appetitus eſt potentia anime cui cōpetit mouere. Diuidentibus aūt partes anime ſcđm potentias valde ſiunt multe. quedā eīm vegetabilis. quedā ſenſibilis. quedā intellectiua. queda conſiliatiua. quedā appetitiua potētia eſt. hec eī plus drīt ad inuicē q̄ concupiſcibilis ⁊ traſcibilis. Appetitus fieri contrarios ad inuicē in eodē: tunc accidit: cum ratio ⁊ concupiſcentia fiunt cōtrarie in eodē. ⁊ maxime hoc fit in habentibus actualē conſiderationē drīe tēporis. intellectus eīm ⁊ ratio ꝓpī cōſi-

derationem futuri tẽporis iubet retrahere ⁊ nõ appetere illud quod nociuũ erit in futurum. concupiſcentia autẽ propter preſentem delectationem iubet appetere delectabile preſens. videtur eĩm concupiſcenti delectabile preſens eſſe delectabile bonuȝ ſimpliciter. quia nõ aſpicit ad bonum futurum.

Caplm. xiiij. quod ſic incipit. Specie quadã ⁊c̃. Manifeſtat ꝙ in motu predicto appetibile eſt primũ mouens. ⁊ ꝙ tria concurrunt ad hunc motũ. ſ. mouens ⁊ quod mouetur ⁊ inſtrumentum. ⁊ ꝙ inſtrumentum ſeu organum habet rationem ꝑncipij ⁊ finis.

Formaliter ſiue ſpecifice vnum eſt mouens aĩalia motu proceſſiuo. quod poteſt vocari appetibile aut appetitũ. appetibile eĩm intellectũ aut imaginatum cum ſic moueat ꝙ nõ moueatur eſt primũ oĩm in mouendo. ⁊ ideo intellect9 ⁊ appetitus aliquo modo reducuntur ad vnam ratiõẽ mouẽdi i cum appetibili. ut ſic dici poſſit eſſe ſpecifice vnum mouens. materialiter ⁊ numeralitter plura ſunt mouentia. ſ. appetibile intellectus praticus ſeu fantaſia ⁊ appetitus. Oĩm autem in motu progreſſiuo tria ſunt: quoꝝ primũ mouens. ſecundũ autẽ quo mouet. tertiũ quod mouetur. Sciendum ꝙ mouens eſt duplex. vnum quidẽ imobile ut actuale bonuȝ. quod eſt appetibile. aliud autẽ eſt mouens quod mouetur. ſ. appetitiuũ. quod eĩm appetit ſcđm ꝙ appetit. mouetur. appetitus eĩm eſt actus quidã aut motus. quod auteȝ tantũ mouetur eſt ipm animal. quo autẽ mouet eſt organum. appetitus enĩ mouet organo mediante quod organũ eſt quoddã corporeũ ⁊ ideo de ipſo conſiderandũ eſt in operibus comunibus corporis ⁊ anime. Nunc autẽ ſumatim loquentes de organo motus progreſſiui dicamus ꝙ ipm eſt aliquo modo principiũ ⁊ finis. ſicut enim in linea curua idem eſt ſubiectiue giboſum ⁊ concauũ: ita in organo predicto ideȝ eſt finis reſpectu motus prioris ⁊ principiũ reſpectu motus ſequentis. In tali etiã aliqd quidẽ quieſcit ⁊ aliquid mouetur. ⁊ hec ſunt diuerſa ratione: ſed ambo ſunt inſeparabilia. progreſſiua eĩm mouentur motu compoſito ex pulſu ⁊ tractu. ⁊ ideo ſicut in motu circulari oportet eſſe aliquid permanens a quo incipiat motus: ita ⁊ in motu progreſſiuo.

Caplm. xv. quod ſic incipit. Omno quidẽ igitur ⁊c̃. Declarat ꝙ oĩbus aĩalibus participantibus motũ comunẽ eſt habere appetitũ ⁊ fantaſiam ⁊ qualiter motus ineſt animalibus imperfectis etiam quomodo principium motus eſt oĩ animali rationali.

Sicut prius dictum eſt aĩal eſt motiuũ ſui in quantũ eſt appetitiuũ. appetitus autem nõ ſine fantaſia. hec autẽ eſt duplex: quedam raticionaliȝ ⁊ quedã ſenſibilis qua participant alia aĩalia carentia ratione. Conſiderandũ tamẽ eſt de aĩalibus imperfectis quibus ineſt ſolus tactus vtrum eis inſit fantaſia ⁊ appetitus ſenſibilis. videtur eĩm eis eſſe triſtitia ⁊ letitia que ſine concupiſcentia ⁊ appetitu eſſe nõ poſſunt. ⁊ ideo dicendũ eſt ꝙ ſicut indeterminate mouentur: ita in eis inſunt fantaſia ⁊ appetitus indeterminate. Quãuis autẽ fantaſia ſenſualis inſit alijs aĩalib9 deliberatiua tamẽ ſolum rationalibus. quod patet primo ſic. deliberare vtrum hoc ſit agendũ magis vel illud eſt opus rationis. ſola autẽ rationalia tali modo deliberant. ſecundo ſic declarando quid ſit magis agendũ: neceſſe eſt inuenire aliquod vnũ mẽſurans ⁊ iſtud eſſe magis elegibile ꝙ reliqua eligibilia imitantur. ſed hoc facere ſoluȝ poſſunt rationẽ habentia. q: poſſunt facere vnũ ex pluribus fantaſmatibus comparãdo ipſa ⁊ ſillogizando ipſa ex ipſis. Et hec eſt ꝓpter quam irrationabilia nõ habẽt

opinionem qr .ſ. nō habent virtutē ſillogizandi quā habent rationalia. appetitus etiam ſenſibilis nō habet deliberatiuū. Et licet appetitus ſenſitiuus nō habeat deliberatiuū: tamē in homine aliquādo mouet deliberatiuā potentiā aliquādo mouet ſe ipm aliquādo mouetur ab appetitu naturali quando continentia in homine dn̄antur itaqz appetitus ſuperior mouet inferiorē ꝛ tunc motus hominis eſt naturalis: quādo appetitus ſuperior ꝛ ꝑncipalior mouet inferiorē. Moueri quidē poteſt appetitus inferior tribus rationibus .ſ. ab appetibili a ſe ipſo. tertio ab appetitu rationali. In motu autē quo rationale mouet ab appetitu deliberatiuo ſcientificū .i. ꝓpoſitio ſeu extimatio ꝛ ratio vniuerſalis ut eſt parentes honorādos eſſe: ita eſt imobilis ꝙ nō mouet particularis autē aſſūpta ut hec iſte eſt pater meus ita mouet vel ꝙ ipa ſola mouet ꝛ nō mouet ea que eſt vniuerſalis vel vtraqz eſt mouēs: vniuerſali tamē mouente manente imobili ꝛ particulari exiſtente variabili.

Capl'm .xvj. quod ſic incipit. Vegetabile quidē ꝛc. Manifeſtat quam habitudinē habeat vegetatiuū ꝛ ſenſitiuū adinuicē ad uiuentia ꝛ ſenſus ad aīalia.

Neceſſe eſt om̄e quod viuit habere aīam vegetabilē a principio gn̄onis uſqz ad finem corruptionis. cuius ratio eſt qr quod generatur neceſſe eſt habere augmentū ſtatum ꝛ declinationē ſeu decrementū. que ſine alimento eſſe nō poſſunt alimentū autē per potentiā vegetabilē tranſit in alitum. Omia autē viuentia nō eſt neceſſe habere ſenſum om̄e eim animal ꝛ om̄e habens ſenſum neceſſe eſt habere tactū. nullum autē corpus ſimplex ꝛ quodcūqz nō eſt ſuſceptiuū ſpēꝝ ſine materia habet tactum. ꝛ ideo nō eſt ſenſitiuū. multa autē habentia ꝛ viuentia ut herbe et plante ſunt ad modū corpoꝝ ſimpliciū nec ſuſcipiunt ſpēs ſine materia. ꝛ ideo nō habent ſenſum. Neceſſe eſt autē om̄e animal habere ſenſum. natura autē nichil facit fruſtra eo ꝙ oīa ſubſiſtentia per naturā ſunt propter aliquē finē vel propter aliqđ ordinatū ad finem. Si igitur corpus aīatum mobile motu proceſſiuo nō habet ſenſum nō poterit conſequi alimentū ꝛ ſic corrūpetur nec veniet ad finem ad quē opus nature ipm ordinauit. Aīalibus etiam que ſemꝑ manent in eodē loco exiſtit cōiunctum alimentū quo nata ſunt nutriri hoc ſenſu mediāte percipiunt. om̄e igitur animal ſenſū habet. Nec dici poteſt corpus aīatum habere aīam ꝛ intellectū diſcretiuū quo perueniat ad finem ſenſum autē nō habere. ſiue tale motiuū ex̄ns ſcḋm locum ſit generabile ſiue ingenerabile. ipm eim carere ſenſu contingeret vel propter melius anime vel propter melius corporis. propter melius aīe nō oportet carere ſenſu. qr ipa nō magis intelligit in aīalibus ſine ſenſu: cum eius intelligere oriatur a ſenſu. nec propter melius corporis quia ipm nō magis conſeruatur propter carentiam ſenſuum. nullū igitur corpus aīatum mobile proceſſiue eſt ſine ſenſu.

Capl'm .xvij. quod ſic incipit. At verō ſi ſenſum habens. Determinat de habitudine ſenſus animalis ad corpus in quo propoſito ꝙ neceſſe eſt corpus animalis compoſitum eſſe ꝛ nō ſimplex: prius manifeſtat tactum ꝛ guſtum eſſe neceſſarios animali. alios autem ſenſus propter bene eſſe.

Om̄e corpꝰ habēs ſenſum neceſſe eſt eſſe cōpoſitū nam ſimplex eſſe impoſſibile eſt. qr tactum nō haberet. quē tactū om̄e ſenſitiuū habere neceſſariū eſt. Om̄e eim animal eſt corpus aīatum ꝛ om̄e corpus eſt tangibile. tangibile eſt ſenſibile tactui. ꝛ ideo neceſſe eſt animal habere corpus tactiuū ſi debet ſaluari. alij eim videlicet olphatus viſus auditus ſentiunt ꝑ media ſeparata tactus aūt per medium cōiunctū ꝛ ideo animal nō poterit fugere nociua ꝛ accipere vtilia ſine quibꝰ im

poſſibile eſt ipm ſaluari niſi habeat ſenſum tactus. Guſtus etiā cum ſit alimēti qḋ
eſt corpus poſſibile tangi eſt quidā tactus ⁊ ideo neceſſarius eſt animali. Eſt eīm
ſenſitiuus alicuius tangibilis ⁊ vegetatiui. ſonus autē cuius reſpectu eſt auditus. ⁊ co
loꝛ cuius reſpectu eſt viſus. ⁊ odoꝛ cuius reſpectu ſenſus eſt olphatus nō alūt nec faci-
unt augmentū nec decrementū. ⁊ ideo tactus ⁊ guſtus ſunt neceſſarij animali. nec
poſſibile eſt animal eſſe ſine tactu. alij autē ſenſus ſunt pꝛopter bene eſſe ⁊ iſtos nō eſt
neceſſe ineſſe cuilibet generi aīalium: ſed tantū quibuſdā. ſ. habentibus motū pꝛoceſ
ſiuum. talia eīm aīalia ſi ſaluari debent nō ſolum ſentire oportet aliquid cōiunctū eis
mediante tactu: ſed etiā quod longe. quod ſentire nō poſſunt niſi ſenſu percipiēte per
mediū qḋ quidē patiatur ⁊ moueatur a ſenſibili ⁊ a quo medio moueatur ſenſus. Si
cut eīm mouens localiter permutat aliud uſq3 ad aliquē terminū: itaq3 pelendo me-
dium facit ut mediū moueat aliud in quo oꝛdine primū mouens pꝛopellit ⁊ nō depel
litur: vltimū autē ſolum depellitur: mediū autē ſeu vnum ſeu multa ſint ⁊ depellitur ⁊
depellunt: ſic etiam in alteratione que fit a ſenſibili in ſenſum per medium ſenſibile qḋ
primū eſt mouens: ita mouet ꝙ nō mouetur. ſenſus autē mouetur ⁊ nō mouet. medi
um autē mouetur a ſenſibili ⁊ mouet ſenſum. ita ꝙ manens in eodē loco alterat ſenſū
per mediū ſenſibile: ſicut ſi in cera imprimatur ſigillū ſeu figura: uſq3 ad tantū excedi-
tur alteratio facta a primo imprimente: uſq3 quantū attingit virtus imprimentis. ⁊ cera
mediante poteſt fieri aliqua impreſſio ſeu alteratio in lapide. lapis autē ſic alteratus
nō mouet nec alterat aliud eo ꝙ non poteſt eſſe mediū quo aliud alteretur aqua vero
poteſt eſſe mediū quo aliud etiam pꝛocul diſtans moueatur ⁊ altretur. aer etiā ſic fa
ciliter ⁊ multipliciter mouetur quod agit ⁊ patitur eo ꝙ pꝛopter ſui raritatē de facili re
cipit ſpēs ſenſibiliū. quibus receptis agit in ſenſum. ſicut patitur a ſenſibili ⁊ hoc ſi ma
neat vnus ⁊ idē non interruptus aliquo ſpiſſo terminato. Unde melius eſt dicere
animal videre viſu recipiente ⁊ paciente a viſibili ut a figura ⁊ a calore ⁊ vniuerſaliter
ab obiecto mouente mediū extrīs vnū quale mediū eſt aer continuus ⁊ leuis ⁊ hoc me
diate mouetur viſum ſicut ſigillū ingreditur cerā uſq3 ad aliquē terminū quē ultimo
mouet: quā dicere viſionē fieri viſu egrediente ⁊ repercuſſo.

Caplm. xviij. quod ſic incipit. ꝙ autē impoſſibile ſit ⁊c. Probat qḋ ſuperius
pꝛopoſitū eſt. ſ. corpus animalis nō poteſt eſſe ſimplex adiungens ꝙ ſine ſenſu
tactus nō poteſt animal exiſtere ceteri vero ſenſus ſunt ꝓpter bene eſſe.

Eo ꝙ impoſſibile ſit corpus aīalis ſimplex puta igneū; tantū vel aereū patet
ſic. om̄e corpus aīalis eſt tactiuū eo ꝙ habet ſenſum tactus ſine quo nō cōtin-
git aliū ſenſum habere om̄ia autē elementa ſimplicia ꝓ preter terrā ſenſitiua
ſunt in quantū ipſa poſſunt eſſe mediū extraneū ſentiendi. tactus autē ſentit ipſa tan-
gendo immediate. Propter quod ſortitur hoc nomē. ſ. tactus. ꝗuis eīm alij ſenſ9
ſentiant tangendo. hoc tamē eſt per media ſeparata. ſolus autē tactus per ſe ipm ſen
tit ⁊ q2 nullum elementoꝝ eſt immediatū ſentiens: ideo nō poteſt eſſe corpus aīalis. qḋ
autē dictū eſt de alijs elementis eſt etiam verum de terra. Quod autē corpus ani-
malis nō poſſit eſſe ſimplex maxime ſolum terrenū patet ſic. tactus ſine quo nō poteſt
eſſe tale corpus eſt quedā medietas tangibiliū. eſt etiam ſenſus ſuſceptiuus nō differ
ſolum que cōpetunt terre: ſed etiam calidi ⁊ frigidi ⁊ oīm poſſibiliū tangendi. hec au-
tem nō ſunt in ſimplici corpore maxime in ſolo terreſtri. pꝛopter quod oſſibus ⁊ capil
lis ⁊ huiuſmodi partibus nō ſentimus q2 terre ſunt. pꝛopter quod etiam plāte nullum
habent ſenſum quia terre ſunt. nullū eīm ſenſitiuū poſſibile eſt ineſſe alicui ſine tactu

qui nõ ineſt terre vel alicui elementoꝝ. Ex dictis etiam manifeſtũ eſt qm̃ neceſſe eſt animalia priuato ſolo tactu mori quia non eſt poſſibile hunc ſenſum exiſtere alicui quod nõ ſit animal nec alium preter hunc neceſſe eſt animali ineſſe ⁊ hec eſt cauſa ꝓpter quam ſenſibilia excellentia alioꝝ ſenſuum ut excellens colo2 odo2 vel ſonus ita co2rumpunt ſenſus quod tamẽ nõ co2rũpunt per ſe animalia: licet ſcd̃m accidens poſſint ipſa co2rũpere puta ſi cum vehementi ſono fiat excellens depulſio ⁊ ictus co2rũpunt tactum animalis ⁊ a calore ſeu odore mouetur animal ad aliquid co2ruptiuũ. tactus etiam ſapo2 co2rumpit ſcd̃m quod eſt quid tactiuum. tangibilia autem excellentia puta calida ⁊ frigida ⁊ dura per ſe ſunt co2ruptiua animalis. omne enim excellens ſenſibile co2rumpit ſenſum. ⁊ ideo excellens tangibile co2rumpit tactum ſicut determinatũ eſt. Et qm̃ ſine tactu impoſſibile eſt animal viuere idcirco excellentia tangibilia nõ ſolum co2rumpunt ſenſum: ſed etiam animal. quod neceſſe eſt habere tactum ſi debet eſſe.

Alios ſenſus animalia habent propter bene eſſe ⁊ viſum habent ad videndũ in aere ⁊ aqua ⁊ vniuerſaliter in diaphano. ut melius viuant. guſtum autem ⁊ odoratum habent ut ſentiant delectabile ⁊ triſte in alimento ⁊ ſentiendo concupiſcant ⁊ moueãtur ad neceſſarium alimentum. auditum autem habent ut aliquid ſignificetur ipſis. vnde lingua ut per ipſam poſſit aliquid ſignificare alijs aliquid conferẽs ad bene eſſe.

Expliciunt libri de anima.

Capitula primi libri metaphiſice.

Primum capl'm probat neceſſitatem ſcientie ex naturali deſiderio qđ eſt in hominibus ſcire aliquid.

ij. comparat experimentū arti ⁊ ſcientie oſtendens ipm precellere quantū ad agere ⁊ precelli quantum ad ſcire.

iij. comparat ſcientiam ſpeculatiuaȝ ad praticam ut oſtendat ſpeculatiuam eſſe nobiliorem.

iiij. ex conditionibus ſapientis probat primam ph'iam proprie dici ſapientiam.

v. manifeſtat primam ph'iam eſſe ſpeculatiuam diuinam liberalem honorabilem ceteris.

vj. determinat neceſſitatem conſiderandi que ⁊ quot ſunt cauſe entis proſequens opinionem naturalium de cauſa materiali.

vij. ꝙ euidentia rei coegit antiquos ponere cauſam efficientem ſine qua nō eſt generatio ⁊ etiam cauſam finalem.

viij. ꝙ cauſa vnde principiuȝ motus non eſt ponenda vna ſed plures de quibuȝ imperfecte locuti ſunt antiqui.

ix. ꝙ leucippus ⁊ democritus cauſam materialem tetigerunt ex qua aſſignauerunt diuerſitatem entium.

x. continet opinionem pictagoricorum ponentium numeros ⁊ paſſiones ipſorum principia rerum.

xj. continet opinionem loquentiū de toto ente tāquā d̄ na naťa ſigulari.

xij. continet opinionem platonis de principijs ⁊ in quo differat a pictagoricis.

xiij. continet ſumatim dicta antiquorum de cauſis qui non inueniuntur poſuiſſe niſi quattuor cauſas de quibus dictum eſt in phiſicis.

xiiij. improbat opinionem ponentium tantum vnum principium materiale ⁊ hoc corporum.

xv. improbat opiniones ponentium plura materialia pn̄apia ſpecialiter empedo. ⁊ anaxa.

xvj. improbat opnionem pictagoricorum declarans eorum inſufficientiam.

xvij. improbat opinionem platonis de ydeis ⁊ declarat inſufficientiam poſitionis ⁊ incōuenienta.

xviij. improbat opinionem platonis ſex rationibus ponentis ydeas eſſe quedam exempla.

xix. alijs ſex rationibus improbat dictum eius quantum ad hoc ꝙ ponit numeros ydeas.

xx. improbat opinionem platonis de principijs entium quantum ad rationē eſſendi.

xxj. improbat quattuor rationibus opinionem eiuſdem hōm ꝙ dicit ydeas eſſe principium ſciendi.

Capitula ſecundi libri.

Primum capitulum declarat facilitatem ⁊ difficultatem cognitionis veritatis que difficultas prouenit ex parte intellectus noſtri.

ij. declarat primam ph'iam eſſe ſcientiam veritatis cognite per primā cauſaȝ que eſt maxime ⁊ neceſſario vera.

iij. probat ꝙ eſt ſtatus in cauſis ⁊ primo in efficienti ⁊ materiali.

iiij. quod eſt ſtatus in cauſis finalibuȝ et formalibus et etiam generationibus ipſorum.

v. declarat impedimenta cognitionis veritatis ⁊ que obſeruanda ſunt volenti inquirere noticiam ipſius veritatis.

Capitula tertij libri.

Primū declarat ꝙ dubitare eſt vtile ad querandum noticiam veritatis.

ij. enumerat quaſdam opiniones de quibus tractandum eſt in ſequentibus.

iij. inquirit diſputatiue vtrum vna ſcientia aut plures conſideret cauſas entium ⁊ ſi plures que ipſarum ſit prima philoſophia.

iiij. vtrum de primis principijs conſideretur in vna ſcientia ⁊ vtrum eadem ſcientia ſit de eis ⁊ de ſubſtantijs.

v. vtrum omnium ſubſtantiarum ſit vna ſcientia ſimul conſiderans ſubſtantiam ⁊ eius accidentia.

vj. vtrum preter ſubſtantias ſenſibiles ſint alie ſubſtantie ⁊ vtrum ydee ⁊ mathematica eiuſdem generis.

vij. vtrum genera ſint magis ponenda principia entium ꝙ materia ⁊ forma ⁊ econuerſo.

viij. vtrum genera ſint magis ponēda principia entium ꝙ ſpecies que immediate predicantur de indiuiduis.

ix. vtrum ſit aliquod vniuerſale preter ſingularia. ⁊ vtrum ſit aliqua forma ſeparata a ſenſibilibus.

x. vtrum ſit vna forma ſubſtantialis oīum entium ⁊ vtrum oīum ſint eadem principia.

xj. vtrum corruptibilium ſint eadem principia.

xij. vtrum ens ⁊ vnum ſint ſubſtantie rerum vel aliud ab eis.

xiij. vtrum numeri ⁊ diuiſiones mathematice ⁊ puncta ſint ſubſtantia entiū.

xiiij. vtrum preter ſenſibilia ⁊ mathematica neceſſe ſit ponere ydeas.

xv. vtrum principia ſint aliquid actu tantum. ⁊ vtrum ſingularia vel vniuerſalia ſint rerum principia.

Capitula quarti libri.

Primum declarat ad primum philoſophum pertinere conſiderare ens in quantum ens ⁊ cauſas ipſius ꝙuis ens multis modis dicatur quia habet vnitatem analogie ad primum ens de quo principaliter conſiderat prima philoſophia.

ij. ꝙ vnum ⁊ ens idem ſignant ⁊ ꝙ tot ſpecies vniuſcuiuſq; quot entis de quibus oībus eſt eadem ſcientia.

iij. ꝙ ad ꝑmum philoſophū pertinet conſiderare d' pluralitate ſiue multitudine ⁊ eius ſpeciebus.

iiij. ꝙ eius eſt ſpeculari de omnibus propter hoc ꝙ ſpeculatur de ente ⁊ paſſionibus eius.

v. ꝙ primi phi eſt ſpeculari de principijs per ſe notis ⁊ de indemōſtrabilibus quibus alie ſcientie vtuntur.

vj. ꝙ primi philoſophi eſt conſiderare primum principium per ſe notum. ſcilicet ꝙ non contingit idem ſimul ineſſe et non ineſſe.

vij. diſputat contra negantes principia ex ſuppoſitione ſignificanti nominum.

viij. propter quid ſi oppoſita verificantur de eodem nichil predicabitur de aliquo per ſe ſed omnia erunt accidentia.

ix. declarat ꝙ ſi contradictoria verificantur de eodem nichil predicabitur de aliquo per ſe ſed omnia erūt accidentia.

x. probat ſillō diuiſiuo ꝙ nec oīa cōtradictoria nec quedā de eodē verificātur.

xj. probat idē per id qđ res aliqd determīate ſignat ⁊ per hoc ꝙ magis ⁊ minus verū eſt reſpectu maximi veri.

xij. cōtinet diuerſos modos diſputādi cōtra negātes ꝑncipia ex diuerſis cauſis. ⁊ quid monit antiquos ad opinandum oppoſita verificari de eodē ſoluēs ipſorum motiua.

xiij. ꝙ opinari omia que apparent vera eſſe prouenit ex opinari intellectum ⁊ ſenſum eſſe idem.

xiiij. excludit motiua opinantium omnia aparentia eſſe vera ⁊ omia eſſe in cōtinuo motu.

xv. ſex rationibus ꝙ non om̄e apparens eſt verum.

xvj. improbat opinionem negantiuȝ rationes predictas ⁊ dicentium ꝙ de oībus eſt querenda demonſtratio.

xvij. concludit contraria non verificari de eodem. ſi contradictio de eodem verificatur.

xviij. improbat opinionem dicentium omia eſſe tantum falſa. ⁊ omia eſſe tantum vera.

Capitula quinti libri.

Primum diſtinguit quot modis dicitur principium. ⁊ ꝙ om̄i principio cōmune eſt ꝙ ſit proprium.

ij. diſtinguit genera cauſaruȝ in quatuor ⁊ ꝙ proprietates ipſorum ſunt tres modi ⁊ quilibet eſt actu vel potentia.

iij. diffinit quid eſt elemētum ⁊ de quibus proprie ⁊ de quibus tranſlatiue dicatur elementum.

iiij. diſtinguit quot modis dicitur natura ⁊ ꝙ pcincipaliter ratio nature ſaluatur in forma ſubſtantiali.

v. diſtinguit quot modis dicitur neceſſarium ⁊ ꝙ neceſſarium requiritur tam in demonſtrationibus ꝙ̄ in primo ente.

vj. declarat quot modis dicitur vnuȝ per accidens ⁊ quot modis vnuȝ per ſe.

vij. ꝙ ratio vnius conſiſtit in indiuiſione ⁊ ꝙ multa dicuntur vnum per habitudinem ad aliquid vnum.

viij. ꝙ tam ens ſcd̄m accidēs ꝙ̄ ens ſcd̄m ſe multipliciter dicitur.

ix. ꝙ ſubſtantia dicitur quattuor modis que reducuntur ad duos.

x. quot modis dicitur idem ſecūduȝ accidens. ⁊ quot modis dicitur idē ſecundum ſe ⁊ quomodo differunt diuerſum ⁊ differens.

xj. quot modis dicuntur ſimilia ⁊ oppoſita contraria ⁊ diuerſa ſpecie.

xij. ꝙ priora ⁊ poſteriora dicūtur quadrupliciter.

xiij. quot modis dicitur potentia potens ⁊ im potentia impoſſibile.

xiiij. quid eſt quantū ⁊ ꝙ diuiditur per diſcretum ⁊ continuū ⁊que ſunt quanta per ſe ⁊ per accidens.

xv. ꝙ qualitas dicitur quattuor modis ⁊ ꝙ reducuntur ad duos.

xvj. ꝙ relatio habet tres ſpecies et ꝙ quedā dicuntur ad aliquid per aliquid q̄dam per aliud quedam per accidens.

xvij. ꝙ perfectū dicitur tribus modis

xviij. quid eſt terminuȝ ⁊ q̄t modis dicitur ⁊ qualiter ſe habet ad ꝑncipium.

xix. quot modis dicitur ſcd̄m quid et quid eſt diſpoſitio.

xx. quot modis dicitur habitus.

xxj. quot modis dicitur potentia.

xxij. quot modiȝ dicuntur priora.

xxiij. quot modis dicitur habere.

xxiiij. quot modis dr̄ aliqd ex aliquo.

xxv. quot modis dicitur pars.

xxvj. quid eſt totū ⁊ quotiens dicitur.

xxvij. quid eſt colobon.

xxviij. quotiens dicitur genus.

xxix. quotiens dicitur falſum.

xxx. quid eſt accidēs ⁊ quotiēs dicitur

Capitula ſexti libri.

Primū declarat ꝙ prime pħie eſt q̄rere cauſas entis in quantum ens.

ij. ꝙ phiſica ⁊ mathematica ſunt ſpeculatiua tamē cōſiderātiens in quantū ens

iij. ꝙ quedaȝ ſcientia alia a predictis ⁊ prior ambabus ⁊ vniuerſalior ipis conſiderat ens in quantum ens.

iiij. declarat ꝙ nulla ſcientia ſpeculatur per ſe de ente ſecundum accidens.

v. quid eſt accidens ⁊ quid eſt eiꝰ cauſa ⁊ quare eius non eſt ſcientia.

vj. ꝙ entis ſecundum accidens non eſt cauſa neceſſaria.

vij. quid eſt verum ⁊ quid eſt falſum.

Capitula ſeptimi libri.

Primuȝ declarat ſubſtantiam eſſe ens primū ita ꝙ prior eſt accidente ratione. notitia ⁊ tempore.

ij. ꝙ ſubſtantia ſenſibilis manifeſta ē nobis ⁊ perſcrutandum eſt vtrum ſit ꝗ alia preter ipſam.

iij. diuidit ſubſtantiā in formā vniuerſale genus ⁊ ſubjectum proſequens de ſubſtantia quanta que diuiditur in materiam formam ⁊ compoſitum.

iiij. determinat de quidditate rerum ſenſibiliu per quā deuenitur in noticiā quidditatis intelligibilium ⁊c̄.

v. declarat ꝙ quidditas etiam inſenſibilibus conuenit rei cuius eſt quidditas ⁊ ſcdm̄ ſe ⁊ ꝙ entis per accidens non eſt quidditas.

vj. ꝙ diffinitio accidētiū maxime propriaȝ paſſionū eſt ex additione.

vij. ꝙ quidditas ⁊ cuius eſt quidditas nō ſunt idē ȝ in ente per accidens licet ſint idem ī ente per ſe.

viij. ꝙ in his que fiunt a natura ſiue ab arte ſiue a caſu eſt aliquod efficiens ⁊ aliquid ex quo ⁊ aliquid factum.

ix. ꝙ in om̄i eo quod fit ineſt materia ⁊ forma ita ꝙ materia de quibuſdā formis in ea predicatur denominatiue.

x. ꝙ forma per ſe non generatur ſed compoſitum.

xj. ꝙ ydee nō ſūt neceſſarie ad generationem.

xij. quare quedam fiunt ſimul ab arte ⁊ caſu. quedam ab arte tantum. omīa tamen fiunt ex principio vniuoco.

xiij. vtrum om̄s partes rei ſint de eſſe quidditatis ipſius.

xiiij. ꝙ q̄dā ſūt partes p̄ores ⁊ quedā poſteriores toto diffinibili ⁊ ꝙ materia in quibuſdam eſt de eē ſpeciei. ⁊ ꝙ partes diffinitionis ſunt partes ſpeciei ⁊ nō indiuidui.

xv. que partes ſint ſpeciei ⁊ que indiuidui ⁊ ꝙ materia non videt eſſe pars ſpeciei.

xvj. ꝙ in quibuſdam materia eſt de eſſe ſpeciei licet non omnis pars aīalis ſit de eius eſſentia ⁊ ꝙ eſt forma principalis.

xvij. ꝙ diffinitio ſit vna ratio licet habeat partes diuerſas propter vnitatem differentie ultime.

xviij. concludit quinqȝ rationibus ꝙ vniuerſale nō eſt ſubſtantia ⁊ duobuȝ inconuenientibus ꝙ eſt ſubſtantia.

xix. ꝙ impoſſibile eſt ydeas eſſe ſubſtantiaȝ ſeparatas ⁊ ydeas quaſdaȝ ſi ſpecies ex genere ⁊ differentijs conſtant

xx. ꝙ nullum ſingulare inquantum ſingulare diffinitur. ⁊ ꝙ quedam ſunt in potentia ⁊ non omnes ſunt in actu.

xxj. ꝙ ens ⁊ vnum non ſignificat ſubſtantiaȝ entium ⁊ ꝙ poſitio ydearum habet aliquid rectum.

xxij. ꝙ quidditas et forma ſubſtantialis eſt principiū cuiuſlibet rei per quā reſpondetur ad queſtioneȝ propter quid que queſtio nō habet locum in ſimplicibus ſed in compoſitis.

xxiij. ꝙ forma totius non eſt elementum nec ex elementis ⁊ ꝙ ipſa poſſet dici eſſe elementum ⁊ principium eſſendi.

Incipiunt capitula octaui libri.

Primū capl'm recolligit que in ſeptimo dicta ſunt ordinans ipa ad perſcrutandum ſubſtantiam ſenſibilem.

ij. determinat de ſubſtantia ſenſibili ꝙ aliter materia aliter forma aliter compoſitum dicitur ſubſtantia.

iij. ꝙ om̄e ſignans totum principalr̄ ſignat formā q̄ eſt ratio eſſēdi nec per ſe ſignatur ⁊ aſſimilatur numeris.

iiij. ꝙ licet oīa generabilia ſint ex eadem materia p̄ma tamen diuerſorum eſt diuerſa materia proxima.

v. ꝙ forma nõ fit ex forma ſed compoſitum ex compoſito ⁊ quo modo materia ſe habet ad contraria.

vj. ꝙ cauſa vnitatis rei habentis partes eſt ꝙ altera pars eſt potentia altera eſt actus eius inſeparatis in materia forma eſt cauſa vnitatis.

Capitula .ix. libri.

Primũ probat ꝙ omis potentia reducitur ad actiuã ſicut ad primã quia differt a paſſiua vtriqꝫ tamẽ opponitur in potentia oppoſitio priuatiua.

ij. ꝙ quedã potentie ſunt in rebus inalatis alie vero i rebꝰ aiatis harũ qedã ſut rationales quedã vero irrationales.

iij. improbat opinionẽ dicẽtiũ nichil eſt in potentia niſi quando eſt in actu licet idem ſit actus ⁊ potentia.

iiij. diffinit quid eſt poſſibile ⁊ ꝙ nomẽ actus venit ad noticiã nrãm ex motibus

v. ꝙ potentie naturales predicte ſũt actus. acquiſite vero fiunt per actus ita ꝙ irrationales potentie ſtatim agunt actiuo approximato paſſiuo. rationabiles autem nõ. nec ſimul agunt duo contradictoria. ſed ſicut contrarioꝝ.

vj. eſt qd actꝰ ⁊ ꝙ ipſius eſt duplex diuiſio.

vij. q̃modo aliquid eſt in potentia ad aliquid ⁊ quomodo nõ.

viij. ꝙ actus prior eſt potentia. ratione ſubſtantia ⁊ tẽpore aliqñ poſterior.

ix. probat quattuor rationibus ꝙ actꝰ prior eſt potentia.

x. ꝙ in bonis ⁊ ſtudioſis melior eſt actus potentia in malis antẽ deterius ⁊ ꝙ malum poſterior eſt rebus nec eſt in ſempiternis.

xj. ꝙ actus prior eſt potẽtia cognitione quia que in potentia ſunt tunc cognoſcuntur quãdo deducuntur ad actũ.

xij. ꝙ verum ⁊ falſũ in compoſitis eſt per componi ⁊ diuidi in ſimplicibus autem verum eſt per attingi.

Capitula decimi libri.

Primũ declarat ꝙ vnũ quadrupliciter dicitur. ſ. continuũ totum ⁊ perfectũ indiuiſibile ſpecie ſinglare quibus cõuenit ratio vnius nõ equaliter ſed ſcđm prius ⁊ poſterius.

ij. ꝙ in quolibet geenere eſt vnuꝫ primũ menſurãs ⁊ hoc maxime reperitur in quãtitate ex qua diriuatur ad alia.

iij. ꝙ eiuſdẽ poſſunt eſſe plures menſure reducibiles tamẽ ad vnã ſimplicez ⁊ vnigeneã menſurã.

iiij. vtrum ſit aliqua ſubſtantia ſeparata menſurãs oĩs ſubſtãtias ⁊ vtrum ens ⁊ vnũ idẽ ſignificant

v. ꝙ vnũ ⁊ multa opponũtur ꝑuatiue ⁊ quot ſunt ſpẽs vnius qnot multitudis nec idẽ eſt dr̃ia ⁊ diuerſitas.

vj. ꝙ contrarietas eſt perfecta ⁊ maxima dr̃ia ex qua verificantur oĩs diffinitiones contrarioꝝ.

vij. ꝙ in oĩ contrarietate ſaluatur aliquo modo oppoſitio priuatiua.

viij. ꝙ vnum opponitur multis ⁊ equale magno ⁊ paruo nõ contrarie ſed priuatiue.

ix. ꝙ vnuꝫ eſt menſura multitudinis nõ prout multitudo dicit excedentiã ſed quantitatẽ diſcretam.

x. ꝙ media ſunt ex contrarijs propter hoc ꝙ ſunt in eodem genere cuꝫ ꝯrijs ⁊ media ipſoꝝ.

xj. ꝙ dr̃ia ſpecie continẽtur ſub eodẽ genere qđ diuiditur in eis per dr̃ias ⁊ cõtrarietas eſt dr̃ia ſpecifica.

xij. ꝙ ſola contrarietas que eſt ex parte forme facit dr̃ian ſpecificam ⁊ nõ illa que eſt ex parte maerie ut maſculinum ⁊ femeninum.

xiij. ꝙ licet contaria ſpecie differant tamẽ corruptibile ⁊ incorruptibile differunt genere.

Metaphiſice

Capitula .xj. libri.

Primum declarat quaſdã queſtiones factas in tertio libro.

ij. declarat alias q̃ſtiões tactas ibidẽ.

iij. ꝙ entis in quantũ ens eſt vna sciẽtia propter vnitatẽ anologie q̃z omĩa entia habent ad primũ.

iiij. ꝙ primi ph̃oſi eſt cõſiderare ens in quantũ ens. ꝛ paſſiones eius nec non ꝑncipia comunia oĩm entium.

v. diſputat contra negantes hoc principium. nõ cõtingit ſimul idem eſſe et non eſſe.

vj. oſtendit ꝙ eraclitus negauit dictũ principium. ſimiliter anaxa.

vij. ſoluit ꝛ deſtruit opiniones falſas de dicto principio.

viij. excludit quinqꝫ rationibus opinionem dicentium omĩa eſſe in cõtinuo motu ꝛ fluxu.

ix. oſtendit qui ſunt bene curabiles ꝛ qui nõ de his qui opinantur falſa eſſe ꝑncipia.

x. ꝙ oĩs ſcientia ſupponit ſubiectũ de quo probat paſſiones per ꝑncipia ꝛ ph̃ica que eſt de ſubſtãtia cuius forma eſt in materia altera eſt a ꝑma ph̃ia.

xj. ꝙ de ente ſcdm̃ accidẽs nõ eſt ſciẽtia q꞉ eius ſunt cauſe infinite ſimiliter de ente qd̃ eſt verũ ſcientia nõ eſt q꞉ ipſius nõ queruntur principia.

xij. ꝙ motus eſt actus entis in potentia ſcdm̃ ꝙ in potentia ſicut dictum eſt in tertio phiſicorum.

xiij. recapi̾at ea que de fortuna dicta ſunt in ſecundo phiſicorum.

xiiij. quot modis dicitur infinitũ ꝛ ꝙ impoſſibile eſt ip̃m eſſe actu ſeparatum

xv. ꝙ impoſſibile eſt corpus ſenſibile eſſe infinitum.

xvj. ꝙ aliquid mutatur ſcdm̃ accidẽs aliquid per partẽ aliquid per ſe ꝛ ꝙ mouens eodem modo diuiditur ut dictum eſt in quinto phiſicorum.

xvij. ꝙ motus ſunt tres ſpẽs nec motus eſt in ſubſtãtia nec in ad aliqd̃ nec in paſſione ꝛ actione ut dictũ eſt ibidẽ.

xviij. quot modis dicit̃ imobile ꝛ qd̃ eſt ſimul tangere ꝛ ſic de alijs intentionibus ibidem poſitis.

Capitula .xij. libri.

Primũ ꝙ ph̃oſi ꝑmi eſt cõſiderare de ſubſtãtia q̃ diuiditur i ſenſibile in ſẽpiternũ ꝛ inſenſibilẽ corruptibilẽ. ꝛ ꝙ oĩs ſubſtantia ſenſibilis habet materiã.

ij. ꝙ forma ẽ pars ſubſtãtie ſenſibilis q̃ eſt ad modũ habitus ꝛ ꝙ in quibuſdã nõ eſt ſeparabilis a ſubſtãtia cõpoſita.

iij. ꝙ ſubſtãtie ꝛ alioꝝ predicamẽtoꝝ principia realiter ſunt diuerſa ꝓportionabiliter tamẽ ſunt eadem. ſ. materia. forma. ꝛ priuatio.

iiij. ꝙ neceſſe eſt eſſe aliquã ſubſtãtiã ſempiternã imobilẽ ſemꝑ actu agentẽ in qua nõ eſt potentia.

v. ꝙ ſubſtãtia prima ſẽpiterna q̃ act9 purus eſt mouet ut finis per ſe eſt intelligibilis ꝛ optimũ ens mouẽs alia.

vj. ꝙ ipſa habet delectationẽ i ſe ꝛ eſt vita ſimplex ꝛ impaſſibilis.

vij. ꝙ numerus ſubſtantiaꝝ ſeparatarum querendus eſt ex numero corpoꝝ ſempiternoꝝ circulariter motorum que ſunt. lv. vel. xlvij.

viij. concludit tot eſſe ſubſtantias ſeparatas q̃t ſunt ſphere mobiles celeſtes.

ix. mouet quinqꝫ dubitationes circa intellectum prime ſubſtantie.

x. ꝛ ultimum ꝙ in natura vniuerſi eſt duplex bonum ſcilicet ordinis ꝛ principis. quia ꝑnceps eſt principium primũ ꝙ natura non patitur plurificari ſed requirit ip̃m eſſe primum.

Quod quidem principium eſt deus trinus ꝛ vnus qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum Amen.

DEO GRATIAS

Omne quod eſt in potẽtia ad aliquam pfectionez naturaliter appetit pfici per ipſam ⁊ q: homo aptus natus eſt pfici per ſciẽciaz ad q̄m eſt in potẽcia ſicut ad perfectionẽ ſui idcirco naturaliter deſiderat ſcire. Et hoc eſt qd dicit prima ppoſitio huius libri. omnes homines naturalr̄ ſcire dſiderant. In hijs aũt que naturaliter ſcire deſiderãt illud maxime deſiderãt quod eſt nobilius infra naturã ipſorum. Et quoniam iter ſciencias naturalr̄ cõformes intellectui hominis put utitur noticia proportionata ſenſibus methaphã eſt ſuppma: hinc eſt q de ſe magis ẽ appetibilis ab intellectu proſeq̄ntis ſcienciam principalr̄ propter ſcire q aũt methaphiſica talis ſit patet. ſciaꝝ vna nobilior eſt alia propter alterã triũ rationũ. pmo quia eſt de ſbõ nobiliori quomodo ſciẽcia de aĩa nobilior ẽ q̄m ſciẽcia de corporibus. ij. quia de modo certiori ſicut geometria melior ẽ q̄ phiſica. demoſtratiões enim geometrice certiores ſũt demõſtratiõibus phiſicis ut dicit comẽtator. ij. metaphiſice. iij. quia eſt de fine vlteriori quomodo dictum eſt pmo ethicoꝝ q militaris nobilior ẽ frenefactiua. Et q̄m methaſiſica tractat de his q̄ pertinẽt ad nobilius ſubiectum. ſ. de prima ſubſtãcia hoc etiã fit certiori modo quia p primas. hec etiã ordinat ad vltimũ finem. ſ. ad pure ſubſtãcie cognitionẽ: idcirco pfectior eſt inter ſcias que poſũt naturaliter acqri ⁊ per conſequẽs magis appetibilis ẽ inter ipſas. Ut igit̃ ſereniſſime princeps dñe ruberte hieruſalem et ſcilicie rex intellectus neſter q̄m propter curã regalis pſidẽtie oportet ad ſenſibilia pleruq3 conuerti facilius poſſit interdum prime phiſice ſpeculatiõi vacare: ipſam primã phicaz que vulgo methaphã dicit̃ diſtinctã capitulis ubis clarioribus explanatã necnõ ⁊ in aliq̄bus locis difuſſioribus breuiataz: vre excellentie ob cuius reuerẽtiã hoc opus aggreſſus ſum offero et aſcribo. in quo ſiquid bene dictum eſt deo tamq3 primo ⁊ pncipali tribuat auctori. quicquid autem defectus mee imperície deputetur.

Omnes homines natura ſcire deſiderãt et c̃. Hui⁹ libri methaſiſice. Capitulum primu3 probat neceſſitatem ſcie ex naturli deſiderio quod ineſt hominibus ad ſcire. declarãs hoc deſideriũ ex dilectiõe noticie ſenſitiue. et manifeſtans gradum cognitiõis in animalibus et hominibus.

Omnes homines natura ſcire deſiderãt cuius ſignũ ẽ ſenſuũ dilectio. ſenſus enĩ diliguntur ab oĩ animali et ſi nulla alia vtilitas preter cognitionẽ ſenſitiuaz ſentienti debeat prouenire. Et inter ſenſus ille magis diligit̃ ex quo maior noticia nobis prouenit ſcilicet viſus hic etiã ſenſus magis cognoſcere nos facit. q: propter minorẽ imerſionem cum materia intẽſius facit nos cognoſcere ⁊ propter maiorez ambitum ſui obiecti ſcilicet lucis plures differẽcias nob oſtendit q̄ alius ſenſus lux enim ſiue lucidu3 qd eſt obiectum viſus in pluribus differentijs repitur q̄ alicuius alterius ſenſus. Animalia quidem igitur ex ſua natura habent v̓tutem ſenſitiuam eo q̄ aĩal in eſſe animalis conſtituitur per ſenſum. ex ſenſitiua tñ virtute quibuſdam animalibus nõ ineſt memoria quia non ſentiũt niſi in pñtia ſenſibilis quibuſdam uero aĩalibus ineſt. ſ. illis que retinẽt intencionẽ ſenſatam in abſentia ſenſibiliũ. Animalium uero quibus ineſt memoria quedam pticipãt prudenciam per quam operãtur debitis medijs ad conſeruationez vite et hec ſũt aĩalia que cum virtute ſenſitiua habent memoriam. non tñ habent ſenſum audiuis ut apis ⁊ ſimilia. quedam uero cum ſenſu ⁊ prudentia ſunt diſciplinabilia q̄ cum memoriã habent ⁊ vigẽt in ſenſu auditus. Animalia igitur cetera ſolis imaginationibus ⁊ memorijs viuẽtia parum pticipãt experientia. hominum autem genus arte ⁊ ratione viuit. Hominũ igi

tur ex memoria ſit experimẽtum. q̃ multe memoratiões eiuſdem rei faciunt virtutem vnius experimenti. quia experimentum arti ⁊ ſcientie ſimile eſſe videtur. Hominibus autem per experientiam euenit ars et ſcia. ideo bene dixit polus id eſt thimeus qui dixit ꝙ experientia artem facit et in experientia caſum. Cum enim ex multis experimentalibus conceptionibus tamq̃ʒ ex quibuſdaʒ ſimilibus fiat vnus conceptus communis ⁊ vnus cõmũis acceptio: hoc eſt principium artis ⁊ ſcie vt quãdo quis habet quandã conceptioneʒ ex ſenſationibus cauſatam ꝙ hec herba cõtulit ſanitatem calie ſacrati ⁊ multis ſingularibus eadeʒ infirmitate: experimẽti eſt. habere aũt vniuerſalẽ cognitionem ꝙ omnibus eiuſdẽ ſpeciei laborantibus aliqua egritudĩe determinata talis medicina contulit. hec ẽ aũt artis.

Capitulum ſecundum quod ſic incipit ad agere quidẽ ⁊c̃. Cõparat experimentum ad artem ⁊ ſcientiam oſtendens ipſum precellere q̃ntum ad agere ars autem ꝓcellere ipuʒ q̃ntũ ad ſciaʒ.

Ad agere quidẽ igitur expientia non vĩ differre ab arte. ita enim agere poſſunt experti ſicut artifices ſed et videmus exptos in actione magis proficere ſine arte: q̃ habentes ratiõem ſine experientia. Cuius cauſa eſt q: cognitio reſpiciens ſingularia q̃lis ẽ experientia: magis proficit in actionibus eo ꝙ actiões ſint circa ſingularia q̃ cognitio ꝑ ſe reſpiciens vniuerſalia q̃lis eſt ars. dico auteʒ actiões eſſe circa ſingularia. q: medicus nõ ſanat hominẽ niſi per accidẽs ſanat enim caliam aut ſocratem aut aliquẽ ſingulareʒ hominem cui in quãtum ſanat accidit hominem eſſe. Si quis ſine experimẽto habeat rõnem q̃ cognoſcat vniuerſale ignoret aũt particulare contineri ſub illo vniuerſali: multociens peccabit in curatione eo ꝙ cura magis ſingularis ſit igitur q̃ntum ad agendum experientia multociens plus valet q̃ ars. Sed tñ ſcire ⁊ intelligere magis arbitramur fieri et eſſe per artem q̃ per experimẽtum. ⁊ artifices arbitramur ſapientiores eſſe expertis: tanq̃ ſapia magis exiſtente omnibus per ſcire q̃ per ſolum experiri. Cuius ratio eſt q: ſciẽtes cognoſcunt cauſam q̃ expti ignorant. expti enim de re ſciũt quia eſt: ſed non propter quid ⁊ cauſaʒ hoc autem eſt ſcire ⁊ intelligere rem. ſ. cognoſcere cauſaʒ et propter quid ipĩ9. vnde ⁊ architectores. i. principales artifices in qualʒ arte nobiliores magis ſcientes et etiam ſapientiores putamus manu artificibus. q: illi ſciũt cauſas factorum. Sed ⁊ manu artifices denominamus ſicut ⁊ quedam inanimata. q: operãdo non agant ſecundum ſcientiam. ſed poti9 ex quodam quaſi impetu ſicut ignis exurit. niſi ꝙ hec eſt differentia inter inanimata agẽtia per naturam ⁊ manu artifices agentes per ſolaʒ experientiaʒ quia vnumquodq̃ʒ agit ex ui nature: ſed manu artifices per conſuetudinem non ergo ſũt artifices ſapientiores ſecundum ꝙ pratici propter experiẽtiam: ſed potius ſecũdum ꝙ ipſi habent rationẽ ⁊ cognoſcunt cauſam. Et omnino ſignum ſcientis eſt poſſe docere. habentes autem artem docere poſſũt manifeſtando addiſcenti cauſam rei. experti aũt docere non poſſunt cum ignorãt cauſaʒ. Et ideo exiſtimamus ꝙ ars plus participat de ſcientia q̃ experimẽtum. Amplius aũt non ponimus cognitionẽ habitam per quẽcũq̃ʒ ſenſum ſapientiam eſſe. q: ex ſenſib9 proprie fit cognitio ſingulariũ ⁊ de nulla re ſenſitiua cognitio dicit propter quid: ſed tantum q: eſt. ſicut tactus non dicit de igne propter quid calidum ſit. ſed ſolum quia calidum eſt: quia igitur experiẽtia non excedit ſenſitiuam cognitionem: ideo non debet dici ſapiencia.

Capitulũ terciũ quod ſic incipit primũ quideʒ igitur conueniens ⁊c̃. Conꝑat ſciaʒ ſpeculatiuaʒ ad praticaʒ. ut oſtendat ſpeculatiuam eſſe nobiliorẽ et magis dignam nõie ſapiẽtie.

Rimuꝫ quidem cõueniens eſt ab hoībus honorari et admirari inueniẽteꝫ q̃nlꝫ ſci ẽtiam excedentem omnem cognitionem ſenſitiuam. et tale admirari cõuenit non ſolũ propter aliquam utilitateꝫ inuẽtoꝝ ſed ſicut ſapiẽteꝫ et ab alijs differentẽ. dico aũt non propter aliquam vtilitatẽ quia pluribus repertis artibus quaꝝ quedã ſunt vtiles ad neceſſaria uite ſicut morales ⁊ mechanice q̃dam uo ad introductionẽ ſicͤ gramatica logica et rethorica: ſpeculatiue ſciẽ reperte ſunt. q̃ꝝ inuentores arbitrandum ẽ eſſe ſapientiores inuentoribus praticarum per hoc ꝙ ſcie ipſorũ non ordinãtur ad aliquẽ uſum. Cuius ſignuꝫ eſt quia iam inſtitutis omnibus ſciẽtijs q̃ ſunt vtiles ad vſum humanum: ille ſcientie ſunt reperte que nec ad voluptateꝫ vite ordinãtur nec ad neceſſitatem: ſcilicet ſpeculatiue vnde circa egiptum ſcilicet in his locis in quibus uacabãt tãq̃ ſacerdotes nõ indigẽtes neceſſaria ſibi procurare primuꝫ cõſtiterũt mathematice ſcientie que ſũt de numero ſpeculatiuarum. Hec autem ſit differẽtia artis ⁊ ſcientie et aliorum habituũ intellectualium in moralibus ſcilicet in ſexto ethicoꝝ dictum eſt. Cuius autem gratia nunc facimus hunc tractatum hoc ẽ ꝙ omnis qui exiſtimat ſcientiam circa primas cauſas et principaliter nominatam ſapiẽtiam. Et hanc propter ſui nobilitateꝫ eſſe ſpeculatiuam ſicut ſuperius dictum eſt expertus videtur ſapiẽtior habente q̃ncumqꝫ cognitionem ſenſitiuaꝫ. artifex ſapientior expertis. architector autem ſapientior artifice manuali. ſed ſpeculatiue plus habẽt de ratione ſapiẽtie q̃ cetere ſcientie. Et ſic patet ꝙ ſcientia quaꝫ querimus eſt ſapientia. eſt etiaꝫ circa cauſas et principaliter cum ſit nobilior ſcientiarum et prima.

Capitulum quartum quod ſic incipit. quoniaꝫ autem ſcientiaꝫ hanc q̃rimus. Manifeſtat ex conditionibus ſapientis ꝙ methaphiſica proprie debet dici ſapientia.

Uoniam autem hanc ſcientiam quaꝫ querimus eſt circa cauſas et principia primã conſiderãdum eſt quomodo hec conuenienter dicatur ſapientia. quod quidem fiet manifeſtum ſi accipiantur conſideratiões ſeu conditiones quas ponimus in ſapiente que tales ſunt. Itaqꝫ primum exiſtimamus ſapientem non illum qui habet ſcientiam aliquorum tanq̃ ſingulariuꝫ: ſed potius ſcientem omnia. ſicut contingit omnia ſciri ab intellectu finito. Secundo exiſtimamus ſapientem non ſolum leuia: ſed etiam difficilia potenteꝫ cognoſcere. leuia autem ad cognoſcendum ſunt ſẽſibilia quia ſentire eſt commune omnibus animalibus. et ideo facile eſt et nõ ſophõ ſenſibilia cognoſcere. Secundõ exiſtimamus ſapientem debere habere certiorẽ cognitionem et alijs de his que cognoſcit. Quarto extimamus ipſum potentem docere: cum poſſit reddere cauſas circa omne ſcibile ſeu de omni ſcibili. quinto exiſtimamꝰ eum habere ſcientiam liberam que ſui ipſius et non alterius cauſa ẽ. ſcientia eſt que eſt alicuius ſcibilis quod elegibile ſciendi qua magis ẽ ſapientia q̃ ea que gratia alicuiꝰ vtilitatis poſſibilis euenire propter ſcire. Exiſtimamꝰ ſapienteꝫ habere ſcientiam principalem ⁊ non ſubſeruiẽtem. quia principalis magis eſt ſapientia q̃ ſubſeruiens et ſubalternans q̃ ſubalternata et bene ſapientem exiſtimamus habere ſcientiam principaleꝫ: qꝛ ipſius ſapientis eſt non ordinari in aliud quod pertinet ad ſcientiaꝫ ſubſeruientẽ: ſed potius ordinare quod pertinet ad ſcientiam principalem. Nec ſapientem opportet ſuaderi: ſed ab ipſo minus ſapienteꝫ conuenit ſuaderi. Tales igitur conditiones et tot putamus cõuenire ſapiẽtie et ſapienti. Iſtoꝝ autem q̃ nunc dicta ſũt primũ conuenit ſapienti oĩa ſcire neceſſe eſt eſſe habẽti ſciaꝫ vniuerſaleꝫ videlꝫ de ente in quantum ẽ ens q̃lis eſt methaphicus. iſte eni aliquo modo nouit omnia ſbcta enti. i. in quibꝰ ſaluatur ratio entis. Secundũ auteꝫ. ſ. cognoſcere difficilia ineſt methaphico qꝛ cognoſ-

eſt vniuerſolia que maxime ſunt difficilia omnibus ad cognoſcẽduꝫ:cum ſit ab omnibus
ſenſibus remotiſſima a quibus incipit humana cognitio. Tertium eiam videlicet habe
re notitiaꝫ certiorẽ ad methaphiſicum ꝑtinet. quia ille de numero ſcienıaꝝ certiſſime ſunt
que de maxime prioribus ſunt eo ꝙ priora ſunt ſimplitiora ⁊ magis neceſſaria. ſcientie eñ
q̃ ſunt ex pautioribus. i. de prioribus et ſimplicioribus certiores ſunt hıs que ſunt ex addi-
tione idest de compoſitioribus ⁊ minus ſimplicib9. ſicut arithmetica. cuius ſõm. ſ. nume-
rus ſiue quantitas diſcreta reſoluitur ad vnitatẽ certior eſt ꝙ geometria. ſ. q̃ntitas cõtinua q̃
reſoluitur ad punctum eo ꝙ vnitas prior ⁊ ſimplitior ſit puncto. cum punctum ſit vnitas ha
bens poſitionẽ. Quartum. ſ. poſſe alium docere cõuenit methaphiſico eo ꝙ cognoſcit
cauſas primas circa omnes effect9 entis. illa ãt ſciẽtia q̃ eſt ſpeculotrix cauſarũ pure eſt do-
ctiua. q2 hi poſſũt docere couſas de oĩbus. Quintum ſcilicet habere ſcientiam que eſt ſui
gratia maxime eſt in primo pħo cum habeat ſcientiã de maximo ſcibili. maxime aũt ſcibilia
ſunt principia prima et prime cauſe q2 per hoc et ex his olio cognoſcũt et non ipſa per ſbcta
idest per principiata et cauſato ex his Sextum ſcilicet habere principalez ſcientiam con
uenit primo philoſopho eo ꝙ principalis ſciarum eſt ea que cognoſcit cauſaꝫ propter quam
agenda ſingula hec eſt cauſa finis vltimus nature. quia finis eſt cauſa cauſaꝝ. finis aũt vl-
timus eſt illud quod eſt bonum vniuſcuiuſqꝫ entis et optimũ in prima natura. ſ. prima ſbo
de qua prim9 philoſophus conſiderat. Ex omnibus igitur q̃ dicto ſunt patet ꝙ nomen q̃
ſitum ſcilicet ſapiẽtia conuenit ſcientie quam querim9 ſcilicet methaphiſice cum ipſa ſit ſpe
culatiua primoꝝ entium et couſoꝝ primorum eo ꝙ bonum vltimũ de quo conſiderat eſt il-
lud cuius gratia ſunt alia et etiam eſt principium.

Capitulum quintum quod ſic incipit. quia vero non actiua ⁊c̃ Manifeſtat conditiones prime philoſophie. quaꝝ prima eſt ꝙ ipſa non eſt pratica ſed ſpeculatiua. ij. ꝙ eſt libera. iij. ꝙ ẽ diuina. iiij ꝙ honorabilior et dignior ceteris et ꝙ terminatur ad ſcire ſicut ĩcipit ab admirari.

Primom philoſophiam non eſſe actiuam ſed ſpeculatiuã palã eſt ex primis philo-
ſophantibus. nam homines et nunc et prius propter admirari inceperũt philoſo-
phari. primum quidem admirãtes pautiora dubitabilia philoſophati ſunt d ipſis.
deinde paulatim procedẽtes et de majoribus dubitantes ut de paſſionibus lune et de his q̃
fiunt circa ſolem et aſtra et de grauitate querendo cauſas eorum quas ignorabãt philoſo-
phati ſunt eis iu meritis. qui enim dubitobãt et admirantur ignorare videntur effectus cau
ſam de quo admirãtur. Et quoniam philoſophi inceperũt querere c cauſas eorum de qui
bus admirabãtur: idcirco pħ9 philomitos. i. amotor fabularum non quidem propter fabu
los ſed propter mirabilia que conſiderat in quibus comunicat materialiter cum fabulis: eo
ꝙ fabula conſtituitur ex mirabilibus: ſic philoſophus incipit ab admirabilibus. Si ergo
ad effugãdam ignorotiam eorum de quibus dubitãtes admirabantur homines philoſo-
phati ſũt: manifeſtum eſt ꝙ ſunt conati ſtudere tm̃ propter ſcire ⁊ non cauſa alterius vtili-
tatis. q2 quando vnum oppoſitorum per ſe et primo naturaliter fugitur: aliud propter ſe na
turalr̃ oppetitur. ⁊ qm̃ inuentores prime pħie ſtuduerũt ad inueniendũ cauſas eoꝝ de qui
bus admirobant̃ cum ignorãtiaꝫ effugorẽt: manifeſtuꝫ ẽ eoꝝ ſciam fuiſſe tm̃ propter ſcire ⁊
non couſa alterius vtilitatis. Teſtatur oũt. i. dat teſtimoniuꝫ huic prime pħie. nam fere
iam inuentis ceteris ſcijs q̃ ſunt ad neceſſitatẽ vite vel ad dilectionẽ operis vel ad introdu
ctionẽ ſciẽdi: hec ſcientia ĩquiri incepit. Ex quo patet ꝙ propter nullã aliaꝫ vtilitatẽ q̃ritur

niſi propter ſcire ⁊ ideo non actiua: ſed ſpeculatiua cenſetur. Secũdo palam eſt eam eſſe liberam inter ſciãs quia liberum eſt quod eſt ſui iuris. ſicut dicimus liberũ qui ſuimet et nõ alterius iuris eſt. ſola aũt hec inter ſciãs eſt ſui ipſius cauſa. quia non eſt ꝑpter opus. nec eſt de ſcibili ad aliud ordinatum et ideo ſola libera eſt. Tertio patet eam eſſe diuinam cum ſit libera. propter quod et iuſte. i. propter ſui libertatẽ putari debet digne non eſſe humana poſſeſſio id eſt ſcia primo oſtẽſa ab homine. liberũ enim non debet eſſe poſſeſſio ſerui. natura aũt humana multipliciter ſerua eſt cum ſit ſubiecta multis ignorancijs. et ideo hec ſcia cum ſit libera non poſſideť ab homine cuius cõditio multipliciter eſt ſeruilis. Quare ſcd̃m ſimonida. i. ſecundũ ꝙ dicitur in poemate ſymonis ſolus deus hunc honorem habet id eſt hanc honorabilem ſcientiam. Et q̃uis condignũ ſit hominẽ q̃rere ſcientiam que ſibi cõpetit: tamen ille poeta dicit hominẽ non poſſe acquirere hãc ſcientiam. qꝛ licet competat ſibi ex natura: tamen deus inuidẽs homini noluit ſibi communicare eã. ex quo accidit hominem infortunatum eſſe ꝙ propter diuinam inuidiã relictus eſt ĩmpfectus ꝙ cõtradixit ſibi nomẽ ſcientie tam perfecte. cuius poete dictũ verũ non eſt: cum diuino eſſe non cõueniat inuidere. ſed non mirandum eſt ſi talia dicit ille poeta. ꝙ ſcd̃m prouerbiũ multa mẽtiũtur poete. Quarto manifeſtũ eſt eam eſſe honorabiliorẽ alijs ſciencijs nec tali aliã honorabiliorẽ exiſtimare oportet. illa enĩ ſcientia honorabilior ẽ ceteris que maxime eſt diuina. qd̃ dupliciter poteſt eſſe primo ut dicatur maxime diuina quia eã maxime deus habet. ſecundo quia maxime eſt de diuinis: ſola aũt prima phia ambo hec ſortita ẽ. nam ⁊ ſolus deus maxime ipſã habet. et de diuino eſſe principalr̃ conſiderat. tratat enim de ente in quãtum ens. et ideo principaliter verſatur circa ens primũ quod eſt deus. qd̃ tanq̃ principium quoddam videtur cauſare eſſe id eſt entitatem omnibus alijs entibus. neceſſariores ergo ſunt omnes alie ſciẽtie: tamen nulla dignior eſt q̃ iſta. Oportet aũt eius prime phie conſtituere ordinem id eſt ipam ordinare finalr̃ terminum queſtionũ a quibus incipit. qꝛ incipit ab ignorãtia: ⁊ terminať ad noticiam. dico aũt ꝙ incipit ab ignorãtia: quia ſicut ſuperius dictum eſt: omnes phãtes incipiũt ab admirari. conſiderant enim effectus quorum non cognoſcũt cauſam. quemadmodũ conſiderãť automata. i. ea q̃ fiũt acaũ. v. g. cõſiderãtes verſionẽ ſolis aut diametri commẽſurationẽ et non cognoſcentes eorũ cauſas mirãtur. mirũ enim eſt in prima facie ſi ea q̃ non ſunt ſimplicia ſed potius diuiſibilia et continua non cõmẽſurãtur quẽadmodũ diameter ⁊ coſta: ſed cognita cauſa incommẽſurationis ipoꝝ: cognoſciť ſciẽtifice ꝙ incõmẽſurabilia ſunt ita ꝙ magis mirabitur vir geometricus q̃ ſi diameter fiat comẽſurabilis coſte. Oportet igitur confirmare vos ad cõtrarium eiꝰ quo incipimꝰ. qꝛ ſicut geometra propter ignorãtiã in principio admiratur ꝙ diameter non cõmẽſuratur coſte et ipſa cognita nõ admirať: ſed potius admirareť ſi commenſuraretur: ſic ante cognitionẽ cauſe propter ignorãtiam ẽ admiratio. qua cognita habetur ſcientia et ceſſat admiratio. Que quidẽ igitur ſit natura ſcie q̃ſite. ſ. prime philoſophie quia eſt ſcientia cauſarum. Et quid intendimus adipiſci quia ſcientiã que eſt propter ſcire et tota iſta methodus querit de cauſis primis manifeſtum eſt.

Capitulum ſextum ꝙ ſic incipit: quoniam aũt manifeſtum ꝙ earum ⁊ cetera. Continet proſecutionem eorum quemadmodum ſunt et neceſſitatẽ determinãdi de cauſis entis que ⁊ quot ſũt incipiens ab opinionibus illorum qui naturaliter loquendo poſuerunt ſolam cauſam materialem.

Uoniam autē ex dictis in precedētibus manifeſtū eſt ꝙ oportet nos ſumere ſciā
primaꝝ cauſarum. Eo ꝙ ſcire arbitamur vnūquodqꝫ cum primā eius cauſam co=
gnoſcimus: idcirco tractandum eſt de cauſis. Quadrupliciter dicūtur. quarum
quidem vna eſt forma a qua eſt quidditas rei et hanc eſſe cauſā patet. eo ꝙ per ipſam re=
ſpondetur ad queſtionē qua q̃ritur quid ē res. ipſum autem quid eſt p̄ma queſtionū. Se
cunda eſt materia quod eſt ſubiectum forme. Tertia eſt efficiēs vnde principiū motus.
Quarta vero eſt huic oppoſita ſicut terminus opponitur agēti et hec eſt illud cuius grā
agens agit tanq̃ bonū propter qd̄ agit. hoc enim eſt finis omnis generatiōis ⁊ motus.
Sufficiēter autē de predictis cauſis determinatū eſt in .ij. phiſicorum accipiam9 tamen
ea que dixerūt de his cauſis p̄ores philoſophantes de veritate etiam preſcrutātes naturā
entium. Quis enim ipſi dicāt quedam principia et cauſas entis: nos tñ ſuperuenientes dice=
mus aliquid vtile prime philoſophie vel inueniendo aliquod gen9 cauſe quod ipſi non in=
uenerūt vel addendo aliquid ex quo eorum dictis magis credatur. Primoꝝ igitur phi
loſophantium plurimi putauerunt ſolas cauſas materiales eſſe principia entium. quorum
ratio fuit ꝙ illud dicunt eſſe elementum et principium entium ex quo exiſtūt entia omnia
quātum ad eſſe et ex quo primo fiunt et in quod vltimo reſoluuntur manēte ſubſtātia ipſius
q̃q̃ in paſſionibus et qualitatibus muteꝛ. Et quoniā materia prima ſola habet omnes cō
ditiones predictas: ideo ipſa tantū cauſa eſt et principiū entium. Et propter hec ꝙ talis
natura ſemper conſeruatur et manet q̄ eſt tota ſubſtātia rei ideo nichil putauerunt generari
vel corrumpi ſed alterari. quēadmodū ſocratē non dicim9 ſimpliciter generari quando fit
bonus aut muſicus vel corūpi quando perdit iſtos habitus eo ꝙ ipſe ſocrates ꝙ ſubiectum ē
accidētium predictorum manet. Et eodem modo opinantur aliq̄m eſſe naturā vnam
aut plures ex qua vel quibus obſeruatis alia fiant. Et de pluralitate vel vnitate ⁊ de quiddi
tate ſcilicet quid ſit tale principiū non eodem modo dicūt. Sed thales qui fuit princeps
illorum qui poſuerūt ſolam cauſam materialem dicit principium omniū eſſe aquam aſſe=
rens terram fundari ſuper aquam. Forſitam autem hoc opinatus eſt quia videbat humi
dū eſſe nutrimentum cunctorum que nutriuntur. ex eodem autem ſunt entia et nutriūtur
Et quia calidum quod ſit in multis entibus fit ex humido et quia videbat animalia ex hu=
mido viuere eo ꝙ ex humido ſunt. quia igitur hoc videtur eſſe principium et prima cauſarū
ex quo fiunt entia hanc accipit extimationē. cuius confirmationem aſſumpſit ex hoc ꝙ ſper
mata omnium que generantur ex his naturaliter ſunt humida. aqua vero eſt naturale prin
cipium humidorum ſunt autem aliqui antiquiores ⁊ priores his qui nunc dicūt omnia ge=
nerari ex aqua putantes idem extimādum de principijs entium occeanum id eſt primā cō
gregationē aquarum et thetim id eſt deam earum fecerūt parentes totius generationis. di
xerunt etiam ꝙ adiuratio et ſacratio fieri debeat per aquā deorum vocatam a poetis aquā
ſtigen: ſacramentum aūt fit per illud quod eſt honorabilius. tale autem eſt quod eſt antiqui
us illud eſt prius et per conſequens principiū. Siquidem igitur alia opinio fuit de p̄n
cipio materiali antiquior iſta incertum eſt. tamen ſecundum predictum modum thales o
pinatus eſt de prima cauſa. Yppone vero non eſt dignum connumerare cum predictis
propter ſui intellectus paruitatem ⁊ modi ineptitudinem q̃muis idem ſenſit cum eis. A
naximenes autem et Diogenes ponūt aerem priorem aqua et maxime eſſe principiū cor=
porum ſimplicium. Yppaſus autem Methapontinus et Eraclitus Epheſius dicūt ig=
nem principium omnium. Empedocles quattuor elementa dicit principaliter ⁊ ea ſem
per manere et nunq̃ corrumpi. ſed congregatis adinuicē ſecundum pluralitatem ex eis fi
eri vnum mixtum et ſegregans. quaſi reductis ad paucitatem dicunt e fieri ex vno mixto.
Anaxagoras vero etate p̄or ſed ſcientia poſterior empedoclis infinita dicit eſſe p̄ncipia=

liter ſcilicet infinitas partes conſimiles cuiuslibet rei per quarum congregatiõem fit generatio et per diſgregationem ipſarum corruptio entium ipſa tamen ſemper manere. Ex his igitur quis intelligeret ſolam cauſam materialem.

Capitulum ſeptimum quod ſic incipit. procedentibus autem ſic et cetera. Declarat ꝙ euidentia rei coegit antiquos philoſophos ad ponendum cauſam efficientem ſine qua generatio et corruptio eſſe non poteſt coegit etiam ipſos ponere cauſam finalem quas cauſas anaxagoras eſiodorus et permenidem poſuiſſe manifeſtum eſt.

Rocedentibus aũt ad conſideratiõem entiuꝫ euidentia rei facit ſibi viam coegit q̃rere aliquam cauſam preter materialeꝫ dico autem euidentia rei quia ſi corruptio ⁊ generatio eſt ex aliquo vel ex aliquibus ſubiectis: oportet dare cauſam aliaꝫ a ſubiecto que facit huiuſmodi tranſmutationeꝫ. quia ſubiectum non poteſt ſe ipſuꝫ tranſmutare lignum enim aut es non eſt cauſa permutandi ſe ipſuꝫ ad aliquaꝫ formam. non enim facit lectum nec es ſtatuam ſed aliquid aliud eſt cauſa permutationis. quod querere eſt inueſtigare aliud principium et hoc dicimus vnde principium motus. Igitur primi qui dixerunt eſſe vnam cauſaꝫ tantum ſcilicet materialeꝫ ne paterentur difficultatem predictam propter motum vel mutationem: dixerunt omne ens eſſe vnum ⁊ immobile. non ſoluꝫ auferendo generationem et corruptioneꝫ quia hoc antiquum ẽ quod omnes priores confeſſi ſunt: verum etiam auferendo omnem tranſmutationem quod eſt principium ponendi omnia eſſe vnum et imobile, quibus non conuenit intelligere aliam cauſaꝫ preter materialem niſi forte permenides qui in tantuꝫ poſuit aliam cauſaꝫ in quantuꝫ non vnam ſolam ſed duas ponit cauſas entium. Plura vero facientes materialia principia expreſſe tangũt cauſam efficientem. quia vtuntur altero illorum quaſi habente virtutem motiuaꝫ. nam qui calidū et frigidam materias rerum ponunt: calidū dicunt eſſe actiuũ. Similiter qui quattuor elementa ponunt materiaꝫ entium ignem actiuum dicũt et alia paſſiua. Poſt hos aũt alij queſierũt cauſam finalem conſequenter ſe habentem cauſe vnde principium motus et hoc fecerunt coacti ab ipſa veritate. per quam euidens eſt ꝙ principia materialia ⁊ agentia non ſufficiũt generare ea que per naturaꝫ exiſtunt. quedam enim entia comprehẽdunt ſiue attingunt et habent cauſam finaleꝫ que eſt bonum ⁊ complemẽtum ipſoruꝫ quedam vero fiunt per ipſa nichil autem materiale ut ſunt ignis terra ⁊ ſimilia veriſimile eſt eſſe finalem cauſam entium. nec conueniẽs eſt predictos philoſophos hoc exiſtimare. Cauſa etiam vnde principium motus agit fortuito vel a caſu niſi determinate agat propter finem. Cuꝫ igitur non ſit conueniẽs tantam rerum quantã agitur a natura comittere automato id eſt caſui nec fortune: rationabiliter preter materialeꝫ ⁊ agentem queritur cauſa finalis. Anaxagoras autem dicens intellectum eſſe cauſam efficiẽtem non ſoluꝫ in animalibus ſed etiã in naturalibus et in ordine totius vniuerſi excitauit ignorantiam priorum loquẽtiuꝫ preter conuenientiaꝫ de principijs. habuit tamen cauſaꝫ ſue opinionis hermetram daceniuꝫ. Sic igitur opinantes ſimul cum cauſa efficienti ponunt cauſam finalem ex qua ineſt principium motus his que per naturã exiſtunt. ſuſpicabitur autem aliquis heſiodum queſiſſe primaꝫ cauſam predictam vel aliquem alium qui amorem aut deſideriuꝫ poſuit principium entium ut fuit permenides qui tentauit aſſignare de cauſa generatiõis totius vniuerſi amorem deorum omnibus entibus prouidentem. Eſiodus vero dicit chaos fuiſſe principium omnium entium deinde terraꝫ latam poſtmoduꝫ amoreꝫ qui omnia immortalia cõ

docet cetera produxiſſe quaſi neceſſarium ſit in eſſe rebus exiſtentibus cauſam que ipſas moue at et cõgregat. His igitur opinionibus quomodo contingat adhibere fidem. Et quis pri mus opinantium melius ordinauerit poſterius iudicabitur.

Capitulum. viij. qd ſic icipit. Quoniã vero cõtraria boĩnis ꝛc.

Adiungit opinionibus pdictis cauſam vnde principium motus nõ vnam tantum ſed plures ponendas eſſe et quod imperfecte predicti philoſophi de predictis cauſis loquuti ſunt.

Quoniam in naturalibus rebus non ſolum bonum ꝛ ordinatio eſſe videtur ſed etiam contraria.ſ.malum et inordinatio.in tantum quod plura mala et praua reperiuntur in natura quam bona quare vna ex eis non eſt aſſignanda cauſa cum cõtrariorum cõtrarie ſunt cauſe. Et ideo ſi quis dicat amorem ꝛ litem eſſe entium cauſas:putandum eſt ipſum dixiſſe amorem eſſe cauſam bonorum litem malorum vnde ſi quis accipiat non verba ſed intellectũ empedoclis ex verbis que tanquam balbuciẽs loquutus eſt de predictis inueniet ipſum ſenſiſſe amorem eſſe cauſam agaborum .i.bonorum litem vero malorum. Et ſi quis dixerit empe. poſuiſſe bonum ꝛ malum principaliter:forſitam benediceet.maxime ſi bonorum omnium cau ſa eſt bonum et malorum malum. Iſti enim ſicut diximus tetigerũt duas cauſas entium de quibus in phiſicis determinauimus.ſ.materiam et vnde principium motus tamen obſcure et non manifeſte ſed potius eo modo quo ineruditi in actibus bellicis faciũt.ſicut enim iſti ex ĩſuducti non ex ſcia nec experientia ſed potius caſu aliquãdo faciunt bonos ictus:ita phi pre dicti cauſaliter vſi ſunt aliqualiter cauſis predictis. Anaxogoras aũt artificialiter vtitur in tellectu ad generationem mundi quia quãdo bene dubitat de cauſa neceſſaria eorum que ſi unt in mundo dicit intellectũ prime cauſe eſſe principium ipſorum in alijs autem de quibus non dubitat aliam cauſam aſſignat quam intellectum. Et empedo.plus vtitur cauſis pre dicſs quam anaxogoras non tamen ſufficiẽter ex eis inuenitur productio effectuum manifeſto rum quos dicit fieri ex amore congregãte et lite diſgregãte.in multis enim dictis ipſius in uenitur quod amor non ſolum congregat ſed diſgregat.quia elemẽtorum partes aliquę congre gantur ab eadem virtute a proprijs naturis.cum eadem elemẽta virtute litis diſgregãtur. et admixta eadem virtute congregãtur ad virtutem proprij elemẽti. Empedo.igitur pri mus inter priores phos inducentes cauſam vnde principium motus diuiſit eam in duas tã quam faciẽs diuerſa ꝛ contraria principia mouẽtia.primus etiam dixit quattuor elementa eſſe cauſam materialem quibus non vtitur eis tanquam quattuor ſed potius tanquam duobus eo quod ignẽ dicit eſſe materiam alterius rationis ſcdm ſe a terra aere et aqua quibus vtitur tanquam vna na tura ſicut poteſt ſpeculari ex verſibus. Empedo.igitur ſicut diximus tot et tali modo poſuit.

Capitulum.ix.qd ſic incipit.leucippus ꝛ collega eius.

Recitat opi nionem leucippi et democriti quantum ad cauſam materialem ꝛ mo dum aſſignandi diuerſitates entium ex ea.

Leucippus et democritus dicũt plenum et inane elemẽta eſſe entium.vtentes pleno tanquam ente ꝛ inani tanquam non ente.ita quod vtrumque dicũt cauſam eſſe materialem entium ꝛ quemadmodum dicẽtes vnam cauſam materialem generãt alia ex paſſio nibus ipſius videlicet ex raro et denſo:ita iſti ex pleno et inanni cum ryſmo ideſt figura et diangi ideſt ordine ꝛ tropi ideſt paſſione tanquam paſſionibus pleni et inannis dicũt oĩa fieri. Differentię omnium predictarum paſſionũ ſcilicet figure ordinis ꝛ paſſionis patẽt exẽplo

differt enim figura .n. a figura an .a. na. autem ordine. z. ab .n. poſitiõe. de cauſa vero vn-
de principium motus quomodo ineſt entibus tam iſti ꝙ alij neglexerunt. de duabus igitur
cauſis ſcilicet materiali et efficienti tantum ab illis eſt queſitum.

Capitulum .x. quod ſic incipit in his autem et ante hoc etc. Recitat opinionem pictagoricorũ ponentiuz mathamatica eſſe principia reruz nõ omnia ſed numeros ꝛ paſſiones numerorum.

IS autem phis et ante hos pictagorici nutriti mathematicaꝝ predixerũt principia ipſorum cauſas omniuz entium et quoniam numeri materialr̃ ſunt primi inter mathematica: ideo ſunt principia primitiua mathematicoꝝ ꝙ aliorum Et hoc confirmabant dupliciter primo quia in numeris magis reperiebãt ſimilitudines eoꝝ que exiſtũt et eorum q̃ fiunt ꝙ in igne aqua et terra. Quedam enim proportio ſeu paſſio numerorum aſſimilatur iuſtitie quedam vero anime ꝛ intellectui. quedam aũt tempori ꝛ ſic de alijs Secundo quia rationes ꝛ paſſiones armoniaruz atqꝫ proportionũ prius reperiũtur in numeris quibus alia entia aſſimilãtur eo ꝙ conſiſtũt in quadam armonia atqꝫ proportioñe ſuarum partiũ ſicut totum celum et quecũqꝫ entia ſunt in animata in quadaz armonia conſiſtant. cuiuſmodi ſignum pictagorici aſſignauerũt ſeu acceperunt ex perfecti numeri comparatione ad ens perfectum. nam denarius perfectus ẽ cum oĩz numerũ comprehendat. celum autem quod continet viſibilia ꝛ inuiſibilia eſt perfectuz inter entia. Et ideo conſiſtit ex ſpeciebus quarum quattuor ſunt manifeſte duodecim vero ex motu planetarum octo ex motu ſtellaꝝ fixaruz .ix. ex motu diurno .x. vero dicũt ex antigona. id eſt excontra moueri ab an quod eſt contra et tonꝰ. ſed de his ſtrictius alibi determinatum eſt a nobis. Sed cuius gratia ſuperacnimus huic opinioni iſtud eſt. ſ. ut accipiamus que principia iſti ponunt et q̃ principia dicta ab eis cadãt in cauſas predictas. Propter quod ſciendum eſt duas eſſe opiniones pictagoricoꝝ de pͥncipijs quidaz enim ipſoruz putant numeros eſſe quaſi materiam exiſtentiuz paſſiones atqꝫ habitus rerum ita ꝙ vnum ratione pris et imparis quorũ impar eſt ſicut finitum par vero ſicut infinitũ eo ꝙ eius diuiſio non exiſtat niſi perueniat ad imparez et etiam numeri pares per ordinem adiuncti vnitati ſemper reddunt aliam et aliam figuram in infinituz ut dicitur in .iij. phiſicoruz ſunt ex quibus fiunt res. par enim ꝛ impar ſicut vnum numerum faciunt: ita vnum ens ſicut numeri conſurgũt ex vnitate ita poſuerunt eſſe principia entium per quod ſicut dictum eſt totum celum vnum numerum eſſe dicunt.

Eorundem autem pictagoricorum alij dicũt principia eſſe .x. ordinata ſecũdum quamdaz combinationez poſitiue ꝛ priuatiue ita ꝙ primum eſt finitum et infinituz .ij. impar et par .iij. vnum plura .iiij. dextrum ſiniſtrum .v. maſculus femina .vj. quies motꝰ .vij. rectum et curuum .viij. lux tenebra .ix. bonum malum .x. quadrangulus ꝛ longius altera parte. cui opinioni conſenſit almeon troctantis ita ꝙ ab iſtis hanc opinionẽ accepit vel iſti ab eo. fuit enim contemporaneus pictagore exiſtenti iam ſeni. dicens autem conſimiliter iſtis de principijs in hoc differt ab eis quia multa animata ait eſſe ex duobus. ſ. ſenſibili et inſenſibili. tamen poſuit non determinatas contrarietates et incerto numero ſed quaſcũqꝫ et indeterminate eſſe principia reruz. pictagorici vero enumerauerũt q̃ et quot contrarietates ſunt principia.

Ab his autem duobus licet poſſumus accipere ꝙ principia ſunt cõtraria tamen non eſt plane determinatum ab eis qualiter reducãtur ad predictas cauſas. Videntur ipſa reducere ad cauſam materialem eo ꝙ dicũt ſubſtantiam entiuz conſtitui ꝛ plaſmari ex ipſis tanꝙ ex eis que inſunt quod eſt proprium materialis principij. Antiquorum igitur dicentium plura eſſe principia elemẽta nature ex his poſſumus ſpeculari intellectum.

Capitulum .ij. qd̓ ſic incipit ſunt autem aliqui ⁊c̄. Recitat opinionem quorūdam loquētium de toto ente tanq̄ȝ de vna ſingulari natura oſtendens quantum pertineat ad propoſituȝ de cauſis opinio ipſoruȝ ⁊ recolligēs ſumatim opiniones ſuperiꝰ poſitas.

Sunt aūt aliqui qui de toto ente loquūtur tanq̄ȝ de vna natura ſingulari licet non eodem modo nec eam bene nec etiam ſicut contingit. nec loquūtur de principali quia auferūt moduȝ q includitur in diffiniōe nature. Ad preſenteȝ igitur ſpeculationem q̄ eſt de cauſis non eſt ita cōueniēs eorum ſermo ſicut ſermo quorūdam dicētium ens eſſe vnum. generāt n̄ multa alia ex illo vno quia iſti ſaluāt motum illi vero dicunt eſſe ens eſſe immobile cōuenit principali ſpeculatiō. eoruȝ opinio in quantuȝ de cauſis faciūt mentionem. Nam permenides qui fuit vnus illoꝝ aliqualiter tanq̄ȝ omnia eſſe vnuȝ ꝑ formaȝ. Meliſus aūt omnia eſſe vnum ꝑ materiaȝ ⁊ quia forme cōuenit finitas: ideo permenides dixit ens eſſe finitum. quia vero materie cōuenit infinitas: ideo meliſus dixit ens eſſe infinitum. Zenephōes vero prior iſtis cuius permenides fuit diſcipulus dicens omnia eſſe vnum nichil plane locutus eſt de materia vel forma: ſed reſpiciēs ad celuȝ tanq̄ȝ ad totum ens dixit ipſum eſſe vnum ſecundum deum. Hi igitur p̄ter mittendi ſunt ſpecialiter zenophoēs et meliſus quia equaliter agreſtiores id eſt nimis rudes fuerunt. Permenides autem magis videtur ſcd̓m rationem loqui quia q̄uis dicat omne quod eſt preter ens eſſe non ens et nichil ſicut diximus in phiſicis tamen coactus ſequi apparentia et reddere rationem ipſorum quelibet ſcd̓m rationem vnum ſūt tamen ſecundum cognitioneȝ ſenſituā plura ſunt duas cauſas ⁊ firmamētum terre quam dicit non eſſe ens. Ex dictis igitur p̄dictorum ſapiētum qui conſenſerūt rationi accepimus quedam principia ꝙ a quibuſdam p̄mis accepimus principium materiale eſſe corporeuȝ. quorum quidaȝ vnum. quidam vero plura materialia principia dicūt a quibuſdam cum materiali cauſa accepimus illam vnde principiuȝ motus ⁊ hāc ab aliquibus ipſoꝝ vnam ab aliquibus vero duas. Itaqȝ uſqȝ ad ytalicos omnes mediocriter dixerūt de cauſis predictis. Ipſi tamen ytalici ſicut diximus ſic vſi ſunt duabus cauſis ꝙ aliqui eorum cauſaȝ mouētem dicūt duplicem eſſe. Pictagorici vero duo principia dicētes tm̄ addunt ꝙ finituȝ ⁊ infinitum q̄ conſtituunt numero dicūt eſſe cauſam materialeȝ entium. De eo vero quod quid eſt .i. de cauſa formali valde ſimpliciter tractauerūt ſuperficialiter diffinientes ideo quod cui primo adaptabat aliquod diffinibile illud erat terminus ⁊ diffinitio eius. v.g. ſi duabus adaptetur duplicitas hoc erit quod duitas ⁊ diffinitio eius ſed fortaſſe non idem eſt eſſe duplo ⁊ duplicitati propter quod ſicut diffinientibus contingit dicere vnum eſſe multa et hoc accidit philoſophis predictis. a prioribus itaqȝ tot et talia accepimus.

Capitulum. xij. qd̓ ſic incipit. poſt dictas vero philoſophias et cetera. Recitat opinioneȝ platonis quantuȝ ad naturā entium ⁊ poſitionē principiorū oſtendēs i quo comuniceat ⁊ i quo differt a pictagoricis ⁊ in quo genere cauſe poſuerit principaliter.

Post dictas vero phias platonis ſuperuenit ſeq̄ns pictagoricos i multis aliq̄ tn̄ ꝓpria p̄ter ipſoꝝ doctrinas tāgēs cōſentiēdo cratilo ⁊ eraclito dicētibus oīa ſēſibilia eſſe i cōtinuo fluxu nec de ipſis poſſe ſciaȝ exiſtere. Cōſētiēdo āt ſocrati circa moralia itēdēti ⁊ nichil determināti d natura ſȝ ſeq̄nti aliqd̄ vl'e i naturalibꝫ atqȝ firmāti p̄mo itellectū ee diffiōnes ita ſuſcepit vl'e ꝓpter rōeȝ diffiniēdi qȝ putauit ipoſſibile aſſignare tōȝ coēȝ ⁊ diffinitiaȝ

de aliquo ſenſibilium que continue tranſmutantur ſic itaqꝫ plato poſuit quedaꝫ vniuerſalia que vocauit ydeas et ſpecies entium ex quibꝰ et ſecundum ſe omnia ſenſibilia dicũtur et ſecundum illorum participationẽ inferiora vni voce habent naturaꝫ. ddõ autem participationem tranſmutauit nomen loco mutatiõis poſſuit participaciõem. Utriqꝫ tamen õmiſerũt querere an ſit hec imitatio ſeu participatio. Amplius autem plato poſſuit res mathematicas inter medias ydearum ⁊ ſenſibiliuꝫ tanꝗ differentes ab eis. a ſenſibilibus quidem differũt quia ſempiterna ſunt et immobilia ab ydeis aũt quia multe res mathematice ſunt ſub vna ſpecie. ydea vero vnius ſpeciei vnica eſt. Quoniam autem ydee ſiue ſpẽs ſunt cauſe entium: ideo platonici putauerũt principia ydeaꝶ eſſe principia formalia entiũ. magnum vero et paruum eſſe principia materialia itaqꝫ ſubſtantia rerum formaliter erat ex participatione ydee tanꝗ vnius participabilis a pluribus. vnum enim qđ eſt principium numeri plato dixit eſſe ſubſtantiã cuiuslibet entis itaqꝫ non aliud eſt in aliqua re vnum et aliud ens ſed potius idem eſt ens et vnum. Ex parte etiam cauſe materialis ponit plato ſicut pictagorici aliqueꝫ numeruꝫ ſcilicet dualitateꝫ. Differt autem ab eis dupliciter primo quia ex parte materie quaꝫ diuiſit in duo videlicet in magnuꝫ et paruum poſſuit infinitatem ⁊ hoc fuit propriuꝫ eius. pictagorici ex parte materie ponũt finituꝫ et infinitum ſecundo differt ab eis quia numeros ſiue ydeas dicit eſſe aliquod ſeparatum a ſenſibilibus et res mathematicas medias dicit ydearum ⁊ ſenſibiliuꝫ. pictagorici dicunt numeros eſſe res ipſas et mathematica intermedia non ponũt. ratio vero propter quaꝫ plato non poſuit ydeas ſiue numeros tãꝗ cauſas formales ſeparatos a rebus fuit peſcrutatio diffinitionũ quia diffinitio conuenit rei propter formaꝫ et quidditateꝫ pertinutabilem ſicut dialectica quam priores ignorauerũt et ideo de diffinitionibus non curauerũt. Dualitatem vero poſuit ex parte materie eo ꝙ omnes res ſenſibiles ex ea generãtur. omnes enim numeri ideſt omnes res numerate extra primos ideſt propter ydeas generanť ex aliquo materiali ⁊ ex ydea tanꝗ ex aliquo emagio ideſt tanꝗ ex aliquo exemplari. Uidetur autem econtrario dicendum videmus enim ex eadem materia multa fieri diuerſificata forma plato autem ex eadẽ forma dicit multa fieri diuerſificata materia exemplificãs dictum ſuum ex habitudine quaꝫ habet agens tanꝗ forma adaptans tanꝗ materia verbi gratia maſculo ad feminam. nam maſculus multas implet. femina a multis vero non impletur tanꝗ ſi cauſa formalis et efficiens ſit vna materialis vero plurificetur igiť ſic dixit de cauſis palaꝫ antez eſt quia plato ſolum duabus cauſis eſt vſus ſcilicet formali a qua accipitur quidditas rei quaꝫ vocauit ſpẽm cui attribuitur vnitateꝫ et materiali tanꝗ ſubiecta formis reperitur in ſenſibilibꝰ itaꝗ ex parte formalis cauſe quaꝫ vocauit ydeam poſuit vnitatem in qualibet natura ſpecifica ex parte vero materie dualitateꝫ quaꝫ dixit magnum et paruuꝫ propter majorem et minoreꝫ diſpoſitionem materie. Amplius bene et male ideſt finalem cauſam poſuit in entibus dicens ꝙ bona materie diſpoſitio materie ẽ cauſa ipſius bene et praua ipſius male de qua tamen finali cauſa quia priores philoſophoruꝫ ſicut empedocles et anaxagoras quemadmodum ſuperius diximus magis inueſtigauerunt.

Capitulum decimum tertium quod ſic incipit. breuiter igitur ⁊ capitulariter et cetera. Colligit ſummatim opiniones antiquoruꝫ oſtendens ꝙ non poſſuerunt plures cauſas ꝗꝫ quattuor de quibus dictum eſt in phiſicis nec tamen de finali cauſa proprie ſunt loquuti.

Rebiter igitur pertranſiuimus qui philoſophi et quomodo ipſi locuti ſunt de principijs a quibus tamen habemus ꝙ non ſunt plures nec alie cauſe ꝙ̄ iſte que a nobis in phiſicis determinate ſunt ijdem philoſophi debiliter tetigiſſe videntur.

Et enim quidā ipſorum principium rerum dicūt aliquid velud materiaꝫ ſiue vnam ſiue plures ſiue corpoream ut Empedo. quattuor elemēta. Anaxa. partes ſimiles et quicunqꝫ alij aliqđ elemētorū vel medium ipſorum dicūt eſſe principiuꝫ rerum: ſiue incorpoream ut plato magnum et paruuꝫ et pictagorici numeros. alij vero cauſam vnde principiuꝫ motus apponūt ſicut q amicitiā litem amorem vel intellectuꝫ dicūt eſſe principium. Quod aūt q̄d erat eſſe. i. cauſaꝫ formalem a qua ē principalr̄ ſubſtātia rei nullus plane aſſignauit. ꝙ̄uis e a in meli9 tangāt platonici qui ponunt ſpēm et ydeam eſſe cauſam rerum. non enim exiſtimant ydeam eſſe cauſam materialē cum det eſſe ſpecificū in cauſaꝫ vnde principiū motus quia magis ex ipſa prouenit imobilitas rei et eſſe inquiete ꝙ̄ motui eo ꝙ ydea largitur vtriqꝫ rei quiditatē q̄ conſiſtit magis in facto eſſe ꝙ̄ in fieri. Ydearum autem vnaq̄qꝫ conſiſtit in vnitate. cuius vero cauſa eſt actus tranſmutationis et motus. i. cauſam finalem aliquomodo tetigerūt antiqui aliquomodo nō. quia non dixerūt de ea ꝑ ꝙ nata eſt eſſe cauſaꝫ dicentes enim intellectum aut amicitiam cauſam eſſe tanꝙ̄ quoddam bonuꝫ non eſtimāt hoc bonum eſſe cauſam finaleꝫ cuius gracia alia fiūt. ſed potius cauſaꝫ efficientē a qua fit principium motus in alijs ſimiliter dicens ydeam a qua eſt vnitas et entitas rei eſſe bonum ipſius dicunt eam eſſe cauſam ſubſtātialē et non finalem cuius gr̄a fiunt res. quare accidit eis dicere et non dicere bonum eſſe cauſaꝫ finalē. Quod quidem igitur recte determinatuꝫ ſit a nobis de cauſis que et quot ſunt omnes teſtimoniū ſunt omnes priores valentes tāgere aliam cauſam preter quattuor quia tamen querēda ſunt principia in hac doctrina ut cognoſcamus de ipſis vel omnibus vel aliquibus ipſoruꝫ ꝑtranſeūdo quid vnuſquiſqꝫ predictorum philoſophorum dixerit tangamus dubitabilia circa eorum dicta.

Capitulum decimum quartum quod ſic incipit quecūqꝫ quidem igitur et c̄. Improbat opinionem ponētium vnum principium materiale tantum et hoc eſſe corporeum.

Uicunqꝫ quidem dicunt omnia eſſe vnam quandaꝫ naturaꝫ et hanc ponunt ut materiam entium corpoream et habentem magnitudineꝫ multipliciter delinquunt.

Primo quia exiſtentibus quibuſdam incorporeis infra eius non aſſignant elemēta ipſorum ſed tm̄ elemēta corporuꝫ. ij. de gn̄one ⁊ corruptione cognātes reddere cauſā ⁊ tractantes naturalr̄ de oībus entib9 auferūt cauſaꝫ mot9 cum tñ natura ſit principiū mot9 Tertio peccāt q2 nullius rei aſſignāt cauſaꝫ formalē a qua tū tota ſbā rei depēdet. Quarto q2 q̄daꝫ facilitate dicūt q̄libet ſimpliciū corporuꝫ excepta terra eſſe principiū entiuꝫ. nec cōſiderāt ꝙ vtrūqꝫ ipſoꝝ ex alio generat̄. dico aūt ſimplicia corpora ignem aquam terrā et aerem quoꝝ aliqua fiūt ex alijs congregatione ſiue condēpſatiōe vt aer ex igne condempſato et aqua ex aere. ⁊ terra ex aqua. e conuerſo diſgregatione fit aqua ex terra. aer ex aqua. ignis ex aere. quia itaqꝫ ex inuicem fiunt condempſatione et rarefactiōe aut equaliter omnia debent componi principia aut nullum ipſorum. Amplius multuꝫ differt quomodo hec ponunt̄ principia ſecundū prius et poſterius. quia que priora ſūt q̄ntum ad fieri poſteriora ſunt q̄ntuꝫ ad naturam et econuerſo q̄ntum autem ad fieri aliqualiter videt̄ habere prior9 rationē elemēti illud ex quo primuꝫ fit per condempſationes ipſius. tale autē principaliter eſt

quod minimuz illarum partium et ſubtiliſſimuz eſt corporeum: vt ignis et ideo quo ad fieri ignis videtur eſſe primuz elemẽtum omnium. vnde quicũqz ponunt ignem principiũ ma xime concordãt huic rõni. Nullz etiaz qui opinatus eſt vnuz corpus eſſe elementuz omi nium confeſſus eſt ipſum eſſe tale .ſ. ſubtile ex cuius condempſatione alia fiant. et ideo nul lus ipſoruz poſuit ſolam teraz eſſe elemẽtum propter magnitudinez ſuarũ partiũ. Nõ libet aũt trium elemẽtorum accepit quẽdaz iudicem .i. ab aliquo iudicatum eſt ipſuz eſſe ele mentuz omniuz. ſed quare nullus philoſophus poſuit terrã elemẽtuz cum multi homines dicãt omnia fieri ex terra. et eſiodus dicat terrã factam eſſe primaz inter corpora. ita ꝙ hec opinio antiqua et popularis eſſe videt̃. ſi enim ſcḋm hanc rationẽ qua dictum eſt illud debe re eſſe elemẽtum quod eſt ſubtiliſſimuz corporum debet aliquod poni elemẽtum: nullus re cte opinatur niſi qui ponit ignem principium omnium cum ſolus ſit ſubtiliſſimus inter cor porea. Si vero illud eſt prius natura et perfectiõe quod eſt poſterius generatione cum dig geſtum ⁊ contrictum ſeu dempſum poſterius ſit generatione. vt dicitur .iiij. methaphe: ta le .ſ. ſpiſſum magis erit principium tanꝙ prius naturaliter ꝙ ſubtile ita ꝙ aqua prior erit ꝑ naturam aere cum ſit dempſior et eadem ratione terra prior erit ꝙ aqua. Deponentib9 igitur vnam cauſam materialem hec dicta ſunt.

Capitulum decimum quintum quod ſic incipit Idem aũt et ſi quis plura ponit et c̃. Improbat opiniões ponentium plura prin cipia materialia ſpecialiter empedoclis deinde anaxagore ponẽ ti plura materilia principia.

Quemadmodũ empe. dicit .iiij. elemẽta eſſe: Accidũt incõueniẽtia nũc dicta et que dam alia propã ei9 dictis contraria q̃ſunt hec q̃ eni ex inuicẽ generãtur non pñt eſſe principia cum ſint corruptibilia pricipia ãt oportet manere ſemp ⁊ qꝛ elemẽta dicũ tur generari ex inuicẽ ita ꝙ non ſemp manet ignis nec t̃rra idem corpus: iõ non pñt eſſe pn cipia prima. dictũ eſt aũt hoc in phicis. Preterea de cauſa mouẽte vtruz vna aut plures ſint non ẽ recte nec rationabilr̃ dictũ ab ipo. Preterea ſic dicẽtes totalr̃ auferũt alteratiões ita ꝙ nec calidum ex frigido nec ecõuerſo. Alteratio eni reqrit vnuz ſbm qd poſſit ſaluari ſub duobus cõtrarijs ſucceſſiue. empe. non ponit aliq̃m vnã naturã coẽm igni ⁊ aq̃ et alijs elemẽtis q̃ natura manẽs eadez ſuſcipit cõtrarias q̃litates ⁊ non põt ſaluari aliq̃ alteratio in rebus. Anaxa. põ duo principia .ſ. vnuz vñ pncipiuz mot9 vocãs ipm intellectũ ⁊ aliud partes ſimiles tanꝙ materiã rerũ magis vꝫ loqui ꝑ rõnem ꝙuis non dearticulauit .i. deter minauit clare de ipis ſꝫ ſecut9 ẽ dicẽs has cauſas tales eſſe ex neceſſitate nature. Pre terea abſurdũ ẽ dicere oĩa fuiſſe pmixta a pncipio rerũ ⁊ nullum fuiſſe diſtinctũ. Prete rea neceſſe eſt impermixta exiſtere ex quibus fiat mixtio eo ꝙ mixtio prius fuit ex non mix tis ꝙ eo. Preterea non poteſt eſſe verum omnia fuiſſe permixta in quodam eſſe confuſ ſo quia nõ ẽ aptum natuz quodlꝫ miſceri cuilibet ſicut ſonus nõ eſt aptus miſceri anime. Preterea quecũqz poſſunt adinuicem permiſceri poſſunt abinuicẽ ſeparari eo ꝙ eorũ oẽꝫ eſt mixtio ⁊ ſepatio ſed non omnia poſſunt ſeparari abinuicẽ ſicut paſſiões et accidentia nõ poſſunt ſeparari a ſubſtantia ideo non poſſunt eidem admiſceri tamen ſi quis determinate proſequitur intentionez anaxagore ⁊ incipiat quid vult dicere forſam apparebit rationabi liter loquẽs quãndo enim nullum erat actu diſcretum. manifeſtum eſt ꝙ tunc non poterat predicari aliquid actualiter de illo ſubiecto in quo nichil erat diſtinctum non enim poterat dici albuz vel nigrũ vel alio colore coloratũ quia nulluz habebat colorẽ actu diſtinctum ſi e ni verificari potuiſſet de illo ſbo quod eſſet coloratũ aliquo colore: huiſſet aliq̃m colorẽ actu

diſtinctū. Similiter nec poterat dici ſapiduꝫ aliquo ſapore uel diſpoſituꝫ aliquo accidēte
propter eandem rationem. nec etiam poterat dici diſticte eſſe quid. i. ſubſtātia nec quale nꝫ
quantuꝫ quia propter mixtionem confuſſam nichil erat in eo diſtrictum. dicit eniꝫ anax. oīa
fuiſſe permixta preter intellectum quē ſolum oſtēdit fuiſſe impmixtum et purum. Ex his
aūt accidit ipſiꝫ dicere duo principia quorū vnum ſimpliciter impmixtum dicit ſcilicet intel
lectum alterū autem quidem indeterminatum quale nos putamus materiaꝫ ante ꝙ deter
minetur per participatiōem forme et ꝙuis ipſe nec plane nec recte hoc dicat: videtur tamē
velle dicere aliquid ſimile dicto poſterioꝝ qui nūc materiale principiū ponūt de ſe indiſtictū
verum hoc dictum ſoluꝫ propriuꝫ eſt eoꝝ qui de gñone et corruptione et motu cauſas queſi
erunt quia iſti tm̄ querunt ꝑncipia et cauſas ſbe generabilis et corruptibilis ac mobilis.

Capitulum. xvj. qđ ſic incipit. quicūqꝫ ergo de omnib⁹ exiſten tib⁹ et c̄. Improbat opinioneꝫ pictagoricoꝝ oſtendit primo ꝙ ꝑ tinet ad methaphiſicuꝫ perſcrutari de ea. ij. in quo conueniet in quo differat ab opinione materialiū. iij. inſufficiētiaꝫ ipſius decla rat primo itaqꝫ oſtendit ꝙ pertinet ad methaphiſicum conſidera re opinionem pictagoricorum dicens.

Quicumqꝫ de omnibus entibus tam ſenſibilibus ꝙ inſenſibilibus ꝑſcrutantur ſicut
pictagorici qui ponunt quedam eſſe ſenſibilia. quedam inſenſibilia aliquo modo de
omnibus faciunt theoricam ideſt de toto ente conſiderāt. propter ꝙ methaphiſicus
cuius perſcrutatio verſatur circa omnes magis circa eorum opinionem immorabitur ut co
gnoſcat quid bene et quid non bene dicāt ꝙ circa opiniones illorum qui non loquūtur niſi
de ente ſenſibili. Tertio oſtēdit in quo pictagoricorum opinio differat et in quo conueni
at cum his qui naturaliter locuti ſunt dicens. pictagorici qui vſi ſunt principijs entis extra
nee a phiologis ideſt aliter ꝙ naturales. cuius cauſa eſt quia acceperit principia ſenſibiliū
non eſſe ſenſibilia ſed inſenſibilia quia numeros dicūt eſſe principia qui ſunt de genere ma
thematicorum mathematica auteꝫ omnia preter ea que pertinent ad aſtrologiam ſunt ſine
motu ſenſibilia vero omnia videnť eſſe cum motu et ideo naturales poſuerūt principaliter
ſenſibiliū eſſe aliqua que non ſunt ſine motu. In hoc conueniūt aliquo modo pictagori
ci cum naturalibus ꝙ diſputant et tractant de omnibus naturalibus ſicut et naturales ſim
pliciter generāt celum ideſt dicunt celuꝫ genitum obſeruāt etiam accidentia paſſiones et o
perationes circa partes celi et aſſignant cauſas ipſorum quaſi conſētientes naturalibus in
hoc quod dicūt ens eſſe aliquod ſenſibile et ſub iſto comprehendi celuꝫ. cauſas vero et prin
cipia huius entis dicūt ſufficientia eſſe non ſolum ad cauſandū inferiora ſed etiam ſupiora ⁊
magis conuenientia ꝙ ſint rationes cauſarum quas ponūt naturaliter loquentes de prin
cipijs entis. Tertio declarat inſuffitientiā opinionis ſupradicte dicēs ex quo tamen mo
do motus inerit rebus ex ſola ſuppoſitione paris tanꝙ infiniti et imparis tanꝙ finiti aut
quomodo eſt poſſibile ſaluari generationem et corruptionem ſine motu aut quomodo fiūt
operationes ex motu corporum celeſtium non dicunt. Amplius autem inſufficiens eſt
opinio eorum ponens numeros eſſe principia quia nō poteſt eis aſſignari cauſa de natura
corporum naturalium. nam ſiue quis concedat his corpora habentia magnitudinem poſſe
fieri ex numeris ſiue ipſi hoc ꝓbent non tamē poterit reddi cauſa quare quedam corpora ſūt le

uia et quedam grauia eo ꝙ principia que ſupponunt nullum aſſignat magis proprium corporibus mathematicis ꝙ̄ ſenſibilibus nec econuerſo vnde ipſi nichil dixerunt de igne terra et alijs elemētis hñtibus proprias differētias ſic nichil exiſtimo eos dicere proprium de ſenſibilibus. Amplius quomodo contigit numerum ⁊ eius paſſiones eſſe cauſas eoꝝ q̄ exiſtunt circa celū et circa terrā q̄ ſunt loca diuerſa ⁊ etiam eorum q̄ facta ſūt ab initio et q̄ nūc fiunt et q̄ ſūt tp̄ora diuerſa. dicūt enim eundem ⁊ non aliuꝫ eſſe numerū ex quo totus mundus conſiſtit qđ videtur impoſſibile qꝛ ab ip̄o non pōt cauſari diuerſitas tanta entiuꝫ quantam videmus in locis diuerſis. Nam in hac pte mundi eſt opinio .i. incertitudo et tp̄us .i. ſucceſſio et iniuſticia .i. inequalitas ⁊ diſcretio aut mixtio .i. q̄dam entiuꝫ multitudo pmixta ſeu confuſa quoꝝ omnium parū ē deſuper aut ſubtus .i. in locis ſupioribus aut inferioribus. Cuiꝰ diuerſitatis demr̄atio non pōt aſſignari dicēdo ꝙ vnūquodqꝫ iſtoꝝ eſt numerus. Preterea accidit numero ī hoc loco inferiori eſſe pluralitatē multitudinū factaꝝ quaꝝ paſſiones diūſificātur ꝑ diuerſitatem locoꝝ et ideo mirū eſt ſi idem numerus ē in celo et in terra qui ſit cauſa vniuſcuiuſqꝫ entis ⁊ non ſit alius numerus preter vnū ut dicūt pictagorici. plato namqꝫ qui extimauit numeros eſſe cauſas rerū aliuꝫ dixit numeruꝫ in ſupioribus qꝛ intellectuales numeros cauſas dicit celeſtiū ſenſibiles vero cauſas ſenſibiliū. De pictagoricis ḡ nūc dimittatur ⁊ ſufficiat quod dictum eſt.

Capituluꝫ .xvij. qđ ſic incipit. qui vero ydeas poſuerūt. Improbat opinionē platonis ponētis ydeas eſſe cauſas reruꝫ oſtendēs primo inſufficientiā poſitionis ipiꝰ. ij. inconueniētiā que ſequentur ad ipſum. iij. ad inutilitatē ydeaꝝ ſeparataꝝ inſufficientiā poſitionis platonis dicens.

Qui vero ydeas poſuerūt primo quidem querentes aſſignare cauſas ſenſibilium attulerūt quedam alia ſeparata equalia numero ſenſibilibꝰ. Et quidem tale eſt incōueniēs quale eſſet ſi quis vellet numerare ⁊ numerat ea per plura vel equalia ipſius putando ꝙ per pautiora non poſſit aſſignare numerum eorum. hoc enim modo platonici q̄rentes cauſas ſenſibiliuꝫ aſſignauerūt fere tot uel non pautiores ſpecies quot ſunt nature ſenſibiles in quorum noticiam conati ſunt deuenire mediantibꝰ ſpeciebus. putauerunt enim ꝙ in quibuſlꝫ ſunt aliqua plura vnius nature eis reſpondet aliquid omnino vnuꝫ .i. aliquid vnius rationis ita ꝙ tam ſubſtātiaꝝ ſenſibiliū vnius rationis ꝙ̄ ſempiternarum eſt vnum in multis .i. vna ydea ſeparata a multis. Amplius auteꝫ ſecundum nulluꝫ modorum ꝑ quos dicūt ydeas eſſe videt̄ vera eſſe poſitio ydearum ponunt enim ydeas ut poſſit fieri diffinitio et ratio ſilogiſtica de entibus. Cum igit̄ ex particularibus nō poſſit fieri ſillogiſmꝰ non eſt poſſibile ex ydeis quas dicūt eſſe q̄dam particularia fieri rationē ſillogiſticam. Preterea non ſolum ydee erunt ſubſtātiarum ſicut ipſi putāt ſed etiam accidētiuꝫ et omnium horum poſſūt eſſe ydee quorum ſunt ſcientie ⁊ ſcientie pōſunt eſſe non ſolum ſubſtātiarum verum ⁊ accidentium in quibus poteſt reperiri vnum abſtractum a multis et etiam negationū quaꝝ eſt neceſſaria cauſa. Preterea non ē veruꝫ illud qđ dicitur de intelligentia vꝫ ꝙ non contigit intelligere aliquid niſi ſit incorruptibile qꝛ fantaſma cū ſit aliquid corruptibiliū ē tñ intelligibile. intellectus enī ſic ſe hꝫ ad fātaſma ſicut ſenſꝰ ad ſēſibilia.

Secūdo incōueniētia poſitiōis oſtēdit dicēs. Quo certiſſime rōnes quoꝝdā platonicoꝝ ponunt ydeas eē iter ea q̄ ſūt reſpectiua nō hñt aliqđ genꝰ ꝑ ſe abſolutū. Alij ūo ipoꝝ pter prticu

larem volem et intentionē comunem hominis q̄ predicatur de particularibus dicūt eſſe hominē ſeparatū tanq̄ tertiuȝ a p̄dictis et omnino ponentes ydeas aufferūt diffiō nes propter quas dicunt ydeas eſſe quia cum ponāt ydeam eſſe aliquid ꝑticulare ſicut et ea quorum ſunt ydee ꝑticularia ſunt in quibus dicunt vniuerſale eſſe ⁊ ideo dicūt nichil eſſe diffinibile cum ſingulare non diffiniatur. Preterea accidit dualitatē quam ponūt ex parte materialis principij ſcilicet magnum et ꝑuum non eſſe ꝑma in ratione principij ſȝ potius numerū q̄m dicūt eſſe ydeas q̄ ſunt priores magno et paruo ita q̄ aliquis numerus ſcilicet ydealis prior erit dualitate. Preterea accidit eis dicere qđ eſt per ſe et abſolutum .ſ. ſubſtātiam eſſe ad aliquid relatum q: ydea ſubſtātie eſt abſoluta cum ſit ſubſtātia et tn̄ eſt rellata cum ſit ꝑticipata. multa etiam oppoſita veritate principioꝝ ſequent̄ opinionees loquentium de ydeys. Preterea ſcđm coruȝ dicta non ſolum ſubſtātiaꝝ ſed etiam multoꝝ alioꝝ ſunt ydee dicūt enim omnium illorum eſſe ydeas quorūcūqȝ poteſt eſſe vnus ⁊ conceptus communis et etiam quorum poſunt eſſe ſcīe que ambo non ſolum ſubſtātiaꝝ ſȝ ettiam accidētium eſſe poſunt. Accidūt autem eis multa talia incōuenietia. neceſariū eſt enim ſcđm coruȝ opinionem ydeas eſſe non accidētium ſed tantum ſbārum quia ſecūdum eos non participātur per accidēs ſed per ſe ab his quoꝝ ſunt ydee de quibus etiam p̄dicatur per ſe ⁊ non ſcđm accidēs de ſubieto ydea āt accidētis ſi ponatur participabil̄ non per ſe ſed per accidēs ut ſi aliquis participat ydeam dupli cui accidit eſſe ſempiternā: participabit etiam ydeam ſempiterni quia accidit duplo ſempiternū eſſe: ſoli9 igit̄ ſubſtātcie erit ydea. Preterea hee ſubſtācie q̄ ſunt hic et ſuſtācie q̄ ſunt in ydeis ſbām aſſignant et ſi eiuſdem rationis ſūt. poterit ab eis abſtrahi aliquid comune ita q̄ et ydearum et ꝑticulariū quoꝝ ſunt ydee erit quedam alia ydea. nec poteſt dici hoc non eſſe propter hōc q̄ ſubſtācia particulariū eſt corruptibilis et ſubſtācia ydeaꝝ incorruptibilis q: ſi dualitatib9 corruptibilibus eſt vna ydea cum dualitatibus ſempiternis eō q̄ ſūt eiuſdem rationis ſbāꝝ corruptibilium et in corruptibilium ſbē ſcilicet yde particularium quaꝝ eſt ydea cum ſint eiuſdem rōnis erit alia ydea communis. Si vero non ē eiuſdem ratiōis ſubſtātia in his quoꝝ eſt ydea et ipſius ydee: equiuoce dicētur ſbā de eis cum non ſit aliquid reale comune ipſoꝝ. v̄. g. ſi quis dcat caliam et lignum eſſe hominem. Tercio inutilitatem ydearum oſtēdit q̄ triplex eſt ꝑima q̄ dio dubitabit aliquis q̄ ſunt vtiles ydee reb9 ſempiternis et etiam corruptibilib9 cum non ſint cauſa motus qui poteſt reperiri in ſempiternis nec ſint cauſa tranſmutatiōis q̄ eſt in rebus coruptibilibus. Secunda inutilitas ydearum eſt q: nichil auxiliātur ad ſcīaȝ illoꝝ quoꝝ ſunt ydee q: vnumqđqȝ ſcitur per aliquid ſibi ſimile ydea āt cum non ſit in his quoꝝ ſunt ydee ſed potius ſeparate ab eis non ſunt eorum ſubſtātia. Tertia inutilitas eſt quia non conferunt ad eſſe rerum cum non inſint ſcđm rem participātibus eas illud āt qđ conſert eſſe alicui debet ineſſe ſicut albedo debet ineſſe rei q̄ per eius participatiōeȝ eſt alba. ratio autē ponens ydeas eſſe per participationē ualde mobilis eſt. i. faciliter improbabilis q̄ anax. prius eudoxus et alij poſterius dixerūt cōtra quē facile eſt colligere multa impoſſibilia. nec ex ydeis poſunt alia eſſe ſecumdum illum modum q conſueuerūt a platonicis aſſignari.

Capitulum. xviij. quod ſic incipit dicere vero exempla eſſe ⁊c̄. Improbat. vj. rationibus opinionē platonis dicentis ydeas eſſe quedam exempla.

Dicere ydeas eſſe quedam exempla ad quaſdam formas quib9 inferiora participant vaniloquium eſt et ſimile methaphoricis poeticis. illud nim quod fieri poteſt per agens abſqȝ aliquo exēplo non ē neceſſe fieri preſupoſit aliquo exēplo naturali aūt talia ſunt. quia nullum agens naturale agit reſpiciēdo ad ydeas. cōtingit enim eſſe

et fieri aliquid ſimile agenti abſqꝫ exemplari quare ꝛ exiſtente et non exiſtente ſocrate ſeparato tanꝗ quodaꝫ exemplo fieri poteſt aliquis talis qualis eſt ſocrates. Preterea ſi quelibet res fit ad propriuꝫ exemplar ſocrates qui fit preſupponeret ſocratem ſempiternuꝫ tanꝗ propriuꝫ exemplar. et quia ipſe fit homo bipes ꝛ animal preſupponeret exemplar hominis qꝺ eſt anthoatropos ꝛ exēplar bipidis et animalis ita ꝙ eiuſdem rei erunt exemplaria plura. Preterea ydee erunt exemplaria ſenſibilium ꝙ ipſarum erit aliquod exemplar. ſ. genus ita enim pticipant ſpecies genus ſicut ſenſibilia ſpēm. ꝛ ideo ſi ſpēs participata eſt exēplar ꝛ ymago exemplar quideꝫ ſenſibilium et ymago generis ymago, aūt eſt quid productum qꝺ plato non conceſſit de ydeis. Preterea impoſſibile eſt ſubſtātiaꝫ ſeparatam eſſe ab eo cuius ē ſubſtātia et ideo ſi ydee ſubſtātie ſunt non poſſunt eſſe exempla ſeparata a rebus. Preterea in phedone dicit plato ydeas eſſe cauſas rerum quātum ad eſſe et fieri quod non videtur. verum quia ydeis exiſtentibus non fiūt res participātes naturaꝫ ydearum niſi ſit aliqua cauſa mouens et efficiēs quaꝫ cauſam non dicūt eſſe ydeam ſed ſolum fit cauſa exemplaris et non efficiens. Preterea ſi ydea eſt cauſa exemplaris oīm que fiunt nichil poterit fieri cui non reſpondeat ydea tanꝗ exemplar quod falſum ē quia multa fiunt per artem ut domus ꝛ anulus quoꝝ non ſunt ydee. palaꝫ igitur ꝙ contingit multa eſſe ꝛ fieri ꝑpter cauſas alias.

Capitulum .xix. quod ſic incipit. amplius ſi ſint numeri ꝛ c̄. Improbat ſex rationibus opinioneꝫ predictam quantuꝫ ad hoc quod ponit ydeas eſſe numeros ꝛ duabus rationibus quātum ad illud quod dicit magnitudines habere principia.

Dicere ydeas eſſe numeros ꝛ eas eſſe cauſas impoſſibile videt̄ quia ſi numeri ſint alij in ipſis ydeis ꝛ alij in ſenſibilibus ita ꝙ hic numerus ſicut homo ſepatus ꝛ alius ab eo ſit ſocrates alius vero calias illi non poterūt eſſe cauſa iſtorum quia non differt vtrum illi ſint ſempiterni ꝛ iſti non nec ſufficit ad rationem cauſādi ſempiternitas illorum ex quo vtriqꝫ ſunt numeri. Si vero dicatur ꝙ ſenſibilia conſiſtunt quia in eis ſunt rationes numerorum ſicut proportio muſica ex rationib9 numerorum conſiſtit manifeſtuꝫ eſt ꝙ aliquod vnuꝫ tanꝗ ſubiectuꝫ ſeu materia ſubeſt cuius tales numeri ſunt ratio tanquam ipſi numeri ydeales ſunt rationes alicuius ut potius dicantur rationes alterius ꝗ ſubſtātie rerum. v. g. ſi calias exiſtat ex quattuor elemētis cuius natura dicetur eſſe quedaꝫ ratio ſeu proportio in numeris. i. quattuor elementis. ꝛ eodem modo antropos ideſt homo ydealis erit quedam proportio quorumdaꝫ numerorum ꝛ non erit numerus ſed potius res numerate ſi ex ipo dicantur eſſe homines ſenſibiles tanꝗ ex numeri proportione. Preterea ex multis numeris fit vnus numerus ut ſenarius eſt ex binario et quaternario ex pluribus āt ſpecieb9 non fit vna ergo ſi ydee ſunt numeri cum ſint ſpēs non poterit ex pluribus ipſarum fieri aliquod vnum et ſi dicatur ꝙ non ex numeris tanꝗ ex numeris ſed tamqꝫ ex vnitatibus fieri aliquid quomodo dicimus millenariū cōſtitui ex vnitatibus quomodo ſe habeant vnitates. Si enim ſunt eiuſdem ſpei multa incōuenientia accidunt videlꝫ ꝙ ex his que ſunt vnius ſpei fiunt multa diuerſarum ſpecierum nihil eis addito cum non ſint alteri9 ſpeciei rōnale eſt ꝙ vnitates non dicātur ſpecifice ab inuiceꝫ impoſſibiles exiſtētes niſi ſint coniūcte aliquibus per q̄ conferāt. Preterea ſi ydee ſunt numeri res ſenſibiles erūt res numerate ꝛ per conſequens ſūt alij numeri cum neceſſe ſit ponere aliud genus numerorum circa qꝺ uerſatur arithmetica diuerſum eſſe ab ambobus ꝛ intermedium ipſorum erunt tres differētie numerorum ꝙ platonici non

ponūt. Preterea ſi numerus rerum ſenſibilium ut puta dualitas duorum ſenſibilium cauſat ex ydeis q̄ ſūt numeri poterit cauſari ex dualitate q̄ ē ꝑmus numer9. ⁊ ſic vnitates que ſunt in dualitate ſenſibili cauſantur ex dualitate numerorum ydealium qḋ eſt impoſſibile q2 vnitas cū ſit prior dualitate non pōt cauſari ex ea... Preterea numerus ex vnitatibus colligitur et cauſatur. ⁊ ideo non poteſt ipoꝝ eſſe cauſa. Preterea ſi vnitates numerorū ydealiu3 inter ſe differant et cum hec ſint cauſa ſenſibilium oportet eas dicere ita eſſe cauſas vnius ſenſibilis quemadmodum ſunt q̄tuor aut duo elementa. elemētoꝝ aut ſignat qḋdā corp9 comune ſ3 potius vnūqḋq3 ipſoꝝ ſignat rōnē3 corporis determinati v3 ignis uel terre uel alicui9 ſimiliū: ſiue ponat aliquod corpus comune omnibus elementis ſiue non. Cum igitur plato dicat qḋlibet ſenſibiliū fieri ex numeris ydealibus tamq̄3 ex vno principio habente partes ſimiles ſicut eſt ignis aut aqua nō poteſt numerus ydealis habere vnitates differentes ꝑ rationem. ſi uero numeri ydeales ſint admodum alicuius materialis habentes partes ſimiles ipe non erūt ſubſtantie rerum q2 ſubſtantie principaliter ſunt a formis. Manifeſtū ergo qḋ ſi aliqḋ bonū ſepatū ē ꝑncipiu3 in q̄tū bonū nō pōt eē ꝑncipiū in q̄tu3 numer9. quia ipſū bonū multipliciter dictu3. ſ. vnum. numero. ſpē ⁊ genere non poteſt aliter eſſe principium niſi in q̄tum vnum. Volentes ergo platonici reducere ſubſtātias ſenſibiles ad principia quanta dixerūt longitudines cauſari ex producto ⁊ breui tamq̄ ex aliquo paruo ⁊ magno. ſuperficies ex alto et lato corpus uero ex profūdo ⁊ humili. hoc autē non bene dicitur. q2 ſuperficies non habebit linea3 nec corpus ſuperficiem et lineam ſicut nec latū ⁊ artum eſt aliqḋ genus a ꝓfundo ⁊ humili nec includit neceſſario vnu3 in alio ita ſuperficies erit aliquod corpus a corpore non incluſa in ipo. q̄madmodu3 enim multum ⁊ paucum alterum eſt a numeris: ita q̄ non oportet numerum eſſe vbi eſt multum ⁊ paucum ita in ꝑdictis nichil ſuperioꝝ aut priorum erit in inferioribus ut linea non erit in ſuperficie nec iſta in corpore. latum enī quod dicūt eſſe principium ſuperficiei non eſt genus profundi qḋ dicunt principium corporis. ſi eſſet genus ipſius aliqua ſuperficies eſſet corpus. Preterea inſufficienter loquntur de ꝑdictis cum non aſſignēt aliqua principia eſſe ex quibus fiant puncta. cum etiam plato huic generi. ſ. punctorum opinabatur principaliter inſiſtēdo cōtra ea diſputās contra geometricos exiſtimās geometricum dogma quaſi totum cōſiſtere ī punctis ipe etiam plato q̄uis multociens poſuerit lineas indiuiſibiles tn̄ vocabat punctu3 principium linee tanq̄ neceſſarie ſit linearum eſſe aliquem terminum et ideo ex eadem ratione qua linea eſt neceſſarie eſt eſſe punctum.

Capitulum. xx. quod ſic incipit: omnino aūt ſapientia. Improbat ſex rationibus opinionem platonis inſufficienter loquētis de principijs entium quātum ad rationem eſſendi.

Omnino autem ſapientia que phiſica ꝑma eſt inquirēte cauſas effectuu3 manifeſtorum plōnis opinio volentis philoſophari inſuficienter de cauſis locuta eſt pretermitēs quaſdam ipaꝝ nihil enim dixit de cauſa efficiēti ex qua eſt principiu3 transmutatiōis putat etiam aſſignare ſubſtantiam idet cauſam formale3 ſenſibilium dicendo quaſdam alias ſubſtancias. ſ. ydeas que q̄ō ſint ſubſtantie rerū inutiliter dicit q2 cum ſint ſeparate a ſenſibilibus non poſſunt participari ab eis. in ſcientijs etiam ipſius de ydeis non fit mentio de cauſa finali proptr qua3 oīs intellectus et omnis natura agit nec dicit a platonicis quomodo hec cauſa ē vna cauſarum.

ydee etiam ab eis dicuntur eſſe quedã abſtracta quaſi quedã mathematica in quib9 nichil agitur per motum nec propter finem. Preterea hec opinio dicit ſubſtātiã ſubiectam .ſ. materiam magis predicari de re ⁊ dicere intelligimus ſubſtātiam eius. ꝙ ydeã que ē tanꝙ forma ⁊ mathematica .i. ſeparata. platonici enim magnū ⁊ paruum ita dixerunt eſſe ſubſtātias rerum ſicut naturales phī rarum ⁊ ſpiſſum q̄ reducebantur ad abundātiam et defectum. Preterea ſi omne ſenſibile eſt talis nature quia participat ydeam talem quale ipſum ē oportet ꝙ motus ſenſibilis participet ydeam ita ꝙ ydee erūt ipſius motus ita ꝙ erit ydea aliquod ens mobile quod plato non cōcedit. Si autẽ motui reſpondeat ydea non ē aliqua cauſa ipſius ⁊ ſic aufertur nec eſt inter entia ac per hoc aufertur tota perſcrutatio de natura q̄ eſt principiũ motus. Preterea ſuppōnitur ꝙ omnia nō ſunt vnũ ſicͭ facile eſt probare ⁊ etiã opinio pl'onis concedit. Si ergo aliquis cōcedat omnia eſſe vnũ aliquod in entitate quia ydea entis qua omnia participāt eſt vna vel vnum realiter eſt in quo omnia ſunt vnum niſi dicat aliquis genus vniuerſale eſſe vnum reſpectu omnium in quo oīa ſunt vnũ. ſed hoc impoſſibile eſt in quibuſdam quia ſubſtātia ⁊ accidens non ſunt vnũ genus.

Preterea longitudines latitudines ⁊ corpora nullam habent rationẽ eſſendi ꝑ dicta eorum. hec enim omnia ſunt ydee: cum non ſint numeri diſiūcti: ſed potius quedam continua. nec mathematica. quia conſiderātur cũ materia. nec ſunt res ſenſibiles: cum ſint īcorruptibilia. et ideo videtur ꝙ pertinet ad aliqđ genus ſubſtantie non poſitum a platonicis dicētibus eſſe tantum tria genera ſubſtātiarum. videlicet ydeas ſenſibilia ⁊ mathematica intermedia. Impoſſibile eſt querentem elemēta omnium ſenſibilium inuenire ea ſufficiēter niſi diuidat ea ſecundum quod diuerſimode conueniunt diuerſis ex eo ꝙ alia elemēta ſunt aliorum entium querendo enim elemēta ex quibus ſunt entia ſecūdũ modum quem platonici aſſignant per ydeas numeros et dimenſiones nō poteſt accipi ex quibus elemētis fiant accidentia que non ſunt ſubſtantie. verbi gratia actio ⁊ paſſio rectitudo ⁊ ſimilia et ſi dicatur ꝙ ſufficienter determinatum eſt de principijs ⁊ elemētis aliorum entium ſi ſolum ſubſtātiarum principia et elementa aſſignata ſunt quia ſubſtantia eſt principium aliorum atq̃ ſubiectum. dicendum eſt hoc non eſſe verum quia diuerſorũ entium ſunt principia diuerſa.

Capitulum .xxj. quod ſic incipit: quādo aūt dicet aliquis et c̄. Improbat quattuor rationibus opinionem platonis de principijs ſecundum ꝙ dicebat ydeas eſſe principia ſciendi epilogando dicta antiquorum de principijs.

I ydee ſunt principia cognoſcēdi res ſenſibiles et cum hoc ſunt ſubſtātia ipſarum quomodo poteſt acquirere ſcientiam de ſenſibilib9 cum enim ydee ſint principia non accipietur de eis ſcīa ex quibus prius notis et quia eis cognitis cognite erunt res ſēſibiles quorum ydee ſunt ſubſtātie nulla notitia erit ex preexiſtenti cognitione aliquorum precognitorum vel demoſtratione vel diffinitione vel inductione. Si aūt dicatur ꝙ nulla ſcientia ſit in nobis per acquiſitionem ſed eſt connaturalis ita ꝙ numerum addiſcere eſt tantũ reminiſci mirū eſt ſi tam nobiliſſima ſcīa nobis ineſt ſicut eſt prima phiſoſophia ac tamen latet nos. Preterea quomodo per ydeas que ſunt quedam forme ſeparate poterit quis cognoſcere principia materialia ex quibus ſunt res ſenſibiles ⁊ ſine quibus non cognoſcuntur. Dubitabit ergo aliquis de talibus rebus ſicut de alia dictione verbi gratia deſima de qua dicunt aliqui ꝙ non eſt aliud ꝙ .ſ. i. m. a. et ita nō poteſt cognoſci niſi predicte littere que ſunt

eius materia cognoſcātur. alij vero dicunt qđ ē aliquid aliud a ꝓdictis litteris ſūt ſcili
cet quidam ſonus in eiſdem. Preterea ſi ydee ſunt elemēta omnium ſenſibilium
ex quibus iſta ſunt ſenſibilia quemadmodū voces ex litteris neceſſe erit cognoſci ſen
ſibilia cognitis ydeis et cum ipſe poſſunt cognoſci per ſolum intellectum: abſq⁊ ſenſu
eo ꝙ ſunt forme ſeparate a ſenſibilibus continget ea quorū eſt ſenſus id eſt ſenſibilia
que proprie ſenſu participātur cognoſci ab aliquo non habente ſenſum. Quod q=
dem igitur omnes antiqui conati ſunt querere cauſas dictas a nobis in phiſicis ⁊ nul
lam aliam inuenerūt materiam ex dictis. predictas autē tenuerūt et īperfecte tetige
runt. primorum enim philoſophia balbuciens tanꝙ̄ noua exiſtens de principijs lo=
cuta eſt. Unde et empeđ. dicit omnes eſſe quādam rationem ꝙ idem ē ꝙ quidditas
⁊ forma rei quam nominare neſciuit ⁊ eodem modo neceſſariū eſt carnem eſſe ſā=
guinem ⁊ quodlibet aliud compoſitum habere formā per quam magis eſt ens ꝙ̄ ꝑ
materiam. quam empeđ. dicit eſſe ignem terrā aerem ⁊ aquā ita ꝙ hoc dixit coact9
ex neceſſitate dicti alterius dicentis predicta elemēta eſſe materiam rerum tamē nō
dixit hoc clare ⁊ manifeſte determinādo qualiter elementa ſunt materia ſenſibilium.
de talibus ergo principijs entium dictum eſt in precedētibus. Sed eo que dubi=
tabit aliquis de principijs rerum reſumam9 quia forſam ex ipſis magis habundabi=
mus rationibus vtilibus ad ſequentes dubitationes.

De veritate quidē theorica et c̄. Libri ſecundi methaphiſice. Capitulū
primum declarat facilitatē ⁊ difficultatē conſideratiōis veritatis ſcientifice
acquirende. Secundo ꝙ potius ex parte noſtri intellectus ꝙ̄ ex parte ve
ritatis in ſe cauſatur talis difficultas. Tertio ꝙ antiquis qui prius incepe
rūt querere de veritate debent poſteriores gratias refferre.

Onſideratio de veritate aliquo modo facilis eſt aliquomodo diffici
lis. Signum autem difficultatis eius eſt ꝙ nullus poteſt eam ꝑfecte
adipiſci. Signū vero facilitatis eſt ꝙ non omnes ſunt exortes ipſius
ſed vnuſquiſq⁊ inueſtigans de ipſa aliquid dicit de natura ipſius.
Aliud etiā ſignum eſt difficultatis ipſius ꝙ vnuſquiſq⁊ per ſe nichil
aut parum determinauit de veritate. ſed ſignū facilitatis eſt ꝙ ex omnibus dictis que
rētū de ea ſimul cōgregatis ꝑuenit̄ ad aliqđ magnā notitiā ipſius. Facilitas etiam
ipſius accipit̄ ex principijs de quorū euidētia verificari pōt reſpectu intellect9 illud
quod ꝓuerbialr̄ dicim9 de foraminib9 dom9 reſpectu uiſ9. ſ. in forib9 qs delinq̄t prin
cipia eni in ſciētijs ſic ſe offerūt intellectui: ſicꝰ fores dom9 ſe offerūt viſui. Et ideo ꝗn
tū ad noticiā principiorū cognitio veritatis ē facilis. Sed difficultas cognitiōis ve
ritatis ex hoc patet ꝙ nemo poteſt eam tantā vel majorem partem eius cōprehen=
dere Forſam autē difficultate exiſtente duobus modis: non eſt eius cauſa in rebus
ſed in nobis. quia ſicut occuli niticoracū ſe habent ad lucem diei quam non poſſunt
intueri propter debilitatem viſus: ita intellectus noſter ſe habet ad ea que ſunt mani
feſtiſſima ⁊ euidentia in natura. Non ſolum eſt iuſtū refferre gratiam his quorū
opinionibus aliquis conſiſtit: ſed his qui ſuperficialiter dixerunt aliquid de veritate.
quia hi conferunt pro nobis in quantū intellectum noſtrum preexercitati ſunt. nam

ſi thimoteus non fuiſſet multam melodiam non haberemus. Et ſi phiſonites non p̄ ceſſiſſet: thimoteus non tantum dixiſſet de melodia. Et eodem modo eſt de annunci antibus veritateʒ. a quibuſdaʒ enim quaſdam opiniones accepimus cõſonas verita- ti: ſed alij fuerunt cauſa ut iſti inquirerent ⁊ inquirendo aliquid inuenirēt.

Capitulum. ij. quod ſic incipit: vocari vero phiam ⁊c̄. Declarat primaʒ phiam tanq̄ ſpeculatiuam eſſe ſcientiam veritatis cognite per cauſam primā q̄ eſt maxime ⁊ neceſſario vera.

Dicari phiam primaʒ ſcientiam veritatis rectum eſt. quia vnumquodqʒ con gruenter nominatur ex fine. huius autem finis eſt veritas: cum ſit theorica nam theorice finis eſt veritas ſicut pratice opus. Quis enim pratici ſpeculen tur quomodo ſe habet veritas rei: non tamen ſpeculantur propter ſcire: ſed propter õ operari. Neſcimus autem verum niſi per cauſaʒ. In quolibetauteʒ genere illud quod maxime habet naturam illius generis cauſa eſt aliorum participantiuʒ v- niuoce naturam eandeʒ ut ſint talia. puta ignis calidiſſimus eſt cauſa caloris omni- bus participantibus caliditatem. et ideo veriſſimum tanq̄ in veritate primum: cau ſa eſt veritatis poſteriorum. propter quod principia entium que ſemper exiſtūt nece ſe eſt ſemper eſſe veriſſima. quia non ſunt qñʒ vera qñoʒ non vera ſed ſemper vera. Nec eis vt ſint aliud eſt cauſa: ſed potius ſint cauſa vt alia ſint. Et qm̄ veritas ſequit̄ entitatem: idcirco ſicut vnumquodqʒ ſe habet ad eſſe: ita ſe habet ad veritatem.

Capitulum tertium quod ſic incipit: at vero ꝙ ſit principiuʒ ⁊ quid eʒ et ⁊c̄. Proponit ꝙ non ſit proceſſus in infinitum nec in cauſis eiuſdem ſpeciei ſi cut ſunt cauſe efficiētes inter ſe: nec in cauſis diuerſarum ſpēcrum ſicut ſunt ca uſa efficiens ⁊ formalis adinuicem cōparate: probans hoc de cauſa efficien ti ⁊ materiali.

Quod ſit quoddaʒ principiuʒ tanq̄ cauſa prima in omni genere cauſandi nec ſint infinite cauſe in directuʒ id eſt eiuſdem ordinis ſicut ſunt cauſe materialeſ inter ſe et ſimiliter formales inter ſe et ſic de efficiētibus ⁊ finalibus. nec ſcd̄m ſpem id eſt ſecundum infinitatem cauſaruʒ ſpecie differentiū: manifeſtuʒ erit ſic. in cauſa enim materiali non ē poſſibile progredi in infinituʒ ita ꝙ vnuʒ ex alio ſit ma terialiter in infinitum. nec ſit dare primaʒ materiaʒ. v̄. g. non eſt poſſibile fieri carnē ex terra. terraʒ ex aere. aerem ex igne ⁊ ſic ſemper in infinituʒ aliud ex alio. Simi- liter in cauſa vnde principiuʒ motus non eſt poſſibile homineʒ moueri ab aere ⁊ hūc a ſole ⁊ ſic in infinitum. Similiter nec in cauſis finalib9 poſſibile eſt in īfinituʒ ꝓce- dere. Quod aūt in cauſis efficiētib9 non ſit infinitas: patet ſic. quādo in aliquo or dine eſt principiuʒ medium et vltimum neceſſe eſt primū eſſe cauſaʒ omniuʒ ſequen tium. ita ꝙ ſi oporteat nos aſſignare cauſaʒ ipſorum dicem9 ꝙ principiuʒ eſt princi- paliter cauſa. vltimum enim nullius eſt cauſa cum non ſit prius aliquo in illo ordine. medium non eſt cauſa niſi vnius ſcilicet vltimi. nec differt ad propoſitum vtrum ſint plura media vel vnum. quia quecūqʒ ſint non erunt cauſa niſi poſteriorum. principa lis igitur et prima cauſa omnium ipſorum eſt primuʒ. quia igitur in infinitis non eſt primuʒ: eo ꝙ omnes partes infiniti tenent naturaʒ medij: cum careāt primo et vlti mo: ſi cauſe mouentes eſſent infinite: non eſſet in eis primuʒ mouens. et ſic ſimplici- ter nullum eſſet mouens. Similiter in cauſis materialibus in quibus ſtatus repe ritur in ſurſum. ſ. quia inuenit̄ aliquid ex quo vlterius non fit aliud impoſſibile eſt infi nitum. Impoſſibile eſt etiam in infinituʒ ire deorſuʒ verbi gratia ꝙ ex igne fiat aqua

et ex aqua terra. et ſic ſemper procedatur in infinitum. Dupliciter enim fit hoc ex hoc. non dico autem fieri hoc ex hoc quomodo fit tantum vnuʒ poſt aliud ſicut quando ex mane idest poſt mane fit meridies. hoc enim modo fiendi aliud ex alio idest poſtꝰ aliud excluſſo: reſtat duplex modus quo aliquid fit ex aliquo. quorum primus eſt quā do ex imperfecto fit perfectum. ut ex puero mutato fit vir In quo modo ex eo quod eſt in fieri fit illud quod poſtea dicimꝰ factum eſſe ita ꝙ fieri eſt medium inter non exiſtere et eſſe factum. ſicut generatio media eſt inter eſſe ⁊ non eſſe. Et hoc modo dicimus quando adiſcens fit ſciens. Alius modus fiendi hoc ex hoc eſt quā̄o aliud fit ex altero corrupto. ut aer fit ex aqua corrupta. Iſtorum duorꝫ modorum differentia eſt quia in primo non eſt reflexio. ſic enim fit ex imperfecto perfectum ut ex puero vir quod non fit ecōuerſo. ex perfecto. imperfectum vt ex viro pueer. Cuius ratio eſt quia imperfectio ſicut eſt puericia ſiue generatio non eſt materia ex qua fiat perfectuʒ ſiue genituʒ: ſed tantum fit perfectum poſt imperfectioneʒ ⁊ genituʒ poſt generationem. talia enim includūt ordineʒ eſſentialeʒ prioris ad poſteriꝰ in quo ordine ſic fit poſterius ex priori: ꝙ non econuerſo qꝛ enim dies fit ex aurora idest poſt eam eſſenciali ordine ideo non reflectitur ꝙ ex die fiat aurora. In ſecūdo autem modo ita fit aliud ex alio ut ad inuicem reflectantur. ſic fit aer ex aqua. Utroqʒ auteʒ predictoruʒ modorum impoſſibile eſt in infinitum ire. nam in primo ipm̄ fieri intermedium eſt nō exiſtentis et exiſtentis. ⁊ imperfectum intermedium eſt non entis ⁊ perfecti entis. vbi autem eſt aliquod intermedium: neceſſe eſt eſſe finem. ac per hoc ibidem non eſt infinitas. In ſecundo aūt modo corruptio vnius eſt generatio alterius cum ea quorum vnum fit ex alio illo modo adinuicem reflectant̄. vbi autem eſt reflexio: non eſt proceſſus in infinitum ſed reuerſio ad idem. Preterea impoſſibile eſt primuʒ ſempiternum corrumpi et ideo illud ex quo primo corrupto aliud fit non eſt ſempiternum: ſed aliquā̄o incipit et ſic in eo eſt ſtatus primi corrupti ex quo aliud eſt factum.

Capitulum. iiij. quod ſic incipit: amplius aūt ꝙ eſt cuius cauſa et cetera. probat ꝙ in cauſis finalibus ⁊ formalibus non poteſt eſſe infinitas. ſimiliter nec in generibus cauſarum.

Quod in cauſa que eſt ꝙ cuiuſmodi cauſa fiunt alia non poſſit eſſe infinitas patet. quia talis cauſa finis ē. de cuius ratione eſt ꝙ non ſit gratia alicuius ſꝫ alia propter ipſum et ideo quod ē finale ipſum eſt vltimum. tale. aūt non poteſt eſſe infinituʒ. non poſito ergo vltimo: non erit cauſa finalis. Preterea ponentes tale infinitum ſcilicet in finibus ignorāt propriam vocem quia ſic dicendo tollunt finem et cum finis et bonum idem ſint: auferunt naturam boni a rebus. Preterea ſic dicētes negant omnem actionem quia nullus conatur aliqͥd agere niſi poſſit pertingere ad terminum ad hunc autem pertingere non poteſt ſi īfinitas ſit īfinibꝰ. Preterea nullus intellectus praticus erit ita ꝙ non erit agens per intellectum quia operans per intellectum agit propter finem qui eſt terminus actionis non erit auteʒ finis ſi ponatur predicta infinitas. Sed nec ī cauſa formali poteſt procedi ī infinitum ⁊ hic primo manifeſtum eſt in conceptibus formalibus diffinitiuis. Non enim cōuenit ſic diffiniri quidditatem alicuius ut diffinitio eius per aliam diffinitionem diſ-

finiatur ⁊ alia per aliaꝫ et ſic in infinituꝫ. nam in omni diffinitione eſt pars prior ⁊ poſterior. ita ꝙ prior eſt communior poſteriore. priori aũt non poſita non ponetur poſterior que conſequenter ſe habet: ſed in infinitis non eſt p̄us nec poſterius igitur in eis nõ poteſt eſſe diffinitio. Preterea dicẽtes infinitateꝫ eſſe in conceptib9 formalibus deſtruunt ſcientiaꝫ. quia non ẽ poſſibile ſcire quidditatem rei niſi perueniatur ad ſpeciem ſpecialiſſimaꝫ cõſtitutam per vltimaꝫ differẽtiam ad quam non poteſt pueniri in conceptibus formalib9 ſi ponatur infinitas. Preterea non cõtingit aliqueꝫ cognoſci nec intelligi poſita tali infinitate. q2 omnis res cognita determinata eſt ab ĩtellectu. infinita vero determinata non ſunt ab eo. Et ſi dicatur ꝙ linea eſt ĩfinita tñ intelligitur: dicẽdum non eſſe ſimile de infinitate que eſt in linea ⁊ de infinitate conceptuũ formalium propter duo. Primo quia diffinitiões linee ſunt in potentia et non ſtant ſed ſemper ſunt in fieri diffinitiones auteꝫ formales ſunt in actu ⁊ imperfecto eſſe. vnde non ſequitur ꝙ ſi aliquid infinituꝫ in potẽtia poteſt cognoſci ⁊ comprehendi ab intellectu ꝙ infinitum in actu poſſit comprehendi ab eo. Secũdo ad iddem dicendum ꝙ partes linee nõ poſſunt ab intellectu cõprehendi niſi ille que determinatẽ ⁊ finitẽ ſunt. propter quod non numerabit diffinitiones eius ille qui procedit in infinitum. Preterea neceſſe eſt intelligere materiam in omni quod mouetur ⁊ hec materia cum ſit determinata de ſe eſt finita. forma aũt que eſt actus ipſius nõ poteſt eſſe infinita. q2 per ipſam materia determinatur et finitur nunꝗ̃ autem finitum per infinitum determinatur nec finitur. Genera etiam cauſarum infinita eſſe nõ poſſunt. quia nichil cognoſceretur ſi infinita eſſent. tunc enim putam9 ſcire vnumqđqꝫ cum cauſas nouerimus noſcere autem infinita ſcd̃m additionem non poſſumus. ſicut nec pertranſire poſſumus ea tempore finito.

Capitulum. v. quod ſic incipit: cõtingit aũt additiões et cetera. Declarat que ſunt impedimẽta in quibus cognitio veritatis impediri poteſt ⁊ que ſunt obſeruanda volẽti inquirere noticiam veritatis.

Primum impedimẽtum veritatis cognoſcende ẽ conſuetudo q2 auditiones cõtingũt hominibus conformiter his que conſueuerũt audire. cõſideramus enim ⁊ approbam9 omnia dici ſicut audire conſueuim9 ⁊ que preter conſueta dicũtur nõ videntur ſimilia conſuetis ſed propter incõſuetudinem videntur min9 nota ⁊ magis extranea. Quãtam autem vim habeat cõſuetudo leges oſtendunt in quibus propter conſuetudinem puerilia ⁊ fabuloſa magis valent et plus acceptantur ꝙ̃ cognitio veritatis. Aliud impedimentum tamen eſt non accipe aliqua dicta de veritate niſi demõſtratione potiſſima proluta ſunt q̃les ſunt dimonſtrationes mathematice. Tertium impedimẽtuꝫ eſt aſſẽtire auditis ſoluꝫ propter famoſitatem ⁊ apparentiam ⁊ propter hanc non recipere aliqua niſi exemplariter declarẽtur qui enim hoc querunt approbant qđ inducatur teſtimoniuꝫ poete ad confirmatiõeꝫ dictorum. Sunt tamen aliqui qui nolunt omnia ſcire per certitudinẽ ſicut conuenit rebus ⁊ iſti habent naturaꝫ philoſophorum. Quartum impedimẽtum eſt offendia difficultate rei: quibuſdam enim certitudo eſt triſtis propter impotentiam intellectus non valentis comprehendere noticiam veritatis. aut propter hoc ꝙ videtur eis difficile inquirere uſqꝫ ad minima q̃ faciunt ad certitudinem veritatis. certum enim ha

bet aliquid ſimile ſumptibus ꝛ rationibus. quia ſicut ĩ iſtis nõ videtur eſſe liberale cõ-
putare uſqꝫ ad minima: ita in illis videtur ſuperfluum inueſtigare uſqꝫ ad minima.
Propter quod oportet erudiri per noticiam logice que determinat modum ſcien-
di quomodo ſingula ſunt recipiẽda. et abſurdum eſt ſimul querere ſcientiam ꝛ modũ
ſciendi ſcilicet logicam quia neutrum per ſe facile eſt accipere. ꝛ ideo difficilius eſt a-
diſcere eſſe vtrumqꝫ ſimul. Violentia tamen demõſtrationis mathematice nõ eſt
in omnibus requirẽda ſed ſolum in his que non habent materiaꝫ ſenſibilem. quia de
talibus eſt mathematica. Et ideo non eſt naturalis motus iſte quo mathematice dẽ
monſtrationes procedunt. quia forſam omnis res naturalis habet materiaꝫ. primuꝫ
ergo perſcrutandum eſt quid ſit natura. quia per hãc fiet manifeſtuꝫ de quibus eſt ſci-
entia phiſica. ꝛ manifeſtum erit vtrum vnius ſcientie aut plurimarum ſit cauſas ꝛ prin-
cipia conſiderare.

Neceſſe quidem eſt adq̃ſitam ſcientiam et cetera. Huius libri tertij pri-
muꝫ cauſam declarat ꝙ vtile eſt ad veritatis noticiaꝫ acquirendam dubitare
de ignotis.

Neceſſe eſt ad ſcientiam veritatis quam querimus. primum aggredi
de quibus dubitare oportet ꝛ hec ſunt quecunqꝫ antiqui aliter ſẽſerũt
de ipſis ꝙ ſe habeat veritas. ꝛ etiam ea que pretermiſſa ſunt ab eis v-
tilia tamen ad noticiam veritatis. Volentibus autem inueſtiga-
re veritatem valde vtile ẽ dubitare. quia dubitare facit inueſtigare. in-
ueſtigatio autẽ ꝛ inuentio poſteriorum ſolutio eſt prius dubitatorum
Preterea ignorantis vinculuꝫ non eſt ſoluere ipſum ſed ſcientis. veritatis auteꝫ
dubitatio vinculum demonſtrat quo ignorans ligatus eſt in quantuꝫ enim quis dubi
tat in tantum aſſimilatur ligato cognoſcẽti vinculum quo ligatus eſt. nam vtriqꝫ im-
poſſibile eſt procedere ad ea que ſunt ante ipſum. ſicut enim ligatus procedere nõ po
teſt ad ea que ſunt ante ipſum localiter: ita nec dubitanti donec deueniat ad ea que ſunt
ante ipſum intellectualiter. propter quod ut accedat ad ea: prius oportet ipſum ſpecu
lari dificultates et cauſas ipſarum ad hoc autem inducitur ex dubitatione. Pre-
terea querentes aliquid ſine dubitatione ipſius ſimiles ſunt ignorantibus terminum
ad quem oportet ire. et tamen vadunt ad ipſum. Preterea querẽs id de quo non
dubitatur non cognoſcit id quod inuenit vtrum ſit illud quod querebat aut non. quia
non habet noticiaꝫ de queſito. pꝛ dubitans vero cognoſcit queſitum quando ipſum ĩ
uenerit. quia ei fuit aliqualiter notum. Preterea dubitans audiendo rationes
aliorum dubitantium et eorum qui contraria opinantur melius ſe habet dubitando
ad iudicanduꝫ et examinando virtutem ipſorum ex quo diſponitur ad noticiam veri-
tatis.

Capitulum ſecundum quod ſic incipit: eſt auteꝫ dubitatio prima ꝛ cetera.
Enumerat viginti quattuor queſtiões dubias de quibus intẽdit inferiꝰ per

tractare. quarum quattuor pertinent ad ſcientiam. due autem ad ſubſtantiā3 tres ad ſcientiam accidentium quindecim vero ad cauſas et principia entiu3

Rima igitur queſtio eſt de qua dictum eſt in fine precedentis libri ſcilicet vtrum vnius ſcientie aut plurium ſit ſpeculari cauſas. Secunda vtrum ad primu3 philoſophum pertineat conſiderare tantum principia prima omniu3 ſcientiarum. ſicut eſt iſtud non contingit idem ſimul affirmare et negare. Tertiu3 vtrum vna ſcientia ſit omnium ſubſtantiarum aut plures. Quarta poſito ꝙ plures vtrum iſte ſcientie ſint inter ſe cognate ita ꝙ omnes ſint ſpeculatiue vel omnes ꝓtice. aut quedam ſpeculatiue ⁊ queda3 pratice. Queſtiones pertinentes ad ſubſtātiam rerum ſunt due. Prima vtrum ſole ſenſibiles ſubſtantie ſint ſubſtantie aut ꝓter illas ſint alie. Secunda vtrum omnes ſubſtantie ſint vnius generis et vnius rationis aut ſint plura genera ipſarum ſicut dicunt hi qui ponunt ydeas eſſe ſubſtantias ſeparatas et ſubſtātias ſenſibiles et alias ſubſtantias mathematicas intermedias

Queſtiones pertinentes ad ſcientiam accidentium ſunt tres. Prima vtrum ſpeculatio ſcientialis ſit non ſolum circa ſubſtātias ſed etiam circa propria accidētia ſubſtantiarum. Secunda eſt de ſpecialibus accidentibus ſicut eſt idem ⁊ diuerſu3 ſimile diſſimile contrarietas idemptitas diuerſitas et ſimilia de quibus dialetici conſiderant ex aliquibus probabilibus. qui dialcticoru3 conſideratio eſt de omnibus. Tertia preter predictam cōſiderationem accidentium querendum eſt vtrum vnum vni contrarium ſit. Queſtiones autem pertinentes ad principia ſunt quindecim

Quarum prima eſt vtrum genera ſint principia et elemēta reru3 exiſtentium. aut ea que exiſtentia diuiduntur ſicut ſunt materia ⁊ forma. Secunda ſuppoſito ꝙ vniuerſalia aliquo modo ſint principia rerum vtrum magis comunia ſicut ſunt generaliſſima aut minus communia ſicut ſunt ſpecialiſſima ſint principia rerum. Tertia vtrum aliquid preter materiam ſit cauſa intrinſica rei. Quarta vtrum intrinſicum principium ſit ſeparabile a re vel non. Quinta vtrum vnum aut plura numero ſint principia intrinſica. Sexta vtrum aliquod additum ſuper nolon idest rei compoſite ex materia ⁊ forma ſit principium rei aut non. et ſi tale additum rei compoſite aliquorum exiſtentiu3 ſit principium et aliquorum non. Septima vtrum prīcipia tam formalia ꝙ materialia ſint determinata numero aut ſpecie. Octaua vtrum eadem aut diuerſa ſint principia corruptibilium ⁊ incorruptibilium. Nona vtrum omnia principia ſint incorruptibilia aut corruptibilia prīcipia ſint. Decima deſſicilior eſt omnium ⁊ plurimam habet dubitabilitate3 videlicet vtrum vnu3 aut ens ſint idem cum ſubſtantia rerum ſicut dixerunt pictagorici et plato aut ſit alterū ab ea ſicut dixit empedocles et alij naturales. Undecima vtrum principia rerū ſint vniuerſalia aut ſingularia. Duodecima vtrum ſint in potentia vel in actu.

Decima tertia vtrum includunt motum aut non. Decima quarta vtrum numeri longitudines figure ⁊ puncta ſint ſubſtantia rerum. Decima quinta vtrum ſi calida ſint ſubſtantie vtrum ſint ſeparata a ſenſibilibus aut in eis. De hiis enim omnibus non ſolum inquirere veritatem verum etiam bene ⁊ rationibiliter dubitare eſt difficile.

Capitulum. iij. quod ſic incipit: primum ergo de hiis quibꝰ in primis ⁊c.

Inquirit diſputatiue vtrum vna ſit ſcientia aut plures ⁊ inueſtigat que ipſarum ſit dignior vocari philoſophia prima de qua hic queritur.

Rimuȝ q̃ritur vtrũ vniꝰ aut pluriuȝ ſcientiarũ ſit ſpeculari oĩa genera cauſarũ. videt̃ ãt ꝙ non vniꝰ q̃a ea q̃ ab vna ſcĩa cõſiderãtur cõtraria ſũt. genera aũt cauſarũ nõ oĩa ſunt adinuicẽ contraria. Prima p̃cipia que conſiderãtur in vna ſcientia inſunt omnibus contentis per ſe ſub ſcientia. ſed non omnia principia ⁊ cauſe entium inſunt omnibus entibus quia in quibuſdam ut in immobilibus nõ eſt cauſa vnde principium motus nec natura boni quod eſt cauſa finalis propter quam fiunt ⁊ ſunt cetera finis enim ſemper eſt terminus alicuius actus. actus autem includit motum. et ideo ſicut in immobilibus non eſt cã vnde principium motꝰ: ita in eis non eſt cauſa finalis nec authoagaton id eſt per ſe bonum cuius cauſa fiunt cetera. et qm̃ mathematica abſtraunt a motu: ideo nichil in eis demõſtratur per cauſaȝ finalem nec per illud quod eſt melius aut deterius que pertinent ad bonum. de talibus enim nullus mathematicus facit mentionem. Et ideo ariſtipus ſophiſta cauſas finales neglexit dicẽs ꝙ artes ſeruiles ut ſunt thectonica et coriaria ⁊ alie mechanice tractant de eo quod eſt melius vel deterius. tanꝙ̃ de fine earum. mathematica nullam facit mentionem de eo quod eſt melius vel deterius que pertinẽt ad finem ſed ſolum conſiderat cauſam formalem. Queritur ſecundo ſi plures ſint ſcientie cauſarum ita ꝙ alterius principij ſit altera ſciẽtia ut vna ſit ſcientia de cauſa formali ⁊ alia de finali ⁊ ſic de alijs: que ipſarum debet cenſeri ſapientia quam querimus ⁊ quis de habẽtibus ſcientias predictas melius ſcit rem hic queſitaȝ. Contingit enim omnia genera cauſarum eidem rei ineſſe. domus enim cauſa efficiens eſt artifex. finis vero vtilitas. materia aũt lapides ⁊ alia. forma vero ratio ipſius. Si igitur conſideremus ea que ſuperius determinata ſunt apparet rationabile vocari ſapiẽtiam quamlibet ſcientiam trium cauſarum. In quantum enim prima ſapiẽtia eſt antiquior et principalior cui alie ſubſeruiunt rectum videtur ꝙ ſcientia de cauſa finali propter quam ſũt cetera ſit prima ſcientia vel ſapiẽtia. In quantum vero prima ſapientia cognoſcit cauſas diffinitiuas quidditatis ſcientia de cauſa formali videtur eſſe ſapiẽtia. quia mltis modis res ſcita: magis dicimus ſcire eum qui nouit rem quantum ad eſſe quod eſt a forma quam quantum ad non eſſe quod eſt per negationẽ et etiam ſcientium dicere quodcũqȝ eſſe: magis ſcire dicimus illum qui nouit quod eſt id eſt quidditatem rei que eſt per formam ꝙ̃ qui nouit de ea quantuȝ aut quale aut quid apta nata eſt facere vel pati. Preterea eorum que per demõſtrationẽ ſciuntur putamus habere ſcientiã quando cognoſcimus cauſam formalem ſicut ſcimus quid eſt thetragonizare quãdo cognoſcimus inuentionem medie linee que eſt cauſa formalis thetragoni equalis q̃drangulo habenti alteram partem longiorem. In his autem que includunt generatiõem actionem ⁊ trãſmutationem nobilior ſcientia videtur eſſe illa qua cognoſcimus principium motus. ⁊ hec cauſa aliqualiter eſt oppoſita fini. videtur igitur diuerſarum ſcientiarum ſpeculari cauſas predictas.

Capitulum quartum quod ſic incipit: at vero de principijs demõſtrationis et cetera. Inquirit vtrum de primis principijs conſideretur in vna ſcientia et vtrum eadem ſcientia conſideret de eis et de ſubſtantijs.

E primis principijs ex quorum virtute omnes ſcietie demonſtrāt: que principia dicuntur animi demonſtrationes ſicut eſt ꝙ non contingit idem affirmare ⁊ negare. Dubitatur vtrum ſit vna ſcientia vel plures. et vtruȝ eiuſdem ſcientie ſit cōſiderare de ipſis ⁊ de primis ſubſtātijs. Et ſi alterius eſt dubitaẜ que illarum ſit phia que queritur. vnius autem ſcientie eſſe conſiderare de omnibus principijs primis non eſt rationabile. quia non plus ad vnam ꝙ̄ ad aliam pertinet eorum conſideratio cum ſint comunia omnibus. Omnium vero ſcientiarum non eſt conſiderare de ipſis. quia vna res non conſideratur ſimul ab omnibus ſcientijs. Non videtur etiam ꝙ conſiderare de ipſis ſit proprium ſcientie de ſubſtātijs ſicut nō eſt proprium aliarum ſcientiarum. Preterea non videtur ꝙ de ipſis ſit aliqua ſcientia. qꝛ ſcientia de his eſt que probantur per ipſam. ſed principia prima non probantur in aliqua ſcientia ſed cognoſcimus quid ſunt et eis vtuntur ſicut tanꝙ̄ notis. Preterea ſi de eis eſt ſcientia: erit demōſtratio ꝺ ipſis et ſic oportebit eſſe aliquod ſubiectuȝ cuius prima principia ſunt paſſiones probate per demōſtrationem ⁊ hoc ſit ꝑ alias dignitates ſiue principia ita ꝙ quedam principia erunt priora primis principijs quod eſt impoſſibile. ſicut impoſſibile eſt de omnibus eſſe demōſtrationem cum demonſtratio ſemper ſit ex aliquibus indemoſtrabilibus principijs ⁊ circa aliquod ſubiectum ⁊ de aliqua paſſione. Ea autem ex quibus virtualiter eſt demōſtratio ſunt dignitates quibus omnes ſcientie demoſtratiue vtuntur. Si vero eſt alia ſcientia de ſubiectis ⁊ alia de principijs: dubitabitur que earum principalior ſit. et videẜ principalior eſſe ea que de principijs primis. qꝛ tales dignitates videntur eſſe principia omnium. Preterea nullius alterius videtur proprium ſpeculari veritatem a falſitate de primis principijs niſi primi phi habentis principalem ſcientiam.

Capitulum. v. quod ſic incipit: Totaliterqȝ ſubſtātiarum vtrum vna et ē

Inueſtigat vtrum omnium ſubſtātiarum ſit vna ſcientia aut plures ⁊ vtrum eadem ſcientia conſideret ſubſtātiam et eius accidentia.

Dubitatur vtrum vna ſcientia ſit omnium ſuſtātiarum aut plures. Videtur ꝙ vna quia ſi plures eſſent non videtur poſſe aſſignari que illarū ponenda ſit philoſophia quam querimus. Contrarium videtur. quia ſi vna ſcientia ſit de omnibus ſubſtātijs: vna etiam eſſet demōſtratiua de omnibus accidentibus. omnis enim demonſtratiua ſcientia ſpeculatur accidentia per ſe circa proprium ſubiectum per conſequens animi conceptiones. ita ꝙ eiuſdem ſcientie eſt ſpeculari proprium genus ⁊ accidentia per ſe ipſius ex proprijs principijs. Vnius etiam ſcientie eſt conſiderare proprium ſubiectum quia eſt et dignitates ſeu principia ex quibus. ſiue eiuſdem ſiue alius ſit conſiderare ſubiectuȝ ⁊ principia vna tamen eſt que ſpeculatur accidentia de ſubiecto ex proprijs principijs. Iuxta hoc dubitaẜ vtrum conſideratio ſciētie ſit ſolum circa ſubſtātiam aut etiam circa ipſius accidentia. v̇. g. ſi corpus linea ſuperficies eſſent ſubſtātie. dubitatur vtrum eiuſdem an alterius ſcientie ſit conſiderare aut cognoſcere ⁊ accidentia cuiuſlibet ipſorum de quibus accidentibꝰ mathematici tractāt

Videtur ꝙ non eiuſdem quia ſi ſcia eadem eſſet de vtriſqȝ ſicut ipſa per demoſtrationem conſiderat de accidentibus: ita conſideraret de ſubſtātia. ⁊ ſic eius qȯ quid ē eſſet demōſtratio. qȯ ē impoſſibile cum ſit principiū demſ̄tationis. Contra ſi diuerſe ſcie ſint de ſba et de accidente non poterit aſſignari ſcia q̄ ſpeculaẜ accidētia de ſba.

Capitulum.vj.quod ſic icipit:ãplius autē vtrum ſēſibiles et cͣ Inqui
rit vtrum preter ſubſtãtias ſenſibiles ſint alie ſubſtãtie:et poſſito ꝙ ſint ſcōm
dicta aliorum.ſ. ydee ⁊ ſubſtãtie mathematice:querit vtrum iſte ſint inter ſe e
iuſdem generis vel diuerſi.

Querendum eſt vtrum preter ſubſtãtias ſenſibiles ſint alie an non et ſi preter
eas ſunt ſubſtãtie quas quidem dicunt ydeas et alie intermedie inter ydeas
et ſenſibilia circa quas alij dicũt mathematicas ſcientias eſſe querēdum eſt v
trum iſte ſint ſubſtãtie eiuſdē generis vel diuerſorum.quomodo preter ſenſibiles ſub
ſtantias ſint ſpecies q̃ ſunt ſubſtãtie ⁊ cauſe ſenſibilium dictum eſt in primo libro.
Quod aũt ſi ſint tales ſubſtãtie multa ĩpoſſibilia ſequantur manifeſtuz ē.maxime ab
ſurdum eſſe videtur dicere inter intelligēcias que ſunt in celo alias eſſe ſubſtãtias ſep
atas a ſenſibilibus eiuſdem tamen rationis cum hōīe ſenſibili et eodē modo equũ
ſanitatem ⁊ ſic de alijs. Et iſti ſic dicentes ſimiles ſunt dicētibus deos eſſe aliquos
qui ſunt humane ſpeciei.nichil eniz aliud iſti faciũt ꝙ homines ſempiternos.nec pla
tonici aliud dicũt ydeas eſſe niſi res ſenſibiles ſempiternas. Si quis autem preter
ydeas ⁊ ſenſibilia ponat mathematica intermedia:multa ſeqũtur inconueniētia quo
rum primũ eſt qꝛ ſicut preter ſubſtãtias ſenſibiles ponuntur ſubſtantie mathematice.
ita preter lineas ſenſibiles erunt linee mathematice ⁊ eodem modo preter quecunqꝫ
corpora ſenſibilia erunt corpora mathematica eis correſpondentia.⁊ ſic preter celuz
ſenſibile ⁊ preter ſolem ⁊ lunam ſenſibiles erunt alia celeſtia mathematica ſepata qđ
eſt impoſſibile quia nichil tale de ſua natura eſt immobile ſed mobile in quantum au-
tem ſeparatum non poteſt eſſe mobile.⁊ ſic idem eſſet mobile ⁊ immobile per natur-
am. Preterea lineas ſenſibiles de quibus tractat perſpectiua ⁊ preter ſonos ſenſi
biles de quibus eſt muſica erunt linee ⁊ ſoni mathematici ſeparati a ſenſibilibus quod
eſt impoſſibile.quia oportet eſſe animalia ſeparata a ſenſibilibus:eo ꝙ ſi vnum relati-
uorum eſt in natura et relinquum poteſt eſſe in ea. ſenſ9 aũt et ſenſibile ut viſus ⁊ uiſi
bile audit9 ⁊ audibile correlatiua ſunt. Preterea ſi geometria ē de quãto mathema
tico ſeparato ⁊ geodoſia de quanto ſenſibili oportebit aliam medicinale eſſe de ſana-
bili mathematico ſeparatam preter eaz que ē de ſanabili ⁊ eodem modo aliaz opor-
tebit eſſe ſciētiaz preter vnãq̃qꝫ ſcientiaz ſenſibiliũ qđ eſt impoſſibile.quia ſi eſſet me
dicinalis ſepata preter medicinalem ſenſibilem: neceſſe eſſet poni quedaz ſanabilia
preter ſenſibilia ⁊ autoſanũ.i.per ſe ſanuz. Quod autem neceſſe ſit eſſe ſbas ma-
mathematicas intermedias videt̃ ꝙ geometria cōſiderãs magnitudines ſenſibiles
⁊ corruptibiles corrũperetur corruptis magnitudinibus ſi non eſſent magnitudines
mathematice ſeparate. Preterea nec ea que dicũtur in aſtrologia de motibus et
reuolutionibus corporuz celeſtium vera ſunt ſi cōſiderentur in corporibus celeſtibus
ſenſibilibus nec linee ſenſibiles ſunt tales quales dicit geometria nulluz enim rotun
dum ſenſibile tangit lineam ſenſibilem puncto.vnde dicit bene pictago.redarguens
geometras ꝙ nec mot9 nec reuolutiões celi tales ſũt q̃les illi d qbus aſtrologia loq̃t
nec aſtra hñt naturã puncti. Sũt aũt quidã ponētes predicta mathematica inter
media tamen non ſeparata a ſenſibilib9 ſed in ipſis in quibus accidunt impoſſibila.
Si enim huiuſmodi intermedia in ſenſibilibus ſunt:eadem ratione et ydee erunt
in eis cum vtraqꝫ ſint ingenerabilia et incorruptibilia. Preterea duo corpora e-

runt in eodem loco ſcilicet mathematicum et naturale ſenſibile. Preterea illa in
termedia ponuntur immobilia quia non erit poſſibile ſi ſint exiſtentia in ſenſibilibus
que mouentur. Preterea ſi ſunt corpora mathematica diuerſa realiter a ſenſibili
bus et tamen exiſtẽtia in ipſis eſt aliquod celuz diuerſum a celo ſenſibili. non tamen
exiſtens extra ipſum ſed in eodem loco cum ipſo quod eſt impoſſibile. De his ergo
quomodo veritatem habeant multa eſt dubitatio.

Capituluz ſeptimuz quod ſic incipit. Et de principijs vtrum oportet per
generari et cetera. Inueſtigat vtrum genera magis ſint ponenda principia
entium ꝙ̄ ea ex quibus ſunt entia et inſunt in factis ſicut materia ⁊ forma.

A ex quibus prius ſunt res videntur eſſe magis principia ꝙ̄ genera ſicut prĩ
cipia vocis ſunt ea ex quibus componuntur ut littere et ſyllabe ⁊ non vox que
eſt genꝰ vocis. Preterea deſcriptionum geometricaruz ea dicimus ele-
mẽta quorum demoſtrationes inſunt demoſtratiõibus poſteriorũ. Preterea natu-
rales dicẽtes vnum ⁊ plura eſſe elemẽta ex quibus conſtãt entia dicũt ea principia re
rum ſicut empedꝰ. quattuor elemẽta dixit eſſe principia exiſtentiuz. nec dixit ea eſſe ge
nera rerum. Preteterea ſi quis conſideraret artificialia ut lectuz: tunc cognoſcet
eorum naturam q̃ndo ſpeculatur ex quibus partibꝰ ⁊ quomodo compoſitis conſtãt.
Hec igitur ſunt rationes ex quibus apparet genera non eſſe principia exiſtentium ſ3
ea ex quibus ſunt cum inſunt. Si aũt intelligamus ꝙ eadem ſunt principia eſſen
di ⁊ cognoſcendi. videbitur ꝙ genera ſint principia exiſtentium. nam vnumquodqz
cognoſcimus per diffinitionem cuius principia ſunt ipſa genera ⁊ ideo neceſſe eſt ge
nera eſſe principia diffinitorum. Preterea tunc habetur ſcientia de re quãdo ſci
tur ſpecifica ratio eius principia autẽ cognoſcendi ſpecies quid ſunt: ſunt genera.
Preterea dicẽtes vnum aliud ens magnum aut paruũ eſſe elemẽta rerum entium
videntur eis vti tanꝙ̄ generibus. nec poteſt dici ꝙ vtraqz ſint principia ſcilicet ea ex
quibus ⁊ genera. ratio enim ſubſtãtie cuiuslibet diffinitiua eſt vna. diffinitio aũt aſſig
nata per genera ⁊ per ea ex quibus res eſt erit diuerſa et ita eiuſdez eſſent diuerſe dif
finitiones ſubſtãtiales.

Capitulum. viij. quod ſic incipit: ad hec autem ſi qua maxima principia.
Inquirit diſputatiue vtrum exiſtentium principia magis ſint ponenda ge-
nera ꝓma aut ſpecies vltime que ĩmediate predicãtur de indiuiduis.

Uod ãt genera ꝓma nõ ſint rerũ ꝓncipa videntur. Si enĩ magis ſunt ꝓncipia
qa ſũt magis vniũſalia ſeq̃tur ꝙ ſuprema genera q̄ dicũtur de oĩbꝰ inferiori
bꝰ erũt genera prima ita ꝙ tot ꝓncipia erũt entiũ quot ſũt genera ꝓma. Seq
r̃ etiaz ꝙ ens ⁊ vnum que dicũtur de omnibus exiſtẽtibus ſint rerum principia ſubſtã
tialia ⁊ prima genera hoc autez ſt impoſſibile quia neceſſe eſt differentias cuiuſlibet
generis ſic eſſe determinatas infra genus ꝙ ipſum non predicetur de differentijs ꝓ
prijs niſi prout ſunt in ſpeciebus. Si igitur vnum aut ens eſt genus: nulla diffe-
rentia ipſoruz eſt nec vnum nec ens et quia hoc eſt impoſibile ideo ipſa non ſunt ge-
nera nec principia. Preterea ſi vniuerſalia inquantum vniuerſalia ſunt genera
et per hoc principia omnia intermedia inter generaliſſimum et indiuidua erunt ge-
nera. quod falſſum eſt. quia differentia et ſpecies vltime non ſunt genera. Pre-
terea ſi omnia vniuerſalia ſunt principia magis erunt principia vniuerſalia propin-
quiora rebus exiſtentibus quam longinquiora et cum differentie ſpecifice ſint vniuer

vniuerſales ⁊ magis propinque exiſtentibus magis erũt principia ꝙ genera. cum e nim differentie vltime ſint quaſi infinite ut ſic dicam principia entium erunt infinita. hoc autem inconueniens non ſequitur ſi ponatur genus primuꝫ eſſe principiuꝫ. Qꝺ autem ſpecialiſſimum magis ſit principium ꝙ genera probatur ſic. magis hꝫ naturam principij quod magis ẽ vnuꝫ. tale autem eſt quod magis indiuiſibile. In diuiſibile vero dupliciter dicitur ſcꝺm quãtitatem ⁊ ſecundum ſpeciem talia autem nõ ſunt genera cum diuidãtur in ſpecies. ſed vltimum quod predicatur de indiuiduis ſcilicet ſpecies ſpecialiſſima eſt vere vnuꝫ cum non diuidatur in aliãs ſpẽs homo enim non eſt genꝰ aliquorum hominuꝫ ſpetie differentium. Preterea in quibus eſt ꝑus ⁊ poſterius non eſt aliquid vnũ preter ipſa in quibus ẽ prius et poſterius verbi. g. quia vna ſpecies numeroruꝫ ẽ prior alia: non aliquis numerus preter ſpecies numerorum. ſimiliter nec aliqua figura preter ſpecies figuraruꝫ. in quibus autem non eſt prius aut poſterius in eis eſt aliquid comune preter ipſam que ẽ quaſi ſola cõtinens iferiora ita ꝙ ipſoruꝫ eſt genus comune preter ſpecies inferiores. ⁊ de numero horuꝫ maxime videntur eſſe genera q̃ ponunt principia entiuꝫ. Indiuiduis vero non eiuſdem ſpeciei non eſt hoc prius ⁊ illud poſterius ⁊ ideo ſpecies ẽ magis principiuꝫ ꝙ aliud vniuerſale. Preterea quãdo aliquid eſt melius et aliud vilius: qꝺ eſt melius ſemper eſt prius ſed ſpecies ẽ melior genere cum ſit perfectior. ergo prior eſt ipo et ſic principiũ. Ex his igitur ſpecialiſſima videtur eſſe magis principia ꝙ genera. Cõtra principium poteſt eſſe preter res quarum eſt principium ⁊ ſeparari ab eis ſpecies aũt non poſſunt eſſe preter ſingularia. nam principia non videntur eſſe niſi illa que vniuerſaliter predicãtur de multis ſpecie differẽtibus. qꝺ ſi verum eſt: magis ſunt ponenda principia que magis ſunt vniuerſalia qualia ſunt genera prima.

Capituluꝫ. ix. qꝺ ſic incipit: eſt aũt habita his dubitatio ⁊ c̃. Inueſtigat diſputatiue vtrum ſit aliquod vniuerſale ſeparatum a ſingularibus et vtrum ſit aliqua forma ſeparata conſenſibilibus.

Uedam dubitatio conueniẽter ſe habens ad precedentem difficilis et neceſſaria eſt ex qua precedens ſumpſit origineꝫ ſcilicet vtrum ſit aliquod vniuerſale ſeparatuꝫ a ſingularibꝰ. videtur ꝙ ſic quia cum ſigularia ſint infinita: nõ erit de eis ſciã. in tantum enim ſcimus in quantuꝫ eſt aliquod vnuꝫ vniuerſale commune multis. Contra ſi eſt neceſſe ponere aliquod preter ſingularia neceſſe eſt eſſe quedam vniuerſalia ſeparata et hoc aut ſpecies vltimas aut genera prima quorum vtrunqꝫ impoſſibile eſt ſeparatum eſſe a ſingularibus vt in precedenti dubitatione dictum eſt. Alia dubitatio eſt ſi aliqua forma preter ſingulare ſimul aggregatuꝫ ſit ſeparata a toto ſimul vtrum hoc ſit reſpectu omnium ſingulariuꝫ. aut reſpectu quorundam et quorundam non aut reſpectu nullius. videtur ꝙ preter ſingularia ſit aliqua forma ſeparata. quia cum ſingulare compoſituꝫ ex materia et forma non ſit intelligibile ſi non eſt aliquod preter ſingularia nichil erit intellectuale ſed omnia erũt ſenſibilia et nullius erit ſciẽtia. niſi dicatur ſenſum eſſe ſcientiam. hoc autem impoſſibile eſt. Preterea omnia ſenſibilia corrumpũtur et mouentur et ideo ſi nichil eſt ꝑter ea non eſt aliquod ſempiternuꝫ nec immobile. Sempiternum autem aliquod eſſe probatur tripliciter. Primo quia impoſſibile eſſet generationem eſſe ſi nichil ẽ ſempiternũ. In generatione eniꝫ eſt aliquid qꝺ fit cuꝫ generatio nõ fit ex nõ ente ita ꝙ nõ põt procedi in infinitũ. ex ꝑte illiꝰ ex quo fit. ſꝫ oportet dari vltimũ qꝺ ſit ige

fit.ſed opoꝛtet dari vltimum quod ſit ingenituʒ et incoꝛuptibile et per cōſequens.
Secundo ſi omnis generatio et motus habent aliqueʒ finem ita ꝙ impoſibile eſt ge
nerari quod impoſibile ē eſſe factum.quod autem generatuʒ eſt neceſſe eſt eſſe quā-
do pꝛimum factum eſt.id aūt ex quo fit pꝛimuʒ generatuʒ opoꝛtet eſſe ingenituʒ et ſic
ſempiternum. ; Tertio ſic ſi pꝛima materia ē ſempiterna quia ingenita eſt rōnabile
eſt foꝛmam eſſe quādo illa fuit cum materia ſit per foꝛmaʒ.Si aūt neutrum ipſoꝛum
ſempiternum eſt nichil erit omnino qđ eſt impoſſibile.neceſſe igitur eſt eſſe foꝛmam
pꝛeter ſimul totum.i.pꝛeter ſingulare compoſituʒ ex materia ⁊ foꝛma. Contra ſi
ponatur foꝛma ſeparata pꝛeter ſingularia dubitabit in quibus ſingularibꝰ hoc pona
tur et in quibus non:cuʒ ſit manifeſtuʒ non poſſe hoc poni in omnibus non enim eſt
aliqua domus pꝛeter ſingulares.

Capituluʒ.x.quod ſic incipit:ad hec aūt vtrum ſubſtātia vna et cͭ.Inqui-
rit diſputatiue vtrum ſit vna foꝛma ſubſtātialis omnium entiuʒ et vtrum ſint
eadem pꝛincipia omnium.

Si ſit omnium vnam foꝛmam ſubſtātialem et omniū hominum vnaʒ huma
nitatem impoſſibile eſt ſequeretur enim ꝙ ea quoꝛuʒ ē vna foꝛma non erunt
vnum ſed multa ⁊ in differentia.qđ eſt irrationabile.Pꝛeterea quando ma-
teria fieret pꝛopꝛia cuilibet ſingulari ſi omnium ipſoꝛum eſſet vna foꝛma non poteſt o
ſtendi.nam ex materia ⁊ foꝛma cōſtat vnumqđqʒ ſingulare. De pꝛincipijs etiam
entium vtrum ſint eadem vel diuerſa numero dubitatur.nam ſi non ſunt eadem nu-
mero:nec erit vnum numero cuʒ ad idemptitatē rei exigatur idemptitas pꝛincipioꝛū
Pꝛeterea nulluʒ erit bonuʒ nec ens ſed quodlʒ erit plura entia ⁊ ita vnum non e
runt.Pꝛeterea ſi non eſt aliquod vnum in omnibus non eſt aliqua ſcīa de eis.quia
ad vnitatem ſcie reqritur vnitas ſcibilis. Contra ſi pꝛincipia entium ſunt vnuʒ nu
mero ⁊ non vnum ſpe.dico aūt vnum ſpecie quemadmodum diuerſaruʒ ſyllabarum
poſunt eſſe eedem littere eedem ſpecie diuerſſe numero nichil erit aliud pꝛeter elemē
ta ⁊ pꝛincipia quod enim eſt vnuʒ numero eſt vnuʒ ſingulare et ecōuerſo vniuerſale ve
ro eſt quod in ſingularibus ē.itaqʒ ſi omnia pꝛincipia eſſent vnum numero ex eis nō
fieret niſi vnum.⁊ ſic non eſſent plura pꝛincipia tanꝙ pꝛincipia.v.g.ſi elemēta uocis
eſſent vnum numero neceſſe eſſet totꝰ ⁊ non plures eſſe ſyllabas ſeu dictiones compo
ſitas ex eis quot ſunt littere.

Capitulum.xj.quod ſic incipit:non minoꝛ aūt dubitatio et cͭ. Diſputat v
truʒ coꝛruptibilium ⁊ incoꝛruptibilium ſint eadem pꝛincipia vel diuerſa.

Et videtur ꝙ non eadem quia cum eoꝛundem pꝛincipioꝛuʒ ſint ijdem effectꝰ
ſi ſint eadem pꝛincipia non poterit reddi cauſa pꝛopter quaʒ quedam pꝛīcipia
ta ab eis ſunt incoꝛruptibilia quedam non coꝛruptibilia Eſiodoꝛus tamen ⁊
pꝛioꝛes theologi quādaʒ rationem dederunt per qam ſatisfecerūt ſibi ipſis ⁊ non no
bis.dicūt enim deos eſſe pꝛincipia ⁊ illa pꝛincipiata ab ipſis q̄ non guſtauerūt nectar
et manna cauſas incoꝛruptibilium coꝛruptibilia eſſe facta qui vero non guſtauerunt
incoꝛruptibilia permāſerunt. In quoꝛum dicto palam eſt ꝙ dicendo nectar et mā
na cauſas incoꝛruptibilium vſi ſunt nominibus eis notis.et ſupra noſtrum intellectū
non tamē rationabiliter.nam ſi nectar et manna debēt eſſe neceſſaria rebꝰ ad dele-
ctationē nō ſunt cauſa eſſendi icoꝛruptibilis cuʒ delectatio pꝛeſupponat eſſe.Si vero
pꝛopter exiſtere pꝛedicta ſunt cauſa rerum nō poterunt eſſe ſempiterna cum egeant ci
bo. Sed de fabuloſe loquentibꝰ nō cōuenit ſtudioſe intēdere a dicentibꝰ vero rō

nabiliter oportet querere quare ex eiſdem principijs: q̄dam ſempiterna. quedam vero corruptibilia ſunt. quia ſi non reddatur ratio huius diuerſitatis: non videtur rationabile eſſe eadem principia predictorum. Exiſtimabit aūt aliquis empedo. cauſaʒ manifeſtam dicere quare quedam corrumpūtur. ponit enim quoddaʒ principiuʒ. ſ. odiū cauſam corruptionis. Cuius opinio primo inconueniēs eſt quia ex eius dictis reperitur ꝙ odium non tantum eſt cauſa corruptionis ſed etiam generatiōis. dicit enim ex odio generari omnia q̄ fuerūt ſunt et erūt preter deum ita ꝙ per odium diſgregauit ea que erant mixta arbores pululłarunt viri ⁊ femine beſtie vultures et piſces et etiam dii longeui diſtincti ſunt ⁊ breuiter ſi odium non eſſet in rebus: omnia eſſent vnum. quādo enim res conuenerunt in vnum ſoluʒ odium quaſi deuictum iſtabat vltimum .i. ſeparatuʒ ab eis. Secundo accidit eis incōueniens ꝙ ex eius dictis ſequitur deum feliciſſimum minus prudenteʒ eſſe ceteris. quia non cognoſcit omnia principia. dicit enim empedo. noticiam rei haberi per ſimile ut terraʒ cognoſcimus per terrā cuʒ ergo deus non habeat odium non poterit habere noticiam de ipſo ⁊ ſic ignorabit vnum principiorum. Tertio incōuenienter loquit quia ſicut accidit ei odium non tantum eſſe cauſam corruptionis entium ſed etiam generatiōis ipſorum: ſic ei accidit ꝙ amor non eſt tantum cauſa exiſtendi reʒ ſed etiam deſtruēdi. quia colligēdo multa ex quibus facit vnum: corrumpit ea ex quibus hoc facit. iiij. iſufficiens eſt eius opiniō. quia non dicit cauſam quare incipit agere ad corruptionem ſed ſoluʒ ꝙ ſic aptum natum eſt. dicit enim ꝙ in membris animaliuʒ ⁊ plantarum eſt odium aptum natum ſeparare ipſa abinuicem. ita ꝙ paulatim ſeparādo tendit ad honorem .i. ſeparationem q̄ eſt ſua victoria. ⁊ determinato tpre diſſoluit ſacramentum mutabile .i. armoniam diſſolubilem membrorum et ſic tranſmutat res. ipſe tamen empe. nullaʒ reddit cauſaʒ huius neceſſitatis. Quinto eius opinio non eſt ad propoſitum quia licet apparēter reddat cauſam corruptiōis entium: non tamen dicit quare quedam ſunt corruptibilia q̄daʒ non. immo oīa facit corruptibilia preter elemēta. preſens tamen dubitatio q̄rit cauſaʒ propter quaʒ ex eiſdeʒ principijs quedam ſunt corruptibilia q̄dam incorruptibilia. ꝙ igitur entiū non ſint eadē principia tot dicta ſunt. Si vero diuerſa principia ſūt dubitaꝛ vtrū oīa ſunt incorruptibilia aut corruptibilia. Corruptibilia eſſe nō poſſunt quia eſſent ex aliquibus eo ꝙ omnia corrumpuntur in ea ex quibus fiunt ſi enim eſſent ex aliquibus non eſſent principia cum alia eſſent eis priora. principijs aūt non ſunt alia priora ſiue ſit ſtatus in eis ſiue procedatur in infinitum. Preterea principia oportet ſemper manere cum ergo corruptibilia deſtruantur non ſunt principia. nec poſſunt eſſe incorruptibilia quia ex eiſdem incorruptibilibus exiſtentibus irrationabile videtuꝛ quedam fieri corruptibilia q̄dam incorruptibilia. hoc enim eſt impoſſibile aut eget multa conſideratione. Preterea nullus dixit principia entium eſſe diuerſa, ſed eadem tamen procedentē dubitatiōem concedunt ſupponentes identitatem principiorum tanꝙ aliquid vnum verum.

Capitulum .xij. quod ſic incipit: omnium autē ad conſiderādum et c̄. diſputat vtrū ens ⁊ vnum ſint ſubſtātie rerum ſicut dixerūt tam platonici ꝙ pictagorici vel ſunt aliud ab eis ſicut dixerūt phiſici naturales.

Vter omnia difficilia ad conſiderādum ⁊ neceſſaria ad virtuteʒ cognoſcendam eſt vtrum ens ⁊ vnum ſint ſubſtātie eorum que ſunt aut alterum ab eis quaſi quedam natura ſubiecta altera a rebus. plato enim ⁊ pictagorici dicunt ens ⁊ vnuʒ ideʒ eſſe rebus exiſtentibus tanꝙ ſubſtātia naturales dicūt ea eſſe aliquid

aliud ab exiſtentibus ſicut empedocles dicit amorem eſſe vnum ⁊ principium quia ē
cauſa vnitatis omnibus que ſunt vnum. Alij sutem naturales dicunt vnum eſſe sli
quid natursle ex quo fiunt res et ita vnum eſt ſicut principium rerum ⁊ non eſt ſubſtā
tia ipſarum et h oc dicunt tam hi qui faciunt plura principia materialia ꝙ̄ hi qui faciūt
vnum. Quod autem ſint ſubſtāne reruz ens ⁊ vnuz videtur. ſi enim nō ſunt ſubſtā
tia entium nullum vniuerſale erit ſubſtātiale exiſtentibus cum ens et vnum maxime
vniuerſalis ſint et ſic ſequitur ꝙ preter ſingulsria nulluz ſit ſubſtantia. Preterea
ſi vnum non eſt ſubſtautia: nec numerus eſt ſubſtantia rerum. Quia numerus eſt
quedam vnitates. vnitas quidem maxime vnum eſt. Si aūt ens et vnum eſt aliquid
oportet quodlibet ipſorum eſſe ſubſtanñaz exiſtentium cum ipſa ſola ⁊ non alia vni-
uerſaliter predicetur de omnibus exiſtentibus. Contra ſi ens ⁊ vnum ſunt ſubſtā
tia rerum ſicut quicquid ē diuerſuz sb ente ē non ens: its quicquid eſt diuerſuz ab vno
eſt non ens ex quo ſequitur ꝙ omnis ſunt vnuz ens ſicut dixit permenides. vtrobiqꝫ
itsqꝫ accidit difficultas. nam ſi vnum non ſignificat ſubſtātiam nec numerus qui con
ſurgit ex ipſo eſt ſbs entium ſicut dicūt platonici ⁊ pictagorici. Si aūt vnum eſt ſubſtā
tia quicquid eſt preter vnum eſt non ſubſtāñа. numerus aūt qui eſt quedam multitu-
do eſt preter vnum ⁊ ſic non eſt ſba. omnia enim entia aut ſunt vnum aut multa quo
rum vnumquodqꝫ eſt vnum ⁊ ſic multitudo per ſe non eſt vnum. Preterea ſi ve
rum eſt dictuz zenonis ꝙ ens ⁊ vnum in quantuz cōuertunť ipſum vnuz non dicit a
liquam entitatez. quod enim additum alteri non fscit ipſum maius: nec sblatum fa-
cit minꝰ: ē nichil. talis aūt ē vnitas ſič ⁊ punctuz nō aūt linea qꝛ sddita alicui facit ma
ius ſcđz lōgitudinē ſfficies ſcđz lōgitudinē ⁊ latitudnē. ſz hec ratio ſophiſtica eſt. quia
non aliud eſt aliquid qđ sdditum slteri facit magis continuatiue ſed etiam qđ facit
plus naturaliter ⁊ diſcretiue talis autem eſt vnitas q̄ sliquibus addita facit plurs.
Relinquitur tamen dubitatio quomodo ex vnitate vna sut pluribus ſit magnitudo
ſimile enim videtur magnitudinem eſſe ex vnitatibꝰ ⁊ linesm ex punctis. Et ſi dica-
tur ꝙ numerus ſit ex vnitate . quodam alio non vno qđ vocatur inequalitas partici-
pstionis ex parte eorum q̄ participāt vnitstez nichilominus querendum eſt propter
quam canſam ⁊ quomodo ex ipſis ſit aliquando numerꝰ aliq̄ndo magnitudo. non e
nim eſt manifeſtū quomodo ex vnitate ⁊ in qualitate msgnitudines fiant.

Capitulum. xiij. quod ſic incipit. his aūt habita dubitatio et cͭ. Diſputat v
truz corpora ſuperficies linee ⁊ pūcta ſint ſubſtātie rerum vel non.

Ideꝗ ꝙ predicta ſint sliquid . quia ſi non nichil aliud videtur poſſe poni ſbaz
paſſiōes enim motus reſpectus diſpoſitiones ⁊ ſimilia nullius ſbaz ſignificāt
cum ſint accidentia que dicuntur de sliquo ſubiecto nec ſignificāt hoc aliquid
ipſius. Et elemēta ut ignis aer aqus ⁊ terra ex quibns cōſtsnt corpors cōpoſits viden
tur maxime ſbaz ſignificare et qꝛ qualitates ipſorum non ſunt ſuſtētie relinquiť corpꝰ
ipſorum cuius q̄litates ſunt pſſiones ſolum eſſe ſbaz rerum cum in eis nō ſit niſi cor
pus ⁊ qualitates. Si aūt corpus eſt ſubſtātia magis ſuperficies erit ſba et linea ma-
gis ꝙ̄ ſuperficies ⁊ punctus atqꝫ vnitas magis ꝙ̄ lines. dico aūt hec omnia msgis eſ
ſe ſbam ꝙ̄ ſit corpus qꝛ his diffinitur corpus et etiam qꝛ hec poſſunt eſſe ſine corpore
corpus āt vero impoſſibile eſt eſſe ſine his ⁊ ideo multi priores putsntes corpus eſſe
ſbaz entium ⁊ alia eſſe paſſiones eius dixerūt principia corpoꝝ . ſ. ſuperficiez et cͭ. eſſe
principia entium ꝙ̄uis poſteriores et ſapientiores dixerunt numeros ſubſtātiaruz re
rum eſſe. videtur igitur ꝙ ſi hec non ſint ſubſtantia ꝙ omnino ſubſtātia non ſit nec ali

quod ens quia non eſt dignum accidentia corporum vocare entia. Contra ſi conceſſum eſt lineas ⁊ puncta magis eſſe ſbas entium ꝙ corporum inſenſibiliũ cum ſit in eis tanꝙ in ſubiecto. ergo nullum predictorum eſt ſba. Preterea ratio ſbe diũſa eſt a ratione quantitatis ⁊ demõſtrationis: predicta aũt omnia dimẽſiões corporis ſunt quedaʒ quidaʒ ad latum. quedaʒ ad longum. quedaʒ ad profũdum. Preterea dimẽſiones predicte tali modo ſunt in corpore .ſ. potentialiter quali modo figura eſt in ſolido non elaborato ut in lapide figura mercurij ⁊ in cubo medi9 cubus. figure aũt et medietates que ſunt potentialiter in aliquo ſubiecto nõ ſignant ſbam ei9 ergo nec dimenſiones predicte ſunt ſubſtãtie entium ⁊ per conſequẽs nec corp9 erit ſubſtãtia cum magis ſint ſubſtãtia dimẽſiones ꝙ corpus. Preterea hec eſt natura ſubſtãtie ꝗ prius non ens fit ens per generationem et prius ens fit non ens per corruptionem. quod igitur fit ens ſine generatione ⁊ deſignit eſſe ens ſine corruptione non eſt ſubſtãtia. huiuſmodi ſunt predicta. ex duabus enim ſuperficieb9 fit vna per ſolam cõiunctionem ⁊ ex vna due per ſolaʒ diffinitiõem ⁊ eodem modo eſt in linea et puncto huiuſmodi aũt exemplum patet in nunc reſpectu temporis qꝛ abſqʒ generatione ⁊ corruptione .ſ. per ſolaʒ ſucceſſionem vnum nũc ſuccedit alteri ⁊ ſic vnum nũc fit eus ſine generatione: ⁊ aliud deſignit eſſe ſine corruptione. ⁊ bene exempluʒ hoc ẽ ad propoſitum qꝛ predicte dimẽſiones ita ſe habent ad corpus ſicut nũc ſe habet ad tẽpus quia ſunt termini ⁊ dimẽſiones ſicut nunc determinat tp9 et diuidit.

Capituluʒ .xiiij. quod ſic incipit: omnino vero dubitabit aliquis et cetera.

Diſputat vtrum preter ſenſibilia ⁊ mathematica ſit neceſſe ponere ſubſtãtias ſeparatas que vocantur ydee.

Quod preter ſenſibilia ⁊ mathematica ſit neceſſe ponere ſpẽs videtur. particularia enim eiuſdem ſpeciei tam in ſenſibilibus ꝙ in mathematicis aliquo modo .ſ. numero licet cõueniant ſpecifice ⁊ quia particularia differẽtia numero ſunt ⁊ indeterminata: ideo principia ipſoꝝ non ſunt numerata ꝫ numeruʒ particularium quia eſſent infinita ſicut principia litterarum particulariuʒ non ſunt correſpõdentia litteris ſingularib9 ſed potius ſpecifice differentib9. Si aũt per principia eiuſdem ſpeciei non poſſit certificari hoc ſingulare ⁊ illud qꝛ ſpecies non ponunt perfectã vnitatem ſpecificam littere ſeu vocis non poteſt certificari vnitas huius littere ſingularis vel huius vocis: oportet poni formã vnam numero que ſit ſubſtãtia omniũʒ ſingularium vnius ſpeciei ita ꝙ principia ſbalia entium nõ erunt tot quot ſunt ſingularia in vna ſpecie ſed erit vna ydea omnium ſingulariuʒ eiuſdem ſpeciei que erit vna ſubſtantia numero tamꝙ principium ipſoꝝ et ꝙuis non bene dearticulẽt qui ydeas faciunt tamen hoc volunt dicere quia neceſſe eſt ſcðm eorum dicta eſſe vnam ydeam cuiuslibet ſpeciei q̃ ſbaliter ⁊ non ſcðm accidens dicitur de his q̃ ſunt infra ſpeciem. Contra ſi ponam9 ydeas eſſe principia eadeʒ numero multa impoſſibilia contingunt vt dictum eſt ſupra.

Capitulum .xv. quod ſic incipit: his autem a fine ⁊ cetera. Diſputat vtruʒ principia ſunt quedam entia in potentia vel in actu. ij. vtruʒ ſingularia ſint pͥncipia ſubſtantialia rerum vel vniuerſalia.

Preter predictas dubitationes queritur vtrum elemẽta rerum ſint entia in potentia vel in actu. videtur ꝙ in potentia. potentia enim prior eſt actu qđ autẽ prius illud eſt principium ⁊ bene dico potentiaʒ prioreʒ eſſe actu. quia ab ipſa non conuertitur conſequẽtia non enim ſequitur ſi poſſibile ẽ hoc eſſe ꝗ actu eſt. e conuer

ſo ſequitur .ſ. ſi actu eſt ergo poſſibile eſt eſſe. Contra ſi ſunt principia entia in potētia contingit nullum ens eſſe. principijs etiam non exiſtētibus principiata non ſunt ſi ergo principia ſunt in potentia poſſibile ē ea non eſſe. ſed poſſunt fieri. qđ enī nō eſt ſed poteſt fieri eſt non ens ⁊ ideo ſi principia ſunt entia in potētia: nec ipſa ſunt nec pͥncipiata ⁊ ſic nichil ē ens. Secundo dubitatur vtrū vniuerſalia aut ſingularia ſint ſbalia principia ⁊ videtur ꝙ non vniuerſalia qꝛ ſubſtātia ſignificat hoc aliquid. nullū autē vniuerſale ſignificat hoc aliquid ſed potius aliquid comune. Si aūt dicatur ipꝫ ſignificare hoc aliquid ⁊ ſbam: ſequit̃ ꝙ eiuſdem ſingularis ut ſocratis ſint multe ſbe videlicet homo animal ⁊ ſimilia. Cōtra ſi nulla ſba ē vniuerſalis ſed ſingularis: non erit ſcīa ſbaꝝ cum oīs ſcientia ſit vniuerſaliū ⁊ ideo ſi ſubſtantiarum: debet eſſe ſciētia oportet pͥcipia ſubſtantiarum vniuerſalia eſſe.

Eſt ſcientia quedam q̄ ſpeculatur ens in quantum ens et c̄. Primum capitulum huius .iiij. libri declarat ꝙ ad primū philoſophū pertinet conſideratio entis in quantum ens ⁊ cauſarum entis non obſtante ꝙ ens dicitur multis modis qꝛ inter hos modos eſt analogia ad vnum primū ſcilicet ad ſubſtātiam de qua principaliter ē conſideratio primi philoſophi tanq̄ de primo ēte

Quedam ſciētia eſt que ſpeculatur ens in q̄ntum ens ⁊ proprietates que inſunt enti ſcđm ſe ⁊ hec ſcientia non ē eadem cum aliqua conſiderante aliquā partē entis. dico autem aliquā partem qꝛ nulla ſcīa preter philoſophiam intendit vniuerſaliter de ente in quantum ens ſed circa aliquod determinatū eſt ens ſpeculat̃ accidentia propria illius entis ſicut geometria ſpeculatur propria per ſe quāti continui et arithmetica quanti diſcreti. qm̄ primus philoſophus querit prima principia ⁊ vltimū finem neceſſe eſt ipſa eſſe cuiuſdam nature ſbe. ⁊ quia querentes prima principia entium queſierunt predicta principia: ideo neceſſe eſt primū philoſophum cōſiderare prima principia entis in quantum ens. Nec obſtat ad cōſiderationem huius ſcīe ꝙ ens dicatur multis modis quia nō dicitur equiuoce ſed analogice ad vnum ens pͥmū ⁊ ad vnam aliquam naturam in qua principaliter reperitur ratio entis. Quēadmodū enim omne ſalubre verbi grā conſeruatiuū introductiuū ſignificatiuum et ſuceptiuū ſanitatis reducitur ad ſanitatem ſicͭ ad vnum finē. Et quemadmodū medicinale omne ad artem medicine reducitur ſicut ad vnū efficiēs ita entia omnia ad vnum ens primum reducūtur tanq̄ ad ſubiectum ſcilicet ad ſbam. nam quedam dicuntur entia qꝛ ſunt paſſiones ſubſtantie. alia vero quia ſint via ad ipſum ſicut generationes quedā vero qꝛ corruptiones aut priuatiōes aut qualitates aut effectiua ſūt ſubſtantie ſiue ipſorū q̄ per ſe ſubſtantie competunt vnde ⁊ propter attributionē quā habent negationes ⁊ priuationes ſubſtantie ad ſubſtantiā dicūt eſſe non ꝙ ſint entia ſed ſunt non entia ita ꝙ de eis verificatur predicatio negatiua propter attributionē quam habent ad entitatem quam priuant. qꝛ igitur non ſolum vniuocoꝝ eſt vna ſciētia ſed etiam analogorum dictorum ad vnum primū ut omniū ſalubrium eo ꝙ iſta aliquo modo dicūtur ſcđm vnam rationem idcirco vnius ſcīe ē ſpeculari in quantum ens quia ē anologum ad omnia entia. In omni autē ſcīa ſpeculante aliquod anologū principalis conſideratio ē illius primi ex quo alia dependēt ⁊ propter quod dicūtur talia ⁊ quia inter entia ſubſtātia ē primū ideo de ipſa tanq̄ de principali ente conſiderat primus philoſophus quem oportet habere noticiā principiorum et cauſarū ſbe ⁊ bene dicitur ꝙ vnius ſcīe ē conſiderare ens in quantū ens qꝛ cuiuſlibet entis re

ducibilis ad vnam rationem vel vnum genus nature est vnus ſenſus et vna ſcientia ſicut omnium vocum eſt vna gramatica qꝛ reducũtur ad vnam rationem. ꝛ quoniaꝫ ens in quantum ens ad vnam rationeꝫ entis reducitur: ideo vnius ſcientie communis eſt ſpeculari de ſpecialibus entibus.

Capitulum ſecundum quod ſic incipit: ſi igitur ens ꝛ vnum etc̃. Declarat ꝙ ens ꝛ vnum idem ſignificant et ꝙ tot ſunt ſpecies vnius quot entis et ꝙ de omnibus eadem ẽ ſcientia.

Si ens ꝛ vnum ſunt idem ꝛ habent eandem naturaꝫ quod quidem videtur eum adinuicem ſe conſequãtur ſicut principiuꝫ ꝛ cauſa. omne enim principium eſt cauſa ꝛ econuerſo ita omne ens eſt vnum et ecõuerſo ſunt ergo idem vnum et ens ſcd̃m rem licet differãt ſecunduꝫ rationem ꝛ ſi non differunt ratione magis habemus intentum. ſ. ꝙ ſunt idem ſequit̃ ꝙ eadem ſcientia ẽ de vno ſicut de ente et bene ens ꝛ vnum dicũtur eſſe idem qꝛ homo et vnus homo non ſignãt aliquod diuerſum ſed idem ſed tamen dictionem reppetitam. Preterea q̃ vna generatione generãtur ꝛ vna corruptione corrumpuntur idem ſunt. talia aũt ſunt ens et vnũ ꝛ ideo addere vnum alteri nullum diuerſum oſtendit in eis ſed idem. Preterea ſubſtantia cuiuſcũqꝫ entis eſt vnum ſecunduꝫ ſe et ſimiliter ens ita ꝙ vnum ꝛ ens ſũt ſecundum ſe idem inter ſe ſunt ideꝫ cuicumqꝫ ſb̃e ꝛ ideo ſunt ideꝫ inter ſe ideo ꝓpter idemptitatem vnius et entis tot ſunt ſpecies entis quot vnius de quibus ſpeciebus eiuſdem ſc̃ie communis ẽ ſpeculari. dico autem ſpecies vnius idem ſimile ꝛ equale atqꝫ eorum contraria. fere enim omnia contraria reducunt̃ ad vnum ſicut a principio determinatum eſt a nobis in electione contrarioꝛuꝫ ꝛ quoniaꝫ philoſophia prima principaliter eſt de ſubſtãtia tanq̃ꝫ de primo ente: ideo tot ſunt partes ipſius quot ſunt partes ſb̃e que tamen partes poſſunt in eadem ſc̃ia conſiderari q̃ reducuntur ad rationem eandeꝫ ſcilicet vnius ꝛ entis que ſunt quaſi genera ipſorum et ſicut neceſſarium eſt eſſe aliquaꝫ primaꝫ ſubſtantiam ꝛ aliquam conſequenter ſe habenteꝫ ad p̃mam: ita eſt quedam ſc̃ia prima ſcilicet q̃ eſt de prima ſubſtantia ſeparata et quedam conſequenter ſe habens ad ipſam. primus enim philoſophus in hoc eſt ſimilis mathematico cuius ſcientia habet partes ita ꝙ quedam mathematica ſcientia eſt prima ut arithmetica. quedã. ij. ut geometria. ꝛ quedã alie conſequenter ſe habent ad iſtas.

Capitulum. iij. quod ſic incipit: quoniaꝫ autem vnius eſt oppoſita ſpeculari et cetera. Probat ꝙ ad primuꝫ philoſophũ pertinet conſiderare de pluralitate ꝛ eius ſpeciebꝰ ſicut de vno ꝛ de ſpeciebus vnius quia licet illa plura dicantur multipliciter habent attributionem ad vnum.

Quoniam vnius ſcientie ẽ ſpeculari vnum ꝛ multa ſiue plura cum opponãtur adinuicem quaſi negatiue vel priuatiue negatio enim in hoc differt a priuatione quia negatio eſt remotio alicuius ſimpliciter non admouẽdo ſubiectum p̃uatio vero eſt remotio alicuiꝰ ſubiecti in ſubieta natura de qua p̃uatio p̃tur. Sicut ãt vni opponit̃ pluralitas ita ſp̃ẽbus vnius q̃ ſunt idem ſimile ꝛ equale opponũtur ſpeꝫ pluralitatis q̃ ſunt diuerſuꝫ diſſimile in eq̃le ꝛ ideo eiuſdeꝫ ſc̃ie eſt ſpeculari ſp̃ẽs pluralitatis et etiaꝫ alia q̃cumqꝫ dicũtur ſcd̃m pluralitateꝫ vł diuerſitateꝫ et contrarietaꝫ hec enim ẽ quedaꝫ differentia ꝛ iſta eſt aliq̃ diuerſitas. Quis ãt pluralitas dicatur mł'tipliciter ſicut ꝛ vnuꝫ: tñ vnius ſc̃ie ẽ cognoſcere oĩa q̃ reducũtur ad multitudineꝫ vł vnitateꝫ. non enĩ ſeq̃tur ꝙ alteriꝰ ſc̃ie ẽ cõſiderare ea q̃ dicũtur inſeꝑabiliter licet ſequatur ꝙ alterius ſc̃ie ſit conſiderare ea q̃ mł'tipliciter dicũtur quia rõnes ipſoꝛum non re-

ducuntur nec referunť ad vnum. Quoniaꝫ igitur omnes ſpecies vnius ⁊ ſpecies multitudinis ſimiliter diuerſa ⁊ contraria referuntur ad vnuꝫ principiuꝫ: idcirco vniꝰ ſcientie ē hec omnia conſiderare. diuiſo igitur quolibet vno in multa quoruꝫ aliquod referatur ad primū vel ſicut iſtud in habendo illud aliud vero infaciendo ⁊ talia ſcđꝫ alios modos eiuſdē ſcie eſt conſiderare tam indiuiſo ꝙ in omnibus diuidētibus. Ex quo patet vna queſtio poſita ī dubitationibus tertij libri. ſ. ꝙ vnius ſcientie eſt conſiderare de ſubſtantia ⁊ eodem ⁊ diuerſo et alijs ſimilibus.

Capitulum. iiij. quod ſic incipit philoſophi enim ē de omnibꝰ et c̄. Probat ꝙ methaphiſici ē ſpeculari de omnibus eo ꝙ ſpeculatur de his in quibus diuiditur ens ⁊ de paſſionibus entis.

Primi philoſophi eſt poſſe ſpeculari de omnibus quia nullus preter ipſum poteſt inueſtigare de eodem ⁊ diuerſo ⁊ de alijs in quibus diuiditur ens in q̄n tum ens. Preterea paſſiones entis ⁊ vnius non accidentia alicuius particularis entis ⁊ numeri aut linee aut ignis ſed potius ſunt paſſiōes cuiuslibet entis. ⁊ ideo illius ſcientie. ſ. prime philoſophie ē cōgnoſcere paſſiōes cuiuslibet entis cuiꝰ eſt ſpeculari ens in quātum ens. non igitur peccāt primi in hoc ꝙ tractantes de pma phia intendebant de paſſionibus totius entis. ſed in hoc peccant qꝛ nichil conſiderāt de ſb̄a quod eſt ens primum. Dico āt ꝙ non peccāt tractando de paſſionibus ē tis qn̄ ſicut ſunt proprie paſſiones numeri in quantum numerus ⁊ proprie ſolidi ī q̄n tum ſolidum ⁊ ſic de alijs entibus ſpalibus: ſi etiam entis in quantum ens ſunt quedam propria de quibus primi ph̄i ē peſcrutari veritatem. Signum aūt ꝙ primꝰ phꝰ intendat de paſſionibꝰ entis qꝛ dialetici ⁊ ſophiſte qui aſſimilauerunt methafiſice diſputant de paſſionibus totius entis nam circa ens in quantuꝫ ens tam ꝙ circa ſb̄m uˢ ſať ſophiſtica dialetica ⁊ prima ph̄ia differunt tamen. ph̄ia a dialetica differt in virtute probandi eo quod demōſtratiue ſcit illud quod dialetica ex probabilibus opinatur. a ſophiſtica vero differt in re electionis. eligit enim ſcire per cauſaꝫ id quod ſophiſtica. vult apparenter ſcire. Preterea vnus modus oppoſitionis eſt priuatio et habitus ad que alia reducūtur. Iſta auteꝫ referūtur ad ens ⁊ non ens ſimpliciter ad vnitatem ⁊ pluralitateꝫ. quies enim q̄ eſt priuatio habet ſe ad moduꝫ vnius. quod enim quieſcit vno modo ſe habet ad nūc ⁊ poſt. modus āt qui eſt poſitio habet ſe ad moduꝫ pluralitatis. qꝛ quod mouetur alr̄ ſe habet nunc ⁊ prius. primi igitur philoſophi cuiꝰ ē ſpeculari ens ⁊ non ens eſt conſiderare de omnibus entibꝰ. qꝛ ſicut confitentur alij ſb̄am ⁊ omnia entia componuntur ex contrarijs. omnes enim dicūt principia entiuꝫ eſſe contraria. Palam igitur ꝙ vnius ſcie ē ſpeculari ens in quantum ens eo ꝙ oīa entia aut contraria ſunt aut ex cōtrarijs cauſantur contrariorum aūt vna ſcientia eſt. nec obſtat ꝙ ens dicatur de multter qꝛ omnia entia et oīa contraria habent attributionem ad vnum ⁊ ideo nulla particularis ſcīa vniuerſalis ſpeculatur quod ē contrarietas perfectio vnum ⁊ ens idem ⁊ diuerſum niſi forte quantum competit proprio ſb̄o Manifeſtuꝫ igitur eſt ꝙ vnius ſcientie eſt ſpeculari ens in quantuꝫ ens ⁊ paſſiones entis ꝙ non tantum de ſb̄a eſt vna conſideratio ſed etiam aliorum ſcilicet de priori et poſteriori genere ⁊ ſpecie toto et parte atqꝫ alijs partibus.

Capituluꝫ. v. quod ſic incipit: dicēdum autem vtrum vnius aut diuˢſe ſcīe et c̄. Declarat ꝙ methaphiſicus ſpeculať de principijs per ſe notis quibꝰ alie ſcīe tm̄ vtunť q̄ntū conuenit earuꝫ ſb̄o ⁊ ꝙ huiuſmodi pncipia idem ſtabilia ſūt

Jcendum eſt vtrum vnius aut diuerſe ſcie ſit ſpeculari de primis principijs
que mathematici vocant dignitates ⁊ de ſubſtantia. in qua queſtione mani-
feſtuz eſt ꝙ vnius ſcientie .ſ. prime phie ē peſcrutari de predictis principijs
eo ꝙ ipſa inſunt omnibus entibus ⁊ non artantur ad aliquod ſpeciale ens. ⁊ ideo pri
mus phus ſpeculatur de ipſis ſicut ſpeculatur vniuerſaliter de ente. principijs autem
primis vtuntur omnes ſcie non ſecunduz eorum ambitum ſed tantum quantum eſt
ſufficiens ſbō de quo probant paſiones per demſ̄ationes. v.g. hec principia de quo
libet affirmatio, vel negatio. nam geometria non vtitur quātuz ad eius totalem ambi
tum: ſed quantum ſufficiens ſbo proprio .ſ. quanto continuo ⁊ ideo nullus particula-
ris artifex ſicut eſt geometra aut arithmeticꝰ nititur dicere aliquid de primis princi-
pijs niſi ꝙ naturales hoc rationibiliter facientes ſuppoſita eorūz opinione que fuit ꝙ
tractando de ſbā mobili tractabūt vniuerſaliter de ente. ſed quoniam ſbā mobilis eſt
aliquod genus entis et non eſt totum eus ideo eſt aliqua ſcia communior ꝙ̄ phica cuius
eſt perſcrutari tam de prima ſubſtātia ꝙ̄ de primis principijs licet enīz phiſica ſit que
dam ſophia non tamen eſt prima. ſed potius illa que conſiderat de prima ſba. Qui-
cunqꝫ aūt conantur probare prima principia ignorāt doctrinam q̄ data eſt demoſtrati
ombus analeticis .i. libris reſolubilium. oportet enim addiſcentes ſcire principia pri-
ma ⁊ non querere probationem de eis. Palam igitur ꝙ primi philoſophi eſt ſpe
culari de ſubſtantia et primis principijs.

Capitulum .vj. quod ſic incipit congruit aū maxime et c̄. Manifeſtat ꝙ
primi philoſophi eſt conſiderare primum omniūz principiorūz videlicet: non
contingit idē ſimul eſſe, et non eſſe idez excludēs circa hos duos errores.

O nueniens eſt primuz: primum philoſophum cognoſcētez veritatem circa
vnum ens conſiderare firmiſſima rei principia qꝛ talia cōueniūt entibꝰ in q̄n
tum ſunt entia. firmiſſimuz principiuz illud eſt circa quod impoſſibile eſt men
tiri. tale eniz neceſſe eſt eſſe notiſſimuz. nec habet euidentiaz conditionalez .ſ. ex ſup
poſitione alicuius complexi prioris illud enim quod neceſſarium eſt haberi ab intel
ligente quācūqꝫ naturaz: non eſt notum nec euidens ex alicuius ſuppoſitione. tale āt
eſt principium primuz hoc enim neceſſariuz eſt habere conoſcētem quodcunqꝫ ens
et ideo eſt firmiſſimuz ⁊ notiſſimum inter omnia principia dicamus aūt eſſe huiuſmo
di principium iſtud non contingit idem ſ̄m idem ſimul ineſſe ⁊ non ineſſe idē. hoc
enim eſt firmiſſimuz principiorum cui ineſt determinatio predicta. quod ſic patet. im
poſſibile eſt exiſtimare idem eſſe ⁊ non eſſe ſicut quidaz dicunt eraclituz dicere eſſe e
enim et non eſſe contradictoria ſunt ita ꝙ reſpectu eiuſdem opinaari eſſe contrarium
ē opinari ipſum non eſſe. Et quoniaz hoc principium notiſſimū eſt hinc eſt ꝙ omnes
demōſtrationes reducūtur ad ipſum tanꝙ̄ ad vltimuz quod ad notius non reſoluitur
hec enim eſt natura primorꝫ principioruz. Sunt autem qui opinātur idem ſiml
contingere ſimul eſſe et non eſſe. qua opinione multi naturales vtunt. Nos āt ſuppo
nimus impoſſibile idem ſimul eſſe ⁊ nō eſſe. ⁊ per hoc oſtēdimꝰ hoc eſſe firmiſſimū
principiorum. Volunt āt quidaz hoc principiuz demōſtrare quod contigit eis pro
pter ineruditionem dialetice qꝛ contingit ipſos non cognoſcere quorū oportet quere
re demōſtrationem ⁊ quorum non. Impoſſibile eſt enim omnia dmōſtrare quia in in
finitum procederetur et ſic non eſſet demōſtratio qꝛ de nullo eſſet certitudo. Si igitur
quedam ſunt indemōſtrabilia: nullum debet cenſeri magis indemōſtrabile ꝙ̄ notiſſi-
mum principiorum. Et q̄uis autez principium indemōſtrabile ſit probari tamen

poteſt elenchice quod impoſſibile eſt ipſuꝫ non eſſe verum. Si dubitās aliquis de hoc dicit ſi vero nichil loquitur deriſio ē vti ratione cum illo qui nullaꝫ habet ratio- nēm ſtalis enim eſt ſimilis plāte dico aūt elenchice probare principiuꝫ nō per ſillogiſ mum demſatiuum. quia hoc eſſet petere principiuꝫ ⁊ nō probare. eo ꝙ omnis demō ſtratio ē ex prioribus pncipio aūt primo nulla propoſitio eſt prior ſꝫ dico elenchice. i. ſillogiſmo contradicēte illi qui negat principiuꝫ ex conceſſis ab eo.

Capitulum. vij. quod ſic incipit: principiuꝫ vero ad omnia talia. Diſpu tat contra negantes principia ex ſuppoſitione ſignificati nominis oſtendēs ꝙ conceſſo nomen ſignificare aliquid impoſſibile ē illud ſimul eſſe ⁊ non eſſe.

Rincipium ad probandum veritateꝫ ipſorum principiorū non eſt vniuerſa- le concedi aliquaꝫ propoſitiōem affirmatiuaꝫ vel negatiuā. qꝛ hoc eſſet pete re principium ſed ſolum ꝙ nomen ſignificat aliquid ⁊ audienti ⁊ dicēti hoc ei nō conceſſo non ē loqueduꝫ nec ſibi nec alteri. hoc aūt conceſſo iam aliquid ē diffini tum per quod poterit probari elenchice primuꝫ principium eſſe in natura nam ſi ali- quis negando veritateꝫ huius principij concedit aliquid ſignificari determinate per vocem indeterminādo rationem primi principij defendit ipſam ⁊ negando loq̄llam concedit loq̄llam ſignificari veruꝫ ē ꝙ nomen ſignificat determinate hoc aut hoc nō eſſe. Impoſſibile ē de ipſo ſimul verificari eſſe ⁊ non eſſe. Preterea ſi hoc ſignifi cat vnum aut plura poſito ꝙ ſint determinata qꝛ ſi ſint plura vnicuiqꝫ eoruꝫ impone tur nomen ſignificās vnum tm̄. Si aūt non concedat ꝙ nomen non ſignificet aliqđ vel aliqua determinata ſed potius infinita nichil ſignificāt qꝛ non ſignificare aliqđ d terminatum ē ſignificare nichil ad qđ ſequitur qđ aufertur diſputatio ſicut intelligen tia cuiuſlibet nomīs nichil intelligit dere qui nō intelligit aliqđ determinatuꝫ de ea. ſupponat itaqꝫ nomē ſignificare aliqđ vnū. Si igitur homo non ſignificat vnuꝫ non qꝛ predicet de vno ſed qꝛ hēt vnum ſignificatuꝫ hoc vnuꝫ erit qꝛ de hoīe poterit dici eſ ſe et ideo de ipſo non poterit verificari non eſſe oppoſitum ei qꝛ homo non ſignifica- ret vnum tm̄ ſicut ſuppoſituꝫ eſt ſed plura qꝛ eſſe ⁊ non eſſe q̄ adinuicem altera ſunt ⁊ ideo non poſſunt eodem nomine ſignificare niſi ſit equiuocum vt ſi quem nos voca- mus hominem alij eodeꝫ nomine ſignificēt non homineꝫ. non eſt aūt dubitatū vtrū de eodem nomine poſſunt oppoſita ſimul eſſe vera ſed ſi de eadem ſimul verificātur.

Preterea ſi ſimul verificātur affirmatio ⁊ negatio de eodem ideꝫ erit hō ⁊ non homo ac per hoc idem erit eſſe ⁊ non eſſe hoīnis. idem etiam erit homini eſſe ⁊ nō homini eſſe ⁊ ſic homo ⁊ non homo erūt ſinonoma habentia vnam rationē ſicut veſti mētum ⁊ indumētuꝫ qđ falſum eſt. Preterea ſi veruꝫ ē ꝙ homo ſignificat ani- mal bipes neceſſe ē ipſum eſſe animal bipes ⁊ impoſſibile ē non eſſe hoīeꝫ animal bi pes. qđ enim neceſſe ē eſſe impoſſibile eſt non eſſe. Non ḡ contingit ſimul vnuꝫ dicere hominēꝫ eſſe et hoīem non eſſe. magis enim opponuntur hominē eſſe ⁊ homi nem non eſſe ꝙ̄ album ⁊ homo aut non ſignificat idem album ⁊ homo et ſic oīa poſ ſent eſſe idem q̄ non ſunt oppoſita ḡ minus ſignificāt ideꝫ eſſe ⁊ non eſſe q̄ ſunt op poſita. Preterea ſi reſpondens ad interrogationem factam de aliquo determina tim non dicat determinate vnum ſed opponat eius negationes ⁊ ab eo diuerſa non reſpondebis ei ad interrogationem. verbi gratia ſi interrogatur de aliquo vtruꝫ ſit hō reſpondendum ē vnum ſignificatum ⁊ non eſt addendum ei eius oppoſitum nec ac-

cidentia poſſibilia eidem ineſſe ut album nigrum ꝛ ſimilia talia enim cum ſint infinita non poſſunt pertranſiri. cum igitur res ſignificent determinate id per quod ſatiſſit interoganti de eius ſignificato non poteſt ſimul ſignificari illud et eius oppoſitum.

Capitulum. viij. quod ſic incipit: omnino vero deſtruunt et cᷓ. Continet aliam rationem probantem ꝙ ſi de eodem verificātur oppoſita nichil predicabitur de aliquo per ſe ſed omnia erunt accidentia.

Icentes idē ſimul eſſe ꝛ non eſſe omnino deſtruunt ſubſtātiam ꝛ quidditatem cuiuslibet entis. q2 neceſſarium eſt omnia dici ſcd̄m accidens. ſi eniꝫ nomen ſignat vnū quod eſt ſubſtantia ipſius et quidditas ſignifatcatū homis qd̄ eſt eſſe homīeꝫ nō pōt ſiml' verificari d̄ ipſo ꝛ eius negationes. ſ. non hoī eſſe ꝛ hoī non eſſe. ſignificatum autem ſubſtātiale non eſt aliud ab eo cuius ē ſignificatuꝫ. Si igitur de homine verificatur eſſe hominis ꝛ non eſſe hominis aut eſſe non hominis cum iſta ſint diuerſa hominis ratio non erit aliquid ſubſtātiale. ſed omnia dicentur de eo ſcd̄m accidens q2 in hoc ē determinata ſubſtātia ab accidente ꝙ accidens ſic dicitᷓ de re ꝙ ſignificat eſſe eius. omnia aūt dici ſcd̄m accidens impoſſibile eſt quia nulluꝫ eſt predicatum vniuerſale primuꝫ dictum de re ſed in infinitum predicabitur aliud d̄ alio accidentaliter. qd̄ eſt impoſſibile. accidens enim poteſt alicui accidere altero duorum modorum. primo q2 accidens accidit alteri accidenti eo ꝙ ambo accidunt alicui ſubiecto ut muſicum accidit albo quia ambo accidunt homini. Secundo quia accidens accidit ſubiecto ut muſicus accidit ſocrati. neutro aūt predictorum modorum poſſibile eſt predicationē accidentium in infinituꝫ ire. illo enim modo quo accidens dicitur accidere ſubiecto ſtatus eſt in primo accidente ut quādo dicitur ſocrati accidere album non enim poteſt aliud accidens dici de ſocrate albo tanꝙ̄ de vno ſubiecto ꝑ ſe quia ex albo ꝛ ſocrate non fit vnum per ſe. ſimiliter illo modo accidit accidens accidenti non poteſt procedi in infinitum quia vnum ipſorum non dicitur ab alio ratiōe ſui ſed ratione ſubiecti comunis vtriſq3 in quo eſt ſtatus. accidentium enim non magis accidit vnum alteri ꝙ̄ econuerſo: quia igitur in vtroq3 modo accidendi ſtatus eſt de aliquo ſubiecto impoſſibile eſt omnia dici ſcd̄m accidens ſed oportet aliquid ſignificare ſubſtātiam. Ex quo ſequitur ꝙ contradictiones non poſunt verificari de eodeꝫ

Capituluꝫ. ix. qd̄ ſic incipit: āplius ſi contradictiones etcᷓ. Declarat ꝙ ſi cōtradictoria verificantᷓ de eodē nichil predicabitur d̄ aliquo ſ3 oīa erūt vnū.

I contradictiones omnes de eodem ſimul ſunt vere omnia erunt vnum verum enim erit de eodem ente quod eſt homo ꝛ non homo nauis et non nauis tu eris ꝛ non tu eris ꝛ ſic de alijs quibuſlibet ita vt omnia reducātur in vnum in quod incōueniēs picta. incidit dicens ꝙ omnia erant vera ſcd̄m ꝙ apparebant. et quia diuerſis hominibus apparebant contradictoria de eodem ideo vera erāt. Anaxa. enim dicens omnia eſſe in omnibus facit totū ens eſſe indeterminatum et confuſuꝫ. ita vt nulluꝫ vere ſit vnum puruꝫ ꝑ actum. nam confuſum ꝛ indeterminatuꝫ non eſt actu determinatum ſed potentia determinabile. Opinantibus igitur affirmationeꝫ ꝛ negationeꝫ veram eſſe de eodem dicenduꝫ ē ꝙ ſi alicui ineſt ſua negatio ut hoī ineſt non homo. multo magis eidem inerit negatio alterius ut nō lapis. hec enī negatio minus repugnat hoī ꝙ̄ propria nec ſolum inerit vnicuiq3 ſ3 etiaꝫ affirmatio. ex quo ſequitur ꝙ omnia erunt vnum. Preterea ſi cōtradictiones verificantur d̄ eodem: ſicut verum eſt dicere ꝙ homo eſt homo ꝛ non homo ita verum eſt dicere ꝙ homo non eſt homo nec non homo. hec enim eſt negatio illius.

Capitulum .x. quod ſic incipit: Amplius aūt circa omnia ita ſe habet et c̄

Probat ſillogiſmo diuiſiuo ꝙ contraria non poſſunt verificari de eodem. Si contradictiones de eodem ſimꝰ vere ſunt hoc habet veritatem aut circa omnia ſubiecta ꝛ de omnibus contradictionibus aut de quibuſdaz ꝙ ſic ꝛ de quibuſdam non. et ſiquidez in quibuſdam non in his erit manifeſtum contradictiones non verificari de eodem. Si vero de omnibus contradictiones verificātur: hoc poteſt eſſe altero duorum modorum primo ut de quibuſcūqz verificatur affirmatio verificatur etiam negatio ſed non econuerſo quia de quibuſdam verificatur negatio de quibus non verificatur oppoſita affirmatio. et ſi ſic fit iam aliquid erit determinate verum de aliquo de quo non verificatur eius oppoſitum videlz negatio ꝙ ſic contingit illi ſubiecto quod ei non cōuenit eius oppoſita affirmatio. Si aūt aliqua negatio vera eſt de aliquo determinate et aliqua affirmatio vera erit de eodem. Si vero de quibuſcūqz vera eſt negatio vera eſt etiam affirmatio et hoc coniunctim: ſequetur quod dictum eſt prius ſcilicet omnia eſſe vnum idem enim erit homo et deus ꝛ ipſorum contradictiones nec differt aliquod ab aliquo. Si autez diuiſim vera eſt affirmatio de aliquo tunc negatio non erit vera de ipſo quādo affirmatio verificatur de eodem. Preterea ſi cōtradictiones vere ſunt de omnibus: verum ꝛ falſuz ſunt idem ergo omnis qui veruz dicit mentitur ꝛ qui dicit hoc eſſe verum confitetur ſe dicere falſum. ex hoc ſequitur ꝙ nulla eſt perſcrutatio nec enūciatio. non eniz verū eſt dicere ꝙ aliquid eſt ita vel non ita ſed ābo hec negat dicendo quod non eſt ita nec non ita. Preterea ſi affirmatio vera eſt negatio eſt falſa ꝛ econuerſo igitur ambo non verificantur de eodem. videtur autem hec ratio petere principium .ſ. affirmationem veram eſſe tantum vel falſam tantum.

Capitulum .xj. quod ſic incipit: amplius autem ꝙ quid eſt habere et c̄. declarat contradictiones non poſſe verificari de eodem per hoc ꝙ res aliquid determinatum ſignificant confirmans hoc ex electione hominum et ex hoc ꝙ magis ꝛ minus verum dicunt per reſpectum ad maximuz verum oſtendens ꝙ opinio pictagore in idem incidit cum predicta.

In extimationibus hominuz aut ille vere opinatur qui extimat rem ſic ſe hr̄e ut ille qui extimat aliquid determinatum ſignificare et ſi primo modo nullius entis natura ſignificabit aliquid determinatuz. Si autez .i j. modo iaz aliquid erit ens tantum vel non ens tantum. Et ſi dicatur ꝙ nec primo modo nec ſecūdo ſed equaliter omnes mētiuntur ꝛ vera dicunt nichil ē pronunciandūz illi qui ſic opinatur non enim differt a brutis vel plantis. Manifeſtuz etiaz ꝙ nullus de his qui dicunt contradictoria eſſe vera ſic diſponitur in mente nec in opere ſicͥ loquiť nob. qui eni vadit domuz ſi idez putat ire ꝛ non ire q̄re etiaz diluculo cōſurgēs non vadit in puteuz aut in torrentez ſi idem eſt ire et non ire. timet enim cadere in puteuz qꝛ putat hoc nō eſſe eq̄liter bonū ꝛ non bonuz ſed melius eſſe vnuz ꝙ̄ aliud. Si ḡ hoc veꝝ eſt et nō ecōuerſo oīa q̄rit patet ꝙ nō extimat oppō ſimł eſſe vera. putat eī meliꝰ eſſe bibere dulce ꝙ̄ non dulce et videre amicuz ꝙ̄ nō amicuz deinde q̄rit ea q̄ putat meliora tanq̄ non extimās oppoſita eſſe eadez. Si āt dicatur ꝙ predicta fiunt non a ſcientibus ſed opinantibus alterum illorum eſſe meliꝰ habetur ꝓpoſituz qꝛ non eſt idez opinari et ſcire ita ꝙ magis curandum eſt a ſic opinantibus q̄rere veritatem ſicut ab

infirmo ſanitatem. opinans enim reſpectu ſcientis ſic operatur ad veritatem ſicut infirmus ad ſanitatem. Preterea in natura entium eſt magis et minus verum ſimiliter ⁊ falſum non ſimiliter mentitur qui opinatur decem eſſe ⁊ qui mille nec ſimiliter verus eſt qui dicit duo eſſe paria ⁊ qui tria. Si ergo magis verum eſt illud qđ ꝓpinquius eſt ſimpliciter vero et minus verū eſt ꝙ longiuquius eſt ab eo: neceſſe eſt aliquid ſimpliciter veruꝫ quod nō eſſet ſi ſimul eſſet falſū ⁊ verū remoti igitur ſumꝰ ab opinione incognita ⁊ falſa ac prohibente extimari aliquid eſſe determinate verum.

Opinio etiam pictagore eadeꝫ videtur cum ea que dicit oppoſita verificari de eodem. ambas enim neceſſe eſt eſſe aut ſimul veras aut ſimul falſas. ſi enim omnia q̄ apparent vera ſunt cum vni appareat hoc eſſe tale alteri autem idem appareat non eſſe tale: idem erit et non erit tale. Oppoſita etiam vera erunt de eodem qꝛ circa idem mentiens ⁊ verum dicens oppoſita opinatur. idem igitur intellectus eſt vtriuſqꝫ opinionis.

Capitulum. xij. quod ſic incipit: eſt aūt non idem motus et cͤ. Declarat ꝙ diuerſus ē modus diſputandi cōtra illos qui ex diuerſis cauſis negāt principia prima. oſtendens quid mouit aliquos ad opinanduꝫ contradictoria verificari de eodem ⁊ ſoluens eorum motiuuꝫ.

On enim idem modus ad omnes qui negant principia prima. nam qui ex ignorantia hoc dicūt bene curabiles ſunt perſuaſione nec obuianduꝫ rationi eorū ſed intellectus inſtruendus de veritate principioꝝ. Qui autem negāt principia propter apparētem rationem corrigentur per violentiam rationis reducentis ad redargutionem opinio autem dicens oppoſita ſimul ineſſe eidem accidit hec opinantibus ex his q̄ vident in ſenſibus videlicet contrariū fieri ex cōtrario cum eniꝫ ex non ente non fiat aliquid ſi vnum oppoſitorum fiat ex alio: exiſtū ſimul cuꝫ illo ꝓpter eſt hoc anaxa. dixit qđlibet eſſe mixtuꝫ i quolibet qꝛ qđlibet fit ex quolibet Democritꝰ etiam ait inane qđ eſt nō ens ⁊ plenū qđ eſt ens exiſtere i q̄libet ꝑte cuiuſcūqꝫ entis. Ad qđ motiuū dicēdū ē ꝙ ens dupliciter dicit̄. ſ. actu ⁊ potētia contigit igit̄ aliquid fieri ex non ente actu ente tamen in potentia. ex quo ſequitur ꝙ oppoſita non ſūt ſimul actu ſed vnum eſt in potentia ⁊ aliud in actu. Preterea ex predicta ratiōe non concluditur ꝙ de quolibet verificētur ſimul oppoſita ſed ſolum de his q̄ fiunt ꝑ generationem ⁊ motum. quedam aūt ſubſtantia eſt cui non ineſt motus nec generatio nec corruptio videlicet ſubſtātia prima

Capitulum. xiij. quod ſic incipit: ſimiliter autem que circa ; apparētia et cͤ. Declarat ꝙ opinio dicentiuꝫ omnia q̄ apparent vera eſſe prouenit ex hoc ꝙ putauerunt ſenſum ⁊ intellectuꝫ eſſe idem ⁊ omnia entia eſſe ſenſibilia.

Imiliter opinio extimātium oīa apparētia vera eſſe aliquibus accidit ex ſenſibilibus. putant enim ꝙ verum non ſit iudicādum id qđ apparet pluribus aut paucioribꝰ. qꝛ ſi ex pluralitate illoꝝ quibꝰ apparet debet aliquid iudicari tale. v. g. amarum vel dulce acciderte ꝙ illud ꝙ ſcđm veritatē dulce ē deberet dici amaruꝫ ſi plures habentes guſtum infectum iudicarent dulce amarum eſſe. Preterea cum plura ſit alia animalia q̄ homines potius deberet iudicari verum illud quod apparet aliis animalibus q̄ hominibus ſi ex pluralitate iudicandum eſſet verum. Preterea eidem homini diuerſis tp̄ibus eadē res aliter ⁊ aliter apparet qđ nō pōt contingere ex plr̄itate vl̄ paucitate cuꝫ ideꝫ ſit cui oppoſita apparent nec diſcernit̄ qđ illoꝝ

magis debet iudicari verum. propter hoc etiam democritus ait nichil eſſe veruꝫ aut nobis non manifeſtum. Opinari igitur omnia apparētia eſſe vera puenit ex hoc ꝙ intellectus extimatur eſſe idẽꝫ cum ſenſu. ſenſus aūt alteratur a ſenſibilibus mouē tibus ipſum ſecundum veritatem et ideo quod videtur verum ſcōm ſenſum putatur eſſe veruꝫ ſimpliciter. Ex hoc etiā multi antiquoꝝ in hunc erroreꝫ inciderūt ꝙ putāt intellectum eſſe ſenſum vnde empedocles dicit ꝙ mutātes habitudinem corporis mutant prudentiam. ꝛ ꝙ conſilium vigoratur in hominibus ad preſentiam ſenſibiliū ꝛ ꝙ ad tranſmutatiōem ſenſus mutatur ſapere ꝛ intelligere. Permenides etiaꝫ dicit ꝙ intellectus in hominib9 habet multas operationes propter multiplices complexiones membrorum idem enim facit complexio membroꝛuꝫ in hominibus ꝙ facit propria complexio in qualibet re ꝛ tantum plus quantum in hoībus complexioneꝫ habet intellectiuam. Anaxagoras etiam alloquēs ſocios dixit entia eſſe talia qualia eis apparent. videtur etiam ꝛ homerus opinari intellectum ꝛ ſenſum eſſe idem quia dicit hectorem alteratum a plaga iacerere quaſi inſipientem qui prius ſapiens erat. Palam ergo ꝙ ſi omnia apparentia vera ſunt oppoſita verificātur de eodeꝫ. Ex his accidit quoddam grauiſſimuꝫ ꝙ ſi illi qui maxime amauerunt ꝛ inquiſierūt veritatem talia opinantur de ipſa: dignum ē reſpuere philoſophari ꝛ non querere veritatem quia querens ipſam videt̄ proſequi volatilia. huius auteꝫ opinionis cauſa fuit ꝙ philoſophi priores querēdo de entibus putauerunt ſola ſenſibilia eſſe entia in his autem eſt multa incertitudo ꝛ indeterminatio. propter quod licet non vere tamen decentius loquitur dicēdo ſenſibilia indeterminata eſſe ꝙ̄ epiphanus qui dixit ad ſenophonem ꝙ omnia entia ſunt neceſſaria. Preterea oīs natura ſenſibilis ē mobilis non contingit aūt veruꝫ dicere de eo ꝙ ſemper mouetur. Ex hac enim ratione eraclitus opinatus eſt ſicut et cracill9 ꝙ nichil debet affirmari de aliquo. vnde tirānus ſolum motu digiti in dicebat ꝙ pronuciare nolebat ꝛ eraclitum dicentem ꝙ non pōt bis intrare in eādem aquam fluminis propter continuum fluxū eius increpauit dicēs ꝙ nec ſemel poteſt intrari in ipſum.

Capitulum. xiiij. quod ſic incipit: nos autem ꝛ cetera. Improbat motiuū predictarum opinionuꝫ .ſ. ꝙ omnia ſunt in motu dupliciter primo q2 ſuppoſito ꝙ eſſet verum non ſequitur opiniones illas eſſe veras. ſecundo quia falſum eſt omnia eſſe in motu.

Dicamus igitur ꝙ mobile qn̄o mouetur habet determinate hanc naturam .ſ. ꝙ non eſt ſtabile ꝛ ita oppoſita non ſunt vera de ipſo .ſ. ꝙ mutetur et non mutetur nec ſi ambo hec de ipſo appareāt vera ſunt. Preterea abiciens aliquid a ſe ſicut mouēs quod relinquit terminum a quo aliquid habet de termino a quo aliquid de termino ad quem. et qđ corrumpitur ad huc ē aliquid ſimiliter quod fit iaꝫ ē aliquid et ab aliquo fit in quo ē ſtatus nec in infinituꝫ pōt id fieri ex alio ꝛ illud ex altero igit̄ in ipō fieri multa ſunt determinate nature. Preterea non omne qđ mutat̄ ꝑ quātitateꝫ nec qđ augetur vel diminuit̄ mutat̄ ꝑ formā a qua accipit̄ eſſe rei ꝗ nō obſtāte ꝙ aliquid mouet̄ ꝑ quantitateꝫ pōt habere determinatuꝫ eſſe ꝑ formā. Dignū etiaꝫ ē increpari dicētes oīa eſſe in continuo motu generationis et corruptionis et nichil ſtabile ea enim que ſunt in loco inferiori ꝛ ſub ſunt generationi ꝛ corruptioni quaſi parua pars ſunt comparata ad totum vniuerſum et ad celeſtia incorruptibilis. quare dignius eſt propter iſta dicere ꝙ etiam generabilia ſunt aliquid fixuꝫ ꝙ̄ propter hoc errare de imobilib9. Preterea ſic ſuperi9 dixim9 oportet eſſe aliq̄m naturam

immobilem ⁊ oſtendendū eſt ⁊ hoc ipſi credere debēt. Preterea ſi contigit idē eſſe ⁊ non eſſe omnia erunt in omnibus ita ꝙ nichil mouebitur cum motus ſit ad aliquid diſtans diſtantia aūt non ſi omne in omni eſſet.

Capitulum .xv. quod ſic incipit: de veritate vero quod nō omne ⁊c̄. Probat multis rationibus ꝙ non omne apparens verum eſt.

Quod non omne apparens verum ſit probatur ſic: q̄uis ſenſus non ſit falſus circa proprium obiectū: tamen fantaſia q̄ non eſt idem ſenſui poteſt falſa eſſe. et ideo non omne quod ſcd̄m fantaſiam apparet verum eſt. Preterea magnitudines vel colores nō ſunt tales quales apparent a remotis ſed quales a ꝓpinquo. Preterea ſenſibilia non ſunt talia qualia apparent infirmis ſed qualia ſanis. grauia etiam non ſunt talia qualia debilibus ſed fortib9 apparent. Similiter vera non ſunt talia extimari qualia dormiētib9 apparent ſed qualia a vigilātibus videnť de futuris etiam non eque vera opinio ignorantium ⁊ expertorū ut medici et nō medici de futura ſanitate egroti. Preterea nō ſimiliter iudicat ſenſus de proprio obiecto ⁊ de alieno ut non ſimiliter iudicat de ſaporibus viſus ⁊ guſtus. proprius enim ſenſus circa proprium ſenſibile nunq̄ dicit ſimul ita. Et non ita ſe habere ſed nec dubitat de ſubiecto cui accidit proprium ſenſibile non enim dubitat guſtus vtrū ſit dulce ⁊ non dulce licet poſſit dubitare vtrum ſubiectum dulcis ſit vnum vel aliquid aliud

Preterea ſi omnia que apparent vera ſunt nullū ens erit neceſſarium ſed oīa contingit aliter ⁊ aliter ſe habere ſcd̄m permutationem apparentie. Preterea ſi ea ſola entia ſunt que ſentiuntur ⁊ in quantum ſunt ſenſibilia nichil erit non exiſtentibus rebus inanimatis. nā ſine iſtis nullus ē ſenſus nec ſenſatio ſenſibilia aūt priora ſunt ſenſu ſicut mouens prius eſt naturaliter moto et quamuis ſenſibilia relatiue dicātur ad ſenſum priora tamen ſunt ipſo nec dependēt ab eo ſicut econuerſo.

Capitulum .xvj. quod ſic incipit: ſunt aūt quidam qui dubitāt hic ꝑſuaſorium etc̄. Adducit quamdā opinionem negantē rationes predictas ⁊ dicentem de omnibus querendā eſſe demōſtrationem et improbat.

Sunt aūt quidam dubitantes de rationibus dictis querendum quis eſt ſanus vel vigilans vel huiuſmodi talis cuius iudicium ſit putandum rectum. que dubitatio ſimilis eſt illi qua dubitatur vtrum nunc dormiamus an vigilemus omnes enim tales dubitationes ſupponunt ꝙ omnia poſſit probari per principium prius quod ꝑncipium etiam poteſt probari per demōſtrationem ⁊ tamen ſic opinantes non hoc obſeruant in actibus ſuis ſed in eis ſupponunt aliquid primū notum eſt igitur paſſio ipſorum querere rationem primorum principiorum quorum nulla eſt demōſtratio ſicut facile credibile eſt ⁊ ſine difficultate ſupponi debet licet in ſermonibus ſuis dicāt contrarium et ſibi ipſis contradicendo aſſerant contraria eſſe vera de eodē

Quod autem apparentia non ſit cauſa rerū patet ſic nō omnia entia ſunt ad aliquid ſed quedam ſunt ſcd̄m ſe qui autem dicit omnia que apparent talia eſſe qualia apparent omnia facit ad aliquid. Et ſi dicatur ꝙ apparens non eſt tale ſimpliciter quale apparet tamen eſt tale illi cui apparet et q̄n do et ꝗ quantū et eodē modo quo apparet accidet ad hunc contraria dicere circa idē. Contingit enim eidem homini aliquod apparere mel ꝑ viſum ⁊ non mel ſecundū guſtū. alia etiā res apparebit alia ⁊ alia ꝑ viſū Si vnus oculorū aliter diſpoſitus eſt q̄ alius. Ex quo ſequitur ꝙ oīa ſimul erūt vera ⁊ falſa cū eadē res appareat eſſe duo contraria ꝑ idē tēpus vel penes duos ſenſ9 ſic

eſt tactus et viſus vel penes eundem ſenſum diuerſimode diſpoſitum. Si igitur cō-
cedatur ꝙ id qđ apparet verum ē ei cui apparet neceſſe erit dicere oīa eſſe ad aliquid
⁊ referri ad opinionē ⁊ ſenſū. Ergo ſeqtur ꝙ nullo preopināte nichil erit factū
⁊ quia hoc falſū eſt: ideo non oīa ad opinionē referūtur. Preterea oē relatiuū
realiter refertur ad aliquid determinatū vt dimidiū ad duplū equale ad equale et
ecōuerſo. Si ergo opinās refertur ad opinata ⁊ ecōuerſo: infinito erūt ad q̄ refertur
opinans ac per hoc ipſe erit quedam infinito ꝑ ſpeciem. Quod igitur veriſſimū ſit op
poſita non verificari de eodem ⁊ quid accidit contrarium dicētibus et quare quidam
hoc dicant tot ſunt dicta.

Capitulū .xvij. quod ſic incipit: quoniā aūt impoſſibile eſt et cetera. Cō
cludit ꝙ contraria non poſſunt verificari de eodem probans ꝙ cōtradictiōis
nullum eſt medium.

Quoniam impoſſibile eſt contradictio ſimul vera eſſe de eodē manifeſtum eſt
ꝙ contraria non contingit ſimul ineſſe eidem. Contrariorū enim vnū eſt priua
tio alterius priuatio aūt eſt negatio illius quod priuat in ſubiecto determina-
to. Si igitur impoſſibile ē priuationē ⁊ negationem ſimul verificari de eodem et
contraria ſimul eſſe vera ſimpliciter de eodē ē impoſſibile licet ambo ꝑ quid vel alte-
rum ſimpliciter verificari poſſunt. Contradictionis aūt nullum eſſe medium palā
eſt. primo ex diffinictione veri vel falſi. dicere namq̄ ens ⁊ non ens eſſe ⁊ non eſſe eſt
falſum. ideo dicens aliquid eſſe aut non eſſe aut verum dicit aut falſum hoc autē nō
ſeq̄retur ſi entis ⁊ non entis eſſet medium. Preterea aut mediū ē participatione
extremorum ſicut palidum medium eſt albi et nigri aut negatione ipſorum ſicut iuſti
⁊ iniuſti medium eſt nec iuſtum nec iniuſtum inter contradictoria non poteſt eſſe me-
dium per negationem ipſorū. quia ſi eſſet tale medium ex ipſo poſſet fieri permutatio ī
bonum ex alio q̄ ex non bono. ſ. ex medio inter bonum ⁊ non bonum eodem modo fi
eret permutatio in vnū contradictoriorū non ex alio ſed ex medio ſi ipſorū eſſet me
dium participatione extremorum. Preterea omne intellectibile determinate o-
blatum eſt intellectui. intellectus aūt confirmat aut negat ⁊ confirmatio aut negatio
verum dicit aut mentitur. hoc autē non ſequeretur ſi affirmationis aut negationis eſ
ſet medium. Preterea ſi contradictionis ē medium per naturam ipſius omnium
contradictoriorum erit medium ⁊ ſic inter verum dicere ⁊ non verum dicere erit me-
dium aliquod dicere. Preterea inter ens et non ens erit medium ad quod itō poterit
terminari quedam tranſmutatio ſicut ad ens terminatur generatio ⁊ ad non ens cor
ruptio ⁊ ſic preter gn̄onē ⁊ corruptionē erit alia tranſmutatio. Preterea oppo-
ſitorum quorū negatio vnius infert aliud ſicut negatio imparis in numero infert p̄
erit aliquod medium itaq̄ erit numerꝰ aliquis nec par nec impar. hoc aūt impoſibile
eſſe manifeſtū ē. ex diffinitione paris ⁊ imparis. par enim ē numerus diuiſibilis ī duo
equalia. impar vero indiuiſibilis in eq̄lia iſtorū aūt nichil eſt medium. Preterea
non ſolum erunt tria ſi contradictionis eſt medium videlicet extremū medium et al
liud extremum ſed etiā infinita. medium enim comparatum ad extremū affirmati-
uum opponitur ei ⁊ poſſit negari ab ipſo. Si igitur cuiuſlibet contradictionis eſt
medium inter affirmationem et illud medium erit medium. Similiter medium
comparatum ad extremum negatiuum opponitur ei et poteſt negari ab ipſo ⁊ ſic in-
ter ea erit aliquod medium. eadem autem ratio eſt de his duobus medijs reſpectu ſu
orum extremorum ſcilicet quod inter ipſa et ſua extrema erunt alia media et hoc in

infinituꝫ ſi ſemper inter oppoſita cadit mediū. Preterea ſi alicuiꝰ interrogāti vtruꝫ hoc ſit album reſpondeatur ꝙ non nichil aliud negatur ꝙ̃ eſſe albi cuius eſſe albi negatio eſt non eſſe ſicut ergo non ē mediuꝫ inter eſſe ⁊ non eſſe album ita nec inter cōtradictiones. Uenit autem hec opinio aliquibꝰ propter debilitatē intellectus ex q̄ non potentes ſoluere ſophiſticas rationes cōceſſerūt concluſiōem ⁊ quia ex hoc ſeq̄batur oppoſita eſſe ſimul vera ideo ⁊ hoc conceſſerunt aliquibus autem hoc accidit propter hoc ꝙ omnium queſierūt demōſtrationeꝫ. Principium autem diſputādi cōtra omnes qui talia opinantur ē ex diffinitione atqꝫ quidditate quaꝫ ſignat nomē. ratio namqꝫ cuius nomen eſt ſignum diffinitio eſt. Eracliti autem opinio dicens q̄d libet ſimul eſſe ⁊ non eſſe videtur facere omnia vera. Anaxagore autem opinio dicens contradictionis eſſe medium facit omnia falſa: q̄ñ enim aliquod ē mixtuꝫ ex bono ⁊ non bono nec bonum eſt nec non bonum quia nichil eſt ſimpliciter verum.

Capitulum .xviij. quod ſic incipit: determinatis autem his etc̄. Improbat opinionem dicēteꝫ omnia eſſe falſa tantuꝫ ⁊ dicentem omnia eſſe vera tā tuꝫ concludens ꝙ dicere omnia quieſcere vel omnia moueri incidit in idem cum dictis opinionibus.

Is determinatis manifeſtuꝫ eſt impoſſibile eſſe ꝙ̃ oīa falſa ſint vel ꝙ omnia vera. ſicut quidam dicunt quibus eadem incōuenientia contingūt q̄ eraclito. ſi eniꝫ omnia ſunt vera ⁊ falſa coniunctiꝫ ſequitur ꝙ omnia ſunt vera ⁊ ꝙ oīa ſunt falſa diuiſim. Et ſi primum eſt impoſſibile ſcilicet omnia eſſe vera ⁊ omnia eſſe falſa coniunctim. ſecūdum ſcilicet omnia eſſe vera et omnia eſſe falſa diuiſim eſt impoſſibile. Preterea quedam cōtradictiones euidenter ſunt determinate quas non ē poſſibile ſimul veras eſſe vel ſimul falſas vt ex predictis patet. Preterea ſuppoſito ꝙ nomina aliquid ſignificēt et ꝙ diffinitio veri ⁊ falſi ē bene aſſignata quod veruꝫ eſt dicere ꝙ eſt eſſe ⁊ falſum eſt dicere ꝙ eſt non eſſe neceſſe ē alteram parteꝫ contradictionis veram eſſe. Preterea ſi de omni eſt vera negatio ⁊ affirmatio impoſſibile eſt vtramqꝫ partem contradictionis falſam eſſe. Accidit itaqꝫ talibus opinionibus q̄d famoſe de ipſis dicitur ſcilicet ꝙ deſtruunt ſe ipſas. qui eniꝫ dicit omnia eſſe vera dicit contraria ſue orationis vera eſſe ergo ſua eſt falſa. qui vero omnia dicit eſſe falſa ſeipſum dicit falſum pronūciare. Et ſi dicat quis ꝙ omnia ſunt vera preter contrarium ſue orationis vel dicat ꝙ omnia ſunt falſa preter ſuaꝫ enuntiationeꝫ ⁊ accidit infinitas orationes veras eſſe vel falſas ⁊ non vnam tantum qui enim dicit orationē veram verus eſt ⁊ qui dicit falſam falſus eſt. ⁊ hoc in infinitum procedere poteſt. ſ. dicendo orationem ⁊ dicendo ſe dicere eam. Ex his manifeſtuꝫ ē eſt ꝙ non eſt verum omnia quieſcere aut omnia moueri. nam ſi quieſcunt omnia: vera enūtiatio non poterit trāſmutari in falſam nec econuerſo tranſmutatur aūt tranſmutata re. Si vero omnia mouentur nichil erit verum ſicut nichil erit ſtabile ſed omnia falſa quod impoſſibile oſtenſum eſt. Preterea in omni permutatione ē aliquod ens in qua fundatur tranſmutatio que eſt ex alio in aliquid. Quidam igitur aliquādo quieſcunt et aliquando mouentur ⁊ aliquid eſt quod ſemper mouetur ⁊ primum mouēs eſt immobile.

Principium quidē aliud dicit̄ vnde vtiqꝫ aliquid rei mouebitur et cetera. huius libri quinti capitulum .i. declarat quot modis dicitur principium et ꝙ omni principio conuenit eſſe primum. Principium vno modo dicit̄ illud

a quo incipit motus localis ſicut ē terminus a quo incipit quid moueri. ij. modo dicit̄ pꝛīcipiū illud ex quo facilr̄ poteſt aliquid inchoari ut pꝛincipiū doctrine a quo faciliter quis incipiet addiſcere. Tertio modo illud ex quo pmo incipit res generari ꝛ exiſtit ī re ut fundamētū domus ꝛ coꝛ ſiue cerebꝛum animalis. Quarto pꝛincipiuꝫ dicit̄ a quo non exiſtente in re ſed extra incipit permutatio rei ſicut pater ꝛ mater pncipiū pueri ſunt et voluntas pꝛincipiū ē coꝝ que mutant̄ in ciuitate et ars pꝛīcipiū eſt artificialium ꝛ pꝛincipalr̄ architectonica. Quinto pꝛincipiuꝫ dicit̄ illud ex cuius euidētia demōſtrationes fiunt. Predictis aūt modis pncipij diſtingūtur cauſe quia omne pꝛincipium cauſa eſt. Omni āt pꝛincipio commune ē eſſe pꝛimuꝫ vnde ē aut fit aut cognoſcit̄ res ita tū ꝙ quedam ſunt pncipia exiſtentia in re ſicut natura ꝛ elemētuꝫ quedaꝫ extra rem vt intellectus voluntas ꝛ finis quod eſt bonum rei.

Capituluꝫ. ij. qđ ſic incipit: cauſa vero dicitur ꝛ c̄. Declarat ꝙ genera cauſarum ſunt quattuoꝛ ꝛ ꝙ ipſarum pꝛopꝛietates ſunt tres. Modi vero ipſarū pꝛincipales ſunt ſex quoꝝ vnuſquiſqꝫ pōt conſiderare in actu vel in potētia.

Cauſa dicitur vno modo ex qua fit aliquid et exiſtit in re facta ſic̄ es ē cauſa ſtatue. Alio modo ſpēs ꝛ foꝛma q̄ eſt rō quidditatis dicit̄ cauſa ut diapaſon .i. pꝛopoꝛtio dupla cauſa foꝛmalis ē armonie et etiaꝫ ſuperioꝛa ipi9 diapaſon. Tertio modo illud vnde eſt pncipiuꝫ motus aut quietis cauſa dicit̄ ut conſiliatoꝛ rei ītroducte per cōſiliuꝫ ꝛ pater filij ꝛ efficiens facti. Quarto modo finis ꝛ cui9 cauſa: cauſa dicitur ut ſanitas dicit̄ cauſa ambulatiōis q̄cumqꝫ etiam media inter finem ꝛ efficiens oꝛdinantur ad finem ſicut ad cauſaꝫ quēadmoduꝫ attenuatio ꝛ purgatio laxatiuum ꝛ inſtrumēta quib9 miniſtrātur medicinalia oꝛdinātur ad ſanitatē tāꝙ ad finem licet inter ſe differant qꝛ quedā ipoꝝ ſunt inſtrumenta q̄dam operationes. Cauſa igitur totiēs dicit̄. Accidit autem multas cauſas eſſe eiuſdem effectus per ſe ꝛ non ꝑ accidens ſicut ſtatue cauſa eſt es vt materia ſtatue factiua vt efficiēs. Contingit etiaꝫ aliquid eſſe cauſam alterius quod econūſo eſt ipius non tamen ī eodem ſed in alio genere cauſe ſicut exercicium eſt cauſa efficiens bone diſpoſitionis. ꝛ hoc ē cauſa finalis exercicij. Contigit etiam idem ſcđm diuerſas rationes cauſam eſſe cōtrarioꝛuꝫ ſicut abſentia gubernatoꝛis cauſa eſt piclitationis cuius pꝛeſentia ē cauſa ſalutis. Omnes igitur cauſe quattuoꝛ ſunt q̄dam materialis ex qua ſunt res ſicut littere ſyllabaꝝ ꝛ quattuoꝛ elementa coꝛpoꝛum ꝛ partes totius ꝛ pmiſſe cōcluſionis. q̄dam vero foꝛmalis ſicut quidditas totum compoſitio ꝛ ſpēs. q̄dam efficiens ſicut medicus et omne efficiens. alia vero finalis ut bonū cui9 cauſa fiunt cetera. hoc enim ē optimū in re nichil autem differt ad pꝛeſens dicere bonum exiſtens ſiue apparens. Modi aūt cauſarum multi ſunt ſed pꝛincipales ſunt pautioꝛes. dicuntur enī cauſe q̄dam pꝛioꝛes. quedam poſterioꝛes ſiue pꝛopinque ꝛ remote ut medicus ſanitatis eſt cauſa pꝛopīqua ꝛ artifex remota ꝛ diapaſon duplum eſt cauſa foꝛmalis pꝛopinqua numerus autem remota ꝛ ſuperioꝛa ad numerum ſunt cauſe remotioꝛes. Amplius quedam eſt cauſa per accidens ut policletus et ſuperioꝛa ſub quibus continetur cauſa ſunt per accidens ſtatue. accidit autem ſtatue factoꝛi ꝙ ſit policletus homo et animal. licet iſtarum cauſarum accidentalium quedam ſit remotioꝛ ut homo. quedam pꝛopinquioꝛ vt policletus. Quedam autem eſt cauſa per ſe ut ſtatue factoꝛ. Amplius quedam eſt cauſa in potentia vt hedificatoꝛ non actu operans cauſa eſt edificandi. Quedam

in actu vt edificās cauſa eſt edificari. Et effectuuʒ quidaʒ eſt propinquioꝛ. quidam remotioꝛ. quidaʒ per ſe. quidam per accidens. Amplius quedaʒ cauſa dicitur ſimplex ut ſtatue factoꝛ. quedaʒ complexa ut policletus ſtatuificus. Sunt ergo ſex modi cauſarum propinquus ⁊ remotus per ſe ⁊ per accidens ſimplex ⁊ cōpoſitus quoꝝ qlibet dupliciter dici poteſt. ſ. in actu et in potētia. Differunt autem cauſa in actu ⁊ cauſa in potentia quia cauſa ſingularis ⁊ in actu ſimul eſt cum ſuo effectu in fieri. ſic enim medicās cum hoc conualeſcente ⁊ hoc hedificās cum hoc hedificari. cauſa āt in potentia ſeparabilis ē a ſuo effectu corrupto enī hedificatoꝛe non corrūpitur domꝰ

Capitulum. iij. quod ſic incipit elemētum et cetera. Diffinit quid eſt elemētum ⁊ de quibus proprie ⁊ de quibus trāſlatiue dicitur elemētum.

Lemētum dicitur ex quo primo cōponitur res exiſtente indiuiſibili ſcđʒ ſpeciem. ſ. quia non poteſt diuidi in ſpecie diuerſa vocis enim elemēta ſunt ea ex quibus primo cōponitur vox. hec autem ſunt in qué vltimo reſoluitur et ipſa non ſunt diuiſibilia in alias voces ſpē diuerſas. licet enim elemētum poſſit diuidi in ꝑtes quantitatiuas eiuſdem ſpeciei ſicut aqua in partes aque tamen elemētum non eſt quod eſt diuiſibile in diuerſa ꝑ ſpeciem vt ſyllaba in litteras. Similiter corpora ſimplicia in que vltimo diuidunẗ corpora mixta ipſa aūt non diuiduntur in aliá corpora diuerſa ſpecie dicūtur elemēta corporum. Eodem modo ea ex quibus primis fiūt deſcriptiones geometrice ⁊ ex quibus fiunt prime demōſtrationes dicūtur elementa demōſtrationum tales enim demōſtrationes prime fiunt ex tribus terminis quorum vnus eſt medium. Transfertur autē nomen elemēti ad omne illud quod exiſtens vnum ⁊ indiuiſibile ē vtile ad multa eo quod elemētuʒ videtur eſſe aliquid paruum ſimplex ⁊ indiuiſibile ⁊ ideo quibuſdam viſum eſt ꝙ maxime vniuerſalia ſunt elemēta qꝛ quodlibet ipſorum vnum exiſtens ⁊ ſimplex in multis eſt. ⁊ qꝛ genera ad plura ſe extēdunt ꝙ aliqua differentiarum ipſorum qꝛ cui ineſt differentia ⁊ genus ineſt ⁊ non ēcōuerſo ideo videtur genus magis eſſe elemētum. Unum etiaʒ ⁊ punctum propter eamdem cauſam a quibuſdam elemēta dicūtur. Omni autē elemēto primo conuenit eſſe in re.

Capitulum. iiij. quod ſic incipit: natura quidem dicit̃ et c̃. Determinat quotmodis dicitur natura ⁊ ꝙ principaliter dicitur de forma ſubſtātiali.

Atura vno modo dicitur generatio naſcentiuʒ quā ſignificat phiſis. i. primo producto. Alio modo dicitur primum qđ naſcitur de re ex quo poſtea tota res generatur ſicut eſt embrio reſpectu animaliuʒ. Tertio modo dicit̃ natura illud vnde eſt principiuʒ motus exiſtens in re. naſci autem dicitur quecunqʒ habent augmentum per ea ex quibus naſcuntur ⁊ tāgūt ipſa quaſi ī eis conata ⁊ adnata vt embrio in pregnantibus. non tamen idem eſt connaſci et tactus qꝛ in tactu non oportet eſſe aliquod medium preter tangentia in ſimul aūt natis aliquod medium ē coniungens ambo ⁊ per tactum faciens vnum continuuʒ ex eo quod naſcitur ⁊ in qđ naſcitur licet non ſit vnum ꝑ formam ſicut patet in fructo ⁊ in arboꝛe. Quarto dicitur natura materia ex qua primo eſt aut fit aliquod ens naturale nam materia inordinata exiſtit de ſe quia caret omni forma ⁊ immutabil' a ſua propria virtute quod ē ens in potentia vt es dicitur natura vaſorum ereoꝝ ⁊ lignum ligneoꝝ ⁊ ſic de ſingulis ex quibus fit vnumqđqʒ artificialium ſaluata prima natura eoꝝ ex quibus artificialia fiunt. hoc etiam modo antiqui dixerunt elementa eſſe naturam rerum naturalium ita ꝙ aliqui igneʒ. alij aerem. alij aliquod tale. alij vero quedam eorum vel omnia ſimꝫ

mul naturaꝫ entia dicunt. Quinto dicitur natura ſbalis forma rerūꝫ naturalium vnde empe. compoſitioneꝫ elemētorum tanq̄ꝫ forma dicit eſſe primam naturam reꝝ quia nichil ē forma exiſtentium rerum niſi mixtio ⁊ compoſitio mixtoꝝ homines aūt rationabiliter ⁊ de natura loq̄ntes dicunt formaꝫ ita eſſe naturā entiuꝫ ꝙ non eſt ſola compoſitio ſed ſba aqua principaliter res eſt illud qđ eſt. ⁊ ideo iam exiſtente materia ex qua fiunt aut ſunt res naturales non dicim⁹ eas habere naturaꝫ priuſq̄ꝫ habeatur ſpēs vel forma. Natura igitur dicit̄ qđ ex vtriſqꝫ conſiſtit. i. ex materia ⁊ forma ut animalia ⁊ eorum partes. Materia aūt debet dici natura dupliciter et q̄ꝛ materia omnino prima eſt ſicut aqua reſpectu liq̄bilium et materia prima aliquorum ſicut eſt es reſpectu ereorum operuꝫ. Natura dicitur forma ſbalis que eſt finis generatio nis. ita dicitur natura per quādaꝫ methaphoram. omnis alia ſbā natura dicitur prop ter ipſam. Ex dictis itaqꝫ palaꝫ ꝙ natura proprie dicta eſt forma ſbalis. hec enim ſcđꝫ ſe principium eſt rerum habentiūꝫ in ſe motuꝫ. Materia etiam dicitur natura q̄ꝛ eſt ſuſceptiua eius. Similiter generationes ⁊ generari dicūtur natura q̄ꝛ ſunt ab hac ⁊ propter hanc. ⁊ natura dicitur principiuꝫ motus in rebus propter formam que exiſtit aut potentia aut actu.

Capitulum. v. quod ſic incipit neceſſariū dicitur ſine quo et c̄. Declarat ꝙ neceſſariuꝫ dicitur quattuor modis quorum tres priores habent reſpectū ad quartuꝫ. Et ꝙ neceſſarium reperitur in demr̄atione et p̄mo ente.

Neceſſarium dicit̄ illud ſine quo non pōt res eſſe vel viuere quaſi concauſale rei ut reſpirare ⁊ cibus neceſſaria ſunt aīali. Alio modo ſine quo bonum non contingit eſſe vel fieri ⁊ malum expelli ſicut medecina neceſſariuꝫ ē hoī vt non infirmetur ⁊ ire aliquo neceſſariuꝫ eſt vt pecuniam recipiat. Alio modo di citur neceſſarium vis ⁊ viꝫ faciens vt impediens ⁊ ꝓhibens naturalem ſeu volunta rium motum per violentiaꝫ tale neceſſariuꝫ infert triſticiaꝫ vt homer⁹ ait omnis res neceſſaria eſt triſtis propter qđ dicit ſophocles vis me hoc facere cogit. videtur hec neceſitas non eſſe increpabilis cum ſit contraria motui quia ē ſcđꝫ cognitionē ⁊ elec tionem. Quarto modo neceſſariuꝫ dicim⁹ qđ non contingit aliter ſe habere. et ꝑ neceſſarium hoc vltimo loco dicuntur neceſſaria eſſe alia violentum enim dicitur neceſſarium quādo propter eius violētiam ita agit aliquid vt paciatur ꝙ exiſtēti tali violentia non contingit aliter ſe hr̄e ſimiliter id qđ eſt cauſa viuendi. ⁊ id ſine quo nō poteſt bonum haberi vel maluꝫ euitari dicitur neceſſaria ꝙ ſine eis nō contingit vi uere aut bonum haberi aut malum euitari. Demr̄atio etiam eſt d̄ numero neceſ ſariorum. q̄ꝛ demōſtratum ſimpliciter non poteſt aliter ſe habere. Cauſa vero nec eſſitatis in concluſione eſt quia premiſſe non poſſunt aliter ſe habere itaq̄ꝫ neceſſi tas cōcluſionis ē altera cauſa. huj⁹ aūt neceſſitatis non eſt altera cauſa. Primū aūt ens quod eſt ſimplex proprie neceſſarium eſt q̄ꝛ cum non contingat ipſum ſe habē re pluribus modis: non contingit ip̄m aliter ⁊ aliter ſe habere. Si enim hoc eſſet: plu ribus modis ſe haberet. Si qua igitur ſunt ſempiterna et immobilia nichil violentū nec preter naturam eſt in eis.

Capituluꝫ. vi. qđ ſic incipit: vnūꝫ dicit̄ et c̄. Declarat quot modis dicitur vnum per accidens. Et quot modis dicitur vnum per ſe.

Vnum dicitur aut ſcđm accidens aūt ſcđm ſe. ꝑ accidens quidem primo dicit̄ vnum qn̄o aliquod accidens et eius ſbm dicuntur vnum eſſe ut coriſcus mu ſicus. q̄ꝛ corriſco ineſt muſicus tanq̄ꝫ accidens in ſubiecto. Secūdo modo

dicitur vnum ſcd̃z accidens qñ accidens vnitur alteri accidẽti in eodem ſbõ ut muſi
cum iuſtum dicitur vnum q⁊ eidem ſubiecto accidũt muſica et iuſticia. Tertio mo
do dicitur vnum per accidens qñ ſubiectum ⁊ accidens dicuntur eſſe idẽz cum ſub
iecto vt muſicus corriſcus vnum eſt cum corriſco cum ambo ſint ex eadem parte ora
tionis ſiue teneãt rationem predicati ſiue ſubiecti. Quarto dicitur vnum per acci-
dens quãdo compoſitum ex vno accidente ⁊ ſubiecto dicitur eſſe vnum cum compoſi
to ex eodem ſubiecto ⁊ alio accidente vt muſicus corriſcus vnum eſt cum iuſto corriſ-
co. muſicum enim et iuſtum q̃ ſunt partes ſubieti ⁊ predicati ſunt vnum in quantum
ambo eidem corriſco accidunt. Et eodem modo dicitur vnum per accidens vel ſcd̃z
accidens quando alicui ſubiecto vniuerſali attribuitur accidens ſicut qñ dicitur hõ
ẽ muſicus. hec enim ſunt vnum ſcd̃m accidẽs vel quia homini tamq̃ ſubiecto accidit
muſicuz vel quia tam homo ꝙ muſicum accidũt alicui homini ſingulari non tamen
eodem modo. quia homo ineſt cuidam homini ſicut ſuperius et vniuerſale: mu-
ſicum vero ſicut accidẽs ſbõ. hec igitur dicuntur vnum ꝑ accidẽs. Secundum ſe
vero vnum dicũtur quecunq̧ ſunt continua aut per artez ſicut ligna continuantur iu
ſto aut per naturaz ſicut brachiuz continuatur humero. magis tamen ſunt vnuz que
ſunt continua natura ꝙ arte. Continuum vero ẽ cui9 non põt eſſe niſi vnus motus.
motus autem vnus eſt qui non diuiditur ſcd̃m tpus. ſunt igitur continua ſecunduz ſe
non ea que tactu faciun vnum ut ligna ſe tangentia ſed q̃ habent vnam continuitatẽ
ſiue rectam ſiue reflexaz licet magis ſint vnuz carentia reflexione ut tibia aut crus q̃m
habentia reflexionem vt totum continuuz ex tibia aut crure. contingit enim huius to
tius eſſe vnum motuz. Item etiam reflexa eſt magis vnum non habens angulum
ꝙ habens recta vero hoc cuius eſt ſemper vnus motus magis eſt vnum ꝙ reflexa q̃n
titas cuius motum contingit eſſe vnum ⁊ non vnum. Contingit etiam reflexe quan-
titatis vnam partem moueri altera quieſcente qð in recta contingere non põt. Se
cundo dicuntur quorum genus ſubiectum eſt vnius nature ſiue tale ſubiectuz ſit pri-
mum et inmediatuz ſicut omne vnum dicitur vnum quia eſt vnius nature ſiue ſit re-
motum ad quod multa reſoluãtur quomodo omnes liquores ſicut vinum ⁊ oleum et
omnia fluida dicũtur vnum. q⁊ vltimum ſubiectuz ad quod reſoluũtur vnum eſt. ſ. a
qua vel aer. Tertio dicuntur vnum ea quorum gen9 ſiue tale ſubiectum ſit primũ
⁊ inmediatuz logicum diuiſibile oppoſitis differentijs ẽ vnum ut homo. equus canis
vnum dicũtur q⁊ omnia animalia ſunt vnunz animalis. et hec vnitas ſimul eſt ei qua
aliqua dicuntur eſſe primum propter vnam materiaz ita tamen ꝙ aliquando dicunt
vnum propter genus propinquuz aliquando propter remotum unt yſocheles et equi-
laterus ſunt vnum in figura et non in triangulo. ſunt enim diuerſe ſpẽs trianguli.
Quarto dicũtur vnum ea quorum diffinitiones poſſunt reduci ad vnam diffinitiõez
ſuperiorem indiuiſibilem ſicut augmentum ⁊ diminutio vnum ſunt q⁊ vna diffinitio
quanti continui poteſt aſſignari vtriq̧. dico aũt rationem indiuiſibilez quantum ad
quidditatem diffinitiuam et non quãtum ad partes diffinitionis. omnis enim diffini
tio diuiſibilis eſt in genus et differentias. Quĩto ea dicũtur vnum quorum intelli
gentia et quidditas eſt indiuiſibilis ita ꝙ nec loco nec ratione poteſt in eis cadere diõ
⁊ hec ſunt quecũq̧ habent ſubſtantie rationem.

Capitulum. vij. quod ſic incipit: vniuerſaliter enim quecũq̧ non habent
diffinitionem et cetera. oſtendit ꝙ ratio vnius in diffinitione conſiſtit ⁊ ꝙ plu
ra dicuntur vnum propter habitudinem ſuam ad aliquid idem et ꝙ vnum

menſura eſt in omni genere adiungens quoſdam modos logicales vnius.

Vniuerſaliter quecūqꝫ non habent diffinitioneꝫ in tm̄ dicuntur vnum in quātum ſunt indiuiſa vt vnus homo dicitur vnus homo in ꝙ̄tum non habet diuiſioneꝫ in humanitate: Plura etiaꝫ vnum dicūtur propter habitudinē ad vnam actionem vt trahentes vnuꝫ pōdus aut ad vnam paſioneꝫ ſuſcipiētes vnaꝫ doctrinam aut ad aliquid aliud. principaliter aūt dicuntur vnum quoꝝ eſt vna ſubſtātia ſiue cōtinuatione ſiue ſpē ſiue diffinitione. Nam plura dicimꝰ quedam aut quia non ſunt continua aut quia ipſoꝝ ſpecies vel ratio non ē vna. Continuuꝫ aūt aliquando dicimus vnum aliquādo non. qḋ enim ſic continuum eſt quod tamē non habet perfectionem ſpecificam ſue nature non dicimꝰ vnum ſicut non dicimus vnum calciamentum quādo partes ipſius ſunt qualitercūqꝫ diſpoſite. Si aūt ſic ſit continuuꝫ qḋ habeat ſpeciem calciamēti perfecte dicitur vnum. et ideo inter lineas circularis ē maxime vna ſicut eſt maxime continua ⁊ perfecta. Propriuꝫ autem eſt vnius eſſe p̄ncipium numeri ſicut ⁊ menſura eius. qꝛ in quolibet genere principiuꝫ mēſurans ē p̄ncipiuꝫ quo cognoſcūtur alia et ideo vnum eſt principiuꝫ cognoſcendi circa quodlibet genus non quidem ita ꝙ vnum ſit menſura omniuꝫ generuꝫ ſed in quolibet genere eſt vnum primum menſurans. vt in cōſonantia dieſis ⁊ in vocibus littera vocolis et in ponderibus vncia ⁊ ſic de alijs. In quolibet enim genere vnum qḋ eſt indiuiſibile ſiue quantitate ſiue ſpē eſt menſura. indiuiſibile enim ſine poſitione in quāto dicit̄ vnitas. habens aūt poſitionem dicitur punctum diuiſibile vero ſcḋm ſolam longitudinem ⁊ latitudineꝫ eſt ſuperficies. diuiſibile vero tripliciter. ſ. ſecūdum longuꝫ latuꝫ ⁊ profundum ē corpus ita ꝙ vnitate diuiſibile eſt linea dupliciter ſuperficies tripliciter corpus nullatenus vero diuiſibile carens poſitione eſt vnitas habēs vero poſitionem eſt punctus. Ampliꝰ quedaꝫ dicūtur vnum numero vt quorum eſt vna materia. quedam vnum ſpē vt quoruꝫ ē vna ratio. quedam vnum genere vt quorum eſt figura predicationis eadeꝫ. quedam proportione vt q̄ habent vniformitatem attributionis. In his aūt modis ad primuꝫ ſequit̄ ſecundꝰ ad ſecūduꝫ tertius. ⁊ ſic deinceps ⁊ non econuerſo. v̇. g. que ſunt vnum numero ſunt vnum ſpecie ⁊ hec ſunt vnum genere et iſta vnum proportione non aūt econuerſo. que enim ſunt vnum proportionē non oportet eſſe vnum genere nec vnum genere vnum ſpē nec iſta vnum numero. Manifeſtum āt ꝙ multa dicūtur per oppoſitum ad vnum que eniꝫ non ſunt cōtinua aut que non habent vnum genus nature aut que non habent vnam diffinitionem dicuntur multa.

Capituluꝫ. viij. quod ſic incipit: ens dicit̄ hoc quidem ꝑ accidens. Declarat ꝙ ens ſcḋm accidens dicitur tripliciter ⁊ ſimiliter ens ꝑ ſe tripliciter dicit̄.

Ens aliud eſt ſcḋm accidens aliud ſcḋm ſe. ſecunduꝫ accidēs dicitur ens quādo accidēs dicimus ineſſe accidenti vt cum dicimus muſicuꝫ eſſe iuſtum aut muſicum eſſe hedificatoreꝫ. Alio modo dicitur ens ſcḋm accidens quādo ſubiecto accidens dicitur ineſſe vt cum dicimus hominem eſſe muſicuꝫ ⁊ hic modꝰ differt a precedenti quia ibi vnum accidens dicitur ineſſe ad aliud eo ꝙ ambo inſunt eidem ſubiecto. hoc modo accidēs dicitur de ſubiecto. Alio modo dicitur ens per accidēs quando ſubiectum dicitur de accidēti vt albuꝫ eſt homo: cum dicitur de eo quod ſibi accidit. ſ. de albo. dicūtur igitur ꝑ accidens eſſe vel ea q̄ accidunt eideꝫ vel ſcḋm cuꝫ accidente vel accidēs cum ſubiecto. Ens ꝑ ſe vno modo dicitur res cuiuslibet predicamēti vt ſbā quātitas qualitas ⁊ ſimilia: ita ꝙ totiens dicit̄ ens quot ſunt p̄dicamē

ta. nec duo ip ſoꝝ ſunt tunc vnum per ſe quādo alteruꝫ de altero p̄dicat̄ non ei eſt v
nuꝫ ens cuꝫ dicitur hō cōualeſcit vl' hō ridet ⁊ hō eſt videns. ſic ꝙ̄ duo entia ſunt ꝗtū
ad p̄dicamēta hō ⁊ viſio: ita duo ⁊ non vnum ens ſignificat hō videt ⁊ eodeꝫ modo
de alijs. Secundo dicit̄ ens idē ꝙ veruꝫ ſiue ſit in affirmatione eoꝝ q̄ coniūcta
ſunt ſiue negatione eoꝝ q̄ diuerſa ſunt non ens āt eidem oppoſituꝫ dicit̄ idē ꝙ fal-
ſum ſiue in affirmādo q̄ diuiſa ſūt ſiue in negādo cōiuncta. Tertio modo ens dici-
tur aut quod in potentia ē aut qđ in actu ad decem genera vt ens hō. ſ. q2 in potētia
eſt vl' q2 in actu ⁊ ens ſciens aut q2 pōt vti ſciā aut q2 vtitur ⁊ ſimiliter de alijs.

Capi. ix. qđ ſic icipit: ſba dr̄. declarat ꝙ ſba dr̄. iiij. modis reducibiles ad duos

Substātia dicitur corp9 cōpoſituꝫ ex materia ⁊ forma alteri non inherēs vt ter
ra ignis aqua aer ⁊ corpora ex eis cōpoſita. Secūdo ſba. dicitur forma ſba
lis q̄ eſt cauſa eſſendi cōpoſito vt anima aīali. Tertio quicquid ſignificat hoc
aliquid ex quo deſtructo deſtruit̄ res ſba rei dicitur quomodo quidaꝫ dicūt ſuperficies
⁊ alias dimēſiōes. Alij vero numeros ſbas entium eſſe q2 ſic determināt oīa ꝙ ip-
ſis deſtructis nl' ens p̄manet. Quarto quidditas cuius ratio eſt diffinitio dicit̄ ſba v-
niuſcuiuſqꝫ accidit itaqꝫ ſbam dici dupliciter videlicet ſbam indiuiduam que eſt ſbm
vltimuꝫ qđ de nullo dicitur et formaꝫ ſubſtantialem que dat eſſe ſpecificum rei.

Capitulum. x. quod ſic incipit: Eadē vero dicūtur et c̄. Determinat quot
modis dicit̄ ideꝫ taꝫ ſcđm accidēs ꝙ ꝑ ſe et quomodo differūt diūſiꝫ ⁊ drn̄s.

Idem ſcđm accidēs dicitur q̄ vni ſbo accidunt vt album ⁊ muſicuꝫ q̄ eideꝫ
inſunt ſimiliter accidēs cum ſbo ⁊ econuerſo dicūtur eadeꝫ ꝑ accidēs vt hō et
muſicus ⁊ econuerſo muſic9 ⁊ hō. q2 hoī accidit muſicum. vtraqꝫ eniꝫ hec. ſ.
hō ⁊ muſicus diuiſim accidunt hoī muſico cōiunctiꝫ āt econuerſo. q2 igit̄ p̄dicta nō
dicuntur eadeꝫ ꝑ ſe: ideo non dicunt̄ vniuerſaliter. q̄ eniꝫ vniuerſaliter p̄ntur ꝑ ſe exi-
ſtunt in ſubiectis accidētia āt inſunt particularib9 vt muſica ſocrati ⁊ ideo ſic non dici
tur oīs ſocrates ē muſic9 ita nō ē veruꝫ dicere hō ē muſic9. Secūduꝫ ſe āt dicūtur
eadem quoꝝ ē eadeꝫ materia ſiue propinqua ſiue remota ē vna. dicūtur etiaꝫ eadem
quoruꝫ diffinitio ſbalis vna ē idētitas āt ē q̄daꝫ vnitas pluriumꝫ entiū vt eiuſdeꝫ en
tis q̄n ipo vtunt̄ vt duob9 etiam veluti q̄n dicimus iſte ē ideꝫ ſibi. Diuerſa vero
dicuntur quorū ſpēs ſunt plures ⁊ quoꝝ materia ē altera ⁊ quoꝝ ratio ſbē diuerſa oīo
enim diuerſuꝫ dicitur oppoſitū eideꝫ. Differētia vero dicūtur p̄mo ea q̄ ſic vel nu
mero vel ſpē vel genere vel proportione ſunt diuerſa q̄ tn̄ cōueniūt: ī aliquo coī. Et
. ij. drn̄a ſunt quoꝝ gen9 ē diuerſuꝫ. iij. q̄ ſunt cōtraria. iiij. q̄ habēt ī in ſba diūſitatem.

Capituluꝫ. xj. qđ ſic incipit. ſimilia dicūtur et c̄. Declarat ꝙ quot modis di
cūtur ſimilia oppoſita cōtraria et diuerſa ſpecie.

Similia dicūtur. j. plura patiētia eandē paſſiōeꝫ. Secūdo quoꝝ qualitas eſt
vna. iij. q̄cūqꝫ hn̄t plures q̄litates ꝑ q̄s cum ſint contrarie contigit ſbm altera
ri. Oppoſita vero ſimilibus dicūtur diſſimilia. Oppoſita dicūtur con
tradictoria. contraria. ad aliquid p̄uatio ⁊ hit9. dicūtur etiaꝫ oppoſita quoꝝ termi-
ni opponunt̄ vt gn̄o ⁊ corruptio q̄cūqꝫ etiaꝫ nō contigit ſiml' in eſſe ſuſceptiuo iporuꝫ
ut ipſa ſunt oppoſita vt pallidū ⁊ albuꝫ aut ea ex quib9 ſunt. medij eniꝫ colores q nō
pn̄t ſiml' ineſſe eideꝫ ſbo ſunt ex extremis q̄ ad inuicē opponūtur. Contraria āt du-
pliciter p̄mo q2 drn̄a ꝑ gn̄oeꝫ nō pn̄t ſimul ineſſe eideꝫ vt corruptibile ⁊ incorruptibi
le. Secūdo q̄ exiſtētia in eodeꝫ gn̄e plurimuꝫ drn̄t vt ſenſibile ⁊ inſenſibile. Ter
tio q̄ poſſūt ineſſe eidem ſuſceptibili multuꝫ ī ter ſe diſtāt vt dulce ⁊ amaruꝫ. Quar

to que ſunt infra eādem potētiaꝫ materie ꝛ plurimuꝫ diſtāt vt calidū ꝛ frigiduꝫ. Quīn
to quorum ē maxima differēnia ſine extra gen9 ſiue infra genus ſiue infra ſpēꝫ q̄dam
etiam dicuntur contraria in aptitudine ad predicta .ſ. qꝛ talia babēt vel qꝛ talium ſunt
ſuſceptiua vt actiua ꝛ paſſiua in aptitudine aut agentia aut patiētia ip̄a in actu aut qꝛ
ſunt abiectiones ſeu acceptiones talium ſicͭ generatiōes ꝛ corruptiōes ip̄orum. conue
nienter āt predicta oīa multipliciter dicuntur cum ens ꝛ vnum multipliciter dicantur
neccesse eſt ꝛ ea ip̄a q̄ ſequunt̄ .ſ. idem diuerſuꝫ ꝛ contrariuꝫ multipliciter dici Di
uerſa uero ſpē dicūtur q̄cunqꝫ entia eiuſdem generis non ſubſunt ſibi inuicem vt cor
poreum ꝛ incorporeuꝫ. Secundo q̄cunqꝫ in eodeꝫ genere entia babent differētiam
vt aīal ꝛ planta. Tertio q̄cunqꝫ in ſƀa babent cōtrarietateꝫ. Contraria enim oīa
maxime proprie dicta ſpē differunt vt albuꝫ ꝛ nigruꝫ. Quarto q̄cunqꝫ differunt ꝑ
finalem differētiaꝫ cōſtitutiuaꝫ ſpēi vt hō ꝛ equus diuerſa ſunt ſpē ſicͭ ꝛ diffinitiōes ip
ſorum. Quīto q̄cunqꝫ ſimul exiſtentia in eodem ſƀo differētiaꝫ babēt diuerſa ſunt
ſpē. qꝛ duo indiuidua eiuſdem ſpeciei non poſſunt ſimul eſſe in eodem. Eadem autē
ſpecie dicuntur oppoſite predictis.

Capituluꝫ .xij. quod ſic incipit: priora ꝛ poſteriora et cͤ. Declarat ꝙ priora
ꝛ poſteriora dicunt̄ quattuor modis primo ƀ babitudineꝫ alicuius principij
determinati. Secundo penes ordinē cognitionis. Tertio ƀ naturaꝫ ꝛ ſubſtā
tiam rei. Quarto ſecundum potentiam et actum.

Priora ꝛ poſteriora dicuntur adinuicē q̄dam q̄ſi in aliquo genere exiſtēte ali
quo primo ꝛ p̄ncipio aliqua eis ſunt propinquiora aliqua remotiora ſiue ƀ lo
cum determinato ei aliquo loco vt centro ſiue circūferētia tanq̄ꝫ primo: prius
dicitur illud quod propīquius ē ei poſterius āt illud quod remotius. Similiter ƀ tem
pus quod eniꝫ in preterito remotius eſt a preſenti nūc: prius ē eo quod idem nunc ꝓ
pinquius ē vt bellum troyanum ꝙ medoruꝫ. In futuro āt prius ē quod preſenti nūc
ē propinquius. vtimur enim ip̄o nunc tanq̄ꝫ principio et primo ƀ motum et prius eſt
quod propinquius ē primo mouenti. hoc enim ē principiuꝫ. puer enim quātuꝫ ad fie
ri prior ē viro. qui propinquior ē prime generationi. Et eodem modo ſcd̄m pote
ſtateꝫ prius ē quod ē potētius circa volūtateꝫ neccesse ē alteruꝫ tanq̄ꝫ poſteri9 ſequi vt
illo non mouente: poſterius non moueatur ꝛ mouēte moueatur. ita ꝙ volūtas poſte
rius ē principiuꝫ in cuius habitudine ē prius et poſterius. Et ſimiliter q̄cunqꝫ diſtāt
ab aliquo vno determinato ƀ ordinē dicūtur priora ꝛ poſteriora vt ſtans iuxta primū
ſedēteꝫ prius ē ꝙ tertius ab eo ꝛ corde q̄ ſunt iuxta mediaꝫ priores ſunt illis q̄ diſtant
ab ea acepta media tanq̄ꝫ principio. Alio modo dicit̄ prius cognitiōe aliter tñ ſcd̄ꝫ
rationeꝫ ꝛ ƀ ſenſum nam ƀ rationeꝫ vniuerſalia p̄ora ſunt ſcd̄m ſenſuꝫ ſingularia. Et
ſcd̄m rationem accidēs prius notuꝫ ē toto compoſito ex accidente ꝛ ſƀo vt muſicum
homine muſico. non enim erit cognita ratio totius compoſiti niſi pri9 cognita ratio
ne partis. hoc etiam modo priores dicūtur paſſiones prioꝝ ſƀorum vt rectitudo q̄ eſt
paſſio linee prior ē lenitate q̄ eſt paſſio ſuperfitiei. Alia dicūtur priora ƀ naturam ꝛ
ſubſtantiam videlicet ea q̄ poſſunt eſſe ſine alijs et alia non ſunt ſine illis. qua priori
tate vſus eſt plato dicens ꝙ ſeparata priora ſunt ſenſibilibus. hoc etiaꝫ modo dicim9
ꝙ ſƀa prior ē alijs q̄ dicūtur entia. Dicūtur etiaꝫ q̄daꝫ p̄ora alijs ƀ potētiaꝫ vt materi
a p̄or ē forma ƀ potētiā poſteri9 vero ƀ actū. ꝛ ƀ diuiſioneꝫ pars in potētia prior eſt toto
actu āt poſterior qꝛ fit actu per ſe ſoluto toto. Quodaꝫ itaqꝫ modo oīa que ſunt p̄9
ꝛ poſterius ſic ſe babēt ꝙ illud dicit̄ prius qd̄ cōtingit eſſe ſine alijs ꝛ alia nō ſine ip̄o.

Capitulum.xiij.quod ſic incipit:poteſtas dicitur et cetera. Determinat quot modis dicitur potentia ⁊ impoſſibile ⁊ ꝙ methaphorice potentia dicitur in mathematicis.reducit etiam omnes modos potentie ad actum.

Poteſtas ſiue potentia dicitur virtus actiua que eſt principiuz motus aut mutationis in altero vt edificatiua ē principium mutatiōis edificati in quo nō exiſtit.vel eſt principiuz mutatiōis in ſe quantuz eſt alteruz vt medicatiua inſanante ſe ipſum eſt principiuz mutationis exiſtēs in ipſo non in quātuz ſanat̄ ſed in q̄ntum ē medicus. Alio modo dicitur potentia principium paſſionuz ſcōm paſſibile poteſt pati ⁊ transſmutari ſupra quamcūqȝ paſſionez ſiue ad melius. Tertio dicitur potentia aptitudo bene et faciliter agendi vel paciēdi.dicimus eī habere poteſtatem loquendi qui bene et vt volunt loqui poſſunt. Quartus dicitur potētia habitus ſecundum ꝙ aliquid reditur impaſſibile aūt immutabile aūt non facile mobile in peius Et hac potentia priuātur ea que de facili frangūtur vel conteruntur vel curuātur vel corrumpuntur. Impaſſibilia vero nichil aut modicuz tale patiuntur propter potentiam dictam itaqȝ potentia his modis ⁊ totiens dicitur et potens habens enim a ſe vel ab alio principium tranſmutandi alteruz vel ſe ipſuz in quātum alteruz potens dicitur.ſimiliter habēs potentiam qua poteſt permutari ſiue in peius ſiue in melius propter talem diſpoſitionē dicitur potens pati.nec ſolum in habendo tale principiuz ſed in non habendo priuationez aliquaz dicitur quis potens ad patienduz eo modo quo contingit habere potentiaz. Tertio dicitur potens qō caret p̄cipio per quod poſſit ab aliquo corrumpi vel pati. Quarto potens dicitur habens aptitudinem vt bene agat ⁊ bene patiatur hoc modo aliqō inaiatum poteſt dici potēs ⁊ non potens vt lirā dicim9 potentez ſonare ſi bene ſonat ⁊ non potētez ſi non bene ſonat. Impotentia aūt eſt priuatio principij per quod aliquid dicitur potens.dico autē priuatio aut omnino aut apto nato pro illo tempore in quo non eſt aptum natum habere tale principium vt in puero ē impotētia ad generādum aut quando aptum natum eſt habere vt in eunucho eſt in potētia generandi. Dicitur etiam impotentia oppoſita potentie motiue et bene motiue. Et habet hanc impotētiam quedam dicuntur impoſſibilia. Aliter etiam dicitur impoſſibile cuius contrarium verum ē ex neceſſitate vt diametrum conmenſurabilem eſſe eſt impoſſibile.quia neceſſe eſt ipſum inconmenſurabilem eſſe.contrarium vero huic eſt illud poſſibile cuius contrarium non eſt ex neceſſitate falſum vt hominem ſedere eſt poſſibile quia ipſuz non ſedere non ē neceſſario falſum.poſſibile ergo vno modo dicitur illud quod non eſt falſuz ex neceſſitate. Alio modo ꝙ iam eſt verum.Tertio contingens eſſe veruz Trāslatiue autem et ſecunduz methaphorā dicitur potētia in mathematicis vt ternarium poſſe in nouenarium.omnia autem in quibus eſt potentia dicuntur per reſpectum ad primaz ſcilicet potentiam actiuam que eſt principium mutationis in alio in quantum aliud.

Capitulum.xiiij.quod ſic incipit:quātum vero et cē. Difinit quid eſt quantum et diuidit ipſum per diſcretum ⁊ continuum oſtendens que ſunt quanta per ſe et que per accidens.

Quantum dicitur quod eſt diuiſibile in ea que inſunt quodlibet eſt aptum natum eſſe hoc aliquid determinatum. Multitudo ergo numerabilis eſt quantum aliquid diſcretum. Magnitudo ergo numerabilis quantuz ad continuum dicitur. Multitudo eſt quantitas poſſibilis diuidi in partes non con=

tinuas vt numerus. Magnitudo dicitur quantitas diuiſibilis incontinua. Itaqꝫ in diuiſibile tãtum vno modo eſt longitudo que eſt linea. que autem duobus ẽ latitudo et ſuperficies. que vero tribus eſt pꝛofundũ vt eſt coꝛpꝰ. Amplius alia dicũtur q̃nta ſecundũ ſe vt linea alia ſecundũ accidens vt muſicũ et eoꝝ que ſecũdum ſe quedã ſunt quanta eſſentialiter qui in ipſoꝛũ diffinitione eſt ratio quãti vt linea et ſuperficies. quedam alia ſunt quanta non eſſentialiter. ſed qꝛ ſunt paſſiones quãtoꝛũ ſecundũ ſe vt multũ et paucũ ſunt paſſiones numeri pꝛoductum et breue paſſiones linee ſtrictum ⁊ latum ſuperficiei. pꝛofundum humile et graue ⁊ leue et ſimilia coꝛpoꝛis. magnum etiam et paruũ et maius ⁊ minꝰ ſiue ſc̃dm ſe dicantur ſiue adinuicem ſunt paſſiones quãti licet hec omnia transferantur ad alia ꝙ ad quanta. Secundum actũ vero quanta dicuntur quecunqꝫ pꝛopter ſubiectum cui inſunt habent extenſionẽ vt muſicum ⁊ album ⁊ de numero taliũ ſunt motus ⁊ tempus. hec enim dicũtur quanta et continua pꝛopter ſb̃cta quoꝛum ſunt paſſiones. nam quia res mota quanta eſt. id͛ motus eſt quantus et per motum tempus.

Capitulum. xv. quod ſic incipit: quale dicitur et c̃. Oſtendit ꝙ qualitas dicitur quattuoꝛ modis qui tamen ſunt reducibiles ad duos.

Qualitas vno modo dicitur differentia ſb̃alis quia per ipſã reſpondetur ad q̃le vt quale quid homo interrogãti: reſpondemus rationalis. et qualis figura circulus reſpondetur agonon id eſt ſine angulo ita ꝙ hec differentia ẽ tanq̃ differentia ſubſtãtialis. Alio modo dicitur qualitas in mathematicis queadmodũ quidam numeri dicuntur ſuperficiales vt illi qui ſunt quotiens q̃nti id eſt numerus replicatus ſuper ſe vt bis duo vel ſuper aliũ vt tria bis. quidã autẽ ſolidi id eſt habentes ternam dimenſionem vt hi qui quotiens quãti id eſt tripliciter replicati vt bis duobis ter tria ter. ſuperficialitas enim ⁊ ſoliditas que exiſtunt in numeris vltra eſſentiã quãtitatis ſunt qualitates numeroꝛũ eſſentia enim cuiuslibet numeri exiſtit in ſemel id eſt in ſic diſtare ab vnitate et non in componi ex diuerſis numeris. ſex enim ſubſtãtialiter non eſt bis tria nec ter duo ſed ſemel ſex. Tertio dicũtur qualitates paſſiones ſubſtãtiarum mobilium: vt caloꝛ frigiditas albedo nigredo grauitas leuitas ⁊ alia ſimilia. ſecundũ que coꝛpoꝛa ꝑmutantur. Quarto qualitates dicũtur virtutes ⁊ vicia et vniuerſaliter bonitas et malicia. Fere itaqꝫ duobus modis dicitur quale quorum pꝛincipaliſſimũ eſt ille quo differentia ſubſtãtialis dicitur qualitas. ad hanc enim reducitur tanq̃ eius pars qualitas que ẽ in numeris. ambe enim ſunt differẽtie rerũ non motarum aut non in quãtum ſunt mote. alie enim due qualitates ſunt rerũ motarum. paſſiones enim ⁊ paſſibiles qualitates ſunt differẽtie motoꝛũ. virtus autem et vicium ex quibus diſcernuntur motus et actus ſecundũ quos entia bene aut praue agunt vel patiuntur ſunt pars paſſionum. dico autẽ bene aut praue. quia que ſũt in motu: poſſibile eſt bene aut praue agere aut pati et ſic bonũ vel malũ circa actiones et paſſiones ſignificãt qualitatem. maxime in rebus animatis et pꝛincipaliter in rebus habentibus actionem.

Capitulum. xvij. quod ſic incipit: ad aliquid dicuntur et cetera. Determinat de triplici ſpecie relationis quarũ pꝛimo modo eſt multitudinis ⁊ vnitatis. Secundo modo potẽtie ⁊ actus. Secundo modo menſure ⁊ mẽſurati adiungens ꝙ quedam dicuntur ad aliquid pꝛopter genus. quedã pꝛopter concretum quedam pꝛopter accidens quod eſt in eis.

Ad aliquid dicuntur quedam ſecunduꝫ habitudineꝫ numeri ad numerum vel
numeri ad vnum vel vnius ad numerum. ſecundum habitudineꝫ quideꝫ nu
meri ad vnum dicūtur ad aliquid dupliciter primo ſecunduꝫ numerum deter
minatum ad vnum determinatuꝫ vt duplum ad dimidiuꝫ. Secundo ſcdm numerū
indeterminatuꝫ vt multiplex ad ſuū multiplex. Similiter ſcdm habitudinem nu-
meri ad numerum determinatum ⁊ medietatem eius ſuperhabenti quod ē dimidiuꝫ ⁊ olon
quod eſt totum ſe habet ad ſbe miolion quomodo ſe habent ſex ad quattuor vel ſcdm
numeros indeterminatos vt particulare ad ſub particulare. Ad queꝫ modum re
ducitur habitudo continētis ad contentuꝫ. continens enim ⁊ contentuꝫ et tantum et
plus quodcūqꝫ ſit illud plus et ita ſcdm indeterminatuꝫ numerum eſt habitudo con-
tinentis ad contentum. Omnia igitur predicta dicūtur ad aliquid ſcdm numerū
⁊ numeri paſſiones. Equale vero ſimile idem ad aliquid dicūtur ſcdm vnitatem
Eadem enim ſunt quorum eſt ſubſtātia vna. ſimilia quorum vna qualitas et quia v-
num reducitur ad numerum ſicut eius principiuꝫ et menſura: idcirco iſta dicuntur ad
aliquid ſecundum numeruꝫ. Alia vero dicūtur ad aliquid ſcdm potentiam actiuā
et paſſiuam vt calefactiuum ad calefactibile et vniuerſaliter actiuum ⁊ paſſiuuꝫ. quia
vnum poteſt in reliquuꝫ. dicuntur etiam ad aliquid hoc modo quedam ſcdm actiōes
et paſſiones vt calefaciens tanꝙ agens refertur ad illud quod calefacit tanꝙ ad pati
ens. Differt autem hec ſpecies ab ea in qua dicūtur ad aliquid ſecunduꝫ numerū
quia in numeris non eſt motus nec ratio actionis niſi metaphorice hic autē ineſt ra
tio actionis ſicut ⁊ potētie actiue. Variatur etiam hec ſpecies ſcdm potentiam per
tempora. aliqua enim dicūtur ad aliquid quia vnum in preterito fecit et aliud fuit fa-
ctum ſicut pater dicitur filij pater quia iſte genuit ille genitus eſt. alia ſcdm futurum
ſicut futurum dicitur ad faciendum. alia ſecundum preſens ſicut agens dicitur ad pa
tiens. quedaꝫ etiaꝫ ad aliquid dicuntur ſecunduꝫ priuationem potentie vt impoſſibi-
le ⁊ indiuiſibile. dicta igitur ad aliquid ſecundum numeruꝫ ⁊ ſecundum formaꝫ ſic re-
feruntur ad inuiceꝫ ꝙ realis relatio eſt in vtroqꝫ extremo ⁊ non in altero tantum.
Alia vero ad aliquid dicūtur ſicut menſurabile ad menſuram ſcibile ad ſcientiam et
ſenſibile ad ſenſuꝫ in quibꝰ alterū extremū dicit̄ ad aliqd non quia realiter referat̄ ſꝫ quia
aliud realiter refert̄ ad ipꝫ ſicut intellectuale dicit̄ ad intellectuꝫ non quia dependeat ab in
tellectu ſed quia intellectus intelligendo menſuratur ab intellectuali. intellectus aūt
et viſus ſic dicuntur ad intellegibile et viſibile ꝙ non dicuntur relatiue ad intelligen
tem et videntem. nam ſi relatiue dicerentur ad ſubſtātiam idē diceretur bis idest in
eodem eſſe duplex relatio eiuſdem rationis. viſus enim relatiue diceretur ad viſibi-
le et ſimiliter ad videntem hec quidem ſunt que ad aliquid dicuntur ſecundum ſe.
Quedam vero dicuntur ad aliquid quia ipſorum genera dicuntur vt medicina dicit̄
ad aliquid. quedam vero quia ipſorum concreta ſunt ad aliquid vt equalitas: quia eq̄
le. et ſimilitudo quia ſimile ſunt ad aliquid. Alia vero dicuntur ad aliquid quia eiſ
accidit aliquod eorum que per ſe ſunt ad aliquid vt homo cui accidit dupluꝫ eſt ad ali-
quid dicitur propter duplum quod accidit homini.

Capitulum. xvij. quod ſic incipit: perfectum vero dicitur et cetera. Decla
rat ꝙ perfectum dicitur primo cui nulla pars deficit. Secundo ꝙ attingit ꝓ
priam virtutem. tertio habens finem ſtudioſum.

Perfectum vero vno modo dicitur extra quod non eſt accipere partem aliquā
quantitatis eius vt perfectum tempꝰ extra quod non eſt pars aliqua ipſius tē
poris. Alio modo dicitur perfectum ſcdm virtutem ſcilicet ꝙ attingit vlti

mum de potentia alicuius generis. vt perfectus medicus qui ſic attingit virtutē medicine: quod nichil deficit ei de ipſa. Secundū hunc modum transferimus nomen perfecti ad mala ⁊ dicimus perfectum latronem ⁊ perfectum calupniatorem: quā quis attingit virtutem calumniandi et furādi. dicimus autem tales perfectos methaphorice et non proprie: ſicut eoſdem dicimus bonos. Conuenienter autem aliquid dicitur perfectum propter virtutem: quia virtus eſt quedam perfectio. et ideo vnumquodqꝫ perfectum eſt quando ei nichil defecit de his que conueniūt ſue nature. Tertio modo perfectum dicitur cui ineſt finis ſtudioſꝰ. quia omnis perfectio accipitur ex fine. et quoniam finis eſt aliquid vltimum: ideo ſcdm hunc modum perfecti dicimus abuſiue aliqua eſſe perfecta quia ſunt finita. vt perfecte corruptum vel perditū cui nichil deeſt corruptionis: ſed in vltimo eſt eius. Et ideo mors methaphorice dicitur finis quia tam mors ꝙ̄ finis vltmū eſt. perfecta igitur ſecundum ſe dicūtur alia quidem quia in nullo defficiunt ꝙ ſit perfectionis nec exceduntur ab aliquo et extra ipſa nichil accipitur. Alia vero que in proprio genere non exceduntur ab aliquo illius generis quia extra ipſa non eſt perfectio pertinēs ad illud genus. Alia vero perfecta dicuntur in habitudine ad perfecta ſuperius dicta aut quia faciunt ipſa. aut qꝛ habent. aut quia congruunt. aut aliquo alio modo: referuntur ad ipſa.

Capitulum. xviij. quod ſic incipit: terminus dicitur et c̄. Declarat quid ē terminus et quot modis dicitur et quomodo ſe habet ad principium.

Terminus dicit̄ quod eſt vltimū cuiuslibet et extra quod nichil rei accipi pōt et infra ipſum continetur quid eſt rei. Terminus dicitur quelibet ſpecies magnitudinis terminās aliud vt linea eſt terminꝰ ſuperficiei vel reducibilis ad magnitudinē vt punctus eſt terminus linee. Secūdo finis ad quem terminatur motus et actus eſt terminus ad quem et non a quo licet quādoqꝫ terminus dicat̄ de vtroqꝫ ſcilicet a quo et ad quem. Tertio finis cuiuslibet rei cuius cauſa eſt vt ſit terminus dicitur. Quarto ſubſtantia cuiuslibet et quidditas eius terminus eſt. qꝛ ſicut terminat cognitionem rei ita terminat entitatem eius. Dicitur aūt totiēs terminus quotiens principium eo ꝙ omne principiū eſt quidam terminus ſed non cōuertitur. non enim omnis terminus eſt principium ſicut terminus ad quem.

Capitulum. xix. quod ſic incipit: ſecundum ꝙ dicit̄ multipliciter oſtendit quot modis dicitur per quod ſiue ſecundū quod. Et etiam quot modis dicitur ſecundū ſe et quid eſt diſpoſitio.

Secundū quod vel per quod vno modo dicitur forma eſſentialis vniuſcuiuſqꝫ vt bonitas eſt ſecundum quam quis ē bonus. Secundo ſubiectū in quo primo aliquid eſt natum fieri vel eſſe dicitur ſecūdū quod vt color in ſuperficie. primo igitur modo ſecūdum quod eſt forma rei. Secundo autem modo materia eſt ſubiectū ipſius vniuerſaliter autem totiens dicit̄ ſecundum quod quotiēs dicitur cauſa. idem enim eſt querere ꝑ quod ē res ⁊ cuius cauſa eſt vt ꝑ quod ſillogizatū eſt. i. cuius cauſa ē ſillogiſmꝰ. Tertio ſecūdū qḋ ſignificat potētiā ut ſecūdū qḋ ſtetit aut iuit ſignificat poſitiōē ſitus aut loci. Scdm ſe etiā dicit̄ tripliciter vno modo quidditas ⁊ diffiō vniuſcuiuſqꝫ ꝑ ſe cōtingit ei ſimiliter q̄libet ps quidditatis ieſt rei cuius ē vt animal qḋ eſt pars diffinitiōis hoīs ineſt hoī ſcdm ſe. Alio modo ꝑ ſe dicit̄ qūo ieſt potentia ſbo cui primo conuenit vt albedo ꝑ ſe ineſt ſuperficiei vl' ſbo cuius pti primo

neſt. vt viuere ſecūduꝫ ſe ineſt. homini quia primo ineſt anime que eſt pars hominis
Tertio ſecundum ſe dicitur cuiꝰ non eſt alia cauſa extra vt ſecunduꝫ ſe humanitaſ
cauſa eſt ꝙ homo ē homo. Quarto ſecundum ſe dicitur ꝙ ineſt ſoli in quātum ſo-
lum et ab alijs ſeꝑatum vt ſecundum ſe legit aliquis ſolus ⁊ ab alijs ſeparatus legit.
Diſpoſitio dicitur ordo rei habentis partes aut ſecunduꝫ locum aut ſcd̄m poten-
tiam aut ſecundū formam. nam diſpoſitio eſt quedā poſitio ſicut eius nomē oſtendit.

Capituluꝫ. xx. quod ſic incipit habitus vero dicitur ⁊c̄. Manifeſtat quot
modis dicitur habitus oſtendens in principio ꝙ habitus non habetur.
Habitus vno modo dicitur medium habentis ⁊ habiti ſicut enī inter agēſ
et patiens eſt factio intermedia: ita inter habentem ⁊ veſtem habitaꝫ ē habitꝰ
medius. Non contingit aūt haberi a re habita. quia per alium habitum
habetur et ille per alium ⁊ ſic in infinitum. Secundo habitus dicitur diſpoſitio ſꝫ
quam bene vel male aliquid diſponitur ſiue in ſe vt ſanitas eſt habitus ſani ſcd̄ꝫ ſe ſi
ue ad aliud vt virtus ē habitus diſponēs ad opus. Tertio dicitur habitus pars diſ
poſitionis alicuius totius et ideo virtus cuiuslibet partis ſiue potentie dicit̄ habitus.

Capituluꝫ. xxi. quod ſic incipit: paſſio dicitur et c̄. Oſtendit ꝙ paſſio qua-
drupliciter dicitur.
Paſſio vno modo dicitur qualitas ſecundum quaꝫ contingit alterari vt albe-
do nigredo dulcedo amaritudo grauitas leuitas ⁊ ſimilia. Secundo acti
ones ⁊ alterationes horum paſſiones dicūtur. Tertio magis nociue ⁊ ma
gis triſtes alteratiōes et actiones predictarū qualitatuꝫ paſſiones dicūtur. Quar
to magnitudines calamitatuꝫ et triſticiarum dicuntur paſſiones.

Capitulum. xxij. quod ſic incipit: priuatio dicitur et c̄. Manifeſtat ꝙ pri-
uatio dicitur quadrupliciter adiungēs ꝙ totiens priuatio dicitur quotiēs di-
ſtinctio priuactiua poteſt variari.
Priuatio vno modo dicitur ſi aliquid non habet illud quod natum eſt haberi
ab aliquo ente licet non ab ipſo vt planta priuata eſt occulis. Secundo qn̄
aliquid priuatur illo quod natum eſt habere ſiue ipſum ſiue ſuum genus vt
talpa priuata eſt viſu. Animal quod eſt genus talpe habere natum eſt Tertio
quando aptum natum eſt habere aliquid eo tempore loco modo et parte quibus ap-
tum natum eſt habere priuatur illo vt cecus eſt homo ꝑuatus quando natus eſt habe
re et in ea parte ſcilicet occulo in qua natus eſt habere viſuꝫ. Quarto priuatio dicitur
quelibet ablatio per violentiam facta. Totiens auteꝫ dicuntur priuatiōes quoruꝫ ge
nerationes ſignificantur per dictioneꝫ priuatiuaꝫ ſicut eſt in . a. et in nam. In eq̄-
le eſt quod ē aptum natum equari non habet equalitatem ⁊ inuiſibile ē quod aptum
natum ē habere colorem ⁊ non habet vel habet turpeꝫ colorem ⁊ ſine pede nō habēs
pedes vel habens malos. Amplius parum habens de aliquo ſicut poteſt dici ſine
illo: ita pōt dici priuatum illo ſicut priuatum igne dicit̄ ꝙ taꝫ paꝝ hēt de igne vt dicat̄
non ignem hoc āt eſt aliquo modo ꝑue hr̄e. Tertio ꝙ non facile aut nō bn̄ ſuſcipit
actiōeꝫ vl̄ paſſionē dicit̄ priuatuꝫ ea ſicut dicit̄ cum dictiōe ꝑuatiua vt quod non facile
aut qḋ non bene ſeccat̄ dicit̄ inſeccabile ita dicit̄ ꝑuatū ſectiōe. Quarto ſic dictio priua
tiua additur illi qḋ omnino nichil habet ḋ re q̄ priuatur: ita ⁊ ꝑuatio dicit̄ ꝓpter nō hr̄e

vt cecus dicitur non monoculus ſʒ qui in ambobus non hēt viſum. propter qđ priuatio hoc modo ſumpta et habitus ei oppoſitꝰ non ſic opponuntur vt alterum neceſſario ſit verum de quolibet ſbō quia eſt dare mediuʒ inter ipſa ſicut non omnis homo eſt iuſtus ⁊ politicus et habēs omneʒ iuſtitiam politicaʒ aut iniuſtus id eſt omnino priuatus iuſtitia politicā ſed eſt dare medium.

Capitulum. xxiij. quod ſic incipit habere multipliciter dicitur et c̄. Declarat quot modis dicitur habere.

Habere vno modo dicitur ducere alium ſcđm propriuʒ impetum aut voluntatem ſicut febris dicitur habere homineʒ et tyrāni ciuitates et veſtiti indumentum. Alio modo ſuſceptiuum dicitur habere illud qđ ſuſcipitur in eo vt es habet formaʒ ſtatue et corpus infirmitatē. Tertio dicitur hr̄e aliquid aliud vt continēs habet cōtentuʒ ſicut lagena habet vinum ⁊ ciuitas hominē ⁊ nauis nautas ⁊ totum habet partes. Quarto prohibēs aliquid moueri aut operari propter predominium habere ipſuʒ dicitur vt colupne habēt ponderoſa ſuperpoſita. Et hoc modo quidā naturales dicunt athlanteʒ habere celuʒ ne cadat. tot autē modis dicitur aliquid eſſe in aliquo quot dicitur aliquid haberi ab alio.

Capitulū. xxiiij. quod ſic incipit. ex aliquo eſſe dicitur ⁊ c̄ Declarat quot modis dicitur eſſe aliquid ex aliquo.

Ex aliquo eſſe vno modo dicitur vt ex materia ⁊ hoc dupliciter aūt ex materia prima quemadmoduʒ omnia liquabilia dicuntur eſſe ex aqua aut ex proxima vt ſtatua ex ere. Secundo ex aliquo dicitur vt ex primo mouēte ſic pugna ex conuicio hec enim ē eius principium. Tertio vt partes ſunt ex toto compoſito per eius diuiſioneʒ ſicut lapides ex domo. hec enim dicūtur eſſe ex aliquo tanꝗ ex pfecto forma enim totius dat eſſe perfectum quod ē finis generatiōis. Quarto dicitur aliquid eſſe ex aliquo vt ex parte vt hō ex bipede et ſyllaba ex littera. ſiue hec pars ſit formalis ſiue ad modum forme. Aliter enim eſt aliquid ex materia aliter ex forma. Alia vero ex aliquo dicūtur vel ex aliquibꝰ quia ſunt non ex toto ſed ex parte eius vel eorum ex quibus ſunt vt puer ex patre et matre quia ex parte ipſorꝝ ⁊ non ex totis ipſis eſt. Alio modo dicitur aliquid ex aliquo quia poſt ipſum ē ſecunduʒ tempus vt ex die nox quia poſt diem. Omnes igitur modi ex aliquo reducūtur ad duos. quedam enim ſunt ex aliquo ita ꝙ habent traſmutatiōem ad inuicem vt patet in omnibus modis preter vltimuʒ. quedam autem ex aliquo dicuntur per hoc ſolum ꝙ conſequenter ſe habēt ſecūdum tpus ut ex equinoctio fit nauigatio quia poſt equinoctiū

Capitulum. xxv. quod ſic incipit: pars quidem dicitur et c̄. Oſtendit quot modis dicitur pars.

Pars vno modo dicitur aliquid integrale quantum in quod diuiditur aliquod quantuʒ. id enim quod ablatum eſt a quanto ſecūduʒ quod quātum pars illius dicit̄ vt duo ſunt pars trium. Aliquando aūt pars quāti dicitur quod menſurat ſuum totum ⁊ hoc modo duo non ſunt pars trium. Secundo partes dicuntur ea in quibus diuiditur forma ſine quātitate ſicut ſpecies dicuntur partes generis. Tertio pars dicitur quodlibet eſſentiale ex quo componitur totum habēs formam ſicut es pars eſt enee ſpere et angulus pars figure angularis. Quarto partes dicuntur ea que ſunt in diffinitione rei vt genus et differentia partes ſpeciei.

Capitulum. xxvj. quod ſic incipit: totum dicitur et cetera. Diffinit quid eſt totum et quot modis dicitur et quo modo ſe habet ad eſſe.

Totum dicitur cuius nulla pars abeſt ita ꝙ ea ex quibus per naturaꝫ cõſtitui-tur totum ſunt vnum aliquid ⁊ contẽta ſub vnitate totius. Hoc autem totum eſt dupliciter aut eniꝫ eſt totum vniuerſale cuius vna queqꝫ pars ſuſcipit predicationem totius. vniuerſale enim dicitur totuꝫ quaſi multa continẽs de quoruꝫ vnoquoqꝫ predicat̄ ⁊ in quo omnia inferiora ſunt vnum puta animal totuꝫ erit reſpectu equi ⁊ hominis. continet enim ⁊ predicat̄ de ipſis ⁊ ambo ſunt animalia. Aliud eſt totum integrale habens vnitatem ex partibus et hoc eſt continuũ ⁊ finituꝫ vnum aliquid ens ex pluribus q̄ inſunt ei in potẽtia ſi aũt inſunt actu non faciunt perfectam rationem totius vt aceruus. Horuꝫ autem magis totum ſunt q̄ per naturã ꝙ que per artem habent totalitatem. ſicut enim magis ſunt vnita q̄ per naturam vniuntur ꝙ que per artem ita magis ſunt totuꝫ q̄ talia ſunt per naturaꝫ eo ꝙ totalitas eſt quedã vnitas. totum ãt habens partes quaruꝫ poſitio non facit differẽtiam in natura totius proprie dicitur omne vt aqua de qua proprie dicitur omnis aqua. Totum autem cuius partes habent differentiaꝫ in poſitione proprie dicitur totũ vt tota dom9. illud autem cuius partium poſitio partim facit differentiaꝫ partim non vt cera ⁊ veſtis trãſpoſitio enim partiũ in iſtis non facit differẽtiam quantum ad ſubſtãtiam quia manet eadem natura ipſorum facit tamen differentiaꝫ quantuꝫ ad formã ⁊ figurã dicuntur totum ⁊ omne. Humida autem ⁊ numerus proprie dicunt̄ omne totum atñ nõ dicuntur niſi methaphorice quecunqꝫ autẽ in vno dicuntur omne in pluribus dicũtur omnia vt omnis numerus de vno et omnes numeri de plurbus dicuntur.

Capituluꝫ. xxvij. quod ſic incipit: colobon vero dicitur. Declarat quot cõditiones requiruntur ex parte totius vt aliquid poſſit dici colobon ideſt diminutum. ⁊ qualis debet eſſe pars propter quam dicitur diminutum.

Colobon ſiue diminutuꝫ non dicitur quodlibet quantuꝫ ſed illud ſolum quod eſt participabile ⁊ extenſuꝫ ita tamen ꝙ ablatum ⁊ relictum non ſint equalia vnde ſi a duob9 auferatur vnum reſiduuꝫ non dicitur colobon q2 eſt equale ei quod ablatum eſt ab eo. Oportet etiam eſſentiam eius quod dicitur diminutũ permanere ablato ab eo illud per quod dicitur diminutum vt ſi calix colobon dicatur oportet ipſum habere naturam calicis. q2 ablata vnitate a numero non remanet natura ſpecifica numeri: ideo nullus numerus poteſt dici colobon. Tertio oportet dicere diſſimilium partium omne totum quod dicitur colobon ⁊ ideo ignis aqua et alia tota ſimilium partium proprie non dicuntur coloba. nec ſufficit diſſimilitudo partiuꝫ ad hoc ꝙ totum dicatur colobon ſed oportet ꝙ poſitiones ipſarum faciãt differentiam in ſubſtantia totius. ⁊ quia duo et tria ita ſunt partes quinqꝫ ꝙ poſito non facit differentiam in ſba: ideo quinqꝫ non poteſt eſſe colobon. Quarto oportet continuum eſſe totum quod debet dici colobon et q2 armonia non ẽ continua licet ſit diſſimilium partiuꝫ ⁊ habentiũ differentiaꝫ in poſitione: idõ non ẽ coloba. Sicut ãt q̄libet tota coloba dicitur: ita nec ablatio cuiuslibet partis facit reſiduuꝫ eſſe colobon. ſi enim principalis pars auferatur a toto per quaꝫ deſtruatur ſba rei: qđ relinquit̄ non dicit̄ diminutum: ſed deſtructum vt ſi ab homine auferatur caro aut cor nec diminutio facta in quocunqꝫ loco totius reddit ipſum colobon vt ſi calix perforetur diminutus non dicitur. Oportet ergo partem per cuius ablationem totum dicitur colobon eſſe non principalem ſed extremam vt eſt auris. et talẽ que non poſſit iterum generari per naturam et ideo calui non ſunt colobi quia poſſunt eis renaſci capilli.

Capitulum.xxviij.quod ſic īcipit:genus dicitur et cē. Manifeſtat quot modis dicitur genus et que dicuntur diuerſa genera.

Genus dicitur generatio continua eoruȝ q̄ ſunt eiuſdeȝ ſpēi ſicut dicit̄ genus hominum continua generatio ipoꝝ. Secūdo primuȝ mouens ex quo denominatur tota vna gñō:generatio dicit̄ queadmoduȝ dicūt̄ elignes q ab eligne primo generāte deſcēderūt. Et magis ſumit̄ hoc modo a generante actiue vt ē pr̄ ꝙ a generāte paīe ꝛ per moduȝ materie vt ē mater ꝙuis a matre aliquod gen9 deuoīet vt a prima. Tertio modo gen9 dicit̄ primuȝ ſbm ad quod reſoluūtur formales drīe eiuſdem manerici ſic̄ ſuperficies ē genus figuraruȝ ſuperficialiuȝ.nam ita ſubicitur ſuperficies figuris ſuperficialibus ꝙ ad ipām reſoluūtur tanꝙ ad primuȝ ſbm et ideo dicunt̄ eſſe eiuſdeȝ generis.ſ.ſuperficialis ꝛ eodeȝ modo ſe hēt ſolidūȝ ad figuras ſolidas. Quarto gen9 dicit̄ quod primuȝ ē in diffinitionib9 ꝛ predicatur in eo q̄ quid eſt deffinito ꝛ differentie ſunt e9 qualitates. Gen9 ergo dicit̄ aliud quideȝ continua generatio eiuſdeȝ ſpēi aliud vero primuȝ mouēs totius generatiōis predicte aliud vero ſbm cuius drīe ſunt qualitates. Diuerſa genere vero dicūtur quoꝝ ſbm primuȝ diuerſuȝ eſt ab alio ita ꝙ vnum nō reſoluit̄ in aliud nec ambo in tertiuȝ ſicut materia ꝛ forma diuerſa genere q̄cumqȝ etiam habēt diuerſaȝ ſignificatiōem ꝛ figuram entis ſicut ſba qualitas quantitas et ſic de aliis predicamētis.q̄ diuiſa ſunt.prius quorum nullum reſoluit̄ in aliud nec in tertium diuerſa ſunt genere.

Capitulum.xxix.quod ſic incipit:falſum vero dicitur et cē. Diſtinguit falſum in rebus a falſo in oratione et in hominibus.

Falſum vno modo dicitur res falſa ꝛ hoc dupliciter primo per non compoſitū poſſibile componi vt ſtanteȝ ſedere et hoc falſum eſt quandoqȝ. Secūdo per impoſſibile cōponi vt diametrum eſſe commenſurabile ꝛ hoc eſt ſemper falſum. Alio modo res falſa dicitur que ē aliquid in ſe non tñ̄ eſt id q̄d apparet eſſe aut non eſt talis qualis apparet ſicut deſcriptio vmbre ꝛ ſomnia ſunt aliquid in ſe nō tñ̄ ſunt ea q̄ apparent eſſe. Res igitur falſe dicūtur dupliciter videlicet aut qꝛ non ſūt aut qꝛ non ſunt ea q̄ apparent eſſe. Ratio vero falſa ē q̄ non eſt alicuius entis ī q̄ntum ē falſa.vnde omnis o͡ro falſa ē alteri9 ꝙ cuius eſt vera vt ratio circuli falſa ē ō trigono.diffinitio quidditatiua vniuſcuiuſqȝ ē vna licet multe poſſint eſſe de eodeȝ ƀ diuerſas proprietates ipſius.nam aliqualiter idẽȝ ē res in ſe ꝛ res in ſua proprietate ꝛ paſſione vt homo ꝛ muſic9 hō ratio āt ſimpliciter falſa nullius ē ratio.ꝛideo ſi alicui9 aſſignetur:falſo aſſignabitur. Ex quo patet ꝙ antiſthenes fatue opinat9 ē.ſ.ꝙ nichil poterat de alio dici niſi propria ratio ei9 q̄ ē vna de vno. Ex quo accidit ꝙ nulla contradictio formari poteſt ꝛ ꝙ non contingit mētiri.q̄d falſuȝ apparet ex hoc ꝙ non ſolum ꝓpria rō pōt deducere ſȝ aliena q̄ falſa ē de eo cuius nō ē ratio.falſuȝ etiam eſt ꝙ tantum vnum dicatur de vno qꝛ contingit vere dici de re aliud ꝙ propriam rationem ſicut de octo veruȝ eſt ꝙ ſunt dupla ad quattuor cum tamē ratio dualitatis non ſit propria ipi octo. Homo āt falſus dicit̄ qui prompt9 ꝛ ellectiu9 ē rōnum flāꝝ nō ꝓpter aliud ꝙ ꝓpter falſuȝ dicere ꝛ eligere. Eſt etiaȝ falſ9 hō q fictor ē rōnuȝ falſaꝝ tāꝙ ſint vere.ſic̄ res falſas dixim9 que falſaȝ faciunt apparētiaȝ vt ſōnia. Conuenienter itaqȝ reſpuitur dictuȝ platonis ſcriptuȝ in libro qui dicit̄ ipia videlicet ꝙ ideȝ falſū ī potēn̄a ꝛ falſuȝ in eſt actu qꝛ ad ipm ſequit̄ ꝙ ſit falſum et verum in actu ꝛ ecōūſo dicit enim hoieȝ potenteȝ mentiri falſuȝ eſſe q̄d non eſt verum. qꝛ ſciens ꝛ prudens eſſet falſus hō cum poſſet mentiri.falſ9 auteȝ non eſt cum non ſit electiuus nec fictor o͡ro

tum falſarum. Opinio etiam dicēs meliorez eſſe eum qui voluntarie p̄lia agit q̄
inuoluntarie. probans hoc per inductionem .ſ. q2 melior claudicās voluntarie q̄ in
uoluntarie non eſt vera nec exemplum eſt ſuffitiens q2 voluntarie claudicās morali-
ter peior eſt q2 falſus eſt et non bene vtens naturalibus inſtrumentis.

Capitulum .xxx. quod ſic incipit: accidens dicit̄ et c̄. Oſtendit q̄ accidēs
dicitur id qd̄ ineſt alicui non ex neceſſitate nec in pluribus ſed in paucioribus
cuius cauſa eſt indeterminata. dicit̄ etiaz de propria paſſione.

Accidēs dicitur illud qd̄ proprie ineſt alicui non ex neceſitate nec ꝟ magis ut
fodienti foſſam inuenire theſaurū per accidēs ineſt. Et eodem modo muſi
cus ē albus accidēs erit ei. Secundo accidēs ē q̄n aliquid exiſtit in ali-
quo ſbo et in aliquo tp̄e et in aliquo loco nec ex neceſſitate ſubiecti tp̄is vel loci nec ut
in pluribus ſed in paucioribus. huius accidētis non eſt aliqua cauſa determinata: ſꝫ
indeterminata ⁊ contigens ſic̄ accidit alicui qd̄ veniat eginā non a propoſito tanq̄ a
cauſa determinata ſꝫ expulſus a tempeſtate aut duct9 a latronib9 aut a quocūqꝫ alio
contingente ⁊ indeterminato p̄cipio. Dicitur etiam ꝟ accidēs quicquid ꝟ ſe ex-
iſtit alicui non nī eiꝰ ſbale ſicut propria paſſio ineſt ſbo vt triangulo hr̄e duos rectos et
tale accidens pōt eſſe ſempiternū principiū vero non cuius ratio albi determinat̄.

Principia et cauſe querunt̄ entiū et c̄. huius libri ſexti capitulū primum
declarat q̄ prime ph̄ie eſt querere cauſas entiū in quātum entia ⁊ q̄ nullius
particularis ſcie eſt determinare de ente in quātum ens nec de hoc q̄ quid eſt
et q̄ ſubſtantie non eſt demōſtratio.

Principia et cauſe entium in quātum entia hic querūtur quia ſicut eſt
aliqua cauſa ſanitatis ⁊ conualeſcentie que q̄ritur a ſcia q̄ intendit de
ipſis. Et ſimiliter methaphiſice prima principia elemēta et cauſe q̄-
runtur in ſcijs mathematicis. et vniuerſaliter omnis ſcia intellectua-
lis circa cauſas et principia eſt aut certiora id eſt euidētiora aut ſim pli
ciora .i. magis nota nobis. ita enim queruntur cauſe et principia entiū in quātum en
tia. Omnis aūt ſcientia particularis ē circa vnum quoddā genus de quo determi
nate tractat ⁊ non de ente ſimpliciter nec in q̄ntū ens. nulla etiaꝫ ſcia particularis cō
ſiderat de quodquid eſt .ſed potius ipo qd̄ quid eſt accepto per ſenſū aut per ſuppoſi-
tionem ex ipſo determinat ſed magis neceſſaria aut debilius ea q̄ inſunt generi ſub-
iecto circa quod intendit. Et q̄m quodquid eſt ſupponitur: ideo palaꝫ ē q̄ nec ſbe nec
eius qd̄ quidē eſt ſbe eſt dem̄ratio: ſꝫ quidaꝫ alius modus oſtenſionis. Similiter nul
la ſcia dic̄ de ſuo ſbo ſi ē aut non ē: q2 eiuſdē ratiōis ē d ipſo manifeſtū facere qd ē ⁊ ſi ē

Capitulū .ij. quod ſic incipit: quoniam vero ph̄ica eſt et cetera. Decla-
rat q̄ licet ſcia ph̄ica ſit theorica non tamen conſiderat ens ꝫ ſeparatum a mo-
tu et materia. Similiter methaphiſica theorica eſt et circa immobilia et ſepa
bilia et ſecundum conſiderationem ⁊ ſecundum rem.

Quoniam ſcientia phiſica eſt circa determinatum genus entis ſcilicet circa ta
lem ſubſtātiam in qua eſt principium motus et ſtatus in re et non in ſciente:
palam q̄ nec factiua nec actiua eſt ſed theorica: nam factiuarum principium
eſt in faciente aut intellectus aut ars aut quedam potētia actiuarum vero electio que
ē in agēte principiū eſt q2 idem agibile et elegibile. Si igitur oīa ſcia aut ē actiua aut
paſiua aut theorica: relinquit̄ ph̄icam eſſe theoricaꝫ cum p̄ncipiū rerum naturaliū nō
ſit i ſciēte ſed in reb9. tū eſt circa tale ens qd̄ poſſibile ē moueri ⁊ circa ſbā q̄rit i plrib9

non eſt ſeparabilis a natura. oportet enim non latere ꝙ quidditas ⁊ diffinitio quorūdam eſt ſicut diffinitio ſimi quod eſt conceptuꝫ cum materia. ſimꝰ enim eſt naſus curuus. quorumdam vero diffinitio ē vt concaui quod non concernit materiaꝫ ſenſibilē et quia omnia phiſica diffiniuntur ſicut ſimum. vt naſus occulus facies caro os et vniuerſaliter al' ⁊ planta ⁊ omnes partes eius quorum nullius ratio eſt ſine motu ⁊ materia: manifeſtuꝫ ē quomodo in phiſicis oportet querere quidditatem ⁊ diffinitionem qꝛ cum materia. vnde phiſici eſt ſpeculari de illa anima: que ſine materia non eſt. phiſicam igitur theoricam eſſe patet ex his. Methaphiſica aūt theorica eſt. ſed vtrum ſit īmobiliuꝫ ⁊ ſeparabilium nondum manifeſtuꝫ eſt. licet ſit manifeſtuꝫ ꝙ q̄dā mathematica. ſ. geometria et etiaꝫ arithmetica ſpeculatur immobilia in quantum ſeparabilia ſunt in conſideratione.

Capituluꝫ. iij. quod ſic incipit: ſi vero eſt īmobile aliquid et c̄. Declarat ꝙ quedam ſcīa theorica conſiderat de ente ſeparato ⁊ ſempiterno que non eſt phīca nec mathematica. ſed prior ambabꝰ conſiderans ens in quantuꝫ ens.

Si vero eſt aliquod immobile et ſeparabile et ſempiternum manifeſtum quia theorice ſcīe eſt noſſe illud non tamē phīce nec mathematice ſed prioris ambabus phīce quidem non eſt quia circa inſeparabilia ⁊ īmobilia intendit. nec mathematice licet quedam mathematice ſūt circa immobilia, non mī circa inſeparabilia a natura. p̄ma vero ſapīa eſt circa ſeparabilia ⁊ īmobilia q̄ neceſſe eſt eſſe cauſas ſempiternas ſenſibiliuꝫ nobis manifeſtoꝝ et ideo prima eſt ſcīa. Tres igit̄ ſunt phīe theorice mathematica phīca et theologia. dico aūt theologiam a theos quod eſt deꝰ illam q̄ conſiderat ens immobile ſeparatuꝫ ⁊ ſempiternuꝫ. qꝛ ſi diuinum eſſe alicubi exiſtit maxime exiſtit in tali natura. Preterea honorabiliſſimā ſcīam oportet eſſe circa honorabiliſſimuꝫ ſ̄bm quale eſt ens ſeparatum. hec aūt nobilior eſt inter theoricas q̄ ſunt alijs ſcijs deſiderabiliores. Dubitatur autem vtrum prima phīa ſit vniuerſalis aut circa aliquod determinatum genꝰ ⁊ vnam naturaꝫ entis. Ad quod dicendum eſt ꝙ eſt comunis ⁊ vniuerſalis ſcīa: non enim idem modus eſt in prima phīa et in ſcientijs mathematicis. qꝛ iſte ſic ſunt circa determinatum ens ꝙ non ſunt comunes omni enti. prima aūt phīa ita eſt de ente immobili et ſeparabili ꝙ vniuerſaliter communis eſt omni enti. ſicut enim ſi ſ̄ba phiſica eſſet prima et ſola ſubſtātia: phīca eſſet prima ſcīa ita ſi eſt aliqua ſubſtātia immobilis cum ſit hec prior omni ſ̄ba. ſcīa q̄ intendit de ipſa eſt phīa prima. et quia prima ideo vniuerſalis cuius eſt ſpeculari de ente in quantum ens quidem et que ei inſunt ſecundum ꝙ ens.

Capitulum. iiij. quod ſic incipit: ſed quoniam ens ſimpliciter dictuꝫ et c̄. Premittit quaſdam diffinitiones de ente de quo inferius perſcrutātur. et declarat ꝙ nulla ſcientia ſpeculatur de ente ſecundum accidens.

Quoniam ens vniuerſaliter ſumptum dicitur multipliciter primo ſecundꝫ ſe et ꝑ accidēs. Secūdo ens vt veruꝫ et nō ens vt falſuꝫ. Tertio ꝑ figuras p̄dicamētoꝝ vt ſ̄ba quātita qualitas ⁊ ſimilia. Quarto ens ī pō ⁊ ī actu: dicēduꝫ ē primo de ente ſcḋm accidēs ꝙ nulla ſpeculatio ē circa ipſuꝫ. Cuius ſignuꝫ ē qꝛ nulla ſcīa ſiue actiua ſiue factiua ſiue theorica eſt ſtudioſa de ipſo: nam faciens domum non ſiml' facit cum ea q̄cunqꝫ accidūt domui facte. hec enī poſſunt infinita eſſe. pōt enī his eſſe voluptuoſa illis neceſſaria alijs vero vtilis a quibus oībꝰ accidētibꝰ domus eſt diuiſa et quoꝝ nulliꝰ ē cauſa ars edificatiua. Et eodem modo geometria nō ſpe

phice

mathematice

Tres igitur sunt phie theo

eulatur q̄cunq̨ accidunt figuris vt si alterum est triangulus ꝛ tringulus habet du-
os rectos. Et hoc accidit rationibiliter. s. nullaꝫ scientiam speculri eus scd̄m accidēs
q2 ipsum solo nomine est ens. vnde plato non male ordinauit sophisticaꝫ circa nō enꝫ
quia rationes sophisticārūꝫ maxime sunt circa ens scd̄m acciden. sicut ē musicuꝫ gra
maticum et idem. ē corriscus musicus et musicus est fact9 gramticus qd̄ sophistice
sic probatur. omne quod ē. et non semper fuit factuꝫ est. sed musicus est gramaticus
et non semper fuit. ergo factus est. et alie rationes similes sunt c̄ca ens ꝑ accidens.
hoc autem ens videtur propinquuꝫ non enti. quia generatio ꝛ coruptio eius est.
quod est ens. eorum āt que sunt scd̄m accidens non ē generatio nec corruptio.

Capitulum. v. quod sic incipit: Attamen dicēdum est amplius et c̄. ostēdit que est natura entis scd̄m accidens ꝛ propter quaꝫ causaꝫ est ꝛ quare eius nō est scientia.

Ia muis igitur entis ꝑ accidens nulla speculatio scialis sit tamen dicēduꝫ ē de ipso q̄ est eius natura ꝛ propter quam causaꝫ est ꝛ quare scia non est de ipo

Quoniam aūt entium hec semper similiter se habent ꝛ e necessitate. non q dem ex necessitate q̄ est ex violentia agentis sed ex necessitate emutabilitatis quaꝫ non contingit aliter se habere. Alia vero non sunt ex necessitate nec semper sed vt in pluribus ꝛ secūdum magis hoc est principiuꝫ ꝛ causa entis scd̄m accidēs. quod enim non est semper nec scd̄m magis sed in paucioribus dicimus esse scd̄m accidēs vt si fuerit frigus sub cane. non aūt ē scd̄m accidēs ꝙ sub cane sit estus qꝛ hoc ē ꝑ magis. similiter hominem esse albuꝫ ē scd̄m accidens cum sit in paucioribu hominēꝫ aūt esse animal non est ꝑ accidens quia hoc semper est. Et hedificatorē facere sanitatem accidit q2 hoc non est natus facere hedificator sed medicus queꝫ acidit hedificatorem esse. et quoc9 delectatiōꝫ coniectans in cibo faciet salubre alicui id per accidēs q2 per pulmentaria. Est igitur scd̄m accidens aliquo modo causa aliquo modo nō. Aliorum enim entium q̄ per accidens non sunt: sunt alique cause determinate. Entiuꝫ autem scd̄m accidens non est causa determinata sed per accidēs: indeterminata.
Et quoniam non omnia sunt ꝛ fiunt ex necessitate sed plura in pluribus ꝛ secunduꝫ magis oportet ꝙ ens secunduꝫ accidens non sit semper nec scd̄ magis sed in paucioribus ut alb9 est musicus. Et quoniam hoc aliquādo continit fieri: ideo est aliqd̄ ens scd̄m accidens: nam si nihil esset in pluribus quod posset decidere in paucioribus omnia essent de necessitate. Causa āt propter quaꝫ accidit aliquid fieri in paucioribus est materia propter quam non semper euenit illud quod natum ē ut plurimum euenire. oportet autē supponere tanq̄ principiuꝫ ꝙ aliqua semper similiter sunt aliqua secundum magis: q̄dam vero preter vtrumq̨ dictorum. s. in paucioribus et hec scd̄m accidens sunt. vtrum aūt que sunt in pluribus ꝛ q̄ semper nulli insūt aut que daꝫ sempiterna sint posterius perscrutāduꝫ. Quod autē scia non est entis manifestuꝫ est. omnis enim scia ē aut eius quod ē semper aut quod in pluribus. oportet enim scibile tale esse ut quis possit doceri de ipso aut alium docere ipsum tale aūt oportet diffiniri per semper vel per magis esse tale. ut melicratuꝫ vtile ē febricitanti est docibile q2 scd̄m magis et ut in pluribus hoc est. sed quod est preter hoc ut iouam lunaꝫ vtilem esse febricitanti non est scibile nec docibile et hoc est accidens. Quid igitur sit accidens et propter quam causam et quoniam eius non est scientia dictum est.

Capitulū. vj. qd̄ sic incipit: ꝙ āt sunt principia ꝛ cause et accidēs et c̄.

Manifestat ꝙ sunt q̄dā cause per accidēs ad q̄s non necessario sequit̄ effect9

Quot ſint quedaz principia z cauſe quibus poſitis non neceſſario ponuntur effectus manifeſtum eſt. ſi enim nulle cauſe ſunt tales omnia erunt ex necceſſitate. effectus enim reducibilis in cauſaz fucturaz que neceſſario cauſa eſt: reducetur in cauſaz preſentez neceſſariam. Si nulla cauſa eſt ſcḋm accidēs ſed omnis eſt neceſſaria. v̇. g. iſte neceſſario morietur infirmitate aut violentia. ſi exibis domum exibis. ſi ſitit ſitiet. aut ſi nūc comedit mordicātia quare neceſſario morieṫ cuius neceſſitatis cauſa neceſſaria iam eſt preſens. Similiter erit cauſa preterita neceſſaria ad quaz ſequiṫ neceſſario oīs effectus de futuro vt neceſſario moritur in infirmitate aut in cuius cauſa iam poſita ē. ſ. cōtraria eſſe in eodez corpore. Manifeſtum igitur ꝙ reductio effectuū predictoꝝ vadit vſqz ad aliquod principium quod non reſoluitur ad aliquid. z qꝛ ad iſtud principiuz ſequitur vtrumqz et conſeq̄nter effectus: ideo eſt aliquod ens cuius generatiōis nulla erit cauſa neceſſaria. Utrum autem reductio cauſe per accidēs ſit ad materiā aut ad finez vel formaz vel ad mouēs perſerutādūz erit de ente ergo ſecundum accidēs ſufficienter determinatuz eſt.

Capitulū. vij. quod ſic incipit: quod āt vt veruz ens. Determinat de vero et de falſo quid eſt vnumqōqz ipſoꝝ et quomodo poſſunt ſimul intelligi et quare pretermittenduz eſt ens ſcḋm accidēs z ens quod eſt verum.

Uerum z falſum ſunt ſcḋm compoſitionez z diuiſionē modo cōtrario. nam verum habet affirmationez in compoſito et negationez in diſiuncto. q̄ñ enim affirmatur eſſe qḋ eſt z negatur non eſſe quod non ē tunc eſt verum ſed falſuz conſiſtit in contradictione predictorum. ſ. quando affirmatur qḋ non eſt vel negatur quod eſt. Quando aūt contingit intelligere ambo. ſ. verum z falſuz ſimul aut ſeparatim alius erit ſmo. dico āt ſimul non eo ꝙ conſequēter ſed in eodē. in inſtanti cauſa aūt huius eſt qꝛ verum et falſum non ſunt in rebus quemadmodū bonuz z malum ſz ſunt in intellectu non quidez circa ſimplicia z quidditatem ſed circa compoſitiōem et diuiſionem de quib9 poſterius perſcrutanduz eſt. Quoniaz aūt compoſitio et diuiſio in intellectu ē et non in rebus ideo ens verum diuerſum eſt ab entibus proprijs que ſunt extra intellectum ſicut eſt ſbā quantitas qualitas. Et ideo tam ens qḋ eſt verum ꝙ̄ ens ꝑ accidens pretermittēdā ſunt qꝛ cauſa entis ſcḋm accidens ē indeterminata. entis enim quod eſt verum cauſa eſt aliqua paſſio intellectus. Et ideo vtrumqz ens eſt extra ea que habent aliquam determinatā naturaz entis. propter quod pretermittendum ē. perſcrutāduz vero ꝓſunt cauſe z principia entis in quātum ens qḋ ſignificat q̄d aut quale aut quantuz aut ad aliquid ſimilium ſicut determinauim9 in q̄nto in quo diſtinximus quotiēs dicitur vnumquodqz.

Ens dicitur multipliciter: huiꝰ libri ſeptimi capitulum primum probat ſbām eſſe ens primuz. itaqz ratione et notia et tp̄e prius eſt in quolibet ente. et ideo de ipſa primo ſpeculanduz eſt: quid eſt.

Sicut diuiſuz eſt in quīto ens diciṫ multipliciter ſignat enim hoc quidem ſbām et hoc aliquid. Illud vero quale aut quantuz aut aliquod predicamētorum. quoruz primuz ens eſt illud qḋ ſignificat qḋ quidē et ſbām. Et hoc patet qꝛ quando dicimus de aliquo quale ē vt bonū aut malum aut quantuz ſicut tricubituz non ſignificamus illud qḋ ē. quando vero dicimus quid eſt vt hominez aut deum ſignificam9 nō quidem accidens eius. ſ. album vel calidūz vel tricubituz ſed potius eſſe eius. Preterea alia dicuntur entia eo ꝙ ſunt aut qualitatez quantitates aut paſſiōes aut aliquid

quid tale ſubſtantie tamq̄ entis pꝛimi. Et quoniam ſba eſt maxime et pꝛincipali=
ter ens idcirco dubitabit aliquis vtruʒ accidentia in abſtracto ſicut eſt vadere ſanare ⁊ ſe=
dere ⁊ ſimilia ſunt entia aut non. nullum enim taliuʒ per ſe aptuʒ natū eſt eſſe nec poſ
ſibile ſeparari a ſba. Accidentia aūt concreta ſicut vadens ſedens ſanās magis appa
rent entia: qꝛ ipſis eſt aliquod determinatuʒ ſubiectum ſcilicet ſba. vnumquodqʒ enī
accidens concretuʒ ſicut bonum ſedēs ⁊ ſimilia nō dicitur ſine ſba tamq̄ propter eaʒ
exiſtens quaſi pꝛimo ens ⁊ non ſcd̄m quid: ſed ſimpliciter ens ſba eſt. Multipliciter
autem dicitur aliquid eſſe pꝛimuʒ. ſed ſba omnium entiuʒ pꝛimum eſt rōne noticia et
tpꝛe. tempoꝛe quidem qꝛ nullum aliud ens ſepabile eſt a ſubſtātia hec autem ſola ſe=
parabilis eſt ab aliis. ratione autem qꝛ in diffinitione cuiuslibet accidētis neceſſarie
eſt eſſe rationeʒ ſubſtāie ⁊ non econuerſo. noticia autem pꝛius ē ſba: qꝛ tunc putamꝰ
maxime ſcire vnumquodqʒ quādo cognoſcimus quid ē et ſbam ipſius magis q̄ quō
cognoſcimus quale aut quātum aut vbi ē. Nam accidētiuʒ ſinguloꝝ naturaʒ ma
gis cognoſcimꝰ quō ſcimus quid eſt vnumqdqʒ ipſoꝛum q̄ quādo ſcimus aliquid ac
cidens eis. Teſtificatur aūt ſubſtātiam eſſe pꝛimuʒ ens qđ olim et nunc et ſemper
queſitum et dubitatuʒ eſt quid eſt ſba. quoʒ quidam dixerunt eſſe vnum ens. alii vero
plura. et quidaʒ finita. quidam vero infinita. Speculandum igitur ē a nobis maxi=
me et pꝛimuʒ et vt ſic dicam ſolum de ſubſtantia: tamq̄ de primo ente quid eſt.

Capitulum. ii. quod ſic incipit: videtur aūt ſba exiſtere. oſtendit q̄ ſubſtan
tia ſenſibilis manifeſta ē nobis et pſcrutanduʒ eſt vtrum ſit ſubſtantie alique
pꝛeter ſenſibiles et quomodo antiqui opinioñ ſunt diuerſa d ſba.

Videtur aūt ſubſtantia manifeſtiſſime exiſtere in coꝛpoꝛibus ſēſibilibꝰ nam a=
nimalia ⁊ plantas et eoꝝ partes ſimiliter naturalia copoꝛa vt ignem aquaʒ ter
raʒ aerem ⁊ partes ipoꝝ et quecunqʒ ſunt ex ipſis et celum ⁊ partes eius aſtra
ſolem lunam ſubſtāias eſſe dicimꝰ. Utrum aūt ſole ſubſtantie ſunt aut alie aut nō
perſcrutanduʒ poſterius. Uidetur aūt quibuſdaʒ q̄ termini coꝛpoꝛis ſicut ſuperfi
cies linee et punctus magis ſunt ſubſtāie q̄ coꝛpꝰ ⁊ ſoliduʒ. Quidaʒ āt pꝛeter ſen
ſibilia non opinantur eſſe aliquas ſubſtāias. Quidaʒ vero pꝛeter ſenſibilia ponūt
plura. que dicunt magis eſſe entia ⁊ ſempiterna vt plato: dicens ydeas. ⁊ mathema=
ticas duas eſſe ſubſtātias. tertiū vero coꝛpoꝛuʒ ſenſibiliuʒ. leucippꝰ vero plures ſbās
poſuit: quorum pꝛincipium ſumpſit in numeris incipiēs ab vno. ⁊ dicens q̄ aliud ē
pꝛincipium numeroꝝ aliud magnitudinuʒ. aliud aie ⁊ ſic gradatim multiplicat ſub
ſtantias. quidam vero ſpēs et numeros dicunt habere eandēʒ naturam ſbe. et alias
ſubſtantias conſequēter ſe habere ad iſtas: vt lineas ſuperficies celi ſbam et ſenſibilia

De his igitur que bene aut non bene dicūtur ⁊ que ſunt ſubſtantie. et vtrum ſole
ſenſibiles aut alique pꝛeter eas. ⁊ iſte quomodo ſunt. Et vtrum aliqua ſeparabilis
et quare. et quomodo aut nulla perſcrutanduʒ ē quādo diſcripſimus pmo ſbaʒ quid ē

Capituluʒ. iii. quod ſic incipit: dicitur autem ſubſtantia diuiſa ſubſtantia
in quidditate vniuerſali genere et ſubiecto: pꝛoſequitur de ſubſtantia que dici
tur ſubiectum: diuidens eam in materiaʒ et foꝛmā et compoſitum: comparāſ
iſta adinuicem. et diffiniens materiam: dicitur autem ſubſtantia: quadꝛupli=
citer. nam quidditas. vniuerſale. et genus: videntur ſignificare ſubſtantiam
quartum etiam ſubiectum hoꝛum ſubſtantia videtur eſſe.

Subiectum vero ē de quo alia: et ipſum de alio nō dicit̄. et q2 maxime videtur ſignificare ſubſtantiaȝ prī9 determinādū eſt de ipſo. tale enim quodammodo dicitur materia. alio modo forma. iij. cōpoſitum ex his. dico āt materiaȝ ſicut es: formaȝ vero ſicut figuraȝ. ſtatuā āt compoſitū ex ambob9. Et quoniā forma ꝓpter actualitatem prior ē q̄ materia: ⁊ magis ens: propter eandeȝ cauſam prior erit cōpoſito ex vtriſqȝ. Nunc igitur dictum eſt quid ē ſubſtātia tipo. i. figuraliter. quia dicere ipſaȝ non dici de alio ſed alia de ipſa: immanifeſte ⁊ inſufficiēter dictuȝ eſt. Materia etiam ſubſtātia ē. q2 preter ipſam nulla videtur ſbā ſublatis enim oībus alijs entibus ſicut ſunt paſſiones factiones ⁊ potētie corpoꝝ: ſicut etiaȝ eſt lōgitudo latitudo ⁊ profunditas que quātitates ſunt: ⁊ non ſbe nichil videm9 remanere niſi materiā que determinata fuit ab alijs: ⁊ ideo ſbā ſola materia ē ſubſtātia. Dico āt materiam q̄ ſcdm ſe nec quid nec quāta nec aliud aliquid eſt de his quibus ens ē diuiſum: cum ſit quoddam de quo predicat̄ quodlibet horuȝ. ⁊ cui eſt diuerſuȝ eſſe ab eſſe vniuſcuiuſqȝ predicamēti. alia enim entia. ſ. accidētia predicānt̄ de ſubſtātia: hec vero de materia predicatur Et ideo ipſa ē vltimū ꝑ ſe: que nec eſt quid. nec quātitas. nec aliud ens predicamētoꝝ: nec etiam negationes ipſoꝝ q2 iſte accidunt materie. eſt eī in potentia ad omnia predicta. Videtur ergo ex dictis materiaȝ eſſe ſbaȝ. Sed impoſſibile ē ipſam eſſe magis ſubſtātiā q̄ formaȝ vel cōpoſitū q2 ſubſtātia maxime videt̄ eſſe quid ſeparabile ⁊ hoc aliquid. qđ magis ſeruat̄ in forma ⁊ in compoſito q̄ in materia. Veruntamē ſubſtātiam cōpoſitā ex materia ⁊ forma nunc dimittam9: q2 poſterior ē ⁊ nobis nota per ſenſum. materia etiaȝ aliqualr̄ manifeſta ē. tertia vero ſcilicet forma que maxime dubitabilis perquirat̄. et prius in ſubſtantijs ſenſibilibus quas omnes confitentur eas eſſe ſubſtantias.

Capitulum. iiij. quod ſic incipit: quoniaȝ āt in principio diuiſim9 determinat de quidditate rerum ſenſibiliuȝ ꝑ quaȝ deuenitur in noticiā quidditatis intelligibilium oſtendens q2 quidditas conuenit rei cuius eſt ſcdm ſe et q2 entis per accidēs non eſt quidditas.

Quoniā ſupius determinauim9 quot modis dicit̄ ſubſtātia quoꝝ vnus ē quidditas rei: ſpeculādū eſt de ipſa in reb9 ſenſibilib9. hoc enim vtile ē ad deueniendum in noticiā quidditatū intelligibilium que ſunt notiores in natura. hoc enim modo fit oībus diſciplina: ſcilicet per magis nota nobis ad magis nota nature quēadmodū enim in actib9 ex bonis vnicuiqȝ homini: fit bonuȝ commune oīb9 quod poſtea eſt bonuȝ vniuſcuiuſqȝ: ſic ex notiorib9 nobis: ea que ſunt nota nature ſunt nobis nota. namqȝ prius nobis nota ſunt. ſ. ſenſibilia: paruȝ aut nichil entis habēt et ex natura ſua male noſcibilia ſunt. tamen ex his tanq̄ ex nobis noſcibilib9 tentādū eſt deuenire in noticiaȝ intellegibilium q̄ per naturaȝ ſuam ſunt noſcibilia. Primo ḡ dicamus ſicut declaratuȝ ē in logicis qđ quiderat eſſe vniuſcuiuſqȝ dicit̄ de eo ꝑ ſe. et ideo accidens ſicut muſicum non ē quidditas ſubiecti ⁊ ſubiectū ꝑ illud qđ eſt non muſicum. nec etiaȝ omne qđ ſbō conuenit ꝑ ſe vt color ſuperficiei. ⁊ tamen nō eſt quidditas q2 eſſe ſuperficiei non eſt coloratuȝ eſſe. nec quidditas rei eſt totum cōpoſitū ex ſbō ⁊ paſſione ſicut quidditas rei ſuperficiei non ē ſuperficies colorata. q2 vnuȝ iſtoꝝ alteri accidit. dico āt paſſioneȝ non eſſe quidditatē ſbi: q2 ratio diffinitiua ſinguloꝝ talis ē q2 diffinituȝ non ē in ratione diffiniētē. paſſio āt diffinit̄ per ſbm. ⁊ ideo non poteſt eſſe ratio ſubiecti. Preterea ſi ſbm diffiniret̄ ꝑ paſſionē tanq̄ per dr̄iaȝ: multe paſſiōes vt album et lene vnum ⁊ idem eſſent inter ſe: ſicut eſſent idem cum ſuperficie quaȝ

diffinirent. Quotiam vero quedaꝫ entia compoſita ſunt ex naturis diuerſoꝝ pre-
dicamētoꝝ vt ex ſubiecto qualitate quantitate quādo vbi et motu peſcrutādũ eſt: ſi ali
cuiꝰ cōpoſiti vt hominis albi eſt aliq̄ua diffinitio indicās quidditatē hominis albi cui
imponatur vnum nomē et vocetur veſtis. Ad quod dicēdum ꝙ entis ſcđm acci-
dens vt hominis albi non eſt diffinitio. ſicut ipſum nō ē ens dictum ſcđm ſe. ens entꝫ
non ſecundum ſe dicitur dupliciter. vno modo ex additione entis ad eus ſicut quan-
do additur album homini: cui albo homini impoſituꝫ eſt nomē veſtis. et huius non
eſt diffinitio: cum non ſit ens: ſed entia. Alio modo dicit͛ ens nō ſecundum ſe ipſũ
quod additur. vt albuꝫ quod additur homini. et hoc per ſe nō diffinitur: niſi quis diffi
niens album eſſe addat in diffinitione ipſiꝰ ſubiectuꝫ: videlicet albi. dicēdo albi hoīs
diffinitiōem. Preterea albꝰ homo album quideꝫ ē: non tamen ideꝫ eſt quiddi
tas hominis albi ꝛ quidditas albi per ſe. ſicut ideꝫ eſt eſſe homini albo ꝛ veſti. poſitũ
eſt enim homini albo nomē veſtis. illud ergo cuius ē quidditas: aut ſignificat aliquid
aut eius. nō ē diffinitio. ꝙ quidditas eſt eius cuꝫ aliquid erat eſſe. quādo āt aliud de a
lio dicitur vt albuꝫ de homine non ſignificat͛ hoc aliquid: ſed potius aliq̄ua vel alicu
ius. Et quoniaꝫ ſolis ſubſtātijs ineſt ſignificare. aliquid: ideo ipſaruꝫ proprie ē quid
ditas. ſicut ipſaꝝ proprie ratio eſt diffinitio. nec eſt diffinitio ſemꝑ: ſi enim nomen id-
dem ſignificat rationi vel deſcriptioni. quia ſic: omnes deſcriptiōes eſſent diffinitio-
nes cum cuilibet deſcriptioni poſſit nomē imponi. hoc enim modo hyſtoria troyana
cui impoſitum eſt nomē hylias poſſet diffiniri. Eſt igitur diffinitio proprie alicuiꝰ
primi. tale vero eſt quod per ſe dicit͛. et non eo quod aliud de alio dicatur. et quia pro
prie dicuntur per ſe ſpēs determinatoꝝ generum: ideo ſolis talibus ſpeciebus ē quid
ditas. et diffinitio. quia ipſe non dicūtur ſcđm participationem nec ſcđm paſſionem
nec vt ſecūdum accidens. erit itaqꝫ alioꝝ entium ratio ſignificās quid importatur
per nomē. vt ꝙ hoc accidēs huic ſubiecto ineſt aut pro ſermone ſimplici ſermo certi-
or declarans ipſum. diffinitio vero et quidditas proprie non erit niſi ſpecierum ſub-
ſtantie.

Capitulum. v. quod ſic īcipit: aut diffinitio ſicut et quodquideſt. Pro-
bat ꝙ accidētis eſt diffinitio: ſicut eius eſt quidditas. non tamē primo et ſim
pliciter: ſed ſecūdario et ſecundum quid

Diffinitio ita dicitur multipliciter ſicut ꝛ qđquideſt. hoc enim vno modo ſigni-
ficat ſubſtātiam. alio modo qualitatē et quantitateꝫ ꝛ alia predicamēta. ſicut
enim entitas exiſtit in omnibꝰ predicamētis licet non eodem modo ꝙ primo
ſubſtantie conſequēter alijs: ita et quodquideſt ſimpliciter ineſt ſubſtātie: conſequen-
ter vero alijs. nam qualitateꝫ dicimꝰ eſſe aliquid et ideo ipſa eſt de numero eoꝝ que
ſignificāt quid. nō tamen ſimpliciter: ſed ſicut logice loquēdo dicimus non ens eſſe.
non ſimpliciter: ſed eſſe nō ens: ſic ꝛ qualitatē dicimꝰ eſſe nō ſimpliciter quodqđeſt q̄
litas. Oportet igitur intendere quomodo oportet dicere eſſe vnumqđqꝫ. ita ꝙ nō
magis attribuamus ei eſſe ꝙ̄ habeat nec minus ꝛ ſimiliter quomodo cuilibet cōueni
at quodquideſt. et enim primũ et ſimpliciter ineſt ſubſtātie ꝛ deinde alijs. nam quod-
quideſt non ſimpliciter ineſt qualitati ꝛ quātitati ſed ſcđm quid. ſubſtātia igitur et alia
de numero entium equiuoce dicūtur entia aut analogice: aut vniuoce. et quia non ē
conueniēs ea dici equiuoce nec vniuoce relinquit͛ ea dici analogice. eo ꝙ omnia atri-
buūt͛ ad vnum primuꝫ ens. ſ. ſubſtantiam. ſicut medicinalia ad primuꝫ medicinale.
et ſicut corpꝰ opus ꝛ vas dicūtur medicinalia. non enim equiuoce vniuoce: ſed analo

gice et ad vnum:ita entia dicūtur. Siue ergo hoc modo dicatur .ſ. quicquid eſt analo
gice dicitur de ſubſtantia ⁊ alijs predicamētis:ſiue quod primo ⁊ ſimpliciter ineſt ſb̄e
et conſeq̄uter alijs:nichil differt. Manifeſtuꝫ eſt igitur ꝙ diffinitio ⁊ quidditas p̄
mo ⁊ principaliter eſt ſubſtātiarum non tamen ſolum ipſarum eſt:ſed etiam alioꝝ en
tium. licet non primo. nec eſt neceſſe omne id eſſe diffinitiōem:quod ſignificat idē
cuicumqꝫ rationi. ſed ſi quid ſignificat idem rationi quidditatiue. vnꝰ entis:illud ē
diffinitio. vnius aūt dico non aggregatione. nec continuatiōe ſicut hylias ſed potius
entitate ſubſtantie aut qualitatis aut quātitatis aut ſimilium. Sic igitur entis ſcōꝫ ac
cidēs vt hominis albi erit diffinitio ſignificās quid importatur per nomē. Alio mo-
do erit diffinitio accidētis vt albedinis principaliter aūt ⁊ primo diffinitio ē ſubſtātie.

Capitulum .vj. quod ſic incipit:habet autē dubitationē. Declarat ꝙ dif
finitio accidētium ⁊ maxime propriarum paſſionum eſt ex additione ſubiecti
quia oportet ſubiectuꝫ eſſe in diffinitione ipſarum.

I quis dicat diffinitiōem accidētium non eſſe ex additione ſubiecti:dubi
tatur quomodo accidētium non comunium ſed proprioꝝ ⁊ copulatoꝝ deter
minato ſubiecto eſt diffinitio. et ideo neceſſe eſt talia diffiniri per additiōem
ſubiecti. Simitas enim diffinitur ex duobus:quoꝝ alterum ē ſubiectuꝫ ſcilicet ex na-
ſo et curuitate. eſt enim ſimitas naſi curuitas. ita ꝙ hec paſſio concauitas ⁊ ſimitas ē
paſſio naſi. non ſcōm accidens ſicut albuꝫ calie aut homini calias eniꝫ albus ē:cui nō
accidit hominem eſſe in quātum albus ſed ſcōm ſe. ſicut maſculum animal ⁊ equale
quantitatis. et omnia que ſcōm ſe exiſtunt in ſubiectis. hec autem ſunt in quorum dif
finitionibus inſunt aut ſubiecta. aut rationes ſubiectoꝝ quorum ſunt paſſiones. ita
ꝙ non contingit ea diffiniri ſine ſubiecto. ſicut diffiniri poteſt album ſine homine. fe
mineum āt non ſine animali. Talium igitur paſſionuꝫ aut non eſt diffinitio aut eſt ex
additione ſubiecti. Dubitatur autem de dictis. ſi enim ſubiectuꝫ additur in diffi
nitione paſſionis:ita ꝙ ideꝫ ſit naſꝰ ſimus:⁊ naſus concauꝰ:ideꝫ etiam erit ſimum
et concauum. Si autē dicatur ſimuꝫ differre a concauo qꝛ ſimuꝫ includit in actu ſub
iectum cuius ē paſſio ſcilicet naſum eo ꝙ eſt concauitas in naſo aut non cōuenit diffi-
nire ſimaꝫ ponēdo ī diffinitiōe eius ſubiectum:aut idem ſubiectuꝫ bis dicetur in dif-
finitione ſimi ſcilicet et ſemel in ſe et ſemel in ſimo:quod ipſuꝫ actu importat. ita ꝙ na
ſus ſimus erit naſꝰ naſus cauus. igitur ꝓpter nugationeꝫ predictā incōueniēs eſt ineſ
ſe talibus paſſionibꝰ diffinitionem. nec ſolum bis:ſed infinities ſubiectum dicetur in
huiuſmodi diffinitionibꝰ. Ex quo manifeſtuꝫ eſt ꝙ ſoliꝰ ſubſtātie eſt diffinitio. qꝛ
ſi eſſet aliorum predicamentorum neceſſe eſſet ea fieri ex additione: ſicut diffinitio
imparis non eſt ſine numero. nec femineum ſine animali. vbi autē eſt talis diffinitio
idem bis dicitur. ſicut dictum eſt. et ideo accidētium propriorum vt imparis non eſt
diffinitio ſed nugatio. diffinitioneꝫ eſſe accidētium latet:eo ꝙ rationes diffinitiue nō
dicūtur de omnibus eodem modo. cum enim accidētium ſint diffinitiones: aut non
ſunt eodem modo ipſorum et ſubſtātiarum:aut oportet dicere diffinitioneꝫ ⁊ quiddi-
tatem eſſe multipliciter quia ſubſtātiaruꝫ principalr̄ ⁊ primo ē diffinitio:accidētiuꝫ ve
ro ex additione. Q̄ō igitur diffinitio ſit ratio quidditatis et ꝙ ſolum aut maxime et
primum et ſimpliciter eſt ſubſtantiarum manifeſtum eſt.

Capituluꝫ .vij. quod ſic incipit:vtrum autem idem eſt. Inueſtigat vtrū
quodquid eſt et cuius eſt ſint ideꝫ in qualibet re declarans ꝙ in ente per ac-
cidēs nō ſunt idem in ente autem per ſe quodammodum ſunt idem.

Trum idem aut diuerſum eſt quodquideſt et cuius ē in vnoquoqꝫ perſcrutā dum eſt. tanꝙ vtile ad inquiſitionē de ſubſtātia. Uidentur autem eſſe idem. qꝛ vnumquodqꝫ idem eſt cum ſuimet ſubſtātia. quodquideſt aūt dicitur ſubſtātia vniuſcuiuſqꝫ. In dictis itaqꝫ ſcdm accidens ſicut eſt homo albus: diuerſum videtur eſſe quodquideſt. et cuius eſt. quia ſi eſſet idem: cum idem ſit homo et albus vt videtur idem eſſet eſſe hominis ⁊ eſſe hominis albi. non eſt igitur neceſſe in ente ſcdm accidens eſſe idem quodquideſt et cuiꝰ eſt. quia extremitates ex quibꝰ conſiſtit tale ens ſicut album et muſicum ex quibus cōſiſtit hoc ens album etiam muſicum fiunt idē per accidēs ⁊ non per ſe. et ideo in eis nichil eſt idem ſimpliciter alteri. In dictis vero ſecūdum ſe neceſſe eſt eſſe idem quodquideſt et cuius eſt. et hoc maxime verum ē: ſi ſubſtātie alique ſunt a quibus non ſunt forme ſbales ipſarum ſeparate nec priores ipſis quales ſunt ydee platonis. ſi enim aliud eſt bonum et quidditas boni animalis ⁊ eius quidditas ens ⁊ entitas: erunt ſubſtātie ⁊ ydee alique preter res ſenſibiles ⁊ priores ipſis. Que ſi abinuicem ſeparate ſint: ſenſibilium non erit ſcīa. quia ſcientia cuiuslibet habetur per quodquiderat eſſe ipſius. ydee etiam ſeparate non erunt entia quia quilibet forma eſt ens per hoc quod eſt in eo cuius eſt forma. nec eſt ſeparata ab eo. dico aūt ſeparata: ſicut ſi bonitas que eſt forma boni non exiſtit in bono. Preterea ſi bonitas nō eſt in bono: nec entitas in ente. nec vnitas erit in vno. nec vniuerſaliter aliqua quidditas in eo cuius eſt. quare ens nō erit ens: nec aliud quodlibet erit id quod ē. Preterea cui non ineſt ratio boni: illud ē nō bonum. et quia hoc impoſſibile. illud neceſſe eſt. ideo ſi in bono non ineſt bonitas. bonum erit non bonum. et qꝛ hoc. eſt impoſſibile: ideo neceſſe eſt idē eſſe bonum et eius quidditatem et ſic de alijs primis. non ſecūdum aliud: ſed ſecūdum ſe dictis. quidditas enim cuiuslibet magis ſufficiēs eſt ad eſſe ipſius: ꝙ ſint ydee: ſi ponātur ſeparate. Preterea ſi ſint ydee ſeparate: ſubiectū quod actu ē vt homo non erit ſubſtantia. quia ſeparata erit ab eo forma ſubſtātialis que ē humanitas. qꝛ ſi diceret̄ de ſubiecto que eſſet in ipſo: haberet eſſe ſecundū pticipationē: et non per eſſentiam. quia in tali ſubiecto haberet eſſe participatum. Ex his itaqꝫ manifeſtū eſt ꝙ idē ⁊ vnū eſt per ſe quidditas ⁊ cuius ē quidditas. et ꝙ ſcire quidditatē ē ſcire vnumquodqꝫ cuius eſt quidditas. quia ambo ſunt ad vnum. In ente autē ſecūdum accidēs ſicut ē muſicū aut albū nō idē ē ⁊ qōquidē et ipm cui accidit: ꝓpter duplex ſignificare. aliud ē enī ſignificatū ſbi: aliud accidētis. ita ꝙ hō et qōquideſt hoīs albi: non ē idē ſimpliciter. ſꝫ ſit idē ſicut paſſio cū ſbo. Abſurdū vero apparebit dicere ꝙ quidditas ⁊ cuius eſt ſint diuerſa. ſi imponat̄ nomē vtriqꝫ vt ſi alterū ſ ē equus ⁊ qōquideſt equi. qꝛ qōquideſt equi erit idem cum ſola quidditate: ſi īponatur ei nomē. et eodem modo nichil prohibet equū ⁊ qōquidē equi ſtatim eſſe idē. Preterea nō ſolum qōquidē et cuiꝰ ē: ſunt vnū. verum tñ ratio ipoꝝ ē eadē: cū vnū ſit rō alterius. nō enim ꝑ accidēs: ſed per ſe idem ē vnū et eiꝰ vnitas. Preterea ſi aliud ē quidditas ab eo cuiꝰ ē: illiꝰ quidditatis per ſe ſūpte aliud erit qōquidē ⁊ cuiꝰ ē. et ſic in infinitum: cum eadē ſit rō in oībꝰ. In ꝑmis igit̄ ꝑ ſe dictis idē eſt qōquidē et cuius eſt. Sophiſtici āt ⁊ elenchi qui fiūt contra hāc poſitionē: ex eadē ſoluūtur. Si enim dicatur idē ē ſocrates ⁊ quidditas eiꝰ: ſꝫ quidditas ē in ſocrate: ergo eius quidditas ē in eiꝰ quidditate. Soluendū ē dicēdo ꝙ idē eſt ſocrates ⁊ eius quidditas. ſicut id qō eſt et rō eſſendi. ⁊ iō non ſequit̄ ꝙ ſi ratio eſſendi ſit ī eo cuiꝰ ē: ꝙ ipa ſit in ſe ipa. ita ꝙ ex eiſdem fiūt ſolutiōes taliū elenchoꝝ ex quibus fiunt interrogationes. Interrogāt enī

ſophiſte ſi idem eſt ſocrates et eius quidditas: et reſpondetur ꝙ idem ſunt. ſicut illud quod eſt et ratio eſſendi. Quomodo igitur quodquid eſt et cuius eſt vnius cuiuſqz ſint idem. et quomodo non idem dictum eſt.

Capitulum. viij. quod ſic incipit: eorum autez que fiunt. Manifeſtat ꝙ quedam ſunt a natura. quedaz ab arte. et quedaz a caſu. in quibus omnibus aliquid efficiens ⁊ aliquid ex quo materia ⁊ aliquid factuz. ſiue ſit ſbia: ſiue aliud ens alterius predicamenti.

Orum que fiunt quedaz fiũt a natura. quedaz ab arte quedaz a caſu. In quibus omnibꝰ eſt principiuz a quo: et ex quo fiũt: ⁊ aliquid qꝺ fit. ſiue hoc ſit q̃ntum ſiue quale: ſiue aliquid alteriꝰ predicamẽti. Generationes aũt naturales ſunt quarum principiuz ē natura. in quibus eſt aliquid ex quo ſcilicet materia ⁊ aliquid a quo ſcilicet generãs. ⁊ quod generatur ſicut homo. et plãta ⁊ ſimilia entia maxime ſubſtãtie. omnia vero que fiunt a natura vel ab arte: habẽt materiam. q: qꝺlibet ipſorum eſt poſſibile eſſe ⁊ non eſſe cuius poſſibilitatis ratio in vnoquoqz ē materia. Vniuerſaliter aũt et materia ex qua et forma ſcꝺm quaz aliquid fit ⁊ agens a quo: dicitur natura. agens enim naturale eiuſdẽ ſpeciei eſt cum effectu. homo nanqz hominem generat. cum quo eſt idem ſpecie. Alie vero generatiões que naturales non ſunt dicuntur factiones. et hec ſiunt aut ab arte aut a poteſtate executiua aut ab intellectu. quarum quedã fiunt a caſu et fortuna. ſicut in factis a natura in qua quedam eadem ſpecie fiunt cum ſpermate: ⁊ ſine ſpermate. de quibus dicetur poſterius. Ab arte vero fiũt quorum ſpecies eſt in anima artificis. que ſpecies eſt quidditas concepta ⁊ prima ratio cuiuſcũqz factibilis. vel ab arte que quodammodo eſt contrariorum. ſpecies enim ſanitatis eſt ratio cognoſcẽdi ſanitatẽ ⁊ infirmitatẽ. quia per abundãtiam ſanitatis cognoſcitur infirmitas. dico autem ſpeciẽ ſanitatis id quod eſt in anima ratio ſciendi. fit itaqz quod fit ab arte: ſicut ſanitas fit a medico: intelligẽte p̃mo quod ad ſanitatem requiritur humoruz regularitas. et hec introducitur per calorem. et ita ſemper intelligit vnum poſt aliud: donec veniat ad aliquod vltimuz intellectuz quod ipſe poteſt facere. a quo incipiẽdo motum: dicitur agere ad ſanitatem. et ſic accidit ex ſanitate ſiue materia. ſ. ex ſpecie ſanitatis in anima: fieri ſanitatez in materia ſcilicet in corpore ſanabili. et eodem modo ex domo ſiue materia: domuz habentem materiam. In factione vero artis motus qui a principio fit in intellectu a ſpẽ rei vocatur intelligẽtia. que vero ab intelligẽtia vltimuz a quo incipit operari dicitur factio. Eodem autem modo fit ab arte vnumqꝺqz intermediorum qñ o fit principium. vt ſi adequatio medij ad introducẽdaz ſanitatem: oportet medicũ ſcire ꝙ adequatio fit mediante calefactione. et hec introducitur aliquo prius facto: ſuper quod medicus habet poteſtatem. a quo incboat motum ſanãdi per ſpeciem quam habet in anima tanꝙ rationem illius. Si vero aliquid fiat a caſu: ab hoc fit quod eſt principium fiendi ab arte. non tamen motuz ab arte: ſed ab aliquo principio per quod agẽs non intendit mouere ipſuz. ſicut ſanitatis aliquãdo principiuz eſt calefactio facta per fricationem: fricante non intendẽte introducere calorem. calor itaqz in corpore aut pars eſt ſanitatis aut ſequitur eum: aliquid quod eſt pars ſanitatis. ſicut lapides ſunt pars domus.

Capitulum. ix. quod ſic incipit: quare ſicut dicitur. Concludit ex premiſſis ꝙ in omni eo quod fit exiſtit materia et forma. ita ꝙ in quibuſdam materia p̃dicatur denominatiue de his que ſunt ex ea. in quibuſdam non.

Ex predictis patet ꝙ impoſſibile eſt aliquid factum eſſe: niſi prius exiſtat materia tanq̃ pars que ineſt rei facte. in qua materia fit forma tanq̃ ratio eſſendi. Ex his enim duobus ſcilicet materia et forma dicimus eſſe ea que fiunt. vt ereuz circulum cuius materia eſt es forma vero figura rotunda. ita ereus circulus habet formam in materia. In quibus autez materia ex qua fiunt non predicaẽ de ipſis in recto: ſed denominatiue. ſicut ſtatua non dicitur lapis ſed lapidea. in quibus etiam et illud ex quo fiunt nullo modo predicatur de factis ex eis. ſicut ex laborãte fit conualeſcens. nec tamen laborans predicatur de cõualeſcẽte. Cauſa autez huiuſmodi veritatis eſt: quia aliquid fit ex ſubiecto quod dicimus materiam ſicut ex homine fit ſanus. aliquid ex priuatione ſicut ex laborãte fit ſanus. et hic modus prior ẽ ꝙ primus quando igitur aliquid dicitur fieri ex priuatione: non predicatur priuatio ex qua de eo quod fit ex ipſa. non enim dicitur laborãs ẽ ſanus nec ecõuerſo et bene tamen dicitur homo eſt ſanus ſubiectiue. igitur in quibus priuatio inducitur licet non manifeſta nec habet nomẽ ſicut in ere concluditur priuatio figure et in lateribus et lignis priuatio domus ſic ſe habere videtur ad ea que fiunt ex ipſis: ſicut priuatio ad facta ex ipſa. et ideo ſicut priuatio predicatur in recto de his que ex ea: ita nec talia ſubiectiue predicantur de factis ex ipſis: niſi denominatiue. ſtatua enim non dicitur lignum nec es nec lapis: ſed potius lignea vel lapidea. nam ſi quis bene inſpexerit: non dicſtatuaz fieri ex ligno ſimpliciter: ſed ex ligno permutato: de non figurato eſſe ad figratuz eſſe. talia enim oportet fieri non permanãte: ſed permutato ex quo fiunt. et ideo non predicantur ſimpliciter: ſed denominatiue de ipſis.

Capitulum. x. quod ſic incipit: quãdo vero de aliquo fit. Probat ꝙ forma non generatur per ſe ſed compoſitum.

Uoniam omne quod fit ab aliquo fit quod ẽ principiuz generatiõis et ex aliquo quod non ẽ tantum priuatio: ſed materia. de quo ſuprius diximus. fit etiam forma vt ſpera aut circulus aut aliud ſimile: manifeſtũ eſt ſicut faciẽs nõ facit materiaz per ſe: ſic nec formaz. niſi ſecũdum accidẽs. ſed facit compoſitum ex vtraqz verbi grãa faciens es rotunduz: nõn facit es nec rotũditatem ſed totum quod ẽ ex vtriſqz. quia facit rotunditatez in ere: Si enim facit aliquid: ex aliquo quod ſubicitur factioni facit. vt ex ere facit ſperam. ſi igitur ſolam formaz ſpere facit: ipſam facit ex aliqua materia que eſt pars forme. et ſic forma pura cõpoſita erit ex materia ex qua fit et forma que ex ipſa fit. et eodem modo hec forma per ſe fiet ex aliqua materia. ita ꝙ generatiões formarum ex materijs procedunt in infinitum. Manifeſtum igitur ꝙ forma ſenſibilis per ſe non fit. nec eius quod quid erat eſſe per ſe ẽ generatio. ſed potius fit in alio. ſiue ab arte ſiue a natura ſiue ab alia potẽtia fiat. verbi gratia ars ex ere et ſpera facit eream ſperam quia in ere tanq̃ in materia facit ſperam tanq̃ formam. et hoc totum ſcilicet ſpera erea ẽ terminus factionis. nam ſi ſolam formaz ſpere faceret: ex aliquo quod pars materialis eius faceret eam. et oporteret ipſam formam que per ſe fieret eſſe diuiſibilem in duo. quorum vnuz eſt materia et aliud forma. et ſic ſola forma compoſita eſſet ex materia et forma. fit ergo non forma ſpere antum: ſed compoſitum ſcilicet erea ſpera. Palam igitur ex dictis ꝙ forma que dicitur ſubſtãtia rei: non fit per ſe: ſed ſuolon id eſt ſimul totuz ex materia et forma fit. et quia forma et materia eſt in omni generato et ꝙ aliqua pars eſt materia et aliqua forma.

Capitulum. xi. quod ſic incipit: vtrum igitur eſt quedam ſpera preter has

probat ꝙ forme ſeparate que a quibuſdam dicūtur ydee non ſunt neceſſe ad generationem.

Quod non ſit neceſſariuʒ eſſe formas ſeparatas a ſenſibilibus vt formaʒ ſpere ſeparatam ab his ſperis que ſūt in materia aut formam domus ab his que ſunt in lateribus ſic patet. nulla forma ſenſibilium facta eſt que non ſit in aliq̄ materia. quia forma ſenſibilis non conſiderata in materia: non ē determinata ad hoc aut illud omne autem generās eſt eius determinatum. et generat aliquid determinatum. quod habet hanc formam in hac materia. ſicut ē calias aut ſocrates aut hec ſpera homo autem et animal in comuni ſunt ſicut ſpera enea vniuerſaliter ſumpta. Manifeſtum ergo ꝙ ſi ponātur forme ſeparate tāꝙ̄ ſubſtātie eſſētia: nec ſunt vtiles ad generationes ſubſtātiarum que ſunt in materia. ꝙ autem generās tale ſit quale generatum non idem quidem numero ſed ideʒ ſpecie: patet in phiſicis. homo nāqʒ hominem generat. et ſi in ipſis aliquid fiat preter vſitatuʒ curſum nature ſicut equꝰ generat mulum adhuc in talibus eſt ſimilitudo inter generans ⁊ generatuʒ. nam illud quod eſt comune equo et aſino ſimile eſt in mulo generato ab illis concurrētibus in illo comuni. Manifeſtum igitur ꝙ non oportet ponere ſpecieʒ ſeparatam tanꝙ̄ exemplum neceſſariam ad generationem ſenſibiliuʒ. ſi in aliquibꝰ tale exemplum requiritur: maxime in predictis ſubſtātijs poni. cum ſint principales inter ſubſtātias generabiles. ſed ad ipſaʒ generationem ſufficiēs eſt generās tanꝙ̄ efficiens. et materia in qua ē aptitudo ad formaʒ. omnis autem forma generabilis eſt in materia determinata. ſicut forma ſocratis et calie eſt in his carnibus ⁊ oſſibus. quoruʒ forma diuerſa eſt propter materiaʒ. idem vero ſpecie. que ſpecies non eſt diuiſibilis in ſpecies.

Capitulum. xij. quod ſic incipit: dubitabit autem aliquis quia animalia fiunt arte. Inquirit cauſam propter quam quedaʒ fiunt ſimul ⁊ ab arte et a caſu. aliqua vero ab arte tantum. concludēs ꝙ omnia aliquo modo generātur ex vniuoco principio. et quia in alijs predicamētis ſicut in ſubſtātia non generatur per ſe forma ſed compoſitum.

Dubitabit aliquis quare aliqua fiunt ſimul ab arte ⁊ a natura. aliqua vero ab arte tantum: vt domus: Cauſa autem huius diuerſitatis ē: quia in materia quorundam ē aliquod principium per quod materia non tātum eſt apta nata fieri: ſed etiam facere aliquid eorum que ſūt ab arte. qđ principium eſt quaſi quedaʒ parſ rei fiēde. in materia vero quorūdum non ē niſi aptitudo qua moueri poſſit pricipiuʒ etiaʒ qđ exiſtit in materia quorūdaʒ potēs facere: in quibuſdaʒ ē per ſe potēs abſqʒ adiutorio artis: in quibuſdā āt per ſe non ſufficit ſine arte. ſicut in quibuſdā ē virtus ſaltādi: non tñ poſſunt ordinate ſaltare ſine adiutorio melodie. illa ergo quoruʒ materia non habet principiū actiuū vt lapides reſpectu domꝰ vel habēt pricipiuʒ tñ per ſe nō potēs non poſſūt fieri ſine arte ea vero quorū materia habet ſufficiēs principiuʒ ad agendum: poſſūt fieri abſqʒ arte ⁊ ab aliquibꝰ nō egētibꝰ motu artis: ſʒ a caſu. q̄ actio fieret ab illo pricipio tanꝙ̄ a caſu apte rei fiēde. Palā igitur ex dictis ꝙ oīa q̄ fiūt quodāmodo fiūt ex aliquo pncipio. naturalia eni fiūt a pricipio totaliter ſimili: artificialia vero fiūt ex principio ſimili in forma: licet non in materia. ſpēs eni domꝰ in intellectu artificis ſimil eſt forme domꝰ in materia ita ꝙ artificialia fiuntur ex parte ſcilicet ex forma in conceptu artiſicis. aut ex parte habente partem. ſicut ex forma artificis in conceptu et ex principio intrinſeco quod mouetur per artem. ſicut calor naturalis per arteʒ medicine mouetur ad ſanitatem. cuius ſanitatis eſt pars ſanitas in cō

ceptu medici et alia pars eius eſt calor ex quo fit ſanitas. vt nõ ſecundum accidens fi-
at: ſed per ſe inſanato. prima autem cauſa per ſe faciẽdi eſt forma in conceptu ab ipſa
enim mediãte motu artis fit in corpore calor. qui vel eſt tota ſanitas vel pars eius vł
ad ipſum ſequitur ſanitas vel pars ſanitatis. et ideo faciens illud cui cõſequitur calor.
facit ſanitatem. ſicut igitur forma in conceptu eſt pricipium ſillogiſmi probatiui per
quẽ introducit ars effectum: ſic in generatione naturali generãs eſt principium ſper-
matis in cuius virtute artis eſt illud quod generatur per artez. Et ideo generatio co
rum que fiunt ſpermate eſt ex vniuoco principio. non oportet in omnibus querere tã
tam vniuocationem quãta eſt quãdo ex homine generatur homo. nam femina ex vi-
ro et mulus ex non mulo generatur. perfecta enim vniuocatio ſolis in quibus non eſt
orbatio nec deffectus. ſicut igitur artificialia in quorũ materia eſt principiũ poſſibile
moueri a ſe poſſunt fieri a caſu: ita naturalia in quorum materia poteſt eſſe motus ſi-
milis motui ſpermatis: poſſunt generari a caſu. ſiue ex putrefactiõe. in quorum vero
materia non eſt talis motus abſqz ſpermate impoſſibile ẽ fieri aliter ꝙ per generatio
nem ſimilis generãtis. Non ſolum autez ratio probans formam non fieri per ſe
ſed compoſitum eſt vera de ſubſtãtia: ſed et de alijs cathegorijs vt quantitate ꝛ quali-
tate. fit enim ſpera enea: et non ſpera per ſe. nec es. in omnibus enim que fiunt ſiue ĩ
ſubiecto ſiue in qualitate ſiue in alijs cathegorijs: oportet concurrere materiaz et for-
mam ex quibus fit totum. non enim fit qualitas per ſe: ſed quale lignum. nec quantĩ
tas per ſe: ſed quantuz lignum. hoc tamen proprium ẽ in generatione ſubſtãtie quia
oportet preexiſtere alteraz ſubſtantiam in actu que generet vt animal in actu a quo fi
at animal quod generatur. quale vero aut quantum: non oportet preexiſtere in actu:
ſed ſufficit ꝙ ſit in potentia ad hoc ꝙ fiat quantum.

Capitulum. xiij. quod ſic incipit: quoniam vero diffinitio ratio ẽ. Querit
vtrum partes rei ſint omnes de eſſe quidditatis ipſius. et vtrum ſint priores
toto: ſoluens primam queſtionem per diſtinctionez quia pars materialis in a
liquibus eſt de ratione quidditatis in aliquibus non.

Uoniam diffinitio eſt ratio habens partez ita ꝙ ſicut ſe habet tota ratio ad to
tam rem: ſic ſe videtur habere pars rationis ad partez rei. Dubitaẽ vtruz
ratione partium oporteat eſſe in ratione totius an non. Nam in quibuſdam
rationes partium non ſunt in diffinitione totꝰ ſicut rationes inciſionuz non ſũt in ra
tione circuli in quibuſdam vero inſunt: ſicut in ſyllaba inſunt ratioones literaruz. diui
ditur autem circulus in inciſiones ſcilicet in ſemicirculo: ſicut ſyllaba in litteras.
Dubitatur ſecũdo vtrum partes ſint priores toto. et vtruz angulꝰ acutus ſit prior re
cto cuius eſt pars. et digitus prior homine. videtur ꝙ ſic: quia totum conſiſtit in partĩ
bus. priora autem ſunt ea ex quibus aliquid eſt. Preterea totum non poteſt eſſe
ſine partibus. partes autez poſſunt eſſe ſine toto. prius autem eſt a quo non cõuertiẽ
cõſequẽtia. Ad primaz dubitatiõez dicendũz: ꝙ ps vno modo dicit illud qd̃ ƀ quã
titatem menſurat totum. et hoc pretermittatur: cum non ptineat ad quidditatem rei
ſed ad quãtitatẽ. Alio modo ptes dicũtur ex quibus ẽ ſƀa rei. quaꝝ alia ẽ materia alia
forma. aliud compoſituz ex his. ita ꝙ tam materia ꝙ̃ forma ꝙ̃ etiaz cõpoſitũ eſt ſƀa.
et de talibus partibus peſcrutãduz ẽ. et dicẽdum ꝙ materia alicuiꝰ ẽ ps alicuiꝰ non il
lius enim de cuiꝰ ſpecifica ratione non eſt materia ipſa non eſt pars quidditatis eius

ſicut caro nō eſt pars concauitatis. licet ſit materia in qua ſit. illius vero de cuius con
ceptu eſt materia ipſa eſt pars quidditatis eius. ſicut naſus eſt pars ſimitatis. et es eſt
pars ſtatue ſimiliter. vnumquodqꝫ igitur dicitur tale per ſe quale eſt eius eſſe ſpecificū
cuius ratio ē ſpēs ſiue forma. tñ nūq̄ ꝑ ſe dicit̄ penes materiale ipi9 qđ nō ē d rōne q̄d
ditatis ei9. Et q̄ inciſiones comporātur ad circuluꝫ ut aliquid materiale: iō ratio
circuli non hēt in ſe rationē inciſionuꝫ. q̄ ſunt partes vt materia. in quib9 fit circulus
lꝫ ſint propīquiores quidditati q̄ ſit es: q̄ño circulus fit in ere q̄ vero littere compan-
tur ad ſyllabaꝫ vt p̄tes quidditatis ipius: idcirco in rōne ſyllabe ē ratio litteraꝝ: vt litte
re ſint. et nō ſic ſunt terre vel aeris. q̄ tales literre ſunt p̄tes materiales ſenſibiles ſyl
labe. Si q̄t obiciat̄ ꝙ partes materiales ⁊ ſcſibiles. videtur eſſe de quidditate rei.
q̄ ipſa corrupta fit reſolutio in huiuſmodi p̄tib9. ſicut linea corrumpit̄ cum diuiditur
in duo media. ⁊ hō cum diuiditur in oſſa neruos ⁊ carnes. ad hoc dicē duꝫ ꝙ res na-
turales ſunt ex his: ſicut ex p̄tib9 ſubſtātialib9: tñ materialib9. ita ꝙ ſunt partes p̄tinē
tes ad ſimul totum. i. ad indiuiduuꝫ ſpeciei āt non ſunt partes. ⁊ ideo non ponūtur in
eius diffinitione. Aliquaꝝ igitur partiuꝫ rō ineſt rationi totius: ſic̄ generis et differen
tie aliquaꝝ vero. ſ. materialium partiuꝫ ratio non ineſt rōni totius: niſi fuerint partes
ſimul ſumpti idest indiuidui ſiue aggregati ex natura ſp̄ei determinato ſubiecto. ſic̄ eſt
figura enea. nam quedam ſimul ſumpta ex his partibus ſunt tanq̄ ex principijs: in q̄
corrumpūtur. quidditates aūt ex talibus principijs non ſunt. Quecūqꝫ igitur ſimul
ſumpta: habent formam in materia determinata. vt ſim9. et eneus circulus. hec enī
corrumpūtur in partes ex quib9 ſunt. quarum alterum. eſt materia. ſic̄ naſus ē mate-
ria ſimi et es circuli. quecūqꝫ vero non concipiūtur cum materia: ſed conſiſtunt in ra
tione ſola ſpecifica: aut omnino nō corrumpūtur: aut non ſic corrumpūtur ſicut ſimul
ſumpta. quorum principium ⁊ partes ſunt ea que in ipſis ſunt tanq̄ materia. ſpeciei
vero talia non ſunt p̄tes nec principia. et ideo per corruptionē reſoluitur lutea in lutū
⁊ ſpera enea in es. ⁊ calias in carnē et oſſa. et hic circulus in inciſiones. hic enim circu
lus concipitur cum materia. et equiuoce dicit̄ circulus de circulo ſimpliciter et de hoc
circulo ſingulari. quare enim non eſt propriuꝫ impoſituꝫ cuilibet ſingulariū circuloꝝ.
iddem nomen dicitur de circulo ſimpliciter ⁊ de ſingulis circulis tamen equiuoce.

Capitulum. xiiij. quod ſic incipit: dictum ē igitur et nunc ipſum verum.
Manifeſtat q̄ partes ſunt priores ⁊ que poſteriores toto diffinibili. et ꝙ ma-
teria in quibuſdam ē de eſſe ſpeciei. Et ꝙ partes diffinitiōis per ſe et proprie
ſunt partes ſpeciei et non indiuidui.

Quamuis illud quod dictum ē ſupra de partibus diffinitiōis veꝝ ſit: tamē ma
nifeſtius dicetur quibuſdam repetitis. partes diffinitionis in quas ipſa diuidi
tur priores ſunt diffinito: aut omnes aut quedā. partes aūt materiales diffini
ti in quas ipſe diuiditur tanq̄ in materia: ſunt poſteriores. ⁊ q̄ diffinitio recti nō diui-
ditur in accutum: ſed potius diffiniens accutum vtitur recto dicēs angulus accutus
eſt minor recto: ideo accutum eſt poſterius recto. ⁊ eodem modo ſe habet ſemicircul9
ad circulū. ⁊ digit9 ad hominēꝫ. ſunt ei p̄tes materiales ex quib9 nō diffinit̄ totum ſꝫ
q̄ diffiniunt̄ p totuꝫ. Qm̄ aūt aīa in aīalib9 ē ſb̄a animati. eſt enim forma ſb̄alis et
ratio quidditatiua corpori aīato. ⁊ cuilꝫ parti eius. nulla ei p̄s talis corporis diffinit̄
ſine opere cuius eſt organum. quod opus non exiſtit in ea ſine ſenſu. ratio autem ſen
tiēdi eſt anima. talis pars et ſimiles ei priores ſunt toto aīali in qualibet p̄te corporali

ipſius. corpꝰ vero ⁊ ptes corpoꝛis poſterioꝛes ſunt in toto aīali nam in ipſa diuiditur non anima: ſed ſimul totum animal vt in materia. tales igitur partes aliquo modo ꝑoꝛes ſunt ſuo toto: videlicet in quātum ex eis totum conſtituit̄ aliquo modo poſteriores ſcilicet in quantum non poſſunt eſſe ſeparata a toto. non enim digitus quocumqʒ modo ſe habēs eſt pars aīalis. coniunctus autē ē pars eius. ſeparatus aūt ⁊ moꝛtuus eſt equiuoce digitus. pꝛincipales tamen partes materiales in quibus pꝛimo eſt ratio ſubſtātie totius ſicut coꝛ aut cerebꝛum ſe habēt ad animal ſimul ſunt cum toto. ſpecies autem q̄ de ſe comunis eſt ⁊ ſubſiſtit in ſingularibus vt homo et equus non ē pura foꝛma. ſed eſt quoddam totuʒ ex determinata materia ⁊ determinata foꝛma in comuni. quod vero ex hac materia ſingulari et deſignata conſiſtit: eſt ſingulare vt ſocrates. materia igitur eſt pars ſpeciei q̄ ſpecies eſt quidditas cuiuſdaʒ totius compoſiti ex materia ⁊ foꝛma. Partes autē diffinitionis ſolius ſpeciei ſunt. nam diffinitio eſt per ſe ipſius vniuerſalis. cuius idem ē quod quid eſt et cuius ē. ſicut idez eſt circulo eſſe et circulus anime eſſe ⁊ anima ſingularis aūt nullius eſt per ſe diffinitio ſiue ſenſibilis ſit. ſicut hic circulus ereus ſiue intellectuale. ſicut hic circulus mathematicꝰ tales enī cognoſcuntur aut ſenſu aut ymaginatione: cum actu ſentiūtur. abeuntes vero extra actualem ſenſationem: non ē manifeſtum vtrum ſint aut non ſint. tunc non cognoſcuntur in ſe: ſed tamen cognoſcūtur per diffinitiōem ſui vniuerſalis ſcilicet ſpeciei. cauſa autez propter quaʒ ſingularia non intelligunt̄ in ſe ipſa eſt materia ſignata. que ſiue ſenſibilis ſit. vt eſt es lignuʒ et quodlibet mobile materiale. ſiue intelligibilis. vt ē materia rerum mathematicarum ſcilicet quātum de ſe eſt ignota. quomodo igitur ꝑtes ſunt pꝛioꝛes toto et quomodo poſterioꝛes dictum ē. Interrogāti igitur vtrum totum: ſicut eſt rectus circulus et animal pꝛioꝛa ſunt paucioꝛibus in quas diuidūtur. et eoꝛum in quibus ſunt. aut econuerſo: partes ſunt pꝛioꝛes ipſis: nō eſt ſimpliciter reſpondendum ſed dicēdum: ꝙ ſi idem eſt foꝛma que eſt ratio eſſendi et aliud quod eſt per ipſam vt anima animatum. et circulus ⁊ foꝛma circuli. de qua idēptitate poſtea perſcrutādum eſt poſterius partes que ſunt in ratione diffinitiua pꝛioꝛes ſunt toto. ꝑtes vero materiales que ſunt in ſingularibus: ſunt poſterioꝛes toto. ⁊ eodez modo dicendum eſt de partibus ⁊ toto in foꝛma que eſt ratio eſſendi vt anima animali non eſt idem cum toto.

Capitulum. xv. quod ſic incipit: dubitatur autem merito. Inquirit diſputatiue que ſunt ſpecies ſpēi que indiuidui. arguēs ꝙ materia nec in mathematicis nec in naturalibus videtur eſſe pars ſpeciei.

Dubitatur merito que ſunt partes ſpeciei et que indiuidui. i. cum enim diffinitio pꝛopꝛie ſit ſpeciei et vniuerſalis non autem ſit indiuidui: niſi fiat manifeſtum que ſunt partes ſpeciei. et que indiuidui: non erit manifeſtum cuius rei ſit diffinitio. Sciendum igitur ꝙ quecumqʒ reperiri poſſunt in materijs pꝛopꝛie ſpecie diuerſis vt circulis in ere ⁊ ligno nulla talis materia eſt pars ſpeciei ipſoꝝ. cum poſſint ſeparari ab ipſa. que vero actu non ſeparantur ab aliqua materia. ſicut eſt circulus reſpectu eris: ſi oēs circuli eſſēt enei: nichil ꝓhiberet ſimilr̄ ſe hr̄e ſcilicet ꝙ materia nō eſt de eſſe ſpēi: eo quod ſepabilis eſt per intellectū foꝛma a tali materia in aliquibꝰ tm̄ foꝛmis naturalibꝰ difficile eſt ſeparare etiā per intellectuʒ foꝛmaʒ a pꝛopꝛia materia. homo enim ſemper apparet in carnibꝰ oſſibꝰ et ſimilibꝰ partibꝰ. Et ideo dubitatur vtrum in talibus materia ſit pars ſpēi aut nō. Qm̄ igitur manifeſtū eſt qn̄o materia ſit de eſſe ſpeciei: et quando non: ideo dubitāt quidam de foꝛmis mathematicis vt cir-

culo ꝛ trigono vtrum materia intelligibilis ſcilicet quātum continuuꝫ ſit in eis de eſſe ſpeciei: aut non ſunt ſed diffiniūtur ſine lineis inconrinuo. ſicut homo diffinit ſine carne oſſibus. ꝛ circulus ſine ere ꝛ lapide. quidam enim referūt naturam ſubſtātiarū mathematicaruꝫ ad numeros. dicūt ꝙ ratio formalis circuli nichil ē niſi vnitas. linee vero dualitas. trigoni trinitas. nec aliqua materia etiam intellectualis. ſicut cōtinuum ſine linea ē de ratione ſpēi ipſorum. vnde ponētium ydeas aliqui ponūt ipſam lineaꝫ eſſe tantum dualitatē. alij vero dicūt dualitatem eſſe ſpēꝫ linee. et linea cuius ē ſpēs. ſicut idem eſt dualitas ꝛ ſpecies dualitatis. non auteꝫ in linea ideꝫ eſt ſpecies ꝛ cuiꝰ eſt ſpecies. Hoc dictum ē impoſſibile qꝛ ex ipſo accidit plura differentia ſpecie eſſe vnius ſpeciei. plura enim differēnia ſpecie poſſunt reduci ad dualitatem. ꝛ ſic ſcōm ipſos eſſent vnius ſpeciei. et hoc inconueniens pictagoricis accidit. Preterea contingit facere vnam formā omnium extra quam ratio ē aliquid formale. ſicut contingit omnes numeros reduci ad vnitateꝫ. et ſic omnia erunt vnum. quia quorū eſt vna forma: eſt vnum eſſe quam ergo dubitationeꝫ habeāt que ſunt circa diffinitiones et propter quam cauſam dictum eſt.

Capitulum. xvj. quod ſic incipit: quare omnia reducere ita. Soluit dubitationem predictam. oſtendēs ꝙ in quibuſdaꝫ materia eſt de eſſe ſpēi. ꝛ ꝙ partes quātitatiue vt ſunt ſemi circuli non ſunt partes ſpēi ſed indiuidui. et ꝙ forma eſt principiuꝫ pars ex qua cum materia fit compoſituꝫ. ꝛ quod inueſtigādum poſterius: vtrum ſit aliqua forma ſepata a materia. Epilogans etiam q̄ dicta ſunt de quidditate et cuius eſt quidditas.

Reducere omnia ad rationem numeroruꝫ vel ad ydeas ꝛ auferre materiam a natura omnium entiuꝫ ſuperfluuꝫ eſt quedā enim talia ſunt que cōſiſtunt ex forma que ineſt materie. et ideo parabola de animali ſeparato quā dixit plato iunior ſocrate ponēs animal ſine carnibus et ſimilibus partibus: non bene ſe habet. nec continet veritatē. facit enim opinari ꝙ ita contingit hominē eſſe ſine carnibus et oſſibus ſicut circuluꝫ ſine ere cum tamen non ſit ſimile hic et ibi. nam animal eſt aliquid ſenſibile. quod diffiniri non poteſt ſine motu. nec ſine ptibus ſe habentibus tāꝙ organa et inſtrumenta motus. manus enim non eſt pars hominis niſi potēs perficere opus cuius eſt organum. hoc autem poteſt exiſtens animata. ideo tunc ē pars hominis. non animata vero non eſt pars. Circa autē mathematica dubitatur. quare ſemicirculi non ſunt partes formales diffinitiōis circuli. non enim poſſunt excludi a ratione circuli tanꝙ partes ſenſibiles cum non habeant naturam ſenſibiliū. Ad quod dicēdum ꝙ ſemicirculi ſe habent ad circuluꝫ vt materia nec pertinēt ad quidditateꝫ et ſpēꝫ circuli: ſꝫ potiꝰ ad hūc circulū ſingularē. ita ꝙ nō ſūt ptes circuli vniuerſalis: ſed potius ſingulariū. dico auteꝫ vt materia qꝛ q̄daꝫ ē materia ſenſibilis. quedā intelligibilis. que reperitur in his ex his que nō ſunt ſenſibilia. Manifeſtum autē ꝙ anima eſt prima ſubſtātia ꝛ forma animalis. corpus vero eſt materia. animal autē vniuerſaliter ſuptum ex vtriſqꝫ conſiſtit. et ſimiliter homo ſiue ſingularis ſiue vniuerſalis vt ſocrates. Et aīa etiam quidaꝫ dicunt ꝙ eſt formalis pars totiꝰ. Alij vero ꝙ ē totuꝫ eſſe rei. Similiter autem hec anima et hoc corpus partes ſunt ex quibus conſtat animal tam vniuerſale ꝙ ſingulare. Utruꝫ auteꝫ preter ſubſtātias materiales oportet q̄rere ſubſtātiaꝫ ſeparatam preſcrutādum ē poſterius. huiꝰ ei grā tractauimꝰ de ſubſtātijs ſenſibilibus quaꝝ ſpeculatio pertinet ad phiſicaꝫ q̄ ē. ij. phiſica. phiꝰ eſt

non ſolum conſiderat de materia: ſed etiam de forma. et de hac etiam principalius ꝙ de materia. Secundo modo autem partes que ſunt in diffinitione videntur et quare diffinitio eſt vna ratio. tam re diffinita q̄ eſt vna. quō autem res ſit vna habēꝫ partes: ſpeculādū eſt poſterꝰ Quid igitur ſit quidditas. ꝛ quomodo qd̄ quid eſt dicitur ꝑ ſe d̄ omni cuius ē. ꝛ ꝙ aliquoꝝ ratio diffinitiua habet partes per additamētū: quorūdā autem nō. ꝛ ꝙ partes q̄ ſunt vt materia non ſunt in diffinitione ſbe q2 non ſunt partes forme ſpecifice: ſꝫ indiuidui cuius per ſe non eſt diffinitio: cum ſit indeterminatū ꝓpter materiā licet ipſius ſit diffinitio: vt continet̄ ſub ſpē. ꝛ ꝙ prime ſubſtā tie ſcilicet forme ſit ratio. hec enim ſba eſt ex qua cum materia fit totum. ſicē ex concauitate ꝛ naſo ſit ſimꝰ. in cuius diffinitiōe aliquo modo bis idem ineſt. ſ. naſus. ita ꝙ in naſo ſimo ſicē et in ſubſtātia particulari vt ē calias ineſt materia et ꝙ in quibuſdam ſit in primis ſubſtātijs. ſ. ſeparatis a materia idem qd̄ quid eſt ꝛ cuiꝰ eſt. nec tamen ſit vnum ex eis ſcd̄m accidēs vt ſocrates ꝛ muſicū dictum eſt.

Capitulū. xvij. quod ſic incipit: nunc āt dicamus primū inueſtigat quomodo diffinitio ſit vna ratio vnius diffiniti: cum habeat partes diuerſas. aſſignans cauſam huius vnitatis finalem differentiam que eſt vna.

Nunc autē dicamꝰ de diffinitione aliquid ꝙ in poſterioribus non ē dictum. videlicet propter quid diffinitio eſt vnum: cum habeat ꝑtes hec enim diffinitio valde vtilis eſt rationibus q̄ fiunt de ſubſtātia. v̄. g. ſit diffinitio hoīs animal bipes. ſicut vnum ſunt homo albꝰ: cum enim album nō ineſt hoī: multa ſunt hō ꝛ album. cum vero album ineſt homini: vnum ſunt. eo ꝙ homo participat album. genꝰ autē non participat differētias. q2 ſimul participet contraria. differētie enim eiuſdē generis contrarie ſunt. Preterea poſito ꝙ genus differētiā participet: adhuc reſtat dubium. quomodo differentie q̄ ſunt in eadem diffinitiōe vt greſſiuū bipes nō alatū ſint vnū. non enī oportet ꝙ vna talium differētiaꝝ eſt in alio: ideo vnum ſunt eſſe enim in alio non ſufficit ex vnitate q2 ſic ex omnibus eſſet vnum. cum differētie poſſit eſſe in vno: omnia ſunt in celo. oportet āt partes diffinitiōis vnum: tanꝙ vna q̄dam ratio. et ſubſtātia q̄ ſit vnius diffiniti. ſubſtātia enim diffinibilis eſt aliquid vnum. Sꝫ oportet autem intendere primū ad ſolutionem dicte dubitatiōis diuiſiones ex quibus ſit diffinitio. nichil enim ē in diffinitiōe niſi genus ꝛ differētie. nam genera ſubalēterna nichil aliud ſunt ꝙ genus primū. et cum hoc cōprehēſe differētie. vt ſi animal eſt primum genus et animal bipes non alatum ꝙ genus ꝛ differētie cōprehēſe. ſ. bipes non alatum. et eodem modo ſe habet genus. conſequēter ſe habēs ad primū ſi plures differētias comprehēdat. quia nichil differt pluralitas vel paucitas differētiaꝝ. ſcē per eum ſiue diffinitio fiat per plura ſiue per pauciora reducitur ad duo. quorum vnū eſt differētia. et aliud ē genus vt ſi animal bipes ē diffinitio. alicuius: animal quidem eſt genus: bipes differentia. genus autem non ē preter ſpēs quorū eſt genꝰ. aut ſi eſt ꝑter eas eſt materia. q̄ ē in potētia. v̄. g. vox ē genꝰ ꝛ etiā materia ex q̄ differētie faciunt ſpēs litteraꝝ. ꝛ ſic diffinitio rō ē ex genere ꝛ differētijs. Differētia autem prima oportet diuidi vſquequo deueniatur ad vltimam vt pedalitas eſt differētia animalis et hanc oportet diuidi in eo in quibus differt habens pedes. ideo non eſt dicendum habentis pedes: aliud alatum aliud non alatum. quia licet hec natura ſit: tamen non ſunt differentie habentis pedes in quantum homini ſed eſt dicendum habentis pedes aliud habet fixos pedes: aliud nō fixos. iſte enī ſunt differentie pedis. nā fixo pe-

dis quedaʒ pedalitas eſt. et per dictionem talium procedendum eſt donec deueniat ad differentias indiuiſibiles. tunc enim tot erũt ſpẽs animalium habentium pedes: quot erunt differentie vltime pedalitatis. qꝛ ita hec ſic ſe habẽt: manifeſtum ẽ ꝙ finalis differẽtia erit ſba ⁊ diffinitio rei a cuius vnitate diffinitio eſt vna. non oportet aũt in collectione differentiaꝝ multotiẽs reppetere id. qꝛ eſt ſuperfluum vt ſi dicatur: aĩal habẽs pedes bipes: ſuperflue dictum ẽ pedes habens dicto bipede. eſt eniʒ ſenſꝰ aĩal bipes habens duos pedes. diuidendo enim pedes habens in bipideʒ: multotiens dicet eamdem differentiam. diuidendo autem differẽtiam in proprias differentias: deueniet ad vnaʒ vltimaʒ ex qua eſt ſpẽs ⁊ differẽtia rei. Si vero diuidat accidẽtia per differentiaʒ. vt habens pedes per albuʒ ⁊ nigrum tot erũt drĩe quot fuerunt tales diuiſiones. nec ſtabitur ad aliquaʒ determinataʒ. Manifeſtum ẽ igitur ꝙ diffinitio eſt ratio ex differentijs ordinatis ſcd̃m rectam diuiſionem. qꝛ ſi quis trãs ponat minus comune ad magis comune vt in diffinitione hominis preponat bipedeʒ aut pedem habens: dicendo homo ẽ animal bipes pedes habens ſuperflue dictuʒ ẽ pedes habẽs dicto bipede. talis enim ordo non eſt in diffinitione ſubſtãtie ſcilicet ꝙ differẽtia magis comunis intelligatur poſterius et minus comunis intelligatur prius.

Capitulum. xviij. quod ſic incipit: quoniam vero de ſba peſcrutandum eſt inquirit diſputatiue vtrum aliquod vniuerſale ſit ſba: arguens quinqꝫ rationibꝰ ꝙ non. et duobus inconuenĩẽtibus ꝙ ſic

Quoniam perſcrutanduʒ eſt de ſba que dicit̃ quadrupliciter: de ſbo et de quidditate. et de eo qđ ex his eſt. et etiam de vniuerſali. dictuʒ eſt auteʒ de duobꝰ videlicet de quidditate et ſbo ꝙ dupliciter dicitur. vno modo aliquid eſt ſbm paſſionibus. alio modo materia ſbiecta forme nunc de vniuerſali qđ videt̃ quibuſdaʒ eſſe principium ⁊ cauſa entium. Impoſſibile enĩ videtur aliquid vniuerſaliter dictorum eſſe ſbam: primo qꝛ ſubſtãtia vniuſcuiuſqꝫ ita ꝓpria eſt vnicuiqꝫ ꝙ alij nõ ineſt vniuerſale vero eſt comune multis. nam hoc dicitur vniuerſale qđ natum eſt eſſe in pluribus cuius ḡ vt quid erit ſba cui conuenit oĩum illorum aut vnius tantuʒ aut nullius omniuʒ autem eſſe ſubſtantiaʒ non ẽ poſſibile cum ſba ſit propriã cuius eſt. vnius auteʒ ſi erit ſubſtãtia: omnia q̃ comprehendunt̃ ſub vniuerſali: erunt idem cum illo. et ita omnia erant vnum. ea enim ſunt vnum quoꝝ ſubſtãtia et quidditas eſt vna vniuerſale ḡ nullius eſt ſubſtãtia. Prima ſubſtantia ẽ que nõ dicitur de ſbo. vniuſ ſale vero ſemper dicit̃ de ſubiecto. Et ſi dicatur ꝙ quidditas dicitur de eo cuius ẽ quidditas: et tamen põt eſſe ſubſtãtia. Similiter quia animal eſt in hoĩe ⁊ equo de quibus dicitur et tñ hoc ẽ ſubſtãtia: nichil differt ad preſentem rationẽ. ſequitur eĩ ꝙ ſit ſubſtãtia alicuius tanꝗ̃ ſubiectum in quo exiſtit vt animal in hoĩe ita ꝙ accidet ſbam in ſba. Preterea impoſſibile ẽ ſubſtãtiaʒ eſſe ex nõ ſbijs. prius eſſet nõ ſba vt q̃le ꝗ̃ ſba. qđ ẽ impoſſibile qꝛ nec ratiõe nec tp̃e nec generatiõe paſſiões poſſũt eſſe põres ſba eſſent eĩ ſepabiles ab ea. vl̃e aũt nõ ẽ ſba: ſed q̃le. Preterea ſocrati q erit ſba ierit hoĩ qđ eſt ſba cois. q̃re duplex ſba erit eiuſdeʒ rei. vl̃r eĩ accidit ſi hõ ⁊ qđcũqꝫ diffinibile ẽ ſba nulluʒ coꝝ q̃ ponunt̃ in diffinitiõe taliuʒ eſſe ſbaʒ. ꝙ duplex eſſet ſba eiuſdẽ. ſ. ea q̃ diffinit̃ et ea per quaʒ difinit̃. Ex his itaqꝫ videtur ꝙ nichil vniuerſalr̃ dictorum eſt ſba qꝛ non ſignificat hoc aliquid ſꝫ potiꝰ aliquid cõe ꝙ ſi ponat̃ ſba: multa impoſſibilia accidũt ⁊ ponit̃ ſecũdꝰ hõ qui erit ſba. Preterea ĩpoſſibile ẽ ſbaʒ eſſe ex ſubſtãtijs actu exiſtentibꝰ actu nunꝗ̃ fit vnuʒ actu. ſed ſi poſtea fuerit duo: ex eis poterit vnum fieri. linea eniʒ dupla non fit ex duabus indiuiduijs actu exiſtentibus qꝛ actus

ſeparat rem a re: ſed ex indiuiduis in potentia fit linea dupla. Si ergo ſb̄a eſt aliqđ vnum in actu non ē ex ſubſtātijs: cum q̄libet ſubſtātia dicat aliquid in actu. ꝑ hūc modum recte dicit democritus cum ait: ꝙ ex duabus magnitudinibus non fit vna. nec due ex vna. q2 ambe ſunt aliquid actu non eſt aliquid vere vnum in agone. dualitas enim aut non ē aliquod vnum aut vnitates non ſunt actu in ip̄a. Habet āt quod dictum eſt nunc dubitationem. ſi enim nulla ſb̄a eſt ex vniuerſalib9 eo ꝙ vniuerſale nō ſignificat hoc aliquid ſed potius quale quid comune et etiaꝫ ſi ex ſubſtātijs in actu nō fit ſubſtantia: ſequitur ꝙ omnis ſubſtātia ſit incōpoſita ⁊ ſimplex. Ex hoc ſequitur ſecundum inconueniēs. ſ. ꝙ nullius ſubſtātie eſt diffinitio. q2 diffinitio ē ratio ex genere ⁊ differentia. dictum eſt āt ſuperius ⁊ omnibus videtur hoc ꝙ aut ſolius ſubſtātie ē diffinitio aut maxime et ideo ſuperius non ſit nullius erit. de his autēꝫ maxime manifeſtum erit ex ſequentibus.

Capitulum. xix. quod ſic incipit: manifeſtum āt ex his. Ex dictis probat quod impoſſibile eſt ydeas eſſe ſubſtātias ſeparatas: ſi ſpecies conſtāt ex genere ⁊ differentijs vt dictum eſt.

Ex dictis aūt manifeſtum ē inconueniēs quod accidit dicentibus ydeas eſſe ſubſtātias ſeparatas et cum hoc ponentib9 ſpēꝫ ex gener: et differētijs. Si enim genus vt animal ē quedam ydea erit in homine et ī equo. ita ꝙ aut idem erit in vtroqꝫ: aut alterum. cognoſcat ꝙ idem ꝑ rationeꝫ. q2 eadeꝫ ratio animalis aſſignatur vtraqꝫ. Si ergo eſt homo ſepatus. erunt animal ⁊ bipes ſepata ex quibus conſtat homo. erit ergo ideꝫ animal numero ſeparatum in homine ⁊ in equo. ſi tu es idem numero in te ipſo. Preterea gen9 actu ſeparatuꝫ exiſtēs habet actu comunem differētiam poſſibilem participari ab ipſo g̊ cum differentie eiuſdeꝫ generis ſint contrarie contīgent contraria ſimꝉ eſſe in eodem. Si aūt dicatur ꝙ genus nō participat differentias contrarias oportet dare modum quo greſſibile ⁊ bipes inſunt animali ſeparato non enim dici poteſt ꝙ genus componitur et copulatur aut miſceť. q2 hec omnia inconuenientia ſunt. Nec dici poteſt ꝙ aliud genus ē vnius drīe et aliud alterius. q2 ſic: eſſent genera infinita ſicut ſpēs de quibus per ſe dicitur genus poſſunt eſſe infinite. Preterea ſi ē aliud genus in vnaquaqꝫ drīa: ipſuꝫ aīal ſeparatum erit non vnuꝫ ſed plura ſb̄aliter. ſicut ea de quibus ſb̄aliter diciť multa ſunt. dico ſubſtātialiter: q2 animal diciť de homine ſicut de alio ſed ſicut de eo qđ eſt de ipſo. ⁊ cuius ipſum eſt genus. Preterea ſi ea de quibus ē homo oīa ſunt ydee. erit ydea hominis et ſubſtātia ipſius. quod ē impoſſibile. q2 ſubſtātia non eſt ī ſeparata ab eo cuius eſt. ſicut animal non eſt ſb̄a de quoꝝ ſubſtātia eſt ydea. eſt aūt aliiquid ſeparatum. Preterea ſpecies q̄ eſt genere vt homo ex animali non poterit e eſſe ex ipſo. ſicut eſt ſeparatum ab eo nec ipſum erit ſubſtātia animalium ſi eſt preter animalia. Preterea hec inconuenientia et abſurda accidunt ponentib9 ydeas ſeeparatas a ſenſibilib9 et ideo ipſorum non eſt ydea vt quidam dicunt.

Capitulum. xx. quod ſic incipit: quoniam vero ſubſtātia altera probat primum ꝙ nullum ſingulare ſenſibile diffinitur. ſecundo ꝙ ydee ſingulari exiſtēti non conuenit diffinitio. nec ſingulare cui9 tota natura eſt in vnico. tertio ꝙ multe ſubſtantie ſunt in potentia et non omnes in actu.

Uoniam alia eſt ratio ſubſtantie ſingularis alia quidditas ſpecifice q2 ſingularis eſt ſubſtātia cuius forma cōcepta ē cum materia quidditas vero ē ſimpliciter ratio formalis ſubſtātie. et eſt ſingularis generatio ⁊ corruptio per ſe. quid

ditas non: qꝛ non fit quidditas domus: ſꝫ huiuſmodi domꝰ. quidditates. enī ſunt ſine generatiōe ꝛ non ſunt ſine corruptione. qꝛ oſtēſuꝫ ē prius ipſas per ſe non fieri hic ē ꝙ ſubſtātiaꝝ ſenſibiliuꝫ ſingulariuꝫ nec diffinitio ē. nec demōſtratio. habet eniꝫ materiam cuius natura talis ē vt per eam poſſit eſſe et nō eſſe. et ſic corruptibilia ſunt. omnis demōſtratio et diffinitio ſcientifica ē neceſſarioꝝ ſicut eniꝫ ſcia non pōt eſſe ignorātia: ita nec corruptibiliuꝫ pōt eſſe demōſtratio. nec diffinitio. ſꝫ potius opinio. ꝗ eſt cōtingētis aliter ſe habere. Preterea ſingularia ſenſibilia quādo corrupta ſiue quādo a ſenſu abſceſſerit: non ſunt manifeſta habētibus ſciaꝫ in ſaluatis in anima eiſdem rationibꝰ ſciēdi. eſſent aūt manifeſta ſi ipſorum eſſet diffinitio et demōſtratio et ideo oportet eum qui vellit diffinire aliquod ſingulariuꝫ: non ignorare qꝛ ſemꝑ contigit auferri. ꝛ ideo non ē diffinibile. nec ita contigit diffinire ydeaꝫ: cum ſit de numero ſingularium ꝛ ſeparata a ſenſibilibꝰ. Diffinitioneꝫ oportet ex pluribus nominibꝰ eſſe. ꝙ vnum nomen nō diffinit rem. ignotuꝫ enī erit ꝙ diffinituꝫ eſt per vnum nomē plura autē nomina in diffinitiōe poſita: ita ſunt communia oībus eiuſdeꝫ nature: ꝙ neceſſe eſt qōdlibet ipſoꝝ ineſſe alij ꝙ̄ huic ſingulari. vt ſi quis te diffiniēs dicat animal graciale album. quodlibet nomē predictoꝝ inerit alij ꝙ̄ tibi. et ſic diffinitio nullꝰ ſingularis ē. Si quis aūt dicat qōlibet nomen poſituꝫ in diffinitiōe per ſe conuenire multis: oīa tamen ſimul ſumpta in diffinitione inſunt cuilibet ipſoꝝ per ſe ſumptorum. verbi grā totum hoc ſolum ſumptum animal bipes ineſt tam animali per ſe ſumpto ꝙ̄ bipedi. igitur non vni ſoli ſingulari. et hec ratio vera ē. et etiā in ſingularibꝰ ſempiternis quales ſunt ydee. Preterea neceſſe ē etiam ſimul ſumpte priores eſſe diffinito. ſicut partes formales priores ſunt compoſito ex eis. neceſſe eſt ipſas ſeparabiles. ſicut diffinitum ē ſeparabile. aut enim nichil ē ſeparabile. aut ambo ſunt ſeparabilia. ſignificari nullum eſſe ſeparabile: non erit ydea generis preter ſpecies. Si vero ambo ſunt ſeparabilia. tam genus ꝙ̄ differētia ſeparabilia ſunt ab ydea ſpeciei. et ſic non conuenit ei ſoli. Preterea genus ꝛ differētia priora ſunt ſpecie. quia eis ablatis non remanet ſpecies. ablata tamē ſpecie: ipſa poſſunt eſſe et ſic non inſunt ſole ydee ſpēi. Preterea ſi eiſdem generis ꝛ differētie ē diffinitio: ydee ſpēi ꝗ eſt aliquod ſingulare ſimpliciores ſunt ille ex quibus hec compoſita ē ꝙ̄ iſta que ex eis componit̄. Si autem ſimpliciores et communiores. ſic non cōueniunt ei ſoli. Preterea oportet predicari genꝰ ꝛ differētia de his de quibꝰ predicat̄ ydea ſpēi. hec aūt predicat̄ de multis. quia ſi de vno ſolo predicaretur non eſſet ydea. omnis eī ydea participabilis eſt a multis. Sicut ergo enim dictuꝫ ē: impoſſibile ē diffiniri ſingularem ydeam. que impoſſibilitas maxime latet in ſupremis ſubātijs quecūqꝫ vnica ſunt vnius ſpēi. velut ſol ꝛ luna. in quarum diffinitione primo per oppoſitioneꝫ taliuꝫ partium: quibꝰ ablatis diffinitum remanet. puta ſi dicat̄ ſol eſt aſtruꝫ gyrās terraꝫ vel abſcōdituꝫ nocte. ſi enim ſteterit aut nocte apparuerit: adhuc erit ſol: cum remaneat ſubſtātia eius.

Preterea quecūqꝫ diffinitio ſolis ſignificās ſubſtātiaꝫ eius erit comunis huic ſoli et alteri ſoli: ſi fiat alter eiuſdeꝫ nature. nō igitur diffinit̄ ſol tanꝙ̄ quoddaꝫ ſingulare. qualis ē cleon. aut ſocrates nullus igit̄ diffiniet ydeam ut ſingulareꝫ. quia eiꝰ diffinitio comunis ē multis. vt nunc dictuꝫ eſt. Manifeſtuꝫ ē autem ꝙ multe ſubſtātie ſenſibiles interduꝫ ſunt in potētia. vt partes animaliū exiſtētes in toto. tunc enim ſeparate non ſūt. quādo aūt fuerint ſeparate a toto: tunc erūt actu entia. vt materia totius. ſicut terra ignis ꝛ aer ex quibꝰ non fit vnum. vt cumulus anteꝙ̄ degeratur. et fiat vnum ex ipſis. Maxime aūt quis ſuſpicabitur eas partes animatoꝝ que ſunt pro

pſitque atime eſſe actu et potẽtia. actu quideꝫ que habent motus ab aliqua virtute in ſunctuñs. itaqꝫ quedaꝫ animalia diuiſa viuunt. potẽtia vero ſunt quãdo fiunt ſubiectum vnum et continuuꝫ. ſed non quando fiunt continuuꝫ aut per violentiaꝫ aut per complãtationem. talis enĩ ẽõtinuatio eſt oꝛbatio ſiue deuiatio a concauitate naturali.

Capituluꝫ. xxi. quod ſic incipit: quoniaꝫ vero vnum dicit. Manifeſtat ꝙ ens et vnum vt comunia non ſignificant ſubſtãtiaꝫ rerum. ⁊ paſſio ydearum aliquid recte et aliquid non recte dicit.

Uoniam vnum comune ẽ ſicut ens ſubſtãtia auteꝫ vniuſcuiuſqꝫ ita ẽ vna qꝛ quoꝝ ſubſtãtia eſt vna numero et ⁊ vnitas ipſoꝛum eſt vna numero manifeſtuꝫ qꝛ nec vnum nec ens eſt ſubſtãtia reruꝫ ſicut elemẽtuꝫ ⁊ pꝛincipiuꝫ non ſignificãt ſubſtãtiam: ſed ſignant aliquid quod querimꝰ vt ad ipſuꝫ tanꝙ ad notius reducamus pꝛincipiatuꝫ. magis ergo ſignat ſubſtãtiam alicuiꝰ ens et vnuꝫ ꝙ elemẽtũ et pꝛincipium cum ſint magis intrinſeca. Sed nec iſta ſubſtãtiaꝫ ſignãt. Si nichil commune eſt ſubſtãtia rei. hoc enim nulli ineſt: niſi ei cuius eſt ſubſtãta commune auteꝫ multis ineſt. Amplius quod ẽ vnum apud multa: non eſt totum ſimul alicui vnum: commune autem ⁊ vniuerſale ſimul exiſtit apud multa. et ideo nichil tale exiſtit per ſe in aliquo vno: ſed eſt in multis ſingularibꝰ non ſeparatuꝫ ab eis. Dicẽtes autem ydeas eſſe: hoc quidem dicũt recte quod opoꝛtet eſſe ſubſtãtias aliquas ſeparatas. hoc aũt dicũt non recte ꝙ vnam ydeam dicunt eſſe in multis. Cuius dicti cauſa ẽ quia nõ poſſunt aſſignare rationem. ꝙ tales ſubſtãtie ſint alterius nature a ſubſtãtijs ſingularibus ſenſibilibus ⁊ ſic faciũt eas eiuſdeꝫ ſpeciei cum coꝛruptibilibꝰ a quibus ſolũ differunt per additionem nominis. ydeaꝫ enim nominis vocãt apto ideſt per ſe hominꝫ hominꝫ aũt ſenſibilem non vocãt ſimpliciter hominẽ. et ſic accidit ſenſibilibus hoc verbuꝫ aptõ vt ſignificetur ſubſtãtia ydee exiſtẽtia. ꝗuis non poſſint intelligere ſubſtãtias ſeparatas eſſe alteriꝰ nature ab eis. ſi enim non viderem9 aſtra ſempiterna ſꝫ coꝛruptibilia: nichilominus exiſtimare debemus ꝙ eſſent aſtra ſempiterna: pꝛeter ea que videmus. et ideo ſi non poſſumus aſſignare ꝗ ſunt ſubſtãtie ſeparate: tamen foꝛte neceſſariuꝫ ẽ quaſdam eſſe tales ſubſtantias. ꝙ igitur nullum vniuerſale eſt ſubſtantia et ꝙ ſubſtantia non eſt ex non ſubſtantijs manifeſtum eſt.

Capitulum. xxij. qd̃ ſic incipit: quid aũt opoꝛtet dicere. Declarat ꝙ quiditas et foꝛma ſubſtãtialis eſt pꝛincipiuꝫ et cauſa cuiuſlibet entis. per quaꝫ reſpondetur ad queſtioneꝫ pꝛopter quid. que queſtio non habet locum in ſimplicibus ſed in compoſitis.

Uid autem opoꝛtet dicere de ſbã et quale quid eſt ipſa ſubſtãtia: dicamus facientes aliud pꝛincipiuꝫ. foꝛſam eniꝫ ex his manifeſtum erit aliquid de ſeparata: et etiam de ſenſibilibꝰ. Quoniaꝫ autem ſubſtãtia ⁊ quidditas foꝛmalis eſt pꝛincipium et cauſa quedaꝫ: hinc inueſtigãduꝫ eſt ipſuꝫ pꝛopter quid ſit ſemper queritur quod per ipſuꝫ queritur cauſa ꝓpter quid eſt alicui. querere enim ꝓpter quid homo eſt muſicus: eſt querere cauſaꝫ pꝛopter quaꝫ muſica ineſt homini. ⁊ ideo in ſimplicibꝰ querere ꝓpter quid ipſum eſt ipſuꝫ: nichil eſt querere quãdo non querit̃ pꝛopter quid: opoꝛtet ſupponi de aliquo quia eſt. et quia ei aliquid ineſt. vt ſi queratur pꝛopter quid luna eclipſatur: opoꝛtet manifeſtuꝫ eſſe. qꝛ lune ineſt eclipſis ipſius aũt ſimpliciter: vna ratio ⁊ vna cauſa ẽ. ideo de ipſo pꝛopꝛie non queritur pꝛopter quid homo ẽ homo a

ut muſicus muſicꝰ. niſi quis dicat ꝙ in talibus queritur propter quid idem eſt, indiuiſibile a ſe ipſo. hoc enim eſt eſſe vnum. quod comune ē cuilibet enti. qđ vere contigit vnicuiqꝫ. Queritur autem propter quid in eis in quibus queritur aliquid đ aliquo vt propter quid homo eſt animal rationale. hoc enim nō queritur idem de eodem: ſed aliquid de aliquo. in quo manifeſtum eſt ipſum quia eſt. nam manifeſtuꝫ ſi hoc nō preſupponatur non quereretur propter quid ſimiliter ſi queramꝰ propter quid tonat: preſupponitur quia ſonitus fit in nubibus. et queritur cauſa propter quaꝫ aliquid in aliquo. et eodem modo cum queritur lateres ⁊ lapides ſunt domus. palam quia in talibus queritur cauſa alicuius. hec autem eſt quidditas ⁊ forma rei. ipſa autem vt logice loquamur cauſa ē propter quaꝫ res eſt: licet in quibuſdaꝫ finis ſit cauſa propter quaꝫ in quibuſdam vero efficiens. ita tamen ꝙ efficiēs cauſa eſt propter quam in fieri et corrumpi. forma vero cauſa eſt facto eſſe. Latet autem in his maxime que non dicuntur de alijs. queſtio propter quid. in talibus enim queritur quid eſt: quia ſimpliciter dicitur. vt quid eſt homo et quid in eis. non videtur queri propter quid. quia non attribuitur aliquid alicui. nec dicitur in eis hoc eſt illud. Sed tamen in aliquibus ipſorum oportet corrigētes querere propter quid talia ſunt. quelibet dicantur ſimpliciter: tamen compoſita ſunt ex materia et forma propter quam formaꝫ exiſtunt talia. et hec forma queritur in eis propter queſtioneꝫ p̄pter quid. ſi autem non ſic corrigamus ſed dicamus ꝙ in eis non queritur propter quid: ſequitur ꝙ eius cuius nichil eſt quereretur. et eius cuius aliquid eſt quid eſt quereret̃. ſic aliquod comune quod eſt incomponibile q̃ quid in talibꝰ ipſum quia ſunt preſupponitur et cum ignoratur rationabiliter queritur propter quid et hoc eſt querere formā propter quam materia exiſtit vt propter quid lateres et lapedes ſunt domus huius enim cauſa eſt forma domꝰ et propter quid homo eſt. huius enim cauſa eſt forma exiſtēs in corpore. queritur quid ē cauſa materie. et hec eſt forma et ſubſtantia quā aliquid eſt palam quidem ꝙ in ſimplicibus formis non eſt queſtio nec doctrina: cum in eis non ſit aliquid de aliquo. ſed eſt alter motus queſtionis in eis.

Capitulum. xxiij. quod ſic incipit: quoniam vero ex aliquo compoſitum.

Declarat ꝙ formalitas rei compoſite nec eſt elemētum nec eſt ex elementis Et ꝙ licet forma dici elementum et cauſa eſſendi rei tamen proprius dicitur principium.

Quoniam vero compoſitum fit ex aliquibus ex eis prout reducitur ad vnum commune non ſicut cumulus: ſed ſicut ſyllaba fit ex elemētis. hec enim non eſt idem ꝙ littere. vt. ba. nō eſt. b. a. nec caro eſt ignis et terra. diſſolutis enī partibus ab inuicem ita remanent littere ꝙ non remanet ſyllaba et ita eſt ignis et terra ꝙ non eſt caro. ſyllaba quidem non ſoluꝫ eſt elementa vocalis et conſonātis: ſed aliquid aliud. et caro non ſolum eſt ignis ſed etiam aliquid aliud. Forma quidem totius non eſt elementum. quia ex ipſa et ex his ex quibꝰ eſt: fieret aliud. cuius formalitas eſſet elemētuꝫ. ex quo cum p̄dictis poſſet aliquid aliud fieri. et ſic in infinituꝫ irēt generationes. nec etiam eſt forma rei ex elementis. quia non poteſt eſſe ex vno: cum ſit quid compoſitum. Si autem eſſet ex pluribus: ipſa cum eis faceret quoddam aliud. ſicut dictum eſt ſupra. Videtur autem forma rei in tantum eſſe elemētum: in quantum eſt cauſa eſſendi rei. hec enim forma eſt cauſa eſſendi carneꝫ: illa vero ſyl

labam. et ſic de aliſs. que forma ſubſtãtialis vniuſcuiuſqʒ. eſt cauſa prima eſſendi vnū
quodqʒ. Quoniam autem quedam non ſunt res ſenſibiles ſubſtantiales: vt arti-
ficialia. quedam vero ſunt ſubſtãtie vt res conſtitute per naturam: manifeſtum eſt ꝙ li
et in artificialibus ſubſtantia rei ſit elemētum: tamen in naturalibus forma ſubſtan-
cialis non eſt elementum: ſed principium. quia elemētum talium eſt illud in quod di
uiditur res in exiſtens ei vt materia. ſicut ſyllaba diuiditur in. a. et. b.

Ex dictis itaqʒ ſillogizare oportet. libri octaui mathaphiſice. capitulū pri
mū recolligit que dicta ſunt in ſeptimo ordinans ipſa ad perſcrutationē ſub
ſtantie ſenſibilis.

X dictis itaqʒ oportet ſillogizare intentum. et ſummatim recolligendo
dicta imponere dicēdis. Dictum eſt autem ꝙ querūtur cauſe prin-
cipia et elemēta ſubſtantiarum. Quarum quedam ſunt concesse
ab omnibus. vt ſubſtantie naturales quales ſunt ignis et aqua terra
et ſimplicia corpora. et plante ꝛ animalia celum et partes ipſorū.
Quidam etiam dicunt ſpecies et mathematica ſubſtantias eſſe. alias vero ſubſtãtias
eſſe accipimus: ex rationibus dictis in precedenti libro videlicet quodquideſt. et quod
ſubicitur ad huc magis genus ꝙ̄ ſpecies. et vniuerſalia magis ꝙ̄ ſingularia. vniuer-
ſali vero et generali copulantur ydee. quia ſecundum eandem rationem videntur
ſubſtantie. Quoniam autem quiditas eſt ſubſtantia: cuius videtur eſſe diffini-
tio: propter hoc diximus de diffinitione. et de ſecundum ſe. et quia diffinitio eſt ratio
partes habens: neceſſe fuit conſiderare que partes conueniunt diffinitioni ſubſtãtie
et que non. oſtendimus etiam ꝙ nec vniuerſale nec genus. eſt ſubſtãtia alicuius. de y
deis et mathematicis poſterius perſcrutandum eſt. hec enim quidam dicunt eſſe ſub
ſtantias preter ſenſibiles Nunc autem tractabimus de ſubſtantiſs conceſſis: quales
ſunt ſenſibiles que omnes habent materiam.

Capitulum. ij. quod ſic incipit: eſt autem ſubſtantia que ſubicitur. Deter-
minat de ſubſtantia ſenſibili: oſtendēs ꝙ aliter materia: aliter forma aliter cō
poſitum ex eis dicitur ſubſtantia ſenſibilis que dicitur ſubiectum.

Liter materia eſt ſubſtantia que non eſt aliquid actu: ſed aliquid potentia.
Aliter vero forma que eſt ratio eſſendi exiſtens hoc aliquid actu ſeparabile ſe-
cundum rationem. tercium vero quod eſt ex his ſubſtantia dicitur cuius ſoli-
us per ſe eſt generatio et corruptio. que etiam ſepabilis eſt ſimpliciter tanꝙ̄ per ſe ens
nam quedam ſunt ſeparabiles: quedam non. Quod autem materia ſit ſubſtan-
tia patet ſic in omnibus oppoſitis mutationibus eſt aliquid quod ſubicitur vtriqʒ ter-
mino. ſicut in mutatione ſecūdum locum idem eſt ꝙ nunc eſt et hic et poſtea et alibi
erit etiam ſecundum augmentū idem nunc eſt vnum ꝛ poſtea maius materia ſecū-
dum etiam alterationem idem nunc eſt ſanum et poſtea laborat. Similiter au-
tem ſecundum ſubſtãtiam idem eſt ꝙ nunc eſt ſub generatione: poſtea ſub corrupti-
ne. hoc autem eſt materia. et hanc mutationem cuius ſubiectum eſt materia: alie ſe-
quentur. quod enim eſt generabile et corruptibile: eſt mobile ſecundum locum. au-
gmentabile. et alterabile. hoc autem non ſequitur aut vnam aut duas aliarum muta

tiorum. non enim neceſſe eſt id quod habet materiaꝫ localem hábere materiam ſub
iectam generationi et corruptioni. que autem differẽtia ſit inter fieri ſimplex et nõ ſim
plex: dictum eſt in phiſicis. Quoniam autem ſubſtãtia que dicitur materia manifeſta
eſt quia eſt potentia ens relinquitur dicẽdum que eſt illa potentia ſenſibilium que eſt
actus ſcilicet forma. Democritus tãtum differencias tres aſſignauit. corpus eniꝫ
ſubiectum quod dixit materiam. vnum ⁊ idem poſuit. differt autem ariſmon quod
eſt figura. aut tropi quod eſt poſitio. aut diatigi quod eſt ordo. Inſufficiẽter autem
dixit ꝙ multe differentie formales eſſe videntur. quedam enim accipiunt eſſe per cõ-
poſitionem vt quorumcũqꝫ mixtura eſt ratio eſſendi. vt mellicratum. alia vero ligatio
ne: vt ornamẽtum capitis. alia ligatiõe vt liber ⁊ archa. alia poſitione: vt limen inferi
us et ſuperius. que differunt per aliter et aliter poni. alia tempore: vt cena et prandi-
um. alia vero loco: vt diuerſi venti. alia paſſionibus ſenſibilium: vt diuicie et mollicie
et ſimilib9. quibus omnibus: aut quibuſdam horum multa differunt. alia vero ſuper
abundantia et defectu. Eſſe enim tot modis variatur in rebus: quot ſunt differen-
tie predicte. eſſe vero liminis inferioris conſiſtit in ſic poni poſitio ſignat eſſe ipſius.
Similiter ſic inſpiſari: ſignat eſſe chriſtali. quorundaꝫ quidem eſſe diffinitur permiſ
ceri quorũdam per cõtẽperari. quorundam per ligari vel inſpiſari. et ſic de alijs diffe
rentijs ſumẽda ſunt tamen genera dictarum differentiarum tanꝙ̃ principia eſſendi.
vt ipſe differẽtie reducãtur ad pauciores ſicut ille que ſunt in magis et minus ſpiſſo et
raro et ſimilibus reducuntur ad ſuperabundãtiam et deffectum. et ille que reperiũtur
in figuris: reducuntur ad lenitatem et aſperitatem vel ad rectuꝫ ⁊ curuum. per aliquã
enim dictarum differẽtiarum dicetur aliquid eſſe permiſceri et per priuationem ipſi-
us dicetur non eſſe. Manifeſtum itaqꝫ ſi forma eſt cauſa eſſendi vnumquodqꝫ qđ
in predictis forma ſubſtãtialis eſt querenda: ſicut cauſa eſſendi. nullum eniꝫ predicto
rum accidentium per ſe vel alterari coniunctum eſt ſubſtãtia alicuius: licet proportio
naliter in qualibet ſubſtãntia accidens ſequatur formaꝫ. Subſtãtie autem compo
ſite ſunt in quibus forma ineſt materie de qua predicatur actus ipſe quod eſt forma. ſi
cut patet in earum diffinitionib9 ſi enim oporteat diffinire limẽ inferius: dicemus ip
ſum eſſe lignum vel lapidem ita poſitum. lignum enim et lapis materia eſt: poſitio a
utem forma. que predicatur de materia. In aliquibus autem diffinitionibus ponitur
eius cauſa. ſimiliter diffinietur ita: chriſtalus eſt aqua ſic congellata et ſimphonia ꝙ ẽ
grauis et accuti proportio talis: ⁊ ſic de alijs. vnde manifeſtum eſt ꝙ alius actus ⁊ for
ma alterius. quorundam enim forma eſt compoſitio. aliorum mixtio. aliorũ aliquid
dictorum. Propter quod diffiniẽtium quidam diffiniunt rem penes materiam:
vt dicẽtes ꝙ domus eſt lapides lateres et ligna. quidam penes formaꝫ et actuꝫ: vt di
centes domum eſſe vas protectiuum pecuniarum et corporum. alij vero conſequun-
tur vtrumqꝫ diffinientes ſubſtãtiam compoſitam ex vtroqꝫ. Itaqꝫ diffinitio per ſolaꝫ
differentias eſt forme et actus. diffinitio vero eorum in quibus exiſtit forma ẽ materia.
termini autem quos architas aprobauit ſimiles ſunt diffinitionib9 ſubſtãtie compo-
ſite. vt ꝙ ſerenitas eſt quies in aeris pluralitate diffinitio enim compoſiti ex vtriuſqꝫ
aer enim eſt materia: quies autem forma. Similiter ꝙ tranquillitas eſt equitas ma-
ris. diffinitio enim compoſiti aer enim eſt materia: equitas forma. Palam quidem
ex dictis que ſit ſubſtãtia ſenſibilis. cuius hoc quidem eſt materia illud vero forma ter
tium autem quod ex his.

Capitulum .iij. quod ſic incipit: oportet autem non ignorare. Inueſtigat vtrum nomen principaliter ſignificet ipſorum totum vel formam. oſtendens ꝙ forma eſt ratio eſſendi materie ⁊ compoſito et ꝙ per ſe non generatur et ꝙ aſſimilatur numeris.

Oportet autem non ignorare vtrum nomen principaliter ſignificet ſubſtātiam compoſitam aut formam ipſius vel vtrum hoc nomen domus ſit ſignum totius domus que eſt tegumentum ex lapidibus ſic compoſitis aut ſit ſignuꝫ tegumēti quod eſt actus forma domus. Similiter vtrum animal ſignificet totū compoſitum ex anima et corpore aut principaliter animam que eſt forma et actus corporis. Dicēdum eſt enim ꝙ nomen ſignat vtrumqꝫ: nō ſecūdū vnam rationem: ſed principaliter formam et ex conſequenti compoſitum prout attribuitur forme iſta tamen ad aliquid aliud differunt. licet ad queſtionem ſubſtātie ſenſibilis nichil differāt quodquid eſt et cuius eſt vt anime et anime eſſe. in compoſitis autem: non: vt homo ⁊ hominis eſſe non eſt idem: niſi anima dicatur homo. ſic igitur alicuius nomē ſimul importat formam et totum: vt ſimplicis forme. alicuius non vt compoſiti. non videt itaqꝫ entitas ſubſtātie compoſite eſſe ex materia nec ex principijs materialibus: ſicut compoſitio et mixtio non eſt ex his quorum eſt: ſed potius formalitas ſubſtātie eſt cauſa eſſendi ſubſtātie ſenſibilis. aut ſempiternam eſſe. aut corruptibilem ſeu corrumpi. aut factam eſſe ſiue fieri. monſtratum eſt in ſeptimo ꝙ forma per ſe nō generatur nec fit ſed compoſitum. ſi autem forme corruptibilium ſunt ſeparabiles a materia: nondū manifeſtum eſt. ꝗuis palam eſt ꝙ forme artificialium quas impoſſibile eſt eſſe ſine ſubiectis: ſicut eſt forma domus ⁊ vaſis ſeparabiles non ſunt. formam enim quecunqꝫ forme non conſiſtunt per naturam ſeparatam ſed per artem non ſunt ſubſtātie quia ī corruptibilibus ſola ſubſtātia per naturaꝫ exiſtit. Quare dubitatio que accidit antiſthenis propter ineruditioneꝫ logice: hic ſolui poteſt. que fuit ꝙ nichil contingit diffiniri: quia diffinitio habet partes quaruꝫ quelibet diffiniri poſſet. et ſic in infinitū diffinitiones procederēt. contingit tamen ſecundum ipſos per diſcretionem dicere de aliquo quale quid eſt: ſicut de argēto quod eſt aliquid quale eſt ſtānum. dicendum eſt enim ꝙ ſubſtantie compoſite ſiue ſenſibilis ſiue intellectualis fuerit contingit eſſe diffinitionem. partium tamen ſimplicium primarum ex quibus ipſa eſt non contingit eſſe diffinitionem. quia ſemper aliquid de aliquo diffinitio ſignat quorum vnum oportet eſſe vt materiam aliud vero vt formam. Palam autem ꝙ diffinitio ſubſtātie aſſimilatur numeris et non vnitatibus vt quidam dicunt. diffinitio enim numerus quidam eſt diuiſibilis in indiuiſibilia ne infinite ſint rationes. talis autem eſt numerus qui eſt diuiſibilis in vnitates. Item quemadmodum ablata aut addita vnitate in numero non remanet idem ſed mutatur eius ſpecies quantumcūqꝫ minimuꝫ ſit id quod additur vel aufertur ſic nec diffinitio nec quidditas remanebit eadem: ablata vel addita differētia. Item ſicut in numero oportet aliquid eſſe quo ſit vnus ex multis vnitatibus: ꝙ autem eſt numerus ſicut aceruus aut ſi vere numerus eſt. dicendum ꝙ eſt faciens ipſum vnum ex multis: ita oportet dicere ꝙ eſt faciens diffinitioneꝫ eſſe vnam cum ſit ex multis. et hoc rationabiliter queritur. Nam eadem ratio eſt quare ſubſtātia eſt vnum et quare diffinitio ſubſtantie non eſt vnum tanꝙ quedam vnitas ſimplex vt punctum: ſed eſt vnum per vnitatem actus quod eſt forma. a qua vna eſt ꝗlibet natura ſubſtātie. Item quemadmodum numerus non habet nec magis nec

minus in vna ſpecie: nec forma ſubſtãtialis ſuſcipit magis et minus niſi cum materia de generatione quidem et corruptione ſubſtãtiarum ſenſibilium et quomodo reducã tur ad numerum hec dicta ſunt.

Capitulum. iiij. quod ſic incipit: de materiali autem ſubſtãtia. Declarat ꝙ licet omnia generabilia ſint ex eadem materia prima tamen cuiuſlibet eſt aliqua materia propria. Secundo ꝙ plures materie ſunt eiuſdem rei. Tertio ꝙ diuerſa poſſunt eſſe ex eadem materia licet quibuſdam diuerſis diuerſe ſint materie. Quarto ꝙ ſubſtãtiarum incorruptibilium eſt materia diuerſe rationis a corruptibilibus. Quinto ꝙ accidẽtibus non eſt materia ex qua fiant ſed ſubiectum in quo: quod in quibuſdam vero eſt manifeſtum.

De materiali autem ſubſtãtia oportet ſcire: ꝙ licet omnia generabilia fiant ex eadem materia prima: tamen aliqua eſt materia proxima et propinqua vniꝰ cuiuſqꝫ. vt fleumatis propria materia eſt dulce aut craſſum. colere vero amara et forte hec ſunt ex eadem materia prima. Fiunt autem plures materie eiuſdeꝫ quando alterum eſt materia alterius. vt fleumatis materia eſt craſſum et dulce: ſi craſſum ſit materia dulcis. ex colera vero poteſt fieri craſſum: non immediate: ſed ſi reſoluatur in materiam primam. Dupliciter enim fit aliquid ex aliquo. vno modo immediate. alio modo per reſolutionem in primam materiam. Contingit enim diuerſa fieri ex eadem materia a diuerſis agentibꝰ: vt archam et lectum ex ligno. quorundam tamen diuerſorum ex neceſſitate eſt diuerſa materia vt ſcire et eorum quorum materia eſt lana et lignum. ex his enim non poteſt fieri ſerra. cum quidem fit idem ex diuerſis materijs: oportet ꝙ efficiens ſiue ratio agẽdi ſit eadẽ. nam ſi materia eſt diuerſa et efficiens eſt diuerſum: oportet ꝙ factum eſt eſſe diuerſum. Et idõ quando quis queſierit cauſam alterius effectus: oportet reſpondere omnes cauſas cõcurrentes ad ipſum. vt hominis cauſa materialis ẽ inſtrumẽtum. efficiens auteꝫ ſperma. formalis vero quidditas ꝙ autem cuius ſit et forte finis et forma idem. in talibus autem cauſis oportet reſpondere proximos non remotos. Circa naturales quidem ſubſtantias et generabiles neceſſe eſt ſic verſari: ſi quis ratione verſatur: et ſi iſte ſunt cauſe perfecte et tot quot diximus. In naturalibus autem ſubſtãtijs ſempiternis alia ratio eſt. quia aut non habent materiam aut habent non generabilem ſed ſolum mobilem ſecũdum locum. Quecumqꝫ etiam per naturam non ſunt ſubſtantie: ſed accidentia: eis non eſt materia ex qua fiant ſicut pars. ſed ſubſtãtia tanꝙ ſubiectum. puta eclipſis non eſt aliqua materia: ſed luna eſt ſubiectum patientis eclipſim. efficiens autem cauſa eſt terra interpoſito priuans lumen. finalis autem cauſa forſitam non eſt aliqua ipſius. ſed formalis cauſa eſt aliqua: licet non manifeſta. niſi dicatur illud quod eſt cauſa eclipſis ſit forma ipſius ſcilicet priuatio luminis a terra interpoſita. ſomni vero non eſt manifeſtũ ꝓmũ ſbu. qꝛ licet animal ſit ſubiectũ ipſius: tamẽ ſecundum quid et alio mediãte. primũ enim ſubiectũ hoc patiens eſt cor aut aliquid aliud cuius paſſionis querenda cauſa eſt a qua fit. deinde quid ſit hec paſſio que non ẽ totius primo ſed alicuius partis. eſt enim quedam immobilitas que fit per hoc ꝙ primum ſubiectum eius aliquid patitur.

Capitulum. v. quod ſic incipit: quando vero quedam ſine generatione et corruptione. Oſtendit ꝙ forma non ſit ex materia. Sed compoſitum ex compoſito mouens dubitationem vtrum materia eodem modo ſe habeat ad con

traria et quare vinum eſt materia aceti cum fiat ex ipſo. nec vinū eſt materia mortui.

Quoniam quedā ſunt ſine generatione et deſinunt eſſe ſine corruptione vt forme albedo enim non fit: ſed lignum album. Omne enim quod fit eſt compoſitum ex eo quod fit. Manifeſtum eſt ꝙ non omnia contraria fient ex inuicem licet enim albus homo fiat ex nigro homine: tamen albedo non fit ex nigredine. manifeſtum eſt etiam ꝙ non omnium eſt materia tanq̄ pars rei ſed illorum tantum quorum eſt generatio et tranſmutatio inuicem. que autem ſunt et non ſine trāſmutari vt forme eorum non eſt materia pars. Habet autem dubitatiōem vtrum materia ſe habeat vniformiter ad contraria. vt ſi corpus quod eſt in potentia ad ſanitatem et infirmitatem tanq̄ materia ipſarum habeat ſe vniformiter ad ipſas. et aqua reſpectu vini et aceti ad que eſt in potentia. Ad quod dicēdum eſt ꝙ non oportet materia vnum contrarium aſpicit ſicut habitum et formaz. aliud vero ſicut corruptionem et priuationem forme. quare preter naturam. Eſt enim dubitatio quare vinuz nō eſt materia aceti: cum ex ipſo fiat acetum. Similiter quare vinū non eſt materia mortui cum ſit in potentia mortuum. Ad quod dicēdum ꝙ acetum mortuuz et ſimilia ſunt corruptiones ſecundum accidens. materia enim que eſt ſub vino eſt in potentia ad mortuum mediante corruptione vini. ita ꝙ fit acetum ex vino: et mortuuz ex vino ſicut fit nox ex die: quia poſt diem fit nox. Si autem oporteat fieri tranſmutatiōem ex aceto in vinuz et ex mortuo in vinum: oportet ea reſolui in primam materiam.

Capitulum. vj. quod ſic incipit: dubitatione vero dicta. Inquirit cauſam vnitatis rei habentis partes oſtendēs ꝙ cauſa huius eſt quia altera pars eſt potētia altera eſt actus eius in formis vero ſeparatis ipſa formalitas eſt cauſa eius ſcilicet vnitatis.

De dubitatione vero ſuperius mota vbi diffinitiones aſſimilātur numeris videlicet que ſit cauſa eſſendi vnam diffinitionem cum habeat partes nunc dicendum eſt hoc enim rationabiliter dubitatur cuiuſlibet enim totius habentis partes quod eſt vnum aliquid preter partes non tamen ſicut actus alia cauſa eſt vnitatis. ſicut in quibuſdam corporibus tactus eſt cauſa eſſendi vnum: in alijs viſcoſitas. aut aliquid tale. cum quidam diffinitio ſit ratio vna non coniunctione vt illias: ſed per ſignificare vnum quod dubitatur quidem eſt faciens vnum et non multa diffinitione: puta animal bipes. Aliter enim dicēdum eſt ad hoc: ſi animal et bipes ſunt quedam forme ſeparate vt quidam aiunt. tunc enim homo erit per participationem duorum actu diuerſorum ſcilicet animalis et bipedis. et ſic non erit vnuz ſed plura. et ideo acceptantibus diffinitionem predictam: non contingit reddere cauſaz vnitatis diffiniti. nec ſoluere dubitationem. Si autem vt diximꝰ vna pars ſubſtātie ſenſibilis eſt materia que eſt ens in potentia alia vero eſt forma que eſt actus: non videbitur dubitabile. id quod queritur. Similis eſt enim hec dubitatio qua queritur quid ē cauſa eſſendi vnum rotundum et es in hoc toto es rotundum. cuius non ē altera cauſa: niſi ꝙ es eſt materia et rotundum eſt forma generabilium enim non eſt alia cauſa

vnitatis preter generās niſi illud quod eſt in potentia fit in actu. vt eius quod eſt ſpera in potentia eſſe actu ſpera non eſt altera cauſa preter faciens et hoc eſt eius quidditas ſcilicet eſſe ſperam. Eadem autem eſt cauſa vnitatis habentium materiam intellectualem. circulus enim qui eſt figura ſuperficialis eſt. Manifeſta figura eſt materia et ſuperficialitas eſt actus. quecumqꝫ vero nullam habent materiam non habent aliam cauſam vnitatis: ſed vnumquodqꝫ ipſorum ſtatim eſt aliquid vnum. ſicut enim ſubſtātia per et non per ſe aliud ē eius et ſimiliter qualitas et quantitas. Propter quod in ipſorum diffinitionibus non ineſt ens nec vnuꝫ. quia quidditas vniuſcuiuſqꝫ ſtatim eſt vnum ſicut ens. ita non eſt alia cauſa horum eſſendi vnum aut ens. quia quodlibet ipſorum ſtatim eſt ens et vnum. non ꝙ ſub ente et vno: ſicut ſub generibus nec ſub ſeparabilibus ſingularibus propter ignorantiam quidem huius dubitationis quidam dixerunt participationeꝫ eſſe cauſam vnitatis. cuius tamen participatione cauſam aliam eſſe dicunt: dubitātes quid eſt participare. alij autē coexiſtentiam forme in materia cauſam vnitatis dicunt. alij vero compoſitionem aut coniunctionem ipſarum. Hoc autem verum non eſt quia cum eadem ratio vnitatis ſit compoſitum ex materia et forma: ſignum erit exiſtentia aut coniunctio anime et ſanitatis. et trigonus eneus erit comixtio eris et trigoni. et album: compoſitio ſuperficiei et albedinis quod falſum eſt. Cauſa vero dicte opinionis eſt quia querūt aliquid differens propter quod ex potentia et actu fiet vnum ſicut vnuꝫ aliquid ꝙ nulla alia cauſa eſt vnitatis niſi mouens quod educit ex potentia ad actum. Que vero materiam non habent omnia ſimpliciter per ſe ipſa ſunt aliquid vnum.

De primo quidem igitur ente. Huius libri noni primum capitulum repetitis quibuſdam ſuperius dictis determinat de potentia: oſtendens ꝙ omnes potentie proprie dicte reducuntur ad actiuam ſicut ad primam. cuius ratio reperitur in rationibus aliarum potentiarum. que licet vnam habitudinem habeant ad potentiam paſſiuam: tamen differt ab ea ſubiecto. vtriqꝫ tamen potentie opponitur priuatione in potentia.

E primo quidem ente dictum eſt ſcilicet de ſubſtantia ad quam omnia alia entia reducuntur et ſecundum cuius rationem alia dicuntur entia. quia ipſius ratio ineſt rationibus aliorum vt patuit in ſeptimo Et quoniam ens non ſolum diuiditur per ſubſtantiam quantitatem et qualitatem et ſimilia: verum etiam ſecundum potentiam et actum Idcirco opus eſt determinare de potentia et actu. primum quidem dicendum eſt de potentia continente motum. hec eniꝫ proprie potentia dicitur: licet non ſit ſufficiēs ad id qd intendimus determinare de potentia et actu. quia hec ſunt ī plus ꝙ potentia que concernit motū: tū cuꝫ de hac dixerimꝰ oſtendemꝰ de alijs potētijs determinādo de actu. Quod autem potētia ⁊ poſſe dicitur multipliciter in quinto determinatum eſt. ille tamen potentie que dicuntur equiuoce per quamdam ſimilitu

dinem: ſicut ille que ſunt in geometria: pretermittantur. in eis enim dicimus poſſibilia ea que aliquo modo ſunt et impoſſibilia que aliquo modo non ſunt. Quecunqz autem potentie reducuntur ad eandem ſpeciem omnes ſunt quedam principia: et ad vnum referantur quod eſt principium tranſmutationis in alio in quantum aliud potentia enim patiendi que eſt principium mutationis paſſiue in patiente: reducitur ad principium tranſmutatiuum in alio in quantum aliud. habitus etiam impaſſibilitatis dicitur potentia que a principio tranſmutatiuo non poteſt tranſmutari in deterius nec corrumpi. in his quidem diffinitionibus ineſt ratio prime potentie ſcilicet actiue. Et quoniam potentie dicuntur aut patiendi et faciendi. aut bene patiendi et bene faciendi: que includunt priores in rationibus potentiarum que dicuntur ſecundum bene inſunt rationes potentiarum ſimpliciter que ſunt priores. Palam igitur quod potentia faciendi et patiendi aliquo modo eſt vna ſecundum habitudinem. quis enim dicitur habere potentiam patiendi eo quod aliud poteſt pati ab ipſo: ſubiecto tamen ſunt diuerſe. quia paſſiuum eſt in patiente quod ab aliquo patitur per hoc quod habet materiam tanquam principium faciendi. quomodo craſſum eſt combuſtibile et cedens et impreſſibile. Actiua autem eſt in faciente vt caliditas in calefactiuo et hedificatiua in hedificatore. Et ideo nichil patitur a ſe ipſo in quantum aptum natum eſt eſſe idem quia ſic eſt vnum et non diuerſum. In potentia autem eſt priuatio contraria tali potentie quare omnis potentia et impotentia eſt eiuſdem et ſecundum idem ſicut habitus et priuatio. priuatum enim dicitur non habens et ſi aptum natum habere aut omnino non habet: aut ſi quando aptum natum eſt. aut ſic eo modo quo natum eſt habere vt puta perfecte aut quocunqz modo natum eſt habere non habet in quibuſdam tamen non omnibus que apta nata ſunt habere vi priuata quando violentia cauſa eſt non habendi.

Capitulum. ii. quod ſic incipit: quoniam hec quidem in animatis. Declarat quod quedam potentie ſunt in rebus inanimatis et hec ſunt omnes irrationabiles et determinate ad vnum. alie vero ſunt rebus animatis quarum ille ſunt in virtute rationali rationales ſunt et contrariorum quia earum ratio eſt ſcientia que contrariorum eſt.

Quoniam autem quedam talia qualia ſunt potentie inſunt rebus inanimatis et ſpecialiter in parte animi rationali. Manifeſtum eſt quod potentiarum alie ſunt cum ratione. Unde et habitus factiui quales ſunt artes: omnes ſunt potentie. quia ſunt principia permutatiua in alio. vel in quantum aliud. rationales autē potentie omnes ſunt contrariorum. ſicut medicatiua eſt infirmitatis et ſanitatis. irrationabilium autem vnaqueqz eſt vnius tantum. ſicut calidum tantum calefaciendi. Cauſa autem quare rationales ſunt contrariorum eſt quia ſcientia que eſt eis ratio poſſedendi eadem exiſtens oſtendit rem et eius priuationem ſz non ſimiliter quia principaliter eſt rei. quare neceſſe rationales potentias contrariorum eſſe. ita quod vnius ſcdm ſe et alterius non per ſe ſicut ratio a qua rationales dicuntur vnius contrariorum ſcdm ſe et alterius ſcdm accidens illius. ſ. quod oſtendit negationem et priuationem et eius quod per ſe cognoſcit. priuatio enim que ablatio alterius extremorum contraria eſt ei quod priuat. irrationales idcirco ſunt determinate ad vnum: quia forma eſt eis ratio poſſidendi. in eodem autem non ſunt contrarie forme: ſed vna tantum. vnde ſalubre facit ſolum ſanitatem

et calefactiuum caliditatem. et frigefactiuum frigiditatem. Scientia autem que eſt i anima habente principium motus eſt potentia cum ratione. et quia non ſciens facit ambo contraria ſic ratio eſt amborum: licet non equaliter. quia potentia rationabilis copulans idem principium ad duo contraria mouebit vtrumqꝫ. Et hec eſt ratio quare potentie rationales faciunt contraria: quia vnum principium in ratione exiſtens eſt contrariorum. potentie vero ſine ratione contraria facere non poſſunt. palam aũt ꝙ potentiam faciendi ſequitur potentia patiendi et non econuerſo. neceſſe enim eſt benefacientem facere ſed facientem non eſt neceſſe bene facere.

Capitulum. iii. quod ſic incipit: ſunt autem quedam. Improbat opinionem dicentium nichil eſſe in potentia niſi quando eſt in actu quaſi idem ſit actus et potentia.

Sunt quidam uocati megarici qui dicunt aliquid habere potentiam ſolum quando operatur: et non habere quando non operatur et non hedificantem non poſſe hedificare: ſed hedificãtem poſſe hedificare dicũt: quando hedificat et ſic de alijs. Quibus accidẽtia in conuenientia facile eſt videre. non enim erit hedificator qui non hedificat. quod falſum eſt. quia hedificatorem eſſe eſt potentẽ tem eſſe hedificare. et ſimiliter eſt in alijs artibus. Preterea impoſſibile eſt acquirere artes non diſcẽdo aliquãdo vel inueniendo: impoſſibile eſt eas perdere non abiciendo: aut obliuione: aut paſſione: aut alteratione: cauſata a tempore. non enim corrumpuntur re artificiali corrupta. Si quidem potentiam non habet quando actu nõ agit: quando quis ceſſabit agere perdet artem. et quando incipiet agere acquiret eaꝫ. Et ſic ars acquireretur ſine ſtudio et perderetur ſine abiectione. Preterea in rebus inanimatis nichil eſt frigidum nec calidum nec dulce nec omnino ſenſibile niſi actu ſentiatur. et ita entia erunt talia qualia apparent ſenſui: vt dixit pictagoras. Preterea nulla res habebit ſenſum niſi actu ſentiat: itaqꝫ non videns non habebit potentiam viſiuam. Si quidem non habens viſum aptum tamen habere. et quando aptum natum eſt eſt cecum: idem eodem die ſepe erit cecus et videns. Propter quod priuatum potentia eſt impoſſibile. ſi quidem idem eſt actus et potentia ꝙ non ſit actu: impoſſibile eſt fieri. et etiam impoſſibile factum eſſe. Ita ꝙ dicẽs ipſū eſſe aut futurum mentietur. nam impoſſibile hoc ſignificat ſcilicet non eſſe nec poſſibile eſſe. hec ergo opinio aufert motum et generationem ꝙ ſecundum ipſam ſtãs ſẽper ſtabit et ſedens ſedebit nec ſurget. quia impoſſibile erit ſurgere: cum non habeat potentiam ſurgendi. Si ergo hec vera non ſunt: palam quia potentia et actus ſũt altera et non idem: ſicut dicit dicta opinio deſtruens non paruum aliquid: ſed multa entia. quare dicendum. quod aliquid eſt poſſibile eſſe ꝙ actu non eſt. et poſſibile non eſſe quod actu eſt. et hoc tam in ſubſtantia ꝙ̃ in alijs cathegorijs.

Capitulum. iiij. quod ſic incipit: eſt autem impoſſibile hoc. Diffinit quid eſt poſſibile oſtendit etiam ꝙ nomen actus venit ex motibus et ꝙ poſſibili nõ repugnat actus eſſendi et ꝙ conſeqñs eſt poſſibile ſi antecedens eſt poſſibile.

Est autem poſſibile illud cui ſi ſteterit actus cuius dicit̃ hr̃e potẽtiam nichil erit impoſſibile vt poſſibile eſt ſedere cui ſi ineſt ſedere: nichil erit impoſſibile. ꝛ ita de alijs poſſibilibꝰ. Venit ãt nomen actus ad alia de qbꝰ dicit̃. ſ. ad for-

mam et ad eſſe et ad agere principaliter ex motibus. quia motus maxime videtur actus eſſe. vnde ſi non aſſignatur motus non exiſtētibus: ꝙuis eis aſſignētur alie rationes entium quomodo dicitur ꝙ non entia ſunt intellectualia et cōcupiſcibilia. non autem dicūtur mota: quia non entia actu eſſent non entium enim quedam ſunt potētia actu vero non ſunt. Si autem poſſibile eſt illud quod dictuꝫ eſt ſcilicet cui ſequitur eſſe: manifeſtum eſt ꝙ poſſibile non eſt illud quod nullo modo erit. qui enim hoc dicunt eſſe poſſibile: idem faciunt poſſibile et impoſſibile vt fugiāt impoſſibilia eſſe diuerſa a poſſibili. verbi gratia ſi quis dicat diametrū poſſibile commēſurari coſte: licet commenſuretur falſuꝫ dicit. quia hoc eſt impoſſibile: cum non poſſit eſſe vel fieri. poſſibile autem omne nichil prohibet eſſe vel fieri dictum eſt enim ꝙ poſito poſſibili ineſſe nichil erit impoſſibile. nam poſſibile actu eſſe poteſt falſum eſſe. non tamen eſt impoſſibile. non enim idem ē falſum et impoſſibile. ſicut ſedentem ſtare falſum eſt: non tamen impoſſibile. Similiter etiam palam ex dictis ꝙ ſi antecedēs eſt poſſibile ⁊ cōſequēns neceſſe eſt poſſibile eſſe. ſi enim conſequēs eſt impoſſibile antecedēti exiſtenti poſſibili poſito antecedēte: nichil prohibet poni conſequens: immo neceſſe eſt ipſū poni. ſed dicebatur ipſum eſſe impoſſibile. et ſic impoſſibile erit poſſibile. et ideo ſi antecedens eſt poſſibile. et conſequens ſimiliter. et ſi cōſequens eſt impoſſibile. et antecedens eſt impoſſibile. et quia ſic ſe habent: ideo ſi antecedens eſt neceſſe eſt et conſequens eſſe et ex neceſſitate poſſibile eſt conſequēs: ſi impoſſibile ſit antecedens. nam poſſibile hoc ſignificat ꝙ eo modo atqꝫ eo tempore quo poſſibile eſt antecedēs poſſibile eſt conſequens.

Capitulum .v. quod ſic incipit: omnibus autem potētijs. Declarat ꝙ potentie naturales precedūt actus: acquiſite vero fiunt per actum. et ꝙ potētie rationales ſunt in reb9 animatis irrationales tam in animatis ꝙ in nō animatis et ꝙ irrationales ſtatim agunt actiuo approximato paſſiuo. rationales autem non ſemper nec ſimul agunt duo contraria licet ſit cōtrariorum.

Omnibus autem potentijs exiſtētibus altero trium modorum. his quidem cōnatis: vt ſenſibus. his autem conſuetudine: vt potentia ſtulādi. alijs diſciplina: vt potentie artium: illas quideꝫ que conſuetudine aut diſciplina ſunt: neceſſe eſt habere propter actum exercicij. connaturales autem quales ſunt ille que conſiſtunt in pati: vt ſenſitiuas non eſt neceſſe acquiri per actus. Quoniam auteꝫ poſſibile reſpectu alicuius eſt poſſibile non quocumqꝫ modo ſed determinato tempore ac ſub debita proportione et cum alijs conditionibus neceſſarijs ad eius diffinitioneꝫ. Potentiarum autem quedaꝫ poſſunt mouere ſecūdum rationem et ſunt rationales et iſtas neceſſe eſt eſſe in re animata. quedam vero irrationabilia mouere poſſunt et horum potentie irrationales ſunt que poſſunt eſſe tam in animatis ꝙ non in animatis iſtarum vnaquaqꝫ eſt factiua vnius tantum ſicut calefactiua calefacit ſolum. Rationabilium autem quodlibet contrariorum eſt non tamen facit ſimul duo cōtraria quia aliud principium concurrit ad actionem ipſius ſcilicet appetitus vel electio voluntatis et ideo potentia rationalis approximato paſſiuo illud ſoluꝫ de duob9 contrarijs faciet ꝙ appetit9 aut volūtas pricipalr̄ deſiderabit ꝗre omne potēs potētia rationali id faciet tantū ꝙ pricipaliter deſiderabit ſi habet tunc potētiam reſpectu eius hēt

autẽ potentiam paſſiuo preſente, taliter enim ſe habente facere poteſt et non habente
non poteſt nec oportet ad hoc addere nullo exteriorum prohibente habet eius poten
tiam quando habet eam vt potentiam faciẽdi ad quam habendam concurrent debi-
te conditiones per quas excluditur quodcumqꝫ exterius prohibens quia prohibẽtia
remouent aliquam vel aliquas de conditionibus. Similiter propter iſtas condi-
tiones habentes potentiam rationabilẽ non poſſunt ſimul facere duo contraria etiã
ſi vellent aut appeterent ſimul facere ipſa quia non habent potentiam ea faciẽdi ſimꝉ.

Capitulum. vj. quod ſic incipit: quoniam autẽ de potẽtia. Declarat quid
eſt actus et manifeſtat duplicem diuiſionem rationis.

Quoniam dictum eſt de potẽtia que concernit motum: determinemꝰ quid eſt
actus et quale quid eſt nam ex diffinitione eius ſimul erit manifeſtum ꝙ non
ſolum dicitur poſſibile ꝙ aptum natum eſt mouere aliud vel moueri ab illo ſi
ue ſimpliciter ſiue alio modo: ſed etiam alteri dici poſſibile reperiemus determinãdo
de actu. Eſt autem actus rem exiſtere alio modo ꝗ in potentia. dicimus autem
mercurium eſſe in ligno in potentia anteꝗ formetur ex ligno figura mercurij. in actu
autem quãdo formata eſt. Et ſcientẽ non actu ſpeculantem dicimus potentem con
ſiderare: ſpeculantem autem quando actu conſiderat eſſe in actu ſpeculationis.
Quod autem nunc dictum eſt: manifeſtũ eſt introductione ſingularium. non enim o
portet cuiuslibet rei querere diffinitionem: ſed ſufficit adducere aliquid proportiona-
le ad manifeſtationem eius quod dicitur. actus quidam ad potẽtiam ſic ſe habet: ſicut
hedificans ad hedificabile. vigilans ad dormiẽs. videns ad claudens occulos ⁊ ha-
bens potentiam videndi. elaboratum ad illaboratũ et ſimilia: in quibus alterum di
cit actum et alterum poſſibile. Dicuntur autem actu non omnia eodem modo
ſed quedam in habitudine huius ad hoc vt motus ad potentiam actiuam: quedã ve
ro in habitudine huius in hoc: vt forma que eſt actus ſe habet ad materiam in forma
aliter etiam dicuntur in actu eſſe infinitum vacuum ⁊ ſimilia. hoc enim contingit ali-
quando eſſe in actu non commixto potentia ſicut hoc viſibile aliquando videtur. Infi-
nitum autem non contingit aliquãdo eſſe in actu ſimpliciter: quia ſemper eſt in aliquo
actu in mixto potentia. diuiſio enim continui non ſeparatur a potentia. que quidem
ſunt actu et quid et quale ſit actus: ex his omnibus eſt manifeſtum.

Capitulum. vij. quod ſic incipit: quando quidem potentia eſt vnum. De
terminat quando poteſt dici aliquid eſſe in potentia ad aliquid ⁊ ꝙ illud quod
immediate eſt in potentia ad illud predicatur de ipſo denominatiue ſicut paſ-
ſiones de ſubiecto.

Quando aliquid eſt in potentia et quando non: determinãdum eſt. non enim
quodlibet eſt in potentia ad quodlibet. ſicut terra proprie non eſt in potentia
homo: niſi fiat ſperma. ſed nec hoc ſimpliciter eſt potẽtia homo. Eſt qui
dem aliquid potentia aliud: quando vna tranſmutatione poteſt deduci ad actum. ni-
ſi ſit exterius prohibens. illud enim potentia ſanum quod a medicina vel a fortuna
vna actiõe ſanabiꝉ. illud ẽ in potẽtia artificiatũ vel aliud factibile ab intellectu: ꝙ quã
do uolitum fuerit ⁊ ꝑ ſolũ agẽs volẽs ex potentia deduciꝉ ad actũ niſi ſit exterius pro
hibẽs vniuerſaliꝉ ꝗ illud ẽ potẽtia aliud qđ vnica factiõe pȏt deduci ad actũ illiꝰ: nullo
exterioꝝ ꝓhibẽte ſiue ꝑncipiũ gñoiſ ſit extriſicũ vt in artificialibꝰ. ſiue ĩtrĩſecꝰ: vt ĩ natu

ralibus. et quia ſperma debet trāſmutari in aliud puta in embrionem an teq̄ ex ipſa fiat homo: ideo nondum eſt potentia homo. quando vero de ductū eſt ad aliquid: quod perſuum principium tale eſt q̄ ex ipſo immediate poteſt fieri homo: hoc eſt potentia homo. et ideo non ſunt potētia ad aliquid ea que agunt altero principio ad hoc quod ex ipſis poſſit fieri illud. ſicut terra non eſt potētia ſtatua: quia eget permutari in es ex quo immediate fiet ſtatua. Videtur autem illud ex quo fit tanq̄ ex potentia propinqua dici de eo quod fit ex ipſo non formaliter ſed denominatiue vt archa dicitur non lignum: ſed lignea et lignum dicitur non terra: ſed terreuz. et ſimiliter terra ſe habet ad illud quod immediate eſt in potentia ad ipſum. ſemper enim illud eſt potentia ſimpliciter quod poſterius eſt reſpectu eius quod fit ex ipſo. vt archa ſe habet ad lignū et non ad terram. vnde non dicitur terra vel terrea: ſed lignea. quia hoc eſt potētia archa et eius materia tam vniuerſaliter q̄ particulariter. arche enizz vniuerſaliter ſumpte materia eſt lignum in communi: huius vero arche materia hoc lignum. ſi autem eſt aliud primum quod de nullo dicatur denominatiue: illud eſt materia prima vt ſi ignis eſt aereus. et aer aqueus et aqua terrea. terra vero nichil eſt niſi prima materia. vniuerſale enim in hoc differt a materia: quia ipſum de alio dicitur. prima autem materia de nullo. Paſſiones etiam vt albedo. et muſica ſubiecto adueniente quale eſt hoc corpus anima dicuntur non formaliter: ſed denominatiue. vt homo non dicitur muſica: ſed muſicus: nec albedo ſed albus. nec ambulatio aut motus: ſed ambulans aut motus denominatiue. Et in talibus vltimum quod eſt ſubiectuz eſt ſubſtantia. in quibus autem illud quod predicatur eſt forma et quidditas illud quod eſt vltimum eſt materia. conuenienter autem tam materia q̄ paſſiones dicuntur d alijs nō formaliter: ſed denominatiue. quia ambo ſunt determinata. quando quidem aliquid eſt in potentia et quando non dictum eſt.

Capitulum. viij. quod ſic incipit: Quoniam autem primus premiſſo q̄ actus eſt prior potentia ratione ſubſtantia ⁊ perfectione et tempore autem aliquo modo prior aliquo modo poſterior: probat q̄ ratione prior eſt ſimpliciter tempore tamen prior in diuerſis ſed in eodem poſterior eſt.

Quoniam autem determinatum eſt in quinto quot modis dicitur prius: manifeſtum eſt q̄ actus prior eſt potentia. voco autem potentiam non ſoluz principium permutationum exiſtens in alio in quantum aliud ſed etiam omne principium motiuum aut immobilitatiuum. ſiue ſit in alio: ſiue ſit in eodem et intra. ſicut natura que eſt principium intra. et in eodem ſubiecto cum eo in quo agit. natura enim eſt principium motiuū non in alio ſed in eodem in quantum idem omni itaqz potentia tali prior eſt act9 ratione ⁊ ſubſtantia licet tempore aliquo modo ſit prior aliquo modo nō. Ratiōe quidez priorez eſſe actum patet: quia omne poſſibile eſt primo poſſibile p hoc qḋ cōtingit ipm eſſe actu. ⁊ ſic rō poſſibilis ē ꝓpter rōez act9. vt hedificator hēt potētiam hedificādi: q: pōt hedificare actu. et ſic de alijs poſſibilib9. quare neceſſe ē rōez et noticiaz actus: priorez eſſe ratione ⁊ noticia potētie. Tempore vero actus ē prior potētia reſpectu diuerſoꝝ numero: licet ſit poſterior ea in eodē numero. hic enim homo prius tempore fuit in potentia materie: q̄ exiſteret actu et hoc frumentuz prius in potentia ſeminis: q̄ eſſet actu. et ſic de alijs que eadem numero

recipiunt potentiã et actuȝ. ſed quando ex ente in potentia fit ens in actu: ab aliquo ac
tu exiſtēte. ideo alia entia actu fuerũt priora tp̄e. ex quibus hec facto ſũt. homo enim ⁊
frumentum in potentia fiunt actu per aliqua tēpora priora actu exiſtentia. dictum eſt
eni in ſeptimo quia omne quod fit ex aliquo fit. et ab aliquo mouente. quod idem eſt
ſpecie cum eo qđ fit. et diuerſum in numero. Ex his ſequi vedetur ꝙ impoſſibile ē
hedificatorez eſſe qui nunꝗ̄ actu hedificauit. nec citharedū. qui nõ citharizat nã adiſ
cens citharizare citharizãdo adiſcit citharizare et ſic de alijs. Et ſi obiciat̃ ſophiſti
ce ꝙ non habens ſciētiam faciet actum ſcientie. quia adiſcēs nondū habet habitum
dicēdum ꝙ eius qđ fit iam aliquid factuȝ ē in potētia fieri. ſicut eius qđ mouetur: iam
aliquid motuȝ eſt. vt dictuȝ ē in ſexto phicoruȝ. et ideo diſcētem neceſſe ē forſam ali
quid habere ſcientie. ex his ergo palam ꝙ actus prior eſt potētia ꝑ generatiõeȝ ⁊ tp̄s.

Capitulum. ix. quod ſic incipit: at vero ⁊ ſubſtãtia primuȝ. Probat quat
tuor rationibꝰ actum eſſe priorem potentia perfectione ⁊ ſubſtãtia.

At vero et ſubſtãtia ⁊ perfectione prior eſt actus quam potētia. qui in his que
habent generationeȝ. poſteriora tēpore ſunt priora ⁊ perfectiora quãtum ad
ſubſtãtiam. vt vir puero. et homo ſpermate. quia vir ⁊ homo iam habēt per-
fectionem humane ſpeciei. puer autem ⁊ ſperma non. Omne qđ fit tendit ad finē
tanꝗ̄ ad principium. complectiuū. quia finis ē complemētuȝ generatiõis: quia actꝰ
eſt finis cuius gratia ſumitur potētia: ideo actus perfectione prior ē. Animalia nõ
exercent actuȝ vidēdi vt acquirãt potētiam ſcilicet viſus: ſed potius habēt viſum vt vi
deant ſimiliter habent potētiam hedificãdi vt hedificent et theoricam vt ſpeculentur
non aũt ſpeculãtur vt theoricam habeãt. niſi qui meditãdo theoricam acquirunt. qui
non ſpeculantur perfecte: ſed in quãtuȝ ſic meditãdo ſtudēt acquirere habitum. vt nõ
egeant amplius ſpeculari propter ipſum: ſed potius ip̄o habitu ſpeculentur. Am-
plius materia ſemper eſt potētia: donec veniat ad formam. quãdo vero eſt actu: tunc
eſt ſub forma tanꝗ̄ ſub complemēto et eodeȝ modo in alijs potētijs quorum finis et
complementum eſt actus ſiue motus. cuius ſignum ē ꝙ docentes putãt aſſignare fi
nem doctrine: quando oſtendũt diſcipulum operãtem opera doctrine. et ſimiliter pu-
tatur natura eſſe in complemēto: quando eius effectus poteſt facere opus nature.
Si enim non ſit ita ꝙ actus et potētia manifeſtat perfectioneȝ rei: non erit differētia
inter ignorantem qualis fuit paſſonos et ſciētem qualis fuit mercurius non eniȝ ma
nifeſtum ē in aliquo ipſorum ſcientiam eſſe in potētia vel in actu: niſi per opus quod ē
finis. opus autem ē quidam actus. propter quod nomen: actus dictum eſt ab opere:
quia opus ſemper tendit verſus actum. Quoniam vero quarumdam potentiaruȝ
vltimuȝ opus eſt vſus: vt viſus viſio. preter quam nullum aliud opus fit a viſu: quorũ
dam vero vltimum opus non eſt vſus. ſed factum. vt hedificatorie preter vſum hedi-
ficationis eſt aliud opus ſcilicet domus. in vtriſqȝ tamen potentijs opus eſt finis. he
dificatorie eniȝ hedificatio ē in hedificato. ⁊ ſimul fit cum fieri ipſiꝰ domꝰ que ē finis
hedificatorie. potētiarũ igitur quaruȝ eſt aliquid aliud p̄ter vſuȝ actꝰ ē in facto vt hedi
ficatio in hedificato ⁊ contextio in cõtexto. ⁊ vniuerſalr̃ motꝰ in moto quorū vero nõ ē
aliud opus preter actionem in ipis exiſtit actio. vt viſus in vidēte ſpeculatio in ſpecu
lante. et vitam in anima. vnde felicitas que eſt quedam vita in anima ē. forma etiam
ſbalis quidaȝ actus ē; cum exiſtat in re tanꝗ̄ in perfecto Ex quo patet ꝙ actꝰ ꝑfectiõe

et ſubſtātia prior ē potētia. et ſicut dicim9 in tpe ſemper accipitur alių actus ante illuz qui in exeūdo de potētia ad actum procedit de potētia vſqz adueniat ad actum primi mouentis qui prior eſt qualibet potētia et quolibet actu. Preterea magis proprie patet actum priorem eſſe potētia perfectione. ſempiterna eī ſemper ſunt priora corruptibilib9 ſubſtātia ⁊ perfectiōe. nichil autem ſempiternuz ē potētia. Quia omnis potētia ſimul ē contradictiōis. itaqz omne poſſibile contigit eſſe et non eſſe. contīgens āt non eſſe ē corruptibile aut ſimpliciter ſi ſimpliciter: ſit contingēs non eſſe aut ſecūduz illud ꝑ quod contingit non eſſe: puta ꝑ locum aut ſcđm quātitatez aut qualitatez ē corruptibile ꝙ ſcđm hoc contigit non eſſe incorruptibiliuz enim nichil ē ens potētia ſimpliciter: licet poſſit eſſe potētia quale aut vbi. Similiter que ex neceſſitate ſunt: nō ſunt potētia cum ſint prima entia. nam ſi hec non eſſent actu nichil eſſet. motus itaqz ſi quis eſt ſempitern9 et ſi quid ſempiternū eſt motuz: non oportet ipſuz eſſe motuz ꝓpter potētiam que ſic ſit in eo: nichil ad vbi: huius āt entis poteſt eſſe materia. et qm̄ in ſempiternis non eſt potētia ad eſſe ſimpliciter: ideo poſſunt ſemper eſſe in actu. ſic ſol aſtra ⁊ totum celuz ſemper agit. nec ē timēdum ꝙ aliquādo ſtet. ſicut naturales timēt non enim laborāt hec agētia: cum non ſit in ipſis potētia cōtradictionis. ſicut in corruptibilibus quib9 ē laborioſa continuatio motus ꝓpter materiaz ipſorum in qua eſt potentia cōtradictionis. Immittāt āt incorruptibilia ea etiaz q̄ ſunt in trāſmutatione. vt terra et ignis in hoc ꝙ ſemper agūt. qꝛ ſcđm ſe et in ſeipſis habēt motum. Potētie omnes ſuperius diffinite contradictiōis ſunt. ita ꝙ rationales ſunt contradictionis per ſe poſſe ſic mouere et non ſic. irrationabiles vero per poſſe aliquid eſſe vel non eſſe. Sig° ſunt alique ſubſtātie ſeparate quales dicūtur ydee: inꝑfectiores eſſēt alique ex ipſis q̄ participātia ipſas. cum min9 ſint in actu. ſciens enim ⁊ motum magis ſunt actus: q̄ ydea ſcientie ⁊ ydea motus. Quod quidem igitur actus ſit prior potentia in omni principio mutabili palam eſt.

Capitulum. x. quod ſic incipit: ꝙ autez melior et honorabilior determinat ꝙ in bonis melior eſt actus q̄ potētia: in malis āt deterior. et ꝙ maluz eſt poſterius rebus. nec inuenitur in ſempiternis.

Uod melior ⁊ honorabilior ſit actus q̄ ſtudioſa potētia: patet ſic. que cūqz dicuntur ꝑ poſſe idez ē potēs contraria. vt idem eſt potēs ſimul conualeſcere et languere. qꝛ eadem eſt in eo potētia conualeſcēdi ⁊ languēdi. ſimiliter autem ⁊ aliorū cōtradictoriorū ſimul exiſtit potētia eadez: actu vero ſimul exiſtere cōtraria in eodem: vt ſimul ſanuz eſſe et laborare impoſſibile ē. quare eſſe actu ſanuz ſolummodo bonuz ē eſſe āt potentia ſanuz cum ſimul ſit vtrumqz contrariū aut neutrū non eſt bonuz tantuz: actus ḡ melior eſt in bonis. In malis autez ⁊ non ſtudioſis deterior eſt actus qui ſolaz maliciaz participat: q̄ potētia. qua idem eſt potens ābo contraria. Manifeſtuz igitur ꝙ maluz nō eſt aliquid ſed ſequit̄ ipſas. potētia eniz poſterior ē ipſi nature ſicut ē poſterior actu. malum aūt poſterior eſt potētia cum inſit rebus ꝓpter potentiaz. Et ideo in ſempiternis in quibus potētia non eſt: non ē malū nec corruptio. nec ipſum peccatum: cum hoc ſit aliquid malorum.

Capitulum. xj. quod ſic incipit: Inueniuntur autem et diagramata. probat actum eſſe priorem potentia cognitione. quia que in potentia ſūt cognoſcuntur quando deducuntur in actum.

Inueniuntur autem per cognitionem deſcriptiones geometrie per actualeʒ
deſcriptionem earum. nam diuidentes que ſunt in potentia ante diuiſioneʒ
et hec eſſēt maguifeſta ſi eſſent diuiſa actu. verbi gratia triangulꝰ habet tres
angulos equales duobus rectis propter hoc quia anguli qui ſunt circa vnum punctū
ſcilicet interior et exterior ſunt equales duobus rectis ꝙ ſtatim eſt manifeſtuʒ ſi linea
ſuper quā cadit alia linea ī pūcto illoꝝ angulo ꝝ ꝓtrahimr patet in hac figura.
Simil̄r anguli qui ſunt iuxta punctuʒ duoꝝ anguloꝝ ſemicirculi ſūt recti. qꝛ tres linee
ſunt equales in eis exeūtes a puncto ad circunferētias et due baſes ſimil̄r inter ſe ſunt
equales et ideo oportet ꝙ media linea duoꝝ triāguloruʒ ſemicirculi ſit recta cadens
ſuper lineam rectaʒ et ideo facit duos angulos rectos et hoc magnifeſtuʒ eſt vidēti ta
lem deſcriptionem in tali figura. palaʒ quidem qđ ea que in potētia ſunt inueniū
tur per hoc ꝙ redocūtur ad actum. cuius cauſa eſt qꝛ intelligētia eſt actus. ideo faciēs
intelligibile in actu ipſum cognoſcunt. in eadeʒ enim re actus poſterior eſt ꝙ̄ poten-
tia generatione.

Capituluʒ. xij. quod ſic incipit: quoniam autem ens ⁊ non ens. Declarat
ꝙ verum et falſum in cōpoſitis ē per componi et diuidi. in ſimplicibus auteʒ
verum ē per attingere. falſuʒ aūt in eis nō eſt licet poſſit de eis eſſe ignorātia.

Uoniam auteʒ ens et non ens. vno modo diuidit̄ ſcd̄ʒ cathegorias: alio mo
do ſcd̄m potentiaʒ et actum. Tertio modo per verum et falſuʒ q̄ ſunt quaſi cō
traria predictis: dicēdum eſt. ꝙ in rebus verum et falſum eſt per componi et
diuidi. verum eniʒ eſt quod diuiſuʒ putatur diuidi. et compoſituʒ putat̄ componi. fal
ſum aūt contrario modo ſe hēt. et ideo perſcrutāduʒ quid ē verum et falſuʒ in rebus.
qꝛ non pōt quis extimare verum ē te eſſe albuʒ ꝙ̄ꝙ̄ verum dicamus dicētes hoc ſitu
es albus. Entiuʒ quideʒ q̄dam ſemꝑ cōponūtur et diuidi non poſſunt. Alia vero
ſēper diuiſa ſunt ⁊ īpoſſibilia componi ⁊ eſſe vnū. Alia vero ſunt cōtingētia. circa que
eadem opinio et oīo pōt eſſe quandoqꝫ vera quādoqꝫ falſa. circa impoſſibilia aliter ſe
hr̄e non ē indeʒ aliqn̄ verum aliquādo falſuʒ: ſed verum ſemꝑ eſt verum et falſuʒ ſem
per ē falſuʒ. Circa incōpoſita vero et ſimplicia eſſe verum et falſuʒ non ē per com-
poni et diuidi. vt ſit veruʒ aliquid quādo eſt compoſitū: et non ſit verum qn̄o eſt diui-
ſum. ſicut eſt circa albuʒ lignuʒ aut incomēſurabileʒ diametruʒ: que ſunt cōpoſita. nā
veruʒ ⁊ falſuʒ non exiſtet ita in ſimplicibus ſicͨ in iſtis: quēadmoduʒ eſſe non eodē mo
do eſt in vtriſqꝫ. In ſimplicibus itaqꝫ attingere et rep̄ſentare eſt veruʒ. nec tamen
hoc eſt per cōponi. quia repreſētatio non ē ideʒ ꝙ affirmatio non attingere autē ſim
plicia: eſt ea ignorare. decipi enim ⁊ falſuʒ exiſtimare circa quodquideſt ſimpliciter ſū
ptuʒ non contingit: niſi ꝑ accidēs. ſ. in quātum qđquideſt attribuit̄ ei cuius ē et hoc di
co tam de quidditatibꝰ ſubſtātiaꝝ cōpoſitaꝝ ſicut de aliis. quidditates aūt omnes actu
ſunt non potētia. nam ſi eſſent potētia generarētur ⁊ corrumperētur. non āt generat̄
nec corrumpit̄ ipſuʒ ens in quātuʒ ens. qꝛ ex aliquo generaret̄. Queciiqꝫ igitur entia
ſimplicia ſunt actu circa ea non eſt decipi. ſed aut intelligere: aut non. ꝙ̄uis de ipſis q̄
ratur quid ſunt. videlicet vtruʒ ſint talia vel non. puta incorporea aut nō. Eſſe igi
tur vt verum ⁊ non eſſe vt falſum. vno modo eſt per cōponi et nō componi: Alio mo
do ſi ens vere eſt ſicut tunc res eſt. ſi vero non ē ſic res non eſt vt in ſimplicibꝰ in qui-
bus ipſa attingere vel intelligere ſic ſunt: eſt verum. circa ipſa tamen non ē falſuʒ nec
deceptio ſed ignorantia non per potētiam intellectiuaʒ qualis eſt cecitas q̄ eſt priu-
cipio viſus ſʒ per priuationeʒ noticie et attingētie. palam quidem ꝙ de immobilibus

noñ ē deceptio ſcd̃m quã videlʒ vt eadem opinio aliq̃ñ permutet̃ ex vera in falſam: nec econuerſo qui ei putat triãgulũ permutari ex hoc q̃d eſt hr̃e equale duobus rectis non opinabitur quãdoq; duos rectos hr̃e quãdoq; non. permutaret̃ enĩ ſicut permutatur numerũ parẽ eſſe primũ. quia aliquis numer9 par ē primus: aliquis non: ⁊ hec permutatio non cõtingit circa vnum et eundẽ numerũ. ſemꝑ enim verum dicet aut ſemper mentietur circa eundẽ numerũ parẽ dicẽs ipſum eſſe primum ſemper ſic ſe habente natura ipſius.

Unum q̃ multis modis dicitur. huius libri decimi Capitulũ primũ declarat ꝙ vnum dicitur quattuor modis. primo ſcilicet continuũ. ſecũdo totum et perfectum. tertio indiuiſibile ſpe. quarto ſingulare. in quibus tamen non eſt equaliter ratio vnitatis ſed ſecundum prius et poſterius.

Num vero q̃ mltis modis dicitur dictũ eſt in quĩto. in quo diuiſõ quotiens in quo diuiditur vnumq̃dq;. principales tñ modo vnius in quos diuidit̃ tanꝙ primos et ſcd̃m ſe et non ſcd̃m accidẽs dictos ſunt. quattuor continuũ enĩ aut ſimpliciter aut per vacuũ ē vnum. et ideo continua q̃ ſe tangũt vel ſunt ligata nõ ſunt vnum proprie. Continuoꝝ aũt illud eſt magis et ꝓprius vnum cuius mot9 indiuiſibilior eſt et magis ſimplex. Amplius magis ē vnũ illud q̃ eſt totum ⁊ perfectum per formã ſpecificam. Maxime ſi tale ſit per naturã non autem quecũq; ſunt per violentiam. vt quecũq; vinculo aut clauo aut alia coniunctione non naturali ſũt vnum. totum enĩ per naturã ē hñs in ſe aliquid quod ſibi cauſa eſt vt ſit continuũ tale vero eſt cuius mot9 vnus indiuiſibilis ē loco ⁊ tẽpore. et ideo ſi quid per naturã hꝫ in ſe principium mot9 primi principij ſcilicet circulatiõis: illud eſt primũ totũ et prima magnitudo vna. Alia vero dicũtur vnũ quoꝝ eſt rõ vna. et hec ſunt quoꝝ intelligẽtia vna. intelligẽtia autem ē quoꝝ eſt indiuiſibilis ratio aut ſpecie aut numero in numero ergo vnum ē ſingulare et indiuiſibile ꝑ eſſe. ſpecie vero ē vnum q̃d indiuiſibile eſt rõe intelligibili et noticia. Et hec vnitas reperit̃ in ratione q̃ eſt cauſa vnitatis in ſubſtãtijs. Unum enim quadrupliciter dicit̃ ſcilicet continuum natura totum ſingulare et vniuerſale ſpecificum. Et hec omnia ſũt vnum ꝑ indiuiſibile eſſe. tã cõtinui et totius motus ē indiuiſibilis. Singularis aũt et ſpeciei indiuiſibilis ē intelligẽtia et ratio. Oportet aũt intelligere ꝙ non equalr̃ dicũtur vnum predicta: ſicut eis equaliter competit ratio vnitatis. licet enim tot modis dicatur vnum ⁊ vnum ſit cuiuſcumq; extiterit aliquis horum modoꝝ: tamẽ ratio vnius prius ineſt illi q̃d eſt magis ꝓpinquum nomini ſignificanti rationem vni9. Alia vero q̃ potentialr̃ dicuntur vnũ ſicut ſi oportet dicere rationẽ nominis elemẽti et cauſe: dicim9 ꝙ aliquo modo ignis eſt elemẽtum ꝑ ſe: aliquo modo non. non enim ignis ſic eſt elemẽtum q̃d idem ſit in igne illud quod ē ignis et elemẽtum. tñ ex natura ſua eſt elemẽtum: cum ſit aliquid ex quo primo in exiſtẽti aliquid fit et ita nomẽ elemẽti pri9 conuenit ei cuius eſſe idem eſt quod elemẽtum eſſe: poſteri9 autem alijs quibus nõ eſt idem eſſe et elemẽtũ eſſe licet ex natura ſua inſit eis ꝙ ſint elemẽta. Eodem autem modo eſt in cauſa et in vno ratio enim vnius que eſt indiuiſibilitas primo et per ſe conuenit illi enti indiuiſibili cuius natura magis et inſeparabilius conuenit indiuiſibilitati. ſiue hec indiuiſibilitas ĩſeparabilis ſit loco ſiue ſpecie. ſiue intelligẽtia. ſiue toto et perfecto.

Capitulum. ij. quod ſic incipit: Maxime vero in eo quod eſt. declarat ꝙ in quolibet genere eſt vnum primum menſuratiũ et hoc maxime proprium ē in quantitate ex qua ad alia genera deriuatur ꝙ vnum ſit menſurans.

Prime autem conuenit vni φ ſit mẽſura. nam primuȝ vniuſcuiuſqȝ generis Et maxime quãtitatis mẽſura eſt ⁊ ex quãtitate venit ad alia genera φ vnũ in eis ſit mẽſura. qđ enim ita ſit manifeſte patet. nam illud ẽ menſura in quã titate. quo ipſa cognoſcitur. cognoſcit̃ aũt quãtitas aut vno aut numero ⁊ cum nu me rus cognoſcatur vnitate. oportet φ q̃ntitas in quãtuȝ quãtitas mẽſuretur vno ⁊ vnuȝ ſit ex quo primo cognoſcit̃ quãtitas. Ita φ vnum ẽ p̃cipiuȝ numeri ꝑ φ numer9. Eodem aũt modo in aliis generib9 illud ẽ mẽſura quo primũ cognoſcit̃ vnumqđqȝ ipſi9 hoc ãt eſt vnum in vnoquoqȝ genere vt in lõgitudine latitudĩe ꝓfunditate grauitate velociter dico aũt grauitatẽ ⁊ volocitatẽ communiter eſſe in contrariis. quedam enĩ grauitatẽ hñt reſpectu vniu9. et leuitatẽ reſpectu alteri9. dupliciter ãt dicitur tam graue φ leue. Eſt aũt graue habẽs quãtumcũqȝ et indeterminatã inclinationẽ. et eſt graue habẽs exceſſum inclinationis in ſũmo et ẽ velox habẽs quãtumcũqȝ motuȝ et habens exceſſuȝ motus. Alius grauis qđ hẽt quãtum cumqȝ inclinationeȝ et nõ ĩ ſũmo eſt aliq̃ leuitas. qđ quidem hẽt motum non in exceſſu eſt aliqua grauitas. In omnibus ãt his primuȝ mẽſurãs eſt aliquid vnum ⁊ indiuiſibile eo modo quo cõtinuis põt dici aliquid indiuiſibile et ſimplex qđ eſt menſura. vbicũqȝ quidẽ eſt aliquid tale cui non cõuenit addere vel auferre: hec ẽ certa mẽſura. propter qđ numeri mẽſura eſt certiſſima. cum hec ſit vnitas q̃ ponitur oĩo indiuiſibilis ⁊ hãc imitant̃ alie menſure: nam ſtadio ⁊ talento latebit additum ⁊ ablatuȝ aliquid et ſimiliter a quolibet habente magnitudinẽ. et tãto magis quãto magis eſt. quare et omnes mẽſuratores ponunt metrum oĩum quantorum vt humidorum ſiccoꝝ grauium ⁊ ſimiliũȝ illud a quo primo ſcđm ſenſum non cõuenit aliquid auferri vel addi. et tunc putant cognoſcere quantum: quando ipſum cognoſcũt per hanc mẽſuram motu etiam mẽſurãt ſimplici ⁊ velociſſimo motu. quoniam hoc habet paruiſſimuȝ tempus. ideo aſtrologi ſupponunt motũ celi regulareȝ et velociſſimũ: tanq̃ menſuram per quam indicãt aliqđ motum et in muſica ſemitonum minus et dieſis ponit̃ menſura. eo φ minimuȝ ſit in littera et voce. hec autem omnia ſunt aliquid vnum non φ vnum ſit aliquid cõmune dictum de eis: ſed ſicut dictum eſt vnuȝ menſurãs primuȝ reperitur in quãtitate ⁊ numero: deinde reperitur in aliis generibus ſicut patet ex dictis.

Capitulũ. iii. quod ſic incipit: non ſemper aũt numero. Oſtẽdit φ aliquãdo plures ſunt mẽſure eiuſdem reducibiles tamẽ ad vnum in quolibet genere qđ eſt indiuiſibile aut ſimpliciter aut ad ſenſum et etiam vnigeneum menſurantis et φ ſcientia ⁊ ſenſus magis ſunt mẽſurata q̃ menſure.

On ſemper vno modo eſt mẽſura: ſed aliquãdo plura ſunt due dieſes in armonia que libet ſcđȝ audituȝ non appareant due: tamen ſcđm rationem due ſunt. Similiter plures littere aliquando menſurãt ſyllabam et diameter duabus coſtis menſuratur. et latus exagoni ⁊ magnitudines menſurãtur pluribus. quia tranſit reductio ad vnum. idcirco in omnib9 vnum eſt menſura. q: cognoſcim9 ea ex quibus eſt natura cuiuſlibet generis diuidẽs vſqȝ ad vnum indiuiſibile diuiſione q̃ntitatiua vel formali. Et ideo p̃muȝ vnum cuiuſlibet generis eſt indiuiſibile q̃uis non eodem modo quia quoddam ẽ indiuiſibile ſimpliciter vt vnitas q̃ eſt menſura numeri. aliud vero indiuiſibile ad ſenſum vt linea pedalis q̃ eſt menſura linearum. hec eniȝ non eſt indiuiſibilis ſimpliciter: cuȝ ſit continua et omne continuũ diuiſibile. Semper autem menſura vnigenea eſt mẽſurato. magnitudinũ enim mẽſura eſt aliqua ma

gnitudo.lōgitudinis lōgitudo.latitudinis latitudo.vocis vox.grauis grauitas.vnitatū vnitas. nō āt numerorꝫ numer9. liceat appeat talis cōformitas īter numeros ꝛ numerū q̄lis ē īterꝑdicta.nō tñ ē dicere vnitates mēſurari vnitatib9 ꝛ nō vnitate: cuꝫ omnis numer9 ſit pluralitas vnitatum. Scientiam āt ꝛ ſenſuꝫ proprie nō dicim9 menſurā verū: q̄uis ipſis aliquid cognoſcam9.qm̄ magis menſurāt̄ ꝙ menſurāt. Accidit enim de ipſis ſicut accidit de nobis ſi mēſurari per cubitū addiſceremus quanta eſſet longitudo rei equalis nobis. Pictagoras ergo dicēs hoīem eſſe mēſuram omnium qr̄ ē ſciēs et ſentiēs. ſciētia aūt ꝛ ſenſus mēſure ſunt eorum q̄ ſciuntur et ſentiuntur. Videt̄ aliquid excellēs dicere cum nichil dicat. ꝙ quideꝫ vnū maxime conueniat ratio quaꝫ importat nomen mēſure primo in quātitate palam erit autem menſura quātitatis ſi eſt indiuiſibile ſecundum quantitatē.qualitatis vero ſi eſt indiuiſibile ꝑ qualitatē ꝓpter qd̄ oē vnū eſt indiuiſibile aut ſimpliciter aut in quātum vnuꝫ.

Capitulum.iiij.qd̄ ſic incipit: ſubſtātiam vero ꝛ naturā. Inueſtigat vtruꝫ vnum ſit aliqua ſubſtātia ſepata a rebus oſtēdens ꝙ non: ſed poti9 eſt in ipſis ita ꝙ in quolibet genere eſt vnum mēſurās et ꝙ ens et vnum idē ſignificat.

Verendū eſt de vno ſcd̄m naturam ipſius vtrum ſicut propoſuim9 in dubitationibus libri tertij ſit aliqua ſubſtātia per ſe exiſtēs ſicut picagorici prius dixerunt et poſtmoduꝫ plato: aut ſupponatur ei aliqua natura in qua ſit ratio vni9 ſicut naturales dixerunt. quorum alius dixit eſſe amiciciam illud qd̄ eſt vnum. alius aereum. alius infinituꝫ. Ad qd̄ dicēdum ꝙ ſi nulluꝫ vniuerſalium eſt ſubſtantia. ſicut dictum eſt in ſeptimo nec ens ē ſubſtātia ſeparata. nec vnuꝫ ē aliquid ꝑter multa: licet ꝑdicatione cōmune ſit multis. nam ens et vnum vniuerſalr̄ predicātur de omnibus: non tñ ſunt genera ipſorum. nec quedam ſubſtātie ſepabiles ab eis. vnum enim nec genus ē nec ſubſtātia ſeparata ꝓpter eaſdem cauſas propter quas ens nec gen9 ē nec ſubſtātia. Ad hoc aūt ꝙ ens et vnum equaliter dicātur de oībus: neceſſe eſt ꝙ in omnib9 equaliter ſe habeāt: ſicut in qualitatib9 et quantis illud quod eſt vnum eſt aliqua natura qualis ꝛ quāta. Manifeſtum ꝙ vniuerſalr̄ querenduꝫ eſt quid eſt vnum. queadmoduꝫ et quid ens in quolibet genere. tā̄ꝙ natura ipſi9 vnius per ſe non ſit ſufficiēs ad rationem vnius. Eſt et aliquid in colorib9 aliquid quod eſt color vnus. i. albus ex quo ꝛ nigro fiunt alij colores. nigrum vero priuatio eſt albi: ſicut tenebra priuatio luminis. Si ergo entia eſſent colores ipſi eſſent numerus coloruꝫ. et albū eſſet vnum aliquid cuius ſubſtātia eſſet albedo et non ipm̄ vnum. Similiter ſi entia eſſēt melodia: dieſis eſſet aliquid vnum cuius ſubſtātia eſſet non ipm̄ vnū ſed dieſis. et eodeꝫ modo ſe hr̄et elemētū vocale in vocib9: Si elemēta eſſēt ſoni ꝛ triāgulus ſi entia eſſēt figure recte linee: eadē etiam rō eſt in alijs generib9. ſicut ei in qualitatib9 q̄ntitatib9 et in motu ē aliquis numer9 ꝛ aliquid vnū qd̄ non ē ſubſtātia alicui9 ipſorꝫ: neceſſe eſt ſimilr̄ ſe hr̄e in ſubſtātijs qd̄ in eis ſit aliqd̄ vnuꝫ. ſ. prima ſubſtātia: cum in oībus generibus ſit eadem rō. qd̄ quidem in oī genere eſt aliquid vnum qd̄ quidē vnum nulli eſt ſubſtātia manifeſtū ē. et ꝙ ſicut in colorib9 ipm̄ vnuꝫ querēdum eſt nō aliquid commune ſed vnum colorē. ſ. album: ſic ꝛ in ſubſtātijs ipm̄ vnum querēdum ē vnaꝫ ſubſtātiam. Qd̄ vero idē ſignat aliqualr̄ ens et vnuꝫ. patet primo per hoc qd̄ aſſeq̄ntur equaliter cathegorias. Secūdo ꝙ non artatur vnum ſicut nec ens ad aliquaꝫ naturam vt ad aliquid vel equale ſed equalr̄ ē in omnib9. Tertio per hoc ꝙ vnus hō ſicut et ens homo non ꝑdicat aliquid diuerſuꝫ ab homine. quarto per hoc ꝙ vnicuiqꝫ idem eſt eſſe et vnum eſſe.

Capitulũ. v. quod ſic incipit: Opponũtur vnũ ⁊ multa manifeſtat ꝙ vnũ et multa ſunt priuatiue oppoſita. et ꝙ ſpecies vtriuſqꝫ multipliciter dicũtur. et ꝙ differẽtia et diuerſitas nõ ſunt idem.

Vnum et multa opponũtur ſcõm plures modos: tamen vno modo opponuntur ſicut diuiſibile et indiuiſibile. qd' enĩ diuiſum eſt aut diuiſibile: dicitur multitudo: quod vero indiuiſibile ẽ aut non diuiſum dicitur vnũ. Et quia oppoſitiões dicũtur quattuor modis: vnum ⁊ multa opponũtur priuatiue ⁊ contrarie nõ ſecũdum cõtradictionem. nec vt ad aliquid. Ex multitudine aũt que eſt diuiſibilis oſtenditꝰ ipſum vnum eſſe indiuiſibile propter magis ſenſibilem eſſe multitudinẽ et diuiſibilem ꝙ vnum et indiuiſibile. et qꝛ multitudo magis ſenſibilis eſt: ideo ratiõe eſt indiuiſibili qd' eſt vnum. Unius autẽ ſicut dictum eſt in quinto ſpẽs idem ſimile equale. pluralitatis vero diuerſũ diuiſibile in equale. Idem vero multipliciter dicitur ſcilicet idem ſubiecto commodo accidẽs dicimus eſſe idẽ ſubiectũ ſcõm numerum. Alio modo idem dicitur ꝙ ratione et numero et ẽ vnũ. ſit inter ipſa forma ac materia idem eſt. Alio modo idẽ dicitur ea quorꝫ ratio ſubſtãtialis ſpecifica eſt vna. vt linee equales ratione: dicũtur eſſe eedẽ. et triãguli equalium laterum et ſi ſint plures numero dicũtur eſſe vnum. ſꝫ his idemtitas eſt proprie equalitas. Similia vero dicũtur non ſũt eadẽ ſcõm ſubſtãtiam ſubiectam: ſed ꝙ̃ ſcõm ſpeciem ſic ſunt eadem ꝙ vtraqꝫ habẽt ſimilẽ qualitatem vt maior et minor triãgulus. et inequales linee. tamen ratione hoc quidem ſic ſunt ſimiles: ꝙ ſimpliciter nõ ſunt eedem. Alia vero dicuntur ſimilia ſi pticipãt aliquã paſſionem equalr̃. ꝙ̃ tamen ſic participabilis ⁊ magis et minus. alia ſi participãt eiuſdem ſpeciei ſicut magis et minus valde album et minus album. Alia ſi plura habẽt eadẽ ꝙ̃ diuerſa vel ſimplr̃ vel in promptu. vt ſtannũ argẽto eſt ſimile. Quõ quidem erit ſimile multipliciter dicitꝰ: manifeſtũ ꝙ diuerſum ⁊ diſſimile dicitꝰ multipliciter. diuerſũ eĩ aliud eſt oppoſitũ. idem eſt enim diuerſum ab alio aliquo qd' non eſt idem ſubiecto cum illo. Secundo diuerſũ eſt ab aliquo illud cuius materia nõ eſt eadẽ: licet ratio ſpecifica ſit vna. ſicut et tu ⁊ ppinquus tibi diuerſus eſt. Tertio diuerſũ ẽ ſpecie differens vt in mathematicis triãgulus et quadrãgulus et omne quidẽ ens ad aliud ens compatum dicimꝰ aut idem aut diuerſum. qꝛ aptum natũ ẽ quodlꝫ ens cuilibet enti vnum aut non vnum. non tamẽ verificatur de non entibus idẽ vel diuerſum. qꝛ non ſunt contradictorie oppoſita: ſicut verificatur de non entibꝰ idem vel non idẽ ꝙ̃ contradictorie opponuntur. differẽtia vero et diuerſitas aliud ſunt. nam diuerſũ nõ eſt neceſſe eſſe diuerſum aliquo alio cum ſe ipſo poſſit ab alio eſſe diuerſũ. qꝛ omne ens ad aliud cõparatum aut eſt idem aut diuerſum. differẽs vero ab aliquo: non differt ſe ipſo: ſed per aliquid ſui. et ideo in differẽtibus neceſſe eſt aliquid eſſe quo differũt. hoc aũt eſt genꝰ aut ſpecies quia omne differẽs differt aut genere ſicut ea quorum nõ eſt cõmunis materia aut adinuicem gñō. vt ſunt ea quorum alia figura predicamẽti aut ſpecie vt ſunt ea quorum eſt idem genus in quo conueniunt. et differũt ſecundum differẽtias ſubſtantiarum. contraria aũt ſunt adinuicem differẽtia. et contrarietas eſt differẽtia ꝙ̃dam. quod patet ex inductione. omnia enim contraria ſic videntur differẽtia ꝙ conueniunt in eodem genere. quedam eĩ ſunt eadem genere. quedam diuerſa in eodem genere. et hec ſunt differẽtia ſpecie qualia ſunt contraria quedam diuerſa in eadem ſpecie et hec ſunt diuerſa numero. determinatum eſt autem alibi que ſunt genere eadẽ et que ſunt genere diuerſa.

Capitulum.vi.quod ſic incipit: Qm̄ autem differētia conuenit. declarat ꝙ contrarietas eſt maxima et perfecta differētia ex qua verificantur diffinitiões contrariorum.

Uoniam aūt contingit differre abinuicem aliqua plus aliqua minus: neceſſe eſt aliquȝ differētiam et hanc voco contrarietatē. quam eſſe maximaȝ patet ſic. ea que differunt genere non habēt inuicē materiaȝ qua vnum fiat ex alio: ſed incōferibiliter. generatiões vero fiunt ex vltimis cōtrarijs inuicē differētibus ſpecie. quorum eſt maxima diſtātia. ⁊ ideo contrariorū differentia maxima ē. Eſt etiam contrariorum differētia pfecta qꝛ maximum in quolibet genere eſt perfectum. maximuȝ eſt cuius nō eſt exceſſus aut extra qđ non ē poſſibile aliquid ſumere. ideo pfecta differētia cum ſit finalis excedi nō poteſt. ſic ⁊ alia dicūtur peerfecta. quia habent finem extra quod nichil eſt: cum ſit vltimuȝ rei continēs quidquid eſt eius. propter qđ nichil eſt extra ipm. nec eget aliquo illud qđ perfectuȝ eſt. contrarietas itaqȝ ē perfecta differētia que ita ineſt contrarijs: ſicut in eis ineſt natura cōtrarietatis. Ex dictis patet ꝙ non conuenit plura eſſe cōtraria vni. non enim cōuenit aliquid eſſe vlterius vltimo. nec conuenit vnius diſtātie eſſe plura vltima quā duo. prima cōtrarietas eſt differētia perfecta et vltima q̄ non poteſt eſſe niſi duoꝝ. Neceſſe eſt autem alios terminos cōtrarioꝝ veros eſſe ꝓpter diffinitiōeȝ predictam. Contraria enī ſunt quorum eſt differētia perfecta. hec āt eſt eorum q̄ plurimuȝ differūt. talia vero ſunt cōtraria ſpe in codeȝ genere. dictum eſt enī ꝙ eorum q̄ ſunt diuerſorū genere nō eſt differētia. differētium ergo ſpecie in eodem genere maxima eſt differētia ideo vera eſt diffinitio qua dicit̄ ꝙ contraria ſunt que in eodem genere plurimuȝ differunt. qꝛ contrariorum differētia perfecta eſt. ideo maxima. Uerum ē āt ꝙ contraria ſunt que in eodem ſuſceptiuo plurimuȝ differūt. quia eadem eſt materia ſuſceptiua contrariorum.

Uerum eſt etiam ꝙ contraria ſunt quoꝝ ſub eadem potētia eſt maxima differētia. vna eniȝ circa vnū gen9 conſiderat ī qb9 pfecta ⁊ maxima differētia ē q̄lia ſūt cōtraria.

Capitulum.vij.quod ſic incipit. Prima vero cōtrarietas. declarat ꝙ in omni contrarietate ſaluat̄ aliquo modo oppoſitio priuatiua.

Prima vero cōtrarietas ē hit9 et priuatio: non tn̄ oīs priuatio: ſed pfecta. Nam priuatio multiplr̄ dicit̄. qm̄ quideȝ hītus et priuatio ſunt prima cōtraria. alia dicentur cōtraria ſcđm iſta. quedaȝ quidē per habbere. alia vero per facere aut factiua eſſe. alia per eſſe acceptiones vel abiectiōes primoꝝ contrarioꝝ.

Et quoniaȝ opponunt̄ contradictio priuatio contrarietas ⁊ ad aliquid quoꝝ primum eſt priuatio cuius nichil eſt mediuȝ: manifeſtuȝ eſt ꝙ non idem ſunt contradictio ⁊ contrarietas. Priuatio vero eſt quedam contradictio. nam priuatuȝ eſt ꝙ taliter non habet illud quo dicitur eſſe priuatuȝ aut ſi aptum natum habere illud non habeat: vt dictum eſt in quīto. eſt ergo quedam priuatio cōtradictio aut in potētia determinata aut concepta cum ſubiecto. propter qđ contradictionis non poteſt eſſe medium. priuationis autē alicuius poteſt eſſe mediuȝ per negationem extremoꝝ. et ideo de oī verificatur equale aut non equale contradictorie. non tamen verificatur de quolibet equale aut inequale priuatiue: ſed de ſolo ſuſceptiuo equalitatis. Si itaqȝ generationes fiunt ex materia in contrarijs in quātum vnum habet ratiōem forme ⁊ hītus aliud rationeȝ priuatiōis forma palam quia omnis contrarietas eſt priuatio: licet non

omnis priuatio ſit contrarietas. q2 multipl'r fieri contigit priuatiōem. contraria qui-
dem ſunt ea ex quib9 tanq̄ extremis fiunt permutatiōes. et hec ſunt velut hitus et p̄
uatio in eodez genere. vt album ⁊ nigruz in colore. qd̄ patet per inductiōem. in oī eſt
contrarietate. vnum cōtrariorū habet priuatiōez alteri9 vt inequalitatis equalitas.
diſſimilitudo. ſimilitudinis. et malicia virtutis. differt at̄ priuatio ſicut dictū eſt a pri-
uatione. q2 quoddā priuatum dicitur ſoluz ſi non hēt aliquid. aliud vero ſi non hēt il
lud quod natuz eſt habere et qn̄ et ī quo aptū ē hr̄e illud quapropter habitus et priua-
tio ſecundo modo dicte. ſ. qn̄o et in quo conuenit eſſe mediū per negatiōez vtriuſqz ſi
cut medius eſt nec bonus nec malus ciuilis inter bonuz ⁊ malum ciuilez. Aliorum
aūt priuatiue oppoſitoꝝ quorum ē determinatū ſubiectū nulluz ē medium vt paris et
imparis reſpectu numeri. Preterea quedā priuatiua habēt determinatuz ſubie-
ctum: quedam non. et tamen vtriuſqz vnum eſt priuatio alterius. qualis eſt natura cō
trariorum. ꝓpter quod alterum cōtrariorum ſemper dicit̄ ꝑ contradictionē. Pre
terea ſufficit ad probandum hoc: ſi prima genera contrarioꝝ. ſcilicet vnum et multa
ſunt ſic q̄ vnum ipſorum eſt priuatio alterius: cum alia contraria ad hoc reducuntur
ſicut ad prima.

Capitulum. viij. quod ſic incipit. Qm̄ autē vnuz vni contrariuz eſt. Inue
ſtigat quomodo vnuz opponitur multis et equale magno et pūo ſuppoſito q̄
vnum vni contrarium eſt et oſtendit q̄ equale opponit̄ magno et paruo non
contrarie ſed ſicut priuatio negatiua.

Qoniā vnum vni cōtrariū: dubitatur qualiter opponit̄ vnum multis et equa
le magno et pūo. q̄ hec enim duo magno ⁊ pūo opponātur: patet quia ſemp
vtimur dictione vtruz in oppoſitis. vt vtrum hoc ſit album. aut nō albuz que
ſunt cōtradictoria. vtrum at̄ hoc ſit album aut hō non q̄rim9: niſi ſuppōendo aliquā
oppoſitionez inter ipſa. ſimiliter cū q̄rim9 vtrum venit cleen aut ſocrates ſupponim9
q̄ non conuenit eos ſimul venire ⁊ oppoſitiōem aliquā ineſſe eis inueniēdo. q2 op-
poſita ſola non conuenit ſimul exiſtere. ſi eniz ſiml' venire poſunt: rediculoſa erit inter
rogatio. ſi at̄ vera eſt incidunt in oppoſitionē quā hēt vnum ad multa. vt ſit ſenſus: v-
trum ābo venerūt aut alter. ſi quidē interrogatio ipſius vtrū ſemp eſt in oppoſitis: q̄ri
mus enim vtrum maius min9 aut equale. aliqua oppoſitio ē equalis ad maius ⁊ mi-
nus non enim alteri ſoli nec ābob9 coniūctim: ſed ābobus diuiſim opponitur. Pre-
terea equale contrariuz eſt ineq̄li. quod ſaluat̄ tam in majori q̄ in minori q̄re ābobus
equale ē oppoſitū. Et hec rō iuuat pictagoricos dicētes inequale eſſe dualitatē. Si
at̄ equale oppoſitū ē ābobus accidit vnuz duob9 eſſe cōtrariuz qd̄ eſt īpoſſibile.
Preterea equale mediū videt̄ eſſe magni ⁊ parui. non at̄ ē contrarietas īter media
extrema. qd̄ patet ex diffinitiōe cōtrarietatis q̄ eſt maxima ⁊ perfecta differētia et hec
nō ē mediuz ad aliqua extrema. hn̄t quidē cōtraria mediuz non tn̄ ad extremū ē con-
trarietas. reſtat qđez equale opponi magno ⁊ pūo. ⁊ nō tm̄ alteri ipoꝝ aut negatiue a-
ut priuatiue. Dico at̄ non alteri tm̄: q2 non magis magni q̄ pui ſed āborum ē ne-
gatio priuatiua. et iō reſpectu āboruz et non reſpectu alteri9 tm̄ dicit̄. vt vtrum eq̄le a-
ut magis nec vtruz equale aut min9: ſed ſemp tria. non ē aūt equale negatio ſimplici-
ter majoris aut minoris. ſz in quib9 aptum natuz eſſe. ē enim equale nec magnuz nec
paruū: eſt tn̄ aptum natū eſſe aut magnuz aut puum et opponit̄ ambob9: vt negatio p̄
uatiua. et eſt medium ipſorum: ſicut qd̄ nec maluz nec bonuz eſt mediū: ſed opponitur
malo ⁊ bono: licet innominatum. medium enim multipliciter dicit̄. vno modo q̄ ſic

remouet extrema: ꝙ non aſpicit determinatũ ſubiectum. ſicut nec albũ nec nigrum
medium ē albi et nigri et tale mediũ non eſt vnũ tm̃: ſed determinati coloris vt paliduũ
aut rubeum aut alius mediorum colorũ in quorum quolibet ſaluatur negatiua priuatio al
bi et nigri. Nec recte opinantur dicẽtes eſſe in oībus mediũ ꝑ negatiōem extremo
rum nam calcei et manus medium ſit ꝙ nec calceus nec manus. ſic boni et mali medi
um ē quod nec bonũ nec malũ. nō enim ē neceſſe hoc accidere in oībus: ſed in il-
lis ſolum quorum ē aliquod mediũ et diſtãtia aliqua nata eſſe. multorum autem non ē vna
diſtantia vt illorum q̃ ſunt in diuerſis generibus. et quorum negatiōes non ſunt infra
vnam naturam vel vnum ſubiectum.

Capitulum .ix. quod ſic incipit: Similiter autem et de vno et multis. determi-
nat ꝙ vnum opponitur multis ſicut menſura mẽſurato accipiẽdo multitudinem
non prout dicit excellentiam ſed quãtitatem diſcretam.

Similiter dubitatur de vno et multis. nam ſi multa vni opponũtur: accidũt duo
īpoſſibilia. primũ ꝙ vnum erit idem ꝙ paucũ aut pauca. multa enim paucis
opponuntur. Preterea duo ſunt multa. duplex enim qđ a duobus dicitur
eſſe multiplex. ſed duo nō ſunt multa niſi reſpectu vnius. ergo vnum ē paucum. Se
cũdo impoſſibile erit ꝙ vnum erit multa. ſicut enim in lõgitudine productum et breue habẽt
naturam longi: ſic in multitudine multũ et paucum habẽt naturam multitudinis. ita
ꝙ quodlibet eſt multa niſi in continuo vno terminabili paucũ quidem ē quedam multitudo
quare ſi vnum ē paucum qđ neceſſe ē ipm eſſe: ſi duo ſunt multa ipſum ē quedã mul-
titudo. dico autem in continuo bene determinabili differre multum a multis: quia forſam omne
multum eſt multa preter quam in continuis bene terminabilibus ſicut eſt aer et aqua in qui
bus differt multum a multis. quia vnum ipſorum ſic dicitur multum: ꝙ non dicitur mul-
ta. plura autem ipſorum ab inuicem diuiſa dicũtur multa. Dicẽdum ē quidem ꝙ multi
tudo dicitur dupliciter vno modo habens excedẽtiam aut ſimpliciter ſicut eſt multitu
do infinita aut reſpectu paucorum ſicut mille reſpectu duorum. Et paucum vno modo
dicitur multitudo habẽs deffectum. et alio modo dicitur multitudo que abſolute vt ē om
nis numerus et talis multitudo opponitur ſolum vni. Ita ꝙ ſic dicimus vnum et mul-
ta ac ſi dicamus vnum et vna pluraliter vt album et alba. menſurata et mẽſura vnuſquiſque
enim numerus ita eſt vnus ꝙ in eo ſunt multa cum ſit multitudo imẽſurabilis vno. que
multitudo vni opponitur non mẽſure et nō pauco. hoc modo ipſa duo ſunt multa. quia duo
non ſunt multa prout multitudo eſt quedam pluralitas habẽs excedentiam vel ſimpli-
citer vel ad aliquid: ſed ſunt primum paucum. cum fieri ſit quedam multitudo habẽs def
fectum. et quoniam duo habẽt rationem prime paucitatis infra quam non eſt paucitas.
Et ideo anaxagoras cum prius dixiſſet ꝙ omnes res ſimul erãt cum mixtione partiũ
que ſunt multitudine et infinite et paruitate: non recte mutauit: dicendo pro paruita-
te paucitatem. quoniam nulla paucitas poteſt eſſe infinita: cum primum paucum ſit nō
vnũ ſed duo. Opponitur itaque vnum multis relatiue vt metrum menſurabili que
ſunt ad aliquid non ſecundum ſe diuiſum eſt enim a nobis in quinto ꝙ quedam dicun
tur ad aliquid: quia vtrumque refertur ad aliud. et hoc ſecundum ſe nō ſunt ad aliquid:
ſed quia alterum tantum ipſorum refertur. qualia ſunt vnum et multa. non eſt ergo
vnum paucum vt prius dicebatur. licet enim vnum ſit minus aliquo puta duobus nō
tamen ſequitur: ſi minus ergo paucum. bene autem dictum eſt ꝙ numerus eſt multitu-
do quedam: cum ipſa ſit quaſi genus numeri. eſt enim numerus multitudo menſura-

bilis vno. et opponuntur aliqualiter vnum et numerus nō contrarie ſed relatiue. ī q̄n
tum vnum eſt menſura et multitudo eſt mēſurobilis. et ideo non omne vnum eſt nu-
merus. puta illud quod eſt indiuiſuz cum ſit non aliqua multitudo. A quibuſdam āt
ſcientia non aſſignatur ad ſcibile ſicut menſurobile ad mēſuraz: ſed potius videtur ſci
entia eſſe metrum. ſcibile veruz quod commenſuratur: ſed cum neceſſe ſit ſcibile eſſe:
ſi eſt ſciencia. ſcienciaz vero non eſt neceſſe: ſi ſcibile eſt: modo quodam ſciētio menſu
ratur ſcibili multitudo autem que menſuratur vno non eſt cōtraria pauco: licet ei ſit cō
trarium multum quod dicitur per excedētiam. ſicut excedēs multitudo contraria eſt
exceſſe multitudinis. ſed ipſi vno opponit̄ multitudo: ſic̄ diuiſibile indiuiſibili et men
ſurabile menſure.

Capitulum. x. quod ſic incipit: Qm̄ autem contrariorum ſunt ex contrarijs p
hoc q̄ ſunt in eodem genere cum ipſis et ſunt media ipſorum.

Quoniam autem cōtingit eſſe mediuz contrariorũz. et quorumdam ē neceſſe
media ex contrarijs eſſe omnia enim media et quorum ſunt media in eodem gē
nere ſunt. nam quorum ſunt media dicimus in que neceſſe ē permutari prius
quod permutatur ab extremo in extremū vt ſi in coloribus permutatio ſit ex albo in ni-
grum prius euenitur ad puniceum et plumbleuz q̄ ad nigrum permutari vero nō cō
uenit ex alio genere in aliud vt ex colore in figurā niſi ſecundum accidēs: ergo extre-
ma et media ſunt in eodem genere. At vero omnia medio ſunt quorũdaz oppoſi-
torum. quod patet quia permutatio ſecundum ſe eſt ſolum ex oppoſitis. enim vero in per
mutatione prius veniatur ad mediuz q̄ ad extremuz īpoſſibile eſt mediuz eſſe niſi op
poſitorum. oppoſitorum aūt contradictorie non eſt mediuz. hec enim ē contradictio
et oppoſitio non habēs mediuz. quia altera pars eius eſt dē neceſſitate de quocūqz op
poſitorum autem relotiue non omnium eſt medium ꝫ eorum que contraria nō ſunt.
ſicut ſcibile et ſciētia quia nō ſunt in eodem genere. relinquitur ergo mediuz eſſe op-
poſitorum cōtrariorum autez priuatiue ſicut equale medium eſt magni et parui.
Quia igitur media ſunt in eodem genere et etiaz ipſa ſunt cōtrariorum neceſſe eſt ip
ſa componi ex contrarijs. contrariorum autem et mediorum aut eſt aliquod genus aut
nullū. et ſi quidem eſt genus ipſorum: oportet aliquid prius eſſe contrarijs per qđ con
ſtituantur ſub genere. hec aurem ſunt differētie cōtrarie priores conſtituentes ſpecies
generis. ex genere enim et differētijs ſunt ſpecies. vt ſi album et nigrū contraria ſūt et
album ē color diſgregatiuus. nigrum vero congregatiuum: congregatiuum et diſgre
gantiuum ſunt differētio adinuicem contrarie et priores. Ac magis cōtrarie albo
et nigro ex quibus ſunt albuz et nigrū. Media āt oportet eſſe ex genere et differen
tijs. vt colores medios albi et nigri oportet eſſe ex genere qđ ē color et quibuſdā differē
tijs: non quidē ex primis. ſ. congregatiuo et diſgregatiuo. quia ex iſtis ſunt olbum et ni-
grum a quibus diuerſi ſunt medij colores. Et ſicut congregatiuum et diſgregati-
uum ſunt prime differentie: ita album et nigrum ſunt prima cōtraria. q̄rēdum ē igi-
t̄ ex quibus cōſtant media contrariorum: cum ſint in eodem genere. et quia neceſſe eſt ea
que ſunt in eodem genere aut eſſe incompoſita aut componi ex incompoſitis: pri-
ma autem contraria incompoſita ſunt: cum ex inuicem non fiant: ideo hec ſunt prin
cipia de quibus intermedia fiunt. et in que prius tranſmutario quam in contraria.

Preterea illud quod habet huius quidem magis: illius vero minus compoſituz
eſt ex illis quorum dicitur eſſe huius quidem magis illius vero minus. et mediuz ē ipſo-
rum. talia autem ſunt media contrariorũz. et ideo compoſita ſunt ex ipſis. et quia non

ſunt alia priora eiuſdem generis: q̄ contraria prima: ideo omnia inferiora contraria et media ex primis cōtrarijs ſunt. q̄ igitur media ⁊ cōtraria in eodez genere ſunt et q̄ media ſunt cōtrariorū atqz ex ipſis cōponunē manifeſtum ē.

Capitulu3.xj.qd̄ ſic incipit. Diuerſuz aūt ſpecie. declarat q̄ differētia ſpecie que ſunt ſub eodem genere cōtinētur quod diuiditur in eis per differētias ſubiūgēs q̄ cōtrarietas ē differēnia ſpecifica et qd̄ ē idde3 ſpē ⁊ non idem.

Iuerſum ſpecie eſt aliquid comune diuiſuz in ſpēs quod eſt in ſpeciebꝰ in q̄s diuiditur vt ſi animal diuiſū eſt ī duas ſpecies: ambo diuidētia ſunt animalia. et ideo neccceſſe eſt diuerſa ſpecie eſſe in eode3 genere tale eni3 voco genꝰ in quo multe ſpēs dicūtur eſſe vna3 habēs differentia3 in eis: ſcōm ſe et non ꝑ accidēs ſiue ipſum ſit materia ſiue non. Non enim oportet ipm genus ſolum eſſe quid commune reſpectu ſpērum: ſed etiam diuerſificari in eis vt animal non oportet ſolu3 eſſe comune equo et hoī: ſed etiam diuerſū ſpē in ipſis. ita q̄ equus ſit tale animal homini vero diuerſum tale ſpē ab eo. ꝗ differētiam neceſſe ē eſſe diuerſitatē generis q̄ ſcilicet diuerſum facit ipſum genus in differētibus ſpecie. Contrarietas quide3 ē differencia ſpecifica. qd̄ patet ex inductiōe. quia oīa contraria diuidūtur oppoſitis differentijs ex quibus cōſtituūtur diuerſe ſpecies ſub eodem genere ⁊ maxime abinuicē diuerſa.

Perfecta enim differētia non ē eoꝝ quoꝝ ſimul ſit vna ratio. et qꝛ cōtrarietas eſt differētia perfecta. ideo cōtraria ſunt diuerſa ſpecie rōe. hec ei ſunt contraria q̄ ſub eodem genere exiſtētia habent contrarietatē entia indiuidua id eſt indiuiſibilia in rōes ſpecificas. ſicē albedo ē indiuiſibilis in albedines differētes ſpē. eadem vero ſpē ſunt q̄ tm̄ indiuidua exiſtētia non habent contrarietatē. qꝛ contrarietates fiunt indiuiſiōe extremorum ⁊ medioꝝ: ante q̄ perueniaē ad indiuidua differētia ſolu3 numero. vt cōtrarietates fiunt in colore qn̄ color diuiditur in albu3 et nigru3 ⁊ medios colores ante q̄ perueniatur ad hoc albū indiuiduu3. Manifeſtam quidē q̄ hoc genus cōparatu3 ad ſpecies non eſt diuerſum ſpecie ab eis: ſed potius aliquid comune ipſorum. cuius natura manifeſtaē remotione differētiaꝝ. ſicē materia oñditur negatione formarū. genus enim ꝓpter potētias q̄ continēt differētias ⁊ ſpēs non materia q̄ eſt in potentia ad formas. dicō āt genus non hominū vt eracleoꝝ: ſ3 genus nature. ab eis etia3 q̄ nō ſunt in code3 genere nō differt ipm genus ſpē: ſ3 potius genere qꝛ differētia ſpecifica eſt eoꝝ q̄ ſunt in code3 genere contrarietas autem ita eſt differētia ſpecifica q̄ ipſa nō differt ſpē: cum hoc ꝓpriu3 ſit ſpecierum exiſtentium in eodem genere.

Capitulu3.xij. quod ſic incipit: dubitabit vtiqz aliquis. Oſtendit q̄ nō oīno contrarietas facit differētiam ſpecificam: ſed illa ſola q̄ eſt in ratione formali. et non illa q̄ eſt ex parte materie: vt maſculinum et femeninum.

Ubitabit aliquis quare femina a viro ſpe nō differt: cum maſculinū ⁊ femeninum cōtraria ſint. et cōtrarietas ſit differētia ſpecifica. maſculinū ei ⁊ femeninum videnē eſſe differēcia aīalis ꝑ ſe et nō ꝑ accidēs. ſicē albedo ⁊ nigredo. et hec dubitatio eadē ē qua dubitatur: quare aliqua cōtraria vt āhulatiuz ⁊ volatiuum faciunt diuerſa ſpē ſub aīali: aliqua ū o nō vt albedo ⁊ nigredo. Ad hāc dubitatiōe3 dicēdū ē. q̄ q̄da3 ſunt proprie paſſiones generis conuenietes eis ꝑ propriā rōe3 formalē eiꝰ. ꝗrū contrarietates faciūt differentiā ſubiecto ipoꝝ: vt rōnale ⁊ irrōnale ſub aīali. quedam vero ſunt paſſiones generis ꝓut concipitur cum materia et tales non faciūt

differẽtiaꝫ ſpecieruꝫ ſub ſpõ ſicut albedo ⁊ nigredo non faciũt diuerſa ſpẽ ſub hoĩe. hõ enim albus ab homine nigro non differt ſpecie ſi ponaẽ nomẽ vtriqꝫ. quia ꝗuis in eis ſint diuerſe carnes ⁊ oſſa: tamen ſimꝉ totũ idest humanitas nõ eſt in eis ſpecie diuerſum. cum in ratione nõ ſit contrarietas. albus enim hõ eſt quidam homo et hoc eſt vltimum indiuiduum: vt calias cuius forma ẽ cum materia. homo itaqꝫ albus quia calias albus ſcõm accidens eſt albus. quia albedo eſt potẽtia materie. ereus etiam circulus non differt ſpẽ a triangulo ligneo propter materiam ſcilicet es et ligniꝫ: ſed qꝛ in ratione ineſt contrarietas. Utrum autem materia faciat diuerſa ſpe dubitatur. hic enim aquus ab hoc homine differt. ſed tamen rationes ipoꝛuꝫ ſunt cum materia. Sed dicẽdum ꝙ in talibꝰ non eſt differẽtia ſpecifica propter materiaꝫ. ſed qꝛ in ratione eſt contrarietas. nam hoĩs albi ⁊ equi nigri. diuerſitas eſt in ſpecie. non qꝛ hic ẽ albus et ille niger. qm̃ ſi ambo albi eſſẽt: adhuc ſpecie differrẽt: ſed ꝑpter diuerſitatem rationis et forme. Maſculus etiam et femina ſunt proprie paſſiones aĩalis non ex parte forme: ſed ex parte materie ⁊ corporis idez enim ſpma aliquãdo fit femina aliquã maſculus patiens aliã ⁊ aliam paſſiõem. Quid igitur ẽ diuerſum ſpecie et quare alia differũt ſpecie et alia non dictum eſt.

Capitulum. xiij. quod ſic incipit: Qm̃ vero cõtraria. declarat ꝙ lꝫ cõtraria ſpecie differãt. tamen corruptibile ⁊ incorruptibile que videnẽ cõtraria differunt genere.

Uoniam aũt cõtraria differũt inter ſe ſpe: dubitatur quomodo corruptibile et incorruptibile ſint contraria: cum differãt genere. ꝙ autez ſint cõtraria patet quia vnum eſt priuatio alteriꝰ in potẽtia determinata. Preterea vniuerſaliter diximus de eis cum nõ videretur ꝙ in ſpecie differũt corruptibile ⁊ incorruptibile: ſicut nec alia cõtraria: vt albuꝫ ⁊ nigruꝫ idem eniꝫ ſpecie vniuerſalẽ acceptum vt hõ poteſt eſſe album ⁊ nigrũ pro ſorte albuꝫ ꝑ calia nigrum. idem etiã ſingulare ꝑ diuerſis tẽporibus põt eſſe album ⁊ nigrum. q̃ contraria ſunt. g̃ contraria nõ differunt ſpe ac per hoc corruptibile ⁊ incorruptibile nõ erunt diuerſa ſpecie. Sꝫ ſciẽdũ ꝙ contrarioruꝫ q̃daꝫ ſunt in ſubſtãtijs ꝑ accidẽs: vt album ⁊ nigruꝫ. q̃dam ãt inſũt ꝑ ſe ⁊ impoſſibile ẽ ea ineſſe ꝑ accidẽs: vt corruptibile et incorruptibile. nichil ei ẽ corruptibile ꝑ accidẽs: qꝛ contingeret ipm non corrumpi. cum tamẽ ex neceſſitate inſit ei corruptibilitas. ſi ei poſſet non corrũpi: contingeret idem eſſe corruptibile ⁊ incorruptibile neceſſe ẽ igiẽ ſubſtãtiaꝫ rei corruptibilis eſſe corruptibilẽ aut in ſubſtãtia eius ineſſe corruptioni. Et eadẽ ẽ rõ de incorruptibili cum ãbo inſint ei cui inſũt ex neceſſitate. et idõ vnum hẽt oppoſitiõem ad aliud ꝑ ſe ꝑpter qõ neceſſe ẽ ea eſſe genere diuꝰſa. Ex his aũt manifeſtũ ꝙ nõ conuenit ydeas eſſe quales platonici dicũt. ſ. eternas. Contingeret enĩ ꝙ hic hõ ſenſibilis eſſet corruptibilis ⁊ hic hõ ſeꝑatus incorruptibilis: cum tamen platonici dicãt eos eſſe eiuſdez ſpeciei ⁊ ratiõis nõ equiuoce. corruptibile ei et incorruptibile differũt genere qõ eſt plus differre ꝙ̃ ſpe ſolum.

Quod quidem circa pricipia ſapientia vel ſcia eſt Capitulũ primũ libri vndecimi declarat q̃ſdam q̃ſtiones in tertio motas cũ augmẽtis ad vtrãqꝫ ꝑtez.

Uod quidez ſapĩa prima. i. methaphiſica eſt ſcĩa circa pricipia. Manifeſtuꝫ eſt ex his que de principio dubitata ſunt ab alijs in tertio libro Et primo. Dubitabit autem aliquis vtrum oporteat ſcĩaꝫ eſſe vnã cauſã aut multas. nõ ei videẽ vna eſſe qꝛ vna ſcĩe ẽ cõtrarioꝝ. pricipia aũt de quibus eſt ſapiẽtia non ſunt contraria. nec poſſunt eſſe multe quia eſſent

equales.eiuſdem autem rei nō ſunt equales ſcie. Secundo dubitᷓ vtrum vnius ſcie
aut plurium ſit ſpeculari pꝛīcipia demoſtrationis. ſi enim vnius:qd magis hoc pri-
me phie ꝙ alterius:cuiuſqʒ ipſa ſpeculatiᷓ ſi autem plurium dubiū eſt quales iſte ſunt
Ueritas autem haꝝ dubitationū eſt ꝙ oportet exiſtimare vnam primaʒ ſciaʒ que
eſt circa principia entis in quātum ens que vnitateʒ habet non ex contrarietate cōtra
riorum ſed ex vnitate ſubiecti ſcilicet entis in quātum ens.et principia demōſtratiōis
oriuntur ex ente et non ente:ideo eiuſdeʒ eſt conſiderare pꝛedicta principia et nō alte-
rius quod querebat ſecūda dubitatio. Tertio dubitaᷓ vtrum omnium ſubſtātiaruʒ
ſit vna ſcia aut non.ſi quidem non oīum eſt vna:difficile ē aſſignare quaꝝ eſt et quaꝝ
non. Si autem omnium eſt vna:non patet quomodo cōuenit plurium eadem ſciaʒ
Ueritas huius dubitatiōis ē ꝙ omniuʒ ſubſtātiarum eſt vna ſcia prout habēt ana
logiam ad primam. Quarto dubitatur vtrum demōſtratio eſt ſolum circa ſubātias a
ut etiam circa accidētia. Si enim domōſtratio ē circa accidentia:non eſt circa ſubſtan
tias.et ſic non videtur eadem ſcia eſſe vtriqʒ. Si auteʒ altera ē cira ſubſtātias et acci
dentia dubitaᷓ quomodo vtraqʒ ſapientia.nam demōſtratiua q̄ eſt circa accidētia
eſt illa ſapiētia que ē circa primas ſubſtātias. Ueritas huius eſt qđ eadem ſapiētia
que et circa ſubſtātias conſiderādo eas circa diffinitionem.eſt etiā circa accidētia ip
ſarum per demōſtrationeʒ. Quinta dubitatio eſt ꝙ prima phi hic queſita nō vi-
detur ponenda circa cauſas dictas in phiſicis.non eniʒ ē circa quđ cuius grā.cum
tale ſit bonum.qđ exiſtit imoperabilibꝰ et exiſtētibus in motu.hoc enim primum aūt
mouet:cum ſit finis.primuʒ āt mouens non eſt in imobilibus de quibus ſcia queſita
conſiderat. Ueritas huius ē ꝙ hec ſcia conſiderat cauſas p̄dictas non ſcdm ꝙ cō-
petunt enti mobili vt mobile eſt:ſed ſcdm ꝙ conueniūt enti in quātum ens. Sexto
dubitatur vtrum hec ſcia ſit circa ſubſtantias ſenſibiles tm̄ aut circa alias. Si enī circa
alias aut circa ydeas aut circa mathematica. non circa ydeas:cum ipſe non ſint et ſi
quis putat eas eſſe:dubitatur ꝓpter quid ſicut mathematicis eſt ponere ſubſtātiam ſē
ſibilem et eius ydeam intermediam mathematica tñ velut tertiam preter ſpēm et ſen
ſibilem vt lineam ſenſibileʒ ydealem ꝛ mathematicam ꝛ in alijs nō ſimilr̄ eſt quoruʒ
ſunt ydee.nam preter hoīem ſenſibileʒ ꝛ ydealem non ē tertius h nec preter ſingu-
larem et antho.ideſt per ſe equum nō eſt tertiꝰ. Si aūt mathematica nō ſunt ſepata
non eſt aſſignare circa q̄lia negotieᷓ mathematicꝰ:cum nullum ſenſibile ſit tale quale
mathematice ſcie q̄runt.ſi āt ſepata ſunt:circa ipſa nō eſt q̄ſita ſcia hec:cum nulluʒ ip
ſorum ſit ſepabile ꝑ rem.nec ē ſubſtātiaruʒ ſenſibiliū:cum ſint corruptibiles. Ueri
tas huius eſt ꝙ prima phia eſt principalr̄ circa ſubſtātiam ſeparatam realr̄ per ſe exiſtē-
tem non ꝑ moduʒ ydee ꝛ de alijs ſubſtātijs ꝑ ꝙ habet attributiōeʒ ad primā. Sep
timo dubitatur cuius ſcie eſt determinare de materia mathematicoꝝ.nō eī hoc perti
net ad phicaʒ. qꝛ oē negotiuʒ naturalia ē circa habētia in ſeipſis pꝛīcipiū motus ꝛ qui
etis.mathematica āt ſunt abſtrata a motu.nec ꝑtinet ad mathematicā q̄ eſt determi-
natiua q̄ circa ſubiectū ſuuʒ facit inquiſitiōem de paſſionibꝰ eius.ipm āt ſubiectuʒ nō
conſiderat:ſʒ ſupponit relinquiᷓ igiᷓ primā phiaʒ cōſiderātiōeʒ facere d his circa q̄ ſūt
mathematice prout reducuntur ad ens vel cathegoriam entis et hec eſt veritas.
Octauo dubitaᷓ vtrum queſitam ſciētiam oportet eſſe circa pꝛīcipia que vocātur ab a
liquibus elementa.videtur ꝙ ſic cuʒ talia ſunt pꝛīcipia intrīſica cōpoſitoꝝ. Unūqđqʒ
ſcitur ꝑ ſua pꝛīcipia intrīſica. magis autem videtur predicta ſcia eſſe velut cuʒ omnis
ſcia et ratio vniuerſaliuʒ ſit et nō extremoꝝ.ideſt ſingulariū q̄re hoc erit ꝑmoꝝ generꝝ

q̄ maxime ſunt vniuerſalia. Ueritas huiꝰ ē ꝙ hec ſcientia ē circa vtraqꝫ ꝑncipia ꝑ ꝙ ꝑtinet ad rationē entis. Circa hoc dubitaṫ vtrū ens et vnum ſint prima genera videtur enim ꝙ ſic eo ꝙ exiſtimātur cōtinere oīa entia. ꝛ videtur maxime eſſe principia q̄ ſunt prima in natura. qḋ patet ex hoc q̄ ipſis corruptis reliqua corrūpunṫ. oīa enim ſunt ens ꝛ vnum. nulla āt differētia participat genus. et iō non ſunt genera ponēda. et hec eſt veritas. Nono dubitatur vtrū ſpēs ſint magis pꝛīcipia vel ecōuerſo. ſi enim magis pꝛīcipiū eſt illud qḋ eſt ſimplicius eo qḋ eſt minus ſimplex ſimpliciora āt ſunt inferiora generibus q̄ genera: cum ſint minus indiuiſibilia. genera enī in plura ꝛ differētia: magis pꝛīcipium videbūtur eſſe ſpecies generibus. cōtrariū āt videṫ ex hoc q̄ ſpecies interimūtur interēptis generibus. et iō magis aſſimilātur pꝛīcipijs: cum pꝛincipiū ſit quo remoto remoueṫ aliud. Ueritas huiꝰ eſt ꝙ quātū ad eſſe nec ſpecies nec genera ſunt pꝛīcipia: licet q̄ntum ad infima genus aliquo modo ſit pꝛīcipiū ſpeciei. hec igitur et quedam alia ſūt habētia dubitationem.

Capitulum .ij. quod ſic incipit: Ad hnc vtrumqꝫ opoꝛtet poni. reclarat q̄ſdam alias queſtiones ſuperius tactas maxime in tertio.

Ad huc dubitatur vtrū ꝑter ſingularia opoꝛtet poni aliquid aliud aut nō: ſed ipoꝝ ē q̄ſita ſcīa. hec enim eſſe nō pōt: cum hec ſint infinita. cōtrariū āt ex hoc videṫ q̄ preter ſingularia ſunt aut genera aut ſpēs dicūtur. quoꝝ non ē ſcīa. Ueritas huius ē ꝙ de vniuerſalibus non ꝓut ſunt ſepata a ſingularibus ꝑ exiſtētiam eſt ſcīa. Secūdo dubitaṫ vtrum ꝑter ſubſtātias ſenſibiles opoꝛtet eſſe ſubſtātiā ſeparatam aut nō: ſed circa ſenſibiles eſſe ſapiētiam. Et rōnabiliter dubitaṫ: q̄ videmur q̄rere aliam ſubſtātiam a ſenſibilibus. ꝛ ꝓpoſitum eſt a nobis ſcire: ſi quid ē ſepabile ꝑ ſe non inexiſtēs alicui ſenſibili. Si enim preter ſenſibiles ſubſtātias ē aliqua alia non eſt manifeſtum ꝑter q̄les opoꝛtet hanc eſſe. q̄ non magis ꝑter hoīes aut equos ponet quis talem ſubſtātiā: quā ꝑter alia animalia aut aīata ponere āt ꝑter ſubſtātias ſenſibiles oēs alias ſepatas ꝛ cōſtituere equales eſſe ꝑpetuas ſenſibilibus quo ad numerū extra ratione videṫ. Si āt primū pꝛīcipiū hic q̄ſitum nō eſt ſepabile a coꝛpoꝛibus: nil erit pꝛīcipiū magis q̄ materia. qḋ ē falſū cum ipa nō ſit actu: ſꝫ potentia ꝛ nō pꝛīcipalius videbiṫ foꝛma ꝛ ſpēs q̄ materia. Si ḡ totaliṫ foꝛma coꝛruptibilis ē: nulla ſubſtātia erit ꝑ ſe perpetua ſepabiṫ. qḋ ē incōueniēs. q̄ talis ſubſtātia videṫ tanq̄ pꝛīcipiū et etiam a gratioſiſſimis queriṫ. nullus enī oꝛdo erit in entibus nō exiſtēte aliquo pꝛincipio ſepabili ꝛ imobili. Et hec ē veritas huius dubitatiōis. Iuxta hoc dubitatur ſi ē aliqua ſubſtātia ꝛ pꝛīcipium tale ꝑ naturā quale tūc diximus ꝛ hoc ē vnum ꝛ idē ꝑpetuoꝝ et coꝛruptibiliū. ꝓpter quid eodem exiſtēte pꝛīcipio q̄dam pꝛīcipiata ſunt ꝑpetua: q̄dam nō. Si āt idem ē pꝛīcipiū coꝛruptibilium et aliud ꝑpetuoꝝ ita ꝙ pꝛīcipium coꝛruptibiliū ſit ꝑpetuū: ſimiliṫ dubitaṫ ꝓpter quid exiſtētia ſub perpetuo ſunt coꝛruptibilia. Si autē ſit non perpetuum aliud erit pꝛincipium eius et illius alterum. et hoc in infinitum procedet. Ueritas huius eſt quod idem pꝛincipium eſt perpetuoꝛum et coꝛruptibilium procedens vtraqꝫ tamen diuerſis modis. Quarto dubitatur ſi quis putat pꝛincipia eſſe maxime immobilia. vtrum ens et vnum ſunt pꝛincipia. Si enim vtraqꝫ ipſoꝛū non ſignat hoc aliquid et ſubſtātiam nō erit pꝛīcipiū cū non ſint ſeparabilia et per ſe. talia enī pꝛincipia querimus ſcilicet ſepabilia ꝛ ꝑpetua. Si vero ſignat omnia erunt ſubſtātia. quia de omnibus ꝑdicatur ens ꝛ vnū. oīa aūt entia eſſe ſubſtātiā falſum ē. Ueritas huius ē quod licet pꝛīcipiū primum ſit vnum in

quo ſaluatur ratio entis tamen ens et vnum vniuerſalr̄ ſumpta non ſīt principia pri‑ma. Dicētes āt vnum eſſe principiū qđ eſt ſubſtāntia formalis ex qua ⁊ ex materia primo generat numerū ⁊ hunc dicunt eſſe ſubſtātiā entium nō poſſūt aſſignare quo modo dualitas. et vnuſquiſq duorū numerorum ē formalis ratio eſſēdi vnū de hoc enim nichil dicūt nec ē facile dicere. Si quis vero ponat pricipia primas lineas ⁊ ſuperficies: cum hec non ſint ſubſtātie ſepabiles: falſum opinabit̄. qꝛ linee ſunt deciſ‑ſiōes ⁊ diuiſiones ſupficierū ſupficies corporū. et vniuerſalr̄ ꝙ lꝫ triū diuiſionū exiſtit in alio. et nulla ē ſepabilis. Preterea punctū exiſtimare ſubſtātiam falſū eſt quia omnis ſubſtātie ē gnō. puncti aūt non eſt generatio: cum ſit diuiſio quedā. Habet dubitationem ꝙ oīs ſcīa eſt vniuerſaliū ſubſtāntia āt non ē de numero vniuerſaliū ſꝫ magis ſignat hoc aliquid ſepabile ab alijs. Si ergo ſcīa eſt circa vniuerſalia: pricipia qnq oportet ſubſtātiam exiſtimare pricipiū. Ueritas huiꝰ eſt ꝙ aliqua vlītas eſt in ſubſtātia per quā ſcīa eſt de ipſa et hēt etiam comunitatē virtutis propter quā eſt prin‑cipium. Dubitatur etiam vtrum ſit aliquid preter ſinolon. i. preter ſimlr̄ totum cō‑poſitum ex materia ⁊ forma qꝛ ſi preter hoc nichil ē omnia erunt corruptibilia: cum ea que in natura ſunt corruptibilia. Si āt aliquid eſt preter ſimlr̄ totum hoc erit ſpēs et forma: ſed difficile eſt determinare in quibꝰ hoc ſit ſepabile et in quibꝰ nō nā et in qui‑buſdam palam eſt ꝙ forma non exiſtēs ſeparabilis a materia puta forma domus. Ueritas huius eſt ꝙ q̄dam forme non ſunt ſepabiles a materia vt forme ſenſibilium. intellectuales āt ſeparabiles ſunt. Dubitatur vltimo vtrum principia ſint eadem ſpecie aut numero. ſi enim numero omnia erūt eadem. veritas huius dubitatiōis eſt quod patebit in duodecimo.

Capitulum. iij. quod ſic incipit. quoniam aūt phī ſciētia. Declarat ꝙ en‑tis in quātum ens eſt vna ſcientia licet dicatur tū habet cōmunitatem analo‑gie eo ꝙ omnia entia attribuūtur ad vnū principiū et omnia cōtraria ad pri‑ma quorum contrariorū pōt eſſe mediū nō obſtāte ꝙ alterū ipſorum dicatur ſecundum priuationem.

Uoniam āt ſcientia phī eſt primi entis in quātum ens ſimplex ⁊ non alicuius pticularis entis. Ens aūt dicitur non vno modo ſed ſimpliciter: ſi hec multi‑plicitas dicitur equiuoce ⁊ non ꝑ aliquid cōmune: ens nō ē ſub vna ſcīa. quia equiuocorū non eſt genꝰ vnum ſubiectū alicui ſcientie. Si āt ens dicitur multiplici‑ter ꝑ aliquid cōmune: erit vtiq ſub vna ſcīa. videt̄ itaq ens dici ſic medicatiuū et ſa‑lubre. quorum vnumqđq multipliciter dicit̄ tū per attributiōem ad vnū primū oīa enim medicatiua et ad vnā ſcīam medicatiuā. ſermo enim dicit̄ medicatiuꝰ qꝛ pro‑cedit a ſcīa medicatiua et cultellꝰ medicatiuus: qꝛ ſcīe medicatiue e ē vtilis. Similr̄ aūt et oē ſalubre reducit̄ ad ſanitatem aīalis. hoc aūt quod ſignificatiū. Illud autē quod factiuum eius et ita de alijs eodem modo oē ens reducit̄ ad ſubſtātiā. hoc ei dicit̄ ens qꝛ eſt paſſio ſubſtātie q̄ eſt ens primū: illud vero qꝛ habitꝰ aut diſpoſitio aut motus a‑ut aliquid taliū ipſiꝰ ſubſtātie. Qm̄ autem redutio omnis entis ē ad aliquid ꝑmū ⁊ cōmune: oportet ꝙ vnaq̄q cōtrarietatū entis reducatur ad primas dr̄as ⁊ cōtrarie‑tates ipſiꝰ. ſiue prime dr̄e ſint vnū et plura ſiue ſimilitudo ⁊ diſſimilitudo ſiue alique a‑lie. Nichil āt differt reductionē entis fieri ad ens vel ad vnum. quia licet differāt ratione: tamen adinuicem conuertuntur. Nam vnum ē ens ⁊ ens ē vnū. Qm̄ āt vnius ſcientie eſt ſpeculari omnia contraria ſemper autem alterum contrariorum di‑citur ſcđm priuatiōem: dubitatur quomodo contrariorū aliquod eſt mediū vt iuſti et ĩ

iuſti vnū ꝑ priuatiōez. Ad quod dicēdum ꝙ in talibus contrarijs oportet intelligi priuatiōem non totiꝰ rationis alterius cōtrarioꝝ: ſed vltime ſpeciei et perfectiōis. verbi grā. Si iuſtus ꝑ quedaz ē obediēs legibus: iniuſtus non ſemper erit priuatus tota ratione obediētie legalis aliquādo enim iniuſtꝰ erit deficiēs in aliquo a pſuaſione legis et ſcōm hunc defectum inerit ipſi priuatio iuſticie legalis et eodem modo eſt in alijs contrarijs.

Capitulum. iiij. quod ſic incipit: quēadmodū autem mathematicꝰ. declarat ꝙ primi philoſophi ē cōſiderare ens et paſſiones eſt etiam primi phi conſiderare communia.

Quemadmodum mathematicꝰ facit conſideratiōem ſuam circa abſtrata a ſenſibilibꝰ qꝛ auferens ſenſibiles paſſiones puta grauitatē et leuitatem duriciē et mollicieṁ et alias ſenſibiles contrarietates ſolum aūt reliquit quātum continuum vel ad vnum vt linea vel ad duo vt ſuperficie vel ad tria vt corpus et ſpeculaṫ ipſa et ipſorum paſſiones ſcōm ꝙ continua ſunt conſiderat enī paſſiōes adinuicez. et exiſtētia his ⁊ comēſuratiōes ac rationes horum. et tamen omniuz ponimꝰ vnam ſcientiam geometriā: et eodem modo ē vnius phie ſpeculari ens in quātum ens et accidentia ac cōtrarietates ipſius. naturalem āt conſideratiōem nō circa entia in quātum entia: ſed magis in quātum participat motum deſtribuet quis. dialetica aūt et ſophiſtica ſunt quidem accidētia entis: ſed tamen non in quātum ſunt accidētia entis. nec circa ens in quātum ens. propter quod relinquitur ſoluz primum phm eſſe ſpeculatiuum dictoꝝ in quātum paſſiones entis. Qm̄ autem omne ens dictum multipliciter habet comunitatē analogie ad aliud vnum. Et eodem modo oīa cōtraria ad primas contrarietates et differētias entis. propter quod eſſe poſſūt ſub vna ſcia. Ex hoc ſoluetur dubitatio dicta de principijs qua dubitaṫ: quomodo multorum ⁊ differētium genere eſt aliqua vna ſcia. hoc enim contingit ex hoc ꝙ habēt attributionem et analogiam ad vnum. Qm̄ autem mathematicus vtitur comunibꝰ pꝛicipijs nō ſcōm eorūm comunitatē ſꝫ apropriate primi phi erit ea cōſiderare hoc eī pꝛīcipiū qđ eſt cōmune oībus ab equalibꝰ ablatis q̄ relinquunṫ ſunt eq̄lia: mathematicꝰ aſſumēs circa partem materie cui cōuenit. ſ. circa ptem cōtinui vt circa lineas aut angulos nō in q̄ntuz ſunt entia ſꝫ in q̄ntū continua facit cōſideratiōem. phia āt prima de his q̄ in pte ſunt ī quātuz vnicuiqꝫ eoꝝ aliquid accidit nō intēdit de continuo ſꝫ et de accidētibus ſpeculaṫ āt ens accidētia. Eodem modo naturalis ſpeculaṫ entia non in q̄ntum entia: ſed ꝑ quod conueniūt ſubſtantie materie ſecundꝫ ꝙ mobilia. ꝓpter qđ tam naturalis ſcia: quā mathematica ptes phie ponēde ſunt.

Capitulū. v. qđ ſic incipit: ē āt qđdaz in entibꝰ principiū diſputat cōtra negātes hoc pꝛīcipiū nō cōtingit vnuz ⁊ idē ꝑ vnū ⁊ idē tpꝰ ſimṫ eſſe ⁊ nō eſſe.

Eſt autem quodam principium in entibꝰ circa quod non contingit mentiri ſed neceſſariuz eſt ipm ſēper verum eſt āt hoc principiū ꝙ vnū ꝑ vnū ⁊ idē tpꝰ ⁊ ſic ō alijs cōditionibꝰ opponēdis nō cōuenit eſſe et nō eſſe. ō talibꝰ enī principijs nō ē demr̄atio ſimpliciter cū non poſſit fieri ſillogiſmꝰ ex credibiliori pꝛincipio qđ tn̄ ē neceſſariū i demr̄atiōe ſīpliciter. Ad eos āt q dicūt oppoſitas dictiōes veras eſſe ō eodem volēti oſtendere falſ͛m eſt qđ dicūt ſumendū eſt aliquod tale qđ quidem idem ſit ei quod eſt non cōtigere idem eſſe et non eſſe: tn̄ non videatur eſſe idē per hoc eī demr̄abitur nō cōtingere oppoſitas dictiones verificari de eodem. ſi itaqꝫ contingit homines comunicare ad inuicez idem oportet ipſos aliquid intelligere ad inuicem

quia hoc non facto: non eſt comunicatio ſermonis adinuicē ſiue inter eos. et iō opor-
tet vnumqōqꝫ nominuꝫ eſſe notuꝫ et ſignare aliquid vnum ita ꝙ ſi plura ſignificet o-
portet determinare vnuꝫ ſignatuꝫ qō intēdit manifeſtare per nomen dicēs āt hoc ſi-
mul eſſe ⁊ non eſſe dicit ꝙ nomen ſignificat ⁊ nō ſignificat. iſtud āt eſt impoſſibile ſup
poſito ꝙ determinate aliquid ſignificet. hoc enī ſuppoſito impoſſibile ē contradictio-
nem verificari de eodeꝫ. Preterea ſi non magis verificaꝛ de aliquo affirmatiuo
ꝙ̄ negatiuo: non magis erit verum de aliquo homine dicere ꝙ eſt homo ꝙ̄ dicere ꝙ
eſt nō hō magis aūt verum videꝛ dicere ipſuꝫ eſſe et non equuꝫ ꝙ̄ non hominē et ſi ve
rum eſt dicere ipm eſſe ⁊ non equuꝫ accidit igiꝛ eum dē eſſe hominē et equū aut aliqō
aliorum animaliuꝫ. nulla āt predictaꝝ rationum ē demōſtratio simpliciter tñ ē demō
ſtratio contra paſſiones oppoſita ſimul verſicari de eodem.

Capitulum. vj. quod ſic incipit: cito aūt quis vtiqꝫ ipſuꝫ eſſe eraclitum et c̄
In ſpeciali declarat opinioneꝫ eraclitī dicētis vnuꝫ ſcōm vnum et iddeꝫ tpus
eſſe et non eſſe. et qō in iddē incidit pictago. dicēs homines eſſe mēſura oīuꝫ

Jto aūt quis interrogās eraclituꝫ coget ipm confiteri oppoſita nō verificari
ſimul de eodeꝫ. non enim intelligit ſe ipm exiſtimare verū dicere cum dicit ve
rum eſſe ꝙ oppoſita ſimul verificātur ſimlꝛ de eodeꝫ. ſi enim diuiſim non ma
gis ē vera affirmatio de aliquo ꝙ̄ negatio: nec cōiunctim affirmatiōem et negationē
veram eſſe de eodeꝫ eſt verum. igitur hoc dicēs non dicē veruꝫ. ſic ergo eraclitus falſum o
pinatur. Preterea ſi nichil conuenit vere affirmare hoc dictuꝫ eſt falſum. ſ. dice-
re nullam affirmatiōem eſſe veraꝫ. Si aūt aliquid ē veruꝫ deſtruiꝛ opinio negātium
aliquid eſſe verum ⁊ auferētiuꝫ eſſe penitꝰ diſputare. Simile aūt dictuꝫ eſt ꝙ picta
go. opinatur. ille enim dixit hoīem eſſe mēſuraꝫ omniuꝫ nichil aliud dicēs quaꝫ illud
quod videtur vnicuiqꝫ firmiter eſſe tale quale videꝛ hoc aūt conceſſo accidit iddeꝫ eſſe
et non eſſe et iddem eſſe maluꝫ ut bonuꝫ. et alia oppoſita verificari de eodeꝫ: propter
hoc ꝙ multotiens aliquid videꝛ eſſe aliis aūt eſſe contrariuꝫ eius ipſuꝫ autem videri
menſura: eſt vnicuiqꝫ eſſendi vt anaxagoras dixit.

Capitulū. vij. qō ſic incipit: ſoluere aūt vtiqꝫ ⁊ c̄. Introducit motiua diffe-
rentiarum. opinionum falſarum de principiis ſoluēs ipſa vt ex ſolutione ipa-
rum deſtruat opiniones falſas.

Soluetur aūt dubitatio opinātium contingere iddem ſimul eſſe ⁊ non eſſe cō
ſiderātibus vnde orianꝛ tales dubitationes quibꝰ venit dicta opinio propter
opinionem philoſoꝝ aliis aūt ex opinari quecūqꝫ apparēt eſſe vera. non enī
omnes de eiſdem vera cognoſcūt ſed aliquibꝰ hoc videꝛ delectabile illud aūt triſte.
Dico auteꝫ opinionē phoꝝ qua dicūt nichil ex non ente hoc enī fere ē cōmune do
gma omnium phoꝝ naturaliuꝫ ſcilicet omne qō fit fieri nichil fieret ex nō ente nec
fit formaliter ex albo: ſed fit ex albo qō exiſtit ſimlꝛ cum nō albo: propter quod iddeꝫ exi
ſtit ſimul album et non albuꝫ ⁊ non eſt aūt difficile hāc rationeꝫ ſoluere. dictum ē enim
in phiſicis ꝙ q̄ fiunt ſiūt ex non ente actu: ente tamen in potētia. Circa dicentes qō
cumqꝫ apparet id eſſe. Sciendū eſt ꝙ credere opinionibꝰ ⁊ fantaſiis ſic dicētiuꝫ ſtul
tum eſſe: cum neceſſe ſit alteros mentiri illoꝝ quibus apparēt iddem cōtraria. qō pa-
tet ex his que ſenſibilꝛ experimur numꝙ̄ aūt videtur iſtis dulce vel amaruꝫ niſi corru
ptis et priuatis debita proportiōe et organo ſenſus et iudicat materiaꝫ dictoꝝ ſapoꝝ
propter quod nō corruptos exiſtimādū eſt mēſuraꝫ eſſe. et recte iudicare. corruptum
auteꝫ nō eſſe mēſuram et ſimilꝛ dico de apparētia boni et mali pulchri turpis et ſimiliū

Eſt enim ſimile de iudicio ipſorum et de ipſis que apparent in viſu. ſummiſſo enim digito in oculo: vnum videtur duo. et non ſummiſſo apparet quod eſt vnum ergo idem eſt vnum et duo nec debet putari id eſſe quod apparet occulo diuariato et moto: ſed potius quod apparet oculo non moto

Capitulum. viij. quod ſic incipit: totaľ in totus et c̄. Excludit quinque rationibus opinionē dicētium omnia eſſe in continuo fluxu. ex qua poſſet credi ꝙ de nullo eſt aliqua affirmatio.

Impliciter iudicare omnia eſſe in cōtinuo fluxu propter hoc ꝙ ea q̄ ſunt nobis preſentia ſemper mutantur et nunq̄ permanēt eadem oportet enim inquirere quid de hoc verū ſit ex his que ſēper eodem modo ſe habēt nec patiuntur aliquam permutatiōem. talia ſunt pricipalia in mundo que nullam mutatiōem participāt. Preterea ſi motus eſt in rebus: aliquid moueť ex aliquo ad aliud. et hoc oportet eſſe in termino a quo et non in termino ad quem mouetur: propter quod nō verificatur de ipſo ꝙ ſimul ſit et non ſit in vtroqʒ termino. Preterea ſi quis cōcedat ꝙ entia ſunt in fluxu ſecundū motū quātitatum. qḋ tamen nullus concedere debet: non oportet ea fluere ſcḋm quale. et ideo non oportet verificari oppoſita ſcḋm quale. Si enim ſ̉ quātum verificareť de aliquo qḋ eſt et nō eſt tricubitū: qꝛ quātitas ipſius fluit continue: non m̄ verificatur de ipo ſcḋm ſubſtātiam primā qḋ ſit quale et non ſit quale. pōt etiā ſubſtātia eſſe determinate nature et quātitas indeterminate.

Preterea iubente medico offerunt infirmo hunc cibū ſed ſi omnia ſunt in continuo fluxu: non enim erit hic cibus qn̄o erit oblatus et ſic infirmus non habebit quid comodat: ſi determinate debet aliquid comedere. cum ergo offerūt hunc cibū determinate putatur qḋ aliquid permanet in ſua natura. Preterea ſi ſemper alteramur et nunq̄ permanemus idem non ē mirum ſi res nunq̄ videntur eedē quēadmodū laborantibꝰ his enim ꝓpter diuerſimode diſpoſitiōē ſcḋ habimꝰ infirmis et ſanis nō videntur eadem ſcḋm ſenſum. ſenſibilibus tamen non participantibus mutatiōē ſ̉ facientibꝰ impreſiones diuerſas propter diuerſā permutatiōem patiētis et eodē modo forte neceſſarium eſt ſe habere circa ſanos qḋ eis apparet diuerſū illud quod eſt idem ⁊ permanes propter ipſos aliter ⁊ aliter diſponi. ſi autem permanemꝰ idem et in eadem diſpoſitione erit aliquid manens.

Capitulum. ix. quod ſic incipit: ad habentes quidem et c̄. concludit ꝙ ſunt hū curabiles habens dictas opiniōēs. et ꝙ contraria ſicut contradictoria nō poſſunt vera eſſe de eodem ⁊ ꝙ opinio anaxagore vera eſſe nō poteſt.

Contra habētes ergo dictas opiniones et non credētes aliquid ſignificare nomina nec exquirentes rationem: difficile ē diſputare ⁊ dubitatiōem ipſorū diſſoluere. oīs enī demōſtratio ex aliquibꝰ preſuppoſitis. ꝓpter quod nō ſupponentes aliquid interimūt diſputare rationē. quare cōtra tales non ē ſermo. Contra dubitantes āt ex datis diffinitionibꝰ et ex rationibus de factibilibus: facile ē obuiare et diſſoluere faciētia ipſis dubitatiōem ſicuť patet ex ipſis dictis. Manifeſtum ē ergo ex his ꝙ non conuenit oppoſita cōtradictoria verificari ſimul de eodē contraria etiam ſimul de eodē non verificātur. propter hoc ꝙ alterum ipſorū dicit priuatiōem alterius ſicut patet reſoluētes rationes contrariorū ad prima cōtraria ſiue hec ſint potentia ⁊ actus: ſiue cōtraria. Similiter eſt impoſſibile aliquod mediorū ſimul verificari de eodem cum extremo. nam ſubiecto exiſtēte albo: falſum eſt dicere ipm eſſe palidum vel fuſcū vel coloratum colore aliquo mediorum accideret ei albū eſſe et non

album eſſe.q2 ex quo medius color de ipſo verificetur nō eſſet albuȝ.qō eſt contradictio ei9 qō eſt albuȝ eſſe. Nec itaqȝ verum dicit eraclit9 nec anaxa..Si enī anaxa.verum diceret:contraria predicarētur de eodē.cum enī dicat parteȝ cuiuſlibet eſſe ī quolibet nō ſoluȝ potētia ſed actu ſegregata:nichil magis erit aliquid dulce ꝙ̄ amaruȝ album ꝙ̄ nigruȝ et ſic de alijs contrarietatib9. Similiter non ē poſſibile oēs affirmationes eſſe veras vel oēs falſas ꝓpter multas difficultates q̄ ſequūtur hanc opinioneȝ et etiam hec opinio dicens omnes affirmatiōes eſſe falſas interimit ſeipam. falſis ei exiſtentib9 omnib9 affirmationibus vera eſt illa qua pars affirmat omnes eſſe falſas. falſas autē omnes dicēs non mētietur ſi omnes ſunt falſe q̄ ſua affirmatio nō erit.

Capitulum.x. quod ſic incipit.omnis āt ſcīa et cetera. Recapitulat ꝙ oīs ſcīa requirit ſubiectū de quo ꝓbat paſſiones per pricipia et ꝙ phica eſt ſpeculatiua cōſiderās tamen ſubſtātiaȝ cuius ratio ē in materia et ꝙ prima phia altera eſt a phica et mathematica.

Omnis āt ſcientia q̄rit aliqua pricipia et cauſas circa ſcibilia q̄ ſunt ſub ipſa tuedicatiua ⁊ exercitatiua et quelibet alia ſcīa ſiue pratica ſiue ſpeculatiua ſupponens aliquod genus ſubiectuȝ circa ipſuȝ negociatur tanꝙ̄ circa ens ſuppoſitum:non conſiderās ipſum in q̄tuȝ ens.q2 altera ab alijs ſciētijs pticularibus circa ipſum negociatur. Dictaruȝ aūt ſciarum q̄libet ſupponēs de proprio ſubiecto nō conatur oſtēdere paſſiones ipſius debilius aut certius. accipiūt autem qō eſt ſubiectum ſciētie quoddam per ſenſuȝ qōdam per ſuppoſitiōem:ex quo patet ſubſtātie ꝙ quidem ſubiecti non ē demōſtratio in aliqua ſcīa. Qm̄ autem q̄dam eſt ſcīa de natura alia palam ⁊ altera ē a pratica et a factiua.factiue enim principiū motus eſt in faciēte et nō in facto ſiue hoc pricipiuȝ ſit ars ſiue alia potētia.ſimilr̄ et pratica nō habet principiuȝ motus in agibili ſed in agēte eſt āt phiſica circa habētia in ſeipſ principiuȝ motus ꝓpter quod nec factiua nec ſpeculatiua neceſſariū eſt eſſe ſciam materialeȝ oportet eniȝ ipſum cadere in aliquod gen9 triū predictaꝝ. Qm̄ autem in oī ſcīa neceſſarium eſt aliqualiter ſcire quod eſt ſubiectuȝ proprium ⁊ diffinitione ipſius vti tanꝙ̄ pricipio oportet nō latere quare diffiniēdum eſt naturaliter ⁊ qualiter ſumdum eſt ratio ſubſtātie rei phice vtrum cum materia: ſic ſimum ꝙ ē cōcauitas in naſo aut ſine materia ſic cauum.cuius ratio non eſt in materia. Manifeſtū eſt enim ꝙ carnis ⁊ occuli ⁊ reliqua partium ſubſtātie naturalis ratio reddēda eſt cum materia. Quoniam vero quedam ſcīa eſt entis in quātum ens et etiam entis ſeparabilis a materia. Conſiderandum vtrum hec ponēda ſit eadem naturali ⁊ mathematice aut altera.patet enim ꝙ altera eſt ab vtraqȝ. naturalis eī eſt circa habētia in ſe ipſis principium mot9. et mathematica autem circa quedam immobilia non tamen ſeparabilia.igitur altera ab his ābobus eſt circa ens ſeparabile et immobile. et hoc dico ſi aliqua ſubſtātia talis exiſtit. quod quidem in ſequētibus temptabim9 oſtendere. Si enim aliqua natura talis eſt in entibus hoc eſt quid diuinuȝ ac primuȝ ac principaliſſimuȝ pricipiuȝ. Ex quo patet ꝙ tria genera ſpeculatiuarū ſcientiarū ſunt. ſ.naturalis.mathematica.et theologia. Optimuȝ autē gen9 ſciētiarum ē ſpeculatiuarum inter ſcias.et harꝝ optima eſt theologia:cum ſit circa honorabiliſſimuȝ entium. Melior āt et deterior dicitur vnaqueqȝ ſcīa ſecundum propriuȝ ſcibile. Dubitabit autem aliquis vtrum ſcientia que entis eſt in quātum ens ſit vniuerſalis et prima. vnaqueqȝ mathematicarum eſt circa ens determinatuȝ. vniuerſalis aūt eſt de omni ente. Si ergo ſubſtātie phice prima entia erunt ſcīa naturalis eſſet prima ſcientia. Si autem eſt alia natura

195

et ſubſtātia ſeparabilis et immobilis: neceſſe eſt ſciam ipſius priorem eſſe naturali. ⁊ eo ꝙ priorem eſſe vniuerſalem et hec eſt prima philoſophia.

Capitulum .xi. quod ſic incipit: quoniaꝫ auteꝫ ſimpliciter et c̄. Probat q̄tuor rationibus ꝙ de ente ſcdm̄ accidēs non eſt ſcientia adiungens ꝙ ens qđ eſt verum conſiſtit in intellectu. nec que ſūt principia entis ſecundum accidēs ſunt inſunt cauſe.

Qoniaꝫ autem ens abſolute acceptuꝫ dicitur multis modis. quoꝝ vnuꝫ ens ſecundum accidens de hoc primo cōſiderādum ē. quod ei nulla ſcientia negociatur circa ipſum patet. nam nec hedificatiua conſiderat ea que accidunt vtentibus domo. puta ſi habitatio erit triſtis aut leta. Similiter coriaria vel coriatiua nec textiua accidentia conſiderāt: ſed magis quia intēdunt ꝙ propriuꝫ eſt ſibi. hoc autem eſt propriuꝫ finis. Preterea muſicū non ē gramaticū: ſed non exiſtēs muſicus nec gramaticus aliqū fit gramaticꝰ aliquādo muſicus: et ſic ambo prius fuerūt non ens: ita ꝙ non ens muſicus et gramaticus poſtea factus ē muſicus et gramaticꝰ tale auteꝫ quod de ſe non erit ens: nulla ſcīa querit niſi ſophiſtica q̄ ſola circa accidēs negociatur ꝓpter quod plato nō male dixit dicēs ſophiſticam verſari circa non ens.

Preterea patebit non eſſe ſcientiam non entis ſecundum accidens: ſi accipiamus quid eſt tale ens quoddam enim eſt ens ſemper de neceſſitate non violentie ſed incontingibilitatis qua neceſſitate vtimur in hiſque ſunt in demonſtrationibus. aliud autem eſt ens nec vt in pluribus ⁊ frequenter nec ſemꝑ et ex neceſſitate ſed in paucioribus et cōtingenter puta frigus ſub cane et tale ē ſcdm̄ accidēs cuius non eſt ſcīa quia omnis ſcientia eſt entis ſemper aut in pluribus. accidens āt neutrum horum eſt.

Preterea entis ſcdm̄ accidēs nō ſunt cauſe nec principium talia qualia entis per ſe quia ſi ipſius eſſent talia principia omnia eſſent ex neceſſitate. ſi enim hec eſt cauſa illius per ſe et iſtud eſt cauſa illius per ſe: ſi iſtud eſt ex neceſſitate et oīa ſequētia erunt ex neceſſitate. ſi enim hec ē cauſa illius per ſe: et iſtud vltimuꝫ eſt ſcdm̄ accidēs ens ꝑ accidens erit ex neceſſitate ⁊ omnia entia etiam cōtingētis cōtingētia ex neceſſitate erunt et auferetur demrātio entis contingēs quod ſi dicatur cauſa entis ſcdm̄ accidens non ē preſens ſed futuruꝫ hoc non referetur ſolum ſuppoſito qđ ſit cauſa ipſius per ſe ſemper enim ſequitur ens ſcdm̄ accidens erit ex neceſſitate. Si enim ponatur ꝙ cras fiet eclipſis quod erit interpoſitio terre et hoc erit cras ſi aliquid aliud fiet qđ ē ſe tam interpoſitionis cum tp̄us craſtinum differt a nunc finite alio neceſſario erit preſens illud qđ eſt cauſa eclipſis per ſe et ſic ex neceſſitate erit eclipſis ſi itaqꝫ entis ſcdm̄ accidens ſunt per ſe cauſe ⁊ principia omnia erunt ex neceſſitate non ſunt ergo per ſe cauſe ac per hoc nec ſcīe. Ens autem quod ē veruꝫ conſiſtit in oppoſitione intellectus et eſt quedam paſſio in eodem intellectu exiſtens propterea eius non q̄runtur cauſe ⁊ prīcipia extra mentē. Ens āt ſcdm̄ accidens licet ſit ſeꝑabile ab intellectu non tamen ē neceſſariū nec determinatuꝫ ſed ipſius ſunt inordinate cauſe et infinite propter quod de neutro iſtorum entium eſt ſcientia.

Capitulum .xii. quod ſic incipit: ꝙ autem gratia huius et c̄. Recapitulat ea que dicta ſunt de fortuna ſecundō phiſicorum.

Nhis que fiunt a natura et ab intellectu ē agere ꝓpter finem qn̄ ergo aliquid fit in eis ꝑ accidens ē fortuna. ita ꝙ ſicut ens. aliud ē per ſe: aliud per accidēs ſimiliter et cauſa alia eſt per ſe et alia per accidēs in factis propter fineꝫ ab electione. et iō circa eadem eſt intellectus ⁊ fortuna cum electio non ſit ſine intellectu.

cauſe autez hui9 qđ fit a fortuna īfinite ſunt. ſicut vt intelligentia cognitiōis humane ipſa fortuna cauſa ē ſcđm accidēs ⁊ nullius ē cauſa ſimpliciter. boa aūt fortuna dicitur cum aliquod bonuz euenerit et mala cum malū. eufortiniuz aūt infortunium cū ueuerit magnuz bonum vel magnū maluz. quoniaz vero prius eſt qđ eſt ꝑ ſe ꝙ qđ eſt ſcđm accidēs: et cauſa per ſe prior ē ea quod ē ſcđm accidens: ideo itellectus et natura que ſecundum ſe priores ſunt cauſe celi ꝙ fortune.

Capitulum. xiij. quod ſic incipit: eſt aūt hoc qđdaz actu ſolum et cetera declarat ꝙ motus eſt actus entis in potētia ſcđm quod eſt in potētia ſicut dictuz eſt tertio phiſicorum.

Apponamus primo aliquid ꝙ ſoluz eſt in actu aliquid ſolum in potentia aliquid actu ſimul ⁊ potētia. ſecundo ꝙ entis aliud eſt ſubſtantia. aliud eſt quantum aut aliquid aliud aliorum predicamētoruz. Tertio ꝙ motus non eſt aliquid ſeparatuz a reb9 ſed ē ſemper in ente alicui9 predicamēti. cū ſemper ſit in ſubiecto. quarto ꝙ in quolibet pđicamēto dupliciter poteſt aliquid exiſtere. ſ. non perfectum ⁊ nō imperfectum. v. g. in ſubſtātia aliquid eſt vt forma: aliquid t priuatio in q̄li aliquid perfectum vt album: aliquid imperfectuz vt nigrum. in quāto aliquid vt perfectum aliud imperfectuz. in latione ſurſuz vt perfectuz: deorſuz vt imperfectuz. ſimil̄r leue et graue. et iđ tot ſunt ſpēs motus quot ſunt ſpēs entis. habētis duplex eſſe predictuz.

Diuiſio igitur vnoquoqz genere per potētiam ⁊ actum: dicēduz ē motum eſſe actuz potentis in potētia ꝑ quod ī potētia. ꝙ autē vera dicim9: patet et primo ꝙ motus ē actus entis in potentia. cum eni hedificabile in potētia hedificatur ⁊ ponitur actu hedificationis: tunc eſt motus qui dicitur hedificatio ⁊ eodez modo doctrinatio. curatio. ābulatio ⁊ ſimilia ſunt act9 entis in potētia qñ eni res eſt in actu perfecto: tunc accidit ei moueri. non ḡ prius nec poſterius ē motus: niſi quādo mobile in potētia ē ſub actu. dico ꝑ ꝙ in potētia. eſt ergo potentia et actu: ſed motus non ē in eo in quātum ē ēs ſed in quātum ē potētia ſtatua. nec ē idem eſſe actu aliquid actu et aliud potentia: qm̄ ſi eſſet idem ſimpliciter et ſcđm rationem: motus eſſet alicuius in quātuz ē in actu. nūc aūt non ē idem vt patet in cōtrarijs. idem ei ſubiectum quod ē actu ſanū ē potētia infirmuz. ſiue hec ſit humiditas ſiue ſanguis. propter qđ ſi idem eēt ſimpliciter ens et aliquid actu ⁊ aliquid in potētia idem eſſet ſanum ⁊ infirmuz. n ſūt ḡ idē ens actu ⁊ ens potētia. cum non ſit idem color ⁊ viſibile. cum tñ color actu ſit viſibile potētia non tñ actus. motus ḡ eſt actus poſſibilis in quātuz poſſibile et nō in quātuz actu eſt. Tertio manifeſtuz ē ꝙ motus eſt actus quidā ⁊ ꝙ tunc et non prius nec poſterius aliquid mouetur qđ non eſt actu illud enim qđ eſt poſſibile contingit aliquādo ſub actu eſſe non hedificabile ſub actu hedificatiōis aliquādo ſub potentia tm̄ mot9 autē qui eſt hedificatio non eſt quādo hedificabile eſt in potētia ſed ē actus hedificabilis in quantū hedificabile aut' ei hedificatio eſt ipſa domus iam facta aut ē actu hedificabil' non ē aūt dom9 qꝛ quādo dom9 facta eſt non amplius ē hedificabilis nec hedificatio neceſſe eſt ḡ hedificationez qui ē motus hedificabilis eſſe quēdam et eadem rō eſt in alijs motibus. Qđ aūt bene dictum ſit motum eſſe actuz amixtu potētia patet tam ex his que alij dicūt de ipſo ꝙ ex hoc quod nō ē facile ipſuz diffinire. Nullus enim poterit ipſum ponere in alio genere ꝙ in genere actus imperfecti aliqui dem dicūt ipſz eſſe alteritatez et inequalitatē et non ens qꝛ quidem verū non ē qꝛ nulluz iſtorum neceſſe eſt moueri nec ꝑmutatio magis ē ex his vel in hoc ꝙ ex oppoſitis vel in oppoſita cauſa āt ponēdi motū in predicta ē qꝛ videtur eſſe aliquid infinituꝝ: cum ſit de nume-

ro principioꝝ illius ordinationis cuius ꝑncipia ſunt priuatiua ⁊ indeterminata quorum nullū eſt ſubſtātia nec aliqđ reliquoꝝ predicamētorū. Ratio vero indeterminationis motus ē quia non pōt poni pura potētia nec purus actus ꝙ enim tm̄ in potētia eſt quantū non mouet ex neceſſitate nec ꝙ actu quātus ē motus etiam ratio predictam diffinitiōibus confirmat. Videtur enim eſſe quidā actus imꝑfectus imperfectus aūt idcirco eſt qꝛ eſt actus. act9 alicuius poſſibilis ꝓpter quod difficile eſt ſumere quid ē motus aut ei videtur poni in priuatiōem aut in potētiā aut in actum ſimplicem in quoꝝ nullo per ſe poni pōt alia relinquiť ipſū eſſe actū admixtū potētia cōtingit enim ipm̄ eſſe actu talem licet ſic difficile hoc videre: Qđ autē motus ſit in mobili patet ex hoc quod ē factus a motiuo immobili act9 enim motiui nō eſt alterius ſubiecti niſi mobilis oportet ei amboꝝ eſſe eundē actū motiuū enim ē quod eſt potens mouere mot9 aūt eſt ꝙ operatur motū et hoc ē actiuū mobilis quare vnus act9 eſt motiui ⁊ mobilis quēadmodū eadem diſtātia eſt vnius ad duo ⁊ duoꝝ ad vnum ⁊ ſimiliter aſcenſus ⁊ deſcēſus licet non ſit eadem ratio.

Capitulum. xiiij. qđ ſic incipit: infinitū āt et c̄. Premiſſo quot modis dicitur infinitū probāt quattuor ratiōnib9 ꝙ īpoſſibile eſt infinitum eſſe actu ſeparatum.

Infinitum vno modo dicitur ꝙ impoſſibile eſt pertrāſire eo ꝙ non ſit natū ꝑtranſiri: qꝛ caret dimēſiōe: vt punctū: quēadmodū vox dicitur inuiſibilis qꝛ non ē apta nata videri. alio modo diciť infinitū habēs imperfectā ꝑtranſitionem. aut ꝙ vix pertrāſitur. vt profunditas maris. Alio modo ꝙ natū eſt habere tm̄ non habet ꝑtrāſitionē aut terminū. ad hucdicitur infinitum appoſitiōe vt maris cui ſemper poteſt fieri ſemꝑ appoſitio aut ablatione vt cōtinuū aut vtroq; modo. Separabile quidē eſſe ens aliqđ ſenſibile non ē poſſibile. ſi ei nec magnitudo ē ipſum infinitum nec multitudo ſed ſubſtātia q̄dam et nō accidens indiuiſibile erit. qꝛ omne diuiſibile aut magnitudo ē aut multitudo. Si āt diuiſibile eſt nō erit infinitum: niſi primo modo. ſicut vox eſt inuiſibilis qn̄ non dicūt nec nos querim9 infinitū ſed imꝑtrāſibile natū tamen ꝑtranſiri. Preterea infinitū ē paſſio quāti propter qđ non conuenit per ſe eſſe aliquid infinitū niſi min9 et magnitudo per ſe poſſunt eſſe per ſe. Preterea infinitū ē accidēs non erit elemētū entiū ꝓpter infinitatē ſicut inuiſibile nō eſt elemētum locale propter inuiſibilitatē. Preterea īfinitū eſt ſubſtātia et nō dicitur de ſubiecto idē erit infinito eſſe et infinitū et quidditas cui9 eſt quidditas. Si ergo diuiſibile ſit quelibet pars eius accepta per ſe erit infinita ſic quelibet pars aeris ē aer et ſic idē erit multa infinita qđ ē impoſſibile ſi aūt indiuiſibile ſic non erit infinitū quāntum ⁊ oē quātum diuiſibile ē ꝑ͛ infinitū eſt aliqđ ſeparatum erit accidēs nec erit principiū entium ſed illud cui accidit. ſ. aer aut aliquid aliud hec quidem inquiſitio de infinito vel eſt.

Capitulum. xv. quod ſic incipit: qđ autem in ſenſibilib9 et c̄. Probat vna ratione demoſtratiua et quattuor vniuerſalib9 ꝙ non ē poſſibile corp9 ſenſibile infinitum eſſe.

Quod āt in ſenſibilib9 nō ſit aliqđ infinitum: ſic patet nullum determinatum ē infinitū: ſed ratio corporis eſt eſſe determinatū ſuperficieb9. ergo nec corp9 ſenſibile nec intellectuale nec mathematicū erit infinitum. numer9 ⁊ infinit9 non ē aliquis: cum qlibet numerus ſit aliquid numerabile naturaliť. hoc idem patet ſic: impoſſibile ē corpus ſimplex aut cōpoſitū infinitū eſſe. cōpoſitū ei corpus infini-

tim non eſt: ſi cōponētia ſunt finita numero. qꝛ non pōt aliqđ ipoꝝ eſſe infinitū. exce-
deret enī in virtute alia cōponētia et corrūperet ea. nec pōt qđlibet ipſoꝝ eſſe infinitū
cum ſint corporea: qđlibet habet trinā dimēſionē. propter qđ qđlibet ipſorum ſi infini-
tuꝫ eēt infinite diſtaret ad coēm dimēſionem. nec ſimul cum eo poſſet eſſe aliud: cuꝫ
multa cōponātur ſimul eſſe nō poſſunt. Nec poſſibile ē corpus ſiplex infinitū eſſe
qꝛ hoc nō pōt eſſe corp9 diuerſū a quattuor elemētis ſicut quidā dicūt ꝛ ex ipo generātur
elemēta. tale enī corp9 non ē. qꝛ in ipo nō reſoluerētur elemēta qꝛ vnūqđqꝫ diſſolui ꝉ
in aliud ex quo ē. ſiplicia vero corpora in aliū non reſoluunꝉ. nec poſſibile ē aliqđ ele-
mentoꝝ eſſe īfinitū. non tm̄ ꝓpter hoc qꝛ infinitas repugnat corpori. verū etiam ꝓpter
hoc ꝙ ſi aliđ elemētoꝝ infinitū eēt corrūpet alia et reſolueret in ſuaꝫ naturā. quemad
moduꝫ eraclit9 dicit oīa fieri igneꝫ. et hec rō etiam eēt de natura de illo vno ꝙ natu-
rales ponūt p̄ter elemēta. tale enī haberet aliquā cōtrarietateꝫ ad elemēta. et ſi infini
tuꝫ eēt: pmutaret ea in ſe. oē enī pmutaꝉ ex contrario in cōtrariū vt ex calido in frigi
dū. Preterea corp9 ſenſibile ē alicui ꝛ idē ē loco totius ꝛ ptis. puta terre ꝛ vni9
glebe. ſi ḡ eēt infinituꝫ corp9 eiuſdē rōis in toto ꝛ in ptib9 aut imobile eēt oīo aut ſem
per moueretꝉ. qđ ipoſſibile. cum nō ſit maior rō quietis vl' motus in vna pte ꝙ̄ in alia.
puta ſurſuꝫ ꝙ̄ deorſū. Si ḡ in vna pte moueretur ipm aīal aliqua ei9 ps alicubi moue
tur ꝛ nunꝙ̄ q̄eſcet. ſi ḡ in vna pte quieſcit vbiqꝫ ꝛ ſēper quieſcet ꝛ nūꝙ̄ mouebiꝉ. Si
āt corp9 infinituꝫ ſit diſſimiliū ptium: tunc loca oportet eſſe diſſimilia eſſe multa ipoſſi
bilia accidūt primuꝫ ē qꝛ ex ipis non erit aliqđ totū niſi per cōtactuꝫ cum nō ſit corpus
organicū dictū cum tales ptes nō poſſūt eſſe finite numero: ſi ex ipis cōſtat infinitū o-
porteret aliq̄m ipoꝝ īfinitā eſſe a qua corrūperenꝉ alie neceſſe ē ḡ eas eſſe infinitas
numero. ḡ ꝛ loca ſimpliciora īfinita erūt. ꝙ ſi ipoſſibile ē: neceſſe ē tam loca ꝙ̄ corpo-
ra eſſe infinita. Preterea ipoſſibile ē corp9 eſſe īfinituꝫ: ſi cuilibꝫ corpori debeꝉ lo-
cus. oē enī corp9 ſenſibile aut grauitatē hēt p quā fertur ad mediū: aut leuitatē p quam
fertur ſurſū. ſꝫ infinito nō cōuenit aſſignari mediū ꝛ extrema: ḡ non ē corp9 ſenſibile i
finituꝫ. Preterea oē ſenſibile corp9 in loco ē. loci āt ſex ſunt ſpēs. ſ. ſurſū. deorſū.
dextrum. ſiniſtrū. ante et retro. qđ ipoſſibile ē in infinito corpore eſſe. Uniuerſaliꝉ ḡ ſi i
poſſibile ē locum īfinituꝫ eſſe. ꝛ corp9 īfinituꝫ ē ipoſſibile. cum oē corp9 ſit alicubi. ſ. a
ut ſurſū aut deorſū aut in aliqua drīaꝝ loci quoꝝ vniuſcuiuſqꝫ ē aliquis termin9. In-
finitū āt nō ē idem tanꝙ̄ vna q̄dā natura i magnitudīe motu ꝛ tpē: ſꝫ ꝑ prius ꝛ poſte-
rius nam mot9 hēt infinitatē ꝓpter magnitudinē qua moueꝉ tpus ꝓpter motuꝫ.

Capitulum. xvj. qđ ſic incipit: puntaꝉ āt et c̄. recapitulat q̄ ſūt dicta. v. phi-
ſicoꝝ. ſ. ꝙ aliquid mutaꝉ ꝑ accidēs aliquid ꝑ ptēꝫ. aliquid p ſe. ſimiliꝉ ꝙ mouēs
eiſdē modis diuidiꝉ ꝛ ꝙ in oī motu ē dare p̄muꝫ mouēs mobile et tp9 in quo ter
min9 a quo ꝛ in quē. ꝛ ꝙ gñō ꝛ corruptio nō ē mot9 ſꝫ mutatio eoꝝ q̄ mutanꝉ.

Aliqđ mutaꝉ ꝑ accidēs vt muſicū ābulare. aliquid ē ſcđꝫ ptē: ꝯ eo ꝙ nō ſiplicıter
totuꝫ: ſed aliquid rei pmutaꝉ. ſic ſanaꝉ aīal: qn̄ occulus ſanaꝉ ſolus aliquid ve
ro p ſe mutatur: qn̄ aliquod totū p̄muꝫ mutaꝉ. et hoc ē per ſe. In omni āt mo
tu quinqꝫ ſunt: vꝫ primū mouēs illud qđ moueꝉ. tpus in quo. termin9 ex quo et i quē
eſt aliqua forma vl' paſſio vel loci in queꝫ mobilia q̄ mota ſunt mouenꝉ. q̄lis terminus
eſt ſcīa ꝛ caliditas. nō ꝙ caliditas mot9 ſit: ſꝫ calefactio mot9 ē ad caliditatē. Per
mutatio āt q̄ eſt p ſe non exiſtit in omnib9: ſꝫ in cōtrarijs ꝛ in medijs. ꝛ in contradictio
ne: hoc patet ex inductiōe. cuiuſlibet mutatiōis pmutatur aut de ſubiecto in ſubiectū
tanꝙ̄ ex ente in ens: aut ex non ſubiecto in nō ſubiectū: tanꝙ̄ ex nō ente in nō ens. aut

ex non ſubiecto in ſubiectū: tanq̄ ens ex nō ente in ens. aut ex ſubiecto in nō ſubiectuz
tanq̄ ex ente in nō ens. voco eī ſubiectuz aliquid afirmatiuū: vt ens ꝛ albuz. non ſub
iectuz voco aliquid negatiuū: vt non ens ꝛ non albuz. Et qm̄ ex nō ſubiecto in nō
ſb̄m tanq̄ ex nō ēte in nō ēs. ꝛ ex nō albo in nō albuz nulla ē ꝑmutatio. cū non ſit op
poſita nec vt cōtraria: nec vt cōtradictoria relinquit̄ tres eſſe ꝑmutatiōes. ſ. ex nō ſubie
cto in ſubiectum Mutatio ḡ que ē ex non ſubiecto in ſubiectū tanq̄ ex non ēte in ens
q꞉ oppoſita ſunt ſcđm contradictiōem: generatio ē. ita q̄ ſimpliciter eſt gñō que ē in-
ter non ens ꝛ ens ſimpliciter. ſcđm quid ē gñō q̄ eſt inter non ens ꝛ ens ſimplr̄. ſcđm
qđ eſt gñō que eſt inter non ens ꝛ ens ꝑ qđ vt gñō accidētium. hec autez permutatio
q̄ eſt generatio non ē motus. quod ſic patet. non ens eī dicit̄ multipliciter tamen nec
illud non ens qđ eſt falſuz conſiſtēs in compoſitiōe vel diuiſione nec illud qđ eſt ens
in potētia oppoſituz enti in actu vt non albū aut non bonuz poteſt moueri niſi ſcđm ac
cidens quēadmodū dicim⁹ non album moueri q꞉ mouetur hō qui eſt non album. ſim
pliciter aūt impoſſibile eſt non ens moueri cum ḡ generatio ſit mutatio ex nō ente q꞉
non ē generatuz. Et veruz ē dicere de generato ſimpliciter qđ fuit non ens: impoſſi-
bile ē generatiōem eſſe motuz. et eadem ratione non eſt quies. Preterea om̄e qđ
mouetur eſt in loco: non ens āt quod generat̄ non eſt in loco q꞉ eſſet alicubi eo q̄ gene
ratur non mouetur et iđ gñō non ē motus. Similr̄ corruptio q̄ eſt ex ſubiecto in non
ſubiectum et ex ente in nō ens mot⁹ non ē q꞉ motui contrariat̄ aut motus aut quies:
generatio āt que contraria ē corruptioni nec eſt motus nec quies ergo et c̄.

Capitulum. xvij. quod ſic incipit: quoniā aūt omnis permutatio et c̄. De
clarat q̄ motus tres ſunt ſpēs. ſ. quale quātum et locum. q꞉ nec in ſubſtantia
nec in ad aliquid nec in actione ꝛ paſſione pōt eſſe motus

Quoniam āt oīs mutatio eſt inter oppoſita: oppoſitiōes aūt tres ſunt: ideo tres
mutatiōes ſunt quaꝝ due ſunt generatio ꝛ corruptio q̄ ſunt inter oppoſita ſe-
cūdum contradictiōem ſicut eſt non ens ꝛ ens nō ſunt mot⁹: neceſſe eſt eam
ſolam mutationē eſſe motuz q̄ ex ſubiecto in ſubiectū. non tamen ſīpliciter ſed nō ſub
ſtātia hec ſunt ad inuicez contraria: vt media ꝛ extrema. compꝛehendēdo ſub contrario
priuatiōem: nam priuatio ē contrariuz aliqđ forme ꝛ loquitur de ipa per afirmatiuā
dictionem: ſicut priuatuz veſte dicim⁹ nudum: ꝛ priuatū dente edētuluz. et priuatum
albedine dici⁹ nigruz. Si ergo predicamēta diuiſa ſunt ꝑ ſubſtāniaz quātitatem q̄
litatem vbi agere pati ad aliquid: cum in trib⁹ poſſit eſſe mutatio per ſe de ſubiecto in
ſubiectum cōtrariuz: neceſſe eſt tres eſſe ſpēs motus. ſ. qualis quāti ꝛ loci. Secū
dū eī ſubſtātiaz non ē motus: q꞉ ipi non ē aliquid contrariuz. Nec ad aliquid q꞉ cō
uenit aliquid de nouo referri ad aliud: ipſo nichil mutato: ſed altero tātum: et ſic per
accidēs ē motus in ad aliquid. Nec ē motus in actione ꝛ paſſiōe: q꞉ motus non ē
mot⁹ nec gñis gñō. quod ſic patet dupl̄r poſſet hoc cōtingere vno modo q̄ mot⁹ eēt
ſubiectū mot⁹ ꝛ alio modo q̄ eēt termin⁹ ei⁹. ſubiectuz eſſe nō pōt. vt q̄ ipſe motus
calefiat aut īfrigidet̄. q꞉ eēt aliquid permanēs. mot⁹ āt non ē permanētuz. Nec pōt
eſſe mot⁹ termin⁹ motus. primo quidez quia cum oīs motus ſit ex alio in aliud: ſi mo
tus terminat̄ ad motū et iſte qui eſt terminus ei⁹ terminetur ad aliuz motū et iſte ad a
liū ꝛ ſic in īfinituz: non cōtingeret motuz aliqñ quieſcere qđ ē falſuz. Preterea ſi
motus terminat̄ ad motum: nō terminat̄ ad quēcūqz ſed ad oppoſituz motū: cum ſit ī
ter oppoſita. ſicut motus ſanitatis in egritudinē. ḡ quando aliquis ſanatur egrotatur
q꞉ terminus motus ſanatiōis erit egrotatio: qđ eſt impoſſibile. Preterea ſi mot⁹

terminatur ad motū: et generatio ad generatiōem: neceſſe ē priorē exiſtere ſi poſterior eſt ſicut neceſſe ē mutatiōem preexiſtere: ſi terminꝰ ē. vt ſi ſimplex gn̄o aliqū fit vt terminus ⁊ ipſa gn̄o que fit aliquādo fiebat vt terminꝰ ⁊ nondū erat quādo fiebat et ſimilr̄ iſta gn̄o que prior fiebat: ē terminꝰ generatiōis alicuius ꝑcedentis et nondū eſt et ſimiliter illa q̄ fiebat. et ſic in īfinitū. et qm̄ in infinitis non eſt primū: nō erit prima generatio nec primus motus ⁊ per cōſequēs non erit ſecūda nec tertia. nec aliqd̄ con ſequēter ſe habēs. et ſic non ē poſſibile aliquid fieri nec moueri. Preterea eidē motui contrariatur motus et quies ⁊ generationi corruptio. ſi ergo terminus generationis ē corruptio: illud qđ fit per generatiōē: quādo fit tēdit ad corruptiōem. quia quod fit qn̄ fit tunc corrūpitur ſed etiam quādo fit qđ eſt impoſſibile. q: quod fit per generationem quādo fit nondū eſt. quod autem corrumpitur qn̄ corrumpit̄ tunc eſt. et ſic idem eſſet et non eſſet. Preterea ei qđ fit quando fit et quando factū eſt oportet ſub eſſe materiā. ſicut corpus alterabile ſubē alterationi ⁊ alterato eſſe. Si ergo motus mouet̄ oportet ipſū ſub eſſe motioni et motui qui ē eius terminꝰ. ita ꝙ quādo aliquod motū eſt in termino ad quē tunc mouebit̄ cum motus ſit eiꝰ terminus. hoc autē impoſſibile ē. et ideo motus non eſt motus. nec diſciplinatiōis diſciplina. nec generatiōis generatio. Qm̄ autem nec ſubſtātie nec eius qđ ad aliquid nec facere motus eſt: relinquitur ipſū qualitatis eſſe quātitatis et vbi. accipiendo qualitatem non prout eſt differētia ſubſtātialis ſed prout eſt paſſio vel paſſibilis qualitas.

Capitulum. xviij. quod ſic incipit: mobile autem et c̄. Declarat quot modis dicitur mobile ⁊ quaſdam intentiones poſitas primo phiſicor̄ atq̄ habitudines ipſarum: videlicet ſimul tangi intermediū conſequēter ⁊ habitū et continuum.

Mobile dicitur vno modo quod impoſſibile eſt ſimpliciter moueri. ſecūdo modo ꝙ vix mouetur in multo tempore tarde incipiens moueri. tertio modo qđ eſt aptum natū quidē moueri non poteſt tamen qn̄ et vbi natū eſt ⁊ hoc ſolū inter immobilia dico quieſcere. quies ei eſt priuatio motus in ſubiecto nato moueri. Simul ſ̄ locum ſunt: que in vno loco primo ſunt. Seorſū aūt: que ſunt in alio loco. Tangūt autē ſe quor̄ vltima ſunt ſimul. Intermediū ē illud in quo natū eſt prius ꝑuenire quod mutatur continue ſcḋm naturalē motū ꝙ̄ in vltimū. Contrariū autem ſcḋm locum ē quod ſ̄ rationem plurimū diſtat. Conſequēter ē qđ eſt mediate poſt aliud. ſiue ſecundum potentiā ſeue ſcḋm formam. ⁊ nichil eiuſdem generis mediū eſt inter ea. vt domus conſequēter eſt domo: cui non ē domus alia intermedia aliquid aūt alterius generis intermediū eſſe poteſt. eſt autem illud quod cōſequēter poſterius ei cui cōſequēter. vt duo vni. ⁊ ſecūda luna noue ⁊ nō econuerſo. Habitū āt eſt ꝙ cōſequēter exiſtēs tangit illud cui conſequēter exiſtit. Qm̄ āt oīs mutatio ē in oppoſitis quor̄ alia ſunt cōtraria. alia cōtradictoria. Contradictiōis aūt nō ē mediū. palā āt ꝙ mediū ē in cōtrarijs. Cōtinuū āt ē cuius vna ps alteri habita ē et ear̄ ē terminus. ⁊ iō cōtinuū ē in his ex quibꝰ ē natū fieri vnū ſ̄ tactū. Manifeſtū ꝙ īter dicta primū ē illud qđ cōſequēter. qđ ei tangit cōſequēter ſe hēt ⁊ nō ecōuerſo. In quibꝰ āt non ē tactus: nō ē in eis cōnaccētia nec cōtinuitas. et iō punctus nō ē idē cū vnitate q: pūcto pōt ineſſe actus: vnitatibꝰ āt nō: ſꝫ ſolum cōſequēter ſe hēre. ⁊ punctor̄ pōt eſſe aliquid mediū: vnitatibus autem non.

De ſubſtātia quidē ⁊ theoria et c̄. libri. xij. capitulū ꝑmū ꝑmiſſo qđ primi phi ē cōſiderare de ſubſtantia et ipſa ſb̄a diuiſa ī tres ꝓbat ꝙ in oī ſb̄a ſēſibili ē materia

E ſubſtantia quidez theoria ē ideſt conſideratio. q2 querūtur cauſe et
principia ſubſtātiarum. ſiue ens enī ſit quoddā totum. ſubſtantia eſt
prima ps eius. ſiue ſit analoguz in quo vnuz ſe cōſequēter ad aliquod
primuz: in ipo eſt ſubſtātia. de inde qualitas aut quātitas prima ſola
ſubſtātia ē ens ſimplr: alia vero nō ſunt ſimpliciter entia ſed ꝙlitates.
diſpoſitiōes. motus entis ſimplr. ſ. ſubſtātie. Quāuis nec ſint ſi
pliciter entia tñ dicūtur eſſe. q2 etiam negatiōes eſſe dicūtur. dicimus ei eſt non albuz
eſt non rectuz. Preterea nulluz alioꝝ eſt ſepabile preter ſubſtātiam et ideo ſola ē
ens ſimpliciter. teſtātur āt antiqui. q2 eius queſierūt principia elemēta et cauſas. quo
rum quidam vniuerſalia magis dicūt eſſe ſubſtantias. nam genera ꝗ ſcōm ipſos ſunt
principia et ſubſtātia entiuz vniuerſalia ſūt ⁊ hec magis poſſūt eſſe pricipia. ꝓpter qd
logice inquirere propter quaſdaz ꝓpoſitiones antiquiores aut pticularia; vt ignem et
terrā ſubſtātias entiuz eſſe dixerūt et non corp9 comune. Subſtātie vero tres ſunt
vna quidem ſenſibilis ſempiterna. cuius elemēta neceſſe ē inquirere. ſiue vnum ſi-
ue multa ſint. alia ſenſibilis corruptibilis quā omnes cōfitētur ut planta et alia. tertia
vero imobilis quā qui ſepabiles eſſe dicētes in duo diuidūt i ſpēs et mathematica. Alij
vero in vnam naturaz ponūt hec duo ſenſibiles quidē ſubſtātie naturales ſunt cū in-
cludāt motuz. immobilis āt eſt alteri9 cōſideratiōis ſi nullū pricipiuz comune ē ipſi ⁊
ſenſibilibus. Senſibilis āt ſubſtātia mutabilis eſt. Si igitur mutatio ē ex oppoſi-
tis ⁊ medijs dico nō oībus ſed contrarijs: neceſſe ē ſubeſſe aliquid mutabile contra-
rijs: cum cōtraria non ſic mutātur adinuicez: ꝙ alterum ipſoꝝ ſit ſubiectū trāſmutatio
nis. ſubiectuz enī manet in tranſmutatiōe contrariū vero non manet. igitur aliquod
ens tertiuz pter contraria intrāſmutabile: ſ. materia. Si āt trāſmutatiōes ſunt quat
tuor vz generatio ⁊ corruptio ſcōm ſubſtātiam augmētum ⁊ diminutio ꝑ quantitatez
alteratio ſcōm qualitatez et latio ꝑ locuz. quaꝝ vnaqueqꝫ eſt in contrarietates: neceſ
ſe eſt materiam potētez ambo cōtraria eſſe ſubiectuz tranſmutatiōis. Preterea
duplex eſt ens: ſ. actu et potētia trāſmutat̄ aūt omne qd trāſmutatur ex ente in potētia
puta ex albo in potētia in albuz in actu. ⁊ ſic de alijs. quare nō contigit ſoluz fieri ali-
quid ex non ente p accidēs: ſed etiam per ſe: omnia enī fiunt ex ente in potētia quod ta
men non ē actu. et ſic ſemp omnia fiunt ex non ente actu ente tñ potētia hoc proprie
tamen eſt materia. hoc aūt eſt in potētia illud qd anaxa. vocauit vnum in quo omnia
ſimul eſſe dixit. Melius tñ dicimus in potentia. hoc etiam ē mixtura empedoclis. a-
naximedri. et democriti. tamen q2 hi omnes aiunt hec omnia vnum eſſe actu qdāmo
do. nos aūt dicimus ipſuz eſſe omnia potētia et non actu. tangūt enim materiā ſicut ⁊
nos. Quecūqꝫ autem trāſmutantur habent materiaz tñ alia ē ſempiternoꝝ ꝗ non
ſūt generabilia ſed mobilia latione. quorum materia nō eſt ſubiectum generatiōis ſꝫ
in potētia ad motuz localē. Dubitat̄ āt ex quali non ente eſt gnō. quia nō ens tri-
pliciter dicitur primū qd non pōt eſſe. ſcōm priuatio. tertio ens in potētia et ex hoc eſt
generatio: non tñ ex quocūqꝫ fit quodcūqꝫ: ſed altero ente in potētia: fit alteruz ens
in actu et q2 multe potētie ſunt in materia: ideo multa ⁊ non vnuz tantū facta ſunt ex
ipa cuz ei intellectus diſtiguēs entia ſit vnus: ſi in materia eēt tantum vna potentia:
tantuz vnum eſſet factum actu et non multa.

Capitulum. ij. quod ſic incipit: tres vero ſunt cauſe et cē. Oſtendit ꝙ for-
ma ē pars ſubſtantie ſenſibilis nō tñ forma fit: ſꝫ cōpoſitum et hoc fit tam in ar
te ꝙ in natura ex pricipio vniuoco. forma etiaz ē ad modum hitus. ꝙ in quibuſdā

non eſt ſeparabilis a ſubſtātia compoſita nec ē poſt ipā ꝫ cauſa efficiēs poſt ſit.

Res aūt ſunt cauſe ⁊ tria pricipia ſubſtātie ſenſibilis. duo quideꝫ forma ⁊ priuatio. tertiū vero materia. nō fit āt p ſe nec forma nec materia prima. qꝛ omē qđ fit fit ab aliquo mouēte. et ex aliquo poſſibili. qđ ē materia ⁊ in qđ. quod ē forma. ſi igitur materia ⁊ forma per ſe fierēt eſſent cōpoſita ex eo ex quo. et ex eo qđ fit eodem modo materia hec ⁊ hec forma p ſe fieri poſſent. ⁊ eſſent cōpoſita ex materia ⁊ forma ⁊ ſic in īfinitū et qꝛ necceſſe ē ſtatū eſſe in aliquo qđ fit p ſe: nō id nūc cōpoſitū vt es rotundū per ſe fit ⁊ non materia nec forma. Quelibet etiaꝫ ſubſtātia fit ex vniuoco pricipio. quicquid ei fit a natura aut arte aut fortuna aut caſu fit. ars āt ē pricipium extra. natura principiū intra. cū vtrūqꝫ hēt aliquid ſimile producto. homo nāqꝫ homines ſibi ſimileꝫ generat. fortuna ⁊ caſꝰ reducūtur ad naturā ⁊ ad artē: tanq̄ priuationēs ipaꝝ. Subſtātie vero tres ſunt vꝫ materia q̄ ē ſubſtātia in apparere. qꝛ ſolus apparet ſubſtātia eſſe artificialiū. q̄cunqꝫ ei exiſtūt per tactū prius vt artificialia: ⁊ vt non cōnaſcentia vt naturalia tota ſubſtātia eoꝝ ē materia ⁊ forma ſubſtātia a q̄ ē natura et quidditas rei in quātū ē quidā hitus informās materiā. Tertia vō ſubſtātia ſingularis ex materia ⁊ forma vt ſocrates callias. In quibuſdā igitur vt in artificialibꝰ nō ē forma ſepata a ſubſtātia cōpoſita. vt nō ē forma domꝰ pter domū q̄ ē ī materia taliū etiam formaꝝ non ē per ſe gn̄o nec corruptio: ſꝫ mediāte cōpoſito. Si qua alia forma ē ſepata a cōpoſito: hoc ē in eis q̄ ſunt naturalia. ꝓpter qđ plato non male dixit qꝛ ſi ydee ſunt pter res ſenſibiles: ſunt q̄dam forme naturales alie a formis q̄ ſunt in materia: q̄les ſunt ignis caro caput. q̄ oēs ſunt forme in materia q̄ ē ps ſubſtātie vltimo dicte vel cōpoſite. Mouētes igitur cauſe pexiſtūt ante cōpoſitū cuius ſūt cauſe. forma āt q̄ ē cauſa eſſendi ſimul coexiſtit ſubſtātie cōpoſite. qū ei ſanatur hō: tunc nō prius ē ſanitas. ⁊ forma eree ſphere ſimul ē cum ipa. Si āt aliqua forma manet pꝰ corruptioēꝫ ſubſtātie cōpoſite ſep. Scrutādū ē in ſequētibꝰ. in quibuſdā ei nichil ꝓhibet formāꝫ remanere pꝰ corruptionē cōpoſiti: vt aīam. nō oēꝫ: ſed intellectualē. oēm ei formā remanere pꝰ cōpoſitū forſā īpoſſibile ē. palaꝫ itaqꝫ q̄ non oportet ydeas eſſe ꝓpter gen̄oeꝫ entiū: qꝛ ad hoc ſufficit natura et ars. hō ei ſingularꝭ generat aliquē hoieꝫ. et ars medicinalis ē rō faciēdi ſanitatē. ſubſtātie āt compoſite cauſe ⁊ pncipia aliquo modo ſūt diuſa diuſoꝝ. ꝫ ſunt eadē oīuꝫ in vniuerſali ⁊ ꝑ ꝓportioēꝫ ut iſta dicet.

Capitulum. iij. quod ſic incipit: dubitabit āt aliquis ec̄. Inueſtigat vtruꝫ ſubſtātie ⁊ alioꝝ predicamētoꝝ ſint eadem pricipia ⁊ elemēta. oſtēdēs q̄ ꝓportionalr̄ ſunt eadeꝫ. ſ. materia forma ⁊ priuatio. potentia ⁊ actus: realiter āt ſūt diuerſoſorum diuerſa.

Dubitabit āt aliquis vtrū ſint diuſa aut eadē pricipia ſbaꝝ ⁊ eoꝝ q̄ ad aliquid ⁊ cuiuſlibet pdicamētoꝝ: Incōueniēs ei ē q̄ oīuꝫ ſint eadē pricipia. qꝛ nō ē poſſibile ſbāꝫ ⁊ qđ ad aliquid ex eiſdē eſſe pricipijs ⁊ elemētis. Nā elemētuꝫ prius ē his quoꝝ ē elemētū. nichil āt ē cōe ſbe ⁊ alijs pdecamētis qđ ſit prius eis. nec ſba ē elemētuꝫ eoꝝ q̄ ad aliquid nec ecōuſo qꝛ diuſoꝝ diuſa ſunt elemēta. Preterea ſi omniuꝫ pdicamentoꝝ eēnt eadeꝫ elemēta haberēt idem eſſe cum pdicamētis vel cum aliquo ipoꝝ qꝛ extra predicamēta nichil ē. hoc aūt eſt impoſſibile. qꝛ nulluꝫ elemētorum poteſt eſſe ideꝫ cum cōpoſito ex elemētis. vt. b. aut. a. non eſt idem q̄ ba. nec etiaꝫ vnum aut ens q̄ ſunt intellectualia poſſunt eſſe elemēta communia omni-

bus predicamẽtis. nullum enim elementum eſt illud cuius eſt elementum. Si ergo vnum aut ens eſſent elemẽta entiuꝫ nulluꝫ ipoꝝ eſſet ſubſtantia nec ad aliquid. quod falſum ẽ igitur non ſunt eadem elemẽta omniuꝫ. Ad hoc dicẽdum ꝙ aliquo modo ſunt eadem elemẽta oĩum aliquo modo nõ: nam ſenſibiliũ corporum elemẽta ſũt forma priuatio ⁊ materia. q̃ ſcdm̃ ſe primo eſt potẽtia vtrũqꝫ dictoꝝ. ſubſtãtia vero ſenſibilis ex his tanq̃ ex principijs. tamen neceſſe ẽ illud qđ factum ẽ eſſe alterum ab elementis ex quib9 factuꝫ ẽ. et quorũdam eadeꝫ eſſe elemẽta ⁊ principia: alioꝝ vero alia

Dicere aũt eſſe eadeꝫ elemẽta omniuꝫ realr̃ non ẽ veruꝫ. nam ꝓportionabiliter eadem eſſe poſſunt. vt ſi dicat ꝙ omniuꝫ ſunt tria principia. ſ. materia forma ⁊ priuatio. Sed vnumqđqꝫ iſtorum diuerſuꝫ ẽ in vnoquoqꝫ genere entis. vt in colore album eſt forma. nigrum vero priuatio. ſuperficies vero materia. In alio aũt ente vt in die ⁊ nocte lumen ẽ forma. tenebra priuatio. aer materia. Qm̃ aũt non ſoluꝫ cauſe intrinſice ſed etiã extrinſice q̃les ſunt mouẽtes querẽde ſũt: manifeſtuꝫ qđ differt principiuꝫ ⁊ elemẽtuꝫ. cauſa enĩ communis ambobus p̃dictis et diuiditur in prĩcipium qđ proprie cõuenit cauſe mouenti vel faciẽti ſiſtere ⁊ quieſcere. et in elemẽtuꝫ qđ proprie conuenit materie et priuationi. Elemẽta igitur entiuꝫ ſcdm̃ analogiaꝫ ſunt principia dicta videlicet. materia forma et priuatio. Cauſe vero ⁊ principia ſunt quattuor. vꝫ tria predicta ⁊ mouens. aliud tamen mouens ẽ alterius effectus. vt ſanitiuis forma eſt ſanitas p̃uatio infirmitas corp9 materia. cauſa mouẽs medicãmia. domus vero cuius forma ẽ ordinatio lateres materia. priuatio inordinatio. cauſa mouẽs effectiua. ⁊ ſic alteruꝫ ẽ principium mouẽs. Qm̃ vero in phicis principiuꝫ mouẽs ẽ ſimile moto vt hõ generãs ſimilis eſt homini genito. et in his que ſunt abſolute ſpẽs in mẽte artificis ſimil' ẽ artificiato vl' contraria ei. q2 ſciã eadẽ ẽ cõtrarioꝝ. quodãmodo tres erũt cauſe quodãmodo quattuor. Quattuor quideꝫ ſi mouẽs dicatur alia cauſa a forma moti. cui ẽ eadeꝫ ſpẽ. tres vero ſi mouẽs et forma non ſit eadeꝫ. nam ſanitas in corpore ⁊ medicinalis in mẽte aliqualr̃ ſunt idẽ. ſimilr̃ forma domus ⁊ hedificatoria. et eodeꝫ modo generãs ⁊ genitus. Ad huc preter cauſas mouẽtes ꝓpinquas q̃ diuerſificantur. reſpectu diuerſoꝝ effectuuꝫ. ẽ vnuꝫ principiuꝫ mouẽs omnia. Qm̃ autem entium hec ſunt ſeꝑabilia ab alijs vt ſubſtãtie quedaꝫ vero iſeꝑabilia vt accidentia: ſeparatabilia autem tanq̃ per ſe entia principia ſunt eorum q̃ per ſe eſſe non poſſunt. idcirco ſubſtãtie principia ſunt accidẽtiuꝫ. q2 ſine ſubſtãtijs accidẽtia eſſe non poſſunt. he aũt ſubſtãtie ſicut ſunt cauſe mouẽtes: ꝙ forte prĩcipiũ mouẽs in eis eſt corp9 aut anima aut intellectus aut appetitus aut obiectũ. Alio etiam modo ꝓporcionaliter ſunt prĩcipia omniuꝫ vꝫ actus ⁊ potẽtia. tñ hec ſunt diuerſa in diuerſis. In quibuſdaꝫ eĩ vt in generabilibus idem q̃nqꝫ eſt in actu quãdoqꝫ in potentia. vt vinum aut hõ. tñ eſt diuerſa potentia eorum et actus diuerſus. Reducũtur autem actus et potentia in dictas cauſas: vꝫ formaꝫ ⁊ priuatiõem ⁊ materiam. actus eĩ ẽ forma ſiue ſit ſeꝑabilis tanq̃ ꝑs altera cõpoſiti: ſiue ſit toti9. priuatio etiaꝫ reducit' ad formam quantuꝫ ad actum queꝫ priuat. ſicut tenebra ẽ priuatio actus lucis ⁊ ĩfirmitas ẽ p̃uatio actus ſanitatis. potentia autem reducitur ad materiam. hec enim ẽ in potentia ad fieri ſub forma et priuatiõe. Differũt aũt in diuerſis actu ⁊ potentia illa autem ſunt altera quorum non eſt eadem materia ſiue potentia: nec eadem forma ſiue actus. quẽadmoduꝫ cauſa ẽ. vt hoĩs propria materia aqua ignis aut terra et propria forma tanq̃ propri9 actus. Si autem aliqua eſt cauſa extrinſica generabilium puta ſol vel obliquus circul9: hec nõ ẽ materia vl' p̃uatio ſꝫ mouẽs cauſa. preter hoc videre oportet ꝙ vl'r acci

piendo actum ⁊ potētia aliquo modo ſunt eadem principia. aliquo modo non. illa enī que ſunt naturalia realiter abſtracta: ſunt principia ſed principiū eſt homo in comuni: ſed non hominis vniuerſaliter ſeparati a ſenſibilibus. huius enim hominis ē principium hic hō. vt policletus. archilis. et tui pater tuus. Quāuis autem principia ſubſtantiarum aliquo modo ſint principia omniū: tamen aliorum alie cauſe ⁊ elemēta. vt colorum ſonorum ſubſtātiarum et quātitatis. niſi proporcionabiliter reducātur ad idemptitatē. eorum etiam que ſunt in eadē ſpecie: principia ſunt eadem ſpecie. et diuerſa numero vt ſingulariū. alia enī eſt tua materia licet hec principia alia ſpē. Palam igitur ꝙ ſunt principia ſubſtātiarum ⁊ aliorum predicamētoꝝ. et vtrū eadem aut diuerſa. diuerſa enī ſunt ſcdm rem: et eadem proportione. ſ. materia forma ⁊ priuatio. Et ꝙ ſubſtātiarum principia aliquo modo ſunt principia alioꝝ quia alia deſtruuntur deſtructis ſubſtātijs. et ꝙ actus prior ē potentia ſi tamen aliqua priora ſunt potentia ⁊ actu. hec erunt prima cōtraria. ſ. forma et priuatio. et materia que eſt potētia ambo hec.

Capitulū. iiij. quod ſic incipit: quoniā autē tres erant ſubſtantie et cē. probat ꝙ neceſſe ē eſſe ſubſtātiam aliquā ſempiternā immobilē ſemper agentem in qua non eſt materia.

Quoniam āt tres erant ſubſtātie due vero phice. q̄ mobiles. tertia vero immobilis de qua nūc ē dicēdū: neceſſe eſt aliquā ſubſtātiam eſſe ſēpiternā imobilem. quod ſic patet. ſubſtātie enim prima entia ſunt. et iō ſi omnes ſubſtantie eſſent corruptibiles: omnia entia eſſent corruptibilia. qđ eſt impoſſibile. motus eīn ſempiternꝰ ē: nec totaliter pōt fieri aut corrūpi. ſimilr̄ tps. prius enim ⁊ poſterius eſſe non poſſunt niſi ſit tps ⁊ motus qui motus ita cōtinuꝰ ē ſicut tps q̄ aut tēpus eſt idē motui aut paſſio eiꝰ. Motus āt non ē omnis cōtinuus: ſed tm̄ ꝑ locū. ⁊ nō oīs eſt huiuſmodi: ſed tm̄ circularis. At vero ſi primū ens ſempiternū ē motiuū aut effectiuum in potētia: non āt operās aliquid actu: non erit neceſſario motus ꝑpetuus. q̄ cōtingit hn̄s potentiā actiuā non agere actu facere ꝙ ſubſtātias ſempiternas habentes principiū potēs tranſmutare q̄les quidē faciunt ydeas: nichil prodeſt ad eſſentium. nec ſufficiens ē ſubſtātia ſempiterna altera a ſpēbꝰ ſolum q̄ ſempiterna: niſi ſit actu efficiēs. nam ſi nō egerit: non erit motus. Nec ſufficit dicere ipam potentem et nō agētē. q̄ ſic nō erit motꝰ eternus. cōtingit eī illud nō eſſe qđ eſt potentia tm̄. oportet ꝙ ipā eſſe tale ꝑncipiū cuius ſbā ſit actus ⁊ nō potētia. Ampliꝰ tales ſbas oportet eſſe ſine materia: cū ſint ſēpiterne: ac ꝑ hoc actus purꝰ. Dubitat̄ āt circa dicta ⁊ videtur ꝙ potētia prior ſit actu ⁊ prius cōueniat ſbijs ſēpiternis. nā oē agens ē potēs agere: non tñ oē potens agere agit. q̄re videt̄ eſſe prius ꝙ actus. Cōtra ſi potentia ſiplr̄ precedit actū in oī ente: cōtīgit nullū ens eſſe. poſſibile eī eſſe cōtīgit non eſſe ⁊ de ſe nō dū ē. ⁊ in hoc īpoſſibile incidūt ꝑmi phi ꝙ oīa generāt ex pura ꝑuatiōe. ⁊ ſimilr̄ phici dicētes ꝙ oēs res erāt in quodā poſſibili. ca eī que ī potētia ſunt non poſſunt moueri ad actum eſſendi: niſi fuerit actu aliqua cauſa. quemadmodum materia artificialium ſe ipſam non mouet: ſed mouetur ab arte actu ente. nec materia naturalium. nec menſtrua et terra non ſe ipſam mouet ſed mouetur a virtute ſeminatiua et generatiua. Propter hoc igitur ꝙ oportet aliquid eſſe actu exiſtens quidā vt leucippꝰ ⁊ plato dicunt motum ſemper eſſe ab aliqua cauſa ſemꝑ in actu. tñ quare hec cauſa ſemꝑ equalr̄ moueat nō dicunt. qđ tñ oportet determinare. cū nichil moueat̄ cōtingēter motu ſēpiterno. ſed oportet ad hūc motū ſēꝑ aliquid exiſtere tāꝙ cauſa

determinata. quēadmoduȝ in natura eſt cauſa determinata eoꝝ q̄ viuunt. vel intelle-
ctus vel aliquid ſimile. nō dicunt etiam q̄lis ſit prior inter huiuſmodi cauſas. qḋ tū mi-
tuȝ dīet. nec oīs cauſa apta vt ſit prima. plato ei no pōt dicere eſſe primā cauſaȝ id qḋ
exiſtimat aliquādo ꝑncipiuȝ motus: qḋ aſſerit eſſe ens ſeipſuȝ mouēs. hec el ſimul fa-
cta ē cum celo. aut etiaȝ eſt poſterius ente ſempiterno. potētiaȝ igitur exiſtimare prio-
rem actu in re cui cōpetit vnum: veruȝ ē ſimpliciter aūt eſt poſterior. vt dictuȝ ē in no
no. et ꝙ actus prius ē ſimpliciter ꝙ̄ potentia: teſtat̄ anaxagoras intellect9 ei eſt actus
qui ꝑ ipſum prior ē. et empe. amicitiaȝ et litem q̄ ſunt cauſe in actu. priores dicit et leu
cippus aliquid actuale ſem ꝑ mouens prius natural̄r ſemp dixit. Non igit̄ fuit chaos
aut nox. i. priuatio īfinito tp̄e p̄or gn̄oe: ſi actus ē prior potētia ſed poſt9 ſemp fuit gn̄o
eadeȝ ꝑiodo: oportet aliquid agens ſemp manere eodeȝ modo ſic igit̄ ꝑ ſe ⁊ aliter agit
ꝑ ſe quidē vniformiter. al̄r āt ꝑ aliud qḋ ē aut primū agēs vniformiter aut qḋdaȝ aliud
non pōt aliud eſſe niſi primuȝ. dignuȝ ē ei primū eſſe cauſaȝ ſecūdi ꝙ̄ alterum. pri-
muȝ ei agens cauſa ē continue generatiōis ⁊ ipſi9 ſēper. alteruȝ ei agēs qḋ hēt ſe ali-
ter. ⁊ al̄r cauſa ē ſue corruptionis q̄ corruptio gn̄oi ſuccedit ⁊ ecōuerſo. ⁊ ſic ē cauſa alte
ritatib9 in entib9 hoꝝ igitur ſūptoꝝ ſimul vȝ ſēpiternitatis ⁊ alteritatis ſiue ei9 qḋ ē ſē-
ꝑ ⁊ al̄r: āb o agētia ꝑdicta ſunt cauſa. ⁊ qꝛ ſic ſe hn̄t motus dictoꝝ agētiuȝ. non oportet
alia q̄rere principia p̄ter ipſa ꝑncipia ydeas nō oportet dici ꝙ ſi entia nō fuīt ex nocte.
ideſt ex ꝑuatione: erit ens ex nō ente qꝛ aliquid eſt ſemp motū inceſſabil̄r vt celum et
hoc non ſoluȝ rōe ſed etiam opere cōtinui mot9 ipius: eſt manifeſtū. et ideo ipſuȝ pri-
muȝ ē celum ſempiternū. ſēpiternū igitur ē mouēs ipſuȝ. cum ei ſempiternum ſit ali-
quid qḋ motuȝ mouet tanꝙ̄ mediuȝ inter mouēs ⁊ motuȝ: neceſſe eſt aliquid eſſe qḋ
non motuȝ mouet: eſſe ſempiternuȝ. quod eſt ſubſtātia et ens actu.

Capitulum. v. quod ſic incipit: mouet autem ſicut appetibile et c̄. Deter
minat de quibuſdaȝ perfectionib9. ſubſtātie ſempiterne et prime que eſt pu-
rus actus. quarum prima eſt ꝙ mouet vt finis. ſecunda ꝙ eſt intelligibilis ꝑ
ſe tertia ꝙ eſt optimum ens. quarta ꝙ mouēdo celuȝ mouet omnia ſiue alia.

Ubſtātia prima autem ſempiterna exiſtēs actus purus mouet alia ſicut finis
cum moueat ſicut appetibile et intelligibile mouent non mota. quod proprie
conuenit fini. Appetibile auteȝ et intelligibile in prima ſubſtātia ideȝ ſunt li
cet enim concupiſcibile ſit bonum apparēs et aliquando non exiſtens: voluptabile ta
men ipm primuȝ eſt bonuȝ exiſtēs apparēs itaqȝ principium appetendi ipſum eſt in
intelligētia qua intelligimus ipm eſſe bonum exiſtens. et ſic qḋ eſt intelligibile in eo:
eſt appetibile a nobis et intelligibile. et per ſe ipm intelligitur id qḋ intellectu appetit̄
Intelligibile āt de natura ſua ē de numero entiū q̄ ſūt poſitiua. ſubſtātia p̄ma itelligi
bilis ē de ſe ita ꝙ ideȝ ē ſimplex in ea eſſe actuale ⁊ intellectuale. ⁊ nō ſolū iſta ſūt id-
dē i ea ꝓpter hoc qḋ ē vna ſȝ ꝓpter hoc ꝙ ē ſiplex. nō ei ē idē vnuȝ ⁊ ſiplex. qꝛ vnum
ſignificat metrū ſiue mēſurā alicui9 generis. qḋ pōt repiri in nō ſimplici. ſimplex āt ē
hn̄s ipm. i. ipm vnū ſiue vnitatē q̄lr. i. modo ſiplici. i. indiuiſibili. Illud etiā qḋ ꝓpter
ſe ipm eſt eligibile in eadē ordinatione eſt cum eo quod propter ſe eſt intelligibile pro-
portionabile eniȝ in primo intelligibili et ſemper optimo. nec mirū ſi prima ſubſtātia
mouet vt finis. qꝛ in imobilib9 repiri finē oſ̄dit diuiſio finis ē ei finis alicui9 id qḋ ac
quiritur per actiōem ⁊ talis non eſt imobilis. et ē finis quod hēt ratioē optimi prop-

ter ſe elligibilis. et hoc ē finis. quod idẽ ē ꝙ ſubſtātia prima. Mouet aūt hec ſubſtātia vt amatum mouet amātē mediāte autem illo qđ mouet obiectū amatum: mouet alia ⁊ illud quo mediāte mouet aliud: contigit aliter ſe hr̄e. q̄ mouetur localiter ꝓpter quod latio ē prima latio ⁊ primus motus ꝑ quem mouetur primū mobile. hoc eī aliter ⁊ aliter ſe habet ſcđm locum. licet nō ſcđm ſubſtātiam q̄ eſt icorruptibile. Ipſum aūt mouens ē ac. us purus immobile ē. nec cōtingit hoc aliter ſe hr̄e. Si eñi eſſet mobile: moueretur latione: q̄ hec eſt prima lationū maxime circularis. hoc aūt non mouetur ſed mouet aliud. Et q̄m prima ſubſtātia immobilis ⁊ ex neceſſitate eſt ens. Ex neceſſitate dico incōmutabilitatis. et ſic ē principium entiū. qđdam enim eſt neceſſarium ꝑ violentiam agentis: quoddā ſub conditione. primum aūt eſt ens neceſſariū ſipl̄r nō contigēs aliter ſe hr̄e ex tali itaq̄ pricipio depēdet celū ⁊ natura

Capitulū. vj. quod ſic incipit: deductio autem qualis et c̄. Adiungit quaſdam perfectiōes primi principij quarum prima ē ꝙ habet delectatiōem in ſe ipſo. ſecundo ꝙ ē vita per eſſentiam. tertio ꝙ ſimplex. quarto ꝙ impaſſibile.

X dictis ſequitur nobis optima deductio in paruo tēpore de perfectione prime ſubſtātie. ipſa eñi ſemper eſt in actu ꝑfectiſſimo. quod impoſſibile eſt eſſe ī nobis. huius aūt actus delectatio ē. vnde vigilia ſenſus ī actu ⁊ intelligētia ſunt quoddam delectabiliſſimū ꝓpter eſſe in actu vel q̄ ſunt actus. ſpecies vero ⁊ memoria tanq̄ impfecta ſunt ad predictos actus. intelligētia aūt idēſt actus intelligēdi qui ſcđm ſe eſt illius qđ ſcđm ſe eſt intelligibile ē quidē maxime optimū. Ipſe autē intellectus intelligit ſcđm trāſmutationē intelligibilis. idēſt q̄ obiectū intelligibile fit ei preſens. et intellectus attingēs intelligibile ſit intelligētis et q̄ in primo ente nō eſt diuerſitas: idcirco in eo idē ē intellectus ⁊ intelligibile ipe tñ intellectus ſuſceptiuus ē ſubſtātie. hēt ṁ rationē intelligibilis actualiter habēs ipſū preſēs. quare id qđ actuat magis ē in actu iſto qđ actuat̄. et hoc tanq̄ quid diuinū videt̄ habere intellectus. ſ. ꝙ actuet̄ ab intelligibili et eius ſpeculatio ē quid delectabiliſſimū ⁊ optimū. ſi igitur ſic deus ſe hēt ꝙ ſemper actu intelligit ſicut nos q̄nq̄ intelligimus: mirabile ē ſi ſūt magis ē ſemper in actu q̄ nos q̄nq̄: mirabilius ē. hēt aūt ſe ſic ꝙ eius intelligere nr̄um intelligere excedit. Ipſe autē deus ē vita. cū ipſe ſit intellectus non per modum potentie ſed actus. ſed q̄ eſt vita. ⁊ hoc totū eſt ipſe actus purus. actus enim purus ſcđm ſe eſt illud quod ē vita optima. ſempiterna. vnde dicim⁹ deū eſſe animal ſempiternū optimū ⁊ ſic vita ⁊ duratio cōtinua exiſtit deus. immo ē ipſe ds. Quicūq̄ aūt putāt nō ineſſe p̄ncipio optimū ſꝫ p̄cipiatis vt pictagorici ⁊ leucipus ꝓpter hoc ꝙ maior pfectio ē in plātis ⁊ aīalibus q̄ in cauſis ex quibus ſūt. nec recte exiſtimāt. q̄ tales cauſe nō ſunt p̄me: ſed ſunt ex alteris priorib⁹ pfectis. ſicut ſpma nō ē primū. ſꝫ hō generās p̄or ē eo ⁊ pfectior. Quid igitur cauſa ē aliqua ſēpiterna ⁊ imobilis ſeparata a ſenſibilib⁹ manifeſtū ē ex dictis. Oſtēſū ē aūt in octauo phicoꝝ q̄re non cōuenit hāc ſubſtātiā hr̄e aliquā magnitudinē: ſꝫ ē ſepabilis ⁊ ſimplex. cum eī moueat ꝑ infinitū tp̄⁹: hēt potētiā infinitā. hāc aūt non hēt ens finitū. prima igit̄ ſubſtātia nō hēt magnitudinē finitā cū ſit potētie infinite. nec hēt magnitudinē infinitā: quia nulla magnitudo infinita ē. At vero ipaſſibilis et inalterabilis ē hec ſubſtātia. oīs eī motus poſteriores ſūt locali: ſed hec motu non mouetur: ergo nullo poſteriori moueri pōt ex quo ſequit̄ ꝙ nec pati nec alterari poteſt.

Capitulum. vij. qđ ſic incipit: vtrū aūt ponendū et c̄. Declarat ꝙ numer⁹ ſbāꝝ ſepatarum q̄rendus eſt ex numero corporū ſempiternoꝝ circulariter mo

torum: inueſtigās quot ſunt corpora predicta. ⁊ ſunt .lv. vel .xlvij.

Utrum āt ponēda ſit vna talis aut plures: ⁊ ſi plures: quot ſunt: oportet inueſtigare. vbi prius occurrit reminiſci opinionū quorūdam qui nichil plane dixerūt de pluralitate ſubſtātiarum ſeparatarū. ponentes ei ydeas dicūt eas eſſe numeros de numeris āt quādoqꝫ dicunt ipos eſſe infinitos: qn̄oqꝫ determinant vſqꝫ ad decem ⁊ nō determināt cauſaꝫ tante pluralitatis numeroꝝ. Nobis āt procedēdum ē ex ſuppoſitis ⁊ determinatis quoꝝ vnum ē quod pricipiuꝫ primuꝫ entium eſt imobile ⁊ ſcōm ſe et ſcōm accidens: mouēs tamen primuꝫ mobile ſempiternum vnico motu. ſecūdum eſt quod quia neceſſe eſt moueri ab aliquo illud quod mouetur et tamen hoc primuꝫ mouēs eſt immobile ſecundum ſe: oportet ſempiternuꝫ motuꝫ moueri a ſempiterno mouēte. et vnum ab vno. Tertium ē ꝙ preter ſimplicem lationem celi ſtellati quod moueri dicimꝰ a prima ſubſtātia exiſtenti immobili. videmus alias lationes plarum ſempiternas quorum planetarum corpus circulare ſempiternū eſt ⁊ continue motuꝫ ſicut oſtenſum eſt a phicis. Ex his ſequitur ꝙ vnaqueqꝫ harum lationum moueri ſecundum ſe a ſubſtātia ſempiterna. natura enim aſtrorum ſempiterna eſt et ſubſtantia eſt. et ideo mouens ipſa: cum ſit prius ipſis. eo ꝙ prius eſt mouens ꝙ̄ quod mouetur. et ſempiternum eſt et ſubſtantia eſt. quod enim prius eſt: neceſſe ē eſſe ſubſtātiam palam itaqꝫ ꝙ tot ſubſtātias ſempiternas et immobiles ſecundum ſe: et ſine magnitudine eſſe eſt neceſſe: quot ſunt corpora ſempiterna circulariter mota. quarum ſubſtātiarum primam et ſecundam et ſic deinceps oportet exiſtimare penes ordinē primi et ſecūdi corporis aſtrorum et ſic deinceps. Pluralitatem vero corporum circulariter latorum oportet conſiderare ex aſtrologia q̄ inter mathematicas ē maxima phīa huic materie. hec enim cōſiderat de ſubſtātia ſenſibili tamen ſempiterna. arithmetica vero ⁊ geometria de nulla ſubſtātia conſiderant. Quod igitur plures ſint lationes corporum ſuperioruꝫ: patet etiam parum intelligētibꝰ de eis. ꝙ vnūquodqꝫ planetarum pluribus mouetur lationibꝰ. ſed que ſint hec nos dicamꝰ imitantes dicta quorūdam mathematicoꝝ: vt accipiatur aliqua pluralitas determinata dictarum lationum. oportet autē q̄rentes ſic perſuadere a p̄cedētibꝰ qui de hoc tractauerūt ꝙ tamen a ſolis certioribꝰ pſuademur. Eudoxus igitur ſolis ⁊ lune lationem eſſe ponit in tribꝰ ſperis quarū prima ē planoꝝ aſtorū. et hec eſt illa que mouetur motu firmamēti. ij. mouetur per mediuꝫ Zodiaci. iij. mouet̄ in latitudine obliqui circuli ita tn̄ ꝙ luna plus obliq̄tur in illa latitudine ꝙ̄ ſol. reliquoꝝ āt errantiuꝫ aſtroꝝ dicit eſſe quattuor ſperas primā et ſecūdam eamdē illis duabꝰ primis q̄ ſūt ſolis ⁊ lune. atqꝫ ea q̄ ē aplanoꝝ q̄ oēs fert ſecū et ea q̄ eſt ordinata ſub ea. ſ. per mediū Zodiaci habētē lationeꝫ. tertiam vero q̄ mouetur ſup polos zodiaci q̄ ſunt cōmunes oībꝰ erraticis. lꝫ huiꝰ tertie ſpe poli ꝓprij ſint cuiuſlibet planete p̄ter polos veneris ⁊ mercurij q ſūt idem. Calippꝰ aūt eūm dē ordinē dictaꝝ ſpheraruꝫ poſuit cū eudoxo et eādem pluralitatē cū eo dedit ioui ⁊ ſaturno. ſoli vero ⁊ lune dicit duas apponēdas. cuiuſlibet vero reliquoruꝫ vnam ſi quis vult ſaluare apparētia. ad hanc auteꝫ apparētiā ſaluādam opertet cuilibet planete addi tot ſperas reuoluētes ⁊ ad idē reſtituētes numerꝰ vna: quot ſūt deferētes. hoc eī modo ⁊ nō alio cōtingit ſaluare oīa q̄ cōtigūt circa lationeꝫ planetaꝝ. Omē igitur ſphere in quibꝰ feruntur venꝰ et mercurius ſunt octo cuilibet eorum quattuor aſſignans: ille autem in quibus feruntur quīqꝫ alij planete ſunt xxv. aſſignādo cuilibet quinqꝫ reuolutiōes vero ſunt. ſex mercurij. Alioꝝ vero planetarum .xvj. Sequit̄ ꝙ numerus omniuꝫ ſpherarū ferētium et reuoluētium planetas

tv. Si aūt ſoli et lune nō addiderim9 quattuoꝛ deferētes quas calippus dicit nec quat
tuoꝛ reuoluētes: tunc ſpere oīum planetaꝝ erūt. xlvij. et hec ſit pluralitas ipſarum.

Capitulum. viij. qđ ſic incipit: quare ſubſtātias ꝛ principia. Concludit
tot eſſe ſubſtātias ſepatas quot ſunt ſpere mobiles celeſtes exclidēs quaſdam
obiectiones. cōfirmās dictis antiquoꝝ ea q̄ dixit de pfectione ſubſtātiaꝝ īmobiliū

Quoniam tot ſunt ſpere celeſtes mote: rationabile ē exiſtimare ꝛ totidem eſſe
ſubſtātias ſepatas tanq̄ principia immobilia et inſenſibila. verumtñ neceſ
ſitas ponēdi naturā ſubſtātiaꝝ ſepatarum dimittitur fortioꝛib9 ꝛ ſapientioꝛi-
bus in pħia. Si aūt obiciatur contradicta in quibus ſupponit ꝙ omnis latio coꝛ-
poris celeſtis oꝛdinata ē ad latiōem alicuius aſtri. Si etiam obiciat ꝙ ē aliqua ſubſtā
tia ſepata q̄ non mouet aliquā ſperaꝫ. Dicimus primo ad hoc ꝙ omnis natura et
ſubſtātia impaſſibilis ſcđm ſe ſortita ē optimuꝫ fineꝫ qui conſiſtit in opari ꝛ in moueri cū-
tñ ſit immobilis. et ideo tot ſūt ſubſtātie ſepate et nō plures: quot ſūt mobilia ſēpiter
na. quia quelibet ipaꝝ finis eſt alicuius latōis per ſe tanq̄ bonum amatū ꝛ deſidera-
tum. Ad primuꝫ vero dicimus ꝙ īpoſſibile eſt exiſtimare alias lationes pter eas q̄
oꝛdinātur ad lationes aſtroꝛum. omne eī ferēs naturalr̄ aliquod nobile natū eſt ipſū
ferre gr̄a alicuius lati. nec ē in ſempiternis aliqua latio gr̄a ſui ipſius. nec gr̄a alteri9 la
tionis. q2 ſic pcederetur in infinituꝫ. propter ꝙ omnis latio ſempiternoꝝ coꝛpoꝛum ē
propter aliquod aſtrum diſtictum in eſſe. Si eniꝫ obiciat ꝙ non ē vnum tm̄ omne
primū motum a prima ſubſtātia: dicēdum manifeſtū eſſe ꝙ eſt tantum vnuꝫ celuꝫ. q2
ſi eſſent plures numero differētes ſicut non differunt plures hoīes: oportet pricipia mo
uentia ipſos eſſe vnuꝫ ſpē et multa numero. quecūqꝫ autem ſunt numero multa ha-
bent materiam ita ꝙ eoꝛuꝫ ratio ſpecifica ē eadem vt ratio hoīs. materia vero ē diuer
ſa. vt ſoꝛtis et calie. prime auteꝫ ſubſtātie quidditas materiaꝫ non habet cum ſit ende
lechia. i. actus pur9. primū igitur mouēs immobile exiſtēs vnum ē ratione ꝛ numero
et mouens vnum mobile ſoluꝫ ſemp ꝛ continue. ppter quod ſolum ē vnum celum.
Traditum ē ab antiquis ꝛ dimiſſuꝫ poſterioꝛib9 quaſi in fabula: ꝙ ſubſtātie ſeparate
ſunt dij. et ꝙ diuinuꝫ eſſe continet totam naturaꝫ. quedam etiā ab eis dicta ſunt fabu
loſe ad vtilitatem ꝛ perſuaſionem multoꝛuꝫ vt facilius ſuſcipiātur leges et confoꝛmē-
tur homines hoībus. a quoꝛum dictis ſi quis ſepauerit et acceperit ſolum hoc: ꝙ pri-
mas ſubſtātias deos exiſtimauerunt: putabit hoc eſſe diuine dictum: licet ſcđm ſimili
tudinem. ſepe enim inuēta veritate vniuſcuiuſqꝫ artis et pħie quantum poſſibile eſt ī
ueniri et iterum coꝛrupta interduꝫ ex bellis interdum ex diluuijs interdū ex alijs coꝛ-
poribus: de numero ſubſtātiarum ſeparatarum ſaluata ſunt nobis ſuperius dicta tā-
q̄ reliquie. et que a primis habem9 de opinione ipſaꝝ tantū nobis eſt manifeſtum

Capitulū. ix. qđ ſic incipit: ꝙ autem circa intellectum et c̄. Mouet quaſdā
dubitationes circa intellectum prime ſubſtātie ſeparate.

Circa intellectū pme ſbe ſepate q̄ intelligi videt aliquid diuiſim inter ētia ſūt q̄
dā dubitatiōes quomodo ſciāt ſba ſepata pma ꝛ pma dubitatio ē vtrū intelli-
gat. q2 ſi nō ītelligit actu: nō erit aliqđ inſigne: ſꝫ poti9 erit ſicut doꝛmiēs. ij. eſt
ſi ītelligit: vtrū huiuſmodi inteligibile ſit aliqđ aliud pncipale vel nō. Si enī ē aliud pri
cipale: non ē idem cū ſua ītelligētia actuali ſed eſt potentia intelligens ex alio ſeqt̄ ꝙ
nō ſit optima. p intelligere eī inē eī honoꝛabile eſſe. Tertia dubitatio ē ſuppoſito ꝙ in
telligentia vel act9 intelligendi ſit ſubſtantia ipſius: vtrum intelligat ſe ipſū aut aliqđ
alterū. ꝛ ſi alterū: vtruꝫ ſemp idem aut nunc hoc nunc aliud. multū enī differt intelli-

gere bonū exiſtens aut bonū apparēs. et inconueniēs dr̄e de quibuſdam ꝙ eadem diuinus intellectus intelligat ut vniuerſalia. Ex quo manifeſtū eſt ꝙ intendit aliquid bo norabile ⁊ diuinum. nec trāſmutatur ab vno intelligibili ad aliud. nam trāſmutatio in dignū quoddam eſt. et motus quidam qđ non cadit in prima ſubſtātia. Ad ꝑmā dubitationem dicēdum ē ꝙ prima ſubſtātia ſemper eſt in actu itelligēdi. q2 ſi intelligere nō ineſſet ei in actu ſed potētia: rōnabiliter laborioſa eſſet cōtinuatio intellectionis. Ad ꝫ vero dicēdū ē ꝙ nichil a ſemetipſa prime ſubſtātie inē intelligere nec aliquid principalius ipſa per qđ deducatur ad actum intelligēdi: quia illud intelligibile ꝑ qđ deduceretur ad actū itelligēdi: dignius eēt ꝙ̄ itellectus ipius. Ad tertiū dicēdū ꝙ intellectioni ſubſtātie intelligētis vilia ineſt aliquid indigniſſimū. et fugiēdū quēadmodum patet in viſu ꝓpter quod nobilius eſt non videre ꝙ̄ videre vilia. ſed tale non cadit in intellectu ſubſtantie cuius intelligētia eſt optima propter quod nō intelligit extra ſe ipſam. ergo intelligit tanꝙ̄ potentiſſimū. Intelligit etiam ſuam intellectionem. que non differt a ſua ſubſtātia in alijs quidem entibus differt. actus. hītus. et obiectum. nam ſcia et ſcibile opinio et opinabile meditādum ⁊ meditabile differūt in nobis in prima aūt ſubſtātia tanꝙ̄ in ſuperabūdāti et perfecta idem ſunt. Quarta dubitatio eſt. ſi aliud diuerſū eſt in prima ſubſtantia intelligere ⁊ intelligi: ꝫ ꝙ iſtorum ineſt ei vltima perfectio. ſi autem diuerſa ſunt non eſt idem in ea intellectus ⁊ quod intelligit. Ad quod dicendum eſt ꝙ ſicut in quibuſdam idem eſt ſcientia et res ſcita quēadmodū in artibus idem eſt ſubſtātia rei ꝑconcepte ſine materia ⁊ quidditas rei factibilis. et in theoricis idem eſt ratio ⁊ intellectio rei: ita in prima ſubſtātia idē eſt ratio intelligēdi obiectū et quod intelligitur. et vniuerſalr̄ in his q̄ non habēt materiam: non ē alterū qđ intelligitur et intellectio. in prima igitur ſubſtātia intelligētia et quod intelligitur idem erunt re et ratione. et ſic eadem ē perfectio vtriuſqꝫ. Adhuc autem reſtat dubitatio vtrum prima ſubſtantia intelligat ens cōpoſitum. quia ſi ipſum intelligit trāſmutabitur in partibus totius intelligēdo vnam poſt aliam. Ad quod dicendum ē ꝙ omne innumerabile indiuiſibile eſt. ⁊ quia intellectus eſt innumerabilis: ideo indiuiſibilis ē. tamen intellectiōem cōpoſitorū concipit in aliquo tēpore. nec habet perfectam intelectiōem entis compoſiti in hoc inſtāti indiuiſibili aut illo: ſed in toto quodā diuiſibili. ita ꝙ de natura intellectus eternitatis eſt indiuiſibilitas.

Capitulū .x. quod ſic incipit: peſcrutādum ē autem qualr̄ hoc et ē. Inueſtigat ꝙ in natura totius vniuerſi eſt duplex bonū. ſ. ordinis ⁊ pn̄cipis. qui pn̄ceps ē primū pn̄cipiū. nec plura poſſunt eſſe pn̄cipia ſed vnum tātum.

Ex ſcrutādū eſt de natura totius vniuerſi qualr̄ hēt bonum ⁊ optimū. ſ. vtrū ſit bonū ⁊ optimū aliquid ſeꝑatū ſiue in ea ſit bonū ordinis. Ad qđ dicendū ꝙ vtroqꝫ modo bonū ſeparatū et ordo ē in vniuerſo: quēadmodū ei in exercitu ē bonū ordinis ⁊ pn̄cipis. qđ pn̄cipalius ē bono ordinis nā pn̄ceps nō ē ꝓpter ordinē: ſꝫ ꝓpter pn̄cipē ē ordo ita in vniuerſo ē bonū vniuerſi ⁊ bonū prime cauſe tāꝙ̄ bonū pn̄cipis ꝓpter quē ē ordo vniuerſi. Oīa āt q̄ in vniuerſo ſūt ordinata ſūt adinuicem licet non omnia ſimiliter adinuicem ordinentur: ſed ſecūdū plus ⁊ minus. vt natalia et uolatilia ⁊ plāte. nō ei ſic ſe habent ptes vniuſi ꝙ vna nichil comunicet alteri: ſed potius omnes partes ordinantur ad vnum. Quēadmodū enim in domo aliter ordinant̄ liberi. i. quibus nō cōuenit facere q̄cūqꝫ ſūt extranea ab ordine: ſꝫ oīa ac plura ordinati et aliter beſtie q2 ꝑuꝫ participāt de his q̄ ꝑtinent ad oēm ordinē domus:

multa vero impertinētia faciunt: ſic in vniuerſo natura ē pricipium diſcernēs quid cō
ueniat vnicuiqꝫ parti et qualiter omnia cōueniāt et comunicent toti. Oīa impoſſi
bilia q̄ accidūt dicētibus aliter ꝙ̄ nunc dictuꝫ ſit: oportet non latere. omnes eī antiqui
faciūt oīa ex contrarijs. quib9 tria incōueniētia accidunt primuꝫ eſt ꝙ non oīa ſunt ex
contrarijs. ſecundo etiaꝫ ꝙ omnia q̄ ſunt ex contrarijs: non ſunt ex cōtrarijs. tertio ꝙ
non aſſignant modum quo entia ſunt ex cōtrarijs. Secunduꝫ inconueniēs ex hoc pa
tet quia impoſſibile eſt contraria fieri ex inuicem. ita ꝙ ſit vnum materia alterius: hoc
autem incōueniēs non accidit nobiꝫ eo ꝙ ponim9. Tertium .ſ. materiam ex qua fiūt
ambo contraria. et que nulli contraria ē. primuꝫ aūt inconueniēs eſt .ſ. ꝙ omnia ſunt
ex contrarijs ſic patet. Si enim prima cōtraria ſunt bonuꝫ et maluꝫ: omnia entia pti
cipabunt aliquid mali excepto vno .ſ. bonum quod eſt alterū principium ſi omnia ſūt
ex contrarijs. nam maluꝫ ē aliquod principiorꝫ. propter hoc eni aliqui dicūt bonum ⁊
malum non eſſe principia. ꝙ̄uis in omnib9 ipſum bonum maxime ſit principium. a
lij vero dicūt bonum eſſe principiuꝫ ⁊ hoc recte. tamen qūo ſit principiuꝫ vtrum ſicut
finis aut ſicut mouens aut ſicut forma: nō dicunt. Empedo. autem amiciciam facit
principium tanꝙ̄ bonum: ſed incōuenienter q: dicit ipſum eſſe pricipiuꝫ mouens. cō
gregat etiam principale materiale q: eſt pars mixture. et ſic ei accidit idem eſſe mate
riam ⁊ mouēs: licet ſcdm diuerſas rationes. aliud etiam inconueniēs ei accidit ꝙ litē
habentem naturam mali facit incorruptibileꝫ. Anaxa. vero intellectū habentē na
turam boni dicit eſſe pricipiuꝫ mouens. non nī aſſignat id cuius gratia mouet cum
tamen alteruꝫ ſit mouens et finis ꝓpter queꝫ mouet nec ſit ideꝫ: niſi ſicut dicim9 me
dicatiuam quodam modo eſſe ſanitatem ꝓpter quam agit. incōueniēs eſt enim nō
facere principiuꝫ contrarium intellectui. Tertiū autē inconueniēs qđ antiquis ac
cidit eſt ꝙ omnes faciētes principia contraria non vtuntur contrarijs niſi figuratiue.
nec dicit aliquis eorum quare entiuꝫ hec quidem corruptibilia. hec vero incorruptibi
lia ſunt: cum omnia ex eiſdem principijs faciant. preterea aliqui eorum omnia faciūt
ex non ente. Alij vero dicunt omnia eſſe vnum: ne cogātur facere multa pricipia.
Preterea nullus dicit cauſam continue generatiōis. Preterea faciēs duo prin
cipia neceſſe eſt concedere alterum eſſe ipſoruꝫ principalius. nam ponētes ſpecies et
ydeas: oportet dicere aliquod principium principalius eſſe propter aliquod partici
pat et aliquod participatur. Preterea ſi pricipia ſunt contraria neceſſe eſt ſapien
tie prime ⁊ honoratiſſime eſſe aliquid cōtrarium cum ſit de primo principio nobis aūt
non accidit: qui primo nichil cōtrariuꝫ poſſuimus. quia omnia contraria materiam
habent. quia materia eſt in potētia ad ipſa. primum autem non eſt in potentia ad ig
norantiam contrariaꝫ ſcientie nec aliquid ei eſt contrarium. Preterea principia
contraria ſunt tantum ſenſibilium. propter quod ſi omnia principia ſunt cōtraria: nō
erunt aliqua entia. preter ſenſibilia. nec erit primuꝫ pricipium. nec ordo nec genera
tio. nec celeſtia: ſed proceſſus in infinituꝫ in pricipijs ſicut accidit theologiꝫ et omnib9
naturalibus. Si autem preter ſenſibilia numeri et ſpecies ſūt principia aut nul
lius ſunt cauſa aut non ſunt cauſa motus. Preterea ex ipſis non erit magnitudo et
continuum. Numerus non cauſat continuuꝫ nec vt mouens: nec vt forma. Pre
terea nullum contrarioruꝫ principioruꝫ erit factiuū. et motiuum: ſi numeri ſint pnci
pia. ⁊ cum factiuuꝫ ſit prius nō factiuo: contingit principia non eſſe aut eſſe poſterius
⁊ in potētia. ⁊ ſic non erūt ſēpiterna aliq̄ entia. ſed aliqua ſempiterna ſunt iterum ēdū
ē g̊ numeros eſſe pcipia. Preterea null9 ipoꝝ dicit nūc dīe pōt quomodo aīa ⁊ corp9

et quelibet alia res ſit cōſtituta ex numeris: niſi dicat ſicut nos ꝙ numer9 eſt cauſa mouens. Dicentes aūt ꝙ prima ſubſtātia eſt numerus mathematicus et alie ſubſtantie ſenſibiles: conſequēter ſe habent ad iſta. ita tamen ꝙ diuerſa ſint pricipia cuiuſlibet: deſtruunt ordinez vniuerſi et in cōnexam faciunt ipſi9 ſubſtātiam. Si eniz multa ſint talia pricnipia: vnum ens non plus ordinatur ad aliud eſt ꝗ ad non ens. et ſic deſtruitur ordo entium quod eſt impoſſibile entia enim nolunt male diſponi. nec ē bonum pluralitas pricipātium. ē ergo vnum princeps in ordine totius vniuerſi.

Explicit copilatio totius methaphiſice diſtincta capitulis edita a fratre iacobo de alexandria ordinis fratrum minoruz Ad poſtulationez ſereniſſimi principis dñi Roberti hieruſalem et ſcicilie regis.

BIBLIOTHECA NACIONAL DE LISBOA

Quotiam aūt de anima ſcđm ſeipſam determinatū eſt et c̄. Huius libri de ſenſu et ſenſato primuȝ capituluȝ cotinet ꝓhemialr̄ intētioneȝ autoris et neceſſitatem doctrine ſcilicet determinādi de actionibus comunibus anime ꝛ corporis.

Voniam determinatū ē de anima et de eius potētijs: cōſequens ē determinare q̄ ſunt proprie et que comunes opationes aīaliū etiā et participātium vita ſic̄ ſunt plāte. Itaqȝ ſuppoſitis que de aīa dicta ſunt: de reliquis opationibus viuētiu m eſt dicenduȝ et primo de primis.

Videntur āt operatiōes comunes aīe et corpori pertinere ad omnia animalia et etiaȝ eſſe propria cuilibet ſpēi. Sicut ſunt ſenſ9 memoria ira deſiderium et vniuerſalr̄ appetitus ꝛ cum his gaudiuȝ et triſtitia. hec eī fere inſunt oībus animalibus. Cum p̄dictis auteȝ quidem comunia oībus participātibus vitam. et quedā entia quibuſdem animalibus ſunt comunia aīe et corpori et hec reducibilia ſunt ad q̄druplicem coniugationeȝ. quarum prima eſt vigilia ꝛ ſōnus conueniēa oībus animalibus. Secunda ē iuuētus et ſenect9 comunes etiaȝ plantis. Tertia inſpiratio et reſpiratio q̄ ineſt habētibus pulmoneȝ. Quarta vita et mors conueniēs tam aīalibus q̄ꝫ plantis. Conſiderādum eſt ergo quid eſt vnumqđqȝ predictorū et ꝓpter quid accidat. Et quoniam impoſſibile eſt fieri ſanitatem ꝛ infirmitateȝ in non habentibus vitam q꞉ iſte ſunt diſpoſitiones participātium vitam. de corporibus auteȝ viuentibus determinat naturalis: idcirco ipſius eſt inuenire p̄ma pricipia ſanitatis et infirmitatis propter qđ plurimi naturales a primis principijs incboantes finiunt conſideratiōem ſuam ad ea q̄ ſunt de medicina. medici āt qui magis phice proſequūtur artem medicine videlicet per cauſas incipiūt cōſideratiōem medicinaleȝ a naturalib9. Quod autem omnia p̄dicta ſunt comunia aīe et corpori pȝ ex hoc q̄ꝫ omnia aut accidūt cum ſēſu aut per ſenſuȝ. q꞉ quedaȝ ipſorum ſunt paſſiones ſenſus ſicut ſomnus et vigilia. q̄dam vero habitudines ſenſuum ſic̄ iuuētus et ſenect9: quedam vero cōſeruatiōes et ſalutaria ſicut reſpiratio vita ꝛ ſanitas q̄daȝ vero corruptiones ꝛ priuationes ſic̄ mors et infirmitas. Qđ autem ſenſus inſit anime per corpus tanq̄ꝫ comune vtriqȝ manifeſtum eſt et per rationem et experientiam ſemper euidentiam rei.

Capitulū. ij. quod ſic incipit: ſed de ſenſu et ſentire. ꝓſequendo tractatum declarat neceſſitatē ſenſuum in animalib9 et compat auditum ad viſum quātum ad perfectionem vtriuſqȝ tam per ſe q̄ꝫ per accidens.

E potentia ſenſitiua et actu eius quid ſit et quare ſentire accidit aīalibus dictum ē in libro de anima. Qđlibet autem animal in quātum animal neceſſe eſt hr̄e ſenſum q꞉ per ipſum diſtinguitur eſſe animal a non aīali. In ſpeciali autem tactus et guſtus neceſſarius eſt cuilibet aīali tactus quidem ꝓpter cauſaȝ dictam in libro de anima guſtus vero propter nutrimētum. hic enim ſenſus diſcernit ſapidum ꝛ inſipiduȝ circa cibum vt per ipſum animal ꝓſequatur ſapidum ꝛ fugiat inſipidum. ſapor enim paſſio ē partis nutritiue eo q̄ꝫ ordinat̄ ad ipſuȝ tanq̄ꝫ ad fineȝ. Senſus autem qui per exteriora mēbra percipiunt ſua obiecta ſicut odorat9 audit9 viſus inſunt aīalibus proficiſcentibus. i. q̄ mouentur motu progreſſiuo et his omnibus inſunt cauſa ſalutis mediātibus ſenſibus predictis vt preſentia. i. a remotis ſentientia proſequātur conueniēs alimētum. nociuum autem ꝛ corruptiuuȝ fugiant. Animalibus autem pfectioribus ſic̄ habentib9 prudētiam inſunt ſenſ9 predicti cauſa vtilitatis q꞉ annūciant. i. notificant multas differentias rerum ex quibus conoſcuntur plura tam ſpeculabilia q̄ꝫ operabilia. Inter iſtos āt ſenect9 ad noticiam acquiren-

dutu viſus eſt melior per ſe licet auditus ſit melior ſecundum accidẽs. ſcḋm ſe quideꝫ melior eſt viſus. Quia virtꝰ eius multas drias ẽtium annunciat eo ꝙ omnia corpora participãt calore qui eſt eius obiectum. Communia enim ſenſibilia. ſcilicet magnitudo figura numerꝰ motus ⁊ quies magis ſentiũtur per viſum auditus vero diſcernit differentias ſoni. et hoc nõ in omnibus animalibus ſed in paucis et nobis notis. Secundum accidens vero auditꝰ multum confert ad ſapiẽtiam. ſermo enim qui audita percipitur cauſa eſt diſcipline non ſecundum ſe ſed ſecundum accidẽs ſcilicet in quantum talis ſermo conſtat ex nominibus quorꝫ vnumquodlibꝫ ẽ ſimbolũ. i. ſignificatuꝫ rei importatuꝫ per nomen. Et quoniam auditus predicto modo confert ad ſapientiam idcirco ſapiẽtiores ſunt ceci a natiuitate in quibus viget virtus auditus ſurdis et mutis a natiuitate in quibꝰ eſt viſus. de virtute auteꝫ quam habet quilibet ſenſus dictum eſt in libro de anima.

Capitulum. iij. quod ſic incipit: in quibus auteꝫ habeãt fieri oſtendit in generali quomodo antiqui attribuebãt organa ſenſuuꝫ elementis. et in ſpeciali organum viſus attribuebant igni.

Antiqui querentes organa ſenſuum et adaptãtes ea ad elementa corporum: poſuerunt quintuꝫ elementuꝫ inter aerem et aquam. quia non poterãt quinque ſenſus adaptare. iiij. elemẽtis. Attribuũt auteꝫ organum viſus igni. q̃m ignorant cauſam cuiuſdam paſſionis que fit in viſu. ſi enim oculo comprimatur et fortiter moueatur: videbitur ſibi ignis lucẽs. et hoc maxime fit quando aer exterior eſt tenebroſus. aut ſi in claro aere claudantur palpebre. tunc eĩm fit obſcuritas in occulo. Et ſi obiciatur ſicut ſẽſibile preſens non poteſt latere ſentiẽtem: itaqꝫ nec viſibile videntem. et ideo ſicut occulus compreſſus et motus videt ſeipſum quia eſt nature ignee: ſic neceſſe eſt videre ſeipſum etiam quieſcẽtem. Dicenduꝫ ꝙ ſolutio huius obiectionis ſic ſumi poteſt. levia quia ſunt terſa ⁊ polita. in ſeipſis habent quãdam lucem etiam in tenebris. licet non faciant lucem in alio. nigruꝫ autem occuli qḋ dicitur pupilla et medium: leue eſt et politum. quo moto fit quedeꝫ refulgẽtia ad exterius q̃ poteſt mouere viſum quãdo occulus celeriter fuerit motus ad aliam partem. quia nõ ita cito ille fulgor deſinit ſicut oculus mouetur. accidit enim tunc occulum celeriter moueri: quaſi fieri duo quorum vnum ſit videns ⁊ aliud viſum. Si autem non celeriter moueatur occulus: nõ fit hoc. quia prius deſtruitur fulgor factus in pupilla q̃ perficiatur motus occuli. Non accidit etiam hoc niſi in tenebris. eo ꝙ in lumine maior claritas obſcurat claritatem ipſius que modica eſt. leue enim lucere in tenebris et non in lumine: probant quedam capita piſciuꝫ et quidam humor turbidus piſcis q dicitur ſephen quia ergo celeritas motus occuli facit ipſum eſſe: quaſi duo quorum vnum eſt videns et aliud viſum: fit tanq̃ ſi occulus videret ſe ipſum. ſicut accidit in refractione per quam quis ſe intuetur in ſpeculo. et hoc non accidit quando occulus tarde mouetur et lente. idcirco celeriter motus videt quandam refulgentiam quam nõ videt lente motus.

Capitulum. iiij. quod ſic incipit: ſi igitur ignis eſſet viſus et cete. Improbat opinionem dicentium occulum eſſe ignem: ſpecialiter quantum ad dicta empedoclis et platonis.

Si enim occulis eſſet ignis ſicut dicit plato et empedocles: accideret occuluꝫ videre in tenebris per exitum luminis ab eo. quemadmodũ a lucerna et luce exit lumen illuminans tenebras: dicere autem ꝙ lumen exiens a viſu extin-

gnitur in tenebris ſicut dicit th imens: omnino vanum eſt: ignis enim quia calidus eſt et ſiccus: extinguitur aut ab humido aut a frigido. ſicut patet in carbonib9 et flāma. lumen autem viſus nullum predictorum extinguitur. Si aūt dicatur ꝙ propter debilitatem nō poteſt lumen occuli tantū illuminare tenebras qui lateat viſum eius illuminatio: oportet de die lumen ipſius extingui ex preſentia majoris luminis. et in aqua propter exceſſum cōtrarietatis. et maxime in glaciebus obtenebrabitur lumen viſuale. flamma enim ⁊ omnia corpora ignita ab his extinguntur. nichil aūt tale accidit circa viſum ab aliquo predictorū. Empedocles autem exiſtimat viſionem fieri per egreſſum luminis a viſu dicēs: ꝙ ſicut quādo quis diſponit iter facere de nocte hiemali ꝑparat ardentem ignem in lucerna vt prohibeat impetus ventorum et diſipēt ſpiritum ipſorum ita ꝙ lumen in lucerna contētum extra deſiliens quanto plus expanſum fuerit extra tanto magis illuſtrat atenuatis et ſubtiliatis eius radijs auclamine lucerne: eodem modo dicit ꝙ lumen occuli contutatum ideſt tute conſeruatū in miringis ideſt in tuniculis occuli per eas ſicut per quoſdam ſubtiles lintheos circumq̄q̄ꝫ diffunditur. ita ꝙ lumen occuli tanto magis extra prouenit: quāto magis fuit expulſū dicit autem empedo. aliquando fieri viſionem per emiſionem luminis a viſu. aliquādo autem ab his que defluunt a viſibilibus

Capitulū. v. quod ſic incipit: democritus autem et c̄. declarat quid bene et quid non bene dixit democritus opinando viſum eſſe aquee nature.

Emocritus autem bene dixit in hoc quod ait occuluꝫ eſſe aquee nature. tamē non bene dixit in hoc quod putauit viſionem nil aliud eſſe q̄ apparitionem rei viſe in pupilla. talis enim apparitio fit in pupilla propter hoc ꝙ eſt leuis et terſa et polita. ita ꝙ huiuſmodi paſſio eſt refractio facta in occulo tanq̄ in corpore polito. et non eſt inuidente ideſt inuiſiua virtute. Set de appentibus et refractione nō videtur tp̄e democriti fuiſſe veritas manifeſta. Dicenti auteꝫ viſioneꝫ eſſe apparitionem rei viſibilis in pupilla obicietur quare occulus videt ſolus ⁊ nullum aliud corp9 de numero eorum in quibus apparent idola ſicut ſpeculuꝫ ⁊ ſimilia corpora poteſt videre. Quod autem viſus attribuatur aque verum quideꝫ eſt: non tamem viſio fit per oculum ſecundum quod eſt aq̄um: ſed ſecundum ꝙ eſt perſpicuuꝫ. et q̄uis perſpicuitas communis ſit aeri et aque: conuenientius tamen occulus attribuitur aque q̄ aeri propter duo. primo quia aqua magis conſeruabilis eſt aere qui faciliter diffūditur ideo aqua melius conuenit conſiſtentie occuli. Secundo quia aqua ſpiſſior exiſtēs aere aptior eſt ad rep̄ſētationeꝫ rerum viſibilium. Pupilla quidem igitur et occulus aquee ſūt nature. Quod autem hoc veruꝫ ſit manifeſtuꝫ eſt ex ſignis apparentibus circa occulum quorum primuꝫ eſt quod corruptis occulis aliud quod decurrit videtur eſſe aqua et in ebrijs defluunt lacrime aquee propter abundātiam humiditatis. Secundum ſignum ē ꝙ in embrionib9 de nouo formatis qui quaſi adhuc retinent naturam ſui principij occuli excedunt in frigiditate et claritate que ſunt naturalia aque. Tertium ſignum eſt ꝙ animalibus habentibus ſanguinem album occuli circūſtans pupillam multum eſt et craſſum et idcirco fecit natura vt per ipſum conſtituetur humidum pupille incoagulatum et propter eius craſſitudineꝫ oculus eſt corp9 quod non poteſt infridari. nunq̄ enim id quod eſt infra palpebras infrigidatur. in animalibus auteꝫ carentibus ſanguine quia album occuli non eſt tante quātitatis nec tā craſſum. hinc ſt ꝙ natura fecit occulos coꝛ dure pellis ad ꝓtectiōeꝫ humidi pupille

Capitulum. vj. quod ſic incipit: rationabile autē omnino eſt et cetera. Improbat opinionem dicentiū viſionem fieri extra mittēdo. et etiam dicentium eā fieri per coniunctionem luminis rei viſe et luminis egredientis a viſu.

Irrationabile eſt omnino dicere viſionē fieri per exitum alicuius ab occulo quod extenditur vſq3 ad rem viſam. quia cum egredi ſit propriū corporis: ſequeretur quod aliquid corporeū egrediens ab occulo extenderetur vſq3 ad aſtra. Irrationabile eſt etiam viſionem fieri per aliquid egrediens ab occulo quod licet non extendatur vſq3 ad rem viſam tamen procedit vſq3 ad terminatū ſpatium in quo coniungatur lumini egredienti a re niſi ſicut dixit plato. Multo enim melius diceretur quod hec coniunctio fiat in extremitate occuli quam extra ipſum per aliquam diſtantiam. Sed nec iſta coniunctio ſcilicet in extremitate occuli eſt poſſibilis propter tria. primo quia lumen non eſt natū coniungi lumini cum non ſit corpus coniungi autē ē proprium corpori. ſecundo quia et ſi vtrumq3 lumen eſſet corpus non contingerentur adinuicem cum non ſit eiuſdem rationis. non eſt autem quodlibet aptū coniungi cuilibet ſed tantum ea que ſunt eiuſdem rationis. tertium quia medium interioris et exterioris eſt mirunga id eſt pellis ſiue tunica occuli impediens predictorum luminum coniunctionem

Capitulum. vij. quod ſic incipit: quod autem ſine lumine et cetera. Determinat veritatem predictorum oſtendit primo quod viſio fit per medium illuminatū et probat quod occulus rationabiliter attribuitur aque.

Quia viſio fit per medium actu diaphanum: ideo impoſſibile eſt videre ſine lumine quod facit aliquod corpus eſſe actu diaphanū ſicut dictum ē in libro de anima. et ideo ſiue illud medium quod eſt inter rem viſam et oculum ſit lumen ſiue ſit aer actu illuminatus: motus qui eſt per ipſū cauſat viſionem. Rationabiliter igitur id quod eſt intra pupillā quod eſt organum viſus attribuitur aque eo quod ipſa perſpicua. ſicut enim id quod exterius eſt non videtur ſine perſpicuo illuminato: ita et quod interius eſt oportet eſſe perſpicuū. hoc autem non eſſe aerem ſed aquam neceſſarium eſt poni. Virtus enim viſiua non eſt in extremiate occuli ſed potius interius ideo neceſſarium eſt illud quod eſt interius occuli perſpicuum eſſe et receptiuum luminis. Quod autem ita ſit manifeſtum eſt ex his que accidūt circa occulū. quidam enim in bello vulnerati circa tēpora ceci facti ſunt. quia abſciſſis poris per quos lumen diffundebatur ad occulos extictum eſt lumen quod erat in perſpicuo pupille. ita quod illud perſpicuum vocatum pupilla que eſt quaſi quedam lampas abſciſa remanet ad modum lucerne extincte.

Capitulum. viij. quod ſic incipit: igitur ſi quidē in his adaptat organa ſenſuum elementis.

Igitur vera ſunt que diximus: manifeſtū eſt quod modo predicto inſtrumētum cuiuſlibet ſenſus attribuetur alicui elemēto. ita quod ſenſitiuū viſus aſſimiletur aque auditiuū aeri. odoratiuum igni. Odoratiuū tale eſt in potentia qualis eſt odoratus id eſt res odorabilis actu ſenſibile enim facit exire ſenſum ad actū quare neceſſe eſt odoratum talem eſſe in actu qualis eſt in potētia virtus odoratiua et quia odor eſt fumalis euaporatio que habet fieri ab igne: ideo inſtrumētum odoratiuum conuenit cum igne. Propter quod. ei conuenit locus qui eſt circa cerebrum vt ſit in potentia ad odorem qui fit a calido mediāte fumali euaporatione. materia eī frigidi in actu eſt potentia calidum. Occuli etiam gño habet eundem modum. q;

enim humide et perſpicue nature eſt.cōſtat ꝺ cerebro qꝺ eſt humidus et frigid9 omni
bus partibus corporis. Tactiuuз autem aſſimilatur terre.et ſimiliter guſtatiuū.qꝛ
guſtus eſt q̄dam ſpecies tactus. Et hinc eſt ꝙ inſtrumētuз guſtus et tactus ponit̄ cir-
ca cor quod ē oppoſitum cerebro.quia eſt calidiſſimum om nium partiuз corporis.

Capitulū.ix.qꝺ ſic incipit:de ſenſibilib9 auteз.oſtendit quid dictuз eſt de
proprijs ſenſibilibus in libro de anima et quod reſtat dicēduз quid ſit vnuз qꝺ
qз ſenſibile proprium ſecundum ſe et primo quid color.

De ſenſibilibus proprijs q̄ ſentiuntur ſcd̄m vnumquodqз organum cuiuſli-
bet ſenſus ſicut de colore ſono odore ſapore tangibili dictū eſt in his que de a-
nima.vbi que ſit actio eoꝝ et quomodo vnumqꝺqз organuз operetur immu
tatuз a proprio ſenſibili vniuerſaliter oñſum ē.reſtat ergo dicēduз de vnoquoqз pre-
dictorum ſenſibiliuз quid ſit ſcd̄m ſe et primo de colore. Aduertēdum tamen ꝙ v-
numqꝺqз ipſorum dupliciter dicitur. vno quidem modo prout ſentitur in actu.et de
hoc dictum eſt in his q̄ de anima.ſcilicet quādo ſenſibile in actu ē idem ſenſatiōi.qꝺ
autem ſit quodlibeз iſtorum ſcd̄m ſe ipſum et quomodo eius natura ē facere ſenſum i
actu nunc dicemus. Quemadmodū igitur dictuз eſt in ſecūdo de anima lumen ē
color perſpicui ſecūduз actum.qño enim aliquod luciduз ineſt perſpicuo:preſentia e
ius eſt lumen.et eius priuatio eſt tenebra. Illud qꝺ dicimus perſpicuū non eſt ꝓ
pria qualitas aeris vel aq̄ vel alicuius corporis puri:ſз eſt quedaз natura et virtus nō
ſeparata ſз exiſtens a predictis corporib9.et in quibuſdam alijs.ita ꝙ in aliquib9 ma
gis in aliquibus minus. Qm̄ igitur quodlibet corpus hēt vltimuз et extremuз:ita
ꝙ lux ſiue lumen eſt actus corporis perſpicui non in extremo ſed in determinato ip̄i9.
oportet colorem eſſe quod eſt vltimuз in corpore perſpicuo.color nāqз aut in extremi
tate conſiſtit aut ē extremitas. Et inde eſt ꝙ pictagorici vocabāt coloreз epiphaniam
id eſt ſuper apparitiōeз.nō t̄n color ē extremitas corporis.qꝛ eſſet linea vel ſuperficies
ſi eſſet extremitas ei9:ſed potius ē qualitas in extremitate corporis exiſtēs. Qꝺ aūt
perſpicuuз ſit ſubiectuз coloris ſic patet.oportet ei exiſtimare eandeз naturaз eſſe ſuſ
ceptiuam coloris in his q̄ colorātur.ſcilicet non ex propria qualitate ſed ex aliqua exte
riori diſpoſitione et in his q̄ colorātur interius id eſt per propriā diſpoſitioneз ſue natu
re.illa āt que colorātur ab exteriori diſpoſitiōe ſunt perſpicua:ſicꝫ aqua et aer.aer enim
aliquando coloratur.ſicut patet in aurora.non tamen his q̄ ab exteriori diſpoſitiōe ē
fixus et determinat9 color.cuius ſignuз eſt qꝛ non apparet in eis idem color acceden
tibus prope ipſa et exiſtētibus longe.ſicꝫ patet in aere ⁊ in mari.quorum color alius et
alius apparet diſtātibus ⁊ propīquis.in corporibus habētibus de ſe colorem determi
natum ē determinata et vniformis fantaſia coloris id eſt apparētia q̄ non variatur ex
diuerſo ſitu aſpicientium.niſi forte per accidens puta qꝛ mediū per quod color ipſorū
videtur cauſat aliquaз transmutatiōeз.ſicut patet in vitro.ex quo variatur color rei in
ſe per ſe ipſuз ſcd̄m diuerſitatem q̄ eſt in vitro.qꝛ in que colorātur ab exteriori propriū
ſuſceptiuum coloris eſt ꝑſpicuum. mediuз eſt aūt in his q̄ colorantur ab interiori et ꝑ
ſe propriuм ſubiectuз participās.ita ꝙ vniuerſaliter in corporibus perſpicuum ē illud
quod facit participari colores ita ꝙ plus et min9 reperitur perſpicuitas in diuerſis.
Qm̄ ergo color exiſtit in extremitate ⁊ in ſolo perſpicuo:ſequitur ꝙ color ſit quedaз ex
tremitas perſpicui in corpore terminato. In ip̄is etiam perſpicuis que colorantur
ab exteriori ſicut ē aqua et aer et in oībus alijs:videt̄ ieſſe color ꝓprius ꝑ extremitatē.

Capitulum.x..quod ſic incipit:eſt igitur ineſſe perſpicuo ⁊c̄.Ex predicts

diffinitione coloris diſtinguit ſpecies coloris tam quo ad extremos ꝙ quo ad colores medios oſtendens vnum modū generationis colorum mediorū ſcḋꝫ apparentiam. et quare quidam colores ſunt delectabiliores alijs.

Sicut igitur preſentia lucis in perſpicuo non terminato vt in aere facit lumen vel eius abundantia facit tenebram: ita in extremo perſpicui corporis terminati exiſtentia lucis facit colorem albuꝫ et eius abundantia ſeu paucitas facit in eodem nigruꝫ. De alijs aūt coloribus oportet dicere quomodo apparēt. vnus enim modus apparēdi colores medios talis ē. Si duo corpora equidiſtātia viſu quorum vnum ſit albuꝫ et aliud nigrum ita parua ſunt vt neutrum eoꝝ ſit viſibile propter paruitatem compoſitū autē ex his ſit viſibile propter magnitudinē: color iſtius compoſiti nec videbitur albꝰ nec niger. quoniaꝫ igitur neceſſe eſt aliquē colorem ineſſe huiuſmodi ſenſibili nec ſit poſſibile aliquem de extremis ineſſe eidem: neceſſe ē colorē mixtum alterius ſpeciei ab extremis ei ineſſe. ſic igitur cognoſci poſſunt plures colorū ſpecies preter albam et nigram. Multos autem colores medios eſſe cōtingit ſicut multiplex poteſt eſſe proportio albi ꝛ nigri. nam ſicut in numeris alia eſt proportio duorum ad tria alia trium ad quattuor et ſic de alijs numeris: ita poſſibile eſt album proportionari nigro ſcḋꝫ maiorem et minorem excedentiam et exceſſum et ſecunduꝫ diuerſas proportiones conſurgunt diuerſe ſpecies medioꝝ colorum. quando autem inter album et nigrum non eſt proportio ſed ex parte vnius eſt ſimpliciter abundātia et ex parte alterius deffectus apparet ſolus color ſuperabundans. Sunt autem aliqui colores viſui et delectabiliores alijs ea ratione qua et quedam melodie delectabiliores ſunt auditui. ſicut ēnim melodie que ſunt in numeris bene proportionatis delectabiles ſunt vt diapente et diapaſon: ita et colores medij qui ſunt ex extremis bene proportionatis. vt cocineus et puniceus ſunt delectabiles viſui. qui autem non cōſurgunt ex bona proportione extremorum non ſunt delectabiles. Proportio aūt non bona poteſt fieri dupliciter. vno modo propter nimiuꝫ exceſſum vnius et deffectum alterius. alio modo propter inordinationem. quādo ſcilicet in vna parte plus abundat album et in alia nigrum ita ꝙ non eſt perfecta mixtio. nec colores medij ex ipſa conſurgētes ſunt puri: ſed quaſi permixti et impuri: hic igitur ē vnus modus generationis colorum.

Capitulum. xj. Quod ſic incipit: vnus autem apparere vel ſic vnus etiam quidem videtur.

Stendit alium modum generationis colorum medioꝝ ſecunduꝫ apparentiam excludens quamdam falſam opinionem. et quaſdam obiectiones contra modos predictos. Alius modus apparēdi medios colores eſt per hoc ꝙ vnus color extremorum videtur per alium ſuperpoſituꝫ ei. ita ꝙ inferior ſit fortior et viuacior. quēadmodum faciunt pictores quando pingūt aliquid apparens in aqua vel in aere. et quēadmodum ſol qui de ſe videtur albus apparet puniceus quādo videtur per aerem caliginoſum. Multi autem medij colores apparere poſſunt ſenſui per hunc modum ſicut multe proportiones poſſunt eſſe coloris ſuppoſiti. licet interdum nulla proportio media ſit inter ipſos ex qua reſultet vel appareat medius color. v. g. quando valde fortis ſuperponitur debiliſſimo. Dicere autem colores eſſe quēdaꝫ effluxum procedētem a corporibus viſis et eos apparere diuerſos propter diuerſitateꝫ talis effluxus. falſum ē. quia viſus non videt colorem per hoc ꝙ corpus tangat occulū ſed per hoc quod immutat mediuꝫ ꝛ hoc immutat viſuꝫ non per effluxuꝫ alicuius corpo

ris: ſed per contactum medij mutati a viſibili. Si aūt contra primum modū apparendi medios colores ſcilicet per colorata pua equediſtantia dicatur ꝙ ſecundum hoc neceſſe ē ponere aliquam magnitudinem eſſe inuiſibilē: et ſi contra ſcōm ſcilicet de ſuppoſitione coloris ad colorem dicatur ꝙ hic modus ſupponit aliquod tempus inſenſibile ita ꝙ viſus ſimul ſentiēs ſuperior eſt qui propinquior eſt et inferior ē qui remotior eſt: decipitur nec pcipit tempus illud in quo prius videtur ſuperior ꝙ inferior: ſed putantur eſſe vnus color qꝛ ſimul apparent: dicendum ē ꝙ hec inconuenientia non ſequuntur ad modos predictos. in ſecundo enim modo color ſuperior mutabilis eſt a ſubiacenti. et ideo non apparet ſuperior ſecundum ſuam propriam coloritatem ſimiliter nec inferior. ſed ſic apparentia cuiuſdā medij coloris non in diuerſis temporibus: ſed in eodem. In primo etiam modo non ſupponitur ꝙ aliqua magnitudo ſit ſimpliciter inuiſibilis ſed ab aliqua diſtantia eſt uiſibilis et ab aliqua inuiſibilis. vnde aliquarum magnitudinum quarum quelibet eſt inuiſibilis a longe: pōt fieri quidam color vt appareat quidā color communis aliquibus magnitudinibus diuerſorum colorum. quarū nulla videtur per ſe propter diſtantiā: tamen omnes ſimꝉ videri poſſunt vt patet in filis quibus texuntur pani factū eſt. Quod autem nulla magnitudo ſit ſimpliciter inuiſibilis: poſterius conſiderabitur.

Capitulū. xij. qḋ ſic incipit: ſi autem mixtio corporū et c̄. Determinat generationem mediorum colorum ſecundū exiſtentiam. et quare ipſorū multe ſunt ſpecies.

I commixtio corporum ſecūdū rem non ē permixta poſitioni minimorū equidiſtantium ſicut quidam dicunt. quia talia non fiunt vnū: cum qḋlibet ipſorum remaneat diſtinctū ab alio: ſicut patet in hominibus equis et ſeminibus. ex quorum minimis non fit vnum: ſed potius fit vnum ex his que totaliter adinuicem cōmiſcentur vt dictum eſt primo de generatione. Neceſſe eſt hanc mixtionem eſſe principalem cauſam mediorum colorum. et non ſuppoſitiōem coloris ad colorem nec equidiſtātem poſitionem ipſorum. nam cuiuſlibet mixti videtur vnus color non ſolum prope exiſtentis ſed etiam de longe. Et quoniam multis proportionibus miſcibilia adinuicem miſcentur: ideo multi fiunt colores medij. reperitur enī in miſcibilibus multiplex proportio: ſicut in minimis. reperitur etiam ſuperabundantia alteriꝰ ad alterum eo modo quo dictum eſt ſupra de diſtantibus et ſuperpoſitis. Cauſa autem propter quā ſpecies colorū ſaporum et ſonorum ſunt terminate ⁊ nō infinite poſterius dicetur. Quid autem ſit color et quare multi ſunt colores ſic dictum eſt nunc. de ſonno et voce in ſecundo de anima dictum fuit.

Capitulum. xiij. qḋ ſic incipit: de odore vero et ſapore et c̄. Premiſſo ꝙ determinare intendit de ſapore excludit tres opiniones de generatiōe ipſius.

E odore et ſapore nunc dicendū eſt. fere enim videtur odor et ſapor eadem qualitas paſſibilis. non tamen ſunt in eiſdem ſubiectis. qꝛ odor magis ē in ſiccis. ſapor autem in humidis. tamen quia ſapor manifeſtior eſt nobis ꝙ odor: ideo de ipſo determinādū. Cauſa autem ꝙ odor immanifeſtior eſt nobis: oritur ex duobus. primo qꝛ peiorem habemus odoratum alijs animalibus. ſecundo qꝛ inter alios ſenſus hunc ſenſum habemus minꝰ viuacē. ſaporem aūt melius ſentimꝰ quia ſenſum tactus habemus diſcretiſſimū et meliorē alijs animalibus. guſtus aūt

eſt quidam tactus. De ſaporum autem generatione tres accepimus opiniones
Empedocles enim dicit ꝙ licet natura aque quieſcat inſipida: ſunt tamen in ea om-
nia genera ſaporum permixta. et hec inſenſibilia fiunt. Alij autem dicunt ꝙ aqua
non habet actu naturaz alicuius ſaporis. tamen eſt paniſpermia id eſt vniuerſale ſemi
narium om̄z ſaporum. ita ꝙ ex aliqua parte ipſius ſit talis ſapor et ex alia alius. A
lij vero dicunt ꝙ aqua non eſt cauſa ſaporuz: cum ſit indifferens ad omnes: ſed diuer
ſitas ſaporuz cauſatur ex diuerſitate agentiuz. vt ſi quis dicat ꝙ ex ſole cauſatur talis
ſapor. et ex igne alius cauſatur. Primuz autem dictum ſcilicet empedo. apertuz
mendatium eſt. videmus enim in eiſdem rebus permutari ſapores ex ſola decoctio
ne et calefactione abſqz hoc ꝙ in eiſdem fructib9 ex ſolo proceſſu maturitatis videm9
fieri omnimodos ſapores. Secundum etiam dictuz verum non eſt. nam ex eadē
aqua quemadmoduz ex eadem eſca poſſibile eſt fieri diuerſos ſapores. ita ꝙ ipſa ē ſo-
lummodo principium paſſionum ſaporum et non paniſpermia id eſt vniuerſale ſemē
cum ſemen habeat virtutem actiuam. Similiter tertium dictum non eſt ſuf
ficiens aqua enim non recipit hanc virtutem quaz vocamus ſaporez a ſola virtute ca
lidi. nam inter omnia humectantia ſenſibiliter ſubtilior eſt aqua. in tantum ꝙ in ſubti-
litate excedit oleum. cuius ſignum eſt quia difficilius eſt conſeruare aquaz ꝙ̄ oleum.
Quod autem oleum ſupernatat aque accidit quia plus habet de aere. quod etiam
plus diffunditur hoc accidit propter vntuoſitatem et lubricitatem. cum ſit magis vn-
ctuoſum ꝙ̄ aqua. Quoniaz igitur aqua calefacta non apparet groſſior ꝙ̄ prius ſapo
res autem omnes ſunt cum quadaz groſſitudine: manifeſtum eſt ꝙ calidum non eſt to
ta cauſa ſaporum licet ſit conſeruatiuum ipſorum.

Capitulum. xiiij. quod ſic incipit: apparent autē ſapores et cē. Aſſignat na
turalem cauſam ſaporuz que eſt ex permixtione ſicci cum humido oſtendens
ꝙ humidum aque immutatur a ſicco terreſtri in diuerſos ſapores ex quo con
cludit diffinitionem ſaporis.

Omnes ſapores qui ſunt in fructibus in quibus manifeſte ſapores diuerſificā
tur: apparent in terra. Et ideo multi naturaliuz dicunt aquam eſſe talis ſa
poris qualis terra per quam tranſit. et hoc manifeſtuz eſt in aquis amaris ſicut
in ſalſis. ſal enim quedam ſpecies terre. aque etiam collate per cinerem amarum ha-
bent amarum ſaporez: fontium etiam quidam amari ſunt quidam accuti quidam ve-
ro aliorum ſaporum ſecundum diuerſitatez terre per quam tranſeunt aque ipſorum.
Rationabiliter igitur genera ſaporum fiunt in plantis propter affinitatez quam ha
bent cum terra. Humidum enim aque natum eſt pati a ſicco terreo. ſicut et quod-
libet contrarium a ſuo contrario. predictuz etiam humidum patitur ab igne. quia eius
natura terre ſicca eſt. In hoc tamen differt a terra. quia proprie proprius ignis eſt ca-
lidum. terre vero ſiccum quemadmoduz dictum eſt in libris de generatione. Nec di
co ꝙ ignis terra et aliud quodcumqz elementum agat et patiatur ſecundum quod
ſunt talia: ſed potius ſecundum ꝙ vnumquodqz vel in vnoquoqz eorum eſt contrarie
tas. Quemadmodum igitur qui lauant in aqua corpora colorata et ſaporoſa red-
dunt colorem et ſaporez aque tales qualia ſunt huiuſmodi corpora: eodem modo hu
midum aqueum tranſiens per ſiccum terreſtre et digeſtum a calido mouente cali-
ficatur ſapore conuenienti terre per quam tranſit. Et ideo dicimus ꝙ ſapor eſt paſ
ſio facta in humido aqueo a ſicco terreſtri immutatiua guſt9 de potentia ad actuz. Di
co autem immutatiua guſtus: quia omne ſenſibile ducit ſenſum ſiue ſenſitiuuz de po-

tentia in actum per actionem ſuam quia ſentiri non conſiſtit in ſpeculari ſed in agere.

Capitulum.xv.qđ ſic incipit:quoniam autem non omnes ſicci et c̃. Declarat ꝙ ſapor eſt paſſio ſimul ſicci et humidi.quia ſapidū mutat propter ſiccitatem et humiditatē et maxime propter dulce cui admiſcentur alij ſapores ad condimentum.

Quoniam autē ſapores non ſunt paſſio cuiuſlibet ſicci.ſed ſicci nutritiui:ideo nec ſiccū ſine humido nec humidum ſine ſicco pertinet ad saporē. eſca enim ex qua nutriuntur animalia eſt aliquid commixtū ex vtroqꝫ. Quod probatur ex hoc quia cibi oblati animalibꝰ ſunt aliqua tactu ſenſibilia facientia augmentum vel detrimētum propter calidū vel frigidum exiſtens in eis. tale enim oblatum in cibum nutrit ſecundum quod guſtabile et dulce.omnia enī nutriuntur dulci vel ſimplici vel commixto.tale autem ſimul eſt ſiccū et humidū. Et q̃uis in libro de generatione determinatū ſit quomodo nutribilia nutriuntur:ad preſens tamen determinandum eſt ꝙ calidum augmentat et conſtituit nutrimentū.ita ꝙ leue ⁊ dulce trahit ſurſum amarum autē et ſalſū relinquit inferius propter grauedinē.quod enim facit calor exterior in corporibus ex quibus eleuat quod ſubtilius eſt et dulcius:hoc idem facit naturalis calor in animalibus et plantis trahens ſuperius illud quod dulce eſt in cibo ad nutrimentū et ideo omnia nutriuntur principaliter ex dulci. Cōmiſcentur alij ſapores vt ſalſus et accutus cum dulci pro condimento vt fiat aptior cibus reprimunt dulce ne nimium faciat nutrimentum. eſt enim dulce nimis repletiuum ⁊ ſupernatatiuum propter ſui leuitatem.

Capitulum.xvj.quod ſic incipit:quemadmodum enim colores et c̃. Determinat de generatione mediorum saporum et qui facit ſapores extremi et qui medij et quot ſpecies ſaporū qualiter etiam ſe habent extremi ſapores ad inuicem excludens falſas opiniones circa predicta.

Sicut colores medij ſunt ex commixtione albi et nigri:ita medij ſapores ex cōmixtione dulcis et amari. Ita ꝙ ſecundum diuerſā proportionem mixtionis dulcis et amari ſeu virtutū ex quibus hi ſapores cauſantur diuerſificant medij.et qui inter eos ſunt delectabiles:fiūt ex mixtione bene proportionata. Saporum autem ſolus vnus eſt dulcis.pinguis.amarus vero et ſalſus fere ſunt idem. ponticus autem ideſt mundificatiuus acetoſus ſtipticus et accutus medij ſunt dulcis et amari. Fere igitur tot ſunt ſpecies ſaporum quot colorū ſcilicet ſeptem predicte Colorum enim liuidus ſeu flauus ita ſe habet ad album ſicut ſapor pinguis ad dulcem.fuſcus autē ad nigrū ſicut ſalſum ad amarū. In medio autem albi et nigri ſunt colores quattuor ſcilicet puniceus et rubeus a lurgō ideſt citrinus viridis ⁊ tyanus et celeſtis. Inter hos autē colores ſunt alij licet nō ita nominati. Sicut autem nigrū eſt priuatio albi in perſpicuo:ita amarū eſt priuatio dulcis in humido nutritiuo.et ideo cinis eſt amariſſimus inter omnia cōbuſta:quia ex ipſo exalauit humidū dulce atqꝫ potabile. Democritus autem ⁊ plurimi naturaliū circa ſenſꝰ opinantur tria inconuenientia.differunt enim primo ꝙ omnia ſenſibilia ſunt ſeu tāꝗ̃ tangibilia.nam ſi hoc verum eſſet oporteret quemlibet ſenſum eſſe tactū quod faciliter cognoſcitur eſſe falſum quia tactus ſentit per mediū coniunctum. quidā autē alij ſenſꝰ p̄ mediū extraneū.Secūdo vtunt̃ ſēſibilibꝰ comunibꝰ.ſ.magnitudine.figura.aſpero.et leui.obtuſo.et accuto.qui ſūt in magnitudine quaſi ꝓprijs ſēſibilibꝰ

aſpero. et leui. obtuſo. et aecuto. qui ſunt in magnitudine quaſi proprijs ſenſibilibus quod dupliciter apparet falſum. primo quia hec ſunt comunia multoꝝ ſenſuum. acutum enim et obtuſum de quibus minus videtur ꝙ ſint comunia ſenſibilia q̄uis nō omnibus ſenſibus: tamen tactui et viſui comunia ſunt. Secundo hoc falſum apparet quia nullus decipitur. circa proprium ſenſibile. vt viſus circa colorem. auditus circa ſonum. de quibus comunibus aūt ſenſibilibus predictis decipiuntur ſenſus. Tertium incōueniens democriti et quorumdam alioꝝ eſt. quia dicunt comunia ſenſibilia eſſe iddem ꝙ propria. vt aſperum dicunt eſſe nigrum et lene album. Sapores vero eſſe figuras hoc dicto apparet tripliciter eſſe falſum primo q2 nullius ſenſus eſt ſentire ſenſibilia comunia tanq̄ propria. et ſi alicui hoc attribueretur magis debēt conuenire viſui. ꝙ ſi dicatur ꝙ magis conuenit guſtui ſentire figuras tanq̄ propriuz ſenſibile quia ſunt iddem ꝙ ſapores: oportebit guſtū magis cognoſcere ea q̄ ſunt minima in figuris et diſcernere differentias figuraruz. vnuſquiſq3 enim ſenſus magis ꝑcipit minima proprij obiecti et magis diſcernit differentiam ipſi9 q̄ alius ſenſus. falſum eſt autez guſtum magis ſentire minimuz figuraruz et magis diſcernere differētias ipſaruz q̄ viſuz. Preterea infra naturaz cuiuſlibet ſenſibilis proprij eſt aliqua contrarietas ut in colore nigruz contrariatur albo. et in ſapore dulce amaro. figure āt non eſt figura contraria. ſicut circulus non eſt cōtrarius alicui figure plurium angulorum. preterea cuz ſpecies figuraruz ſint infinite: oportet et ſapores infinitos eſſe ſi figure ſint ſapores non enim eſt aſſignare quare vna figura moueat guſtuz et alia non ſi eadem eſt nature figure et ſaporis. De guſtabili ergo et ſapore hec dicta ſunt. nam alie proprietates ſaporum in tractatu de plantis habent propriaz conſideratiōez.

Capitulum. xvij. quod ſic incipit: hunc vero moduz. vel ſic eodez vero modo oportet intelligere et c̄. Determinat de cauſa generationis odoris oſtendens ꝙ actiuum in odore eſt enchimum ideſt humiduz incorporatum ſicco et ſuſceptiuuz ipſius eſt humidum comune aeri et aque.

Sicut dictum eſt ꝙ ſapor eſt paſſio cauſata a ſicco terreſtri in humido: ita oportet intelligere ꝙ odor ab humido enchimo ideſt incorporato alicui ſicco cauſatur in aere et in aqua. Quibus eſt comunis perſcuitas ſuſceptibilis odoris. non ſecunduz ꝙ perſpicuitas: ſ3 ſecundū ꝙ ſuſceptibilis eſt enchimi ideſt ſicci imbibiti humido. a quo illud eſt comune aeri et aque habet alterari quaſi lauabile et mūdabile ab eo. Quod autez non ſoluz aer ſed etiam aqua ſuſceptibilis ſit odoris: maniſeſtum eſt in piſcibus. et in animalibus dure teſte. qui viuunt in aquis. hec enim ſicut et piſces odorant in aqua nō quidez propter aerez qui exiſtat ſub aqua: cum aer ſupernatet aquis. predicta etiam animalia in aere non reſpirant nec odorant. Si igitur odor ſit tam in aere q̄ in aqua in quantuz comune eſt eis humidum: patet ꝙ odor eſt paſſio facta in humido ab enchimo ſicco ideſt a ſicco imbibito humido. Quod aūt omnis odor ſit paſſio cauſata ab humido compreſſo a ſicco patet tam per habentia q̄ per non habentia odorez ſicut elemēta. quoruz quodlibet vel eſt ſimpliciter ſiccū vel ſimpliciter humiduz ſi aūt dicatur aliquod elementuz habere odorez vt aqua maris. hoc non ē in quātum eſt ſimplex elemētum ſed in quantuz in mari eſt mixtio ſicci terreſtris cum humido aqueo. Et ſimilr̄ ſi dicatur ꝙ terra ē odorabilis vt ſal ⁊ vitrū: hoc non quia talia ſunt pure terra: ſed quia mixta ex humido et terreo. quod patet ex hoc ꝙ ab

ipſis compreſſis effluit oleum:licet minus a vitro: quia magis eſt terreſtre et ideo minus habet de odore. quia achimum eſt. Lapides etiam carent odore. quia ſunt achimi idest ſine humido predicto ligna vero odorem habent ẽchima enim ſunt. licet aqua ſica minus participẽt virtutem cauſatiuam odoris. Metallorum autem aurum caret odore. quia achimuz eſt. es vero ferrum odorem habẽt. et maxime quando cõburitur humiduz ipſorum. nam ſcorie in eis hodorabiliores ſunt propter ſiccum humido imbibitum. argẽtum vero et ſtannum licet odorabiliora ſiut ꝙ̃ aurum: minus tamen participant odorem ꝙ̃ es et ferrum quia plus habent de humido aqueo.

Capitulum. xviij. qđ ſic incipit: videtur autez quibuſdam et cẽ. Confirmat per opiniones aliorum de odore quod ſuperius dictum eſt improbans tamen diffinitionem dicentem ꝙ odor eſt fumalis euaporatio comunis terre ⁊ aeri.

Omnes autem antiqui qui de odore loquẽtes ipſuz dicunt eſſe fumuz propter quod eraclitus dixit ꝙ ſi omnia fiant fumus odoratus diſcernet omnia entia ⁊ et omnes ſic loquũtur de odore. et aliqui extiſtimant ipſum eſſe exalationem. alij vero euaporatiõem. quidam vero vtraqȝ hec. licet inter ſe differãt. quia euaporatio eſt quedam humiditas aquea exalatio autez ſeu fumalis euaporatio eſt comunis aeri et terre. cuius differentie ſignum eſt ꝙ ex vapore roſoluto fit aqua. exalatio autẽ reſoluta fit quedam ſpecies terre. Neutrum autem horum ſcicet euaporatio ⁊ fumalis euaporatio poteſt eſſe odor euaporatio enim habet naturam aque que eſt achima. idest ſine humido imbibito ſicco quod eſt actiuum odoris fumalis. et fumalis euaporatio non poteſt fieri in aqua. in aqua tamen quedam animalia odorãt vt dictum eſt prius. Preterea euaporatio comunis eſt terre et aeri ſicut ergo euaporatio vnius predictorum non eſt odor ita nec alterius. Quoniam igitur tam aqua ꝙ̃ aer poſſunt recipere humidum ſicco incorporatum et pati ab enchima ſiccitate: manifeſtum eſt ex hoc ꝙ vtriuſqȝ natura humida eſt. Quemadmodum ergo ſiccum terre diffuſum ꝑ humiduz aque et aeris facit ſapores: ita ſiccum imbibitum humido diffuſum per iſta facit odorem. Oportet enim proportionales eſſe humoribus. Quod in quibuſdã magnifeſtum eſt quidam enim odores dicuntur aceto ſi et dulces et accuti et pontici ⁊ craſſi ſicut et quidam ſapores. amaris autem ſaporibus proportionantur non amari odores ſed putridi. quia quemadmodum amari ſapores cum difficultate ſorbentur: ita putridi odores cum difficultate reſpirantur. ex quo magnifeſtum eſt ꝙ ſicut ſapor fit in aqua ita odor in aere et in aqua. Et propter hoc frigus et congelatio que alterãt humidum ebetant ſapores ⁊ deſtruunt odores. quia per predicta pellitur caliduz quod generat et mouet tam ſapores ꝙ̃ odores.

Capitulum. xix. quod ſic incipit: ſpecies autem odoratus due ſunt et cete. Determinat ꝙ ſpecies odoris alique ſunt ſecundum conuenientiam ad ſapores et hec comunes ſunt homini et alijs animalibus et aliqui ſunt odores ſecũdum ſe et tales quia proprie hominis.

Odoris due ſunt ſpecies. vna quidem propter conuenientiam ad ſapores alia ſecundum ſe falſum eſt enim odorabile non habere ſpecies ſicut quidam dicũt. Quedaz ſpecies odoris ordinãtur et cõnittantur ſapores. ⁊ tales habẽt delectabile et triſte ꝑ accidẽs. ſ. i quãtũ eoꝝ odor ẽ paſo nutrimẽti. ⁊ huiuſmodi odores delectabiles ſũt dſidrãtib9 nutrimẽtũ i q̃ntũ ꝑ ipoſ ꝑcipiũt nutrimẽtũ repletis ãt

et nõ egentibus cibo non ſunt delectabiles ſicut eſca hñs hoĩs odores eis non ẽ delectabilis nec triſtis. predicti igitur odores ſcõm accidens habent delectabile ⁊ triſte et communes ſunt omnibus animalib9 perfectis. Quidam aũt odores ſcõm ſe delectabiles ſunt ſicut odores florũ. Non enĩ propter alimẽtũ huiuſmodi odores ſũt delectabiles quaſi per ipſorum permixtionẽ eſca ſit magis appetibilis: ſed interdum minus. vnde e tritius vituperãs euripidem appetẽtem cibaria delicata dixit ei: qñ quo quis lentem non infũdas myron idest vngentum ſuauiter redolẽs. qꝛ ex hoc cibus inſipidior redderetur. Nec obſtat dictis ꝙ aliqui in potib9 et cibis tales odores commiſcent. faciunt enim hoc vt inferant naturali delectatiõi. ſ. vt delectabile vni ſeſui ſit delectabile duobus per mixtionẽ alicuius odoris. Odorabile igitur faciens ex ſe delectationem propriũ ẽ hĩbus. odorabile aũt delectabile propter ſaporẽ cõuenit hoĩ et alijs animalib9. et diuidiẗ ſcõm ſpecies ſaporũ: primũ aũt odorabile diuiditur in ſpẽs ex natura ſua. Nõ autẽ odorabile ſcõm ſe eſt propriũ hoĩs. ratio eſt frigiditas cerebri exiſtente ei cerebro hominis naturaliter frigido: et ſanguis qui circa cerebrum ẽ faciliꝰ infrigidabitur. qꝛ ſubtile ẽ purum. fumoſitas cibi ad cerebrum aſcẽdens de leui infrigidaẗ et ingroſſatur ex qua infirmitates et reumatice generãtur. in adiutoriũ ergo ſanitatis facta ẽ hec ſpẽs odoris ad cerebri cõfortatiõẽ. hoc enĩ opus maniſeſte efficit odorabile. nec aliud opus ipſi9. Odorabile ãt propter ſaporẽ magis facit ad augmẽtum dictaꝝ infirmitatũ ꝙ̃ ad ſanitatem. cõmixtum enim cibo qui eſt frigidus materiam reumatũ augmentat. odor autem rei odorifere ſcõm ſe quaſi ſemꝑ confert cerebro. dico ãt q̃ſi ſẽp. qꝛ ſi indebito modo quis vtaẗ ipo nõ cõfert ꝫ grauabit

Capitulum. xx. qđ ſic incipit: et propter hoc per reſpirationem fit declarat quare hõ et omnia animalia pulmonẽ habentia ſentiũt odorem reſpirando. ita tñ ꝙ hõ odorẽ in ſe et nõ tñ cũ ſapore: alia aĩalia ſẽtiũt odorẽ ꝓpter ſaporẽ

On omnia animalia percipiunt odorem per reſpirationem: ſed homo et animalia habentia ſãguinẽ et pulmonẽ vt quadrupedia et q̃ habent naturam aeream vt volatilia. Odoribus namqꝫ aſcẽdẽtib9 ad cerebrum propter lenitatẽ caloris ipſorum: facit ſaniorem locũ cerebri. quia virtus odoris naturaliter ẽ calida. ad hoc autem in quibuſdam animalibus fit adiutorium per reſpirationem. q̃ natura vtitur ad duo: videlicet principaliter in adiutorium cordis ſeu toracis et ſecundario ad odorem. Exalante enim odore motus reſpiratiõis per nares adnẽticiam facit actionem odoris ad cerebrum. proprium autẽ hominis ẽ ſentire odorem per reſpirationem quia maius et humidius cerebrum habet alijs animalibus ſcõm proportionem ſui corporis. propter quod differẽter ab eis ſentit odores. et gaudet odoribus florum et ſimiliũ quorum calor et motus eſt temperatus reducẽs ypbolem idest exceſſum frigiditatis et humiditatis cerebri ad debitam mẽſuram. Alia vero animalia habentia pulmonem per reſpirationem ſuſcipiunt odorem alterius generis. ſ. qui eſt cum ſapore. hunc enim ſenſum ſimul cum reſpiratione dedit eis natura vt non duo ĩſtrumenta eſſent in eis vnum reſpirandi et aliud odorandi: ſed potius vnum vtriuſqꝫ quod ſic ſufficit ad vtrumqꝫ ſicut vnus odoratus in hominibus ſufficit ad percipiendum odores vtriuſqꝫ generis ſcilicet odorabilis ſecundum ſe et odorabilis per ſaporem.

Capitulum. xxj. quod ſic incipit: que aũt non reſpirãt et cẽ. Declarat ꝙ a-

nimalia non reſpirãtia habent odoratuꝫ: licet non ſit manifeſtũ ſic in eis ſicut in reſpirantibus quo inſtrumẽto oderent.

Animalia que nõ reſpirant habere ſenſum odorabilis manifeſtuꝫ eſt. piſces eñ et omne genus animaliuꝫ enthomorũ ſicut ſunt apes et formice et quoddam genus piſcis marini quod dicitur purpura et multa alia ſimilia de longe ſentiunt odorem qui eſt propter saporem ⁊ per ipſuꝫ ſequũtur nutrimẽtum. Non eſt ãt manifeſtuꝫ in his animalibus quo ſenſu odorent ſicut eſt in ſe reſpirãtibus. et ideo ſi quis obiciat ꝙ animalia reſpirantia per odoratum ſentiunt odoreꝫ: hec aũt animalia non ſentiunt odoreꝫ per reſpiratiõem: videbitur ꝙ alius ſenſus preter quinqꝫ ſit in eis per quem ſentiũt odorem quod eſt impoſſibile. quia vbi eſt ideꝫ obiectum: eſt idẽ ſenſus idem eſt odorabile quod ſentiũt ſcilicet reſpirantia ⁊ non reſpirãtia. Sed forte non eſt idem modus in vtriſqꝫ percipiendi odorem. In reſpirãtibus eniꝫ ſẽſus odoratus habet quaſi quoddaꝫ coopculuꝫ ſuperiacens organo ipſius quod aufertur virtute ſpũs per reſpiratiõem atracti. et ideo non ſentiunt quando nõ reſpirant ꝓpter cooperculum ſuperiacẽs et prohibens odorationes aſcẽdere. In non reſpirantibus non ẽ tale cooperculum. et ideo reſpiratione non egẽt ad odoratuꝫ ſed ſufficit ꝓportionata diſtãtia obiecti. Exemplum huius ẽ in ſenſu viſus. quedam enim animalia in occulis habent palpebras quibus non releuatis: minime vident. quedaꝫ ãt vt habentia duros occulos palpebras non habẽt. et ideo non egent aliquo reuelante palpebras ad videndum: ſed ſufficit proportionata diſtantia obiecti.

Capitulum. xxij. quod ſic incipit: ſimiliť et aliorum animalium qӡlibet. oſtendit ꝙ alia animalia preter hoĩem non aborrent fetidos odores propter fetorẽ ſꝫ propter paſſionẽ aliam. et ꝙ odoratus tenet mediuꝫ inter alios ſenſꝰ.

Alia animalia preter hoĩeꝫ non patiũter a fetidis odoribꝰ niſi aliquod corruptiuũ ſit cum eis a quo patiuntur. ſicut eñ hoĩes patiuntur grauedinẽ capitis a fumo carbonuꝫ ⁊ ſulphuris non propter odorem ſed propter aliquid corruptiuum: ita alia animalia patiuntur a quibuſdaꝫ odorabilibꝰ non propter odoreꝫ ſed ꝓpter aliquid corruptiuum cum odore ꝑmixtum et talia fugiunt non ꝓpter fectorem. qꝛ multa que creſcunt in terra fectidos habent odores que non fugiunt eo ꝙ conferunt ad guſtuꝫ vel edulium ipſoꝝ. Igitur ſenſibus exiſtentibꝰ in numero quinario: odoratus videtur eſſe medius inter eos conſiſtit ergo inter tactum et guſtuꝫ q̃ ſentiunt per medium cõiunctum et inter viſum et audituꝫ que ſentiunt per mediuꝫ ſeparatum. conuenit enim cum tactu et guſtu qui ſunt ſenſus nutrimẽti. quia odorabile eſt paſſio nutritiuorum ſecũduꝫ ꝙ odor proportionatur ſapori cum auditu vero et viſu conuenit odoratus in quantum odorabile percipitur ꝑ medium extraneum. odorãt enim animalia per aerem et aquam ſicut per vtrũqꝫ iſtoruꝫ vident et audiunt. percipitur eñ odorabile per medium ſpũm ſicut viſibile et audibile et ideo rõnabiliter odorabile aſſimilatuꝫ eſt cecitati euchime. ſ. humido infuſſo que ſic diffũtur per mediuꝫ ſicut color et ſonus dictuꝫ ẽ igitur quomodo diſtingũtur ſpecies odorabilis.

Capituluꝫ. xxiij. qd ſic incipit: ꝙ autem quidam pictagoricoruꝫ et cẽ. Excludit opinionem dicentium quedam animalia nutriri odoribus.

Quod quidam pictagoricorum dicunt nutriri quedam animalia odoribus: irrationabile apparet dupliciter. Primo quidem quia oportet cibum eſſe aliquid cõpoſitũ. ſicut eñ ea que nutriuntur ſĩplicia nõ ſunt ſꝫ cõpoſita: ita et eoꝝ nutrimẽtuꝫ. cuiꝰ ſignũ ẽ ſupfluitas cibi q̃ ſibi interius collocať vt ĩ aĩalibus

ſiue exterius emittitur vt in plãtis: eſt aliquid mixtum. Preterea aqua ſolo nõ nutrit. ſed cõmixta alicui terreſtri oportet enim conſtitutum eſſe aliquid corporale vt fiat nutrimentum. Multo autem minus aer ſolus incorporari poteſt cum ſit ſubtilior aqua et ideo nec ipſe poteſt nutrire. Signum ꝙ odor non nutrit eſt quia omnibus animalibꝰ iiceſt locus receptiuus cibi ſcilicet ſtomachꝰ ad nutrimẽtum inſtrumẽtũqꝫ odoratus eſt in capite iuxta cerebrum. ſpiritus autẽ atractus cum odore non vadit ad ſtomachuꝫ ſed ad pulmoneꝫ qui eſt locus reſpirationis. quoniam ergo nec cerebrum nec pulmo ſunt idem cum ſtomacho qui eſt receptiuus nutrimẽti: ideo odorabile in quantum huiuſmodi non confert ad nutrimentuꝫ. Ad ſanitatem vero confert ſicut patet per experientiam ſenſibilem ex predictis. illud enim quod facit ſapor ad nutrimenti auxilium: hoc facit odorabile ad ſanitatem de ſenſibilibus: ergo ſcd'm organuꝫ vniuſcuiuſqꝫ ſenſus determinatum eſt modo predicto.

Capitulum. xxiiij. quod ſic incipit: obiciet autem vtiqꝫ aliquis. Inquirit vtrum qualitates ſenſibiles ſint diuiſibiles in infinituꝫ cum ſit in ſubiecto diuiſibili in infinitum. et ſoluit oſtendens ꝙ in ipſis qualitatibus eſt ſtatus.

Obiciet forte aliquis: ſi omne corpus diuitur in infinitum: qualitates ſenſibiles vt color ſapor odor et huiuſmodi erunt infinite. quia ſemper ſunt in corpore ſicut in ſubiecto. Videtur autem hoc impoſſibile. quia virtus cuiuſcũqꝫ qualitatis ſenſibilis conſiſtit in poſſe mouere ſenſum. ſi infinite ſunt ſenſibiles qualitates: neceſſe eſt ſenſum diuidi in infinita. neceſſe eſt etiam magnitudinem quãtumlibet paruam eſſe ſenſibileꝫ. quod eſt impoſſibile. non enim poteſt diuidi album niſi in quantitate determinata. Contra ſi qualitates ſenſibiles non ſunt diuiſibiles niſi ꝑ diuiſionem corporis: poſſibile eſt eſſe corpus paruum nullam habens ſenſibilem qualitatem ⁊ omnino non ſenſibile. quia omne ſenſibile ẽ tale per qualitatẽ ſenſibileꝫ. poſſibile etiaꝫ erit eſſe multa corpora parua inſenſibilia ex quibus cõponetur ſenſibile. q̃d eſſe non poteſt eo ꝙ neceſſe eſt corpꝰ ſenſibile componi non ex mathematicis corporibus: ſed ex ſenſibilibus. Preterea corpora carentia qualitatibus ſenſibilibꝰ nõ poterunt cognoſci per ſenſum nec etiam per intellectũ quia inteligibilia q̃ ſunt exterius intellectus non percipit niſi mediante ſenſu. Dicere igitur eſſe quedam corpora carentia qualitatibꝰ ſenſibilibꝰ atteſtatur dicentibus eſſe magnitudines indiuiſibiles. quod quia impoſſibile eſſe oſtenſum eſt in ſexto phiſicorum. ſequitur ꝙ impoſſibile eſt eſſe corpus carens qualitate ſenſibili. Soluendo hanc dubitationem ſimul fiat manifeſtum ꝙ ſpecies ſenſibiliuꝫ vt coloris saporis et ſimilium ſunt determinate et non infinite. cuius ratio eſt quia habentia cõtraria habent vltima. eo ꝙ contrarietas ẽ inter ea que maxime diſtant. omnia autem ſenſibilia contrarietatem habẽt. album eſt et nigrum in colore dulce et amarum in ſapore contraria ſunt et vltima et eodem modo in alijs ſenſibilibus. Quod autem qualitates ſenſibiles non ſunt diuiſibiles ĩ infinitum ſecundum quantitatem patebit ſuppoſito ꝙ continuum diuiditur in infinitum: ſi per equalem proportionem inequalem tamen quantitatem diuidatur: ſtabit eius diuiſio ad finita. Supponatur ſecundo ꝙ non ens continuum per ſe ſed per accidens: habet ſpecies finitas. ſicut nunc dictum eſt. Quĩ ergo qualitates ſenſibiles ſunt q̃dam ſpẽs entis non habẽtes cõtinuitatẽ ꝑ ſe: manifeſtũ ẽ eas nõ diuidi in ſpẽs ĩfinitas. Videnẽ ãt in infinituꝫ diuiſibiles ꝑ continuũqꝫ ſunt cõrexe ſuo cõtinuo. et iõ

intelligendum eſt ꝙ aliud eſt eſſe ſenſibile virtualiter et ſẽſibile actualiter. Milleſſima enim pars nulli latet viſum videntem totum millium. ⁊ minimus ſonus ſicut eſt dieſis latet auditum audientem totum cantum. et ſimiliter eſt de paruis ptib9 aliorum ſenſibilium. parua enim pars ita eſt ſenſibilis virtualiter ꝙ nõ eſt ſenſibilis actualiter: niſi ſepata a toto. tunc enim actu eſt apta ſentiri. ſicut actu virtus greſſibilis eſt i bipede. Pars autem parua qualitatis ſenſibilis actu ſeparata a toto propter debilitatem virtutis reſoluitur in cõtinens vt in aerem vel aquam. ſicut minimus odor infuſus non ſentitur. quia reſoluitur in aerem. et ideo qualitates predicte nõ ſunt in infinitum diuiſibiles. Preterea ſenſus ſcd̃m ſuperabundantiam virtutis ſentit ſenſibile parue quantitatis. ⁊ ideo ſi in infinitum diuideretur ſenſibile: ad minus oporteret virtutem ſenſitiuam augeri in infinitum. paruitas ergo ſenſibilis habet in potentia vt ſentiatur actu. aut ſentiri non poteſt niſi a perfectiori virtute. et ideo multe magnitudines vel qualitates ſunt inſenſibiles propter paruitatem. Cum igitur q̃dam partes ſenſibilium non ſolum in toto exiſtẽs: ſed etiam actu diuiſe per ſe ſunt ſenſibiles propter determinatam quantitatem quedam autem inſenſibiles ſunt propter paruitatem neceſſariũ eſt omnes qualitates ſenſibiles eſſe determinatas ſecundum certum numerum. non ſolum quantum ad ſpecies ipſarum: verum etiam quantũ ad numerum quantitatum.

Capitulum .xxv. quod ſic incipit: obiciat autem et quis mouet dubitationẽ vtrum ſenſibilia vel motus ipſorum prius perueniant ad medium q̃ ad ſenſum quod quidem maxime locum habet in viſu.

Siue ſentire fiat per hoc ꝙ ſenſibilia perueniũt ad ſenſum ſiue per hoc quod motus ipſorum alterat medium et per hoc agit in ſenſum: dubitatur vtrum prius operetur in medio q̃ in ſenſu. videtur enim odor et ſonus pri9 ſentiri a ppinquiori q̃ a remotiori. eo ꝙ prius ſunt in medio q̃ in termino. Queritur ergo vtrum ita ſit in inuiſibili et viſu. Videtur ꝙ ſic quia ſecũdum empedoclem. lumen ſolis prius attingit ad medium q̃ ad viſum et ad hunc q̃ ad terram. Preterea hoc videtur rationabile quia omne motum ab aliquo in aliud mouetur ita: ꝙ eſt temp9 medium inter termino aquo i terminũ ad q̃m. ſʒ viſio ſic fit p motũ ꝙ pri9 fert radi9 medio q̃ pertingit ad viſum. Et ſi dicatur ꝙ ſimul eſt audire ⁊ audiuiſſe videre et vidiſſe et ſic de alijs ſenſationib9 in quibus non eſt generatio ſucceſſiua: hoc non obſtat quia prius ſẽſibile attingit medium q̃ ſenſum. ſicut patet in ictu percuſſiõis et in prolatione vocis que multotiens in medio exiſtens nõ auditur. eo ꝙ diſpergetur in aere. et ſimiliter ex ꝑmanendum eſt de colore ⁊ alijs ſenſibilibus que non ſentiuntur quocumqʒ modo ſe habeant ſed aliter de propinquo. Dicendum eſt igitur ꝙ circa ſonum et odorem rationabiliter accidit ꝙ pri9 ſint in medio q̃ in ſenſu vel extremo. aqua enim ſeu aer que ſunt media ipſorum habẽt cõtinuitatem ita ꝙ primo alteratur prima pars eorum poſtea ſenſibilia ⁊ ſic de inceps. et ideo prius ſentitur qõlibet ipſorum in medio q̃ in extremo. Et ſi dicat̃ idem ſonus auditur a diuerſis ⁊ idem odor ſentitur a diuerſis ꝑ aliam aliam ꝑtem medij hoc nõ obuiat priori ⁊ poſteriori ꝑticipatiõe horum ſẽſibiliũ. qr lʒ ꝑmum mouẽs ſit vnum vt campana primũ ſonãs et thus pricipium redolẽs quod vnum ab oĩbus ſentitur tamen prima ſenſatio eſt in quolʒ ſentiẽte differẽs numero a ſẽſatione alteri9. ſimilr̃ igĩ multi vidẽt odorãt et audiũt idẽ viſibile odorabile ⁊ audibile nõ

per hoc ꝙ ſenſibilia ſint corpora diffuſſa per medium: ſed ſunt paſſiones et alterationes quedam. que non accidunt ſine corpore. ꝙuis de lumine aliter ſentiendum ſit ꝙ de alijs ſenſibilibus. ipum enim ita eſt in medio ꝙ tamen non eſt motio. Preterea aliter eſt in alteratione et latitudine. quia latio prius pertigit ad medium ꝙ ad finem. et quia ſonus fit per lationem partium medij: ideo prius eſt in medio ꝙ in termino in alteratione vero non eſt ſucceſſio ſed ſubito alteratur totum medium. et non prius dimidium eius: ꝙ alterans ꝑ nunc potens ſimul totum alterare. quando aūt non eſt potens ſimul alteratio tamen non oportet ꝙ alteratio ſit ſimul in ſubiecto et in toto alterabili: ſed prius alteratur prima ps et per illam ſecunda quemadmodum odor in humido ſucceſſiue diffunditur. et non ſimul fit in toto. Rationabiliter vtiqz ſenſationes que ſunt ſucceſſiue per medium non ſimul pertingūt ad ꝓpinquū et remotum ſola aūt viſio fit in inſtanti. quia lumen qđ facit videre in inſtanti alterat totum medium ſibi proportionatum.

Capitulum. xxvj. quod ſic incipit: eſt aūt quedam obiectio. Inueſtigat vtrū duo ſenſus poſſint ſimul eſſe in actu obiciens primo ad partem falſam ſcilicet negatiuam.

Quedam dubitatio eſt ſi contigat in eodem inſtāti duos ſenſus ſimul eſſe in actu. Videtur ꝙ non. ſupponatur enim tanꝙ verum ꝙ major motus repellit minorem. propter hoc viſus aliquādo non videt ea que ſunt in cōſpectu oculorum: ſi major motus vehementis cogitationis vel timoris vel ſtrepitus in homine fiat. Supponatur etiam ꝙ magis ſentitur aliquid ſenſibile quando ſimplex eſt: ꝙ quando alteri eſt commixtū. vt vīus vini puri magis ſentitur ꝙ quādo eſt admixtum aque. et vna vox melius diſcernitur per ſe ꝙ alteri cōiuncta in aliqua cōſonātia in qua vna alterā obſcurat. ſicut accidit in oībus ex quibus fit vnum. Si igitur major motꝰ impedit minorem: neceſſe eſt ſi ſimul ſunt majorem minus ſentiri ꝙ ſi ſolus eēt: ſicut ei ſuppoſitum eſt ſimplicia magis ſunt ſenſibilia. Si ergo duo motus ineq̄les ſunt ad duos ſenſus: minor totaliter impedietur et major faciet minus ſentiri ꝓprium ſenſibile ꝙ ſi ſolus eēt. ſi autem equales: alter impediret alterū. et ſic per nullum ipſorum erit ſentire. niſi forte dicatur ꝙ cōmiſcentur adinuicem et faciunt tertium ſenſibile qđ altero ſenſu ſentitur. ſed hoc eſt īpoſſibile quia non oīa apta ſunt cōmiſceri: ſed ſolum ea que ſunt ſub eodē ſenſu. vt accutū et graue cōmiſcentur in vnam ſimphoniam. Equales ergo motus diuerſorum ſenſibilium adinuicē ſe impediūt nec fit vnus ex eis. inequalium vero ſolꝰ major facit ſenſum. ergo non poſſunt duo ſenſꝰ ſimul eſſe in actu. Preterea magis ſentiet aīa duo ſenſibilia eiuſdem ſenſus vt accutum et graue per auditum: ꝙ duo ſenſibilia duorum ſenſuum. quia magis fit vnus motꝰ ex illis: ꝙ ex iſtis ſed eo vno ſenſu non contingit ſimul duo ſentire: niſi miſceātur et fiat vnum. quia vnus ſenſus ſentit per vnam operationem ſenſitiuam in actu que non poteſt eſſe niſi vnius obiecti numero licet in potentia poſſit eſſe plurium differētiarum numero. ſi ergo nō cōtingit ſimul ſentire actu aliter duo ſenſibilia vno ſenſu: multo minus cōtingit ſentiri duo per duos ſenſꝰ. Sentit ergo aīa actu vnum numero tamen tum quia ad ipſam pertinet ſenſibilia ſpē differētia tamen ratione vnius ſenſus ſicut album et nigrum ratione viſus amarum et dulce ratiōe guſtus ꝙ ratiōe diuerſorum ſenſibilium ſicut dulce et album ratiōe guſtus et viſus. et iō iudicat ſenſibilia ſpē differētia tam vno ſenſu ꝙ pluribus. vt album et nigrum iudicat viſu. dulce et album et amarum et nigrum iudicat guſtu et viſu. quia ſicut viſus ſe habet ad album et nigrum: ita guſtus ad dulce et amarum. Preterea cōtrariorum contrarij ſunt motus. tales aūt nō eſt poſſibile in eodem indiuiſibili tpe. ſed motus albi et nigri et dul

cis et amari et aliorum ſenſibiliũ que ꝓportionaliter in eodem genere ſenſibiliũ op ponuntur. vt diapaſon et diapẽte in genere audibiliũ contrarij ſunt ergo non poſſũt ſimul eſſe in eodẽ tẽpore. et ſic idem ſenſus non poteſt ſimul ſentire duo contraria niſi fiat vnum ex ipſis. ſi ergo magis diſtant ſenſibilia diuerſorum generũ vt dulce et albũ ꝙ vnius generis vt albũ et nigrum: ĩpoſſibile eſt ſenſibilia diuerſoꝝ ſenſuum ſimul actu ſentiri. ac per hoc ĩpoſſibile eſt duos ſenſ9 ſimul eſſe in actu.

Capitulum. xxvij. qđ ſic incipit: qđ autem quidã dicunt et cͤ. Improbat quãdã falſã ſolutionẽ precedentis queſtionis qua dici põt ꝙ duo ſenſus nõ ſunt ſimul in actu videntur tamen ſimꝉ eſſe qꝛ tp̄us mediũ eſt inſẽſibile.

Quidã tractantes de conſonãtia vocum dicunt ꝙ duo ſoni nõ ſimul perueniunt ad auditũ et videnꝉ ſimul audiri. quia tp̄us mediũ inter ipſos ẽ inſenſibile et eodẽ modo forte dicet aliquis ꝙ non contigit duos ſenſus ſentire. videtur autẽ ꝙ ſimul ſentiant. qꝛ tẽpus mediũ eſt inſenſibile. Ad quod primũ dicendum ꝙ non eſt verũ aliquod tẽpus eſſe inſenſibile et decipi aliquẽ propter eius inſenſibilitatẽ: cum omne temp9 ſenſibile ſit. Si enĩ aliquid ſentit ſe ipſũ in quolibet tẽpore: in eodem ſentiet aliquid a ſe nec decipietur nunc circa illud. et ſic tẽpus nõ erit inſẽſibile. nam ſi inſẽſibile eſſet ſĩpliciter deciperetur quis quo ad ſeip̄m. nec ſentiret ſi tunc videt vel ſentit. Preterea ſi eſt aliqđ temp9 vel aliqua magnitudo inſenſibilis propter paruitatẽ: nullũ totũ erit per ſe ſenſibile. quod patet ſic: per ſe ſenſibile non eſt quod per alterã ſui partẽ ſentitur: et per alterã non. ſi igitur eſt aliqua ps magnitudinis vel tẽporis inſenſibilis: per ipſã non ſentietur totum: ſed per aliam. ſicut contingit videre totã terrã quãdo vi[illegible]tur pars. et ambulare in anno quãdo ambulatur in hac parte anni. Si ergo totius magnitudinis. a. b. hec pars. ſ. a. g. nõ ſentitur ꝑpter paruitatẽ: alia vero pars. g. b. ſentiꝉ. et per ip̄m diciꝉ ſentiri tota magnitudo. a. b. non erit per ſe ſenſibilis aliqua tota magnitudo: ſed ſemper per ptem. quia eadem proportio erit cuiuſlibet totius ad aliquã partẽ ſui. ſ. a. g. Omnis ergo magnitudo ſenſibilis eſt: licet non ſẽper videatur ſcđm quod eſt. interdũ enĩ propter lõgĩquitatẽ videtur ſola magnitudo non vt ꝑtibilis nec extenſa: ſed quaſi indiuiſibilis. cuius cauſa ſuperius dicta eſt. tempus ergo omne ſenſibile.

Capitulũ. xxviij. qđ ſic incipit: de prius autem dicta obiectione. Determinat veritatẽ queſtionis predicte oſtendens ꝙ contigit ſimul diuerſa ſentire, non propter hoc ꝙ anima ſit diuiſibilis et per vnã partẽ ſui ſentiat vnum et per aliã aliud ſed indiuiſibilis exiſtẽs plura ſimul ſentit non tamen ſentit aliquod indiuiſibile ſecundum quantitatem.

Onſiderandũ eſt de predicta dubitatione vtrum ſimul in vno indiuiſibili tẽpore contingat multa ſentire. Non oportet ad hoc dicere animam ſentire diuerſa ſenſibilia per aliam ptem ſui tanꝙ ſenſitiuũ ipſius non ſit indiuiſibile ſed potius continuũ et diuiſibile. Si enim per aliã et aliã partem ſui anima ſentit ſenſibilia diuerſorum ſenſuum: vt viſibile et audibile: eadem ratione oportebit dicere eam ſentire diuerſa ſenſibilia eiuſdem ſenſus. ſicut albũ et nigrum per aliã et aliã partem ſui. quod eſt falſum. Quod ſi quis dicat duos eſſe viſus ſicut ſunt duo oculi: hoc improbabile apparet quia vnus effectus eſt duoꝝ oculorum per quos viſio fit ſcđm ꝙ reducũtur ad vnam virtutem viſiuã cui reſpõdet vnum viſibile. ſi enim ſeparatim viſio fiat per duos oculos non ſimiꝉr ſe habebit potẽtia viſiua in anima et oculi in corpore. Preterea ſicut impoſſibile ẽ plures ſciãs differẽtes numero eſſe i

eodez:ita plures viſus vel plures auditus. actus aūt ſentiendi non ē ſine virtute ſenſiti ua:et hic non multiplicatur niſi multiplicato ſenſu. ſicut ergo vnuz ſenſibile eſt reſpe ctu vnius ſenſus:ita et vna virtus ſenſitiua ē in vno ſubiecto reſpectu vnius ſenſibilis.

Preterea magis ſentit anima in vno indiuiſibili ſenſibilia eiuſdez generis vt al buz et nigruz q̄ꝫ multa diuerſoꝝ generuz vt ſunt albuz ⁊ dulce. hoc autez licet ſenti at alia ⁊ alia virtute tamen vt reducūtur ad vnuz ſenſuale in quo eni vniūnť omes vir tutes ſenſitiue cum vna q̄daz pars anime. Si ergo vna parte ſui anima ſentit diuerſa ſenſibilia multoꝝ generuz et quibus non fit vnuz ſenſibile: magis ſentit per vnam ꝑ tem ſenſibilia eiuſdez generis. Eſt ergo vna quedaz pars anime que oīa ſentit licet a liud ſenſibile per aliaz virtutez. Hec aūt pars anime q̄ omnia ſentit in ſe conſidera ta eſt ad vnum indiuiſibile ſenſitiuuz ſcd̄m actum oīum ſenſibiliuz vt dulcis ⁊ amari ⁊ ſimiliuz. Conſiderata vero per reſpectuz ad q̄libet ſenſibile ſeorſū ē alia ⁊ alia in vir tute ſecundū potentias. Preterea quēadmoduz in vna ⁊ eadez re numero ineſt ſimul albuz ⁊ dulce ⁊ alia multa ſenſibilia q̄ niſi ſint in diuerſis partib9 ſubiecti ſic ſunt vnum ſubiecto ꝙ alteruz eſt eſſe formale vniuſcuiuſqꝫ ipſoꝝ:ita et in anima eſt vnum et idem ſenſitiuuz omniuz ſenſuuz ſcd̄m rem:licet ſit in aliud in virtute ſcd̄m diuerſam proportionez ad ſenſibilia diuerſoꝝ generuz. Quoniaz aūt nulluz ſenſibile eſt in diuiſibile et quālibet magnitudinez ſic patet. ad hoc ꝙ q̄libet ſēſibile ſentiať requiriť finita et determinata diſtātia niſi ſentiatur per tactuz extra quam diſtātiaz ſenſibile nō ſentitur ac ſi a poſteriori .i. diſtātia ſic finita eſt q̄ꝫ dare vltimuz terminuz diſtātie in quo primo viſibile videtur odorabile odorať ⁊ audibile auditur ⁊ vltra quez terminuz nul lum predictoꝝ ſentitur ⁊ ideo talis terminus ē indiuiſibilis. Si ergo ponať indiui ſibile ſentiri:in aliquo termino ſentietur primo .ſ. in vltimo diſtātie proportionate. Sed non maior ē ratio ꝙ primo ſentiatur in vno termino q̄ꝫ in alio cum ip̄m ſemper ſit indiuiſibile ſimul eſſe ſenſibile et inſenſibile. hoc aū eſt impoſſibile. De ſenſib9 ⁊ eorum organis quomodo ſe habeant tam in comuni q̄ꝫ in ſpāli dictum eſt.

Explicit liber de ſenſu ⁊ ſenſato

Incipiunt capitula eius.

Capituluz .j. cōtinet intentiōez aucto toris et neceſſitatem determinandi d̄ actionib9 comunib9 aīe ⁊ corpori.

ij. declarat neceſſitatē ſenſuuz in a nimalib9 ⁊ cōparat audituz ad viſuz q̄ꝫtuz ad perfectionē vtriuſqꝫ.

iij. quomodo antiqui attribuebāt or gana ſenſuuz elemētis ⁊ ſpecialiter or ganuz viſus igni.

iiij. improbat opinionez dicentium oculum eſſe ignez ⁊ viſionez fieri per e greſſuz luminis a viſu.

v. declarat quid bene et quid nō bene dicunt opinātes viſuz eſſe nature aq̄e.

vj. improbat opinionez dicentiuz vi ſionez fieri extra mittēdo ⁊ per coniuncti onem luminis rei viſe ⁊ luminis egredi entis a viſu.

vij. declarat veritatez predictoꝝ ꝙ vi ſio fit per mediuz illuminatuz et ꝙ ocul9 attribuitur aque.

viij. adaptat organa ſenſuuz elemētis.

ix. quid ſit dictum de proprijs ſenſibili bus in libro de aīa et quid reſtat dicendum de eis et quid ſit color.

x. diſtinguit ſpēs coloꝝ extremoꝝ et me dioꝝ:⁊ apparentē generationē medioꝝ co loꝝ et q̄re aliqui ſunt delectabiles.

xj. oſtendit aliuz modū apparentis ge nerationis mediorum colorum.

xij. oſtendit generationez medioꝝ colo rum ƀ veritatez ⁊ q̄re hoꝝ multe ſūt ſpēs.

xiij. excludit opinieies de generatione ſaporum.

xiiij. oſtendit saporez generari ex permixtione ſicci terreſtris cū humido a quo alteratur.

xv. ꝙ sapor ē paſſio ſicci ⁊ humidi ſimꝉ ſumpti ⁊ ꝙ ſapidū nutrit propter ſiccitatem et humiditatem.

xvj. determinat generatiōem et diſtinctionem mediorū saporum.

xvij. oſtendit cauſaz generationis odoris in quo humiduz incorporatuz ſicco eſt actiuum.

xviij. confirmat dicta de odore per opiniones aliorum.

xix. ꝙ ſpecies odoris alique ſunt ſecundum conuenientiam ad sapores et aliqui ſunt odores ſecundum ſe.

xx. quare homo et alia animalia habētia pulmonez odorant reſpirando. ita ꝙ homo odorat non ſolum propter saporez ſed etiam propter odorez in ſe.

xxj. ꝙ animalia non reſpirantia odorant licet inſtrumētuz odoratus non ſit in eis manifeſtuz.

xxij. ꝙ alia animalia preter hominem non abhorrent fetidos odores propter fetorem ſed aliquādo propter paſſionem aliam.

xxiij. excludit opinionez dicentium q̄dam animalia nutriri odoribus.

xxiiij. ꝙ qualitates ſenſibiles non ſunt diuiſibiles in īfinitū ꝗuis ſint in ſubiecto quanto diuiſibile in infinitum.

xxv. vtrum ſenſibilia prius veniant ad medium q̄ ad potentiaz ſeu organuz eiꝰ

xxvj. diſputat vtrum duo ſenſus poſſūt ſimul eſſe in actu arguēs ſophiſtice ꝙ nō

xxvij. excludit quamdaz falſam ſolutionem queſtionis predicte.

xxviij. determinat ꝙ duo ſenſꝰ poſſūt ſimul eſſe in actu non per diuiſionem ſubſtantialem anime: ſed per potentias virtutis ſenſitiue et ꝙ nullum ſenſibile eſt indiuiſibile.

Deo gratias.

De memoria ⁊ memorori et c̄. Prohemium huius libri continet intentionez di cendorum de memoria et reminiscentia. Conſiderandum eſt de memoria ⁊ de memorari quid ſit. et propter qd fit et cui parti anime accidit hec paſſio. Et ſimiliter ipm reminiſci quod non eſt idez ꝙ memorari. Cuius ſignuz ē ꝙ multi tardi ad adiſcēdū ſunt bene memoratiui. reminiſcitiui aūt ſunt qui veloces et bene apti ſunt ad adiſcendum.

Capitulūz primuz quod ſic incipit: prius quidem et c̄. Inueſtigat diffinitionem memorie. ſ. quid ſit. prius oſtendēs ꝙ obiectū eius ſcilicet memorabile non eſt aliquid futuruz nec preſens ſed preteritum. Ad cognoſcēdum aūt quid ſit memorari primū acciꝑiendūz ē qualia ſūt memorabilia. de hoc enī multotiēs decipiūtur. Intelligēduz eſt ergo ꝙ futurum non eſt memorabile: ſed opinabile et ſperabile. vnde de futuris eſt ſciā que dicitur a quibuſdaz ſperatiua a quibuſdā diuinatiua. Preſens etiam nō eſt memorabile ſed potius ſenſibile. Relinquit ergo memoriaz eſſe tantuz preteriti. dico āt preſens nō eſſe memorabile qꝛ cum aliquis videt rem preſentē vel actu cōſideret intelligibile non dicim9 ipm memorari ſed potius ſentire ⁊ ſpeculari. ſi autez ſine actuali preſentia ſenſibilis aut intelligibilis. hētur notitia rei ꝑ9 cognite per doctrinam aut per inuētionez aut per ſenſum: tunc dicim9 memorari. Eſt igitur memoria non ſēſus nec opinio: ſed habitus aut paſſio alic9 horuz relicta ex his vel ex eis cum interuenerit aliquod tēp9 mediū inter aprehēſionez ſenſus vel intellectus ⁊ memoriam ipſoruz. Ipſius igitur preſentis non ē memoria ſed ſenſ?. futuri aūt ſpes. facti vero memoria. et ideo oportet ipſaz fieri poſt aliquod tēpus mediuz. propter quod ſola animalia memorātur. et eadez virtute memorātur qua tp̄us ſentiunt.

Capitulum. ij. quod ſic incipit: quoniā autez et de fantaſia. Inueſtigat cui parti anime inſit memoria. oſtendens eam eſſe paſſionez ſenſus communis et fantaſie.

Dictum eſt in tertio de anima quid eſt fantaſia. et quod intelligere non eſt ſine fantaſmate. Quāuis enim intellect9 ſit vniuerſalium: non intelligit tamē ſine fantaſmate. ſicut enim geometra deſcribēs figuras geometricas nō vtit̄ quantitate determinata ex vi cōſiderationis et tamen ꝑ oculis ſemꝑ habet figuraz quantitatis determinate ſine qua nō pōt exequi deſcriptionez figure in quātum figura: ſic etiam intellectus ſēper indiget aliquo fātaſmate determinato ſine quo intelligere non poteſt. Propter quā aūt cauſam intelligere nō eſt ſine cōtinuo et tp̄e aliarō. Neceſſe eſt eam dē partez anime cognoſcere magnitudinē motum et tempus. motus āt qui remanet in abſentia ſenſibiliūz cognoſcitur mediāte fantaſia que eſt paſſio ſenſus corporis. et ideo cognitio ꝑdictorum fit in ſenſu comuni tāꝙ in ſenſitiuo. memoria etiam intelligibiliuz per accidens pertinet ad intellectuz per ſe autem ad ſenſuz comunem. quia talia non intelligūtur ſine fantaſmate. Et qm̄ memoria eſt ſenſus comunis. ideo non ſoluz eſt in hoībus et in habentib9 intellectuz et prudentiaz ſed etiam in quibuſdam alijs animalib9. naz ſi memoria eſſet paſſio intellectiue partis non ineſſet fortaſſe alicui mortaliuz niſi homini. Et qm̄ memoria eſt ſemper reſpectu preteriti qd̄ prius quis ſenſit vel didiſcit. prius āt et poſterius ſunt in tēpore hinc ē ꝙ non oīa animalia hn̄t memoriaz ſed ſolū illa q̄ ſequūtur dr̄ias tp̄is. Manifeſtuz igit̄ memoriaz eſſe eiuſdem ꝑtis anime cui9 eſt fātaſia. et per ſe memorabilia eſſe quoꝝ per ſe eſt fantaſia. per accidens vero memorabilia ſunt quorum eſt per accidens fantaſia.

Capitulum .iij. quod ſic incipit: dubitabit autē aliquis. Declarat ꝙ animalibus ineſt memorari propter ſimilitudinē vel imaginem rei prius cognite que retinetur in fantaſmate in abſentia ſenſibilium.

Ubitabit aūt aliquis quare per memoriā non memoramur paſſionē preſentem ſed potius abſentē rem. Quō enim q̄dā paſſio fit nobis cum memoramur: ex hoc patet ꝙ ſenſibile per ſenſū efficit in aīa et in parte ſenſitiua corporis animati aliquā paſſionē ſimilē picture animaliū. cuius paſſiōis habitum ex aſſuefactione generatum dicim9 eſſe memoriam. Motus ei ſenſibiliū efficit in organo ſenſus interioris figurā quandā. que remanet in abſentia ſenſibilis ſicut impreſſio ſigilli remanet in eius abſētia. Et quoniam in his q̄ ſunt in multo motu ſiue propter aliquā paſſionē vt eſt ira aut propter etatē ſicut ē iuuētus: non remanet impreſſio ſigilli influēte: ideo in eis non fit memoria. In quibuſdā etiā propter deffectum virtutis retentiue fluit īpreſſio ſicut figure fluūt in antiquis hedificijs. aliquādo etiam propter duriciē cōplexionis non pōt imprimi figura in virtute ſenſitiua. Multum enim iuuenes propter nimiū motū augmēti et multū ſenes propter motum detrimēti. ſimiliter multū veloces propter nimiū deffectū virtutis retētiue cauſatū a nimia humiditate. et multū tardi propter nimiā duriciem immemores ſunt. quia in eis aut cito fluit figura impreſſa organo aut non pōt imprimi in eis. Dubitatur igitur vtrum memoremur paſſionē factā in potētia ſenſitiua aut rem a qua facta eſt Et ſi dicatur ꝙ memoramur paſſiōem q̄ preſens eſt: hoc non erit memorari. cum memorari ſit nō preſentis ſed preteriti. Si vero dicatur ꝙ memoramur rem abſentē inconueniēs videtur. quia memoria eſt paſſio primi ſenſitiui quod non videtur in eſſe actu niſi reſpectu ſenſibilis preſētis. Preterea ſi paſſio. ſeu īpreſſio ſimul eſt figure ac picture: non oportet memoriā eſſe alterius rei ꝙ eiuſdē figure. intellectus enī et ſenſus memorādo in actu cognoſcūt hanc paſſionē. Preterea ſi virtus interior poteſt memorari rem abſentē et ſenſus exterior poterit eam videre. Contingit igitur videre et audire aliquid non preſēs quod falſum eſt. Ad hanc dubitationem dicendum eſt ꝙ ſicut animal pictum in tabula ſecūdum eandem rem: licet ſecundū aliam et aliam rationē eſt animal et eſt imago alterius ⁊ conſiderari poteſt ſiē quedā res in ſe et ſicut imago alterius: ita et nobis fantaſia et ydolum rei in organo ſenſitiuo conſiderari poteſt ſecundum illud quod eſt in ſe et prout eſt ſimilitudo et imago alterius quando ergo agit in ſenſum aut in intellectum ſecūdum illud quod eſt in ſe: tunc animal dicitur intelligere vel ſentire. quando vero mouet vel conſideratur vt imago alterius prius cogniti: tunc ē memorari. ita ꝙ memoria fit ex hoc ꝙ ſimilitudo rei priuſ cognite inītellectu vel ſenſu cōſiderat̄ vt imago repreſētans rem prius cognitam a ſe ſu. Igit̄ factis in anima motib9 talibus. ſ. ꝙ nō diſcernimus vtrum fiant ab eo qd̄ prius cognouimus: neſcim9 ſi memoremur aut non memoremur ſed ītelligim9 aut ſentimus. Aliquādo autē diſcernimus nos intelligere aut reminiſci rē prius auditam vel viſā: ꝙ cognoſcimus nos memorari. hoc aūt cōtingit quando ſpeculās cōſiderat ſimilitudinē rei vt imaginē alterius prius cogniti qd̄ repreſentat. Aliā vero credit homo ſe memorari rem preteritā cum tñ ſentiat preſentē. et hoc accidit quādo extimat fantaſma de nouo occurens eſſe imaginē alicuius precogniti. Meditationes autem frequēter facte de eadem re ſaluāt memoriā et virtutem reminiſcitiuam. quia meditari nil aliud eſt ꝙ multotiens ſpeculari ſimilitudinē rei prout eſt aliquid in ſe. ſed prout eſt imago alterius eſt memorari. Dictum eſt igitur quid ē me

morari quia eſt habitualis cōſeruatio fātaſmatis prout eſt imago. et quod pertinet ad
primū ſenſitiuū. ſ. ſenſum comunem per quem tēpus ſentimus.

Capitulum. iiij. quod ſic incipit: de ipſo reminiſci et c̃. Determinās de remi-
niſcentia oſtēdit eam non eſſe reſūptionem memorie. nec preuiam accep nō em
rei cognite ſed reſumptionem prime acceptionis.

E reminiſci dicentes ſupponamus vera eſſe ea que diſputatiuis ſermonibus
accipi poſſunt de ipſo. Non eſt autem reminiſcētia iteratio memorie. nec ꝑ
ma acceptio rei cognite aut cognoſcibilis. Iſta eī inter ſe differūt. quando
enim primo quis addiſcit aut ſentit: fit in eo prima acceptio. et hec non eſt acceptio me
morie: eo ꝙ nulla notitia prius facta eſt. Prima igiť acceptio noticie nō eſt memo
ria. quia memoria ē cum aliquis habitus vel paſſio facta ē ex preexiſtēti noticia. et ideo
nō facta tali paſſione: non erit memoria. Nec in primo inſtāti quo facta ē paſſio ſi-
ue noticia rei cognoſcibilis. quia licet tūc iam ſciamus eſſe: nō tamē memoramur eam ꝑ
ſentem ſed potius preteritam iam elapſo aliquo tp̄e inter primam acceptionem et inſtans
memorādi nō enī memoratur quis ꝙ nūc videt aut audit: ſed potius vidit aut audiuit
Nec reminiſcētia eſt reſūptio memorie. quia nō memoratur quis huius quod nunc
reminiſcitur: ſed eius qđ a pꝛīcipio ſenſit aut didiſcit. Et reminiſci igitur eſt cū quis
reſumit primam apprehēſionem ſenſus aut ſcie. Et ſic reminiſcētia eſt reſumptio prio-
ris noticie ad quam ſequiť memorari et etiam memoria que eſt hītus ſeu paſſio facta ex ꝑ
ori noticia. Nec dico ꝙ omnis reſūptio prioris noticie ſit reminiſcētia. quia con-
tingit dupliciter reſumere prius notum. vno modo id quod ſcitur in habitu aut in potē
tia reuertere ad actū. quaſi id qđ nō ante inerat iterum fiat: et hoc eſt reminiſci. Alio
modo illud qđ prius notum fuit cum totaliter obliuioni fuit traditum iterum reſumere
addiſcēdo vel inueniendo: et hoc non eſt reminiſci ſed iterato addiſcere vel inuenire. a q
bus differt reminiſci. ad quod requiriť aliquid plus ꝙ ſit principium iſtius ipſius: ꝙ ſit
ex quo addiſcitur vel inuenitur.

Capitulum. v. quod ſic incipit: cōtingūt aūt reminiſcētie declarat ꝙ reminiſ-
cuntur ex ordine motuum qui relinquūtur in anima ex prima impreſſione eorum q̄
appꝛhēdimus. qui motus vel ex neceſſitate vel ex cōſuetudine ſeſe cōſequūtur

Eminiſci contigit propter hoc ꝙ vnus motus natus ē nobis occurrere poſt a
lium ſeu ex neceſſitate vt in his motibus in quibus ſecūdus neceſſario ſequi
tur primum. ſicut apprehēſionem hominis ſequitur apprehēſio aīalis. in tali-
bus enim neceſſario mouetur ſecūdo motu quicūqꝫ mouetur primo ſeu ex natura ſiue
ex cōſuetudīe vnus motus alium ſequiť in his motibus vt in pluribus ſecūdus ſequiť primū.
Nec aūt cōſuetudo quibuſdam inē efficacius et ex ſemel cōſueuiſſe ꝙ alijs ex multo.
ſic q̄dam ſemel viſa magis memoramur propter vehemētem impreſſionem ꝙ alia viſa
multotiens debiliter impreſſa. Quando igitur reminiſcimur oportet nos moueri ſcđm
aliquem priorem motum quouſqꝫ veniamus ad apprehēſiōem illius motus qui conſueuit
ſequi poſt primū. vnde reminiſcēdo inquirimus hic cōſequenter ſe habet cuidam alteri
quod in memoria tenemus ſeu quia ſimilitudinem habet cum ipſo. ſeu contrarietatem
habet ad ipſum. ſeu propinquitatem et continuatiōem vt pater ad filium. propter hoc e
nim reminiſcētia: quia motus horum ſe inuicem conſequūtur: conſequuntur autem ſe
vel quia ſūt quaſi idem inter ſe vel quia ſunt ſimiles. vel quia vnus ē pars alterius. et ideo
reſiduū ſi quid deeſt apprehēſiōi: ſuppleť ꝑ motum prioris. et hoc aliquando fit in omine
non querēte reminiſci. aliquādo vero querēte. in pluribus aūt reminiſci fit alteris mo

tibus factis ex quibus deuenitur in noticiã alicuiꝰ qđ ſequitur ad ipſos. Non opoꝛtet aũt querere ꝗre interdũ reminiſcũtur eoꝝ que pꝛocul ſũt magis ꝗ̃ eoꝛuꝫ ꝗ̃ pꝛope hoc eniꝫ accidit pꝛopter hoc ꝙ motus ſeſe inuiceꝫ conſequũtur. ſicut eniꝫ pꝛopter huiuſmodi cõſequẽtia aliquãdo non ꝗ̃rentibꝰ reminiſci occurrit nobis aliquid cuius prius nõ recoꝛdabamur quia facto pꝛioꝛi motu inſurgit in nobis alius cõſequẽter ſe habens ad ipm̃: ita etiaꝫ facit aliquis cum noluerit reminiſci. quereret eniꝫ accipere primuꝫ motum ad quem ſequitur ille cuius vellit reminiſci ſiue pꝛocul fuerit factus ſiue pꝛope. Igitur oꝛdine motuuꝫ citiſſime fiunt reminiſcẽtie: quãdo quis incipit meditari a pꝛincipio totius negocij. quia ſcđꝫ oꝛdineꝫ reruꝫ cõſequũtur ſe motus ad inuicẽ Maxime aũt reminiſcibilia ſũt que ſunt adinuicẽ oꝛdinata vt mathematica. que vero non ſũt oꝛdinata: male reminiſcibilia fiunt.

Capitulum. vj. quod ſic incipit: et in hoc differt reminiſci oſtẽdit differẽtiam que ẽ inter reminiſci et iteruꝫ adiſcere atqꝫ iteruꝫ inuenire. ꝛ ꝙ reminiſcẽtem opoꝛtet incipere a pꝛĩcipio magis vniuerſali. aſſignat etiaꝫ cauſã pꝛopter quã omnino non fit reminiſcẽtia vel coꝛrupte fit.

Reminiſci in hoc differt ab adiſcere iteꝝ. quia iteruꝫ reminiſcit̃ quis quando per ſe ipm̃ ex aliquo in memoꝛia retẽto poteſt venire in notitiaꝫ alicuiꝰ cogniti cuius tũ fuerat oblitus. quãdo vero in noticiaꝫ illius venit nõ per aliquod pꝛincipium in memoꝛia retentũ ſꝫ per aliud cognitum de nouo: dicitur iterum adiſcere et non rememoꝛari. Multotiens aũt nõ poteſt quis reminiſci eius cuius oblitus eſt multis tamen motibus occurrẽtibus: fit motꝰ alicuiꝰ ad quẽ ſequit̃ memoꝛia rei oblite: ꝛ tunc non dicit̃ quis reminiſci ſed iteruꝫ inuenire. quia non ex pꝛĩcipio exiſtente in ipſo venit in noticiaꝫ eius cuius oblitꝰ fuit ſed ex motibꝰ alijs ſicut iam dictum ẽ. Opoꝛtet enim reminiſcẽteꝫ accipe pꝛincipiuꝫ a quo incepit motus vel negocium. cuius pars eſt illud cuius vellit reminiſci pꝛopter qđ a locis in quibus facta aliqua vel dicta ſunt aliquãdo incipiunt reminiſci vtẽtes loco quaſi quodã pꝛincipio. Et bene reminiſcẽteꝫ opoꝛtet accipere pꝛĩcipiuꝫ negocij. qꝛ faciliter ab illo venitur in noticiaꝫ alterius pꝛopter cõuenientiaꝫ ꝛ oꝛdinẽ conueniẽtie ſeu ſimilitudinis. ſicut a lacte venitur ĩ memoꝛiaꝫ albi ꝛ ab albo in aerẽ. et ab aere in humiduꝫ a quo fit memoꝛia veris cuius eſt eſſe humiduꝫ. Videt̃ aũt pꝛĩcipiuꝫ et mediuꝫ omniuꝫ reminiſcibiliuꝫ eſſe aliqđ comune ꝛ vniuerſale a quo poteſt fieri motus reminiſcẽtie diuerſoꝝ. ſicut a lacte quis mouetur ad albedinẽ ꝛ dulcedineꝫ ꝛ ab albedine in niueꝫ ꝛ cinuꝫ. Si quis ergo reminiſci voluerit alicuius cõſequẽtiuꝫ albũ aut dulce: ſi non poſſit reminiſci eiꝰ per pꝛĩcipiuꝫ oĩuꝫ alboꝝ puta per albedinẽ ꝛ reminiſcet̃ per aliqđ pꝛincipiuꝫ comune ad albuꝫ ꝛ dulcia. Nõnõqꝫ aũt ab eodeꝫ pꝛĩcipio oẽs reminiſcũtur qñqꝫ non. qꝛ cõtingit ab eodeꝫ pꝛĩcipio a quo quis ad diuſa mouetur: pluries ad vnuꝫ moueri ꝗ̃ ad aliud. ſicut a lacte pluries quis mouet̃ ad albedineꝫ ꝗ̃ ad dulcedineꝫ. Si igitur ex tali pꝛincipio quis moueat̃ ad id qđ magis cõſueuit moueri per ipſꝫ: de facili reminiſcitur eius pꝛopter cõſuetudineꝫ ꝗ̃ eſt ꝗ̃ſi natura. qꝛ ſicut in natura ẽ quidaꝫ oꝛdo quo hoc fit poſt illud: ita qñ multe operatiões p oꝛdineꝫ ſe cõſequũtur: faciũt ꝗ̃ſi quãdaꝫ naturaꝫ. ꝛ hic eſt ꝙ facile recoꝛdãmur eoꝝ ꝗ̃ multoties conſideramꝰ. Quẽ ãt in his ꝗ̃ fiũt a natura cõtingit aliquid fieri extra naturaꝫ. ſ. a foꝛtuna ꝛ a caſu: etiaꝫ in his ꝗ̃ fiunt ex cõſuetudine cõtingit aliquid fieri extra cõſuetudinẽ. cũ cõſuetudo minꝰ firma ſit ꝗ̃ natura. Ex hoc igitur ꝙ in his ꝗ̃ fiũt ex cõſuetudine a cõſueto oꝛdine reminiſcibiliuꝫ retrahit̃

quis cuꝫ velit tanc reminiſci aliquid pꝛiꝰ ſcitoꝛuꝫ: fit quideꝫ ſoleciſmus .ſ. inoꝛdinata compoſſitio eoꝛuꝫ per que volumus reminiſci ergo conuenit pꝛedicto modo.

Capitulū .vij. quod ſic incipit: maxime aūt opoꝛtet cognoſcere tp̄s ⁊ c̄. Manifeſtat ꝙ reminiſcēti neceſſariuꝫ eſt cognoſcere tp̄us pꝛeteritū vel determinate vel indeterminate cuius tēpoꝛis recoꝛdat̄ homo per ſimilitudines relictas in anima motꝰ rei ⁊ tp̄oꝛis ⁊ ſtatiꝫ ſequit̄ actus memoꝛādi.

Maxime opoꝛtet volēteꝫ reminiſci cognoſcere tp̄us pꝛeteritū aut determinate ⁊ ſub certa mēſura: aut īdiſinite .ſ. ꝙ aliqñ hoc fecit vel vidit vel ſciuit. Poteſt autem hō recoꝛdari tēpoꝛis pꝛeteriti: qꝛ aliquid eſt in anima in quo cognoſcit ⁊ iudicat magis ⁊ minus in tēpoꝛe ⁊ hoc rationabile eſt eſſe in aīa reſpectu tempoꝛis: ſicut ei ineſt reſpectu magnitudīs. intelligūt ei magnas ⁊ puas magnitudines ⁊ etiam diſtātes. non quideꝫ extēdendo intelligētiaꝫ vſqꝫ ad rem intellectaꝫ. ſicut quidaꝫ dicūt in viſu: ꝙ videt extēdendo radios viſuales vſqꝫ ad rem viſaꝫ. aīa enī intelligit rem abſentē ⁊ etiaꝫ rem q̄ non ē. quod nō eſſet ſi intelligeret extēdendo intelligētiam vſqꝫ ad rem intellectaꝫ. intelligit ergo abſētia ⁊ pꝛeterita ſcd̄m ꝓpoꝛtioneꝫ et ſimilitudineꝫ motuuꝫ quī ei pſentialr̄ inſunt. remanēt enim in ipſa ſimilitudines figurarum et motuuꝫ in abſentia rerum. Dubitatur auteꝫ in quo differat illud quo cognoſcit maioꝛem ⁊ minoꝛem magnitudinē. qꝛ cum ſit eiuſdeꝫ ſpēi videtur ꝙ per eandeꝫ ſimilitudinē cognoſcūtur. Ad qd̄ dicēduꝫ ꝙ ſimilitudines q̄ ſunt in aīa pꝛopoꝛtionātur rebus extra ipſam. ita ꝙ minoꝛ quātitas cognoſcit̄ per ſimilitudineꝫ ſibi pꝛopoꝛtionataꝫ. ⁊ foꝛte ſic diuerſe foꝛme ſunt extra aīam in alia ⁊ alia materia: ita diuerſe ſimilitudines ſunt in anima. vel ſufficit eadeꝫ ſimilitudo ad cognoſcēduꝫ multa habentia eandeꝫ rationeꝫ. Sicut ſimilitudo triāguli vnius ſufficit ad cognoſcēduꝫ maioꝛeꝫ et minoꝛem triāguluꝫ eiuſdeꝫ rōis verbi gratia maioꝛem ⁊ minoꝛeꝫ yſochelē. Cū igitur ſimul ſit in anima motꝰ rei ⁊ tēpoꝛis in quo rem vidimꝰ vl̄ aliquo alio modo cognoſcimus: tūc ē actus reminiſcēdi. qñ vero quis opinat̄ in ſe motuꝫ rei fieri ⁊ tp̄oꝛis ⁊ non fit: falſo memoꝛat̄ et decipit̄. poſſibile ē enī in memoꝛādo eſſe mēdaciuꝫ. ſic̄ poſſibile eſt qd̄ alicui videatur ⁊ memoꝛetur et tñ non memoꝛat̄ .ſ. qñ ei occurit memoꝛia tēpoꝛis in quo nō audiuit vel vidit vel aliquo modo cognouit aliquid. ⁊ occurrit ei memoꝛia non rei illiꝰ quaꝫ pꝛius cognouit: ſed memoꝛia alteriꝰ loco illius. Qñqꝫ etiā aliquis memoꝛatur et tñ nō putat memoꝛari .ſ. qñ occurrit ei memoꝛia rei ⁊ non tp̄oꝛis in quo rem pꝛius ſciuit. Tempoꝛis aūt duplex eſt recoꝛdatio. aliqñ ſub certa mēſura ſcilicet qñ quis recoꝛdat̄ ꝙ die tertia hoc fecit. aliquando non ſub ccerta. ⁊ tales cōſueti ſunt dicere ꝙ bene recoꝛdātur ſe hoc feciſſe vel audiuiſſe: tamen naon recoꝛdantur qñ et hoc quando non compꝛehendunt tempꝰ ſub certa mēſura.

Capitulū .viij. quod ſic incipit: quoniaꝫ quideꝫ non igitut ideꝫ et c̄. Declarat ꝙ nō ē ideꝫ reminiſci et memoꝛari. ⁊ ꝙ reminiſcētia eſt paſſio oꝛgani coꝛpoꝛalis et pꝛopter quam cauſaꝫ aliqui male reminiſcūtur.

Qoniaꝫ aliqui ſūt bene memoꝛatiui qui tñ non ſunt bene reminiſcitiui et ecōuerſo dictuꝫ eſt ſupꝛa: differt memoꝛari ⁊ reminiſci non ſoluꝫ ſcd̄m tempus .ſ. qꝛ reminiſci pꝛecedit memoꝛiaꝫ ſic̄ via ad ipſum: ſed etiam ex hoc eſt differentia ipoꝝ quoniaꝫ animalia q̄daꝫ diuerſa ab homine participāt ipſo memoꝛari. nulluꝫ tamen animal reminiſcitur niſi homo. cuius ratio eſt qꝛ reminiſci eſt quidaꝫ ſillogiſmꝰ reminiſcens enim ex aliquo pꝛincicipio ſillogiꝫat illud quod pꝛius vidit vel audiuit aut alio modo nouit. et ſic reminiſcentia eſt queda ꝫ inquiſitio que non poteſt ineſſe ni-

ſicui ineſt deliberatiua virtus p naturaꝫ. deliberare eñ idẽ eſt ꝙ ſillogizare. Nõ autem reminiſcētia ſit paſſio corporalis inſtrumēti.ſ. fantaſmatis: ſignum ē qꝛ aliqui turbãtur ꝛ inquietãtur qñ non pñt reminiſci. ꝛ multuꝫ cognãtur reminiſci ꝛ etiaꝫ deſiſtētibus a conatu quo per ipm reminiſci nõ pñt: nichilominꝰ inquietudo illa remanet in eis. ꝛ hoc maxime melãcolicis propter vehemēteꝫ motuꝫ fantaſmatū. Cauſa aūteꝫ nõ poſſendi reminiſcentes quieſcere ab inquietudine cuꝫ nolunt ē qꝛ motꝰ fantaſmatuꝫ poſtꝙ inceperit moueri nõ ē in coꝝ poteſtate. ſicͭ nõ ē in poteſtate proicientis retinere corpus ꝓiectū quin moueaᷓt poſtꝙ ꝓiectuꝫ fuerit. reminiſcēs eñ et inueſtigãs mouet corporale organuꝫ in quo ē paſſio hec.ſ. reminiſcētia. Maxime aūt inquietãtur in reminiſcēdo illi in quibꝰ ē multa humiditas circa locuꝫ in quo ſunt organa ſentiendi. vt circa cerebruꝫ. qꝛ humiditas mota nõ facile quieſcit donec perueniat ad id qđ queritur ꝛ donec motus inquiſitionis recte procedat ad terminum. Unde paſſiões ire timoris concupiſcētie et ſimiliuꝫ non quietaᷓt ſtatim volētibꝰ his qui i talibus paſſionibus fuerint: ſꝫ cõtra mouētur voluntati. qꝛ motio organi corporalis facta per ipſos nõ ſtatiꝫ quietaᷓ. Et aſſimilãtur paſſionibꝰ et melodijs ac rõibꝰ quibꝰ fit hõ uehemēter ītentꝰ ꝛ ꝓter intētiõeꝫ audit nõ eligēs nec volēs gid dicat cãtet aut ratiocineᷓ

Habētes autem ſuperiora maiora ꝙ inferiora ſunt peius memoratiui ꝙ habēteꝫ contrariaꝫ diſpoſitioneꝫ. et propter grauitateꝫ quaꝫ habēt circa organa ſēſitiua ex multa materia. et propter hoc nec motus ſenſibiliuꝫ a principio ipoꝝ poſſūt in eis diu permanere ſꝫ cito diſſoluūtur et irregulariter fiūt. Sūt etiam male memoratiui pueri ꝛ ſenes. ſenes quidē propter multuꝫ motuꝫ decremēti. pueri etiaꝫ uſqꝫ ad lõgaꝫ etateꝫ habent mēbra ſupiora groſſiora et ſunt nanoſi. ꝛ ſic propter multaꝫ materiã agrauaᷓ in eis organū ſētiendi. De memoria itaqꝫ ſicͭ ꝛ memorari ꝛ per quã pteꝫ aïe alalia memorãᷓ ꝛ quid ſit reminiſci et propter quam cauſaꝫ fiat dictum eſt.

Recapitulatio

Capitulum primuꝫ inueſtigat quid ē memoria. ꝛ ꝙ obiectum memorabile nõ eſt aliquid preterituꝫ vel preſēs ſꝫ futuꝝ.

ij. ꝙ memoria eſt in ſenſu communi et fantaſia.

iij. ꝙ actus memorãdi ineſt mediante ſemilitudine ſeu imagine rei preſētis prius cognite retēte in fantaſmate in abſentia ſenſibilium.

iiij. ꝙ reminiſci non ē reſumptio memorie nec pͥma acceptio rei cognite ſꝫ reſumptio prime acceptionis.

v. ꝙ reminiſci cauſatur ex ordine motuuꝫ relictorum in anima ex prima ipreſſione rerum qui ordo aliquãdo eſt ex natura aliquando ex conſuetudine.

vj. oſtēdit differētiaꝫ inter reminiſci et iterum adiſcere et iteruꝫ inuenire. et quare aliquãdo non fit reminiſcentia aliquãdo fit ſed corrupte.

vij. ꝙ reminiſcēti neceſſariū ē cognoſcere tēpus preterituꝫ cuius fuit recordatio per ſimilitudineꝫ rerum prius cognitarum.

viij. vtrum idẽ eſt reminiſci et memorari. et ꝙ reminiſcētia eſt paſſio organi corporalis. et quare aliqui male reminiſcuntur.

De ſomno ⁊ vigilia. Huiꝰ libri primũ capitulũ cõtinet intẽtiõeʒ actoris enumerãs ea q̄ dicẽda ſunt de ſomno ⁊ vigilia. ſimiliter ea q̄ oportet conſiderare de ſomno.

E ſõno aũt et vigilia conſiderãduʒ ē quid ſit. Et vtruʒ ſint propria anime vel corpori vel ſint comunia vtriqʒ. ⁊ ſi comunia: cuius ptis aie vel corporis paſſiones ſint. Et propter quam cauſaʒ inſunt aĩalibus Et vtruʒ oĩa aĩalia communicẽt ãbobꝰ aut non ſʒ quibuſdaʒ inſit ſoluʒ ſõnus quibuſdaʒ vero ſola vigilia quibuſdaʒ neutruʒ quibuſdaʒ vero vtrumqʒ ipoꝝ. Conſiderãdum tñ quid eſt ſomniuʒ ⁊ propter quaʒ cauſaʒ dormiẽtes interduʒ ſõniant interduʒ non. vel vtrum ſẽper ſõnient ſed nõ ꝑcipiunt ſe ſõniare nec recordãtur cum euigilãt. ⁊ ſi hoc eſt propter quaʒ cauſam fit. Et vtrum contingat preuidere in ſõnijs futura aut non. ⁊ ſi contingit qualiter cõtingat ⁊ vtruʒ contingat preuidere ſoluʒ ea q̄ ab hoĩe agẽda ſunt. vel etiaʒ ea quorum cauſa eſt ſpiritus ſeparatus per aliquam immiſſionem.

Capituluʒ. ij. quod ſic incipit: primuʒ quideʒ igiť hoc manifeſtũ ē. Declarat ꝙ ſõnus et vigilia ſunt paſſiões non corporis ꝑ ſe nec aĩe ſed cõiuncti ⁊ ꝙ ſoli aĩali inſunt.

Rimuʒ igiť hoc manifeſtũ ē ꝙ circa eãdeʒ parteʒ aĩalis ſõnus ⁊ vigilia fiunt cũ ſint oppoſita. ſõnus eni eſt q̄daʒ ꝓuatio vigilie. oppoſita ei tam in naturalibꝰ ꝗ in quibuſlʒ alijs nata ſũt fieri circa ideʒ ⁊ ſunt paſſiões eiuſdeʒ. ſicũ viſus ⁊ cecitas ſũt circa oculũ ⁊ auditꝰ ⁊ ſurditas circa aureʒ ⁊ ſic de alijs oppoſitis. Preterea ꝙ circa ideʒ ſit ſõnus ⁊ vigilia manifeſtũ ē ex hoc ꝙ in eodeʒ in quo cognoſcimꝰ vigilãteʒ: in eodeʒ cognoſcimꝰ euʒ qui ꝓmittiť ſõno oẽm ei ſentientẽ vigilare putamꝰ. ⁊ oẽm vigilãteʒ ſentire aliquid. aut eoꝝ que mouẽtur extrinſecꝰ. aut aliqđ motuʒ intriſecꝰ. Si ergo vigilare eſt in eodem in quo eſt ſẽtire: manifeſtuʒ ē ꝙ inſtrumentum cum quo ſentiũt animali aĩ hoc vigilãt vigilãtia et dormiunt dormientia. Sentire aũt nec aĩe propriuʒ eſt nec corporis: ſed cõiuncti. eiuſdeʒ ei eſt potentia cuius eſt actio. ſenſꝰ autem qui eſt aĩe per corpus quare impoſibile ſentire nec aĩe per ſe paſſio eſt nec aĩati corporis. ſed ex vtroqʒ cõiunctiʒ. Et eiuſdem ſit vigilia ⁊ ſõnus Cum aũt declaratuʒ ſit in libro de aĩa que ſunt anime particule ⁊ ꝙ nutritiua ſeꝑatur ab alijs potẽtijs in corporibꝰ habẽtibus vitaʒ. nulla tñ alia potẽtia exiſtẽ ſine ipſa: manifeſtũ eſt qm̃ viuẽtibus q̄ participãt ſoluʒ augmẽtuʒ ⁊ diminutionẽ nõ inẽ ſõnus nec vigilia vt plãtis. qꝛ nõ hñt ꝑticulã ſẽſitiuaʒ ꝗuis ei non ſit ſeparibillis a uegetatiua ſbo eſt tamen ſeparabilis ab ea poteſtate et diffinitione.

Capitulũ. iij. qđ ſic incipit: ſimilř ãt ꝙ nõ ē qđ ſemꝑ vigilet et ĩc. Declarat ꝙ ſõnus ⁊ vigilia oĩ aĩali inſunt nec eſt aliquod aĩal quod ſemꝑ wigilet aut ſemꝑ dormiat et ꝙ plãtis nulla predictarum paſſionum ineſt.

Uia animal conſtituitur in eſſe animalis per habere ſenſum non cõtingit animal eſſe qđ nec dormiat nec vigilet: ſʒ oportet vtrũqʒ ĩeſſe cuiʒ aĩali cũ ſit paſſiões ꝓmi ſẽſitiui q dicit ſenſꝰ cois. Similř nõ cõtigit alteꝝ hoꝝ ſẽꝑ ĩeſſe alicui aĩali veluti ſit aliqđ genꝰ aĩaliuʒ ſẽꝑ dormiẽs vł ſemꝑ vigilis. Sẽper ei vigilans eſſe non põt qꝛ quorũcumqʒ eſt aliqđ opꝰ ꝭ naturã qño operĩdo aliquod eorum quod facere poteſt excellerit multũ tẽpus: neceſſe ē ea deficere nĩ qeſcãt. ſicũ oculos ĩ vidẽdo ⁊ manus ĩ opãdo neceſſe ē deficere: ſi nimiuʒ tpꝰ excellert. Si igiť ſẽtire eſt

opus alicuius ꝛ hoc potēs ſentire excedit multuꝫ tp9 in cōtinuādo actioneꝫ ſenſus: finaliter deſſiciet nec poterit amplius ſentire. Cum ergo vigilare diffiniat̄ per hoc qđ ē ſolutio ſenſus ſiue ſenſus in actu nec hoc poſſet ſēper aīali ineſſe: neceſſariuꝫ ē ipm aliquādo dormire. qꝛ cōtrarioꝛuꝫ ſi vnum nō ineſt. alteꝛꝝ neceſſe ē ineſſe. vigilare autē ei quod ē dormire cōtrariuꝫ ē. Si ḡ dormire eſt paſſio q̄ dicit̄ ſomnus ꝛ hāc neceſſe ē animali ineſſe ꝓpter exceſſuꝫ in vigilādo qui exceſſ9 qn̄oqꝫ fit ab egritudine qn̄oqꝫ ab aliqua cauſa: neceſſe ē oē quod vigilat aliqn̄ dormire. cuꝫ īpoſſibile ſit ſēper agere ſcđm ſenſuꝫ. Similiter aūt non cōtīgit aliquod aīal ſemꝑ dormire. ſomnus enim ē paſſio ſenſitiue ꝑtis tanq̄ vinculuꝫ ꝛ imobilitas quedaꝫ ipſius. Et iō neceſſe ē oīe dormiēs habere potētiam ſenſitiuaꝫ talis aūt poteſt ſentire ſcđm actum. cum in natura nulla potētia ſit occioſa. dormiētem vero īpoſſibile ē aliquid ꝓprie ꝛ ſimpliciter actu ſentire. quare neceſſe ē omne dormiens excitabile eſſe. Oīe aūt animal aliquādo dormire ex hoc patet q̄ omnia animalia ꝛ natatilia ꝛ greſſibilia ſomno comunicāt. genera omniuꝫ piſciuꝫ etiam marinoꝛuꝫ viſa ſunt dormire. in tantū q̄ entboma idest genera animalium habentia duros oculos manifeſtuꝫ eſt aliquando dormire licet ſint breues ſomno. ꝓpter quaꝫ breuitateꝫ latet vtrum dormiat an non. Utrum auteꝫ animalia habētia duraꝫ teſtaꝫ dormiāt: nunq̄ factum ē manifeſtum ſenſui tn̄ viſibile ſuadebitur ea dormire ſcđm dictaꝫ ratiōeꝫ. Quod igitur omnia animalia ſomno ꝛ vigilie comunicāt manifeſtuꝫ eſt ex hoc q̄ animal diffinitur per habere ſenſuꝫ cuius ſenſus ſomno ē paſſio tanq̄ Imobilitas ꝛ vinculuꝫ. vigilia vero tāq̄ ſolutio ꝛ remiſſio ipius. Plātarum āt nullas poſſibile eſt comunicare de ſōno vel vigilia. qꝛ nulla dictaꝝ paſſionuꝫ ineſt nō habētib9 ſenſuꝫ. hoc auteꝫ nō eſt in plātis ſicut eis non ineſt triſtarari ꝛ gaudere ꝛ cōcupiſcere. q̄ inſunt his quibus ineſt ſenſus. ſignuꝫ autē q̄ plāte non habēt ſenſuꝫ eſt qm̄ nutritiua particula efficatius ꝑficit opus ſuum in animali dormiēte q̄ vigilante. nutritur enī tunc magis aīal et augetur tam q̄ nichil ad hoc opus indigens ſenſu.

Capituluꝫ. iiij. quod ſic incipit: quare autem dormiunt ꝛ vigilāt et c̄. Manifeſtat q̄ ſomnus ꝛ vigilia ſunt paſſiones nō alicuius ſenſus particularis ſꝫ potius ſenſus comunis tanq̄ ſubiecti.

Uare autē dormiūt animalia dicēdum eſt. ſed tamen prius conſiderari cōuenit cuius ſenſus vel quoꝝ ſi pluriuꝫ ſit paſſio ſomnus ꝛ vigilia. Quoniam quedaꝫ animalia vt perfecta habēt ſenſus quedaꝫ vero aliquo ſenſu carēt vt viſu: tactuꝫ aūt ꝛ guſtuꝫ habēt omnia niſi valde īperfecta: dictū eſt in his q̄ de aīa. qm̄ etiaꝫ impoſſibile ē animal dum dormit ſentire ſimpliciter aliquo ſenſu: neceſſarium eſt eādeꝫ paſſioneꝫ ineſſe omnib9 ſenſibus ꝑſente ſomno. nam ſi vnus ſenſus in ſomno ligaret̄ alius vero nō: cōtingeret aīal dormiens poſſe aliquo ſenſu ſentire hoc autē eſt impoſſibile. Qm̄ auteꝫ aliquid ꝓpriuꝫ exiſtit vnicuiqꝫ ſenſuuꝫ vt viſui videre. auditui audire: etiaꝫ aliquid ē comune ſenſibile: neceſſe eſt eſſe quādaꝫ comunem potētiaꝫ q̄ ſequitur oīs ſenſus eo q̄ ſentit oēs ſenſationes omniuꝫ ſēſuuꝫ. ſentit eīm animal qđ vidit et qđ audiuit. viſus eīm non videt nec iudicat ſuaꝫ viſioneꝫ: ſed potius hāc ſentit ſēſus comunis. Preterea nec guſt9 nec viſus nec ābo pn̄t diſcernere qm̄ alia ſūt dulcia ab albis ſꝫ hoc diſcernit hec potētia coīs oīb9 ꝑticularib9 ſenſib9 ꝛ hec ē vn9 ſēſ9 coīs ꝛ ꝑīcipale ſēſitiuuꝫ qđlicet ſit vnuꝫ ſbo. tn̄ alteri9 rōis ē reſpectu ſōni ꝛ alteri9 reſpectu coloris. Et hoc ſēſitiuū maxime ſimul̄ exiſtit cū ſēſu tact9. hic eī ſiē et ſēſ9 coīs ſeparabilis eſt ab illis alij vero inſeparabiles ſunt ab ipſo. dictum eſt autem

de his in theorematib9 de aīa. Quoniaʒ igitur vigilia et ſomnus inſūt omnib9 a-
nimalibus: manifeſtuʒ eſt ꝙ ſunt paſſiones ſenſus comunis qui oībus aīalibus ineſt
ſicut ⁊ tactus. Si enī dormitio fieret propter hoc ꝙ om̄es particulares ſenſus aliquid
patiuntur: neceſſe eſſet in vigilia omnes ipos ſimul agere. Cum igitur nec neceſ
ſe nec poſſibile ſit ipos omnes in vigilia ſimul agere: inconueniens eſt dicere aīal dor-
mire qr om̄es immobiles exiſtunt q̄uis enim rationabilius accidat eos ſimul quieſce
re q̄ ſimul agere: tamen dormitio nō fit propter hoc ꝙ ſimul quieſcāt vel ſimul patiā
tur: ſed tamen pricipale oīum ſenſitiuorum videlicet. ſenſus comunis ad quē alij ten
dunt aliquid patitur et ligatur: etiam neceſſe eſt omnes particulares ſēſus pati et li-
gari et non ecōuerſo. nō enim neceſſe eſt ſenſuʒ comuneʒ ligari cum aliquis ſenſus ꝑ-
ticularis ligat̄. Qm̄ auteʒ nō quelibet priuatio vſus ſenſuuʒ nec q̄libet ipotētia ſen
tiendi eſt ſomnus. patet ex pluribus. primo ex deffectionib9 aīe quales ſunt raptus et
exthaſis in quibus eſt ipotentia et ligatio ſenſuuʒ. Secundo ex amēnjs quibus ſē
ſus ligat̄. Tertio ex his quibus ligātur vene colli tam forte ꝙ inſēſibiles fiūt. nulla
enim ipotentia predicta eſt ſōnus. nō enim ipotentia cuiuſlibet ſenſus vel pro quali-
bet cauſa ſōnus eſt ſed ſicut dictuʒ eſt quādo primuʒ ſenſitiuuʒ quo omnia ſentiuntur
impotēs fit: neceſſe eſt oīa ſenſitiua in potētia eſſe et non econuerſo ⁊ tunc fit ſomnuʒ
quando ipſum exiſtit ligatum.

Capituluʒ. v. quod ſic incipit propter quaʒ vero cauſaʒ et c̄. Determinat ꝙ
cauſa finalis dormitionis ē requies ordinata ad hoc ꝙ animal poſſit iterato o-
perari cauſa vero efficiens eſt ſpiritus qui eſt in corde.

Ropter quaʒ vero cauſam accidit dormire et cuius mēbri pricipaliter ſit hec
paſſio dicēduʒ eſt. Qm̄ vero cauſa dicitur finis mouēs materia ⁊ forma:
natura aūt agit propter finem: hoc auteʒ eſt aliquod bonuʒ: oportet naturam
dediſſe animalibus ſomnuʒ propter aliqd̄ bonuʒ tanq̄ fineʒ et ideo dicēduʒ eſt de ca
uſa finali ſomni. Sciēduʒ eſt igitur ꝙ oīb9 que nata ſunt moueri nec poſſunt ſēꝑ
et continue moueri cum delectatione: quies ē neceſſaria et vtilis ad eoruʒ ſaluteʒ. na
tura itaqʒ ingeniauit ſomnuʒ qui ē quedaʒ quies aīalibus quia non poſſunt ſemꝑ cō
tinuare operationeʒ cum delectatione. vnde propter hāc virtuten quidam coaptant
ſomno per moduʒ methaphore ꝙ ſit requies. hoc tamen veruʒ ē q̊ propter ſalutem a
nimaliuʒ exiſtit. nec tamen requies ē vltim9 finis: ſed potius vigilia ad quaʒ requies
ordinatur in qua poteſt aīa ſentire vel intelligere hec enim ſunt finis eoruʒ quib9 inſūt
cum ſint optima finis vero optim9. Dico aūt neceſſariuʒ ineſſe animalibus ſom
num non neceſſitate ſimpliciter. ſed ex ſuppoſitione ſcilicet ſi animal eſt habens ſuā
naturaʒ. que neceſſitas eſt qn̄ aliquib9 preſuppoſitis alia neceſſe eſt exiſtere. Di-
cendum ē quali motu et quali actu aduenictibus in corporibus accidit vigilare et dor-
mire animalibus. Circa quod primo exiſtimāduʒ eſt eaſdem cauſas vel proporti
onales huius paſſionis eſſe aīalibus non habētibus ſanguineʒ que ſunt aīalibus ſan
guineʒ habentibus. iſtis vero eaſdeʒ que hoībus ⁊ iō ex his cauſis quibus accidit hoī
b9 vigilia ⁊ ſōn9: ſpeculāde ſūt hee paſſiōes in oīb9 aīalib9. Q̄ igit̄ pricipiuʒ ſēſ9
inſit aīalib9 ab ea pte a qua ē in eis pricipiū mot9: in. ij. de aīa dici ē. hec uo ps ē me
di9 loc9 triū determinatoꝝ i aīali. vʒ mediū inter ſupmū capitis ⁊ ifimuʒ vētris ⁊ hoc
mediuʒ in habentibus ſanguineʒ eſt pars circa cor. omnia enim habentia ſanguineʒ
cor habent tamq̄ principium motus a quo principaliter eſt ſenſus quod patet ex hoc
qm̄ ipſum cor eſt principiuʒ motus ⁊ ſpūs eſt principiuʒ caloris cius ſignū ē neceſſi

tas refrigerationis qua indiget animal circa coꝛ ne ſuffocaret. propter eandeꝫ etiam
cauſam indiget reſpiratiōe. natura eniꝫ animalis adapta eſt reſpirare ⁊ refrigerari hu
mido ad ſaluteꝫ caloꝛis qui eſt in coꝛde ſic̄ dicetur in libꝛo de reſpiratiōe. In anima
libus vero carentibus ſanguine ⁊ enthomis .i. animalibꝰ intercisis vt muſciſ et non
ſuſcipientibus ſpirituꝫ ex extriſico eſt plātatus ſpiritus in loco pꝛopoꝛtionabili coꝛdi re
ſidens ⁊ inflans animalia huiuſmodi ſic̄ patet in his que ſunt volatilia ſicut veſpe et a
pes et muſce. Qm̄ itaqꝫ impoſſibile eſt animal mouere aliquid aut facere ſeu vigi-
lare ſine vigoꝛe et roboꝛe ab eodem eſt pꝛincipiuꝫ motus ⁊ actionis a quo eſt pꝛincipi
um vigoꝛis. vigoꝛem autem facit ſpiritus decentro cuius vigoꝛem foꝛtificat in reſpi-
rantibus ſpūs attractus de foꝛis in non reſpirātibꝰ autem ſpiritū conſeruat natura cō
plātata eis. vnde pꝛopter ſpirituꝫ intrinſicus exiſtentem talia animalia dum mouen
tur bombant idest quendaꝫ ſonitum reddunt concuſſione ſpiritus offendentis idest ī
pingentis ad quandam peliculam diuidētez huiuſmodi animalia per mediuꝫ quod
vocatur ſuccintoꝛiuꝫ cotaloꝛum. Incipit auteꝫ moueri om̄e animal facto aliquo ſē
ſu alieno in pꝛimo ſenſitiuo. ideo ipſum ē pꝛimū ſubiectuꝫ vigilie ſicut et ſomni. ſi igi-
tur ſomnus et vigilia eſt paſſio ſenſus communis manifeſtum eſt in quo loco qꝛ in coꝛde
et in qua particula pꝛimo fit hec paſſio qꝛ in ſenſu communi. Mouētur autem quidā
dum doꝛmiunt et faciunt multa opera vigilantiuꝫ. quod nō contingit abſqꝫ fantaſma
te et aliquo ſenſu. nam ſomniuꝫ quodāmodo eſt aliquid ſenſitiuum de quo poſtea eſt
dicenduꝫ. quare aūt ſpergefacti memoꝛātur ſomnioꝛum nec tamen aliquādo memo-
rantur actuum factoꝛum in vigilia dictum eſt in poblematibus.

Capitulum. vj. quod ſic incipit: conſequēs autē eſt in his que dicta ſunt d
clarat ꝙ cauſa efficiens immediata ſomni eſt vapoꝛ reſolutꝰ ex extrinſico ſur-
ſum aſcendens et ibi infrigidatus.

Onſequēs eſt dicere quibꝰ motibus factis et vnde ſit pꝛincipiū vigilādi ⁊ doꝛ
miēdi. ſupponatur ergo qd̄ eſt neceſſarium animali cum habeat ſenſum ſuſ-
cipere nutrimētum pꝛopter reſtaurationeꝫ et augmentuꝫ. Nutrimentuꝫ
autem oībus animalibus eſt vltimuꝫ relictuꝫ ex tercia digeſtione. hoc auteꝫ habet na
turam ſanguinis in animalibꝰ habētibus ſanguinem. in exſanguinibus vero habet
naturam pꝛopoꝛtionatam ſanguini. locus autem ſāguinis ſunt vene et harum pꝛin-
cipium eſt coꝛ ſicut patet ex anathomijs. Ingrediēte igitur alimento de foꝛis in lo
ca ſuſceptiua videlicet in ſtomachuꝫ et epar: fit euapoꝛatio ſubtilioꝛis ad venas in qui
bꝰ alimētuꝫ permutat̄ in ſanguinem vadit ad coꝛ ſicut dictum eſt in libꝛo de nutrimē-
to et nutribili et repetēduꝫ eſt hic vt ſpeculemur pꝛincipia motus et quid patiente ſen-
ſu communi accidit vigilia ⁊ ſōnus. Scienduꝫ ē ergo ꝙ non quelibet impotentia ſē-
ſus communis ē ſōnus ſic̄ pꝛius diximus. v̄. g. amētia ſuffocatio et ſimiles defectiones
aliquādo eī quibuſdaꝫ patiētibꝰ foꝛtiter alienationē et deffectum aīe: facta eſt in eis a
liqua appitio ſimilis ſomnio. de qua tamen dubiuꝫ eſt vtrum ſit ſomniuꝫ. nam ſi con-
tingit patienteꝫ taleꝫ defectionem obdoꝛmire quādo patitur: contingit tales appari
tiones tūc eſſe ſomnia. multa enim apparēt ſic alienatis. et aliquādo viſi ſunt q̄ſi moꝛ
tui. de his tn̄ oībus putandū eſt eandeꝫ eſſe rationem. Sic̄ āt diximꝰ nō oīs impo
tentia ſenſꝰ communis ē ſomnus: ſed illa tātum que cauſatur ex euapoꝛatione nutrimē
ti. neceſſe ē eni qd̄ euapoꝛat ex nutrimēto pelli ſurſū uſqꝫ ad ſupioꝛē ptē capitis ⁊ ibi
conūti ⁊ fieri humiduꝫ ⁊ iterū cōūti in ſeipm̄ ſic̄ euripū .i. vētuꝫ turbinis facientis in ſe
multas circulationes. Pellit̄ autem ſurſum huiuſmodi vapoꝛ a calido. calidum

enim cuiuſlibet animalis ad ſuperiora natuꝫ eſt ferri. cum ergo in ſuperioribus locis multum fuerit de tali materia ſeu vapore: ſimul revertit̃ iteruꝫ in iſeriora ferturqꝫ deorſum. ꝛ revertẽdo propellit calorem naturaleꝫ ad inferiora nec obſtruit meatus quibus ſenſus comunis influit ſenſib9 particularib9. et tunc organuꝫ ſentiendi ad exteriora ligatur et fit ſomnus. Propter hanc igit̃ cauſam maxime fiunt ſomni poſt ſũptioneꝫ nutrimenti. quia tunc repente multa humiditas ꝛ corpulẽtia ſurſum fertur. q̃ reſidens ibideꝫ gravat caput et facit dormitare fluẽs vero deorſuꝫ repellit calorem et ſpũm ad interiora et tunc fit ſomnus et animal dormit:

Capitulum. vij. qđ ſic incipit: ſignuꝫ auteꝫ horum et ſomnifera et c̃. Confirmat per ſex ſigna ꝙ ſomnus cauſetur ex evaporatione aſcẽdẽte ad cerebrũ.

Signum ꝙ ſomnus cauſatur ex evaporatione aſcẽdente ad cerebrum ſunt oĩa ſomnifera. talia auteꝫ faciunt gravedineꝫ capitis vt potus cib9 opium mãdragora vinum lolium nam ꝛ quorum capita ferũtur deorſuꝫ et qui dormitãt gravedinem capitis patiuntur ꝛ non poſſunt levare caput et palpebras. maxime autem hoc accidit poſt cibaria quia tunc multa evaporatio fit a cibis. Aliud ſignum eſt ꝙ ſomnus cauſatur ex laboribus quibuſdaꝫ labor autem mediante aliquo calore tollicat tamus c̃. tollicat enim et ſubtiliat aliquod indigeſtuꝫ niſi ſit nimis frigiduꝫ ꝛ tollicando facit aſcẽdere vapores ad cerebrum ex quib9 ſomnus cauſat̃. Tertium ſignum huius ẽ ꝙ quedaꝫ egritudines ſomnuꝫ dicunt videlicet ille q̃ cauſantur a ſuperfluitate calida et humida ſicut accidit quibuſdam febricitantibus et litargiciꝭ. Quartũ ſignum huius accipitur ex prima etate. pueri enim vehemẽter dormiunt eo ꝙ omne nutrimẽtuꝫ fertur ſurſum. cuius argumẽtum eſt ꝙ magnitudo ſuperioꝝ membroruꝫ in ipis excedit magnitudinem inferiorum eo ꝙ in ipis fit augmentuꝫ ſuperiorũ nutrimento ſurſuꝫ lato. propter qđ multotiens fiunt epilẽtici. ſomnus enĩ ſimilis eſt epilenſie. ipſa ei epilẽſia quodãmodo eſt ſomnus. et ideo multis accidit principiuꝫ epilenſie in dormitione. ita ꝙ patiẽtes eam: dormiẽtes ſuffocantur vigilantes autem nõ cũ enim multus ſpiritus ferat̃ ſurſum in dormientib9 qui deſcẽdendo tumefacit venas cohartur porus quo fit reſpiratio et claudit̃ meat9 reſpiratiõis et ſic ſuffocatur homo.

Quoniaꝫ igitur multuꝫ nutrimẽtuꝫ ſurſum fert̃ in pueris: ideo ipſis non conferũt vina nec nutricibus eoꝝ. differt enim parũ ipſos bibere vinuꝫ vel nutrices. ſed oportet vtroſqꝫ bibere aquaticuꝫ et modicum. vinum enĩ eſt quid ſpumoſuꝫ hoc aũt habet magis nigrum q̃ albuꝫ ita vero ſuperiora ſunt plena nutrimẽto in pueris: ꝙ non vertunt collum quiqꝫ menſibus quia ſurſũ fertur in eis ſic in ebrijs multa humiditas hãc aũt paſſioneꝫ rationabile eſt putare cauſaꝫ eſſe: quare in matricibus embria prius quieſcunt. Quintuꝫ ſignuꝫ eſt huius ꝙ tam habentes occultas veenas q̃ vani et habẽtes magna capita ſunt amatores ſomni. habentiuꝫ quideꝫ oculteas venas humiditas q̃ deſcendit ad inferiora non facile nec cito defluit per artitudinem venaruꝫ. habentes vero manifeſtas venas non ſũt ſomnolẽti propter amplitudineꝫ venaruꝫ niſi aliquaꝫ aliam habuerint paſſioneꝫ. nam oĩbus habentib9 magna capita multus impetus vaporis fit ſurſũ qui nõ de facili nec cito ſedat̃. Sextũ ſignũ ẽ huius ꝙ melãcolici ꝑ ſũt dormiẽtes eo ꝙ ſtomach9 i eis ẽ ifrigidat9 nec multitudo evaporatiõis ĩ ipis fit ꝛ qꝛ ꝓpter frigiditatẽ ſtomachi cib9 ſtati deſcẽdit ad fun dũ: iõ ſũt edaces et dure digeſtionis. corpora enĩ ipſorum afficiũt̃ q̃ſi nõ recipientia alimentum cum dlectatiõe. cauſa enim frigiditatis ſtomachi ipſorum eſt colera nigra. que quaſi naturaliter frigida eſt ꝛ

in intimuz locum frigidum facit et alias particulas ad quas ſe extendit virt9 frigidita tis eius infrigidat.

Capitulum. viij. quod ſic incipit: manifeſtuz ex his que differētia ſunt et c̄. Concludit quid ē ſōnus. Mouens qſtionē quomodo ſomn9 pōt eſſe infrigi datio vapoꝝ cum ſit ex calidis cauſis. ⁊ adducēs triplicē apparētē ſolutionē non tamen ſufficientez: poſtmoduz oſtendit ꝙ frigiditas cerebri eſt cauſa in frigidatiōis vaporum aſcendentium ad ipſum.

Manifeſtuz ē ex dictis ꝙ ſomn9 eſt conuētus .i. cōgregatio caloris naturalis i triſic9 ⁊ reciꝑcatio ipi9 tam propter cauſaz efficiētez ꝙ propter finalez q̄ eſt q̄ es ⁊ ſalus animalis. ⁊ qm̄ ſomnus eſt conuētus naturalis caloris propter eua porationez aſcendētez ad caput et reuerſionez eiuſdez iterum deſcendentis ad cor: id circo multus mot9 ē dormiētis. Ille aūt ꝑtes in quib9 defficit calor naturalis pro ter infrigidatiōez vaporum infrigidātur ⁊ hec ē cauſa quare in ſōno accidāt palpebre et ſuperiora atqz exteriora aīalis infridātur interiora vero ⁊ inferiora velut pedes ⁊ ep calefaciunt. Dubitabit āt aliquis quomodo ſomn9 fit ex infridatiōe vapoꝝ cum ſit ex calidis cauſis nam poſt cibuz qui eſt calid9 fortiſſim9 fit ſomn9. vinum et ſimilia vi no habentia caliditatem ſūt ſomnifera. non videtur autez rationabile ſomnuz eſſe in frigidatiōez ⁊ cauſas ipſius eſſe calidas. Huius dubitatiōis non ē ſufficiēs ſolo di cere ꝙ ſicͭ venter animalis calidus eſt qñ eſt vanus propter caliditatē cordis et epatis quādo vero repletur cibo infrigidatur propter motuz cibi: ita pori et loca capitis quan do ſunt vacui calidi ſunt. infrigidātur aūt euaporatione ſurſuz lata. Similiter nō ſufficit dicere ad hoc ꝙ ſicut corpora ꝑfuſa aqua calida ſubito tremūt euaporāte natura li calore propter apertiōem poꝛuz ita aſcendēte caliditate ad caput ⁊ ibi congregata: euaporat ⁊ langueſcit ac debilitaꝭ naturalis calor capitis ⁊ ſic infrigidaꝭ loc9. Ter tio non ſufficit ad hoc dicere ꝙ calor capitis infrigidetur aſcēdente ad ipm multo nu trimento qd̄ calor cordis ſubleuat. quēadmoduz ignis infrigidatur ſuppoſitis eiſdem lignis viridib9 quouſqz humiditas lignoꝝ digeratur. dico aūt aſcendēte multo nutri mento: qꝛ ſicͭ dictum eſt: ſomnus fit dum corpulētum ſurſū fertur per venas ad caput virtute caliditatis. Quoniam vero calor non poteſt amplius ſurſum ferre vapores ſed quod eleuatum eſt de ipſis propter ſui multitudinem excedit virtutem caloris: iterum repellitur et effluit deorſum expellens calorez ad interiora. ꝓpter quod homi nes grauati a ſomno cadunt et incuruantur deorſum ſubtracto colore qui ſurſum fe rebat. ſolus enim homo inter animalia erectus eſt. calor etiam ad interiora retractus primo facit diſipientiam. ita ꝙ homo tunc nil aprehendit. poſtmodum vero ideſt p9 a liquaz dormitionez facit fantaſiam ideſt aliquaz apparētiam ſeu ymaginatiōem. Dicte ḡ nunc ſolutiōes contingēter ſe habent ad hoc ꝙ fiat infrigidatio. per ſe autez cauſa infrigidationis vaporum ē proprius locus qui eſt circa cerebrū vt pz in libro de aīalibus. nam omnuz q̄ in corpore ſunt cerebruz eſt frigidiſſimuz. In nō hñtib9 cerebruz pars equipolens cerebro. Quēadmoduz igitur vapor humidus qui a ſo lis caliditate euaporat ſurſū infrigidaꝭ cum venerit ad mediū interiſticiuz aeris ꝓpter loci frigiditatē et cōuerſus in aquā ferꝭ deorſuz: ſicut in eleuatione vaporis calidi ad cerebrū ſuꝑflua euaporatio in fleuma redigiꝭ ꝓpter cerebri frigiditatē. et ideo catarri fluū ex capite. neceſaria vͦro ⁊ nutritiua euaporatio cōgeſta ferꝭ deorſū infrigidās ca lorē, ⁊ ad iteriora ꝓpellēs. Ad frigidādū vero ⁊ difficulter euaporandū cōfert tenuitas

et artitudo venarum que ſunt circa cerebruꝫ. hec eſt igitur cauſa infrigidatiõis. ꝙ nis
euaporatio que infrigidatur tendat ſurſum virtute caliditatis.

Capitulum. ix. quod ſic incipit: Expgiſcuntur auteꝫ et c̄. Declarat ꝙ cau
ſa vigilie et expgefactiõis eſt completio digeſtionis vitoria calidi ſuper frigi-
dum et digeſtio puri ſanguinis ab impuro.

T expergiſcũtur animalia et euigilãt cum digeſtio cõpleta fuerit et cum mul-
ta caliditas prius conſtricta in anguſto loco obtinuerit et ſuperauerit frigiduꝫ
quod circũſtabat ipſaꝫ et cum ſanguis corpulẽtior et groſſior. diuiſus fuerit a
puriſſimo et ſubtiliſſimo ita ꝙ puriſſimus in capite et in ſupioribus partibꝰ maneat. demp
ſiſſimus vero et corpulẽtus ad inferiora deſcẽdat. Pricipium tamen omnis ſan-
guinis eſt cor ſicut hic et inde animalibꝰ dictuꝫ eſt. Dm̃ auteꝫ cordis tres ſunt tha
lami ſcilicet duo extremi et vnus medius cõmunis vtriqꝫ: ille qui eſt mediꝰ ſuſcipit ſã
guineꝫ tam ex vena vnius extremi thalami que vocatur magna: ꝙ ex vna alterius tha
lami que dicitur dorſi. In medio vero thalamo fit digeſtio predicta puri ſãguinis
ab impuro. de his autem alibi determinatuꝫ eſt. Quia vero pꝰ oblationẽ nutrimẽ
ti generatur ſanguis mixtus et indiſcretus: ideo ſõnus fit naturaliter tantũ durãs quo
aduſqꝫ ſanguis purus diuiditur ab impuro et ſurſuꝫ feratur. turbidꝰ auteꝫ et dempſiꝰ
deorſum. qua diõne facta expergiſcitur animal. qꝛ ſoluta eſt grauitas q̃ prius ex nutri
mento fuerat generata. Dictuꝫ eſt itaqꝫ ꝙ cauſa dormiẽdi eſt corpulẽta euapora
tio ſurſum lata per ingenituꝫ et cõnaturaleꝫ caloreꝫ uſqꝫ ad organuꝫ ſenſus comunis
et qꝛ ſomnus eſt ligatio eiuſdem ſenſus comunis nõ potentis agere propter huiuſmo
di ligationeꝫ talis aũt quies eſt ꝓpter neceſſitateꝫ et ſaluteꝫ animalis. quod non con
tingit eſſe ſine his q̃ neceſſaria ſunt ad ſaluteꝫ ipſiꝰ ſomnus autem pro ſalute anima
lis eſt cum ſit quedam quies de cuius ratione eſt ſaluare.

Poſt hoc querenduꝫ eſt de ſomno et c̄. Hic intitulatur principiuꝫ ſecũdi
libri de ſomno et vigilia. in cuius capitulo primo declaratur ꝙ ſõniuꝫ non eſt
paſſio ſenſus ſimplr̃ nec intellectus opinãtis ſeu intelligẽtis ſed eſt paſſio ſen-
ſus comunis vt habent rationem fantaſtici.

O ſt predicta querẽdum eſt vtruꝫ ſomnium ſit paſſio ptis intellectiue
vel ſenſitiue anime. his enĩ ſolis partibꝰ cognoſcimus aliquid ſomni
um aũt quedaꝫ cognitio eſſe videtur. Non eſt ſomnium paſſio ſen
ſꝰ. nam vſus viſus eſt viſio et auditus auditio et vniuerſaliter vſus ſẽ
ſus eſt ſentire: aut comunia ſenſibilia qualia ſunt figura motꝰ et ma-
gnitudo aut propria qualia ſunt color ⁊ ſapor. animalia aũt dormiẽtia nec videre poſ-
ſunt nec aliquid ſentire. et ideo ſomniuꝫ quia ſoluꝫ dormiẽtibus ineſt non eſt paſſio ſẽ
ſus. At vero nec ẽ paſſio intellectus opinãtis nam ſomniãtibus nobis non ſolum
apparet ꝙ aliquid veniens ſit homo vel equus: ſet etiaꝫ ꝙ ſit albus vel pulcher. quo-
rum nulluꝫ nec vere nec falſo dicit intellectꝰ de aliquo ſine cognitione ſenſꝰ. In ſom
nis aũt accidit ꝙ videatur nobis ꝙ homo veniẽs ſit albus. Preterea quẽadmo-
dum in vigilãdo ſentientes aliquid aliquãdo intelligimꝰ aliud preter illud quod ſen-
timus: ita etiam in ſomnijs preter fantaſmata per quoꝝ motum ſomniamus interdũ
intelligimꝰ alia preter fantaſmata ſomniata. ſic̃ poteſt aliquis experiri ſi excitatus ap
ponat menteꝫ ad memorãduꝫ ſomnia. Quidaꝫ enim iam viderũt talia ſomnia ex
quibus alia intellexerũt. ſic̃ illi qui ponũt ante mentem ſuam ea q̃ proponunt̃ eis in ſõ
nijs quaſi quoddam memoratiuuꝫ preceptuꝫ. talibus enim accidit ponere ante oculos

mētis aliq̄d loco fantaſmatū p̄ter ea q̄ ſōniāt. Ex quo patet ꝙ nō om̄e illud ē ſōniū
qd̄ in ſōnijs appet. vꝫ illud qd̄ intellectꝰ ītelligit in ſōno ex his q̄ ſōniata ſūt. pꝫ etiaꝫ ꝙ
aliqñ pꝰ ſōniū aliqua ītelligimꝰ q̄ p̄ꝛiꝰ ſola opiniōe opinātur. palā āt de p̄dictis oībus
videt̄ ꝙ ſōniuꝫ nō ē paſſio ſenſꝰ nec ītellectꝰ nec opiniōis ex hoc ꝙ eodē quo vigilātes
decipiunt̄ ī egritudinibꝰ eodē ipo fit paſſio ſōnij in doꝛmiētibꝰ. deceptio āt q̄ fit vigi-
lātibꝰ ꝓpter egritudinē nō ē in ſenſu p̄ticulari nec in ītellectu vt ē ītelligēs vel opinās
Exiſtimatio etiaꝫ q̄ ſanis ⁊ ſciētibꝰ vr̄ ſol eſſe pedalis nec in ſēſu nec in ītellectu p̄nci-
palis exiſtit ſꝫ in alia potētia .ſ. fantaſia. tū ſiue idē ſiue diuſuꝫ ſit fātaſticū aīe ⁊ ſenſi-
tiuuꝫ: nichilominꝰ in ipis fit aliquid p̄ter videre ⁊ audire vl̄ alio modo ſētire. videndo
eī ⁊ audiēdo aliqñ fallitur: facta ex hoc aliq̄ appentia in ſēſu comuni. Poſitū eſt
āt ſupꝛa: nos nichil ſētire p̄ticularibꝰ ſēſibꝰ in ſōno. tūc ḡ nos nil videre aut audire a-
ut oīo ſētire verū ē nil āt ſenſū pati in ſōno: nō ē verū ſꝫ cōtingit tā viſuꝫ ꝙ alios ſēſꝰ
aliq̄d pati in ſōno: licet nō eodē modo quo ī vigilia. patiunt̄ eī ſenſꝰ ab exterioꝛibꝰ in
vigilia ⁊ ab interioꝛibꝰ in ſōno. In ſōno etiaꝫ opinio qñoqꝫ dicit veꝝ qñoqꝫ falſuꝫ
quemadmodū opinio vigilātis aliqñ ē vera aliñ ē falſa. ſ. qñ detinet̄ ⁊ ſequit̄ fātaſ-
ma magis ꝙ intellectū. Qd̄ igit̄ ſōniuꝫ nō ē paſſio intellectꝰ opinātis vel ītelligētis
ſimplr̄ nec ſēſus ſimpliciter ſētiēs manifeſtūꝫ eſt. Conſiderāduꝫ igit̄ qualiter et p̄ quē
modum ſōniuꝫ fiat. Supponat̄ ꝙ ſomniū ē paſſio p̄rimi ſēſitiui. i. ſenſꝰ coīs quia
huiuſmodi ſōnus ē paſſio. et hū vtrūqꝫ eſt paſſio eiuſdē qꝛ non alicui aīali ineſt ſōnus
⁊ alij ſōniare: ſꝫ ābo inſūt eidē. Supponat̄ etiaꝫ ꝙ fantaſia de qua dictū ē in libꝛo de
aīa ſeu fātaſticū: idē ē ſubiecto ſēſu comuni licet rō ipoꝝ ſit diuerſa. ē āt fantaſia mo
tus factꝰ a ſenſu qui p̄ actuꝫ mouet. Sōniuꝫ vero qd̄dā fantaſma actu motū eſſe vide
tur. dicimꝰ eī ſōniuꝫ fantaſma factū in actu in ſomno ſeu ſīpliciter ſeu aliquo modo.
Ex quo manifeſtū eſt ꝙ ſomniare ē paſſio p̄rimi ſēſitiui p̄ ꝙ eſt fantaſticum.

Capituluꝫ. ij. quod ſic incipit: quid āt eſt ſomniuꝫ. Intendēs īueſtigare quid
eſt ſomniuꝫ ⁊ quomodo fit: p̄mittit ꝙ paſſio facta in ſēſibus a ſenſibilibꝰ rema
net in abſentia ſēſibiliuꝫ ⁊ ꝙ ſenſus nō ſoluꝫ patiunt̄ ab exterioꝛibꝰ: ſed etiam
aliquid agit in exterioꝛa.

Uid eſt aūt ſomniuꝫ et quomodo fiat maxime ſpeculabimur ex his que acci-
dunt circa ſōniū. ſupponatur vt p̄rius ꝙ ſenſibilia ſic efficiūt ſenſatiōem ī quo
libet ſenſu: ꝙ paſſio facta ab eis nō ſoluꝫ ineſt ſēſibꝰ dum ſoluꝫ ſenſibilia agūt
in ipos ſed in abſentia eoꝝ. ſimilis eī paſſio eſt in his et illis q̄ mouent̄ motu pꝛoiectio
nis in quibꝰ non tāgente illo qd̄ p̄rimo mouet. remanet virtus motiua. p̄rima eī pars
aeris mota a ꝓiciente mouet ſecūdaꝫ ⁊ hec mouet aliaꝫ et ſic cōſequēter quouſqꝫ vir-
tus p̄rimi mouētis deficiat ſicut patet in aere vel in aqua. Similiter opoꝛtet opina-
ri in motu alteratiōis. om̄e enim ſiccū ⁊ calidū retinet caliditatē in abſētia p̄rimi cale
faciētis. cuius ſignū eſt qꝛ pōt calefacere pꝛoximuꝫ ſibi et illud pōt calefacere aliud do
nec duret virtus a p̄rimo calefaciente relicte et qm̄ ſentire eſt q̄daꝫ alteratio ſenſꝰ ſcd̄ꝫ
actum: neceſſe eſt paſſiōeꝫ factam a ſenſibilibꝰ in eſſe ſenſibꝰ. non ſolum quando ſen
ſibilia agunt ſed etiam quando quieſcūt et tam in pꝛofundo ꝙ in ſuperficie ſenſuuꝫ.
Signuꝫ aūt ꝙ huiuſmodi paſſio remanet in ſenſibꝰ in abſētia ſenſibiliū eſt multiplex
p̄rimuꝫ eſt quia ſi continue ſentiamus aliquid: diu ſequit̄ paſſio facta in ſenſu poſtꝙ a
uertimus ſenſum ab illo ſenſibili. ſicut aſpiciēti ſolem diu ⁊ continue accidit nil videre ni
ſi ſplendoꝛem poſtꝙ auertit oculos a ſole ad tenebꝛas pꝛopter paſſioneꝫ ſplēdoꝛis ad
huc exiſtētis in oculis et eodeꝫ modo ſi multo tempoꝛe aſpiciamus vnuꝫ coloꝛeꝫ vt al

buz vel viridē: eiuſdē coloris videt̄ nobis om̄e id ad qd̄ pmutamus viſū propter paſſi
onez p̄oris coloris ad huc remanētez. Secūdūz ſignū ē ꝙ ſi aſpiciētes ſolez vel ali
qd̄ ſplēdidūz: clauſerim9 oculos p9 talē aſpectū et ꝑ directuz virtutē viſiuaz figēdo ob
ſuemus: primuz appet nobis color ſimilis rei ſplēdide dēide pmutat̄ in puniceū. de-
inde in nigruz ꝛ ſic euaneſcit. Tertiū ſignū accipit̄ ab his q̄ mouētur citiſſime vt a
fluminib9 ſi quis eī aſpiciat fluuios effluētes citiſſime poſt modū dūitit oculos ad qui
eſcētia: videbunt̄ moueri. Quartū ſignū ē q2 a magnis ſōnijs ſūt hoīes ſurdi ꝓ-
ter vehemētez ſōnuz relictū in auditu. ꝛ a validis odorib9 difficulter odorāt minus o
dorabilia ꝓpter paſſiōez relictaz. Qd̄ āt ſenſibilia cito ip̄rimāt īpreſſiōes etiam mo
dicas ī ſēſibus. ꝛ cū hoc patiātur aliquid ab eis: pz ex hoc ꝙ ī ſpecullis accidit ex q̄ cōſid
rato manifeſtū erit ꝙ ſicū viſus patit̄ aliquid a viſibilibus: ſic ꝛ aliquid facit in ip̄a in ſpe
culis eī valde politis ꝛ puris īſpiciētibus mulieribus in tp̄e menſtruoꝝ fit ſuperficies
ſpeculi ſicū nubes ſāguinea. ita ꝙ ſi nouū ſit ſpeculum: diſicile ē abſtergere huiuſmodi
maculaz: lz ſit facile ſicū vetus. Cauſa āt huius īp̄ſſionis ē q2 viſus non ſolum patit̄
ab aere: ſz etiaz aliquid agit in ip̄m ſicū alia ſplēdida. ē eī viſus de numero ſplēdidoꝝ et
habētiuz colorē. qn̄ igit̄ fiunt mēſtrua: officiunt̄ oculi ſicū et q̄libet alia ps corporis. eo
ꝙ ip̄i naturalr̄ pleni ſūt venis. propter igit̄ turbatiōez mēſtruoꝝ ꝛ ſāguineaz fleuma-
ticaz aliquid emanat ab oculis ī quibus inē aliquid cauſatū a motu ſāguinis p̄dicti. li-
cet dr̄ia ſāguinis exiſtētis in oculis a ſāguine mēſtruo exiſtēte tūc in alijs ptibus ſit no-
bis īcerta. nī eis inē tūc aliqua paſſio. ſicū inē oculis viroꝝ in excuſione ſeminis cum ea
dem ſit natura ſeminis ꝛ meſtruoꝝ. aer igitur ꝓpinquus oculis a tali infectiōe alterat̄
ꝛ ille alterat aliuz uſqz ad aerem exiſtētez cōtinuuz ſpeculo. hic vero ſimili paſſione
alterat ſuperficiez ſpeculi. Maxime āt recipit talem alterationez ſpeculū qn̄ nouū
eſt ſicū veſtes citiſſime coinquinant̄ quādo ſunt nitide et diligēter rep̄ſentat quicquid re
ceperit talis imp̄ſſionis quando ē purū et politū quemadmoduz es repreſentat quem
cumqz ſōnum quādo eſt planuz. Oportet autez intelligere tactum aeris propīqui
ſpeculo tanq̄ attritionez et extērſiōem ꝛ ablutiōem. et propter ſpeculi mundiciaz faci-
liter apparere quālibet impreſſionez factam in ipſo a propinquo aere. Cauſa vero
ꝙ ex nouis ſpeculis non faciliter abſtergit̄ talis impreſſio eſt puritas ꝛ planicies ſpecu
li. in quo propter puritatem talis īpreſſio ſubintrat uſqz ad profundum propter plani
ciem vero ſpargit̄ per totaz ſuperficiez ſpeculi. in veteribus vero ſpeculis non ſic im-
mergitur impreſſio maculoſa: ſed tantuz fit ſuperficietenus. ꝛ ideo ē facilis abſterſio-
nis. Quoniaz ergo motus fit in ſenſibus a puis differētijs ſenſibiliuz. et ꝙ ſenſus
celeres ſūt in perceptiōe ipſaꝝ et ꝙ non ſoluz patitur ſenſus ſed etiam cōtra agit ma-
nifeſtum eſt ex his. Atteſtantur autez his que de ſpeculo et ſenſib9 dicta ſunt ea q̄
circa vinuz et oleum fiūt. oleum enim deſiccatuz accipit cito odores non ſoluz eorum
que cōmiſcentur eidez. ſed etiam eorum que prope vaſa ponuntur vel q̄ prope naſcū-
tur. ſimiliter idem patitur vinuz. Ex omnibus autem que dicta ſunt ſupponatur
vnuz vtile ad conſiderationem principaliter intētam videlicet ꝙ recedēte ſenſibili ex
trinſeco: remaneant ſimulacra ſenſibilia in ſenſibus.

Capitulū. iij. qd̄ ſic īcipit: ad huc āt ꝙ facile dēcipimur ꝛ c̄. declarat ꝙ ſēſ9 dēcipit̄ cir
ca ſēſibilia qn̄ quis exiſtit ī paſſiōe ꝛ tāto magis ac facili9: q̄nto magis fuerit ī paſſiōe.

Ad huc autez ſupponat̄ ꝙ facile decipimur circa ſenſus: cum in paſſiōibus ex
iſtimus ita ꝙ diuerſi in diuerſis ſenſib9 decipiūtur ſecundum ꝙ diuerſis paſſi
onibus ſunt affecti. trepidus enim in his que ſunt timoroſa tam facile decipit̄

De ſomno et vigilia

ꝙ a modica ſimilitudine putat ſe videre hoſtẽ ⁊ exiſtẽs in paſſione amoꝛis: a modica ſi
militudine putat ſe videre dilectũ et tãto facilius atqꝫ minoꝛi ſimilitudine fit talis de-
ceptio quãto quis magis paſſionatus exiſtit et eodez modo facilr̃ decipiũtur exiſtẽtes
in paſſiõe ire ⁊ aliaꝝ concupiſcẽtiarũ ⁊ magis decipiunt̃ cum magis fuerit in talibus
paſſionibus. Hec ãt eſt cauſa propter quã videt̃ febꝛicitãtibus a modica varietate
lineaꝝ cõpoſitarũ deceptis: ꝙ videãt aĩalia in parietibꝰ ita ꝙ non multũ patiẽtibus
ſic appent huiuſmodi aĩalia: ꝙ eos non latet falſũ eſſe qꝺ̃ appet. multuz vero patien-
tes putãt veruz eſſe qꝺ̃ eis appeat. Cauſa ãt putãdi non verũ eſſe ꝙ talr̃ apparet ẽ
qꝛ non eadez virtute. ſed alia ⁊ alia iudicãt de obiecto pꝛincipalr̃ mouente ⁊ de eo per
qꝺ̃ fit apparẽtia. Huius ãt exemplũ patet in ſole qui ẜ viſum apparet pedalis et ẜ
intellectũ non iudicatur pedalis. ſimilr̃ vnuz põt apparere duo quo ad tactuz variatis
digitis. cum tñ viſus qui ẽ dignioꝛ ſenſꝰ ipm̃ iudicet vnuz eſſe. ſi vero ſolo tactu iudica
ret̃ putaret̃ eſſe duo. Cauſa vero mẽtiẽdi aliqñ circa ſenſibilia ẽ qꝛ non ſoluz quan
do ſenſibile mouet ſenſuz apparẽt ei q̃dam ſenſibilia ſꝫ interduz ipo ſenſu exiſtente in
motu. ⁊ tunc apparẽt talia ſenſibilia eſſe qualia motꝰ in quo ẽ ſenſꝰ facit eãdez quem
admoduz nauigãtibus videt̃ terra moueri qꝛ viſus eoꝛum mouet̃ a motu nauis

Capitulũ. iiij. quod ſic incipit: ex his itaqꝫ manifeſtuz ẽ et c̃. Declarat ꝙ ap
parẽtia reruz ⁊ ſimulacroꝝ in imagine magis fit in ſõno q̃ꝫ in vigilia. et quare
poſt multũ nutrimẽtuz ⁊ etiaz tꝑoꝛe puericie non appent ſõnia: ⁊ pꝛopter quã
cauſaz aliquãdo inoꝛdinata aliquãdo cõfuſſa aliquãdo. oꝛdinata ſõnia appa-
rent et ſimilia his q̃ ſenſibus cognoſcũtur.

Ex dictis manifeſtuz eſt qm̃ nõ ſoluz in vigilia fiũt motꝰ in nobis tam ex ſimu
lacris q̃ ſunt extra q̃ꝫ ex eis q̃ remanẽt intra in abſẽtia ſenſibiliũ: ſed etiaz tales
motus in nobis fiũt doꝛmiẽtibus. ⁊ magis in ſõno q̃ꝫ in vigilia apparẽt ſimu
lacra intꝰ exiſtẽtia. qm̃ in vigilia repellunt̃ ⁊ exterminãtur pꝛopter operatiões ſenſuũ
⁊ intellectus. quẽadmodũ minoꝛ caloꝛ iuxta magnũ exterminat̃ ⁊ parue triſticie vel d
lectatiões abſoꝛbẽtur a magnis. quieſciẽtibus aũt ſenſibus ⁊ intellectu in tantum ſup
natant ſimulacra: ꝙ etiaz parua in ſõno multuz vigẽt interiꝰ. Senſus eñ particu-
lares ſunt impotẽtes ad agẽduz eo ꝙ ab exterioꝛibus fit reflexio naturalis caloꝛis ad
interioꝛa et ad pꝛincipiuz ſentiẽdi. et tũc ſedata turbatiõe: ſpẽs q̃ ſunt in fantaſmate.
multuz vigẽt. Opoꝛtet ãt opinari ſic fieri motus fantaſmatũ et ſpeꝝ: quẽadmodũ
fiunt in aquis vertigines vndaꝝ in quibus aliqñ vnifoꝛmes et regulares fiunt motus
ſimiles pꝛime motioni et aliquãdo diſſoluũtur in alias figuras pꝛopter repulſiõem al
terius motus. Unde poſt cibũ ⁊ ipueritia communiter nõn fiũt ſõnia eo ꝙ multꝰ mo
tus fit ex vapoꝛibus cõſurgẽtibus ex caliditate nutrimẽti. Quẽadmoduz igitur in
humido vehemẽter moto qñoqꝫ nulluz ydoluz appet ex impꝛiſſionibus factis in eo qñ
qꝫ ãt appet aliquod tñ ita diſtoꝛtũ vt oĩo videatur alterius modi ⁊ figure q̃ꝫ eſſe debe-
ret ẜ ratiõez ipꝛimẽtis: qñoqꝫ vero apparẽt manifeſta ydola ⁊ regularia vt in aqua pu
ra ⁊ requieſcẽte: ita in doꝛmiente motus qui ex ſimulacris pꝛoueniunt interdum peni
tus exterminãtur. vꝫ qñ motus alius cauſatus a caliditate pꝛedicta vel ab aliqua paſ-
ſione vehemẽtioꝛ ẽ. interduz vero appent diſtoꝛte et cõturbate ac mõſtruoſe viſiones
et ſõnia exterioꝛa. ſic̃ accidit melãcolicis febꝛicitantibꝰ ⁊ vinolẽtis. Omñes hec paſ
ſiones cum ſpumoſe ſint multuz faciũt motũ ⁊ turbatiõez. interduz vero fit oꝛdinatus
motus ſimulacroꝛuz: qñ ſedato et diſcreto ſãguine puro ab ĩpuro in habentibꝰ ſãgui-
nez quieſcunt fantaſmata. tunc enim motus ſimulacroꝝ conſuat̃ ẜ ꝙ fit a quolibet ſẽ

ſu ꝛ fiunt valida ſomnia. Et quoniaꝫ principiuꝫ talis mot9 fit a ſenſib9: ideo appa
ret ſonnianti ꝙ preter videre videat ꝛ preter audire audiat ꝛ ita de alijs ſeſatiõibus. a q
bus tanꝙ a pricipijs progredit motus ex quo quiſ ſomniat ſe videre vł audire vel alio
modo ſentire. Contigit ãt in tali pceſſu interduꝫ appere qđ non ẽ queadmodũ vi-
ſo moto cõtingit decipi circa viſibile. ꝛ impmutatione digitoꝝ tact9 ãnunciat vnuꝫ eſ
ſe duo. olo ei ala ſumit principiuꝫ et originẽ iudicãdi in ſomno de ſimulacris eo mo-
do quo pcedũtur mediate ſenſu: niſi aliqua virtus ſuperior cõtradicat.

Capitulum. v. quod ſic incipit: appet quideꝫ igiť ſemp et cẽ. Declarat prop-
ter quid ſõniantes aliquãdo putant eſſe veruꝫ qđ ſomniãt aliquãdo non putãt
ſed bene percipiunt. ꝙ non rem ſed ſomniuꝫ rei vident.

Apparet quideꝫ aliquid in ſõno. non tñ ſemp putaſ ita eſſe in re ſic appet. qñ
.ſ. virtus ſuperior iudicãs de tali appentia non ẽ ligata nec mota proprio mo
tu. quaſi intẽto circa aliqđ propriuꝫ obiectuꝫ. Apparet igitur aliqñ id qđ
non ẽ. q2 ſic dictuꝫ ẽ ſupra queadmodũ alia faciliter decipiunť circa ſenſibilia ppter ali
quam paſſioneꝫ: ita dormiẽtes propter ſomniũ. q2 ei in dormiẽdo mouenť organa ſẽ
ſuuꝫ ꝛ multa accidũt tunc circa ſenſuꝫ: iđ habẽs modicoꝫ ſimilitudinẽ cuꝫ reputaſ eſſe
res cuius habet ſimilitudinẽ. Cauſa vero hui9 accidẽtis eſt: ꝙ cum quis dormit dẽſ
cẽdente multo ſãguine ad cor tanꝙ ad pricipiũ dormitiõis: cum ipo deſcẽdunt mot9 ſi
mulacroꝝ. ꝛ mouent fantaſmata qui motu s vel actu inſũt vel potẽtia propinquo actui.
Etiam hoꝝ motuuꝫ vnus ſuccedit alteri. q2 vnus eoꝝ pri9 ẽ in ſuo actu qſi ſupna-
tãs quo corrupto ali9 ei ſuccedit. queadmodũ accidit qñ ſal liqſcit in aqua. ĩ qua vnuſ
ramũcul9 alteri cõtinue ſuccedit donec totũ ſal liqfiat. ſedato ãt ſãguine ꝛ meli9 dige-
ſto: cedit motib9 ſimulacroꝝ illud qđ prohibebat ſimilitudines ipoꝝ appere ꝛ tunc ſi-
mulacra agẽt in reſiduo ſãguie. ꝛ ipo mediãte agent in organis ſenſitiuis. maxime in
organo ſenſ9 cõis ꝛ cauſãt diuerſas ſimilitudĩes queadmodũ in nubib9 aliqñter mo-
tis appent ſimilitudĩes hoĩuꝫ ꝛ tauroꝝ qui cito pmutãtur. Hoꝝ ãt motuuꝫ vnuſqſ
qꝫ eſt reliquia eius ſimulacri qđ actu inẽ vertuti iteriori. quo manẽte veꝝ ẽ dicere qñ
ẽ illud qđ repñtaſ per ipm. v. g. hõ tale ẽ qualis ẽ hõ nec tñ eſt verus hõ ꝛ iđ qñ dor
miens pcipit ſe aliquo modo ſõniare non opinaſ ſe videre hoieꝫ: ſꝫ per virtuteꝫ iudi-
catiuã diſcernit ſimilitudinẽ hoĩs a vero hoĩe. Si ãt virtus iudicatiua qſi ligata te-
neaſ a multo ſãguine: ſõniãs putat ſe ſentire rem veraꝫ ꝛ nõ ei9 ſimilitudinẽ ita ꝙ mo
uetur interi9 a motib9 qui ſunt in organis ſenſuum motu quo ſimilitudo rei putatur
eſſe vera res. ꝛ tunc tanto eſt potentia ſõni ꝙ facit latere differẽtiam ſimulacri et rei cu
ius ipſum ſimulacrum ẽ ſimilitudo. Exemplũ predictorum eſt in viſu. queadmoduꝫ
enim ſe lateat aliqueꝫ ꝙ digitus ſuppoſitus ſit oculo ei9 et tamen ſit ſuppoſitus: ita ap
parebit ei vnuꝫ eſſe duo qđ putabitur hoc eſſe verum ſi vero non lateat tali ſuppoſito
apparebit quidẽ: nõ putabiť tñ eſſe vnum duo. eodeꝫ modo accidit eſſe in ſõnijs. ſi qs
ei ſentiat ſe dormire ꝛ paſſioeꝫ in qua ẽ ſẽſ9 cõis tpe dormitiõis: appebit ſõnianti id qđ
ſomniat nõ eſſe reꝫ veroꝫ ſed ſimilitudineꝫ ei9 ſi vero lateat quando dormit: putabit ſe
videre rem veram et nature contradicit fantaſie.

Capitulũ. vj. quod ſic incipit: quod autem vera dicim9 et cẽ. Declarat primo
per ſignum ꝙ aliqui motus et ydola apparent virtuti interiori tẽpore dormi-
tionis. ſecundo ꝙ nõ omne ydoluꝫ ſic apparens eſt ſomniũ ſed tantum illud

fātaſma qđ fit a motu ſimulacroꝝ ī dormiēte ī quātum dormit ſomniūm eſt.

Nod āt vera dicim⁹ ꝙ ſūt mot⁹ fātaſtici in virtutib⁹ ſēſitiuis interiorib⁹: manifeſtuꝫ ē ex his q̄ experimur. naꝫ dormiētib⁹ expergefactis interdū apꝑet ꝙ ipi videāt vel alio ſēſu ſentiāt exterius ea quoꝝ ydola apꝑuerunt eis dormientibus. quibuſdaꝫ eī iuuenibus excitatis ⁊ in loco tenebroſo apientib⁹ oculos: apꝑet ꝙ videant exterius ea ydola q̄ adhuc mouētur in dormitione ita ꝙ frequēter timēt et velāt caput ſuuꝫ pre timore eoruꝫ q̄ putant ſe videre. Ex hiſ igitur oībus oportet concludere ꝙ ſōniuꝫ ē aliqđ fantaſma ⁊ in ſōno. naꝫ illa ydola q̄ nūc dicta ſūt apꝑere iuuenibus nō ſūt ſōnia ſꝫ ꝙ etiam ydoluꝫ apꝑeat ſenſib⁹ exteriorib⁹ ſolutis ⁊ non ligatis quēadmoduꝫ apꝑet meditāti in vigilia tale nō ē ſōniuꝫ nec etiam omē fātaſma qđ in ſōno fit ſōniuꝫ ē. Primū quidē accidit aliquib⁹ tan lāguide ſeu leuiter dormire ꝙ aliquo modo ſētiūt ī dormiēdo ⁊ ſonos ⁊ lumē ⁊ ſaporeſ ⁊ tangibilia tanq̄ de nocte iſta ꝑcipiētes. nam etiaꝫ aliqui quib⁹ in dormiēdo videbat̄ ꝙ debiliter viderēt lumē lucerne expgefacti cognouerūt ꝙ lumē lucerne erat id qđ videbat̄. ⁊ ſimiliter quidaꝫ dormiētes debiliter audiebāt vocem galoꝝ ⁊ canuꝫ qui expgefacti cognouerūt manifeſte ꝙ voces illoꝝ erāt. Quidaꝫ āt dormiētes interrogati reſponderūt ad interrogatū. contingit eī tales vigilare ⁊ dormire. dormire quidē ſīpliciter: vigilare ſcđm quid nulluꝫ igitur ꝑdictoꝝ fātaſmatū ē ſōniuꝫ. Queeūqꝫ etiaꝫ intelligētie vere fiūt in ſōno vt immiſſiōes ⁊ reuelatiōes cauſaꝝ ſuperioꝝ ſōnia non ſūt. Eſt igit̄ ſomniū fantaſma quod fit motu ſimulacrorum in dormiente ⁊ in quantum dormit.

Capituluꝫ. vij. qđ ſic incipit: iam vero quibuſdaꝫ accidit. Declarat propter quid aliqui nunq̄ ſomniāt licet hoc raro accidat. ⁊ propter quid aliqui nunq̄ ſōniauerunt in iuuētute et tū ſomniāt in prouectiori etate.

Am vero quibuſdam accidit nulluꝫ ſomniuꝫ vidiſſe in tota vita. hoc raruꝫ eſt Et quidaꝫ ſic perſeuerauerūt abſqꝫ ſomnio ſēper quibuſdā vero accidit ꝙ cū prius nulluꝫ viderūt ſōniuꝫ peruenientes ad prouectiorē etateꝫ ſōniāt. Cauſaꝫ āt propter quaꝫ aliquib⁹ nunq̄ fiat ſōniaꝫ oportet putare aliquid ſimile ei quod ē non fieri ſōniuꝫ dormiētibus ſtatiꝫ poſt cibuꝫ nec pueris. ſ. propter multitudinem euaporatiōis ⁊ motus ſāguinis quibuſdaꝫ eī hoc modo diſpoſita ē natura vt multa aſcēdat euaporatio in ſuꝑioreꝫ locū. vel iteruꝫ ferat̄ deorſuꝫ. ⁊ multū efficiat motuꝫ. talibus eī comuniter nulluꝫ accidit ſōniuꝫ ſic nulluꝫ apꝑet eis fantaſma multitudine mot⁹ hoc impediente procedēte āt etate nichil ē incōueniēs apꝑere eis ī ſōniȷs fātaſmata ⁊ fieri ſōnia. ⁊ hoc ꝓpter mutatiōem factam in eis vel etate vel aliqua paſſione. ꝓpter quaꝫ mutationeꝫ neceſſariuꝫ eſt accidere contrarium ei⁹ qđ primo inerat.

Capitulum. viij. quod ſic incipit: De diuinatiōe vero que in ſomniȷs fit In quo quidam intitulāt tertium librum declarat ꝙ prenoſticari ſeu diuinari aliquod futurū ex ſomniȷs vel in ipſis nec omnino eſt irrationabile nec penitus probabile.

E diuinatiōe vero que fit et dicitur accidere in ſomniȷs nec idoneuꝫ eſt omnino contemnere ꝙ nō aliquid ſit nec ſuadi oportet faciliter ꝙ aliquid ſit. hoc eīm ꝙ omnes vel plures exiſtimāt ſomnia aliquid ſignificare facit aliquam fidem tanq̄ dictum ab experientia de ſignificatione ipſorum. Preterea cum aliqua diuinatio ſeu prenoſticatio iam facta eſt de aliquibus futuris in ſomnis ſicut rationabiliter credit̄: ita arbitrabit̄ aliquis poſſe fieri de aliȷs futuris. cū non videat̄ maior rō in illis

ꝙ in aliȷs quare primo oſtenſa ſint in ſõniȷs. Contrariū vero accidit dictoꝝ ex hoc
ꝙ nulla cauſa rõnalis appeat propter quá futura diuinētur i ſõniȷs. hoc ei facit nõ cre
dere talē diuinatiõez aliquid eſſe. Si át dicat̃ deū imitere aliqua ſõnia q̄ ſūt iudicia
et diuinatiões futuroꝝ: preter alia irrõnabilia hoc ē vnū incõueniēs. ſ. non fieri talem
imiſſiõez ꝛ optimis ꝛ prudētiſſimis: ſꝫ potiꝯ quibuſcūqꝫ hoībꝯ. ablata igit̃ cauſa hac
. ſ. imiſſiõe diuina nulla alia cauſa vr̃ eſſe cõueniēs ꝙ aliquis in ſõniȷs diuinet his q̄ fi
unt in remotis locis puta circa herculeas columnas ꝛ in boriſtine. Inuenire itaqꝫ
originez quare preuideātur aliqua in ſõniȷs ſupra nr̃am videt̃ eſſe prudētiam.

Capitulum. ix. qđ ſic incipit: neceſſe igit̃ oīa. Declarat ꝙ respectu eoꝝ q̄ fiūt
ſõnia ſunt cauſa aliquoꝝ. aliquoꝝ vero ſigna. quorūdam aūt accidentia. qꝛ ac
cidentaliter concernūt ſõnium et euentus rei ſomniate.

Neceſſe ē igit̃. ſ. eſſe cauſa eoꝝ q̄ fiūt. vl' ſigna vl' accidētia ipoꝝ. ita ꝙ ſõniū reſ
pectu rei ſõniate, vl' ē ſiml' cauſa ſignū ꝛ accidēs. vl' ſignū ꝛ accidēs vel cauſa ꝛ
accidens vel ſignū ꝛ cauſa vel ſolū ſignūꝫ vel ſolū accidēs. Dico át cauſam
quēadmoduꝫ interpoſitio lune cauſa ē eclipſis ſolis. et immoderatꝯ labor cauſa febris
Signuꝫ vero quēadmodū ſtellaꝫ ſubitrare aſpectū nr̃m radiȷs: ſignuꝫ ē eclipſis. ꝛ
aſperitas lingue ſignū ē febris. Accidens vero dico: qꝛ concurſus cū alia re accidē
talis ē. ſicut aliquo ābulāte: ſolez eclipſari accidentalr̃ contingit. cum ei ābulatio nec ſit
ſignuꝫ nec cauſa eclipſis. vnde nulluꝫ caſu accidētiuꝫ fit ſēper aut in pluribus ſꝫ raro.
ſunt igit̃ q̄dam ſõnia cauſe ꝛ ſigna quorūdaꝫ q̄ eueniūt circa corpꝯ propter qđ quidaꝫ
medici groſſi dicūt ꝛ experti dicūt ꝙ oportet valde intēdere in ſõniȷs tanq̄ ſignis ali-
quaꝝ paſſionuꝫ q̄ inſunt vel fuerūt vel future ſūt circa corpꝯ. vnde cõueniēs ē ſic exi-
ſtimare ſõnia ſe hr̃e ad q̄daꝫ q̄ circa corpus fiunt. Artificibꝯ etiam praticis a phā
tibus ſpeculatiuis interdū appent ſomnia pteritoꝝ vel preſētiuꝫ vel futuroꝝ concep-
tuum. ꝛ rõnabilr̃ hoc eis accidit. ſ. apperere in ſomno magis q̄ in vigilia qꝛ interiores
motus qui fiūt in die ꝛ in vigilia niſi magni ſint valde et fortes latent. Preterea
motus extrinſici ſunt majores ipſis qui primo fiunt in dormiēdo. intrinſeci etiaꝫ par
ui exiſtētes magni vident̃ eſſe. qꝛ virtus ſēſitiua tunc motibꝯ exterioribus nõ intendit
hoc aūt manifeſtuꝫ ē ex his q̄ accidunt in ſõniȷs frequenter ei cum lāguide dormimꝯ
arbitramur fulgura cadere ꝛ tronitrua fieri. prius ſõnis factis in auribꝯ ſimiliter puta
mꝯ nos pfrui melle ꝛ dulcibꝯ ſaporibus parua dulcedine factis circa guſtum. ꝛ vehe-
mēter cale fieri puo colore facto circa quaſdaꝫ ptes. ita ꝙ nobis expgefactis manifeſta
fiunt predicta ſenſibilia pua extitiſſe. Qm̃ igitur prima pricippia oīa parua ſunt: cõ
tingit principia egritudinuꝫ et aliarum paſſionuꝫ que fiunt circa a corpus propter ſui p
uitatez non ſentiri in vigilia. que tamen poſſunt ſentiri in ſomniȷs. quia igitur in vigi
lia percipit ſubiectum patiens principia egritudinū ꝛ paſſionum: idcirco ex motu ipa-
rum cauſari poteſt ſomniuꝫ quod eſt ſignum future egritudinis. At vero non ſolū
ſigna ſed etiam eſſe cauſas ppioꝝ accidentiuꝫ fantaſmata que appent in ſõniȷs ratio
nabile eſt quemadmodum enim debentes aliquid agere in futurum aut actualiter exi
ſtentes in actibus aut olim qui aliquid egerunt ſepe intuentur recta ſomnia de actibꝯ
futuris preſentibus vel preteritis quia motus fantaſmatum properatus exiſtit in eis a
diuinis incoationibus quibus fuerūt intenti: ita neceſſarium eſt hi motus qui ſunt in
ſomno frequenter eſſe principium actuum diuinorum. eo ꝙ properata ſit materia ad
alios actus. horum igitur intelligentia in fantaſmatibus et ſomniȷs noturnis prin-

cipiū ⁊ incoatio ē ipſorum. ita ꝙ frequenter proſequit͛ vigilans paſſionez que dormi-enti ⁊ ſomniāti apparuerit. Sic igitur quedaz ſomnia ſunt ſigna et cauſe eorū que fiunt. Primaria vero ſomnia maxime aſſimilātur accidentibus. q2 accidentaliter cōcurrunt cum euentu vel nō euentu rei ſōniate. et ſpecialiter ſomnia trāſcēdentia facultatem ſomniātis et quorum origo nō eſt in nobis. quēadmodum quis exiſtens in oriente ſomniat nauale veluz fieri in occidēte. De his veruz ſimile eſt ſe habere ſōniantem ad eorum euētum: ſicut ſe habet quiſqz vigilās quando ipſo cogitāte vel memorante de aliquo contingit fieri id quod cogitat et magis poteſt in ſomnis apparere fantaſma rei non preſens vel nō exiſtentis quāto magis taliuz fantaſmatuz motus accidunt in ſomnijs. ſicut igitur meminiſſe de aliquo nec ſignuz nec cauſa eſt ꝙ illud eueniat: ſic ſomniuz nec ſignuz nec cauſa eſt ꝙ eueniat illud quod videtur in ſomnijs licet aliter eueniat: ſed potius concurſus ipſorum eſt accidentalis et ſine ordinatus q̄d nec ſemper nec frequēter ſit.

Capitulum. x. quod ſic incipit: omnino autez quoniam ⁊ aliorū animalium etc̄. Declarat primo ꝙ ſōnia non immiſſiōes diuine ſed potius motus nature ſunt. ſecundo ꝙ non omnia quoꝝ ſomnia ſunt ſigna vel cauſe eueniūt quādo de his viſa fuerint ſōnia. tertio qualiter poteſt accidere ſōniuz de rebus diſtantibus quorum origo nō eſt in ſomniante.

Omnino autem quoniaz non ſolus homo ſed etiāz quedam aliorū animalium ſomniāt: patet ꝙ ſomnia nō ſunt immiſſiones diuine. nec per diuinam illuſtrationez fiunt. ſunt enim ſomnia que magis naturalia dicēda ſunt q̄ꝫ diuina. cuius ſignuz eſt quia valde ſtulti hoīes in ſomnijs preuidēt futura. etiam habēt recta ſomnia. quibus diuina reuelatio hoc non inectitur ſed eorum natura quaſi locax ē abſentium ⁊ futurorum. Melācolia etiam multas viſiones habet in ſōnijs eo ꝙ intus imaginatiua ipſorum. habēs plura ⁊ multiplicia moueātur in ſomnijs propter multas imaginatiōes prehabitas in vigilia. multis igitur ſōnijs eis occidētibus: interdum aliquid accidit de his que ſomniāt. ſicut multotiens iaciens ad illud ſignum aliquādo percutit ſignum licet multotiens non percutiat. Quoniam aūt multa ſomniorum non eueniunt etiam de illis ſōniatis quorum ſōnia ſunt cauſe vel ſigna vt ſuperius dictuz ē: nullum ex hoc incōueniēs accidit. nec enim oīes paſſiones quoꝝ ſigna precedunt in corporibus ſuperioribus quo ad pluuias et vētos et ſimilia fiūt. quia poſſunt impedire ab alia cauſa ſuperueniēte. ſi enī vehemētior motus ſuperuenit motui qui erat ſignuz paſſionis future in corpore aīalis vel motui qui erat ſignuz pluuie aut venti in ſuperioribus: nō eueniūt ea quoꝝ ſigna precesſerunt. multa etiam prius bene conſeruata q̄ fieri expediebat non fiunt ſuperueniētibus dignioribus incoationibus aliorū que magis expedit fieri. vniuerſaliter aūt nec omne quod futuruz erat fit. nec eſt idem fuiſſe ⁊ futurum eſſe. Quāuis etiam multo eueniant quoꝝ ſomnia p̄ceſſerūt tanq̄ꝫ ſigna nichilominꝰ tñ ipſa ſomnia eoruz fuerūt et nata ſunt eſſe ſignuz aliquoꝝ q̄ nō fiūt. De his vero ſomnijs q̄ non habēt origīes ī ſomniāte per moduz cauſe vel ſigni ſed potiꝰ accidentalr̄ ſe habēt ad ſōniata qualia ſūt ſomnia q̄ accidunt de rebꝰ diſtātibus tp̄e vel loco vel magnitudinibus euentuum nō habētiū aliq̄d p̄ncipiuz in ſōniāte dicēduz ē ꝙ ſi fiāt ab aliquo prius viſo: magis accidūt ex prioribꝰ motibus factis in vigilia q̄ꝫ ex de fluxiōibus cauſatis ex ſimilitudine ⁊ ydolo rerum ſōniatarum cauſātium tales defluxus in dormiente quemadmodū enīz cū quis mouet aquā vel aerez: prima ps mota mouet ſecūdaz: ⁊ talis motus pertigit vſqz ad certum

terminuz nec ꝑſente nec mouēte primo motore: ſic nichil prohibet aliquez motuz et ſēſum ptingere ad aīam ſomniantis ex motu priori facto in vigilia a quo fiūt defluxiōes et ydola ptigentes uſqȝ ad certum motuz. Sūt āt magis ſenſibiles tales motus e o ꝙ in die īpediunt̄ ⁊ diſſoluūtur ab exterioribus motib9. aer etiam noctis quietior eſt plus ſine turbatiōe eo ꝙ noctes ſilētiores ſūt diebus ⁊ aptiores facere motū ſenſibilez in corpore propter ſōniuz qui magis quietus fit in eis. ex quo accidit dormiētes magis ſentire intrinſec9 paruos mot9: ꝙ̄ vigilātes. tales āt motus faciūt fātaſmata ex quib9 ſōniantes ꝑuidēt futura. qm̄ igit̄ dormientib9 potius ꝙ̄ vigilātib9 talis paſſio accidit: idcirco nō prudētiſſimis ſ; quibuſlȝ ad hoc ꝑ naturā diſpoſitiōis: eueniunt talia ſōnia qꝛ ſi prudētioribus acciderēt propter eoꝝ euidētiā vel cauſaz futuroꝝ vtiqȝ apperet e is in die ⁊ vigilia. Si ds etiā talia īmitteret: maxime hec reuelarret ſapiētibus. Caſu autem ꝓpter quā quibuſlȝ maxime idiotis plura ſomnia vera apparent: hec ē videlicet: qꝛ eoꝝ intelligētia nō eſt curis affecta. ſ; tanꝙ̄ deſerta ⁊ vacua ab omnibus: mouetur et ducitur ſcōm mouens intrinſecus in organo fantaſie.

Capitulum. vltimū. quod ſic incipit: et ꝙ quidez ſtatici p9 vident ⁊ c̄. Prius dat cauſaz propter quā quidaz imprudētes ꝑuident in ſōnijs aliqua vera. Secūdo quare noti de notis multa ſōniāt. Tertio quare melācolici aſōniādo bene coniectāt de futuris. Quarto quis ē bon9 interpres ſomnioꝝ.

Uod quidā ſtatici ſeu viſani aut ſtolidi bene cōiectāt in ſōnis de futuris cauſa eſt qm̄ de proprijs motib9 paꝝ ſolliciti ſunt. ⁊ a proprijs curis modicū infeſtātur. qꝛ ipſas impellūt ⁊ q̄ſi lōge proiciūt. ꝓpter qd̄ maxime ſentiūt extraneos motus ⁊ alioꝝ euentus. Quoſdā āt recte ſōniare et maxime notos futura ꝑuidere de notis: accidit propter ſolicitudinē quā hn̄t de ipis. noti ei multi pro ſe inuicē ſoliciti ſunt. ſic ei falmiliares ⁊ noti maxime cognoſcūt ⁊ ſentiūt ſe ipos a remotis ⁊ ꝓcul exiſtētes ab inuicē ſic ⁊ motibus eoꝝ magis noti ſūt inter ſolicitudines mot9. Melancolici āt propter vehemētiam imaginatiōis ꝑuidēt bn̄ de futuris quēadmodū ꝓhicientes lōge bene cōiectāt de ipo ſigno. ipi etiaz ꝓpter facilez ꝑmutatiōez imaginātur ſimile per ſimile. Quēadmodū philogidi poemata dicūt de ſimili ad ſimile facilis ē ꝑmutatio. accidit etiaz eis aliquid ſimile furioſis qui cito vnuz ſimile dicūt et itelligūt propter alid. veluti imaginādo necem cito intelligūt vene propter ſimilitudinē qualitatuz. hoc ei modo melācolici facilr̄ per aliqd ſimile preſēs copulāt ad illud qd longe ē ꝓpter ſimilitudinē. Preterea ꝓpter vehemētiā imaginatiōis ⁊ fortē ipſſionē ſimulacroꝝ q̄ ē in ipis nō repellit̄ eoꝝ mot9 interior ab alio motu exteriori. ⁊ id̄ ꝑ motuz interiorez bene cōiectāt de futuris. Artificioſiſſim9 āt ſōnioꝝ iudex ē ⁊ optim9 interꝑs qui pōt ſubtilr̄ inſpicere ſimilitudies quas hn̄t fantaſmata ad inuicē ⁊ ad ſua ſignificata atqȝ euētuz. vn̄ iudicare recta ſōnia ē cuiuſlibet potētis īſpicere dictā ſimilitudinē. Dico āt ſimilitudinē qm̄ ſimilia fātaſmata acciđūt ſomniāti vel ydolis q̄ fiūt i aquis ſicē dictū ē prius. in quib9 aquis ſi multus fiat mot9 nō cauſat̄ ſimilis apparitio ⁊ ydolū veraciter cōformatū rei. ꝓmptus igit̄ epheſos ſeu īterꝑs ſōnioꝝ ē qui cito pōt īſpicere et iudicare quoꝝ ſūt ſimilitudines ydola diſtorto et diſpata. ſ. hois vel equi. ſic bon9 iudex ē ydoloꝝ q̄ fiūt in aqua ille qui pōt inſpicere quoꝝ ſūt ydola qn̄ ex motu aq̄ ſūt diſtorta. ſicē ei mot9 aque ipedit rectitudinē ydoloꝝ: ſic ⁊ mot9 fantaſmatū ipedit rectum ſōniuz. De quidē igit̄ ē ſōnus ⁊ quid ſōniuz ⁊ ꝓpter quaz cauſaz vtrumqȝ ſit et de diuinatiōe q̄ eſt in ſomnis dictum eſt.

Explicit liber de ſomno et vigilia.

Omnis cauſa primaria plus eſt influens ſupra cauſatū ſuum. ꝙ̄ cauſa vniuerſalis ſecunda.

Um ergo remouet cauſa vniuerſalis ſecunda virtutē ſuā a re: cauſa vniuerſalis prima nō aufert virtutē ſuā ab ea. Quod ē. q: cauſa vniuerſalis prima agit in cauſatū cauſe ſecūde: ante ꝙ̄ agat cauſa vniuerſalis ſecūda q̄ ſequitur ipſū. Cum ergo agit cauſa ſecūda que ſequitur ipſum cauſatū: non excuſatur actio ipſius a cauſa prima q̄ eſt ſuper eā. et qñ ſeparatur cauſa ſcd̄a a cauſato quod ſequitur ipſam: non ſeparatur ab eo prima q̄ eſt ſupra ipſam quoniā eſt cauſa ei. Et nos quidē exemplificauimꝰ illud per eſſe et viuum ⁊ hominē. Quod eſt q: oportet vt ſit res eſſe in primis deinde viuū ⁊ poſtea hō. Viuū ergo ē cauſa hominis propiqua. et eſſe eſt cauſa eiꝰ lōginqua. Eſſe ergo vehemētius eſt cauſa hoīs: ꝙ̄ viuū. quoniā eſt cauſa viuo. quod eſt cauſa homini. Et ſiclr̄ cum ponis rationabilitatē eſſe cauſā homini: eſſe eſt vehemētius cauſa homi ꝙ̄ rationabilitas. qm̄ eſt cauſa eiꝰ eſſe. Et illius quod dicimꝰ: ſignificatio ē. ꝙ quando remoues rationabil virtutem ab hoīe: non remanet homo: et remanet viuū. ſpirans ſenſibile. Cum aūt remoues ab eo viuum non remanet viuū: et remanet eſſe. qm̄ eſſe non remouetur ab eo: ſed remouet̄ viuū qm̄ cauſa non remouet̄ per remotiōem cauſati ſui. Remanet ergo hoīs eſſe. cum ergo non ē indiuiduū. homo. eſt animal ⁊ ſi non ē aīal: eſt eſſe tm̄. Iam ergo manifeſtū eſt ⁊ planū ꝙ cauſa prima lōginqua ē plus cōprehendēs ⁊ vehementius ē cauſa rei: ꝙ̄ cauſa propinqua. Et propter id fit eius opatio vehemētioris adherentie cum re: ꝙ̄ cauſe propīque. Et hoc quidē nō fit ſcd̄m hoc: niſi quia res in primis non patitur niſi a virtute lōginqua. deinde patit̄ ſecūdo a virtute q̄ eſt ſub prima. Et cauſa prima adiuuat cauſā ſcd̄ā ſuper operatiōem ſuam. quoniam operationem ſuam. Quam efficit cauſa ſecunda: etiam efficit cauſa prima. verūtamen efficit eam per aliū modum altiorē ⁊ ſublimiorē. Et quando remouetur cauſa ſecūda a cauſato ſuo: non remouet̄ ab eo prima. qm̄ cauſa prima eſt maioris ⁊ vehemē tioris adherēē cum re ꝙ̄ cauſa ꝓpinqua. Et non figit̄ cauſatum cauſe ſecunde: niſi per virtutē cauſe prime. Qđ eſt q: cauſa ſecunda quādo facit rem influit cauſa prima q̄ eſt ſuper eam: ſuper illam rē de virtute ſua. quare adheret illud rei adherētia vehemētiori ⁊ ſeruat eā: ⁊ non ſeparat̄ ab ea ſeparatione ſue cauſe propinque imo remanet ī ea. ⁊ adheret ei adherētia vehemētiꝰ ꝙ oſtēdimꝰ ⁊ expoſuimꝰ

Omne eſſe ſuperius aut eſt ſuperius eternitate ⁊ ante ipſā aut eſt cum eternitate. aut eſt poſt eternitatē ⁊ ſupra tempꝰ.

Eſſe vero quod ē ante eternitatē eſt cauſa prima. qm̄ eſt cauſa ei. Sed eſſe quod ē cum eternitate: eſt intelligētia. qm̄ eſt ſcd̄m habitudinem vnam quod non patitur nec deſtruit̄. Eſſe aūt quod eſt poſt eternitatē ⁊ ſupra tp̄us: eſt anima. qm̄ eſt in orizonte eternitatis inferiꝰ et ſupra tp̄us. Et ſignificatio ꝙ cauſa prima ē ante ipſam eternitatē: eſt ꝙ eſſe in ipſa eſt acquiſitū. Et dico ꝙ omnis eternitas eſt eſſe. ſed non omne eſſe eſt eternitas ergo eſſe ē plus commune ꝙ̄ eternitas. et cauſa prima ē ſupra eternitatē: qm̄ eternitas ē cauſatū ipſius. Et intelligentia opponitur vel parificatur eternitati. qm̄ extendit̄ cum ea: et non alteratur nec deſtruitur. Et anima anexa eſt cum eternitate inferius. quoniam eſt ſuſceptibilior impreſſionis ꝙ̄ intelligentia. et ſupra tempus: quoniam eſt cauſa temporis.

Omnis anima nobilis: tres habet operatiões. Nam ex operationibus ei⁹ eſt operatio animalis. ⁊ operatio intelligibilis. et operatio diuina.

Operatio aũt diuina eſt. qm̃ ipſaꝫ pparat naturam per virtutẽ q̃ eſt in ipſa. i. natura vel anima a cauſa prima. Eius aũt operatio intelligibilis ẽ. qm̃ ipa ſcit res per virtutẽ intelligẽtie q̃ eſt in ipſa. Operatio aũt animalis eſt qm̃ ipſa mouet primuꝫ corpus et oĩa corpora naturalia: qm̃ ipa cauſa motus corporuꝫ ⁊ cauſa operatiõis nature. Et non efficit aĩa has operationes: niſi in quãtuꝫ ipa eſt exẽpluꝫ ſuperioris virtutis. qd̕ eſt q2 cauſa prima creauit eſſe aĩe mediãte intelligẽtia. et propter illud dictuꝫ ẽ aĩa efficiens operatiõem diuinaꝫ. Poſtq̃ ḡ creauit cauſa prima eſſe aĩe: poſuit eaꝫ ſicut ſtramẽtuꝫ intelligẽtie in qd̕ efficiat opatiões ſuas. propter illud ergo aĩa intelligibilis efficit opatiõeꝫ intelligibileꝫ. Et q2 aĩa ſuſcipit ĩpreſſioneꝫ intelligẽtie facta eſt inferioris operationis in quantum ipſa ſua impreſſione agit in id qd̕ eſt ſub ipa. Qd̕ eſt q2 ipſa non imprimit in res niſi per motuꝫ ſcilicet q2 non recipit qd̕ eſt ſub ea operatiõem eius: niſi ipa moueat ipſuꝫ. Propter hãc ḡ cauſaꝫ fit q̄ anima moueat corpora. Nam anime ẽ vt viuificet corpora quãdo influit ſuper ea virtuteꝫ ſuaꝫ ⁊ directe pducit ea ad opationeꝫ rectaꝫ. Manifeſtũ eſt igitur q̄ anima hẽt tres opatiões. qm̃ habet virtutes tres ſcilicet diuinã. ⁊ virtutẽ itelligibilẽ ⁊ vtutem ei⁹ eſſentie ſcdm̃ q̄ oſtendimus ⁊ enarrauimus.

Prima rerũ creatarũ ẽ eſſe. ⁊ nõ ẽ ãte ipſũ creatum aliud.

Quod ẽ q2 eſſe ẽ ſupra ſenſũ ⁊ ſupra aĩam ⁊ ſupra intelligẽtiã et non ẽ ſupra cauſaꝫ primaꝫ latius neq3 prius cauſatũ ipo. propter id ḡ factuꝫ ẽ ſupius cauſatis rebus oĩbus ⁊ vehemẽtius vnitaꝫ ⁊ non ẽ actuꝫ ita: niſi propter ſuaꝫ ppinquitateꝫ eſſe puro ⁊ vni vero ĩ quo nõ ẽ multitudo aliquoꝝ modoꝝ ⁊ eſſe cauſatũ q̃uis ſit vnum tñ multiplicat̃. ſ. q2 ipm̃ recipit multiplicatiõeꝫ. Et ipꝫ quideꝫ non ẽ factum multa: niſi q2 ipm̃ q̃uis ſit ſiplex ⁊ non ſit in cauſatis ſiplicius ipo: tñ ẽ cõpoſitũ ex multiplicato cũ finito ⁊ infinito. Qd̕ eſt q2 omñe qd̕ ex eo ſequitur cauſã pmã intelligẽtis cõpleta ẽ vltima in potẽtia ⁊ reliquis bonitatib⁹. Et forme intelligibles in ipo ſũt latiores ⁊ vehementius vniũſales. ⁊ q̄ ex eo eſt inferi⁹ ẽ intelligẽtia veritñ cum ſub illo ẽ intelligẽtia in cõplemẽto ⁊ vtute ⁊ bonitatib⁹: tñ non ſũt forme itelligibiles in illa ita dilatate ſicut ẽ illaꝝ latitudo in illa intelligẽtia. Et eſſe quideꝫ cauſatũ primũ ẽ intelligẽtia totũ. verũtamen intelligẽtia in ipo ẽ diuiſa per moduꝫ queꝫ diximus. Et q2 diuiſificant̃ intelligẽtia: fit in eo forma intelligibilis diuiſa. Et ſicut ex formis vna propterea q̄ diuiſificãtur in mundo inferiori pueniũt indiuidua infinita in multitudine ſimilr̃ ex eſſe cauſato pmo propterea q̄ diuiſificat̃: appent forme intelligibiles infinite. Verum tñ q̃uis diuiſificentur non ſeiũgunt̃ ab inuiceꝫ ſicut ẽ ſeiunctio indiuiduoꝝ. qd̕ eſt qm̃ ipe vniuntur abſq3 corruptione. ⁊ ſepant̃ abſq3 ſeiunctione. quãtuꝫ ſint vnum habẽs multitudineꝫ ⁊ multitudo in vnitate. Et intelligẽtie prime influunt ſuper intelligẽtias ſecundas bonitates quas recipiũt a cauſa prima ⁊ intẽdunt bonitatem in eis vſquequo conſequunt̃ vltimuꝫ earum. Et intelligẽtie ſuperiores prime que ſequũtur cauſaꝫ primaꝫ imprimũt formas ſecundas ſtantes que non deſtruũtur ita vt ſit neceſſarium iterare eas vice alia. Intelligentie aũt ſecũde imprimũt formas declines ⁊ ſepabiles ſicut eſt aĩa. Ipſa nanq3 ex impſſione intelligentie ſecunde q̃ ſequitur eſſe cauſatuꝫ in

ferius. Et non multiplicātur anime niſi ſuper moduꝫ quo multiplicātur intelligen-
tie ſecunde que ſeruāt eſſe quo multiplicantur intelligētie. quod eſt quia eſſe anime v-
num habet fineꝫ. ſed ex eo ꝙ eſt inferius: eſt finituꝫ. Igitur anime q̄ ſequūt̄ alachi
li. i. intelligētiam ſunt cōplete perfecte et pauce declinationis ⁊ ſeparationis. et ani-
me ſuperiores etiam influunt bonitates quas recipiunt ab intelligētia ſuper animas
inferiores. Et omnis anima recipiēs ab intelligentia virtuteꝫ. et anime q̄ ſequūtur. eſ-
ſe inferius ſunt in cōplemento ⁊ declinatione ſub aīab9 ſuperioribus plus eſt ſuper
impreſſionem fortior: qꝛ quod impreſſuꝫ eſt ab ea: eſt fixum et ſtans. et eſt motus eius:
motus equalis: et continuus. Et illa in qua ex ea ē virtus intelligentie minus ē for-
tis in impreſſione ſub animabus et ſubſtātialijs primis. et ē quod ab ea impreſſuꝫ eſt
debile euaneſcēs deſtructibile. verumtamen q̄uis ſit ita: tamē permanet per genera-
tionem. Iam ergo oſtenſū ē quare facte ſunt forme intelligibiles multe: et non eſt
eſſe niſi vnum ſimplex ⁊ quare facte ſunt multe anime quaruꝫ quedaꝫ ſunt ſupiores q-
buſdaꝫ. et eſſe earum eſt vnum ſimplex in quo non eſt diuerſitas.

Cauſa prima ſuperior eſt omni narratione et non deficiūt lingue a murmuratiōe eius: niſi propter narrationeꝫ eſſe ipſius: quoniam ipſa eſt ſuper omneꝫ cauſam. et non narratur niſi per cauſas ſecūdas que illuminantur a lumīe cauſe prime.

Quod eſt quoniaꝫ cauſa prima non ceſſat illuminare cauſatuꝫ ſuuꝫ: et ipſa non
illuminatur lumīe alio. qm̄ ipſa eſt lumen purum ſupra qd̄ non eſt lumen. ex
illo ergo facta eſt ſola prima cauſa cuius deficit narratio. Et non eſt ita ni-
ſi quia ſupra ipſam non ē cauſa per quaꝫ cognoſcatur. Et omnis quidem res non
cognoſcitur et narratur niſi ex ipſa ſua cauſa. Cum ergo ē cauſa tantuꝫ et non cau-
ſatum: non ſcitur per cauſaꝫ primam neqꝫ narratur. quoniam ſupior eſt narratio.
Nec ſequitur eam loquella. quod ē quia narratio non fit niſi per loquellaꝫ. ⁊ loquella
per intelligētiam et intelligētia per cogitationē. et cogitatio per meditatiōem. ⁊ me-
ditatio per ſenſum. Cauſa aūt prima ē ſupra res omnes quoniam ē cauſa eis. pro-
ter illud ergo fit ꝙ ipſa non cadit ſub ſenſu ⁊ meditatione et intelligētia ⁊ loquella. nō
eſt ergo narrabilis. Et dico interduꝫ ꝙ res aut ē ſenſibilis ⁊ cadit ſub ſenſu. aut me-
ditabilis: ⁊ cadit ſub meditatione. aut ē fixa ſtās ſcdm̄ diſpoſitiōem vnam et eſt intelli-
gibilis aut conuertibilis deſtructibilis cadens ſub generatiōe et corruptiōe et eſt ca-
dens ſub cogitatione. Et cauſa prima eſt ſupra res intelligibiles ſempiternas. et
ſupra res deſtructibiles. quapropter non cadunt ſuper eam meditatio neqꝫ ſenſ9 neqꝫ
intelligētia. Et ipſa quidem ſignificatur niſi. ex cauſa ſecunda que ē intelligētia. et
non nominatur per nomen cauſati ſui primi niſi per modum ſublimiorem et melio-
rem et nobiliorem ſicut oſtendimus.

Intelligentia eſt ſubſtantia que non diuiditur.

Quod eſt quia ſi non eſt cum magnitudine. nec corpus mouetur: tunc procul
dubio non diuiditur. Et iterum omne diuiſibile nō includitur niſi aut ī
multitudine aut in magnitudine aut in motum ſuum. Cum ergo res eſt ꝑ
hanc diſpoſitionem: eſt ſub tempore. qm̄ non recipit diuiſiōem niſi in tempore. Et
intelligētia quideꝫ non ē cum tempore immo eſt cum eternitate. quapropter facta ē al-
tior et ſuperior omni tēpore ⁊ omni multitudine. Quod ſi inueniatur in ea multi-

tudo: non inuenitur niſi quaſi res exiſtẽs vna. Cum ergo intelligẽtia ſit ſecundum hunc modum: diuiſionez penitus non recipit. Et ſignificatio quidem illius eſt redditio ſuper eſſentiam ſui ſcilicet cum nõ extenditur cum re extenſa. ita ut ſit vna ſuarũ extremitatuz ſecunda eſt ab alia. Quod eſt quia cum vult ſcientiaz rei corporalis. extenditur cum ea ⁊ ipſa ſtat fixa ſecundum ſuam diſpoſitionem quoniam eſt forma a qua non pertranſit aliquid. Et corpora quidez non ſunt ita. Et ſignificatio ꝙ intelligentia non eſt corpus nec diuiditur eius ſubſtãtia et operatio eius eſt ꝙ vtraqz ſunt res vna. Et intelligẽtia quidez ē multa propter bonitates que adueniunt ei a cauſa prima. et ipſa q̃uis multiplicatur per hunc modum: tamen quia apropinquat vni: fit vnum et non diuiditur. Et intelligẽtia quidez non recipit diuiſionez: quoniam eſt primum creatum qđ creatum eſt a prima cauſa. et vnitas eſt dignior q̃ diuiſio. Jam ergo verificatum ē ꝙ intelligentia eſt ſubſtantia que non eſt cum magnitudine nec corpus nec mouetur per aliquem modoruz motus corporei. quapropter facta eſt ſupra tempus et cum eternitate ſicut oſtendimus.

Omnis intelligẽtia ſcit quod eſt ſupra ſe et quod eſt ſub ſe verumtamen ſcit quod eſt ſub ſe: quia eſt cauſa ei. ⁊ ſcit quod eſt ſupra ſe: quoniaz acquirit bonitates ab eo.

Et intelligẽtia quidem eſt ſubſtãtia intellectualis. ergo ſecunduz modum ſue ſubſtantie ſcit res quas acquirit deſuper. ⁊ res quibus eſt cauſa. ergo ipſa diſcernit quod eſt ſupra eaz. et quod eſt ſub ea eſt cauſatuz ab ea. et cognoſcit cauſam ſuam et cauſatum ſuuz per modum qui eſt cauſa eius ſcilicet per modum ſue ſubſtantie. Et ſimiliter omnis ſciẽs non ſcit rẽ meliorem et rem inferiorez et deteriorem: niſi ſecunduz modum ſue ſubſtãtie et ſui eſſe. non ſecundum modum ſecundum quem res ſunt. Et ſi ita eſt hoc: tunc proculdubio bonitates que deſcendunt ſuper intelligentiaz a cauſa prima: ſunt intelligibiles in ea. Et ſimiliter res corporee ſenſibiles ſunt in intelligẽtia intelligibiles. Quod eſt quoniaz res que ſunt in intelligentia: non ſunt impreſſiones ipſe immo ſunt cauſe impreſſionuz. ⁊ ſignificatio illius eſt ꝙ intelligentia ipſa eſt cauſa rerum que ſunt ſub ea per hoc ꝙ eſt intelligẽtia. Si ḡ intelligentia eſt cauſa rerum per hoc quod eſt intelligẽtia: tunc proculdubio cauſe rerum intelligẽtie ſunt intelligibiles etiam. Jam ergo manifeſtuz eſt ꝙ res ſupra intelligentiam et ſub ea ſunt per virtutem intelligibilez. ſimiliter res corporee cum intelligentia ſunt intelligibiles. et res intelligibiles cuz intelligẽtia ſunt intelligibiles qm̄ ipſa eſt cauſa earum. et quia ipſa non aprehendit niſi per moduz ſue ſubſtãtie etiaz qz ipſa intelligentia aprehendit res aprehenſione intelligibili ſiue ſiant res intelligibiles ſiue corporee.

Omnis intelligentie fixio et eſſentia eius eſt per bonitatez puram que eſt cauſa prima.

Et virtus quidem intelligentie prime eſt vehemẽtioris bonitatis q̃ res ſecunde que ſunt poſt eam. quoniam ipſe non accipiunt eius cognitionez et nõ eſt facta ita: niſi quia eſt cauſa ei que eſt ſub ea. quia ſignificatio eius ⁊ illud quod rememoramur intelligentia ē regens omnes res que ſunt ſub ea per virtutem diuinã que eſt in ea et per eam retinet res: quoniaz per eam eſt cauſa rerum et ipſa retinet res que ſunt ſub ea et comprehẽdit eas. Quod eſt quoniam omne quod eſt primuz re

bus et cauſa eis: eſt retinens illas res ⁊ regens eas et nõ euadit ab eo ex ipſis aliquid propter virtutez ſuam alteram. ergo intelligẽtia eſt princeps rerum que ſunt ſub ea ⁊ retinens eas ⁊ regens eas ſicut natura regit res que ſunt ſub ea per virtutez intelligẽtie. quia ſimiliter intelligẽtia regit naturaz per virtutez intelligẽtie quia ſimiliter intelligentia regit naturam per virtutem diuinam. Quia intelligentia quidem non facta eſt retinens res que ſunt poſt eam ⁊ regens eas et ſuſpẽdens virtutem ſuaz ſuper eas: niſi quoniaz ipſa non eſt virtus ſubſtãtialis eius. immo ipſa eſt virtus virtutũ ſubſtantialium. quoniaz ipſa eſt cauſa eis. Quia intelligentia quidem comprehendit gñata et naturam et orizontez nature ſcilicet animam. Nam ipſa eſt ſupra naturã quod eſt quia ipſa nataz cõtinet generatiõem et anima continet naturam. et intelligẽtia continet animaz ergo intelligentia continet omnes res et nõ ẽ facta intelligentia ita: niſi propter cauſam primam que ſuperueniet omnibus rebus quoniam ipſa eſt cauſa intelligentie et anime et nature et reliquis rebus. Quia cauſa quidez prima nõ eſt intelligentia neqz anima neqz natura immo eſt ſupra intelligentiaz ⁊ animam et naturam. verumtamen eſt creans omnes res vt eſt operãs intelligentiam abſqz medio. et eſt creans animaz et naturaz et reliquas res mediãte intelligentia. Et ſcientia quidem diuina non eſt ſicut ſcientia intelligibilis neqz ſcientia animalis immo eſt ſupra ſcientiam intelligibilem et ſcientiam anime. quoniam eſt creans ſcientias. Quia quidem virtus diuina eſt ſupra omnez virtutem intelligibilez et animalẽ et naturalem quoniam eſt cauſa omni virtuti. ⁊ intelligentia eſt habens eſſe tãtuz. Quõ ſi dixerit aliquis neceſſe eſt vt ſit ei heliachim. quoniaz habet eſſe ⁊ formam. et ſimiliter anima eſt habens heliachim. et natura eſt habẽs heliachim et eſſe quod per ſe nõ eſt heliachim quoniam ipſa eſt tantuz eſſe dicemus helechine ideſt ſuum eſſe infinitum quia indiuiduuz ſuum eſt bonitas pura et fluẽs ſuper intelligentiam omnes bonitates et ſuper reliquas res mediante eadem intelligentia.

Omnis intelligentia plena eſt formis. verumtamen ex intelligentijs ſunt que continent formaſ plus vniuerſales. et ex eis ſunt que continent formas minus uniuerſales.

Quod eſt quoniam forme que ſunt ĩ intelligẽtijs ſecundis vniuerſalibus ĩferioribus per modum particularez ſunt. in intelligentijs vero primis per moduz vniuerſalez et forme que ſunt in intelligẽtijs primis per moduz vniuerſalem Et in primis intelligẽtijs eſt virtus magna quantuz ſunt vehementioris vnitatis q̃ intelligentie ſecunde inferiores et in intelligẽtijs ſecundis inferiorib9 ſunt virtutes debiles: quoniam ſunt minoris vnitatis et pluriſ multiplicitatis. Quod eſt quia intelligentie que ſunt longĩquiores ab vno puro: ſunt pluris quãtitatis et debilioris virtutis. Et intelligentie propinque vni puro: ſũt minoris quantitatis et majoris virtutis. Accidit tamen vt forme que procedunt ab intelligentijs primis: procedunt ꝓceſſione vniuerſali vnica. Et nos quidez abreuiamus et dicimus q̃ forme que adueniunt ex intelligentijs ſecundis ſunt debiliores proceſſiõis et vehemẽtioris ſeparationis. quapropter fit quod intelligẽtie ſecunde proiciunt viſus ſuos ſuper formam vniuerſalem que eſt in intelligentijs vniuerſalib9 et ſeparant eam ⁊ diuidunt eaz. qm̃ ipſe non poſſunt recipere illas formas ſecundum vnitatem vel veritatem ſuam et certitudinez earum: niſi per modum ſcd̃m quem poſſunt recipere eas. ſ. per ſeparationẽ et diuiſionez et ſimiliter alia ex rebus non recipit quod eſt ſupra eam: niſi per modum

poteſt recipere ipſum non per modum ſecundum quem eſt ad recepta.

Omnis intellentia intelligit res ſeparatas que non deſtruuntur neqꝫ cadunt ſub tempore.

Quod eſt quoniaꝫ ſi intelligentia eſt ſemper que non mouetur: tunc ipſa eſt cauſa rebus ſempiternis que non deſtruūtur neqꝫ cadunt ſub generatiōe et corruptione: et intelligentia quidē non eſt ita niſi quia intelligit rem per eſſe ſuum. et eſſe ſuuꝫ eſt ſempiternuꝫ quod non corrumpitur. Cum ergo hoc ſit ita dicimus ꝙ res deſtructibiles ſunt ex corporeitate ſcilicet ex cauſa corporea temporali ꝛ nō ex cauſa intelligibili eterna.

Primorum omniuꝫ quedam ſunt in quibuſdaꝫ per modū quo licet ut ſit vnum eorum in alio.

Quod eſt quia ineſſe ſunt vita et intelligētia. et in vita ſunt eſſe et intelligentia. et intelligentia ſunt eſſe et vita. verūtamen eſſe et vita ſunt due intelligentie ī intelligentia ꝛ eſſe et intelligētia in vita ſunt due vite et vit. et intelligentia in eſſe ſunt duo eſſe. Et illud quidē non eſt ita niſi quia vnumqḋꝫ predictorum aut eſt cauſa aut cauſatū. cauſatū ergo in cauſa eſt per moduꝫ cauſe ꝛ cauſa in cauſato per modum cauſati. Et nos quidem abreuiamus et dicimus quod eſ agens vel q̄ eſt in re per moduꝫ cauſe non eſt in cauſa niſi per moduꝫ qui eſt cauſa ut ſic ſenſus ī aīa per moduꝫ animalem. et anima intelligentia per modum intelligilēꝫ et intelligentia ineſſe per moduꝫ eſſentialem ꝛ eſſe primuꝫ intelligentia per mouꝫ intelligibilem intelligentia in anima per moduꝫ animaleꝫ. et anima in ſenſu pe modū ſenſibilem. et redeamus et dicamus ꝙ ſenſ9 in aīa ꝛ intelligentia ī cauſa prima ſūt ꝑ modos ſuos.

Omnis intelligentia intelligit eſſentiam ſuam.

Quod eſt quia intelligēs et intellectum ſunt ſimul cum ergo ē intelligentia eſt intelligens aut intellectuꝫ: tunc proculdubio videt eſſentiam ſuam. ꝛ quia videt eſſentiam ſuam: ſcit quia intelligit per intelligentiam iam eſſentiam. Et quando ſcit eſſentiam ſuam: ſcit aliquas res q̄ ſub ea ſunt quoniaꝫ ſunt ex ea. verūtamen ſunt in ea per modum intellectualeꝫ. ergo intelligentia ꝛ res intellecte ſunt vnum. Quod eſt qꝛ ſi ſunt intellecta ꝛ ipſe et intelligentia ſunt vnū et intelligentia ſcit ſuū eſſe: tunc proculdubio quādo ipſaꝫ ſcit eſſentiaꝫ ſuaꝫ: ſcit aliquas res. et quādo ſcit reliquas res ſcit eſſentiā ſuam. et quando ſcit res: tunc ipſa non ſcit eas niſi qꝛ ſunt intellecte. Ergo itelligētia ſcit eſſentiā ſuā ꝛ ſcit res intellectas ſimul ſicut diximꝰ.

In omni anima res ſenſibiles ſunt.

Ex hoc quod ſunt exemplum et et res intelligibiles ſunt in ea quia ſcit eas. et non facta eſt ita niſi quia ipſa expanſa eſt inter res intelligibiles q̄ nō mouentur et inter res ſenſibiles que mouentur. ꝛ quia anima ſic eſt fit quod imp̄mit res corporeas quapropter facta eſt lux corporuꝫ ꝛ facta eſt cauſa formalis hominus ex intelligentia que eſt ante eam. Res igitur que imprimuntur ex anima ſunt et ſunt in anima per intentioneꝫ exempli ſcilicet quia res ſenſibiles exemplificantur ſecundū exemplum anime. Et res que cadunt ſupra animam ſunt in aīa per modum acqſitum. hoc ergo cuꝫ ſit ita redeamus et dicamus ꝙ res ſenſibiles omnes in anima ſūt per motuꝫ cauſe propter quod anima eſt cauſa exemplaris. Intelligo per animam rem agentem res ſenſibiles. veruntamen virtus efficiens in anima non eſt mate-

rialis et virtus corporea in anima eſt ſpiritualis et virtus imprimēs in rebus habenti-
bus dimēſiones eſt ſine dimenſiōe. Res autez intelligibiles in anima ſunt per mo
dum animalez ſcilicet quia res intellectibiles que nō diuidūtur in anima ſunt per mo
dum diuiſibilem ergo res intelligibiles multe ſunt in anima per modū qui multipli-
catur. et res intelligibiles que non mouentur ſunt in anima per moduz motus. Iā
ergo oſtenſum ē quod res intelligibiles et ſenſibiles ſunt in anima. verumtamen res
ſenſibiles corporee ſunt in anima per motum aīalem ſpecialem vnitum. et quod res i
telligibiles vnite quieſcentes ſunt in anima per modum qui multiplicat motum.

**Omnis ſciens qui ſcit eſſentiam ſuam eſt rediens ad eſſē-
tiam ſuam reditione completa.**

Quod eſt quia ſcientia non eſt niſi actio cum ergo ſcit ſciens eſſentiam ſuaz tūc
reditur ad eſſentiam ſuam per operatiōem intelligibilez. et hoc non eſt ita ni-
ſi quoniam ſciens z ſcitum ſunt res vna. quoniam ſcientia ſcientis eſſentiam
ſuam ē ex eo et ad eum. eſt ex eo: quia eſt ſciens eſt ad eum: quia eſt ſcituz. Quod eſt
propterea quia ſcientia eſt eſſentia ſciētis. et ſciens ſcit eſſentiaz ſuam. et eſt eius ope-
ratio rediens ad eſſentiam ſuam. ergo ſubſtantia eius eſt rediens ad eſſentiam ipſius
iterum. Et non ſignificatur per reditionem ſubſtantie ad eſſentiam ſuam niſi quia
eſt ſtans fixa per ſe non indigens in ſui fixione et ſui eſſentia realia exigente ipſaz. qm̄
eſt ſubſtantia ſimplex ſuffitiēs per eſſentiam.

**Omnes virtutes quibus non eſt finis pendentes ſunt per
infinituz primum quod eſt virtus virtutuz. non quia ipſa ſūt
acquiſita fixe ſtantes imō ſunt virtus in reb⁹ entibus habenti
bus fixionem.**

Quod ſi aliquis dicat ꝙ ens primuz creatum ſcilicet intelligentia eſt virtus eti
am cui non eſt finis: dicemus non eſſe ens creatuz virtus immo eſt ei virtus q̄
dam. et virtus quidez huius non eſt facta infinita niſi inferius non ſuperius
quoniaz ipſa non virtus pura que non eſt virtus niſi quia ē virtus et eſt res que non fi-
nitur neqz inferius neqz ſuperius. ens autem primuz cauſans eſt infinitum. quod eſt
quia ſi entibus fortibus non eſt finis niſi per acquiſitiōem ſuam ab infinito puro pri-
mo propter quod ſunt entia infinita. et ſi ens primum et ipſum eſt qđ ponit res quib⁹
non eſt finis: tunc procul dubio ipſuz eſt ſupra infinituz. ens autem creatum primum
ſcilicet intelligentia non ē infinitum immo dicitur quod eſt infinituz neqz dicitur quia
eſt ipſum neqz quod eſt infinitum. Ens ergo eſt menſura entium primorum intel-
ligibilium et omnium inferiorum ſcilicet ſenſibiliuz. Quia ipſum eſt quod creauit
entia et menſurat ea menſura conuenienti omni enti. Redeamus ergo z dicamus
ꝙ ens primum creans eſt ſupra infinituz. Sed ens ſcđm creatum eſt infinitum. z
quod eſt inter ens primuz creans et ens ſcđm creatum eſt non finitum. Et relique
bonitates ſīplices ſicut vita et lumen z que ſunt ſimilia ſunt cauſe rerum omnium ha-
bentium bonitates. ſecundum quod infinitum eſt cauſa a cauſa prima et cauſans pri-
mum eſt cauſa omnis vite. et ſimiliter reliqu e bonitates deſcendentes a cauſa prima
ſuper cauſatum primum in primis. et eſt intelligētia. deinde deſcēdit ſuper reliqua ca
uſata et intelligibilia et corporea mediante intelligentia.

Omnis virtꝰ vnita plus eſt infinita ꝙ̄ virtꝰ multiplicata.

Quod eſt quia infinitū primū quod eſt intelligentia eſt propinquū vni puro propter illud ꝙ̄ factum eſt ꝙ in omni virtute propinqua vni puro eſt infinitas plus ꝙ̄ in virtute longinqua ab eo. quod ē quia virtus quādo recipit multiplicari tunc deſtruitur vnitas eius ꝛ non deſtruitur vnitas eius niſi qꝛ diuidit. Et illiꝰ quidem ſignatio eſt virtus diuiſa. et ꝙ ipſa quāto magis congregatur ꝛ vnitur magnificatur et ē vehemētioꝛ et efficit operatiōes mirabiles. et quāto magis patitur ꝛ diuiditur ꝛ paruificat̄ et debilitatur ꝛ efficit operatiōes viles. Jam ergo manifeſtum ē et planū ꝙ virtus quāto magis approximatur vni puro et adūo fit vehemētioꝛ eius vnitaſ et infinitas i ea magis apparens et manifeſtioꝛ ꝛ ſunt operationes eius operationes magne virtutis mirabiles et nobiles.

Res omnes habent eſſentiā propter ens primū. et res viue om̄es ſunt mote per eſſentiā ſuā propter vitā primā. ꝛ res intelligibiles om̄es hn̄t ſciā propter intelligentiam primā.

Quod eſt qꝛ ſi omnis cauſa det cauſato aliquid: tunc proculdubio ens primū dat cauſatis ſuis omnibꝰ ens ꝛ ſimiliter vita dat cauſatis ſuis motum. quoniā vita eſt proceſſio procedens ex ente primo quieto ſempiterno ꝛ primus motꝰ. Et ſimiliter intelligētia dat cauſatis ſciā. ꝙ eſt qꝛ omnis ſcia vera non eſt niſi intelligentia. ꝛ intelligētia eſt primū quod ē influens ſciam ſuper reliqua ſcia. Redeamus ergo et dicamus ꝙ ens primū ē quietum et ē cauſa cauſarum ꝛ ſi ipm̄ dat oībus rebus ens: tunc ipſū dat eis per modū creatiōis. vita aūt prima dat q̄ ſunt ſub ea vitā non per modum creatiōis īmo per modū forme. ꝛ ſimiliter intelligētia non dat eis q̄ ſunt ſub ea de ſcientia et reliquis rebus niſi per modum forme.

Ex intelligentijs eſt q̄ eſt intelligentia diuina.

Quoniā ipſa recipit ex bonitatibus primis que procedunt ex cauſa prima receptionē primam et de eis eſt que eſt intelligentia tantum: quoniam non recipit ex bonitatibus primis niſi mediante intelligentia. et ex animabus eſt q̄ eſt anima intelligibilis: quoniam eſt pendens per intelligentiā ꝛ ex eis que eſt anima tantum. et ex corporibus naturalibus eſt cui eſt anima regens ipſum et faciens directionem ſuper ipſum. Et de eis ſunt tantum naturalia quibus noon eſt anima. et hoc non fit ita: niſi quia ipſa non eſt intelligibilis tota nec animalis tota. neq̄ pendet per cauſam que eſt ſupra eam. niſi ea que eſt completa integra. dico que pendet per cauſā que ē ſupra eam ſcilicet quia non omnis intelligentia pendet per boonitatē eſſentie cauſe prime niſi quia ex eis eſt intelligētia completa in primis integra. ipſa enī habet recipere bonitates ex cauſa prima deſcendētes ꝛ pendere per eas ut vehemētioꝛ fiat ſua vnitas. Similiter non omnis anima pendet per intelligentiam niſi que eſt ex eis completa integra ꝛ vehemētius ſimul cum intelligentia per hoc quod pendet per intelligentiam eſt intelligentia completa. et ſimiliter non omne corpus naturale habet animam: niſi quia ex eis completum eſt integrum quaſi ſit rationale. et ſecundum hāc formam ſunt reliqui ordines intelligibiles.

Cauſa prima regit res creatas om̄es p̄ter q̄ȯ cōmiſceat̄ eiſ

Uod eſt quia regimen non debilitat vnitatez eius exalatam ſuper omnem rē
neqz deſtruit eam neqz pꝛohibet eam eſſentia vnitatis ſeiuncta a rebus quin
regat eas. quod eſt quia cauſa pꝛima eſt fixa ſtans cum vnitate ſua pura ſemꝑ
Et ipſa regit omnes res cauſatas et influit ſuper eas vnitatez vite et bonitatis ſecun-
dum modum virtutum earum receptibiliuz et perſonalitatem earum. pura enim bo-
nitas influit bonitates ſuper omnes res influxione ſua: verumtamen vnaqueqz earuz
recipit ex illa influxione ſecundum moduz ſue virtutis ⁊ ſui eſſe. Et bonitas pꝛima
non influit bonitates ſuper omnes res niſi per modum vnuz. quia non eſt bonitas ni
ſi per ſuum eſſe. et ſuum eſſe ē ſua virtus. ita quod eſt bonitas et virtus et ens ſunt res
vna. Sicut ergo ens pꝛimuz et bonitas ſiunt res vna fit quod ipſa influit bonitates ſu
per res afluxione vna. et diuerſificātur bonitates et dona ex curſu recipiētis. Qđ
eſt quia recipientia bonitates non recipiunt equaliter: immo quedam recipiunt plus
q̄ quedam. hoc quidem pꝛopter magnitudinez ſue largitatis. Redeamus et dica
mus ꝙ inter omne agens quod agit per eſſe ſuuz tantuz et inter factum pꝛimum non
eſt continuatoꝛ neqz res alia media. et neqz eſt continuatoꝛ inter agens ⁊ factum: niſi
ſit additio ſuper eſſe ſcilicet quādo agens et factum ſunt per inſtrumentum ⁊ non facit
per eſſe ſuum. et ſunt compoſita. quapꝛopter recipit per continuationem inter ipſum
et factoꝛem ſuum. ⁊ eſt tunc agens ſeiunctum a facto ſuo. Agens vero inter quod
et inter factuz eius non eſt continuatoꝛ eius: penitus eſt agens verum. regens veruz
faciens res per finem decoꝛis. poſt qđ non eſt poſſibile ut ſit decus aliud. ⁊ regit factū
ſuum per vltimuz regimen. quod eſt quia regit res per moduz per quem agit. et non
agit niſi per ens ſuum. ergo ens eius eſt iterum ⁊ regimen eius. quapꝛopter fit quod
regit et agit per vltimuz decoꝛis et regimen in quo non ē diuerſitas neqz toꝛtuoſitas
et nō diuſificant̄ operationes et regimē pꝛopter pⁱmas cauſas niſi ſ̄m merituz recipiētis.

Pꝛimum eſt diues per ſe ipſum et eſt diues magis.

T ſignificatio ei9 ē vnitas eius: non qꝛ vnitas ei9 ſit ipſa: immo ē vnitas ei9 pu
ra qm̄ eſt ſiplex ⁊ in fine ſimplicitatis. Si āt vult aliquis ſcire qđ cauſa pⁱma
eſt diues: pꝛoiciat intētionē ſuaz ſuper res cōpoſitas ⁊ inquirat de eis. inquiſi-
tiōe peſcrutata: inueniet. n. omē cōpoſitū diminutū indigēs quidez aut aliquo aut reb9
ex qb9 cōponit̄: res āt ſiplex vna q̄ eſt bonitas: ē vna. Illa ergo res ē diues magis ꝙ iflu
it ⁊ nō fit influxio ſuꝑ ipaz ꝑ aliquē modoꝝ. reliq̄ āt res itelligibiles ſūt aut coꝛpoꝛe ſūt
nō diuites ꝑ ſe ipas: imo idigēt vno ūo ifluēte ſuꝑ eas bonitates. ⁊ omēs grās q̄s hūt.

Cauſa pꝛima eſt ſuper omne nomen quo nominatur.

Uoniaz non pertinet ei diminutio neqz cōplemētuz ſoluz qm̄ diminutum eſt
non cōplemētuz et nō pōt efficere plenaz opationez. qm̄ diminutuz ⁊ cōple-
tuz apud nos q̄uis ſit ſufficiēs per ſe ipſuz: nō pōt tū creare aliquid aliud neqz
influere a ſe aliquid oīo. Si ergo ita eſt apud nos: tūc dicim9 ꝙ pⁱmuz nō ē diminutuz
neqz ē completū. imo eſt ſupꝛa complementū. qm̄ eſt creans res et influens bonitates
ſuper eas influxione completa: quoniam eſt bonitas cui nō eſt finis neqz dimēſio. bo
nitas ergo pⁱma implet omnia ſecula bonitatibus. verumtū omē ſclm nō recipit de il-
la bonitate niſi ſecundum moduz ſue potentie. Iam ergo oſtenſum eſt et manifeſtum
quod cauſa pꝛima eſt ſuper omne nomen quod nominatur ut altioꝛ et ſuperioꝛ eſt.

Omnis intelligentia diuina ſcit res per hoc quod ipſa eſt intelligentia et regit eas per hoc quod eſt diuina.

Uod ē quia proprietas intelligētie eſt ſcīa. et complemētum eius non eſt qꝛ ē integritas: niſi vt ſit ſciens. Regens ergo eſt de9 benedictus et ſublimis. quoniaꝫ replet res bonitatibus. ꝛ intelligentia ē primuꝫ creatum et eſt plus ſimilis deo ſublimi. et propter illud regit res q̄ ſunt ſub ea. et ſicut deus bened:ct9 et excelſus influit bonitatem ſuper res: ſimiliter intelligentia ſcientiaꝫ influit ſuper res que ſunt ſub ea. Uerumtamē deus benedictus ꝛ ſublimis precedit intelligētiaꝫ per regimen et regit regimine ſublimioris et altioris ordinis q̄ ſit regimen intelligentie. quoniaꝫ eſt illud quod dat intelligētie regimē. Et ſignificatio illius eſt ꝙ res que recipiunt regimen intelligentie: recipiūt regimen creatoris itelligentie. quod eſt qꝛ non refugit regimen eius aliqua ex rebus omnino. Qm̄ vult ut faciat recipere bonitatem ſuam omnes res ſimul. Quod eſt quia non ē ex ea ꝙ omnis res deſideret intelligentiam non deſideret eaꝫ recipere. ꝛ res omnes deſiderāt recipe bonitatē ex prima cauſa ꝛ deſiderāt recipe ipaꝫ deſiderio multo ꝛ in illo āt non ē aliquis qui dubitet.

Cauſa prima exiſtit in rebus omnibus ſc̄dm diſpoſitioneꝫ vnam. Sed res omnes non exiſtunt in prima ſc̄dm diſpoſitionem vnam.

Uod eſt quia q̄uis prima cauſa exiſtat in rebus oībus: tamen vnaqueqꝫ rerū recipit eam ſc̄dm modum potentie ſue. quod ē quia ex rebus ſunt que recipiūt cauſam primaꝫ receptione vnita. et ex eis ſunt que recipiūt eam receptione tēporali et ex eis ſunt q̄ recipiunt eam receptiōe eterna. et ex eis ſunt q̄ recipiūt eam receptione ſpirituali. et ex eis ſunt q̄ recipiunt eaꝫ receptione corporali. Et diuerſitas quidem receptionis non fit ex cauſa prima: ſed propter recipiēs. quod eſt qꝛ ſuſcipiens diuerſificatur. Influens ergo exiſtens vnuꝫ non diuiſum influit ſuper omnes res bonitates equaliter. bonitas nāqꝫ influit ſuper om̄es res ex cauſa prima. Res igitur ſūt cauſa diuerſitatis influxionis bonitatis ſuper res. ꝓculdubio ergo non inueniuntur res omnes in primo per moduꝫ vnum. Jam āt oſtenſum eſt ꝙ cauſa prima inuenitur in omnibus reb9 per vnum et non inueniūtur in ea res per modum vnum ergo ſc̄dm modum propinquitatis cauſe prime ꝛ ſc̄dm modum quo recipere res poſſunt cauſam primaꝫ ſc̄dm quātitateꝫ illius recipientis poteſt res recipere ex ea: delectari per eaꝫ. ꝙ eſt qꝛ non recipit res ex cauſa p̄ma et delectat̄ ea: niſi per moduꝫ ſui eſſe. Et nō intelligo p eſſe niſi eſſe ꝛ cognitiōeꝫ. Nam ſ̓ quo cognoſcit res primā cauſā ſ̓ quantitatem cauſāteꝫ ſ̓ quantitatem illam recipit ex ea ꝛ delectatur ex ea ſic oſtendimus.

Subſtātie intelligibiles vnite nō ſūt generate ex re alia.

Mnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam eſt non generata ex re alia. Qđ ſi aliquis dicat poſſibile eſt ut ſit generata ex re alia: proculdubio dicem9 ſi poſſibile eſt vt ſubſtātia ſtans per eſſentiam ſuaꝫ ſit generata ex re alia ꝓculdubio ē ſub illa diminuta indigēs ut compleat eam illud ex quo generatur. et ſigno illius eſt g̃ño ipſa. quod eſt quia generatio non eſt niſi via ex diminutione ad complementum. Nam ſi inueniatur res non indigēs in generatione ſui ſcilicet in formatione ſua re alia niſi ſe: ꝛ ipſa eſt cauſa ſue formatiōis completa integra ſemper. ꝛ non fit cauſa formationis ſue et ſui complementi: niſi propter relatiōem ſuam ad cauſaꝫ ſuaꝫ ſemper. illa ergo operatio ē formatio ſēp et ipſius complemētum ſimul. Jam ergo manifeſtum ē quod omnis ſubſtātia ſtans per eſſentiā ſuam eſt non generata ex re alia.

Oĩs ſb̃a ſtãns per ſe ipſam eſt iõ cadens ſub corruptiõe.

Si autem aliquis dicat quod poſſibile eſt vt ſubſtantia ſtans per ſe ipſam cedit ſub corruptione: poſſibile eſt vt ſeparetur eſſentia eius. ⁊ ſic fiet ſtans per eſſentiam ſuam ſine eſſentia ſua. et hoc eſt inconueniẽs et impoſſibile.. Quoniam propterea quod eſt vna ſimplex non cõpoſita: eſt cauſa ipſa ⁊ cauſatum ſimul. Omnis autem cadentis ſub corruptione non fit corruptio niſi propter ſeparatiõe ʒ ſui a cauſa ſua. dum ergo permanet res pendens per cauſaʒ ſuam retinentem eam ꝑ (?) n autem illam non perit. neqʒ deſtruitur. Si ergo hoc ita eſt: ſubſtantie ſtantis per eſſentiam ſuaʒ non ſeparatur a cauſa ſemper: quoniaʒ eſt inſeparabilis ab eſſentia ſua propterea quod cauſa eius eſt ipſa informatio ſui. Et non fit cauſa ſui ipſius niſi ꝓpter relationem ſuam ad cauſaʒ ſuam. et illa relatio ẽ informatio eius. et propterea qꝛ ſemper relata eſt ad cauſam ſuaʒ et ipſa eſt cauſa illius relatiõis: eſt cauſa ipſa ſui ipſiꝰ per modum quem diximus. quia non perit neqʒ deſtruitur. quoniam eſt cauſa et cauſatum ſimul ſicut ſuperius oſtendimus. Jam ergo verificatum eſt ꝙ omnis ſubſtã tia ſtans per ſe ipſam neqʒ deſtruitur neqʒ corrumpitur.

Omnis ſubſtantia deſtructibilis non ſempiterna eſt compoſita aut eſt delata ſuper aliam rem.

Propterea quod ſubſtantia: aut eſt indigẽs rebus ex quibus eſt compoſita aut eſt indigẽs in fluxione ſua et ſua eſſentia differente. Cum ergo ſeparatur differens eam: corrumpitur et deſtruitur. quod ſi ſubſtantia nõ eſt compoſita neqʒ delata eſt ſimplex et ẽ ſemper et non deſtruitur neqʒ minuitur omnino.

Omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuam eſt ſimplex et non diuiditur.

Quod eſt poſſibile ut diuidatur dixerit aliquis: dicamus ſic eſt poſſibile ut ſubſtantia ſtans per ſe diuidatur ⁊ eſt ipſa ſimplex: eſt poſſibile vt eſſentia partis eius ſit per eſſentiaʒ eius iterum ſicut eſſentia totius. Si ergo poſſibile eſt illud: redit pars ſuper ſe ipſam. ſicut reditio eſt ſuper eſſentiaʒ et hoc eſt impoſſibile. Si ergo eſt impoſſibile. ſubſtãtia ſtans per ſe ipſaʒ eſt indiuiſibilis et ſimplex. Si autem non: non ẽ ſimplex ſed eſt compoſita: pars eius eſt melior parte. et pars eius eſt vilior parte. ergo res melior eſt ex viliore ⁊ res vilior ex meliore quando eſt pars eius omnis ſeiũcta ab omni parte ipſius: quare eſt vt vnitas eius non ẽ ſufficiens per ſe ipſã cum indigeat partibꝰ ſuis ex quibus componitur. et hoc quidẽʒ non eſt de natura ſimplicis immo eſt de natura ſubſtãtiarum compoſitaruʒ. Jam ergo conſtat ꝙ omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam ſuaʒ eſt ſimplex non diuiditur et quõ non recipit diuiſionem et ẽ ſimplex non recipiens corruptionem neqʒ deſtructionem.

Omnis ſubſtantia ſimplex eſt ſtans per eſſentiam ſuã ſcilicet per ſeipſam.

Nam ipſa eſt creata ſine tempore et eſt in ſubſtãtialitate ſua ſuperior ſubſtantijs temporalibus. Et ſi g̃ illiꝰ ẽ: quia non eſt generata ex aliquo: qm̃ eſt ſtãs per eſſentiaʒ ſuam. et ſubſtantie generate ex aliquo ſunt ſubſtãtie compoſite cadentes ſub generatione. Jam ergo manifeſtuʒ eſt ꝙ omnis ſubſtantia ſtans per eſſentiam non eſt cum tẽpore et quia eſt altior et ſuperior tempore et rebus tẽporalibꝰ.

Omnis ſubſtantia creata in tempore aut eſt ſemper in tem
pore et tempus non ſuperfluit ab ea quoniaꝫ eſt cauſata ⁊ tem
pus equaliter aut ſuperfluit ſupra tempꝰ ⁊ tempus ab ea quo
niam eſt cauſata in quibuſdam hori s temporis.

Quod eſt quia ſi cauſata ſecuntur ſe adinuiceꝫ et ſubſtantiam ſuperiorem non
ſequitur niſi ſubſtāria ei ſimilis non ſubſtāria diſſimilis ei. Sunt ſubſtantie
ſimiles ſubſtātie ſuperiori et ſubſtātie a quibus non ſuperfluit tempus ante ſub
ſtantias que aſſimilātur ſubſtātijs ſempiternis etiam ſunt ſubſtātie ſeſe abſciſe a tem-
pore create in quibuſdaꝫ horis temporis. Non poſſibile eſt ergo vt continuentur
ſubſtantie create in quibuſdaꝫ temporibꝰ et tp̄e cum ſubſtātijs ſempiternis quoniam
non aſſimilatur eis omnino. ſubſtātie ergo ſempiterne ſunt ille q̄ continuantur cum
ſubſtantijs ſēpiternis. et ſunt medie inter ſubſtātias ſempiternas ⁊ inter ſubſtātias cau
ſatas in tempore. Et non eſt poſſibile vt ſubſtantie ſempiterne q̄ ſunt ſupra tempꝰ
conſequātur ſubſtātias corporales cauſatas in tēpore: niſi mediātibus ſubſtantijs tē-
poralibus in tempore et iſte quideꝫ ſubſtātie nō facte ſunt medie niſi quoniam ipſe co
municant cum ſubſtātijs ſublimibus in permanentia. et comunicāt ſubſtantijs tem-
poralibus abſciſis in tempore per generationem ipſe eniꝫ q̄uis ſunt ſempiterne: tamē
permanentia ē per generationem et motuꝫ. et ſubſtantie ſempiterne cum tēpore ſūt
ſimiles ſubſtantijs ſempiternis que ſunt ſupra tempus perdurabilitatem ⁊ non ſimi-
lantur eis in motu et generatione. ſubſtantie aūt ſeparate non ſimilantur ſubſtantijs
ſempiternis que ſunt ſupra tempus per aliquem modum. Si ergo non aſſimilan
tur eis: tunc non poſſunt recipere eas nec tangere eas. neceſſarie ergo ſunt ſubātie q̄
tangunt ſubſtantias ſempiternas que ſunt ſupra tempus. et erunt tangentes ſubſtan
tias factas in tempore. ergo agregabunt per motuꝫ ſuum inter ſubſtantias factas a tē
pore et inter ſubſtantias ſempiternas que ſunt ſupra tempus. et agregabunt perdura
bilitatem ſuam inter ſubſtantias que ſunt ſupra tempꝰ et inter ſubſtātias que ſunt i tē-
pore ſcilicet cadentes ſub generatione ⁊ corruptione. et agregabunt inter ſubſtantias
viles et inter ſubſtātias bonas: et non priuentur ſubſtantie viles ſubſtātijs bonis. ⁊ nō
priuentur oī bonitate et omni entitate. et nō fit eis remanentia neqꝫ fixio. Jam ģ
oſtenſum eſt ex hoc quod durabilitatis ſunt due ſpecies quarum vna eſt eterna et alte
ra temporalis. verumtamen vna illarum durabilitatum eſt ſtans non ſuccedens et q
eta: altera durabilitas mouet. Et vna earū aggregatur et eius operationes ſimul.
neqꝫ quedam earum eſt ante quamdaꝫ: et altera eſt extenſa. et quedam operationes
alterius ſunt ante quaſdaꝫ et vniuerſalitas vnius earum eſt per ſentiam ſuam: ⁊ vniū-
ſalitas alterius eſt per partes ſuas. quaruꝫ vnaqueqꝫ ſeiuncta ſue comparari poteſt p
modum primuꝫ ⁊ poſtremuꝫ. Jam ergo manifeſtum eſt ꝙ ſubſtātiarum quedam
que fixe ſunt ſempiterne ſupra tempus. et ex eis ſempiterne equaes cōparari et tem-
pus non ſuperfluit ab eis. ex ſuperiori earum et ipſarum inferiori ſcilicet ex principio
earum vſqꝫ ad earum extremuꝫ et ſunt ſubſtantie cadentes ex generatione et corrup
tione..

Inter rem cuius ſubſtantia et actio ſunt in nomento eter
nitatis et inter rem cuius ſubſtantia et actio ſunt in momento

temporis exiſtens eſt medium. et eſt illud cui9 ſubſtātia eſt ex momento eternitatis et operatio ex momēto temporis.

Quod eſt quia res cuius ſubſtantia cadit ſub tempore .ſ. quia tempus continēs eam eſt in omnibus diſpoſitionib9 ſuis, cadens ſub tempore quare et eius actio cadet ſub tempore quoniaz quādo ſubſtantia rei cadit ſub tēpore proculdubio etiam eius actio cadit ſub tēpore. Res autez cadens ſub tempore in omnibus diſpoſitiōibus ſuis feiuncta eſt a re cadēte ſub eternitate in oībus diſpoſitionib9. Continuatio autem nō eſt niſi in rebus ſimilib9. neceſſe ē igitur vt ſit res media alia īter vtrāqz cuius ſubſtātia cadit ſub eternitate ⁊ actus eius ſub tempore. impoſſibile namqz ē vt ſit res cuius ſubſtantia cadit ſub tp̄e et eius actio ſub eternitate. Sic enim actio melior eſſet ipſius ſubſtātia. hoc aūt impoſſibile. Manifeſtuz eſt igitur quod inter res cadentes ſub tp̄e cum ſubſtātijs ſuis ⁊ ſuis actionib9 ⁊ inter res quaruz ſubſtātie et actiōes ſunt cadentes in momēto eternitatis ſub eternitate ſūt res cadētes ſub eternitate p̄ ſubſtātias ſuas: cadētes vero ſub tp̄e per actiones ſuas ſic oſtēdimus.

Omnis ſubſtantia cadens in quibuſdaz diſpoſitiōibus ſuis ſub eternitate et cadēs in quibuſdaz diſpoſitionibus ſub tēpore eſt ens ⁊ generatio ſimul.

Omnis enim res cadēs ſub eternitate eſt ens vere. et oīs res cadens ſub tp̄e ē generatio. Si ḡ hoc ita ē: tūc ſi res ē cadēs ſub eternitate ⁊ tp̄e eſt ens ⁊ generatio. nō per moduz vnum immo per moduz ⁊ moduz. Jam ḡ manifeſtum ē ex eo quod diximus: qd̄ omne ḡnatuz cadēs per ſubſtāntiaz ſuaz ſub tp̄e eſt habēs ſubſtātiaz ſuaz pendētem per ens puruz qd̄ eſt cauſa durabilitatis ⁊ cauſa rerum ſempiternaꝝ oīum ⁊ deſtructibiliuz. neceſſariū eſt vnum faciēs adipiſci vnitates ⁊ ipſuz non adipiſcit: ſed relique vnitates oēs ſunt acquiſite. Et illi9 quidez ſignificatio eſt qd̄ dico: ſi inuenit vnuz faciēs acquirere non acquiſituz: ⁊ aliud vnuz acquirere faciēs acquiſitū: tūc q̄ differētia ē inter ipm̄ ⁊ primū acquirere faciēs. non āt pōt eſſe quin aut ſit ſimilis ei in oībus ſuis diſpoſitiōibus: aut ſit inter vnūqdqz dr̄ia et in alio ſup̄fluitas aut ſit inter vnūqdqz dr̄ia ⁊ in alio ē ſuperfluitas. Si ergo eſt ſimilis ei i oībus ſuis diſpoſitiōibus: tunc vnuz eoꝝ non ē primuz ⁊ alterū ſcd̄m. ⁊ ſi vnum eoꝝ non ē ſimile alteri in oībus ſuis diſpoſitiōib9: tunc p̄culdubio vnuz eoꝝ ē primuz et alterum eoꝝ ē ſcd̄m. Illud ḡ in quo ē vnitas fixa nō inuēta ex alio ē primuz verū ſic oſtēdimus ⁊ illud in quo ē vnitas inuēta ex alio ē nō vnuz primuz verū. Si ḡ ē ex alio: eſt ex vno primo acquiſita vnitas: p̄uenit ḡ inde vt vni puro vero ⁊ reliquis vnis ſit vnitas iterū. ⁊ non ſit vnitas niſi p̄pter vnum veruz qd̄ ē cauſa vnitatis. Jam ḡ manifeſtuz et planuz qd̄ oīs vnitas poſt vnuz verum ē acquiſita cauſata. verumtū veruz primum ē creans vnitates faciens acquirere non acquiſitum ſicut oſtendimus.

Explicit pruly de cauſis

De eo aũt qđ eſt hoc quidez eſſe longe vite animalium hoc aũt breuis vite et de uite totaliter longitudine conſiderandum et breuitate cauſas.

Rincipiũ autem conſiderationis neceſſariũ primo ex eo quod eſt dubitare de ipſis. Non eĩ eſt palaz vtrum alteruz aut idez cauſa oĩbus animalib9 et plãtis eius qđ eſt hoc quidez eſſe longe vite hoc aũt breuis. et plãtaruz has quidez pauci tẽporis has aũt multuz durabilem vitam hñt. Ad huc ãt vtrum eadez que longe vite ⁊ non ſcđm naturaz ſunt natura conſtãtium aut ſepata ſiue qđ breuis vite et langoroſũ aut ſcđm quoſdaz quidez langores appropĩquãt langoroſa ſ̃ naturam corpora his q̃ breuis vite. ſecũdũz quoſdaz ãt nichil prohibet langoroſos eſſe longe vite exiſtẽtes. De ſõno quidez igitur ⁊ vigilia dictum ẽ prius. de vita ãt et morte dicẽduz ẽ poſterius. Similiter ãt ⁊ de langore ⁊ ſanitate quãtuz adiacet naturali philoſophie. nunc ãt de cauſa ei9 qđ ẽ hoc quidez eſſe lõge vite hoc ãt breuis vite ſicͭ dictũ ẽ prı9 conſiderãduz

Sunt ãt habentia differẽtiaz hanc tota ad tota genera. ⁊ eorum q̃ ſub vna ſpẽ alterã ad altera. dico autem ſcđm genus quidez differre v hominez ad equũ longioris enim vite genus hominum q̃ꝫ quidem equorum ſcđm autem ſpeciem hominem ad hominez. Sunt enim ⁊ homines hi quidem lõge vite hi autem breuis vite. alteri ſcđm altera loca diſtãtes. Quod quidez enim et calidis gentiuz longioris vite. qui autem in frigidis: breuioris vite. et habitantium autem eundez locum differunt ſimiliter aliqui hac differentia ad inuicem

Oportet aũt accipere quid facile corruptibile ĩ natura cõſtantib9 et quid quod non facile corruptibile. Ignis ⁊ aqua et his cognata non habẽtia eandez virtutem exiſtunt generationis et corruptiõis cauſa alijs. itaqꝫ et quelibet aliorum ex hijs entia ⁊ conſtituta participare eandez naturam. Rationabile quecũqꝫ quidem compoſita ex multis ſunt vt diximus. de alijs quidẽ igitur altera ratio. Sunt enim proprie corruptiones multis exiſtẽtium vt ſciẽtia ſanitas et egritudo. hec enim corrũpuntur etiam nõ corruptis ſuſceptiuis: ſed ſaluatis vt ignorãtie quidẽ corruptio reminiſcẽtia et eruditio. ſcientie autem obliuio ⁊ deceptio ſcđm accidens autez conſequuntur naturalibus q̃ aliorum corruptiones. corruptis enim aĩalibus corrũpuntur ſcientia et ſanitas que in animalib9. propter quod et de anima ratiocinabitur quis vtiqꝫ ex hijs. Si enim ẽ non a natura. ſed quemadmoduz ſcientia in aĩa: ſic ⁊ anima in corpore: erit vtiqꝫ ipſius ⁊ alia corruptio pꝛeter corruptionez qua corrumpitur corrupto corpore itaqꝫ quoniam nõ videtur talis exiſtens: aliter vtiqꝫ habebit ad corporis communionez. Forte autem vtiqꝫ quis dubitauit rationabiliter vtrum ẽ vbi ĩcorruptibile erit quod corruptibile. ut ignis ſurſum vbi non cõtrariuz. Corrũpuntur enim quidem quecũqꝫ inexiſtunt contrarijs ſcđm accidẽs eo quod illa corrumpũtur. Interimuntur enim contraria abinuicez. ſecundum accidens autem nichil cõtrarium in ſubiectis corrũpitur propter de nullo ſubiecto predicari ſubiectum. quare cui non eſt contrariuz et vbi nõ eſt: impoſſibile erit vtiqꝫ corrumpi. Quid enĩ erit corrumpẽs ſi a contrarijs quidẽ corrumpi accidit ſolum. hoc eĩ nõ exiſtit aut totaliter aut hic. aut hoc ſi quidez veruz eſt. Sic aũt non. Impoſſibile eĩ materiaz habẽti nõ exiſtere aliqualiter contrariuz. omniño quidez enim ineſſe calidũ aut rectum contigit omne ãt eſſe impoſſibile aut calidum aut rectum aut album: erunt autem paſſiones ſeparate. Si igitur quando ſimul fuerint factiuum et paſſiuũ hoc autem ſemper facit:

hoc autem patitur: impoſſibile nõ permutare. Ad huc ſi neceſſe ſupfluuz facere. ſupfluuz autem contrariuz. ex contrario enim ſemper permutatio. ſupfluuz autem reliqẽ prioris. Si aũt omne expellit quod actu contrariuz et ſi hoc corruptibile vtiqz ſit. aut non. Sed a continẽte corrumpit. Si quidẽ ex dictis ſufficiens. Si autem non ſuppoſitione oportet q: ineſt aliquid actu contrariuz ⁊ ſuperfluum ſit. propter quod et minor flãma conburitur a multa ſcdm accidens. Quia alimentũ quod illa in multo tempore conſũmit finuit hoc flãma cito multa. propter qd ola in motu ſemper ſunt et fiunt aut corrũpuntur. continẽs autez aut coopatur aut contra operat. Et propter hoc trãſpoſita quidem durabiliora quidez fiunt: et paucioris durãnõis natura. eterna aũt nuſquam quibuſcũqz contraria erunt. confeſtim enĩ materia contrariuz habet. quare ſi quidez eius quod vbi: ſcdm locum permutat. Si autem quanti: ſecunduz augmentuz et detrimẽtum. Si autem paſſionis alteratur.

Fiunt autem nec maxima incorruptibiliora. equus enim homine breuioris vite neqz parua epetheya enim multa enthomoꝝ neqz plante totaliter alalibus epetgeya enim quedaz plãtarum nec ſanguinez habẽtia. apis enim durabilior quorũdaz ſanguinem habẽtiuz. nec ex ſanguia malalria enim epetheya quidez ex ſanguia autem. neqz que in terra et enim plãte epetheya ſunt etiaz aĩalia greſſibilia neqz que in mari et enim ibi que breuis vite et oſtralrina ⁊ malalria. Omnino aũt longiſſime vite in plãtis ſunt vt palma ⁊ cypreſſus ⁊ in ſãguinem habẽtibus aĩalibus magis ꝙ in exſanguinib9 ⁊ in greſſibilibus et lõgiſſime vite animalibus ſunt. vt homo et elephas. et vtiqz que quidem majora vt ad plus ẽ dicere minoribus lõgioris vite et enim alijs accidit his que longioris vite magnitudo ſicut dictis.

Cauſam autez de his omnibus hinc vtiqz quis contemplabitur. Oportet enim accipere quod animal eſt natura humiduz et calidum et viuere tale.

Senectus autem frigida ⁊ ſicca. et quod mortuum videtur. Sic enim materia corporum exiſtẽtibus hoc calidũz ⁊ frigiduz et humiduz ⁊ ſiccum. Neceſſe eſt igitur ſeneſcentia deſiccari. propter quod oportet non facile deſiccabile eſſe humidum. et propter hoc pinguia imputribilia. Cauſa autem quia aeris aer autem ad alia ignis autez non ſic putrefactus eſſe. Neqz rurſum paucuz oportet eſſe humidum facile ſiccabile eĩ quod paucuz propter qd magna ⁊ animalia et plãte vt vniuerſaliter eſt dicere longioris vite et queadmodum dictum eſt prius. rationabile enim majora plus habere humiduz. Non ſoluz autem propter hoc lõgioris vite. due aũt cauſe quod quantum et quod quale. Quare oportet non ſoluz multitudinez eſſe humidi Sed hoc et calidũz. vt nec facile congelabile neqz facile deſiccabile ſit. Et propter homines longioris vite magis: quibuſdaz majoribus. longioris vite deficiẽs multitudine humidi. Si pluri ratione excedat ſecunduz quale: ꝙ deficiat ſecundum quãtum. Eſt autem aliquibus quidez calidum pingue quod ſimul facit non facile ſiccabile ⁊ non facile infrigidabile. quedam autez animaliũz habent humorem ideo oportet firmum eſſe non leniter corruptibile neqz ſuperfluuz. Interimit eĩ qd tale aut lãgore aut natura. Cõtraria aũt ſuperfluitatis virtus ⁊ corruptiua. hec quidẽ nate hec aut pcule. Propter qd cõtinua ⁊ multi ſpmatis ſeneſcũt cito ſpma eĩ ſupfluũ et ãplius deſiccat emiſſuz. ⁊ ppter hoc ẽ mul9 lõgioris vite equo ⁊ aſino ex quib9 genitus ẽ. ⁊ femelle maſculis ſi coitui ſit maſculi pter qd ⁊ paſſeres maſculi breuioris vite femellis. Ad huc ãt quecũqz laborioſa maſculoꝝ propter laborem ſeneſcunt magis

deſicat cauſaz labor. Senectus aūt ſicca eſt. natura aūt vt ad omne ē dicere maſcu
li femellis longioris vite. Cauſa aū quia calidiu s aial maſculus eſt quaz femella.
Eadem aūt in calidis longioris vite ſunt ꝙ in frigidis locis. propter eādem cauſam
propter quaz quidez et majora et maxime notabilis magnitudo aialiuz frigido rum
ſcdm naturam. propter qđ et ſerpētes ꝛ ſaure ꝛ ſolidota magna in calidis locis ꝛ in ru
bro mari oſtracoderma. Augmēti enim calida humiditas cauſa ē et vite. in frigi-
dis aūt locis magis aqueum humidum qđ in animalib9 eſt. propter quod facile cōge
labile. Quare hec quidez nō fiunt omio aialiuz que pauci ſanguis aut ſāguinez ha
bentium in his que ad arctum locis. neqꝫ greſſibilia in terra neqꝫ aqua talia in mari.
hec aūt fiunt quidez. minora aūt et breuioris vite. anfert autem congelatio augmen-
tum. Alimētu z autez non ſumētia ꝛ plāte ꝛ aialia corrumppūtur conſumit cauſam
ipſuz ſe ipm quēadmodū cauſāz multa flāma comburit ꝛ corruumpit paucaz: eo qđ ca-
lidum ſūmat. Sic naturale calidūz primo digeſtiuuz comſūmit naturaz in qua eſt.
Aquatilia aūt greſſibilibus minus lōge vite: non qꝛ ſimpliciter: ſed qꝛ aquoſa. tale aūt
humiduz facile corruptibile. qꝛ frigiduz et congelabile. de facili. Ex ſanguine pro
pter idez. Si non magnitudine recompēſent. nec cui pīguedinez habēt. neqꝫ dul-
ce. in animali eī quod pingue dulce. propter qđ apes longioris vite alteris majorib9
aialibus. In plantis aūt ſunt qui lōgiſſime vite ꝛ magis ꝙ in aialibus primuz qui
dem qꝛ aquoſa minus. quare non congelabile. deinde habēt viſcoſitatez ꝛ frigiditatē
ꝛ ſicca et terreſtria exiſtētia nō tamen habēt facille deſiccabile humiduz. De hoc
aūt quod ē naturaz arboruz eſſe durabilez oportet accipere cauſaz. habēt enim propri
am ad aialia preter ꝙ ad enthoma. Juuenes enim ſēper plāte fiunt propter quod
multi temporis. Semper eī alte germīationes. he aūt ſeneſcūt et radices ſimiliter
ſed non ſimul. Sed aliquādo quidez ſolus ſtipes ꝛ rami perierūt. alteri aūt iuxta nati
ſunt cum aūt ſic fuerint radices alie generātur. ꝛ ſic ſemper manet hoc quidez corrup
tum. hoc aūt factuz propter quod longe vite. aſſimulātur aūt plante entomis ſic dictū
eſt prius. diuiſine enim viuūt et duo ꝛ multa fiunt ex vno. Enthoma aū vſqꝫ ad viue-
re peruenrūt multo aūt non poſſunt tpe. non enim habēt organa neqꝫ facere poſſūt
ipſa principiuz in vnoquoqꝫ qđ aūt in plāta poteſt. non vbiqꝫ eniz hēt et radicez ꝛ ger
men potentia. propter quod ab hac ſēper prouenit hoc quidez nouuz hoc aūt ſenecēs
modico aliquo differētia in eſſe lōge vite. Sic quemadmodū q̄ aſplantātur. ꝛ eniz
in abſplātatione modo aliquo dicet vtiqꝫ aliquis eadez accidere. particula eī q̄dam qđ
abſplātatum. in abſplātatione quidez igitur ſeparis accidit hoc ibi āt per cōtinuuz. ca
uſa āt qꝛ ineſt vbiqꝫ principiuz vite exiſtēs. Accidit āt idez in aialibus ꝛ plātis. in
aialibus eni longioris vite maſculi in pluribus. hor aūt ſuperiora majora ꝙ inferiora
magis eni valid9 maſculus ꝙ femella in ſuperiori aūt calidū i ꝛ frigiduz in īferiori. et
plātar q̄ capite graues longioris vite. tales āt q̄ non epetheye ſed arboroſa. Sup
ius el plante ꝛ caput radix ē epetheya aūt ad inferius ꝛ fructuz accipiunt augmētum.
Sed de hoc quidez ꝑ ſe in his q̄ de plātis determinabit. nūc āt de aialibus alijs dicta
eſt cauſa de magnitudie vite ꝛ de uite breuitate. Reliquū āt nobis cōſiderādū de juuē
tute ꝛ ſenectute ꝛ vita ꝛ morte. his eī determinatis finē vtiqꝫ hēbit q̄ ď aialib9 metho
dus.

Explicit